
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
17 F
9

LEXICON

PHILOSOPHICVM,

QVO TANQVAM CLAVE PHILOSOPHIÆ FORES APERIVNTVR,

Informatum opera & studio

RODOLPHI GOCLENII

SENIORIS, IN ACADEMIA MAVRITIANA, quæ est MARCHIOBVRGI, Philosophiæ Professoris primarij.

QVÆ SECVLO ALTERI PROSVNT sere arbores.

FRANCOFVRTI,

Typis viduæ Matthiæ Beckeri, impensis Petri Musculi & Ruperti Pistorij.

M. DC. XIII.

ILLVSTRISSIMO, POTENTISSIMO LITERATISSIMOQVE PRINCIPI ac Domino,

DN. MAVRITIO HASSIÆ LANDGRAVIO, COMITI IN CATTENELNBOGEN, DIETZ, ZIGENHAIN ET NIDA, &c.

εὐεργέτῃ suo clementissimo.

Vo (credat V. Celſ. mihi affirmanti) in tanta rerum & animorum exulceratione publicæ priuatæq; quietis ſui ſtudioſior, eo ingenia quædam mihi infeſta fuerunt inquietiora, quaſi conſpiratione in me facta. Experiundo hoc per annos aliquot didici, ita vt quod Cicero (rebus à Cæſare & Pompeio turbatis) de ſe, id de me recte vſurpare poſſe videar: Incidi in hominum pugnandi cupidiſſimorum inſanias: etſi mihi adhuc nihil magis fuerit curæ ac ſtudio, quam vt ſine inſectatione aliorum agerem mea, hoc eſt, vna cum collegis meis etiam pacis cupidiſſimis nauim noſtram repararem, ac de integro vnam, quod dicitur, Troiam ædificarem. Nec enim paſſus ſum me ab officio meo aduerſariorum & allatratorum meorum, quærentium quoque iure, quaque iniuria nominis ſui incrementum, & captantium theatri ſui applauſum, aculeatis ſcriptitationibus & calumniis abduci ad ſimilem maledicentiæ rabiem, quâ vel impediretur veritatis neceſſaria explicatio, vel doctrinarum optimarum ſtudia, quibus pace & animorum tranquillitate opus eſt, interturbarentur. Hac in re & voluntas mea, & ſtudium ſerium, & diuturna patien-

tia sunt & ante oculos, & V. C. vt confido, spectata, & ad exteros quoq; contestata: quorum me adeò non pœnitet, vt cur nunc etiam aliter animatus & affectus esse velim, causa appareat nulla. Memini .n. vtrunque, & me in docendi, non in altercandi cum rixatoribus κακολόγοις statione præcipue collocatum esse, atque hic infracto præsentique animo esse debere, vt qui sciam calumniarum vanitatem sua futilitate flaccescere, tandemque in fumos abire: & mihi omni prouisione auertendum, quicquid nomen & decus Academiæ laudatißimæ imminuere posse videatur. Huc accedit, quod ego natura abhorrens à contentionibus cum malè feriatis hominibus, animi pacem, &, quam mihi præstiterunt humanitatis studia, placidißimæ vitæ tranquillitatem semper amaui, nec vllum odi magis scribendi munus, quam quod in amarulenta quoquo modo altercatione, ac disceptatione, præsertim cum vix semidoctis calumniatoribus, est constitutum, quippe qui non minus referre, quàm inferre iniuriam & contumeliam nec boni viri duxerim esse vnquam, nec Philosophi. Quid? quod Ill. V. C. cuius mihi merito semper celebranda memoria est, sicut & Academiæ nostræ, iudicio de me præclaro contentus, videor facile & odia & conuitia ἀντιμάχων negligere: nec facilè passus sum scriptis ὑβριστικοῖς interturbari aut interrumpi meas meditationes & operas didascalicas, quæ non procul absunt ab exitu, & cōfectæ, Deo volente, breui dabunt Apotelesma in lucem publicam apparitura. Ex his nunc edo Lexicon Scholasticum & Philosophicum partim Græcum, partim Latinum, opus sane Philosophiæ alumnis valde necessarium, cùm perspicientia Philosophici sermonis plurimum etiam ad cognitionem rerum faciat. Nam, vt ait Arist. οἱ τῆς δυνάμεως ὀνομάτων ἄπειροι ῥᾳδίως παραλογίζονται, hoc est, qui verborum vim ignorant, facilè decipiuntur.

Cùm autem de Patrono huic meo operi tribuendo pro more & instituto scribentium deliberarem, putaui mihi faciendum, vt V. C. istud dedicarem & consecrarem: tum vt ei constaret ratio mei otij in hac mea ætate ingrauescente; tum vt quoquo modo gratum animum cum omni obseruantia coniunctum testarer V. C. vt quæ me meosq; liberos omnes & singu-

& singulos immortalibus beneficiis multos annos affecerit: tum deni- que, quia V. C. augustißima & literatißima Persona, quæ in conspicuo Mundi vniuersi theatro constituta est, hoc literarium munus non est alienum. Itaq; demisse peto, vt C. V. id gratum & acceptum habeat, suoq; clementißimo patrocinio aduersus κακηγόρως defendat. Præterea oro Deum Opt. Max. vt V. Excels. cum Illustrißima coniuge, & suauißimis generosißimisq; liberis suo præsidio diutißimè incolumem tueatur, donis spiritualibus magis magisque exornet, omni denique felicitatis genere collocupletet.

Dat. festinanter Marchioburgi è Museo Idibus Martiis ANNO

MaVrIcII æterno fLoreat aVLa Deo.

V. C. addictissimus Cliens

ROD. GOCLENIVS Senior, Philosophiæ in Academia Mauritiana Professor primarius.

AD LECTOREM PHILOSOPHIÆ CANDIDATUM συγγνωμονικόν.

Suum locum inuenit illud Ausonii:

Si bene quid facias, facias cito, nam cito factum
Cum fieri properat; gratia grata magis.

EGo contra hic cunctantius soluo, quod soluendum fuit, Germana fide, mecum perpendens istud, Sat cito, si bene sat. At tu humanissime Lector, tarditatē meam eleganter feres pro tua ἐπιεικείᾳ, cum tibi sint notissima hæc: τὸ καλὸν ὀψιτέλεστον γίνεται, &: nihil magnum à mediocri ingenio breui tempore proficisci potest: Et, *Multa simul faciens absoluit tardius vnum.* Hisce satis purgasse videor moram meam, & sustentationem, quam longiorem esse non fuit industria & egregia eruditio in vtraque lingua Dn. *Ioh. VVirtzii Tigur.* qui non solum magnam partem huius operis descripsit, sed etiam emendauit: quo nomine habenda est ei gratia singularis à Philosophiæ candidatis. Habes igitur tandē Lexicon aliquod Philosophicum & Scholasticum ex promisso debitum, cuius sylloge quanto mihi constiterit labore, pro æquitate tua iudices, quam vtile futurum sit initiatis nostris, experiundo discas licet. Habes, inquam, tandem à multis expetitam qualem qualem Philosophiæ clauem. Sicut enim, quod inprimis te scire velim, veteres artifices consueuerunt etiam absoluta opera, quæ Græcis sunt ἀποτελέσματα, pendente titulo inscribere, vt; Apelles faciebat, Lysippus faciebat, Λύσιππος ἐποίει potius, quam ἐποίησεν, tanquam affecta semper, non perfecta; vt contra iudiciorum & censurarum varietates superesset artifici regressus ad συγγνώμην seu veniam velut emendaturo, quicquid desideraretur, si non esset interceptus: (Nicol. Beraldus in explic. Angeli Politiani Syluæ, cui titulus est Rusticus, & ipse Politianus in centuria Miscellaneorum:) Ita ego, humanissime Lector,

Lector, Hoc Lexicon faciebam. Non enim obscure præ me fero informatum vel certe affectum, non perfectum à me esse. Itaque diutius pressissem domi meæ relictum inter mea aduersaria, nisi veritus essem, ne filius mihi nasceretur posthumus. Sed cum volens nolens immaturum nunc prodire passus sim, quæ desiderari cum mihi, tum aliis, vel recognitione aut ἀναγκαιοτέρας ἐπανορθώσεως digna esse, aut appendiculę alicuius indigere videbuntur, si vitæ vsura longior diuinitus mihi concessa fuerit, addam. Quod si quid breui de me fiet, aliquis existet ex meis, qui partim ex meis collectaneis, partim ex doctorum virorum monumentis supplementum promat, exquisitius quædam limet, adeoque hoc opus cumulate perfectum, hoc est omnibus numeris & partibus expletũ absolutumq; conficiat. Interea hoc, quod nunc damus, gratus vtere fruere: idque per te à mendis nonnullis partim Typographi, partim ministrorum à manu repurga.

IN LEXICON PHILOSOPHICVM EXCELLENTISS. PHILOSOPHI D. RODOLPHI GOCLENII SENIORIS, IN ILLVST. ACADEMIA Marpurgensi Philosophorum antecessoris celeberrimi, sui Domini & amici singularis, Caspar Sturmius Theologiæ Professor.

MVlta modis miris Sapientia clausa latebat
Semper adhuc, multis non sat aperta Sophis.
Ludebatq; animos minus extricata potestas
Verborum ambiguis significata notis.
Illa videbantur natiuo prodita sensu,
Sed falso; hæc ficto picta colore tegi.
Quæsita est, quæ tot vocum discrimina clauis
Panderet abstrusas, & reseraret opus.
Artis opus magnæ, nec non labor arduus, vt non
Immensa fructus vtilitate minor.
Repperit hanc clauem canente Goclenius æuo,
Vtendam doctis proposuitq; Scholis.
Salue clare senex, non hæc monumenta dedisti
Aut frustra, aut scriptis inferiora tuis.
Inuenies qui te, dicent Duce, teq; magistro
Hanc claram studiis anteferente facem;
Quam facile est densas, isthoc Ductore tenebras
Vincere, & hac rectè; quæ latuere, sequi.
Si tamen & dubitent aliqui, modiceq; requirant
Non emendatis ista vel ista locis;
Excusabit opus sese, laudataq; virtus
Tanti operis quouis crimine maior erit.
Scilicet ex omni perfectum parte nihil fit,
Et quo quidq; magis perficiatur, habet.
Cous adornatam Cithereida pinxit Apelles,
Non imitabilibus plenum opus articulis;
Non caruit censore tamen, sed inania quorsum
Suspendo hæc operi laurea serta tuo?
Viue senex memorande diis, cui Numen olympi
Proroget in multos fata quieta dies.

R A-

RAPHAELIS EGLINI ICONII, TIGVRINI, S.S. THEOLOGIÆ DOCTORIS ET PROfessoris Marpurgensis.

Regia cura fuit librorum scrinia mille
Construere, & μνήμῃ consuluisse sacra,
Ne monumenta virum clarorum rara perirent:
Qualia Memphis habet: Græcia qualis erat.
Et sua Romanis Augusto Principe constat
Gloria, reiectis, quæ placuere minus.
Sed simul Ausonii cedant, cedantque Pelasgi,
GOCLENI *in lucem quod modo prodit opus.*
Nil etenim loculis opus est, nil mille librorum:
Vnicus hic tota est Bibliotheca liber.

ALIVD.

Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est:
An nescis? Veterum nota querela fuit.
Philosophi certant, & adhuc sub iudice lis est:
Hactenus, an nescis? nostra querela fuit.
Quid? Fuit: EN LOGICVS *litem hanc vtramque diremit:*
Desinat huic ætas qualibet ergo queri.

Iohan. Hartmannus, Med. D. & Chymiatrices Professor P.

IN LEXICON MAGNI ILLIVS GOCLENII SENIORIS, CHRISTIANÆ PHILOSOPHIÆ Hyperaspistæ.

Instar miracli magni Vetustas iactitat,
Effertque celsa ad sidera.
Ingens quod potuit solerte dextra Homericum
Includi opus putamine

)( )(

Exiguæ nucis: Et fatenda res, pulcerrimum
Factum, stuporeq; omnium
Dignum. GOCLENIO *verum Vetustas vincitur,*
Humana velut industria
Progreditur, magis & magis cacumen artium
Scandens, prior cedit dies
Posteriori. Haud est quod longe eas? Præsens liber
Monstrat tibi, qui plurium
Fascis librorum. Quicquid Plato disertius
Diuiniusq; tradidit;
Quicquid Aristoteles profundius, sagacius
De rebus abstrusissimis
Eruit è gremio Naturæ, & Orchestræ intulit
Mundi: hoc Volumen exhibet.
Multa Scotus, Thomas, Occam, genusq; ceterum
Scholasticum subtiliter
Vtiliterque docent, distinctionibus probis:
Hæc dempto amictu sordido
Et vestita nouo, quem Priscianus, Tullius,
Cæsar, Maro, Sallustius
Vnanimes puncto suo probent, Goclenius
Venusta, pura, candida
Dat. Non exsulat hinc subtilis alæ Scaliger,
Atq; eruditione qui
Exseruere caput, famamq; sparsere altius
Præ cæteris mortalibus.
Artibus haut sophicis tantum nitet, sed & sacrum
Inducit in palatium
Theiosophumq; Scholæ, Phœbiq; castelli aurei,
Et, salua qua res Ciuica,
Augustæ Themidos; ne quem furorem erroneum
Quis imbibat, sed vndiq;
Se munire queat, quosuis retundere impetus,
Quæuis cauere deuia.
Tot tam præclaris gazis refertum Lexicon,
In quo venustum, serium,
Vtile conspirasse existimes. Ergo pedem
Fer huc amore qui artium
Flagras, quis polias mentem, rubigine eximas
Inscitiæ. Heic coniuncta sunt,

Quæ

Quæ chartis alii vix attigere grandibus:
Et dic Decembres plurimos
GOCLENIVS *Sophiæ Titan superſit aureus,*
Vt litterariæ rei
Vlterius poſsit feliciter gubernia
Tenere: ſint fruſtra quibus
Hunc moris Genium procacibus laceſſere,
Et virulentis morſibus.
En via lata patet; diſcenda proſtant aurea,
Diſcenda diſce tempore.

ANNO

2936 IMbVta Vt feLIX pLaCIDIs CVI peCtora MVSIS!
1323 LItes ILLe qVIt VT LVcM CaVere.
1613.

Ioh. Wirtzius Tig. P.

A No-

A.

I. A Nota principij est, hoc est, *vel initii seu extremi à quo*, seu termini à quo, VEL CAVSÆ. Extremi

Logic. seu termini à quo, vt: A carceribus per medium (spatium, stadium) ad metam, vt terminum ad quem Aristot. 1. Ethic. Nicomach. cap. 4. Quærebat Plato, vtrum à Principiis, an ad Principia proficiscendum esset, velut in stadio ab iis, qui præmia decernunt ad metam, id est, à carceribus, vbi sunt ἀθλοθέται, id est, iudices, qui præmia decernunt victoribus ad metam, quæ curriculum ipsum terminant? Ita igitur opponitur ei AD.

CAVSÆ, vt Scalig. ex. 6. sect. 11. Non est anima nostra à semine (id est à vi seminali, vt causa particulari & propin-

Physic. qua) non à cœlo (vt causa vniuersali) sed à solo Deo autore & creatore.

II. A nonnunquam τοῦ EX vel PER notę instrumenti vel medii opponitur: Ferrum hoc lucet ab igne: & ignis vehementer vrit in ferro, & per ferrum, nō à ferro. Ab igni in ferro & per ferrum vim exerente stuppa accendi & ignescere potest. Anima nostra à Deo est, non ex Deo, id est, non ex substantia diuina, contra Manichæos. Nonnunquam etiam A sumitur pro EX, sed valde rarò: vt à memoria, id est è.

Vsus.

Disputatur de versione verborum Pauli ad Rom. 1. vers. 20. τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, &c. Inuisibilia enim eius (Dei) à creatione mundi, dum ex rebus conditis intelliguntur, perspiciuntur, sunt qui ἀπὸ exponunt pro EX. Hos male interpretari censent alij moti sequentibus rationibus.

1. Vsurpant quidem Graeci interdum ἀπὸ pro ἐξ, vt ἀπὸ μνήμης εἰπεῖν, è memoriæ quasi penu expromere, ἀπὸ μέρους, *ex parte*, ἐκ μέρους, vt loquitur Paulus 1. Epist. ad Corinth. 13.

Sed cum ex indiciis signisque aliquid cognosci à nobis dicitur, Gręci non adhibent particulam ἀπὸ, sed ἐξ. Euoluantur Demosthenes, Isocrates, Plutarchus, Aristoteles, Plato, Lucianus, & hoc apparebit. Consulantur Lexici. Vulgo dicitur: Noscitur ex socio qui non est cognitus ex se, & EX cantu volucre, è tinnitu noscitur olla. Hic neque Græci neque Latini dicunt A.

Ex his intelligitur, cum nos sumus cognoscentes, vsurpari ἀπὸ seu A, at cum ex signis, vt effectis alicuius, vt materia subiecta vel mediata causa efficiente cognosci quid dicitur, vsurpari ἐξ seu EX.

2. Patribus Græcis (vt Basilio) ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἀπὸ γενέσεως κόσμου, & ἀπ' ἀρχῆς κόσμου, semper sunt synonyma seu paria. Hæc autem idem sunt, quod A primordio mundi, A generatione seu creatione mundi. Ergo tantum quoq; valebit ἀπὸ κτίσεως κόσμου.

3. Æquipollent ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, Matth. 25. & Hebr. 9. & ἀπὸ κτίσεως

κόσμου, Rom. Illud autem est A molitione, cõstitutione, fundatione mundi. Ergo tantundem est ἀπὸ κτίσεως κόσμου. Illic autem per A notatur tempus. Ergo etiam hic.

4. Huic expositioni fauet redditio Syri Paraphrastæ, quam vide in Scholiis Piscatoris in 1. ad Rom. Fauent etiam Patres, vt Augustinus in Serm. 4. de resurrectione corporum contra infideles: Si quæris, quomodo Deus manifestauit τὸ γνωστὸν θεοῦ, (quod de Deo cognosci potest) quibus legem non dedit? Audi quomodo. Inuisibilia enim eius à constitutione mundi per ea quæ facta sunt intellectu conspiciuntur. A constitutione mundi, id est, ex quo constituit mundum. Hactenus August.

Sic in his Græcorum A tempus notat ἀπ' ἐκείνου, ab illo tempore: ἀπὸ τούτου, ἀπὸ τούτων, eodem sensu, ἀπὸ τοῦ νῦν, ab vel ex hoc tempore.

Sed Pronunciatum eorum qui negant ἀπὸ seu A exponi posse pro EX patitur ἵστασιν, ex Euangelist. Etsi enim Lucæ capit. 7. dicitur ἕκαστον δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται. Vnaquęq; arbor ex fructu suo cognoscitur, tamen pro eo Matth. 7. bis dicitur, ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς, à fructibus eorum (id est ex f.) agnoscetis eos.

A QVO.

III. A quo nonnunquam & Termini à quo & efficientis nota est, sicut & particula V N D E, vt: Dextrum est à quo, seu vnde incoatur motus localis. Aristoteles lib. 2. de cœlo, cap. 2. hoc est: Dextrum est id, à quo incoatur motus, non solum vt à termino à quo, sed tanquam à virtute motrice, quæ in parte dextra est viuidior & efficacior. *Physic. & Philolog.*

Vtilissima obseruatio.

Non enim est absonum, interdum vnam & eandem voculam simul duo significare, vel vnum significare & alterum consignificare. Sic alter Latinis & ordinem significat, & numerum consignificat, Scalig. exerc. 6. sect. 14. quod non semel disputaui contra eos, qui mihi fuerunt infesti.

A SE, AB SE.

Primum A se opponitur ei, quod est ab A L I O, vt: Omne ens est aut ab se, aut ab alio. Dogma hoc est primi Philosophi, *A se ens dicitur* ἄναρχον & independens. Hoc Deus est, substantia à se, in se, per se, ex se, ab æterno existens, à quo cætera omnia existendi vim habent. Dei proprium est esse à se, à Nullo esse, proprium prorsus ἀκοινώνητον. Et καθολικώτατος primus & immediatus effectus Dei est E S S E: cum omnes creaturæ habeant esse à Deo: Vnde entia dependentia dicuntur. A B *alio ens est*, quod *non habet causam à se essendi*. Itaque è sui natura potest non esse, vt: quicquid est præter Deum, Vide Scalig. exercit. 61. sect. 5. Canon. *Quod ab alio est, est eo, à quo est, saltem natura posterius.* Lux est à Sole, riuus à fonte, at lux Sole, riuus fonte tempore posterior non est: seu, *De ratione eius, quod ab alio est, solum est, vt non existat, nisi vi alterius, siue vt ex alio natura quodam ordine consequatur, non autem vt duratione illo posterius sit.* Sed hoc quandoque ex Accidenti euenit. *Philosoph.*

Vsus distinctionis Entis à se, & Entis ab alio.

Cœlum est finitum, ideoque non habet potestatem nisi finitam. Ergo non est à se. Igitur habet principium. Itaque est corruptibile.

Secundo à se opponitur ei, quod est per se. Sic qui ex consilio alterius agit non A se, sed P E R se agere dicitur. Filius, Ratio seu sapientia Patris æterni non

non à se agit, sed per se (non extranea virtute) vt aiunt Theologi. Non A se, quia operandi potestatem habet per generationem seu æternam originem à patre (qui operatur per sapientiam suam, per Filium) Gregor. Nazianz. Oration. 4. de Theologia, & Ambros. lib. 4. de fide, capit. 3. Augustinus ad 11. Orosij quæstionem: Non loquitur à semetipso filius, quia non est à semetipso, pater enim à nullo est natus (à nullo vitam accepit) filius à patre est genitus (dedit pater filio vitam gignendo) Spiritus sanctus à patre & filio procedens. Ideo non loquetur à semetipso: quæcunque audiet loquetur. Audire enim illi est Esse, Esse autem à se non est, sed à patre: ideo quæcunque audiet, loquetur. Corpus nostrum viuit per se, sed non à se, cum vitam accipiat ab anima. Αὐτόματα non mouentur à se, quia in se initium motionis non habent, vt animalia. Moueri tamen dici possunt, per se quodammodo, id est, vi sua, sponte sua, & sine ope externa aliquandiu. Vide Casp. Peucerum in Comment. de Diuinat. titulo de incantationibus.

Tertio A SE interdum (rarius tamen) est idem quod IN SE, & opponitur ei AB alio, quod idem ibi est, quod IN alio. Aristoteles 8. Phys. cap. 6. text. 52. Aliud est per accidens moueri à se, (id est, in se) & aliud est moueri ab alio (idem in alio) Nam principia animalium mouentur per accidens in se, quia sunt partes ipsorum, quæ per se mouentur. At intelligentiæ non in se, sed in suis orbibus motum recipiunt. Iac. Zabarell.

A SE MOVERI.

A se moueri Physicis quadrifariam dicitur. Primo modo est libere seu ἀπροαιρέτως moueri, quod hominum est. Secundo est moueri ἑκουσίως, id est, sponte, affectu cupiditatis aut alio simili. Sic animalia omnia motu quodā suo se ipsa mouere videmus. Tertio à se moueri est rem à se ipsa motum inchoare, etiam postquam naturaliter quieuit. Sic, videmus, cum animalia se ipsa mouere, tum stirpes etiā, quippe cum certo tempore à se ipsis frondescant, florescque ac fructus emittant, aliâs vero ab iis motibus quiescant. Hoc genus se mouendi est viuentium propriū & peculiare. Quarto modo aliquid primo à se ipso moueri, est primo moueri, non ita, vt pars alia aliā moueat, sed vt totum ipsum se totum moueat. Ita accipitur à Philosophis, cum quæritur in Physicis: An aliquid possit moueri à se ipso?

AB ALIQVO.

Ab aliquo in Logicis opponitur interdum De aliquo: vt Affirmatio est Enunciatio alicuius, de aliquo. Negatio est enunciatio alicuius, ab aliquo, id est, Negatio est Enunciatio quâ aliquid ab aliquo disiungitur seu remouetur. Vnde illa κατάφασις dicitur & compositio seu σύνθεσις. Hæc contra ἀπόφασις & diuisio seu διαίρεσις. Vide Aristotelis lib. de Interpretat. & Sauonarolę epitomam Philosophic.

Ab aliquo interdum character seu Symbolum est principii, vt causæ vel Termini seu Extremi à quo, eique opponitur Extremum ad quod, seu in quod. Interiecta inter hæc est VIA, intermedium iter, μεταξὺ, vt stadium. Hic vsus frequens est in doctrina Physica de Motu; & Philosophica de RELATIONIBUS: Calefactio est itio à frigore ad calorem.

Ab aliquo moueri 1. censetur quód à mouente est segregatum & disiunctum. Sic plaustrum ab equis moueri dicitur. 2. Communiori loquendi modo ab aliquo id moueri dicimus,

quod intercedente aliquo mouetur: sic artifex ab arte moueri, ignis à leuitate sua sursum ferri, corpus ab anima vel impultrice animę vi moueri dicitur. Nicolaus Leonicenus in comm. de animalium motione.

AB ALIO PROCEDERE.

Ab alio procedere seu exprimi fit dupliciter, *vel secundum esse reale*. Id est, quod alicuius reuera & actu est: Sic filius effigies seu imago patris procedit à patre: *vel secundum esse Intentionale*, id est, quod est in alicuius (ut artificis) intellectu: sic à pingendi artifice procedit imago. Esse enim imaginis ille habet in mente. Grego. de Valent. in Thom. explicationibus.

Quid est Esse Reale & Intentionale sententiariis?

AB ALIQVO ESSE VEL FLVERE.

Ab aliquo vel ab alio esse quid dicitur, vel immediate vel mediate, vt: Omne accidens est à substantia, vel proxime, vel remote, id est, vel immediate vel mediante alio accidente: Vnde intelligitur hoc axioma: *Accidentis non est accidens, nisi ambo eidem accidant substātiæ, ita, vt vnum sit immediatum & proximum, alterum mediatum & remotum.* Hinc, puto, conciliati possunt sententiæ, quarum vna dicit, Extensionem esse accidens quantitatis, altera, esse accidens substantiæ corporeæ: vna, dicit habitui, qui scientia est, accidit actio, scire: altera: homini vel animo accidit scire.

Canon Philosophicus.

A PARTE ANTE ET A PARTE POST.

A parte ante & à parte post Barbarorum termini sunt scholasticorū, cum Perpetuum ita distinguunt: A parte ante perpetua illis dicitur anima si existat & ante corpus, nec de nouo fiat, & post dissolutionem à corpore maneat superstes. Perpetua verò à parte pòst, siquidem corpus non antecedat, sed incipiat esse, sed tamen duret post perpetuo à corpore separata. Tam à parte ante, quam à parte post idem est, quod Ab omni parte.

Distinctio perpetui.

A PARTE REI.

I. *Idem est quod secundum Rem, secundum rei naturam: secundū se*, vt: quæritur à Philosophis, vtrum res vniuersales sint *à parte rei*, id est secundum se (id est Entia realia) an solius intellectus opera? an sint tantum obiectiue in intellectu, id est, an tantum obiiciantur menti. *Opponitur igitur ei, quod est secundum intellectum.*

II. Interdum dicunt, Ex *parte rei*, idq; opponunt τῷ Ex parte Dei, id est: Ratione Dei, respectu Dei: vt aliquid fieri non potest ex parte Dei, sed ex parte Rei. *Cum duo virtute tantum differunt, nihil vni ex parte rei conuenit, quod repugnet alteri, sed absolute tribuitur rei, in qua illa duo virtute continentur*: vt vis exiccandi & calefaciendi virtute tantum differunt in luce, & vtraque tribuitur luci. Quæritur, an Natura communis à parte rei differat à singulari? Colleg. Conimbr. in Præfat. Porph. quæst. 5. art. 3. s. 1. Thomæ Sectatores respondent à parte rei nihil existere, quod actu distinguatur à singulatibus, sed ratione differre communem naturam à singulari.

Canon Philosophicus.

Omnia sunt singularia reipsa.

Existentia non distinguitur à parte rei ab actuali essentia, sed tantum modo concipiendi nostro. Suaretz Disp. 13. de materiali causa substantiæ. A parte rei, id est: si res ipsa spectetur.

III. *A vel ex parte alicuius spectari aliquid, est attribui aliquid alicui secundum quid, inesse in aliquo determinate, seu certo modo se habente*, vt mali culpæ proxima & immediata causa spectatur ex parte rationis & voluntatis, cum ratio à norma seu regula legis se auertit, & voluntas ad alienum se conuertit obiectum,

Quæ mali culpa causa.

obiectum, ac peccati actum complet. Remota & mediata spectatur ex parte τῦ αἰσθητικῦ, id est facultatis sensitivæ, hoc est, est ἐν τῷ αἰσθητικῷ, quod ab alieno obiecto motum secum abripit transuersam quasi rationem & voluntatem.

IV. *Ex parte rei interdum opponitur nostro modo intelligendi (qui imperfectus est)* Thomæ Aquinati in diuinis persona producens non est prior ex parte rei persona producta, sed nostro modo intelligendi. Sed Fonsecæ persona producens & ex parte rei & modo intelligendi nostro est aliquo modo prior producta.

An in Tr. pater prior filio, dissensio.

Ex parte rei: quia persona producens, est prior ORIGINE & ORDINE naturalis enumerationis: Modo intelligendi nostro, quia persona producens potest concipi more nostro ante productionem actiuam conceptu absoluto, more inquam concipiendi, quo concipimus nostratia producentia, quæ re vera absoluta sunt. Sed hæc maximè abstrusa & ὑπὲρ ἡμᾶς.

AB VNO, ἀφ' ἑνός: AD VNUM, πρὸς ἕν.

AB VNO AD VNUM omnia est omnia ab vno summo independẽte Deo essentialiter dependere, vt ab efficiente, & ad vnum Deum referri vt ad finem vltimum seu τέλος σκοπιμώτατον. Deus enim est rerum A & Ω.

Quæ sunt, omnia sunt & AB VNO & IN VNO & AD VNUM. Platonicum.

AB VNO, vi à causa procreante seu producente.

Platonica Philosophia.

IN VNO, vt causa mouente, conseruante, gubernante.

AD VNUM, vt ad finem vltimum.

VEL.

Quæ sunt omnia, sunt & in vno & ab vno & ad vnum.

IN VNO, vt paradigmate seu causa exemplari. Rerum enim species in Deo vt in speculo aut fonte totius esse continentur, vt omnes creaturæ ante ipsarum creationem habuerunt esse intelligibile in Deo.

AB VNO vt causa procreante & conseruante.

AD VNUM vt finem extremum. Vt ab eo (Deo) inquit Paulus Scaliger omnia fluunt, ita in eum vicissim omnia refluunt.

ἀφ' ἑνός seu AB VNO Peripatetici etiam aliter accipiunt: nimirum pro inferiori quodam independente (suo modo) *Commune enim AB VNO ijs est nomen ambiguum quod tribuitur diuersis rebus, quarũ vna ab altera tanquam à principaliori, quod ad suam naturam attinet, dependet.* Exempli causa, Ens Aristotelis & Thomæ asseclis non est verum seu proprium genus, sed commune nomen, quod tribuitur & substantiæ & accidenti, sed inæqualiter: nempe substantiæ principaliter & priùs: accidẽti minus principaliter posterius, & merito substantiæ ac quatenus illud ab hac dependet. Itaq; substantia simpliciter Ens dicitur. Accidens Ens secundum quid. Alij vocant genus analogum, commune analogum, vniuersale κατ' ἀναλογίαν.

Dico disertè Aristotelis asseclis Ens esse propriè dictum genus: quia Ramei & Scotistæ, quos sequitur hîc D. Ioh. Piscator, Ens negant multipliciter dici, sed esse genus verum, seu συνώνυμον, id est vniuocũ. Albertus Magnus, hic est Aristotelicus. Ens enim, inquit, non est genus, sed vt principium quoddam de summis generibus dicitur. Equidem, cum Ens duplex statuatur à philosophis, Rationis seu in intellectu, & naturæ seu extra intellectum, arbitror huic prius, illi verò posterius Ens attribui. Sic cum ab Aristotele doceatur, aliud esse Ens potentia, aliud Ens actu, 5. Metaph. cap. 6. illud secunda-

Aristoteles 7. & 12. Philosoph.

ENS duplex seu διττὸν.

rio, hoc verò primò Ens esse dico, τῆς ἀξίας & perfectionis ratione.

Bonitas commune est a b v n o. πρώτως conuenit Deo: Δευτέρως creaturis. Itaq; dicitur Dei attributum communicabile κατ' ἀναλογίαν (ob analogum in creatis rebus effectum) Item iudica de vita. Primò enim Deo vita tribuitur, vt perenni illius fonti & scatebræ: vnde omnia viuentia vitam accipiunt, & quasi precariam eam possident, vt sit illius effectum & ἀποῤῥοὴ.

ABDVCTIO ἀπαγωγὴ.

Logic. ABDVCTIO, *seu Syllogismus* Apogogicus, est imperfecta demonstratio, cuius præmissa prima est manifesta, assumptio autem dubia: sic tamen vt æquè, aut magis probabilis sit, quàm conclusio, aut media pauciora habeat, quàm conclusio, quibus demonstratio perficiatur: Exempli causa: Omnes quos Deus absoluit, sunt absoluti peccato. Omnes qui sunt in Christo Iesu, Deus absoluit. Ergo omnes qui sunt in Christo Iesu, sunt absoluti peccato: Apagoge hæc est, quia assumptio non est immediata, sed interiectis mediis (quale est: Deum condemnare in illorum natura peccatum misso suo filio) est approbanda. Aristotel. videsis lib. 2. priorum analyticorum & Claudium Albertum in Organ.

Vsitatius dicitur deductio (cum licet minor non liqueat; videtur tamen notior conclusione.) Sic Iohannes cognomento Grammaticus: Abdvctio est, quando maior terminus liquidò inest, & minor est occultus, 2. posteriorum analyt. cap. 25. Dicta Abdvctio, quia abducit nos à conclusione in demonstrationem occultæ & non significatæ propositionis. Idem Ibidem.

Vsus ex 3. Demonst. Schegk.

Abductiones seu Apogogæ plures sunt: Apodixeis pauciores. Sapientia inter has principatum tenet. Scientiarum enim secundum perfectionem & imperfectionem gradus sunt tres. Primus, quo vtcunq; scitur quippiam, & plura, quæ faciunt ad notitiam, sunt cognita ac percepta quã incognita, quam Aristoteles vocat Apagogen seu imperfectam demonstrationem mediatamque (Διότι) Secundus gradus est, quo perfectè scitur quippiam per ἀπόδειξιν. Tertius, quo maximè & perfectissimè. Quæ cognitio appellatur sapientia, veritatis & scientiæ rerum tanquam cardo, & prorsus ἀνυπόθετος ἐπιστήμη, vt Plato eam vocat. *Multi vitiant discipulis apogogas pro demonstrationibus.*

Est autem mediata seu ἔμμεσος imperfectaq; demonstratio Διότι, cum causa non est proximè cum effectu coniuncta. Exemplum. Omne ἔμψυχον nutrimēto vegetatur. Omne φυσικὸν est ἔμψυχον. (Omne vigens seu vegetabile est animatum) ergo omne φυσικὸν nutrimento vegetatur. Medium seu causa hæc imperfectè est descripta allataue, quippe cum non sit συνεκτικὴ (continens) id est, cum effectui non sit proximè coniuncta, cum effectui non cohæreat immediatè. Principalis quidem est anima (Græci dicunt κύριον αἴτιον) sed non nutrit absq; cibo & organis quibusdam sanitate prædiitis. His causis omnibus perfectè definitur nutritio (quæ propria est corporis animati, quia animatum) id quod ostendit eruditissima definitio nutricationis Zabarellæ in fine lib. de nutritione & accretione.

ABDVCTIO *ad impossibile seu* incommodum eius, quod fieri inquit: Græc. ἀπαγωγὴ εἰς ἀδύνατον vel εἰς ἄτοπον, vt vocat Chrysostomus, est ex contradictoria alicuius conclusionis, & alia quapiam enunciatione, cuius in Logic.

confeſſo eſt veritas, manifeſtè falſam concluſionem inferre, vt ex huius falſitate & alterius præmiſſæ veritate contradictoriæ concluſionis falſitas & ex hac tandem primæ concluſionis veritas oſtendatur. Dicitur aliâs DEMONSTRATIO per impoſſibile, & probatio per abſurdum ſeu ἀπαγωγή: Cui opponitur δεικτικὴ, id eſt oſtenſiua ſeu directa.

Exempli cauſa.

Ignes διάττοντες non ſunt ſtellæ.

Probatur oſtenſiuè Traiectiones non eſſe ſtellas ſic: Stellæ ſunt perpetua corpora. Traiectiones non ſunt perpetua corpora. Ergo traiectiones non ſunt ſtellæ. Idem probatur abductione ad abſurdum. Stellæ ſunt perpetuæ. Traiectiones ſunt ſtellæ, ait aduerſarius. Ergo traiectiones ſunt perpetuæ. At hæc concluſio eſt manifeſtè falſa, quia repugnat experientiæ. Ergo & vna è præmiſſis. At non propoſitio maior. Ergo minor, quæ eſt aduerſarii.

Ex dogmate Flacii peccatum originis eſſe ſubſtantiam, non accidens, ſequitur hæc abſurda concluſio, non eſt reſurrectio. In abductione igitur ad hoc abſurdum vna è præmiſſis erit hæc, peccatum originis eſt ſubſtantia, quam ideo falſam eſſe neceſſe eſt. Rectè aptecꝗ; Daniel Tillenus in Syntag. diſputationum: Si tota hominis natura & ſubſtantia peccatum eſt, etſi peccatum reſurgere abſurdum eſt dictu, neceſſe eſt nouam produci ſubſtantiam, quæ cum non ceciderit, perperam dicetur reſurgere.

INTER *fallacias quoq; Sophiſtarum captio eſt,* quæ dicitur ABDUCTIO à PROPOSITIONE, à quæſtione (propoſita) à ſtatu controuerſiæ. Ea ad fallaciam ALIENI pertinet. Eſtq; ſpecies ſeductionis.

ABECEDARIUM.

Abecedaria ſyllogiſmorum exempla dicuntur, quibus oſtenditur forma ſyllogiſtica, ſine certa definitaq; materia. Qualia paſſim ſunt apud Peripateticos, vt: Omne β eſt α. Omne γ eſt β. Ergo omne γ eſt α.

In Phyſicorum ſcholis talia ſunt: neceſſariò pendet ab A (id eſt, hic effectus neceſſariò pendet à cauſis ſuis ſe.)

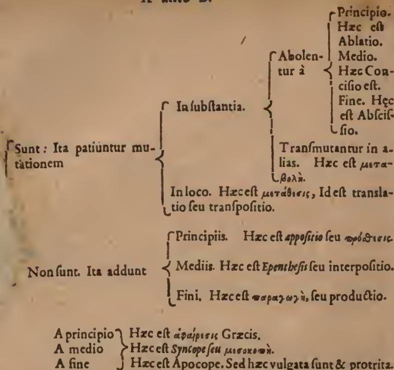
Sint duæ potentiæ mouentes A & A habeat vim mouendi pond[illegible] cto, B autem vt quatuor; ſi q[illegible] quanta ſit vis motiua ipſius ſpondebitur, eſſe vt octo, qu[illegible] mouere pondus vt octo, & h[illegible] ferre à B, quod tantùm mo[illegible] pondus vt quatuor &c. Per Phyſ. cap. vltimo.

ABLATIO.

1. *Ablationis & Detractionis* vocem Scalig. in Philoſophia accipit pro ἀφαιρέσει & χωρισμῷ, id eſt, abſtractione & ſeparatione, de qua mox: Iacobus Schegkius vocat *ſubmotionem, quæ fit alicuius vel aliquorum ſecretione* lib. 7. de Demonſtr.

In verba Schegkii ſunt: Mens accidentia, quæ materię cauſa infinita ſunt, ſecretione ſubmouet ab eſſentia. Hoc ſubmouere ſecretione nimirum eſt ABSTRAHERE. *Abſtrahere autem eſt vnum apprehendere ſine alio, cum quo eſt coniunctum.* *Quid Abſtrahere.*

2. *In latina lingua.* Ablatio Scaligero eſt ſpecies Abolitionis, ſic enim ait lib. 1. de cauſis latinæ linguæ cap. 17. Abolitio eſt, cum tollitur litera. Genus hoc eſt Ablationis, Conciſionis, Abſciſſionis. Eſt autem ablatio (Græcè ἀφαίρεσις) cum litera aboletur à principio: ſicut contra conciſio ſeu Syncope eſt, cum litera aboletur à medio: Abſciſſio ſeu Apocope, cum à fine. Vide ipſum Scaligeru[illegible] conficitur hæc Tabella.

IV. *In Mathesi ablatio* est minoris quantitatis à maiore deductio. In Arithmetica vocatur subductio vel subtractio (numeri minoris à maiore vel æqualis ab æquali.)

ABOLITIO.

1. Abolitio in physicis est mutatio, qua aliquid redit in nihilum. Alii vocant totalem abolitionem. Columella vocat abolescere. Dauid Schramus opponit ei corruptionem cap. 8. Physic. quæ græcis est φθορά, & aliàs dicitur interitus (sed idem valde ineptè, nisi longè opinione mea fallor, definit motum mortuum, quo redit in nihilum status naturæ) vel est idem quod destructio (formæ substantialis vel qualitatis.)
2. In Grammaticis & poësi Scaligero est Abolitio cum tollitur litera è dictione (vel etiam syllaba.)
3. Abolita verba dicuntur, quæ desuetudine inumbrata, imò penitus è medio sublata sunt. Aliàs vsurpari desita.
4. In politicis accipitur Abolitio sæpè pro obliteratione seu abrogatione rerum politicarũ; vt hæc lex est abolita; magistratum abolere. Vel pro institutæ actionis peremptione, quæ est generalis vel specialis, de quib. Iurisconsulti consulantur ff. de Abolit. L. Abolitio. Sed redeo ad physica. Scaliger pro Aboleri dicit ad nihilum interire: Exerc. 61 ſ. 5. idque de mundo, qui incendio ita consumetur, vt prorsus nouum subeat. E Theologis fuerunt, qui per peccatum originis bonum naturę humanę abolitum dicerent. Quod falsissimum. Illud enim malum bonum naturæ vitiauit & *infecit non confecit*. Pro eodem etiam dici quandoq; exolescere notum est. Veruntamen propriè loquendo plus est Aboleri quàm exolescere.

Inter

Inter Abrogare & Derogare ad Leges & Decreta relata Politici hoc diſcrimen conſtituunt: Abrogare eſt penitus tollere, ſeu, vt loquitur Alciatus, totum penitus tollere. (Græci dicunt νόμον λύειν) Derogare vero diminuere aliquid. Dicitur, inquit, Alciatus in com. de verbor. ſignif. Derogatio, per quam aliquid de vi & effectu rogationis, id eſt, Legis diminuitur.

Diſtinctio.

Aboleri eſt vel quod ad τὸ εἶναι, vel quod ad vſum attinet. Hoc poſterius à Phyſicis hiſtoricis etiam dicitur Abdicari. Plinij hæc ſunt: Democritus rapum in totum abdicauit in cibis, Id eſt, tanquam ſordum cenſuit, è ciborum vſu ſuſtulit.

Et: vtinam poſſet è vita in totum abdicari aurum, id eſt, ex hominum vſu tolli. l. 33. Natural. hiſt. ca. 1.

ABSOLVTVM.

Abſolutum (id eſt ab alio ſolutum) modo de re, modo de nomine intelligitur.

De re intellectum interdum opponitur imperfecto, tum inchoato, tum affecto. Opus enim affectum eſt opus non abſolutum, non perfectum, ſed prope confectum. *Interdum eſt* idem quod nudum, *purum*, ſine vlla conditione: vt cum Abſolutum Dei decretum aliquod dico: *Interdum idem eſt* quod *non dependens* ab alio (einſmodi quid non eſt res relatiua) *Atque ita abſolutum quid eſt à Subiecto, vel à Termino.*

Abſolutum à ſubiecto eſt independens à ſubiecto, hoc eſt, id quod non eſt natum recipi in alio, vt ſubſtantia. *Abſolutum à Termino* eſt quod formaliter non reſpicit ad aliud præciſe vt terminum ad quem: vt rurſum ſubſtantia: Quãtitas itẽ & Qualitas. Sic cõtra Reſpectiuũ aliquid eſt ad aliud, *vel vt ad ſubiectum,* id eſt, eſſentialiter natum eſt recipi in alio, vt omne accidens in ſubſtantia, *vel vt ad* Terminum, id eſt, formaliter, reſpicit ad aliud præciſe, vt Terminum ad quem, vt accidens relatiuum. (Ita abſolute ineſſe & relatiue ineſſe opponuntur) Sed hæc diſtinctio etſi vera eſt, nõ tamen totum exhaurit. Subijcio igitur hanc pleniorem.

1. Abſolutum 1. eſt quod ita ex ſe eſt, vt à nullo prorſus pendeat, neq; vt ſit, neque vt conſeruetur. Hoc eſt Abſolutum ſingulari & eximio modo. Proprium ſcilicet Dei eſt, vt ex ſe ipſo ſit, ab ipſo vero cætera. *Abſolutum θεωρητικ.*

2. Dicitur Abſolutũ, quod etſi reſpicit aliud à ſe (vt Deum) tamen non reſpicit aliquid à quo pendeat vt à συςατικῷ ſeu ἴσω conſtituente, id eſt, vt à materia vel forma. Sic quoque ſubſtantiæ (creatæ) ſunt abſolute: quia tametſi à Deo pendent vt procreante: non ita tamen pendent ab eo tãquam materialiter ſuſtentante. *Abſolutum κατά π.*

3. Abſolutum illud eſt, quod etſi pendet ab alio, tamen non conſtituitur ex alio ſuppoſito, ſed habet in eodem ſuppoſito cauſas omnes, per quas exiſtit. Sic accidentia dicuntur eſſe res abſolutæ.

4. Abſolutum quoque dici poſſe videtur quid, quatenus habet certum ſuum modum, quo eſt, qui non petitur aliunde quam ex ſe. Omne enim prædicamentum habet ſuum eſſe, & ſuum quid eſt, quo diſcernitur ab alio, licet non abſoluatur à ſubſtantia. Sic Seruus etſi quid relatiuum eſt & pendet à Domino, tamen habet ſuam certam rationem, per quam ſeruus eſt, ſeu potius ſine qua ſeruus non eſt, nempe obedientiam: Seruus in Domino non habet omnes cauſas, per quas exiſtit. Niſi enim fuerit Simo Dominus, neq; etiam Dauus ſeruus eſſe poteſt: ac ſi eundem patrem & filium eſſe fingamus, non habet in ſeipſo cauſas ꝙ ſit, ſed adhuc ex alio pendebit, vt pater, & item, vt filius, ex alio. Ac albũ & quan- *Abſolutũ à modo externo.*

tum in eo sunt absolutæ (id est, qua album & qua quantum) nullo ad aliud respectu. Vide Caietanum in Thom. opusc. de Ente. Tabella hæc exhibet.

Absolutum
- Simpliciter, Deus.
- κατά τι
  - A causa interna, Materia & Forma: Νόες.
  - A supposito alieno, vnde habeat esse. Accidentia.
  - A modo externo: Omne ens prædicamentale.

2. Illam è Scaligero planiorem lib. 4. ca. 93. de causis Latinæ linguæ.

Absolutum à
- CAVSA omni: vt Deus.
- MATERIA, vt mentes Angelicæ, & quæ motrices orbium cœlestium creduntur esse à Philosophis veteribus, ideo dictæ ἄϋλοι.
- Subiecto (alio) seu PER SE STANTE: vt substantiæ omnes. Sunt enim ipsæ subiecta. At accidentia non sunt libera à subiecto.
- Relatione (Non positum in σχέσει) & quæ ad aliud non referuntur.

Hæc distinctio etsi primario spectat res: tamen ad Nomen etiam accommodari potest. Nam Nomen *nec à causa absolutum est*, quia habet primum sui authorem: Habet pro materia vocem, scripturam aut quid simile: *Nec à Relatione*, quia nomina sunt rerum signa ac notæ. Subtiliter Scaliger: Nomen ipsū quatenus significat est relatiuum: (significans enim & significatum [a] *mutuo natura nexu constant*) Quatenus vero absolutam rem significat, est absolutum.

a Definitio Relatorū.

Nomen absolutum oppositum Relatiuo. Absolutum igitur de Nomine intellectū 1. est quod rem absolutā non σχετικὴν seu respectiuam notat. Nomen autem deducitur vel à voce alia, vt hodiernus ab hodie, alumnus ab alo; Vel à re aut absoluta, aut relatiua. Itaq; si substantiā significat seu indicat, inde sumit appellationem: si quantitatem, inde: si relationem, item inde. *Oportet enim signum æquari rei, cuius est* signum: sicut vox naturam debet sequi illius vocis, vnde deducitur.

Canon de æquatione signi & signati.

2. *Est, quod significat aliquid, non quasi adiacens alicui*, sed quasi per se subsistens. Sic dictum, quia præter id, quod significat seu denotat, nihil aliud notat, de quo dicatur, vt Socrates, Homo, Animal. Ei opponitur implicite significans & *Connotatiuum: quod significat aliquid adiacent quasi adiacens alicui*, sic dictum, quia præter id, quod notat, aliud etiam, de quo dicitur, notat, vt candidum, vestitum, surdum, non audiens. Candidum enim significat candorem, qui adiacet papyro: Vestitum vestem, quæ adiacet homini, surdum negationem auditus adiacentem animali ad audiendum nato; Non audiens negationem auditus adiacentem omnibus non audientibus, siue sint, siue non sint. Sic connotatiua sunt Pater, Dominus, Præceptor. Fonsecam vide lib. 1. Institut. Dialectic. c. 24. *Nomen enim relatiuum connotat secum rem absolutam*: vt Filius substantiam. Scal.

Nomen absolutum oppositum Connotatiuo.

ABSOLVTA ENVNCIATIO.

Absoluta quæstio est cum quæritur simpliciter, hoc ne sit an illud: vt, an virtus expetenda, necne. Comparata contra: vt, An virtus magis sit expetenda, an bona valetudo.

Canon de significatione relatorum.

Absoluta propositio est pura Enūciatio: (quæ facta est sine modo vel limitatione) cui opponitur Modificata, Determinata, Limitata, vt cum quid limitatur secūdum partem, vt Homo eligit sola voluntate.

Vniuersalis propositio distributiua in singula generum Absoluta dicitur, cū res, cui nota vni-

vniuersalitatis additur, absolute, idest, sine restrictione distribuitur, vt omnis homo est animal. Limitata cōtra seu restricta est, cū includitur limitatio subintelligenda: vt, Omne animal fuit in arca Noë, scilicet quod extra aquam degere poterat. Hoc ὑπακούεται. Excipiuntur igitur pisces.

ABSOLVTE.

Absolute est simpliciter, per se, vniuerse, ad amussim, exactè, non præcise.

Absolute vero opponitur verum τῇ seu κατὰ τι. Aristot. lib. 1. Priorum anal. c. 37 & Topic. l. 2. cap. 1.

Absolute, id est simpliciter necessario opponitur necessitas ex hypothesi huius vel alterius rei.

Absolute impossibili opponitur impossibile ex certâ hypothesi. Videatur tabella melioris intelligentiæ gratiâ.

Necessitas ducta
- Ex ipsa rei Natura est
  - *Absoluta*, prorsus immutabilis.
  - Supposito ordine vniuersi à Deo instituto: Deo tamē mutabilis, si velit. Hæc dicitur *Naturalis.*
- Aliunde quam ex rei Natura, quæ *externa vel aduentitia* est hoc respectu.

Exhibitio absolutæ necessitatis.

Canon aureus. *Propensiones Naturales* (quas quidam dicunt Modos essendi potentiales) vt aptitudo ad ridendum homini naturalis, quam habet humana essentia prius naturæ ordine, quam vlla ei insit quantitas vel qualitas, *absoluta necessitate subiectis propriis conueniunt, vt nulla potestate, ne diuina quidem auferri possint.*

ABSOLVTE SPECTATVM.

Absolute spectatum seu consideratum idem sæpe est quod secundum se spectatum & consideratum.

Propria accidentia Absolute sumi vel spectari est ea sumi vel spectari quoad actualem eorum existentiam, seu secundum ipsorum naturam & perfectionem. Absolute sumpta dicuntur vt quæ realiter actuq; insunt. Non absolute, vt quæ actu inesse possunt, cum subiectis sunt Naturalia: vid. Fonsec. in 1. Phil. lib. 5. c. 28. quæst. 19.

Quid Naturalitas. Breuiter: Absolute hic est, quoad existentiam: cui opponitur quoad Naturalitatem, seu conueniētiam Naturalem. Sic dicimus ab aqua potest remoueri vis frigefaciendi & frigus absolute spectatum, seu quoad existentiam: sed non quoad Naturalitatem. Caliditas etsi non sumatur à te absolute, tamen non potest non esse naturalis igni, vt subiecto proprio.

ABSOLVTE VNIVERSALE.

Absolute, id est, sine adiectione seu per se Vniuersale opponitur Vniuersali cum adiectione: vt apud Philosophos tribus modis potissimum vsurpatur *Vniuersale: In causando*, vt aiunt: *in significando, & in Prædicando.* Ex his sola (inquit Fonseca) quæ ad tertium genus pertinent (idest Vniuersalia in prædicando seu attribuendo) absolute & sine adiectione Vniuersalia seu res Vniuersales dicuntur (vbi particula, Et, est explicatiua.) Causæ enim Vniuersales particularia quædam entia sunt, vt Deus & Sol. Signa item Vniuersalia, vt conceptus vniuersales & nomina vniuersalia, velut humanę aut leoninæ naturæ, etiam singulare quid sunt. At ea, quæ de pluribus prædicantur, vt Homo, vt Leo, communiter sumpta, absolute, id est, per se vniuersalia appellantur, quod

nihil singulare, in multis numerari possit.

Analoga quędā non Absolute, id est, simpliciter, (vt vera vniuersalia) sed quodā modo eiusdem rationis dici possunt, quia nō sunt pure homonyma, *quæ diuersis omnino rationibus sua significant*, cuiusmodi Æquiuoca à casu vocantur à Schol. Vide Fons. in Dial. l. 1. c. 21. & 22.

Quid sunt pure homonyma.

ABSOLVTE BONVM.

Absolute Bonum. quid.

In Ethicis absolute Bonum Piccolhomineo idem est quod summe seu eminēter Bonum, vt cum quæritur? Cur bonum potius voluntatis, quam alterius facultatis statuatur obiectum? Resp. Omne appetibile præ se fert rationem boni; & bonum definitur, quod sit id, quod omnia appetunt, vt dicitur sub initio primi Moral. Nicomach. Verū hoc Bonum, quod optatur, est multiplex; & frequenter est Bonum apparēs, ad sensus pertinens, non vero Bonum.

Absolute & vere Bonū est finis vltimus, quod summum est Hominis Bonum; ad quod humana voluntas proprie & maxime tendit & conspirat; hinc absolute Bonum voluntati tribuitur. Grad. 2. de Virt. princ. c. 29.

Absoluta potestas.

In Politicis Absoluta potestas idem valet, quod legibus soluta. (Vt Imperatoris, seu eius, qui summum Imperij ius habet.) Opponitur ei potestas restricta vel aliena, legibus adstricta, seu imminuta. (vt Magistratuum.) Hinc intelligitur phrasis: Absoluta potestate vti. Vid. Iohan. Bodin. de Repub.

Theologi nonnulli Omnipræsentiā Absolutam distinguūt à Restricta: An ad χρηστομαθημοσύνην hoc pertineat, videant alij.

ABSOLVTE Κυκλικόν.

In Geometricis absolute circulare vel globosum opponitur ei quod dicitur κυκλοειδὲς, & σφαιροειδὲς, hoc est, quod prope accedit ad figuram orbis, circuli: Similiter differunt ῥόμβος & ῥομβοειδὲς. Interdū tamen σφαιροειδὲς etiam pro perfecte Sphærico vsurpatum legitur.

ABSOLVTVS NVMERVS.

Arithmeticis absolutus numerus est, qui simpliciter nomine Arithmetico appellatur, vt 1. 3. 4. Huic opponitur figuratus, qui nomine Geometrico appellatur, vt il. 29. l. 97. l. c. 8. vnum latus, duo quadrati, latus quadrati, 7. latus cubi 8.

Absoluti sunt, qui absque huiusmodi nominibus dicuntur.

ABSOLVTVM Grammaticorum.

In Grammatica Absolutum est, quod vulgo dicitur Gradus positiuus seu thema, θετικὸν, non significans comparate: Cui opponitur Comparatiuū & Superlatiuum.

Ablatiui absolute positi sunt, qui non dependent à reliqua oratione; vulgo dicuntur designantes consequentiam; vt Imperante Matthia.

Hinc Canon: Participiū sæpe cū nomine ponitur absolute, seu, vt consequentiā designet, idque in ablatiuo casu. *Poni absolute est à nullo alio regi.*

Consequentiam designare est ita in oratione poni, vt nihil plenum seu integrum intelligatur, sed ad perfectionem sententiæ aliquid amplius exspectetur.

Absolutum verbum est, quod significat absolute actionem vel passionem; Si actionē, dicitur αὐτοενεργητικὸν, vt dormio, curro: Si passionem, dicitur αὐτοπαθητικὸν, vt caleo, algeo, fio, veneo, vapulo, liceo; Grammatici vocant neutropassiua; Quibus opponunt Passiua & Neutra.

Absolutiua seu perfectiua coniunctiones Grammaticis antiquis sunt causales; 1. *QVIA, apponens efficientem.* 2. *VT, apponens finalem causam.* (Quia iubes, faciam. Tu enim moues me ad faciendū. Do, vt des: δόσεως enim meæ finis est tua δόσις.) 3. *Quatenus Determinatiua.* Vt Augmen-

Augmentum est affectus quantitatis quatenus quantitas est, id est affectus quantitatis primò. Scalig.

ABSOLVTVM Rhetorum.

In Oratoria, Absoluta Hypothesis seu Constitutio, seu absolutus status dicitur, qui ad Iureiudicialem pertinet. Qui (status iuredicialis) & Qualitatis dicitur, idque commodius, cum contineat accusationes aut defensiones, in quibus disceptatur, quale factum sit, iustum ne, an iniustum.

Absolutus status qualitatis est, in quo simpliciter de iure directo & simplici disputatur, vt fit in facto per se probabili, vbi confirmationis ratio tota dependet ex iure diuino vel humano, siue hoc sit scriptum, siue non sit scriptũ.

Opponitur ei *Assumptiuus* (rectius Assumptus) (sicut nomen deriuatum rectius, quã deriuatiuum,) in quo assumptis vndecunque auxilijs quæritur æquitas & venia seu gratia quædam, vt fieri solet in facto, quod per se est improbabile. (Talibus non est opus in absoluto: ibi, vt cum poeta loquar;

Non his auxiliis, non defensoribus istis
Est opus. ———)

Absolutum statum Græci vocant ἀντίληψιν, quia in hac specie eadem arma sunt ad se defendendum, quibus vtitur actor.

Assumptus (seu adscitus) dicitur πρόσληψις, id est, assumptio, quia in eo non confugimus ad eadem arma, sed ijs destituti aliunde nobis acquirimus, quibus vtcunque nos defendamus: Cuiusmodi sunt liberalis & ingenua peccati confessio, purgatio de προαιρέσει, Translatio criminis, conferens culpam in imprudentiam, necessitatem, casum, ebrietatem, affectum, insidias; promissio emendationis, extenuatio huius delicti per comparationem cum aliis grandioribus. Commemoratio vitæ hactenus honeste actæ, spes inclementia iudicis, pollicitatio gratitudinis & celebrationis, & similia. Consule τοὺς λέγοντας.

ABSTRACTIO, ABSTRAHERE, ABSTRACTVM.

Philosophum necesse est esse ἀφαιρετικὸν abstractiuum & τὰ καθόλου extruere abstrahendo à circumstantiis loci & temporis. Ἀφαίρεσις igitur nobis est explicanda. Nõ vno modo dicitur apud Philosophos Abstrahere, χωρίζειν, Abstractum, χωριστὸν, & χωριζόμενον: sed modo proprie, modo improprie quodammodo. *Iunctio, præcisio, seiunctio, ἀφαίρεσις, analysis.*

Proprie, quod reuera inest. Sic corpus Mathematicum est abstractum à materia, cui instructæ forma inest. Sic vniuersales naturæ seu τὰ καθόλου (vniuersalia) abstrahuntur à suis particularibus. Hæc à philosophis Scholasticis dicuntur Abstrahi præscindẽdo, Græcis sunt ἀφῃρημένα. *Abstractio præcisionis.*

Quodammodo improprie, quod nullo modo inest vel inesse potest. Sic νοῦς, id est, mens seu intelligentia est forma abstracta Aristoteli 12. 1. Philos. id est, substantia abiuncta seu separata (reipsa) à materia, à materiæ sordibus seiuncta, seu simpliciter immaterialis. Hanc intellige, cum dicit Zabarella. Substantia abstracta est hæc, id est, indiuidua, per se ipsam. Græce οὐσία χωριζομένη. *Angelus est hic per se ipsum.*

De primo modo accipiendæ sunt hæ definitiones seu descriptiones.

Abstractio est actio intellectus, quo separat à phantasmatibus seu visis vniuersale & ipsum denudat omni materiali conditione. Vide Zabarellam de mente agente cap. 6. *Descriptiones Mentalis abstractionis.*

Abstractio est separatio vniuersalium ab omni conditione materię. Seu est Ablatio omnium accidentiũ à singularibus, ideoq; ipsius singularitatis. Seu est separatio vnius ab aliis, & acceptio vnius

vnius non acceptis aliis. Seu Abstractio est consideratio alicuius absque eo, in quo est. Seu est, cum quid concipimus mente abiunctum ab omnibus conditionibus restringentibus. Seu est consideratio alicuius in naturę suę puritate. Sic possum' intelligere seruum, etiam non considerato homine. Hoc est abstrahere accidēs à subiecto, quia essentia eius est alia ab essentia sui subiecti. Scholastici vocāt Abstractionem præcisionis. Vide Scalig. exer. 307. sect. 18. & 22. & exer. 342. & Aristotelem in Categor. Relat. & Zabarell. Tabul. Abstrahere est facere de intellectis potestate actu intelligibilia. Auerroes. Breuiter: Est fabricare intelligibilia (*ποιεῖν νοητά*.) Et considerare hoc sine illo, & considerare vnum non considerato alio, etsi simul semper sint: vt considerare materiam omni prorsus denudatam forma.

An accidens possit & debeat abstrahi à subiecto? Affirmatur.

Est imaginata, quæ potentia intellecta fuerint, facere actu intellecta. Bessarion Cardinalis in Calumniatorem Platonis lib. 3. cap. 22.

Pro imaginata malo dicere imaginatione concepta seu phantasia efficta.

Itaque Abstractio, separatio, secretio est
- Mentalis, vt loquuntur, quæ fit per Intellectum seu rationem tantum
  - Generalis, Logica.
  - Specialis, Mathematica.
  - Hic duo reuera coniuncta separatim cōcipimus, quæ Mentalis separationis definitio.
- Realis, Metaphysica, quæ fit ὄντως & re ipsa.

Explicatio.

Mentalis] Mentalis abstractio sæpe dicitur Absolute Abstractio sine adiectiuncula seu προσθήκη τῦ Mentalis.

Logica] sic mente separatur proprium à subiecto, cum illud re ab hoc differat.

Metaphysica] vt cum dicitur vniuersale separatum (à singulari) nihil est.

De Mentali intelligitur Canon Aristotelis 2. Phys. χωριζόντων ὐ γίνεται ψεῦδος, Abstrahentium seu ἀφαιρέσει vtentium (*hoc est vnam rem sine alia considerantium*) non est mendacium: vt cum humanitatem Christi seu τῷ λόγῳ diuino vnitam secūdum se considero: vnitā dico, quia reuera in persona verbi existit, seu reipsa extra vnionem non existit, nec separata vnquam est ab hypostasi τῦ λόγυ. Vide vocem Mentalis.

Quid est Abstrahere.

Nunc subijciemus pleniores subdistinctiones.

Abstractio est separatio alicuius ab aliquo. Estque
- πραγματικὴ (*Realis*,) cum aliquid ab aliquo re ipsa separamus, vt aurum à Terra. Hæc etiam Chymicorum est. Opponitur huic coniunctio, concretio, copulatio: qualis est Materiæ & Formæ rerum Physicarum.
- Νοητική. Hæc est intellectionis
  - Simplicis: dicitur præcisionis: cum è duob. coniunctis, vno apprehenso, alterum relinquimus. Hic abstrahitur
    - Prius à posteriori.
    - Posterius à priori.
    - Quod simul est cum alio: vt cū apprehendimus colorem lactis non apprehenso eius sapore.
  - Cōplexæ [συμπεπλεγμένης:] Dicitur negationis: cum vnum de altero negamus. Hæc est
    - Vera: vt cū remouemus materiam vel corpus à Deo.
    - Falsa, vt cū remouemus materiā à Cælo cum quibusdam veteribus physicis.

Explicatio.

Complexæ] Alias coniunctæ.

Quod simul) Abstractio eius ꝙ simul cū alio est, à Scaligero ex. 342. pręterita est. Itaq; tabulę adiicim'. Applicabim' etiā distinctionē Abstractionis ad sciētias.

Vniuersalis abstractio à particulari est omnium scientia.

ABSTRACTIO IN SCIENTIA.

Abstractio in scientia tum qualibet, tum definita fit.

Abstractio in omni scientia & disciplina est Vniuersalium à particularibus. Pręcepta. n. sunt τῶν καθόλυ. Abstractio in scientia particulari seu definita est *vel formæ à materia secundum rationem*, vt Mathe-

Mathematica: Hæc igitur abſtractio eſt rationalis. *Vel forma à materia ſecundum rem*: vt Metaphyſica. Hæc igitur abſtractio eſt realis. Vide Fonſecam in Metaphyſ. Ariſtotelis lib. 5. c. 28. quæſt. 6. & infra hunc librum, vbi clarius exponuntur modi abſtractionis in ſcientiis contemplatiuis. Vide etiam Albertum Magnum 1. Phyſ. tract. 1. c. 2. Thomam Aquin. de anima. Alexandr. Alenſem 11. Metaphyſ. Quærit forte aliquis, cur poſſit abſtrahi vniuerſale à particulari. Reſpond. Quia particularia nō ſunt de ratione vniuerſalium, & priora poſſunt intelligi ſine poſterioribus. Vniuerſale autem prius eſt, particulare poſterius. Animal igitur poteſt intelligi ſine homine, & homo ſine Ariſtotele. (Non enim neceſſe eſt animal eſſe hominem, & hominē eſſe Ariſtotelem) Vide Thomam Aquin. in 2. Phyſ. 3. prælectione.

Cur vniuerſale poſſit abſtrahi præſcindēdo?

DISTINCT. ABSTRACTI EX ALENSI ET FONSECA.

Alexander de Ales in 3. 1. Phil. text. 7. duplicem facit Abſtractionem ſeu præciſionē. Vnā, in qua abſtrahitur Quidditas ab eo, cuius eſt quidditas, vt humanitas ab hoc homine, vt à Cicerone. Alteram, qua abſtrahitur forma quantitatiua ab eo, cuius eſt quantitas: vt dimenſiones à ſubſtantia. Fonſeca abſtractionem præciſionis vniuerſalium facit duplicem: vnam ἑκτικὴν (habitualem) ſi fiat per ſpecies ἑκτικῶς inhærētes ſiue impreſſas: alteram ἐνεργητικὴν (actualem) ſi fiat per apprehenſionem eius, quod repræſentatur. 5. Metaphyſic. cap. 28. quæſtion. 6. ſect. 1.

Quid eſt Abſtrahere?

Abſtrahere propriè tranſitiue accipi ex antegreſſis patet, nēpe vt ſit, *Aliquid ab aliquo modo aliquo ſeparare*. Cæterum à Scholaſticis interdum quoq; accipitur Intranſitiue pro abſtractum, hoc eſt, ſeparatum eſſe: vt cum dicunt. Incorporea omnino abſtrahunt à ſitu.

ABSTRACT. ALIÆ DISTINCT. SCHOLASTIC. D.

Abſtractio eſt ab { Exiſtentia. / Eſſentia. } Id eſt, Abſtractio eſt vel { Poſitiua. / Priuatiua.

Duo modi Abſtractionis ſiue ſecretionis.

Poſitiua, ſecundum eſſe exiſtentiæ, quæ ponit ſine vlla exiſtentia. Hæc eſt Maxima, vt ſi quis ponat res naturales abſtractas ab omni materia ſecundum exiſtentiam. Priuatiua ſecundum eſſentiam & κατὰ λόγον ſeu conſiderationem, quæ non ponit hoc eſſe ſine illo, ſed eſſentiam vnius conſiderat non conſiderato altero. Hæc eſt minor & κατά τι. Ita igitur Abſtracte conſiderare eſt conſiderare quidpiam ſecundum ſe, pure, nō habita ratione coniunctorum. Talis conſideratio eſt ſphæricæ figuræ, cum abſtraho eam à corpore naturali, à qua dependet ac proficiſcitur, & cui ineſt vt ſubiecto.

Digna excuſſu hic oritur quæſtio: An abſtrahi ratione, & abſtrahi definitione ſemper ſint ταὐτό. Iohan. Talentonius reſpondet negate. Huic negationi vt fides fiat, comparato rerum formas, & ſic habeto. Abſtrahi, id eſt, cogitatione ἐπινοίᾳ ſeu νοήσει ſeiungi (ſubmoueri) ſeu Abſtractio, id eſt, cogitatione ſeu ratione facta ſeparatio (non autē definitione) communius quid eſt Naturalibus & Mathematicis formis, & ſi Phyſica minus ſint abſtracta Mathematicis, id eſt, formæ Phyſicæ difficilius mente auelli poſſint à materia, Ariſt. tex. 19. l. 2. de natural. audit. Sed Phyſicæ formæ nō poſſunt definiri ſine materia, quāuis re externā & formæ aduētitiā: Mathematicæ contra poſſunt. Latius autē patet abſtrahi ſeu ſeparari ratione, quā definitione. Siquidem quæ ſeparantur definitione, ſeparantur etiā ratione, vt euenit in formis Mathematicis: Quæ vero

Quid Abſtrahi, quid abſtractio.

Abſtrahi ratione & definitione differūt vt Genus & Species.

vero ſeparatur ratione, non etiã ſeparantur definitione vt patet in formis Naturalib. Ioh. Talentonius Philoſophus & Medicus Parmenſis acutiſſim⁹ l.3.c.9. Itaq; Ariſtot. dixit formas naturales eſſe ſimiles ſimitati & Mathematicas curuitati. Simitas nõ poteſt definiri ſine mentione materiæ ſeu ſubiecti, quæ eſt Naſus: At curuitas definitur ſine mentione ligni vel æris, omninoq; ſẽſibilis materię ſeu naturalis corporis. Abſtractio ſeu ſecretio igitur, alia eſt facilior, alia difficilior, vt: affectiones externę facilius ratione abiungi poſſe videntur à ſubiectis, quam internæ ſeu intimæ.

ABSTRACTIO MATERIÆ in ſcientijs contemplatricibus.

Abſtractionis Materiæ in ſcientjs Theoreticis tres ſunt Modi.

ὀντολογία & philoſophia de ENTE.

Seiuncto & Abſtractio à materia eſt à
- *Singulari ſeu ſenſili.* Signata, vt hoc vel illo corpore. Abſtractio *phyſica* hæc eſt.
- *Cum ſingulari, tum vniuerſali*, etiam ſecundum rationem tantum, vt à corpore ſimplici aut mixto. *Mathematica* hæc eſt. & ὀντολογικὴ, ideſt, Philoſophiæ de ente ſeu Tranſcendentibus.
- *Omni tam ſecundum rem*, quam *ſecundum rationem*. *Transnaturalis* de Deo & Intelligentiis hæc eſt. Hæc ſeiunctio eſt, quam recentiores nonnulli vocant abſtractionem omnimodam à Materia per eſſentiam.

Hanc diſtinctionem habet Alexander Alenſis in 6. Met. text. 2.

Sunt qui Metaphyſicã Abſtractionẽ à materia dicant fieri ſecundũ rem & rationẽ, illamq; faciant duplicẽ: Vnam per eſſentiã, qualis cernatur in Deo: Alterã per indifferentiã, quæ conueniat in prædicata trãſcendentia, Bonũ, Verũ, Ens, & dicantur eſſe immaterialia, ac ſecundum rem abſtracta à materia, eo ꝙ indifferenter inueniantur tã in reb. materialib. quã iis, quæ vacant materia: cui⁹ diſtinctionis κρίσιν † ego aliorũ iudiciis relinquo. Etſi huius diſtinctionis auctores erudite & ſubtiliter refutare videtur Ben. Pererius libr.1. Phyſ. Nã ſi hęc ratio iſtius nouę appellationis valeret, propter eandẽ cauſam dicere aliquis poſſet, illa prædicata, Ens, Bonum, &c. eſſe phyſica & materialia, quia non ſolum in rebus materiæ expertibus, ſed etiam in his, quæ habent materiam, reperiũtur. Quod eſt indifferens ad aliqua nõ magis referri dicitur ad vnũ illorũ, quã ad alterũ. Si ens eſt indifferens ad res materiales & immateriales, nõ ideo fit abſtractũ ſecũdum rẽ à materia, ſed ab vtroq; rerum genere abſtrahi poteſt tãtum ſecundũ rationẽ: non ſecus atq; animal tantum ratione poteſt ſeparari ab homine & bruto. Itaq; merito reprehenderetur, qui affirmaret, animal vniuerſe ſumptum, quod per ſe indifferens ſit ad rationale & irrationale, eſſe poti⁹ rationale quam irrationale. Sed magis ſubtilia hæc videntur quam vtilia. Itaq; ad πολυμαθημοσύνην ſane referantur.

† [*iudiciũ.*]

ZIMARÆ DISTINCTIO.

Abſtractio eſt Actiua vel Paſſiua.

Abſtractio actiua conuenit potentiæ animæ γνωςικῇ
- Senſibus
  - Exterioribus.
  - Interioribus.
- Intellectui. Hæc eſt perfectima & puriſſima. Hinc diſtinguitur Ratio in Abſtrahentem & Fingentem.

Hęc dicitur nonnunquam à ſcholaſticis Diuiſio, vt Abſtrahere, diuidere; De quo vide in D. DIVIDERE. *Paſſiua eſt* ipſarũ rerũ, à quib. aliquid ſeiungitur.

Vſus huius doctrinæ, vt ςρόξενος θεωρίας.

1. Abſtractio, inquit Thomas Aquinas, in ſecundo Phyſicorũ, neceſſaria eſt, quia multa ſunt coniuncta ſecundum rem, quorum vnũ poteſt intelligi ſeparatim ſine alio: exẽplo eſt albũ & muſicũ, quę coniunguntur quidẽ in aliquo ſubiecto, ſed albũ nõ eſt de ratione muſici, nec muſicũ de ratione albi. *Vt autem diſtincte*

Distincta cognitio requirit abstractioně.

stincte sciamus, sincere & καθ' ἰδίαν vnumquodque cognoscendum est. Sic, etsi reipsa in peccato non potest actio à sua deformitate & non-rectitudine separari, separanda tamen est mente & animo, ac cogitandum est ibi, quid boni, quidve mali sit. Malum enim non potest esse, nisi in re bona, vt in substantia, in actione. De hac Abstractione non fuit curę Illyrico facienti peccatum hominis οὐσίαν.

2. Deinde vsum harum distinctionum non esse exiguum, sic ostendo. 1. *Quaeritur, an Abstrahentium sit mendacium?* 1. Resp. per distinctionem: Abstractio positiua semper est cum mendacio. Priuatiua potest esse sine mendacio. Nam Mathematicus sine mendacio abstrahit hoc modo quantitates à corpore Physico, qua Physicum est; qua abstractione non possunt abstrahi formæ & affectiones physicæ. Mathematica sunt secũdum esse in materia sensili, sed ab ea abstrahuntur secundum solam considerationem. Mathematicæ res pendent à materia sensili secundum existentiam tantũ, non secundũ essentiam; ideoq; consideratione seu per intellectum (non secundum rem) χωριστά sunt, id est, abstrahi possunt à materia priuatiue. At res naturales pendent à materia sensili & secundum existentiam & secundum essentiam; ideo ne quidem secundum considerationem abstrahi possunt. Vide Zabarellam in cõment. in 2. physicorum text. 19. Id est, formæ Physicę nec positiue nec priuatiue abstrahi possunt. Videndum igitur, ne in abstractione committatur ridiculus & ἀφιλόσοφος error.

Abstrahẽtes sunt duplices.

Proinde 2. Resp. distinguendo *Abstrahentium praue, id est, ea, quae abstrahi non possunt*, est ψεῦδος. *At Abstrahentium recte non est mendacium.* Abstrahentium, inquam, quatenus puras rerum οὐσίας seu ὄντα separatim & seorsum secundum essentias suas considerant, & non cum alienis, (vt accidentibus) quę extra constitutionem subiecti sunt, confundunt. Sic Abstrahentium quantitatem à qualitatibus non est mendacium: quia intellectus non sentit, hoc est, nõ iudicat, quantum esse sine qualitatibus sensilibus (ita enim falsum sentiret) sed apprehendit & intelligit quantitatem nõ intellectis simul qualitatibus, & τοῦ V B I, id est, non intelligendo & apprehendendo, vtrum sit in ea calor, an frigus, vtrum sit in terra, an in cœlo.

2. Quaeritur.

Potest apprehendi animal per intellectum simplicem sine apprehensione speciei eius aliqua, vt homine vel bestia.

Abstrahi, hoc est: abstractionis species hæc est. Ita põt apprehendi quantitas, missa qualitate. Et hoc abstrahi est. Potest subiecta substãtia abstrahi ab omnibus suis formis accidẽtalibus. At cur non potest integrũ abstrahi à partibus suis? Respondeo. Quia partes sunt integri συστατικαὶ (Cõstitutiuę) nec integrum est, quod cogitatur esse sine partibus. At species non sunt συστατικαὶ generis, nec accidentia substantiæ. Habes rationem disparem. *Quaestio pulcra. Responsio.*

Amplius Quæstiones huius loci sunt nobiles.

1. An Physici etiam abstrahant, seu sint abstractiui (ἀφαιρετικοὶ.) Resp. profecto abstrahunt cum præcepta eorum sint non de hoc corpore, sed de corpore, cum coniunctissima mẽtem & voluntatem separatim considerant.

2. An verum sit, Genera & species non esse entia extra mentem: esse res rationis à realibus rebus mente siue per intellectum abstractas, seu auulsas suo modo: Non esse in rebus Vniuersale, nisi per mentalem abstractionem & præcisionem à particularibus seu suis

inferioribus, quod significasse Auerroem in 8. comment. 1. lib. de anima, cum dixit: Intellectum esse qui facit vniuersitatem seu communitatem in rebus, scribit Zabarell. lib. de facultat. animæ cap. 9. A quo discessionem facit Scaliger in exercit. & Monlorius.

3. An hic homo, vt Cato, sit concretum: Homo vero abstractum? De quo in Colloq. Momp. inter D. Bezam & D. Iac. And.

4. Quomodo intelligendum: Incorporeorum abstractionem (seu auulsionem) omnino esse à situ? Hæc explicare hic nimis lõgum foret. Sed interim de vniuersalium à particularibus ἀφαιρέσει hoc annoto.

Abstractio vniuersalium à suis particularibus dicitur etiã simplex apprehẽsio, quia vniuersalia apprehenduntur nõ apprehensis vllis particularibus: vt Animal, Animalitas, Rationalitas, quo nomine (abstracto) nõ differentia, sed principium differentiæ significatur, vt iudicat Auicenna.

ABSTRACTVM.

Huius vocis intelligentia est fructuosissima.

1. Abstractum modo de nomine, modo de re ipsa intelligitur: (Sic & concretiuum intellige vel nomen, vel ipsam rem, quæ formam habet) vt: accidentia de subiectis dicuntur in abstracto, scilicet nomine. Abstractum de nomine intellectum est nomen, quo nuda species seu forma per se considerata significatur, vt albedo. Hoc est considerationis vel Grammaticæ, vel Logicæ, ac naturalis. Estque hoc substantiale, vt humana natura, Ignitas Scaligero forma ignis: vel accidentale, vt sapientia.

Eodem modo Concretum distinguitur, Accidentale concretum importat cõpositum è subiecto & accidente, & tale significat vnum per accidens. 7. Metaph. vt album: Substantiale concretũ importat compositum ex materia & forma, & tale significat vnum per se, vt Homo. Sed magis proprie res ipsa Abstracta seu abstractum dici videtur, vel Concretum: Nomen vero, Abstractiuum, vel Concretiuum. Auerroes Abstracta nomina appellat principalia (vel principialia) exempla in 2. Topic. cap. 3. *Quid principalia exempla Auerroi?*

2. Abstracta de rebus ipsis intellecta dicuntur *Simplicia seu secreta*, (seu separata) vt simplices sunt numeri & quidditates, nudęq; Formæ. Græce τὰ ἐξ ἀφαιρέσεως & τὰ ἐν ἀφαιρέσει. *Metaphys. & Arithmet.*

Hinc Syllogismi Abstracti dicuntur, qui ab ipsis rebus abiuncti sunt. Alias Abecedarii & formales. Forma enim Syllogismi differt ἀφαιρέσει, id est, abstractione à rebus ipsis, quibus applicatur, intellectis. Interdum vocantur *Detracta & Deducta*. Scalig. exerc. 307. Si intellectus agens vniuersalia facit, necessario cognoscit singularia, aut à quibus eximat naturam illam, aut quorũ *detractis* inhærentiis, remaneat natura illa. Peucerus in Comment. de Generibus Diuinat. Communis omnibus natura ac species mente tantum *deducta* ab indiuiduis concipitur, Pl. 119. *Logic. Syllog. abstracti à rebus Abecedary.* *Eximere detrahere abstrahere est.*

3. Abstracta accidentia dicuntur ipsæ formæ accidentales, vt Albedo. His opponuntur συνδεδυασμένα, (aliquid in aliquo ὄν) vt album: alias concretum. *Quid sint συνδεδυασμένα*

4. Numerus numerans dicitur Abstractus. Est autem Numerus numerans quantitas discreta, vt binarius, seu duernio, ternio, quaternio: Cui opponitur numerus numeratus, qui dicitur concretus, id est, coniunctus rebus, applicatus rebus, vt equi tres, tres colores, tres Patres: Potest enim esse in qualibet Categoria. Zabarel. in prim. post. analyt. context. 58. Dicuntur & subiecta abstracta vel concreta: secreta vel composita species abstractum

quid

quid est ab Indiuiduo, vt Homo ab hoc Homine.

5. Abstractum, ἀφῃρημένον, etiam interdum ponitur pro Abstrahibili, ἀφαιρετῷ. Voces enim interdum potentiã, non actum significant. 2. Phys. Arist. Physica sunt minus abstracta Mathematicis, id est, minus abstrahibilia: quod sic enuntiat Auerroes: Abstrahit intellectus formas mathematicas à materia imaginatione facile, naturales vero difficile, quia non potest eas abstrahere phantasia à materia; non possunt sine materia animo concipi, vt ait Simplicius in 2. Physic. Vide Auerroem in 7. 1. Philosoph. context. Comment. 37.

Abstrahi intelligentia aliquid facile vel difficile.

SCOTISTARVM DE ABSTRACTIS accidentium explicatio.

Scoti, quem videtur mihi hic sequi Scaliger, etsi barbaris Scoti vocibus non vtatur, vir lautissimæ linguæ, distinctio est Abstractorum in Abstracta *abstractione Vltimata*, & *Non Vltimata*, mallem dicere, præcisa & minus præcisa: Vltimata, quæ in alia abstractiora non resoluuntur: vt Coloreitas, Albedinitas, Luciditas, id est, ipsa præcisa coloris cõmmunis natura seu essentia. Non vltimata, quæ in abstractiora alia resolui possunt, vt Color, Albedo, Lux. Ego sic etiam dicerem: Abstractum abstractione prima est Color (à colorato corpore) Abstractione secunda est Coloreitas (à colore:) Ita igitur Gradus Abstractionis fuerint. Sed Fonseca Scoti distinctionem non probat: Sicut enim animalitas non resoluitur in aliquid abstractius, ita nec color, aut vllum abstractum accidens. Voce sane dicatur Coloreitas abstractius quid quam Color, at significatione dici nequit. Idem enim prorsus est color, atque natura, qua color est color: Sicut idem est humanitas, atq; natura, qua ipsa est humanitas. Hoc iudicium est Fonsecæ.

Scaliger vitat τὸ βαρβαρικὸν λέξεως Scoti.

Distinct. Abstract. πραγμάτων ex ALENSI.

Abstracta, voce accepta de rebus, *alia* sunt Alexandro Alensi *secundum rem*, *alia secundum definitionem*. In definitione scilicet abstrahuntur intelligentia, quæ ad essentiam rei non pertinent.

Canon ALENSIS.

Abstracta multa sunt secundum definitionem, quæ non sunt abstracta secundum esse. Exemplo esse potest corpus mathematicum. Hoc enim ita definitur à Mathematico, vt abstractum sit à corpore Physico seu materiato.

ABSTRACTIVÆ ATTRIBVTIONES.

Ab abstractis & concretis prædicationes denominantur Abstractiuæ vel Concretiuæ.

Hinc Canones Categorici.

1. Abstracta non sunt genera concretorũ: non dico Animal est animalitas: bestia est bestialitas: Nec abstracta de concretis dicuntur, in rebus intellige creatis: Fonseca addit: saltem (id est ad minimum) materiatis.

Et Specialiter.

2. *Accidentia de subiectis prædicantur non abstractiue* simpliciter & directe: *sed concretiue*, indirecte, oblique, Paries non dicitur esse albedo.

3. Metalepsi interdum abstractiuum permutatur concreto seu paronymo: Quid sit Metalepsis, vide in M. vt: Homo assumptus, id est, assumpta caro. Augustinus de Symbolo ad Catechum. l. 4. c. 7. Regnat homo iam susceptus à Christo ad dextram Patris sedens, id est, Humanitas suscepta.

4. *Et propter vocis viuidiorem & efficaciorem significationem* (quæ Græcis emphasis verbi) *sæpe concretum permutatur abstracto*: id est, abstractum ponitur pro con-

Quid Emphasis.

creto: vt: Vita in ligno moritur, hoc est, Deus, Author vitæ; Verbum caro (ἐμφατικῶς pro Homo) factum est: semen mulieris, id est, Messias genitus è femine, conteret caput serpentis.

5. *Concretum non prædicatur de suo abstracto*, vt: Sanitas est particeps sanitatis: Calor est calidus: Id est: *Deflexum seu deductum non attribuitur principio. Denominatum* (*παρώνυμον*) *non prædicatur de Denominante.* παρώνυμον enim seu denominatum non est ἰδικὸν rei (seu formæ.)

6. Partes *Physicæ & integrantes humanæ naturæ non* possunt prædicari Abstractiue vnionis gratia de Dei Filio: vt, non dico: Deus est anima, est corpus, est caput, manus, sanguis: sed flexu abliquo seu parōnymice, Deus habet sanguinem, habet corpus & animam, per assumptionem, quod Barbari dicunt Assumptiue, non informatiue.

Quomodo λόγος, Filius Dei habeat sanguinem.

7. *At de Deo essentialia* attributa rectius abstractiue quam concretiue prædicantur, vt: Deus est ipsa sua Deitas, est ipsa sapientia, bonitas, potentia, ipsa vita, id est, essentialis vita prima (Dei viuere est eius esse.

Suarez.

8. *Communicatio Idiomatum* (Allæosis, enallage nominum, Tropus ἀντιδόσεως) non est inter partes & abstracta. Sicut Diuinitas non est Humanitas: Ita Diuinitas non dicitur esse passa.

9. *Adiectio seu determinatio* reducit concretum ad abstractum τῇ διανοίᾳ. vt, Deus in quantum Deus non est obnoxius passioni, non est mortalis. Theodoret. in Dial. Quam phrasin alumni disciplinæ Theopaschitarum reiiciunt. Sic enim quidam è superioris seculi Theologis in confutatione Accusationum. Hęc inquit impropria & nunquam ferēda phrasis in Dialog. Theodoreti aliquoties extat: In quātū Deus non fuit obnoxius passioni. Et: quatenus Deus, impatibilis est Christus.

Hoc judicium istius Theologi est ἀθεόλογον & ἀφιλόσοφον. In quantum enim hic nihil aliud est, quam SECVNDVM Quod (καθ' ὅ) eique opponitur κατ' ἄλλο, Secundum aliud. Deus mortuus est κατ' ἄλλο, vt Filius Mariæ est omnipotens κατ' ἄλλο, nempe ratione diuinæ naturæ seu per Id quod Deus est, vt loquuntur latini Patres.

Determinatio autem fiat conueniente particula; vt, non recte dicitur, Deus passus est per carnem, est compassus carni. Ita minus recte dicitur, ὁ λόγος est Homo secundum Humanitatem, sed, propter Humanitatem. Si enim Homo est secundum Humanitatē: est persona secundum humanitatem, & ita duę erūt Personæ Christi; quod dicere & profiteri habetur pro hæretico.

10. *Abstractiua voce vtimur, cum significamus* ὑποκείμενον καθ' ὕπαρξιν, vt loquitur Ammonius: id est; *Subiectum inhærentiæ* seu Quo, vt medium recipiendi. *Concretiua, cum Subiectum Quod seu Denominationis.* Sic Ambrosius: Caro passa est; Diuinitas à morte immunis, pati vero corpus lege humana permisit, id est, tantum caro passa est, non diuinitas: exclusiua enim non opponitur Personæ. Athanasius. Quæ humana natura passa est, ea sibi λόγος accommodauit, seu ad se retulit. Passus igitur est ὁ λόγος seu Filius Dei (Subiectum Denominationis seu Quod) quia proprium ipsius corpus (Subiectum Quo; Subiectum καθ' ὕπαρξιν Ammonio) in quo erat, patiebatur.

11. *Patres interdum concretiuam vocem subiiciunt, ita vt Determinationem significet*, & sensu sit abstractiua. Eustach. Homo mortuus est & resuscitatus ex mortuis, (id est, Christus, qua Homo, seu Persona verbi, qua Homo, id est, ratione Humanitatis) quem (id est, quam Humanitatem) ex Virgine Maria Verbi Diuinitas (id est, Verbum Deus) propter nos assumsit.

Augustinus de Symbol. ad Catechumen. l. 3. c. 7.

l. 3. c. 7. Quis eſt qui ſedet ad dextram Patris? Homo Chriſtus. (id eſt, Chriſtus, qua Homo) Nã *in quantum* Deus, ſemper cum Patre & ex Patre: & quando ad nos proceſſit, à patre nõ receſſit.

Quidam Theologi hodie in Doctrina de Perſona Chriſti metaphyſice vocibus Abſtracti & Cõcreti vtuntur. Sic enim loquuntur: Cum dicitur, homo (Chriſtum monſtrando) eſt Deus; non Humanitatem in Abſtracto, nec Deitatem intelligimus, (Id eſt Ipſis extra vnionem:) Sed Humanitatem in concreto, hoc eſt cum verbo perſonaliter vnitam. Cum dicunt, Non habet Natura Humana Chriſti Diuinam potentiam in abſtracto, addunt hanc explicationem; id eſt, Seorſum, ſeparatim extra Perſonam τοῦ λόγου, ſed in Cõcreto (Id eſt, Ipſis vnita λόγῳ in eius Perſona.) Hoc ſenſu, inquiunt contra alii in hac diſputatione, quæ valde deturbauit eccleſiã, eruditos vix vnquã vſurpaſſe vocẽ Abſtracti: ſed p Abſtracta Semper intellexiſſe naturas & formas per ſe conſideratas, etiam inter ſe vnitas. Si ergo per τὸ Seorſum intelligatur καθ' αὑτὴν (Natura conſiderata Seorſum, id eſt, καθ' αὑτὴν) hoc eſt per ſe, vt tamen vnita ſit, ſeu non ſit χωρὶς ἑνώσεως, tunc recte dici, Humanitatem conſideratam ſeorſum Abſtractũ eſſe.

Adſcribere his placet iudicium D. Martini Chemnitij ex epiſtola ipſius ad Hieronymum Morlinum hic non εὐθυῤῥήμονα. Duplex eſt vocabuli Abſtracti & Concreti ſignificatio & vſurpatio. Prima eſt cum Philoſophi alias formas à materia abſtractas, alias cum materia concretas: cum Mathematica diſciplina dicitur verſari circa abſtracta, cum Scholaſtici aliam notitiam vocant intuitiuam, aliam abſtractiuam. Ita caro Chriſti cogitatione à perſona eius abſtrahi ſeparariue poteſt. Deinde vero cum explicatur doctrina de communicatione Idiomatum, apud omnes Scholaſticos vſitatiſſima eſt regula: In Perſona Chriſti concreta vtriuſq; naturæ de ſe inuicem mutuo prædicantur, vt de ſuppoſito in duabus naturis ſubſiſtente: Abſtracta vero naturarum non prædicari de ſe inuicem. Ac concreta vocabula diuinæ naturæ in Chriſto dicunt eſſe, Deus, Filius Dei, & concreta Humanæ Naturæ eſſe Homo, Hominis Filius, vt dicatur Deus eſt Homo. Abſtracta vero vocabula eſſe cum natura aliqua in Chriſto nominatur, vt Diuinitas Chriſti, Humana natura in Chriſto. Hinc in omnes Dialecticorum Scholas noſtro tempore receptum eſt, cum de Chriſti Perſona loquimur, vt vocabula, quæ ipſam Chriſti Perſonam ſignificant, vocentur Concreta: Quę vero ipſas naturas in Perſona Chriſti vnitas denotant, vocentur Abſtracta. Ac illi termini Scholaſtici non quidem in ipſas propoſitiones inferuntur, ſed vſurpantur cum de propoſitionibus fit iudicium, vt cum dico Deus eſt paſſus, Dialecticus dicit eſſe propoſitionem in concreto, & in concreto ita recte dici: Si vero quærã, an Diuinitas Chriſti ſeu in Chriſto fuerit paſſa, Dialecticus dicit eſſe propoſitionem in Abſtracto, & in Abſtracto non recte dici ita.

Abſtractũ intellectum de rebus.

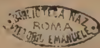
Abſtractũ intellectum de nominib.

Vſus.

Abſtracta ſunt vocabula naturas denotantia.

Vos vero, vt video, contenditis, Vocabula tum demum Abſtracta dicẽda, cum natura aliqua non in ipſa vnione in Chriſto, ſed extra vnionem hanc conſideratur, & hoc tantum vultis eſſe In Abſtracto loqui. Sed expoſui iam, quomodo non tantum Scholaſtici Doctores omnes, verum etiam omnes Dialecticorum Scholæ noſtri temporis de natura & perſona Chriſti per vocabula Abſtracti & Concreti loquantur: ac duplicem eſſe vocabulorum illorum vſum oſtendi. Quod ſi Eccleſia vobis conceſſerit nouam & aliam Dialecticam ſcribere, de vocabulis nolo litigare, ſalua re; quanquam libertatem Ec-

Antitheſis cum refutatione.

" clesiæ in eiusmodi artium vocabulis
" non velim vestræ seruituti, qui voca-
" bula illa non satis intelligitis, subiicere.
Tu scribis, quādo dico, Diuinitas Christi, Humanitas Christi, seu in Christo nō esse vocabula Abstracta, sed concreta. Atqui si ante annos aliquot hæc dixisses, præceptor tuus nō verbis, sed plagis te correxisset. Si enim concreta vocabula sunt, ergo licebit dicere, Humanitas in Christo est ab æterno: Diuina Natura Christi est mortua. In concreto enim ita dicitur.

Quod ad vestras turbationes attinet, probare non possum, quando dicitur, caro Christi non tantum in concreto, verum etiam in abstracto est adoranda, est viuifica. Ipso enim sono ingerit hoc piis auribus, quasi non tantum in persona, verum etiam extra personam considerata per se & ex se hoc habeat, quod falsissimum est.

Hactenus D. Chemnitius: ex quo intelligitur hoc quod verissimum est.

1. Considerare Naturas abstractas non est statuere eas extra Personę vnionem, easque sibi derelinquere, sed considerare eas per se & in sua natura, quod fit, dū de iis loquimur per voces Deitatis & Humanitatis.

2. Abstractiuæ propositiones sunt, quæ significant ipsas naturas in Christo.

Reiiciamus igitur has locutiones & interpretationes, vt ἀτόπως: Humana Christi natura non est omnipotens, non est adoranda, quatenus in abstracto, id est, extra vnionem consideratur seu separatur. At omnipotēs est & adorāda in concreto, id est, quatenus Deo hypostatice vnita est.

Canones Definitiui seu ὁριστικοί.

1. Cum definitur proprium accidens, in Abstracto ponitur, vt Genus id, quod essentia Accidentis sibi determinat vt Genus: loco differentiæ propriū subiectum, vt Simitas est curuitas Nasi.

2. Cum definitur accidens in concreto, definitur modo rerum compositarū, in quibus genus sumitur à Materia, differentia à forma. Subiectum igitur cum se habeat vt materia, ponitur loco generis: Natura accidentis cum se habeat vt forma, loco differentiæ: vt dicitur: Simum est nasus curuus: Qui concretum ex Modo significandi importat totum coniunctum, scilicet accidens & subiectum.

De discrimine Abstracti & Concreti accidentis.

Accidentia existunt extra animum solummodo vt concreta, quia semper suis subiectis iuncta sunt: *eademq́, per mentis abstractionem efficiuntur à nobis abstracta.* Zabar. de Propos. Necess.

Consectarium ex pronunciato hoc Zabarellæ: Itaq; Abstracta à concretis reipsa non differunt: idem ibidem, sed modo significandi. Concretum importat *ratione significationis* primū formam, & secundo subiectum, id est, subiectum non nisi ex consequente copula, vt loquitur Caietanus: Quod *vero ad modum significandi attinet*, primo subiectum, & ex consequenti, seu vi consequentis (consecutiue Barbari) formam, cuius signum est, quod in definitione concreti exprimitur, primo subiectum tanquam genus; & forma secundo loco ponitur, quasi differentia, vt ante dictum est, simum est nasus curuus. Abstractum vero & ex significatione, & ex modo significandi primo formam importat, secundario autem subiectum; cuius signum est quod in eius definitione forma primo exprimitur, Subiectum autem secundo, loco differentiæ; simitas est curuitas Nasi. Hæc Thomas de Vio. Caietanus in commentario in Thomæ Aquinatis opusculum de ente, quem scripsit adolescens.

Barbari connotatiue.

Accidens concretum, vt Ambulans, album,

bum, ait Zabar. connotat Subiectum in quo est.

Vsus.

Quæritur an numeri per se vis sit in vtrãuis partem?

Resp. per distinctionem. Ternarius, vel Septenarius, vel denarius, qua ratione est abstractus, id est, abiunctus à rebus, nihil prorsus ad rerum perfectionem aut defectũ potest conferre. Qua vero concretus est, i.e. in ipsis rebus à natura signatus & quasi impressus, insculptusve, secundum quid & per accidens conferre ad illa potest. Peter. Phys. l. 4. de antiq. Philos. c. 18.

Ad extremum *Abstractum idem est quod* pars reipsa ablata (ἀφαίρεμα) vt à victima: vel quicquid ex intestinis & intraneis, dum animal cæsum exenteratur, detrahitur. Sic accipit Athenæus alias ἐξαίρεσις (exemptio) separatum quid à toto.

ABSVRDVM.

Absurdum est simpliciter falsum. Simplic. 1. Phys. vt impossibili opponitur necessarium: sic absurdo consentaneum. Iohan. Grammat. 1. Physicorum. *Absurdum est manifeste falsum.*

DISTINCTIO 1.

Absurdum:
- Logicum & Philosophicum, manifeste falsum, quia pugnat cum communi consensu, aut experientia vniuersali.
- Theologicum, quod pugnat cum norma agendorum ex doctrina Ecclesiæ, aut articulis fidei.

Hypomnemata de absurdis hæc sunt apud Ph. Mel. 4. Dial.

1. In & ex dogmatibus siquid absurdi sequitur, necesse est aliquid erroris in præmissis esse. Vel: Cum bona consequentia sequitur absurda sententia ex aliquo dogmate, necesse est in præmissis aut hypothesi errorem esse.

Itaque

2. Absurda reiicienda sunt, & hypotheses, ex quibus absurda sequuntur, falsas esse necesse est: quia ex vero nil nisi verum.
3. Vitandæ absurditatis causa (cum sermonis proprietas in speciem continet absurditatem) decurrendum est ad tropos, & quærenda est concinna interpretatio, quæ absurditatem tollat. seu: Διάνοια seu voluntas quæritur, cum τὸ ῥητὸν est absurdum.
4. Generalia dicta vitandæ absurditatis causa, restringenda sunt.

Absurdis ego subiicio ἀδύνατα, tum ἁπλῶς (simpliciter) tum κατά τι (secundum quid.) De his canon: *Dei potentia ea mutum obiecta respuit, quæ contradictionem includunt, seu ἀδύνατα* sunt ἁπλῶς (quæ & ἀδύνατα καθ᾽ αὑτὰ vocantur, id est, impossibilia per se.) Interdum absurdum est τοῦ ἀδυνάτου effectum.

Hinc est pronuntiatum: *Posita impossibili hypothesi multa inde inepta absurdaq; extruuntur.* Exemplum impossibilis hypotheseωs est: Si haberem Gygis annulum, qui me inuolucret caligine, ne conspici possem, Der mich vnsichbar machte. Si absurdum antecedens, absurdum quoque consequens. Bodinus de Rep.

Absurdum Logicum etiam dici potest, quod impingit in iudicium rationis, (ὃ ἀντὶ λόγου.)

De hoc regula: In dogmatibus & præceptis non est discedendum à verbis scripturarum, cum absurditas tantum impingit in iudicium rationis. Tunc autem deserendum est τὸ ῥητὸν, cum impingit absurditas in articulũ aliquem fidei, seu manifestum & minime obscurum sanctæ Scripturæ locum. Recipienda tunc est διάνοια atq; interpretatio ex manifestis locis alijs collecta.

Ex absurdo consequenti judicium est falsi enuntiati.

Quid ἀσύμφωνα & ἀσύστατα.

Ad absurda pertinent inter se ἀσύμφωνα, quæ nulla prorsus ratione conciliari possunt, & ἀσύστατα multa, (quę se ipsa, vel alias sententias veras euertunt. Quæ contra dicunt, conciliare nequis. Barbari sæpe vocant incompassibilia.

Absurdum etiam vocatur à Philosophis & Theologis Græcis ἄτοπον, Latinis *inconueniens, incommodum*. Arist. 1. Phys. 2. ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, τ' ἄλλα συμβαίνει, id est, Dato vno absurdo seu inconuenienti sequuntur & alia: Vnius absurdi effecta sunt multa alia absurda Hinc Græcus ait: ἔστι τὸ ἄτοπον θηρίον πολυκέφαλον. (multiceps.)

Quæris, cur Absurdum dicatur ἄτοπον? Resp.

Quia locum fidei non inuenit, cum nimis veritatis repugnet, vel seipsum, aut alias sententias veras euertat. Dicitur etiam ἀτόπημα (vt ἀπόρημα) pro eo, quod est absurde dictum.

Quæris, quo pertineat in doctrina Topica, seu ad quod genus argumenti referatur? Resp. Absurdum habet rationem causæ & effecti: quod vt dextre intelligatur, præcipiendum est: Absurdum esse aliquid manifeste falsum, quod ex alio absurdo consequitur & efficitur tãquam effectum ex sua causa. Amand. Polanus lib. 1. Log. pag. 32. vbi dicit: Huius loci (scilicet effecti) est argumentum ab absurdo ductum. Interim cum dicitur, hæc enuntiatio est absurda, enuntiationis affectio est absurditas seu ἀτοπία, vt falsitas, eiq; opposita veritas.

2. DISTINCTIO.

Absurdum
- ἁπλῶς:
  - Contra rationem, vel Fidem, vt Deus est iniustus.
  - *Supra rationem*, vt Deus est Homo factus.
- Τινὶ, vt Philosopho alicui (Aristoteli.)

At nulla veritas est CONTRA rationem. Hæc vt rectius percipiantur, videatur Tabella.

Veritas
- est *Iuxta* / *Infra* / *Supra* rationem, quæ intellectu / quæ sensu / quæ fide percipitur.
- Non est *contra rationem*.

Supra) Transcendens seu superans acumen rationis. Non est absurdum præter *totius naturæ creatæ* ordinem aliquid fieri, idest, miracula fieri, Deum esse θαυματουργὸν, Dæmonas τερατουργούς.

Absurdo ἀτόπῳ vrgeri aliquem vel aliquid est incommodo premi. Id fit dupliciter: Primo eo modo, qui expositus est supra in voce Abductio ad impossibile. Secundo syllogismo hypothetico seu connexo, vt Dico, animam esse totam in toto corpore, etiam secundum essentiam, & contrariam sentẽtiam hoc incommodo premi: si animæ essentia non adesset cuilibet parti, non esset totus homo animatus. (Nam cum facultates animæ sint accidentia, nec substantiam constituere, nec à forma subiecti, vnde emanãt, loco distingui possunt.) At totus homo est animatus. Ergo cuilibet parti adest essentia animæ, non tantum facultas. D. Tillen. in disput. de Hom.

Dicitur etiam eleganter sententiam aliquam incommodo obruere: vt, nihil periculi est ab incommodo, quo hanc sententiam quidam obruere conantur

ἀντίμαχοι, αντιρρολόγοι. Vide vocem Ἀτόνα.

ACADEMIA.

ἀκαδημία.

Academia primum est διδασκαλεῖον Platonicum, locus nemorosus Athenis distans passus 1000. Platonicum dico, quia Plato philosophiam in eo docuit, vnde eius sectatores dicti ACADEMICI. Scribitur autem & Ακαδημία, & Ακαδημεία. Stephan.

Deinde vsurpatur pro quauis literarũ Schola insigniore & ampliore, & præcipue ea, quæ dicitur vulgo *Vniuersitas*, non tam, meo iudicio, à corpore vniuerso, quã à studio vniuersi, id est, omnium optimarum disciplinarum ac rerum. Ita dicitur Academia Mauritiana. Tertio μετωνυμικῶς pro doctrina Academica seu quæ in Academia vsurpatur, frequẽtatur, ac celebratur, vt hoc olet Academiam.

Quarto fuit Academia villa Ciceronis, porticu & nemore insignis, à qua nomen imposuit quæstionibus Academicis, quas in illa villa orator & Philosophus conscripsit. Vide Audomar. Talæum in præfat. comm. in fragmẽt. Academ. Cicer. Lyceum, Λυκεῖον vero erat Gymnasium literarum, cui præerat Aristoteles. Sic Plato in initio Dialogi Lysidis, ibant ex Academia in Lyceum recta per pomœriũ per ipsa mœnia. Itaq; Academici cum Aristotelicis non sunt confundendi, quod imperitum quendam facere video. Scilicet Academia & Aristoteles sunt disparata. Picus Mirandulanus. Nam Academia partim dixit: Hoc vnum scimus, quod nihil certo scimus: partim censuit: optimum esse doctrinæ genus, per quod vtramque in partem præparamur: eo vsq; erudiendos esse discipulos, quo de quaq; re suspensam sententiam sustinere possint. Itaq; in partes ambas sibi repugnantes contrariasque disserebat: discipulis permittebat, vt quod verius videretur, eligerẽt. Sed Aristoteles & Peripatetici suarum disputationum potissimum veritatem proponunt, per demonstrationẽ quorundam scientiam haberi contẽdunt, & tamen etiam de nonnullis dubitanter disputant. Academici magis opinatores in multis: Aristotelei etiam scientes & demonstratores. Notum hoc iis, qui aliquot cum Aristotele deambulationes fecerunt.

Ex Academia iter in Lyceum.

Antithesis Academiæ & Lycei.

Cæterum Academici distinguũtur in vere Academicos, & Pseudacademicos. Illi vere Platonici sunt, amant & colũt ἐξετάσεις, modestas Diatribas ac collationes, non temere vtuntur assertionibus. Hi vero omnia affirmarunt esse incerta & ἀκατάληπτα, quod & res sint mutabiles, & sensus ac ratio fallantur; itaq; de omnibus assensionem esse cohibẽdam: vnde Ephectici dicti sunt. Ex horum numero fuit olim, qui à seruo domestico verberibus affectus, quod vanitatem dogmatis istius ostẽsurus esset Domino, sapere didicit rectius, & ἀδιαφορίαν improbare; de quo lepidum hoc carmen lectu non indignum omnino.

Inter eos, quibus est olim sapientia cordi
Visa, refers nomen Grex Academie tuum.
Omnibus in rebus certi nihil iste professus
Dixerat ambiguam sensibus esse fidem.
Tali de secta cuiusdam seruus, vt illud
Sæpius audit, herum mente carere putat.
Deniq; dogma videns id pluribus esse receptum,
Stultitiam stulto prodere more parat. (uus,
Mandat herus mẽsam sterni, fert stramina ser-
Iurgat herus, credit, nil scio seruus ait.
Indignatur herus? nil scis? ait, hos cape pugnos,
Tribula corripiens hæc cape, seruus ait.
Pulsat herũ, læsus clamat, quid verbero cœptas?
Cudis herum? Nec herũ iam scio, seruus ait.
Sensibus error inest, erras non sum tibi seruus:
Nec mihi tu Dominus, sensibus error inest.
Ludimur obiectis: nam quæ tibi dura videntur
Tribula, mollia sunt artubus illa meis.

Dogma tuum teneo; deludit opinio mentes,
Certum res anceps nomen habere nequit.
Desine, clamat herus: nimio tu certus es ictu:
Diminuere meum verbera certa caput.
Damno quod ante fui variabile dogma secutus,
Et [a] fateor certam sensibus esse fidem.
Hac Academicus est tractandus & arte docendus,
Solus in hoc certum ne nihil orbe sciat.

a Vel, Ante ratus dubiam sensibus esse fidem.

Qui vere & Philosophice Academici?

E vere Academicis (*qui delectum rerum & probabilitatem rerum non tollunt, quamuis affirmationis temeritatem libenter vitent*) vnus fuit Cicero: quod ipse profitetur, cum se oratorem non è Rhetorum scholis, sed ex Academiæ spatiis extitisse ait. Maxime amauit Academicos propter libertatem illam in vtramque partem disputādi, qua plurimum indicauit augeri eloquentiam, qua nihil ille habuit antiquius. Cæterum ne à Stoicis quidem abhorruit, quod grauitatem & orationis magnificentiam in iis vehemēter admiraretur. Itaq; institutiones Ethices seu præceptiones de officiis non ex Academia, sed è Stoa petiuit, vt ipse in offic. l. 1. affirmat, tanquam ἀπόγραφα (scripta ab aliis descripta.)

Quid Apographa?

ACCIDENS,

Συμβεβηκός.

E Porphyr. p. 1. c.

Accidens est quod accedit vel decedit absq; rei corruptione. Sic: Quodcunque recipit intellectus, est ei accidens. Accedit enim & decedit sine eius corruptione. Scal. ex. 307. f. 7. Filio Dei accedit assumpta Humana natura. (Sic loquutur Schegkius in comment. in 7. Topic. Arist. in Præfat.) tanquam secundæ personæ in Trinitate, propter quod accidens est humanatum seu incarnatum quiddam. Quicquid nihil confert ad constitutionem subiecti, sed ad illud constitutum insuper accedit, illud potest abesse vel adesse præter subiecti ipsius corruptionem. Nullum accidens confert aliquid ad subiecti seu substantiæ ipsi subiectæ constitutionē, sed omne accedit ad illam iam constitutam. Ergo.

Ad perfectionem Filii Dei humanitas nō requiritur.

Ex accidentibus non constituitur substantia.

At enim inquis: Mors adesse nequit præter subiecti corruptionem: quædam etiam accidētia abesse nequeunt præter subiecti interitum.

Respon.

1. Distinguendum inter modum essendi & prædicandi, seu inter sensum Physicum & Logicum. Verba hæc accedere vel decedere, abesse vel adesse intelligenda sunt Logice, nō Physice, vt accedere seu adesse sit affirmari seu affirmate prædicari: Decedere seu abesse, negari seu negate prædicari. Mors igitur licet non adsit Homini præter corruptionem subiecti Physicam, Logice tamen affirmari potest de subiecto.
2. Distinguendum inter separationem actualem & intellectualem. Multa accidentia actu inseparabilia, τῇ ἐπινοίᾳ seu φαντασίᾳ, idest, per intellectum & imaginationem possunt separari.

CANON.

Quod aduenit enti in actu cōpleto, nec habenti vlterius potentiam essentialem ad alium actum perfectiorem, id est, accidentarium. Bened. Peter. l. 7. de Nat. c. 22.

a Scot. st.

Accidens ἀντιδιαιρέτῃ, opponitur { Substantiæ, id est, rei per se subsistenti. Essentiæ, id est, constitutę è materia & forma. Ita accidēs est, [a] quicquid est extra per se rationem alterius, id est, quicquid est extra essentiam rei.

Explicatio.

Accidens est aut prædicamentale, aut prædicabile, dicunt scholastici. Prædicamentale, quod opponitur substantiæ, quæ accidenti subiecta est, & quasi substrata. Prædicabile est, quod opponitur

nitur reliquis prędicabilibus negatiue. Cum dico, mensa est lignea, licet lignū sit substantia seu materia, mensæ tamen accidens quodammodo est: potest enim mensa esse lapidea. Cum dico, albedo est color, color est accidens prædicamentale, sed non καθόλου seu prædicabile, verum est genus prædicabile.

Hic disputatur: An hęc Propositio, mensa est lignea, sit essentialis, an accidentalis, an media inter accidentalem & essentialem? de quo alibi explicui meam sententiam. vid. Disput. Ioh. Crameri, & Francisci Tidicæi in Academia Lipsiaca.

Vsus.

Magni est momenti huius oppositionis consideratio. Id liquet ex disput. Ioh. Piscatoris de diuisione Formæ ex 1. Log. lib. 1. ad Guil. Adolph. Scribon. vbi distinxi, inquit Piscator, formam in substantialem & accidentalem. Tu, Scriboni, distinguis in interiorem & exteriorem eodem sensu, & interiorem substantialem quoque nominas: vnde ex aduerso exteriorem nominare quoque debebas accidentalem, eo quidem sensu, quo accidens opponitur substantiæ, non autem quatenus opponitur essentiæ: quippe cum omnis forma (specifica) essentialis sit, vt quæ dat esse rei, id est, essentiam rei absoluit (quasi exædificat.) Vnde tu non rectè essentialem formam pro substātiali posuisti. *Nam forma annuli, quam tu exteriorem nominas, & essentiali formæ opponis, non minus essentialis est, quam forma auri substantialis, quippe annulus* (res artificiosa) *per formam illam suam & figuram tam est id quod est, quam aurum* (res naturalis) *per suam formam.*

Quid est dare esse rei.

Quæritur, an forma οὐσιώδης dici rectè possit accidens?

Respon.

1. Forma non est accidens vnius per se, id est, compositi.

2. Forma accedens ad materiam substantia quidem est per se, naturaq; sua: sed non est οὐσία, essentia, naturaque materiæ, & eatenus dicitur materiæ accidere & adiungi. Hoc adeo verum est, vt etiam nobilius hoc sensu posse dicat formam vocari accidens materiæ, quia in eius essentia non inest, quomodo in Categor. de Relatis Aristoteles τὸ Homo, Bipes, docile dicit esse accidentia Domini, & 2. Phys. 33. animal & homo dicit esse statuarij accidentia. Quemadmodum igitur Homo est vere substantia, licet accidat Domino vel seruo: (sicut lapis vere est substantia, licet accidat limiti) ita forma est substantia, licet accidat materiæ. Adde, quod species dicitur accidere generi, (Vide Zabar. de Propos. Necess.) vt homo animali, (quia non necesse est animal esse hominem, cum possit esse bestia) & tamen homo est substantia, habens sua accidētia partim propria, partim communia. Ita forma dici potest accidere materiæ, & tamen est substantia. Sic anima accidit corpori, qua corpus est. Contingens enim est corpus esse animatum, cum quoddam sit inanime. At anima non accidit corpori, qua animatum, id est, qua est stirps, vel bestia, vel homo. Anima enim est stirpis, bestiæ, hominis essentia.

Accidens Rameis, vt Beurhusio in disput. Logic. reuera argumenti nomen vel genus nullum est, sed quiddam fortuitum significat, quod nisi in sententia rectè consideratur. Sed τὸ per accidens pro efficientis modo, qui agenti per se opponitur, assumsit cum Peripateticis Ramus, quod commodius non suppeteret.

Sentētiam illam Beurhusii moderari potes particula determinante quatenus: Accidens, qua oppositum est substantiæ, argumenti nomen non est. Si enim esset, substātia quoq; esset. At Substantia non est nomen argumenti. Ergo.

Basilius Magnus accidens intelligit, cum ἐπιγίγνεσθαι dicit aliquid alicui. Ἐπιγινόμενον igitur accidens vocat in oratione, quod Deus non sit malorum causa, τὸ κακὸν οὐκ ἐν ἰδίᾳ ὑπάρξει ἐστὶν, ἀλλὰ τοῖς τῆς ψυχῆς πηρώμασιν ἐπιγίνεται, id est, Malum substantia non est, sed accidit animæ vt oblæsæ eius vitium. Τυφλότης τῇ ἀπωλείᾳ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπιγίνεται. Cæcitas corruptionis oculorum est accidens, id est, accidit oculo cum corrumpitur: non habet οὐσίαν ἐνυπόστατον, id est, essentiam positiuam, vt loquuntur Latini.

EX CAIETANO ET THOMA AQVINATE.

Omne accidens, quod subiectiue est in ente, in actu est
- Commune, quod non habet cum subiecti essentia cognationem.
- Proprium, quod essentiã insequitur. Hoc prædicatur de subiecto
  - Simpliciter seu solitarie, vt γελαστικὸν de Homine.
  - Coniunctim, vt par vel impar de numero.
  - Hic duo simul iuncta constituunt proprium.

Non est proprium numeri seorsum Par acceptum, nec Impar seorsum acceptum, sed simul vtrumq; cum disiunctione seu disiunctiua particula sumptum constituit vnum proprium Numeri, vt numerus sit par vel impar.

Accidẽtium alia insequuntur principaliter (non ὁλικῶς)
- Formam. Hæc
  - Materiæ communicant, Materialia.
  - Sunt separata à materia.
- Materiam, secundum ordinem, quem habent
  - Ad formam generalem, quæ indiuiduo generis altioris cõueniunt, vt nigredo cutis huic misto.
  - Ad formam specialem, quæ indiuiduo inferioris generis vel speciei conueniunt, vt Masculinum huic Animali.

Explicatio.

Materialia] Quæ fluunt à forma dependente à materia, ita vt recipiantur subiectiue in composito, vt sentire, visio.

Ἄυλα] id est, Immaterialia, quæ fluunt à forma independente à materia, ita vt recipiantur in sola forma subiectiue, id est, vt in subiecto, vt: intelligere, velle in essentia Animæ.

Sentire.] Sensationis principium & receptiuum & elicitiuum (seu ἐνεργητικὸν) est compositum ex organo corporeo & virtute animæ.

Accidentia
- Indiuidui, quæ sequuntur compositum, ratione materiæ principaliter, & quibus differunt particularia eiusdem speciei.
- Generis vel Speciei, quæ sequuntur compositum ratione formæ, & communia sunt omnibus indiuiduis, vt: Indiuidualia accidentia sunt Masculinum & Fœmininum. Specificum est γελαστικὸν, hoc est, speciei humanæ formam comitans.

Acciden-

Accidentia producuntur seu fluunt ex principiis essentialibus subiecti
- Secundum actum perfectum, vt calor in igne, qui semper actu calidus est: risibilitas; potentia, motus ignis. Hæc sunt penitus inseparabilia à subiectis.
- Secundum actum imperfectum, seu aptitudinem tantum, vt risus, vt moueri sursum in igne ratione leuitatis, quæ aptitudo ad motum est, & fluit è forma ignis. Actualitas enim existit ex aliquo extrinsecus concurrente vel agendo, vel non prohibendo, seu remouente prohibens, vt: Diaphaneitas non est actu in aere nisi concurrente externo illuminante. Risus principium est risibilitas, sed proxima causa est alia. Hæc secundum se sunt separabilia, at secundum aptitudines suas sunt inseparabilia.

Accidens
- Abstractum, ipsa forma.
- Concretum, quod connotat subiectum, in quo est, formatum.

CANON: *Accidentia non existunt nisi concreta:* Zabarel. in post. Analyt.

Accidens aliquid esse alicuius intelligi potest duplici modo,
- 1. Vt completi principij elicitiui & receptiui. Hoc modo virtus Intellectiua est subiectiue in sola essentia animæ, virtus vero sensitiua subiectiue est in organis.
- 2. Vt suppositi. Hoc secundo modo omne accidens est compositi. Sic Socrates intelligit per animam.

Completum elicitiuum principium sensationis est compositum. Intellectionis sola virtus intellectiua. Non igitur contradicunt: Omne accidens est cópositi, vt suppositi: &, aliquod accidens est solius formæ, vt principii perfecti, elicitiui & receptiui. Caietan.

In Accidente tum οὐσία eius, tum communitas & differentia à forma οὐσιώδει spectatur.

1. De Accidentis essentia est essentialis ordo ad subiectum, vt receptiuum, seu dependentia à subiecto, (quod est extra eius essentiam.)

2. Κοινότης, *id est conuenientia accidentium cum formis substantialibus est in tribus.*

1. *Neq; accidens neq; forma habet esse absolutum à subiecto*, id est, independens à δεκτικῷ, id est, receptiuo: Sed sicut ex Forma coniuncta materiæ proficiscitur esse commune vtrique: ita ex coniunctione Accidentis cum subiecto existit esse commune vtriq;. Nam ex coniunctione albedinis cum cygno fit esse, quo & albedo est, & cygnus est albus.

2. *Neq; accidens, neq; forma habet essentiam perfectam*, quia essentia vtriusq; essentialiter ad aliud refertur, vt ad δεκτικόν. Nam forma substantialis essentialiter est materiæ perfectiua, & accidens essentialiter est entitas subiecti; quantum vel quale faciens.

3. *Neq; accidens, neq; forma habet definitionem propriis terminis perfectam, sed per Additamentum.* Vt enim in definitione accidentis ponitur ipsius subiectű, quod est extra eius genus: ita in definitione formæ substantialis ponitur δεκτικόν, materia, quæ est extra genus eius proprium. Nam formæ genus est Actus: Materia autem, quia ens diuiditur in Actum & Potentiam, continetur sub potentia (id est ente potentia) & ex consequenti est extra actum. Caietan. in 7. cap. de ente & essentia Thomæ.

3. Differentia in quinq; consistit.

1. Receptiuum formæ substantialis (materia subiectiua) non habet esse per se sine esse Formæ: At receptiuum accidentis (subiectum) seu substantia ei

subiecta habet esse per se preter esse sui Accidentis. Huius διαφορᾶς ratio est, quia receptiuum formæ substantialis est ens in pura potentia. Receptiuum vero formæ accidentalis habet esse in actu.

2. Ex coniunctione Formæ substantialis cum suo receptiuo emanat esse illud, quo res ipsa, subsistit seu simpliciter, id est, per se est.

Ex coniunctione vero Formæ accidentalis cum subiecto fluit esse, quo res secundum quid est.

3. Ex compositione Formæ substantialis cum suo subiecto fit vnum per se. Ex compositione contra accidentis cum subiecto fit vnum per accidens. Cum enim subiectum & accidens habeant duo esse, vnum per se facere non possunt.

4. Ex coniunctione formæ substantialis cum materia resultat essentia quædam tertia, scilicet entitas. Ex coniunctione vero Accidentis cum subiecto non fit aliqua essentia tertia, quia, vt dixi, ex accidente & subiecto non fit vnum per se.

5. Forma substantialis est pars essentiæ perfectæ. At accidens non est pars essentiæ perfectæ. Accidens enim est ens imperfectum & secundum quid.

EX HIERONYMO SAVANAROLA.

Accidens accipitur
- Proprie de aliquo inhærente
  - Realiter, vt cum forma, (accidentalis) qualis albedo dicitur, accidens dicitur. Realiter enim albedo hæret in pariete.
  - Secundum rationem, vt cum dextrũ & sinistrum in columna dicitur accidens columnæ.
- Improprie, cum de substantia dicitur: vt quod Homo accidat Domino; quod vestis accidat Socrati, vbi vestis improprie adiũctũ est.

Quæ non insunt per se, sunt accidentia. Id est, per accidens inhærent, ex 1. post. Analyt. context. 19.

Accidens
- Materiale
- Speciale, vt
  - Species sensiles, quæ habent esse diminutum.
  - Scientia, quæ in anima est, & pendet ab animo, vt à subiecto, & à re scita, tanquam à termino seu obiecto.

Accidentis significatio valde impropria occurrit apud Aristot. lib. 1. cap. 1. Metaph. vbi dicit: *Neque enim hominem curat Medicus, nisi per accidens, sed Calliam, aut Socratem, aut quempiam aliorum, qui ita dicuntur*, cui accidit vt Homo sit. Quid audio hic inquiat aliquis, An non Callias homo est essentialiter?

Resp.

Aristoteli hic accidere idẽ esse, quod cõuenire subiecto, ita vt aliquo modo (vt ratione) à subiecto distinguatur. Quo pacto Ideæ seu res vniuersales conueniunt singularibus: singularibus accidunt, id est, cõueniunt res vniuersales, vt modo aliquo ab illis diuersæ sint. Sic sumitur accidentis vox ab Aristotele in Fall. accid. 1. Elenchor. c. 4. generaliter pro prædicato, quod aliquo modo diuersum est à subiecto, cui conuenit vere, vt, Homo est animal, Homo est capax scientiæ, Homo est albus. Quod si dicas Homo est animal rationale, vestis est indumentum: eiusmodi enuntiatorum prædicata nõ dicentur accidentia subiectorum, quia non sunt à subiectis diuersa.

Accidentium vtilis diuisio.

Accidens est duplex, nempe speciei, & indiuidui.

diuidui. Speciei, vt proprium πάθος. Huc pertinet labes nostra originaria. Indiuidui rursum duplex est, quoddam acquiritur per motum & alterationem, (hoc maxime proprie accidẽs est in natura) quoddam vero accidens est, cuius acquisitione non alteratur aliquis, sed perficitur, vt illuminatio, quæ fit, seu inducitur subito: eiusmodi accidentia sunt habitus perficientes animam secundum Intellectum vel effectũ, vt dicitur 7. Phys. Albertus Magnus in explicatione cœlestis Hierarchiæ Dionysii Areopagitæ.

Vsus.

Quæritur an Angeli habeant Accidentia? Quidam negant hoc argumẽto: Quia non sunt compositi. Substantia simplex nulli potest esse subiectum. Boet. in lib. de Trinitate. Angeli sunt substantiæ simplices & immateriales. Ergo non possunt esse subiectum alicuius accidentis.

Ad solutionem afferenda est distinctio data, excluditur ab Angelis accidens per motum acquisitum & alterationẽ propter immaterialitatem. At interim habitus esse in Angelis, qui accidentia sunt, negari nequit. Prꝫterea meo iudicio omnimodo compositio de Angelis, quamuis spiritualibus entibus negari nequit.

ACCIDENS *Propter accidens* est accidẽs, quod substantiæ tribuitur mediate, id est, propter accidens, cui primo inest, vt: motus quantitatibus est proprius, & immediatus quantitatiꝫ. Scalig. ex. 362. Competit autem substantiæ corporeæ per quantitatem. Frigus accidit primo tactui, deinde cuti. Schegkius 1. Topic.

Accidens Contingentiæ.

Scholastici nõnulli etiam accidens quoddam vocant Contingentiæ: vt cum dicunt: Tempus est motus accidens non Inhæsionis, sed Cõtingentiꝫ. Ego malem dicere, Circumstantiæ. Vide de hoc iudicium Viti Amerbachii libr. 4. Philos. Natur. pag. 385.

ACCIDENS PER ACCIDENS.

Accidens per accidens non est συνεσμένον. Dupliciter accipitur. Primo pro eo accidenti, quod non est per se seu essentiale. (Essentiale dicitur, quia proficiscitur ex essentialibus sui subiecti.) quia non comitatur naturam specificam, vt Aptum natum esse ad ridendum, est accidens per se hominis, comitans Essentiam humanam: At nigrum esse est accidens per accidens hominis, quod contingit ei inesse & non inesse. Alias dicitur accidens commune, sicut illud dicitur Proprium (quod à Natura rei dependet) Accidens, quod per se primo respicit naturam specificam, secundario principia indiuiduantia. Accidens per accidens sequitur principia indiuiduantia magis, quam naturam specificam, cum non fluat ex subiecti Substantialibus, teste Alex. de Ales 4. metaph. text. 14.

Secundo accidens per accidens idem est quod accidens propter accidens: Id est dicitur, ꝙ accidit subiecto propter accidens, vt Raritas est accidens ignis per accidens, calorẽ. Raritas enim manat à calore ignis, & propter calorem dicitur ignis rarus. Extensum esse est accidens per accidens Substantiꝫ materiatæ, primo .n. accidit quantitati; deinde vero propter quantitatem Substantiæ, vt non solum quantitas, sed & Substantia dicatur extensa. Sic coloratum est accidens corporis propter accidens corporis superficiem. Hoc sic dicit Scholasticus sententiarius: Corpus mediante superficie recipit album. Alex. de Ales. Hic igitur accipitur per improprie pro propter.

Extensio accidit substãtiæ corporeæ propter quantitatem.

Vsus.

Accidentalis prædicationis species est,

cum accidens prædicatur de accidente per accidens, quia ambo vni accidunt, vt album de musico, quia ambo (albedo & musica) accidunt Homini. Aristoteles 4.1.Philos cap.2.

Accidens enim accidenti non accidit, nisi quia ambo vni & eidem accidunt. Idem ibidem. Accidens non prędicatur de accidente, nisi quia ambo prędicantur de subiecto, Thom. Aquin. 5. Metaphys. vnum accidens potest esse subiectum alterius, si dextre hoc intelligatur.

ACCIDENS INDIVIDVANS.

Vt accidens in Indiuiduis principaliter subsistit, & non indiuiduatur (παθητικῶς) nisi per Substant. Boet. in Porphyr. Et Albertus Magn. in prædicabilib. c. 7. Sic accidens indiuiduans dicitur actiue, quod vni indiuiduo proprium est, proindeq; hoc de vno solo prædicatur; intelllige quia vni soli conuenit. Tale accidens Humanæ Naturæ Christi prorsus singulare est Mori pro Mundi vita, cum Mori absolute, sine determinatione illa, commune sit illi cum aliis hominibus.

Et non indiuiduatur) &c. Hoc Ammonius in Prædicabil. sic dicit: Accidentia suum esse in particularibus Substantiis obtinent.

ACCIDENTIA COPVLATA.

Accidentia primum copulata κατὰ τὸ πρᾶγμα dicuntur duo, quæ vnius subiecti sunt, siue sint communia, siue propria, vt dulce & flauum mellis, par & impar numeri. His opponitur accidens simplex.

Deinde accidentia κατὰ τὸν νοῦν seu λόγον copulata (id est coniuncta) dicuntur, quibus etiam intelligitur ipsorum subiectum. Simplicia contra, quæ non inferunt intelligentiam subiecti sui. Prioris generis sunt Propria: Posterioris Communia.

Distinctio hac est Alexand. Alensis, cuius verba subiicio è 7. Metaphys. context. 17. accidentia communia, & propria in hoc differunt, quod cōmunia nō dant intelligere aliquod subiectum proprium: propria vero dāt intelligere suum subiectum, vt Risiuum Hominem. Ideo copulata dicuntur, vt illa (cōmunia) simplicia. Simplicia intelligeratione significationis & intellectionis. De propriis huius generis Themistij axioma est in poster. cap. 11. Accidentibus sumptis his, quibus sua contraria respondent, vt paritati imparitas, alterum contrariorum necessario de subiecto prædicatur.

ACCIDENTIA EXISTENTIA IN SVBIECTO comparate.

Accidentia, quæ existunt in subiecto comparate dicuntur ea, quæ insunt alicui subiecto κατὰ ὁμοιότητα ἢ ἀναλογίαν: id est, secundum conuenientiam vel similitudinem accidentium, quæ sunt in subiecto alio essentialiter & proprie. Exempli causa, Numerus per similitudinem dicitur figuratus, vt quadratus cubicus, cum figura proprie conueniat Geometricis vel Physicis rebus. Sumptum hoc est ex Auerroe & doctrina Numerorum figuratorum Algebracca. Sic Auerroes 3. de Cœlo. Accidentium in subiecto existentium alia existunt in suo subiecto primo essentialiter, vt par & impar in numero. Alia existunt per similitudinem vel analogiam ad accidentia existentia in subiecto alicuius scientiæ naturaliter: vt Arithmeticus de numeris superficialibus & solidis considerat. 3. de cœlo, contextu commun.1.

Accidentia de Materiæ potentia
- Educuntur, Spiritualia
  - Animæ Hominis.
  - Lumen receptum in Luna.
- Non educuntur, quæ sequuntur formam generabilem.

Lumen receptum) Scholastici vocant Accidens intentionale.

ACCIDENS ET SECVNDVM ACCIDENS.

Iohanni Grammatico 1. de anim. text. 4. Accidens & secundum accidens differunt sic: Accidens est, quod ex opposito diuisum est à Substantia, ac extrinsecus rebus adest, (est naturæ aduentitiæ, inquit Albert. M.) Secundum accidens quod ex necessitate substantiis adest, ipsasq; consequitur, ex quo formantur propria, quæ primo & per se insunt. Sed tenendum non semper ita accipi secundum accidens: sæpe enim opponitur τῷ per se. Sic necesse secundum accidens est non inesse per se.

Accidentis intellectus est absolutus, quamuis eius esse sit dependens. Albert. M.

ACCIDENTEITAS.

Barbara sunt Accidenteitas, Angeleitas, Spiritueitas, Substantieitas, quæ nolo te vsurpare, sed potius circumscribere. Accidenteitas autem est essentia accidentis, id est, id, quo accidēs est quod est, nempe Ens secundarium per substantiam, à Substantia, in Substantia. Sic Spiritueitas (πνευματότης) est Spiritus Essentia, qua sine materia & forma Spiritus dicitur id quod est. Angeleitas (Ἀγγελότης) est essentia Angelica seu intelligentiæ, seu dæmonis, seu id, per quod Angelus est quod est. Substantieitas est substantiæ essentia, qua substantia est, nempe per se & in se subsistentia. Essentia autem Accidentium, verbi gratia coloris, saporis, an consistat in mera forma, an in materia & forma, licet non Physicis, contentio manet mihi cum nonnullis & Philosophis & Theologis, quam hic non attingam, præsertim cum non sit magni momenti, & distinctione res confici posse videatur. Quid mihi, inquis tu, ista barbara? Respond. vt intelligas melius & facilius disputationes Scholasticas. Quærit Picus, quærunt alij, an in Sacramento Eucharistiæ maneat Paneitas? At quomodo & quæstionem intelliges, & respondebis de ea, si quid sit Paneitas, nescias. Est autem Paneitas nihil aliud his disputatoribus, quam Natura Panis.

ACCIDERE.

1. Accidere est euenire, vsuuenire, cōtingere. Aristoteli nonnunquam est idem quod fieri.

2. Accidere quid alicui est mori seu decedere aliquem. Sic Cicero: Si quid pupillo accidisset, id est, si mortuus esset. Sæpe additur Humanitus, vt: si quid mihi humanitus accidisset. Eodem sensu dicitur: Si quid me factum esset. Sic Cicero de Pompeio: Si quid eo factum esset. Græce, ἐάν τι πάθοι. Hotomannus. Vide Lexicon Ioh. Caluini.

3. Accidere ad pedes alicuius Græcis est προσκυνεῖν, supplicem fieri.

Vsus.

Hic ἐπέρχεται μοὶ, quod Aristotelis vetus interpres 8. Physic. text. 31. Magna, vt puto, improprietate verbi coniungit Accidere & semper. Verba eius sunt: Sed Accidit & hæc ab aliquo semper moueri, &c. Ad quæ Zabarell. sic commentatur: Verbum Ac-

An Accidit & semper inter se sint consentanea?

cidit non significat hic Accidentalitatem: nō enim diceret Aristoteles semper: vult enim potius significare Necessitatem, & perinde est ac si dicat, Hæc quoque (grauia & leuia naturaliter mota) semper ab alio mouentur, cum moueri à se ipsis impossibile sit. Quocirca verba Aristotelis, ἀλλὰ συμβαίνει καὶ ταῦτα ὑπὸ τινὸς ἀεὶ κινεῖσθαι, melius sic vertuntur à Iohanne Argyrophilo Byzantino: verum fit vt hæc etiam semper ab alio moueantur. Sic Demosthenes: συμβαίνει δεῖσθαι, fit vt indigeat. Et Aristoteli ἐξ ἀνάγκης συμβαίνειν est necessario effici seu consequi, 1. cap. 1. analyt. & συμβαίνειν ἄτοπα est sequi absurda & incommoda.

Συμβαίνειν duplex Aristoteli.

Omninoq; Aristoteli συμβαίνειν (fieri) est vel ἀεὶ (semper) vel ποτὲ (aliquando.) Sic 1. Analyt. cap. 9. συμβαίνει δέ ποτε. Fit autem nonnunquam, &c.

ACCIDENTARIVM.

Accidentarium seu accidentale aliquid esse alicui dicitur, sine quo id esse potest. Zabarel. vid. l. 2. de propos. Necess. c. 1. Dicitur alias *Contingens* etiam. Species est contingens suo generi, homo animali, quia potest esse animal sine homine in altera specie, in qua integra natura animalis seruaretur, etiam abolita tota humana specie.

Opponitur ei essentiale.

Accidentaria necessitas est, quæ alicuius casus est ita vt attingat eum, qui alias necessitate non est astrictus. Iureconsultus vocat Necessitatem aduentitiam (id est extra ordinem seu extraordinariam.)

Ἀπορία cum Respon. σχετικὸν Dei accidens.

Vsus huius vocis est, cum quæritur: An Deo aliquid sit accidentale? D. Augustin. l. 5. cap. 16. de Trinit. Deus vt Dominus hominis esset, ex tempore accidit ei. Et paulo post, certe vt tuus Dominus esset aut meus, qui modo esse cœpimus, *ex tempore accidit Deo*, hoc est, non est συστατικὸν essentiæ diuinæ. Sed hoc σκέψεως (considerationis) est altioris.

ACCIPI.

Ad Logicæ Scholasticorum hæc pertinent.

Accipi quid proprie sit, notum est. Nos Translationes notemus.

1. Scholastici distinguunt inter Acceptionem Termini & appellationem Termini. Acceptio Termini est vsurpatio vocis seu notionis in enunciato.

Appellatio termini est superacceptio, cum terminus enunciati aliquid vltra id, pro quo accipitur, importat. Alias dicitur Epitasis, vt concretiuæ voces habēt duplex significatum; vnum pro quo accipiuntur, & illud nō appellant; hoc vulgo significatum materiale dicitur: Alterum pro quo nō accipiuntur, sed appellant illud, id est, quod non notant, sed connotant. Id dicitur vulgo Formale significatum: item Appellatum & connotatum, vt cum dico: pius est beatus, Subiectum pius appellat, id est, τὸ pius vltra hominem, pro quo accipitur, importat etiam pietatem, quam concreta vox pius connotat.

Acceptio seu suppositio differt à significatione.

Primum potest aliquid accipi non significatiue, id est, non pro re per terminum seu vocem significata, vt cum dico: τὸ lignum est generis neutrius.

2. Quia etsi vox sit polysema, non tamen pro omnibus, quæ significat, semper accipitur, sed pro iis tātum, quæ enunciati veritas patitur, vt in hoc enunciato: Omnis homo est mortalis; accipitur τὸ Homo tantum pro Hominibus in Terra viuentibus: etsi alias etiam pictos & mortuos homines notet.

Acceptio termini est Materialis vel Formalis. Materialis, qua terminus, (siue

ue simplex siue complexus) accipitur tantum pro literis & syllabis, è quibus cōstat, alias τεχνικά, vt cum dico, Deus est vt casus; Homo doctus; est oratio imperfecta.

Formalis, qua terminus accipitur pro re ea, cui significandæ est impositus. Alias suppositio pro re ipsa, id est significatiua & φυσική. Estq; Relatiua seu Respectiua vel Absoluta.

Relatiua, cum terminus est aliquod pronomen relatiue (non antecedenter) acceptum, vt, Qui, Is, Idem, vt Homo, qui currit, mouetur.

Absoluta, cum terminus non est pronomen vllum relatiuum, Deus est spiritus. Hic subiectum & prædicatum supponunt absolute. Verba Christi de calice testamentali limitantur ad sanguinem, qui effusus est è venis corporis.

Qui virtutem colunt, laudandi sunt. Terminus Qui hic non accipitur relatiue, sed antecedenter.

Acceptio absoluta est propria vel impropria.

Propria, qua terminus accipitur natiua significatione, alias, RIGOROSA, quia in ea tenetur verbi rigor.

Impropria, qua impropriâ, vt Tropicâ & abusiuâ, quæ valde impropria est ac καταχρηστική.

Acceptio propria est Essentialis vel Accidentaria. Essentialis est acceptio termini in enuntiato, cuius copula absoluta est à tempore, id est, quod quouis tempore verum est, siue in enunciato prædicentur partes essentiæ, vt: Homo est Animal; siue propria essentialia, vt Homo est capax scientiæ: Dicitur & Naturalis & suppositio διδασκαλική, doctrinalis, quia in docendis disciplinis inprimis locum habet.

Accidentaria est vsurpatio termini, vt exigit copula, certum tempus importans, vt: corpus Christi nunc est gloriosum.

Accidentaria est Ampliatio & Restrictio, id est, Acceptio ampla vel restricta.

Ampliatio est termini acceptio talis, qua significatio eius extenditur ad plura, quam id, quod expressum est; vel ad plures personas, vt Petrus accepit à Christo claues Ecclesię. Hic extendendus Petrus etiam ad alios Apostolos. Quod surreptum est, eius rei æterna esto authoritas, id est, Res, quæ surripitur, surripietur, & surrepta fuit, veri Domini semper manet. Bis pueri senes sunt; id est, fuerunt pueri ætate: & sunt nunc pueri intelligentia.

Restrictio est termini contractio, vt pro paucioribus accipiatur, vt: Doctrina mea nō est mea, scilicet quatenus homo sum vilis in oculis vestris. Huic subiecta est Restrictio Vniuersalis, qua particula vniuersalis ad certam & accommodatam vniuersitatem contrahitur, vt: cœlum tegit omnia, præter se.

Porro Acceptio formalis est singularis vel communis.

Singularis, qua vox accipitur singulariter, id est, pro Indiuiduo, vt: Christus est Seruator Mundi.

Communis, qua communiter, id est, pro communi, vt; virtus est laudabilis.

Acceptio Communis est Determinata vel confusa.

Determinata est acceptio termini communis, cum voces accipiuntur determinate, pro ijs, quæ significant disiunctiue, sic vt ab eo liceat facere descensum disiunctiuum, hoc est, enuntiationem rerum singularum termino communi comprehensarum, vt; virtutis alicuius est suum cuique tribuere. Ergo vel prudentiæ, vel iustitiæ, &c.

Acceptio confusa, qua terminus communis accipitur pro ijs, quæ significant copulatiue vel disiunctiue.

Acceptio confusa est confusa tantum; vel confusa vniuersalis.

Confusa tantum est cum terminus communis accipitur pro suis significatis disiunctiue sumptis, vt cum ab ea fit descensus disiunctiuus, id est rerum singularum termino communi comprehensarum enumeratio per coniunctionem disiunctiuam in enuntiato vno, vt in hac enuntiatione: Omnis homo est animal: prædicatum animal sumitur tantum confuse, quia disiunctim: Nam animal est rationale vel irrationale.

Acceptio confusa vniuersalis est, qua terminus communis accipitur pro suis significatis coniunctim sumptis. Vocatur suppositio Distributiua. Estque pro singulis Generum, vel pro Generibus singulorum.

Acceptio pro singulis Generum est, qua terminus communis accipitur pro vniuersis & singulis indiuiduis sub eo comprehensis nullo excepto, vt: Omne vitium est detestandum.

Acceptio pro generibus singulorum est, qua terminus communis accipitur pro generibus seu formis omnibus sibi subiectis, non autem pro singulis suis indiuiduis: vt omne animal fuit in arca Noæ, id est, ex omnium animalium generibus aliquot indiuidua, non autem vniuersa & singula in arca Noæ fuerunt. CHRISTVS est Seruator omnium hominum, accipitur pro singulis generum, si spectetur mortis Christi sufficientia, id est, vniuersorum & singulorum Hominum Christus Seruator est. At accipitur pro Generibus singulorum, si spectetur efficacia mortis Christi, id est, Christus seruat homines omnium ordinum & conditionum (efficaciter.)

Deus vult omnes saluos fieri. Hic terminus Omnes accipitur pro singulis Generum, si voluntas signi seu conditionalis intelligatur, quia Deus vniuersos & singulos iubet salutem operari, & ad eam inuitat.

At accipitur pro Generibus singulorum, si intelligatur voluntas Beneplaciti seu Absoluta, quia decreuit ex omnium generum, ordinum & conditionum hominibus Deus colligere Ecclesiam, hoc est, eos seruare, quos ad salutem elegit.

Acceptio præcisa cum terminus nihil cõnotat, vt, cũ corpus quale mortuum, non connotat animam.

Non præcisa contra, vt: Panis Cœnæ fractus est corpus Domini, nempe mortuum.

Acceptio determinata, cum vox determinate aliquid significat: Disiuncta cum disiunctim, vt indifferens ad vtrumq;, vt; cum corpus significat viuum corpus tãtum: vt cum humanum corpus significat vel viuum, vel mortuum.

Pro Acceptione vsurpant Barbari Suppositio, vt Baptismus supponit, id est, accipitur formaliter pro toto composito quod, ad quod significandum est impositum.

Domus supponit pro toto composito ex fundamentis, parietibus & tecto.

Deinde accipio est interpretor, vel etiam approbo, vt, quod dat accipimus. Cic. Græce ἐπιδέχομαι. Accipere in optimam partem.

In Politicis Accipere conditiones frequens est: & Acceptio promissorum & obligationis, & mutua seu reciproca obligatio idem esse videntur. Qui enim accipit conditionem, ipse etiam promittit aliquid, & qui promittit, semper cum conditione promittit, videlicet se daturum, modo accipiat, & in ipsa acceptione semper tacite aut expresse promissio & obligatio inest. Vide Gualand. hæc plenius explicantem l. 7.

rem l.7.de facultate ciu.cap.6.Intellige autem Idem tantum re esse:nam differunt ratione.

ACCRETIO.

Accretio in genere est amplificatio seu accessio, vt honorum accretio, luminis accretio. Lunam accretione & diminutione luminis quasi fastorum notantem & significantem dies.Cicer. in Tuscul.

In Physicis accretio est motus viuentis corporis, quo id extenditur ad maiorem quantitatem, factus ab anima per calorem naturalem ex alimento in maiores consumptis partibus, substantiæ conuersio, vt viuens iustam seu perfectam magnitudinem consequatur, ad omnes vitæ actiones exercendas.

Augmentabilitatis, id est, potentiæ patiendi motum accretionis, ratio formalis est anima vegetans. Quantum vero seu per materiam extensum est materiale, seu conditio materialis formæ necessaria,& sine qua non.Zabar. lib. de Accret.& Nutrit.c.25.

In Iurisprudentia Accretio accessio quædam est portionis ad partem vel personam: vsusfructus accrescit proprietati. Et accrescere dicitur alicui res, cum ei,qui iam partem habet,accedit, vt cum insula fundo accrescere dicitur,aut cum ei, qui solus hæres,sed ex parte tantum institutus est, reliqua pars accedit. Hinc ius accrescendi apud Iurisconsultos celebratur, quo portio deficiens alteri, qui partem agnouit, acquiritur. l. 1.in fin. l. 3. l. 8. l. penult. de vsufructu accrescen. Vide Lexicon iuridic. diligentissimi viri Iohannis Caluini Wettetani. Accretioni opponitur Decessio.

ACCREMENTVM.

Accrementum Scaligero idem est quod Augmentum,affectus quantitatis primo. Estque verum vel nothum. Augmentum verum etiam esse partium solidiorum post annos triginta, de eo vide Scal.ex.283.f.2.

ACCVBATIO.

Accubatio est positio composita ex adiacentia & sessione, vt reclinatio in dorso facta, cum tamen adhuc inferioribus superiora insideant. Albert. Magn. Qui accumbit,neque stat,neq; sedet, neque ambulat, sed medium quiddam facit. leg. 124. de Verb. signif.

ACCVRATIO.

Accuratio est cura,exquisitio, diligentia, τὸ ἀκριβὲς, ἀκρίβεια. Accurata disputatio est exquisita. Accuratum dicendi genus est exquisitum, meditatum, bene cogitatum.

ACTIO.

Actio est agentis, qua agens, perfectio. Aliorum descriptio angustior est: Applicatio agentis ad patiens,qua fit mutatio aliqua in patiente.

Lib. 2. dist. 12.

Actio enim est

- Immaterialis seu spiritualis: (Huic subiicitur Scoti intentionalis in { Sensum / Intellectum.)
- Materialis vt alterás. (Hęc est Scoti Realis in Materiã;)
  - Directa, qua in aliud recta (absq; vlla reuerberatione) tenditur, vt, cum ignis aquam calefacit: cum corpora terrea aerem, quem intus cohibent, vltra naturæ suæ gradum frigefaciunt.
  - Reflexa, qua aliquid aliquo modo in se ipsum agit
    - Proprie dicta. Secundum qualitatem incidentem in corpus (opacum) quod non potest penetrare, vt, cum reciprocatur lumen à corpore opaco obiecto, & radius reflexus directum intendens ex accidente in illũ agit quatenus inuento obstaculo tantum in se recurrit, quantum porrigi in lõgum debebat.
    - Improprie dicta. Per antiperistasin (circum obsistentiam) quæ oritur ex obsessione & compressione contrarij; cum vna qualitas obsidetur à contraria (vt frigiditas aquæ à calore aeris) adeoq; in se quasi reflexa seipsam aduersus hostem vicinum corroborat ac defendit, hoc est auget.

Aliquo modo) Id est, non per se & simpliciter ac improprie.

Congruit cũ distinctione Ioh. Scoti, cum dicit, aliquid esse principium agendi vel actione reali in materiã, vel actione intẽtionali in sensũ vel intellectũ.

Explicatio.

Ignis aquã calefacientis est Actio per se & directe agentis: Hęc actio ignis directe tendit in aliud. At lucis minoris magis intendentis in lucem maiorẽ est actio agentis per reflexionem: hoc est, actio minoris lucis hic fit per reciprocationem seu resilitionem, qua qualitas refunditur. Potest & sic dici: *Actio directa est*, vt cum idem in simile specie & gradu dissimile vel inęquale agit: vt magis calidum in minus calidum. *Reflexa est*, vt cum eadem qualitas se ipsam intendit. ex. gr. cum calor fontium hyberno tempore propter circumstãs frigus seipsum validiorem reddit.

Actio interdũ tam generaliter accipitur, vt complectatur & πρᾶξιν & ποίησιν, cum physicam, tum artificiosam, quæ ἐργασία est; & contemplationem seu θεωρίαν. Vide Audom. Talæũ in 1. Eth. Arist. & Platon. sophistã: Vbi disputatur an differant inter se ποιεῖν, πράττειν, & ἐργάζεσθαι. Vide vocẽ facio vel ποιεῖν.

ACTIO.

Actio igitur est
- Physica. De hac regula: Omnis actio in alterum fundatur in excessu & victoria agentis. Seu omnis actio est à proportione maioris inæqualitatis. Arist. in lib. de generat. & motu animal.
- Non Physica, vt Hyperphysica, & Moralis (quę πρᾶξις dicitur κατ' ἐξοχὴν) vel Artificiosa.

Præterea in Physicis Actionis vox accipitur
- Presse, vt non complectatur reactionem, vt cum dicitur: Debilioris non est actio in validius seu reactio.
- Late pro
  - Impressione alicuius gradus Qualitatis.
  - Actione tota perfectaque, quæ est cum victoria agentis. De hac intellige Canonem: Actio fit à valentiore, non à debiliore. Actio non fit nisi à superante, respectu totius pugnæ. Durante enim pugna, patiens secundario agit, sed ita vt succumbat.

Late

Hæc igitur accepta voce actionis Reactio, id est, retributa seu reciprocata actio etiam est actio. Inter contraria autem est mutua pugna, quæ est mutua actio & perpessio, seu actionis & passionis reciprocatio.

Seu Actio est { Actio absolute. / Reactio.

Actio & Passio idem sunt Materialiter, ratione Subiecti, non formaliter, ratione Essentiæ.

Actio est {
- Accidentis, Effectiue.
- Substantiæ seu rei subsistentis (suppositi) accidenti affectæ {
  - 1. Denominatiue: Quod est per se subsistens, denominatur agens.
  - 2. Sustentatiue, id est, propter Dependentiam accidentis ab illa.
  - 3. Determinatiue seu modificatiue. Determinatio autem accidentis prouenit {
    - Subiectiue ex substantia, in qua inhæret.
    - Finaliter ex substantia per ipsam debet produci.

Sustentatiue.] Quia operari sequitur esse. Accidens autem habet esse in virtute substantiæ, quatenus ab ea dependet ac sustentatur, ideoq; dici potest agere in virtute substantiæ.

Actio est Formæ Radicaliter: Suppositi seu compositi per se denominatiue.

Primario & fundamentaliter substantiæ (quæ accidentis fundamentum & Radix.) Accidentis secundario & instrumentaliter.

Actiones aut sunt Propriæ aut Impropriæ.

Propriæ sunt, quæ in alio exercentur subiecto, vt cum ignis ignem generat. Impropriæ dicuntur verius Emanationes & consecutiones quædam naturales eorum, quæ resultant in eo subiecto, cui actio tribuitur, vt cum aqua sese reuocat ad natiuum frigoris statum quo ad actum primum.

Huc pertinet Distinctio, quæ sequitur.

Actio agentis, qua agens, perfectio {
- Immanens {
  - *Propriissime & in solidum:* quæ non egreditur extra principium proximum, à quo elicitur.
  - *Quodammodo seu Improprie & ex parte:* quæ manet in eodem supposito, etsi non recipiatur in principio, quo fiunt.
- Transiens (quæ non recipitur in principio (vt Potentia) à quo producitur) IN {
  - Diuersum suppositum seu subiectum distinctum à principio proximo, vt illuminatio in aerem transiens, calefactio in aquam.
  - Distinctam partem aut potentiam eius oppositi, calefactio, qua manus manum calefacit.

Explic.

Immanens manet in eo, quod agit, nec transfertur ad aliud, vt Speculatio. Transiens transfertur ab agente ad patiens,& à patiente recipitur, vt calefactio.

Actio immanens (immanenter operantis) maxime propria, habet vnum idemq; principium proximũ & Actiuũ & Receptiuũ. Manet in eodẽ supposito,& in eadẽ potentia, à qua elicitur, vt Cognitio & Appetitio. Huc pertinent emanationes seu resultantiæ proprietatum spiritualium animæ, vt, Intellectus & voluntas sunt proxime ab anima & in anima. Minus propria, quæ etsi non recipitur in potentia, qua fit, manet tamen in eodem supposito, vt: productio amoris in voluntate ab intellectu, Resultantiæ seu consecutiones habituum ex actionibus, actiones nutritiuę, augmentatiuæ, locomotiuę, emanationes proprietatum organicarum animæ. Harum immediatum quidẽ est principium anima, sed subiectum materia quanta, vt induit formam.

Itaq; dici potest

Actio est
- Immanens (seu ἐνέργησις) agentis intra se.
- Transiens (ποίησις) agentis extra se
  - Momentanea.
  - Temporaria.
- Media inter immanentem & transeuntem.

Temporaria est successiua, quę fit in tempore, ac dicitur motus, qui est influxus formæ.

Momentanea dicitur & Instantanea, quæ fit in instanti, vt productio speciei in oculo à lumine. Actio quæ breui tẽporis decursu fit, non est nominanda Instantanea aut momentanea.

Sic quoque Passio, actus seu forma patientis est
- Immanens, quæ manet in principio.
- Transiens, qua patitur
  - Vnum subiectum Alio.
  - Pars eiusdem subiecti ab Alia.
  - Vna potentia Alia.

Canon aureus.

Formalis causa non edit effectum, aliquid extra se producendo, sed se ipsum communicando.

Manet igitur effectum in Forma vt causa συνεκτικῶς, nec est ab ea separatum, & recipitur in subiecto.

Vita naturalis immanet in anima, à qua manat & recipitur in corpore.

De Actione Physica.

Actio, quæ est in mutationibus naturalibus eductio Formæ è potentia materiæ, & actio, quæ formam inducit in materiam, coniunctæ sunt, imo non sunt diuersæ reipsa; vt, quo influxu ignis educit formam ex materia ligni, eodem illam inducit in eandem. Sic in Physicis mutationibus eadem agendi ratio est, qua agens aliquid efficit, & qua agit in aliquid, vt quo influxu agit in lignum ignis, eodẽ efficit ignem ex ligno. Differunt tantum ratione seu ἐπινοίᾳ nostra, quia hic influxus prius naturæ ordine terminatur ad actionem receptam in ligno, quam ad compositum, quod ex actione re-

sultat. P. Fonsec. in 5. Metaph. Arist. c. 2. quæst. 5. explicatione.

Exceptio.

In Generatione Hominis non coniungitur eductio formæ è materia, & inductio eiusdem in materiam. Itaq; ibi influxus agentis est Inductio tantum, non simul formæ eductio & inductio. Quia anima rationalis diuinitus existit, nec est ex traduce.

De Actionibus Physicis animat.

In doctrina de Anima & animato corpore, eiusq; actionibus, accurate distinguitur inter actionem naturalem & animalem, seu simplicem & mistam, vt simplex sit naturalis vel animalis: mista vero ex naturali & animali composita. Naturalis actio est, quæ cuiusque partis facultate regitur: ita vt in eam voluntati nullum sit imperium. Talis actio est vesicæ fellis attrahentis flauam bilem, splenis atram, renum serum attrahentium, talis est epatis sanguificatio, Græce αἱμάτωσις, ἢ αἱματοποίησις, id est, cum hepar sanguinem efficit, talis est cordis & cerebri πνευματοποίησις, id est actio, qua cor spiritus vitales, cerebrum animales efficit. Talis est cordis & arteriarum pulsatio, hæc scilicet non regitur nostra voluntate. Nam si imperaueris cordi, vt conquiescat, arteriis, vt pulsare desinant, quid quæso efficies?

Animalis actio est, quam pro arbitrio nostro exercemus, aut non exercemus seu intermittimus, vt ambulatio, cursio, locutio; pro arbitrio inquam, nisi vis aliqua impediat. Actio mista est, quæ partim voluntate, partim natura regitur, vt respiratio, alui & vesicæ exoneratio. Etsi enim naturæ in exoneranda aluo & vesica sit obsequendum, suspendere tamen ad tempus hanc actionem possumus. Sic etsi necesse habeamus respirare seu ἀναπνεῖν, modo velimus superesse, possumus tamen spiritum ad tempus cohibere, & modo tardius, modo celerius eum reddere.

Huius Distinctionis vsus est in Disputatione de Deglutitione, quæ est actio animalium certorum, qua alimentum ex ore per œsophagum seu gulam in ventriculum demittitur. De hac quæstio est, vtrum sit naturalis, an animalis, vt loquuntur Physici? Deglutitio profecto perficitur musculis faucium & lingua, quæ etiam suis prædita est musculis, vt testantur Anatomici & experientia. Iam vero actio, quæ musculis perficitur, est voluntaria, cum musculus voluntarii motus instrumentum sit. Deglutitio igitur erit actio voluntaria. Sed rursus ventriculus, cuius munus est attrahere cibum, attractum, dum conficiatur, retinere, confectum expellere, tribus constat generibus fibrarum (quæ sunt veluti filamenta quædam, quibus viscera, quæ attrahendi, retinendi, expellendi facultate pollent, contexuntur) rectis, obliquis & transuersis, quarum rectæ attractioni, obliquæ retentioni, transuersæ expulsioni inseruiunt. Iam vero attractio & expulsio, quæ beneficio fibrarum fit, est actio naturalis, Deglutitio igitur actio naturalis erit: quippe quæ fiat alimenti attractione & expulsione.

Verum respondendum videtur, deglutitionem esse actionem partim naturalem, partim animalem: Idque ita. Deglutitionis sunt duæ partes, prior alimenti in gulam protrusio, posterior alimenti in stomachum protrusi in ventriculum demissio. Prior, quia peragitur musculis, est animalis: posterior, quia fibris, est naturalis. Hoc est τὴν μέσην τέμνειν. Vide disput. de

hoc argumento Matthiæ Martinij Freienhagensis Waldecci, sub præsidio Iohan- Pincieri.

Actiones:
- Proprie dictæ, Actiones perfectæ, quæ terminum iam habent acquisitum.
- Improprie dictæ, Motus, ἐντελέχειαι ἀτελεῖς.

Vsus.

Cum in loco membrum continetur, vt in statu, sessione, & in tonicis, & si de voluntario & libero musculorum motu fiant, & propterea ad κινητικὸν κατὰ τόπον pertineant, à quo hæc perficiuntur, non tamen motus sunt, sed actiones, id est, actiones perfectæ, quæ terminum iam habent acquisitum, cum motus sit ἐντελέχεια imperfecta. In his enim actionibus ὦσις & ἕλξις sic fiunt, vt loci mutationem non afferant, ne stantem aut sedentem loco moueri dicamus, sed agere aliquid & musculum occupari. Et in quibus locus mutatur, ea motus sunt. In loco autem contineri immobiliter, actionis est, non motus; cumq; non omnis musculus membrum etiam de loco moueat, sed quodam labore suo etiam in loco hoc contineat, planũ fit, laborẽ vt sine actione nunquam, ita sine motu de loco posse aliquem esse, quomodo & musculus laborat, qui per se totus loco non mouetur vnquam, sed motum membri & corporis à se incitati sequitur. Breuiter sessio, statio, τάσεις (tensiones) motus proprie non sunt, sed tamẽ actiones & opera τῆς διὰ τόπου κινητικῆς.

Vnde & hoc intelligitur: Actionem & Actiuum aliter accipi à Grãmaticis, aliter à Physicis. Stare enim Grammaticis actiuum verbum non est.

DISTINCTIO ETHICA.

Actiones humanæ:
- Bonæ, prudenter agere.
- Malæ, fornicari.
- Mediæ seu neutræ, edere, ædificare.

Principia agendi sunt hic Cognitio, Appetitio, potentia: seu Tria requiruntur ad actionem humanam, scire, velle, posse. Cognitio ad intellectum refertur: Appetitio ad voluntatem: potentia ad corporis & externa bona, quibus impedimenta remouentur, & quæ ad opus necessaria sunt, suggeruntur.

Canon: Motus vel Actio secundum genus bona, secundum rationem particularis naturæ potest esse mala, vt actio, quæ subiectum peccati est, secundum genus (Cicero dicit genere: alii etiã suo genere) bona est, qua est à Deo & qua est à natura communi, secundum vero rationem particularem singularis naturæ in homine vnoquoq;, vt iam corruptus est, non potest non actio esse ab homine corrupto corrupta & vitiosa quodãmodo. Luc. Trelcat.

Distinctio transnaturalis.

Actio Dei æterna, vel temporaria est. Æterna, qua Deus ab æterno intelligit & vult aliquid fieri in tempore. Hoc velle Alberto Magno in explicatione cœlestis Hierarchiæ D. Areopagitæ est immutabile, ita vt Deo causante immobiliter ab æterno res secundum præfinitum tempus ex οἰκονομίᾳ seu ordine diuinæ sapientiæ exeat in τὸ εἶναι ac existat mutatione facta reali circa rem ipsam tantum. Eidem hæc actio Dei interior est, non exterior.

Temporaria est quæ in tempore fit.

DISTIN-

DISTINCTIO PHYSICA.

Actiones
- Vniuocę, cum agens producit sibi simile, vt ignis, cum calefacit.
- Æquiuocę, cum agens producit sibi dissimile, vt cum Sol animat fimum,
  - Continuæ seu continuatæ, vt illuminatio.
  - Intercisæ, vt verberatio, ædificatio, locutio, scriptio.

Causæ efficientes externæ (quæ sunt in subiecto alio ab effectu) vt plurimum agunt actione intermissa, non continuata, vt qui loquuntur aut scribunt. Atqui efficientes internæ (quæ sunt in eodem subiecto cum effectu) seu agentes per emanationem, agunt per continuatam actionem, sic ignis producit calorem.

Marsil. Fincin. 4. gradus facit agendi in explicatione diuinorum nominum. Humana, inquit, ratio agit consilio, ac sequente consilium electione: Ars quoque similiter, quam diu est imperfecta. Consummata vero ars ad faciendum electione non indiget: sed ita facit habitu. Si agit natura virtute. Naturale agens naturali virtute, id est, bonitate facit, non essentia pura. Deus denique tanquam ipsum bonum (seu cuius natura est absolutissima bonitas) ipsa sua existentia pura, id est, bonitate facit (præter hanc non eget deliberatione quadam & electione, cuius adminiculo bene faciat) siquidem participatione boni cætera faciunt, quicquid agunt.

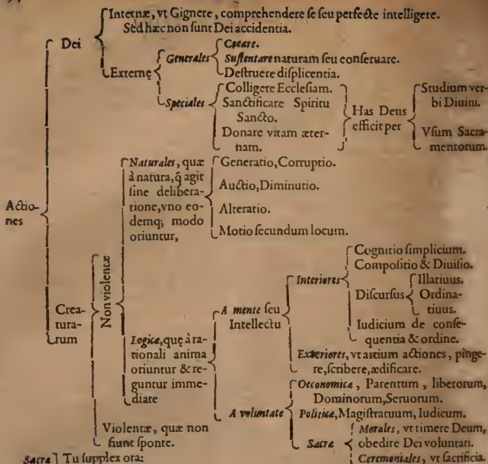
DISTINCTIO ACTIONVM IN DOCTRINA *de animato corpore.*

Actio est
- Simplices
  - Naturales (cum aliquid producitur per necessitatem Naturę, vt Cōcoctio Alimenti.)
  - Voluntariæ (cum aliquid producitur per liberalitatem voluntatis, vt loquitur Albertus Magn.)
    - Interiores, vt excogitatio operis voluntaria est interior actio artificis.
    - Exteriores, vt saltatio, sectio, dolatio.
- Mixtæ, quæ per se naturales cum sint, reguntur tamen voluntate: vt edere, ambulare.

Respirare etiam mixta videtur esse actio: sed quia minimum habet voluntatis, malunt nonnulli illam ad naturalem actionem referre.

Exteriores] Exterior est causa socia seu *συναίτιον* interioris, sed & Naturalis actio interior est, quo etiam pertinet Dei intelligere.

Quidam hanc arborem seu partitionem Actionum in Doctrina Categoriarum tradiderunt.

Actio Rhetorica.

Actio Rhetorica est quædam corporis Eloquentia. Huic Affinis est actio Scenica, Comica, Tragica.

AGERE, ἐνεργεῖν.

Agere generatim est exercere potentiam actiuam, eamq; ad actum deducere. Hoc continet Agere in specie, & Efficere. Sic Actiuum est actiuum in specie & Effectiuum. Speciatim agere est mouere se in patiens, eiq; vim suam imprimere. Itaque Pati est recipere vim agentis.

In Dramatica significat repræsentare, ὑποκρίνειν, seu fingere, vt Agere stultum seu morionem.

In Politicis etiam ad lites pertinet, vt agere reum, id est, accusare.

AGENS.

Agens est, quod præditum est ἐνεργείᾳ, qua aliud quiddam efficitur.

Agens est vel ὁμοειδὲς, seu vniuocum, vel κατ' ἐντελέχειαν seu Formale.

Agens

Agens ὁμοειδὴς producit ſimile in ſpecie, vt actu calidum & frigidum agens: Itaque patientis ὁμοειδοῦς proprium eſt, vt producatur ſimile in ſpecie agenti.

Agens vero κατ' ἐντελέχειαν producit diſſimile in ſpecie, vt ſol Animal.

Explicatio.

Phyſici appellant actu calida & frigida agentia ὁμοειδῆ, quę etiam Phyſice ſunt ὁμογενῆ: Talia ſunt elementa, vt quibus ipſa qualitatibus ſunt prædita, iiſdem patientia quoq; corpora afficiantur. Sed κατ' ἐντελέχειαν calida & frigida, ſeu δυνάμει, & non ἐνεργείᾳ, id eſt, actu vocant, in quibus nõ eſt eiuſdem ſpeciei qualitas, qualis eſt in patientibus, ſeu quę non habent eandem qualitatem, quam faciunt, vt cum aſtra calefacere aut frigefacere dicuntur hæc inferiora, aut cum opium aut euphorbium dicuntur refrigerare aut calefacere corpus animalis, quæ tamen aquam, vel aliud corpus inanimum his qualitatibus non afficiunt: Calor in Euphorbio actu talis non eſt, qualem facit in animali, igneus nimirum, vt qui diſſoluere temperaturam etiam ſeu κρᾶσιν animalis poſſit. Ita igitur aliæ qualitates ſunt efficaces actu, aliæ δυνάμει: & falſum eſt quod quidam ſcripſit: *Nihil eſſe in actu, hoc eſt, tactu calidum.* Schegk. 15. lib. Demonſtrationũ.

,, Porro agentia & patientia mutuo ſunt ὁμογενῆ. Agentia, quæ agunt ita, vt

,, viciſſim non patiantur, ὁμογενῆ non

,, ſunt.

Falſum igitur: *Omne effectum ſua cauſa per omnia eſſe ſimile*, niſi reſtringatur ad effectum agentis ὁμοειδοῦς, cuiuſmodi eſt caro efficiens carnem, non autem venæ αἱματοποιητικαὶ, effectrices & conſeruatrices ſanguinis, non anima, efficiens corporis.

Vſus.

Paralogiſmus hinc ſoluitur: Quicquid calefacit calidum eſt: Sol calefacit: Sol igitur calidus. Calefacere modo actu, modo δυνάμει vſurpatur.

1. *Generata cum Generantibus omnino ὁμογενῆ eſſe oportet, cum ſubſtantia ex neceſſitate producatur à ſubſtantia*, inquit Schegk. 4. Topic. Ariſtotel. ad locum 42.
2. *Qualitas autem producitur ita, vt reſpectu eius non neceſſe ſit producens: neque ὁμοειδὴς*, neque ὁμογενὴς *(neque eiuſdem ſpeciei, neque eiuſdem generis) eſſe*: vt cœleſte corpus in his ſublunaribus, & facultas πλαστικὴ (formatrix) cœleſtibus analoga, in ſemine formando corpus animatum, producit omnia accidentia corporis animati, quibus tamen nullis ipſa eſt affecta. Sic anima efficit quantitatem & adoleſcentiam, & tamen ipſa non eſt prædita quantitate & adoleſcentia. Ratione enim præexiſtentis potentiæ fiunt accidentia, non quod actu priora ſint in efficientibus, etſi ποιήσει ſeu alteratione producantur, vt ſimpliciter generatione ſeu γενέσει non niſi ſubſtantia producatur. Breuiter

Agens cum effecto comparatum
- Vniuocum
  - ὁμοειδής.
  - ὁμογενής.
- Æquiuocum.

Vniuocum eſt, quod ſimile eſt Effectui. Atque hoc ὁμοειδὴς eſt, quod eſt eiuſdem ſpeciei cum effectu, vt Homo qui gignit hominem: ignis qui efficit ignem. Ὁμογενὴς vero, quod eſt eiuſdem generis cum effectu, vt equus, qui procreat mulum.

Æquiuocum eſt, quod diſſimile eſt Ef-

fectui, vt Lumen vel Motus, qui efficit ignem.

in Actione & Passione *quædam sunt pure agentia*, quæ in motu non repatiuntur aliquid, vt ignis calefaciens aquam.

Quædam sunt pure passiua ὁλοπαθητικά, quę in motu non habent vim aliquam agendi, vt aqua quæ calefit.

Contra quædam sunt ita agentia, vt repatiantur aliquid à passo: vt cum natura agit in pharmaca, ibi ipsa vicissim aliquid patitur à pharmacis.

Quædam sunt ita patientia, vt vicissim aliquid habeant efficaciæ in agens: vt Pharmaca rursus agunt in naturam. Ita in hominis conuersione non dicimus Voluntatem se habere pure παθητικῶς, sed vicissim aliquid agere. Potest enim voluntas non tantum repugnare Deo mouenti, sed etiam assentiri & obsequi suo ac proprio motu, quod faciens non tantum patitur, sed etiam agit libere, sine coactione, & ciet suas actiones, etsi vires assentiendi & obsequendi ex gratia Dei accipiat.

Voluntas proprio motu vult & eligit, etsi hic motus aliunde excitetur.

Est & hæc distinctio vtilis:

Agentia quædam sunt συστατικὰ τῆς φύσεως, id est, Naturæ constitutiua. Hæc sunt agentia κατὰ φύσιν. Quędam sunt ἐκστατικὰ τῆς φύσεως, id est, destructiua naturæ, vt quæ non ratione finis agunt, sed duntaxat ratione materiæ, quæ subiectum est corruptionis propter priuationem.

ACTVS.

Actus & Potentia sunt duo primi Modi Entis. Alexander de Ales. Potentia est quædam dispositio, seu quidam ordo ad actum.

Actus est potentiæ perfectio. Actus autem perficit vel puram potentiam quam trahit ad τὸ εἶναι simpliciter vel aliquo modo Ens in actu. Alexander Alensis 2. Metaphys. text. 8.

Græci actum vocant ἐνέργειαν: Ἐνέργεια est id, cuius esse non est in alius potestate, sed aliud in eius potestate: vt visus est ἐνέργεια, id est actus: visio vero est actio. Anima est ἐνέργεια, ἐντελέχεια, actus, ἐνύπαρχόν τι πρὸς τὴν τελείωσιν, aliquid, quod in corpore inest ad perfectionem. Vide Scalig. exerc. 107. sect. vltima.

Quid ἐνέργεια.

Aliud actus, aliud actio.

Nota interdum idem Aristoteli significare hæc vocabula: Actus, Essentia, Forma, Ratio, (Rei.)

Sed actus significationes omnes, quæ quidem nobis occurrunt, in præsentia videamus.

Actus 1. proprie est *Perfectio*, vt Forma. Huc pertinet quod modo diximus: *Actus est potentiæ perfectio*, ex Alexandro Alens. & Thoma Aquinat. *vel est rei quædam determinatio.* Estque vel *Purus, separatus à materia*: vel Impurus, *qui recipitur in materia.* De hoc est Axioma: *Actiuorum actus sunt in patientibus bene dispositis, secundum possibilitatem recipientium* (actus illos) *& non secundum potentiam agentis.* Albertus Magn. in Prædicam.

2. Est *Esse*, quod oritur à forma. *Itaque est forma consequens.* Auerroes. (Sed Albertus Magnus sic: Actus duplex est: Primus, qui est Esse. Secundus, qui est actio essentialis secundum illud esse: vt Lux lucentis est esse & actus primus. Lucere autem est actus essentialis eius secundus, 1. de Anima, tract. 1. cap. 1. Atque ad actum primum eiusdem (Alberti Magni,) pronuntiatum hoc pertinet: *Actus forma vltima est esse vniuscuiusque.* Viuere igitur est esse animati. (Loquitur igitur Albert. in sua distinctione de Actu Formæ.)

3. Est

3. *Est operatio* seu agere: vt, actus substratus peccato non est à Deo. Scotus & alij Scholastici Doctores. Etsi actus, quod attinet ad notitiam nostram, prius dicitur de operationibus, quam de Forma & esse, quia nostra notitia ex operationibus peruenit ad formas. Alexander Alensis 9. Metaphys. context. 7.

4. Est impropriè forma inchoata vel affecta seu imperfecta.

Explicatio ACTVS *puri*.

Actus Purus, qui nihil habet admistum potentiæ; vt æternum. Itaque est sine motu. Simplicius in prædicam. Et: Impurus habet admistum aliquid potentiæ. Et hac ratione id cuius talis actus est, compositum dici potest. Seu Actū purum esse est esse tale & tā perfectum ens, vt nullā habeat potentialitatē ad recipenidū prȩterea aliquid aliud perfectionis. Vide Tabulam meam de Ente Actu. Propriè perfectio, Impropriè Forma imperfecta. sic Vitus Amerbachius in lib. 3. de Philosophia natur. In Definitione motus vocabulum Actus ponitur impropriè. Significat enim propriè perfectionem, sicut Aristoteles ipse indicat, vbi dicit motum esse ἐντελέχειαν ἀτελῆ, imperfectum actum. Nec mouere nos debet, quod operationes etiam, vt visio, gustatio, intellectio, serere, sectio, fructificatio arboris, vocantur actus. Non enim vt motus consideratur, sed vt perfectiones, seu ea, quæ sunt potentiis contraria. Est itaq; motus velut Medium inter Potentiam & Actum, seu, vt exponit Themistius, Itio ad formam. Etsi enim & hæc ipsa itio forma quædam est, imperfecta tamen est: quia possibile, cuius motus actus est, est imperfectum. Exemplo res fit planior. Sanabile potentia est. Sanitas perfectus actus est. Sanatio medium est, actus imperfectus, & velut actus potentialis, aut potentia actuosa est. Hæc consentiunt cum doctrina Scholasticorum, quibus vt duplex est potentia, sic quoque duplex actus, Alter perfectionis, id est *ipsa quies & operis* (quod ἀποτέλεσμα Græcis est, id est, opus perfectum) *absolutio*. Alter imperfectionis, & cum potestate coniunctus, hoc est illa versatio materiæ seu subiecti, adeoque ipse motus: actus qui rem & subiectum, cui inest, in actum è potestate educit, actuq; esse facit, vt tamen potestate illa, è qua continenter ipsum educit, non planè liberet, sed in ea simul quoque relinquat.

Duo Consectaria.

Quid Actus perfectionis.

Quid actus imperfectus & cum potentia coniunctus.

Operatio) seu actio & functio. De hac intelligitur Canon: Eiusdem est actus, cuius potentia. Aristot. lib. de somno & vigilia cap. 4. potentia est Deitatis, ergo & actio. *Functiones animæ sunt coniunctæ*; Ergo & potentiæ sunt in ipso coniuncto, id est in Toto: hoc est, operationes seu functiones non administrantur absq; consortio animæ & corporis. Falsum itaq; potentiam sentiendi esse in sola anima subiectiuè.

4. Est impropriè forma imperfecta.) Itaque tradita est à Philosophis hæc distinctio.

Actus est	Perfectus, vltimus, extremus, proximus, vt, quod homo, qui gignebatur, genitus est. Item visio: Hic videre & vidisse sunt simul, id est simul visio fit, & eadem facta est.
	Imperfectus, qui cōiunctus est cum motu, qui est cum successione quadam, Remotus.

Actus perfectus est rei, quæ omni ex parte simul consistit.

Imperfectus rei, quæ in successione posita est, vt motus diei, ludi, quorum partes vna consistere nequeunt.

Sic & potestas vel imperfecta est, quæ respicit actum imperfectum, vel perfecta, quæ dirigitur ad actum perfectum & permanentem. Perfecta est *vel absoluta*, vt in rebus necessariis, in quibus manet semper cum actu coniuncta. Vnde dicitur, in illis idem esse posse cum eo quod est (Essentialis dicitur Gandauensi, quod pendeat ex essentiæ principiis): *vel restricta* aliquibus conditionibus, vt puta, quia consequatur actum suum per certa instrumenta, vt; facultas videndi per oculos color mouendi perspicuum per Lumen.

ἄλλως.

Actus interdum significat ἐντελέχειαν, interiorem perfectionem, vt est forma, ac dicitur Perfectiuus & Receptibilis, sicut Potentia ei opposita receptiua & perfectibilis. Interdum significat operationem vel ἔργον (opus). Et est vel Internus, vt sermo Internus & essentialis, Ratiocinatio seu Syllogismus, vel externus, vt locutio.

Internus est vel Positiuus vel Negatiuus. Deus, inquit quidam è Scholasticis, actu interno prædestinationis suæ, præterit, deserit, relinquit quosdam sibi ipsis in malum per se ruituros, id est, non eligit. Is actus Dei est negatiuus, nempe quod Deus non facit reprobis gratiam, quam facit seu confert aliis, quod gratia salutari reprobos destituit, qui à Deo relicti per se ruunt in malum.

Positiuus Dei actus est, quod malos per se malos æternæ pœnæ prædestinat, vt iustus iudex, quod suos prædestinat ad salutem, seu quod alij hominum & boni fiunt, & hæreditatem vitæ æternæ obtinent; vterque actus Dei in eo positiuus est. Quod quidam fiunt mali, actus Dei positiuus est: quod ijdem puniuntur, actus Dei positiuus est.

Actus { Simplicissimus & purissimus, vt Deus, ens ex se & primum, non compositum.
Mixtus, impurus, imperfectus, qui ad mistum habet aliquid potentiæ, vt Mentes. }

Generatio Passiua de diuinis prædicari nequit, nisi tropice, quia res diuinæ sunt actus primi. Itaq; nefas est dicere cum Gratiano, Christum Filium Dei esse posse, si potẽtia opponatur actui, vt imperfectum perfecto. Christus enim actu æterno est Filius, vt Deus ἐνεργείᾳ est & actus simplicissimus.

Actus { Continuus, Permanens: Mundi administratio continua. Dei operatio, continuatum opus prouidentiæ Dei (operatur Pater vsq; adhuc, Ioh. 5.) Regeneratio.
Desinens, Transiens, Creatio, Iustificatio. }

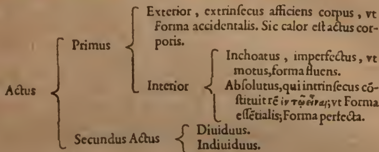
Officium Christi Sacerdotis habet partim desinentes, partim continuos actus seu permanentes.

In rebus Physicis Generatio actiua est Transiens: In Metaphysicis & Diuinis permanens.

Actus
- Definitus, Baptizari, actus vnus numero: sic Ascensio Christi in coelum. Ea enim semel facta est.
- Indefinitus, Doceri: actus non vnus numero. Sic Sessio Christi ad dextram Patris: exaltatio ad dextram Dei vt terminum ad Quem

Gregorij Nysseni de actu sententia hæc est: Actus, inquit, est Naturalis cuiusque rei potentia & motus. Nam quodquis Essentiale suã habet efficaciam, vt, intelligentia intelligendi, sententia sentiendi, volatilia volandi, generatiua generandi vim habent. In quibus ablata rursus vi agendi, tollitur & interit ipsa rei natura. Sublato namque calore ignis extinguitur, sublato animalis motu, animal interit. Sublata vi intelligendi animæ interit Intellectus & ratio. Sic sublata potentia sentiendi, interit anima sentiens.

Canon: Sublato actu comitante essentiam tollitur Essentia.

Explicatio.

Calor est actus calidi, lumen lucidi; Anima corporis physici organici talis, &c. Intell. actum interiorem absolutum.

Scientia in Deo non est habitus proprie dictus seu actus primus, sed actus secundus tantum, id est ἐνέργεια. Deus παντεπιστήμων non transit ab habitu ad actum.

Conuersio hominis ad Deum in hac vita non est actus perfectus & indiuiduus: Est perpetua seu continuata motio, ἐντελέχεια, continuatur vsq; ad mortem, non est Momentanea, etsi subito fieri possit, quod videre est in Saulo. Ac distinguendum est inter Initium seu primum momentum ac punctum & motum ac fluxum Conuersionis. In initio voluntas δεκτικὸν subiectum est. At in continuatione conuersionis est συναίτιον, seu σύνεργον αἴτιον.

An voluntas habeat se in conuersione tantũ vt patiens?

Vsus.

In Disputationib. Theologicis de Christi Persona huius distinctionis vsus celebratus est. Quæritur: *An Mens Christi Humana in infantia sciuerit omnia,* (nihil ignorarit) Actu saltem primo? Negata sententia sic concluditur 1. Qui reuera ignorat aliquid, sic vt nõ sciat id, nisi discat, is non habet actum scientię neq; primum neq; secũdum. Christus infans & puer reuera non sciuit, quod ætate crescente didicit. Ergo in infantia & pueritia non sciuit illud actu primo.

2. Suscepit Christus omnes nostras infirmitates & imperfectiones, excepto peccato. Ergo vere etiam suscepit ignorantiam, naturæ infantis & pueruli conuenientem, actui primo & secundo notitiæ oppositam. Sicut igitur puer antequam didicit scribere vel canere, neque primum, neque secundum actum habet artis Grammaticæ

vel Musicæ, sed duntaxat potentiam passiuam, id est, aptitudinem naturæ ad acquirendum actum primum & secundum, habitum & operationem (ἕξιν & ἐνέργειαν.) postquam autem didicit, habet actum primum, seu potentiam actiuam scribendi vel canendi; cum vero canit vel scribit ex arte, habet iam actum primnm & secundum: Ita Christus infans & puer multa neque primo, neque secundo actu sciebat intellectu suo humano, quæ actu primo successiue actum demum sciebat, cum vel per sensus, vel per reuelationem immediatā Spiritus diuini intellectui ipsius humano innotuissent. Sciebat vero etiam actu secundo, quoties iam cognita & sibi nota intuebatur seu contemplabatur & cogitabat, qui actus non est essentialis scientia τῦ λόγυ, sed effectus in mente Christi. In Christo Diuinitas seu vis Diuini Spiritus in ipso latens sese exseruit paulatim per sapientiam habitualem creatam: seu potius per actum primum & secundum sapientiæ & scientiæ, manifestans etiam puero multa supra aliorum hominum puerilem captum, nec tamen simpliciter omniscíam faciens eius mentem humanam. Itaque dici non potest omniscientiam, seu prorsus infinitam scientiam τῦ λόγυ essentialem primo actu in intellectu humano pueri Christi extitisse.

Actus perficit { Operantem. Creatio non perficit creantem in sese. / Opus: vt Creatio Dei perficit Mundum.

Videtur dari posse actus, qui & operantem, & opus perficit, vt actus honestus seu Ethicus.

Actus ex sententia Σχολιζόντων, vt Suaretzij, hæc distinctio est:

I. Actus dicitur {
- *Absolute*, non respectu alterius, cum quid est actuale quid, non potentiale, etsi aliud non informet. Actus subsistens simpliciter in se consummatus & perfectus.
- *Respectiue*, qui actus est alterius: quo modo Forma perficit materiam, seu actus materiæ perficiens seu Actuans, non subsistens actus.

Actuans dicunt Barbari pro Perficiens.

II. Respectiuus dictus Actus est {
- Formalis, Specificus & Completus, Physicus: vt Forma Physica.
- B. Entitatiuus imperfectus, quasi inchoatus, Metaphysicus. Is actus est {
  - Essentiæ, Differentia. A.
  - Existentiæ, ipsa existentiaa (actualis Entitas.)

Vterque actuat, id est, perficit suo modo.

A. Componitur enim Materia ex Genere & Differentia, & ex essentia, & existentia sua. Itaque non est pura potentia huius actus ratione.

B. Motus est actus Entitatiuus, quē mauult Vit. Amerbach. essentualē vocare.

Materia quæ aliquid in se est seu actu est extra nihil, est δεκτικὴ (susceptiua) actus completi seu perfecti.

Hæ duæ Distinctiones coniunguntur seu complicantur sic:

Simpli-

III. Ens est Actus
- Simpliciter. Formalis
  - Formaliter, quod habet perfectionem per formam informantem.
  - Eminenter seu modo eminenti: quod habet per se perfectionem formalem eam, quæ alias tribuitur iis, quæ per compositionem existunt.
  - Actus in se actu existens, res Formalis, vt Deus.
- Secundum quid, quod habet actualitatem imperfectam.

Actus secundum quid est Ens, quod habet aliquam actualitatem, quatenus actu est extra Nihil, nempe imperfectam, quia indiget alio actu, tum vt compleatur in genere & ratione entis simpliciter, tum etiam vt existat.

Per τριχοτομίαν.

Actus
- Subsistens. Complete Subsistens, *Diuinus*, Formalis proprie, *Physicus*.
- Terminatiuus Essentiæ, *Actus formalis Metaphysicus*, Actus essentiæ, Existentia actualis.

Nam Scotistæ contra Thomistas sic arguunt.

Si datur actus, qui neque est formalis proprie, neque Subsistens, non sufficit Thomistarum diuisio. Sed primum verum. Ergo & secundum. Assumptio probatur. Nam actus existentiæ datur, qui neque est proprie formalis, quia non est forma, neq; est subsistens, quia in essentia recipitur: Id est, datur materiæ actus formalis Metaphysicus, quo in sua essentia constituitur.

Vsus in Disputationibus.

1. Quæritur an Materia prima sit actus, an sit ens actu? Resp. Non est actus, sed est in actu, id est, cum recipiat formam, necesse est, vt sit in rerum natura, & non sit nihil. Quicquid enim vere & realiter est alterius δεκτικὸν in se, est aliquid. Materia prima seu primum subiectum vere receptiuum est alterius. Ergo est in se aliquid.

Actus tamen dici potest addita determinatione, *Diminuente*, scilicet imperfectus. Materia non est ens actu, id est ens in actu completum, sed inchoatio quædam Entis, quæ naturaliter coniungitur Formæ, vt Totum ens perficienti. Ex duobus enim Entibus actualibus completis non fit vnum per se.

Canon.

Προσδιορισμὸς Diminuens falsam propositionem facere potest veram. Falsum: Materia est actus: Verum: Materia est actus Entitatiuus κατά τι.

2. Quæritur, an Materia prima sit composita ex actu & potentia? Resp. Negatur, si intelligitur proprius actus & potentia Physice. Affirmatur, si intelligantur Metaphysice actus & potentia Materiæ proportionati, id est, Differentia & Genus.

3. Quæritur, an omnis actus sit operationis alicuius principiũ? Resp. Affirmatur Scotistis & Thomistis simul de actu formali, siue informet, intrinsecus det & cõstituat: siue perfecte subsistat. Negatur à Scotistis de actu entitatiuo, qui nõ est act⁹ simpliciter, sed secũdũ quid seu μερικὸς, i. partialis, qualis est Materiæ, cui⁹ entitas est ordinata instituta que ad recipiendũ, non ad agendum seu efficiendum.

Thomistæ acquiescentes in actu formali & subsistente, actum entitatiuum nõ agnoscunt, & dicunt Materiam non habere propriã existentiã, præter eam,

quam affert forma; seu aiunt, neque ex se, neque in se habere vllam existentiam nisi per formã, quod *Omne esse sit à Forma*, ideoq; dici puram potentiam. Sic Zabar. Materia non habet propriã Entitatẽ, id est, existẽtiam. Materia habet aliã entitatem, quam forma, id est, Essentiam. l. 2. de rerum Mater. cap. 4. Idem: Entitas materiæ est ipsamet materia. Hic Entitatem quoq; accipit pro essentia seu Natura.

Axiomata ad Disput. public. proposita in Acad. Marpurg. à Goclenio, An. 1600. Cal. August.

1. Actus præcipua significatio dicitur esse à Scholasticis & Peripateticis *Actus Purus*.
2. Actus igitur puri sunt, vel impuri.
3. Actus puri eis sunt, qui sunt expertes eius potentiæ, quæ ad materiam pertinet. Tales sunt Formæ Transnaturales, quæ cum materia nihil communicant.
4. Actus impuri, qui cum materiæ potentia communicant. Tales sunt formæ Physicæ. 5. *Actus* puri habent gradus puritatis. Purior enim Deus est, quam Cœlestes Intelligentiæ. Vnde Deus dicitur purissimus actus & simplicissimus, ens necessario actu existens, sine vlla potentia receptiua vel obiectiua: nullam prorsus habens potentialitatem.
6. Actus (ἐντελέχεια) est primus, vel Secundus.
7. Actus primus, vt forma, potentia actiua, habitus.
8. Actus Secundus, vt operatio proficiscens ex habitu.
9. Actus primus I. est Inchoatus, vel Absolutus.
10. Inchoatus, vt Inchoatus habitus in hac vita virtutum.
11. Absolutus, vt Habitus Absolutus, seu perfectus in altera vita. Dicitur & Fixus, stabilis, μόνιμος.
12. Differt hic ab illo τοῦ λόγου (formaliter) eo modo, quo pars ὁμοιώδης à Toto, cuius pars ὁμοιώδης est. Claudius Albertius in Oratione de Beatitudine. Alij dicunt Gradualiter.
13. Ad actum absolutum pertinet Anima & vita: Ad inchoatum Motus.
14. II. Actus primus aut est exterior, qui extra rẽ est, aut interior, qui in re est. Aristot. 1. Philosoph. lib. 8. cap. 8.
15. Actus primus potest suscipere secundum: ὡσία qualitatem, vt anima virtutem.
16. Actus sunt vltimæ perfectiones potentiarum.
17. Actus primi sunt principia secundorum.

Seu: Actus alicuius primus est potentia actiua ad secundum. Primus enim est facultas, secũdus est operatio, vt facultas loquẽdi, scribẽdi, est actus primus: locutio, scriptio est act⁹ secũdus. In sciẽte actus primus est rei notitia vel idea impressa intellectui, etiam de re illa nõ cogitanti. Secũdus est ipsa de re cognita cogitatio seu eius cõtemplatio.

18. Secundus actus semper est eius accidens, in quo est. Sed Primus actus est aliquando Substantialis, aliquando Accidentalis.
19. Itaque Essentia Diuina, essentialis omnipotentia, nullius rei creatæ actus esse potest neque primus, neque secundus: nullius rei neque accidens, nec substantia esse potest, sed solius atque vnius Dei essentia est. Causa autem ea est efficiens omnium aliorum actuum: ipsa nullius rei creatæ actus existens.
20. Humanæ igitur Naturæ Christi neq; primus proprie, neq; secũdus actus est natura diuina, sed inhabitatrix, habitans scilicet in carne, tanquam templo singulari, & arcano modo, ὑποστατικῶς. Vnde colligitur Humanitatem Christi non per potẽtiam τοῦ λόγου essentialem, sed per potentiam creatam & inhærentem potentem esse.

21. A-

21. Actus secundus Vnius, potest esse actus primus alterius.

22. Infans non habet actum primum Scientiæ, sed habet actum primum rationis seu Intellectus, id est, intelligendi potentiam. Cum autem iam incipit aliquid intelligere, acquirit actum secundum intellectus, qui est actus primus Scientiæ. Sed cum quæ scit ἑκτικῶς, id est, habitualiter, etiam sit actione intellectus, id est, cogitat & considerat, iam accedit actus secundus Scientiæ.

Dormientis diuersa ratio est. Cum enim infans nec primum, nec secundum actum scientiæ, id est, nec habitum, nec contemplationem habeat: dormiens habet actum primum, id est, habitum Scientiæ sine actu secundo, id est, sine theoria seu cogitatione eius, quod scit.

23. In Christo, quod ad mentem Humanam attinet, & actus primus intellectus ante actum primum Scientiæ ac Sapientiæ: & actus secundus intellectus fuit, cum acquisiuit actum primum, id est, habitum scientiæ & sapientiæ, ex quo deinde secutus est actus secundus, tanquam operatio, ex facultate operandi, id est, intelligendi seu cogitandi, quicquid quocunque tempore voluit. Generatim: Humana scientia aliqua mutatione progreditur ex actu primo in secundum.

24. Quæritur, quo sensu dicatur ab Aristotele 2 de anim. context. 69. Lumē esse actus perspicui quatenus perspicuum. Respondeo. Sententia Aristotelis est hæc: Lumen est forma perspicui seu perspicuum constituens: Et actu perspicuum necesse est, vt sit illuminatum. Quæ igitur est materia perspicui seu transparentis? Corpus subtile seu tenue, vt loquitur Zabarella. At enim inquis: Quandoque natura perspicui est cum lumine; quandoq; cum tenebris. Arist. context. 71. Respondetur: Perspicuum sumptum & cōsideratum respectu visus, cui vt medium inseruit deferens ad eum colores, non est actu perspicuum, nisi per Lumen. Sed secundum se, id est, propriam naturam, & absolute consideratum retinet naturam & tenuitatē suam etiam sine lumine. Estq; simile materię primæ Aristoteleæ. Quemadmodum enim naturæ primæ materiæ extranea est tum forma, tum priuatio, licet vtramq; possit seu apta sit recipere. Ita naturæ absolute perspicui extranea sunt lumen, & oppositum eius Tenebræ, licet vtriusq; sit receptiuum.

ACTVS SIGNATVS ET Exercitus.

Gabrieli Bieli Actus signatus est significatio vel potentia actiua. In prolog. super prim. Potentiar. quæst. 3. in fine. Actus exercitus est realis existentia vel ipsum exercitium rei. Exempli causa. Sunt quibus videtur Augustinus in prima hominis peccatoris cōuersione libertatem voluntatis neq; quoad actū signatum, nec quoad exercitum actū agnoscere, id est, Augustinus post exortum Pelagium in scriptis posterioribus liberum arbitrium in verè bono, & in prima peccatoris conuersione, nec quoad potentiam actiuam, nec quoad exercitium agnoscere videtur Gulielmo Perkinso.

Sic dicit Scholasticus: Vniuersale finiri per actum signatum, id est, per aptitudinem, quod natum aptum sit dici de multis (quamuis maiori ex parte semper habeat cōiunctum actum proprie dictum) quia vt exercet actum, & idētificatur cum suis interioribus, aiunt, non esse vniuersale, sed cum accipitur præcisum, & quasi non idem cum particularibus: quod nos in medio relinquimus. Hæc Propositio, Cæcitas est priuatio, falsa est, capiendo τὸ est: vt dicit, Actum exercitum, hoc est, realē existentiam extremorum, id est: falsa

est hoc sensu:cęcitas est secundum reale existentiā & positiuā: Cæcitas enim significat Ens aliquod abesse,non esse. Vera contra est ista Propositio, vt copula Est dicit actum signatum, vt idem valeat, Cęcitas est priuatio, quod cęcitas significat alicuius priuationē: Voce cæcitas sumpta materialiter, hoc est, pro ipso termino,non pro re aliqua.

Est expressio actus per verbum. Actus signatus est prolatio verbi, quo significatur seu exprimitur act⁹, qui exercetur;vt per verbum Baptizo exprimitur seu significatur act⁹ baptizandi.

Act⁹ exercitus est ipsum opus,vt Sacerdos præceptū Christi,Baptizate,actu exercito, id est, opere implet eos lauando, quos baptizat.

In actu signato est potestate seu virtute:In actu exercito,exercitatione & vsu. Zabar. principio non potest idē simul affirmari & negari, sic restricto, nō potest mūdus simul vnus esse & nō vnus, nō ita vtitur vt exprimat actu, sed solū vtitur ipsius potestate ac virtute li.1.post.analyt.cōment.cōtex.82.

Quæritur an Panis Cœnę sit corpus Domini secundum actum signatum, an secundum actum exercitum: id est,vtrum per significationem, an secundū rē seu realiter, seu ὑπαρκτικῶς, vtrū attributiue vel per attributionē quandam & æquiuoce,an vero proprie?

Sic dicunt vrinam esse sanam secundum actū signatū, quia sit signū sanitatis. In talibus cōplicata animi notio est euoluēda. Vid. Gabrielē lib.1.d. 31. q. 1. Gabrielis ὑπόμνημα.

Sæpe per actū exercitum intelligitur actus signatus, id est, frequenter Est accipitur pro significat, vt cum dicitur, Differentia est forma rei, id est, differentia significat formā rei. Frequenter enim quæ significatorū sunt,attribuūtur signis & vicissim lib.1.dist. 8.qu.8.

In Doctrina de Demōstratione distincto ista à nōnullis Scholasticis adhibetur: Principiū negatiuum: de nullo potest idem affirmari vel negari simul. Demōstrationem ingredi, est ingredi vel virtualiter, vel formaliter. Virtualiter rū ingredi dicitur,cū virt⁹ eius cooperatur in Demōstratione. Pręmissę enim aliquo saltē modo ab illa dependent. Formaliter bifariā accipi potest,vt notat Caietanus;vel in actu signato,vel in actu exercito. In actu signato, cū secūdū formā & ordinē verborū,quib. ipsū principiū cōstat,accipitur: siue illa vocabula sint transcendentia, vt si dicas: De Nullo est verū idē simul affirmare & negare; siue alicui sciētia propria,vt si dicas, de Nullo corpore est verū simul moueri & nō moueri. In actu exercito, cū sumitur aliqua propositio, in qua exercetur & cernitur vis istius principii,siue cōstet terminis trāscendētib. illa propositio; vt si dicas, omne ens est vnū,& nō est vnum;siue in terminis particularibus, vt si dicas; Omnis homo est animal & nō est animal. Sic igitur in actu signato est generali⁹, in exercito est specialius: vt, Principiū negatiuū illud in actu exercito, id est, vsu,& expressione exēplari, seu applicatū ad particulare exēplū nō ingreditur vllā Demōstrationē: In actu signato, id est, in ipsa thesi,vt sonat: In actu exercito,i. in applicatione ad hypoth.

ACTVS EXERCITVS.

Opponitur Actui primo, aptitudini potētiæq; proximæ, & ACTVI SIGNATO, vt cum dicitur Accidens esse coniunctum subiecto in actu exercito, id est, ita vt exerceat causalitatem formalē, quæ est velut actus secundus, qui aliquādo suspendi potest.

Angelus repræsentās Deū simpliciter loquitur. Ego sum Deus: At consiliū Regium loquitur maiestate regia, induēs personā Regis in actu exercito (vt ita dicā) quāuis nō præmiserit alia verba quibus in actu signato declarauerit se loqui in persona Regis. Minister Dei absoluens te à peccato dicit Absolute: *Suarez.*

Ego

Ego te absoluo. Hic vt ministet Dei loquitur, non præmittens verba aliqua, quibus hoc significet.

ACTVS VIRTVALIS.

Actus virtualis est virtus seu vis agendi.

Actus formalis est ipsa actio.

Potentia formalis est potentia recipiendi formam, quam non habet (seu est potestas aliquid recipiendi formaliter). Vinum habet actum formalem, id est, virtute calidum est, & habet vim calefactricē. Habet potentiam formalē, id est, cum actu frigidū sit pōt fieri calidū. Graue detentum per vim in loco supero *non habet per se actum virtualem, id est, vim mouendi se actu.*

*Mucro plumbeus sagittæ per motū aciē accēdit atterēdo, eumq; calefacit. Itaq; sagitta mota habet actū caloris virtualem & potentiā formalē, quia est apta calorem, quem non habet, recipere.

Agens per emanationem, quia agit in se ipsum, habet actum virtualē cum actu formali, non aūt cum potētia formali. Itaq; huius agētis effectus nō recipitur in eo, vt in subiecto, quas nugas blatit meus aduersarius, in quo est hoc agens seu hęc causa, à qua effect⁹ ille emanat. Potentiā audiendi nō recipit anima vt subiectum, sed Auris, quia animata est.

Canon.

Actu humidum potest virtualiter esse exsiccatiuū. Exempli causa. Acetum est humidum actu, sed facultate exsiccatiuū, quia per consumptionē humidi alimentalis factū est siccius, quam vinū, neq; ita humectat, quia recessit humiditas aquosa. Sic Alb. Magn. de propt. Elementor. Humores, inquit, licet sint actu Humidi, id est, formaliter, obtinēt tamen virtutem cuiuslibet Elementi.

DE ACTV SIGNATO ET EXercito ex alijs Scholasticis.

Scholastici dicūt subsistere aliquid, habere aliquid, vēdicare sibi aliquid in actu exercito vel signato. Hui⁹ phraseos intelligentia multos fugit: in actu signato est secūdū conuenientiā alicui; In actu exercito est secūdū realē existentiā seu actualē coniūctionē cū aliquo: vt; substātia singularis cōpleta per substātiā in actu exercito est independēs ab alio, eā p se ἀμέσως & primo participat subsistētia, primo afficit Subsistentiā indiuiduā in actu exercito, id est, per realē cōiunctionē substantiæ cōmuni, id est, generib. & speciebus in actu signato, id est, secundum conuenientiā primo attribuitur Subsistentiæ & per illam, itaq; secūdo singularibus. Quātitates singulares, vt, hoc corpus, habēt partes extra partes in actu exercito. Quātitas vero cōmunis, vt corpus, quatenus est radix & principium habendi partes, prius partes extra partes sibi vendicat.

Vsus.

Ait Aristoteles Substantiā communē per se non subsistere: in Metaph. 7. text. 35. Atqui hoc aduersatur definitioni Substantiæ. Negat Aristoteles disputās ibi cōtra ideas Platonicas, substantias cōmunes subsistere in actu exercito, à singularib. separatas: prima. n. substantia tantum in actu exercito subsistit & omnib. substat. Ei quod per se subsistit, repugnat Esse in alio, aiunt omnes Philosophi.

Resp. Ei quod per se subsistit vt Indiuiduo, in actu exercito, repugnat esse in alio. At non illi, quod per se subsistit in actu signato, vt Generi & speciei: Sic collegiū Conimbric. Naturæ cōmunes non sunt supposita seu subsistentia in actu exercito. Non enim existūt absq; omni prorsus dependentia & incōmunicabilitate: At in actu signato prius subsistunt, quam indiuidua. cap. 5. de Substant. quæst. 1. art. 1.

Risibilis quæritur an primo sit Socrates, an Homo: Resp. Vt subsistētia prima & in actu exercito *afficit* hoc aliquid. i. primā substantiā, vt Catonē: Secundā vero, vt hominem, aliquātō motius & dependenter à Prima: Ita risibilitas in actu exercito prius afficit Socratē (&

huius interuentu hominé.) At primo conuenit homini, & in actu signato eum denominat.

In actu signato est formaliter, in actu exercito est virtualiter seu ipso exercitio.

Quando Intellectus prædicat vnum de alio, act⁹ est exercitus, enũciatio, significans rẽ esse vel nõ esse, simul insinuat ac quasi in actu exercito asserit illud esse verũ. Enuntiatio significat in actu exercito suã cõformitatẽ ad obiectum.

Qui habet propositionem falsam pro vera, perinde attribuit pdicatũ subiecto, atq;is, qui verũ iudicat. Itaq; virtualiter, & in actu exercito cognoscit cõceptũ prædicati esse conformem subiecto.

Copulæ cõceptus vnus repræsentat etiã in actu signato. Hoc cõceptu apprehẽditur duorũ cõiunctio seorsum. Cum enim sit aliquid γνωςὸν, per medium entis percipi ab Intellectu poterit. Alter conceptus copulæ est in actu exercito, qui repræsentat coniunctionem vt actu nectentem prædicatum cum subiecto. Itaque posterior hic conceptus enunciationem constituit.

Sunt quibus electio ad vitam æternam facta est in actu signato ab æterno: In tempore vero fit in actu exercito, post vocationem, vt actu electi sint obedientes Euangelio.

Aliud est mutua pecunia in actu signato, aliud in actu exercito. Ita loquuntur Scholastici. Sed quomodo iurecõsulti? Mutua pecunia aut nondum data est, licet ad mutuum sit destinata. (Hic actus signatus:) aut iam data est, (Hic actus exercitus.) Illa Mutua pecunia per Anticipationẽ dicitur, cum destinetur ad mutuum, licet adhuc non sit data. argumento leg. Malum nauis. §. vidua. ff. de verborum signif.

De Actu facultatis cognoscentis.

Actus cognitionis
- Directus (Prior.)
- Reflexus (posterior) cum illuc regreditur species, vnde egressa est seu emanauit: Recordatio est actus reflexus super actum cognoscendi iam elapsum.

DE ACTV VOLVNTATIS.

Actus voluntatis est Imperatiuus, Elicitus, vel Imperatus.

Imperatiuus est formaliter, vel virtualiter.

Actus formaliter Imperatiuus executionis est actualiter & efficaciter velle exequi vel sustinere aliquid simpliciter: vt si quis intẽtata sibi morte pro defẽsione fidei imperat potentiis inferioribus, vt sustineant mortem sine repugnantia, imperium hoc est actus imperatiuus. Sic diuitem velle pauperibus actualiter & efficaciter dare pecuniam, est imperare locomotrici facultati, & membris exterioribus exsecutionem, seu actu velle per membra dare pauperibus.

Actus Imperatiuus æquiualenter est velle aliquid conditionaliter, scilicet amoto impedimento: vt aliquem pauperi velle dare omnia sua propter Deum, modo haberet: Aliquem velle sustinere mortem pro defensione fidei propter Dei gloriã, quæ mors illi aliquando accidere possit, In pœnitẽtia velle punire seu vindicare peccatum. Huc pertinet actus iurandi interior, velle iurare.

Elicitus à voluntate est dictatus à ratione propter finem Bonum, (voluntas non potest elicere actum aliquem aut obiectum, nisi ante per intellectum apprehensus sit, & ipsi voluntati ostẽsus) vt est in Pœnitentia detestari peccatum displicentia peccati commissi, velle non peccasse, odium peccati.

Imperatus à voluntate, vt in pœnitentia castigatio sibi ipsi inflicta pro peccatis, seu exterior satisfactio, ex Gabr. Biel. Huc actus exterior iurandi, quo voluntas iurandi voce perficitur, pertinet: Imperatur enim ab interiore.

Actus Elicitus, inquiunt Scholastici veteres, velle ire ad Templum, est internè Vitiosus aut Honestus. Itaq; commutari non potest. Actus vero imperatus, vt actus vindicandi peccatum, ire ad templum, est extrinsecus & accidentaliter vitiosus & honestus denominatione externa. Hi possunt commutari pro diuersitate finium: vt Actus imperatus est punire peccatū, vel sustinere pœnam inflictam. Is propter variationem circūstantiarū manens idem in specie naturæ variatur secundum speciem moris. Hæc obscuriora sunt quæ alibi explicui.

Quidam etiam Logici, vt Rodol. Agricola & Iodocus Willich. ACTVS inter argumenta Logica ponunt: vt cum dicunt, definiri aliquid per natiuos actus, seu proprios actus.

In Iurisprudētia præter alias significationes notiores Actus significat ius eundi, ambulandi hominis, agendi iumentum vel vehiculum. Vid. Institut. D. Vulteij, & Disput. ex prælect. Huberti Giphanij. Statuit autem Duarenus ius eundi & ambulandi inesse actui ex interpretatione tantum & præsumpta paciscentium voluntate, non ex ipsa actus natura.

Nam qui actum concedit, multo magis etiam iter concedere videtur. Vid. lib. 1. Anniuers. disp. cap. 31. Cui, quod est plus, concessum est, ei quoque quod minus est, concessum esse videtur. Sed hæc ab ambulacris nostris alieniora.

In Poetica Actus pars est Comœdiæ vel Tragœdiæ. Hinc per Metaphoram Actus vitæ Hominis vsurpatur pro parte vitæ actæ, vt Extremus actus (vitæ) apud Ciceronem. Vide Poeticam Mauritianam.

Voluntatis actus positiui duo sunt, Velle & Nolle. Velle, quo voluntas acceptat obiectum, vt conueniens sibi vel alteri: vt Amare. *In voluntate duo actus Eliciti.*

Nolle, quo voluntas refugit obiectum, vt inconueniens, vt odisse. Ad actum Positiuum refertur actus patientiæ, velle non impedire terribilia. Hoc enim est nolle impedire terribilia, seu velle pati talia.

Actus medius seu neuter dicitur suspensiuus, quo voluntas nec acceptat obiectum vt bonum, nec fugit vt malū. Suspensio hæc voluntatis fit vel per actum negatiuum, vel per actum positiuum. Per Negatiuum, cum voluntas auertit se à præsente obiecto; vel non *aduertendo*, vel ad aliud se *conuertendo*. Per positiuum, quia vult non eligere. Idque vel ex propria libertate, vel quia imperat intellectui, vt amplius inquirat de obiecti conuenientia ac bonitate. Hic actus suspensiuus posterior potest reduci ad velle, quia est quoddā velle, nempe velle nō elicere. Gabr. Biel. l. 3. dist. 27. quæst. 1. Quidam Actus sunt Intellectus & Voluntatis simul. Exempli causa.

Actus Adorationis est:
- *Exterior*: Genuflexio, Capitis nudatio, sacrificium Laudis.
- *Interior*; actus intellectus & voluntatis: vel affectus, quo feror in Deum vt summum bonum, actus Fidei, Charitatis & Spei. Dici potest Actus Compositus.

ACTVALE.

Actuale 1. Potentiali opponitur, vt apud Scaligerum subtiliter libr. 3. de Causis Lat. linguæ ca. 73. cum inquit: Omnis numerus ternione continetur: Vnum Numeri initium tantum est (Non numerus) Dualis prim⁹ numerus imperfectus (Numerus igitur) Ternio autē primus numerus verus (id est, perfectus.) Quod enim in æquales partes diuidi potest, Finiti habet rationem: quod non potest: Infiniti. Et Ternio

Potentialis est Numerus, qui in potentiam resolui potest: Actualis, qui in Numerũ.

ipſe & Numerum continet, & Numerũ principium :. at Dualis non niſi in principium idq; vnum reſolui poteſt. Itaq; Potentialis potius Numerus ſit, quippe Numeri potentiam; id eſt, vnitatem bis continens. Ternio autem Actualis, qui quidem diuiſibilem fecerit indiuiſibilem. Quare Græci quoque περιττὸν nominauere, nempe quẽ ſi diuidas, inuenias Infiniti habere aliquam imaginem, quæ ſuperſit.

Cur Ternarius περιττός.

2. Originale: etſi Interdum, vni idemque Originale & Actuale tribuuntur: vt iuſtitia hominis ante lapſum fuit Originalis, quia concreata: Actualis, quia actu eam exercebat Homo, quamdiu ſtabat.

ACTVALITAS.

Actualitas prima, qua res exiſtit, dicitur Eſſe: Paul. Scal. ita loquitur cum Barbaris, quorum hæc eſt diſtinctio.

Subiecti vel Accidentis { Potentialitas / Actualitas } Vtrumque enim (& Subiectum & accidens) vel potentia eſt, vel actu.

Actualitas Accidentis conſiſtit in actu perfecto. Potentialitas accidentis eſt ipſa eius aptitudo ſeu inchoatio, ſeu actus imperfectus. Sic Caietanus. Riſibilitas eſt inchoatio riſus, quia aptitudo (quæ & radicalis denominatur) nihil aliud eſt, quam inchoatio quædam. Inchoatio autem eſt actus incompletus. Itaque accidentia ſecundum actum imperfectum dicuntur aptitudines.

Quędam accidentia ſequuntur rei actualitatem, quædam potentialitatem. Eſſe & Bonum ſequuntur actualitatem. Ex potentialitate prouenit accidentis imperfectio. Accidens accipere ſeu conſiderare ſecundum ſuam actualitatem eſt accipere ſecundum ſuam eſſentiam.

ACTVARE.

Actuare Barbarorum eſt pro perficere, ſeu actũ dare, ſeu formare. Ita Actuatio pro formatione. Eſtque eorum quæ non per ſe exiſtunt. Sic dicunt Barbari Actuatiue pro informatiue. Lat. per informationem: per actum.

Anima eſt in corpore informatiue, hoc eſt, viuificat corpus propter actualem coniunctionis eſſentialis nexum, ſeu mutuum vnionis vinculum.

Materia actuatur forma, cum exhibetur conſpicienda ſub certa forma.

ACTVOSVM.

Actuoſum eſt operoſum: vt virtus eſt actuoſa. Hinc Actuoſe: quod opponitur τῷ Remiſſe & Leniter à Cicerone, vt Actuoſe dicere.

ACTV ESSE.

IN ACTV ESSE.

Aliud eſt Actus, aliud actu eſſe, & in Actu eſſe. Actu & poteſtate quę ſunt, omnia ſunt naturalia, inquit Iohan. Grammaticus. Actu ſunt, quia habent aliquam formam: potentia ſunt, quia aliam formam per ſucceſſionem habere ſeu induere poſſunt. 3. Phyſic. text. 1. Eidem actu eſſe eſt reuera & ſimpliciter eſſe ſeu in rerum natura eſſe. Ita quoque Ammonius & Albert. Magn.

Eſſe vero in actu eſt eſſe in operatione (Pulcrum ſi miles fortis moriatur in actu.).

Sed à Scholaſticis non ſemper hoc diſcrimen obſeruatur. Interdum enim dicunt exiſtere in actu, pro exiſtere actu. Sic dicitur ab interprete Auerrois, Accidẽtis ſubiectum eſt corpus compoſitum ex materia & forma, & eſt aliud exiſtens in actu: & non indiget in

ſuo

suo esse (vel ad suum εἶναι) accidente: Id est, non indiget accidente vt fulcro ad subsistendum.

Accid. Subiectum est corpus.) Ne intelligas hoc exclusiue. Nam accidentia conueniunt compositis & formis, quę sunt in subiecto, formis immaterialibus non conueniunt, ait Iamblicus de mysterijs: quanquam ego mentibus quoque creatis accidentia attribuere non vereor, scilicet νοερὰ & πνευματικὰ, vt subiectis illis consentanea.

Nöes creati etiam habent accidentia.

Actu inesse distinguitur ab Inesse Virtualiter. Calefactio passiua Inest aquæ actualiter, aqua enim actionem ignis excipit; sed calefactio actiua inest igni virtualiter, quia vis θερμαντικὴ inest in igne. Ex hac distinctione explicatur illud: Dici de aliquo requirit inesse.

ACTIVITAS,

Maior, Minor.

Actiuitas est vis agendi, vt; Agẽs minoris aut maioris actiuitatis. Agens maioris actiuitatis, id est, efficacius seu actuosius. Quod vel intensius vel celerius operatur, quod producit effectũ vel maiori intensione, vel maiore celeritate; Vt minoris Actiuitatis, quod remissius vel tardius operatur.

Opponitur ei Passiuitas, vt, satis vexata quæstio est de passiuitate liberi arbitrij in hominis conuersione, & Receptiuitas vis recipiendi.

Actiuitas finita est, vel infinita. Vid. Zabar. l.8. Phys. Item propria (οἰκεία) vel aduentitia.

ACTIVVM.

Actiuum accipitur Generaliter & Specialiter. Generaliter, vt comprehendat & practicum, & effectiuum, & contemplatiuum, (nam contemplatio quoque quædam actio est) & quodlibet operatiuum. Sic Musica tam Poetica, quam Vocalis actiua dicitur. Specialiter appropriatur Ethicis seu Moralibus. Adde quod actiuum proprie est habentis vim agendi: Improprie est Agens, id est, id quod actu agit.

In Ethicis vita Actiua distinguitur à contemplatiua, effectiua, voluptaria. Sic & Actiua Felicitas à contemplatiua. Vita actiua est prudentium & honeste viuentium: Contemplatiua sapientium, qui abstrusas rerum causas inuestigant. Effectiua opificum. Voluptaria turpiter otiosorum. Felicitas actiua prudentia, Contemplatiua sapientia comparatur.

Actiuæ vitæ respectu homo dicitur Bonus absolute seu simpliciter, sed ratione Contemplatiuæ bonus speculator.

In Physicis ποιητικαί, seu δραστικαί, seu Actiuæ Qualitates dicuntur, quæ habent vim agendi; quibus opponuntur παθητικαί, quæ actionem excipiunt, quas & ὑλικωτέρας vocant. Illæ sunt Calor & Frigus: Hæ Humiditas & Siccitas. Aristot. 2. de Generat. & corrupt.

Alijs, præsertim recentioribus, Actiuæ qualitates dicũtur comparate, & sunt, quæ habent maiorem vim ad agendum, & minorem ad resistendum actioni, vt Calor & Frigus: Passiuæ, quæ habent se contrario modo, vt Humiditas, & Siccitas. Vide Dilucidationes Physicas Archang. Mercenarij.

Canon Auerrois.

Quodlibet corpus conseruatur, quandiu qualitates passiuę ab actiuis reguntur: Corrumpuntur contra, quam primum passiuæ actiuis dominãtur. Probatur hoc calore naturali vigente vel exhalante in vino.

ACVMEN, ACVTVS.

1. Acumen proprie Hebetudini oppo- *Descriptio*

Acuminis κατὰ θέσιν καὶ ἄρσιν.

nitur. Per Metaphoram 1. Acumen est solertia artis, qua perspicue verum à falso distinguitur. Non est, vt imperiti putant, quo aliquis manifestam veritatem aut falsis inuoluit, & implicat (non demonstrat) rationibus, aut fallacibus detorquet & peruertit argumentis ad falsitatem, vt nimirum vera videantur falsa esse, & quæ falsa habeantur pro veris. Itaque acuti vere non sunt, qui fuco quodam rationis ineruditis illudunt & venditant subdole falsa pro veris, quod est Sophistarum. 15. Demonstr. Schegk. p. 438.

2. Acumen est ingenii perspicuitas.

3. Dicitur etiam de voce & visu, item de auditu & sapore.

Acuitas pro Acumine Barbarum est.

Acutus, vocis sonus in Grammaticis est accentus Acutus.

De angulo acuto, plano, rectilineo Geometrarũ Scholæ. Angustus is est, minor normali. Hinc, puto, dicitur Acutifolium, quod Græcis est oxytriphyllum, Antonio Percinio Acutrifolium.

De morbis *acutis* (vt febre acuta,) qui non sunt diuturni, Medici.

Barbari acrem saporem (δριμὺν,) qualis est in Zinzibere, pipere, cœpis, allijs, dixere acutum. Ioach. Cureus Freistadiensis in libello Phys. de sensu & sensibilibus.

ACIES.

Acies primo telorum, vt securium, gladiorum, cultrorum est.

Deinde transfertur ad oculos & mentem seu ingenium. Dicitur enim acies ingenij & mentis, acies oculorum hebes: Pupilla etiam à Cicerone videtur dici acies; Acies ipsa, qua cernimus, quæ pupula vocatur: De Natur. Deor. Idem dixit aciem forensem, vt in aciem forensem educere vel deducere. Accipitur enim acies etiam pro dimicatione, vt cum dicimus cum Cicerone, In aciem dimicationemque veniamus. In Institutionibus iuris est, Filij, qui in acie amittuntur.

Vegetius accipit aciem pro instructo exercitu, l. 3. cap. 14. Et Cicero aciem exercitus, & aciem instruere dixit.

A D.

Scholastici Doctores nonnulli vtiliter & subtiliter in doctrina Relatorum A D distinguunt à particula PER. Nam Th. Caietanus in prædic. inquit: Relatiua definiuntur AD Reliquum, non autem PER Reliquum. Nam PER particula Causale significat: AD autem vel Terminum, vel σχέσιν seu habitudinem: cuiusmodi eorum est, quæ dicuntur τὰ πρός τι (Ad aliquid.) Itaque Quod refertur, debet essentiam ei, ad quod refertur. Albert. Magn. in Prædicam. Relata cum definiuntur, relationem (quæ est referendi ratio) pro genere sumunt, Correlatiuum ad quod est, pro differentia. Dominus est, qui dominatur seruo: habet igitur seruũ. Seruus est, qui seruit Domino. Habet igitur Dominum.

Vtilis, nec futilis distinctio.

Quod Relatiuo

Forma relati est affectio seu relatio ad correlatum. Forma correlati est affectio seu relatio, seu σχέσις ad relatum. Correlatorum igitur mutua huius ad illud, & illius ad hoc, σχέσις ordoque forma est.

Hic AD & Per in vna enuntiatione coniunguntur. Pater refertur ad Filium per paternitatem, formalem vnionem.

Significatio Termini hic manifesta est: Generatio terminatur per se primo ad compositum: Augmentatio terminatur ad perfectam quantitatem. Armand. tractat. 2. de prædic. Relatorum.

Præpositio AD importat quendam respectum, & quandam dependentiam.

ADDITAMENTVM, ADDITIO.

1. Additamentum est quod additur alicui

cui ad perfectionem vel amplificationem. Iohan. Grammaticus Philoponus in Comment. in l.1. de Generat. & corrupt. Quoniam generatio quædam est, etiam alteratio ipsa non simplex, neque propria generatio, *sed cum additione aliqua Generatio*: Icirco Aristoteles addidit τὸ simplex, dicens, generationem, quę simplex vocatur, &c.

2. Accidentium definitio per subiectum dicitur definitio facta per additamentum, id est per aliquod, quod eorum naturæ additum ac aduentitium est, per aliquid foris assumptum. Ita per materiam definiuntur formæ, tanquam per rem externam & aduentitiam.

Funguntur autem in propriorum accidentium definitione subiecta munere differentiæ, sicut materia instar differentiæ est in definitione Formæ Physicæ. Genera hic ponuntur loco formæ. Alias dicitur Adiectio, accessio, προσθήκη. Hæc est vel essentialis, vel accidentalis. Essentialis, vt in definitione affectionum subiecti. Accidentalis, quæ abesse potest.

Additio in Grammatica est Elementi ad caput syllabæ adiectio, vt θάμα pro ἅμα (simul.) Opposita ei ablatio ἀφαίρεσις, vt κεῖνος, pro ἐκεῖνος.

In Doctrina Sphærica dies naturalis definitur spatium, quo integer Æquinoctialis, seu tota Sphæra vna cum additamento motui Solis proprio respondente reuoluitur. Hic additamentum est portio Æquinoctialis seu Æquatoris, quæ motui Solis sub Ecliptica proprio respondet.

Cum enim Sol motu suo proprio annuo totum Zodiacum perambulet, progrediens quotidie vno fere gradu, necesse est ipsum postero quouis die in & cum alio gradu Eclipticæ ad meridianum vel horizontem redire. Quo fit, vt dies naturalis non ante absolutus esse possit, quam vltra integram Æquatoris reuolutionem tanta portio accedat, quanta debetur ei gradui Eclipticæ, quem interea Sol confecit. Ex Abrahamo Sculteto sic definiri potest: Additamentum (diurnum) est tanta portio, quantam Sol conficit accessu & recessu suo ab Æquatore, tempore eo, quo Sol arcum paralleli sui diurnum percurrit.

AD EXTRA.

Sic loquuntur D. Scholastici barbare, pro eo quod est EXTERNVM. Externus, in materia externa, vt; opera Dei ad extra, id est externa, creaturas vt obiecta effectave respicientia: vel Elliptice, pro, Actiones Dei extra tendentes, etsi non sint extra Deum, cum à Deo proficiscantur.

Oppon. AD INTRA, id est, immanentia.

Ars est principium Agendi ad extra, id est, in materie externa, vt; Ars fabrilis est principium motus non in eo, quo est, id est in fabro, sed in materia externa. Natura agit ad extra, quando ignis ex sua natura calefacit lignum.

Habitus à nobis acquisiti, vt virtutes & vitia, sunt principia agendi ad extra aliquid in hominum consortio, ait Zabar. l.2. Phys.

Ars Medici est principium agendi per se in aliud, non in se ipsum. Zabar. Pro, extrinsecus vel foris barbari dicunt ab extra, quod non imitaberis. Græci dicunt ἔξωθεν.

AD EXTREMVM.

Pro omnino vel denique accipit Montecatinus, vt Horum trium vocabulorum, Dubitatio, Quæstio, Controuersia, ad extremum eadem vis est.

ADÆQVATVM.

Æquale amplitudine alteri, æque late patens, reciprocans cum altero, nec excedens aliquid, nec excessum ab ali-

quo, vt; Scientiæ alicuius ſubiectum adæquatum eſt, in quo neque heterogeneum præceptum vllum eſt incluſum, nec homogeneum diſciplinæ vllum excluſum. Græcis eſt ἐξισάζον: et ſi hoc ſonet actiue adæquans, vt Phyſicæ ſcientiæ ſubiectum adæquatum eſt corpus Naturale. Sic Dialectici ἐξισάζοντα vocant conuertibilia, quæ inter ſe viciſſim ſubiecti & prædicati vicem obtinent, quæ reciprocantur. Eadem dicuntur ἀντιστρέφοντα (reciproca) & ἀντικατηγορούμενα à Philopono. Huic prædicatio talis dicitur Anticategoria, à Claud. Alberio in organ.

INADÆQVATE, SVBIECTIVE ESSE IN aliquo.

Scholaſticorum hæc locutio eſt, qua ſignificatur eſſe in ſubiecto nõ adæquato aliquod accidens, vt ſi dicatur potentia ſentiendi, quæ qualitas eſt, eſſe in organo corporeo. Hæc enim potẽtia eſt in coniuncto, ſeu cõpoſito, nõ eſt propria animę neq; corporis. Tho. Aq. & Ariſt. lib. de Somno & vigil. ca. 1.

Adæquata cauſa eſt (quam vulgo Scholaſt. vocant præciſam) qua poſita ponitur per ſe effectus, qua ablata, per ſe auffertur, quæ ſatisfacit quæſtioni propter quid, & in ſe omniũ cauſarum remotarum vires includit. Hęc etiam vocatur ſumma text. 38. l. 2. Phyſ. interprete Zabar. & Auerroe. Alias immediata & prima (vt homo ædificat, quia tenet artem ædificandi) quanquam vox prima ambigua eſt, quia interdum cauſa prima ſignificat remotam, quæ cauſa cauſæ eſt, non proxima effectui.

In Arithmeticis *æquata Numeratio* eſt, cui æqualitas legem præſcribit, qualis eſt Additio, aut Subductio. Ei è regione reſpondet Numeratio Proportionata, cum proportio legem præſcribit; eſtque multiplicatio, vel diuiſio, Bernhardus Salignacus l. 1. Arith. c. 3. & 4. Eccur proportionata? Quia factus eſt multiplex alterius factoris cognominis reliquo, vt 6. factus à 3. per 3. eſt ternarij duplex, binarij triplex 12. factus à 4. per 3. eſt 4. triplex. 3. quadruplex, id eſt, bis tantus, ter tantus, quater tãtus: & vt 1. eſt ad multiplicãtem: ſic multiplicandus ad factũ. 2. vt diuidendus ad diuiſorem; ſic quòtus eſt ad 1. Hæc analogia, hæc multiplicitas non habet locum in Additione & ſubtractione; Alia çonſideratione additio & ſubtractio ad partem Arithmeticæ ſimplicẽ (quæ conſiderat ſimplicem Numeri naturam:) Multiplicatio vero & diuiſio ad partem comparatiuam refertur, quæ explicat comparationem numerorum in quantitate & qualitate: quo Rationum & proportionum doctrina pertinet.

In Polemica acies æquata dicitur, in qua longitudinem latitudo ęquat, quę diſpoſitio dicitur acies quadrata, ſeu agmen quadratum.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

Huic opponitur acies longior quam latior, quæ ideo oblonga dicitur, Vt:

. . . .
. . . .

Hic bini milites ordinem faciunt, & acies longior quam latior eſt octo ordinum. vide Tacticos de commut. Aciei, & Petri Ram. Arithmet. Emendat. à Schonero libr. 1. cap. 6. de numero pariter pari, id eſt, pari tantum diuiduo à pari per parem, qui numerus ad acies permutandum opportunus & accommodatus eſt. Ælian. cap. de Re Milit. Qualis eſt 16.

ADÆQVA-

ADÆQVATIO.

Adæquatio vno modo intelligitur secundum æqualitatem quantitatis: Altero secundum quandam proportionem, Thom. de animal. motu.

Adæquatio aut est proprie dicta, aut improprie. Proprie dicta consistit in perfecta æqualitate, ideoque nullos admittit gradus, id est, nec magis nec minus.

Improprie dicta consistit in imitatione.

Huius Distinctionis vsus est in Disputatione quæstionis: An veritas (Entis proprietas) sit adæquatio rei & intellectus? Hic Resp. Res esse veras, vel quia priori, vel quia posteriori modo adæquantur seu respondent diuino intellectui, id est, conceptui, quem Deus habet de rebus.

Eadem distinctio est si dicas. Adæquatio aut est perfecta, aut imperfecta. Quo fit, vt etiam simplex (nam de veritate complexa seu pronuntiatorum, hic non loquimur) veritas sit perfecta vel imperfecta. Itaque res alia alia verior: Deus autẽ Ens verissimum; quia ipse solus perfecte adæquatur conceptui, quem de perfecto Ente habet, Vid. Fonsec. Metaph. Arist. l. 2. ca. 2. p. 290.

ADSIGNIFICARE.

Hebraismi notatio.

Adsignificare (προσσημαίνειν) est accessione significare. Adsignificatio Græcis est προσσημασία, vt verbalia, quæ alijs linguis temporis προσσημασίᾳ carent; Hebraismo sæpe præsens tempus adsignificant, hoc est, pro participio temporis præsentis ponuntur, vt vice versa; vsitata linguæ Hebrææ notione sæpe verba eorumq; participia absoluũtur tempore & alijs circumstantijs, ipsam modo rẽ (puta qualitatem, ἐνέργειαν, ἀποτέλεσμα aliquod) significantia absque προσσημασίᾳ circumstantiarum quarumlibet.

ADSIGNIFICATIO.

Dicuntur & subiectum & prædicatum, vt vocabula artis seu Technologica supra, ADSIGNIFICANTIA, respectu hominis & animalis, quæ sunt SIGNIFICANTIA. Sicut in Grammatica, Numerus, Casus, Declinatio, Persona, Species, & similia accidẽtia sunt Adsignificantia, respectu Significantium, Amo, Magister, Ego, quorum (vt significantium) hęc attributa sunt τεχνικά.

Adsignificationum potissimum est Grãmatica, significationũ vero Lexicon. Sic dicunt Grammatici, Subiunctiuo modo dubitationem vel conditionẽ, vel aliquid simile adsignificari. Petr. Ra. li. 2. Schol. Gram. Etymologia est prima pars Grammaticæ, quæ vocum naturam interpretatur, non in significationibus, sed in proprietatum adsignificationibus, quales sunt in Nomine & verbo flexiones, in illo etiam genera, comparationes, casus: in hoc tẽpora & Personæ.

Et l. 16. Grammaticæ propositum non est singularum vocum significationes explicare, sed vsum.

ADSITA.

Propter eos, qui confundunt inter se ex inscitia inhærentia & extrinsecus adiuncta, recte distinguuntur argumenta vel adiuncta vel accidentia in insita & adsita. Insita sunt, quæ ipsi rei inhærẽt. Adsita (salua fide Latinitatis ita loqui videor) quæ extrinsecus adhęrent. Insita argumẽta, verbi gratia, sunt quę sumũtur à materia, vel forma. Adsita, verbi gratia, quę à circumstantijs rei. Humiditas aquæ insita est; Spõgię adsita. vid. Iun. disp. 4. de auctorit. Script.

Vsus.

Elegãs quęstio est, cũ charta alba scriptione imbuitur atramento, & ita fit nigra seu atra, vtrũ charta, an vero atramẽtũ sit subiectũ ἐν ᾧ nigroris? resp. nigrorẽ hũc esse insitũ seu inhęrere atramẽto, cuius est essentia; hoc est, quod Scal. ait ex. 325. [illegible] Nigror suo in subiecto est

quippe atramenti substantia, chartæ ipsi insitam esse albedinem, nigredinem vero adsitam & extraneam. Vnde Scaliger ait, Nigredinem esse super hac charta. Non enim nigra facta est charta per cādoris abolitionem: nam charta, in qua atramento aliquid scriptum est, etiam nunc subtus alba est, sed non apparet candor ex superinductione atramenti, id est, quia tectus est atramento. Cum autem atramentum ita imbibitum est à charta, vt nihil humiditatis supersit, & atramenti ὕλα exspirauerit, tunc subiectum nigroris non est amplius atramētum, sed charta, cui ille impressus est.

Albor in charta est detritus, non extritus, qui apparebit tibi, si radas cultello sculptorio.

Adsita Physicis sunt iuxta sata.

ADSTIPVLATIVE se habere.

Adstipulari in Politicis defendere est, vt adstipulator defensor.

Adstipulatiue in Disp. de Libero arbitrio & Hominis ad Deum conuersione Scholasticorum est, vt cum dicunt: In conuersione vel regeneratione voluntas respectu præcedentis gratiæ habet se adstipulatiue, quia vult, assentitur, & eligit. H. Godeschalcus Prætorius de Libero Arbit. th. 16. Anno 53. Magdeburg. contra Monoloergistas.

Atque hoc ipsum est, quod Iacobus Schegk. in comment. in lib. περὶ ἑρμην. Arist. ait, non modo παθητικῶς, sed etiam δραστικῶς & συνεργητικῶς suo modo voluntatem nostram concurrere cum Spiritu Sancto, vt iustitię Dei homo fiat particeps, cum ipsum velle simpliciter proficiscatur à voluntate, quæ δύναμις est ἐνεργητικὴ (potentia actiua) per essentiam libera. Signate dicitur, simpliciter, quia Bene ac Salutariter velle ex alio principio, nempe diuino prouenit. Τὸ adstipulatiue declaro, eaque declaratione meam sententiam de hoc Fidei capite profiteor.

Quod attinet ad ἐνέργει[illegible] (efficaciam & potentiam) Spiritus Sancti, qua immutatur & disponitur animus noster, hoc est, à Spiritu Sancto mens illustratur & voluntas mouetur; animus noster passiue se habet; sed ad ASSENSVM habet se actiue. Ipsi enim sumus, qui & intelligimus & volumus & consentimus, dum credimus ijs, quæ proponuntur. Non enim efficacia illa & gratia Spiritus Sancti cogit seu infert violentiam animis, vt inuiti velint, quod volunt, aut nolentes credant, sed flexione tractioneve placida ac suaui ex nolentibus facit volentes: sicut ait Chrysost. in Gal. 3. Gratia Spiritus Sancti non venit εἰς προσκεκρουκότα (in Repellentem,) & Augustinus in libro de Spiritu & litera cap. 34. Consentire vocationi Dei (gratia sua præuenientis) vel ab ea dissentire, propriæ voluntatis est.

AD VNVM.

Ad vnum, πρὸς ἕν, seu commune ad vnū, seu Homonymum AD vnum, est nomen ambiguum, quod tribuitur diuersis rebus, quarum vna ad alteram, tanquam ad principalius quoad suam naturam, ordinem habet. Zabar. c. 10. de Scient. Natural. constitutione consule.

De hoc genere homonymorum Philos. Scherbius: Communia, inquit, ad vnum primo speciem quandam vnam (si species appellare licet, gradus potius in quibusdam dixeris) menti proponunt: ad quam ἐφεξῆς & ordine quodam reliquæ referuntur, & ab ea dependent: vnde πρὸς ἕν & ἀφ' ἑνὸς dicuntur. Sic Ammonio τὰ ἀφ' ἑνὸς dicuntur ἀπὸ ποιητικοῦ τινὸς αἰτίου, τὰ δὲ πρὸς ἓν ἀπὸ τέλους, id est, ab vno dicuntur ab efficiente aliqua causa, ad vnum vero à fine. Dicuntur etiam πρὸς μίαν ἀρχὴν, & πρὸς μίαν φύσιν, ad vnum principium, ad vnam naturam, & πρὸς τὸ αὐτὸ τὸ εἶδος aliquo modo καθ' ἕν, Vid.

Arist.

Arist. 4. & 12. Metaph. 3. Polit. Alexander 1. Prior. vocat hæc communia ea, in quibus est ordo, ita vt aliud sit primum, aliud posterius, vnde & prædicantur κατὰ πρότερον καὶ καθ' ὕστερον. Opponuntur his & vere, id est, sincere Synonyma, quæ dicuntur κατὰ μίαν φύσιν, secundum vnam & eandem naturam, ac simpliciter καθ' ἕν; *& pure homonyma*, quæ solum nomen commune habent. Huius generis est Eruca, cum enim dicitur de herba & de verme, nihil affert secum præter nudum nomen. Sanum commune ad vnum est. Dicitur quidem tum de corpore sano, tum de cibo, tum de colore, sed κατὰ πρότερον de corpore. Id enim formaliter, id est, secundum modum affectionis & est & dicitur sanum; καθ' ὕστερον vero de reliquis. Ea enim sana quidem dicuntur, formaliter tamen non sunt. Sanitas enim est affectio rerum solum animatarũ. Nihilominus referũtur hæc ad sanitatem illam corporis, quatenus eam vel conseruant, (vt cibus) vel ostendunt (vt color.)

Diuisio.

Quædam autem communia ad vnum propius accedunt ad naturam pure Synonymorum: quædam ad naturam vere homonymorum: quædam tanquam Media inter hęc interiecta sunt.

Ad Synonyma prope accedunt illa, in quibus species omnes formaliter sunt tales, quales esse dicũtur; vt anima nutriens, sentiens, intelligẽs; In his enim quamuis ordo sit, & altera alterã priorem agnoscat, primo enim viuit fœtus anima nutriente, deinde sentiente, & omnes tamen sua natura non tantum externa denominatione animæ sunt. Huius generis fortassis est motus.

Cum veris homonymis magnam habẽt affinitatem ea, quorum primum tantum significatum formaliter & interne est tale, reliqua dicuntur solum talia externa quadam appellatione & relatione certa ad illud primum. Ex hoc Genere sunt Ens, Sanum, ἰατρικόν (medicum.)

Media videntur ea, in quibus primarium illud eximie, omnibusque numeris est tale, cætera sunt etiam talia, sed imperfectius & pauciorib. numeris, vt Demonstratio. Nam quamuis ὅτι ἐστὶ Demonstratio sit imperfectior & paucioribus notis prædita, quam princeps Demonstrationis forma, quæ dicitur διότι, est tamen Demonstratio. Eodem modo Natura corpori cœlesti & sublunaribus tribuitur: primo tamen e sublunaribus dicitur, in quibus Natura clarissime conspicitur, cum omnis generis motui subijciantur.

At cœlum præter localem motum nullum habet. Ph. Scherb. disput. de com. ad vnum, eorumque explicandorum ratione.

Ad hoc genus recte nomen ciuis in politicis seu libris de Republ. Aristotelis reducitur.

ADIVNCTVM.

AdiunctumMetaphysice sumptum Ens est, cui aliquid subijcitur, vt virtus, quę adiungitur animo. Logice vero est argumentum, quod vi adiuncti arguit subiectum. Ramei ita accipiunt generaliter pro proprio & cõmuni, quod præter essentiam rei accedit, ita vt non solum accidens, sed & substantia adiunctum alicuius esse possit.

Alij vero pro plerumque & communiter contingente seu accidente; eique opponunt perpetuum accidens, quod vocant προσκείμενον, id est, adiacens.

Alij denique adiuncta faciunt tum interna, vt ornamenta, quæ inesse alicui debent, tum externa, quæ semper comitantur rem natura vel ordinatione aliqua, vt Recte facta comitatur Gloria, hoc est comprobatio in bonis vere iudicantibus, Vmbra comitatur corpus

positum ad lumen. Atrocia delicta comitantur pœnæ, quæ tamen effecti rationem habere mihi videntur. Petrus Pellicanus in com. in orat. Cic. pro A. Cecinna: Quæ ita antecedunt rem aliquam, aut sequuntur, aut cum ea cohærent, vt nulla tamen præcedendi, cohærendi, aut sequendi intercedat necessitas, ea adiuncta quidam vocant. Rod. Agric. partim Cõtingentia, partim Applicita vocat. Verbi causa cædem *præcedere* solet verborum contentio (ex verbis verbera, ex verberibus cædes,) *Cohærere* vel vox eius, qui cædẽ fecisse arguitur, vel occisi vociferatio aut gemitus, vel aliud quippiam hisce non vsquequaq; dissimile: *Sequi* fuga, timor, latebræ, trepida ac inconstans responsio, quorum omnium nihil est, quod necessario cum cæde iunctũ sit.

Vltimo accipitur adiunctum vel adiuncta res pro coniuncta seu connexa annexaue alteri, vt hæc altera res, cui cõiuncta est illa, proprie non habeat rationem subiecti, etiamsi ita accipientibus nonnullis videatur. Sic accepit Ioh. Piscat. in exercit. 4. Log. l. 1. ad Adolph. Scribon.

Nulla omnino generatio corruptio quędam est, nec item vlla corruptio generatio quædam est (contraria enim hæc sunt, & qua aliquid corrumpitur, eatenus non procreatur; & dum corrumpitur ouum, non procreatur ouum,) quamuis omnis generatio corruptionem, & omnis item corruptio generationem quandam sibi adiunctam habeat (id est coniunctam.) Ex. gr. Generatio gallinæ habet sibi adiũctam corruptionem oui: quippe dum gallina generatur, ouum interea corrumpitur, & vicissim corruptio oui adiunctam sibi habet generationem vel gallinæ, vel Elementorum, in quæ resoluitur. Hic adiuncta pro connexis accipiuntur, non pro adiunctis, quibus subiecta respondent. Cum enim, si proprie loqui, vel disserere poti' velimus, Generatio gallinæ non magis sit subiectum corruptionis oui, quam corruptio oui est subiectum generationis gallinæ, nec corruptio oui erit adiunctum generationis gallinæ, nec generatio gallinæ erit adiunctum corruptioni oui. Adde quod dum hoc corrumpitur, aliud procreatur, & dum hoc procreatur, aliud corrumpitur. Generatio igitur seu procreatio & corruptio cõnexa sunt. Vide particul. QVATENVS.

Adiunctum proprium nonnullis, vt Ioh. Piscat. in exercit. Logic. est οὐσιώδες, essentiale, vel περιστατικὸν circumstantiale.

Essentiale, quod inest subiecto suo essentialiter. Circumstãtiale seu externum, quod adhæret & circumstat: vt diadema regale, quod necessario regem esse arguit. Proprium adiunctum Ciceronis adolescentis erat, vt à pueris condiscipulis honoris gratia medius deduceretur. Sed comitatus ille & deductio non erat essentialis proprietas Ciceronis.

Adiunctorum alia ante rem, alia cum re, alia post rem Cicero facit in Topic. sicut signa probabilia Rhetoribus sunt vel factum antecedentia, vel quæ sunt in facto (vel cum euentu coniuncta,) vel factum sequentia. Ante factum, vt apparatus, colloquia, constitutum cõuiuium. Cum re, strepitus hominum, corporum vmbræ, pedum crepitus, & si quid eiusmodi. Post rem, gladius cruentus, rubor, pallor, titubatio, & si qua sunt alia signa conturbationis & conscientiæ.

ADVENA,

ACCOLA.

Accola, Græce πάροικος, ἔποικος, proprie est, qui prope aliquem locum habitat, vt Accola templi, accola montis, Rheni: Maxime enim proprie iuxta flumina sunt accolæ.

Aduena

Aduena vero eſt, qui aliunde aduenit, ita vt ſit ἄνοικος, ſine lare ſeu domicilio. Dicitur etiam Peregrinus & Proſelytus (προσήλυτος) etſi ea voce in Actis Apoſtolorum Lucas eos intelligat, qui quamuis diuerſæ ſectæ, in ius Moſaicę legis recepti eſſent.

Incola fixit ſedem domiciliumque conſtituit, ſeu in aliquam ciuitatem ea mente habitatum venit, vt ibi perpetuo verſetur, ſummamque rerum ſuarum habeat. Abſtractus eius eſt Incolatus.

Conuenæ ſunt habitatores collectitij, ſic dicti, quod plures ex diuerſis regionibus in vnum locum conuenerunt. Vide Alciatum in com. de verborũ ſign.

Inquilinus proprie eſt qui in vrbe vel pago domum alienam conductam mercede incolit. Is etiam ciuis eſſe poteſt. Salluſt.

ADVERSARIVS.

Aduerſarius accipi & Subſtantiue & adiectiue ἐκ τοῦ ἀλλ (non eſt dubium.) Vis iuri aduerſaria eſt, id eſt aduerſa. Hic adiect.

Nulla eſt ſine aduerſario luctatio, Iambicus Senarius è Cicerone, ohne Widerpart. Aduerſarius grauis vel fortis. Hic ſubſtant.

Sed cum Cicero in epiſt. dicit: *Eſt enim tibi grauis aduerſaria conſtituta*; hic dubium, ſitne Aduerſaria Subſtãtiuũ, an Adiectiuum? Reſp. Subſtantiuũ eſt, ſi interpreteris certamen, vt ſenſus ſit: Eſt tibi acre quoddam & difficile certamen gloriæ ſtudium, quod contentione & induſtria eſt ſuperandum. Adiectiuum eſt, ſi accipias Elliptice: Eſt tibi grauis aduerſaria, ſupple pars, du haſt für dir ein ernſtes Widerpart.

Porro aduerſarius adiectiue ſeu ἐπιθέτως etiam accipi argumento eſt genus neutrũ, Aduerſarium. Cic. Sua cõfirmare, aduerſaria euertere, id eſt oppoſitas rationes.

Aduerſaria aduerſariorum ſunt tabulæ rationum tumultuarie & negligenter confectæ, quæ iccirco conſcribuntur, ne res memoria excidant.

ADIECTIO, προσβολή.

1. Adiectio eſt adiunctio vel acceſſio, vt adiectio familiæ. Cic.

2. Interdum idem eſt Adiectio quod Metaplaſmus ille Grammaticus, quo litera ſyllabave fini adijcitur, dicier pro dici, quam nonnulli vocãt Adductionem, multi etiam Paragogen.

3. Adiectio Syllabica Grammaticis eſt appendix dictionis extra cõpoſitionem nihil ſignificãs, in compoſitione vero addens aliquid ſignificationi dictionis (cui adiecta eſt, ſeu qui cũ cõponitur.) Tales ſunt Met, Pte, Te, Ce, Piã, vt Egomet, Meapte, Tute, Hoſce, Quiſpiã. Interdũ duæ cõiungũtur, vt Tutemet.

4. In Politicis Adiectio nõnunquã acquiſitionẽ quandã ſignificat. In vſucapione non acquiritur Dominiũ ex Domini vero & naturali cõſenſu, ſed ex facto legis. Itaq; in definitione vſucapionis nõ ſimpliciter acquiſitio dominij, ſed adiectio appellatur, quæ vox ſignificat eam acquiſitionem, quæ ſola legis authoritate defenditur. Alc. in comm. in Codic. Inſt. de pactis pag. 230.

Adiectio igitur dominij eſt, cum verum dominium non transfertur ex conſenſu, ſed ex authoritate legis.

5. In Logicis Adiectio eſt, quod adijcitur ſubiecto vel prædicato ſententiæ: verbi gratia, coarctatio ſeu limitatio quædam vel extenſio.

Canon.

Verba etiam generaliſsima per adiectionem reſtringuntur: Quo vſus quoque eſt Iuriſconſultus D. Andreas Alciat. in com. de verb. ſignificat.

ÆGRITVDO.

Ægritudo vel eſt dolor corporis, vt neruorum; vel eſt Dolor Animi, Græce λύπη, cui contraria eſt lætitia. Hæc duo in affectib. extrema ſunt, in quib. natura animantis vel acquieſcit, vel

affligitur, & respondent his in neruis delectatio & dolor, de quo iã meminimus. In lætitia bonum, in ægritudine malum præsens est, siue verum, siue opinatum. Sed hæc & malum præsens auersatur ac refugit. Illa vero bonum præsens, quo fruitur, appetit. De priori ægritudinis genere intelligatur hoc Platonis in Phædone: Ægritudo & voluptas animum corpori affigit, & quasi fibula innectit, & quasi corporeum efficit. De posteriori, cum ait: Inter ægrotum & sanum nihil est medium: Necesse enim est (inquit) omnem hominem vel ægrotare vel non ægrotare: quod postea ad animum accõmodat (necesse est hominẽ ægrotare animo, vel non ægrotare animo.) Socrates. Arbitrarisne hominẽ vel sapientẽ vel insipientem esse oportere? an tertiã quãdam veluti intermediam affectionem inesse, quæ hominem neq; sapientem, neque insipientem efficiat? Alc. Nequaquam.

ÆNIGMA.

Ænigma obscura
- Oratio, rem notam, quam significat, ambagibus tegens
  - Oratorium.
  - Poeticum.
- Quæstio.
- Ratio.

Duo genera eius: Vnum verum, in quo nihil est proprium, & non facile intelligitur, vt Poeticum. Alterum Oratorium, proprium, obliquatũ, quod est tanquam vmbra in sole, & lucem accipit fere ex historia. Quemadmodum in Sole excitata vmbra & iucunda est, ac intelligitur ab eruditis, etsi à plebeis ignoretur: Sic etiam in perspicuitate grata aliquando obscuritas. Sed hęc dicitur habere significationem ingenij. Vsus eius est in rebus odiosis, vt periculosis, ingratis, & obscœnis, quas non vtile est ab omnibus intelligi. Aliud est allegoria. Nam nonnunquam tantum allegoria exit in ænigma, vt cum allegoria plane obscura est, & tũc dicitur Ænigmatica (αἰνιγματώδης.)

Ænigma Buchanani.

Tempus. *Sum Genitor veri, domitor liuoris aperti,*
Index astrorum, filius, atque comes.
Me sequor & fugio mea per vestigia, nunquam
Cum sum, quotidie nascor & intereo.

Græce αἰνιγμὸν ἢ αἴνιγμα est λόγος ἐπικαλύπτων τὸ σαφὲς ἀσαφείᾳ. Generalis fere definitio propter vocis λόγου generalitatem.

Ænigmaticum hoc meũ est in vocibus, SI VSVI, id est, IVS VIS, si à fine incipiendo ad initium vsque legas, in honorem Iusti Iungmanni cum Marpurgi disputaret consequendi Licent. in vtroque iure gratia.

Tu iuste, re sis iustus atque nomine,
Iungmanne. SI VSVI esse vis Republica,
Hoc sit tibi carum: illa detestabilis.
Quid hoc? [a] quid illa? [b] SI VSVI retro lege. a. Ius. b. Vis.

Ænigmatistes est magister scruporum seu ænigmatum.

ÆQVALITAS.

1. Æqualitas est vnitas (rerum) in quantitate, Alex. Alensis in 4.1. Philosoph. tex.3.

Propria est quãtitati. Auerroes. Primum in quantitate est symptoma, ait Proclus in Euclid. Æquale est in quantit.

Eiusque fundamentum est non tantum quantitas secundum rem, sed secundum modum. Idem in 5.1. Phil. tex.20.

Adde, quod æqualitas est terminus & mensura inæqualitatis. Proclus.

2. Æqualitas impropriè attribuitur qualitatibus. Sic impropriè dicitur album albo

albo æquale, quia simile, Porphyrius in prædic. Et: Æqualitas, quę est secundum proportionem, non est vera æqualitas, sed similitudo. Auerr. 2. de Generat. & corrup. text. 57.

Æqualitas duobus modis dicitur, vel secundum continentiam, vel vt habet communem mensuram.

Vsus.

Distinctionis huius vsus est in doctrina Peripatetica de loco. Sic Albert. Mag. 4. Phys. Æqualitas duplex est, vna secundum continentiam, & sic Locus & Locatum sunt æqualia. Æqualitas loci non est æqualitas dimensionis, sed æqualitas continentis: alia quæ communi mensura mensuratur. Ita æqualia Simplicio sunt, quæ eadem mensura æqualiter mensurantur, & Albert. Magn. Æquale est, quod habet quantitates mensuratas æquales. 3. Phys. Et Platoni in Parmenide æqualia sunt, quæ habent easdem mensuras.

Æqualitas loci secundum continentiam est.

Æquale interdum accipitur generaliter, vt cōplectatur Par, vt; Æquale vel inęquale esse necesse est, quicquid magnitudine vel multitudine cōstat. Aristot.

Interdum specialiter, vt æqualia sunt, quæ conueniunt magnitudine; cum duorum neutrum excedit aut deficit. Sic Æqualia sunt, quæ inter se nec maiora, nec minora sunt. Plato in Parmenide.

In Ethicis etiam Æquale & Æquum est dignitate, vt in doctrina de iustitia & amicitia. Vid. Arist. 8. Ethic. Nicom. & 5. Polit. c. 1.

Æqualitas est vltimum in iustitia, & principium in amicitia. Thom. Aquin. in Ethic.

In Logicis Æquale est id, quod neque plus, neque minus, quodque omni soli conuenit ac conuertitur. Aristot. post. 2. ca. 4. Sic accipit etiam Porphyrius, cum ait: AEqualia de æqualibus, & maiora de minoribus prædicantur, non autem è conuerso minora de maioribus. (Intellige in Naturali prædicatione.)

Æqualitas etiam fertur ad θεῖα ad S. τριάδα: dicitur enim Filius æqualis Patri. Itaque Leo. Heb. vtitur hac propositione Comparatiua: *Æqualitas finiti potius, quam infiniti conditio quædam esse videtur.*

AEqualitas Geometrica in iustitia distributiua quid sit, colligitur ex his Marsilij Ficini in Platon. de Legib. dial. 6. AEqualitas in ciuilibus muneribus distribuendis semper seruanda est, nō Arithmetica, quæ sępe iniustissima est, sed Geometrica, per quam considerantur merita singulorum, & ea ratione singulis distribuuntur, vt quæ proportio meritorum est ad merita, eadē quoq; munerum sit ad munera, neq; æqualia sint munera muneribus, sed munera meritis.

AEqualitas Geometrica in corporibus Physicis intelligitur ex his, quæ sumpta sunt ex Timæo Platonis. Est ὁμαλότης, id est, æquabilitas seu æquatio elementorum, quia in corporibus inter se ἀναλόγως coalescunt. Eius ὁμαλότητος in corporum συστάσει hæc est vis & potestas, vt in temperamentum quoddam conspirent elementa composita, qua εὐκρασίᾳ corpora conseruantur. Ioh. Serran. in Timæ. Plat. thes. 60. & 62.

AEquabile idem est quod æquale vel Temperatum seu moderatum, vel cōstans. AEquabile naturæ Legi vnum vni est contrarium, inquit Nicol. Leonic. Tomæus.

AEQVATIO.

AEquatio (ὁμαλότης) est 1. æqualitas, vel æquiparatio.

2. Interdum est complanatio. Sic dicitur pauimenti vel soli æquatio.

3. Per Metaphoram est æqualis diuisio.

4. In Algebra æquatio est secunda pars

I 3

Algebræ, qua numeri figurati inter se secundum hypothesin æquantur. Ea duplex est. Prima est duorum, vnde altera vnius tertij pro æquatorum differétia nominatur, & quæsiti æquatio proportione concluditur. Secunda æquatio est, cum trium figuratorum continuorum, quorum maximi numerus est vnitas,&minimus est numerus,duo æquantur vni. Cuius canones tres sunt, de quibus consulatur Algebraicus liber.

In Astronomia æquatio centri lunæ est arcus Epicycli inter illius verum & medium apogeum cadens. Centrum autem Lunæ & arcus Zodiaci inter lineam apogei Lunę,& centrum Epicycli positus, alias duplicata Lunæ à Sole distantia dicitur. Christianus Vvrstisius in Theoricis planet.

Æquatio Solis est arcus Zodiaci cadens inter lineas medij & veri motus Solis: vel est arcus, qui discrimen æquabilis & apparentis motus Solis monstrat, sic dicta, quod medium motum vero & inæquali motui æquet: inæqualibus enim spatijs duę lineæ veri & medij motus à se inuicem distant, propterea quod vnius motus in firmamento regularis, alterius autem sit irregularis. Ea nunc maior, nūc minor, interdum vero nulla est. Quo Sol propior Apogeo vel Perigeo est, eo minor est. Tanto autem maior, quanto propior pūctus medij transitus fuerit, quæ cum Sol attigerit, maxima est. At cum in summo & infimo Eccentrici puncto lineæ ęqualis & apparentis motus motus vniantur, omnis illic æquatio euanescit. Vid. quæstio. in Theor. Planet. Christ. Vvrstis. Basil.

AEquans Lunæ est circulus concentricus, reliquos Lunæ orbes ambiens, per quem varietas latitudinis Lunæ saluatur. Vocatur & circulus nodorum, & deferens caput & caudam Draconis. Dicitur ęquans, quia centro eius velut æqualitatis puncto motus eccentrici, qui circum centrum suum irregularis deprehenditur, æquatur.

At AEquator est circulus maior inter vtrumque mundi polum exacte medius, quem Sol tangens æquat diem nocti. Sic dictus, quia est communis mēsura & norma omnium orbium, quorum motus ad hunc examinantur.

In Politicis AEquatio bonorum in ciuitate est capitalis Ciceroni, id est, ad extremam perniciem spectans.

AEQVANIMITAS,

εὐθυμία, εὐγνωμοσύνη.

AEquanimitas est animi æquabilitas, bonitatis & probitatis fundamentum. Scalig. Bonitatis certissimum fundamentum est animi æquabilitas, qua humana omnia æqui boni consulere par est. Interdum accipitur pro fauore. Interdum etiam pro patientia. Interdum denique virtute eius, qui nec prosperis extollitur, neque aduersis frangitur, quæ ad fortitudinem pertinet.

AEQVILATERVM.

AEquilaterum est, in quo omnia latera sunt æqualia, vt æquilaterum triangulum. *Significatio propria Geometrica.*

AEquicrurum, in quo tantum duo latera sunt æqualia, vt æquicrurum triangulum.

Rhetores hæc accommodant ad periodum æqualem trimembrem, vt hanc etiam distinguant in æquilateram & æquicruram. Sturm. l. 3. Eloc. cap. 1. & libr. de Period. cap. 7. Triangulo igitur Periodus trimembris comparatur. Et Keckerm. System. Rhet. lib. 2. Periodus (æqualis trimembris) AEquilatera seu Isopleuros est, in qua omnia tria membra sunt paria, vt Cicer. pro Rosc. Vereor ne aut molestus sim vobis, iudices, aut ne ingeniis vestris videar diffidere, si de tam perspicuis rebus

bus diutius differam. AEquicrura seu Isosceles Periodus est, quæ habet duo membra paria, tertium impar, idest, breuius vel longius, vt; Quæ res in ciuitate duæ plurimum possunt, hæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore: summa gratia, & Eloquentia. Hic tertium membrum est breuius prioribus.

Opponitur his Periodus inæqualis, cum nullum membrum alteri est est æquale.

Æquilatatio duriuscula vox Vitruuij, est æqualium linearum secundum latitudinem productio. Græce hoc dicitur mollius τὸ ἰσοπλατές.

AEQVILIBRIVM.

Æquilibrium proprie Mechanica vox est, qua significatur exacta æqualitas, qua neutra pars libræ præpōderat; sicut æquipondij voce significatur ponderis æqualitas. Nonnunquam & libramentum & æquamentum dicitur.

Huc respiciunt Geographi, cum dicunt: Singulę partes terrę, cùm pariter tendunt ad medium seu centrum, faciunt totius terræ ἰσοῤῥοπίαν seu æquilibrium quiescens, vt in aere vndique circumfuso terra pendens tota in se quiescat.

Per Metaphoram Rationum æquilibrium dicitur, cum paria seu æqualia earum sunt momenta.

Æquilibre est æqualiter libratum seu ad libram æquatum.

AEQVIMANVS pro Ambidexter.

AEquimanus adiectiuum, est, cui vtraque manus æque operosa est, vt qui vtraque manu prompte gladio vtitur. Isidor.

AEQVITAS.

AEquitas describitur μετρικῶς summi iuris mitigatio, cum aut per legem superiorem mitigatur inferior, quæ videbatur durior, aut cum voluntas & mens legis latens magis spectatur, quam legis verba.

Lex corrigitur
- Allatione alius Legis, siue Naturalis, siue Positæ, commodius negotio præsenti congruentis vel superioris.
- Prudenti inquisitione voluntatis Legislatoris ex ratione Circumstantiarum.

Ius enim Ciuile docet, mentem potius spectandam, quam verba.

Vicina significatio est, cum AEquitas accipitur pro moderatione ex æquo & bono, vt cum de amicorum erratis iudiciū ferimus, æquitas adhibenda est, id est, moderatio ex æquo & bono.

De AEquitate hæc habet Gualandus Episcopus. Paritas eorum, quę dantur & accipiuntur, secundum naturam & rem ipsam, æquitas dicitur.

Æquitas omnis ius ... sed non omne ius ... Æquitas.

Estque ius non scriptum, sed ab ipsa Natura hominū mentibus insitū impressumq;. Summū ius omnia recta & inflexibilia exigit. AEquitas vero de rigore iuris multum remittit. Itaq; dicitur ἐπιείκεια ἀπὸ τοῦ εἴκειν, id est, à cedendo, quod de iure cedatur.

Et paulo post Iuris rigor mollitudine & norma æquitatis corrigitur. Vetat Lex mœnia scandi & scandentem iubet morte mulctari. Ascēdens ciuis vt ea ab hostibus tueatur, quæritur an sit mulctandus? Ius, quod legis verbis exprimitur, pœnam irrogat. At æquitas, quę illius sentētia continetur, cōtrariū suadet, quā sequi præstat propterea, ꝙ rei & naturę cōsentanea est. Neq; enim rei natura & ratio poscit, neq; eo condita est Lex, vt qui iuuandi causa ascendit, pro præmio supplicium ferat, sed beneficium beneficio pensare decet.

Itaque cum lege explicari omnia, & omnia συμβαίνοντα, id est, omnes particulares casus comprehendi nequeant, plurimosq; contingere verisimile sit, in quibus, si verba legum sequamur, à legumlatorum sententijs & æquitate discedimus, complura necesse est legibus iusta contineri, quæ æqua non sint. Nam iusta illa dicere conuenit, quod à Republica sanciuntur: æqua vero esse negare oportet, quod, si ex ijs iudicium fiat, non paria meritis pro re & natura referantur. Apud Ciceronem sunt, pro æquitate contra ius dicere : & ; Fugisti sententiam Legis, æquitatem omnem reiecisti.

AEquitas animi Ethicis est animi Tranquillitas.

AEQVIPOLLENTIA.

AEquipollentia, ἰσοδυναμία

- *Simplicium*
  - *Rerum*, ratione
    - Amplitudinis.[a]
    - Naturæ.
  - *Nominum*, Signorum, vt Aliqui & Nonnulli; Logica & Dialectica.
- *Complexorum*. [b] Hæc est Enuntiatorum verbis discrepantium conuenientia in sensu: vt; Petra erat Christus, &; Petra adumbrabat Christum.

[a]. Omnes species simul sumptę idem sunt quod Genus suum seu æquipollent generi suo κατ᾽ἄλλ, id est, ratione amplitudinis seu latitudinis, non autem ratione Naturæ seu ἁπλῶς.

[b]. Ouid.

Si nisi quæ facie poterit te digna videri,
Nulla futura tua est, nulla futura tua est.

Hæc æquipollent exclusiuę: Hæc tantum puella tua est, quę formosissima censetur.

Si, nisi quæ potuit vera virtute parari,
Gloria nulla tua est, gloria nulla tua est. παρωδ. Gocl.

Hæc æquipollet exclusiuæ affirmatæ: Sola gloria parta virtute est tua.

Propositiones etiam æquipollentes dantur, quæ mutuo se consequuntur.

Exempla.

1. Possibile est / Contingens est } scandala esse.
   Non impossibile est / Non necesse est } scandala non esse.

2. Non possibile est / Non contingens est } scandala esse.
   Impossibile est / Necesse est } scandala non esse.

3. Possibile est / Contingens est } scandala non esse.
   Non impossibile est / Non necesse est } scandala esse.

4. Non possibile est / Non contingens est } scandala non esse.
   Impossibile est / Necesse est } scandala esse.

Hæc sunt

Hæ sunt syzigiæ quatuor modalium propositionum æquipollẽtium. Possibile hic intellige proprie id, quod non est actu, esse tamen potest.

Quid proprie possibile?

Propositio indefinita (quæ habet subiectum vniuersale sine signo seu nota) in materia contingenti, idest, cum accidens commune, quod mutabiliter adest, de subiecto dicitur semper, particulari est ἰσοδυναμοῦσα. Vniuersali vero æquipollet in materia necessaria, nempe quando speciei [a] vel Genus, vel Differentia, vel Proprium, vel tale etiam accidens attribuitur, quod in proprium quasi degenerauit, vt est mortalitas respectu hominis.

a Hic per speciem intellige etiã subiectum.

Æquipollentia etiam dicuntur Paria & conuertibilia nonnunquam, vt Homo & ratione præditum; equus & hinniens.

Æquipollens etiam dicitur Æquiualens, vt huic vocabulo φορτικὸν non possumus inuenire æquiualens in lingua Lat. Significat autem (quod obiter moneo) insolens, importunum, odiosum.

Factumq; est nomen à grauitate ponderis, quia pondera grauant baiulantes homines φορτικώτατοι, gar beschwerliche Leute.

Æque posse alicui.

Phrasis est Geometrica, qua vtuntur Geometræ in comparatione æqualitatis potentiæ duorum, vt, Radius æque potest sinibus peripheriæ & complementi. Thom. Finck. l. 5. Geomet. rotund. & 1. Prop. Regi. de sinibus. Estque hæc propositio de ratione æqualitatis in potentiæ sinuum & radii comparatione. Ac sentẽtia est, Sinus recti peripheriæ & complementi sui æquantur radio. Est igitur *æque posse* idem quod æquari.

Latus quadrati inscripti circulo potest duplum circularis radii: seu æque potest duobus radiis, &c. Et latus inscripti trianguli potest triplum circularis radii. Hinc potentia radii dicitur, vt si potentia radii triplicetur, triplicatæ latus est latus inscripti trianguli. Vid. l. 7. Geometr. rotund. Thom. Finck. pr. 14. pag. 160.

Quadratum inscriptum circulo est dimidium circumscripti, quia diameter, hoc est, latus circumscripti æque potest duobus cruribus, nempe lateribus inscripti.

ÆQVIDICI VERSVS.

Æquidici seu Isolecti versus dicuntur, cum singulæ dictiones habent singulas dictiones ἀντιθέτως. vt; Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra legũtur. cadunt, leguntur, opponuntur. Vid. Diomed. l. 3.

ÆQVIVOCVM.

Vox vna diuersis conceptibus subordinata.

Æquiuoci natura est & essentia, significare. Scal. Bonus Metaphysicus non partitur æquiuoca in species, quorum natura & essentia nihil aliud est, quam significare. Non igitur est Amoris diuisio in species: Amor est virtutis vel incestus: est Bonus, vel Malus: purus vel impurus, sanus vel væsanus; verus vel falsus. Non enim prędicatur æqualiter seu vniuoce de quouis illiusmodi affectu amor.

Voluptas æquiuoce dicitur, quia hoc nomen conuenit cuilibet voluptati secundum eandẽ essentiam, quod commode & breuiter dicunt Philosophi Scholastici, vniuocationem.

Homonyma seu Æquiuoca, quorum significata differunt inter se *vel Toto speciebus*, κατὰ τὴν ἰδέαν; Et hæc dicuntur Manifesta, quod omnibus sint conspicua: vt, Græci appellant κλεῖδα & clauem, qua seræ clauduntur vel aperiuntur, & os iuguli in corpore humano,

quod ab humero ad iugulum protensum ſterno coniungitur, & Latinis dicitur clauicula. Clauis autem ferrea & os viuum tota ſpecie differunt, quod nemini obſcurum eſt. *vel non totis ſpeciebus*, vt quæ eiuſdem ſunt quaſi ſpeciei, & analogice potius quam eſſentialiter inter ſe differunt. Hæc obſcura ſunt & à paucis animaduertuntur propter rerum affinitatem. Sic iniuſtus dicitur & is, qui legibus non paret (παράνομος) & is, qui ęquitatem negligit, ἄνισος. Vid. 5. Eth. Ariſt. ad Nicom. c. 1.

Æquiuoca { ἀπὸ τύχης. / ἀπὸ διανοίας.

Quorum non eſt communis idea, commune quid habere poſſunt vel Fortuito, vt homonyma fortuita, vt quod Taurus & bruti animalis & Philoſophi nomen eſt; Gallus populi & animantis, vel non fortuito, ſed ratione aliqua, vt κατὰ τὴν ἀναλογίαν, quæ cõmunitas non eſt eſſentialis, vt veri Generis & ſpecierum, ſed Accidentalis. Talem communitatem (ſeu analogiã) mens & viſus inter ſe habent. Sicut enim viſus inter omnes ſenſus corporeos principatum obtinet: ita etiam inter omnes animæ facultates & vires mens ipſa. Vid. 1. Top. & lib. primi Ethi. cap. 5.

Sed aliud eſt ab Homonymia καθ' ἀναλογίαν Ariſtotelea Analogum, quod vulgo in ſcholis appellatur, nempe quaſi medium aliquid inter Æquiuocum & ſynonymum. Vocari enim ſolent Analoga, in quibus eſt ὕστερον καὶ πρότερον, id eſt, prius, & poſterius, ita vt res ipſa primum inſit in vno, vnde diffunditur ſeu transfunditur in alia: ita ſanitas primum omnium ineſt in corporibus animalium; primo igitur de his dicitur: hinc poſtea & vrina & pharmaca ſana dicuntur, quod hæc efficiant ſanitatem, illa vero indicet. Cum nominis hæc magis potiuſue communicatio eſſe videatur, quam rei ſeu naturæ & definitionis, ſunt qui ad homonyma hæc referant.

ÆRA. *Epocha.*

1. Numus aliquãdo pro ſigno, vel cum alio ſigno apponitur noſtris tẽporibus. Et olim apponebatur numerus ſeu ſumma pretij docens, quot ille minutioribus numis valeat, quẽ numerum pretij appoſitũ in numo Priſci vocarũt *Æram*. Lucilius. Hæc eſt ratio peruerſi, æra numeri ſubducta eſt improbe. Nõ nemini æra eſt ex hoc: Annus erat Augusti. 2. Æra ponitur pro Epocha. Itaq; Epochæ ſeu Æræ ſunt Eccleſiaſticę, Politicæ, Mathematicę, quę ſub Chronologia (quæ accurata quædam temporis in hiſtorię lectione notatio & animaduerſio eſt) continentur, & ſunt definitiue, certum cuiuſq; regni initium & *Cur d. Æra·*
temporis *quaſi retinaculum*, quo veluti *Epocha?*
certo fixoque ſigno hiſtoricæ narrationes continentur, ne temere & ſine meta ac carcericus vagẽtur, vt Epocha orbis conditi eſt 5575. imperii Germani Epocha cũ Carolo M. An. Chriſti 801. cœpit. Natiuitatis Chriſti æra incidit in annum Mundi 3963. Sic dicimus anno Epochæ noſtratis 1612.

ÆSTIMATIVA.

Abuſiue veteres Phyſici nonnulli, rerum quam verborum ſtudioſiores, accipiũt pro exiſtimatione, & Æſtimatiuã vim pro exiſtimatiua.

Illis æſtimatiua potentia eſt ſenſus interior, cuius peculiare officium eſt ex ſenſatis inſenſata percipere, id eſt, ex ſpeciebus, quibus ſenſibilia per ſe à phantaſia recepta ſunt, ſpecies eorum, quæ per ſe ſub ſenſum non cadunt, elicere. Nam ex ſpeciebus ſeruatis in Phantaſia deducũtur ſubito quædam inten-

intentiones non prius ſenſatæ,quibus eget animal ad quærenda vtilia, quæ ignorantur à ſenſibus externis; vt auis quęrit paleas ad ſtruendum nidum.Sic ouis figura Lupi conſpecta, illum vt inimicum fugit, & deguſtatâ herbâ noxiâ, eam vt nociuam ſeu nocituram abiicit, quod non faceret, niſi ex ſpeciebus figuræ & ſaporis conuenientis aut non conuenientis ſpecies eliceret fugæ,odij,proſecutionis.Homines etſi in primis & repentinis motibus multa inſenſata ex ſenſatis naturæ inſtinctu percipiant, fere tamen ratiocinatione quadam id faciunt. Phantaſia à ſpeciebus ducitur & mouetur ad operandum; ſed Æſtimatiua ducitur citra ſenſatas ſpecies ad mouendum appetitum fugę aut proſecutionis ex apprehenſione noxii aut vtilis. Æſtimatiua in brutis dicitur in Homine cogitatiua & Ratio particularis. Hæc non eſt ratiocinandi facultas Intellectiua.

Iohan. Sturmius in l. de vniuerſa ratione elocutionis Rhetor. Æſtimationem oratoriam vocat, quod Hermogenes προζύμησιν, qua vtimur, cum verbis, vtrum ex duobus magnis pluris ſit æſtimandum, placet indicare, nempe cum volumus rerum dignitatem diſcernere. Fit autem particulis Maxime, Potius, Magis, Cum, Tum. Ergo æſtimatio hic eſt electio oratoria ex duobus, qua alterum magis præfertur: vt Lentulum noſtrum cum cæteris artibus, quibus ſtuduiſti ſemper ipſe, tum in primis imitatione tui, fac erudias. In hac cauſa locus à me pietatis potius, quam defenſionis ſuſceptus eſt. Cum omnes Philoſophiæ partes tenet; tum maxime Phyſicam. Propoſitiones ſunt comparatiuæ ex Imparibus. Sturmius figuram hic facit verborum.

ÆSTIMARE.

Æſtimatio & æſtimare proprie Politicæ voces ſunt, Schetzen German. quę differunt ſignificatione ab *Exiſtimatio & exiſtimare*. Eſt autem æſtimatio rerum, quæ conueniunt in contractum & commercium. Ita æſtimantur merces, domus. Sed transfertur etiam ad Perſonas, vt cum Scaliger ait ex. 324. Quam ſincero ſis iudicio, Cardane, vel ſolum hoc caput oſtendere poteſt, in quo non ex illorum æſtimatione, ſed ex tuo cerebro iniqua ſtatera pendis atque examinas veterum ſapientum dignitatem.

Vſus.

Sigiſmundus Imperator cum in Concilio Conſtantienſi, lapſu forte linguæ, alioqui diſertus ac facundus, multarumq; linguarum peritus, à Grammaticæ regulis aberraſſet, & ſchiſma maſculino, non neutro genere (vt Grammatici docent) protuliſſet, à Placentino reprehenſus eſt Cardinali. Cui mox ex tempore dixit: Placentine, Placentine, vt omnibus placeas, minime nobis places, qui minoris nos authoritatis, quam Priſcianum Grammaticum, quem offendiſſe me aſſeris, exiſtimas. Maximo omnium, qui aderant, cachinno ſuſcepta eſt Cæſaris excuſatio. Cuſpinian. Hic pro exiſtimas non recte diceretur æſtimas, recte tamen cum Scaligero diceres minoris non æſtimas (genitiuo authoritatis omiſſo.)

Adouardi Gualandi Piſani Epiſcopi Caſenatis l. 13. de ciu. facult. de voce Æſtimatio, hoc eſt iudicium. Voce, inquit, Æſtimationis tum vtimur, cum quanti quiuis fiat, exquiritur. Nã cum cætera fere omnia, quæ homini vſui ſunt, pecunia æſtimentur; in homine

ipſo æſtimando Honor pretij loco ſuccedit, & interdum à nobis pretium dicitur, vt à Græcis τιμὴ, quæ vox tum Æſtimationem, tum Honorem ſignificat. Idem ibid. Se pluris æſtimari cæteris deſiderat, id eſt, pluris fieri, in maiore honore haberi. Æſtimationis iuſtã lanceam impediunt Amor & Odium.

Æſtimare litem eſt tanti reum damnare, quãti intereſt. l. ſi inter. §. ſi res. ff. de pig.

ÆTAS.

Ætas accipitur modo generaliter, modo ſpecialiter: modo proprie, modo improprie. Proprie, vt cum viuẽtibus tribuitur: improprie, vt cum Mũdo, Cœlo, Terræ, Lunæ. Ætas enim Lunæ decreſcens vel creſcens dicitur ab Aſtrologis, quod videre eſt in hoc diſticho:

Dextra cauum veteris replebit, læua recentis:
Hoc ætas Lunæ naſcitur indicio.

Generaliter accipitur à Scaligero cum inquit: eſſentiæ affectus eſt peculiaris is, quem vocãt Philoſophi durationem, id eſt, vt loquuntur, eſſendi tractus cõtinuatus, qui in communi rerum natura dicitur Ætas: hæc nihil aliud eſt quã rei exiſtẽtia ſub tẽpore. Phyſici vero & Medici ſpecialius: Definiunt enim *ætatem vitæ ſpaciũ ſeu curriculũ, quo inſitum viuentis temperamentum per ſe, ſeu ſuopte nutu* (id eſt, ex ſua natura, ab inſito principio, citra extraneam cauſam, vt vulnus vel morbum) *euidentem mutationem* (hoc eſt, alterationem in primis qualitatibus & accidentibus, quæ has comitantur) *ſubit*.

Scaligero ætas eſt durato exiſtẽtia.

Eſtq; eis adoleſcẽtia, νεότης; media vigor, ἀκμὴ; ſenectus, γῆρας. Adoleſcentia in homine eſt Infantia ad annum 4. vel 7. Pueritia ad annum 14. Pubertas ad annum 18. Adoleſcentia proprie dicta ad annum 25. Ακμὴ eſt ἀκμὴ proprie dicta Iuuẽtus, ætas florens & vigens. Hęc in homine ab anno 25. ad 35. vſq;. vel παρακμὴ, ætas conſiſtens & declinans. Hæc in homine ab anno 35. ad annum 49. vel 50. vſq;.

Senectus 1. eſt viridis ſeu cruda. 2. media. 3. decrepita vicina capulo.

Alb. Magn. Ætates facit 4. Puerilem ſeu incrementi vſq; ad 30. annos; ſtatus vſque ad 35. vel 40; Diminutionis vſque ad 50; & ſenilem, quæ eſt cum notabili deſtitutione vigoris & ſubſtantiæ. Vocatur hæc etiam Ingraueſcens & præcipitata. Ætatem autem proprie non habere non-viua, idem author eſt tract. 1. c. 1. de iuuent. & ſeneƈt.

Ac pro hac ſententia poſſumus vti hoc argumento: cui proprie tribuitur ætas, ei conuenire poteſt adoleſcere. Nullum inanimum adoleſcit: quia quod adoleſcit, ex nutrimẽto plus apponit, quam ſit abſumptum. At nullum inanimum ex nutrimento plus apponit, ſeu nihil quod non alterat nutrimentum in ſpeciem nutriti, adoleſcit; Nullum inanimũ alterat nutrimentum in ſpeciem nutriti. Ergo nullum inanimum adoleſcit; Si non adoleſcit (ſaltem potentia) expers eſt ætatis.

Proclus Platonicus ordinatim diſtinguit ætates noſtras è ſtudiis humanis per cõparationem cum cæleſtibus. Ætatũ ordo, inquit, ſequitur ordinẽ vniuerſi. Ætas prima ſequitur poteſtatẽ ſeu virtutẽ Lunarẽ: Tunc enim ſecundũ nutritiuã & vegetatiuã viuimus facultatẽ. Secunda Mercurialẽ, cum literarũ & ludorum ſtudia meditamur & exercemus. Tertia Venerem, quando turgent membra ſeminibus, & ad genituram incitamur: Quarta ſolarem, in qua regnat vigor: Quinta Martialem, in qua ἐξουσίας, δυναςείας & victorias affectamus: Sexta Iouialem, quæ prudentiam & practicam vitam deſiderat: Septima Saturniã, in qua naturæ cõſentaneum eſt à generatione deſiſtere, & ad vitã incorporeã ſe trãsferre ſeu traducere. In Alc. prim. Caue cõfundas Tẽpus cum Ætate: Tẽpus .n. ꝑprie dictũ eſt extra nos; Ætas vero in nobis: Vtrũq; adiunctũ qdẽ, ſed illud externũ, hoc internũ.

ÆTER-

ÆTERNVM.

1. Æternum eſt vel proprie & per naturam: ita ſolus Deus eſt æternus, nec aliquid extra Deum eſt æternum.
2. Vel ob ſimilitudiuem & per participationem & imitationem. Sic Angelorum vita æterna eſt & immutabilis.
3. Vel per ſignificationem, ſi Auguſtinum ſequimur. Exiſtimat enim Geneſ. 17. Dabo tibi omnem terram Chanaam in poſſeſſionem æternam: Æternum intelligi poſſe; quod æternum aliquid ſignificat: Poſſeſſio ſcilicet illius terræ poſſeſſionem cœleſtis beatitudinis, quæ æterna eſt, ſignificabat. Sic dicit intelligi poſſe illud Exod. 12. Et celebrabis diem hunc ſolennem Domini cultu ſempiterno, quæſt. 43. in Exod. Gregorio de Valentia ita in his exemplis eſt figura locutionis Metonym. cum ſigno tribuitur vocabulum rei ſignificatæ, quæſt. in Thom. An ſolus Deus ſit æternus, pag. 197.

Τὸ ὂν αἰώνιον, dupliciter dicitur
- Proprie & per ſe, & ex ipſa eſſentia, & vt cauſa; κυρίως καὶ πρώτως, καθ' ὕπαρξιν, κατ' αἰτίαν τοῦ εἶναι: vt Deus.
- Πῆ, κατά τι, quodammodo, non abſolute, ſed vel comparate, vel adhibita [a] conditione quadam, videlicet κατὰ μετοχὴν αἰωνίου ὑπάρξεως, vt Angeli & animi noſtri.

[a] Vocant determinationem.

Vſus.

Mundus κυρίως & ἁπλῶς æternus non eſt. Dici tamen poteſt æternus.
1. Non ratione exiſtentiæ, ſed ideæ, ſeu decreti DEI æterni in mente ipſius.
2. Comparate ratione conſtantis durationis, ſi cum huiuſmodi rebus comparetur, quæ perpetuo fluxu varie affectæ, vltro citroq; commutãtur, vt ſunt omnes res ſingulares & maxime animantes, quæ ludibrium videntur eſſe mutationum omnium.
3. Non ex ipſius natura (quicquid enim natum eſt, naturam habet fini & ſolutioni obnoxiam, vt docet Plato) ſed ex Dei conſilio & voluntate, id eſt, quamdiu Deus voluerit mundum conſiſtere.

Canon: Nihil natū ſua natura ἄλυτον eſt.

Hæc ergo æternitas eſt precaria. In Politico vocat Plato ἀθανασίαν ἐπισκευαστήν.

ÆTERNITAS.

Æternitas
- Per Eſſentiam. Ex hac proprietate & immenſitate Patres ſufficienter probant Filij & Spiritus Sancti Diuinitatem.
- Per Gratiam ſeu Participata.

Gratia eſt participata quædam ſimilitudo diuinæ naturæ. Thom. Aquinas. Ideo non poteſt manare ab alio vt principali agente, niſi ab ipſo Deo. Idem.

Dicta Æternitas videtur per Syncopam pro Æuiternitas.

Æternifoliæ Plantæ ſunt ſemper virentes. Oppoſ. Perdifoliæ (quæ folia perdunt.)

ÆTHER.

Æther eſt ab αἴθω, id eſt, ſplendeo: vnde Cœlum dicitur ætherium, quia eſt res lucida.

Plato numerat in Epinom. corpora quinque: Terram, Aquam, Aerem, Ignem, Ætherem, ſicut & Ariſtoteles inquit. Scalig. 2. de plant. Alibi agnoſcit tria tantum Elementa: *Ætherem namque*

2. Affectio est absoluta, vel ad aliquid.

Affectio est { χετική.
ἑκτικὴ, vt est patibilis qualitas, habitus inchoatus vel absolutus. }

Exempla.

Iustitia Christianorum est & χετικὴ & ἑκτική. Illa imputata: hæc inhærens impressáque. Labes originis est qualitas ἑκτικὴ in natura tenacissime hærens, quam naturalis ἀδυναμία insequitur. Aer afficitur χετικῶς, cum exorto Sole illustratur, rursusq; eiusdem solis occasu & absentia tenebricosus existit. Lux enim ipsa non est ita in aere, vt Lux cum aere vnum sit. Claud. Alber. secutus sententiam præceptoris sui D. Schegkii in orat. Apodict. 3. de pace erga Deum, vbi addit hæc. Lux in aere neq; hæret (per Impressionem intellige) neq; permanet: neq; ita illustratur aer, vt in aere sit & creetur Lux, eademq; semel creata in eodem semper foueatur.

A F F E C T A.

Affecta 1. Accipiuntur pro iis, quę habent aliquam affectionem, vt omne effectum est affectum, id est, habet aliquod πάθος, aliquem affectum, aliquod accidens.

2. Pro concretis, id est nominibus, quæ continent subiectum cum ratione eius; vt iustus, cuius ratio nominatur iustitia: Ita opponuntur Abstracta, quæ essentiam & rationem solam notant, vt iustitia. Vocant vulgo abstractionē hanc Grammaticam pro λεξικὴ seu Nominali, ad differentiā realis abstractionis, qualis Matheseos à materia, & Philosophiæ ab accidentibus.

Relata vltro citroq; dant & accipiunt. 3. Affecta inter se sunt relata τὰ πρός τι, seu σχέσιν τινὰ ἔχοντα, quorum alterum est afficiturq; natura sua ad alterum, ita vt esse inde accipiat, detque vicissim.

Quod igitur à Relato afficitur, est Correlatum. Affectio relatorum mutua dicitur Relatio.

4. Affecta sunt pene absoluta, quæ tendunt ad perfectionem. Dauid Schramus opponit eis perfecta & expleta seu confecta: Ita Cicero etiam hac voce vtitur, & Gellius. Ita dicimus bellum esse affectum, non confectum.

5. Itaque Ciceroni in Topicis Argumenta quodammodo affecta ad id, de quo ambigitur, dicuntur, quæ non plene declarant naturam totam rei, de qua agitur, vt sunt Cōiugata, Similia, Dissimilia, Contraria, Adiuncta, Antecedentia, Consequentia, &c. His opponit Insita, quæ totam rem propositam continent & arguunt, vt Definitio, Distributio.

6. Affectum nonnunquam idem est, quod aptum vel dispositum, vt oculus conturbatus non est probe affectus ad fungendum munus suum. Cic. affecta ætas est Senectus.

A F F I C I.

Affici in Philos. γενικῶς est informari, disponi, moueri, variari, impressionem recipere. Est igitur πάσχειν. Ita afficimur speciebus, scientia, virtute, ira, amore, voluptate, dolore. Itaque bene vel male. Obiecta dicuntur nos afficere, & in nobis appetitionem motumq; ciere, vt ad ea prosequenda vel auersanda feramur. His autem tribus modis afficimur. Vno, quando cognoscimus; altero, cum appetimus; Tertio, cum explemur. Ita obiecta sunt γνωστὰ (cognoscibilia vocat Gualandus) ὀρεκτὰ (appetibilia) ἐκπληρωτικὰ (expletiua.) Affici autem dicimur vel ἑκτικῶς, vt vitiosis diathesibus & habitibus,

vel χετικῶς. Deus absolute affici non dicitur, sed χέσει quadam. Ita dicitur honore affici. In Hominibus etiam χέσις hæc locum habet. Dicitur enim aliquis nomine affici: cum nomen ei imponitur.

Nomine aliquid afficere est nomen imponere alicui.

2. Affici est animari. Ita affectus, id est animatus est.
3. Affici in specie est affectu animi moueri, seu perturbari.

AFFECTVS.

1. Affectum sæpe Scaliger accipit pro eo, quod est affectio, vt, proprius affectus, proprium πάθος seu accidens.

Secundo Affectus in Doctrina de corpore animato sunt appetitus & auersationes, seu motus appetitionum aut auersationum in corde, quibus sine neruorum opera, &, vt loquuntur, sine contactu, fugimus & prosequimur ea, de quibus notitia iudicauit, siue foris à sensibus offerantur, siue intus repræsententur. Vnde à Stoicis φυγαί & ὀρέξεις appellantur.

Non referuntur ad virtutem sentiendi, quia sensus interiores & exteriores comitantur seu sequuntur. Non ad Intelligentiam, quia sunt etiam in Natura bruta, vt in qua etiam sint notitiæ ex sensibus exterioribus & interioribus, in quibus id inest, quod rationis instar habet. Sed ad ὀρεκτικὸν seu δύναμιν ὀρεκτικήν. Hæc vis brutis tribui non posset, & nihil illa neq; persequerentur, neq; refugerent, quod neruos non attingeret, & dolor ac delectatio in neruis tantum fieret, nunquam affectus mouerentur sine contactu, vt loquuntur, si ab iis tantum existerent affectus, quæ mens agnoscit, in brutis affectus esse non possent, in quibus νοῦς non inest. Itaque Homini sunt cum brutis communes, sed tamen in natura intelligente mens & voluntas accedunt. Nam quæ serio volumus, in iis se cor cum voluntate coniungit, & ita voluntas quoque in homine affectus commouet, sæpe habitum ex affectibus attrahit, ac fiunt naturę intelligentis peculiares affectus, vt Ambitio, id est, honorum cupiditas, pudor, verecundia, zelus.

Affectiones non sunt opiniones neque formaliter, neque omnino causaliter: etsi enim affectus nascuntur ex opinione, cum notitia pręcedat affectum, & hunc ipsa moueat: tamen non semper existunt & sunt de opinione. Cum enim quis sectatur studium veræ laudis & gloriæ, illa cupiditas non est ex opinato bono, non ex opinione aut falso iudicio, sed ex firma κρίσει.

Stoicum Zenonem docuisse affectum fieri à κρίσει vel δόξῃ, id est, vel de constanti certaque animi sententia, vel de labante & errante, author est Laertius.

AGGREGATVM.

Aggregatum collectionis significationem habet. Aggregatione partium fit aliquid maius. Si sumatur materia pro aggregato materiæ & priuationis, priuatio est pars ipsius aggregati, inquit Zabarella.

Arithmetici accipiunt pro Toto (quod Græcis ὅλον vel σύνολον) prodeunte ex additis numeris. Dicitur etiam tota summa. Græci vocant συναγόμενον. Alias vocatur accumulatum, sicut aggregatio accumulatio, vt cum dicitur augmentum tertio modo fieri per accumulationem, qua vnum additur alteri: Vbi appositio fit per solum contactum (cui opponitur appositio per coaptationem naturalem, vt cum brachium coaptatur manui).

AGITATIO.

Agitatio Physicis est motus violentus Dic, quis agaso, mihi piger est agitator aselli?

aselli? Philomelæ Brettanæ est Genus in definitione motus. (Motus est agitatio, &c.) Sed aures eruditiorum hãc cantilenam auersantur: Motus enim est ἐντελέχεια, id est perfectio, seu actus, non ἐνδελέχεια, id est, continua seu perennis motio, vel continuatio motus. Idem iudica de anima. Vid. eruditam disputationẽ Fortunat. Crell. in l. 3. ἀκροάσ. Arist. p. 112. & Scalig. ex. 307. s. 14. 39. 12.

Agitatio etiam ad mentem traducitur. Dicitur enim agitatio mentis, quæ est Διάνοια. Vid. Scal. ex. 307. s. 5.

ALGORITHMVS
pro Arte supputandi.

Algorithmos vel Algarithmos barbare vocant nunc Rationum putationes seu ἀριθμοὺς, corrupta voce Græca à Saracenis, qui in Græcas quondam artes derelictas & solas inuaserunt, atq; ab illis ad nos manarunt magna ex parte luculentæ.

Idem autem, quod Algarithmo, etiam aliis quibusdam accidit, vt τὸ μέγιστον, Almagestum, & τὴν χυμείαν Alchymiam dicerent. Iohan. Schoner. Mathem. in exempla ad Georg. Volcamerum præmisso Algorithmo demonstrato. Barbari vocant artem calculandi.

ALGEBRA.

Algebra est pars Arithmeticæ, quæ è numeris figuratos valores numerantibus numerationem propriam instituit. Figurati valores sunt numeri figurati, velut latus, quadratus, cubus, biquadratus, qui interdum res numerabiles fiunt, cum eorum valores numeramus, veluti secundum vnitatem numeramus 1 l, 1 q, 1 c, secũdum multitudinis numerum 2 l, 3 q, 4 c, quemadmodum denarios, asses, libellas numeramus sic, 1. d. 2. a. 6 lb. P. Ram. in Algeb. l. 1. c. 1. Eodem sensu dicta est ab Italis ars de la Cosa, ab aliis Cossa, & ars rei ac census.

Nomen Algebræ Syriacum putatur, significans artem & doctrinam hominis excellentis. Nam Geber significat Syris virum, idque nomen interdum est honoris, vt apud nos Magister aut Doctor. Etenim insignis quidam Mathematicus fuisse fertur, qui suam Algebram Syriaca lingua perscriptam ad Alexandrum M. miserit, eamq; nominauerit Alumcabalam, hoc est librum de rebus occultis, cuius doctrinam Algebram dicere maluerunt. Is ab Indis dicitur Aliabra.

ALIENVM, ALIENATIO.

Alienum est quod est naturæ diuersæ, aduentitium extrinsecus receptum, Græcis est ἀλλότριον: ei opponitur Essentiale, quod 3. de anim. dicitur παρεμφαινόμενον, quasi iuxta-inapparens, intus apparens, id est, in ipsa natura recipientis inexistens. *Barb. dicit ab extra receptum.*

Itaq; apparens prohibet alienum, hoc est, interprete Zabarella, obiectum primarium si in natura recipientis contineatur, impedit seu prohibet receptionem sui ipsius ab externo: itaque omne recipiens debet esse denudatum à natura receptibilis, vt ait Auerroes, Sublata enim receptione obiecti primarii adæquati, vt coloris, aufertur simul cuiuscunque secundarii obiecti, vt magnitudinis vel motus receptio.

In Politicis Alienum esse ab aliquo est nõ fauere alicui, esse voluntate ab aliquo alienata.

Alienatio mentis Plinio & Cornel. Celso est vesania.

Alienatio Termini in Logicis est, cum

L

vox alienatur à propria significatione. Quod fit nonnunquam in subiecto vel prædicato coniuncto, cum in eo continentur voces repugnantes, ad quas sequitur Contradictio, vt: Homo mortuus, id est, cadauer humanum: Homo pictus est in templo, id est, imago hominis. Hic à coniunctis ad diuisa non valet illatio: Socrates est Homo mortuus: Ergo Socrates est homo. Homo pictus est in æde: Ergo homo est in æde.

Eleuatio termini est, cum vocis significatio eleuatur seu deminuitur propter adiectum, vt: Panis vitæ æternæ. Hic adiectum est terminus eleuans.

Amicus lingua, φίλος ἀπὸ γλώσσης.

Proprietas vnius naturæ potest de alia natura prædicari in concreto, seu per verbum concretum: vt, Deus est passus, id est, Persona, quæ etiam Deus est, passa est, non autem diuina Natura. Nam de altera natura enunciari nequit, quod alterius proprium est.

De Natura humana in concreto dici est de Homine dici.

In Politicis Alienatio est rei suæ iurisque sui in alium translatio. Seneca. Sic alienare est dominium in alium transferre, quod potissimum fit per traditionem.

A L I Q V I D.

Aliquid non vno modo accipitur.

Aliquid { Transcendens, pro Ente, vel eo, quod non est nihil, vt Modus Entis.
Non Transcendens, pro particulari Ente seu re aliqua. }

Quid? quod etiam ipsum Nihil nonnunquam significat Aliquid. Seuerin. Boetius cap. 1. de duabus Naturis Christi: Etiam ipsum Nihil significat Aliquid, sed non Naturam. Neque enim quod sit aliquid, sed potius non esse significat. Omnis vero natura est.

Intelligo quid sit nihil: Intelligo igitur aliquid. Hoc vnum scio, quod nihil scio. Ergo aliquid scio, id est, noui.

Cum dico, Aliquid noui habeo, Aliquid non est Transcendens, sed speciem consignificat. Cum dicit Cicero, me velis esse aliquem: Aliquem significat specialiter.

Fonsecæ spatium infinitum non est aliquid, id est, verum Ens, & est aliquid, id est, rei capacitas.

A L I Q V A L E.

Aliquid exiguum, vel aliquid saltem solent vocare Aliquale, vt Aliqualis notitia, id est, vel parua notitia. Aliqualiter, id est, aliquo modo discrepat à ζῶ simpliciter. Sic Scot. l. 4. dist. 49. Quicunque beatus, qui habet claritatem, cum est approximatus passo, sibi simpliciter vt oculo glorificato, vel passo aliqualiter proportionato, vt oculo non glorificato, necesse est, vt immutet oculum.

Thom. de Aquin. in l. de Diuinis nominibus Dionys. [a] Aliqualis similitudo est creaturarum ad Deum, ex quo intelligitur maiorem esse hic dissimilitudinem.

a Al. qualis, quali.

Tò Aliqualiter contemplari Scotus opponit ei, quod est comprehendere, vel perfecte contemplari. Significat igitur Aliqualiter imperfectionem. Sic idem dicit, Ad aliqualiter hoc declarandum.

ALL-

ALIQVOTVS NVMERVS.

Aliquotus Numerus est numerus aliquoties multiplicatus, seu aliquoties multiplex respectu vnitatis, quæ non species, sed materia est numeri, quæ omni numero & finite & infinite multiplici accidit proprietas seu affectio. Schegk. 5. demonst. Nam vt actu finitus omnis est, ita potentia infinitus est numerus. Idem ex Aristot. Quare etiam ratione vnitatis numerus omnis finite multiplex est, siue par fuerit, siue impar. Aliquotum finitum Aristoteles vocat ποσὸν, Infinitum vero aliquotum ἄπειρον.

ALIVD.

1. Aliud diuersum est vel ratione, vel re etiam, vel modo rei, vt aliud sunt partes, aliud Totum: aliud species, aliud genus: aliud materia, aliud forma. Pars enim est in Toto, & Totũ in partibus, sed alio modo. Aliud est vas, aliud quod est in vase.

Alteratum necesse est fieri aliud, quam prius, & perdere priorem habitum. Plat. in Parmen.

2. Aliud accipitur speciatim à Scaligero, vt sit nota specificæ differentiæ, Exercit. 6. sect. 14. Aliud (ἄλλο) fit in generatione per substantiam. Et paulò antè: Qualitatum receptione non fit, *Alietas*, Græce ἀλλότης, in subiecto, sed ἀλλοιότης, *Alteritas*, vbi subiectum manet vnum. Boet. in Porphyr. Alteratum esse dicitur, quicquid aliqua ratione diuersum est, non tamen specifica differentia. Nam tunc non alteratum, sed aliud esset.

Paul. Scalig. epist. Cathol. l. 3. p. 188. Homo à puero crescens in virum non est alius substantialiter, aut diuisiue, imo idem est, vna duntaxat augmentatione differens.

Aliquid esse, & τὶ ἦν εἶναι, sunt idem re, sed differunt ratione. Alex. Alens.

ALLITERATIO.

Alliteratio idem cum paranomasia est seu agnominatione. Alias dicitur παρήχησις, cum literis paulùm mutatis, vel syllabæ quantitate, quadam similitudine vocum, in contrariam vel diuersam significationem deflectimus.

Fit autem {
- Additione: Verba, Verbera.
- Variatione literarum: *Spes confisa Deo nunquam confusa recedit.*
- Detractione; caula, aula: hara, ara.
- Translatione; non laudator, sed adulator.
- Mutatione quantitatis: *Oblitus est vino, sed non oblitus amoris.*

Accedit & nonnunquam Echo, vt Grata, rata: Generosa, rosa: Sacerdotium, otium.

Alia Exempla.

Tange lyram digitis, liram fac arator in agris,
Sulcus agri lira est, dat lyra tacta sonum.

Sæpe scelus cœlum zeli velamine turbat,
Sculpendum cœlo sed scelus illud erat.

Quæ { Ira / Mi ra } Dei { Patris propter peccata peremit, / Fratris facies placata redemit.

ALLVSIO.

Alludere est alio, quod dicis, referre.

Sic dicimus alludere ad sententiam aliquam, & allusio ad locum aliquem communem.

Hieronym. quadam epistola reprehendit interpretem Lucæ, qui alludât in verbis, frigeat in sensu. Dicitur & allusio ad affectus alicuius.

Allusio ab Alciato in Comment. de verborum significationibus: Et ab Oldendorpio in Topicis Legalibus, distinguitur ab Etymologia, vt neq; ad substantiam rei, neque ad deriuationem omnino respiciat, sed ad solius vocis similitudinem referatur; itaque argumentum ab allusione non sit iustum, nisi ad similitudinem nominis similitudo quoq; rationis accedat.

Exempla allusionis sunt: Furtum, quasi furuum: Testamentum, testatio mentis; Sacellum, sacra cella. Furis enim etymologia est à φώρ, quæ vox est ἀπὸ τῦ φέρειν, id est auferendo; Testamenti à testatione: Sacelli à sacro. Sic allusio est: Mutuum, quod de meo fiat tuum.

Vsus.

Iustinianum irridet Laurent. Valla, qui Testamentum dixerit testationē mentis esse. Si hoc verum, Ornamentum & Vestimentum, idque genus similia deducerentur à mente.

Responsio hic Alciati est: Iustinianus nō adducit Etymologiam, sed Allusionem, qualem Grammatici Paranomasiam, Rhetores Parison habent, solumque in ea nominis conformitas spectatur, quod & Quintilianum non latuit, cum non ad originem vocis, sed ad soni similitudinem referatur, vt hoc casu eo melior sit allusio, quod veritatem etiam respicit atque attingit. Nam in testamentis mens potissimum dominatur.

ALTERVM.

Alterum quicquid est in ordine Entium ab aliquo, per alteritatem necesse est esse alterum. Marsil. Ficin. in Platon. Parmen Idem opponit Eidem.

Alterum, θάτερον, Platoni in Sophista est ὑσίας συμβεβηκὸς, substantiæ accidens, quod etiam ὄντως μὴ ὄν vocat, quia non est rei ὑσία.

Alterum apud Latinos & ordinem significat, & numerum consignificat, mutationem vero nullam.

Sed Physicis mutationem innuit pertinentem ad qualitates. Scalig. exerc. 6. sect. 14. Aqua vbi calefit, duas intelligimus qualitates, quarum prior frigiditas abolita fuerit: secunda siue altera, quæ est frigiditas, alteram ipsam esse fecit aquam à se ipsa, aliam non fecit.

ALTERITAS.

Abstractum Alterius est Alteritas, ἑτερότης, à qua sæpe distinguitur ἀλλότης, Alietas.

Plotinus, laudante Francisc. Georg. Veneto, libro de Harmonia Mund. cant. 2. ton. 1. cap. 11. Genitum ei qui genuit, vsque adeo cohæret, vt sola Alteritate videatur esse discretum.

Theologi dicunt, Filius à Patre non differt essentia, sed relatione reali.

In hominis animo est idem & alterum Platoni, ταὐτὸ καὶ θάτερον, quod videtur esse ænigmatodes. Ita igitur explico: In homine est ratio & intelligentia; hæc nomine ταὐτοῦ significatur. Sunt in eadem etiam ἄλογοι, cupiditates,

ditates, varii animi motus (θατέρου κινήσεις) cum cupiditates illæ rationis imperio excusso dominantur: at cum ratio imperium obtinet, suo & proprio motu cupiditatibus moderatur, inde prudens & constans animi status existit, & hoc ταυτὸ est. Vide Platon. Tim.

Alteritas videtur significare ipsam diuisibilitatem siue duitatem (sic audet loqui M. Ficin. in Platon. Sophista) differentiæ omnis & distinctionis originē, ad quam sane perueniendum est, abstractam, & ab omnibus particularibus differentibus & differentiis absolutam, quia hæc omnis distinctionis formalis origo est. Ficin. in Platon. Sophist.

Idem in eodem: Alteritas ipsa in quolibet dici potest non ens cum ente confusum, atque confundens tamen in opposito negatiuo præcipue non Ens appellatur, interim enti permixtum.

Iohann. Grammaticus Philoponus Alexandreus in Comment. in lib. 1. de generat. & corrupt.

Homerus mutationem Vlyssis in accidentibus alterationem nominauit, dicens, Alter mihi hospes nunc videris, quam prius. Et paulo post: Generatio aliud facit, vt ex aqua aerem, alteratio vero alterum, vt ex alio nigrum.

ALTERATIO.

Scaligero alicubi Alteratio est qualitatis generatio, sicut ei in augmento omni fit generatio quantitatis. Alteratio enim habet proportionem generationis (simpliciter dictæ, quæ proprie est in substantia.) Scalig. 101. sect. 14.

Alteratio proprie dicta, nonnullis variatio, Iohanni Grammatico est in passiuis qualitatibus facta mutatio manente subiecto sensili eodem. Hæ enim recipiunt magis & minus. Huic opponitur quasi alteratio, vt in sonis, graui & leui.

Alteratione quicquid fit
- Illius hoc primum, illud posterius fit.
- Fit ἀθρόως, aceruatim, confertim, id est, totum seu simul in omnibus partibus, vt contingit in lactis & aquæ concretione.

Alteratio, quæ facit alterum
- Sensilis, Physica, dicta κατ' ἐξοχὴν, secundum qualitates, vt odoratio, coloratio, leuigatio, exasperatio.
- Insensibilis, qua acquiritur qualitas insensilis
  - Παθητικὴ, qua affectus variantur, vt, contristatio, lætificatio.
  - Γνωστικὴ, qua notitia rei acquiritur, vt sensio, intellectio, omnisq; institutio & exercitatio, qua habitus intellectus acquiritur.
  - Ἠθικὴ, qua mores alterantur, vt dehortatio, obtemperatio, omnisq; institutio & exercitatio, qua habitus moralis comparatur.

Παθητικῇ homo fit ex tristi lætus: Γνωστικῇ ex ignorante sciens, ex indocto doctus, ex insipiente sapiens: ἠθικῇ ex imprudente prudens, ex improbo probus.

Alterationem inferre proprium passionis est.

Ex Alex.Alensi,8.1.Phil.

Alteratio { Realis,via ad generationem.
Intentionalis,cum non lucidum mutatur in lucidum.

Ex Thom.Aquin.1.de Cœl.l.7.

Alteratio {
Passiua; elementaris — qua ita aliquid abiicitur, vt aliud addatur: vt cum de frigido fit calidum.
Perfectiua, cœlestis, — qua aliquid ab alio perficitur, absque alterius abiectione. Hæc est in potentia sensitiua, & potest etiam esse in cœlestibus corporibus.

Ex Alb.Magn.1.de cœl.tract.1.
cap.11.

Alteratio {
Motus Naturalis dicitur κατ' ἐξοχὴν { ad melius. ad peius.
Finis motus. Hæc fit repente seu subito per illuminationem & per lumen, quod est forma prma corporis luminosi. Hæc alteratio conuenit Lunæ.

Illa proprie dicta est alteratio: Hæc vero improprie.

Alteratio est primo & principaliter in primis qualitatibus. Secundario est in secundis nempe interuentu primarum.

De Naturali Alteratione intelligatur, quod dicitur alterationem requirere quinque 1. agens extra mobile per qualitates actiuas. 2. Alterantis contactum.3.qualitatem. 4. variationem præter essentialia secundum qualitatem.5.contrarium actu pugnans.

De quasi & impropria alteratione intelligantur hæc. Alteratio in mentibus puris est intellectuali potentia in obiectum intelligibile trāsformari. Marsil. Ficin.in Platon. Parmen. Alterationis motus in anima est, quando affectum & vitam, & formam, & actionem superiorem(vt angelicam) vel inferiorem (vt brutam) habet, quasi facta iam altera.

Ad quasi alterationem seu improprie dictam etiam referunt, cum sit mutatio priuationis vel habitus.

Alte-

Alterabile igitur est secundum qualitates mutabile. Atq; vt ex antegressis apparet, alterabile est.

Alterabile alteratione { Reali, quæ fit ad aduersam seu contrariam, vel mediam qualitatem. | Spiritali, (vt sensatio, tactio) quæ fit in instanti. Licet enim inter qualitates reales sit vera contrarietas, earum tamen species spiritales nullam habent contrarietatem. }

Quædam alterantur (vt & augescunt) ex se seu intrinsecus seu ab interna vi. Quædam extrinsecus seu ab externo, vt quæ alterantur ab aere continente. Nicol. Leonicer. in comm. in Aristot. libr. de motione animal.

ALTERNATIO.

Alternatio est per vices successio, variatio, vel commutatio. De hac versus:

Hæc alternanti potior sententia visa est.
Eaque innuitur illo:
Atque animum nunc huc celerem, nunc diuidit illuc.

Alternationis species est tum huius miseræ vitæ cum meliori commutatio: tum translatio hominis sine morte ex hac vita in vitam cœlestem, quæ fiet subita Mutatione, quæ iis erit pro morte, & suscitatione, qui superstites in die nouissimo erunt, vt docent θεολογικοί.

Alternatiua propositio recentioribus nihil aliud est, quam propositio Disiunctiua. Alciat. in comm. de verbor. significat. & Iulius Pacius in Logic. Alciatus ait: Complecti & Disiunctiuam & subdisiunctiuam. Disiunctiua ei est contrariorum (quæ immediata sunt.) Disiunct. diuersorum, quæ habent medium, vt sedere & ambulare. Medium hic accumbere, stare.

ALTERNATIM.

Alternatim particulam τὸ per vices significare notum est. Eam dupliciter accipiunt Geometræ. Interdum iuxta talem situm: Interdum iuxta talem rationum consequentiam. Procl. in Euclid. l. 4. comm. 1.

ALTITVDO.

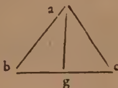
Altitudo alicuius rei est portio de circulo eleuationis à re eleuata ad horizontem, Iohan. Paduan. in Sphær.

Altitudo aliquando accipitur pro profunditate, altum pro profundo, vt altum mare. Sic profundum cœlum pro alto.

In columna idem re esse altitudinem & longitudinem, sed differre ratione ait Scaliger: quia longitudo sit ea dimensio, quæ tractu maxima sit, quocunque situ fuerit columna. Altitudinem vero esse erectam longitudinem, quippe quod erat partis tantum ac summi fastigii (hoc enim erat altum) attributum est toti, cuius totius illud & extremum & supremum erat. Tres igitur cum sint dimensiones, longitudo, latitudo, profunditas, si ab imo ad summum erectam longitudinem contêplere, altitudinê inuenies: si iacentis colũnæ longitudinem con-

considéres, nulla erit ibi in longitudine altitudo: imo illius columnæ altitudo est eadem, quæ & profunditas. Etenim latitudo est transuersa linea ad longitudinem: profunditas autem in perpendiculari, cuius summa pars alta, & erit, & dicetur: Tum quæ sub ea maxime distãs, ima. Quin etiam subtilius omnia perpẽdenti, in erecta columna tres quidem sunt dimensiones, sed minus aptis vocibus designatæ. Eadem namque est linea & altitudinis & profunditatis, quarum vtraq; longitudine continetur; cuius illa sane sunt extrema, alterum ad cẽtrum, alterum ad ambitum vniuersi. Idem statuit longitudinem ab altitudine differre prædicamentis, quod longitudo ad prædicamentum quantitatis, Altitudo ad prædicamentum situs referatur.

Altitudo cuiusq; figuræ est linea perpendicularis à vertice ad basin deducta, Euclidei; id est, Figura tãtam habet altitudinem, quanta est perpendicularis à vertice demissa, vt Trianguli a b c. perpendicularis a g ducta à vertice a ad basin b c appellatur altitudo trianguli a b c

Ita perpendicularis est mensura altitudinis figuræ. Altitudo seu ἔξαρμα poli (vulgo eleuatio poli) congruit cum loci latitudine.

Est & altitudo stellarum, vt Solis supra horizontem, altitudo solis meridiana, Altitudo æquinoctialis.

Iohann. Paduanio in sphæra alicuius rei altitudo est portio de circulo eleuationis à re eleuata ad horizontem; Eleuari hic est à superficie terræ attolli.

Altitudini inuestigãdæ inseruit Altimensorium. Altimensorium est instrumentum, per quod altitudo solis, aliarumque stellarum, aut cuiusuis rei eleuatæ elicitur. Iohan. Paduan. Veronens. in tract. 5. de vtilitate sphæræ, vbi & fabricam huius instrumenti docet, pag. 100. Huic instrumẽto incumbit regula volubilis, cuius linea per medium ducta trãsit per mediũ centrum, quæ dicitur Linea fiduciæ. Barbar. Alhidada.

Etsi autem altitudo Æquatoris & altitudo solis meridiana differant; tamen cum sol est principio Arietis, aut Libræ, ipsa altitudo solis meridiana per se est altitudo æquinoctialis.

Altissimum in meridie in horizonte nostro esse vel conspici est solem proxime ad verticem nostrum accedere. *Aliud longe est solem in suo orbe eccentrico esse altissimum.* Nam altitudo illa solstitialis in meridiano circulo primi mobilis cõsiderata solem nobis propiorẽ facit, hoc est, quia propius ad verticem nostrum accedit, rectiores in Horizontem radios spargit, qui reflexi fortius densati efficacius calefaciunt. Ea altitudo certarum partium terræ est, non vniuersæ. Nam dum nostro vertici Sol est propior, videtur Australibus remotior.

Altitudo vero solis in Eccẽtrico solis corpus ab vniuersa terra longe remouet atq; attollit, non ab vna aliqua parte, ac vires eius immodicas futuras nonnihil debilitat, quare & corpus Solis minus videtur in Apogeo (vbi distat altius à terra) quã in Perigeo (vbi propior est centro mundi seu terræ.) Longius autem sol recedit à centro Mundi

di, quando vehitur in signis æstiuis (id est, in loco boreali ad summum fastigium ascendit,) propior vero est centro Mundi, cum est in signis hybernis. Aliud autem est Altitudo solis, aliud exaltatio. Illa ad sublimitatem localem; Hæc ad ἰξοχὴν seu efficaciam & vim infertur. Vtramq; significat vox ὕψωμα: ὕψωσις exaltationi sæpius tribuitur.

AMBIGVVM.

Ambiguum 1. vocis est seu λέξεως (sic Ambiguitas est anceps vocis potestas.)

2. Orationis seu διανοίας. Hæc ἀμφιβολία dicitur.

3. Rerum.

Ambigua corpora Physica sunt, quę sunt ambignæ vitæ vel naturæ ancipitis, Græcis sunt ἐπαμφοτερίζοντα σώματα φυσικά. Talia sunt animalia, quæ dicũtur ἀμφίβια, quod partim in aqua, partim in terra degant: vel quod æque pascantur in vdo atq; sicco; Ἐπαμφοτερίζουσι quoq; Androgyni, id est, qui vtroq; sexu participant, & noctuę, quę quatuor pedes, vt terrestria animalia, alas vt volucres obtinent. Struthio item Africus, qui pennas habet & bipes est, vt auis, in palpebris autem pilosus est & bisulcus, vt quadrupes. Cāetros Oppianus ἀμφιβίους, quem sequitur Cardanus. Loco παμφοτερίζουσι, id est, ambigua sunt aer & aqua terræ & ignis comparatione. Arist. 3. Phys. 5. Vt enim grauitate & leuitate: sic etiam supero & infero loco participant. De amphibiis plura vide exer. 244. l. 1. Scal.

In Oratoria Ambigui status seu constitutio ex Ambiguo est sedes controuersiarum, quæ vel ex genere sermonis, nimirum ex æquiuocatione, id est, alicuius vocabuli ambiguitate, aut ex generalitate integræ orationis, vel ex rerum ipsarum confusione existunt. Cicer. l. 1. ad Herenn. Ex ambiguo controuersia nascitur, cum scriptum duas sententias aut plures significat.

Exemplum illustre subiicio.

Cuncta Leonte Leon cum fratre forensibus armis
Decertat, dubio bellaq; Marte gerit.
Belli causa Patris non intellecta voluntas
Ipse suas vtri nempe dedisset opes.
His etenim verbis, mea do bona cuncta Leonti,
Ante parens vsus, quam moreretur, erat.
Hinc sibi cuncta Leon patris bona vēdicat hæres,
Poscit & ipse Leon cuncta paterna bona.
Tu refer antistes nobis doctissime legum,
Vtrum ipso maneant iure parentis opes.

Vox est ab Ambigo, quod videtur esse deriuatum ab Am & Ago, quasi circumago. Albertus Magn. videtur deducere ab Ambio (quod non placet mihi,) cum dicit: Ambiguum dicitur, quod ambit vtramq; partem per rationes æquipollentes, & Ambiguitas est, quæ vnumquodq; contradictoriorum æqualibus ambit rationibus. Ethic. 7. tract. 1. c. 1.

Ambiguitas pro dubitatione seu ἀπορίᾳ à Platone accipitur, quæ impedimento est, ne progrediamur. in Cratylo.

AMBITVS, AMBITIO.

Ambitus proprie est circuitus, Græce περίοδος. Ita accipiunt Astronomi.

2. Accipitur pro limite seu extremo seu fine.

In vnaquaq; specie [a] certus ambitus præscriptus est quantitatis, qualitatum figurę, numeri, partiũ, situs, finium, officiorum. In longum ad vicesimũ primum ita crescimus, vt accretionibus haud parum latitudinis respondeat. Inde ad vicesimum septimum, vt aiũt, iustæ latitudinis ambitum capimus. Scal. 2. de Plant. Idem in ex. 307. l. 29. Anima ἐντὸς ἔχεται sic intus est, vt etiam sit in ambitu, perficiens, non autem extra vt Lux, &c.

[a] *Pro eo etiã dicitur certus præscitutus finis.*

Quæq; res corpulentia modum nacta est.

E Schol. Mathemat. Ductę lineæ à puncto ad ambitum ipsum ad punctum angulos conficiunt, ad ambitum statuunt basin.

In Politicis Ambitus ponitur pro crimine honoris affectati largitionib. aut pollicitis. Hinc Ambitiosus dicitur qui magis quam oportet, & vnde non oportet, honorem affectat. Seu, qui nimia honoris cupiditate inflammatus est, honoremque, vnde non oportet, aucupatur. Græce φιλότιμος. Arist. lib. 4. Ethic. Nicomach. cap. 4. cui opponitur ἀφιλότιμος, honoris contemptor.

Ambitio est honorum & gloriæ immodica appetitio. Francisc. Patrit. de Reg. 4. lib. Speusippo in definitionibus Platonis est Habitus animæ honoris gratia omnes sumptus admittens, præter rationis normam.

Ambitio igitur est vitium in excessu pugnans cum moderata honorum & magistratuum petitione vel appetitione. An ex ambitione oriantur aliquando actiones magnificentiæ & magnanimitatis, de eo quærit & disserit Institutio Moralis. Vid. Scalig. exer. 317. f. 4.

Ambitio igitur cum recta ratione valde improprie dicitur.

Ambitiosa diligentia est diligentia nimis anxia, affectata, laudis aucupatrix. Ita Vlpianus quoq; vsus est.

AMBVLO.

Ambulo proprie est incedo pedibus, quod non fit sine inflexione, Græce βαδίζω, vnde esse verbum Vado videtur. Improprie à Catone de re Rustica tribuitur auibus, & à Cicer. 2. de Finib. Nauibus.

Per Metaphorā interdum idem est quod peruagari, vt; per omnes leges ambulare.

Vltimo Ambulare abusiue dicitur id, quod serpit super ventrem. Alb. M. de an. tr. 1. c. 5.

In propria significatione accipit Aristoteles in Histor. Animal. vbi inquit: Ambulātia omnes pedes pares habent. Et in problem. Ambulationes accliues laboriosiores sunt, quam decliues. Et Alb. M. de mot. animal. 2. Ambulatio, inquit, fit in terra, vbi quies est animalium, ideoq; in illa oportet altero pede sustentari.

Ambulacra à Scaligero accipiuntur pro Scholis Aristoteleis, ex. 307. f. vlt. Ambulacrorum nostrorum candidatis facilis est responsio. Idque translate, Aristoteles enim inambulans disputabat.

Ambulatio proprie dicta aut est bipedum, aut quadrupedum. Bipedum fit ita, vt alter pes figatur, alter expellatur ad spatium accipiendum. Quadrupedum vero perficitur attollendo vnum pedem de prioribus in dextrum, & vnum de posterioribus in sinistrum, & è conuerso, vt ait Alb. Mag. de mot. animal. 2. tract.

Ambulare etiam à corporis motu ad animam nonnunquam transfertur. Ambulatoria enim, inquit Iurisconsultus, *Vlpianus.* est voluntas hominis ad vitæ supremum exitum vsque, id est, mutabilis, variabilis. de fundo dotali l. erit ergo Paulus. Erit ergo Voluntas Legis ambulatoria, id est, mutabilis ad permittendam alienationem.

Sic Metaphorice Ambulare accipiunt in Psalmo. Beatus vir, qui in consiliis impiorum non ambulauit: id est, qui vitam non instituit iuxta constitutiones aut placita impiorum.

Plura non addo, quia Solem, quod aiunt, facibus illustrare quorsum attinet?

AMICITIA.

Amicitia est commune ad vnum; Itaque eius veræ species non sunt, sed tantum gradus.

Est au-

Est autem Amicitia virtus reciprocæ beneuolentiæ. Francisc. Patrit. de regn. Est mutuus amor, stabili quadam, id est, honesta consuetudine confirmatus. Marsi. Ficin. Est stabilis vitæ duorum vnio, seu habitus ex amore diuturno contractus. Platoni & eius asseclis. Est ἀντιφίλησις οὐ λανθάνουσα, Aristoteli, id est, vtrique perspecta & cognita.

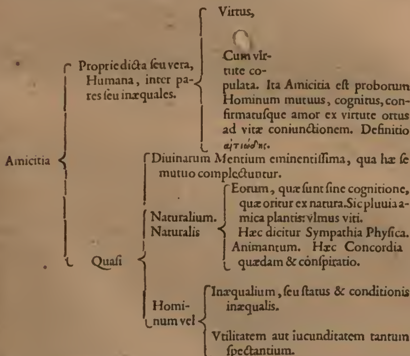
Hæc perfecta est, vel imperfecta.

Perfecta ex virtute oritur. Imperfecta est ob vtilitatem, iucunditatem seu voluptatem.

Francisc. Patrit. Amicitiæ 3. facit species: Naturalem, Ciuilem & Hospitalem, Etsi Hospitalis sub Ciuili, voce generatim accepta, comprehendi possit.

Naturalem Platonici triplicem faciunt. 1. Pietatem. 2. Indulgen[illegible] 3. Necessitudinem. Sed Alb. M. Pietati nomen amicitiæ detrahit, quod minus hoc ei videatur: Amicitia, inquit, vera non est inter parentes & natos, sed potius Naturalis pietas.

Dixi nomen esse πρὸς ἕν, principaliter igitur tribuitur amicitiæ honestæ, quæ est inter probos. Itaq; κατ' ἐξοχὴν amicitia accipitur ab Alb. M. cum dicitur, Amicitiam non fundari nisi in honesto. Impropriè accipitur pro beneuolentia. Hæc enim non est formaliter amicitia, sed tantum eius principium, teste Aristotele.

Explicatio.

Naturalis) φυσικὴ ὄρεξις, naturalis appetitio. Huc pertinet Amicitia Empedoclis, cui contentio opposita. Empedocles Amicitias vocat qualitates inter se conuenientes, eamque ait caussam esse generationum: Calidum procreat calida: Humidum humida. Similia enim à similibus oriûtur & alûtur. *Canon. Similia sunt capacia similium.*

Contra litem vocat dissentientes & pugnantes inter se qualitates, & ait esse causam [illegible]num, quo pertinet Axioma [illegible]aria à contrariis corrumpuntur. Cum ignis gignitur ex aere, necesse est aeris formam expulsam esse. Versus Empedoclis sunt:

Ἄλλοτε μὲν φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα,
Ἄλλοτε δ' αὖ δίχ' ἕκαστα φορεύμενα, νείκεος ἔχθει:
Τῇ μὲν γίγνονται, καὶ οὔ σφισιν ἔμπεδος αἰών,
Τῇ δὲ τάδ' ἀλλάσσονται διάμπερι, οὐδ' ἅμα λήγει.

Id est, κατὰ πόδας:

Interdum quidem per amicitiam congrediuntur in vnum omnia.

Aliâs vero iterum omnia in diuersas partes seu formas feruntur p[illegible] nimicitiam litis seu contentionis.

Illâ quidem fiunt res, & ipsis non est stabile æuum, seu firma ætas.

Hac vero res mutantur omnino, nec tamen simul cessant.

Latinus Poeta sic ἑρμηνεύει:

Iungit amor quandoq; Elementa & semina rerum,
Dissiliunt odiis eadem certantia rursus.
Sic res gignit amor: sed non durabile quicquam
Nascitur, inq; vices mutantur cuncta subinde.

Melanch. l. 1. de principiis. Arist. l. 3. prim. Philosoph. c. 4. Ioh. Velcur. l. 4. Com. Phys. c. 2. Empedocles ex 4. Elementis, & ex amicitia liteque dicit compositam animam, significans formæ cum materia conuenientiam & quietem amicitiæ vocabulo, qualis concordia animæ est cum suo corpore. Per litem vero significat potentiam & habilitatem, quæ est in corpore ad corruptionem & sui mutationem: qualis est discordia animæ cum corpore, quando à se inuicem dissolui volunt atque dissoluuntur.

AMICVS.

Amicus, vt φίλος, accipitur modo actiue, modo passiue. Actiue pro eo, cuius est φιλεῖν: Passiue pro eo, qui est ἐν φιλουμένοις. Actiue: Amicus certus in re incerta cernitur, id est, qui certo nos amat. Passiue: Amicus Socrates, amicus Plato, sed amicior veritas, id est, carior. Vtramque significationem plane ostendunt sequentia. Plautus: Nihil homini amico est opportuno amicius, Amico actiue, amicius passiue. Nicol. Gronichius, versor Ethicorum Aristot. Nobis Amici sunt, qui Ideas introduxerunt, sed æquum est veritatis rei tenendæ causa, suo etiam decreto tollere, Philosophos præsertim. Etsi enim vtrique chari sint, tamen præclarum est pluris æstimare veritatem. Hic Amici & chari sunt synonyma. Sic φίλα πράττειν est grata facere.

Amicum etiam dicitur per Metalepsin, quod est ab animo profectum amico, vel amicum animum ostendit: Vt, δόσις δ' ὀλίγη τε φίλη τε γίγνεται ἡμετέρη, id est, donum paruum, & ab animo beneuolo profectum. Ciuitates amicæ sunt, quæ amicitia sunt deuinctæ.

Amicum etiam est amicitia dignum, vt: φίλος, φίλα ἔρδει, Amicus quæ amicitia digna sunt facit.

In eo autem differunt Carus & Amicus, quod Carus semper passiue accipitur pro grato, accepto, seu eo, qui dilectus est; Et semper adiectiuum est. Amicus vero etiam substantiuum est. Quod autem amicus dicitur & de amante & de Amato, causa est mutuum seu reciprocum illud, quod est in vera amicitia, quod ἀντιφιλεῖν est Græcis. Amicus scilicet est amici amicus; vt carus est fauenti carus, & fauens est caro fauens.

AMA-

AMABILE.

Amicabile & Amabile differunt: Illud est quod debet Amicus, vel quod pertinet ad amicitiam, Græce φίλιον: Hoc vero quod dignum est amari, Græce φιλητὸν, Amoris obiectũ: *quod habet rationem boni.* Atque hoc obiectum est amoris adæquatum. At principale potest statui Pulcrum. (de hoc intellige vetus illud, τὸ καλὸν φίλον ἐστί). Nam amantibus sæpe suarum puellarum næuus, aut aliqua fœditas est nimiæ magnæ voluptati. Petr. Martyr in Eth. l. 1. & nonnunquam amatur res desperata.

AMOR.

De Amore tum Physica tum Moralis institutio est. Est autem amor appetentis facultatis affectio, qua id appetitur, quod bonum putatur, & imaginationi suauiter blanditur, quo frui cupiunt animantia, feruore cordis instigata. Descriptio est Cornel. Valer. in Institut. Phys.

Vel est inclinatio appetitus insequens approbationem facultatis iudicantis cum voluptate, ex consensione obiecti, vt boni, cum facultate; vel cum dolore, ratione priuationis. Hæc contracta est ex Piccol.

Vel, Amor est affectus vnionis seu συναφείας, id est, copulationis.

Vel est affectio amantis erga rem amatam.

Intelliguntur autem hæ descriptiones & definitiones de Amore creato, non increato, qui Deus est, ac caritas, vt dicitur. Is enim amor, ea caritas proprie affectio non est, sed οὐσία.

Dicitur affectus vnionis, quia amans cum re amata vnum est, quoad licet appetit. Quocirca & hærent, & corpora cõserunt, & spiritus duos osculorũ coniunctione, vt vnus sit, faciunt. Id quod Amoris fundamentum cum putarent esse veteres Sapientes ἐνσμαθῆται, basium Græca voce nominarunt, Iudice Scaligero. Βάσις enim est fundamentum.

Quæ duo sunt, atque vnum esse queunt, propter similitudinem, appetunt esse vnum. *In Amore est vnio cũ aliquo.*

Amantes tales sunt. Ergo, &c. Et per consequens Amor est appetitus vnionis (siue ea sit præsens, siue futura) seu affectus potius, quo appetitur Vnio.

Cur dicis potius? Quia videtur Scaligero appetitus non esse de essentia amoris: Quia postquam re amata, qua diu caruimus, potiti sumus, nõ manet appetitus, & tamẽ manet amor, & quidem aliquãdo feruidior priore. Cũ in Patria fruemur summo bono, lõge erit excellentior amor præsentis Dei, quam nunc est in hac appetentia, ait Scaliger. Itaque idem describit Amorem affectum, quo cum re amata aut vnimur, aut vnionem perpetuamus. Describit, inquam, quia vtitur Disiunctiua Aut (Breuiter, Est affectus animi vnionis, vt hæc sit vel continuetur). Potest tamen affectus appetitus dici hoc sensu, quod sit appetentis facultatis animæ motus. Causa Amoris species, id est, repræsentatio ac forma, quæ accidit animo eiq; imprimitur, vt creet in eo dispositionem vnionis. Arist. Amore nemo capitur, nisi prius fuerit specie delectatus. 9. Eth. ad Nicom. cap. 5. Ea (Species) aut est vera, aut falsa, id est, ex opinione, aut recta, aut distorta seu deprauata. Et rursus aut bona, aut mala. Hinc & bonus & malus amor est. Rursus est fortis vel debilis. *Quid species ad amorem disposit.*

Ordo in amicitia Ethica hic est. Prima est est cognitio obiecti seu impressio speciei: Ab hac est progressio ad beneuolentiam: Ab hac ad amorem mutuum: Ab hoc ad Amicitiam.

Constantiæ Amoris causa est certum, exploratum iudicatumq; propositum, quo ducimur ad firmitatem quandam intensionis illius.

Distinctiones quædam Scholasticorum.

Amor:
- Amicitiæ, quo voluntas diligit obiectum conueniens.
- Concupiscentiæ, quo aliquid amatur propter aliud.
- Complacentiæ, velle alicui bonum iam habitum, vt cui gratulamur.
- Beneficentiæ, cum vult benefacere.
- Desiderij, quo alicui volo bonum absens, vel quo bonum, quod abest, appeto.

Duplex est in Amore actus.

I. Desiderium, quo ad rei amatæ vnionem rapimur.

II. Gaudium, quo in re nobis vnita acquiescimus. Is vel est Intensior, (qualis est in caritate, quæ à Scaligero dicitur Amor intensus) vel remissior.

Sed Scaliger esse Amorem etiam sine gaudio pronuntiat. Non gaudemus, inquit, ex quocunque amore, sed modeste ferimus sæpe conuenientis rei coniunctionem, quæ vera & inculpata voluptas est. Quippe coniugio neque gaudeo, neque tristor, sed satis habeo, id est, acquiesco.

Alij (vt Gualand. Episcop. Cæsinas l. de ciuili facultate) sic:

Vt Appetitus est triplex, sic Amor est
- Irascibilis, appetitus conseruandi iuuantia. Odium contra perdendi, quæ perdere velles.
- Concupiscibilis; Appetitus Venereus, odium contra eius Auersatio.
- Rationalis: Humanitas, quæ est appetitio benefaciendi dignis. Odium contra appetitus nocendi perditis & indignis.

Ex Platonis Symposio, seu Dialogo de Amore ἀπομνημονεύματα.

Platoni duplex est Amor: vnus οὐράνιος, Cœlestis & honestus, qui honesta amat, & ad diuinas res homines impellit. Ἐπιδήμιος, id est, vulgaris, & inhonestus Alter, qui res turpes persequitur: quo pertinet Tartareus & portentosus.

Ille ordinatus est, hic inordinatus, Græce ἀνάρμοστος.

Amoris autem vocabulo in Disput. Platon. de Amore intelligitur appetitio boni & præcipue beatitudinis, vt boni οἰκείου, (licet amoris appellatio vni speciei attribuatur, vulgo Ioh. Serran.) cui appetitioni seu ὀρέξει inest amor, qui est Concordia & Humanitas, societatis humanæ vinculum.

Amor[a] naturalis est, vel ἐπίκτητος. Naturalis est ἄνευ λογισμοῦ, sine ratiocinatione. ἐπίκτητος est ex ipsa ratiocinatione.

[a] ὄρεξις φυσική.

Naturalis Platoni est appetitio naturalis in nobis, qua res nobis bonas, & quibus indigemus, appetimus. Hic complectitur cupiditatē & studium felicitatis, quod omnibus est ingenitum, vt bonum suum opterit, illudq; sibi adesse velint. Ita autem accipitur amor κατ' ἐξοχήν. Nam omnibus animantibus hoc est ingenitum, vt bonum, expetant vi ὀρεκτικῇ, seu impetu quodam naturali. Itaque amor etiam eis conuenit. Est quidem in omnibus rebus naturali vi aliquod dissidium, sed hoc Amoris vi & efficacia ita componitur, vt inde harmonia & homologia, id est, concentus & consensus, existat, quæ quidem est omniū rerum salus. Serran. ad Platon. Conuiu.

Naturæ

Naturalis amoris gradus summus est vehemens & pene incredibilis στοργὴ, non modo in hominibus, sed in omnibus etiã animantibus, parentũ in suos fœtus. quib. nimirum & amandis & alendis est imperuestigabilis quidam amoris impetus.

Causam ait Plato esse cupiditatem immortalitatis, quam in fœtibus augendis ac propagandis, & in parentum demortuorum vicem substituendis molitur natura. Plat. in Conuiu. Ex quo intelligitur & hoc, Amorem non dici æqualiter de quouis illiusmodi affectu.

Amori cognatus est Fauor. Sed fauor propriè amor non est. Nam fauor est ex amore, animi inclinatio ad bonum cuiuspiam & commodum. Is tam potest esse post intensum amorem, quam in ipsis initiis seu rudimentis amoris. Itaque non probatur Scaligero, quod Ludou. Viues dicit, Fauorem esse amorem inchoatum, vt quod non sit perpetuum. Bene velle Scaliger posterius facit amore, quia sentit, non esse de Amoris, vt loquũtur, essentia, seu Amorem esse posse sine beneuolentia. Amo Deum; sed quid potest ex voluntate mea ei accedere? Hic sciendum Scaligerum Amorem latissime sumere, Aristotelem autem de amore humano & Ethico loqui, cum beneuolentiam facit eius principium, non de diuino.

Gradus & crases amoris sunt. Interdum est languidior, interdum exuberans, interdum æquabilis, interdum feruidior aut exuberans, qui interdum iam furor est. Æquabilis põt esse absq; lętitia. Interdum miscetur amor cum tristitia, interdum cum lætitia.

Vltimo Amor est
- *Proprius magis.* — *Otiosus*, actu primo, Affectiuus, παθητικὸς, Actus voluntatis elicitus, quo volo alicui bonum. Itaque Immanens.
- *Improprius.* — *Efficax*, actu secundo cum opere, effectiuus, ποιητικὸς, Actus à voluntate imperatus, quo procuratur bonum illud, quod amato optatur, aut habitum cõseruatur. Hic est effectus prioris.

AMARE.

Amare Aristoteli 2. Rhetor. est velle alicui, quæ bona arbitramur, illius, non sui causa, & ea pro viribus efficere.

Plenius.

Amare aliquem est alicui velle bonum, vel velle alicui id, quod putès bonum esse, idq; pro virili præstare, & in eius bono suauiter acquiescere.

Carum habere plus est, quam amare. Sic Scaliger. Amor quo rem amo, quam possideo, cũ sit fruitio, ex fructu amabo, siue fructus sit in necessitate, vt vita, siue in vtilitate, vt deambulatio, siue in voluptate, vt in aspectu viridariorũ. At eodẽ modo fruar Indicis rebus, q̃ mihi dono datæ sunt, atq; si frequentes in foro venirent. Æqualis igitur amor est tam in raris, quam in vulgarib. Sed Indicæ cariores, propter carendi metum, & quia non facile est eas λαβεῖν.

Ciceroni tamen Amare & Carum habere paria sunt.

AMPLIATIO.

Ampliatio Scholasticis Logicis est, cum dictum speciale (vt quod ad certum quippiam directum est) generaliter interpretamur, & ad vniuersum seu καθόλου accommodamus: Alias ἔκτασις, id est, extensio, & dicti laxatio: cui opponitur Restrictio, quæ reuocat orationem à genere ad certam speciem, à toto ad partem.

2. Cum vnum tempus extenditur ad plura, vt cum dico, Homo est Animal, intellige, est animal, fuit animal: erit animal: est hodie animal, fuit heri, erit cras. Ita intelliguntur axiomata κατὰ παντὸς, & quæ loquuntur de idea. In iis enim intelligitur non tantum vniuersitas subiecti, sed etiam temporis.

3. Pro certa temporis Enallage ἀκύρως. Huc pertinet hoc Viti Amerbachii 4. lib. Phys. p. 379. Non omne oportet esse, quod dicitur: satis est aliquādo fuisse aut futurum esse, vt cum dicimus, Homerus est poeta. Dies Domini magna est extremum iudicium, per Enallagen, quam illi Ampliationē hic suo more vocant: Hæc Vitus.

Enallage temporis.

Ampliatio seu Extensio Iureconsult. etiam dicitur *Tractus*, cum verbo vtimur, quod non solum ad præsens tempus refertur, sed futurum quoque comprehendit. Alciat. l. 4. de Verb. signif.

Ampliare est vel Amplificare, vel amplius pronunciare, cōperendinare, rem proferre, id est, differre, quod sæpe fit, cum non liquet.

Ampliati rei, Græce ἀναβαλλόμενοι, sunt, quorum damnatio differtur.

Aduerbiali voce Amplius sæpe notatur initium noui argumenti, quod annotauit Zabar. in explic. Physicorum.

Principium, quod vsu *Amplum* est, opponitur principio *Coarctato*. *Vsu Amplū* Zabarellæ est in tota sua amplitudine acceptum; (Scholastici pro Amplitudine dicunt etiam latitudinem.)

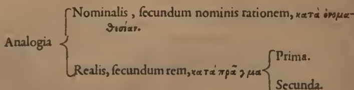
Coarctatum est restrictum ad proprium scientiæ alicuius subiectum. l. 1. post. analyt. Comment. ad context. 83. vt; oportet vel affirmationem vel negationem veram esse, principium est acceptum vniuersaliter sine coarctatione (amplissimum Zabar. vocat axioma.) Rursus oportet vel vnum esse principium rerum naturalium, vel plura; principium est Physici, adstrictum ad proprium Physices subiectum.

Vniuersale Amplius opponitur strictiori: vt, Genus est καθόλου amplius, species strictius seu angustius.

Amplius pro plus dici quem latet? vt amplius quatuor horas, id est, plus quam quatuor horas. Sed ampliores pro plures barbariei notatum est à Scaligero in quodam Grammatico, qui sic locutus est: Diuiduum est, quod à duobus vel amplioribus ad singulos habet relationem, vel ad plures in numeros pares distributos, vt, Vterque, Alteruter, Quisque, Singuli, Bini, Terni. Dicendum erat pluribus pro amplioribus.

ANALOGIA.

In Doctrina de Vniuocis, & Æquiuocis, vt & prædicationibus distinguitur

Analogia attributionis. Prima, cum multa ad aliquod vnum ita ordinem habent & respectum, vt illud vnum de iis multis prædicetur. Ita sanitas est vnum Analogicum. Ad hanc respectum habet corpus humanum, vel cuiuscunque Animalis. Est enim sub-

ſubiectum ſanitatis. Ad eandem reſpectum habet Medicina ſanans, eſt enim cauſa ſanitatis. Ad eandem ſanitatem reſpicit rectus & bonus pulſus. Eſt enim indicium ſeu ſignum ſanitatis. Cibus itẽ bonus, eſt enim ſanitatis cauſa conſeruans. Proinde & animal dicitur ſanum, & medicina ſana, & pulſus ſanus, & cibus ſanus. Propter ordinem igitur, quem omnia iſta ad ſanitatem obtinent, nomen ſani analogice de iis prædicatur.

Analogia conuenientia. Secunda eſt, cum inter duas talis eſt ordo ac σχέσις, ſeu conuenientia, vt vna referatur reſpectumq; habeat ad alterã. Ita Ens prædicatur & de ſubſtantia, & de accidente, non vniuoce, non æquiuoce, ſed Analogice, quia Analogiam, hoc eſt, cõuenientiam, ſeu proportionem & ordinem habet accidens; Imo quod accidens eſt Ens, hoc habet à ſubſtantia; Accidẽs enim ideo eſt Ens, quia in ſubſtantia ſubſiſtit. Alexander Alenſis ſubſtãtię tribuit eſſe Completum, Accidenti eſſe Diminutum.

Vſus.

Prima analogiæ ſpecie non prædicantur, quæ de Deo & creaturis prædicantur, quia nihil eſt prius Deo, ad quod tanquam ad primum habeant Deus & res creatæ ordinem, ſed ſecunda analogię ſpecie, id eſt propter ordinem, quẽ res creatæ ad Deum habent, quæcunq; de Deo & Creaturis prædicantur, ea analogice prædicantur.

Porro in eiuſmodi nominibus, quæ ἀναλογικῶς de Deo & Creaturis prædicantur, duo ſunt conſideranda, & inter ſe diſtinguenda, nimirum res ipſæ, per nomina ſignificatæ : & nominum impoſitio. Ad res ipſas quod attinet, prius eæ de eo prædicantur, quæ de Creaturis. Atque hic proprie ordo eſt & conuenientia, quam habent creaturæ ad Deum, cuius ordinis cauſa dicuntur nomina analogice de Deo & de creaturis prædicari. *Ονομαθεσία.*

Quod vero attinet ad nominum rationem & impoſitionem, prius iis nominibus appellatæ fuerunt res creatæ, quam Deus. Quare quod dicimus analogice prædicari nomina de Deo & de creaturis, quia prius de Deo, quam de creaturis : de analogia reali ſeu ſecundum rem, non autem ſecundum Nominis rationẽ intelligendum eſt.

Commonefactiones vtiles.

1. *Res creatæ vt bonæ & pulcræ ſunt*, ita bonæ & pulcræ prædicantur analogice.
2. *Quod prædicatur de creaturis Bonum & Pulcrum*, illud etiam de Deo prædicatur analogice (non pure æquiuoce vel vniuoce,) id eſt, neque prorſus diuerſa ratione ſeu definitione, neq; eadem omnino.
3. Creaturæ ad Deum referuntur & ordinantur.
4. Ordo inter Deum & res creatas eſt ordo inter efficientem & effectum, ac inter finem & media ſeu ordinata ad finem.
5. Itaque *inter Deum & Creaturas ſimilitudo intercedit Perfectionum*, id eſt, creaturæ ſimiles ſunt Deo perfectionibus, vna magis, alia minus: hæc clarius; illa obſcurius.
6. *Deus immortalis eſt & bonus abſolute*, Anima immortalis & bona modo ſui generis.

Vtuntur & nonnulli hac diſtinctione hic erudita ſane.

Analogia duplex eſt, Eâ enim:
- Aliqua aliquid participant καθ' ὕστερον καὶ πρότερον, vt ſubſtantia prius conuenit ſingulari, poſterius ideæ ſeu vniuerſali.
- Vnum imitatur alterum, vt: animal pictum, animal verum.

In Doctrina Topica docetur hoc.

Analogia est rei vnius ad aliquid relatæ comparatio seu conuenientia.

Vel vniuerse, vel ex parte tantum (vel in toto, vel in parte.) Alias Proportio.

Analogia
- Rei vnius ad se ipsam.
- Rei vnius ad alteram. Per rem etiam intellige personam, dictum, factum, ius, signum.
- Rei ad signum.

Rei vnius ad se ipsam;] vt Christum in forma serui esse exinanitum: Conuenire Christo cum Ecclesia vt capiti cum corpore: facta dictaque ipsius suis principiis, mediis, aut euentis respondere.

Rei vnius ad alteram.] Si Mosen cum Christo, Vetus Testamentum cum Nouo comparemus, dicta Prophetarum cum Dictis Apostolorum, Circumcisionem cum Baptismo, Scripturam hanc cum illa.

Rei & signi.] Sic ceremoniæ habent analogiam ad res suas.

Est quædam analogia corporalis & spiritualis naturarum in Toto, non in Parte. Itaque vbicunque est anima humana, ibi & corpus, vt partes vnius Personæ, dum subsistit Persona. At vbicunq; est diuina Natura Christi, ibi non est humana κατὰ οὐσίαν suam, quia hę naturę nec in Toto, nec in Parte habent inter se analogiam proprie dictā. Imo in Christo proprie non vt partes vnitæ sunt, sed vt principium & principiatum, vt sustentificans & sustentificatum: Corpus & anima sunt naturę analogæ, quia vtraque etiam disparata suo spatio vel loco definita est, quamuis hæc spirituali, illi corporali modo.

Infinitum autem & finitum non sunt analoga. Itaq; vnione personali neque infinitum finitur, neq; finitum efficitur infinitum. *Vnio enim non mutat naturas, sed coniungit tantum.* Sed infinitum capit Naturam finitam vbicunque ea est; Finita vero Natura capitur Infinito in suo loco, non in infinito loco. Franc. Iunius Cathol. Doctrin. de Trinitate defens. 1.

Exemplum ἀκολουθήσεως ex Analogia.

Si essentia spiritualis finita tota est in toto corpore, & tota in qualibet parte totaliter, propter naturā continuitatis spiritalis, vt quę impartibilis sit, sequitur eandem quoq; rationem esse infinitæ Essentiæ πνευματικῶς, qua spiritalis est. Ita igitur vbicunq; diuina Natura est, ibi tota est totaliter, & sic est in corpore sibi vnito hypostatice, nempe vt spiritus: Sed respectu infinitatis suæ, cum vbiq; sit, tota est vbiq; extra supraq; omnem locum totaliter: Itaq; sic etiam est extra corpus sibi vnitum, nimirum tota totaliter æque atque in corpore, vt infinita est. Iunius in 1. Defens. Cathol. Doctrin. de Trinit.

Analogia vel generatim Similitudo
- Adæquata.
- Inadæquata.

Similitudo] Vt Imago quædam est expressa ad exemplar, cuius est imago, ita vt æquiparata sit exemplari suo, seu archetypo & principio suo. Hæc perfecta est & essentialis, seu adæquata & perfecta essentialiter. Hæc importat æqualitatem. Quædam est adumbrata vel accidentalis. Æqualis est homo homini secundum essentiam Naturali necessitate: At imago dici proprie homini æqualis nequit.

Ex Alexandro Alensi.

Alexandro Alensi in 4. Metaph. duplex est Analogia: Vna, in qua omnia Entia prędicamentalia seu categorica & causata attributionem habent ad causas altissimas. Altera, qua nouem prædicamen-

dicamenta accidentium attributionem habent ad Substantiam, tanquam ad Ens fixum, & quasi ad seipsum reflexum.

Ex Albert. Magn. de Prædicabilibus.

a Potest ad dictiam ad vnū finem.

Analogia fit tribus modis, Proportione
- Ad Vnum subiectum, vt Ens.
- Ad vnum a Efficiens actu, vt Doctor Medicus secundum Medicam, quæ in ipso est, artem seu scientiam: & idiota Medicus per experientiam.
- Eiusdem, vt sanum, quod in cibo & vrina consistit.

Analogiæ igitur diuersos esse gradus apparet ex Auerroe 1. Ethicor. Immo tam generalis est vis atque potestas vocis Analogiæ, vt diuina quoque attingat: vt, analogia quædam est Dei & Angelorum. Adde ex Alberto Magn. quod analogia est non tantum Dei & intellectuum supernorum, sed etiam Hominis πρὸς βέλτιστον κατὰ φύσιν, quod tamen quidam ex Aduersariis meis non dubitarunt negare.

Canones.

Non habet analogum naturam diuersam ab analogatis, sed proxime significat omnia analogata, (subordinata:) vnū tamen eorum principaliter, alia vero prout sunt aliquo modo ad illud affecta, hoc est, σχέσιν & ordinem quendam habent ad ipsum.

Principali Analogato declarato facilis est cognitio & reliquorum analogatorum, & ipsius Analogi; vt Substantia est principale analogatum Entis. Pererd. 2. Phys. c. 2.

In æquiuocis translatis & analogis semper vnum primum & princeps statuitur à Philosophis, quod sit vel nobilissimum, vel notissimum, idemq; aliorū meta, mensura, modus, caput. Scal. de Plantis. Itaq; cum animal nobis sit notius quam planta (nobis enim nos notissimi sumus) & sit nobilius planta, partib. nostris indita sunt prius nomina, quā generi plantarum. Alex. Alēsis. Analogum reducendum est ad primum.

ANALOGATVM.

Analogatum est, quod est sub Analogo. Vt habet se Species ad Genus, sic habet se Analogatum ad analogum, id est, commune omnibus: æquiuocata ad æquiuocum.

Estq; Analogatum Principale vel minus principale. Motus est Analogum. Præcipuum analogatum est Motus localis. Minus principale Motus alterationis & augmentationis. Canis homonymum seu æquiuocum est: Canis terrestris & canis cœlestis sunt æquiuocata. Sanum est Analogum: Sanum corpus, sanus cibus, sanus color, analogata. Canon cum moderatione Scherbii: Si commune πρὸς ἓν sit γένος ὑποκείμενον, trita est regula: Primū analogatum stat pro omnibus: (analogatis) quæ regula accipienda videtur de illis, quæ non sunt πολὺ ἀπέχοντα, id est, non longissime absunt ab homonymis. Quæ de substantia proprietates ab Aristotele in Categor. Substantiæ afferuntur, maxime elucent in Substantia κυρίως sic dicta.

Æquiuocari aliquod vocabulum, vt Iustitiæ, est fieri æquiuocum, seu significatione multiplex. Bellum significans oppositum paci & oppositum deformi, æquiuocatur, id est, fit multiplex. Sic dicitur æquiuocari Genus aut Differentia.

ANALOGICE.

Ἀναλόγως seu Analogice 1. est proportionaliter, vt perfectiones, quæ sunt in creaturis, vt intelligētia, voluntas, vita, vita intelligēs, analogice de Deo affirmantur, axioma Theologi est.

2. Ἀναλόγως diſcrepat ab eo, quod eſt perfecte & directe. exempli cauſa. Piorum afflictio dicitur eſſe pœna ἀναλόγως, non directe; peccatum omiſſionis actuale eſt ἀναλόγως, id eſt, reductiue, imperfecte, non directe: opponitur ei peccatum Commiſſionis, hoc actuale eſt directe. Item ab eo, quod eſt Expreſſe & manifeſte, vt, Dogma hoc continetur in Sanctis Scripturis, in Ariſtotele, in Platone, vel αὐτολεξεὶ & expreſſe: vel analogice ſeu κατὰ συνακολούθησιν. (per cõſecutionẽ ſeu deductionẽ ex bona conſequẽtia). Οὐσία de tribus diuinis hypoſtaſib. p̄dicatur, vt, Pater eſt Eſſentia diuina ſeu Deus; ſed Modus p̄dicandi ſingularis eſt; ipſa enim οὐσία quoque eſt indiuiduum. Itaque modus hic prædicandi adumbrari poteſt analogice tantum, vt dicatur differre perſona ſeu hypoſtaſis ab eſſentia vt anguſtius ab eo, quod patet latius: proindeque Terminos Eſſentiam & Perſonam non eſſe ἀντιστρέφω, ſeu æquales.

3. Analogice etiam opponitur τοῦ ἀνωμάλως. Hic vſus eſt Grammaticus.

4. Etiam τῷ eſſentialiter. Hic vſus eſt Logicus & Philoſophicus.

A N A L O G I A
P E R M V T A T A.

Analogia (ſimilitudo conſiſtens in σχέσει ſeu habitudine) permutata, (ἐναλλὰξ) ſeu conuerſa eſt, cum infertur, Cum infertur, Sicut antecedens ad antecedens, ita conſequens ad conſequens (vel, ſicut conſequens ad conſequens, ita antecedens ad antecedens. Idem enim eſt conſequentiæ modus.) Vt Deus ad mũdum, ſic Princeps ad populũ: Ergo vt Deus ad principem, ſic Mũdus ad populum (principis.)

Modus argumentandi à permutata proportione non valet in his, quæ ſubordinata ſunt ſibi inuicem, id eſt, in his rebus, quarum vna ab altera continetur & includitur, ſicut prior à poſteriori, & inferior à ſuperiori. Sic homo ſubiicitur Animali, non-homo non-animali. Non igitur valet, ſicut ſe habet homo ad non-hominem; ſic animal ad non-animal. Ergo ſecundum permutatam proportionẽ: Sicut Homo ad non-animal, ita animal ad nõhominem.

A N A L O G A.

Analogum eſt proportione reſpondens, eſt conueniens, Cicer.

Poteſt ſic diſtingui.

Analoga ſunt proportione
- Propria, vt Ens, bonum, principium, cauſa, Elementum, natura, motus.
- Impropria
  - Attributione tantum, vt Sanum (ad animal & medicamentum.)
  - Translata proportione, Riſus comparatione Hominis & prati.

Prop. Propria.] De his vt de vniuerſalib. habetur ſcientia Ariſt. 4. 1. Philoſ. cap. 2. quia vna quodammodo ratione dicũtur. Itaq; vniuerſalib. ſunt affinia, media ſunt inter vniuoca & æquiuoca. Thom. Aquin. Analoga proprie dicta ſeu proportionata ſunt diuerſa genera habẽtia ſimilitudinẽ in ratione. Hic Analogia eſt In Aliquo, vel Ad Aliquid. Hæc ſæpe dicitur ſimilitudo per Synecdochen Generis pro ſpecie. Analogia enim ſimilitudinis ſpecies eſt. *Similitudinum inquiſitio in diuerſis generibus fit duobus modis. 1. Topic.*

Ariſtot. in Topicis.

Ὅμοια τῇ ἀναλογίᾳ non ſunt ὁμογενῆ. ſimilia analogia non ſunt eiuſdem generis; non ſunt eadem genere.

Exem-

Exempla.

Extr. Virtus in anima. Sanitas in corpore. Extr.

Perfectio, Tertium

Punctus ad lineam Vnitas ad numerum,

Principium. Tertium.

Sicut in oculo est visio: sic in anima est intellectus: illa illius, hæc huius nobilissima pars est.

Sicut se habet fons ad fluuium, sic se habet vnitas ad numerum. Hic fons & vnitas sunt idem analogia, ac conueniunt tertio, quod est principium. NOTA hic obiter, quæ idem sunt analogia, dici nonnunquam Coniugata. Profess. Veneti in expos. Topic. 1. cap. 13.

Translatitia proport.] Non igitur de omni analogia accipiendum hoc Alexandri de Ales. Analogia vbi est, ibi nō est æquiuocatio.

Albertus Magnus in explicatione prædicamentorum Analoga vocat proportionaliter dicta, Græce ἀναλό) ως λε) όμενα, ac dicit ea esse imposita diuersis secundum esse per respectum ad vnū, cui proportionantur.

De *Analogis* proprie & principaliter dictis est Canon Aristotelicus: Analoga sunt τοιαῦτα, non proprie ταὐτά: Itaq; nō sequitur: Corpus seu Caro Christi nō diuiditur in partes integrantes vt Panis: Ergo nulla prorsus Analogia est inter Panem fractum & corpus Christi laceratum seu crucifixum. Si enim hoc sequeretur, nulla quoq; analogia esset inter agnum victimam, quæ secabatur & assabatur, & corpus Christi, quod nec sectum, nec assatum est.

ANALOGICE

prædicari seu dici.

1. Nomen dici de pluribus aut logice seu secundum analogiam contingit dupliciter: vel quia duo habent ordinem ad vnum, vt sanum dicitur de Medicina & vrina, qua vtrunq; habet ordinē ad sanitatem animalis, cuius signum est vrina, causa vero Medicina.

Vel quia vnum habet ordinem ad alterū, vt sanum dicitur de Medicina & animali, qua medicina est causa sanitatis, quæ est in animali. Ac ita potentia dicitur de Deo & creatura analogice. Est enim ordo & σχέσις aliqua creaturæ ad Deum, vt principiati ad Principiū, in quo προυπάρχουσιν excellenter omnes rerum perfectiones. In his autem, quæ dicuntur analogice, non est vna ratio, vt in vniuocis, nec omnino diuersa, vt in æquiuocis, sed nomen, quod sic πολλαχῶς dicitur, significat diuersos respectus πρὸς ἕν ad vnum aliquid, vt sanum de Medicina dictum significat causam sanitatis animalis, at dictū de vrina, signum sanitatis. Deus nō est mensura ἀνάλογος seu proportionata mensuratis. Itaq; nec creaturis est homogeneus.

Analogia qua { aliqua participant. / Aliquid κατὰ πρότερον κ) ὕστερον. / Vnum imitatur alterum, vt animal pictum animal verum.

Analogum tantum in vno est analogato secundum rationem propriam. Vniuocum autem est in quolibet. Omnia analogata necessario dicuntur per respectum seu σχέσιν ad vnum primum.

Quæ vnum sunt analogicè seu vnitate analogiç, perfecta ratio inuenitur in eorū vno, in aliis vero inuenitur aliquid rōnis ad illud tertiū secūdū cōparationē ad aliquē actū vel finē, vt in medico est pfecta ratio medicinæ: in instrumētis aūt & vetula, medicamēta exhibēte, est aliquid rōnis, secundū quod ordinātur ad actū medici. Vide vocem Ideatum.

2. Analogica prædicatio in genere dicitur attributio, quæ cum alia prædicatione habet quandam conuenientiam, vt hæc, Christus Homo & Deus est, habet aliquam cognationem cum compositione partium cum Toto; vel quæ ad aliam, cui affinis est, reducitur: vt hæc; Filius Dei est passus, ad contingentem.

ANALOGISMVS.

Analogismus in doctrina Mathematica interdum accipitur pro ipsa analogia: interdum pro Syllogismo proportionali. 3. pro argumenti genere, quod à causa propinqua ducitur, seu pro Demonstratione Διότι. Nam ἀναλογίζεσθαι Græcis interdum est firmissimis argumentis aliquid colligere. Ei opponitur Epilogismus, qui sumitur ab effectu vel causa remota. Vide Apotelesma operum meorum Logicorum.

ANALOGICVM.

Analogicum interdum idem est quod analogum: interdum accipitur ferè pro imaginario: vt Attributa Dei vocantur à nobis partes analogicæ & imaginariæ, Franc. Iun. in Thesibus Theolog. de Attributis Dei, per synecdochen interdum sumitur pro symbolico, vt hoc esse illud analogice, symbolice.

Analogica vnitas distinguitur ab vnitate specifica. Ac hæc Distinctio est necessaria, vt in quæstione; An cœlum & Inferiora habeant quasdam proprietates easdem, vt sunt densitas, raritas, luminositas. Hic dicitur à Iohan. de Iandun. ex sententia Auerrois, raritas, & densitas non conueniunt cœlo & inferioribus vniuoce & vnitate speciei specialissimæ, sed identitate seu vnitate analogiæ: Ac prius in natura cœlesti inueniuntur, posterius vero in natura inferiorum.

Prius,] Græci dicunt κατὰ πρότερον.

Posterius] Græci dicunt καθ' ὕστερον.

ANCEPS.

1. Anceps Syllaba in Gramm. dicitur ambigua seu communis, quæ pro cuiusq; arbitrio & produci & corripi potest, vt Imo, Quando.

2. α ι υ vocales ancipites dicuntur, non ideo, quod ad cuiusuis arbitrium in vna eademq; dictione & corripi & produci possint, sed eo modo duorum temporum sunt (Bitemporaneas dixeris) quo omnes vocales apud Latinos, ita vt in hac dictione omnino producantur, in illa corripiantur: in quibusdam etiam modo productæ, modo correptæ inueniantur, vbi recte & proprie ancipites dicuntur. Theoph. Golius in Græc. Gramm. parte altera. Δίχρονα φωνήεντα.

Vnde intelligitur etsi α ι υ ancipites sunt, non tamen eas pro cuiusuis arbitrio in omnibus vocibus produci & corripi debere. In Epitom. Prosod. Græc. Ioseph. Langius.

Anceps etiam dicitur δίχρονον, quod est duorum temporum, longum & breue, vt α ι υ in quibusdã vocabulis, vt modo dictũ est. Eustath. Iliad. ε. Ἄρες ἄρες.

Collatio cum voce communis.

Ἴδιον vocalium est, quod quædam vocales sunt semper breues, ε ο: Quædam semper longæ, η ω. Tres communes α ι υ. ita vt in quibusdam vocibus semper sint breues, vt neutra pluralia καλὰ, σπέρματα. In aliis semper longæ, vt in casu quarto seu accusatiuo plurali primæ declinationis, μούσας, In quibusdam indifferentes, vt in φαρσαλία & σικανία.

Μούσας] Dialecto tamen Dorica vltima quarti μούσας corripitur. Exempla suppeditat non pauca Theocritus. Quomodo soluẽda sit obiectio: Proprium rei certum est, non fallit, οὐσία enim, à qua proprietas fluit, certa est. At quantitas communium vocalium est incerta & variatur. Non igitur est vocalis ἴδιον. De eo consule sis vocem PROPRIVM in P. & προσῳδία. *Dialectus derogat communi Linguæ.*

ἰδίῳ hic nota: Hoc ipsum esse communium vocalium proprium variari, vt ait Scaliger acute lib. 2. de caus. Lat. Ling. c. 74.

ANIMA.

Anima 1. est forma corporis animati. 2. est ipsa vita. 3. est halitus vel ventus.

Lucretius: *Aurarumq; leuis animæ calidiq; vapores.*

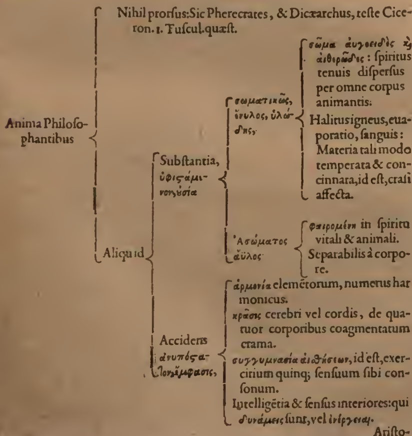
5. Poetæ & interdum sumunt pro iracundia vel ira, quæ & animorum nomine notatur.

6. Anima ὁμωνύμως dicitur spiritus à corpore secretus.

7. Pythagoræ & Platonicis Anima rationalis est homo: cuius instrumētum corpus faciunt.

De Anima, quæ Corporis Animati perfectio est, varie philosophari sunt. Sententiæ comprehensæ sunt subiecta Tabella.

4. Per Metaphoram anima & animus tribuitur stellis à nonnullis Philosophis: qui quidem animum ac ratione̅ sideribus inesse dixerunt, vt euidentius declararent, quod decentissimo ordine & quasi mensura suos motus perficiant, perinde ac si hominum in morem animo ac ratione prædita existerent. Vid. Andr. Hyperium in expl. loc. comm. Theol. Dixerunt & quidam Deum ipsum animam Mundi Translate & καταχρηστικῶς quidem, cum forma Mundi non sit, sed Mens agitans molem.

Aristo-

Aristoteles omnes omniũ de anima sententias tribus capitibus comprehendit, Motu, Sensu, Incorporeo. Qui motum considerarunt, animam dixerunt esse spiritum vitalem. Is enim est κινητικώτατος. Qui sensum, sanguinem, vel succum huic analogum: Qui Incorporeum, spiritum immortalem & χωριστὸν, vt Plato.

Explicatio.

Nihil prorsus] Hi corpori tribuerunt omnia, animam in homine esse negarunt, in homine, bruto, stirpibus & corpus & animam sic coniunxerunt & colligarunt, vt non essent duo vel re, vel cogitatione, sed vnum, atque ita vel nulla esset anima, vel corpus esset & anima & corpus, quod eodem recidit. Hos suspicor impatientia & dolore, quod, quid esset anima explicare non possent, eo delatos fuisse, vt quærerent potius, quomodo dicerent animam nihil esse, quam quid esset, nemo posset docere. Αὐγοειδὴς ἢ αἰθερώδης] corpus æthereũ, tenuis spiritus. Sic Hippocrates. Galenus in 7. dogmat. ait se dubitare an anima sit tale corpus. Halitus igneus] Sic Stoici πνεῦμα θερμὸν, πῦρ φυσικὸν, aer igneus, compositum quid ex aere & igni, spiritus vitalis in sanguine. Euaporatio] Ἀναθυμίασις. Sic Heraclitus, qui & docuit animam esse scintillam naturę stellaris, vel, vt loquitur Macrobius, stellaris essentiæ. Ἀσώματος] à corpore diuersum aliquid. Accidens] quod vt sit aliquid ex se non habet, sed ex eo, in quo inest. Crasin] Sic Pythagoras, Philolaus, Aristoxenes. Forte locuti sunt hi Synecdochice, vt intellexerint crasin aut harmoniam non absolute seu abstractam à materia, sed materiam seu corpus tali modo temperatum & concinnatum. Crama] sic Epicurus. συγγυμνασίαν] Sic Asclepiades Medicus. Ἔμφασις] Emphasis est imago, quæ in speculo apparet, quæ è speculo relucet. Hæc aliquid ἀνυπόστατον est.

Quid Accidens?

Animas esse Emphases sensisse videntur etiam ij, qui εἴδωλα appellarunt: Et sunt Homero apud inferos ἀιδῶν εἴδωλα καμόντων, de quibus Latini vmbrarum nomine vsi sunt, cum neq; nihil esse dicere vellent, neque quid essent, dicere possent. Nam secundum Poetam, *Sunt aliquid manes, lethum non omnia tollit,* (finit.) De Homeri tamen sententia potest quæri multipliciter, cum naturam etiam ἀσώματον animæ ille significasse videri posset.

Dixi supra Animam cum è corpore migrauit, dici ὁμωνύμως: Animam. Eccur? Quia anima propriè dicta est, quę animat corpus. At anima, quæ emigrauit corpore, non amplius animat, nec vllas exercere potest organorum actiones, sed suas tantum & proprias, ad quas ei ministerio corporis non est opus. Ergo anima à corpore soluta non est propriè dicta anima, sed tantum æquiuoce. Ex his interpretemur quod quidam dixit, *Anima nostra aliquando non est anima.*

Anima post mortē non potest obire functiones organicas.

Collatio Platonicorum & Aristotelicorum.

Mercurius Trismegistus longe aliter vtitur voce Animæ & Animalis, atq; Peripatetici. Animam enim ex motu definit (vid. 2. Dial. Pimādri) Animal aũt anima & corpore. Vide eiusdē Asclepium. Quare quicquid vim habet motricem, Trismegisto habet animam. Quicquid autem habet animam & corpus, animale est. Cœlum igitur, mundus, plantæ, & Elementa sunt animalia. (Sic Mundum Plato vocat animal in Timæ. & animal quidem vnum aspectabile, in quo omnia alia animalia contineantur, cuius corpus, quod in sensus cadit, ex elementis cōpositum: Animus vero analogia & ordo naturæ.)

Sed

Sed consuetudo Aristotelica est id solum vocare animal (quod sit corpus animatum, sensu præditum: Et animam non solum motu definire, sed vita, sensu, vltroneo motu, intellectu. Ficinus in comm. in Trismegisti Asclepium. quanquam Plato Mundum animal intelligens facit.

Maxime improprie animalis voce abutitur Plato in Timæo, quod ostendit adiecta particula Quasi, Græce οἷον; Pudendorum naturæ in viris insita vis inobediens atque imperiosa, & quasi animal non exaudiens rationem, furiosarum libidinum violentia sibi subiicere cuncta conatur. Et: vulua matrixque in fœminis eadem ratione animal auidum generandi, quando procul à fœtu per ætatis florem, aut vltro diutius detinetur, ægre fert moram, ac plurimum indignatur: passimque per corpus oberrans, meatus spiritus intercludit, respirare non sinit, extremis vexat angustiis, morbis denique omnibus premit, quousque vtrorumque cupido amorque quasi ex arboribus fœtum fructumve producunt: ipsum deinde decerpunt, & in matricem velut agrum inspergunt. 2. Platonicis homo proprie est anima. Corpus enim eis nihil hominis est, nisi tanquam possessoris, velut equus aut malleus militis aut fabri. Sed Aristotelicis homo est anima per synecdochen: quia anima est eis hominis pars. Pythagoræ corpus non informatur ab anima, sed anima vtitur corpore, vt instrumento. Aristoteli anima corpus informat, vt ἐντελέχεια, non tantum assistit corpori.

ANIMATVM.

Animatum anima:
- Perficiente (corpus secundum esse) & informante, Propr.
- Mouente, impropr.

Animatum dicitur æquiuoce de Animali & Cœlo. Primo modo dicitur animatum anima inexistente corpori vt subiecto, vbi anima proprie sumitur. Altero animatum anima vt principio motus immediato & determinato. Sed hic anima accipitur pro forma motrice seu intelligentia, quæ quasi anima est ei, quod ab ipsa mouetur. Iohannes de Ianduno in quęst. An Cœlum sit animatum.

ANIMALE.

Animale est idem quod animam habens, anima constans, vel animæ inseruiens, vel id quod contrahitur ex anima, vel, quod ad animam pertinet. Sic dicimus Animalem spiritum, animalem naturam, animalem vitam: Sic calor quidam dicitur animalis, nempe qui ex anima est contractus. Hic dicitur alias vitalis, & à Zabarella opponitur elementari seu temperaturæ calido. lib. tertio de Misti Generat & interitu. cap. nono & decimo. Si ex interitu caloris vini animalis, id est, quem vinum contraxit ab anima, non fit putrefactio vini, fiet mors: vinum igitur dicetur

mori,quod est absurdum. Respondetur, Vinum postquam vitalem calorem amisit, per similitudinem dicitur mortuum, viuentia enim tunc dicuntur mori, cum vitali calore destituuntur. Item acetum genitum modo quodam simile est putrefactioni, quia calor educitur, & consumitur humidum, non est tamen reuera putrefactio, quia non educitur calor elementaris, sed solus animalis, idest, vitalis.

Pauli caro & sanguis non possidebunt regnum Dei, scilicet animalis, ψυχικὸς, corruptioni obnoxius.

Animabile est quod potest se mouere. Cicer. de Diuinat. Aera vocat naturam animabilem. Natura spirabilis idem est. Poeta dicere potest: *Per cœli animabile lumen*, hoc est, spirabile, id est, per quod spiramus.

ANNIHILATIO.

Barbar. Latin. ad nihilum redactio. *Annihilabile*, Lat. in nihilum vertibile. Scaliger omne creatum vertibile est in nihilum, nisi manu contineatur omnipotentiæ diuinæ. *Annihilari*, Latin. in nihilum recidere, seu destrui. Est autem annihilatio destructio hyperphysica substantiæ in nihilum. Hyperphysica, inquam, virtute solius Dei facta. Propria hæc significatio est. Sed Cl. Timplerus vocem γενικώτερον accipiens etiam Annihilationem vocat destructionem substantiæ Hyperphysicam in aliquid, quam vocat Mediatam. Ac habet secum Scholasticum Gabrielem Biel, qui scribit, Annihilationem accipi & pro opposito creationis, *seu pro reductionerei ad nihilum: & pro mutatione, qua destruitur forma aliqua*, ita vt nihil eius maneat. Sic forma per corruptionem annihilatur. Sicut enim ante sui productionem fuit purum Nihil; ita & post erit purum nihil.

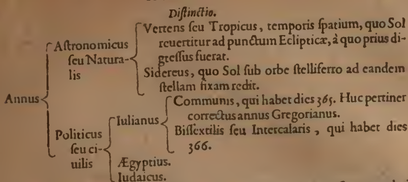
ANNVS.

Veteres. magnos circos nuncuparunt annos.

Postea vox translata est ad significationem temporis, quod in modum circuli in se recurrit, suaque per vestigia voluitur, vt inquit Poeta. Vnde à Græcis dicitur ἐνιαυτὸς, quasi ἐν ἑαυτῷ, in seipso vertatur.

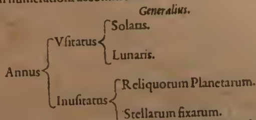
Distin-

Distinctio.

Politicus.] Annuum spatium, quod ad Solis vel Lunæ vel vtriusque cursum populari gentium numerationi accommodatur.

Generalius.

Nam sunt qui annum generalius accipiāt pro tempore motu stellarum periodico, hoc est, è plurib. diurnis composito, numerato, vt annus non tantum sit is, quem nunc communis omnium vsus appellat, sed singulorum seu luminum, seu stellarum emenso omni cœlo circuitu à certo loco in eundem locum reditus annus suus sit. Macrob. cap. 11. l. 2. in Somn. Scipion.

Solaris annus est tempus motu Solis periodico definitum.

Lunaris est tempus, intra quod cœli ambitum Luna lustrat, Vulgo Mensis, quasi Lunę motu tempus mensum dicas. Ac comparatione anni Lunaris, quæ breuis est, annum Solis magnum à Virgilio esse vocatū author est Macrobius.

Planetarum reliquorum anni sunt, Saturni Solarium triginta: Iouis Solarium duodecim; Martis dierum 687. Veneri & Mercurio eadem fere, quæ Soli, tribuitur quantitas.

Stellarum fixarum annus est, quem stellarū omnium ad eundem reditus sub eadē cœli totius descriptione cōcludit. Hic quot dierum aut annorum etiam Solarium sit, nemo definire potest, quia motus octauæ Sphæræ & stellarum fixarū nobis nō est penitus notus. Vocatur hic annus perfect⁹, magnus, Platonicus. Intra eum omnia sidera cursum suum absoluūt, & ad pristinum statum redeunt.

Annus Sabbaticus Hebræis fuit septimus quisq;, nomen habens à requie, quod eo agri cessarent sine ratione, vineæ sine putatione, ne cultu perpetuo exhausta deficerent. Remittebātur & debita eo anno iis, qui nō erant soluēdo, ac manumittebātur serui Iudæi, vnde & annus Remissionis appellabatur.

Annus Iubilæus agebatur Iudæis septimo quoq; Sabbatico, nēpe anno solari seu vertente quinquagesimo à superiore Iubilæo inclusiue, cui nomen à Iobal, quæ vox clangorem tubæ significat, qua initiū Iubilæi indicari solebat. Eo anno, præter illa, quæ Sabbatico

fiebant,fundi quoq; ad pristinos Dominos & familias redibant, ne aliæ immodicè locupletarentur, aliæ exhaustæ interirent.

Anni climacterici sunt gradarij seu scalares, septimus & nonus quisque, ideoque hebdomadici & Enneatici vocantur, nempe 7.9.14.18.21.27.28.35.36.42.45.49.54.56.63.70.72. Hi mortem aut morbum, aut aliquod insigne infortunium afferre creduntur.

Lunaris annus habet duas significationes, Interdum significat vnum mensem: Interdum annum duodecim mensibus constantem. Herman. Witekindus in libro de Sphæra Mundi.

Solaris annus Seruio dicitur Solstitialis annus, quod posterioribus Romanis annus à Solstitio hyberno inchoatus eodem finiatur.

Ita annus est temporis spatium, quo Sol à bruma ad brumam redit. Et hic annus Christianorum est.

Dicitur & Temperalis hic annus, quia quaternas annuas vicissitudines temperat.

Annus Bissextilis dicitur a die bis sexto Nam eo anno sextus Calend. Mart. geminatur, vt Februarius habeat dies 29. quia alias habet dies 28.

ANTECEDENS, CONSEQVENS.

Antecedens & Consequens accipiuntur pro
- Propositionibus.
- Terminis
  - Propositionis; Subiecto & prædicato.
  - Inuentionis, vt cum dico: Dies Lunæ est antecedens Diei Martis. Exaltationem antecedit Humiliatio.

Pro Propositionibus] Vt Antecedens sit Propositio, vel quæ præcedit notã illationis:(Ergo,) vt maior & minor, seu Præmissæ: Vel quæ particulæ conditionali seu hypotheticę propior est, vt: Asinus volat, cũ dicitur, si Asinus volat: Consequens sit Propositio, quę vel sequitur notã illationis, id est, Cõclusio: vel quæ à particula hypothetica remotior est, vt: Habet pennas. Vide Profess. Venet. ad loc. 13. Top. 2.

Dicitur & Antecedens causa quædam, vt Cic. Voluntatis nostræ non esse causas externas & antecedentes.

Antecessor in Politicis est prior Magistratus, cui alter succedit: Tranquillo est Præcursor.

Accipitur etiam pro Doctore facultatis alicuius, quod præeundo quasi discipulum ducat in artis penetralia. Προηγεῖσθαι Græcis est antecedere.

ANTICIPATIO, Prolepsis, Præceptio, Præsumptio.

Anticipatio
- Litteraria, id est, Grammatica, cum præcipimus toto partes.
- Oratoria, cum Orator ante capit locum in animis iudicum, respondens tacitis obiectionibus.
- Poetica, cum Poeta capit ex sua Persona intellectionem communem auditoris.

Gramma-

Grammatica.] Ciues nati ad interitum Reipublicæ: Pompeius superbia, Cæsar magnanimitate.

Oratoria.] Quæ à posteriore parte dicitur subiectio. Habet enim duas partes, Obiectionem & Subiectionem. Hanc Anticipationem (Oratoriam) Scaliger noue vocat Præuentionem, quod ea id præripiatur, quod ab aduersario adduci potest. Vide in occupatione Rhetorica exempla.

Est autem hæc occupatio perfecta vel imperfecta, seu plena vel obliqua est. Illa plenam habet Prosopopœiam.

Præterea occupatio est duorum modorum.

1. Occupamus alieni consilij interrogationem, eique responsionem subiicimus.
2. Occupamus nostram cogitationem aduersario, ipsumque respondentemq; contra fingimus.

Poetica.] Virgil. Portusque require Velinos. Hinc enim de sua persona occupat personam Palinuri Poetę. Neque enim tunc Velini portus dicebantur, cum Palinurus loquebatur.

Sic Lauina littora dixit. Hanc Scaliger εἰδικώτερον, latius & planius explicat l. 3. Poet. his verbis: Prolepsis fit à Poeta, cum suæ Personæ circumstantias tribuit ei Personæ aut loco, cui per se non conuenit. Circumstantia personæ multiplex est: atque inter cæteras tempus, & ea quæ ad seculum cuiusque pertinent.

Vtuntur autem ea figura duobus modis. Vnus est mollior, cum Poeta loquitur:

Italiam fato profugus Lauinaq; venit
Littora.——

Etenim illo quum appulit Æneas, nondum Lauina littora dicebantur. Hoc tamen tolerabile est.

Alter modus duriusculus, vbi Poeta personæ attribuit orationem, quæ mentionem faciat cuiuspiam rei tunc non existentis, aut si erat, nequaquam eo nomine vocabatur, quo illam appellari facit. Exempli gratia: Palinurus Æneam rogat, vbi suum corpus afficiat sepultura: Designat locum, inquiens:

——*Portus inquire Velinos.*

Portus quidem erant, nomen autem aliud. Est igitur Anticipatio, qui Virgilij tempore sic nominabantur: Durior tamen est: quippe loquitur Palinurus, cui oratio è re ipsa, quæ suę tempestati conueniret, attribui necesse est. Illa vero πρόληψις, seu præsumptio Poetæ alicuius intolerabilis fuerit, si dicat oppidum tempore Æneæ bombardis expugnatum.

Vsus & Translatio ad Theol.

D. Ægid. Hunnius in hoc Apostoli: Petra erat Christus; facit hanc Prolepsin. Ex Apostoli seculo hoc dictum vult ab Apostolo. Christus, inquit, non qui tunc, cum petra daret aquas, fuerit, sed tempore Apostoli, quo hoc scriberetur. *Prolepsis sacra.*

Sic Hunnius sibi obiicit: Atqui Paulus λόγον nondum incarnatum Christum vocat, quando Israelitas in deserto Christum tentasse perhibet, & respondet προληπτικῶς, hoc factum sic: Recitat Apostolus Historiam, quæ tempus Incarnationis antecessit, & proinde ad Filium Dei nondum incarnatum, secundum diuinam eius naturam referenda est: Christum autem nominat, eo quod is, qui in deserto olim tentabatur, λόγος scilicet, nunc quando Paulus hæc scribit, homo natus, & iuxta carnem vnctus, atque, vt Petrus loquitur, Christus factus erat, Actor. 2. Hactenus Ægid. Hun. Eadem Socinianorum sententia est.

Sed alij Theologi hanc Prolepsim repudiant, eo quod in nomine Christi intelligatur vngens diuinitas & vncta,

(ordinata ad officium Mediationis) Humanitas, ex Thom. Aquin. & Christi Persona sit Filius Dei manifestandus vel manifestatus in carne. (Iohan. 8. cap. Antequam Abraham erat, Ego sum.)

Scholastici Oratoriam Anticipationem, quæ etiam dicitur occupatio, vocant obiectionis exclusionem. Dicunt enim obiectionem excludere, cum ei occurritur.

ANTINOMIA.

Ἀντινομία accipitur γενικῶς & εἰδικῶς. Γενικῶς pro pugnantia seu contrarietate quarumlibet sententiarum seu propositionum.

Εἰδικῶς pro pugnantia Legum inter se. Vtraq; est vel vera, vel apparens.

Apparentis exemplum. Plato ait contraria ex contrariis nasci. Huic thesi videtur esse ἀντίνομος illa eiusdem in Phædone: Contraria vna esse non posse. Sed huius ἀντινομίας hæc est conciliatio: Ex contrariis nascuntur contraria, vno alteri cedente, vel pereunte.

At contraria eadem ratione eodemque tempore esse non possunt.

Distinguitur etiam inter ipsum contrarium & δεκτικὸν contrarij, id est, id quod contrarium suscipere potest. Ex contrariis, variis mutationum vicissitudinibus, contrarium fieri potest. At ipsum contrarium, id est, ipsa contrarietas (contrarij σχέσις & quasi forma) quatenus talis est, contrarium suscipere nequit, id est, non potest mutari in contrariam qualitatem. Exempli causa: Idem quidem corpus modo frigidum, modo calidum per ἑτέρωσιν, id est, variationem esse potest: Sed frigus, quatenus frigus, in calorem mutari non potest.

In Oratoria status ἀντινομίας est, qui continet controuersias, qui existit, cum scripta inter se dissentiunt, vt cum Lex videtur esse legi contraria.

Hic conciliationum regulæ sunt generales & speciales.

Generalis est Lex oppositionis Logica.

Speciales sunt: In conciliatione locorum pugnantium diligens fiat contextuum collatio.

2. Multæ in speciem pugnantes sententiæ iudicantur ex phrasi, vi vocum, natura sermonis, cuius ignoratio sæpe monstrosarum commentationum causa est.
3. Interdum decurrendum est ad tropos.
4. Lex inferior cedit superiori.
5. Lex humana cedit Diuinæ.
6. Secunda tabula cedit Primæ.
7. Lex specialis derogat generali, vel eam restringit.
8. Fortior est Lex, quæ iubet, quam quæ liberum relinquit. Nam quod permittitur, voluntarium est, quod vi imperatur, necessarium.
9. Leges veteres corriguntur & accommodantur nouis. Liu. l. 9. decad. 1.
10. Lex tantũ eos obligat, quibus lata est.
11. Lex lata ad tempus vsque, non retinet autoritatem post illud.

In Theologia ἀντινομία quædam fanatica est. Ἀντίνομοι enim dicuntur, qui volunt Legem Dei exterminatam & profligatam esse ex agro Ecclesiæ. Tales fuerunt: Iohannes Agricola Eislebius, & Anthonius Otho.

APPARENTIA.

Multiplex huius vocis est potestas. Nam Apparentia quædam est vera, quædam inanis, vel φαντασική. Et apparentia species rei est, vel interior, qualis est somniantium, vel exterior.

Sic apparens est:
- Sensui
  - Exteriori.
  - Interiori.
- Intellectui.

Primo. Apparentiæ in Astrologia sunt Græcis φαινόμενα, tum quæ primo statim sese occursu sensui declarant, vt quod videmus Solem quotidie oriri & occidere, dies & noctes esse inæquales, Lunam variari: tum τηρήσεις, id est, obseruationes, & συμπαρατηρήσεις, id est, congruentes multorum obseruationes, quæ sensu incoantur & visu perficiuntur, sed ratione & animaduersione erudita organis certis adhibitis & conuenientibus hypothesibus notantur & explicantur. Situs Terræ in medio mundi confirmatur argumentis ἐκ τῶν φαινομένων ductis, quæ apparentiæ ex cœlestibus obseruationibus sunt petitæ, nempe cōspectuum ortus & occasus stellarum, Æquinoctiorum, Solstitiorum, incrementorum & decrementorum dierum, & noctium, Eclipsium, &c.

2. Apparentia seu δόκησις veritati opponitur, (sic Perspectiua τὸ apparenter opponit ei, quod est secundum rei veritatem. Illud Græcis est φαινομένως; hoc ὄντως καὶ ἀτρεκῶς) ita apparentia est vox detrahens τῷ vero. Quod apparentia verum dicitur, innuitur reipsa vere falsum ac simulatum esse. Petr. Martyr. 1. Part. Defens. ad Gardin. de Euchar.

3. Apparentia veram speciem seu ostensionem significat. Gabr. Biel l. 4. dist. 1. q. 1. in Fide Christi nunquam est neganda apparentia * sensus naturaliter bene dispositi, nisi vbi expressa authoritas fidei, vel efficax ratio ex his, quæ sunt fidei, ad hoc cogant. Hæc opinio apparētiam quandam habet, sed fundatur in falsa imaginatione (id est φαινομένως est vera, re ipsa falsa est, quia non habet fundamentum in re) lib. 4. dist. 16. q. 1.

* Id est quod ad sensum recte affectum appareat.

4. Meteorologica etiam vox est Apparētia, & significat ἔμφασιν, & opponitur ὑποστάσει, seu hypostasi, quod corpus est, vt: Iris est apparentia seu ἔμφασις aliquid ἀνυπόστατον (vt imago in speculo:) Nubes est σύστασις seu ὑπόστασις.

5. Apparentia Græcorum Epiphaniæ, τῇ ἐπιφανείᾳ respondet. Sed in Geometria Epiphania idem est, quod superficies. Superficies autem est quasi apparentia, non est ipsa apparentia & extrema facies, sed quod super faciem ipsam est, vt superficies ædium, quæ super aream est. Ramus.

De vi & sensu vocis *Apparentia* apud Scotum, disputarunt Oxoniæ Gardinerus & Petrus Martyr occasione hinc sumpta, quod Scotus dicit, Scripturas in apparētia facilius & verius potuisse intelligi sine Transsubstantiatione: Apparentia vero modo verisimilitudinē, vel probabilitatem: modo fucatam veri speciem, modo euidentiam significat. Vide prim. part. Defens. ad Gard. de Eucharist. obiect. 127. p. 279.

APPARENS.

1. *Apparens* vero opponitur, vt Antichristus facit apparentia miracula. Multi amplectuntur bona apparentia pro veris. Apparens sapientia in Logica est Sophistica, quæ sese præstigiis ad veritatis quidem speciem scite adornatis, sed alienis tamen à veritate vendicat atq; insinuat. Hic apparentia pro veritatis specie seu larua (προσωπεῖον) ponitur. Talis etiam est Astrologia commentitia illa & superstitiosa Chaldæorum.

2. In Astronomia Apparens aliquando est idem quod visum, & opponitur etiam vero, vt verus locus planetæ est punctum firmamenti linea à centro mundi per vmbilicum astri producta definitum. Hic situs Panctæ ad centrum Zodiaci refertur. Apparens seu visus infimorum præcipue Planetarum non ad centrum, sed ad conuexitatem terræ, cui nos insistimus

Aspectus noster in apprehensione verorum

Stellarum situm non nihil aberrat.

refertur, & est is, quem radius Opticus, id est, linea proiecta ab oculo nostro per centrum corporis Planetæ in Cœlo ostentat.

Itaq; à vero loco dissidet. In Astronomia nonnunquam idem est quod verum, vt in doctrina de die naturali additamēta diurna inæqualia sunt portiones æquatoris respondentes motui Solis proprio, vero', seu apparenti: vnde etiam vera seu apparentia dicuntur, quia reuera in cœlo tales sunt, & ita nobis apparent & obseruantur.

4. Rationes multum apparentes G. Bieli sunt speciosæ πιθαναὶ oratoribus & argumenta εὐπρόσωπα, sehr scheinbar. lib.3.distinct.14.q.vnic.

Multo apparentior, ait Zabarella, est expositio Auerrois (id est, probabilior). Hæc autem quam Ianua inuenit, neq; veritatem vllam, neque apparentiam habet, id est, probabilitatem.

5. Apparens interdum est quod conspicabile, vt Mundus hic apparens, id est conspicabilis, ad illius æterni & αὐτοζώου imaginem efformatus est. Plat. in Tim.

6. Est idem quod euidēs & quodammodo visibile intellectui: vt cum Gabr. dicit l.3. diff. 23.q.2. Euidentia non est fidei, sed scientiæ & intellectus principiorum. Fides.n.non est apparentium, id est, non euidentium. Idē ex Thom. Fides habitualis firmiter assentiri facit intellectum non apparentibus.

Apparens ad oculum, vt loquuntur, Græcis est, ὀφθαλμοφανερὸν. augenscheinlich. opponitur latenti: vt Res non latentes in natura, sed mentibus nostris apparentes velut ex nebula aliqua, Vit. Amerbach.4.Phys.

7. Apparentia num. plur. apparentium Aristoteli in analyt. sunt Astrologia vulgaris rusticorum & nautarum. vid. φαινόμενα.

APPARENTER.

1. Gabr. Bieli Apparenter est speciose, vt soluere apparenter, id est speciose seu probabiliter.

3. Perspectiua seu Prospectiua Communis Apparenter opponit τῷ secundum coloris speciem. In Prop. 2. declaratione: oculus super colorem à ficta linea illuminatum fixa intuitione cōuersus si ad colorem debilius illuminatum se deflexerit, inueniet colorem *primum apparenter secundo permisceri*: Defert enim oculus secum coloris fortius illuminati relicta quædam vestigia ad colores minus illuminatos: Quod argumentum certum est, seu πειθανάγκην quasi quandam habet huius colorem illuminatum per modū impressionis in visum operari. Apparenter] id est, non secundum se, sed secundum speciem, seu secundum colorem apparētem & spiritalem.

Quædam vestigia.] id est, quandam speciem.

In Astronomia Apparenter & τῷ vero opponitur & significat tantum nostri ratione. Luna deficiens reuera mutuatitium suum lumen interuentu terrę amittit: sed Sol apparenter tantum deficit & nostri ratione (seu τῷ λόγῳ ἡμετέρας ὄψεως) cum subter ipsum decurrente Luna, nostroque obtutui in obiecta radios eius auertit, eorumq; loco propter corporis densitatem in terram spargit vmbram: Sol vt lucis fons nunquam vel impeditus reuera obscuratur nisi per miraculum.

APPARERE.

Apparere est videri, probabile esse, conspicuum esse, præsto esse, exterius sensui obiici, vel animo, & ita conspici vel cognosci, non interius seu penitius, vt in hac vita, quatenus animus corporis carcere circumcluditur, nos quidem videmus, qualis nunc appareat, sed ignoramus, qualis sit reuera, id est, antiqua & germana illius natura (teste Plat. lib. 10. de Rep.) Qua-

Qualis nimirum erit cum ex hoc corporis ergastulo euolauerit: Tum demum enim nos reuera sumus cõtemplaturi. Hic opponuntur φαίνεσθαι, id est, apparere, & ἰδεῖν, id est, peruidere, perspicere. Hoc apparet (id est conspicitur) in mixtionibus: Exempli gratia, in mulso & aqua.

Phantasia est imaginatio, qua nobis res apparent. Apparent autem animo nostro, quales à sensibus ipsis percipiuntur.

Plato in Thæ.

Obseruatio duplex.

1. Platonicum Apparet cum ad quæstionem hoc verbo respondetur, probabile est.

2. Cassianus l. 2. de Incarnat. Domin. cap. 4. Apparuisse hoc rectissime dicitur, quod subita quasi apparitionis luce monstratur: sicut in Euangelijs Apparuisse stellam orientalibus Magis legimus: & in Exodo, Apparuit, inquit, Moysi Angelus in igne flammæ rubi. In omnibus enim & his & alijs visionibus sacris hoc vtendum vel maxime verbo scriptura existimauit, vt apparuisse hæc diceret, quæ insolita claritate fulgerent. Ita ergo & Apostolus sciens aduentum cœlestis gratiæ, quæ ortu Sacræ Natiuitatis apparuit, verbo eam fulgidæ apparitionis expressit, vt apparuisse vtique id diceret, quod nouæ lucis splendore radiaret. Apparuit ergo gratia Dei Saluatoris nostri.

APPARITIO.

Apparitio interdum accipitur pro Somnio: Cum in Somno repræsentat absentia, David Scher. in Physicis. Apparitio Phantastica est phantasma, quod Ciceroni visum, Bricot. Præterea Apparitio idẽ est quod sui ostensio (Auffwartung.) Item officium Apparitoris seu statoris, id est, eius, qui Magistratui apparet, id est, præsto est ad ministerium vel obsequium, qualis est Scriba, Interpres, Lictor, viator, præco. Huiusmodi etiam sunt in Academijs ministri publici & nomenclatores, quos pedellos vocant.

Apparitio Lunæ est φάσις seu effigies varia eius. Et generatim apparitio stellæ dicitur, cui opponitur disparitio, seu crypsis, ἀφανισμός.

APPARITIVA verba.

Apparitiua verba Iohan. Brassican. Tubing. Grammatico, & alijs nonnullis, vt P. Nigidio, sunt verba terminata in Co, quę apparẽtiam ostendunt, vt albico, id est, albus appareo. Sic nigrico. Iidem tamen hic excipiunt: fodico, vellico. Sed errant: Albico enim, nigrico, candico, vellico, fodico, proprie sunt deriuata deminutiua, id est, quæ deminutionem primitiuorum significant; vel frequentatiua (fodico, frequenter fodio.) Nonnunquam adhibentur pro primitiuis seu primarijs ipsis, vt albico pro albeo: Candico pro candidus sum seu candeo. Imo Scaliger tradit verborum speciem duplicem esse: Vnam deriuatam, in qua non mutetur modus significationis, vt albico, albeo: Alterum, in qua mutetur, cuius species sint: Incoatiua, deminutiua, frequentatiua, desideratiua, lib. 5. de caus. Lat. Ling. cap. 123.

APPELLARE.

Appellare primo est nominare seu vocare: vt Armorum appellatio non tantum scuta, gladios, galeas significat, sed & fustes & lapides, ait Iureconsultus.

Secundo est alloqui vel compellare. Fitque appellatio vel voce seu verbo, vel nutu ac significatione.

Tertio est implorare: vt appellare Deum.

Quarto Appellare in Politicis est 1. à ser-

P

tentia iudicis inferioris ad ſuperiorem prouocare. Cicer. cuius procurator à prætore ad Tribunos appellare auſus ſit.2.iudicio conuenire,l. qui appellat 29. ff. de iudic.

Quinto Appellare in Politicis eſt blanda oratione alterius pudicitiam attentare.

Appellatiuum Nomen Grammaticis eſt quod commune eſt multorum. Priſcianus.

APPENDIX.

Appendix vſurpatur pro corollario, quod principali additur.

A Grammaticis nonnullis accipitur pro adiectiuncula, ad regulam obſeruatiuncula aliqua, auctarium aliquod.

Philoſophi nonnulli animi appendicem corpus dixerunt, id eſt, additamentum ſeu acceſſionem.

Accipitur in iure pro ædificio, quod alteri adiungitur.

APPETITVS, ὄρεξις, Cupiditas.

Appetitus eſt affectio eius, quo caremus, potiundi. Scal. 1. de plant. Hoc autem ſine aliquo motus genere fieri nequit, Nam quæ appetunt τὸ ποῦ, motus ijs ſecundum locus datus eſt: Quæ quantitatem Accretionis; quæ qualitatem, Alterationis: Quæ ſubſtãtiam, Transmutationis. Id quod attribuunt materiæ primæ propter imperfectionem, vt huius appetitus ſit appetitus perfectionis, quo parata eſt, & præſtolatur omnibus formis. Quare πανδεχὲς (omnium capax.) materia prima à Platone appellata eſt. Hi motus omnes vnum tantum reſpiciunt finem, alteram ſcilicet contradictionis partem, quippe nequit agens appetere deſcenſionem. Sic auctabile ſuapte natura non poteſt affici, quin augeatur; denique alterabile, quin alteretur: materia prima, quin per formam ſuſceptibilem perficiatur.

Ab his aliud motionis genus eſt, quod etiam contrarium reſpicit. Nam in terra motus à forma fit ad imum. At in manu ab anima fit ita, vt etiam poſſit ad contrarium. Is motus dicitur διακρίσεως, id eſt, dijudicationis & electionis. Græci vocant, τὴν κατὰ προαίρεσιν κίνησιν. Motus voluntarius, cum voluntatis ſpecies προαίρεσις ſit, ac perfecta quidem.

Ex Galeno κίνησις voluntaria ſtatuitur vna καθ' ὁρμὴν, ſecundum impetum, ſeu ab inſtinctu, vt Muſculi ſunt inſtrumenta κινήσεως τῆς καθ' ὁρμὴν, id eſt, vt Ariſtoteles loquitur, motus ἑκουσίου ſeu ſpontanei (qui fit ab interno principio appetente interna facultate) Galenus motum hunc ſæpe vocat animalem, vt diſtinguat eum à naturali. Altera κατὰ προαίρεσιν, id eſt, ab electione, quæ eſt eorum, qui attentius aliquid faciunt.

Diſtinctio ambiguæ verbi naturæ.

Appetitus ὁμωνύμως dicitur: In igne ad occupanda loca ſuperiora: in ferro ad ſui coniunctionem cum magnete: in planta ad humorem ſugendum: in equo ad Venerem: in homine ad beatitudinem.

Appetitus { Naturatorum. / Animatorum.

Tabu-

Tabula continens genera τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως.

- Φυσικὸν, Naturalis appetitus (qui dicitur quodammodo impropriè appetitus) qualis est
  - In stirpe, quæ attrahit & appetit alimentum absque sensu: Stirps non sentit alimenti defectum, sed tantum languet & debilitatur.
  - In Inanimis, vt magnete.
- Αἰσθητικὸν seu animalis appetitus, qui propius est animātium & comitatur sensus; vt quādo appetitur alimentū, quia eius defectus sentitur. Estque triplex
  - Ἐπιθυμία, quæ spectatur in appetitu γενέσεως & τροφῆς (generationis & nutritionis.)
  - Θυμὸς. affectus: (vt ira) vis animosa.
  - Τῶν αἰσθητικῶν id est, eorum, quæ sēsibus sunt subiecta, tā exterioribus, quam interioribus, vt cum animal appetit obiecta, quæ offeruntur tactui, visui.
- Λογικὸν seu τῆς βουλήσεως, quę est tantum naturæ intelligentis & voluntariæ: quia προαίρεσις est in homine, qui est imago Dei, altior quouis animante, ad fines etiam maiores & ampliores conditus ab opifice.

(Appetitus seu τὸ ὀρεκτικὸν est triplex)

Vsus.

Quæritur, qualis sit appetitus in ventriculo? Resp. In ventriculo est appetitus duplex, Naturalis & Animalis. Naturalem habet cum cęteris communiter duplicem, nempe quo sibi cibum attrahit, & cæteris membris, siue id fiat è longinquo, siue è vicino, vel è chylo, qui admodum vicinus est intra parietes ventriculi, vel ex Epate à sanguine, qui non longe dissitus est. Et hic appetitus est etiam in stirpe, nec est à sensu. Hic autem non sufficit, quia hoc solo non sentiret defectum cibi & alimenti, vt cætera membra: igitur à natura insignitus est etiam vi quadam alia seu virtute ac sensu animali, quo ipse sentit alimenti defectum seu famē: Non est autem in ventriculo motus προαιρετικὸς: Fames autem, vt dicam hoc obiter, non est ipse appetitus seu ὄρεξις, sed πάθος sensus ὀρέξεως.

Appetitus naturalis vnionis excitatur
- A Naturæ similitudine
  - Manifesta.
  - Occulta: ita magnes ferro, vel magneti ferrum sese applicare appetit.
- Propter priuationē: Ita famelicus appetit vnionem cibi.

Διχοτομία extat etiam hæc.

Appetitus
- Naturalis
- Animalis
  - Sensitiuus. Animalis appropriate.
  - Rationalis seu intellectiuus seu voluntas.

Naturalis non requirit apprehensionem appetiti in appetente, sed in altero, naturam scilicet instituente. Sensitiuus præsupponit apprehensionē appetētis

sensitiuam. Is natus est tendere in obiectum apprehensum, aut in eo acquiescere. Necessario Rationalis præsupponit iudicium intellectus. Is natus est actum suum elicere LIBERE.

In homine appetitionem naturalem Aristoteles vocat ἐπιθυμίαν: Hæc ciet τὸ κινητικὸν καθ' ὁρμὴν: Hoc per neruos osculi ventriculi epatis & vasorum destinatorum generationi, sensitiuum, seu comitantem sensus θυμόν. Hic ciet τὸ κινητικὸν καθ' ὁρμὴν, id est, eam partem, quæ mouetur secundum appetitionem, per neruos à cerebro sibi inditos, per quę arteriarum Spiritus vitales. Appetitionem voluntariam vocat βούλησιν: Hæc κινητικὸν illud ciet connexu consensuque naturali.

Appetibile, Irascibile.

Appetibile & concupiscibile, & similia *in bilis, le*, etsi passiue significent quod appeti vel concupisci potest, vel quod potentiæ appetenti vel concupiscenti obiectum est, tamen Scholastici, vt Thomas, sæpe ponunt ea loco nominum Verbalium in *TIVVS*, quæ actum dicunt, vt appetibile sit appetitiuum, concupiscibile sit appetitus sensitiuus, qui concupiscit, sicut Risibile est risiuum. Ἐπιθυμητικὸν, vt concupiscibile & appetibile, aliquo modo participant ratione, quatenus nata sunt obedire rationi, id est, vterque appetitus, tam sensitiuus, qui irascens vel concupiscens est, quam intellectiuus, id est voluntas, capax est & δεκτικὸς quasi increpationis, persuasionis, admonitionis, vt procedat vel non procedat ad actum suarum executionum.

Sic sensibile modo est quod sentiri potest (αἰσθητὸν) modo sensitiuum, (αἰσθητικόν.) Nota hic παρέμπτωτον & vel ut ὁδῷ πάρεργον: Terminata in IVus, a, um, significare vel *Vim concrete aut abstracte: vel Actum. Vim concrete*, vt Intellectiuus, habens vim intelligendi, νοητικὸς: Appetitiuus, habēs vim appetendi, ὀρεκτικὸς: Abstersiuus, habens vim abstergendi, ῥυπτικὸς, σμηκτικὸς. *Abstracte*, vt motiuum τὸ κινητικὸν, ipsa vis mouendi. *Actum*: Sic Nominatiuus, ὀνομαστικὸς, Datiuus δοτικὸς, Vocatiuus, κλητικὸς; *vel seruitium*, aut subiectionem, vt motiuus, visiuus, auditiuus neruus, qui inseruit motui, visui, auditui. Sic actio θρεπτικὴ, inseruiens nutritioni. Sensitiuum, id est, sensibus subiectum. *Nõnunquam etiam paßionem*, vt Motiuum (κινητικὸν) καθ' ὁρμὴν, quod appetitione cietur. Tutela Datiua, quæ datur. ICTis Filius adoptiuus dicitur Adoptatus.

APPETITVS
ὄρεξις.

Appetitus est impulsus quidam ad rem quandam. Nicola. Leonicus in Com. de animal. motione. Est inclinatio voluntatis ad habendum aut faciendum. Scal. Hic accipitur vox specialiter. Ita intellige hoc Aristotelis 1. Rhetor. & 1. Philosoph. ἐπιθυμεῖν τὸ ἐπιθυμεῖν μαθεῖν ἐστὶ. Desiderium est intensus appetitus placitæ rei. Idem. Optatio est affectus voluntatis, quo aliquid petimus animo, quod deest. Scal. ex. 307. sect. 3.

Votum proprie fit ad aram, vel in periculis, voce contentiore precando, non simpliciter, sed cum stipulatione. Dat enim aliquid vouens, aut pollicetur, vt accipiat.

Generalius Appetitus
- Propensio ad commoda Naturalia: Naturalis. Hic in homine est ante voluntatem.
- Qui est simul cum voluntate, sed non idem cum ea.
- Intensa voluntas, quæ dicitur à nonnullis Concupiscentia; à nonnullis Impetus, à Græcis ὁρμή.

Διχοτόμως

Διχοτόμως
ex Cardano.

Appetitus { Sine ſenſu. / Cum ſenſu { Sine ratione, ἄνευ λόγου. / Directus ratione, vt μετὰ βουλῆς.

Animo.] Vox enim in Optatione eſt accidens, non neceſſarium.

Notetur Climax & ordo agendi.

Ex affectu, ἐκ τοῦ πάθους, è motu animi appetentis nondum exeunte, in actũ, vt è miſericordia, ὄρεξις καὶ ὁρμὴ eſt, id eſt appetitus & incitatio motus interni ad actionem. Ex illa πρᾶξις actio, quæ eſt ſubleuatio ſeu ſuccurſio. Ex actionis huius multiplici repetitione quaſi fabricatur & exiſtit habitus, qui eiuſdem nominis cum affectu eſt, quo rite dicar & ero miſericors (Virtuti enim & affectui idem nonnunquam nomen eſſe, tradititium eſt.) Ab habitu certe & imprędite fluũt actiones, qui Scaligero quaſi forma eſt harum actionũ. Voluntas vero, (habitu affecta) earũ efficiens, ex. 307. ſ. 4. In Ethicis ſpecialius accepta ὄρεξις, ἐπιθυμία, concupiſcentia, libido, cupiditas, ſæpe paria ſunt, & dicitur ὄρεξις ἡ ἐπιθυμία πολυκέφαλον θηρίον (non minus quam populus, aut Abſurdum in Philoſophia contemplante) id eſt bellua multorum capitum, & recte hydræ lerneæ comparatur. Interdum voces hæ accipiuntur tropice, in ſacris etiam: Paulus Rom. 7. per ἐπιθυμίαν intelligit cupiditatem prauam ſeu appetitum, quo titillamur & ad malum ſolicitamur, ſeu prauitatem appetitus. Hæc igitur eſt Synecdoche generis pro ſpecie. Iacobus Apoſt. dicit: Cupiditas parit peccatum, id eſt, prauitas appetitus parit peccatum actuale exterius. Paulus: Peccatum effecit in me omnem cupiditatem, id eſt, prauitas appetitus genuit ſeu effecit in me peccatum actuale ipſius appetitus. Hic igitur Metonymia eſt effecti.

Appetitui opponitur Auerſatio.

APPOSITIO, Πρόσθεσις. ADDITAMENTVM, ADIECTVM.

Appoſitio eſt vel Reapſe, id eſt, ſecundum rem, κατὰ πρᾶγμα: vel ſecundum rationem (κατὰ λόγον.)

Πρόσθεσις ſecũdum rem eſt, vbi quid priori accedit, ſine quo prius quidem exiſtere poteſt, at quod accedit, non ſine illo, vt, ſi accidens ſubſtantiæ ſuperueniat; quia etſi ſubſtantia ſine accidente illo conſeruatur, ſine ſubſtantia tamen accidens non exiſtit.

Additio ſecundum rationem eſt, ſi, quod in alio ſubſiſtit, ſine illo cogitetur, in quo eſt, poſtea ad illud idem applicetur, ſine quo non exiſtit: vt, Nigror, qui eſt in pariete, non exiſtit ſine pariete, verumtamen ſine pariete cogitatur, ſi prius ſine pariete, poſt in pariete cogitetur.

Ea Appoſitio eſt ſecundum rationem. Exemplum: Geometer addit numero poſitionem ſeu θέσιν. Hæc Appoſitio ſeu Additio fit mentis ope; quia quantum ſine poſitione concipitur. Phyſicus Materiam quanto apponit Reipſa ſeu ſecundum rem, ſine qua à Mathematico conſideratur, quæ rationis Abſtractio eſt. Mathematica enim per ſe in materia ſunt, verum ſine illa cogitari poſſunt.

Ex Appoſitione Ens (ὂν ἐκ προσθέσεως, eſt res concreta materiataque, vt Phyſica.

Accidentia propria, καθ᾽ αὑτὰ συμβεβηκότα, ἀντιστρέφοντα cum ſubiectis ſuis, non

ſe ipſis, ſed deuincta aſtrictaque ſubiectis definiuntur.

Has Ariſtoteles vocat definitiones ἐκ προσθέσεως (per Additamentum) propter ſubiectorum appoſitionem & incluſionem. In definitione ſimi ponitur Naſus. In definitione claudi pes: In definitione balbi, lingua: in definitione Apoplexiæ vel phrenitidis, cerebrum. Idem de ſimilibus συνδεδυασμένοις iudica.

Contra; Ἀόριστα (Indefinita) ſuapte[a] natura accidentia, vt album, non definiuntur ἐκ προσθέσεως, id eſt, nullum ſubiectum eorum definitionibus includitur, ἀναστρέφοντα Galeno.

[a] *Quia non niſi loci & temporis gratia determinata ſunt.*

Canones.

1. Prius ſecundum rationem poteſt eſſe poſterius.
2. Accidentia nunquam ſeparantur actu à ſubſtantia.

Appoſitio ſeu Additio interdum ſignificat *aliquam imperfectionem* aut improprietatem: interdum aliquam *determinationem*. Cui opponitur τὸ ἁπλῶς. vel κυρίως, vt: Cauum ſignificat commune quiddam ſeparatim, quod ineſſe poteſt cruribus & naſo. Sed appoſitum & additum Naſo, ſignificat determinatam quandam cauitatem, ſubinferens certum ſubiectum, vt quæ non poſſit eſſe niſi in naſo, qualis iam appelletur σιμότης. Idem dici poteſt de cauitate crurum, cuius gratia varus aut valgus quiſpiam dicitur. Schegk. 13. Demonſtr. p. 382.

Vſus.

Vſus huius vocis multus eſt, vt

1. In diſputatione, An Syllogiſmus ſit interna oratio, an externa? Hic P. Scherbius acutiſſimus Philoſophus; Syllogiſmus, inquit, externus ἁπλῶς dicitur Syllogiſmus, & propterea vt Græci dicunt, κυρίως καὶ ἀληθῶς; Alter autem ille, qui adhuc intus eſt, eſt Syllogiſmus quidem, ſed κατὰ προσθήκην, ſcilicet Syllogiſmus Dianoeticus, (Barbaris eſt Mentalis, Latinis mente informatus.) Eiuſmodi autem προσθήκη ex ijſdem Græcis ſignificat aliquam imperfectionem; Quemadmodum puer, qui adhuc eſt in vtero, Filius quidem poteſt dici, ſed cum *quadam additione.*

At qui iam editus eſt in lucem, ſimpliciter dicitur Filius, & ſimpliciter etiam communi hominum conſuetudine Patris appellationem tibi affert. Sic Domus vel Malleus mente adhuc informatus non habet hoc nomen *ſimpliciter*, ſed verbum aliquod *addendum* eſt, vt: malleus mentalis, domus mentalis, id eſt, mente adumbrata. Proprie autem & ſine vlla προσθήκῃ ſeu additione is malleus eſt, qui ligneus eſt aut ferreus, qui in ſenſus incurrit & eſt extra mentem.

Verum an Syllogiſmus διανοητικός, id eſt, animo & cogitatione informatus, non ſit vere ſeu ἀληθῶς Syllogiſmus, de eo vide, ſi placet, Conciliatorem, diſputantem εἰς ἀμφότερα.

2. In diſputatione, an Logica ſit ſcientia? Sic arguunt nonnulli: Logica eſt ἐπιστήμη λόγων, ſeu ſcientia rationalis. Ergo Logica proprie eſt ſcientia. Hic reſponderi poteſt per inuerſionem: Imo, quia dicitur Logica ſcientia rationalis, κυρίως ſcientia non eſt. Adiectum enim rationalis derogat naturæ ſcientiæ. Verba Zabarellæ adijcio: Quod Latini dicunt Logicam eſſe ſcientiam, quia eſt ſcientia rationalis, ridiculum eſt; cum hoc ipſo argumento demonſtretur, eam ſcientiam non eſſe: Quemadmodum qui ex eo, quod aliquis eſt homo mortuus, colligere vellet eum eſſe hominem, is efficaci ratione illum non hominem eſſe oſtenderet. Vt enim in illo adie-

cto, Mortuus, contrarietas inest, quæ totam hominis naturam interimit, facitque vt solum hominis nomen æquiuocum remaneat: ita etiam de hoc adiecto rationalis dicendum est: quandoquidem ea, quæ vocant isti entia rationis, sub scientiam non cadunt, cum non sint necessaria.

Quamobrem dicere scientiam rationalem, perinde est ac dicere, scientiam moralem, scientiam Medicam, scientiam ædificatoriam: & quisquis ostendere niteretur aliquam hoc pacto esse scientiam, is reuera non esse scientiam argumento efficacissimo demonstraret. De Natur. Log. lib. 1. cap. 5.

In Physicis etiam è venis Appositio Nutrimenti, quæ inest inanimato propter crasin, dicitur; Estque συναίτιον huius effecti: Corpus animatum, quatenus secundum Naturam est affectum, conseruari & vegetari nutrimento; cuius effecti etiam causæ, sed superiores sunt Agglutinatio & Assimilatio.

Appositio conseruat & vegetat propter agglutinationem, hæc propter assimilationem: Assimilatio vt suprema & perfectissima causa propter nullum aliud, vt loquitur Schegkius lib. 7. demonstrat. p. 232. Hæc non cadunt in corpus tabidum seu laborans ἀτροφίᾳ.

Porro in Physicis quædam accidentia dicuntur admittere πρόσθεσιν & ἀφαίρεσιν. Plurima symptomata insunt animatis, non quia animata, sed quia morbis prædita: Et morbis prædita affectaque sunt, non quia animata sunt substantia, sed quia animata participant his accidentibus, quæ πρόσθεσιν admittunt & ἀφαίρεσιν, id est, adiectionem & detractionem.

In Metaphysicis Genus sine additione differentiarum considerari potest, etsi sine his reipsa subsistere nequeat.

Quod & ad Abstractionis Locum pertinet: contrarium denominat absq; adiectione subiectum, & tale contrarium dicitur subiecto inesse simpliciter ac perfecte. Vel, contrarium denominat subiectum absque adiectione, & tale contrarium dicitur inesse aliqua ex parte, seu secundum quid & imperfecte. Priori modo calor inest igni & frigus aquæ in suo naturali statu constitutæ: Ac ita non possunt contraria simul eidem inesse. Posteriori modo calor & frigus simul insunt aquæ omnino tepidæ, & candor Æthiopi.

Nam neque aqua omnino tepida dicitur calida aut frigida, nisi secundum dimidium gradum, neque Æthiops dicitur candidus, nisi dentibus aut oculis.

In Arithmetica πρόσθεσις est additio seu compositio, Numeratio prima, qua numerus additur numero, & habetur totus. Opponitur ei subductio seu subtractio.

In Grammatica πρόσθεσις est Metaplasmus seu tropus vocis, cum litera vel syllaba principio vocis adijcitur, vt tetuli. Opponitur ei Aphæresis, ablatio.

Appositionem etiam vocarunt cum substantiuum substantiuo eodem casu adiungitur, vt, virgo Maria, Regina pecunia: Quæ alias dicitur epexegesis, quia vna vox exponit alteram. Sed non recte vocatur Figura Syntactica.

In Physicis Appositio vel additamentum opponitur veræ mixtioni & Accretioni veræ, vt cum dicit Scaliger ex. 102. sect. 2. Metalla grandescere per additamenta.

Lapides non aluntur intus κατὰ τὴν εἰσεπιδοχὴν (per intro susceptionem) sed per Appositionem. Scal. 2. de Pl. p. 309.

Iurisconsulti etiã voce adiectionis vtun-

itur, cum dictum determinant, vt Nuptiæ iniustæ seu illegitimæ (quæ non fiunt secundum Leges Romanas) matrimonium quidem dicuntur, sed cum Adiectione hac, quod sit Qualecunque. Eiusmodi Matrimonium est inter eos, qui sine Parentum, in quorum potestate sunt, consensu matrimonium contraxerunt. Herm. Vulteius libr. 1. Iurisprud. Rom.

Et Logici quidam Propositionem cum Additamento seu Additione (præscriptione etiam ait Scaliger) Determinatam nominant, vt vxorem, qua adulteta est, repudiare licet.

Vsus.

Deficientes propositiones quæ Mathematicis?

Tanta autem Additionis seu Determinationis necessitas & vis est, vt Mathematici Problemata illa vocent *Deficientia*, (quibus opponunt excedentia) quæ aliqua Additione seu Determinatione indigent, vt si quis dicat in Geometria, Trigonum æquicrurum constituere, problema tale esset deficiens infinitum, id est, non Determinatum, indigens aliqua additione, scilicet, qualenam Trigonum æquicrurum esse debeat, an illud, quod habeat basin maiorem, an vero quod minorem eam habet altero æqualium laterum: præterea an illud: quod habeat angulum ad verticem duplum, &c. quia infinitis modis hæc possunt variari.

Appositiue poni Grammatica locutio est, vt Fama malum, Mors omnium rerum extremum, pro, Mors extremitas. Hic ille, hic ipse dicitur Appositiue, Græce ἐπιθεγματικῶς.

APPREHENSIO.

Apprehensiua seu ἀντιληπτικὴ vis in Physicis accipitur generaliter & specialiter.

Generaliter, vt etiam manui tribuatur; habet enim potentiam apprehendendi manus.

Specialiter, vt Apprehensiuæ vires seu potentiæ sint Sensus & Intellectus, quibus rerum notitiam percipimus.

Apprehensio sensuum externorum prima est: Internorum (præcipue phantasiæ) secunda: Intellectus tertia. Necesse enim est 1. vt quæcunque nobis intellectu apprehenduntur, obijciantur externo sensui, vel per se & aperte, vel per aliud & inuolute; per se, vt figuræ hirci & ceruí, quod quasi per partes apprehenditur, cum hircus ceruusque apprehensiuæ potentiæ repræsentatur. 2. vt sensu communi & phantasia externorum sensuum obiecta & operationes percipiantur & distinguantur, sensilium species seruentur, & in eorum absentia alia ex alijs componantur, & in alia diuidantur, post hæc tanquam ὑπηρετικά, intellectus vt principis apprehensio accedit, faciens abstractione vniuersalia.

Apprehensio (ἀντίληψις) est Intuitiua, vel Abstractiua. Intuitiua, qua percipimus aliquid Intuitiue, id est, *qua percipimus præsens sensile, vt præsens est, à quocunque sensu externo fiat.* Intuitiue hic accipitur per Synecdochen, quæ ob vocabulorum inopiam hic necessaria est.

Hęc igitur ἀντίληψις est externorum sensuum, qui sunt primi quasi ianitores intellectus.

Abstractiua est, qua absentia etiam sensilia percipiuntur abstractione.

Apprehensio est vel simplex, vel composita seu coniuncta. Simplex est vel incomplexorum, vt obiecti simplicis, vt Mauritij, huius herbæ; vel vniuersaliũ, cũ abstrahũtur à suis particularibus, vt animalis. Estq; habitualis, vel actualis. Habitualis est, q̃ fit per impressã speciẽ repręsentantẽ obiectũ. Actualis est cognitio, quæ fit per apprehẽdendi actũ, & expressam similitudinem, si quando ea per

ea per actum apprehendendi seu cognoscendi exprimitur. Hinc quoque vniuersalium Abstractio distinguitur. Vide ABSTRACTIO.

Composita seu coniuncta est rerum natura vel arte coniunctarũ, vt cum non fit abstractio, secretio, seiunctio vniuersalis à suis particularibus & singularibus, formæ a materia. Hæc dicitur *impura*. Apprehenduntur autem non tantum affirmationes, sed & negationes (vt priuationes,) non solum Entia realia, sed etiam rationis & fictitia.

Apprehensioni specialiter à Physicis acceptæ, ita vt sit operatus intellectus simplex, opponitur intellectus operatio enuntiatiua & discursiua: Sic

ἐνέργεια Intellectus { Simplex, Apprehensiua, Apprehensio. | Coniuncta { Enuntiatiua seu Enuntiatio. | Discursiua seu discursus. } }

Amplecti proprie dicitur de propositionibus, quibus assentimur, vt hoc pronuntiatum firmo vel languido assensu amplector. Hic non vtor verbo apprehendendi.

APPROBATIO.

Approbatio in Logica est 1. Probatio, Comprobatio, Confirmatio, *πίστωσις*, Prosyllogismus, rationis Probatio, *ἐπιπίστωσις*, Cicer. de Inuent. Approbatio est per quod id, quod breuiter expositum est, rationibus affirmatum, probabilius & apertius fit. Posito & approbato aliquo sæpe aliud assumitur.

2. est affirmationis vel negationis affirmatio, quę iudicium prægreditur: Approbatione enim aliquid iudicatur populari seu vulgi, vel eruditorum & sapientum. Scal. ex. 307. sect. 5.

Improbatio igitur contra est affirmationis vel negationis negatio seu contradictio. Illa assensio, hæc dissensio aliquando dicitur. Cicer. in Acad. quæst. Nunc de assensione & approbatione, quam Græci *συγκατάθεσιν* vocant, pauca dicamus.

Audientium approbatio est effectus eloquentiæ Ciceroni.

APPROPRIARE.

Appropriare est peculiariter propriũ facere, vel propriũ attribuere. Sicut ratio dicit notitiam discursiuam, hominibus quidem propriam, quæ ratio improprie diceretur esse in Deo. Ita similiter dicit Dionysius intelligere esse notitiam appropriatam Angelo, causatam ab Angelo, & intellectu angelico, & ipsum informantem ac efficientem, & tale intelligere dicit non esse in Deo, Picus quæst. 12. Apolog. Ego exprimo, quod intellectus & intelligens de Deo magis propie dicantur, quam de angelo, & ratio magis proprie de homine, quam de angelo. *Ratio hominis appropriata.*

APPROPRIATVM.

Appropriatum distinguitur quodammodo à proprio in ijs, quæ dicuntur *πρὸς ἕν*, vt significet, quod præcipue alicui conuenit: adstrictum ad aliquid *κατ' ὑπεροχὴν*. Si Magia est idem quod Sapientia, merito hanc practicam scientiæ Naturalis, quæ præsupponit exactam & absolutam cognitionem omnium rerum naturalium, quasi apicem & fastigium totius philosophiæ peculiari & appropriato nomine Magiam, id est, sapientiam, sicut Romam vrbem, Virgilium Poetam, Aristotelem Philosophum, dicimus, appellare voluerunt. Picus Mirand. in Apolog. Cum dixi magis improprie dicitur de Deo, quod sit Intellectus, nihil aliud intendebam, nisi quod notitia Angelica, quæ intellectualis notitiæ nomen

ſibi appropriat magis, diſtat ab infinita Dei notitia, quæ omnia per eſſentiam cognoſcit, quam diſtet à notitia animæ rationali vel homini appropriata. Si vero ex præſenti concluſione inferatur, quod Deus improprie dicitur intelligere, ſicut Comparatiuus infert Poſitiuum, accipiatur conſequens tantum, in hoc ſenſu Deus non ſecundum propriam vel appropriatam acceptionem huius dictionis intelligere dicitur intellectus. Idem Pic. in Apol. quæſtio. 12. Subſiſtere appropriate tribuitur ſubſtantię, ita qualitas non ſubſiſtit, ſed inhæret.

Appropriatum diſtinguitur à proprio à Scoto per particulam Aut. l. 2. diſtin. 1.

Proprium eſt, quod vere tantum competit. Appropriatum eſt, quod vere quidem commune eſt multis, ſed vni peculiari ſeu propria quadam ratione attribuitur. Ex. gr. Deitas & Creatio communis eſt Filio & Spiritui S. cum Patre, & tamen appropriatur Patri. Sic Dominatus Filio, Sanctificatio Spiritui Sancto. Sapientia vere communis tribus Perſonis, & tamen appropriata eſt λόγῳ diuino. Canon: *Vnum idemque poteſt eſſe commune multis & appropriatum vni: ſeu commune multis poteſt appropriari vni propter excellentiam.* Vnum Increatum repræſentat vnitatem appropriatam Patri, verũ veritatem appropriatam Filio, Bonum bonitatem appropriatam Spiritui S. Hæ perfectiones repræſentant abſolutas Dei perfectiones Perſonis appropriatas. Scot. l. 1. diſt. 3. Paulus Scal. epiſt. Cathol. li. 11. p. 581. Termini Ens, Vnum, Verũ, Bonum, aut proprie, aut appropriate conſiderantur. Proprie & abſolute in eſſe Increato; in Creato vero appropriate & reſpectiue. Illo modo idem ſunt: Hoc vero differunt.

APTITVDO.

Aptitudo eſt quod Barbari vocant Idoneitatem, Græci ἐπιτηδειότης.

Soncinas aptitudinem à potentia rei diſtinguit, vt aptitudo ſit non-repugnãtia, ſeu negatio repugnantiæ, Homo, inquit cæcus aptus natꝰ eſt videre, nec tamẽ in eo eſt potentia ad viſum. Cœlum eſt aptum ſeu aptũ natum diuidi, quia ei non repugnat diuiſio ratione quantitatis, nec tamẽ in eo eſt potẽtia ad diuiſionẽ, cũ ſit incorruptibile, de ſententia Ariſt. l. 12. Metaph. quæſt. 40.

Aptitudo ſeu capedo eſt aut Actiua, vel quaſi actiua; aut paſſiua, vel quaſi paſſiua. Diſtinctio hęc eſt Fõſecę, vbi diſputat de ſpatio locali, de capedine corporum ſeu aptitudine ad corpora capienda.

Vſus.

Spatium immobile & fixum, in quo corpora ſunt, ſeu quod à corporibus occupatur, & in quo mundus ipſe eſt ſeu orbis hic, eſt aptitudo ad corpora capienda, quæ maior eſt & minor iuxta quantitatem locandorum corporũ, imo infinita, vt capere poſſit omnia corpora, ea etiam, quæ extra Mundũ à Deo produci poſſunt (potentia abſoluta,) ſeu eſt non-repugnantia quædã corporum capiendorum commenſurata corporibus locandis, de ſententia Fonſ. ex. Sed contra argumentor.

Hæc capedo ſeu aptitudo ſi eſt, erit alicubi, vel in rebus locãdis locatiuis. Non alicubi, ſi enim alicubi, ergo in aliquo loco. & ita quæritur locus loci, quod ineptum. Nec in rebus locatis, 1. quia hoc pacto non exiſtentibus rebus locatis, non eſſent carũ capedines, quod falſum, cum capedines præcedant res ipſas, quæ capiuntur, idque ex omni æternitate. 2. quia aptitudo quaſi paſſiua vt corpora capiantur, etſi eſt in corporibus ipſis, tamen aptitudo capiendi quaſi actiua, quę propria eſt ſpatij non poteſt eſſe in capiendis corporibus. Nam corpora non capiunt corpora, ſed capiuntur à capedine ipſa ſeu ſpatio

tio ipso. Ergo capedo seu aptitudo illa non est.

Hic respondetur, fallax connexum est. Nam capedines corporum seu aptitudines siue non repugnantiæ ad ea capienda non sunt in corporibus locandis, neque sunt alicubi, & tamen sunt. Sunt enim id, vbi est, quicquid alicubi est, vt ineptum videatur esse quærere vbinam sint. Nec mirum cuipiam videri debet, quod nec sint in re aliqua, seu Ente aliquo, nec alicubi, cum negationes puræ non sint priuationes, vt indigeant subiecto aliquo; multo minus etiam sint corpora, vt locum occupent, imo non sunt vera Entia, neque substantiæ, neque accidentia.

Aptitudo est Propinqua, vel Remota.

Hanc distinctionem quidam colligunt ex Scoto. Declarari potest exemplo. Materia prima cum vna & eadem numero successiue subesse possit diuersis formis, quandocunque vni earum subiecta est, habet remotam aptitudinem, vt alijs subsit, idque propter dispositiones repugnantes dispositionibus aliarum formarum, quas dispositiones necesse est expelli, vt aliæ formæ inducantur. At materia secunda seu informata habet aptitudinem propinquam, &c.

Aptitudo est vel *essendi seu existendi, vel mutationis & motus*, id est, aptitudo ad patiendum seu recipiendum, aut agendum: *Vel cognitionis, vel significationis, vel prædicationis.* Aptitudo essendi in pluribus conuenit rebus vniuersalibus, & differt ab actu essendi.

Hic quæritur, vtrum aptitudo essendi in pluribus sit potentia aliqua naturalis, an negatio repugnantiæ essendi in pluribus seu multis, an modus quidam potentialis rebus internus, qualis est modus essendi cuiusque effectus in sua causa. Vide vocem Repugnantia.

Radicalis aptitudo est actus imperfectus seu propensio ad aliquid, subiecto co-æua.

Vsus.

Propria Accidentia abesse posse saluo subiecto, vt, Motus sursum non semper inest igni; sunt qui affirment.

Alij respondent ad exemplum: Motum sursum semper inesse igni, remotis impedimentis.

Alij de quæstione respondent sic: Moueri sursum non est perfecte proprium ignis, vt aptitudo ad calorem & calor. Nō igitur semper inest igni, sed aptitudo ad motum sursum, scilicet Leuitas. Atque hæc est ab igni inseparabilis. Ab homine cum cæcus est, abest potentia videndi, sed non omnis. Aptitudo enim radicalis ad videndum inseparabilis est. Sic igitur habetote.

Accidentia quędam producuntur à principijs essentialibus subiecti secundum actum perfectum, quædam secundum actum imperfectum seu aptitudinem tantum. Prioris generis (quæ secundum se seu actus suos ex principijs subiecti internis in ipso emanant) & secundum suas aptitudines & secūdum se sunt à subiectis suis inseparabilia, vt: ab igne neque aptitudo ad calorem, neque calor actualis separari potest igni remanente. Posterioris generis (quæ non secundum se seu ἐνεργείας suas, sed secundum quasdam incoationes ex principijs subiecti essentialibus profluunt) secundū se quidem sunt separabilia, secūdum aptitudines suas vero nō possunt separari; vt, Motus sursum potest ab igne separari, sed aptitudo ad motum, Leuitas, non potest. Quæ diuersitatis ratio? Quia in primi generis accidentibus Actualitas accidentis promanat à Solis principijs internis: in posterioris vero generis accidentibus aptitudo tantum à Solis principijs existit

internis; ipsa autem actualitas abunde prouenit ab aliquo externe concurrente vel agendo, vel non prohibendo, vt; Transparentia non est in aere actu, nisi concurrente seu interueniente externo illuminante. Motus sursum non inest igni actu, nisi interueniente extrinsecus prohibens remouente.

Externum hic dicitur quod est extra rei essentiam, seu, quod non ingreditur constitutionem rei. Vide Thomam de ente & essent. opusc. cap. 7.

Radicalis aptitudo coæua est subiecto necessario (propter necessariam connexionem inter subiectum & πάθος proprium) ita vt necesse sit subiectum corrumpi corrupto accidente secundum talem aptitudinem (seu actum imperfectum inchoatumque) non autem secundum actum seu actualitatem. Potentia prima videndi est talis. Ergo homini necessario est coæua, ita vt, &c.

Exemplum aptitudinis actiuæ est facultas applicandi se ad gratiam in mente & voluntate, quę cœpit renasci, παθητικῶς vero seu recipientis capacitas & potentia, quæ potest ad Deum conuerti, quæ non est in stipite seu trunco. In eo scilicet non est arbitrium, quod ordinata Dei dispensatione conuerti possit ad accipienda Spiritus S. dona. Vide vocem Adstipulatiue.

Hominis voluntas retinuit aptitudinem, qua potest conuerti.

AQVA.

Platonici è Timæo duplex aquæ genus faciunt. Vnum humidum atque tenue, vt est aqua, quæ per Terras dimanat, ὑγρὸν καὶ ῥυτόν. Alterum fusile, χυτὸν vel πηκτόν: cuiusmodi est vapor è terra vi caloris sublatus, ex quo in terræ visceribus incluso & terra immixta varie fiunt metalla.

Aquæ supra cœlos sunt aquæ vaporales in nubibus supra montes suspensæ (ex aqua per euaporationem est aer.)

Aquæ caput illud est, vnde aqua nascitur. Si nascatur ex fonte, ipse Fons.

Aqua pro Tempore Quintiliani est, vt aquam perdere, sumpt. à clepsydris, id est, horologijs, quæ aqua fiebant.

Aquæ-ductus dicit Cicero, Iureconsult. Aquagium.

Aquilex est curator aquæ ductuum. Plin. Brunnenmeister / à legendis aquis.

Aquarius Astrologis est signum cœleste seu sidus septentrionale, constans stellis 42. Stellas eius in dextra manu quatuor in figuram triquetram centrum habentem dispositas vocat Proclus κάλπην, quod est vrna vel situla. Sed oratoribus idem est, quod Aquarum curator.

ARGVMENTVM.

In Theorijs Planetarum Argumentum arcum quendam significat, qui dicitur argumentum, quia vere & medij motus differentiam seu æquationem (quæ Græcis est προσθαφαίρεσις) arguit & patefacit. Argumentum hic vocatur à Ptolemæo ἀνωμαλία ἐκκέντρου, quæ ei vel media, vel vera est. Anomalia Eccentri media seu æqualis est arcus Zodiaci, à linea apogei secundum signorum seriem ad lineam medij motus numeratus. Anomalia Eccentri vera seu inæqualis est arcus Zodiaci à linea apogei secundum signorum ordinem ad lineam veri motus numeratus.

Æquatio est differentia, qua medius motus discrepat à vero: Græce προσθαφαίρεσις, quod in verorum motuum indagatione quandoque additur medio motui, quandoque detrahitur, vt conficiatur verus motus. Argumentum seu anomalia Solis est arcus Eclipticæ

pticæ ſecundum ſeriem ſignorum numeratus à linea Apogei vſque ad lineam medij aut veri motus Solis. Sic dictum, quod arguat & indicet, quantum ſit inter lineas medij & veri loci Solis interuallum, quod æquationem appellant Epilogiſtæ. Vt igitur Dialectici Argumento quippiam, quod ignotum erat, concludunt: Ita Aſtronomi huius argumenti ſeu arcus beneficio ignotam Solis æquationem ex tabulis eliciunt.

Argumentum Lunæ medium eſt arcus Epicycli, comprehenſus inter augem mediam & centrum corporis Lunæ, iuxta motum eius computatus. Verum eſt arcus Epicycli ab auge vera ſecundum Lunæ motum ad medium vſque corporis eius computatus. Diſcrimen horum arcuum, ſi quod eſt, æquatio centri appellatur, id eſt, arcus Epicycli cadens inter illius apogeum verum & medium.

Argutio eſt δεῖξις, ἔνδειξις, oſtenſio.

Non autem dicitur Arguitio. Sic dicitur Redargutio (pro reprehenſione) non Redarguitio: Exacutio (hoc eſt alteratio ſenſilis, qua ex obtuſo fit acutum) non Exacuitio.

Argumentoſum, ἐλεγκτικόν.

Argumentoſum proprie eſt plenum argumentis, ſeu rationibus: vt oratio vel tractatio argumentoſa, id eſt argumentis referta. Translate tribuitur ab Alberto Magno apibus, cum dicit. Apes argumentoſæ dicuntur, propter ſolertiã conuertendi rores in ceram & mella. Operoſæ vero, quia congregatę ſuo emendant opere, & ſibi conuenientia per naturam faciunt. De anima lib. 8. tractat. 4. cap. 2.

ARGVTIÆ.

Argutię Logicorum, Oratorum, & Ethicorum vox: Tribuitur enim rationibus, orationibus, digitis, oculis, ſermonibus, poematis: Ciceronis hæc ſunt: Huius orationes multum argutiarum & vrbanitatis habebant. Nullæ argutiæ digitorum; Manus minus arguta; Quis in ſententiis argutior? Argutiæ hæ ſunt, id eſt acute & ſubtiliter dicta. Breuiter & argute diſputare, kurtz vnd gut. Argutari in malam fere accipitur partem. Sophiſticare vnnütze ding vorgeben/ nugas afferre. Sic Argutator Gellio eſt ſophiſta.

ARS.

Ars accipitur trifariam.

Ars:
1. Habitus ποιητικός (factiuus) ſeu μηχανικός, ποίημα ſeu μηχάνημα aliquod poſt ſe relinquens nobile vel ignobile, vt Ædificatoria. Cicer. Ars eſt ratio faciendi. Gualand. Ars conſtat cognitione & effectione.
2. Habitus Organicus, vt Logica.
3. Effectus ſeu opus ἕξεως, habitus.

Sic accipiunt Ramus, Galenus & Lucianus, cum definiunt eſſe ſyſtema præceptorum vniuerſalium verorum, vtilium, conſentientium, ad vnum eundemque finem tendentium.

Cicero etiam generalius pro quauis doctrina certa ordinata accipit, vt cum dicit, Artium aliud eiusmodi genus est, vt tantummodo animo rem cernat aliud, vt moliatur aliquid & faciat.

2. Artis nomen duobus intelligitur modis: Alias de arte perfecta, in qua res certissimæ & verissimæ traduntur: Alias de arte vulgari & mediocri, in qua res opinabiles longo vsu obseruatæ probabilibus præceptis explicantur: qualia sunt de Actione oratoris, Artis Gubernandi.

Talaeus 2. de oratore. Cum dicitur à Cicerone: Ars est earum rerum, quæ sciuntur: Verum hoc de absoluta arte.

Generalissime deniq; nonnunquam accipitur, vt comprehendat καλοτεχνίαν, ματαιοτεχνίαν, & κακοτεχνίαν, bonam, vanam & malam artem.

Comparatio cum Platonicis.

Platoni in Philebo Scientia & Ars sic inter se differunt. Scientia ἀμιλαπτῶ αἰς θεωρίας ἀρχαῖς agit, certis principiis innititur, certas nectit cõclusiones: Ad summam, in rebus certis versatur. Ars vero opus suum perficit στοχασμῷ μελέτης seu ἐμπειρίᾳ, seu τριβῇ. Ac inter ipsas artes aliæ sunt puriores (καθαραὶ) quæ ad veritatem ac scientiam magis accedunt; Aliæ impuriores & βάναυσοι, quæ omnem operam suam ἐν χειρουργίαις occupant. Aliæ sunt ἡγούμεναι, vt Architectonica: Aliæ ξυνεπόμεναι, vt quæ ad Architecturam spectant, vel ad Musicam.

Artes { Primariæ, quæ immediate conferunt, vt Medica Ars. / Ministræ, quæ primariis inseruiunt, vt medicamentum. }

Sic Gualandus: Omnis fere ars vni pluribusue facultatibus vel artibus inseruit, & hæ ministræ à nobis dicuntur, illæ primariæ, quæ simul vniuersæ ciuili facultati famulantur, & ad illius finem suos cunctæ dirigunt fines. l. 16. de ciuil. facult. cap. 3.

Artium praestantissima ciuilis facultas. Artes ministræ à Scholasticis etiam dicuntur Subordinatæ. Itaque artes quædam ab alia arte pendent, vt quæ ab arte aliqua principia petunt.

ARTIFICIVM.

Artificium & in bonam & in malam partem accipitur. In bonam, vt Artificium dicendi, quod est Græcis τεχνολογία. Voce hac vtitur Cicero. In malam, vt artificium mentiendi, decipiendi, adulandi, furandi.

ARTIFICIALE.

Artificiale accipitur tripliciter.

1. Est quod fit vel factum est ab Arte.
2. Est in quo operatur Ars.
3. Est quod habet artem seu est artificiosum.

Forma artificialis est, quæ fit ab arte in materia. Materia artificialis est, in qua operatur ars. Zabar. l. 2. Phys. text. 22.

Argumenta artificialia dicuntur omnia argumenta, præter Testimonium extrinsecus assumptum.

ASCENDO.

1. Ascendere proprie est verbum Mutationis loci, estque è loco inferiore in superiorem per se ferri.
2. Scaliger secutus Aristotelem in l. de Plant. laxe accipit ascendere pro eo, quod est in superiora loca trahi.
3. Astronomis Ascendere nonnunquam significat transitiue, non naturaliter: vt cum ponitur pro attollere ἀκύρως, vt oppositum eius descendere, pro deuehere. Lunæ extremus orbis mundo concentricus est deferens caput & caudam Draconis (dicitur circulus nodo-

nodorum & æquans Lunæ.) Hanc Ptolemæus magis perspicue vocat nodũ ἀναβιβάζοντα & καταβιβάζοντα, versor Trapezontius vocat nodum ascẽdentem & descendentem. Ascendens potius est attollens: Descendens Deuehens. Extremus enim Lunæ orbis vehit nodum ἀναβιβάζοντα & καταβιβάζοντα, qui Lunam paulatim ab Ecliptica, à qua digreditur vel Septentrionem vel Austrum versus, auehit, & ad eam reuehit, vt ad nostrum verticem iam accedat, iam à nostro vertice remoueatur.

4. Ascensio est ortus alicuius signi; Occasus Descensio. Ascendere aliquod signum est oriri partem illam æquatoris, quæ oritur cum illo signo oriente supra horizontem: Descendere contra, illam partem æquatoris occidere, quæ occidit cum altero signo occidente.

Ascensiones Sphæræ rectæ sunt ascensiones æquatoris per Zenith capitis transeuntes, quas ibi cum signis facit.

Ascensiones Sphæræ obliquæ seu climatis sunt ascensiones Æquatoris pro diuersitate climatum.

Aliud est exaltatio, quam ascensio Planetarum, aliud deiectio, quam humiliatio. Exaltatio enim ad dignitatem spectat : Ascensio ad positionem Planetarum.

Sic aliud est Christum exaltari (ad regnum,) aliud ascendere in cœlum.

Solem & Planetas reliquos sursum tolli, ascendere, euehi, attolli, idem possunt: Vt autem hæc notio teneatur, adhibeo distinctionem modorum.

Ascensio seu Euectio Planetæ fit cum	Ab horizonte	attollitur	Versus verticẽ, Modis	1	a
				2	b
				3	c
	Ab vniuersa terra		Versus Firmamentũ, Modis	1	d
				2	e.

a Primo, cũ motu primi mobilis per circulos altitudinum ob ortu medium cœli versus ascendunt: quomodo Luna Sole interdum altior esse potest.

b Secundo, cum per ascendentẽ Zodiaci medietatẽ, quæ est à primo puncto capricorni per arietem vsque ad finem Geminorum mouentur.

c Tertio, cum in Zodiaci latitudine à meridie boream versus scandunt.

d Primo, cum ad Eccentricorum apogea ascendunt.

e Secundo, cum ad summas Epicyclorum absides euehuntur. Quinque igitur Modis planetæ ascendere & descendere possunt.

ASSA.

ASSA 1. Adiectiuũ fœmininũ dicitur per Ellipsin substãtiui caro (Barbare Assatura.) Dicitur & assum das Gebratẽs/ vt assum est caput cœnæ.

2. Substantiue acceptũ, est planta quędam fœtida, Teuffelsdreck/ q̃ in veteri rythmo dicitur Maguderis. Cõtra Maguderim debes comedere tussim, id est cõtra tussim debes comedere Maguderim. Vide sic de Assa hac Scal. ex. 142. §. 5.

3. Assa voce canere, opponitur ei, quæ est in Tacito per tibias canere, seu Græcis ψάλλειν. M. Varro: In conuiuiis pueri modeste vt cãtarent carmina antiqua, in quibus laudes erãt maiorum, & ASSA VOCE ET CVM TIBICINE. Idem μέλος in cantib. bipertitum erat; In Assam & Organon: vt est, tibia, fistula. Assa igitur vox est simplex, puraque vox vel nudus cantus (lebendige Stimm ohne Instrument.) Sic Aristoteli λόγοι.

ψιλοὶ (sermones nudi) sunt nudi versus rythmo & harmonia exuti: Initio libri de poetica. Qui intelligũt hic solutam orationem, vel colligunt inde Aristotelem non improbare metrum vel carmen soluta oratione scriptum, iudicãtur errare à Scipione Gentili in parergis, quem autorẽ merito hic laudo, cum sit in hoc genere obseruationum philolog. diligentissimus. Apud Platonem libr. 3. de Republica dicitur. Non igitur nobis opus erat ἐν ᾠδαῖς τε καὶ μέλεσιν (id est in cantibus & melodiis) πολυχορδίας γε οὐδὲ παναρμονίου (harmonia, quæ multis constet chordis, omnibusque concentibus, vt vertit Ioañes Serranus. Ex hoc quoque intelligitur loco Musicam constare assa voce, id est simplici & ἐναρμονίοις instrumẽtis, è quibus postea Plato approbat simpliciora, lyram, citharam, fistulam pastoritiam, pastoribus commodam.

Assa vox Græcis est ἁπλῆ καὶ ἄκρατος.

ASSECTARI.

Assectari & in bonam & in malam partem accipitur. Assectatus est Pompeium, id est, adiunxit se ei. Cic. Assectatur aliquam mulierem, qui tacitus frequenter sequitur: à quo differt, qui attentat. Id enim facit verbis. Hoc & appellare dicitur. Appellare enim aliquam est sermone pudicitiam alicuius attentare, sic vsurpant Iurisconsulti, vt Alciatus.

ASPECTVS.

In Physiologia Aspectus 1. accipitur pro vi videndi. 2. pro actu videndi.

In Theoricis Planetarum Aspectus, specialiter & κατ᾽ ἐξοχὴν voce accepta, sunt radij Planetarum, qui à Græcis dicuntur σχηματισμοὶ, Latin. configurationes & radiorum commixtiones.

Est autem aspectus Planetarum certa in signifero distantia, per quam se mutuo sensibiliter vel adiuuant, vel impediunt. Sic dictus, quia est certa planetarum intuitio. Ita σύνοδος (coniunctio) non est aspectus.

Vox aspectus accepta generaliter significat omnem σχέσιν seu habitudinem, qua stella alteri influentiam & virtutem largiri potest. Sic sæpe Astrologi vsurpant, ac eam vocant συζυγίαν.

Vsus.

Coniunctio, quam vulgo denotant huiusmodi figura ☌, quæritur, an sit aspectus, ne ne? Resp. Non est aspectus, si vox aspectus accipitur εἰδικῶς, pro certa Planetarum in signifero distantia. At est, si accipiatur γενικῶς & late.

In Opticis interdum aspectus opponitur obtuitui, id est, fixiori seu accuratiori visioni; vt cum dicit opticus: Visio fit aut aspectu, aut obtuitu. Illa fit in puncto temporis; hæc vero in tempore.

ASSENSVS.

Assensus est quies intellectus, qua adhærescit conclusionibus, vt, acquiescentia est quies voluntatis in aliquo, quod habetur vel habitum est. Ille est firmus vel languidus.

ASSVMPTIO.

Assumptio in Logica accipitur Generaliter & Specialiter.

Generaliter pro cuiusuis Syllogismi secunda enuntiatione. Specialiter pro secunda enuntiatione Syllogismi Hypothetici. Vocatur & Transsumptum.

In Oratoria pro statu assumptiuo, de quo quid sit, vide vocẽ Absolutus.

In Arithmetica interdum primi gradus numeri à secundi, & primi secundiq; gradus numeri à tertij numeris assumũtur. Itaq; Assumptio est substitutio numeri minoris gradus in locũ consignifi-

significantis seu circuli, vt quatuordecim sunt 10 & 4. Ergo prætermisso o sic notantur, 14.

Assumptiua Propositio in Mathesi interdũ vocatur Lemma. Estq; propositio, quæ ad delineationem alterius propositionis assumitur, vt cum dicimus, Demonstratio huius propositionis facta est ex tot & tot, ex his, & his lemmatibus. Dasyp. in Protheor. Math. Proprie autẽ Lemma apud Geometras est Propositio aliqua probatione indigens: sic dictum, quia in cõstructione seu delineatione vel demõstratione Geometra aliquid ad aliorum comprobationem sumit eorum, quæ ante non demonstrauit, indigent tamen Demonstratione. Itaq; ab Axiomate & Postulato differt: Hæc enim ex sententia Mathematicorum sunt principia ἀναπόδεικτα, per se sunt manifesta & cuiuis obuia, etsi vel assumantur: Lemmata vero non sunt principia. Aristoteles hic dissentit, ait Dasypodius, quia vult postulata demonstrari, nec esse per se nota, in Protheor. pag. 46. fiunt nota simplici, aperta & facili delineatione seu descriptione.

ASTROLOGIA.

Astrologia 1. accipitur à veteribus pro Astronomia seu doctrina de astris. Quidam vocarunt è recentioribus Scientiam sideralem.

2. Astrologia est προῤῥητική, quæ effectus cœlestium in inferiore natura contemplatur, qui, antequam eueniant, produci possunt: Alias Diuinatrix & ἀποτελεσματική, quæ docet prædictiones futurorũ euentuum, ex dispositione & motu astrorũ. Eius Partes

- ἡ τῶν καθόλου προγνωστική, quæ prædicit de rebus vniuersalibus, vt: de regione, de vrbe, de aeris mutatione, de effectibus Eclipsium, Cometarum, magnarum coniunctionum & Planetarum configurationum.
- ἡ γενεθλιακή, quæ Genesin singulorum hominum cõcernit, ex qua de præcipuis animi & corporis fortunæque bonis malisque, quantum Physicæ causæ permittunt, diuinat.

Produx Cimbricus Henricus Ranzouius accipit pro ipsa Diuinatione ex Astris, cum dicit, Astrologia est ex Planetis & signis cœlestibus optabilis diuinatio coniectura nitens (στοχαστική.) Idem tamen etiam pro ipsa arte accipit.

ASTRONOMIA.

Κυρίως Astronomia dicta est, quæ absolute & per se cœlestia considerat. Eius partes duæ

- Sphærica, σφαιρική, seu de primo cœli motu.
- Θεωρητική, Planetarum, &c. id est, doctrina de secundis mobilibus.

ATTRACTIO.

Attractio
- Violenta (maxime propria)
  - Simpliciter.
  - Κατά τι & comparate.
- Naturalis
  - Minus propria, quæ fit transmissione seu communicatione aliqua virtutis trahentium cum iis, quæ trahuntur.
  - Metaphorica, quæ fit sine communicatione qualitatis.

Violenta, quæ fit ab externa cauſa, vel qua attrahens trahendo etiam ipſum mouetur, vt ſi vnus homo trahat alium hominem.

Eſtque violenta abſolute, vel ſecundum quid & comparate. Exemplum violētę petitur à cucurbitulis (Badtköpfe) quæ attrahunt è corpore illud, quod eſt peſſimum. Ita aures πολυπραγμό-νων & ardelionum captant & hauriunt ſermones peruerſiſſime, ſed volūtarie.

Naturalis minus propria, quæ fit ſine externis cauſis, vel qua attrahens non mouetur, ſed tranſmittit vim & qualitatem quandam, qua facit aliam rem ferri & moueri ad ſe, & ſic vnumquodque membrum corporis attrahit ad ſe alimentum. Sic ambra calefacta trahit paleas; magnes ferrum certo interuallo, per quod poſſit virtus, quæ emittitur, prouenire ad id vſque, quod attrahitur.

Metaphorica, qua dicitur vna res aliam ad ſe attrahere, quia eſt finis & perfectio illius rei, ideoque ea res naturali appetitu ad ipſam tendit. Sic fines dicuntur trahere agens. Sic bonum ad ſe trahit appetitum; Trahit ſua quemque voluptas. Peter. l. 11. de Loco. cap. 1. ex Auerr.

Vſus.

In Diſputationibus Phyſicis huius diſtinctionis magnus vſus eſt, vt, ea ſoluitur quæſtio: Cum ſemen in teſticulis generetur, quomodo attrahatur? Reſponſio eſt: Attractio alia eſt naturalis, alia violenta. Naturalis internaque eſt, quæ fit ſine externis cauſis, vt naturalis attractio, de qua hic agitur, non fit in concubitu, ſed eſt naturalis in corpore valente, quando attrahitur ſuperfluitas alimenti vltimi à partibus, quas natura huic functioni dicauit, proprietate & virtute ea, qua, exempli cauſa, veſicula fellis attrahit flauam bilem, & hac virtute à natura inſignitæ ſunt illæ partes; ac ſi hoc non ſatis eſt dicere, confugimus ad hunc portum, vt dicamus omnes partes corporis conſpirare inuicem, & ſingulas inter ſe quodam nexu deuinctas eſſe. Altera attractio, quæ ad internam naturæ attractionem accedit, comparate & reſpectu huius eſt violenta, quando ſemen non eſt in eo loco, vbi eſſe debet, & illud eſt ſanguineum, quod Ariſtoteles dicit. Non autem *Ariſt. Semen eſt vilis ſuperfluitas vltimi alimenti ſanguinei* tunc attrahitur materia, ſed materia iam collecta & attracta eſt, cui etiam repente miniſterio ſpirituum confertur illa vis & δύναμις, vt fiat ſemen fœcundum. Prima attractio naturalis & interna præbet materiam ſeminis: hæc vero confert facultatem ſemini, vt fiat idoneum ad generationem, πνευματῶδες aliquid, atque prolificum. Et hanc comparate violentam dixi, quia etſi naturalis etiam ſit, tamen impellitur à cauſis externis plane inexplicabilibus. Itaque comparatione cum priore illa quaſi violenta videri poteſt & dici mixta.

Simpliciter vero proprieque violenta attractio eſt, cum ſuperfluitate vltimi humoris, quæ in ſemen conuerſa eſt, ſubtracta omnino, attrahitur ſanguis ab iis, qui vim naturæ inferunt, atque ita ſemen eorum eſt ſanguineum.

ATTRIBVI.

Attribui alicui duplicem habet poteſtatem.

1. Eſt *conuenire*, Ita eſt vox primæ impoſitionis.

2. Eſt *prædicari* de ſubiecto, κατηγορεῖσθαι, ita eſt vox ſecundæ impoſ. ſeu Logica: Aliter Attributum eſſe ſubiecti. Prioris exempl. Credentibus attribuitur Sanctitas, id eſt, conuenit, dupliciter modo, & Imputatione, & Inchoatione. Licet enim in vere credentibus, Chriſtumque diligentibus adhuc hæreant peccati reliquię, tamen Sancti à Deo cenſentur, quia peccata

eis non imputantur, & Sancti prætereà sunt, quatenus Sanctitati ex animo student. Posterioris: Hæc Attributio est Synonymica, Paronymica, id est, Prædicatio.

Canon.

Modus Attributionis, id est, prædicationis Logicæ est modo conuenientiæ, id est Attributionis naturalis, homogeneus, german°, ἀδελφικῶς, genuinus. Vtrūq; Attribui fit proprie, vel improprie, vt illustri Metaphora & improprie rebus brutis atq; inanimis sensus animusq; attribuitur seu tribuitur (Nā pro Attribui sæpe etiam Tribui dicitur) vt, Creatura subiecta est vanitati non volens, sed inuita, ἄκουσα. Rom. 8.

Per Attributionem esse in aliquo.

Per attributionē recipi seu esse in aliquo opponitur à Scoto & aliis τῷ inesse vel recipi Realiter, vt cum dicunt, Cōmune ad vnum seu Analogicum recipitur in vno realiter, in reliquis non nisi per retributionem ad illud, vt sanitas, quæ consistit in æqualitate seu proportione humorum, realiter & formaliter est in animali tantum: in vrina vero non nisi per attributionem ad illam.

Sed Scotus pronuntiat hoc Effatum esse fallax, & dat ἔνστασιν, quod analogia sit Creaturę ad Deum in essendo, & tamē sic Esse primo ac principaliter Deo cōueniat, vt realiter ēt conueniat creaturæ. Idē recte dicitur de Bonitate & Sapientia. Ac huiusmodi gradus ēt sunt in perfectionibus specierum, quæ quidem per attributionem se habent ad aliquam imperfectionem, & tamen nō est tota perfectio in vna: nec tota entitas est in substantia, ita vt accidens non sit ens seu non habeat formalem entitatem, quamuis per attributionem habeat se ad substantiam. Scotus l. 2. distinct. 12.

Non est idem conceptus formalis Sanitatis, qui dicitur de animali, de vrina, de diæta. Ali aūt cōceptus (formaliter diuersi) ordinantur ad conceptū sanitatis, qui est humorum æqualitas.

ATTRIBVTVM.

Attributum 1. ponitur pro prędicato propositionis. 2. Pro alicuius proprio, passione, operatione, apotelesmate, motu, vel re motu facta. Estq; internū vel externum; essentiale vel accidentale; absolutum vel respectiuum.

Subiicitur ei vt Species generi, Appropriatū, id est, *proprie attributum*. hoc est, ita, vt alii nō conueniat. Attributales perfectiones Barbar. Scoto sunt Dei Attributa Interna, vt Omnipotētia, Omnisapiētia, felicitas, immortalitas, fortitudo, sanctitas, pietas, αὐτουσία seu prima Entitas: Quæ omnia in Deo ipso ita sunt, vt sint Ipsū. Plato. Ita Deo insunt, vt nihil antecedat, nihil subsequatur, nihil sit primum, nihil secundum, nihil tertium: Intellige; *In ipso Deo*. Nam *in nostra cognitione* vnum attributum est primum, cætera sequuntur. Hoc ipsum est, quod Scaliger ait: Ex captu & intellectione nostra, quæ est per-quam vmbratilis, aliis alia attributa prius animo comprehendimus. ex. 365. Ex motu cognouimus Deum esse & potentem esse. Qui .n. motor est, necesse est vt sit; & qui mouet, & cū posse (potentiā habere) necesse est. Hinc obtulit se nobis seu mēti nostrę sapiētia, Inde Bonitas. Nisi enim bonus esset, non benefaceret. Iccirco ex bonitate deducta est Communicabilitas. Sero tandem deprehensum est, quare esset vnum, & τὸ πρῶτον (primum) propterea quod multi motus apparebant.

Ab his distinguuntur Attributa Externa, vt Creator, opifex, conseruator, Moderator, prospector, Largitor, Viuificator, adorari. Hæc, meo iudicio, aliud sunt ab ipso Deo: quia sunt ipso posteriora: sicut & inter se habent ordinem prioris & posterioris.

AVCTIO.

Auctio 1. est Augmentatio, hoc est, actio

augendi. Hæc est vel propria, vel impropria. Propria & naturalis, secundum omnes dimensiones, in animatis, quæ vim auctricem habent, per calorem naturalem. Hæc igitur à potentia auctrice proficiscitur. Impropria est inanimatorum, vt cum ignis dicitur augeri appositis vrendis. Ad impropriam etiam refertur animalis pinguefactio, quę fit tantum in certis partibus, cum vtilis superfluitas sanguinis frigiditate membranarum condensatur: Et Priapismus, auctio pudendi in longum & spissum præternaturalis, citra rei venereæ appetentiam ex caliditate quadam acquisitam, quæ cum inflammatione quadam & dolore laterum consistit. Vocatur etiam pudendi Tentigo.

Auerroes ait, auctionem 3. modis sumi posse: aut secundum verum augmentum, vt in plantis & animatis: aut secundum rarefactionē, vt in aqua: aut secundùm accumulationem, vt in corporibus consimilium partiū compositis, vt in mineris. Hos 3. modos etiā tradit Alb. Mag. 1. de cœlo. Sic Physice & vulgo auctio accipitur.

2. In Politicis auctio est rerum priuatarum venditio. Magister auctionis est, quem creditores hastæ præficiunt, qui absentis bona ei, qui plurimo licitus est, mancipat, ex lege, vt is creditoribus aut omnino satisfaciat, aut aliqua ex parte, vt dicta lex fuit, ait Theophilus, cum iis decidat, & si quid soluto ære alieno superfit, id in ærarium referat.

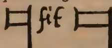
Auctio hastæ est venditio publica bonorum eorum, qui damnati proscrípti ue sunt.

Auctio luminis in Astrologia est Planetæ accidens seu dignitas accidentalis. Dicitur enim auctus lumine Planeta, cum à Sole post coniunctionem discedit, si Sole est velocior Luna, Mercurius, Venus: vel vbi post coniunctionem discedit Sol à Planeta, cuius motus est tardior, vt Mars, Iupiter, Saturnus. Contra minutus lumine dicitur cum vel Planeta ad Solem, vel Sol ad Planetam accedit. In Theoric. Planetarum Christianus Wrestisius, sic describit:

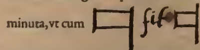
Auctus lumine Planeta dicitur, cum velut accepto stipendio suo à Sole recedit, vel, si motus sit tardioris, Sol ab eo. Eo namque tempore splendor eius, qui ante admodum languere cœperat, renouari, & masculas quasi vires induere videtur. Huiusmodi luna est à neomenia per primam quadraturam ad plenilunium vsque.

Contra minutus lumine dicitur, cum ad Solem vel ipse properat, vel Sol ad eum. Sic Lunæ lumen paulatim decrescit & minuitur ab oppositione ad coitum vsque Veneris & Mercurii ab vtraque statione, donec se sub radios Solis abdiderint.

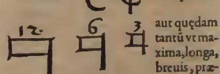
In Musica augmentatio dicitur cum notis & pausis maior acquiritur quantitas, quā alias ex gradu suo obtinent, vt cū

Diminutio est cum notarum & pausarum solida ex gradu quantitas est imminuta, vt cum

Vide Iohan. Zangerum Oenipontan. in præcept. practicæ Musicæ. Sic Lippius in sua Harmon. Notæ augentur parte dimidia, aut omnes apposito semicirculo C ¢ & puncto

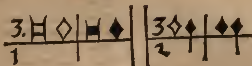

aut quędam tantū vt maxima, longa, breuis, præfixo circulo. O ⦶

Dimi-

Diminuuntur tactu trochaico in certa aliqua proportione, vel tripla, vel sesquialtera, quarum signa sunt aut numerus, aut color.

Tripla.

AVGMENTATIO,

ACCRETIO.

Augmentatio primum populariter accipitur pro accumulatione, quæ προσθέσεως species est, vt cum per appositionem aliarum fabarum dicimus augeri cumulum fabarum: cum aquam ex aquæ adiunctione maiorem fieri dicimus. *Secundo* dicimus aliquid augeri per solam rarefactionem, & contra imminui per condensationẽ sine subtractione alicuius particulæ. Cum enim aer in aquam vertitur, fit minor quantitas, quia aqua est densior aqua, cum vero aqua in aerem mutatur, quantitas maior fit, quia aqua est rarior aqua.

Tertio proprie sumitur pro accretione viuentium corporum, quæ simulatque nata fuerunt, augeri incipiunt, dum ad perfectam ætatem & iustam quantitatem perueniunt. (Græci dicunt: αὔξησις est, τοῦ ἐνυπάρχοντος μεγέθους ἐπίδοσις incrementũ quantitatis, quæ prius erat in subiecto.)

Hæc tertia habet essentiales conditiones tres. Vna est, vt ex aliqua extrinsecus accedente materia fiat res maior. Secunda, vt id quod augetur idem numero maneat, postquam est auctum, quod ante αὔξησιν fuit. Tertia, vt non totum maius fiat, sed etiam quælibet eius particula augeatur. Hinc colligi potest non augeri spongiam, cum post compressionem laxata diffunditur: nihilo enim maior est, sed fusior. Pinguefactionem, quæ in aliquibus tantum corporis partibus secundum dimensiones duas fit, non esse veram accretionem, in qua scilicet totum & omnes partes corporis secundum omnes simul dimensiones extenduntur ad maiorem quantitatem.

AVGMENTVM.

Augmentum Physici accipiunt pro accretione corporis, quod præexistebat, ex adiunctione portionis aduentitiæ. Itaque Aristoteli est perfectio actionis nutrimẽti, (vnde auctũ, vt ab effectione res effecta) alias Incrementum, sunt & qui crementum vocent. Proprius affectus est quantitatis, quatenus quãtitas est, ait Scaliger. Cessare fere post annum tricesimum putatur.

Augmentum Gramm. Verborum & Simplicium & Compositorum præterito imperfecto tribuitur. Estque in auctione syllabica, vel mutatione tẽporali. Itaque augmentũ distinguitur in syllabicũ & temporale. Syllabicum est, cum verbo incipienti à consonante præponitur ε & ita augetur syllabæ, vt λέγω ἔλεγον. Breu. syllabicum fit adiectione vocalis ε.

Temporale (χρονικὸν) est, cum verbũ augetur seu potius mutatur tempore seu quantitate incipiens à vocali aut diphthõgo immutabili, vt ἀκούω, αἴρω. Vocales mutabiles sunt α ε ο. Hic α & ε mutantur in η, ἀκούω ἤκουον. ἐλεύθω, ἤλευθον: ο in ω, vt ὀπάζω ὤπαζον. αι in ῃ, vt αἴρω ᾖρον: αυ in ηυ, vt αὐλίζω ηὔλιζον, οι in ῳ, vt οἰκίζω ᾤκιζον.

Obseru. Attici augmentum syllabicum vertunt in temporale, vt ἐμελλον ἤμελλον.

Composita augentur vel ab initio, vel in medio, vel vtroque in loco. Vide Grammaticos.

AVSTERVS.

In Physicis Austerus sapor fit in materia medioeri, si calor impotens est. Efficitur autem is per dissolutioné acerbi. Materia enim acerbi terrestris & děsa, paulum incipit humescere, nec tamen perfecta partium siccarum & humidarum fit commixtio. Quod si materia magis humectetur, vt diffluat ex humiditate aquea & subtili, acidus generatur sapor. Effectus autem austeri est astringere, sed moderate ex substantia sua terrestri. Grata sunt austera ventriculo, quia corrugando & vniendo ventriculi partes appetentiam excitant, & calorem eius congregant.

Differt ab acerbo, etsi ei vicinus esse videtur. Nam Austerus sapor est in materia terrestri crassa frigida & sicca, sed plus habente caloris & humiditatis, quam habent acerba.

Austeri-tas morum. In Ethicis αὐστηρός. Austerus vituperatur, & austeritas vitium est comitati & humanitati oppositum. Pro Austero homine etiam Acerbus dicitur, & Seuerus Cic.

AVTHOR.

Author est vel causa rei sola vel principalis, (dux negotii.) Opponitur ei causa ministra, vt τὸ authoritatiue apud Scholasticos opponitur Ministerialiter: Christus habet authoritatem, hoc est virtutem baptizandi, Apostoli ministerium. Non Apostoli, sed Deus baptizat. Illi affundunt aquam, Deus mundat. Radulph. Ardentius Pictauus in Homil. in Dominic. VI. post Trinit.

2. *Author pro Scriptore* sæpe accipi notum est: quo sensu Euangelium secundum Lucam Castellio dicit Euangelium authore Luca. Magis tamen proprie Troiani belli author dicitur fuisse Paris ἀρχέκακος. Scriptor vero huius belli Homerus, vt Sallustius belli Iugurthini & coniurationis Catilinæ scriptor, non author fuit. Theodor. Beza ad defens. & reprehens. Seb. Castellionis.

3. Author significat Deum, à quo quis authoritatem, id est, ius dominii in rem quampiam accepit. Sic vsurpauit Cicer. 7. Verrina.

Authoritas significat ἐξουσίαν, ius seu potestatem agendi vel venerationem ac dignitatem quandam, cui credendum sit. Duodecim tabulæ aduersus hostem inquiunt, perpetua authoritas esto. Cicer. 1. offic. id est, perpetua sit facultas agendi in iudicio. Oldendorpius & Francisc. Iammet. in Lexic. Iuris. Magna est iuris authoritas, id est, fides.

In iure etiam ponitur pro iure dominii, pro decreto & permissu: Vt ex authoritate iuris responderent. Pomponius l. sept. mense, ff. de statu homin. id est, ex decreto vel permissu.

Cum authoritate Græcis est αὐθεντικῶς.

AVT, VEL.

Primo Aut proprie disiungit Res. 2. ἐπικύρως est Declaratiua vel disiunctiua appellationis, 1. lib. de anim. context. 48. Finis demonstrationis est syllogismus vel Conclusio, id est, Seu. Methodorum, quarum sunt principia, aut causæ, aut Elementa, &c. l. 1. Physic. c. 1. Hic, inquit Zabarella, Aut non res disiungit, sed tantum locutionem, vt sententia sit: In omni methodo habĕte aliqua prima ac simplicissima, è quibus alia constent, siue ea nominentur principia, siue causæ, siue Elementa:

lementa, tota cognitio fit ex eorū primorum cognitione: Ac addit Zabarella: Non ſine ratione hoc loquendi modo vſum eſſe Philoſophum, ne aliqua oriretur lis de horum primorum appellatione. Sic 2. Phyſic. text. 31. principium mutationis, aut motus.

Hic putant quidam Nomina mutationis & motus poni, vt æqualia, hoc eſt, vt idem ſignificantia, & diſiunctiuam Aut tantum appellationem diiungere. Lib. 1. Phyſic. text. 6. Figura vero vel forma (ſeu ſpecie) differentia. Hic Vel ſolum locutionem, non etiam rem diſiungit, interprete Zabarella: Forma enim hic ſignificat formam accidentalem, non ſubſtantialem.

3. Magis ἀκύρως eſt coniunctiua pro Et. 1. poſt. analyt. text. 4. Antequam autem inductum eſt, aut acceptus ſyllogiſmus, &c. id eſt, antequam ſit cognita aſſumptio & illata concluſio. Concluſio enim vocatur acceptio Syllogiſmi, quia Syllogiſmus proprie ſignificat συλλογὴν, id eſt, collectionem concluſionis factam vi cogentis rationis.

A V X.

Augis Vox eſt peregrina & exotica, deſumpta ex lingua Arabum. Sic enim loquuntur: Cum Planeta eſt in Auge, plus diſtat à medio: Cum autem eſt in oppoſito Augis, propior eſt medio.

Aux in Aſtronomia 1. ſignificat punctum quoddam. 2. Arcum Solis.

Aux in prima ſignificatione eſt punctum circumferentiæ Eccentrici, maxime à mundi centro remotum, & ad ϛερέωμα, id eſt, fundamentum proxime accedens, quod cum centrum Solis in eo ambitu ſemper exiſtens attigerit, altiſſime à terræ conuexitate diſtat, & corporis eius ſemidiameter minima apparet, ſcilic. 15. ſcrup. 41. Huiuſmodi punctum deſignatur linea à centro mundi per centrum Eccentrici vſque ad illius Circuli ambitum educta: quæ Augis linea dicitur. Hoc punctum dicitur alias ſummum faſtigium, maxima longitudo, longior longitudo, μεγίϛη ἀπόϛασις, μέγιϛον ἀπόϛημα, ἀπόγειον ἡλιακὸν: (punctum à terra longe diſſitum.) Ptolom. Summa abſis, Plinio. Oppoſitum Augis eſt punctum circumferentiæ Eccentrici, centro terræ proximum, & procul à fundamento recedens, quod cum Sol occupat, Maxima eius ſemidiameter apparet: ſcilicet 16. minut. 55. ſecund. Quæ enim propiora ſunt, maiora apparent. Optici.

Deſignatur eadem linea augis in oppoſitam Eccentrici partem in contrarium & rectum profecta. Hoc punctum dicitur alias longitudo propior, altitudo humilior, ἐλαχίϛη ἀπόϛασις, ἐλάχιϛον ἀπόϛημα, minima diſtantia, περίγειον Ptolom. Infima abſis Plin.

Aux Solis in ſecunda ſignificatione eſt Arcus Zodiaci, à principio arietis, ſecundum ſucceſſionem ſignorum ad Augis vſque lineam computatus, oſtendens locum, in quem Apogei punctum receſſit. Vide quæſt. in Theor. Plan. Purbachian. Chriſt. Vurſtiſii pag. 55.

A X I O M A.

Primo Axioma Logicis Stoicis, Ciceroni & Rameis ſignificat Enunciatum ſeu ſententiam ſeu Propoſitionem, hoc eſt compoſitionem notionum, qua aliquid affirmatur aut negatur.

Secundo Peripateticis significat πρότασιν indemonstrabilem. In doctrina de Demonstratione ita accepisse Aristotelē, certum est. Ἀξίωμα διαιρετικὸν Diuisiuum dicitur à Græcis principium contradictionis affirmatiuum: Oportet de omni re affirmare aut negare: Quia in eo immediata & ἄφυκτος, id est, ineuitabilis & necessaria diuisio continetur. Alexander Aphrodisiensis testis est in Topicis Aristotelem Propositiones indigentes Demonstrationis vocasse Axiomata.

Est & *vox oratoria*. Vocant enim oratores λόγον ἀξίωμα, orationem illustrem.

Vim & authoritatem rerum & verborum tum singulorum, tum coniunctorum. Vocatur & λόγος σεμνὸς (grauis) & λόγου μέγεθος. Vid. Hermogen. & Sturmium. Virum grauem & magnum decet oratio axioma. *Qualis vir, talis oratio*, dicebat ille, cum audiret ranam coaxantem.

Est & vox politica, vt cum dicimus Personę axioma pro dignitate & amplitudine propter virtutes aut corporis dotes; Rationis & σύμβολον & interpres est oratio, singulare donum & axioma homini peculiariter tributum.

AXIS.

1. Axis est lignum teres transuersum in curru, circa quod vertitur rota.

2. Axis in Astronomia linea est per mundi centrum ducta, circum quam mundus perpetuo conuertitur, Cicero Axem cœli vocat.

Astronomi distinguūt inter Axem Sphæræ & circuli in hac.

Axis Sphæræ est recta linea per centrum Sphæræ ducta & ad circumferentiam vtrimque terminata, circum quam quiescentem Sphæra voluitur seu versatur. Seu, Est Diameter Sphæræ, circum quam immobilem Sphæra conuertitur. Differunt igitur Axis & Diameter vt Species & Genus.

Axis circuli in sphæra est recta perpendicularis ad circulum per centrum eius ducta, & ad περιφέρειαν sphæræ vtrinq; terminata. Breuiter est Diameter Sphæræ ad circulum perpendicularis.

Axis igitur est Realis vel Imaginarius.

AVVLSIO, Decisio.

Auulsio species motus violenti est.

In Trāsplantationibus fit auulsio. Transplātationes enim sunt plantarum trāslationes vel generationes, quæ auulsione fiunt, cum scilicet rami à matre auulsi, id est, à radice siue ab alio corpore in bene subactam transferuntur terram, qui viuere sane & augescere cernuntur & ex sese proceras efficere arbores. Nicol. Leon. in Aristotelem de iuuentute & senect. Mort. & Vit.

Trāsplātatio est translatio plantæ ex auulsione.

Triplex Modus Generationis Stirpium.
Stirpes proueniunt:
- E Seminio.
- Auulsione seu decisione.
- Insitione, cum ex alia arbore inseruntur arbori ramusculi { Eiusdem / Diuersi } Generis.

Virgilius 2. Georg. Auulsionem hanc vocat abscissionē. Auelli Græcis est παραιρεῖσθαι. (Vtitur Theophrast.) & ἐκσπᾶσθαι (Vtitur Arist. 3. de Generat. c. 11.) Auellere est παρασπᾶν. Virgilii verba sunt, Plantas tenero abscindens de corpore matrum. Sic Columell. 3. c. 19. Malleolus matri abscissus, &c. 18. Malleolus, qui deponitur in parte, qua est à matre decisus.

LIT. E.

EADEM.

Eadem { Simpliciter, ταὐτὰ, ratione communis Generis, Eadem λόγῳ οὐσίας.
Analogice & secundum accidens, τοιαῦτα, Eadem analogica.

Tres sunt in corpore alimenti concoctiones, quæ diuersis fiunt organis. Prima in ventriculo, Secunda in Venis, Tertia in partibus solidis assimilantibus. In his idem aliquid est analogicum. Proprium animantium est, vt solidiore quadam substantia tãquam fulcris quibusdam sustineant partes molliores. Hæc fulcra vt sunt diuersis prædita naturis, ita diuersas etiam habent appellationes. In piscib. dicuntur spinæ, in μαλακίοις sepia, in gradientibus ossa. Trium horum commune; vt Genus, nihil est, sed quiddam commune analogicum: spinas habere proprium est animalis, quia μαλάκιον, id est, animal aquatile ἔναιμον: sepion, quia ὅτι ὑπάρχει ἄναιμον ζῶον, quia spirantia sunt: ἄναιμα. Quare cum his tribus discrepantibus primo insint, Idem aliquid duntaxat analogicum habent.

Quæ eiusdem sunt naturæ cõmunicant in accidentibus propriis. Ad eadem simpliciter refertur Canon: Eadem secundum speciem seu naturam, licet numero diuersa sint, communicant tamen in propriis accidentibus: vt si vnus homo est γελαστικὸς, omnes alii erunt huiusmodi; quia accidens proprium cõsequitur naturam specificam. Atq; eo magis consequitur partes vni⁹ indiuidui homogenei. Itaq; si vna stella est sphærica, omnes erunt tales: si vna stella est luminosa, vt sol, reliquæ quoq; luminosæ sunt, licet differãt secũdũ magis & minus; id est, vna stella magis sit luminosa, quam altera. De Luna tamen hic aliqua dubitatio. Multis enim videtur luna omne lumen recipere à Sole.

Interdum eadem sumitur presse, seu anguste, vt similibus opponatur, vt cum dicitur ὁμοίωσις non est αὐτότης, & αὐτότης non est ὁμοίωσις. Aliud est ὁμοίωσις τὸ ὅμοιον, aliud αὐτὸ τὸ ὄν.

Ἄλλως ex informatione Armandi.

Eadem dicuntur aut per se, aut per accidens.

Per se aut Absolute, aut Respectiue.

Absolute dicuntur esse eadem, quæ sunt vnum numero, habentia idem esse naturale: ita Petrus Petro, id est, sibi idem est.

Respectu ad aliud eadem dicuntur

1. Respectu speciei. Ita eadem specie sunt, quæ sub vna specie continentur, vt Arist. & Plato sub Homine.

Et hoc modo etiam aliqua sunt idẽ proprio & definitione: Quæcunq; enim sunt vnius speciei, habent eandem Definitionem & idem proprium οὐσιώδες.

2. Respectu Generis. Ita dicuntur eadem genere, quæ continentur sub eodem genere. Homo & Asinus sub Animali.

3. Respectu alicuius Analogi seu commu-

nis ab vno : ita ſubſtantia & accidens ſunt idem in ente, quod de vtroque per ſe dicitur.

Per Accidēs eadem eſſe aliqua dicuntur, ita vt dicatur accidens per ſe & ſubiectum per ſe, idq; tripliciter.

1. Cum duo accidentia dicuntur de eodem ſubiecto: vt ſi dicatur facundia & deformitas de Vlyſſe : Hæc ſunt idem per accidens.

2. Cum accidens de ſubiecto dicitur, vt facundia de Vlyſſe. Hic facundum & Vlyſſes ſunt idem per accidens. Armandus hic addit 3. modos eorundem per accidens.

1. Cum de ſubiecto ſimplici prædicatur ſimul ſubiectum & accidens: vt hic homo eſt homo facundus. Vbi nimirum dicuntur ſimul ſubiectum & accidens.

2. Cum de ſubiecto & accidente prædicatur accidens ſolum, vt Homo formoſus eſt formoſus.

3. Cum prædicatur ſubiectum & accidēs ex parte prædicati de ſubiecto, & accidēte ex parte ſubiecti, ita vt accipiatur totum ſimul ex parte prædicati & ſubiecti: vt Hic homo facundus eſt homo facundus. Sed hi poſteriores Armandi modi non habent magnum vſum.

EBVLLIO.

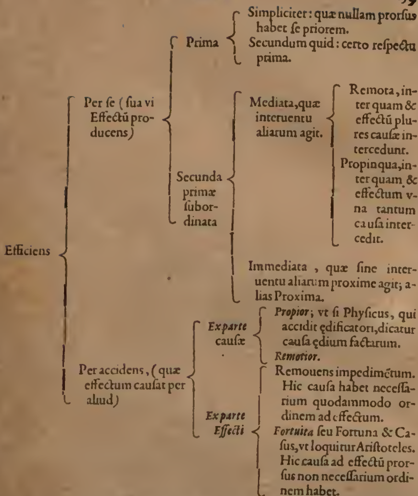
Ebullire proprie eſt inter bullitionē, id eſt, bullarum emiſſionem, effundi: vt aqua in aheno valde calefacta efferueſcit, ita vt non capiendo ſe ipſam non effundi non poſſit: id quod fit propter rarefactionem.

Fit autem Bullitio, cum inflatur humidum à calido. Nam attollitur, quia intumeſcit, & fit moles amplior. In paru. Naturalib. ſeu Bullitio fit, cum calidum agit in humidum, & id reſoluit in ſpiritum, qui mouetur ad id, quod eſt exterius. Petrus de Aluer. de iuuent. ſeneƈt. &c. l. 18. c. 81.

Per Metaphoram vſurpatur à Phyſicis de effectis improprie dictis, quę ſunt emanationes, effluxus quaſi & conſecutiones naturales, vt proprietates ebulliunt è cōditionibus ſeu principiis rei eſſentialibus, id eſt, exiſtunt, oriuntur, proficiſcuntur, manant, deriuantur.

Ab oratoribus interdum accipitur pro oſtentare, vt ebullire ſuas ſapientias; quæ hyperbolica eſt translatio.

Efficiens

Explicatio quorundam, quia hæc non sunt omnino ἰξαγώνια.

Immediata] Hæc ab Aristotele etiam Súma dicitur, quia plene satisfacit quæstioni propter Quid.

Remouens.] Columna, in qua quiescit lapis, impedit motũ lapidis deorsum. Si igitur aliquis mouet columnam (per se) is dicitur mouere lapidem, in columna alioquin quiescentem, per accidens.

Fortuita] Fodiens agrum est causa fortuita reperti thesauri. Hic effect⁹ cõtingit præter ordinem & rarissime.

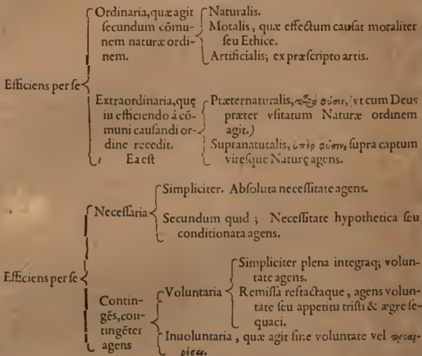
Propior, Remotior.] Id est, alia causa per accidens, est magis per accidens, alia minus, id est, prout magis vel minus coniuncta est cum causa per se, catenus dicitur magis vel minus accidentalis esse. Exempli causa, Statuarius est causa per se statuæ, sed ei coniuncta sunt Homo, vel Polycletus & Musicus: Inter hæc autem propinquior est Homo vel Polycletus statuæ, quam Musicus.

Ita igitur Homo minus accidentalis est, quam Musicus, quia est necessaria conditio statuarii, vt sit Homo, si

debeat esse statuarius. Musicus vero est remotius quid & magis accidentale. Musicus enim causa statuæ per hominẽ, in quo est Musica, & homo per artem statuariam, quæ in ipso est.

Sed nonnulli hodie non causam statuæ, sed adiunctum efficientis malunt dicere Musicum: (Ex his sunt Ramei) & Hominem conditionem sine qua non.

EFFICIENS PER SE.

Efficiens à Scholasticis sæpe accipitur ita stricte, vt excludat Meritoriam & Demeritoriam causam, item disponentem, vt cum dicit Scotus, peccatum non corrumpere gratiam effectiue, id est, Physice, sed demeritorie lib. 2. dist. 37. Scotus & deficientem: vt cum dicunt peccatum nõ habet causam efficientem, sed deficientem, habet volũtatẽ pro causa deficiente, non efficiente. Scotus ibidem ex Augustin. 12. de Ciuitat. Dei cap. 7. Id est, voluntas est peccati causa quatenus defectibilis est.

Scotus tamen alicubi efficientis nomen meritoriæ etiam causæ tribuit, idq; recte. Est enim meritum efficiens impulsiua. Melanchthon in Dial. Verba Scoti sunt, Christus salutem nobis collatam per redemptionem effecit meritorie, vt homo. l. 3. dist. 5.

Dionysius à Rickel in Enarratione in Euang. Iohan. Aqua est materiale elementum corpus lauans & dispositiue regenerans. Spiritus Sanct. vero intus mentem purificat & efficienter regenerat.

EFFECTVM.

Effectum accipitur γενικωτάτως.

Pro

1. Pro αἰτιατῷ, Causato, & Causatione seu pro effecto & effectione cuiuslibet Causæ, siue ea sit interna, siue externa, vt pro formato & formatione, pro rei habentis formam facultate & actione propria; pro materiato & materiatione, pro re constante ex materia & forma, quæ dicitur Essentia, vt quæ effectum sit materiæ & formæ.

2. Gneraliter (γενικῶς) pro Effecto vel effectione efficientis, seu pro actione efficiente & opere ipso, actione producto, seu pro ἐνεργεία, ἐνεργήσει & ἐνεργήματι simul, pro generatione & generato, pro motu, & re motu facta, pro alteratione & re alterata.

3. Specialiter tantum pro opere, energemate, apotelesmate, pro generato productiue. Eius species est absurdum Effectum è certo falso.

4. Specialissimo pro effecto efficientis è materia: cui opponitur productum ab agente per emanationem naturalem, vt creatio est Entis, quod ortum habet à summo Ente, quod ortum non habet ex non Ente, non effectio, sed constitutio.

Nomen effecti propriè vni generi, nempe efficienti respondet.

1. Quæ illarum significationum sit propria, quæris? Respondetur, Effectus, si nomen spectetur, propriè ad Efficientem causam refertur. Quo facit, quod Causæ nomen κατ' ἐξοχὴν à Platone & Cicerone Efficienti soli tribuitur. Et Simplicii hoc est· Efficiens propriè est causa: materia & forma sunt concausæ, in prædicam. cap. 85. Adde, quod primo effectum, & quod vi efficientis est, conuenit, secundario vero reliquis.

Euenti etiam & Euentus nomen modo generale est, modo speciale. Generaliter Euenta sunt, quæ è Causis eueniunt. Specialiter, quę existunt vi efficientis. Specialissime, quæ sunt à Causa contingente.

2. Cum Effecti nomine non solius Efficientis αἰτιατὸν seu Effectum significatur, sed vel plurium, vel omnium, quęritur de significatioue Effecti principali?

Ad effectũ omnes quatuor causæ, vel plures concurrunt.

Resp. Principaliter ita effectum pariter ad omnes causas referri, & ita effectum est, quod ex causarũ concursu & quasi conspiratione existit seu euenit. Minus principaliter ad Causas non omnes, vt verbi gratia ad duas, vt ad materiam & formam: nam in vsu docendi, disputãdi & arguendi concursus ille non semper est absolutus.

Omnino igitur effectum consideratur tripliciter: *vel respectu singularũ causarũ seorsim seu separatim*, (vt cũ dico effectũ est vel Efficientis, vel materiæ, vel formæ, &c.) *vel respectu causarum omnium simul: vel respectu plurium*, quod effectum dicitur Essentia, quæ nunquam assequitur perfectam Naturam Entis, antequam assequatur Esse existentiæ, vt loquitur Alex. Alens. in 5. Metaph.

Διχοτόμως.

Effecta { Coniuncta. / Separata. }

Vsus.

Ex his intelliguntur sequentia. Hoc Platonis, efficiens & causa recte vnum dici potest. Et hoc Ficini. Effectio pertinet ad mentem, quæ per Ideam ex materia quadam efficit. Effectorum omnium primum est esse (intellige de *Esse creaturæ*, quod est *esse participatum*.) Idem M. Ficinus in Platon. Theolog. l. 2. Effectorum alia alicuius gratia fiunt, vt ea, quorum opifex aut natura, aut voluntas est: alia nullius, vt cum vellimus capillum. Themist. in 2. Phys. text. 49.

Effectus causæ agentis ex proposito est illud, quod accidit ex intentione agentis. Vnde quicquid prouenit in effectu præter intentionem, est per accidens. Thom. in 2. Phys. text. 8. Effectus in suis naturis assimilatur causis proximis, non remotis. Thom. 6. Metaph. lib. 3.

Effectus artificialis assimilatur conceptui. Alex. de Ales in 1 Metaph. Horum pronuntiatorum quædam ita explicanda sunt, vt accipiatur vox effecti γενικῶς, quædam, vt ἐν μέρει.

Effectum Materiale dicitur id quod habet Materiam: Alias materiatum & Physicum. Ad hoc effectum necessario quatuor causæ concurrant. Id ita ostendit Alexander de Ales in 5. 1. Philos. text. 2. Effectus materialis de ratione sui requirit, vt sit deductus de potentia ad actum, & cum nihil de se ipso generetur, deducitur ab aliquo agente, quod ob aliquem finem deducit, & cū educatur de potentia passiua ad actum, oportet, vt & potentia passiua, & actus concurrat per se ad ipsum effectum, ac potentia passiua fundatur super materiam, & actus super formam, vel est idem quod forma: & ita ad effectum quatuor causæ concurrunt. Hæc Alensis erudite.

Omnes 4. Causæ concurrunt ad effectū materialem.

Vsus vocis.

1. *Effecti nomen* non conuenit adorandæ Trinitati, seu Deo in se cōsiderato, extra respectum seu σχέσιν ad creaturas, Nō dicitur Filius esse effectum Patris: Non dicitur effectorum omnium primum. Est esse diuinum, quod est esse per Essentiam, quia ab alio non est, vt ait Alexander Alensis in 5. 1. Philos. context. 12. Pater nullum habet suæ ὑπάρξεως, principium, nullam causam. Filius ad Patrem, vt ad ὑπάρξεως suæ principiū, refertur. Græci tamē Theologi Patrem αἴτιον, Filium αἰτιατὸν dixerunt, eo quod Filius cōsideratus nō respectu essentiæ, sed hypostatice, nō à se, sed à Patre sit, quo sensu nōnulli dicunt Filiū nō esse αὐτινπόστατον, etsi sit αὐτόθεος. Sed quo prouehimur?

2. Deo, prout extra se, id est, in operibus suis creaturas respicientibus contemplandus nobis proponitur, Effecta tribuuntur. Ita proprium Dei effectū dicitur, quod cæteris agētibus omnibus supponitur τὸ εἶναι, simpliciter acceptū.

Deus Vniuersalis Essendi causa.

Differt Effectum.

1. A consequente, vt species à genere. Omne enim Effectum est Consequens. Sic Plato in Philebo: Efficiens semper præcedit: & quod efficitur, insequitur. Sed nō omne consequens est Effectū. Σύγχυσις igitur hic est vitanda recte loqui volentibus, & quidem debentibus in arduis disputationibus: Peccata non sunt Reprobationis diuinę Effecta, (Deus enim non est author Peccati) sed Consequentia.

2. A Facto, quia factum solius Efficientis factum est.

3. Ab Opere, quia etsi opus quodcunq; non vnius causæ vi existar, sed vi causarum quatuor, tamen ad Efficientem potissimū refertur, quippe opus dicitur esse alicuius Efficientis, non autem materiæ, nec formæ, nec finis: vt gladius dicitur esse opus fabri, non autem ferri, nec figurę suę, neq; deniq; vulnerationis, de Ioh. Piscat. sententia, lib. 1. Exercit. Log. Sed Apotelesma ēt Materiæ & Formæ appropriatur. Sic enim loquūtur Philosophi. Materia & Forma sunt principia constitutiua: Ἀποτέλεσμα ἐξ ἀμφοῖν, id est, è materia & forma constitutum corpus, est compositum naturale. Ratio est, quia Physicæ formæ & materiæ analogia quædam est, & σχέσις ad duas causas coefficientes prolis, vt ex congressu viri & mulieris existit proles perfecta: vnde pater & mater dicuntur. Sic ex coniunctione, συνδυασμῷ, congressu formæ (vt patris) & materiæ (vt matris) existit compositum Physicū vel Essentia seu Natura, (quæ est, *quo quisq; constat*) vt apotelesma.

Opus vt ab Efficiente productum, vi quoque cæterarum causarū, vt ex Materia & Forma propter Finem: ita potissime Efficienti attribuitur.

Quid Natura.

Effectis subiecta sunt τὸ διὰ φύσιν, τὸ ἐκ προνοίας, ἢ προαιρέσεως, τὸ διὰ πάθος, τὸ ἀπὸ τύχης, τὸ βίαιον, id est: Profectum à natura, à cōsilio, à perturbatione seu repentino motu animi, à fortuna & casu, (Fortuita vocantur & Casualia,) à vi seu

à vi seu necessitate violenta seu cogente. (vocatur violentum.)

De Effectis Efficientis sequentes distinctiones intelligantur. Effecta sunt duplicis generis. Alia sunt Accidentia, quæ à formis & causis suis fluunt. Alia ipsa subiecta, in quibus accidentia hęrent: Ita ratio siue Rationalitas, tum Risibilitatis, tum Hominis causa est: & vtrumq; Effectum illius, Fortun. Crell. in Com. in lib. 1. ἀκροάσ. Arist pag. 14.

Ex his accidentia sunt simplicia subiecta, vt corpora naturalia συγκεχυμένα, id est, confusa dicuntur, quia tota sunt, quæ ex diuersarum partium quasi confusione constant, quod in corpore animalis perspicuum est.

Effecta sunt rerum positiuarum, vel priuationum. Positiuarum, vt Iustitiæ, Sanguinis Christi, Apellis: Priuationum, vt cum dicitur Cęcitas miseriam quandam afferre; Mors Filij tristitiam parenti: surditas defectum disciplinæ acroamaticæ.

EFFVSIO, ἔκχυσις.

Effusio est propria vel impropria. Propria est, quæ fit per exitum in aliud cũ desertione sui subiecti. Impropria, cum quod communicatur, non migrat in aliud subiectum. Vel cum large copioseque aliquid alij datur, vt infir.

Forma naturalis non est, nisi in vno, seu habet esse in vno. Non igitur proprie effundi dicitur.

De forma rationis aliter statuendum putat Alb. Magn. Sicut enim, inquit, coloris species defertur per lumen ad visum: ita etiam per lumen intellectus agentis defertur species cognitionis, (quæ est intentio rei) ad animam, & similiter etiam per lumen diuinum.

Alij dicunt: quia plures cognoscunt rem aliquam, ideo dici in pluribus cognitionis formam esse effusam, quæ in anima est per modum accidentis.

Duplex est virtus animæ: Vna, quæ est in ipsa, vt potentia visiua: Altera, quæ effusa est (Barbari dicunt Effluxa est) ab anima in corpus, quæ defertur ad singulas partes corporis spiritibus corporalibus. Albert. Magn. in cœlesti Hierarchia.

Aliud Exemplum Metaphoricæ Locutionis.

Bonitas seu virtus effusa seu effluens à Deo in res omnes est vna res, non ratione generis vel speciei, sed analogia seu ordine ad vnum principium, vt Ens. Sed vt habet esse in particularibus, vt effectis, non est vna, sed multitudo ei attribuitur. Albertus Magn. in Cœlest. Hierarch. Et qua habet esse in particularibus, consequitur eam multitudo: at qua accipitur per abstractionem à particularibus, vt commune quid, consequitur eam Vnitas.

Licet non tangatur corpus proportionaliter distans ab igne secundum substãtiam, tangitur tamen ab eo per virtutem ipsius, quam agendo in illud effundit, id est, emittit, eiq; imprimit. Ita enim magis proprie dicitur.

In Ethicis Effusio significat prodigalitatẽ, quæ liberalitatis imitatrix est, teste Cicerone, vt Effusus Prodigum: Metaphor. sumpta ab aqua. Effusores dicuntur, qui patrimonium vel peculium prodigunt, id est, temere expendunt.

Effusa interpretatio alicuius est ampliatio seu extensio alicuius, quod ad intellectum attinet. Gotofredus.

ELECTIO.

Electionem vocant Astrologi obseruationem dierum vel horarum ad res gerendas vel non gerendas: vel ipsam Inuentionem temporis, in quo cœlum ita constitutum sit, vt produci effectum desideratum possit.

Eius species sunt multæ, vt Electio sectionis venarum, arborum cædendarum, plantationis, seminationis, commigrationis, peregrinationis, legationis, piscationis, venationis, curationis certi alicuius membri affecti, balnei. Harum aliæ sunt superstitiosæ & nullius efficaciæ: aliæ sunt Physicæ, & habent efficacitatem. Vide Henr. Ranz. Diarium de Electionib. pag. 325. & Iohan. Regiomont.

Electio in Ethicis accipitur æquiuoce.

Vno modo pro actu voluntatis plenam comprehensionem intellectus consequente, vt cum dicitur quis peccare ex Electione, cum affectus non perturbat intellectũ, aut ignorantia eum vitiat. Altero, pro actu voluntatis antecedẽte conclusionem Syllogismi practici, quæ electio non est aliud, quam efficax obiecti volitio, ad inquirendũ medium, per quod possit obiectum attingi. Seu, Electio vel accipitur pro plena acceptatione perfectaq; volitione. Hæc præsupponit notitiam perfectam obiecti. Vel pro volitione efficaci Syllogismum practicum sequente. Hæc non est nisi eius, ad cuius esse operatur voluntas, quantum potest, quia nihil vult efficaciter, nisi ad quod ordinat media, per quæ eo potest deduci.

Vsus.

Quæritur ab Ethicis, an Electio sit Impossibilium? Respon. Primi modi est impossibilium, quia voluntas est τῶν ἀδυνάτων, non errans tantum, sed etiam talis, quæ habet præsuppositam plenam apprehensionem intellectus. Electio secundi modi non est impossibilium, nullus enim de impossibilibus ratiocinatur practice. Syllogismus enim Practicus ex fine concludit destinatum ad finem, vt iter, qua ad eum definiatur: Talis διάνοια non est de impossibili (nullus consultat de impossibilibus, nec præcipit intellectui practico ad inquirendum media ad illud) Scot. l. 2. dist. 6.

In Politicis Electio est idoneæ Personæ ad dignitatem vel societatem solennis vocatio. Vide Comment. in Ius Canonicum.

ELECTRVM, ἤλεκτρον.

Electrum 1. est gummi arboris, seu lacryma defluens ex arboribus, inprimis pino & pinastro, quæ deinde congelascens, in lapidis duritiem vertitur. De hoc Ambrosius Hexaemer. l. 2. cap. 15. Quid tibi referam, quod Electrum lacryma virgulti sit, & in tantæ materiæ soliditatem lacryma durescat? Nec leuibus id asseritur testimonijs, quando folia & minutissimorum surculorum portiones, aut exigua quædam animantium genera in Electro sæpe reperiantur, quæ videtur, cum adhuc gutta esset mollior, recepisse, & solida tenuisse. In significatione hac vsurpauit Martialis illo versu:

Corticibus duris sudare electra feruntur.

Estq; vel Natiuum (quod eruitur è fodinis metallicis) vel Factitium. Vide Plinium l. 33. c. 4. & Seruium in 8. Æneid.

2. Electrum est aurum, cui admixta est quinta argenti portio. Sic accipiunt Iurisconsulti. Hoc Vlpiano auri appellatione non continetur. Hinc Electrei nummi apud Lampridium, qui sunt ex auro & argento quasi fœderati, vt loquitur Tertullianus contra Praxeam.

3. Theophrasto est mistura septem Planetarum, id est, metallorum, facta colliquatione in vnum corpus.

ELEMENTVM.

Aristoteles 5. Metaph. cap. 3. declarans omnis vocis Elementi significationes ait, hanc esse veram omnibus conditionem, quod Elementum sit primũ & sim-

& simplex & irresolubile in alia, & quod in ipsa re insit. Zabar. De Ratione Elementi est esse internum & primum. (in eo genere) idem. Grammaticus non vocat dictiones elementa orationis, neq; syllabas elementa dictionum, sed solas literas, quæ in nihil aliud resolui possunt, & sunt absolute primæ. Has namq; elementa vocat orationis. Ita in scientia Naturali non possunt vocari elementa, nisi prima materia & forma, quæ ex nullis aliis prioribus aut simplicioribus constant, sed sunt simplicissimæ: at materia proxima, cū sit ex alia materia & aliis elementis composita, non potest Elementum vocari.

In Physicis igitur improprie dictum Elementum est corpus simplex inferius & inconstantius, ex quo reliqua corpora fiunt seu componuntur, & in quod resoluuntur. Auerrois hoc iudicium est.

Improprie, quia ex aliis prioribus componuntur, videlicet materia prima & forma: Sed magis impropriè à Peripateticis etiam Cœlum dicitur Elementum seu στοιχεῖον, quod Elemento sit simile. Proprie enim Elementum est causa interna, vt materia; Cœlum vero est causa externa.

Translate etiam Elementa dicuntur principia artium & scientiarum, earumq; Rudimenta.

Vsus.

Quæritur, quo sensu Euclidea dicantur Elementa?

Respondetur Elementi significationis distinctione è Scal. Elementum est ὁμώνυμον. 1. Id, quod confirmat & demonstrat, est elementum eius, quod confirmatur & demōstratur; vt Prima propositio apud Euclidem est elementū Secūdæ propositionis, & quarta quintæ. 2. Elementum dicitur, in quod, tanquam simplicius diuiditur id, quod compositum est. Atq; hac ratione non quæuis propositio dicetur esse Elemētum, sed omnium prima ac simplicissima eorum, quæ in rei effectæ productione sunt constituta, sicut Postulata & Axiomata sunt Theorematum & Problematum elementa. Atque iuxta hanc Elementi significationem constructa sunt Euclidis elementa.

Sic Elementa cuiusq; scientiæ dicuntur, ex quibus cętera omnia producuntur, & in quæ omnia resoluuntur. Vt vocis literatæ sunt pura & simplicissima principia, & quæ diuidi nequeūt, quib. nomen Elementorum imponimus, Litteræ, omnisq; ex his cōstat dictio & oratio. Ita sunt quædam Theoremata principia totius Geometriæ, quæ principij locum rationemq; habent ad ea, quæ consequuntur, quæq; e diffusa sunt per omnia, atque multorum demonstrationes accidentium præbent. Ea itaq; nominant Elementa.

Distinctio.

Elementa { Absolute. Prima principia & remotiora. / Secundum quid, propiora principia. }

Explicatio.

Materia prima & Forma sunt absolute Elementa, quia in nulla alia resolui possunt. Simplicia corpora nō sunt absolute Elemēta, sed solū inter corpora, ideo rectius vocatur Elementa secundū quid, seu cum additione dictionis corporea (Elementa corpora.)

Elementa { Essendi / Cognitionis }

Rerum / Scientiæ } Principia.

ELEVATIO.

Alia significatio est, cum dicitur in Politicis Eleuatio fidei testium: & in Astronomicis Eleuatio poli. Illic enim eleuatio est extenuatio & depressio: hic vero ἔξαρσις, seu exaltatio.

In Chymia Eleuatio est subtiliatio μικροχρονική, breuioris temporis, cum partes spirituales à corporeis, subtiles à crassis, non fixæ à fixis instar fumi, vi ignis eleuantur. Estq; sicca vel humida. Eleuatio sicca est, qua partes siccæ subtiliores eleuantur. Vulgo sublimatio.

Eleuatio humidi est, partium humidarũ in halitus extenuatarum à crassis & siccis subtiliatio. vulgo Destillatio.

Eleuatio per retortam est cum humor propellitur ex retorta, id est, vase globoso, cuius collum paulatim à ventre procedit, ac sensim in oblongum canalem reflexum transit.

ἔλλειψις.

Ellipsis, Defectus, opponitur ὑπερβολῇ, vt in Ethica virtutum Doctrina.

In Logica, Ellipsis est partis vel enunciati, vel syllogismi, vel methodicę tractationis. Est species crypseωs.

In Grammatica Ellipsis quoque est, varia. Ab hac alia est Aposiopesis, Obticẽtia, Reticentia, Interruptio, qua sensus interrumpitur, integra sententia non enuntiatur, Familiaris indignantibus. Virgil.

Men' incœpto desistere victam?

Exemplum Grammaticæ Ellipseos est, cum illius temporis mihi in mentem venit. Vallæ enim placet subintelligi, Conditio, Status, Qualitas. Sed Prisciano placet esse Antiptosin Genitiui pro Nominatiuo. Franciscus Syluius putat esse locutionem integram, vt verbum venit sit impersonale. Syluio non adstipulor. Etsi cum dicitur, Venit mihi in mentem: vereri, subdubitare, impersonaliter accipi affirmẽ, Es kompt mir/ic.

In Sophistica, τὸ ἐλλειπὲς diuisionis, & Fallacia παρὰ τὸ ἐλλειπὲς διαιρέσεως est, cum diuisio est mutila, cum aliquod membrum eam deficit.

EMANARE.

Emanare est immediate essentiam comitari, tamen sine respectu existentiæ, & ante existentiam, & sine respectu causæ externæ.

Emanatio accipitur dupliciter.

1. Proprie est fluere ab alio, seu ex principiis essentiæ subiecti existere ab essentia alicuius indissolubili nexu vinculoq; proficisci. Sic emanant Reales proprietates. Sic ex anima emanant potentiæ.
2. Est tantum consequi, vt Entia rationis: externa prædicata, cognitum esse à Deo.

Barbari sic loquuntur. Assumptum ab Angelo corpus mouetur ab eo, vt à virtute emanata vel effluxa. Tu dices, emanante vel effluente, vel, quæ emanauit, vel effluxit, quæ emanat vel effluit.

Theologi Emanationem tribuunt processioni Spiritus S. æternæ.

EMINENTER.

Eminenter est supra omnem mensuram, supra omnes gradus. Piccolhomineus dixit, Deum esse omnium rerum eminenter. Oppositum eius, Certo modo & mensura: itẽ Formaliter, Perfectiones creaturarum, quas nominibus bonitatis, sapientiæ, &c. significamus, sunt in Deo, vt illarum causa ac principio eminenter vel formaliter. Multa, quæ rebus Physicis tribuuntur eminenter ac nobilissimo modo perfectissime: Deus mouet se non hoc nostro

nostro modo, sed alio nobis incomperto.

Quod habet virtus inferior, habet etiam superior, ait Boetius, intellige eminenter habet. Sic Angelus habet rationem eminenter.

Eminentia per metaphoram est excellentia, Eminere, excellere, cæteris præstare. Eminentia, excellentia, ὑπεροχὴ, vt formæ eminentia, in p. fin. Authent. de alien. & Emph. Et titulus honoris est apud Iurisconsult. eminentia tua.

EMOLLIRE.

In Physicis Emollire est ex duro facere molle, vel mollius facere. Emollitio est alteratio sensilis, qua ex duro fit molle: cui opponitur Induratio, qua ex molli fit durum.

Efficiens emollitionis est partim calidum siccum, humidum absumens: partim frigidum siccum, constringens humidum.

Per Metaphoram ad mores & animos transfertur, qui dicuntur molliri, idest, mitigari, inflecti.

ENS.

Ens primo modo dicitur, quod recte responderi potest ad quæstionem quid est: vt, Animal, cum quæritur, quid homo? Secundo, ꝙ potest respondere ad quæstionem An sit: vt, Cæcitas est, Homo est, Vide Citadinum contra Picum.

Censura.

Hæc distinctio est inanis & falsa. Nam quærenti quid est peccatum, Respondeo; est malum, & tamen malum non est Ens primo modo dictum. Itaq; sic dicendum potius.

Ens primo significat rei Entitatem seu naturam decem generum, vt Cœlum Beatorum. Secundo veritatem propositionis, vt Cœlum Beatorum est.

Vsus.

Quæritur an priuatio, vt Cæcitas, sit numeranda in Entibus seu rebus? Resp. Ens dupliciter dicitur, vno modo vt incomplexum, entitatem rei significans & ad aliquod prædicamentum pertinens. Ita nulla priuatio est Ens: Altero, vt significans veritatem propositionis, quæ consistit in compositione, cuius nota est, verbum Est: & hoc Ens est, quod respondetur ad quæstionem, An est. Ita cæcitatem dicimus esse in oculo, & aliam quamcunq; priuationem (vt malum) esse in subiecto, eique inniti, vt bono. Atque ita malum quoq; Ens est.

Thom. Aquinas.

Quæritur, an Cæcitas perfectam habeat mali rationem? Resp. Cæcitas & aliquid boni relinquit, cui innititur: & perfectā mali rationem habet, nō quia omne bonum adimat, sed quia totū illud bonum, cuius priuatio dicitur (hoc est visum) adimit, quod non facit ophthalmia. *Picus in Respons. ad Anton. Citadinum.*

Distinctio è Platonicis.

Ens dupliciter accipitur. Primo Ens est omne id, quod est extra nihil. Sic vsus est Aristoteles, cum Ens vni fecit æquale. In hac significatione Deus est Ens. Secūdo Ens est ꝙ ipsum esse participat, sicut Lucens dicitur, ꝙ lucē participat, & videns, cui ipsum inest videre. Ita Platonici accipiunt: sic Deus non est Ens, sed supra Ens, & pura puta Entitas. Est enim ipsum esse, quod à se, & ex se est, & cuius participatione omnia sunt. Et sic Deus cuiuslibet generis limites excedit.

Vsus.

Thesis.	*Antithesis.*
Vnum est prius & superius Ente. Platonici.	Vnum non est prius & superius Ente. Aristoteles.

Conciliatio.

Vnum, hoc est, Deus. Vnum ante multa, est prius & superius ente secundo modo accepto, & quidem prius & superius est Attributione indirecta seu obliqua, causali. Omne enim Ens (hoc est, quod habet esse participatum) est ab vno (Deo) à fonte, vt loquitur Picus, vnitate: At ens non est Deus.	Vnum non est prius & superius, hoc est, communius Ente primo modo accepto, & quidem non prius & superius Attributione directa. Ens enim æquale est vni, & vnum enti. Itaque dicitur Ens esse vnum, & vnum esse Ens.

Ens { Actu, quod re, oportet, extat. / Potentia.

Totum actu vnum. Si totum diuidas in partes, partes quidem remanent, sed Totum, quod diuiditur, ipsum non remanet, sed desinit esse *actu*, & *potentia*, tantum est, sicut partes, quæ prius erant *potentia*, tunc esse *actu* incipiunt: quippe quæ prius cum erant in Toto, vnitatem propriam actu non habebāt, quam tum primum sortiuntur, cum separatæ à Toto ipso per se subsistunt. Picus in Apolog.

Ens { *Incompletum*, Diminutum in natura, vt Motus. / *Fixum*, in Natura, vt calor.

In Agente principe virtus actiua est ens completum, in instrumento moto ab agente principali virtus eius, scilicet Instrumenti, vt proportionatur instrumentum motui, est ens incompletum.

Entis completi appellatione excluditur nonnunquam Ens partiale, siue sit pars essentialis, siue integralis. Pars integralis, dum actu componit, non est ens completum. At si actu non est pars integralis, cum possit esse pars, est ens completum, vt id, quod cras tibi seu tuo corpori aggeneratur per nutritionem. Pars essentialis nunquam est ens completum, siue actu componat, vt forma actu inhærens, & materia actu substans, siue actu non componat: (sed tantum aptitudine, id est, inclinatione) vt anima separata, & materia nuda. Est ergo ens completum ens, quod non est actu pars integralis, nec est actu, nec aptitudine pars essentialis. Biel.l.3.dist.1.quæst. 1. Sed ego animam hominis separatam à corpore nolim dicere ἁπλῶς esse incompletum Ens: Puto impropriè & κατά τι esse imperfectum, quatenus in Anima separata manere intelligitur inclinatio seu ἐπιτηδειότης ad informandum subiectum. (si modo coniuncta hoc informat.)

Entis seu ὄντος significatio Platonica.

Τὸ ὂν & αὐτὸ ὂν (Ipsum Ens) Platoni est Deus. Religio est τοῦ ὄντος γνῶσις, id est, Dei cognitio. Vide Platonis Eutyphronem, Phędonē, Philebū 6. & 7.

6. & 7. de Rep. 10. de Legibus, Epimonidem, Timæum, Phædrum. Vocatur Deus ab eodem αὐτὸ ἕκαστον, αὐτὸ τὸ καλὸν, τοῦτο τὸ ὄντως εἶδος.

Ens amplissime sumptum est omne id, quod est extra nihilum. Ita etiam principia, Materia & Forma & Modi sunt entia.

Deinde complectitur & principium omnium, Deum; & perfectam substantiam & accidens.

Tertio strictius sumptum significat ens dependens, vt cum dicitur: Omne ens habet duo momenta: omne ens per se est δι᾽ αὐτοῦ. principium seu causa entis est, a quo ens depēdet seu causatur, principium entis est τοῦ εἶναι vel τοῦ γίνεσθαι, principium entis constituendi dicitur causa; principium entis cognoscendi est axioma, per quod ens incomplexum cognoscitur; Quodq; est aut non est; Idem eidem simul inesse & non inesse est impossibile.

Entis & Æterni distinctio è Timæo Platonis.

Aliquid est, quod semper est, eodemque modo se habet, nec vllum habet ortum. Aliquid, quod gignitur seu ortum habet & initium existendi, neque vnquam vere est (eo modo quo illud τὸ ὂν) τὸ δὲ τὸ ὂν μὲν ἀεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον· τὸ μὲν τὸ γιγνόμενον ὂν δὲ οὐδέποτε. Illud est αἴτιον αἰτιώτατον: Hoc vero, quicquid est præter Deum, vt natura seu Mundus, qui factus est à Deo ex substrata materia. Τὰ γενόμενα autem quædam habent mutabilem, fluxam & inconstantem ὕπαρξιν & naturam: quædam constantem atq; firmiorem ex opificis voluntate & virtute, atque adeo cum cæteris rebus comparata æternitatem quandam precariam consecuta sunt, non tamen vere sunt æterna, cum & principio quodam extiterint, & cum voluerit opifex, defitura sint. Itaq; Æternū seu αἰώνιον dupliciter, vere & primo, id est, πρώτως καὶ καθ᾽ αὐτὸ per essentiam (καθ᾽ ὕπαρξιν καὶ αἰτίαν τοῦ εἶναι) quod vni Deo proprium est, nec vllo modo conuenit rebus creatis; & Æternum quodammodo (αἰώνιον πῇ) id est per participationem (κατὰ μετοχὴν τοῦ εἶναι) ex opificis αἰτ τοῦ ὄντος voluntate & pietate, vt sunt Angeli, animi hominum.

ENS ex Caietano.

Caietanus in c. 1. de ente Thom. Aquin. ens significat id, quod habet esse: Id autem quod habet esse, comprehendit in se essentiam, Essentia vero significat id, quod importat Definitio, vt dicetur, quæ non dicit esse vel non esse. ex 1. poster. Ens ergo ita se habet ad essentiam, quod complectitur in se vtrunq;, essentiam scilicet, & esse; Essentia vero alterum tantum, & ideo ens appellatur compositum respectu essentiæ.

Quatuor modi sunt Essendi.

Esse { Debilissimum. / Huic proximum in debilitate. / Minus debile. / Perfectissimum. }

Debilissimū ens est maxime improprium. Huiusmodi sunt Negatio & Priuatio, quæ remouent aliquid: Eaq; ratio concipit quasi quædam entia. Itaque in ratione esse dicuntur.

Proximum in debilitate esse est, quod habet aliquid admistum de Priuatione & Negatione, vt Motus, (actus imperfectus) Generatio, quæ via est ad formā; corruptio, quæ via est ad non esse; Tēpus. Tempus enim non est nisi quia tendit ad non esse, ait Augustinus, & semper manens non est tempus.

Minus debile est, quod habet quidem esse debile, sed tamen nihil habet de non ente admistum, quia non per se, sed in alio est, subsistit, vt proprietates Substantiæ, Quantitas, Qualitas.

Perfectissimum, quod habet esse firmum & stabile ac solidum, per se subsistens, quod habet esse in natura sine admistione priuationis, vt substantiæ.

Accidentia tamen, quæ habitus sunt, & quantitates patibiles, respectu fluentium & successiuorum, stataria seu firma etiam dicuntur ac perfecta.

Et elementa, respectu elementatorum, quæ iis perficiuntur, dicuntur substantiæ imperfectæ à Scal. lib. de Latin. Ling. & exerc. Elementata perfectæ.

Ens { Absolutum, (quasi ab omni alio solutum) nullum respectum includens.
Respectiuum, quod habet σχέσιν (Relationem) ad aliud, & dependentiam ab alio. }

Ens { Res { Communis. Singularis. } Rei Notio. }

Scalig. Relatio Realis est Res præter notionem intellectus.

Difficultas cognitionis intellectus vel sensuum { In re propter { *Exiguitatem & debilitatem*, vt Materiæ primæ & motuum quorundam, quorum minutiora sunt momenta, illa fugit mentis nostræ captum: hi latent sensus nostros. Scal. ex. 359. s. 12.
Immensitatem seu magnitudinis excessum vt, Dei. }
In Rei Notionibus, vt cum sunt obscuræ. (Rei notionis notio est nomen, quæ Notio speciei species est, sicut species est imago rei) }

Quicquid est { Extra nos est, Res.
In nobis, in mente; Est enim quasi rerum speculum intellectus noster, cui nisi per sensum repræsententur Res, nihil scit ipse. Rerum species, vt & quæ in speculo videntur.
A nobis, à mente, *Specierum Notæ* in oratione, cuius principium materiale, vox, nota earum notionum, quæ in anima sunt, si sit rationis æquatio cum re, cuius est nota veritas. Vid. Scalig. de Plant. 1. pag. 6. hæc pulcre explicantem. }

Res { Materiales, vt: sensiles.
Immateriales, vt: νοητά { Extra intellectum { Deus
Mentes. }
In intellectu. Notionis, id est, Rerum species mente comprehensas. } }

Hinc PICTURA & SCRIPTURA. Hæ etutæ sunt per sensilia duo *colorem* cum figura & *sonum*, inprimis vocem animi interpretem.

Vide plura in 2. Scal. de caussis ling. latin. 136.

Quod manus agit in materiam, hoc agit intellectus in notiones: Vt igitur faber manibus subiectum habet materiam aurum: ita philosophus intellectu moderatur notiones. Notio dicitur quoque conceptio, vt: Mentes cuiusdam conceptionis communione videntur vnius naturæ participes. exerc. 359. s. 14.

ORDO rerum & notionum hic est. 1. Res. 2. Imago rei, quæ notio est intellectui. 3. Voces, quę notionũ illarũ notiones sunt. 4. Scripta, quę notionũ illarũ notiones sunt, vt: 1. Equus. 2. Equi species in intellectu. 3. Equi nomen in voce. 4. Equi repositio in scriptura.

Prima duo à natura sunt, equi quoque speciē ab equo eductā intellectus agens in intellectũ possibilē impressit: Altera duo ab arte aut casu fiunt, pag. 140.

Nota { Vnius speciei. Dictio.
Multarum. Oratio. }

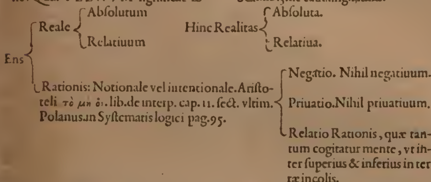
Dictio

Dictio enim nota est vnius speciei, quæ st in animo indita ei rei, cuius est species secundum vocem pro arbitratu eius, qui primo indidit.

Hoc, quod dicitur ENS, aliquando verum est, vt: Deus: aliquãdo nõ verum: Et hoc dupliciter: Aut enim est Priuatio, aut Fictio. Priuatio, vt Vacuum. Fictio, vt Phœnix. Itaque sane horum nomina non significant eodem modo ipsa, quo modo Deus Deum, sed priuationem per habitum, sic. Quia PLENVM significat locum tactum vbiq; à corpore: eius cõtrariũ Vacuũ significabit, quod quãquam non est, tamen per illud, quod est, intelligitur. Ficta autẽ facilius percipiuntur; sunt enim quasi orationes falsæ: Idem enim est, Phœnix: Et oratio hæc: Auis rediuiua sui causa.

Vsus.

Huius diuisionis vsus est in sublatione huius dubitationis, nomina, quæ notiones sunt figmentorum, non esse dictiones. Rei enim nullius sunt notæ. Scal. lib. 3. de caus. ling. latinæ.

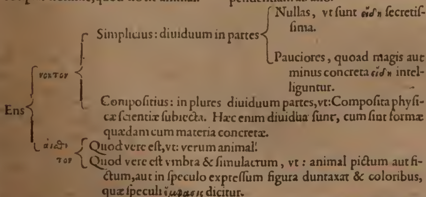
Explicatio.

Negatio) Quod impossibile est aut fictũ, [a] aut interiit [b] ita, vt subiectũ eius non sit amplius reliquum, vt: si quis cõcipiat hominẽ, quod nõ sit animal.

a Chymæra.
b Equus Alexandri Magni.

Absolutum) quasi ab omni alio solutum, id est, nullum respectum includens. *Vnde dictum Absolutum?*

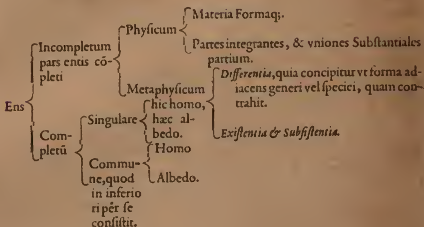
Relatiuum) Respectiuum, quod habet σχέσιν seu relationem ad aliud & dependentiam ab alio. *Quid ens relatiuum?*

ENS seu QVOD EST.

πρότερον ὄν, quod prius existit, ὕστερον ὄν, quod posterius existit. Quo pertinet ἐφεξῆς ὄν, quod in posterum existit. Ἅμα ὄν, quod simul existit. Sic Caspar Peucerus in lib. de Diu. loco de præsagiis Medicorũ: προηγούμενον αἴτιον (ante-

(antecedens & interna causa) à morbo, qui incipit fieri, est inseparabile tanquam ἐφεξῆς ὄν: συνεκτικὸν (continens seu proximum) vero tanquam ἅμα ὄν.

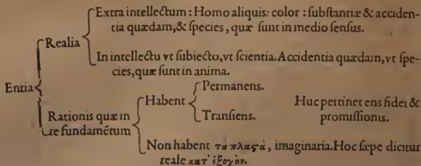

Communes naturæ egent singulari existentia.

Ens qua ens.

Metaphysica vt sciētia vniuersalis est entis qua ens, id est, cōsiderat ens sub ratione communissima entis, & non sub aliqua ratione contracta: At scientiæ speciales considerant tantum definitum genus entium, vt: Mathematica quantitatem., Physica res mobiles.

Errant illi, qui statuunt Logici obiectum esse ens qua ens. Scientia vniuersalis est consideratio entis qua ens, non specialis, non organi.

Prima Conclusio.

Entia, quæ extra animum reuera existunt, sunt Realia, vt Mauritius Landgrauius Hassiæ. Eorum enim esse non pendet ab operatione intellectus.

Id, quod habet esse, seclusa omni animi operatione, habet esse reale
- Materiale & formale, vt paries, color in pariete.
- Spiritale seu repræsentatum, vti species coloris recepta oculo, & species quæ sunt in anima. Zab. lib. 1. de visu. ca. 7.

2. *Conclusio.*

Ea, quæ sunt reipsa in intellectu, vt subiecto, sunt entia realia, siue cogites siue non, vt: species νοηταί; Actus intelligendi; Habitus intellectus, vt: Scientia, quæ est imago rei cognitæ rem repræsentans extra animam existentem.

3. *Conclusio.*

Entia fictitia, quæ non habēt fundamentum in re, sunt entia rationis, vt: Cerberus. Non enim habent aliud εἶναι, quam quod tribuitur eis à ratione: Extra intellectum prorsus nihil sunt.

4. *Conclusio.*

Quædam sunt entia rationis, quæ licet obiectiue sint in ratione, tamen habent fundamentum in re, quo ad certum conceptum mouemur: vel permanens, & stabile, vt: priuationes, cæcitas, surditas. Eorum enim fundamentum est potentia Optica, & Acustica, quæ mouet intellectum istas priuationes hoc & non alio modo concipiendas: vel Transiens, quod est actus alicuius facultatis apprehensiuæ, quæ non est, nisi quando ipsa potentia operatur, & exercet suam actionem circa obiectum, vt: visus apprehendit formam puellæ; Ex hac visione puellæ sequitur, puellam esse visam. Hoc ens rationis est. Fundamentum eius est visio. Dicitur autem ens rationis, quia *esse visum* nec est aliquid in puella, quæ videtur, nec aliquid in ipsa facultate visiua, sed tātum est ens obiectiue existens in ratione seu intellectu, qui cognoscit, puellam esse visam ab oculo.

5. *Conclusio.*

Ens aliquod rationis habere esse obiectiue tantum in intellectu, est ens aliquod rationis nec respectu rei esse extra intellectum, nec inhærere seu esse subiectiue in intellectu, sed tantum ab intellectu cognosci. Itaq; nihil ponit in re vt in potentia cognoscente.

6. *Conclusio.*

Entia quędam, etsi habēt esse subiectiue, hoc est, sensui vel animo sunt impressa, vt sigillum ceræ, in sensu vel intellectu, tamen etiam habent in eo esse obiectiuum, cum ab eo cognoscūtur, vt: Forma puellæ est in intellectu tuo, in subiectiuo recipiente, & obiicitur intellectui vt γνωστὸν, cum hic eam cognoscit.

Aliquid potest esse
- Extra intellectum.
- Subiectum intellectui, id est, in intellectu vt accidens ab eo receptum, quod tamen etiam ab intellectu cognosci potest.
- Obiectum tantum intellectui, vt id, in quo occupatur intellectus, quod solum ab intellectu cognosci potest.

IPSVM ENS: αὐτὸ ὄν.

Ipsum ens Platoni in Timæo & Parmenide est ὄντως ὄν, primum ens, sincerū verumq; ens. Quod & ὅπερ ὄν (κατ' ἐξοχὴν) nominat, αὐθυπόστατον & αὐτὸ ἀεί, ipsum semper, & ipsū καθ' αὐτὸ & ἀρχηγὸν καὶ πρώτην seu ἀρχέτυπον & ἰδέαν (primā omniū caussā) ὄντως ὑφισαμένην. Ei opponit τὸ ὂν συμμετοχῇ, id est, ens per participationē, cuiusmodi est res à Deo creata.

Eius οὐσιώδη quasi πάθη Plato facit 1.

Quod sit τὸ ἓν ἄπειρον ἀσχημάτιστον, Vnum infinitum, figuræ partiumq; expers. Ideoq; non sit multa, nec cum rebus genitis vllo modo commisceatur; Quo respectu etiam τὸ Ἄλλο dicitur, 1. Quod sit omnis motus ac mutationis expers, idem nimirum constanter permanens (Ἀκίνητον καὶ ταυτόν) 2. Quod non sit μετέχον χρόνου (non est ætatis & temporis vllo modo particeps) neque est iunior, neq; senior. Itaq; illi omnia semper sunt præsentissima. 3. Quod omnib. rebus singularibus facultatem τοῦ εἶναι, id est, existẽdi, tribuat, & ita omnes res creatæ sint vi & beneficio primæ causæ. 4. Quod ita diffundatur in omnes res, vt tamen ipsorum, multiplicitatem & pene infinitatem singularum rerum certis vnius cancellis finibusq; circumscribat; idque dupliciter, tum, quod omnium rerum essentia ab essentia eius vt primariæ causæ pendeat, tum, quod primaria illa causa creauerit certas & definitas rerum species; vt rerum natura, ad quas innumerabilis prope καθεκάστων turmæ reuocantur: ita duplici illo respectu ipsum seu vnũ, quod reuera est infinitum, fit πεπερασμένον (finitum) in reb. ipsis. Deus enim infinitus in sese mirabili quadam & augusta ratione in hac naturæ συντάξει se quodammodo (quodammodo dico, quia non proprie) finitum & determinatum præbet conspiciendum. Iohann. Serrar. nobilis famili e Platonicæ philosophus in Platon. Parmenidẽ videatur. In conuiuio vocatur Summum pulchrum. In Timæo δημιουργοῦσα αἰτία.

IPSVM QVOD QVID EST.

Aristoteli 1. Top. cap. 7. *ipsum Quid* est essentia rei, id est, vniuscuiusque rei natura, quæ non solum in substantia est, sed etiam in accidentibus. Definitio explicat ipsum quid est esse, seu, ipsum quid est esse rei, seu, declarat, quid sit esse rei, non quæ sunt extra rei essentiam. Explicat ipsum quid est esse rei, definito. Hoc autem quid est esse constat è duobus, Materia & Forma, vel ex aliquo ꝓportionali materiæ & formæ.

Ens è Thom Aquin. lib. de Ente.

Ens per se dupliciter dicitur:
- *Primo modo*, vt diuiditur per 10. genera & prædicatur de rebus, quæ sunt in decem generibus, & quidem per prius & posterius, qua Ens perfectori modo est in substantiis, quam in accidentibus. Nam & Substantia simpliciter habet essentiam, accidens secundum quid.
- *Secundo*, vt significat veritatẽ propositionis, & prædicatur de omni eo, quod potest esse subiectum affirmatæ propositionis.

Veritas Propositionis est cõpositio facta in & à secunda operatione intellectus obiecto conformis.

Omne Ens habet Essentiam. Priuationes & negationes non habent essentiam. Ergo priuationes & negationes non possunt dici entia.

Respondet Thomas, propositionem maiorem veram esse tantum de ente primi modi, falsam de ente secundi modi, eo quod intellectus det priuationibus & negationibus esse in anima obiectiue, dum facit eam propositionis terminum.

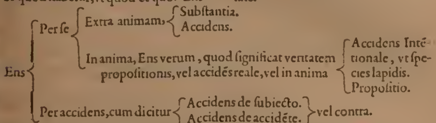
Ens primi modi 1. non significat distinctũ gradum à naturis specificis & genericis, puta à Substantia vel homine, vt contra animal significat gradum aliũ ab homine, sed significat conceptum vnũ formalẽ conuenientẽ substãtiæ & accidenti, Deo & creaturæ, in esse, seu inæqualiter repræsentantem esse Substantiæ & accidentis, Dei & creaturæ.

2. Significat immediate & per se ipsum primo

primo (ſine media aliqua cõmuni natura, ſicut animal ſignificat hominem & beſtiam mediate, id eſt, interuentu naturæ ſentientis) prædicamenta. Ens ſtatim ſe ipſo eſt, ſubſtantia, & quantitas, & qualitas, &c.

Ens autem & eſſentia differunt, vt habẽs & quod habetur, vt quod & quo. Ens enim id eſt, quod naturam ſeu realitatem habet: ſed eſſentia eſt id, quo aliquid eſt in quocunque genere & quauis ſpecie, ſiue genus vel ſpecies illa ſit ſubſtantia, ſiue accidens.

Itaq; vt Ens tanquam commune dicitur de Homine, ita eſſentia de humanitate.

Ens eſt actu vel potentia, vel eſt ex actu & potentia compoſitum. Rude lignum eſt potentia ſtatua: viridis ſpica eſt potẽtia frumentũ, grana tritici matura ſunt actu frumẽtũ, imago Mauritij è ligno facta eſt actu ſtatua; Deus eſt ens actu ſecundũ eſſentiam & exiſtẽtiam.

Sæpe actus & potentia differunt vt res & res, naturalis facultas & actus.

Res actu & res potentia non faciunt multitudinem, id eſt, nõ differt ens potentia ab ente actu, vt res à re, ſed vt eadẽ res à ſeipſa, iuxta modos eſſendi, nempe vt ante exiſtẽs in cauſis ſuis à ſe poſtea exiſtente in ſe ipſa.

Eſſe actu eſt eſſe ſimpliciter, eſſe potentia ſecundum quid, ens quodammodo, quoddam ens. Ariſt. 7. Metaph. cap. 1.

Vſus.

Quæſtio eſt, An potentia & actus ſint eiuſdem generis? Apud authores inuenies & affirmatã & negatam. Reſpondendum igitur eſt: Vocem potentiæ eſſe ambiguam: Vno modo potentia eſt principium operandi, & ita diuiditur in Actiuã & Paſſiuam. 5. & 9. prim. Philoſ. Altero modo accipitur, vt diuiditur contra actum, & ita potentia & actus nõ ſunt tantũ eiuſdẽ ſpeciei, ſed etiã eiuſdẽ numeri, vt dicitur 9. Meta. Illud enim indiuiduũ, quod nunc eſt in actu, idem fuit in potentia: Potẽtia aũt primo modo eſt principium tranſmutãdi aliud, quatenus aliud, vel ab alio, quatenus aliud. Cum igitur dicitur, Potentiã & Actũ eſſe eiuſdẽ generis, falſum id eſt de potentia, quæ eſt principiũ Tranſmutationis: quia accidens immediate recipitur in ſubſtãtia, alioquin fieret proceſſus in infinitum. Potentia igitur Actiua vel Paſſiua ſic accepta nõ eſt eiuſdẽ generis cum ſuo actu. Hoc etiam probatur ex Ariſto. 7. Metap. in fin. vbi dicitur, ſubſtantiam non produci in eſſe, nullo quanto vel quali præſuppoſito in actu, ſed in potẽtia tantũ. Ergo ſecundum Ariſt. Subſtãtia ponitur immediate eſſe accidentis effectrix.

Ens per accidens.

Ens per accidẽs 1. interdũ accipitur pro ipſo accidẽte, & opponitur enti per ſe, quo ſignificatur ſubſtantia. Subſtantia enim eſt ens per ſe, id eſt, cui per ſe cõuenit eſſe primo non in alio. Vnde definitur Subſtãtia Ens per ſe exiſtẽs. Accidens igitur non per ſe ens eſt, ſed eo, quia eſt entis, hoc eſt, Subſtãtiæ. Itaq; accidens definitur ens in ſubiecto.

2. Ens per accidens dicitur, cũ duo ita cõiunguntur, vt vnũ alteri accidat, vt Muſicũ eſſe albũ, & hominẽ eſſe Muſicũ.

Vsus huius distinctionis.

De priori Ente per accidens est scientia: quia accidentia propria demonstrantur inesse subiecto proprio per mediam causam. De posteriore dicitur: De Ente per accidens nō est scientia, quia talia possunt infinite variari. Vni enim infinita possunt accidere. Infinitum autem qua infinitum est ignotum.

ENS rationis.

Ens rationis, quod est in ratione seu cognoscente per modum obiecti, estq;
- Simpliciter & proprie, quod obiectum rationi, ab earum consideratione non habet in se aliud esse reale, præterquam obiici intellectui de eo cogitanti.
- Κατά τι & improprie, quod habet in se verum esse reale, secundum quod rationi obiicitur.

Ens rationis acceptum
- Valde improprie
  - Quod efficitur à ratione, vt Syllogismus. *(ex efficiente dictum)*
  - Quod inhæret rationi seu intellectui, vt Scientiæ. (ex subiecto)
- Proprie, quod (Ex obiecto) obiicitur rationi, quod cadit sub rationem, à qua consideratur. Suarez. p. 701. de hoc Canon: Ens rationis (fictum) intelligendum est per comparationem cum Ente reali.

Non Ens.

Non entia duplicia sunt: Quædam sunt non Entia omnino: quædam quadantenus. Quædam sunt non entia, & habentur etiam ab omnibus pro non entibus. Quædam sunt non entia, sed ita, vt existimentur à nonnullis entia. Distinctio hæc Iohannis Gandauensis est.

Vsus.

Quæritur, an non Entium sit Scientia, vt non Ens est vacuum, quæritur an de hoc recte explicet Naturalis philosophus, vt Aristoteles in Physicis? Resp. Non Entia primi modi non considerantur à Naturali. At secundi modi considerātur ἀνασκευαστικῶς seu ἐλεγκτικῶς, quia refutantur.

ENTITAS.

Entitas accipitur vel pro Essentia & definitione rei, vel pro actuali existentia extra animam, sicut ens pro re existēte.

Quæritur: An compositum dicat tertiam Entitatem distinctam ab entitate materiæ, & ab entitate formæ? Aristoteles dicit Animal esse corpus & animam. 2 de anima. videtur igitur significare compositum non esse ens aliquod distinctum à materia & forma simul sumptis, licet ab vtraque distinguatur seorsim accepta.

At Scotus contrarium sentit, & simplicius accipit Aristotelis verba in sensu causali, non formali, animal ex corpore & anima constat.

Conciliatio.

Materia & Forma si considerantur secundum proprias essentias ac definitiones, distinguuntur à composito: Alia enim est definitio compositi; alia partium, quæ habent rationem principiorum: Nullus autem effectus est sua principia. Ita ergo compositum dicit tertiam entitatem, id est, tertiam essentiam.

Ar &

At si Entitas sumatur pro existentia, & vt compositum, nihil aliud est quam materia existens formata, & forma existens in materia: Non enim alio modo existit materia, quam sub forma, nec alia modo existit forma, quam in materia: Hoc modo Compositum non dicit tertiam Entitatem seu tertium Ens, quia nulla noua natura iungitur materiæ & formæ. Igitur compositum nihil aliud est, quam materia existens cum forma.

Fonseca in doctrina de 3. Personis distinguit inter Entitatem & Essentiam: Quanquã tres Relationes diuinæ personales tres entitates relatiuę dici possunt, tres tamen essentias relatiuas dicere, Theologiæ regulæ non permittunt. Lib. 5. prim. Philos. pag. 397. Hic accipit entitatem pro reali existentia.

Entitas aut est maior, aut est minor, vt Absolutum est maioris entitatis: Relatio est minoris entitatis, quã res absoluta, est perfectio dans esse omnium infimum. Relationis realis entitas distincta est à fundamentali entitate.

ESSE.

Esse est vltima, vel potius prima rei actualitas. Suarez.

Esse:
- Simpliciter, Esse existentiæ receptiuum.
- Secundum quid, esse essentiæ seu informatiuum.

Materia confert formæ esse informatiuum: Forma materiæ tribuit esse Receptiuum, seu vt materia sit hoc aliquid. Principia corporũ sunt corpora quodammodo seu secundum quid, id est non formaliter, sed virtualiter. Causa enim nihil põt dare effectui, quod non habet ipsa vel formaliter, vel virtualiter seu Eminenter.

Esse:
- Simpliciter, indifferens ad omnia, Transcendens.
- Particulare:
  - Permanens, vt vita proprie dicta.
  - Fluens, vt operationes vitales.

Habens suum esse in facto esse, vt sunt calor, frigus; Et habens suum esse in fieri, vt sunt motus, operatio. Illud dicitur Habens esse permanens: Hoc vero habens esse fluens.

Esse est vel reale seu essentiale, vel intentionale & cognitum. Ego qui existo habeo esse Essentiale; sed esse intentionale est in intellectu.

Vsus.

Nihil extra Deum est æternum. Essentiæ, ideę, & quidditates rerum sunt æternę. Ergo non sunt extra Deum.

Resp. ad Propos. Nihil extra Deum est æternum *secundum esse essentiale.* Ad assumpt. Essentiæ rerum sunt ab æterno κατά τι, hoc est, veritas conceptus de rerum essentiis est æterna in intellectu diuino. Et hoc sensu quoque vera necessario dici solent Simpliciter Æterna.

ESSATVM.

Barbara vox est Chymicorum pro eo, quod est essentia seu natura præditum, affectum alterius virtute. Essatum vinum dicitur cum vino distillato adduntur herbæ, vt earum extrahat essentias.

Essatum potentiale Chymicis est potentia & virtus, quæ inest mineralibus & vegetabilibus. Rolandus in Lexicis.

ESSE ἄλλως.

Esse aut est simplex aut complexum: Simplex dum alias incomplexum: Essentiæ (ita cœcitas non existit, non enim eius essentia est proprie dicta) eius gradus præcipuus est esse personale. Complexum est propositionis, quo significatur compositio prædicati cum subiecto, seu propositionis veritas. 5. Metaphys. (Sic cœcitatem dico esse in oculo.)

Vel vt alij:

Esse
- Proprie
  - Incomplexum
    - Existentiæ, qua esse & existere pro eodem accipiuntur.
    - Subsistentiæ eius quod subsistit suppositale, vt Personale.
  - Complexum. Propositionale Enuntiatiuum ἀξιωματικόν.
- Improprie
  - Obiectiuum.
  - Potentionale.

His in Christo sunt plura esse existentiæ, quia plures essentiæ seu naturæ inter se minime confusę, sed vnũ esse subsistẽtiæ, id est personalitatis, quia vna in Christo persona, non plures.

Esse aut est reale tantum & actuale, aut hypostaticũ. Natura humana Christi τὸ εἶναι, seu esse (reale) id est, quod est habet à seipsa, vt natura perfecta ex sua quippe materia & forma composita: τὸ ὑποστατικὸν vero εἶναι, id est, personale esse, id est. quod subsistẽs quiddam est substantiale, hoc habet ab vnione qua fit, vt subsistit in λόγῳ. Hoc εἶναι, est prioris πλήρωμα & τελειότης, id est, cõplementum & perfectio.

Alia ei attribuuntur à proprio εἶναι, vt quod nobis est ὁμοούσιος, substantialis. Alia ab esse peculiari seu singulari hypostatico, vt quod perfectissimo affluit copia omnis sapientiæ & gratiæ. Hoc alij sic enunciant. Alia attribuuntur & conueniunt naturæ assumptę ex Actu, id est, perfectione naturali: Alia ex actu personali, id est, perfectione substantialis subsistentiæ. Schegkian.

Etsi natura Catonis & aliorum intellectualium creaturarum subsistit seu existat, seu consistat hypostatice in seipsa & ex consequenti sit persona, non tamen est formaliter persona, id est persona non est de ratione naturę formali. Biel lib. 3. dist. 5. quæst. vn.

Esse
- Perfectum, permanens.
- Imperfectum, fieri quod maxime improprie est esse.

Actus voluntatis, qui sunt velle & nolle, sunt qualitates simplices permanẽtes: habent esse suum totũ simul sine successione partium in esse (ἐν τῷ γενέσθαι) permanẽti, licet habere possint partes successiuas in Fieri (ἐν τῷ γινέσθαι) successiue enim intendi possunt. Biel lib. 4. dist. 16. quæst. 1.

Esse
- Completum.
- Incompletum
  - Successiuum, quod est in fieri vt motus & tempus.
  - Tale cui aliquid deficit requisitum ad suum esse, id est, quod non est actualiter.

Nihil enim actualiter est, cui deest aliquid suum εἶναι necessarium, vt natura vel forma deficiente homo non est.

Essentiæ,
- Esse, id est, existere vel subsistere, cuius summus gradus esse personale.
- In esse persistere, hoc est, durare & conseruari.

Hæc

Hæc distinctio sumpta est ex Pici Mirandulæ Apologia. Vtraque naturarum in vnione hypostatica singulari, retinet suum proprium esse Essentiæ. Per illapsum autem communem Deus intimus fit omni creaturę naturaliter seu modo congruenti naturæ ad duo, 1. ad actum naturę primum, quod est esse stabiliendum vt persistat, 2. ad actũ naturæ secundũ, quod est operari producendum, vt existat: sine vllo enim illapsu non potest creatura in esse persistere, neq; propriam operationẽ elicere. Quia per illapsum Deus creaturã in esse conseruat, & τῷ συνεργεῖν, id est, cooperando & dat modum. Per περιχώρησιν vero Deus fit intimissimus naturæ quam assumit voluntarie, sed modo supernaturali seu excedẽte limites naturæ similiter ad duo, scil. ad extollendum naturam ad actum primum, qui est esse subsistentiæ diuini suppositi & promouendum potentiã ad actum, id est, operationes diuinas, quibus ditatur.

Interdum distinguitur esse essentiæ ab esse existentiæ, ita vt esse Essentiæ sit ipsa essentia, & esse subsistentiæ sit ipsa subsistentia, vt per περιχώρησιν, Deus naturam assumptam ad diuinum esse subsistentiæ, (seu in esse diuinæ subsistentiæ.) Sublimauit, id est ad personalitatem & subsistentiam Filii Dei euenit. Ita igitur esse essentiæ, & esse subsistentiæ vel existentiæ accipiuntur intransitiue, vt creatura salis, id est, quæ est sal. Verbum Dei, id est, quod est Deus substantia materiæ manet, id est, substantia, quæ materia est substantia panis, id est, quæ est panis. Sacramentum Baptismi, id est, quod est Baptismus.

ESSE εἶναι { ἁπλῶς simpliciter. Esse naturale rerum. | Εὖ bene. Esse aduentitium ἐπείσακτον. }

Prima est Esse naturale rerum, vt homini Esse hominem, lapidi Esse lapidem, quod esse naturalis bonitas indiuidue sequitur, seu potius comitatur. Sunt & alia Esse, quæ aduentitia dici possunt, vt homini esse sapientem, esse pulchrum, esse sanum præter primum esse desiderantur à rebus creatis, alia esse, qua, aliud est esse fœlicem; aliud esse hominem. Ita pręter primam bonitatem ab iis aliæ appetuntur bonitates. vt enim multiplex est Esse: sic quoque multiplex seu multiformis est bonitas (scilicet primæ seu naturali aduentitia.)

Esse substantia est per se subsistere, esse accidentis est inhærere. Aliud est magnitudo singularis, aliud est esse magnitudinis, id est, quidditas communis.

ESSE TRVNCATVM.

Scoto Esse Truncatum alicuius est cum formæ operatio impeditur. Sic Scotus ait, in mixto elementum manere formaliter, sed cum quodam esse truncato, id est, in mixto esse quidem verum ignem, veram aquam, sed formas horum esse truncatas, quod actionem ignis impediat aqua & vicissim. Hoc, inquit, intelligo sic Esse Truncatum, quod sint ibi veræ formę, sed operationes earum impeditæ. Vide Scotum pauperem seu abbreuiatum distinct. 15. quæst. 1.

ESSE COGNITVM.

Scotus opponit esse cognitum & esse reale, quod quippiã habet extra. Scoti abbreuiator, dist. 45. Deus vult alia à se: Hic notandum quod creaturæ habeãt duplex esse. Vnum qua sunt obiecta cognita à Deo ab æterno. Aliud qua sunt iam creaturæ cum esse cognito, producta. Hinc duæ conclusiones.

1. Deus necessario & ab æterno vult creaturas, quatenus sunt obiecta cognita.

II. Deus vult creaturas, vt sunt extra, contingenter tantum, & non necessario.

ESSE intrinsecus & externe.

Vnum & idem potest esse in diuersis subiectis vnius compositi, virtus moralis intrinsecus & essentialiter est in volútate subiectiue, quia in eadem potentia est actus & habitus in ea genitus. In sensitiua & executiua potentiis, quibus voluntas potest imperare imperio politico vel despotico, est virtus externa denominatione. Potest enim voluntas imperare appetitui sensitiuo moderando eius affectum, persecutionem vel fugam, seu inclinare appetitum sensitiuum, vt cum delectatione moueatur ad actum honestum.

Virtus moralis proprie & interne inclinat ad electionem, & est habitus προαιρετικός: Ea in voluntate est virtus aliquo modo, scilicet externa denominatione, inclinat ad ea, quæ rectæ rationi consonant. Ea potest esse in executiua potentia, item in appetitiua.

ESSE POSSIBILE.

Esse possibile est rei, quæ esse potest actu, nondum est, ac reipsa nihil aliud est, quam esse causæ seu causarum ipsius, Id est, possibile non habet aliud esse, quam in sua causa. Hoc esse non est proprium esse, & distinctum ab esse causæ. Opponitur ei *esse existentiæ*, & essentiale seu proprium reale, distinctū à suis causis. Gabriel Biel. lib. 3. distinctionum, d. 22. quæst. 1. Posse esse dicit esse aptitudinale vel secundum potentiam naturæ, vel simpliciter secundum potentiam quamcunque, siue diuina sit, siue naturalis. Oppositum esse dicit *Esse Actuale*.

Possibilia eo modo, quo sunt in potentia, habent veritatem. *Canon.*

Possibilia qua possibilia manent in esse possibili.

Aliquid est in intellectu:
- Subiectiue, vt: ὑπόληψις, Scientia aut Opinio in anima.
- Obiectiue:
  - In solis nudisq; conceptibus. a
  - Non in solis conceptibus. b

a Quæ nec formaliter, seu, quatenus talia sunt, existere in rerum natura queunt, nec de rebus existentibus in rerū natura prædicari, vt: Styx, Cerberus.

b Quæ aut formaliter existere possunt in rerum natura, aut de rebus in natura existentibus prædicari.

Quę formaliter existere possunt in rerum natura, sunt primo entia realia, substantiæ & accidentia: Secundo Negationes, quæ quasi inhærent subiectis, vt: Tenebræ, Cœcitas.

Quæ de rebus veris seu in natura existentibus dici possunt, etsi nec positiue, nec negatiue existant in rerum natura, sunt esse prædicatum, esse subiectum & similia notionalia τεχνικά.

ESSE seu EXISTERE ALICVBI.

ESSE ALICVBI sumitur proprie vel improprie. Proprie pro eo, quod est Esse in loco proprie dicto seu finiti spatij termino. 1. *Siue communi*, vt: Sella est in hypocausto: *Siue peculiari*, (singulari, proprio) vt: Aqua in puteo est.

2. *Siue Reali*, vt: Corpus meum in superficie definita extrinsecus ambiente: *Siue imaginario*, sicut mundus est in ea spatij dimensione, quam occupat.

Quod est seu existit in vno tantum loco proprie dicto, est in illo definitiue tantum aut etiam circumscriptiue.

Vno in loco esse est ita esse in illo, vt extra illum non sit.

DEFI-

DEFINITIVE IN LOCO ESSE est ita esse in loco, vt totum sit in toto, & totum in qualibet parte, vt: Sic Angelus Gabriel erat in loco, cum esset præsens Mariæ.

CIRCVMSCRIPTIVE IN LOCO ESSE est ita esse in loco, vt totum sit in toto, & pars in parte.

Situs est quidā modus, existendi in loco.

Circumscriptiue in loco est aliquid *vel per se, vel per accidens. Per se*, quod per se extensum est, seu per se habet partem extra partem, vt: Corpus seu moles corporea: per accidens, quod propter corpus totum, vt: Materiæ & formæ substantiales & accidentales, si ad diuisionem molis corporeæ sint diuiduæ.

Quanquā definitiue in loco esse aliquid inuenio nonnunquam apud Scholasticos dici dupliciter: Vno modo generaliter, altero specialiter. *Generali ratione dicitur, id esse in loco definitiue,* quod ita est in hoc loco, vt non sit in alio. Sic quicquid est creatum, in loco est, siue existat totum in toto, & pars in parte, vt: corpus: Siue totum in toto, & totum in qualibet parte, vt: intelligentia separata.

Ratione vero speciali in loco esse aliquid dicitur definitiue, quod ita est in loco, vt non sit etiam circumscriptiue, hoc est, vt nō sit totum in toto, & pars in parte, sed totū in toto, & totum in quauis parte.

Impropriè sumitur ESSE ALICVBI pro eo, quod est esse in re aliqua. Ita forma est in materia: pars qualibet in suo toto; oculi in capite.

Esse in loco per contactum:
- Molis Corporeæ vel Essentiæ, id est, per præsentiam substantiæ suæ.
- Virtutis & Operationis.

Διχοτόμως.

Esse in loco per seipsum præsentia:
- Quantitatis molis. Per contactum molis.
- Virtutis. ἐνεργητική. Per contactum virtutis.

Esse in loco:
- Diuisibili seu composito.
- Simplici seu Indiuisibili: in quo posse esse substantias separatas volunt Scholastici Doctores.

ESSE:
- Essentiæ. De hoc Axioma Aristotelis: Essentia non fit. 7. Diuinor. cap. 8. id est, Forma seu Essentia abstractè sumpta propriè & simpliciter produci non dicitur, sed comproduci: Habet enim causam efficientem, etsi alij colligant ex illo Aristotelis, Essentiam à nihilo esse.
- Existentiæ quo quid extat:
  - *Essentiale.* Quod ad solius Dei essentiam pertinet.
  - Accidentarium. Quod rebus creatis accidit, seu, vt accidens conuenit, cum Socrates gignitur, eius essentia à generante accipit esse existentiæ, sub quo incipit esse, cum antea non extaret.

Confert aliquid alicui esse:
- Simpliciter. Potentiæ vt formæ accidentariæ subiecto propriç & natiuæ, quæ à forma proficiscuntur, quasi comites essentiæ, subiecto tribuunt seu conferunt esse secundum quid: Forma autem subiecto primū ac substantiale esse tribuit.
- Secundum quid.

Esse formaliter & radicaliter opponūtur. Iamblicus Platonicus: materia prima est multitudo seu dualitas, sc. radicaliter, quia est radix multitudinis.

Esse simpliciter & quodammodò opponuntur, vt anima quodammodo est omnia, non autem simpliciter.

Vsus.

Omnia ea, quę sunt, est quodammodo anima. Aristot. l. 3. de anima. Id sic intelligatur. Quæcunque sunt, sunt aut αἰσθητὰ, aut νοητά. Anima est quodammodo omnia sensibilia aut intelligibilia. Est enim in anima sensus & intellectus. Sensus autē est quodammodo ipsa sensibilia, & intellectus intelligibilia. Nam sensus est potentia δεκτικὴ omnium formarum sensiliū. Intellectus est potentia receptiua omnium formarū intelligibilium. Anima igitur quodammodo est omnia.

Τῷ εἶναι, ESSENDO.

Claud. Alberius in orat. de beatitud. & extrema absolutione.

Τῷ εἶναι *nonnullis*, τῇ οὐσίᾳ *opponitur*, & est idem quod Reapse, vt in anima partes siue potestates animæ ratione quidem & Reapse (τῷ εἶναι) distinguuntur: at οὐσίᾳ non differunt, id est, essentiæ ratione.

Spiritus renouationis, spiritus ἱκανότητος, Spiritus διαθέσεως, ex tota virtute, & habit⁹ absoluti sunt vnus spiritus οὐσίᾳ, qui quidem vnus & idem spiritus distinguitur τῷ εἶναι, id est ratione & reapse, vt partes, quæ constituunt totum: Διάθεσις & habitus, imperfectū & perfectum, τὸ τέλειον, & τὸ ἀτελὲς, seu τὸ ἐκ μέρους, non differunt οὐσίᾳ. Itaque in Categor. Qualitatis vnum genus constituunt.

Τῷ εἶναι, (*essendo*) *opponitur* τῷ ἔχειν *Habendo*. Deus est viuens & bonus τῷ εἶναι quidditatiue. Est enim ipsa bonitas & vita. Creaturæ sunt bonæ τῷ ἔχειν, habendo bonitatem: non sunt αὐτὸ ἀγαθὸν, ipsum bonum.

Τῷ εἶναι ἀντιδιαιρεῖται, τῷ ὑποστατικῷ εἶναι, eo quod subsistens quoddam est substantiale, seu τῷ εἶναι ὑποστατικῶς, eo quod est personaliter seu subsistenter, seu τῇ ὑπάρξει, id est, subsistentia, Illo εἶναι natura à Filio Dei assumpta est natura perfecta. Hoc vero est ἐνυπόστατος, id est, in hypostasi τῦ λόγου assumentis existit, seu subsistentiam personalem obtinet in Filio Dei, non per se. Illo est per se, quia est substantia: Hoc non est per se, quia non est ἰδιοσύστατος, non habet propriam personam, sed subsistit in alio. Illud εἶναι habet à se ipsa: Hoc vero ab vnione, ἢ κατ᾽ οἰκονομίαν, singulariter dicta.

Τῷ εἶναι, in der That vnnd Warheit: reuera, in rei veritate. Oppon. 1. Imaginarie, ex fictione. 2. σχετικῶς, symbolice, Sacramentaliter, vmbratiliter.

Persona Christi fuit in Vet. Test. τῷ εἶναι, extitit enim ab æterno: Vnio Hypostatica, quæ facta est in tempore, non contulit esse Personæ Christi.

Panis Cœnæ est Substantia inanima τῷ εἶναι & ὑπαρκτικῶς. At est corpus Domini σχετικῶς & Sacramentaliter.

Vita mea est veniens panis potusq́ superne.

Est, scilicet τῷ εἶναι, id est, verè, est enim spiritualis vita: Vt caro Christi vere cibus est, à verè fidelibus verè manducatur, non tantum Sacramentotenus, quia cibus spiritualis est.

Τῷ εἶναι est absolute, formaliter. Oppon. ἐνεργητικῶς & virtualiter. Caro Christi fuit in Patribus, non τῷ εἶναι, sed vt in principio actiuo, seu vt effectus in causa sua efficiente. Mors Christi fuit in Vet. Testament. non τῷ εἶναι, sed virtute, quia profuit. Bernhard. Sic Christus est nostra resurrectio, (quam Rhetores Metalepticam vocant orationem, vel Metonymicam: Logici prædicationem impropriam.)

Τῷ εἶναι, opponitur ei, quod est Præfinitione: Verbum Diuinum fuit ab æterno Homo, non προϋπάρξει (præexistentia) Humanitatis ante creationem, sed Decreto Dei.

Τῷ

τῷ εἶναι est realiter, actualiter, essentialiter, oppon, *Obiectiue*, ratione diuinæ cognitionis: Sic creatura est in Deo cognoscente: vel *eminenter*: sic creatura est in Deo, eo quod perfectio diuina sit excellentior creatura.

Nonnullis τῷ εἶναι idem est quod τῷ λόγῳ seu ratione & essentia: & ii opponunt ei τὸ Numero & Subiecto.

Fortun. Crell. in 1. Phys. Arist. p. 53.

Principia duo sunt & non duo, sed tria, sine contradictione, quia deest conditio illa πρὸς τὸ αὐτὸ, Duo sunt Numero & Subiecto, Materia subiecta & Forma (Subiectum .n. cum priuatione vnum numero est). Tria τῷ εἶναι siue τῷ λόγῳ, quia alia materiæ hominis, vel æris, alia priuationis ignorantiæ Musices essentia & natura est. Deest igitur conditio ὡσαύτως. Idem paulo ante. Materia prima est Numero vnum: Essentia & definitione seu ratione duo, quia priuationem omnium rerum perpetuo sibi coniunctam habet. τὸ εἶναι igitur & τῇ οὐσίᾳ hic idem sunt. *Intellige autem quasi numero vnum, non vere.* Quia vere numero vnum actu est: Materia autem prima actu non est, (quia in potentia ad omnes formas constituta est, nec propriam habet) nō vt τὸ δέ τι, quia τὸ δέ τι id demum vere dicitur, quod actu subsistit in rerum Natura.

Materia quasi vnũ numero nō vere, & cur?

Quid vero τὸ δέ τι.

Contra veniet fortasse aliquis, vnum Numero seu ἀριθμῷ, & vnum essentia seu οὐσίᾳ, nihil differre, sed idem esse.

Respon. negate. Nam vnum Numero latius patet, quam vnum Essentia. Verbi gratia Subiectum & proprium reciprocum vnum numero, sed non vnũ essentia constituunt. Neque enim natura hominis eadem est, quæ natura Risiui (proprii Reciproci.)

IN ALIQVO ESSE.

Esse in aliquo vt in principio:
- Materiali seu secundum materiam signatam, id est, certam. Sic materia huius carnis fuit pars animata parentis.
- Actiua, vt in parente fuerit vis aliqua generatiuæ & propagatiuæ huius carnis.

Esse in aliquo:
- οὐσιωδῶς, essentialiter; sic Substantia vniuersalis inest singulari, Species & genus indiuiduis.
- ἐπουσιωδῶς, accidentaliter: Sic accidentia insunt subiecto inhærentiæ.

Esse in aliquo:
- Vt absolute
- Vt respectiue

} considerato.

Esse, Vnũ, Verũ, Bonũ, seu essẽtia, Vnitas, Veritas, Bonitas, hæc quatuor duplici ratione in Deo considerari possunt. 1. Quatenus absolute est Deus, vt non sit causa seu nullo respectu ad causam, quam non habet (Ipse enim omnium causa, ἀναίτιος, id est, à nullo est).

2. Quatenus aliorum causa est. Insunt igitur Deo tum simpliciter, tum vt rerum causa est, vel respectu ad causam, quam nõ habet. Itaque Deus & omnis absolute perfectionis vniuersitas, plenitudo ipsius esse, *bonum* perfectum, sufficiens, maxime expetendum est. *Perfectum*, quia ei nihil deesse

Tres conditiones Boni Platoni in Phileb.

potest, qui est omnia. *Sufficiens*, quia hoc bonũ possidentib. nihil deest. *Maxime expetendum*, quia ab illo & in illo sunt omnia, quæ ratione aliqua possunt expeti, & vt causa rerum, Entis, vnius, veri boni rationem habet.

Esse { Naturam in *Supposito*. / Suppositum *in Natura*. }

Vnum Suppositum in duabus Naturis esse, Idem suppositum subsistere in duplici natura, in Diuinis esse vnam Naturam in tribus Suppositis dicitur personam verbi subsistere in Humanitate.

Natura humana extra vnionẽ subsistit in se ipsa.

Persona verbi est seu subsistit in humana natura assumpta Terminatiue, vt terminet dependentiam eius; seu non separata ab ea, vel Personaliter, non effectiue tantum.

Λόγος ante incarnationem subsistit in se ipso solo.

Assumpta natura subsistit seu existit in Verbo Dependenter, vt imperfectum in perfecto, id est, dependet à verbo, seu innitur ei singulariter, hoc est, in Verbo personatur, seu habet esse personale.

Diuina natura est in λόγῳ vt essentia in singulari substantia Identice.

Verbum Diuinum subsistit in vtraq; natura, vt quod in quo, vt persona in iis, quæ eius sunt, vt compositum in componentibus.

ESSENTIA.

1. Essentia est rei cuiusque simplex & omnibus proprietatib. atq; accidentib. spoliata cõstitutio. De ea Canõ: Cõmunis: Essentiæ ratio inest omnib. indiuiduis. De Creaturis intelligatur hæc Definitio: Essentia est illud, ꝙ per se omnibus indiuiduis eiusdem speciei commune est, quodq; totam singulorum essentialem perfectionem complectitur. Nam tres personæ Diuinæ, Pater, Filius & Spiritus S. Diuinam essentiam habent, neque tamen propterea sunt eiusdem speciei indiuidua. Deitas enim de illis neq; vt Genus de Specie, neq; vt Species de indiuiduis, neq; vt pars de Toto enuntiatur. August. l. 3. Trinit. c. 6. Lombard. l. 1. dist. 19.

Natura seu φύσις aliquid, vt ita loquar, magis compositum, quam οὐσία designat, id est, est essentia suis proprietatibus vestita & coniuncta. Damasc. l. 3. orthod. fid. c. 9. In Hypostasi & persona ἤτοι οὐσία καὶ ἡ φύσις θεωρεῖται. Ita in Christi persona non tantum sunt ipsæ simpliciter οὐσίαι, Diuina nimirum & Humana, sed etiam φύσεις, id est, ipsæ essentiæ vna cum suis proprietatibus coniunctæ, eaq; in eadem Christi persona manent saluæ & incolumes minimeq; confusæ.

2. Sæpe tamen essentia & natura pro eadem sumuntur, & inter se sæpe conuertuntur, quia natura est principium interdum (vt loquuntur) & formale, & per principium istud essentia cuiusque rei completur & perficitur, vt cum in Scholis dicitur; Indiuidua eiusdem speciei non differunt in quidditate, vel natura communi.

3. Essentia nonnunquã accipitur pro substantia, sicut & Natura, vt cum Augustinus facit aliud bonum Natura seu essentiæ, aliud bonum participatione.

Essentiæ nomen in Substantiis (compositis) significat illud, quod est ex materia & forma compositum. Thom. Aquin. c. 2. de ente & essent. Sic & Auicenna. Essentia igitur compositi est composita, non simplex. Itaq; non est sola Forma, (sine Materia) Homo tamen distinctus est à sua quidditate secundum rationem, vt habens ab habito. Caietanus.

At Commentator 6. Metaph. comm. 21. & 34. opinatur materiam non esse partem quidditatis naturalis. Videtur & Aristoteles 7. Metaph. text. com. 34. & 37. Materiam à quidditate remouere. Sed Caietanus respõdet, Aristotelẽ ibi non

non remouere materiã à quidditate, sed materiam particularem, & eas partes, quæ per accidens sese habent ad speciei intellectum, vt manus & pedes, verbi gratia, ab hominis ratione, & has carnes, & hæc ossa.

Materiæ essentiæ Scaligero est receptiuitas: non igitur agit materia. Scal. ex. 61.

Aliquid finitæ essentiæ esse dicitur, quod continetur terminis suæ essentiæ.

Nihil finitæ essentiæ est extra terminos suæ essentiæ. Ergo non est in pluribus locis simul.

Essentia analogum alicui est plus quam simile alicui, vt pabulũ oportet esse simile, & quod amplius est, essentia analogum principiis constitutionis, inquit Scal. ex. 10.

Canon.

Fieri non potest, vt priuatio sit essentia rei positiuæ. Hic essentia quidditatem significat. Assume. Peccatum originis est priuatio. Et hinc conclude: Ergo peccatum non est essentia hominis. Contr. Flac. Illyr.

Chymicis essentia est simplex extractum è rebus tota sua natura pe ectus productum. Ac distinguunt eam in Succũ & Mysterium seu Arcanum. Lex. Mart. Ruland. Vide vocem Succus in S. & Arcan. proxime in Quint. Ess.

ESSENTIA QVINTA.

Quinta Essentia 1. accipitur à Peripateticis pro Cœlo, quia iis Cœlum neque est calidum, neq; frigidum, neq; humidum, neq; siccum: seu pro essentia sincera & pura, vt natura ætheria: Alias cœlestis Substantia; sic dicta, quia est aliquid præter Elementa, nec ex crasi horum ortum.

Philosophis Chymicis quinta essentia est Substantia, in qua purissima & sincerissima est crasis, seu natura, vis, virtus, spiritus & proprietas rerum à corpore suo per artem extracta. Seu Materia corporalis ex omnibus, quibus vita inest, separata, ab omnibus impuritatibus subtilissime purgata, in qua omnis rerum potentia & medicina est.

Quinta essentia animalium est, quę ratione mistionis ex partibus animalium extrahitur: Vegetabilium est, quæ ex vegetabilibus extrahitur: vt quinta Essentia vini; mineralium, quæ ex mineralibus conficitur, vt quinta essentia gemmarum, metallorum. Vide Lexic. Alchem. Martin. Ruland.

Distinguunt eam ab Arcano seu mysterio Specifico, quod est extractum naturę interioris cuiusq; speciei Substãtiã referens propius, vt in illa agnosci queat. Essentia quinta propter summam subtilitatem & nobilitatem videtur pene à sua specie ad classem ætheriorum deflexisse. *Sed arcanum specificum mistorum* substantiam, formamq; & differentiam specificam è corpore productam exhibet proprio. *Estq́; materiale*: extractum specificum materiæ corporis vicinius: vel *Astrale*, quod est formalius.

De Essentia esse.

Præter consuetudinem & morem Philosophorum Iunilius Africanus Episcopus, qui claruit anno Christi 440. discipulus Augustini, in lib. de partibus diuinæ Legis, septem, ait, *esse de Hominis essentia*, quæ si consideraret Homo, in æternum non peccaret, materia vilis, operatio turpis, exitus flebilis, stat⁹ instabilis, mors tristabilis, dissolutio miserabilis, dãnatio detestabilis, & cõsideratio gloriæ ineffabilis. Ex Bernhard. de consider. Nullum horum proprie est de hominis essentia, excepta materia. Nam quæ de essentia rei sunt, sunt de rei ratione seu Definitione. Quæ non sunt de rei essentia, dicũtur esse extra rationem rei, sæpe etiam

rei accidere. Scaliger audiatur: Quantitati accidit informari. Non enim informatum esse est de essentia Quantitatis. Omne quod est de essentia, est essentiale: at non omne quod est essentiale, est de essentia, Essentiale enim id quoq; dicitur, quod essentiã insequitur. Quidã dicunt potentiã primã (primæ materiæ,) Esse de essentia materię, id est, esse rationẽ formalem seu quidditatẽ Materiæ: alij cõtra esse ei essentialẽ, id est, esse proprietatẽ quãdã naturalem Materiæ, ex eius manantem essentia. Vid. Perer. lib. 5. de Mater. c. 22. Nota hoc contra ἀντιλεγόμενους istos, qui cum volũt dicere, peccatum originis esse nobis Naturale, dicunt *esse De Hominis essentia*. Bene hi sentiunt, sed male loquuntur.

PER ESSENTIAM TALE ESSE.

Tale esse per essentiam à Scholasticis sumitur duobus modis. Vel enim dicitur Tale per essentiam, quod Tale est secundum modum primum dicendi per se. Ita Homo dicitur Rationalis per essentiam, quia Attributum Rationale conuenit homini definitiue, seu secundum primum modum dicendi καθ' αὑτό.

Vel dicitur, Tale per essentiam, quia habet aliquam rationem formalem, non per participationem, sed secundum vniuersam plenitudinem perfectionis, quæ tali rationi est consentanea.

Ἄλλως, et si res eodem redeat.

Τὸ per Essentiam potest determinare subiectum vel prædicatum. Si determinat Subiectnm, τὸ per essentiam distinguitur à quacunque re, quæ est extra subiecti Essentiam. Ita Homo dicitur Rationalis per Essentiam, quod non per aliquid extra Essentiam suam sit Rationalis. Sic voluntas per essentiam dicitur à coactione libera. Si vero τὸ per Essentiã determinet prædicatum, tunc quod tale est per essentiã (vt creator) ab eo distinguitur, quod est tale per participationem (vt creatura.)

Vocatur autem *Participatum*, quicquid habet aliquam rationem formalem, sed nõ secundũ absolutissimã plenitudinem perfectionis, eiusmodi rationi formali possibilis. Hinc apparet, illud quod dicitur Tale per essentiã primo modo, si perpẽdatur secũdũ significationem posterioris modi, dici tale per participationẽ: & quia omne participiatũ ab imparticipiato depẽdet secũdum modum dicendi per essentiam, qui spectatur ex parte prædicati, dici posse causam primi modi, qui subiectum determinat. Id quod fit à Platonicis. *Quid sit participatum*

Ἄλλως, re eodem redeunte.

Quod primo Tale à Philosophis nominatur, ita solet appellari ob duplicem, vt ita dicam, Primitatem. *Id quod est Tale primo, quot Modis dicatur.*

Est enim Primitas quædam in genere rerũ Materialiũ, secundum quam id dicitur primo tale, quod non est tale per aliud, id est, per aliud extremum. Aristot. Primo poster. ca. 4. seu, vt loquitur Mazonius, quod iuxta latitudinem speciei aut generis, recipit aliquod attributum, ita vt hoc extra illam non inueniatur: vt, habere tres angulos æquales duobus rectis, ita conuenit cuilibet triangulo, vt extra triangulorum species nulla alia sit figura, quę tres angulos æquales habeat duobus rectis. Esse animal rationale inter ea, quæ habẽt materiã; ita conuenit Homini, vt nullũ aliud materiatũ inueniatur, cui hoc attributũ possimus adaptare. Secundũ hanc igitur Primitatem Homo dicitur Rationalis, & triangulũ habẽs tres angulos æquales duobus rectis. Atq; hæc Primitas est *Primitas in certo genere*.

Altera Primitas non est in hoc vel illo genere, sed simpliciter secundum hanc appellantur ea primo Talia, quæ non sunt talia per aliud. Hic cum dicitur

Non

Non per aliud, excluduntur non tantū externa, sed & partes, proindeq; secūdū hanc significationē quod est Tale ratione partiū, non est per se primo tale. Quapropter hoc modo nullū compositū ex materia & forma pōt esse primo tale. Quomodo enim, inquit Mazon. secundū istā significationē appellabimus Hominē primo Rationalē, qui est Talis propter animā? Aut quomodo dicemus triangulū habere primo tres angulos æquales duob. rectis, cū in eo nonnulla sint quæ nō sunt anguli? Secundo hoc modo primo Tale est Deus in quo omnia entia suo modo, qui eminentissimus est, sunt. Vid Mazon. l. 1. Philosoph. Plat. & Aristotelic. cōparationis, pag. 22. qui habet in se vnite, quæ in inferiorib. sparsa & disseminata sunt. Primo modo Tali per Essentiā, opponitur tale per accidens, vt Volūtas hominis per Essentiam libera est, & habet δυναμιν ἀντιφάσεως, sed per accidēs determinatur & serua est, vt disputant Theologi & Ethici. Vid Iacob. Schegk. in Comm. in lib. Arist. περὶ ἑρμηνείας.

Vsus.

Quæritur, an Deus sit Bonus per suam essentiam, & quomodo?

Resp. disting. Aliquid dicitur Tale (τοιοῦτον) *vel* quia id, quod tale dicitur, consequitur & quasi profluit ex essentia eius. Sic Homo est capax risus per suam essentiā. *vel* quia id quod Tale dicitur, ad eius essentiā attinet. Sic Homo est per essentiā animal. (Animalitas pertinet ad Hominis οὐσίαν) Iā Deus perfectione formali id est naturaliter & quasi moraliter) bonus est per suam essentiam posteriori Modo.

ESSENTIALE.

Essentiale in Philosophia distinguitur contra accidentale, vt accidentale cōtinet omne accidens, siue sit proprium siue cōmune. Quare ita essentiale dicitur, quod per se includitur in essētia rei, vt in composito χρήματος (rei seu Reali) materia & forma dicuntur ei essentialia: in composito vero λόγου seu definito, Genus & Differentia συςατικοὶ dicuntur partes essentiales rationis seu rei definitæ.

Theologi in Diuinis Essentiale opponunt Notionali. Essentiale est id, quod est Essentiæ (& re & prædicatione personis commune). Notionale dicit Relationem Internam Personæ ad Personam: Ac sic dictum est, quod pertineat ad notitiam distinctionis Personarū. Scot. in Quodlib. quæst. 1. Augustinus hac voce non est vsus, sed AD ALIQVID. In Deo nihil secundum accidēs dicitur. Nec tamē omne quod dicitur, secūdū essentiam dicitur. Dicitur. n. ad aliquid, sicut Pater ad Filium, & Filius ad Patrem 5. de Trinit. c. 5.

Sed ad vsum Philosophicum redeo. Hic Essentiale primum est Essentiam constituēs, vt vita essentialis est, quæ essentiam rei viuentis partiatim constituit. Quę opponitur & vitę accidentarię, id est, vitæ functionibus (vt sensioni, &c.) & existentiæ animæ in corpore, quæ etiam vitæ nomen habent. Hoc essentiale Scholastici sæpe dicunt de essentia rei. 2. Essentiam comitans, coherens cum essentia rei (vt capax scientiæ cū natura hominis) quod à re, cuius est, separari nequit.

Essentia interdum opponitur Solennitati, vt Quædam pertinent ad Essentiā actus, quædam ad eius solennitatem. Exemplo sunt ritus in promotionib. Doctor. Scholastici D. quædā, inquiūt, pertinent ad essentiam Baptismi, quæ omittere nefas est: quędā ad solēnitatē eius, vt quędā ceremonialia, sine quib. etiam verum Baptisma confertur.

E S T.

Est denotat aliquod esse siue reale, vt Homo est doctus, siue rationis, vt Homo est cæcus.

Concipi aliquid quod reuera nō est ad modū formæ existētis in subiecto, est esse ens

rationis, vt si concipias cæci quasi naturam in oculo.

Interdum Est accipitur pro constat, vt hęc res est è principiis suis, id est, constat ex iis. Vide verbum Sunt.

Verbum Est duobus modis poni obserua: nempe aut nomini soli solum adiacet, vt Cæsar est; ac tum significatur eo rei existentia in rerum natura extra animam. Aut inter duo extrema quasi sequestrũ, vt Cæsar est albus. Hoc modo nihil significat, sed quasi nexus & copula est, qua albedo iungitur Cæsari, copulat autem cum antecedente vel substantiam, vel accidens. Vid. Zabar. de Proposit. Necessar. c. 4. lib. 1. Cæsar est. [Scholastici vocāt propositionem de secundo adiacente. Hic prędicatum non est re distinctum. Cæsar est albus] Propositio de Tertio adiacente. Hic prædicatum re diuersum seu distinctum est à subiecto.

Est Adiecti { Primi, τὸ est prædicatum. / Secundi, prædicatum adiectum subiecto post copulam Est.

Est pro significat seu sonat. Sic inquit ille, πάντα μία κονις, Id est, pro quo Scaliger, Id aũt sonat; omnia vnus puluis.

Est interdum idem est quod esse fingitur, vel esse præsumitur. Vid. Lexic. Iuridicum Caluini. Nam τὸ Est transcendēs quid est. Modi dicendi Iurisconsultorum sunt; Quæstionis est, Rationis est, Consuetudinis est, Summæ æquitatis est.

ERGO.

Ergo, Igitur, interdum habent vim colligendi ex dictis. Interdum vim incipiēdi tractationē vel argumentationem. Arist. 8. Phys. cont. 5. Ergo & hoc necessarium, aut facta, &c. Hic Aristot. argumentari incipit (Exempla infinita sunt, vbi insequitur propositionem vel diuisionem propositam seu institutam.) Similiter cum Aristoteles context. 6. dicit, si igitur factum est mobilium, &c. Dictio Igitur non significat conclusionem, sed initium Deductionis ad absurdum.

ERROR.

1. Error est falsa existimatio; est existimatio, qua approbatur vt verũ, quod falsum est, vel vt falsum, quod verum est, vel vt certum, quod incertum est, aut contra.

2. Est error à via recta deflexio. Iambicus senarius.

Error in Politicis Facti est, vel Iuris. Facti, cum quod factum est, factum nescitur, aut quod factum non est, factum putatur. *Estq; vel proprii, vel alieni.*

Hic error est vel iustus, vel culpabilis. Iustus est cui nulla obiici pōst culpa, quod errās non habuerit rem notam, sed quia ignorauerit postmodum emergentia.

Culpabilis, qui reprehendi potest propter culpam seu negligentiam inquisitionis veritatis. Prateius.

Error est, cum quis falso putat sibi quid per leges licere, quod non licet, vel non licere, quod licet. Brissonius.

Vlpianus vsurpauit errorem pro vagatione: sicut Errare interdum est idem, quod discurrere.

ERRO.

Erro in Physicis est Planeta, qui mobile illuminans, quod habet radiātem naturam, est Dauidi Schramo: cui ab hoc opponitur stella fixa, mobile illuminans, habens scintillantem naturam.

In Politicis est Vagabundus, qui frequēter sine causa vagatur, discurritq;. Tales sunt serui, nonnũquā & Scholastici.

ET, καὶ.

1. Primo proprie est copulatiua, id est, vi propria duas res diuersas coniungens, & ita aliquando accipitur pro Etiam.

2. Ἀκύρως ponitur pro vel Disiunctiua. Sic

Sic accipiũt quidã in definitione Accidẽtis, Quod adest & abest præter subiecti corruptionẽ. Sic pro Vel accipitur l. sæpe. ff. de verborũ significationibus. Præteius & Caluin. in Lex. Item Schardius.

Sic Aristoteles, Δεῖ βουλόμενον καὶ μὴ βουλόμενον ἄρχειν τὸν ἄξιον, id est, imperio dignum velit, nolit, imperare oportet.

3. Et Scholastici sæpe accipiunt pro Sed Aduersatiua. Vlysses erat facundus, & non formosus, id est, sed. Hebraismus hic est etiam frequẽtatus in libris Noui Test. Actor. 9. Saulus tentabat se adiungere discipulis, & omnes timebant eum, id est, sed, cæterum. Sic 16. cap. Et non siuit eos ire, id est, sed.

4. Ab Aristotele sæpe accipitur pro Declaratiua, hoc est, pro, Id est (quod dictu idem est.) Ac tum Scholastici dicunt duo verba coniuncta esse intelligenda in sensu cõiuncto, non in sensu diuiso, vt 1. Physic. Quoniam cognoscere & scire contingit circa omnes methodos, hoc est cognoscere, quod est scire. Ita amplum, hoc est, late patẽs & generale verbum εἰδέναι seu cognoscere contrahitur ad speciẽ per verbũ scire. Lib. 2. Phys. Actu existẽtes & singulares causæ, τὰ ἐνεργοῦντα καὶ τὰ καθέκαστα. Sic locutus est Aristoteles non tanquam duas conditiones coniungens, sed tanquam eandem declarans, ait Zabar. quia cum actiones sint singularium, non datur causa operans actu nisi singularis. Nec potest Græcorum verborũ esse alius sensus. Duplicatus enim articulus indicat esse eiusdẽ rei declarationem, non duarum coniunctionem. Ita Scotus quidam interpretatus est verba Cœnæ, Fregit & dedit, id est, dedit. λῆρος.

Canones.

Vox communior sępe contrahitur per alteram particulam sequentem interueniente ET, vt Principia & Elementa. 1. Phys. id est, principia, hoc est, Elemẽta: Methodus & artificiosa tractatio huius rei. Hic & ponitur pro Seu, seu Idest.

Communis antepositum minus cõmuni affirmatiue in sensu diuiso, facit nugationem, vt virtus & fortitudo: non sic in sensu coniuncto, quia posterius est declaratiuum prioris, vt virtus & fortitudo, id est, virtus, quæ est fortitudo. (appositiue virtus fortitudo, vt loquũtur Grammatici.)

Virgil.

Iudicium Paridis, spretæq; iniuria formæ.
Hic *que* ponitur pro *Id est.*

5. ET aliquando videtur sumi partim copulatiue seu copulatim. Partim disiunctim, vt in Definitione Naturæ, cum dicitur. Natura est principiũ motus & quietis. Sententia enim est (Fonsecæ hoc placet) Natura est principiũ aut motus tantum, aut motus & quietis. Omnis enim natura propensa quidem est ad motum aliquem: sed quædam non solum ad motum, sed etiã ad quietẽ propensa est.

Sic Aristot. 2. de anim. Anima est id, quo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus primo, Id est, Anima est, id, quo primo nos viuentes aut vegetamur tantum, aut & vegetamur & sentimus, nosq; mouemus loco, aut etiam intelligimus. Fons. l. 1. Phil. c. 4. qu. 2.

6. ET videtur aliquãdo antecedẽti copulare pręcipuũ. Arist. 8. Mor. Nicom. c. 13. Virtutis & Beneficẽtiæ præmiũ honos est. Indicat hic, inquit Piccolhomineus, honorẽ præcipue Beneficentiæ, id est, beneficiorum collatorũ in Rempub. præmium esse. Sed hoc rarius est.

Eadem per eadem.

ET accipitur
- Proprie, Estq; particula Copulatiua.
- Improprie. Estq; part.
  - ἐξηγητικῶς idest explicat, hoc est, ponitur pro Idest. Paulus Apost. Deum & Patrem, id est, Deum, qui est Pater.
  - Disiunctiua, sensu
    - Simpliciter. Sic quidā acceperūt hoc Aristo. Natura est principium motus & quietis, pro motus vel quietis.
    - Cum copulatione.

Iudicio Zabarellæ, cū Arist. dicit, Anima est id, quo primo viuim⁹, sentimus, loco mouemur & intelligimus, Et disiūgit cū copulatione. Itaq; quatuor illæ particulæ, viuimus, sentimus, &c non sunt accipiēdę cōiunctim, sed distributiue seu per distributionē, nō ita quidē, vt singulæ à singulis disiungātur, quasi dicendū sit, animā esse principiū, quo aut viuim⁹, aut sentim⁹, aut loco mouemur (pgressionis motu) aut intelligimus, sed ita, vt disiunctio cū copulatione ad partes antecedētes fiat, dicaturq; anima esse id, quo viuimus, aut etiā sentimus, *aut præterea loco mouemur*, aut insuper deniq; intelligimus.

ETYMOLOGIA.

Etymologia accipitur Grāmatica significatione primo per Lexicologia, id est, integra doctrina Grāmatica dictionū, & quidē hæc rectius ac melius diceretur Lexicologia, quā Etymologia. Deinde pro vera origine seu deriuatione vocis ex adsignificatione Grāmatica, vt Iustitia est à iusti, addendo tia, albedo est ab albus albi.

Dialectica significatione Etymologia est nominis interpretatio, sic alb⁹ ab albedine, vt cōcretū ab abstracto, vt effect⁹ à causa, vt riuus à fōte. Hāc respiciētes Iurecōsulti quidā ius à Iustitia nomen habere volūt. Logica Etymologia à Cicerone & Ramo dicitur Notatio. Cordatissimo Scaligero est vocis ratio, i. vis qua vox à voce generatur. λόγος enim hic poti⁹ rationē, q̄ locutionē seu verbū significat. Verā quidē Etymologiā esse necesse est, at rectā esse necesse nō est, qua rectū opponitur obliquo. Est igitur recta vel nō recta, i. vox fit aut à recta, aut à cōtraria rectę. Notatio recta est è causa, effecto, subiecto, adiūcto, vel cōparato. *Iulius à magno demissum nomen Iulo.* Notatio è causa efficiente.

Carnifex is a Latinis dict⁹ est, qui carnem facit ex viuēte: Notatio ex effecto. Virtus appellata est à viro: Notatio à subiecto. Cic. Bābalio pp̄ter hæsitātiam linguæ stuporēq; cordis, nomē ex cōtumelia tra[x]it: Notatio ex adiūcto. Iurecōsult⁹ vocat Medicos deputatos Xenodochii Parabolanos, quod sint παράβολοι, id est, proiectę audaciæ: Ex adiūcto. Planeta dictus, quod similis sit πλάνῳ, i. erroni, quod errātē quodammodo imitetur. Ciceroni tamē placet hic notatio è dissentaneo, quod certū cōstanteq; seruās motū minime erret: Notatio è cōtrario, vulgo vocatur antiphrasis (quasi dicas cōtraria locutio) Tales sunt paucissimæ. Vulgo huc referūt notationē Parcarum, Luci, Belli. Parcæ inquiunt, dictæ sunt, q̄ nemini parcāt: Lucus, q̄ minime luceat: Bellū, q̄ nihil habeat neq; bonū, neq; bellum. Nō alia ratione, inquit Erasm⁹, bellū est bellū, quā Furiæ sunt Eumenides. Sed mihi videtur Lucus appellatus, quod ppetuis sacrificiorū, quæ ibi nocturno fiebāt tēpore, ignibus luceat. Est enim dēsum nemus arboribus, nō cæduum, Deo alicui sacrū. Bellū, quia fuit ab initio duellū à duobus & inter duos, & licet postea multi fuerint milites, duæ tamen & vbiq; sunt partes dissidentes. Alii quidem malunt à bellua deductum, quod belluarum sit, non hominum, in mutuum exitium congredi.

Sed

Sed belluæ Scaligero à bello ductum videtur, cũ bestiæ prius dicerentur. Eidem Parcæ (Deæ fatales) dictæ quod parcât. Vna.n.tãtũ (Atropos) dicitur filũ incidere, duæ vero (Clotho & Lachesis,) altera vitã dare, altera vitæ tractũ cõtinuare (quod cõtinetur veteri versu nescio cuius; *Clotho colũ portat, Lachesis net, at Atropos occat.*) A plurib. igitur fit nominatio: quin illa quoq; parcit. Sustinet enim aliarũ opus, quoad fatorũ iussibus pareat. Lib 3. Poet. Libitinã etiã Deã mortuorum Grammatici deductã volũt à cõtrario, q nemini libeat: sed suspicatur Scaliger nõ dictã primũ Libitinã, sed Labitinã (à λαβεῖν) q omnes mortales caperet tandẽ: Vespillones aũt seu Libitinarios, ex suo officio rẽ durã meliore vocabulo fecisse molliorẽ. Volunt & scholã dictã Ludũ, q non sit ludus, q longissime sit à lusu. Sed quid obstat, quo minus dicamus, ludũ dici, q pueri, qui exercẽtur ibi, quasi ludendo, exerceãtur & discãt?

Refero igitur ad Notationẽ è Dissentaneis vocẽ Eumenides, & quidẽ verbis Scaligeri his: Antiphrasin verã esse fateri cogimur ex cognomento Furiarũ, quas Græci ἐρίννυας cum appellassent primũ, postea bene ominata voce εὐμενίδας nominare maluerunt. Εὐμενὴς aũt Latinis beneuolus: Eumenides igitur dictæ, q sint nõ Eumenides, id est, minimæ beneuolæ. Furiæ enim agitãt & insectãtur impios angore conscientiæ, & fraudis cruciatu, qui significatur ardẽtibus earum tædis, de quib. est in fabulis. Ineptissimus est, qui deducit à mania. Si quis obiiciat, Etymologiam sæpe esse incertã, & super eadẽ voce aliã alii videri: Ideoq; tollendam.

Ei respondeo, tam maxime esse inuestigandam, q maxime latet obscuraq; est. Quid enim inquit Scaliger, occultius veritate? At inquiritur tamẽ & inuestigatur. Vid. cap. 115. de c.ll. Si de duabus, aut tribus quæras, vtra vel quæ verior sit? Resp. præferendam vicinam seu propinquam remotæ; eam quę per se est, accidentali; εὐλογωτέραν minus rationabili molliorem duriori. Calendæ potius à calare Latinæ formæ, vnde intercalare, quam à καλεῖν. Verrea (festa Verris) potius à Verre, quam à verrendo. Mũdum potius dicimus, quod sit mundus, quam quod sit minime mundus. Impuritas enim inuecta est in eum per accidens propter peccatum: per se purum Dei opus est κόσμος.

Quantum referat habere Etymologiam propinquam, ostendo vno exemplo. Politicus non est à voce πόλις, sed à voce πολίτης. Quid ita? Quia Politicus habet antepenultimam longam, vt polites lõgam penultimam. Si πολιτικὸς fieret à πόλις, antepenultimam habet longam.

Quædam à multis relinquuntur in medio, vt indefinita. Grammatici seu literati à Seneca nuncupantur Analectæ, qui lectione multa exercitati memoria sint firmissima, vt quicquid collegerint, vel audierint, vere habeant ad manum & in numerato. Alij deducũt ab ἀναλέγεσθαι, quia hoc significat concipere ac tenere firmiter (ἐννοεῖσθαι καὶ ἀναμφιβόλως ἔχειν) item sparsa colligere. Alii vero ἀπὸ τῶν ἀναλέκτων (ab Analectis,) quod veluti reliquias ciborum conseruent ea, quæ ex variis authoribus obseruarunt, quorum in censu & numero nobis sunt Macrobius & Gellius: sed quid si dicas & Analectas & Analecta esse à verbo ἀναλέγω vel ἀναλέγομαι (sicut Magister & Magistratus sunt à verbo Magistro, id est, moderor, teste Festo.)

Latro sitne à Latendo, an à latere, dubiũ. Camerarius *officium* dictum esse putat contracte, quasi *operificium*: aliis officium est ab efficiendo, quasi *efficium*. Alii malunt deducere à verbo officio (quod significat noceo) per antiphrasin, quod non officiat, sed

profit, ita vt præpofito *ob* hic non contra, fed *circũ* fignificet, cum officio circa id verfemur, quod nobis faciendum eft.

Porro Notatio *eſt æqualis, vel inæqualis nomini.* Æqualis, vt cum recurrit cum nomine: Inæqualis, cum habet plus vel minus, quam nomen: quam diftinctionem exemplis inexplicatã tranfcurro.

Excurſus ad defenſionem celeberrimæ & peruagatiſſimæ ſententiæ, quod Eumenides dictæ ſint per antiphraſin.

Vt non eft temere ftandum etiam communium & peruulgatarum fententiarum præiudiciis, (Plat. in Phileb.) Sic non eft temere plerorumq; omnium fapientum fententia abiicienda & deferenda. (Arift.) Ex harum numero eft Furias effe Eumenidas καθ' εὐφημισμὸν, id eft, bene ominandi gratia dictas notatione è diffentaneis. Quis enim bene doctorum Græcorum & Latinorum ἐτυμολογίαν, fiue veteres, in quibus eft Euftathius, fiue recentiores fpectes, idq; non abs re: fcilicet Ethnici fuperftitiofi Furias proprio vt odiofo nomine fæpe appellare non audebant, ne offenfiores eas haberent, atq; iratiores fentirent. Hoc liquido apparet ex Euripidis Electra, vbi hæc legũtur: Mifer Oreftes proftratus in lecto decumbit, matris vero fanguis ipfum agitat μανίαισιν, id eft, furoribus, ὀνομάζειν γὰρ αἰδοῦμαι θεὰς Εὐμενίδας, αἵ τόν δ' ἐξαμιλλῶνται φόβῳ, Nominare enim vereor Deas Eumenides, quæ hunc certatim territant timore. Reddit hic rationem Electra, cur non dixerit Erinnyes, cum τὸ ἐρίννυες proprium nomen fit Furiarum, nẽpe quia id odiofius eft. Itaq; Ariftophanes etiam interpres mitiore nomine σεμνὰς θεὰς vocat, id eft, feueras Deas & reuerendas. Σύμψηφός σοι εἰμὶ, καὶ ἐμοὶ ἀρέσκει (fuffragor tibi & mihi placet.) Inquit ex Platone P. Antefignanus Rapiftagnenfis in laudati modo loci explicatione. Furiæ infernales, Die Hellischen Plage Geister/ quæ Erinnyes appellantur, quamuis Oreftem ob patratum parricidium ardentibus tædis agitarent & infectarentur, Electra tamen ne illis offenfioribus Oreftes vteretur, in eas grauius quicquam dicere non audet, neque ipfas Erinnyas vero quidem, fed odiofo nomine appellat, verum eas & θεὰς & Eumenides (εὐμενίδας) nuncupat, quafi beneuolas: εὐμενὴς enim, vnde εὐμενίδες, eft beneuolus ab εὖ, id eft, bene & μένος, id eft, mens, virtus, robur. Reuera tamen Eumenides dictæ funt per antiphrafin, quod fint minime beneuolæ, neque in illis bonus animus vel virtus confpiciatur. Hactenus Antefignanus p. 439. in praxi P.G quanquam hæc in iis virtus dici poteft, quod velut Nemefeως (quæ Iuftitiæ ἄγγελος feu nuntia apud Platonem) & Iuftitiæ miniftræ funt vindices & vltrices fcelerum, exagitantes facinorofforum confcientiam.

Vnde hoc Poetę, (Ater an alb⁹ fit ignoro) *Apuleius*
Quâ genere improbitas ſcelerum quaſi paſcitur omni, *Apol.*
Accerſit Furias in ſua fata graues.

Sic Hebræi fæpe vfurpant benedicere, pro maledicere, eadem figura. Taceo nunc, quod noftro etymo fauet literæ ἐ ταυτότης in fonte & riuo. Valeat igitur (nullo enim conuitio, nullo petulanti verbo, ex interdicto Legis Platonicæ & Chriftianæ vtar) qui contra me difputat fcoptice, ideoq; Pfeudophilofophice: Eumenidas dictas quafi εὐμανίδας, quod fint furibundæ. Sed, inquis; *Quod vetus eſt, fœtet, ſunt magè grata noua.* Fruere igitur tu nouis, per me quidem licet, & patere interim me frui veteribus.. Non idem omnibus animis paftus. A me etiam eft Ifidorus originum l. 8. Verba eius hæc funt: Apuleius ait eos κατ' ἀντίφρασιν dici

dici *Manes*,hoc est,mites ac modestos, cum sint terribiles ac immanes,vt Parcas,vt Eumenidas.

Excursio secunda ad asinum rudentem & rudientem.

De origine vocis *Ruditus* de asino quid dicam? siue asinus rudiat, siue rudat, mihi perinde est;at id mihi certum est, quod ruditus, qui asini proprius est, κατα χρησιν ὠ. vero hominis & leonis, non veniat neque à nomine adiectiuo rudis,neque à verbo hoc rudire,à quo est rudimentum *di* longo, & erudire. Ista enim habent primam breuem,rudere vero,quod asini est, habet primã etiam longam, non tantum breuem. Persius.

seu Lexeographus. Vincor, vt Arcadiæ pecuaria rudere credas.Rudere & peruulgatum vsuq; tritum (πολυθρύλλητον) & à Lexicis,atque Grammaticis notatur. L. Apuleius Madaurensis (qui floruit sub Diuis fratribus M. Antonino vel Philosopho,&L.Aurelio Vero) l.7.Metamorphos.siue de asino aureo, habet rudire,in exempl.quod prodiit ex officina Plantiniana Anno 1600. p.158. Ego (asinus) porrectis auribus proflatisq; naribus rudiui fortiter, imo tonanti clamore personui. Hoc imitatus est Caspar Peucerus in hoc (credo) Epigrammate scripto ad defensionẽ Phil. Melanchthonis:

Non ego cum Furiis vlulatu, Asiniq; ruditu,
Grunnitu porcis,cum canibus rabie,
Contendam;Christũ sed vera vocabo professus,
Hic iustus iudex,acris & vltor erit.

Si hic non videatur tibi satisfactum, suggero tibi hoc prouerbium. Asinus asino,& sus sui pulcer.

Excursus tertius ad Syllogismum.

Notatio Syllogismi est quod sit Sylloge, teste Zabarella:Etymologia à σὺν & λόγος,ait quidam præcox scriptor, est & ridicula, quia plus est in notatione, quam in ipso nomine. At ego dico hãc rationem istius esse falsam, quia sæpe plus vel minus est in ipsa notatione, q̃ nomine:& tamen notatio bona est, vt Geometria dicitur à dimẽsione, & tamẽ est ars dimetiẽdi cęlũ,ędificia:Grãmatica dicitur à primis initiis ipsius seu elementis, ἀπὸ τῶν γραμμάτων, & tamen hæ etymologiæ bonæ sunt. Nõ enim necesse est ἔτυμον esse adæquatum nomini.Scaliger, Homo ab ὁμῶς, id est, simul deducit, quod sit animal gregabile, & tamen solus homo non est tale animal. Actio Eucharistica dicitur Fractio panis à parte vna actionis.

Obseruatio.

1. *Sæpe aliquid nomen* habet à meliore nota.Exempli causa, ὀρεκτικὸν (potentia seu virtus appetẽs) appetitus&auersiones continet.Est enim virtus seu facultas prosequens aut fugiens, quod vel sensus exteriores aut interiores, vel mens& intelligentia coram obiiciunt, aut intus repræsentant. Sed nomen habet à meliore nota, vt appetitus facultas nominetur, non auersatio, aut vis auersatrix, cum vtrunque complectatur,vt dixi, & ὀρεκτικὸν sit potentia appetens ac auersans.
2. *Notitia primæ originis vocis* sæpe dubitationes & quæstiones explicat. Quæritur,cur dicatur Doctiusculus non Doctiorculus? Resp. Quia Doctiusculus, Fortiusculus ab aduerbiis primum ducta sunt: Doctiuscule scripsit, Fortiuscule fecit.

Quæritur, Adorare an proprie ad Deum spectet,& eius causa ad præcipuos Dei ministros? Affirmate respondent, quia deducũt Adorare ab adoreo,frumenti genere, quo in Sacris veteres vtebantur; vnde & adorea pro gloria : Ego tamen huic Etymologiæ, quæ Pri-

sciani est, illam præfero, quæ deriuat ab ore, vnde Verbum Oro. Signum honoris & venerarionis est admotio manus ad os. Quæritur an Stultitia & stoliditas, stolidus & stultus sint vnũ & idem? Responderi pôt affirmate ex eo, quod à stolonibus (id est, superfluis ramis enatis è radice arboris, Außsprüßlinge) & stolidi & stulti nominati sunt. Sic Scaliger. Stolones sunt arborum pullulationes ab radice. A Stolonibus dicti sunt stolidi & stulti, primorem enim & hominis & plantarum ætatem nondum scitam veteres iudicabant; vnde ab illa prima emissione stolidos & stultos; ab ætate vero nondum satis composita dixerunt hebetes eos, qui tardi essent. Turnebus (quem authorem laudat in Lexico Ioh. Caluinus) aduers.l.2.c.23. hæc cõfirmans, Stolo, inquit, pro Stolido vsurpatur in quadam Ausonii epistola, & à Stolone Stolidi nomen esse ortum videtur: vltro etiam originem profitetur suam: sed iam non potes, ô Stolo, doceri, nisi si quis pro veteri & antiquo & sene positum putet, adiuncta tamen significatione stoliditatis & stultitiæ.

Liceat nobis hic animi gratia paululum saltare extra chorum, seu exspatiari ad Etymol. Germanicorum nominum virilium. Spero hæc collectanea nonnullis saltem non ingrata fore.

Nomina propria in Olff vel vlff desinentia, sunt Germanica.

Rodolff.

Rodolphus, Radulffus Latina terminatione Germanis est, Rathulff/ à consilio & auxilio quasi consilii adiutor seu socius, Græce σύμβυλος, Alexibulus.

Ludolff, Leuthelff.

Ludolphus est Luidhulff (correpte Luitholdus) seu Leuthulff Græce Αλεξάνδρωπος, vel Alexander, ab ἀλεξέω, id est, iuuo & ἀνήρ, id est, Vir. Lude enim Hollandico & Westphalico idiomate, vel Leud. Diphthongo Sueuica, significat homines in numero multitudinis.

Adolphus.

Adolphus, Adelhulff gewaltige hulff.

Landolff.

Landolphus pro Landthulff/ Terrarum salus, regionis auxilium.

Brandolfus.

Brandolphus, Brandthulff hitzig zu helffen.

Gangolff.

Gangolfus pro Ganghulff prosperum auxilium, vel Genghulff. Gandolphus videtur idem esse quod Gangolffus, vitiato G. pro D. Verso vocabulo Gãghulff dicitur Hulffgang (vt Demonicus apud Græcos Nicodemus, Dorothea Theodora) qui perperam dicitur Wolffgang/ quasi lupum procedere dixeris: Hoc vitium existit è lingua Belgica, quæ etiamnum vocales ita torquet Huolffgangus/ cũ vult dicere Hulffgang/ quod aures imperitæ, minusque tereres accipiunt quasi Wolffgang. Wolff enim Lupus est. Quanquã videri possit Wolffgangus esse Wolgangus/ Græce Eutyches, Latine Fortunatus.

Arnolff/Arnulff.

Arnolfus, Arnulfus, pro Ehrenhulff, honoris, honestatis, virtutis auxilium, qui iuuat & prouehit honestum. Sæpe enim Latini scribunt & pronuntiant A, vbi Germani E, vel diphthongum Æ habent, & aspirationes omittunt (vt Arnoldus Ehrenhold/ der die Ehre lieb hatt/ amans honestatis.

Marcolphus.

Marcolfus, Marckhulff/ Amptchulff/ vel merckliche hulff.

Menolphus.

Menolphus, Minulfus, Meinulfus, Meinulf; meum auxilium, salus mea, Myn enim Saxonice meum significat.

Didol-

Didolfus.

Didolfus, Dietolfus, Thietolfus, Gottshülffe.

Egenolfus, Eigenhulfus.

Egenolfus, Eigenhulfus, Eigenhülffe / vt: Egenbrodus & Aigenbrotus, Eigenbrodt / der seine eygene Nahrung hat.

Aristulphus, Hastolphus.

Est Hastbülff / festinum auxilium. Hast Saxonice festinum, acrem, feruentem significat: qui lento, languido, torpenti, ignauo opponitur.

Ortolphus.

Id nomen fuit Duci Saxoniæ, Electori, & Dynastæ Lyneburgensi, Ort oder Arthülff vel, ein hort da hülffe.

Agilulffus.

Agilulffus, qui & Eilhülff / id est citum, velox auxilium, idem fere quod Hasthülff. Eil enim significat festinationē, celeritatem. Vel quod hodie extat in vsu, Eittelhülff / vitiose Eittelwolff / quasi diceres plenum & merum auxilium.

Adolphus.

Adolphus valde deprauatum: Hathülff dici debet. Sic Latini Regem Longobardorum Athulffum vocant. Est autem Hatto seu Hætto idem quod Pater. Vnde adhuc hodie in Hassia pueri appellant patres suos Hatto A Italico seu E crasso & diphthongato. Ita Hatthülff est pater auxilians seu saluans. Et credo Cattos, quos nunc Hessos vocamus, prisco vocabulo Hattos, id est, Patres, & Hattiam patriam appellatam esse. Sic Episcopus ille Babenbergensis Hatto. Et alius Otto, quod idem est: Nam Otto sine dubio per Latinos, omissa aspiratione (sicut alias fere semper faciunt) pro Hetto seu Hatto deprauatum est. Ergo Imperatores illi tres Ottones debēt Hatti appellari: Hatto post Hatto regnauit tertius Hatto.

Nec mirum est linguā ab imperitis deprauari. Nam nos vicissim, regnante barbarie, Latinam linguam egregie corrupimus. Eadem ignorantia credo corruptum esse ipsum capitale nomen nationis nostræ, scilicet Germania. Verisimile est enim Latinos Historicos falsos esse in litera H, & eam pro G inspexisse & legisse, vel etiā auditu non satis discreuisse, cum fortis aspiratio H propinqua sonet literæ G. Igitur Hermanniam puto nostrā Nationem olim dictam, sicut & ille præstantissimus Dux, qui Augusti Legiones cæcidit, perperam Ariminius ab Italis dicitur, cum sit reuera Hermann adhuc hodie vulgatissimum nomen. Est autem Herman vir exercitus seu Dux belli. Heer enim exercitus seu bellum est, vnde dicitur Heerfarth id est, expeditio bellica, vnde Hermanni, Hermannia, id est, bellicosi, bellicosa.

Idem vitium accidit nomini Segesto, qui socer fuit Hermanni, scil. pro Hengst / corrupta litera H in S. Nam adhuc durat nomen cuiusdam Ducis Angrinorum apud Germanos, Hertzog Hengst. Hengst autem significat caballum vel equum bellicū, vt Hengst idem fere sit quod eques, vel Philippus, puta virum equestrem. Et Episcopus Coloniensis adhuc hodie se nominat Ducem Angrinorū, Hertzog zu Engern / male Angriuariorum scribunt Latini. Et Anglia quasi Angria dicitur ab istis Angris seu Engern. Vnde & Anglia adhuc magna ex parte Saxonicam linguam habet.

Et aliis cogitandum relinquo, num & illud vocabulum Alemanni, Alemannia sit corruptum pro Adelman / Adelmania, sicut ego suspicor.

Quibusdam etiam non displicet hæc allusio, Adolfus, Adelhülff: id est gewaltige Hülff.

Brandolfus.

Brandhülff, hitzig zu helffen : qui opem fert in incendio, der errettet auß dem Brande.

Nomina in Werd *&* Precht *sunt Germanica.*

Wolwerd.

Fulbertus, hic est Wolwerd. Voluuerdus eadem emphatica compositione, Digne Dignus, Chare Charus.

Walpertus.

Walpertus, electione dignus, ἀξιαίρετος, Filius Wigberti, cui successit Erpertus, Dynasta Marggrauius Harciniæ, Anno Christi 881.

Ehrewerd/ Erpertus.

Aripertus Rex Longobardorũ, id est, Ehrewerd/ Honoratus & Charus, honore dignus, honorius.

Liebenwerd.

Liebenwerd, id est, lieb vnd werd: sicut Liebhold/ Rathülff/ Hathülff: compositione Germanica. Ἀξιέραστος, χαρίεις, Gratiosus.

Werd.

Werd/ id est, charum. Inde ciuitatum nomina: Dunawerd & Werd.

Wolwerd.

Et in Fœminino: Wolwerd / Walprecht/ Walpurg: vitiosissime, Eucharia, Gratiosa, Venus, Venusta. Walbertus Dux fuit Angriuariæ.

Wigbertus Dux olim Angriuariæ & Westphaliæ. Wipertus forte idem nomen est.

Kunewerd.

Gunibertus nomen deprauatum, sed optimi ominis. Est enim Kunewerd/ id est, audax seu fortis, & simul charus, qui foris sit fortis, domi charus, & qui bello & pace floreat. Et componitur Kun circumflexe, & à Belgico, & Werd/ fortis & charus.

Engelbertus.

Engelbertus, Engelwert/ Engelwart.

Humbertus, Humpertus.

Humbertus, id est Vnwerd / non charus. Extat familia nobilis, hoc nomine, & videtur Humilitatis virtute hoc nomen esse quæsitum, quasi diceret: Noli curare sublimia, præstat humili loco contemptum esse, quam Tragica gloria charum fieri velle. Et forte idem est Kunibertus, mutatis inuicem K.G. H. Belgico more.

Siegwerd.

Sigisbertus, hoc est, Siegwerd: id est, victor esto & charus simul. Nam victoria insolentes facit, sed clementia facit Siguuerdum.

Symprecht.

Symprecht / Symphorianus, ab quam prolixis & liberis deprauationibus, cum idem sit, quod Siegebert: M. pro G. posito,

Al. Zimprechtus, ziemlich prächtig / sicut Humprechtus est hohe pracht.

Lampertus.

Lampertus, id est, Lange vnd Werd: quod est diu charus, quia beneficia cito obliuioni traduntur. Et rarus vel nullus potius inuenitur Langevverdus, seu diu gratus.

Ruprechtus, Ruprecht.

Robertus, Ruprecht: vtrumque vitiose, sed Ratwerd dici debet, vt qui Rat vñ Werd sit, qui consilio valeat & charus sit. Sicut Tugewerd facto valet & charus est: Quia raro chari manent boni consiliarij, id est, vere Ratvverdi.

Est cui placet hæc allusio: Raupertus vel Ropertus, rawpracht/ ropracht/ da nichts.

Tanquerdus.

Gratia dignus, nisi forte corruptum putes è Danckmayr.

Fridebertus.

Fridebertus, Friedwert/ Friedewarter.

Gilber-

Gilbertus.

Gilbertus, Wilfarter/Wilfertig/ Gratificator.

Giselbertus.

Giselbertus, Gesellwarter.

Gisbertus.

Gisbertus, Gewißwarter.

Adelwerd.

Albrecht. certum est Adelwerd compositione appositiua, quasi Edel vnd werd preciosum & charum, sicut gemmas vocamus Edelsteine/id est preciosos lapides. Werd est charum & preciosum. Et videtur ista geminata eiusdem significationis emphasin habere. Albrecht/ Alprecht. vitia sunt.

Sigibertus.

Sigibertus, Siegwer/ Siegward/ Siegbracht Axionicus, Nicephorus.

Heltwer.

Hildebertus, Heltwer/ id est, Heros charus & preciosus seu rarus, vel Holt vnd werd. Holdvverdus, Holdselig hodie.

Tugewerd.

Digobertus, Titgeberd. Tugen est in precio esse, valere aliquid, vtilem esse, inde Tugent, virtus, valor, factum honestum. Sic dicitur: Er thet mir alle Tugent vnnd Ehr/ id est, exhibuit mihi omnem virtutem & officium. Dagobertus, Degenwerth oder Tagpracht.

Wigbertus.

Perfugio dignus, Dux Angriæ & Westphaliæ, qui vixit anno Christi 800.

Gutbertus.

Bonus, dignus.

Childebrecht. Childibert.

Childebertus, Geltwart/ Pfenningmeister, vel potius Huldebert.

Adelbertus.

Adelbertus, Adelwerth, qui conuenienter splendori generis sui viuit.

Eduardus.

Eduardus, Eidwerth digus iureiurando. Nomen Regis Angl.

Dietwert.

Dietvvert est Deo dignus vel diuini pretii Theodebertus.

Omnia Nomina in OLD *sunt Germanica.*

Ernhold.

Arnoldus corrupt. Arionoldus, Germanice Ernhold. honest⁹, amans honestatis & virtutis. Sic hodie Cæsaris Caduceator vocatur Herold. id est, Ernhold/ qui virtutem & honestatem quærat, iuuet & seruet.

Leipold.

Leipold/ Hoc proprie dici debet Liebholt/ nomine composito, sicut Rathulff &c. quasi dicas, lieb vnnd hold/ amabilis & dilectus, Erasmus, ἐράσμιος, Amandus. Lieb enim est Amatus vel Amabilis. Huld est gratia, qua diligo. Inde dicitur Holderbule, id est, chara sponsa vel amica. Es ist mir nicht hold, id est, non diligit me.

Luitoldus.

Luitoldus, est Leuthold/ φιλάνθρωπος.

Diepold.

Diepold. Hunc alii faciunt Theobaldum, alii Hippolytum. Sed Theobaldus nihil valet in vlla lingua; estq; certo figmentum. Si Hippolytus est, potest H. in D. mutatum esse, & tum non est Germanicum, sed Grecum, qualia valde multa sunt in Germania. Ego puto idem esse, quod Liebheld & Labdarismo aliquo vitiatum nomen, quia omnes qui laborant Labdarismo, pronuntiāt in Syllabæ initio d. & pene n quoque, cum tamen l, in fine syllabæ recte pronūtient, sicut accidit & in littera r, vt syllabam ab r, incipere non possint, & tamen bene possunt finale r, dicere.

Berthold.

Bertholdus (cognata mutata in cognatā) Werthulde/ dignus gratia, fauore. Fuit Rex Saxonum, interemptus in bello Francico contra Dagobertum gesto, Anno Christi 633.

Berchtoldus.

Bartholdus ludebat quidam, vmbs Barts vñ der Männlichkeit willen geliebt.

Reinholdus.

Reinholdt/ amor sincerus, rein holdt/ reine hulde.

Mechildt.

Mechtildis, potens gratia, nomen fœm.

Omnia nomina in Mann/ Mundt/ Muth/ *sunt Germanica.*

Hermannus, Hermann.

Hermann/ de quo supra, quem Itali Ariminium corrupte dicunt, scilicet Dux exercitus siue bellator. Alijs Hermannus est ernmann.

Karlmann.

Carlmannus à Carl prisca voce, ait Scal. exerc. 266. qua robusti, Martij, fortesq; viri designabantur. Id enim est Carlman, quod Andreas, ἀνδρεῖος. Carolus ex Armenorum lingua est sumptū. Illis Car est potuit. Carol potens. Saxones dicunt Kerle: vir proceræ staturæ & grandis corporis, qualem fuisse dicunt Carolum primum Scribunt & Albertum, Ducem Saxoniæ, auum Augusti Electoris excelsæ staturæ proceritate & maiestate torosi pectoris conspicuum fuisse.

Hartmann.

Hartmann/ vir fortis, Andreas, Cratander. Hart enim durum, fortem, inuictum significat passiue, qui non cedit, sed perdurat. Cognatū nomen Carlmanno & Carolo, significatione.

Est autem Mann componibile nomen, tam frequens in Germanica lingua, quam est vllum in Græca & Latina. Sic dicunt Haußmann / Ehemann/ Dorffmann · Schwerdtmann: & fere quoties verbale nomen deest, componitur Mann cum verbo.

Segemann Sigemannus.

Segeman/ (quem Sigismundum dicunt longe corruptissime) quasi dicas Victor, seu vir vincens, vir victoriæ, vt loquuntur Hebræi. Nicander Græce victorinus. Sieg enim victoria est, siegen vincere significat.

Wegeman.

Bohemundus, Wegemann/ id est, Audax, Audentius, qui rem fortiter audet aggredi. Nam vitium scriptorum in Bohe certum est, cum Woge audierint. Bogemundus igitur rectius est.

Godelman.

Godelmannus, Theander.

Rygeman.

Raymundus eisdē vitiis dicitur pro Rygeman / seu Rugeman / id est, quietus, tranquillus, vir quietis. Hebraice *Noah*, sicut Numa Pompilius, Solomo sine bellis, &c. Aliorū coniectura est Raymundus, rein mundt/ verschwiegen.

Thilemannus.

Thilemannus quasi Theilmann: δικαστής, ein Richter/ qui cuique quod suum est attribuit: der einem jeden sein Theil ordnet/ vel, der im Krieg die Beute außtheilet.

Hastmodus.

Hastmodus, Hastmuthus, hastiges Muths.

Omnia nomina in RAT, ART, *&* HART *sunt Germanica.*

Rat per t est æquiuocum. Primo singularis tantum numeri significat consilium: non enim pluraliter dicitur, die Rete/ consilia. Inde Rathhauß / Rathern, Curia, Senatores, Senaculum.

Secundo significat ipsos consiliarios: inde pluraliter, die Rete: A Italico, seu Æ, diphthongo.

Tertio successum, fortunam, addita syllaba ge: Hinc gerahten / vngerahten/ wolgerahten. Sed claret hoc esse denuatiuum à Rat.

Est & nomen Rad per d: plurale Reder/ id est,

id est, rota, rotæ, sed hoc nihil ad propositum. Sic igitur dicitur.

Gebardus, Gebhard.

Gebhard rectius Gebrat/ qui potens est dare consilium, dator consilij. Alij ab Art gebe Art Milde. Bonifacius.

Volrat.

Volrat / Wolrat / bene consulens, bona consilia habens, bonus consultor seu consiliator: Eubulus. Qui autem volet, potest dicere, Wolrat / id est, wolgerat fortunatus, felix, prosper. Sed non placet.

Conrat.

Conrat, Künrat accentu acuto in priore syllaba, & u Belgico, valens consilio, sciens consilium, consultus, qui potest consulere, prudens, prudentius. Hic per syncopē dicitur Kurt Kuntz/Kuntzlin/Kuntzel in quibus indicat litera u/ esse dicendum Kunrat / per u / non per o. Kunnen, id est, scire, seu scientia valere. Scalig. exerc. 268. Conrad, inquit, idem est, quod audacia consulta, quæ quid aliud est quam Fortitudo?

Burgrat.

Burckardus, Burgrat/ Consul arcis, ciuitatis. Ciuitates enim Burg dictæ sunt. Et ciues, Burgenses, & adhuc hodie Burger.

Aliis Burckhard⁹ est Burghart/ vnbeweglich wie ein Burg.

Eberhart.

Eberhart / rectius Oberraht / supremus Consul, Proconsul.

Reichart.

Ricardus, Ricardis, à diuitiis, quasi diues consuli, vel verius, Reckrat / consul inter Gygantes, nobiles Heroes: Recke enim significat proceros, magnos, Heroicos, fortes viros, Gygantes. Hunc hodie videntur appellare Kriegsrat. Aliis Richardus est Reich art.

Richarda fœmina.

Olrat.

Olradus, hoc per se patet esse Altrat / seu Saxonice Oltrat/ Senior, Senator, vel Senatus, & dicitur forte contra iuueniles Senatores, qui in imperitia & stultitia sua euertunt Respublicas. Alioqui hodie dicuntur Altrat / Neuwrat/ qui per annuas vices succedunt in Magistratu.

Meinardus.

Meinardus, mein radt vel Meyenradt consilium fœcundum, instar Maij. Liceat hic coniectare.

Eckart.

Eckhardus. Eckart / sed mea imagine Hegerat ab Hegen/ vt supra, seruans, custodiens, prudenter & consulte. Et ille Odoacer ab Italis dictus, est Hetheger: Quia Ott seu Od, vt diximus, est Hatto, Hetto. Sic Hettheger est pater custodiens, seruans, tuens. Hinc Eck/ Wolffs Eck / rectius Hege / Hegio, Hulffshege / custodia salutis, salus custodiæ. Vel si à fortuna, Rat dici voles, erit Hegerat / seruans parta, quia Rat & Vnrat Germanice dicitur, quando res bene & male curantur, quasi per hoc bene vel male rei familiari consulatur. Sed prior Etymologia melior est.

Margrat.

Marquardus, crasse nimis, pro Margrat/ seu Marckrat/ consul Prouinciæ. Marck significat limites: ergo certæ Regioni limitibus suis deputatæ hic Margratus præest.

Frastrada.

Frastrada vxor Caroli Magni, est Best Rat/ optimum consilium, Aristobula Græce.

Tancredus.

Tancredus est Danckrat.

Sieghart.

Hart significat robur, fest starck. Sighardus igitur est victrix robur. Dux

Saxonum fuit & Angriuanæ, felix Bellator Henetorum, qui occuparunt ditionem, vbi nunc est Marchia Brandeburgensis.

Eberhardus.

Ex coniectura cuiusdam kühn wie ein wilder Eber.

Eckhardus.

Ex coniectura aliquorum, hart wie ein Eckstein.

Volckhart.

Volckhart robur, columen, sustentator populi. Demosthenes, vel: Vnvberwindtlich am Volck.

Leenhart

Leenhart/robur Leoninum, Lewenhart viriliter agens & impauide. Sic dictus est Leo Henricus Brunsuicensis.

Engelhart.

Engelhardus, Angelosthenes, Angelocrates. Aliud est Angelocrator, nempe qui potestatem & imperium tenet in Angelos, vt Deus.

Bernhart.

Bernhart robur vrsi: vel Werderart. Axiogenes: Sic Bertha, quasi Werdta.

Edelhard.

Edelhardus Angriæ, Osnaburgæ & Iburgi Dux: Rex Saxonum, bellator infœlix, post plurima regno Francico illata damna victus à Carolomanno, Anno Christi 744.

Ehrhart Erhardus.

Ehrhart / robur honoris seu honestum robur, qui viriliter honesta tuetur, Ehrnhart. Corrupt. Ariouardus, Ehrnvest/ Marchio Saxoniæ & Thuringiæ, interfectus à Lothario, Duce Saxoniç, hoc nomen habuit: sicut & Schnepfius, olim Theologus Academiæ Marpurgensis & Ienensis. Alijs placet Erardus, Ehrnart/ honorari generis, honestæ indolis.

Degenhart.

Degenhart, robur virtutis, scilicet qui constans & firmus est in virtute, nec flectitur nec corrumpitur.

Gegen enim est à Dugen vel Dogen/valere, validū esse, vt Saxonice dicitur: He is ein döge nicht: homo nauci est: Er thet mir alle Ehr vnnd Dugent/ id est, omni genere virtutis & officiorū me affecit, Inde enim Dugent y Græco (Tugent alias) virtutes. Et est illud καθῆκον, quod Cicero officium vocat Latine.

Medardus.

Medardus, Mietart, Taglöhner, mercenarius.

Alardus.

Alardus, Olardus, allhart.

Gotthart Gotardus, Gothardus.

Gotthart/Gödert robur Dei, Gabriel: vel constans seu fortis in Deo: Nisi hoc velis ab art ducere, quod est ingenium seu natura: vt Gotthart sit Gutart/bono ingenio: Eugenius, Guter Natur/ fromm, vel Gottsart/ vel per metathesin hart pro rath gutrath Aristobulus.

Sicut & Reinart possit dici puro & pudico ingenio, Catharus, Catharinus.

Gerhard.

Gerhard gar hart.

Meinhard.

Meinhardus, Manhardus Hartmannus.

Hort

Hort substantiue dicitur ab hart adiectiuo, firmitas. Sic Deum appellamus vnser Hort: vbi Hebræi Petram eum vocant. Inde hortig hurtig / bonæ & firmæ valetudinis, sanus, vegetus, vel alacer, expeditus, impiger, accinctus.

Nomina in MAIR *sunt Germanica.*

Hermeier.

Herimerus præfectus exercitus.

Marcomirus præfectus limitibus.

Leudtmeier.

Clodomirus corrupte Leudemehrer.

Tangmarus.

Danckmarus, Aliâs Tammo.

Vcromerus, Nomen affine nomini Acromerus, Ackermehrer.

Casy-

Casymirus.

Casymirus, Kastmayer/Auffheber der Renten/ein Schatzmeister/ Kesimeyer Kestmeyer Proviandtmeister.

Cattomarus, Catumerus, Princeps fuit Cattorum.

Almarus.

Almair. Ita etiam Marchio quidā Montis ferrati nominatus est.

Audomarus.

Ademarus, Audomarus, Altmeyer/ der reich ist oder hat Meyer.

Waldemair.

Waldemarus, Woldemarus, præfectus syluis.

Briromarus.

Friedmayer oder Friedenmehrer: pacem augens, paci præfectus: Breymeyer/ weyt vnd breyt regierende.

Volmarus.

Volmarus, Vollmeyer oder Wolmeyer.

Viridomarus, Fridomarus.

Viridomarus, Fridomarus, Friedemeier/ der Frieden handthabe.

Freymeter.

Veromarus corrupte Principis Cattorum nomen.

Richimer est Reichmeier.

Vadomarius.

Vadomarius, Vadomarus, Badomarus, Bottmayer Bottenmeister/ præfectus Tabellarius.

Dietmar.

Dietmarus, Ditmarus, Gottesmayer/Gottes Haußhalter.

Nomina in FRID *sunt Germanica.*

Irmenfrid.

Irmenfridus est Hermanfridus, Rex Thuringorum, cōtra quem pugnauit Harvigatus Dux Saxonum, Anno Christi 520.

Manfredus.

Manfredus, vir pacis, Manfrid.

Meinfridus, Marchio Brandeburgensis sub Ottone II. Imperatore.

Siffridus.

Siffridus, vel Sifridus est Siegfrid g, mutato in f, vel abiecto, facilioris pronuntiationis gratia, à victoria & pace: qui victoria pacem restituit. Fuit Rex Saxonum, victor Regis Daniæ, Anno Mundi 2960. Idem est Sivvartus, (vulgo Sibert pro Sigfred) per antistœchon & metathesin litterarum, nisi forte malis pro eo Siegswerd: dignus victoria.

Nomina in HVLD *sunt Teutonica.*

Mechtilda & Mechtildis.

Quasi Mechthuldus, mächtige Hulde, vxor secunda Henrici Aucupis Imperatoris. Abbatissa etiam Quedlinburgensis.

Reinhulda.

Reinhildis, Reine Hulde.

Gunhildis.

Gunhildis seu Chunhilda, corrupte, gute Hulde/vel gunne Hulde. Charisia, Eucharia, εὔχαρις.

Nomina in TRAVT *sunt Germanica.*

Gertrudis.

Gar vel gern Traut/ tota libens/e fidelis. corrupt. Gariotruda, voce dimid. Treuta à Trew/ fides. Hinc Druydę (quasi πιςοὶ,) peregrinantes & vagabundi Scholastici, quod eis tanquam sacerdotibus & sapientibus fides vulgo haberetur.

Himmeltraudis vxor quondam Ducis Sueuiæ & Bauariæ Othonis.

Et in GANG.

Wolfgangus est Wolgangus, εὐτυχὴς. Wolauffgang/ Wolff/ contractum, wolauff.

Omnia Nomina habentia Brem vel Bryn sunt Germanica. vt:

Brenno vel Brynno.

Brenno vel Brynno Dux Gallorum contra Rom. (Meminit eius Liuius in hist. Rom.) Et hodie frequentissimi vsus Brenno, seu verius Bryn y Pythagorico, vel u Hollandico. Vnde Brunßwig seu Brynßwig, id est, arx Brenni (vt loquũtur.) Fortassis à Brẽno est Bruno, vt sint hæc vnum nomen.

Item Brennburg, quod hodie per omnes aulas profertur corrupte Brandenburg. Nam ipsi ciues eius vrbis in Marchia adhuc hodie appellant eam ciuitatem Brennburg id est, castellum Brenni, non Brandenburg.

Est autẽ Brynn seu Brenn (vt antiqua carmina Heroum indicant) galea, præsertim cristata seu cornuta. Ergo Brenno est Galeatus. Et Brennburg, vel Ducis Brenni castellum, vel Brennorum præsidium seu Galeatorum & armatorum ad tutandam regionem.

Apud Georg. Sabinum in hodœporico periphrasis Brẽnburg est, A Duce quę Brenno condita nomẽ habet. Ad hũc versum Crato Mylius sic. Vulgus, inquit, pro Brenniburgo pronuntiat Brandeburgum. Burgum vero significat propugnaculum ἀπὸ τοῦ πυργοῦ. Et Brenuus idem est nomẽ apud Germanos quod Galeatus, vt veteres illæ cantiores restantur, quæ in Theodoricum Reg. Gothorum extant. Significat igitur Brenniburgum seu Brennipyrgum equitũ seu Galeatorũ vrbem.

Hilrbrand.

Hiltebrand pro Heltbrenn, id est, Gigas & Heros Brennorum, ceu caput & Dux eorum. Hodie Haüptmann vber den Reisigen zeug. Helt enim Heroem, vel vt Achillem vel Hectorem significat, Erat, qui diceret, Hildbrand quasi Heldbrand/ entzündet mit einem dapferen gemüth.

Luitbrand.

Luitbrand / Rex Longobardiæ pro Lutbrenn, id est, hominum galea, qui homines armis tutatur. Diximus enim Lutt/ Lyt / seu Sueuice Leut significare homines numero plurali.

Aisbrand.

Aisbrand Rex Longobardorũ pro Hußbrenn, id est, domus tutor, seu qui armis domum & familiam tuetur. Huß/ seu Huß accentu circumflexo Saxonice domum significat.

Fuchsbrand.

Fuchsbrand, id est, Fußbrenn / pedester miles, tamen Galeatus. Et videtur dici Relatiue ad Heltbrenn / quasi hic eques Galeatus. Hodie Hauptman vber das Fußvolck vel Weibel. Ille pedes Galeatus sit. Fuß enim circũflexe pedem significat. Vides ergo Brenn bellicam & militarem vocem esse.

Widebrand.

VVidebrandus, Wittebrenn cum ratione seu cordate prudenterq; galeatus.

Omnia Nomina in RJCH *sunt Germanica.*

Baderich.

Badericus est Baltreich Regis nomen, cuius mentio fit in Chronicis Hassiæ à VV. D.

Friderich / Fridericus; VVestphal. Fredericus.

Friderich, Pacificus, Salomo, Ireneus, Cæsaris Viridorix, Epidorix, quod per Lõgobardos iam Italicum factum est, siquidem & Itali Ric vocant diuitem. Est autem Rick seu Rich Sueuice Reich, diues. Sic dicitur flumen piscosum Fischreich, Terra fertilis Kornreich: pecuniosus, Geltreich.

Ericus, Ehrrich.

Arrigis Rex Longobardorum, Ehrrich/ satis frequens nomen, id est, diues honoris, qui in magnis honoribus est. Ehrnreich, Honorius, ἀξιοτίμητος.

Heinrichus.

Heinrichus est Hendereich, Heldenreich / à veteri Hein / quo significabatur bonus bellator: quo explicatur etiam nomen

men Henningus, ein Heiner. Herricus, Henricus, Ericus, vnum nomē est. Ansericus fuit dux Saxonum.

Athanaricus (Vox quæ coaluit ex duab.) Otto Henricus Thuringorum & Hessorum Rex. In Chronic. Hess. Dilich.

Olrich seu Ulrich.

Alaricus Rex Longobard. quem nunc Olrich seu Ulrich dicimus; sed verius Allrich/ id est omnibus abundans, pantoplusios. Huldrich est aliud nomen vel fictū potius de nouo. Et corrupte dicitur Childericus, Reich von Hulden.

Hattallrich.

Attalricus, Rex, &c. pro Hattallrich/ idest, Pater per omnia diues.

Genserich/ Gensericus gantz reich.

Emmericus, Immerich.

Emmerich, id est, Immerich, semper diues, nunquam deficiens. Iul. Cæs. vocat Vercingetorix. Sed scriptorum vitio confusis, transpositis, & corruptis litteris. Voluit enim Saxonicum illud Hertoge Hinric scribere, id est, Dux Henricus. Et postea Scriptores mutarunt H in V, & transposuerunt toge; Hinc & geto fecerunt. Sed vox hodie celeberrima, satis conuincit codicum mendas. Saxonice enim dicitur Hertoge Hinric: Sueuice Hertzog Heinrich. Hertog seu Hertzog est idem quod Dux, ab Heer/ id est, exercitu, & zog seu ziehen/ id est, ducere seu proficisci in bellum. Significat autem Heinric id quod intus seu domi diues, seu familiarum diues, multorum pater & gubernator, velut si Abraham Hebraica æmulatione velis dicere, Patrem multarum sc. familiarum.

Dietrichus, Dietrich.

Dietrich / Græcogermanice Theodorichus, Godtreich dicitur à Deud seu Dud. y Pythagorico, vel u Hollandico, quo nomine dicuntur Germani Deum nominasse. Et Historici per T scribunt Teut/ verum ipsa pronunciatio adhuc durans testatur Deud seu Dud esse dicendum: Licet & ipse Cæsar semper T scribat, vbi D pronunciatum audiuit ex ore Germanorum, vt infra dicetur. A hoc Deud dicimur nos Germani Deudisch, id est Deudici. Sed Saxonica Dialecto Dydisch y Pythagorico seu u Belgico. Nam in talib. omnibus vocabulis spectanda dialectus Saxonica, qua olim tota Germania est vsa. Ita Germani à Deo suo nomē sumpserunt, quem Deud seu Dud appellauere, quemadmodum posteri eorum sese Gottos dixerunt à Gott id est, Deo quem Gutt vocant etiam hodie illi ipsi Gothi, nempe Dani, Suedi &c. Sed tota Germania Gott. Nam Gotti fuerunt Germani. Sed quia tam Gott quā Gut/ accentu circumflexo pronunciatur, factum est vt eosdem & Getas per Diphthongum Historici appellent. Gut vero significat, Bonus, bonum.

Et apparet hoc nomen Dud manasse ex Hebræo Dôd, quod significat auunculum, amicum, amorem. Ita antiqui & primi patres Germanorum Deum voluerunt nominare Dôd, Amicū, Amorem, Auunculū, quemadmodū Israelitæ eum Baal, id est, Herum, Sponsum seu Maritum vocabant, sed nec ipsum Græcum θεὸς longum dissonat à voce Deud seu Dudisch, si pronunties Teud seu Teudisch; Neq; dubium est Deus Latinum à θεος Græco venire, siue voluerint th per d Raphessare siue Daggessare. Nam alii T Raphessant per th alii per d: Ita est magnus symbolismus inter istas literas tenues, aspiratas, & medias. Inde nomen Diminutiuum Dödle quem Itali Totila vocant, sed Germanis vsitatissimum Detzel Ditzel/ Dötzel/ quia tz mutant Itali in tt, vt Hassia. Hatria Hatti, Hessi seu Chati. Non est dubium, quin Rex Detzel vulgata lingua dict9 sit ille Tottila. Nā Itali nō scribunt Detzel/ sed Dottel seu Tottila. Et sicut ille dixit, facere quidē, sed vere: Itali & Galli aliter scribūt, q̄ loquūtur.

&c aliter loquuntur, quam sentiunt: Ita hic ore pronunciant Dötzel / &c tamen scribunt Totila; pronunciant Etzel / &c scribunt Attila, pronunciant Atzio, &c scribunt actio: Pronunciant lesere, asere, disere &c scribunt legere, agere, dicere. Sed &c Franci nostri adhuc hodie vocant Död Patrimum seu Patrem spiritualem, qui puerum è Baptismo susceperit.

Hinc est ille Dirdrich seu Dudrich / Gottes reich / diues in Deo, diuus, diuinus; Et θεῖος Græce seu Eusebius, pius. Theodoricus Rex Gothorum in Italia sub Imperatore Zenone magnæ auctoritatis viros Symmachum, &c Boetium generum eius è medio sustulit.

Sigrich.

Sigricus quasi victoria &c triumphis diues, Rex Saxonum circiter annum 1310.

Ginsericus.

Ginseric... [illegible] ...uistreich.

Dummerich.

Dummerichius est Thumreich / vel Dominus Ericus.

Helffreich.

Hulpericus Hulffreich / Helfricus, Chilpericus.

Almenrichus.

Almenrichus, Almehr reich / Immer vnnd Tag von Tag reicher.

Helmerich:

Helmerich, quasi Helmreich.

VVertrichus corrupte Bert horites.

Nomina in WJCK / WJG *&* JCH *sunt Germanica, vt:*

Vitigis Rex Longob. Sed recte Wittich. Hunc Cæsar Diuitiacum vocat, Witte autem Saxonice est, prudentia seu peritia. Inde Wittich prudens, peritus, cordatus.

Eileke, Helicha vel Eilicha. Hoc nomen habuit filia Magni Electoris Ducis Saxoniæ &c Luneburg. Al. Helena.

Hettowig / Hedwigis, Ludewig.

Hettewigis, per apocopen Hetta, Regina, rectius Hettowig Patris refugium. Wick / enim Saxonibus refugium significat. Inde Brunswig seu Brunswig / vt supra, Ita Oswig Eckwig / Hedwig. Ludouicus, sed male, Ludewig / Saxonice, seu Leutewig Sueuice, id est populi seu hominum refugium &c solatium. Hunc Cæsar Lytauicum appellat, volens Saxonicum imitari, &c A Italicum pro E crasso, &c y pro v Hollandico vsurpauit. Hunc Galli crassissime vocant Clodoueum, inflata per guttur littera L, &c Wick in veus mutato.

Heilwigis.

Heilwigis, salutare perfugium.

Hartwig, Hartwicus.

Hartwigius, Durum perfugium seu propugnaculum.

Merouæus &c Merwig fuit Hessorum &c Thuringiæ Rex Anno 450.

Willichius. (Sic &c Ehlichius.)

Westphal. VVilcke VVestphalis, willig / promptus, paratusq;. Iodocus VVillichius Resellanus, superioris seculi lumen, fuit recht willig / promptus &c facilis ad studiorum suorum liberalium cum discentibus communicationem.

In Genealogic. Hieron. Heming. 2. parte.

VVilcke vel VVilckinus Princeps Saxonum post natum Christum anno 8. ad annum vsque 30, quo tempore Saxonũ Ductor fuit Harminius Cheruscus, qui anno Christi 12. Quarum vicit.

Omnia Nomina in WALT *sunt Germanica.*

Oswalt.

Oswalt / rectius Hußwalt / gubernator domus, præfectus, œconomus, qui nunc in aula vocatur Hofemeister. Walt enim significat potestatem, Magistratum,

tum, vel gubernandi facultatem. Inde vox auspicantium aliquid, Daß Gott walt, Deus gubernet hoc.

Bernwalt.

Bernthobaldus fuit Dominus Harciniæ, Ascaniæ & Ballenstedii, Dux militiæ contra Francos. Forte est Bernhard. Theobaldus.

Ehewalt.

Ehewalt syncopatum Ebald. Sed dicendum Hegewalt, qui potestatē vel officium custodiendi & seruandi habet, Hegen enim significat custodire, Inde nomen Heger quem nunc Hoyer, vitiose dicunt, id est, seruator, custos, seruatius Latine, in aula Kemerer. Rentmeister. Sic agrum, pratum, lignetum sepibus circumscriptum vocatur gehegt scilicet quod ab vsu publico separatum & custoditum est. Et Cōsistorium, Tribunal seu sacer circulus (vt Homerus loquitur) vocatur Begeh Binck Behegt gericht ꝛc. Fortasse simplicius est dicere Ehwalt, quasi in coniugio felix.

Sebald.

Sebald, Sebald⁹, hoc est, Seewalt; accētu circūflexo in prima, est relatiue cōtrariū Hegwalt: vt Sewalt sit ille œconomus, qui foras exportat, seminat, plantat, arat, colit terram, rus, hortum & alia: Hegewalt, qui collecta, demessa, decerpta recipit, domum vehit, condit ac custodit. Illum agricolam, (Græce Georgium) hunc promum dixeris.

Sigewaldus.

Sigewaldus, potestas victoriæ. Fuit Dynasta Angriuariæ, Idem est Siboldus, per syncopen & antistœchon.

Helmboldus, Helmwaldus.

Helmboldus, Helmwalt, Galearū potēs.

Willibald.

Wilibald, Billibald rectius Vilewald, id est, multis præfectus, multa gubernās, quasi supremus, vel maior gubernator, super cæteros, Veel enim accentu circumflexo Saxonice multum significat. Aut à bonitate Wollwalt, bene gubernans, velut ominis boni gratia (vtplurimum solent Germani) sic vocatus.

Tipold.

Tipold, Theobaldus, sed Dietwalt (per Græcum) Dit (vt supra) dominium, possessionem significat. Dietwald præfectus dominij, vel Deutwald, Dudwalt, Dei potestas, vt supra in Dietrich.

Gottwald.

Gotboldus, vel est Dei potestas, vel Dei annutus, seu volūtas, seu numē, Quod vult Deus, quidam olim dictus est, qui Carthaginiensi Ecclesiæ præfuit, eo tempore, quo Gensericus Vandalorum Rex Carthaginem expugnauit. Huius Quod vult Dei successor fuit Deo gratias, presbyter, Augustino familiaris. Vide Th. 2.

Grimwalt.

Grimoaldus Rex Longobardorū, Grimwalt, iræ potestas. Videtur Antiquis fuisse nomen iudiciarię potestatis, quę exerceat irā in facinorosos, sicut nunc est iudex, qui tradit tortori puniēdum. Nam quod hodie Richten, Richter dicitur, nouū esse apparet, cum Richten proprie in bonum, non in pœnam sonet, velut impedita & perplexa expedire & explicare. Estq; operatio propria intellectus; inde Recht, Richtig, sicut lineam rectam, viam rectam, contra curuam dicimus. Richten igitur rectificare est. Inde Berichten dicimus hominem docere, informare, instruere, ex errore ducere. Lieber berichte mich deß, &c. Est igitur Grymwalt, iræ potestas. Et Itali uu in o mutant, sono verborum capti.

Hettwalt.

Adoaldus Rex Longobardorum ab Otto seu Hatto Hettwalt patris potestas, vice patris, tutor, patronus. Et hodie causidicis in vsu reliquum est Anwalt, quod an corruptæ n pro tt scriptum

Aa

& lectum sit, vt Antwalt pro Hattwalt nunc dicant, non satis scio.

Ratwalt.

Rodoaldus Rex Longobardorum. Hoc vel à Rat (sicut supra Rodolphus) Ratwalt, consilii potestas, consulendi potestas, Consul: vel à Retten / id est, saluare liberare, Rottwalt/redemptor, liberator, ereptor, sicut alius Rex Lõgobardorũ Rotharis dicitur, qui absq; dubio est Retter, id est, liberator, saluator.

Gerwalt.

Garibaldus Garnwalt (hodie volmacht) nisi forte hic στεχασμὸς fallit.

Omnia Nomina in W J N sunt Germanica.

Richwin.

Ricuinus, victoriosus.

Volckwin.

Volckwin/Volgewin, victor populorum, Nicolaus, Nicodemus.

Erwinus.

Erwinus, ehrnfein/ehrlich vnnd fein ehrngewinner.

Eberwinus.

Ebervvinus est Obervvinus, Victorius. Victorinus.

Balduinus, Baldwinn.

Baldwin/Balduinus, cito vincens, eilends Siegend. Es. 8. cito prædare. Vel Waltwin.

Allewin.

Albuinus, Alguinus, Alcuvvinus, Alboinus, Allewin/Allegewin, omnia vincẽs. Rex Longobardorum.

Handwinn.

Andoinus, si Italico more n pro l scriptũ est, idem quod Alboinus est. Illi enim scribunt Bononia cum dicunt Bolonga. Alioqui erit Handwin / idest, victrix manus, & inuicta bello dextera.

Goßwin.

Goßwin videtur esse Hußwin/victor domorum, vitiata littera H per G. vt frequentissime fit.

Sed melius Joßquin / quod nomen insignis Musicus in Belgio celebre fecit. Est autem Jesquin diminutiuum à Jest seu iusto. Sic enim illi loquuntur blandiendo pueris, Justkin/ id est, Iustulus, Iustinulus. Nam quod Jobst quidam dicunt, est crassities superioris Germaniæ, qui etiam. Sanct. Jos vocant idolum & figmentum illud Anglicanum.

Vest.

Arionistus (sic Cæsar alij Ariouistus est Ehrenuest & est per syncopen Ehrnst. Ehrenuest autem hodie est titulus nobilitatis præsertim equitum auratorum, quod sint vel certe esse debeant honestatis tenaces & obseruantes.

Godschalcus.

Gotschalcus quasi Gottesschall (qui Deũ laudat seu canit) vel Gatschalck.

Marschallus.

Marschallus est Mehrer Stallhert. Mehrer est maior, superior. Si non fuisset corrupta illa vox, non esset opus nunc addere Archi, Ertzmarschalck / sed Mehrstallhert dedisset id, quod Ertz vel Archi, cum significet summum magistrum equitum, qui hodie titulus est Ducis Electoris Saxoniæ.

Wacker.

Hadvvackerus quasi Hatto vel Otto, alacer, vigilans, gnauus. Alias odoacer vel Audachairus, Dux Saxonũ in Germania. Vixit Anno (480. Normanorum & Cenomanorum littora infestauit, Alemanos in Sueuis domuit.

Rodtgerus.

Rotgerus, radt gern/εὔβουλος, vel radtgier/cupidus consilii.

Bruno.

Sunt quibus placeat Bruno à colore fusco in facie. Sic Schvvirtzelius à subnigricante colore.

Hugo.

Hugo, Hoch esse videtur.

Haimo.

Haimo, Der stets dahaim. Henno est à voce Iohannes.

Hartingus.

Hartingus, Hart gesundt.

Cuno.

Chuno, hertzhafft. Sic Cunzo khun zu/ der vngeschrocken angreifft.

Amalasvitta.

Amalasvitta est Himmelswitte/ Himmelswitte/ pro Witte enim Saxones dicunt Witte; Græce Vrania, Theodidacta: Latin. Diuinitus erudita cœlestis sapientiæ. Quod si à Cœli albedine deducas, erit Serena. Nam Witte etiam est albedo, candor.

Helm.

Anshelmus, Manshelm / mennlicher Schutz/ vnser helm/ vnser Schutz Fürst. Guilielmus, Wilhelmus, à multitudine galearum, vel volens galeas, quasi Galeatus.

Franck.

Francus, Fräciscus, Liber, Liborius, Liberius, ἐλεύθερος, per syncopen seu synalœphen à fry & Anck, quasi fryanck. Saxon. frey diphthongo Sucuica est liber adiectiue. Ancke est adolescēs iuuenis. Et Enckel Enckle diminutiue dicitur adhuc iuuenis arator, seu aratrum gubernans, vt appareat Francos fuisse pubem seu iuuentutem, quæ se forte seruili bello per seditionem in libertatē asseruerit. Die Freyen knaben / Freyen gesellen/die Freyen Bawren. Franciscus Græca imitatione Diminutiuum est, Frenckel / Frencklin / Frenckle / Frenzle / Germ. Das Freybüblin freyknáblin. Et Galli adhuc Vrancum seu Francum arbitrium freyen willen / liberum arbitrium dicunt.

A Græco enim παῖς est Pædiscus, παιδίσκος, παιδίσκη, adolescentulus, puella.

Beroaldus.

Beroaldus, quasi Bernhart /der starcke helt wie ein Beer.

Rabanus.

Rabanus ein Raubhan vel Coruinus Ramanorum.

Vod, Bodo.

Vogt Voitus, Satrapa, præfectus rebus alicuius, Toparcha, tutor, curator.

Ratbodus.

Ratbodus, Ratbotus, Rex Phrysiæ, Radtvod. Fuit eiusdem nominis etiam Dominus ad Visurgim & Albim.

Marobodus.

Marobodus, Marbodus, Marobaudes, sic Latini; sed Germani Mehrer Vod, per syncopen Mehr Vod/ circumflexo accentu, licet craßilingues Germaniæ superioris deprauent in Vogt. Est aūt Mehr maior. Vnde adhuc S. Iacobum Maiorē appellant S. Jacob den Mehrern. Et Morauiam nos Mehrern dicimus hodie, sortitam scilicet hoc nomē ab ipso Marobodo, id est, Mehrervod. Vod vero venit à Vöden, quod est fouere, alere, enutrire, sicut Parentes alunt liberos & animalia suos fœtus. Marabodus igitur est Alumnus maior, superior, eminentior, qui reliquis Vodis inferioribus præest, der Mehrer vod. Sic Principes debent esse Vodi, Hetti, Döde/ Hettlin/ Dödlin / alumni, Patres pastores, Dii populorum.

Hinc & quædam regio dicitur Vodland: nunc corrupte Voidland/seu Vogtland quod ea fuerit forte prouincia per vnum Vodum administranda.

Porro à Vöden Ph. M. deducit feudum, seu vt scribit Bonauentura in sermonibus suis, Feodum. Extat & nomen proprium Bodo, quod est ipsum Vod, Fodor pastor, altor, educator.

V N S.

Alphonsus, Alfonsus, Valde prope est, si non ipsum est Helffvns adiutorium nostrum, quia Itali adspirationes omittunt, & A ex E faciunt. Sic Anshelmus, vns helm.

Kind.

Widekindus, à Witte Saxonū, quod est

prudentia, peritia, Misnice Witze. Fuit Rex Saxonum & Dux Angriuariæ, qui Witebergam condidisse existimatur.

Theudelma, &c.

Theudelma, Dudelma, Dudlin, Dydelma, à Deud Dud/ Död/scilicet paruula Dea, sicut Totilla seu Dœdle, paru⁹ Deus. Eadē est Detzelina, Ditzeline, Eusebiola (vt ita dicam) piuscula, diuula, diminula. Totilla est Dötzel siue Detzel à voce Död per diphthong. œ. Sic enim Franci dicunt Mein Död/ Död autem vel Deud est nomen Dei. Ergo Totilla est Dodla, Dötzel quasi Deúculus, paruus Deus, minor Deus, qui est sub vero Deo, Gottlin, mutatione tt in duplex ss vel z seu Hebraicū Thau. Historici hunc vocant Taxillo vel Thassillo, satis crasso gutture.

Idem factum est nomini Attila, quod Hettila seu Hettle potius dici debet, & per Thau fit Hötzle/ Hötzel. Est.n. Diminutiuum ab Hatto vel Hetto, & Hota, qui amissa aspiratione Otto. Hettle diminutiuum est, vrbs regia in Hungaria Buda seu Ouen, Germanice dicitur Hetzelburg, arx Attilę seu Hettilo, quia Hettila Rex Hunnorum ibi regnauit. Est autem Hattila paterculus, paruus, Pater, Vätterlein,

Heidis.

Adelheidis, nobilitas, ἐυγένεια, Eugenia, ab Italis dicitur Aloisia.

Lutgarda.

Lutgarda vel Luidgarta, vxor Ludouici 4. Imperatoris, item abbatissa olim Gandersheimensis.

Dummorius.

Dummorius, Dum ohr/ das jhme nichts sagen lest.

Adolarius.

Adolarius, Adelart.

H E R.

Luther.

Lothar[illegible]

Cæsar hunc [illegible] [illegible] Luther frequens adhuc hodie nomen in Germania, præsertim in Saxonia. Significat autem herum seu dominatorem hominum, Cytiandrum. Lude enim Saxonice homines significat, herr herum seu dominum. Sed Cæsar D in T solet mutare, forte propter frequentes aspirationes, vel alias causas. Quare & hic est V Hollandicum seu Y Pythagoricum. Deinde th est D. tenue & molle. Deniq; Saxones in hunc vsque diem vocant Lotharium optimum illum Imperatorem Keiser Lydherr, seu Ludherr: quod si Sueuus audiret pronuntiari, faceret ex ipso Lidher. Nam ipsi ex y Græco faciunt nonnunquam i Latinum. Cæsar autem volens per aspiratam reddere proprie Ludherum, occasionem dedit, vt postea facerent Lotharium crassilingues. Hodie faciūt Lutter/ Lotter/ &c. Hinc Lotharingia, Lutheringen/ id est, Ludheri mansio à nepote Caroli Magni ab Historicis Lothario dicto, nunc dicunt Lottringē. Est cui Lotharius est Len hart, humanus, Sittsam/ Lauther/ der sich hören lesset.

Gunther.

Guntherus, Gunther, est Gunsther.

Wernher.

VVernherus, VVernerus.

VVelterus.

VVeltherus Weidtehr. Sic VValterus, Waltehr oder Waldherr: Vel Gualtherus, Gewaltiger Herr.

VVerder, VVerter.

VVertherus, Wertei her. Al. VVartherus. Fuit Rex in Franconia.

VVeiterus.

VVeiterus, Weitehr, Weitherr/ ἐυρυμέδων. Poet.

Vlfar.

Pro Hulferus vel Hulfarus, est Hülffer seu Helffer. Sospitator, salutifer, auxiliator, Soter, Alexis, Alexius, Iosua, Iesus, Esdras.

Langerus, Langer.

Langerus, Lang ehr.

Rotger.

Rotgerus, radtgern.

Gelder.

Gelderus vel Geltherus, Rex Saxonum, anno Mundi 3300.

Iring, Yringus.

Iringus, Ehr ring/der nach Ehren ringet.

Pipin.

Pipinus à pipen/quod est osculari, osculũ seu suauium dare. Poppo.

Ericus.

Ericus nonnullis videtur esse Henricus propter faciliorem pronunciationem, omisso N, qui & Herricus N mutato in R, ἰυφωνίας ἕνεκα (sicut pro Conradus dicitur Corradus.) Dictus quasi Hendreich. Notatio hæc inde quoq; euadit probabilis, quod quidam Rex Saxonum cum ducere vellet desponsatam Danorum Regin. in sacris nuptialibus ab eodem interfectus A. M. 2920. ab aliis Henricus, ab aliis Herricus, vel Ericus vocatus est.

Ambiorix.

Ambiorix, Amptreich/ein OberAmptman.

Childericus.

Childericus est Hulldericus & contracte Vlrich Reich von Hulde.

Burg.

Adelburga, vxor VValperti ducis Angriæ. Ingelburga, Engelburga, Angelopyrga. Hatheburga.

Gerburga, vxor Giselberti Ducis Lotharingiæ.

Lach.

Gerlach/Gerlacus, Gerlachius, garlach oder gernlach/frölich.

Gast.

Arbogastus, Erbgast/zukömling/aduena, der ein Gast ist ins erbe.

Ding. Dingus.

Hundingus est Chundingus, Küner ding/ Cunerdingus, audax vel potens seu valens rebus, absorpto C. Fuit Dux Saxonum victus circa Stadã à Rege Danorũ & interfectus in monomachia A. M. 3130. Rothingus, consilium in rebus.

Lauff.

Aistalaphus, Hastlauff/Schwinderlauff.

Lieb.

Gottslebius/& Gottlebus, Θεόφιλος, Theophilus, vel Θεόχαρις, vel Deo Charus. Est & nomen mulieris Gotslebia.

Pharemundus, Waremundus Rex Franciæ sepultus Frãcobergæ Anno C. 426.

De finitis in tz.

In tz sunt contracta vel apocopen passa. Heintz & Ritz pro Henricus vel Ericus, Dietz pro Dietrich/ Gutritz / Euritius, nomẽ ho. Cordo Poetę Hasso. Cuntz pro Cunradus; Fritz pro Fridericus: Lotz pro Ludouicus: sed & peregrina contrahuntur. Nam Jan/ Hans/Matz/ Bartel/sunt Iohannes, Matthæus, Bartholomæus. Sic Moritz Frantz, à Franciscus & Mauritius. Sic Apocopen passum est Truchseß pro Trugsessen.

Guastaldus.

Guastaldus officii nomen est in iure feudali: de quo vide Lexicon Ioh. Caluin. Vito Amerbachio significat procuratorem domus & rei familiaris: ac putat is factum nomen à Guast, id est, hospes, vel hospitium, veteri Germanica & Gallica lingua, & halten, id est, tenere.

E X.

Ex proprie Loci vel Materiæ nota est, vt; Mulier est ex viro, vir è limo. Cic. de vniuers. Animum ex sua mente & diuinitate genuit Deus.

Abusiue ponitur pro A, & notat Dependentiã. Sic ἐξ ἀρχῆς & κατ' ἀρχῆς sunt Synonyma, id est, à principio. August. l. 2. de anim. & eius origine ad Petrum Presbyter. Omnis natura vel Deus est, qui nullum habet authorem; vel ex Deo est, quia ipsum habet authorem. Sed quæ habet authorem Deum, ex quo est, aliqua facta est, aliqua facta non est: quę facta non est, & tamen ex ipso est, aut genita est ab illo, aut procedit ab illo. Quæ genita est, Filius est vnicus. Quæ procedit, Spiritus Sanct⁹. Et hæc Trinitas vnius est eiusdemque naturæ. Nam hæc tria vnum sunt, & singulum quodque Deus, & simul omnia vnus Deus immutabilis, sempiternus, sine vllo temporis initio, sine termino. At vero illa natura, quæ facta est, creatura nuncupatur, creator autem Deus. Creatura igitur ita esse dicitur ex Deo, vt non ex eius natura facta sit: Ex illo enim propterea dicitur, quia ipsum authorem habet vt sit, non ita vt ab illo nata sit, vel processerit, sed ab illo creata, condita, facta sit. Idem Augustin. de vera Relig. lib. Nulla vita est, quæ non sit ex Deo, quia Deus vtiq; summa vita est, & ipse fons vitæ.

August. de Natura Boni aduers. Manich. l. vno c. 28. Non ex Deo sunt peccata, quæ naturam non seruant, sed vitiant: quæ peccata ex voluntate esse peccantium, Sancta Scriptura testatur. Et cap. 27. Id est à Deo, à voluntate, Eod. l. c. 26. Augustinus pro eo, quod nos dicere solemus EX NIHILO, dicit DE NIHILO, & distinguit inter Ex Aliquo & de Aliquo, vt inter Genus & speciem. Verba Augustini hæc sunt. Quia Deus omnia, quæ de se non genuit, sed per verbum suum fecit, non de his rebus, quæ iam erant, sed de his, quæ omnino non erant, h. e. de nihilo fecit. Ita dicit Apostolus; Qui vocat ea quæ nõ sunt, tanquam ea quæ sunt. Apertius in lib. Machabæorum scriptum est: Oro te, fili, respice ad cœlum & ad terram, & omnia, quæ in eis sunt, vide & scito, quia non erant ex quibus nos fecit Dominus. Et illud quod in Psalmis scriptum est: Ipse dixit, & facta sunt: Manifestissimum est, quod non de se ista genuerit, sed in verbo & imperio fecerit. Quod autem non de se, vtique de Nihilo. Non enim erat aliquid, vnde faceret; De quo apertissime Apostolus dicit. Quoniã ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ex ipso autem non hic significat, quod De ipso; Quod enim de ipso est, potest dici ex ipso. Non autem omne quod ex ipso est, recte dicitur de ipso. Ex ipso enim cœlum & Terra, quia ipse fecit illa, (ex ipso, id est, ab ipso) Non autem de ipso, quia non de Substantia sua sicut aliquis homo si gignat Filium, & faciat domum, ex ipso Filius, ex ipso domus (ex ipso, id est, ab ipso Filius, ab ipso Domus), Sed Filius De ipso, domus de terra & ligno. Sed hoc, quia homo est, qui non potest aliquid de nihilo facere. Deus antem ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, quæ naturaliter sunt, non opus habebat aliqua materia, quam ipse non fecerat, adiuuari omnipotentiam suam. Idem August. cap. 1. de natura Boni. Summum bonum Deus est. Cætera omnia bona non nisi ab illo sunt, sed non de illo (id est, eius Substantia.) De illo enim quod est, hoc est quod ipse est: ab illo autem quę facta sunt, non sunt, quod ipse. Et paulo post: Tam omnipotens Deus est, vt possit etiam de nihilo, id est, ex eo, quod omnino

Ex ipso generalius quam de ipso.

non

non est, bona facere. Hic De & Ex non sunt notæ materiæ, sed ordinis.

Accipitur etiam Ex pro eo, quod merito vel propter, vt: hoc attribuitur Enti ex substantia, id est, merito & beneficio substantiæ, vel propter substantiam.

Tc Ex stricte etiam accipiunt pro SECVNDVM, & opponunt ei contra, vt virtus est ex natura (pura rectaque) quia congruit naturæ non corruptæ prauitate: At vitium est contra naturam, quia nocet naturæ. August. lib. 11. de ciuit. Dei, cap. 17. & Lud. Viu. in commentar.

Ex in Compositione interdum habet significationem Perfectionis, interdum ἡττήματος seu imminutionis. Sic expleri interdum est exinaniri (Donatus putat apud Terentium explere pro exinanire positum esse,) quod vsitatius dicimus cum Columella, Depleri, sehr gemacht werden. Sæpius etiam expleri est penitus impleri, quæ significatio priori est contraria. Sic Cicer. Explere auaritiam pecunia. Hic dubites, cum Ouidius dicit:

Expletur lacrymis, egeriturq́; dolor.

An expletur sit depletur, an impletur.

Sic eleuare est modo extenuare, ἐκφαυλίζειν, modo attollere, μετεωρίζειν.

EX SE.

Ex se sæpe idem est, quod A se, Græce ἀφ᾽ ἑαυτοῦ. Ei opponitur καθ᾽ αὐτὸ per se. Huic ἀντίκειται per Aliud. Christus per se ipsum, non per alium, locutus est, per seipsum venit: Neq; tamē à à se ipso locutus est, neque venit à se ipso. August. 12. Confess. Materia est ex se informis, & immutabilis, id est, secundum se, non tam ex se, quam ex commutatione eorum, quæ in ea versantur, apta cognosci à nobis, id est, per se ipsam. Porphyr. l. de occasionibus, cap. 11. Materia prima ex se incorporea est. Perer. l. 5. de mater. cap. 11. Ex se nullam habet formam. Materia ex se non habet quantitatem determinatam.

Malum ex se nihil est, & non habet esse nisi fundetur in aliquo bono. Ipsum enim esse, sine quo malum constare nequit, bonum est.

Ex se interdum apud Auerroem significat A se. Hoc mouetur ex se, id est, à se ipso, à motore interno.

Vnum Ex alio (præcedente:) Fit seu fieri dicitur
- Proprie Ex aliquo modo remanente in eo, quod fit
  - Vt ex eo, quod perficitur, vt scyphus ex auro, vir ex puero.
  - Vt ex eo, quod dissoluitur, nec remanet in eo, quod fit, nisi materialiter, id est, ratione materiæ. Sic aer fit ex aqua; ex materia ea, quæ non homo est, homo.
- Improprie Ex prorsus pereunte. Hoc proprie post illud fieri, seu potius ei succedere dicitur vel intelligitur: Vt ex Olympiis ludis fiunt Isthmii, id est, hi illis succedunt, seu post illos fiunt.

Vsus.

Quæritur, an communia Principia, vt sunt duo Principia Contradictionis primæ Philosophiæ, affirmatiuum & negatiuum, reuera ingrediantur Demonstrationem? Non esse autem partem aliquam Demonstrationis negatur à Zabar. lib. 1. Anal. poster.

Sed videtur ei Aristoteles aduersari context. 84. vbi dicit: Communia autem principia dico, vt ex his demonstrantes. Hic respondetur: Dictionem Ex non ita sumendam esse, vt significet materiam, ex qua demonstratio constet: Solam enim *Pendentiam* Demonstrationis hic τὸ Ex notat ab huiuscemodi principiis, quæ extrinsecus adhibentur, vt inseruiant Demonstrationi, eam corroborando, & ita perficiendo.

E X aliquo produci.

Vt aliquid ex seu de aliquo producatur, ad hoc tria sunt necessaria.

1. Vt id, de quo esse alterum dicitur, aliquo modo cooperetur ad alterius productionem.
2. Vt id etiam sit aliunde, quam per productionem eius, quod dicitur de illo produci, atque eatenus ad productionem cooperetur. Ob huius conditionis defectum non dicimus: Res, quæ à Deo, secundum materiam & formam fuerunt conditæ, fuisse creatas de materia: siquidem quoque materia fuit simul producta per earum productionem. Iam si aliquid producitur, simul cum productione alterius, non videtur id συνεργεῖν ad eam ipsam productionem.
3. Vt sit ei, quod producitur, ὁμοούσιον, (consubstantiale) seu internum: alioqui non recte diceretur de ipso illud produci. Non dicimus domum fieri ex ædificatore, quia ædificator non est internum domus principium. At mixtum dicitur fieri de vel ex materia, quia est illi interna, & supponitur seu substernitur eius productioni. Filius dicitur fieri ex semine Patris, quod varie transmutatum pertinet etiam ad substantiam filij. Thom. 1. part. quæst. 41. art. 3. August. l. de nat. boni, cap. 26. & 27. & Gregor. de Valent. punct. 3. de actib. notional. quæst. 15. cuius axioma est: Si aliquid producitur secundum se totum, non potest dici id produci Ex vel De aliquo.

EX SE, DE SE, SECVNDVM SE.

Ex se potest accipi, 1. Positiue, & ita dicit habitudinem causæ. Ex se, id est, ratione sui, seu qua tale, vt suapte natura sic.

2. Negatiue, & ita dicit solitudinem seu negationem coniunctionis cum alio. Ex se, id est, non cum alio, solitarie, vt: Natura est communis ex se. Cajetanus in 4. cap. Thom. de Ente.

Sic & Natura absolute, & natura secundum se, id est, solitarie intellecta, absque determinatione ad hoc vel illud. Res abstracta à conditionibus indiuiduantibus, vt sic, apta nata est prædicari de pluribus.

EX PARTE.

1. Ex parte opponitur τοῦ ὁλικῶς, & omnino. Græci dicunt, ἀπὸ μέρους, ex parte, id est, aliquantulum. ἐκ enim & ἀπὸ interdũ idem sibi volunt. Contr. ἐκ παντὸς τρόπου, omni ratione, & simpliciter, ἐκ παντός.
2. Scholastici sæpe dicunt, Ex parte rei, Ex parte Dei, pro respectu seu conditione Rei, &c. Sic dicunt: *Deus aliquid non potest, vel ex parte Rei, seu obiecti, vel ex parte Dei. Ex parte obiecti* dicitur aliquid ἀδύνατον κατ' αὐτὸ, quod manifestam habet ἀντίφασιν, (vt oppositum in opposito) & Entis rationem tollit. *Ex parte* Dei, *aut voluntatis, aut potentiæ ipsius respectu.* Voluntatis respectu Deus quædam non posse dicitur, quæ neq; velle potest, vt quæcunque bonitati & veritati diuinæ aduersantur, vt mentiri. Respectu potentiæ ea non posse dicitur, quæ infirmitatem potius & ἀδυναμίαν innuunt, quam δύναμιν, vt: posse ambulare, posse mori.

Schola-

Scholaſtici etiam quidam dicunt. Hæc tria Intellectus, voluntas, potentia ex parte Dei non differunt. Tu potius dices: Non Dei, ſed noſtri reſpectu inter ſe diſtinguuntur. Iſti: δύναμις & Deus ex parte rei ipſius non differunt: Tu dices: δύναμις & Deus non re, ſed κατ' ἐπίνοιαν tantum differunt.

EX QVO.

Ex quo, formula Concluſiua, collectiua, conſectarij eſt; ſeu peculiariter accipitur pro Quocirca, Cic. pro Marcell. Ex quo nemo cui &c. id eſt, Quocirca. Alias idem eſt quod, qua ex re, vt ex quo intelligatur, ex eo euenit, vt &c.

EX ADVERSO,
Ex directo.

1. In contrarium eſt, crebro dicunt Scholaſtici in diſputationibus & ſententiarum contentionibus ac colliſionibus, pro quo Scaliger, ex aduerſo eſt.
2. In diſputatione de ſenſibus Cardanus accipere videtur Scaligero improprie è directo pro ex aduerſo. Verba Scaligeri ſunt. Tam olfactus & auditus, quam viſus excipiunt. vt loqueris, è directo. Ex aduerſo voluiſſi dicere: quippe è directo vnicuique ſenſui fit impreſſio ſpeciei. Etenim planum ſenſibilis ſpeciei tangit planum inſtrumento, quod ſenſorium appellant.

Τῷ ex directo ſeu directe proprie opponitur ex obliquo, lateraliter, vt loquũtur, vel indirecte Scal. ex. 97 ſ.1. Quod è directo ſpecies recipiatur, etiam in auditu patet. Si cuſpis extrema deuoluti aeris defertur cochleatim, regreditur *recta*, facitque angulos æquales. Alioqui præter radendo nulla, aut *ex obliquo* ſenſio fieret obſcurior. *Quin ad latera* quoque viſus accommodatur. Niſi obijceretur naſus, vnico obtutu deferentur ad oculos, quæcunq; ab aurium mearum linea proſtant. Et Cardan in lib. Subtil. Ea quæ non tanguntur, occurrunt autem, vt fugere poſſimus, cum *directe obuiant*, viſu præuidentur: cum autem *ex obliquo*, aerem mouere coguntur, atque ſtrepitum facere, cui auditus præficitur.

EXASPERARE.

Exaſperare 1. eſt ex leui facere aſperum. Sic accipiunt Phyſici, definientes exaſperationem, alterationem ſenſilem, qua ex leui fit aſperum: cui opponitur Lænigatio.
2. Eſt aſperius facere.

Efficiens exaſperationis eſt agens, quod ſuperficiem corporis inæqualem facit { Exſiccando. / Corrugando. / Corrodendo.

3. In Politicis per Translationem dicitur pœnas nonnunquam eſſe exaſperandas.

EXALTARE.

Exaltare 1. eſt altius facere κατ' ἀνάστασιν.
2. Eſt prouchere κατ' ἀξίαν, ad honores producere vel perducere, vt; cum ſua fortuna exaltauit, non genus, pro quo Cicero: prouexit, extulit.

Sic Exaltatio 1. eſt in ſuperiore loco conſtitutio. Hæc dicitur in Aſtronomia ὕψωμα, id eſt, Altitudo, Eleuatio & Sublimitas: vt Altitudo ſeu Sublimitas poli ſeu Eleuatio (quæ loci altitudini æqualis eſt) & Æquatoris: quæ eſt arcus meridiani inter horizontem & æquatorem interceptus.
2. Eſt ad ἐξουσίαν ſeu honores, ſeu dignitates prouectio, ad ſummum per gradus vectio ſeu Eleuatio, quam Scholaſtici Doctores & ſententiarij Monachi etiam ſublimiationem dicunt in doctrina de perſona Chriſti. In hac ſi-

gnificatione dicitur Planeta aliquis exaltatus, vt alibi dixi.

In Chymicis Exaltatio est subtiliatio longioris temporis res sensim dissoluendo in puriorem ac maiorem virtutis suæ gradum traducens. Vel, est operatio, qua res affectionibus mutata ad altiorem substantiæ & virtut's dignitatem perducitur. *Estque* vel *Gradatio* (sic dicta quod gradatim fiat) *vel maturatio*. Sic sublimare modo est euehere, modo melius & dignius facere.

Vsus & collatio cum Sacris.

Intelligitur hinc in Philosophia Exaltationem modo esse localem, modo virtualem, ideoque necessario & vtiliter hos modos distingui.

Sic in Theologia quoque Exaltatio (ἀνύψωσις) Christi in regno est partim τοπικὴ, partim ἀξιωματικὴ ἢ ἐξουσιαστικὴ (potestatiua) id est, partim collocatio eius in throno maiestatis in excelsis. Heb. 1. partim euectio in summum illum honoris gradum, vt λόγος incarnatus palam in cœlesti gloria coram Angelis & beatis hominibus se regem & caput omnium Electorum in summa luce demonstret, & transfusa inde ad nos sua virtute maiore efficacia, quam cum corpore suo in terra præsens esset, electos seu vere credentes sibi in regno gratię vniat, cognitionemque sui in ijs per verbum & Spiritum operetur, confirmet, & obsignet, per quam & pacem æternam ijs conferat, & ad regnum gloriæ eos instauret & conseruet.

EXCEDERE.

Excedere omnem factam seu creatam virtutem nos dicimus. Barbari pro eo dicunt, superexcellere.

Exceditne accidens subiectum? Resp. Non excedunt accidentia subiectum ἐν τῷ εἶναι, id est, ita vt possint esse extra ipsum: Sed excedere possunt ἐν τῷ ἐνεργεῖν, quod fit, quum altiores eliciunt producuntve actus, quam subiectum per se producere potuisset.

Potestne Homo excedere se ipsum? Resp. Homo secundum virtutem gratuitorum donorum excedit semetipsum secundum virtutem naturæ ipsius spectatum. Alb. Magn. in cœlest. Hierad est, fit diuinus.

Scholastici & Canonistæ etiam excessum accipiunt in malam partem, pro vitio, errato.

EXCEDENS.

In vitio ponitur & virtute. In vitio, cum quis peccat in excessu. In virtute, cum heroi tribuitur, cuius virtus excedit captum communem, aut cum aliquis dicitur excedere, id est, superare eloquentia.

Causæ secundum excessum seu Excedentes Aristoteli sunt causæ remotæ, id est ab effectibus recedentes, sua amplitudine effectum excedentes 1. Post. analyt. Ijs opponuntur effectis æquales, quæ alibi Aristoteles dicit αἴτια per Synecdoch. κατ' ἐξοχὴν, quibus positis ponuntur effecta, submotis, submouentur.

EXCLVSIVA.

Exclusiua Enuntiatio constat signo exclusiuo, vt Solum, Tantum. Huiusmodi signa aliquando à subiecto alia prædicata, aliquando alia subiecta à participatione eiusdem, prædicatione excludunt.

Exemplum prioris. Prædicamenta tantum sunt decem. Homo est tantum animal rationis particeps. Exemplum posterioris. Solum animal est sensus capax. Solus homo sermone vtitur. Itaque Exclusiua est vel exclusi prædicati, vel exclusi subiecti. In priore genere signum excludit aliquod prædicatum.

catum. In posteriore aliquod subiectum Quomodo exponendæ sint, de eo vide Fonsecæ institutiones, si placet.

Exclusiua { ἁπλῶς, vt & meriti & præsentiæ alicuius.
Κατ' ἀ..., vt Meriti & dignitatis, non præsentiæ.

Sola non excludit præsentiam obedientiæ. ExclusiuaSola, cum dicitur, Sola fide nos iustificari, fiduciam Misericordiæ Mediatoris opponit nostræ dignitati & merito, non excludit vel contritionē, vel bona Opera, ne adsint aut sequantur, sed dignitatem & meritum tantū nostrum à causa reconciliationis.

Excludere est separare, vel excipere, außdingen, vel repellere.

Excludere gallinæ vel aues dicuntur; cum incubando pullos emittunt.

Excludi tempore est prohiberi seu impediri, ne quid agatur, temporis breuitate, seu temporis angustijs, vt loquitur Cicero.

Exceptionibus excludi actiones dicuntur à Iurisconsultis & oratoribus.

EXCRETIO.

1. Ἔκκρισις, excretio ab Aristotele in Meteorologia intelligitur Exhalatio propter modum congestionis & præparationis materiæ. Fit excretio resoluta Terra cum humore à calore subterraneo in halitum.

2. Significat etiam deiectionem, egestionem, egestum, vt cum excrementa deijciuntur. Excrementa sunt superfluitates quædam animatorum corporū. In corpore humano sunt secundum naturam, vel præter naturam, vt Chyli excrementa κατὰ φύσιν sunt 1. Ἀτμίδες seu vapores exhalantes. Coctio enim ventriculi est ἕψησις, id est, Elixatio, vt sine vaporibus ea fieri non possit. 2. pituita in ventriculo & intestinis adhærens. 3. feces alui, Chymi primi qui in Epate fit, excrementa sunt 1. Vapores. 2. bilis vtraq; ,flaua in vesica fellis, & atra in liene. Tertia ὀῤῥὸς, quæ est vrinæ materia, & ἰχῶρες Chymorum, qui in venas effundūtur, secum vehit. Remanet tamen aliquid in sanguine ὀῤῥῶδες, quod in sanguine, qui vena incisa emittitur, apparet quando coagulatur. Chymorum secundorū excrementa sunt. 1. Halitus per poros exhalatio. 2. Sordes in corpore adhęrescētes. 3. Sudores naturales. 4. Sputum. 5. mucus narium. 6. Sordes aurium. Huc etiam lac & semen referri possunt.

Ex his excrementis, quæ κατὰ φύσιν seu naturalia sunt, alia habent vsum aliquem, alia nullum: Vtilia excrementa sunt. 1. vapores in Chylosi & Chymosi. Sunt enim materia & somni in primis, quæ in χυλώσει fiunt, & pilorum, vt aliqui censent, etsi verisimilius est & pilos & vngues esse partium Solidarum excrementa, vt fiant ex excrementis secundorum Chymorum. 2. phlegma in intestinis & ventriculo, quod lubricitatem illis partibus necessariam conciliat: aliqui ali hoc illas partes existimant. Sed ex intestinis hoc phlegma bilis abstergit, in vētriculo semper manet aliquid, vt sit vtile excrementum ibi, si non corrumpitur. 3. Bilis flaua ad irritandam expulsionem in intestinis, & eluendum mucorē horum in vsum hominis. 4. & atra in ventriculum influens, quæ acore suo appetitionem in hoc auget & retentionem confirmat. 5. Ad extremum saliua rigans linguam, vt aptior sit ad formanda verba, & dijudicandos sapores. Cætera excrementa, vt sudor, vrina, mucus narium, sordes aurium, feces alui inutilia sunt excremēta.

Παρὰ φύσιν excrementa dicuntur, cum

Chylus vel Chymi, siue sint primi, siue secundi, corrumpuntur, vel per se, vel admixtione humorum aliorum. Per se primi Chymi corrumpuntur, cum calor naturalis vel remissior fit, vel intentior, quam esse dicitur. Admixtione corrumpuntur tribus de causis: *vel alimenti, vel epatis vitio, vel partium earum*, in quas fit separatio extremētorum in χυμώσει. *Alimentum* quale est, tales & Chymi sunt, & superat is, qui temperamento huius plurimus gignitur, qui deinde permixtus reliquis eos vitiat. *Epatis vitio* cũ corrumpuntur humores, cum non absoluitur coctio, aut non fit separatio imbecillitate caloris, aut aduruntur Chymi à calore nimio: *Partium* vero, cum non attrahuntur à partibus ijs, quas natura constituit vt attrahant ea & recipiant, vt cum vesicula fellis obstructa, aut læsa, flaua bilis in Epar redundans & in venas dimissa massam sanguinis vitiat, & icterum facit: aut cum liene obstructo vel ex atonia laborante atra bile complctur epar & venæ: quæ affectio cum ad vesiculę fellis obstructionem accedit, vtraque bilis flaua & atra in venas redundat, & fit is, qui Icterus niger appellatur. Quod si renum vitio ὀῤῥος (serum) non attrahitur, complentur ichoribus venæ, & fit hydropi similis affectio. De secundis Chymis idem est iudicium. Nam similiter hi à calore deficiente aut redundante in paruis seu capillaribus venis corrumpuntur. Ac nimius quidem calor sanguinem similiter vertit in bilem rubram & Chymum atrum, & si magis intenditur, partibus solidis alimentum præconsumit, vt in febri hectica. Deficiens vero calor gignit ibi eam, quæ λίμη est medicis. Sanguis vero extra venas delatus semper & putrescit, & cõcrescit, & pro eo vt cæteri humores cum hoc concurrunt & commiscentur, diuersi generis humores fiunt & apostemata.

Excrementum dictum { Exquisite. / Non exquisite, seu populariter. }

Semen est vtilis superfluitas vltimi alimenti, non est περίττωμα inutile. Alimenti illam superfluitatem excrementum quidam nominant, non exquisite quia non transit in substantiam, sed secernitur in hunc vsum, vt fiat semen κατὰ φύσιν (naturæ ordine.)

EXEMPLAR.

Exemplar duplex est, Creatum & Increatum. Plat. in Timæo. Exemplar Increatum est idea in mente diuina. Exemplar creatum est species vniuersalis à re causata. Scotus distinct. 3. lib. 1.

Ita duplex est conformitas, & duplex veritas: Vna conformitas ad exemplar Creatum, altera ad Increatum.

Canon.

Veritas dicit respectum ad exemplar.

EXIRE A SE.

Metaphoricum est cum dicitur, Amans exit à se per amorem, qui vis est transformatiua & conuersiua amantis in amatum: amans incipit exire à se, & esse illud quod amat: quia amans quiescit in amato. Amans exit à se, quia quod suum est paruipendit in comparatione amati, & magis appetit sui destructionem, quam amati, si amor est ardentissimus. Hugo & Scotus lib. 4. dist. 49. Augustinus lib. 14. de ciuitate Dei cap. vlt.

EXISTENTIA.

Existentia rei creatæ est [a] Modus rei, quo res

[a] *Purius: proprius*

utriusque rei eique infitus, qui proinde aliter rem nequit modificare.

res dicitur esse extra nihilum, & à suis causis producta.

Extra nihilum esse est actu esse in rerum natura. Existentiæ accidentis opponitur subsistentia, id est, existentia substantiæ. Coll. Conimbr. 4. de Gener. & Corr. Arist.

A re realiter indistinctus.

Existentia substantiæ non est existentia accidentis, id est, accidens non potest existere existentia substantiæ.

An existere possit substantia per existentiam accidentis? Neg.

1. Purus modus vnius rei proprius & insitus non potest alteri communicari. Existentia accidentis, quæ est inhærentia, est purus modus, illi proprius. Ergo *existentia accidentis* non potest communicari substantiæ, non potest modificare substantiam. (Hæc enim modificatio inuolueret ἀντίφασιν, quia esset & non esset substantia) id est, substantia non potest inhærere seu esse per modum inhæsionis.

2. Quod implicat repugnantiam Contradictionis, eius res non est capax. Modum (purum) existendi ipsius accidentis, id est, inhærentiam, modificare substantiam, id est, substantiam inhærere in subiecto, non existere per se, implicat contradictionem, hoc est, rei repugnat. Ergo illius substantia capax non est.

Existentia { Substantiæ seu Naturæ. — Hæc dicitur subsistentia à Colleg. Conim. | Accidentis. }

Axiom.

Accidens nunquam amittit Existentiam accidentis, & acquirit subsistentiam, id est, existentiam substantiæ, contra Alensem. Id est, *Accidens non potest existere existentia substantiæ.*

Existentia est rei esse extra suas causas. Existere est rem esse extra suas causas. Differunt vt Abstractum & Concretum. Singularium est existentia. Modus intrinsecus & proprius, hoc est, essentialis, non potest separari à re, cuius est modus. Existentia est modus substãtiæ singularis. E. Existentia non potest separari à substantia singulari.

Existentia τῇ φύσει posterior est quam essentia. In substantia considerantur essentia & existentia. Omnia accidentia sunt re disiuncta à substantia in essentia, coniuncta tamen substantiæ in existentia.

Effatum stellula notandum.

Existentia accidentis extra subiectum nulla prorsus est. Communia accidentia non fluunt à subiecti essentia, seu essentialibus principijs (vt propria) sed ab existentia potius, quæ est singularium.

Existentia Græce interdum dicitur ἐπουσία & ὕπαρξις. Lippius describit affectionem entis simplicem, qua radicante ens ingreditur secundum essendi momentum.

Quid duratio?

Radicante dicit metaphorice, quod quasi radix sit affectionum entis, vt Durationis, qua entis confirmatur existentia, per præteritum, præsens, & futurum, fuit, est, erit, extitit, existit, existet: & vbietatis, qua id quod existit, durat alicubi (hic, illic, istic.)

Quid vbietas.

Existentiale.

Barbara voce quidam formam externam, quæ accidentalis est, vocant existentialem & affectionalem, ad differentiam internæ, quæ rem constituit. Sic differentia, dicunt, alia est essentialis, vt specifica; alia existentialis, seu affectionalis, vt qualitas.

Vsus.

In definitione lineæ dicitur, quod sit longitudo sine latitudine. Sed talis linea in rerum natura non datur, non inuenitur, quia omnis longitudo est cum latitudine. Ergo definitio lineæ illa falsa est. Resp. per distinctionem. Non est dare longitudinem sine latitudine, hoc potest intelligi dupliciter: Vno modo secundum existentiam in natura, & ita linea non est alicubi sine latitudine. Altero secundum essentiam lineæ, & ita est sine latitudine, quia in essentia lineæ non includitur latitudo. Iohan. de Ianduno in quæstio. in lib. de Cœlo & Mund.

Scriptum legi (quod non est ὁμολογυμένω: seu ἀναμφισβήτως verum.

Existere significat factum esse, ex materia emergere, educi, procedere ex re quapiam. Itaque non recte dici, Humanam naturam existere in Verbo.

Non hoc, inquam, est generatim verum. Existere enim generaliorem habet significationem, vt cum dico, Mundus extitit è nihilo, & dicitur Deus proprie Existere, qui tamen ex nullo materiæ seminio prouenit seu emersit.

Existere igitur generaliter loquendo est actu exstare, actu esse.

Interdum distinguitur ab esse: vt cum dicitur; Ens, qua principijs, præsertim internis, causatur, dicitur esse, & ita ponitur in primo momento.

Ens ponitur in primo naturæ momento per principia seu causas. In secundo per affectiones.

Qua vero illico per illa principia affectionibus quibusdam afficitur & perficitur, dicitur Existere: ac ita ponitur in secundo momento.

Hinc Cicero accipit Existere pro Apparere vel exoriri, vt, cuius ego fautor & adiutor extiti: &: huius ex sermonibus vberrimis extiterunt doctissimi viri, id est, exorti sunt. Ex victoria Tyrannis existit. Dentes & pubertas natura existunt.

EXISTERE SEV ESSE ALICVBI.

Esse alicubi sumitur proprie vel improprie. Proprie pro eo, quod est esse in loco proprie dicto seu finiti spatij termino.

1. *Siue communi*, vt sella est in hypocausto, *siue peculiari* (singulari, proprio) vt aqua in puteo est.
2. *Siue Reali*, vt corpus meum in superficie definita extrinsecus ambiente: *siue imaginario*, sicut mundus est in ea spatij dimensione, quam occupat.

Quod est seu existit in vno tantum loco proprie dicto, est in illo definitiue tantum, aut etiam circumscriptiue.

Vno in loco esse est ita esse in illo, vt extra illum non sit. *Definitiue* in loco esse est ita esse in loco, vt totum sit in toto, & totum in qualibet parte: sic Angelus Gabriel erat in loco, cum esset præsens Mariæ.

Circumscriptiue in loco est aliquid per se, vel per accidens. Per se, quod per se extensum est, seu per se habet partem extra partem, vt corpus seu moles corporea. Per accidẽs, quod propter corpus totum: vt Materia & Formæ substantiales & accidentales, si ad diuisionem molis corporeæ sint diuiduæ.

Quanquam Definitiue in loco esse aliquid, inuenio nõnunquã apud Scholasticos dici dupliciter. Vno modo generaliter, altero specialiter. Generali ratione dicitur id esse in loco definitiue, quod ita est in hoc loco, vt non sit in alio: sic, quicquid est creatum, in loco est, siue existat totũ in toto, & pars in parte, vt corpus, siue totum in toto, & totũ in qualibet parte, vt intelligẽtia separata. Ratione vero speciali in loco esse aliquid definitiue dicitur, quod ita est in loco, vt non sit etiam circumscriptiue, hoc est, vt non sit totum in toto, & pars in parte, sed totum in toto, & totum in quauis parte.

Improprie

Impropriè sumitur esse alicubi pro eo, quod est esse in re aliqua; ita forma est in materia, pars qualibet in suo toto, oculi in capite.

Esse in loco per contactum
- Molis corporeæ vel essentiæ, id est per præsentiam substantiæ suæ.
- Virtutis & operationis.

Διχοτόμως.

Esse in loco Per se ipsum præsentia
- Quantitatis.
- Molis.

Esse in loco
- Diuisibili seu composito.
- Simplici seu indiuisibili, in quo posse esse substantias separatas, volunt Scholastici D.

Esse in alio per Realem
- *Inhærentiam: vere in subiecto.*
- *Coniunctionem*, seu externa m adiacentiam aut circumstantiam, *Quasi in subiecto.*

Sicut Terminus motus interdum est in patiente per realem inhærentiam, vt quantitas & qualitas: interdum tātum per realem coniunctionem, vt Locus: sic Passio est in patiente vel per realem Inhærentiam (id est vere, in subiecto) vt accretiones & alterationes, vel tantum per realem cōiunctionem; vt locales motus. Sic vincula dicuntur pati serui, cum ligantur, & arma milites, cum induuntur, & vasa argētea aurū, cum inaurantur; & tamen isthæc non inhærent rebus denominatis à subiectis, sed extrinsecus adiacent.

Accommodari hoc potest ad Filium Dei: Passio in eo ipso fuit non per realem inhærentiā, sed per realē coniūctionē.

Mens est in Ratione, sicut ἀρχὴ καὶ ἄρχων, id est, rationis principium est mens & princeps eam dirigens ad inuentionē & iudicium. Eandem proportionem habet ὁ λόγος ἐν τῇ ψυχῇ. Est enim potestas ad motum, qui ducit ad cōclusionem tam speculatiuam, quæ est scientia, quam Practicam, quæ est Electio boni. Anima vero est in corpore alio modo, quippe dans ei hoc, quod appellatur esse: Spiritus autem in corpore tanquam eius pars præsens; Sanguis autem tanquam sedes atq; etiam metallum Spirituū Scal. ex. 307. s. 38.

EXPOLITIO.

Expolitio Græce ἐξεργασία. 1. est operis vltima perfectio.

2. Oratoribus est plenior Tractatio; vel Synonyma pluribus explicata verbis, figuris, sententijsque, idem significantibus & in rebus cognatis finitimisq; prolixa commoratio. Artifex hic est Cicero. Versat is eadem sæpe diuersis modis: in vna re hæret: in eadem commoratur sententia, ita tamen vt aliud atque aliud dicere videatur.

Huc pertinet Repetitio eiusdē probationis ἐκ περιουσίας (ex abundanti) quæ etiam Commoratio seu ἐπιμονὴ dicitur.

Contraria ei συντομία (breuitas,) id est, concisa & pressa oratio & perstrictio.

Expolitio est vel Synonymiæ seu per Synonymiam & æquipollentiam, quam & interpretationem vocant seu ἑρμηνείαν, vel Rerum. Illa est, *cum eandem rem* diuerse & commutate dicimus: Hæc vero, *cum de eadem re* commutate dicimus.

Prior species fit trifariam. Primo cōmutatis verbis per Synonymiam vocabu-

lorum vel coniunctionis. Exemplum est 13. Metamorphos. in querela Hecubæ:

Nata iaces, videoque meum tua vulnera pectus,

Et ne perdiderim quenquam sine cade meorum,

Tu quoque vulnus habes.

Et postea:

—— Cecidisti & fœmina ferro.

Postque tot amissos tu nunc quoque sola leuabas

Maternos luctus, hostilia busta piasti &c.

(namq; dolor facit esse loquaces.)

Secundo fit commutatio gestu & pronunciatione variata.

Tertio mutata tractatione per figuras, si eandem sententiam primo proprijs verbis, deinde tropis & figuris quasi mutatam efferamus, & ijs præsertim, quæ auditorem vel dicentem expergefaciant, vt sunt communicatio, interrogatio, cum subiectione, apostrophe, &c. Vsus huius in paraphrasi liberiore.

Expolitio rerũ nihil fere aliud est quam expolita probatio vel argumentatio copiose explicata. Hæc non solum est in verbis Synonymis, sed in rebus quoque cognatis & finitimis commoratur. In hoc genere expolitionis fuit felix Erasmus.

Vitanda in ea 1. ταυτολογία. fastidiosa ingeminatio, tædiosaque repetitio eiusdem rei vel sententiæ, nulla commutatione verborum, nullaque orationis varietate culta.

2. περιεργία, id est operosa expolitio in re tenui, superuacanea opera & nimis curiosa ac immodica loquacitas.

Ἐπεξεργασία tantum gradu & perfectione differt ab ἐξεργασίᾳ.

Quidam vocant commorationem, cum in argumento vel loco firmiore aut illustriore, quo tota causa continetur & splendet, manemus diutius, & eodem sæpius redimus, vt sit tanquam sanguis diffusus per totum corpus, quod placet Gallioni. Sed Velcurio statuit idem esse expolitionem & cõmorationem. Gallio sentit expolitionem esse speciem commorationis.

Scaliger expolitionem Locutionis faciem ac cutem quandam esse dicit, ac commorationis speciem esse negat, ac definit *Commorationem: cum eandem materiam aut alia facie ostendimus, aut per partes discurrimus.* Libr. 3. Poet. cap. 46.

In Physicis & Mechanicis etiam rudis materiæ quædam informatio & expolitio est.

EXPRESSIO.

Expressio est extractio per prælũ, quo coacta res substantiam forma liquida effundit. Est igitur motus violentus. Ab oratoribus accipitur interdum pro imitatione: per Metaph. expressum est extortum, vt cum dicitur confessio expressa vi.

EXQVISITVM.

Exquisitum est diligentia quæsitum, accuratum, exactum, vt verba exquisitissima. Exquisita argumẽta; Exquisitius colligere rationes. Cic. Epulæ exquisitæ, id est, lautæ, apud Plinium. Exquisitæ pœnæ, exquisita supplicia apud Iurisconsultos. Exquisitus sensus apud Physicos.

Exquisitum autem sensum duobus modis intelligere licet. Etenim aut summam celeremque vim ad recipiendam rei sensilis impressionem; aut facultatem in medio constitutam ad omnium sensibilium differentias. In prima intellectione bruta comprehenduntur: quibus efficacissimam potestatem natura insinuauit ad ea sentiendum, quæ sensibus quatuor percipiuntur. Ita quam acutissime quam remotissima cernit aquila, solisque patitur radios absq; detrimento. Vultur quam maxime distantia capit odoratu: Auditum

ditum talpæ ac vulpi tribuunt excellentissimum: Gustum nos gallinis, multisque alijs auibus. Tactus homini certissimus & exploratissimus.

Altera significatio ad exquisiti iudicij perfectionem penes hominem est. Is enim cum ad beatitudinē creatus sit, ad eam vias illi muniuit natura. Iccirco mediocriter omnia hæc. Tactum vero dedit perfectissimum, quia nudum & imparatum maxime & dignoscere oportuit & cauere. Exercit. 286. Scal.

Pueros exquisite sentire falsum est. Nimio namque humore hebetantur. Idem ibid.

EXTENSIO.

Extensio proprie quanti est. Sic Philosophi & Physici accipiunt, cum dicunt Ens extensum.

Vnde Grammaticis Extensio est figura, qua breuis syllaba producitur. Græce ἔκτασις.

In Logicis extensio est Ampliatio, Extendere Ampliare, laxare, vt Extendere legem, id est, producere ad non expressa, cui opponitur Astringere.

Canon.

In Fauorabilibus extensionem fieri oportet, si assit idonea ratio. Vide Caluin. Lexic.

Extensio conueniens corpori ratione Quantitatis,
- Ratione partium in se, vel Entitatiua dicitur, inter se.
- In Loco seu in ordine ad locum. Hæc supponit necessario extensionem rei in se, quam habet per internam suam Entitatem materialis substantia, teste Suaretz, vt à quantitate extensionem in loco.

Sic Distantia partium
- Quantitatiua, quæ sequitur ex interna extensione, quam in se habet quantitas.
- Situalis seu localis, qua partes actu occupant partes spatij inter se distantes.

Extensio in ordine ad se est Effectus formalis quantitatis.

Extensio Entitatiua materiæ non est modus quantitatis, sed modus substantialis.

EXTERNVM.

Externum primū accipitur pro eo, quod extra essentiam rei est. Deinde pro eo, quod non est in eodem subiecto vel loco. Exempli causa, Efficiens omnis causa externa est, quia extra essentiam effecti posita est. Efficiēs maxime proprie dicta (vt quæ agit per transmutationem, & dicitur Transmutatiua) est causa externa, non tantum quia extra essentiam effecti est, sed etiam quia nō in eodem est subiecto, in quo est effectus, vt liquet ex interpositione terræ, & Eclipsi Lunæ: Terra enim Eclipsis subiecto & loco disiuncta est.

Externum ratione
- Essentiæ.
- Loci vel Subiecti.

Sic quoque Internum.

Rationalitas est causa τοῦ γελαστικοῦ Emanatiua, id est agens per emanationem seu effluxum, & externa & interna.

Externa respectu Essentiæ effecti. Interna respectu subiecti, quia in eodem est subiecto. At iugulator vtroq; modo externum efficiens est. Nam & extra essentiam effectus est, & subiecto quoque loco ab eo diuulsus.

EXTRANEVM.

Extrarium (*Festo*) Barbaris.

Extrinsecum.

Extraneum seu Externum dicitur id, quod non est intus. Ita opponitur Interno.

Interdum idem est quod Accidentale, id est, non necessarium. Opponitur enim *Necessario.*

Interdum idem est, quod non constituēs rem, etsi non sit rei accidentale, vt, Finis est efficiens. Hæc enim ad rem, cuius sunt causæ, habent essentialem respectum, & de illa prædicantur quarto modo dicendi per se. Ita opponitur *Interno.*

Non igitur omne externum, est rei, cui externum dicitur, accidentale. Zabar. l. de motu ignis in orbem cap. 9. Christi carni donum splendoris in mōte fuit extraneum, id est, præter naturā & essentiam eius aduentitium: Sed non à causa extranea, id est, à causa extra Personæ Christi rationē existente in Christo fuit. Deductio ad absurdum.

Splendor, qui in Christi transfigurati facie fulsit, fuit vel participatus, id est, ad ipsam carnem & faciem Christi præter eius essentiam aduentitius: vel illi essentialis. Per aduersarios non fuit participata qualitas, id est, aduentitia præter ipsam essentiam. E. fuit illi essentialis. Ex quo fit, vt quandoquidem is splendor non semper in facie & carne Christi fuit, caro seu facies Christi non semper suam essentiam retinuerit. Quod est ἐκ τῶν ἀδυνάτων. Hæc Danæus contra eos, qui statuunt in Christo splendorem illum non fuisse creatum, & qualitatem extraneam, id est, donum aduentitium ad humanam eius naturam, sed fuisse ipsius essentialis Dei Lucis veram partem carni Christi realiter communicatam.

Extraneum Græcis dicitur ἐπίκτητον; Aristoteli πάθος ἐπίκτητον est affectio acquisita, aduentitia, extranea, superueniens, quæ non pertinet ad constitutionem animantis, & sine qua animās gigni, cōstitui, & viuere potest, vt, morbus qui vel in vtero contractus est, vel in lucem edito postea euenit.

Internum { Quod intus est. / Quod naturam rei constituit. / Quod rem necessario consequitur. / Alias insitum.

Ἔσωθεν est ab interna causa: ἔξωθεν ab externa causa. Accidit productiones vocalium augeri ἔξωθεν, id est, extrinsecus, per consonantium concursum, quam positionem appellarunt.

Lex Homogeneias non admittit in scientia Extraria seu Extranea, seu aliena, id est, nec subiectum nec finem scientiæ attingentia documenta. *Est instar parietis herciscentis fa[illegible]ias*, vt Iurisconsultorum phrasi vtar.

In Politicis Extraneus, seu ἀλλότριος, seu exterus hæres est, qui testatoris iuri subiectus non est. §. cæteri. Institut. de hæred. qual.

EXTRA.

Extra 1. quid proprie significet, notum est, nempe exclusionem vel separationem, vt anima rationalis mortuo homine est extra corpus. Extra rationem alicuius est non includi definitionem alterius (vt subiecti.) Extra esse est non tantum in animo esse, vt singularia, quæ immediate existunt, extra esse dicuntur. Vniuersale, qua vniuersale est, in animo solum est, non extra, inquit Fort. Crell. de Categor.

Omne peccatum externum dicitur esse extra corpus præter scortationem: *Extra corpus, intellige. Obiectiue* id est,

pecca-

peccatum abutitur obiecto aliquo extra corpus posito, vt peccatum ebriosi vino.

2. Extra interdum non tantum à Cicerone & Iureconsultis pro præter (quod annotarunt Syluius, Spieg. & Schardius) sed etiam a Physicis. Sicut enim Iureconsultis dicuntur fieri extra ordinem, quæ legitimo & vsitato ordine non obseruato seu præter ordinem fiunt, & feriæ extra ordinē indictæ sunt, quæ præter consuetudinem existunt: Ita physici ea, quæ fiunt præter naturam seu naturæ ordinem dicunt sæpe fieri extra naturæ legem & ordinem. Extraordinarium tamen dicimus, præterordinarium non dicimus.

Ἄλλως.

Extra primo extrinsecus est, vt, sensu, quæ extra sunt, percipimus: Nihil est extra vniuersum. Opponitur ei intra & intrinsecus.

Interdum idē est, quod Vltra, cui opponitur Citra. Sic Fonseca. Terminus id est, extra siue vltra, quod nihil est rei terminatæ, & intra seu citra quod omnia [a] illius continentur.

[a] id est omnes partes rei terminata.

Nonnunquam idem est quod præter, vt vox extra modum absona, id est, præter modum. Cicer. extra Deum, id est, præter Deum.

Ad extra Scholasticis est respiciens extera seu externa, vt Actiones Dei ad extra, quibus opponunt ad intra.

Extra quam, formula exceptionis est, vt Cic. postulat is, quicum agitur, à prætore exceptionem, extra quā in reum capitis iudicium fiat. Sic Iurisconsulti: Extra quam si quid ita factum sit, vt lege l. 1. §. Labeo. ff. de fluminibus.

In disputatione an Extra Cœlum sit, Vacuū Scholastici dicunt τὸ Extra dupliciter considerari, vno modo positiue, vt si quid circumscriptiue seu contentiue sit extra Cœlum: Altero: negatiue, quod extra Cœlum nihil sit aliud, nec circumscriptiue, nec inclusiue. Primo modo Extra significat differentiam loci, eique opponitur Intra: At secundo modo non, quia intelligitur negatiue, quod nihil sit contentum à loco, sicut materia prima dicitur vna numero, quia non habet multitudinem formarum, nec includit aliquam. 12. Metaphys. Vide Iohan. de Iand. in quæst. in Arist. de Cœl. & Mundo.

Actiones ad Extra tendentes sunt actiones, quibus agens agit in aliquid externum, seu actiones circa obiecta extranea versantes: vt actiones Dei quasi προαιρετικαί, liberæ & contingentes, quæ creaturas respiciunt, etsi in Deo sunt quadantenus seu suo modo, immanentes tamen.

Ad extra tendunt, id est, versantur circa obiecta Deo extranea.

EXTRAHERE.

Extrahere in Physicis speciem motus localis violēti notat, vt extrahere telum è corpore. Transfertur ad ea, quæ animorum sunt, vt ex animo assensionem extrahere.

Extrahere radicem quadratam in Arithmeticis est inuenire latus quadrati per eius analysin.

2. *Extrahere est segregare* à corpore essentiam seu subtiliores partes relictis fecibus. Quod è corporea concretione relicta crassitie elementi extrahitur, Extractum dicitur quasi medulla & pars nobilissima substantiæ totius. At distrahere est diuellere diuersa ante cohærentia, aut vnita. Vide Lexic. M. Rolandi. Estq; separare (scheiden) vel calcinare, id est, res coagulatas in calcem igne soluere (Dicunt etiam hoc cinificare) Calx autem in significatione Chymica non est tantum calx proprie humiditatis in partes tenuissimas, & quasi impalpabiles comminutas.

E repreteculis extracta est nitedula (muris

genus) (quod Ciceronianum est) vt prouerbium vsurpatur.

EXTREMVM.

Primo Aristoteles Topic. 6. loco 45. videtur extremum accipere pro fine seu eo, cuius gratia.

2. Non tamen idem est extremum & id, cuius gratia. Non enim omne extremum dicitur esse cuius gratia (οὗ ἕνεκα) sed id quod est optimum. Quare licet mors sit extremum omnium rerum, non tamen est id cuius gratia: quia non est ἄριστον.

In extremo laborare est in extrema parte laborare.

In extremis laborare est in extremo mortis tempore esse constitutum. Baldus.

EXVPERANTIA, EXVPERATIO.

Exuperantia modo in malam partem accipitur, vt cum vitium excedens dicitur Exuperantia seu hyperbole, cui opponitur vitium deficiens: modo in bonam pro excellentia, vt cum virtutis exuperantia dicitur pro virtute eximia, excellente, heroicave, vt cum Muretus ait, ingratos semper eos existimari, non eos modo, qui prouocati beneficiis gratiam studerent referre nullam, quod mihi ferarum superare immanitatem videtur: Sed omnes omnino, qui quibus in viris aliquam virtutis exuperantiam animaduertissent, non eos omni obseruantia colere, omnibus modis ornare, omni denique genere prædicationis celeberrimos efficere contenderent. Sic Cicero, populus omnem exuperantiam virtutis odit. 2. Tuscul.

Per exuperationem significatio fit, ait Cicer. ad Heren. cum plus dictum est, quam patitur veritas, augendæ suspicionis gratia. Græce ὑπερβολή.

EVENTVS, EVENTA, ἐκβάντα, συμβαίνοντα.

Euentus 1. accipitur pro effecto generatim sumpto, vt cum dicit Cicer. causarum cognitio cognitionem euentorum facit. 2. pro effecto efficientis. 3. pro effecto per accidens, vt casu: seu casu fortuito, vnde ex euentu & per accidens à philosophis nonnullis, vt Piccolhomineo, pro eodem vsurpantur plerumque. 4. Pro exitu alicuius negotij. Sic sæpe oratores, Historici & Politici; Cic. in Rhet.

Euentum committe Deo, & fac congrua recto.

Consiliorum & rerum gestarum Euentus effecta sunt, nempe præmia aut calamitates, vitæ exitus talis vel talis, miser vel felix.

Euentus est finis, id est, exitus cuiusque negotij. De eo dicitur Euentum in manu stultorum versari.

Euentus autem primo sunt aut per se, aut per accidens, vt sunt fortuiti. 2. aut sunt Regulares & ordinati, aut Irregulares. Regulares congruunt cum Regula seu ordine diuinitus vel humanitus constituto. Irregulares sunt extraordinarij, vel confusi ac inordinati. Honestæ causæ ornantur à Deo secundis euentibus, quia Deus illas comprobat, & secundi illi euentus sunt signa comprobationis diuinæ. Euenta nonnunquam opponuntur factis: vt, non euentis, sed factis (vt consilijs) cuiusque fortunam ponderari.

Per accidens] Nempe effecta, quæ præter naturam vel consilium eueniunt. Huc igitur pertinent euentus consiliorum non sperati, non exspectati, vt quando male ceciderunt bona consilia. Nam exspectati & intenti pertinent ad effectum per se à consilio ortum.

Canon.

Causis per accidens non est necesse respondere ἐκβάν, id est, Euentus. Itaque describitur causa per accidens Agens, quod habet euentum alium præter intentum aut ordinatum, cum tamen.

men euentum illum secundum non necesse sit accedere: Fossio est causa per accidens inuenti thesauri, quia voluntas vinitoris erat fodere, vt vites plantaret. Hunc finem & effectum comitatur inuentio thesauri, quem euentum (hoc est casum fortuitum) nec fodiens cogitauerat, nec accedere necesse fuit.

Tales Euentus dicuntur *Raro contingentes*. Barbari dicunt extra semper & frequenter Græce vocant ἀπὸ τύχης συμβαίνοντα.

Vsus.

1. Cicero iniurias, potissimum eas vocat in officiis, quæ fiunt consulto, seu de industria & cogitato (ἐκ τῆς προνοίας) aut perturbatione aliqua, seu repentino aliquo animi motu (διὰ πάθος) (vt quæ proficiscuntur à metu, vt cum is, qui alteri nocere cogitat, timet, ne, nisi id fecerit, ipse aliquo afficiatur incommodo) quæ medium quendam locum inter τὸ ἑκούσιον & ἀκούσιον habere videtur. Τὰ δὲ ἐκ τύχης συμβαίνοντα (quæ fiunt casu, seu fortuito) inter iniurias non numerat, vt cum Cephalus Procini vxorem vepre latentem, feram esse ratus, iaculo confixit. Nam imprudentiæ facta ad τὰ κατὰ τύχην referuntur recte.

2. In eodem euentu potest esse confusio & ordo, diuersa ratione. Nihilque in mundo adeo ἄτακτον est vel geritur, in quo non etiam ordo diuinæ sapientiæ & iustitię aliquo modo eluceat. In parricidio Iudæorum crucifigentium Filium Dei, in seditione Absoloni horribilis fuit ἀταξία, quoad volũtates & actiones humanas, sed ordo fuit quoad consilium & voluntatem, ac finem seu scopum Dei tradentis Filium in mortem propter peccata nostra, & punientis Dauidem ac Absolonem.

Euenire, ἐκβαίνειν, τυγχάνειν, Latini efferunt etiam per cedere, vt Hoc tibi cedit ad mortem: ἐκβαίνει, τυγχάνει. Euentus mortalitatis est Vlpiano casus mortis, seu naturalis fati.

EVENTVALITER.

Distinctio veterum est vtilis & necessaria, qua dicitur aliquid accipiendum esse *Euentualiter*, id est, significatione euentus seu exitus (ἐκβατικῶς dicunt Græci Theophylactus & Basilius) *non autem causæ seu efficacis operationis*. Aliquid exponendum esse αἰτιακῶς, non τελικῶς. Explicationem denique hic est. τοῦ ὅτι: non esse autem disputationem τοῦ διότι, id est, non agi de quæstione, quare sit.

Vsus.

In grauissimis Disputationibus Theologorum vtilitas huius distinctionis manifesta est. 1. Ionæ 3. ad Ionam dictũ est de euersione Niniues. *Adhuc intra quadraginta dies Niniue subuertetur*. Hæc tacitam in se conditionem continent, nempe si ita pergerent viuere, cladem & ruinam vrbis euenturam intra tempus assignatum. Omnes enim comminationes diuinæ conditionem pœnitentiæ includunt. Euentualiter igitur non de causa per se efficiente impietatem Niniuitarum accipiatur, quasi ea in Deo resideat.

2. Dicit Deus ad Mosen Exod. 33. Prædicabo in seu corã te, quod idem est, in nomine Domini, miserebor cuius miserebor, & clemẽs ero, cui ero clemẽs. Hoc à Theologis aliter atq; aliter explicatur. Quorundã expositio fit sensu exclusiuo eiusmodi seu tali: vt Deus dicat, se certis modo quibusdam misericordem & clementem esse, certis contra iusto iudicio gratiam & misecordiam denegare. Alij homines à me ad salutem destinantur gratia mea indebita, alij ad perniciem addicuntur iusta meæ gratiæ denegatione. Interpretatio hæc Augustini & Caluini est. Alii vero ita interpretantur: Clemens ero, cui ero clemens Euentualiter, non

efficacia exclusiua tali, qua aliquibus modo velit Deus placabilis esse, aliquibus vero nolit. Itaque hoc volunt Iehouam dicere: In populo Israel prædicabo doctrinam de Misericordia Dei gratuita: in hoc populo eam doctrinam reuelabo & quasi deponam, qua vna via munitur ad gratiam & misericordiam meam consequendam, vt quisquis me propitio vtitur atq; vtetur, per hanc vnam viam, quæ hic munitur & munita est, illud consequetur.

Ad propositiones seu enunciationes ἐκβατικὰς (euentuales) sunt referendæ ἐπαγγελτικαὶ (denuntiatiuæ) eius quod est euenturum. Deus prædicit Pharaoni euentum futurum, posui te, inquit, &c. Loquitur ἐπαγγελτικῶς seu denuntiatiue, declaratione eius, quod secuturum erat Pharaonis contumaciam seu impiam pertinaciam, cuius author non fuit Deus, nisi forte per accidens & indirecte, vt loquitur Dionysius Carthusianus.

Deuter. 29. hoc pronuntiato, Non dedit vobis Dominus cor intelligens; nihil aliud dicitur, quam hoc quod est: Omnib. his benefactis, prodigijs & portentis non profecit apud vos DEVS tantum, vt ipsum timeretis. Τοῦ ὅτι hic ἑρμηνεία est, non disputatio διότι.

Iactatissimum illud sedecies fere repetitũ in historia; Ego indurabo cor Pharaonis; hoc vult, quod est: Tam multis miraculis apud ipsum edendis tantum induraturus sum eum, nihilque hæc omnia aliud apud ipsum sunt profectura, quam vt ex hac aduersatione (sua quidem ipsius culpa) efficiatur insanior, contraque me & meum populum bacchetur ac sæuiat petulantius. Hæc de essentia huius dicti annotauit M. Bergius.

Disputatio quoque est de vasis iræ Rom. 9. dicáturne ista ratione efficientiæ diuinæ, an Euentualiter? Quidã volunt DEVM ipsum σκεύη ὀργῆς finxisse, seu condidisse. Alij contra dicunt, ista ita dici ἐκβατικῶς non ratione diuinæ effectionis seu ποιήσεως, quod, inquam, ista non ipse quidem Deus εἰς ἀπώλειαν κατήρτισε (in interitum apparauit) cum ipsorum perditionem non velit, sed vel tum etiam, cum propositum ipsi est ob repudiatam illius bonitatem, pessimis modis ea perdere, tamen admirabili patientia diu differt pœnas; quibus digni sunt perire præcipitisque viæ vindictam admirabili patientia sustentat. Theologis hæc sobrie disputanda relinquo.

EVIDENS,
ἐναργής.

Euidens Ciceroni idem est, quod perspicuum. Nec omnino idẽ est quod certum. Quædam enim Fidei nostræ capita non sunt euidẽtia: omnia interim certa sunt, & firma esse dicuntur in nobis. Certitudo respicit πιστοῦ (crediti) obiecti infallibilitatem: Ita certum est, cui si assentiare, non falleris. Firmitas intellectus adhæsionem seu assensionem constantem, quæ excludit omnem formidinem & dubitationem. Euidentia manifestationis modum, quo veritas sic manifesta redditur, vt intellectus non possit non assentiri. Hæc Manifestatio fit aut per cognitionem ἐμπειρικὴν (experimentalem) aut per complexionem notam ex terminis, aut per demonstrationẽ. Differunt igitur Euidens & certum, vt species & genus.

Euidentia dicitur quasi clara seu expressa visio. Al. perspicuitas ad sensum. Certitudini, euidentiæ & demonstrationi opponitur probabile, πιθανὸν (præsumptio.)

Euidẽs causa dicitur αἴτιον προκαταρκτικὸν, (causa procatarctica seu lacessens, seu irritatrix) à Cornelio Celso, causa extrinsecus accidens, Galeno ἔξωθεν προσπίπτουσα αἰτία, vt calor, frigus, fames,

mes,satietas,ebrietas, casus externi,vt plaga,affectus animi,vt mœror,amor, qui sunt extra corporis substantiam atq; habitum, id est, subiectum,morbi. Opponitur huic causa interna,irritata, προηγουμένη. Sed Paulus Ægineta hic interdum impropriè loquitur,nec differentiam hanc vbique obseruat: quod improbant Galenici. Euidens temporaria est προηγουμένη seu antecedens est stata,manens,diuturna.

Sic dicitur Euidens probatio in politicis (vt cũ Euidentia facti,vt cũ quid sensu corporeo coram percipitur) euidens voluntas Testatoris, euidens calumnia,euidens vtilitas.

Euidentiam facti & Notorium exæquãt Canonistæ.

Quod manifestum, apertum & euidens est,nulla potest tergiuersatione celari: dicunt Iureconsulti.

EVIGILATIO;
ἐξέγερσις,ἐγρήγορσις.

Euigilatio primo est propria Physica,sensuum. Estque ἐγρήγορσις ὕπνου λύσις, id est,euigilatio est somni solutio. Seu, vt Somnus est sensuum δεσμὸς seu vinculum:sic Euigilatio est horum ἄνεσις remissio seu λύσις. Itaque vt Somnus est in Categoria Passionis, sic Euigilatio in Categoria Actionis.

2. Est Impropria quidem, sed κατ' ἐξοχὴν vera,ἠθικὴ & spiritualis mentis ac cõscientiæ à vitiorum veterno. Ἐγερτικὸν θυμοῦ est vim animi incitans. Ἐγερτικὸν μανίας est in furorem concitans, insaniam prouocans. Ἐγερσίνοος apud Nonnum est mentem excitans, quæ omnes sunt Metaphoricæ locutiones. Sic ἔγερτος quoque, cuius significatio est passiua,& propriè & Metaphoricè accipitur. Metaphoricè, vt cum sumitur pro prompto & alacri. Sic Latini dicunt Excitatum ingenium. Propriè, vt cum Philosophus dicit: Omnis Somnus est ἔγερτος. Nam Somnus est πάθος partis sensitiuæ (μορίου αἰσθητικοῦ) seu in somno affectum est primum αἰσθητήριον. Quicquid igitur dormit, habet facultatem sentiendi, præditum est sensu. Sed in somno κυρίως propriequе & simpliciter nihil sentitur (ego malo dicere, nihil perfectè sentitur.) Neque enim simul agere & quiescere potest vna & eadem facultas. Ergo πᾶς ὕπνος ἔγερτος. Hoc scilicet argumento Philosophus Euigilationem (Physicam) esse necessariam. *Ea autem est vel spontanea, vel violenta. Illa fit sponte,hæc vi.*

Explicatio φυσικωτέρα.

Euigilatio fit vbi cor se recollegit. Tunc enim minore copia & caloris & spiritus,neque quiete amplius cerebri & exteriorum partium opus est. Itaque plus iam à se emittere incipit, etiam non poscente neque attrahente cerebro, quo fit vt cerebrum rursum incalescat, & potest hoc modo etiam non prorsus perfecta coctione, & halitibus adhuc exhalantibus, euigilatio accidere. Si tamen hæc etiam confecta est,halituũ etiam nihil est,& quasi materia somno præciditur, etsi hæc causa minus principalis videtur,cum durãte etiam exhalatione, sicut interdiu, coctio sine somno fieri possit, si cerebrum non refrigeretur aut humectetur. Itaque etiam inanes à cibo & non crudi dormire possunt. Qui tamen ex somno in fame euigilant, ijs humor cerebri deficiens euigilationem potissimum adfert, etsi sub finẽ coctionis, id est,hac maxima ex parte absoluta & minus halituum est, & qui sunt tenuiores,vt minus ex his liquoris fieri possit, atque ita etiam à corde & ab halitibus, euigilationis causæ in cerebro concurrant, etiamsi in corde vi-

dentur esse præcipua. Cum autem alij aliter temperatum cerebrum habeāt, aliorum etiā cerebrum tardius, aliorū citius incalescit, & liquoris etiam plus aut minus, & tenuiorem aut crassiorē efficit, vt hoc etiam modo aliorum sera fit, aliorum celerior euigilatio. Quorū tenues aut pauci halitus sunt, aut cerebrū calidius est, vt in tenuem liquorem halitus condenset, facillime euigilant, cum neruorum & sensuum organa tenuiter obstruantur, & permultum in his spiritibus animalibus loci seu spatij concedatur. Potest enim à corde & huius temperamento causa accedere. In valde defatigatis cordi plus opus est temporis ad se recolligēdum, & cerebri & nerui vehementius sunt excitati. Itaque in his etiam somnus lōgus & serior euigilatio. Fortassis etiam Lux diurna nonnihil confert ad euigilationem, quod spiritus quasi euocet. Quæ omnia euigilationem, eam potissimum explicant, quæ sponte sit, cumque humectatio & refrigeratio cerebri somnum efficiant, nimirum cum hæc deficiunt, euigilationis causæ præsto sunt. In violenta autem euigilatione quies cerebri turbatur externarum partium commotione, & sensuum organis obiecto oblato tanto, quo sensus fiat, &, quod consequens est, cerebrum simul cum sensu occupari incipit.

L I T E R A

I.

I D E A.

1. SIGNIFICAT speciem seu formam, seu rationem rei externam (quæ extra rem est) ex Aug. l. 83. qq. quæst. 46. Itaque à re ipsa distincta. Nec est forma rei, sed vna ex quatuor causis.

Eius descriptio est generalis vel specialis. Generatim idea est forma seu exemplar rei, ad quod respiciens opifex, efficit id, quod animo destinarat. Seneca Epist. 66. vt pictor habet imaginis eius, quam potest, vel vult pingere, in mente exemplar.

Speciatim, seu peculiariter est forma, seu ratio rei, in mēte diuina, æterna & immutabilis, quam intuens simile quid efficit. Hæc soli Deo conuenit. Vel est essentia diuina ipsamet vt a Deo cognita, tanquam id, ad cuius similitudinem, seu imitationem quandam res ipsa producitur, & in quo etiam res, tanquam in suo exemplari eminenti cognoscitur à Deo. Essentia enim Dei propter perfectionem ipsius est & principium & obiectum cognitionis.

Principium est obiectiuum cognitionis rei, id est, in quo res cognoscūtur tanquam in sui simili. Oportet enim inter ideam & rem esse aliquam similitudinem, quæ modo est vniuoca, modo est analogica, qualis est inter essentiam diuinā & perfectiones creatas. Vniuoca, quæ consistit ex conuenientia essentuali.

Analo-

Analogica, quæ consistit in eo, vt talis fiat vt qualis fuit ab artifice cognita.

Non itaque idea proprie est species intelligibilis, vt quæ sit principium cognitionis quasi formale. 2. significat rei faciendæ cognitionem ipsam quatenus est rei faciendæ conformis, & quodam modo similis.

1. Corollar. Idea igitur principium est operationis per modum exemplaris, quia ad eius similitudinem res effici debet. Vid. in Cõciliatore de IDEA.

2. Corollar. Et idea est in intellectu Diuino vel creato.

De posterioribus dici non potest (quod Aristoteles tribuit Platonicis 1. & 3. Philosophiæ) quod sint formæ specificæ (id est quarum ex participatione, & velut impressione res singulares in vnaquaque specie fiunt) expertes ortus, & interitus à rebus singularibus separatæ & extra intellectum existentes.

Nulla enim res extra Deum est æterna. Et omnis res quę existit hoc ipso, quod in se indistincta est & distinguitur, à qualibet re alia singularis est, illud Theologicum, hoc Philosophicum principium.

Logico idea est species.

Oratori idea orationis est genus dicendi.

Esse ideale, vt loquũtur Barbari Scholastici, est esse alicuius in mente secundum speciem, in qua [illegible] obiectiuo principio, res cognoscitur.

Opponitur ei esse reale, seu esse formaliter, vt cum quidam falso dicunt, creaturas, secundum esse reale (id est, secundum suam existentiam, seu, secundum proprium & particulare ipsarum esse) ab æterno ea extitisse Deo. Hoc contra verum: Omnes res Deus habet in sua natura diuina, vt primo principio Eminenter (Eminenter esse creaturarum est esse Diuinum, quatenus omnes creaturæ sunt Eminenter in Deo) & secundum esse cognitum. Sic Electi antequam essent, fuerunt apud Deum, id est cogniti ab eo fuerunt.

IDEA.

Quid IDEA. 1. Idea est ratio architectatrix (id est secundum quã fit fabricatio) in mente artificis.

Est igitur Ens respectiuum, id est essentia ideę dicitur cõsistere in relatione ad aliud, seu referri ad aliud, hoc est esse exemplar alterius, seu archetypũ. Vocatur & idea prima & exemplar primum & ἀρχέτυπον exemplar.

2. Idea prima, vt & exemplar primum, interdum accipitur pro re per se subsistente, vt cum idea Mundi dicitur sempiterna, vbi Dei sapientia ratioque sempiterna, ac incommutabilis, qua Deus mundum fecit, intelligitur, id est ipse Deus. Platonici vocant Mundum νοητὸν id est, intelligibilem, à nostris oculis remotissimum: cui opponunt sensibilem, quem nos incolimus.

Mundus duplex Platonicis { Exemplaris, idealis, Spiritualis. / Pro exemplaris imagine, Typicus, corporeus.

Platoni Idea Mundi huius est quiddam νοειδής. Nam ipse est Deus qui rerum omniũ, quæ sunt in hoc sensibili mundo formas eminenter in se continet, Philo. Iudæus inquit, primitiua Idea. Idearum omnium est Dei λόγος, Idea mundi non est abstractum quid, vt accidens in mente diuina. Non enim Deus abstrahit rerum obiectarum formas & imagines, cum cogitat & intelligit, non ex vno ad aliud progreditur: cum operatur non ad speciem prius efformatam, in animo opus suum cõsiderat & examinat, ne erret, sicut homines opifices solent, qui nihil nisi ex obiecto exemplari sibi fingere possunt, & in agendo, conficiendoque ἔργα sua vtuntur διανοίᾳ, id est transit

ab vno ad aliud. Itaque mundus idealis vt diuersimode intelligitur, ita probatur & improbatur à sapientibus.

2. Ideæ sumuntur nonnunquam pro conceptionibus seu notionibus animi communibus.

Vitus Amerbachius in comment. de Philosoph. naturali, lib. 2. pag. 79. ait: Aristotelem facere differentiam inter εἶδος & ἰδέαν, ita vt hanc velit esse quiddam, si est, singulare: Illud vero generale, ac tantum notionem, seu rationem communem indiuiduis, nec substantiam absolute.

Aristoteles in lib. de prim. Philosoph. 8. scribit, ἰδέας τῶν καθ' ἕκαστον esse, & χωριστάς. Hoc de communi animi notione accipi non potest.

Ex Gabriele Biel lib. 1. distinct. 15. quæst. 5. Idea est ratio cognoscendi rem, vel Exemplar producendi, id est, ad quod respiciens artifex efficit id, quod in animo destinarit, (sic loquitur Liuius) vt *a* Idea iuris: idea domus *b*.

Ex Augustino de sententia Platonicorũ Ideæ sunt principales quædam formæ, seu rationes stabiles, & immutabiles, quæ ipsæ formatæ non sunt, ideoque æternæ, (quæ non possunt neque oriri neque accidere) & semper eodem se habentes modo, quæ diuina intelligentia continentur.

E Gabriele Biel.

Singula propriis creata sunt rationibus, quæ sunt in ipsa mente creatoris. Rationes hæ sunt Græcis Ideæ εἴδη, λόγοι.

Ex Iohannis Serrani argumento in Parmenidem Platonis.

Sed antequam de re ipsa dico, ἰδέας vocabulum prius est mihi explicandum, ne fallat ὁμωνυμία. Non ita hic sumitur, vt quum dicimus ἀγαθὸς ἰδέαν, pro eo, qui est bona forma, id est, formoso: vel ἰδέα λόγου, pro genere dicendi, vel ἰδέα σώματος, pro eo, quod Latini dicunt speciem oris: nec vt illud Thucydideum, πᾶσαν ἰδέαν πειρᾶσαι, pro ad omnes artes se conuertere, nec vt illa ἰδέα κακοτροπίας, χυλῶν, & cætera id genus. Quæ quidam alioqui Grammatica obiter noto, vt verus istius vocabuli apud hunc authorem, & in hoc quidem argumento, vsus intelligatur. Diogenes Laertius, non ignobilis rerum Philosophicarum rapsodus, ait apud Platonem ἰδέαν, γένος, παράδειγμα, ἀρχὴν καὶ αἴτιον, esse synonyma. Et recte: Ille enim est harum rerum genuinus vsus apud hunc Philosophum. Et ne omnia colligam, illustres quosdam locos tantum commonstrabo, ex quibus appareat ἰδέαν & αἴτιον, apud Platon. idem significare. In Phædone, quod εἶδος & ἰδέαν vocauerat, αἴτιον sæpissime vocat: pag. 97. 98. 99. In Philebo, τὴν τἀγαθοῦ ἰδέαν, de qua copiose disputat, αἰτίαν δημιουργοῦσαν vocat, & seipsum exponens, τὸ δὲ ποιοῦν, inquit, καὶ αἴτιον ὀρθῶς ἂν εἴη λεγόμενον ἕν, pag. 26. Et vi. de Repub. postquam de illa τἀγαθοῦ ἰδέα, in cuius cognitione maximam versari dicebat disciplinam, sæpius egisset, addit tandem: Τοῦτο τοίνυν, τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γιγνωσκομένοις, καὶ τῷ γιγνώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδὸν, τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν φάθι εἶναι, αἰτίαν δὲ ἐπιστήμης οὖσαν καὶ ἀληθείας. Et ibidem ait: τὸ εἶναί τε καὶ τὴν οὐσίαν, ὑπ' ἐκείνης rebus ipsis, προσεῖναι: Sicuti iam annotauimus. In Timæo pag. 28. Πᾶν δὲ αὖ τὸ γιγνόμενον ὑπ' αἰτίου τινὸς ἐξ ἀνάγκης, γίνεσθαι. παντὶ γὰρ ἀδύνατον χωρὶς αἰτίου γένεσιν σχεῖν. Tum addit: Τοιούτῳ τινὶ προσχρώμενος παραδείγματι τὴν ἰδέαν, καὶ δύναμιν ἀπεργάζεται, & ὁ δ' ἄριστος τῶν αἰτιῶν, loquens: περὶ τῆς ἰδέας δημιουργούσης: ibidem quod ἰδέαν, δύναμιν, αἴτιον, vocarat ἀρχὴν vocat. Et in eodem δι' ἅς τε αἰτίας, καὶ προνοίας

φρονίας γέγονε θεῶν, & διανοίᾳ αἰτιωτάτη & λεπτὰ τὰ τῶν αἰτίων γῆν. In ſumma ne in re perſpicua immorer, illud conſtat ἰδέαν & αἴτιον apud Platonem eſſe συνώνυμα: ita vt quum legimus inſcriptionem de Idea, norimus agi de cauſis: ne (vt nonnulli iocantur in re ſeria, ad hanc doctrinam eludendam) Chimæras quaſdam ſiue Tragelaphos, Idearum nomiue intelligi arbitremur. Hoc addo ἐκ προσθήκης, Platonem non ex ſe inueniſſe hoc vocabulum, ſed illud ab antiquis Philoſophis ſumpſiſſe; quo nimirum cauſarum vis atq; efficacitas à fortuna, & rerum fortuitarū temeritate diſcriminata, ἐμφυτικότατα repræſentatur. ἰδέα enim eſt παρὰ τὸ ἰδεῖν. Vt ergo opifex, artis & induſtriæ auſpiciis aliquid acturus, opus futurum habet in animo ita delineatum, vt illud quaſi præſens conſpicetur, antequam reuera extet: ita & certa ſunt cauſarum veluti ἐκμαγεῖα, in quibus rerum opifex futuras res veluti præſentes contemplatur. Contra, cæca eſt & improuida fortuna, mentis nimirū perſpicuitate deſtituta. τὸ γὰρ τυχηρὸν ἢ προςτυχὸν, ἄτακτον τῆς φρονήσεως δημιουργεῖν, vt ait noſter Philoſophus (Plato) Deus ergo vel natura, veluti periti artifices, certa cauſarum prouidentia agunt, ac proinde certa eſt in ipſis rerum ἰδέα, atque repræſentatio. Addo ἰδέας vocabulum ſumi etiam pro communi illa notione, quæ dicitur de pluribus numero differentibus: ſicuti apud Ariſtotelem. Sic ſatis deſignata eſt vocis vis & poteſtas.

IDEATVM.

Ideatum eſt vi Ideæ productum, ſeu eſt Ideæ effectum. Sic Gabriel Biel. lib. 2. diſt. vlti. quæſt. vlt. Idea eſt exemplar, ad quod agens per Intellectum reſpiciens producit Ideatum. Albertus Magnus, radius diuinus eſt Idea diuina repræſentans ſe in ideatis, vnde ideata ſimpliciter quidem plura ſunt re, ſed vnumq; in quadam ratione analogiæ ad ideam, quæ ſimpliciter vna eſt ſubiecto & re, licet ſit ibi aliqua pluralitas rationis, reſpectu diuerſorum ideatorum, quorum quodlibet habet rationem ipſi propriam, quæ tamen non ſimpliciter pluralitas eſt in Idea prima. Hic ideatum idem eſt, quod productum eſt ab Idea. Albertus Magnus in expoſitione cœleſtis Hierarchiæ.

IDEM numero, vnum numero, ἓν κατ' ἀριθμόν.

Numero idem eſt; 1. quod penitus eſt ſecretum ab omni alio, & plane eſt indiuiduum, vt quiuis eſt numerus, qui ab omni alio ſua ſpecie eſt ſeparatus, nec addi ei quicquam, vel detrahi poteſt, tota ipſius mutetur ſpecies: ita eſſentia quælibet, tota eſt, & indiuidua quicquid eſt.

2. Numero vnum dicitur, tempore & loco circumſcriptum, ὅ τῷ καθόλου εἴδει ſeu vniuerſali diſtinctum.

Quæritur, an corpus viuum & mortuum ſit vnum numero?

Corpus viuum & mortuum vnum numero
- Eſt
  - Suppoſiti
  - Materiæ
  - Quantitatis

  ratione
- Non eſt ratione formæ.

IDENTITAS.

Identitas eſt affinis vnitati: vt diuerſitas multitudini, ſed non eſt cum illa eadem. Nam identitas eſt χέσις vnius

eiusdem ad alterum idem: vt è contrario diuersitas est σχέσις vnius diuersi ad alterum diuersum: Vnum vero & diuersa sunt entia absoluta. Identitas vt definit Timplerus, est conuenientia vnius entis cum alio orta ex vnitate alicuius tertii (quā fundamentum vocant Scholast.) quod vtriq; conuenit. Est a. ταυτότης, vel Realis, vel Rationis. Realis; qua vnum ens cum alio respectu alicuius tertii, realiter, vere, vel Tanquā idem est. Rationis idētitas est, qua vnū ens cum alio tanq̄, alio ratione est idē. Ratione idē esse, est secundū mentis nostræ conceptū idem esse. Talis est idētitas eiusdē ad seipsum, quia hic extrema nō sunt re ipsa diuersa, sed ea tātū ratione distinguuntur, Intellectus enim eodē vtitur, vt duob. vt hic homo est sibi ipsi amicus. Identitas igitur non est vnitas formaliter, sed in sensu causali, hoc est, fundatur in vnitate. Secundo identitas, κατ' ἐξοχὴν dicta, fundatur in vnitate substantię, seu essentiæ. Ita similitudo non dicitur identitas: idem iudica de qualitate.

IDENTICA.

Identica est prædicatio eiusdē de eodē: estq; identica

- Simpliciter per se & naturalis
  - Eiusdem voce etiam gladius est gladius.
  - Eiusdem aliter nominati: vt Ensis est gladius σκάζοντες, sunt iambi claudi: Hoc est corpus meum, id est Thomę Aquinati hoc quod continetur, seu latet sub specie panis est corpus meum. Hoc est corpus meum, id est Lutheranis, hoc quod latet seu continetur sub substantia panis est corpus meum.
- Ὁπωσοῦν, quodammodo per accidens & non naturalis, vt subiecti de accidente: vt albū est lignū, hæc prædicatio significat illud cui accidit esse albo esse lignū. Non igitur ipsum albū, sed id, quod est subiectum albo dicit esse lignum. Zabarella & Auerroes.
- Ab hac differt ἀδολεσχία, inutilis repetitio, cum sæpius de re quadam prædicatur idē eadē significatione, quæ est vel explicata, vt est homo, homo albus, vel implicata, vt Dialectica est ars & via docendi. Arist. lib. 6. Top. Scheck. in organo περὶ ἑρμηνείας, pag. 134.

Identica prædicatio est

- Omnino in qua idem prorsus est subiectum cum prædicato.
  - Thomas est Thomas. Sic Scotus.
  - Ego ipse sum: ait Christus.
- Fere quodammodo cum aliqua intercedit identitas inter substantiam & pręadicatum
  - Hic homo est Deus: sic Bonauentura.
  - Iesus est homo. Idēticæ hæ sunt, qua vnū vere affirmatur esse alterū. Sic Greg. de Valent.

In prędicationibus veris propriisq; affirmatis identitas significatur.

- Secundum formam
  - Vtriusq;: Homo est animal rationale.
  - Alterius: Secundū essentiā.
- Secundū vtriusq; suppositum seu subiectum tantum.
  - Homo est albus.
  - Hic homo est Deus verbū.

Explica-

Explicatio per Exempla Valentiniana.

Cum de homine vel de corpore affirmo, quod sit album, nō secundum formæ vtriusque vnum de altero affirmo, sed solum secundum subiectum seu suppositum vtriq; commune. Sensus est enim, hominem, vel corpus esse id, quod habet sibi adhærentem albedinem. Id enim significat proprie albū, nempe habens albedinem. Hoc autem modo, & sensu identitatem etiam corporis & albi similiter secundum suppositum siue subiectum significo. Illud enim ipsum suppositum, seu subiectum, quod est corpus identice est est habens, seu est id, quod habet albedinem inhærentem, quod significatur proprie per nomen album. Cum autem dico, homo secūdum suam essentiam est animal rationale: quia non modo secundum suppositum, sed etiam secundum formam vtriusque, alterum de altero affirmo similiter identitatem secundum formam eius, quod significat vox homo, & eius, quod significat vox animal rationale denoto.

Vsus.

In omni effato, quo vnum de altero vere proprieq; affirmatur, aliqua identitas vtriusque significatur pro modo ipso & ratione affirmationis, vnius de altero, vt si secundum formam affirmatur, identitas significatur secundum formam. Si secundū suppositum seu subiectum tantum, itidem necesse est vt significetur identitas secundum suppositum seu subiectum. Sed inter hominem Christum secūdum proprium suæ humanitatis suppositum naturāq; diuinam, & id quod proprie significat nomen Deus, verbum, omnipotens &c. vere potest significari identitas, non autem inter Christi humanitatē, seu Christum secūdum humanitatem & id quod itidem eiusmodi nominibus, nempe verbum, Deus, omnipotens, &c. significatur.

Ergo homo Christus secundum suam naturam diuinam ac humanitatis suæ propriam hypostasin vere & proprie affirmatur esse Verbum. Deus Omnipotens, non autem etiam ipsa Christi humanitas seu Christus secundum humanitatem. Ass. probatur. Quia nomina illa Verbum Deus Omnipotens significāt id, quod per essentiam suam internam habent, id est habens subsistentiam verbi, habens diuinitatem, habens omnipotentiam. Homo autem Christus secundum personam quidem humanitatis suæ, & suam naturam diuinam, non autem secundum humanitatem, identice est id, quod per suam essentiam habet subsistentiam verbi Diuinitatem & Omnipotentiam. Ita fit vt inter hominem Christum secundum suum proprium ὑφιςάμενον suamq; naturam diuinam & significatam illorū nominum, verbum Deus omnipotens vere possumus significare identitatem, nō autem inter significatum eiusmodi nominū & Humanitatem Christi seu Christum secundum ipsam etiam humanitatem. Et cum hæc fuerit Syllogismi propositi assumptio, recte etiam sequitur cōclusio. Vere proprieq; affirmari non posse Humanitatem Christi esse verbum Deum omnipotentem, Gregor. de Valent. contra πρόμαχον πανταχυσίας. Ἀδυνατον est prorsus vt Homo sit secundum formam seu essentiam hominis idem cum Deo. Induceretur enim identitas Formarum, quæ gignit ἀντίφασιν. At δυνατὸν est secundū suppositum postquam caro diuino supposito est vnita personaliter, vbi identitas aliqua significatur, ibi cessat disparatio. Cum aliquid de altero proprie affirmatur & vere, vt hic homo est Deus, eiusmodi affirmatione aliqua identitas significatur. Ergo ibi cessat

disparatio, id est, etsi naturę ipsæ disparatæ sint, tamē Hic homo & Deus disparatorū hic rationē nō sustinēt: identitas intra hunc hominē & Deū, quę est in supposito, non patitur disparationē.

Syllog. Quæ vnum sunt secundum suppositum (non secundū naturam seu formā) non habent rationem disparatorum. Homo Christus & Deus sunt vnū secūdū suppositū: vnde recte dicitur persona filii hominis est persona filii Dei. Persona humana est eadē diuina. Ergo nō habēt rationē disparatorū.

Disparata de se mutuo affirmari nequeunt, si in vllo vno vel subiecto vel supposito conueniant.

In vera enim affirmata necesse est vt pdicatū in aliquo sit idē cum subiecto. At quę in inusitatis huius mysterij enūtiatis disparata de se mutuo enunciantur, ea secundum commune vtriusq; suppositum vocabulis cōcretis. (Deus & homo) significatum enunciantur. Ergo proprie disparata non manent. At hic humanitas est Deus, Deitas est passa, mortua, nulla significatur cōmunio in supposito. Ergo proprie enunciantur disparata, & falsę sunt hę enūciationes.

IDIOTISMUS.

Idiotismus accipitur dupliciter. 1. pro proprietate linguæ alicuius, vt idiotismus Hebraicus, id est Hebraismus. Idiotismus Attic⁹, id est Atticism⁹. 2. pro vulgari dicendi modo, quem facit Scaliger electæ orationis vitiū lib. 4. poetic. pag. 1.

IGNIS.

Ignis significatus
- Proprius
  - Elementaris, simplex & purus εἰλικρινὴς. Hic verū colorem nō habet sincer⁹ & à fece terrena liber est in ppria regione.
  - Visualis διακονικὸς nostras: Mixtus, vt Ignis in Alembico. Eum perfundit flauus color ab opaci terræ admistione.
- Transsumptus, sic calor febrilis, & Erysipelas, dicitur ignis, item scortū.

Itē incēdia in aere, meteora ignita, seu ignes meteori ὑπεκκαύματα Aristoteli (Alio significatu Hippocrates 1. Aphorismorum alimēta vocat ὑπεκκαύματα, nēpe quia calorem naturalem fouent.)

In historiis Africanis scriptum est, ait Scaliger ignem in Lybia pro Deo habitū quē Vestaliū ritu perpetuū seruarēt.

Ignē pro cœlo accipere alienū est à Philosopho: etsi cū in prouerbio dicitur, Miscere terrā πυρὶ πῦρ videatur dictū, pro cœlo seu æthere. Ignis Physicus seu naturalis πῦρ φυσικὸν Aristoteli est calor naturalis, in quo posita est vita, cuius caloris extinctio mors.

IGNORANTIA. ἄγνοια.

Ignorantia Aristoteli est
- Puræ negationis: Mera & absoluta scientiæ negatio κατ' ἀπόφασιν. Cum tota penitus abest cognitio.
- Prauæ dispositionis (κατ' διάθεσιν) notitia falsi, opposita notitię veritatis, vt cum quis prauam cogitationē animo fouet, qua se ipsum & alios decipit. Hoc omnimodo peccatum est. Vel quasi incoatæ formæ.

Vsu. Ignoratio à qua incipit discursus Philosophicus, est ignoratio, quasi incoatæ formæ, non puræ negationis.

Purę negationis est
- Iuris. Hæc est vitiosa, cum est affectata.
- Facti. Hæc nō semper est peccatum.

Ignorantia Platoni est
- Philosophica (κατ' ἀπόφασιν Aristoteli) eorum qui nihil sciunt, discere tamen cupiunt.
- Sophistica, (κατὰ διάθεσιν Aristoteli) eorum qui peruicaces & obstinati discere nolunt.

Recipiēs rē alienā bona fide, siue per donationē, siue per emptionē, aut cōmutationē nesciēs nec credēs eā male acquisitā, nō tenetur eam restituere, si ignorantia nō fuerit crassa. Hostiensis.

Si recipiens rem alienam, ſcit probabiliter eam eſſe raptam, & tamen neſcit à iure ciuili prohibitum eſſe eam emere, eius ignorantia non excuſat, quia illa prohibetur, à iure naturali traxit originẽ. Hic habet locum axioma: Ignorantia facti, non iuris excuſat.

Craſſa ignorantia dicitur, cum non diligenter inquiritur de re.

Ignorantia eſt vel quæ agnoſcitur ἀναμάρτητος vtilis, cum ea ignoramus, quæ erant nocitura. Plat. 2. Alcibiade, vel cum putat aliquid quis ſcire, quod ignorat ἐπονείδιστος, cum ea ignoramus, quæ noſſe debemus.

Ignorantiæ conſcientia eſt commoda ad diſcendum παρατικὸν.

Ignorantia prauæ diſpoſitionis eſt, cum cognitionis quædam ineſt facies, ſed neutiquam ſuis picta coloribus. Idq; duobus euenire modis poteſt: Vno quod ſit falſa concluſio, non ſolum è falſis, ſed etiam è veris: veluti ſi dicas, Quadratura circuli non eſt in natura. Falſa eſt hæc, omne enim ſpatium definitum, alicui definito æquale eſſe oportet: adde rationẽ: Quia noſcitur ab hominibus. Hæc ratio vera eſt, quæ tamen ex ſe ipſa falſam peperit ſciẽtiam: Altero modo cum vera ſit, aut è falſis, aut non neceſſariis. Non enim eſt ſciẽtia, ſed opinio: Neq; ille qui eo habitu præditus ſit dicere queat: ſcio. ſed ita mihi videtur. Scaliger poetic. lib. 3. c. 1.

Ignorantia ἀποφατικὴ, eorum eſt, qui cum nihil ſciãt, tales quippe vulgo videntur eſſe, vt vulgus, rude & indoctũ.

ἐκτικὴ eorum, qui ne id quidem ſciunt, quod nihil ſciant, ſed falſo ſibi & aliis perſuadent ſe ſapientes eſſe, tales ſunt ſophiſtę δοξόσοφοι, eruditionis famam & opinionem affectantes. Theodorus Zwingerus in Theatro vitæ Hum. vol. 3. pag. 203.

ILLABI.

Illabi eſt intime eſſe præſens alicui ſecundum ſubſtantiam & præſidentiã, Gab. Biel. lib. 2. diſt. 8. quæſt. 2. Illapſus eſt talis præſentia, ſeu eſt ingreſſio ſecũdum ſubſtantiam & regimen, ſeu dominationem plenam, & opponitur ingreſſui ac influxui, ſecundum effectum gratiæ, vel malitiæ. Ita Deus dicitur illabi animæ. Scoto præſentia Dei per illapſum frequens eſt, ὁ λόγος dicitur humanam naturam ſibi ita appropriare, & quaſi ad ſe attrahere, vt illapſu, ſeu influxu ſuæ perſonalitatis eam ſingulariter ſuſtentet & geſtet. Sed generalius etiam ab aliis accipitur pro influere etiam ſecundum operationem, & ita illapſus etiam eſt operatio, ſeu ingreſſus ſecundum effectum, ſeu virtutis alicuius exertio. Sic Dei in Paulum Apoſtolum illapſus ſeu influxus dicitur, pro gratioſa quadam in eum operatione. Vid. Lombard. lib. 3. diſt. 6. Thom. part. 3. quæſt. 2. artic. 1. Gregor. de Valen. Tomo 4. quæſt. 1. punct. 1. Zanchium de incarnatione pag. 200.

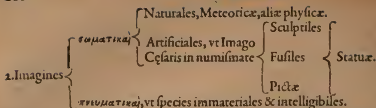
Illapſus ſanctificatus Spiritus Dei dicitur, cum datur in donis Spiritus Sanctus, illapſu ſuo ſanctificatiuo hominem per gratiam inhabitat.

Illapſus { Generalis
Specialis in vnione perſonali.

IMAGO.

1. Imago eſt homonymũ, vt & exẽplum. Nam imago aut eſt id, ad quod vel ad cuius exemplum, aliud fit vel eſt: aut eſt id, quod ad aliud ſeu ſecũdũ aliud fit. Priori ſignificatione Imago dicitur ἀρχέτυπος, & πρωτότυπος, vt Deus, poſteriori imago eſt ἔκτυπος expreſſum quid ad illã priorẽ, vel eã adumbrans, ſeu quaſi lineamentis quibuſdam repræſentans, vt homo. Sic accipiũt Platonici, & ex horum dogmate illud in Geneſi, Faciamus hominem ad imaginẽ noſtrã, interpretãtur nonnulli de Idea, quaſi pformata in Deo ab ęterno. Sed hæc nõ ſatis cõuenit veritati hiſtoriæ. Vid. prælectiones F. Iunij in 1. cap. Geneſ. & Cyrillum lib. 2. cont. Iulian.

2. Ima-

Pictæ) Muta imago, Ciceroni est pictura.

πνευματικαὶ) Huc refer imagines, quibus animi pulsantur, imagines memoriaq;: item quæ multis physicis, fluere à corporibus solidis dicuntur.

3. In oratoria imago est oratio demonstrationis corporum aut naturarum similitudine. Et imago est formæ cum forma, cum quadam similitudine collatio. Cice. de inuent. & ad Herenn.

Theologorum hæc est distinctio.

4. Imago hæc est increata, & essentialis & immutabilis: vel creata accidentalis & mutabilis. Christus est imago Dei patris, sed non res creata, neq; tenuiter adumbrans, sed plene exprimentis patris ὑπόστασιν. Homo est imago & similitudo Dei vt ἀρχιτύπου creata, maiestatem & perfectionem Dei adumbrans, est μέτοχος Dei κατὰ μετάδοσιν.

Porro in nomine Theologi imaginem dupliciter considerant: primum secundum creationis legem, seu in natura & conditione hominis, vt primum à Deo extitit. Ita *quæ* in homine est imago Dei, cōsistit in tribus. 1. *In Essentia*, nempe anima spirituali, immortali, intelligente, volente, quæ post lapsum mansit: 2. *In Rectitudine*, quia in mēte hominis fulgebat lux recte agnoscens Deū, in voluntate, corde, appetitionibus est cōformitas cūDeo. 3. *In statu*, quia homo imperium tenebat in creaturas, cum omnium bonorum affluentia, & felicitate. Hæ duæ partes imaginis ex peccato sunt amissæ. Deinde secundum legē instaurationis, vel gratiam Dei, prout in Christo indies renouetur, & perfectionem summam olim adeptura est. Ioachimus Camerarius vocem Imago, deducit ab antiquato accusatiuo Im, ab Is, pro. eum, vt sit eum referens.

IMAGO.

Imago vox relatiua est, cui respōdet πρωτότυπον, & est similitudinum species.

Imago rei
- Non communicans in natura, cum eo, cuius est imago, sic statua ænea est imago hominis.
- Eandem habens naturam cum re, cuius est imago, vt filius Regis, in quo imago patris apparet, & est eiusdem naturæ cum ipso: sic verbum Dei, non solum est imago, sed & filius. Verbum in intellectu conceptum est imago, vel exemplar, substantiæ rei intellectæ.

Imago opticis est forma visibilis à polita superficie reflexa. Albazen in proœm. lib. 5. c. 1. prop. 1. seu est, forma in Speculo comprehensa. Vitello def. 13. lib. 5.

Imago aut est rei veræ, aut rei falsæ. Rei veræ seu extantis, imago est vel essentialis, vel accidentalis. Essentialis in diuinis est character hypostaseos Dei, Filius vocatur etiam φυσική. Accidētalis est in creaturis μιμητική, estq; vel mundus, vel rationalis creatura, vt quod dignitatem causalitatis, Deus etiam cum creaturis, cōmunicauit pro ipsa-

ipsarum modo. Mero... ab Eustathio magnumDei idolum dicitur. Sæpe enim idolum accipitur pro imagine siue ea parua sit, siue magna, Rationalis creatura, vt Angelus vel homo, qui (Homo) imago dicitur κατ᾽ ἐξοχὴν propter imperium in res omnes inferiores, & rursus ex hominibus vis κατ᾽ ἐξοχὴν imago & gloria Dei appellatur 1. ad Cor. 11. quia potestatem etiam habet in vxorem, quam nō habet hæc in illum. Imago rei falsæ, per synecdochen dicitur Idolum. Dico per synecdochen, quia interdum etiam per idolum imago rei veræ intelligitur, vt effigies veri hominis Sapient. 14. Gen. 21.

Differt imago à simili, vt species à genere. Non enim omne simile habet rationem imaginis. *Varia imagines nominatur idola. Cic.*

Imago
- sit
  - Expressa è re, cuius est imago. Sic filius est Imago patris. Tui vultus imago, quæ est in speculo, ex tuo vultu expressa est.
  - Efformata ad exemplar, seu formam rei. Sic princeps pictus est imago viuentis principis.
- Referat specificam rei cuius est imago
  - Essentiam, vel figuram (aliamve qualitatem)
  - Vtrumq;.

Itaq; ouum non est imago oui, etsi simile sit ei.

Vsus.

Quæsitum est, qualis imagoDei attribuēda sit animæ nostræ. R. anima nostra habet imaginem diuinitatis κτιστὴν & μιμητικὴν, non φυσικὴν, quæ filio Dei tribuitur, vt qui φύσει εἰκὼν (expressissima) Imago sit τοῦ θεοῦ ἀοράτου, creaturis etiam alijs, quam homini attribuitur imago Dei. Plato enim disserit Mundum esse effigiem Dei (quo fit vt dicant Scholastici, creaturas esse creatoris explicationem) sed non κατ᾽ ἐξοχὴν.

IMAGINARIVM.

Imaginarium accipitur passiue (sicut aliquandoNuncius pro ipsa re nunciata) pro eo quod Barbari dicunt imaginatum, Latini imaginatione conceptum, effictum, phantasia adumbratum, cogitatione informatum.

In iure dicuntur imaginaria (vt venditiones, quæ non vere, sed simulate dicis causa fiunt; nostri dicunt **zum schein vnd** pro forma.

IMITATIO.

1. Generaliter. Est alicuius ex aliquo expressio, seu est exempli ab aliquo trāslatio: Est vere expressio: Imitari enim est aliquid ex aliquo exprimere, exemplum ab aliquo transferre. Cicero ait: In omne re vincit mutationem veritas.
2. Specialiter Imitatio in oratoria est, qua impellimur cum diligenti ratione, vt aliquorum in dicendo similes esse velimus, vt ait ad Herenn. Cicero.

Imitatio
- Recta, temeraria, vitiosa.
- Deprauata, temeraria, inconsiderata.

Æmulatio plus est quam imitatio, vt cum dicitur: Fiunt parodiæ, non solum per imitationem, sed etiam per æmulationem. Talis modus est, qui non solum imaginem aliunde sumptam, artificiose suis numeris absoluit, sed etiam eam multo ampliorem & splendidiorem efficit. In hac re Virgilius magnus artifex inuentus est, cum 4. Æneid. Catullum non solum imitatus est, sed etiam æmulatus in Didone sua: Barthol. Rictius in lib. 2. de mutatione poetica. Ciceroni tamen aliquando sunt paria, vt cum dicit: Ille æmulus & imitator studiorum meorum.

3. Imitari pro assimilare vel effingere in

Ee

malam partem accipitur à politicis: vt imitari chirographum, id est adulterare, quod capitale crimen est. Sic Imitator pro effectore, Imitatio pro adulteratione, effictione. vide l. quid sit falsum. ff. ad legem Corneliam de falsis. Cæsar Maximilianus symboli sui imitatorem Erardum, à sylua, post amput...m dextram vltore gladio puniuit frequẽti curia apud Laureacũ.

IMMEDIATVM.

Quod est, vel fit sine medio, vel logico, vel physico, vel artificioso, vt Mediata Manducatio, quæ fit per medium seu in alio obiecto. Immediata, quæ fit sine medio.

1. Propositio { Mediata | Immediata secundum { Rem: seu ratione rei. | Cognitionem, id est rationem ipsius cognitionis. } } Est & propositio, non solum secundũ cognitionem, sed & secundum rem immediata vt principium demonstrationis.

2. Propositio immediata in materia est necessaria vel cõtingente. Ratione cognitionis animę datur immediata propositio etiam in materia contingente & probabili, cum enim propter magnam rei probabilitatem opinamur aliquid per se ipsum, non ductu aliquo medio, hæc dicitur opinio mediatæ propositionis ab Aristotele. Si res ipsa spectetur datur propositio immediata in sola materia necessaria. Vid. Zabarell. in 1. post. analyt. text 165.

Quælibet immediata propositio potest à posteriori, Id est, per effectũ posteriorem demonstrari, vt hic homo est λογικὸς per medium γελαστικόν. Et tamen dicitur, immediata, quia nullum habet medium prius, quod sit causa, non solum cognitionis, sed etiam rei.

Immediata Aristoteli etiam indiuidua { Affirmatiua, quæ medium non habet, quod sit causa inhærentiæ, prædicati in subiecto. | Negata, cuius & subiectum & prædicatum, est genus summum, vt nulla substantia est qualitas. }

Immediate prædicari Aristoteli lib. 1. poster. analyt. context. 104. est indiuidue prædicari: Hoc est, cum nulla causa media interposita est, per quam subiectum de prædicato affirmetur vel negetur, hinc dicitur indiuidue prædicati propterea, quod propositio per medij interiectionem diuiditur in duas, per quas demonstratur.

Immediatius se habere ad aliquid Scoto est, esse propius, essentialius, magis intimum alicui, q̃ magis habent rationẽ perfectionis, vt illud, quo suppositum constituitur formaliter, immediatius se habet ad naturã, quam proprietas aliqua. Dicitur immediatius aliquid dupliciter vel positiue, vel negatiue. Positiue ita vt nullum sit mediũ inter primum & vltimum. Negatiue ita, vt excludatur medium inter extrema.

Immediatius positiue est, ꝙ tanquã medium inter extrema includitur. Immediatius negatiue dicitur, vbi aliquid tãquam mediũ magis excluditur ex gratia. Superficies est immediatior substãtiæ quam color, ita vt habeat rationẽ mediũ positiue inter illa, scilicet colorẽ & substantiam. Sed potentia ridendi est immediatior homini, quã color negatiue. Non enim mediat inter extrema illa positiue, sc. hominem & colorẽ, sed magis excluditur mediũ inter hominẽ & potentiã ridẽdi, quã inter hominẽ & colorẽ. Scot. in Quodl. q. 4. q. 1.

IMMORTALIS, ἀθάνατος.

In disputationibus vtilis est distinctio.

Immortalis dupliciter accipitur. 1. pro eo quod est Non posse mori, quod vnius Dei est. 2. Pro eo quod est posse nō mori, quod hominis est. Adam⁹ enim potuisset nō mori, si nō peccasset.

Vsus huius distinctionis est in disceptatione quæstionis, An primus homo sit creat⁹ immortalis, seu an fuerit ab ipsa creatione protoplasti ἀθάνατος, & an verum sit, mortem σωματικὴν primorum nostrorum parentum fuisse pœnam peccati, quæ quidā negant. Idem iudica de voce ἀναμάρτητος.

Ἀναμάρτητος est, vel qui potest non peccare, vt homo ita conditus est, vt potuisset nō peccare, si voluisset: vel qui non potest peccare, quod proprie solius Dei (immutabilis prorsus) est. Scholastici vocant Impeccabilem. Vide Ludouici Lucii discep. schol. in qua distinctiones hæ aduocantur contra Socinianum Guttichiū. Nō tamen debeo dissimulare τὸ ἀναμάρτητος proprie significare negatiue eum, qui non peccat & eū qui peccare non potest: Et item τὸ ἀθάνατος eum, cuius esse non desinit, seu desinet ὁ μὴ στερησόμενος τοῦ εἶναι, sicut loquitur Nazianzenus.

IMMORTALITAS.

Immortalitas quatuor modis sumitur.

Immortalitas naturalis ex qua Deo substantialiter inest, homini non conuenit.

1. *Pro impotentia, seu potius impossibilitate moriendi absoluta* & natura, ita sol⁹ Deus immortalitatem habet, vel potius est ipsa immortalitas.

2. *Pro impotentia moriendi ex gratia* creationis, ita angelis & animæ humanæ conuenit immortalitas.

3. *Pro impotentia moriendi ex gratia doni*, seu ex Dei pietate: sic corpora beatorum incorruptibilitatem, & immortalitatem habebunt.

4. Pro potentia non moriendi, seu negatione actus moriendi, ex aliqua hypothesi; licet id cui hæc negatio conuenit in se sit mortale. Secūdum hunc modum, homo primus creatus est immortalis. Etenim homo ante peccatum immortalis erat corpore ex hypothesi vnionis cum anima originaliter perfecta immortali. Corpus licet in se compositum materiatum, corruptibile tamen vi animæ perpetuam humorum, spirituum harmoniam erat conseruaturum, ab omni morborum intemperie, lue, morte immune, si non interuenisset peccatum. Dauid Paræus in lib. de grat. homin. prim.

Homo potuisset non mori, si non peccasset.

Obiectio. Hominis natura fuit ex elemētis & humoribus contrariis conflata, vnde interna manat potentia corruptionis, fuit generabilis, cibo & potu indiget. Ergo etiam mortalis fuit & corruptibilis. Soluitur distinctione potentiæ & actus. Corpus in se fuit mortale. Potentia licet nunquam moriturum esset ante peccatum, sicut caro tua nunc est vulnerabilis, licet etiam nunquam vulneretur. Nota hic obiter aliud esse potentiam non moriendi & aliud impotentiam moriendi.

Homo mortalis fuit, id est, mori potuit conditione corporis.

IMMVTABILITAS.

Immutabilitas est, quo quid mutari nequit.

Ea est { Dei relata ad { Essentiam, simpliciter inuariabilis, id est absolute ad vnum oppositorum semper determinata. / Actionē externā: ad cōtraria indifferēs: ad opposita vertibilis. } / Naturæ, cuius etiam gradus sunt. }

Aliquid est vel *immutabile* absolute, vt pēdēs ex simplici, naturæq; diuinæ necessitate, vel *ex hypothesi* diuinę *ordinationis seu cōstitutionis*, vt saluatio hominū per θεάνθρωπον Christū. In specie immutabilitas seu ἀμεταλλοίωσία in physicis Aristotelis est mutationis vacuitas. Hæc proportione respōdēs quieti, opponitur mutationi. 5. Physic. Aristotelis cōtextu 55. Sicut enim ad motum se habet status seu quies, sic ἀμεταλλοίωσία ad mutationem.

IMMVTATIO.

Immutatio Physica est vel φθαρτικὴ, id est corruptiua (vt dolorifica) vel est τελειωτικὴ, hoc est, perfectiua, quæ à Barbaris vocatur saluatiua, vt cũ Scotus ait lib.3.dist.15.prima radix doloris est immutatio offensiua, vel corruptiua διαθέσεως, conuenientis naturæ, contra prima radix delectationis est, immutatio saluatiua, dispositionis conuenientis naturæ.

IMPERFECTIO.

Imperfectio in rebus (creatis) duplex est, seu quicquid imperfecti rationem haber, in his quæ sunt, duplici definiuntur capite: Alterum est, cum quid in re est, quod in genere illius rei minus perfectum est. Alterum cum perfectum suo quidem in genere est, sed ideo non simpliciter perfectum, quia vnius tantum generis perfectionem habet, non multorum aliorum, nimirum extra ipsa genera, quæ suas perfectiones habent. Exemplum primi. Cognitio sensitiua, non ideo solum imperfecta est, quia cognitio tantum est, & non appetitio, sed quia imperfecta cognitio est, cũ quia organo eget bruto, & corporali, tum quia extrema tantum attingit, verum ad intima, id est, ad substantiam non peruadit. Cognitio hominis rationalis imperfecta est, quia incerta & laboriosa vita, quæ est in plantis, imo, quę est in omni corpore, nõ solum ideo imperfecta est, quia vita est tantum, & non cognitio. Sed quia non pura vita, sed potius viuificatio quædam, ab anima in corpus deriuata semper fluens, semper admistum habet aliquid mortis. Sed nec perfecta vita Angelorũ est, quam nisi perenniter viuificus radius diuinę lucis foueret, in nihilum tota dilaberetur.

Picus de Ente & vno. Exemplum secundi: Concipe voluntatẽ Angelorum bonorum perfectissimã, vitam eorum item talem: Huic vitæ & voluntati aliquid imperfectionis admistum est: ita vt non possit dici simplicissima, quia non est Dei vita & voluntas. *Particularis perfectio creaturæ, Dei vniuersalis.*

Sapientia Dei non plus est sapientia, quã iustitia, & vicissim, Vita Dei non plus est in eo vita, quam cognitio, & vicissim, sed sapientia creaturæ, & iustitia in ea non sunt vnum. *August.*

Scotus in Quodlib.lib.1.distinct. 8. Imperfectum negatiue vocat, quod non est capax alicuius perfectionis, corpus animale est subiectum imperfectũ negatiue, id est, non capax perfectionis corporis spiritualis seu gloriosi. In creaturis igitur imperfectio cum perfectione mista est. Exempli causa: In generationibus successiuorum, hoc est perfectionis in eis, quod dum fiunt, sunt. Hoc vero imperfectionis in eis, quod nõ manent, sed habent esse tantum in fluxu partis post partem, exemplo est motus Physicus, vt alteratio. In generatione permanentium, hoc est perfectionis, quod manent, illud vero est imperfectionis, quod non sunt, dũ fiunt, quia hoc ponit imperfectionem in faciente. Faciens enim non est perfectum. Exemplo est calor in aquam ab igne inductus. Scotus in Quodlib. lib.1.distinct.9. Augustinus 15.de Trin. cap.15.

Hoc imperfectionis est in nostro verbo, quod est formabile, antequam formetur (cogitatione) at formatum perfectum est. Omnino forma in creaturis habet aliquid imperfectionis, & aliquid perfectionis. Imperfectionis, quia est forma informans aliquid & pars compositi non potis existere extra illud quod informat. Perfectionis, quia est id, quo aliquid est tale, seu est ratio essentialis alicuius creaturæ. Sapientia in nobis est accidens, hoc est, imperfectionis, sed quod sapientia est, id quo aliquid est sapiens, hoc non est imperfectionis, sed essentialis rationis sa- *Verbum nostrum in fieri.*

nis sapientiæ. Sapientia enim est forma sapientis.

Imperfecto negatiue opponitur imperfectum priuatiue. Imperfectum priuatiue est, quod caret perfectione aliqua, seu quod capax est alicuius perfectionis, quam non habet, sic homo imperfectus est priuatiue, qui est monoculus, vel mancus.

Quæritur, an infans parentis Christiani, iam in lucem editus sit infidelis? Resp. est infidelis. hoc est, non credit; Imperfectio hęc est negatiorus, seu negatiua. Non est infidelis, hoc est, non caret fide, hæc est imperfectio priuationis, seu priuatiua: nam carere fide, est imperfectio priuationis, qui capax fidei non est, non potest dici carere fide, sed tantum non habere fidem. Infans ergo talis hic subiectum est imperfectū negatiue, non priuatiue.

Nota, cum hic dicitur imperfectio negationis, vel priuationis, id accipiendum esse intransitiue, non transitiue. Sensus enim est imperfectio, quæ est priuatio. Imperfectio, quæ est negatio.

IMPOSSIBILITAS.

Impossibilitas potentiæ:
- Ex parte Dei.
- Ex parte Rei, vt infiniti impossibilitas; Itaque hoc non potest fieri.

Impossibile aliquid:
- Secundum legem Dei ordinariam, ist est, vt nunc sunt res à Deo constitutæ, & ordinatæ, vt: non potest ignis humectare secundum potentiam Dei ordinariam, impossibile est sedentem ambulare actus ratione. Sic causæ naturales non habent potentiam, vt nulli præexistente subiecto agant.
- Secundum potentiam Dei absolutam id simpliciter impossibile, vt creaturam producere non ex non ente. Creatio enim è nihilo ita proprie Deo conuenit, vt nulli rei alij conuenire, nulli creaturæ communicari possit. Deum fabricare non ens: obiectum enim diuinæ potentiæ tantum est ens. An Deus in id, quod omnino non est, agere possit: quæstionem mouet Scaliger exerc. vlt. sect. 9.

Impossibilitas recipiendi in subiecto pręexistente est, vel ex parte agentis, vel ex parte passi.

Ex parte passi 1. vel quum simpliciter, id est, ex natura sua repugnat, vt lapidem esse sapientem.

2. Vel quia subiecto, quod habet vnum contrarium, repugnat, simul habere, & alterum, ita mortalitas fere repugnat beatitudini perfectæ. Anima enim beatitatis susceptrix, non potest esse perfecta beata corpori mortali coniuncta: Scotus lib. 4. distin. 49. Dicitur Ferè, quia miraculum fuit, quod in Christo ad mortem vsque simul fuerunt beatitudo & mortalitas propter repugnantiam effectuum. Vide ibid. Scotum de Repugnantia formali, & virtuali. Impossibile effatum Logicis est, quod semper, necessarioque falsum est, vt homo est lapis. Impossibilitatis effatum est, Scaligero effatum modale, seu modificatum, modo, qui impossibile dicitur, vt homo nullus potest esse Deus, vel lapis.

IMPLICAT. INVOLVIT.

Implicat Scholastica Ellipsis est vsurpatissima. Hoc implicat intellige contradictionem: Implicat autem contradictionem, quod per se consecutionem eam importat, seu infert, vt non esse & infinitum esse, creaturam esse, & infinitum esse. Implicare contradictioně dicuntur duæ propositiones, è quarū altera sequitur contradictoria alterius, vt hic, Mortui sunt miseri & mortui non sunt.

Hic ex priore enuntiato sequitur contradictoria posterioris, nempe Mortui sunt. Itemque ex posteriori sequitur contradictoria prioris, nempe Mortui non sunt miseri. Nam si mortui sunt miseri, certe mortui sunt, & vicissim, si mortui nō sunt, nec miseri sunt. Abest (vt olim loquebantur) tertius adiacētis, adest secundi adiacentis)

Sunt autem paria

Implicare contradictionem.

Inuoluere cōtradictionē, repugnantiam, ἀσύςατον esse, destruere seipsum.

ξυλόπροξυλον esse ein hültzern schüreisen/ eine leinen Duchscher/ Gensenwein. Repugnantia in attributo, pugnantia in adiecto: id est, cum consequens repugnat naturæ antecedentis: cum attributum seu oppositum (ἐπίθετον) repugnat naturæ suppositi, seu subiecti, vt Deus peccati causa. Deus enim est ἀναίτιος κακῶ, nec Deus esse potest, si autor peccati sit, Latini dicunt. Hæc se ipsa perimunt: Hæc se mutuo destruunt, secum ipsa non conueniunt. Inuolui ἀσυςάτῳ est sibi non constare: sibi cōtradicere, secū ipsum nō conuenire: ii quoque linguam barbariæ infuscant, quos nos sequi dicunt. Hęc sunt incompatibilia. Hæc non sunt compassibilia.

Canon. Implicatio contradictionis semper includit non Ens. Est enim contradictio inter Ens & non ens.

A nulla potentia fieri possunt, quæ implicant contradictionem.

Exemplum pugnantiæ in adiecto seu opposito implicat adiecto spatium, sine fine locali.

Implicat adiecto nō mensurabile tēpus.

Implicatio ex parte { Dei (agentis) vt ipse faciat. Obiect. vt cum in obiecto est repugnantia aperta, seu contradictio: non potest fieri, vt Adam, qui reuera peccauit, non peccauerit. }

IMPRESSIO,

ἐκτύπωσις, ἐπιχάραξμα.

Impressio est superficies secundum partem in profundum transitus, pulsione aut percussione, in totū autem tactū. Aristotel. 4. meteoror. corporeæ impressionis est hac descriptio. Hinc alia impressibilia bene vel male dicuntur, vt æs & cera, alia non impressibilia, vt Aqua. Aristotel. ibid. Sed generaliter loquendo est res in rem intima quasi insinuatio (quasi infixio) Alias intima receptio.

Specialiter à Meteorologicis accipitur pro Meteoro: id enim imprimitur in aere potissimum, vt cum ait Albertus Magnus. Generationis impressionis loca sunt 4. superior regio valde calida, Media frigida, inferior pars aeris, habens aliquid caloris, & aliquid frigoris, & venter terræ. Thomas Aquinas, Impressionis materia est humiditas non fluens, sed permista cum sicco terrestri in 4. Meteoror. ex digressione de coloribus.

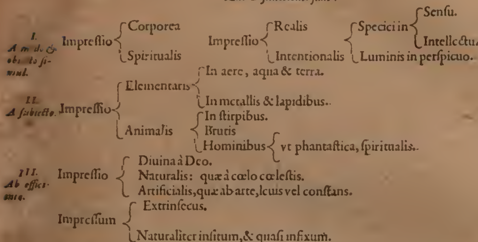
Accipitur nonnunquam Impressio de influxu cœlesti, quem tamen Aristoteles non admittit. Zabarella. Interdum pro efficiente: Cicer. de oratore. Numerosum id quod habet quasdam impressiones. Interdū pro informatione notarū vel specierū, vt cum dicuntur animis nostris impressæ notiones incoatæ: visa in animos imprimi à Cicerone. *Coloribus etiam impressio tribuitur.*

cerone. Informationes notarum dicũtur etiam signaturæ.

Sæpe in Politicis pro impetu & vi, vt euertere aliquem non iudicio, sed impressione.

A Scholasticis & hodie nonnullis Theologis frequentata est hæc vox, pro infusione πνευματικῇ: sic enim hodie quidam loquuntur: Homo fit diu πς naturæ κοινωνός, impressa nouitate, seu infusione plenitudinis gratiæ, vt in cœlos vacuos. Flac. & Enthus.

Hinc Distinctiones sunt:

Impressio speciei, seu imaginis, siue in sensu, siue in intellectu per Metaphoram conuenienter, & insignire dicitur inhibitio, hoc est, intima vnio cũ sensu, vel intellectu. Vide Zabarel. c. 5. de speciebus intelligibilibus.

IMPROPORTIONATVM.

Improportionata quædam sunt vel proportione Geometrica, vel proportione operationis, cognitionis, potentiæ ad obiectum. Scotus lib. 4. dist. 49. exempli causa: Essentia diuina improportionaliter excedit potentiam intelligendi, non est obiectum intelligibile proportionatũ intellectui creato, proportione Geometrica. De hac verum est, quod dicitur, nulla est proportio finiti ad infinitum, quia finitum quoquesc unq; sumptum, nunquã reddit infinitum, eodem modo entitas creata est improportionata vnitati increatæ.

IMPVLSIVVM.

Impulsiuũ est, quod habet vim impellendi. Impulsio fit vel vi, vel suasione aut hortatione. In Logicis, & oratoria causæ impulsiuę, seu impulsricis duo sunt genera. Vnũ est ὀρεκτικόν: Alterũ λογικόν: ὀρεκτικὸν impulsionem nominant, quæ est cæcus & temerarius impetus vel repentinus animi motus, quæ sine vlla consideratione, commodi aut incommodi hominẽ ceu ventus rapit, vt sunt ira, odium inueteratum, vlciscendi studiũ, iniuriarũ dolor, cupiditas honorũ, glorię, imperij, pecuniarũ.

Λογικὸν est, quod ratio & consiliũ gubernat, vbi finis cõsideratur, hoc est, quęritur aliqua vtilitas. Collocata siue in spe comparandorum bonorum, & adeptione alicuius cõmodi, vt opum, honorum, siue in malorum metu, & vitatione alicuius incommodi, vt egestas, infamiæ ignominiarum.

IN & secundum differunt.

Etsi In & secundum, determinatiuæ particulæ differunt:tamen interdum vni conueniunt,modo eodem, modo diuerso sensu.Differentię exemplum affert Scotus in Quodlib. lib. 4. dist. 48. Aliud est dicere, Christus in forma humana iudicabit: aliud:Christus secundum humanitatem iudicabit. Vera enim est ista. Christus in forma humana creat animas, sed non hæc Christus secundum humanitatem creat. Imo quicquid fecit verbum incarnatum, hoc fecit in humana natura.Ne astringas hoc, quod est in natura,ad intellectum eius,quod dicitur secundum naturam, vbi notatur non tantum coniunctio naturæ humanæ ad actionem, sed causalitas huius naturæ.In humana natura iudicare est non deponere, seu exuere,humanam naturam, cum iudicabit. Secundum dispensationem humanitatis, vt loquitur Augustinus, iudicare est ita iudicare, vt humana natura habeat potestatem, seu ἐξουσίαν iudiciariam seu iudicandi seu sententię ferendæ vicariam,quam Scotus vocat commissariam, ac dicit esse Summam excellentiam,quæ potest creaturæ conuenire.Hæc autem conueniunt Christo in forma, & secundum formam gloriosam apparebit & videbitur.

I N.

In est analogum ad nouem genera accidentium sicut ens & ad omnia genera.

Vsus.

Si inhærētia aptitudinis esset de essentia accidentis,quātitas & qualitas non essent genera generalissima. Esse enim In esset his superius. R. Hoc sequeretur si esse IN,non esset diuersarū rationum in prædicamentis.

Sicut Esse Ad constituit accidens relationum:ita esse In constituit accidens vniuersale. Contrahitur enim Ens per esse In ad nouem genera accidentium: itaq; sicut Ad est de essentia Relationis (vnde Appellatio ad aliquid, & τὰ πρός τι) ita IN est de accidentis essentia. Hinc Simplicius in com.in categoriis. Esse in nullum constituit genus, sed omne accidens comprehendit.

Thomas de Vic. in prædicam.

Relatiua definiuntur ad Reliquum (id est ad alterum) non autem per reliquum.Nam particula PER significat Causale. AD vero habitudinem (relationem,rationem referendi). PER

Attamen citatur à Io. Baptista Bernhardo in Seminario|Alberti M. sententia in prædic. Relatiuū vnum quandoq; per reliquum definitur. Sed idem Albertus M. in topic. Relatiuū cū ponitur in definitione alterius, non ponitur vt definiens, sed vt terminans. Rursus idem in prædic. Relatiua si definiuntur παρωνύμως, seruus est qui seruit, domino relationē pro genere sumūt, & correlatiuum ad quod est pro differētia.

Substantię primę per se subsistunt, & sunt in secundis, vt *Partes Materiales*, quemadmodum vnus lapis est pars congerici lapidum.

Secundæ substantiæ sunt |& subsistunt in primis, vt *Partes formales*, id est, vt partes essentię ac definitionis primarū: sic humana natura est in singulis hominibus.

Brachium in suo corpore est pars in corpore vt toto subsistens ὑφισά μενον ataque substantia ἐνυπόστατος.

Humana natura Christi est substantia, ἐνυπόστατος: nam subsistit in hypostasi τοῦ λόγου, quasi pars,non enim vere pars est, sed coniunctum instrumentum personæ τοῦ λόγου, qui λόγος, velut principium est,in quo natura assumpta hypostatice

Nomo non inhaeret in loco.

postatice gestatur: adiunctum inhærens essentiale τῷ λόγῳ non dico τὸ I N. nota est sæpe *subiecti Inhæsionis*, quod dicitur subiectum ᾧ cuius & in quo, cum aliquid inhæret, vt ignorantia est in mente sæpe *subiectum adhæsionis* subiecti ᾧ cui, cui quippiam adhæret. Oraculum Sybillæ, ὦ ξύλον μακάριστον ἐν ᾧ Θεὸς ἐξεταγύσθη, ô lignũ fœlix, in quo Deus ipse pependit. Huc referri potest circumstantia loci, vt corpus Domini est in cœlo, non in terra. Neutro modo panis Eucharisticus est subiectum corporis Domini. Sæpe *Subiecti occupantis*, id est obiecti. Modo *interni*, vt Arithmetica versatur in numero, logica in ratione dirigenda. Modo *externi* vt, Arithmetica versatur in re numerabili, logica exercetur in quouis themate disserendo.

Interdum περιστάσεως χρόνου id est circumstantiæ adiuncti temporis, vt agitamus nunc in mense Martio.

Talis forma informans denominas informatum.

Materia est in toto vt pars componens non vt forma inhærens. Forma in materia tanquam in Subiecto informationis. Natura I N suppolito, id est, secunda substantia in prima, substantiæ communes in singularibus, vt in subiecto prædicationis.

Natura & personalitas est in toto supposito, vt partes illud constituentes. Personalitas enim est naturarum modus: & subsistentia sine naturarum seu substantiæ consortio existere non potest.

Accidens est in subiecto inhæsionis, vt innitens sustentatum, & dependens in sustinente.

At habitus & locus & actio transiens, proprie non inhærent, sed extrinsecus afficiendo denominant. Sic humiditas inhæret seu inest intrinsecus aquæ, sed poculum extrinsecus afficit, idq; inde denominat I N pro sub. Species in genere est, id est, sub genere, quia pars generis subiecta est.

1. I N pro sub. In signo esse cœlesti est esse, sub aliqua partium duodecimarum Eclipticæ esse: ita stellæ, quæ sunt sub ecliptica, inprimis vero Sol, qui sub ea perpetuo decurrit, in signis sunt.

2. Quia signifer habet latitudinem stellæ, aut plantæ, quæ extra eclipticam quidem, sed tamen Sub signifero sunt in signo aliquo esse dicuntur.

In aliquando significat instrumentum, & τὸ μηχανικόν, vt præualuit Dauid contra Philistæum in funda & lapide, id est, cum.

IN *præpositum actui.*

In ipso adulterio, auff frischer that / ἐπ' αὐτοφόρῳ.

IN *præpositum efficienti.*

Vita est in anima, id est, anima viuificat corpus: motus est in mouente, id est, à mouente. Non est in medico semper releuetur vt æger. ὁ λόγος est in assumpta carne, vt perficiens in perfectibili, vt habitator in singulari templo, vt singulariter gestans sustentansq; in gestato ac sustentato.

IN *præpositum materiali principio.*

Planta est in semine.

IN *præpositum formato effecto.*

Anima est in corpore animato; vita in corpore viuente.

IN *præpositum obiecto.*

Prima Philosophia versatur in Ente qua Ens.

IN *præpositum formæ.*

Corpus animatum est in anima, id est, anima corpus animatum continet, vt forma formatum.

IN *præpositum conseruanti causæ.*

IN manu Dei esse.

IN *Præpositum ablatiuo significante certum vbi.*

Augustinus Psalmo 90. Caput in cœlo est, corpus in terra. Cum autem pedes eius flagellarentur, calcarentur à Saulo, clamauit caput: Saule, Saule, quid me persequeris? sed ne putemus separatum esse caput à corpore, discretum est enim locis, sed iunctum est effectu.

IN *in vna oratione primo loco præpositum ablatiuo obiecti, secundo ablatiuo subiecti.*

Hoc accipite in pane, am Brodt (mystice) quod appendit in cruce, physice. Obiectū enim manducationis, quod ore extremo fit, est vnicum, nempe panis fractus, qui est corpus Domini, pro nobis passum & mortuum, hoc est, corporis Domini pro nobis fracti in cruce Sacramentum: seu corpus Christi Sacramentale, seu corpus Christi in pane verbo sanctificato: non autem geminum corpus Christi cum pane.

IN Hebraice Beth pro per. Qui conculcant sanguinem, in quo fuit sanctificatus, id est, per quem. Hebr. 10. capit.

Nouum Testamentum in sanguine meo, hoc est, quod sancio & paciscor sanguine seu per sanguinem, Ephes. 2. cap. iustificati in ipsius sanguine, Philip. 4. omnia possum in Christo. Ita IN significat modum, rationem, συναίτιον, Instrumentum rei.

I N.

Naturæ duæ subsistunt in vna hypostasi, vt partes in toto. Hypostasis subsistit in natura vtraque ad modum totius in partibus, quia persona Christi constat ex vtraq; natura. Augustin.

Humana natura subsistit in verbo, in æterna verbi persona, non in propria suæ naturæ persona, per singularem dependentiam, ordinem. & relationem, quam habet ad verbum per singularem gestationem, quæ est personalis.

Filius in carne subsistit. Cyrill. ad Oriental. contra Nestorium, propter carnis assumptionem.

Deus est passus in carne, vt subiecto inhæsionis, pependit in cruce, vt subiecto adhæsionis, seu recipiente ad se corpus Christi, editur in pane Sacramentali vt obiecto, persona verbi habet esse ab æterno in Deitate. In persona verbi est natura humana, vt in supposito singulariter gestante & sustentate, vt in quasi subiecto adhæsionis.

Adhæret personæ verbi adhæsione singulari per assumptionem, ad personæ subsistentiam talem. In persona verbi inest natura diuina per modum identitatis, Filius Dei est in piis gratiose per influxum capitis in membra, in humanitate per vnionem hypostaticam.

Corpus Christi in cœlo localiter, in verbo personaliter, in Eucharistia Sacramentaliter. *Omnia sunt in Deo, id est, virtute diuina subsistunt.*

Christus est in nobis per influxum capitis in membra, non per localem coniunctionem, à membris suis est indiuisus.

IN VIA.

In via in fieri & imperfectum sæpe Scholasticis, vt & Zabarellæ idem sunt. Opponitur his in termino, perfectum & in facto esse.

Conceptus in vtero est species specialissima non quidem perfecta, sed imperfecta, & (vt aiunt) in fieri, non in facto esse. Conceptus enim humanus quando accipit animam vegetantem vel sentientem, est homo in fieri, & in via. Zabar. lib. de facultate animæ, cap. 8.

Κίνησις ἐν τῷ γίνεσθαι μόνον τὸ εἶναι ἔχει, id est, motus in fieri tantum esse habet. Alibi diximus, alias res esse, quæ constent,

ſtent, alias quæ fiant: Vide Scal. l. 5. de cauſis l. l. c. 110.

Scholaſticis Doctoribus etiam In via eſt in hac vita: Vnde nos dicunt viatores, Opp. In patria, vbi Eccleſia triumphās, vt contra hic militans.

INVISIBILE, ἀόρατον.

Inuiſibile accipitur tripliciter in Philoſophia. 1. Pro eo quòd nullo modo videtur. 2. Pro eo, quod φαύλως ſeu male & difficulter videtur propter luminis abundantiam. 3. Pro eo quod difficulter videtur, vt parum habens luminis.

Vſus.

Quæritur, an corpus glorificatum ſit inuiſibile oculo non clarificato. Reſp. Eſt inuiſibile ei, hoc eſt difficulter & non bene viſibile propter exceſſum luminis: at non eſt inuiſibile primo modo: ſecundum hęc intelligatur hoc Auguſtini, &c. ad Oroſium: Clarificata carne: vtique reſurrexit Chriſtus, ſed noluit in ea clarificatione diſcipulis ſuis apparere, quia non poſſent oculis ſuis talem claritatem perſpicere. Si enim antequam moreretur pro nobis & reſurgeret, quando transfiguratus eſt in monte, diſcipuli ſui eum videre non potuerunt, ſed præ timore in terram ceciderunt, quanto magis clarificata carne domini eam videre nō potuerunt, videre intellige fixe, nō enim potuerunt ὄψει, & intuitu ſuſtinere illam claritatem.

De modis variis ESSE IN, *vel* FIERI IN.

IN diſputationibus de grauiſſimis rebus particula IN, quæ multipliciter accipitur, non rectè explicata, & modi ineſſendi ignorati vel cōfuſi ſæpe magnos errores pariunt, vt cū quæritur: Quomodo vita, & potentię vitales inſint animæ? Quomodo corpus ſit in anima, & anima in corpore? Quomodo (vel an etiā) vtrūq; verū ſit, caro Chriſti in verbi perſona ſuā ſubſiſtentiā habet, & in vtraq; natura indiſſolubili fœdere copulata ſubſiſtit perſona θεάνθρωπος. Verus Deus orat in carne, & vera caro in Deo verbo. Athan. ſerm. 4. cont. Arr.

Quomodo ferrū in igni poſitum luceat, & ignis in ferro? Quomodo nos ſimus in tempore, & tempus in nobis? Cum dicitur ab Auguſtino: Hoc accipite *in pane*, quod pependit *in cruce*, an eodem modo intelligendū ſit τὸ in pane, quo intelligitur τὸ in cruce? & id genus alia. Non igitur videmur actum agere de particula IN & τρόποις Fiendi, & Eſſendi IN pro re nata explicantes.

ESSE in ſubiecto, eſt perſiſtere in aliquo ſubſiſtente.

Totum eſt in partibus per modū conſtitutionis & dependentię, id eſt conſtituitur à partibus, & conſeruatur, item per modū perfectionis, pars integrans eſt in toto per modum exiſtentiæ, vt conſtituens in conſtituto: effectus eſt in cauſa vniuoca, ſecundū ſimilitudinem ſpeciei. Effectus eſt in cauſa non vniuoca, vt res generata in Sole, hoc eſt, ſecundum aliquam formam propriam, & permanentem proportio, natamq; ad effectum talem.

Materia prima eſt in corporibus, vt principium, nō vt ſpecies entis, vt radix & fundamentū paſſionis. Indiuidua ſunt in ſpecie, vt Cicero in homine, vt ἐν τῷ καθόλου, Species eſt in indiuiduo, vt homo in Cicerone, & Paulo, vt ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα.

Aliter mens eſt in ratione, nempe vt principiū & princeps dirigens eā ad inuentionem & iudicium, aliter anima in corpore, nempe vt forma in formato: aliter ſpiritus in corpore, nempe tanquam eius pars præſens, inquit Scalig. vel vt aliis placet, vt corporis adiunctum, exer. 307. ſect. 38.

Vniuerſale eſt in ſingulari, non per inhærentiam, ſed identitatem non reciprocā. Species eſt in genere cū poteſtate.

Causæ internæ sunt in effecto, vt principium in principiato, effecta sunt in causis per dependentiam: Effecta sunt in fine, vt opus architecti, color floridus in sanitate. Omnia sunt in Deo, id est, Dei virtute subsistunt, viuimus in Deo, id est per Deum: Sic cum dicimur in manu Dei esse, notatur causa conseruans: nos sumus in Deo, vt sustentante, seu per modum dependentiæ. Deus est in nobis per efficaciam, & gratiam, per verbum, Sacramenta, Spiritum, caro Christi est in λόγῳ per subsistentiam. Deus est in sanctis per assistentiam specialem. Λόγος est in carne Christi, vt habitator in suo templo. Surculus est in trunco, per insitionem ac dependentiam, Anima est in loco per accidens, quia corpus quod informat in loco est. Locus vt terminus, seu extremitas in aliquo est, non vt in loco, sed vt subiecto corpore continente aliud corpus. Locus non est in aliquo vt subiectum in adiuncto. Lumē cuius traiectio momentanea est in aere, vt medio, Lux & color sunt in loco designationis spatij. Itaque lux duplex, triplex, centuplex, denique in vno esse potest loco, neque tamen locum sibi occupat, quia alia lux in eodem loco, vel millies maior esse potest.

Deus in loco cœlesti præeminentia maiestatis, seu gloriæ, non occupatiui loci occupatione. Magnitudines & corpora sunt in loco, loci occupatione & complexione, ita vt locum occupent, & complcant. Anima est in corpore, & in corporis partibus, vt informās sit in informato, impropriè dicitur, contineri sub corporis qualibet parte, Gregor. de Valentia. Species subiecti materialis est in oculo vt organo, in aere vt medio. Lumen in oculo, vt visio fiat, vt organo in perspicuo, vt medio in colore, vt obiecto materiali, Zabarel. de visu pag. 795.

Anima est in sanguine, tanquam in propria dispositione corporis necessariæ. Anima enim est actus corporis viuentis. Viuere autem est per calidum & humidum, quæ in anima per sanguinem conseruantur. Thom. Aquinas materia tertia de creatione.

Sanguis est in corpore, vt pars in toto. Christus est in animis nostris præsentia gratię, Corpus Christi est in animis nostris præsentia spirituali, seu κατὰ εἶδος eius. Res signata est in signo per repræsentationem: mysteria, arcanum, inuisibilemque thesaurum, sub externa visibilique specie latentem continent, sed ita latentem, sicut res signata latet in signo, hoc est, per similitudinem repræsentatur & intelligitur. Non autem latentem sicut contentum in continente, seu latibulo corporali, & locali, sicut fingunt corpus Christi latere sub accidentibus.

Filius est in patre, vt ortum à principio, est in principio, vt productum immanens est in producente per emanationem. Pater est in Filio, vt producens, per emanationem, non est extra productum, vt sol non est extra lucem, anima non est extra intellectum. Tempus est in nobis, vt adiunctum internum (duratio) in subiecto re existente, nos sumus in tempore, vt subiectum in adiuncto externo seu circumstantia. Nos sumus in loco substantiæ, quibus accedit locus, vel vt adiuncta recepta, in subiecto, ad se recipiente.

Deus præibat filios Israel die in columna nubis, nocte in columna ignis in specie humana ambulauit, in horto locutus est cū Adamo secundum suam dispensationem. Ipsa natura, seu substantia Dei corporaliter videri nequit. At per subiectam creaturam, eandemque corpoream, non per suam substantiam Deus oculis appa-

ruit mortalium. Ipsa Dei essentia per semetipsam visibilis esse nullo modo potest. Deus corporali specie seu similitudine mortalibus sensibus significationem sui dare potuit, lib. 2. Trinit.cap. 10.14. 18.l.3.cap. 11. ἀλλὰ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα, atque hæc eiusmodi sunt.

INÆQVALIA.

Inæqualia in Geometr. proprie sunt, quę magnitudinibus discrepant, vt quorum alterum maius, alterum minus est.

In Logicis etiam Imparia inæqualia dicuntur.

Contra Æqualia dicuntur, quorum magnitudo eadem est.

Æqualitas est vel Positiua, vel Priuatiua.

Positiua est inter quanta finita, quorum initia & fines adæquantur, ita vt neutrum ab altera excedatur.

Priuatiua est eorum, quæ in terminorum negatione conueniunt.

Vsus.

Infinitum infinito æquale dicitur æqualitate priuatiua: Hic enim termini non adæquantur, qui nulli sunt. Ratio dicitur esse inter æqualia vera & positiua æqualitate. Est enim certa σχέσις, (habitudo) quæ finitam vtriusque quantitatem supponit.

INCIRCVMSCRIPTVM.

Incircumscriptum, ἀπερίγραπτον, primo accipitur late, vt non solum Deo, sed etiam Angelis conueniat. Neque enim Deus, neque Angeli dicuntur esse in loco circumscripte, περιγραπτῶς. Sic accepit Vitus Amerbachius lib. 4. Physic. cum ait: Definitiue seu incircumscriptiue in loco esse dicitur, quod ita est in loco, vt cum hic sit essentia, non sit alibi, sine partium exaggeratione, sine extensione, sine dimensionibus, adeoque non vt alia pars eius sit in alia parte loci, hoc est, superficiei corporis continentis, sed ita vt totum sit in corpore aut loco, vt punctum, in quo est: Sic anima est in corpore, sic Angelus & similes essentiæ, quæ quantitatem non habent, & hoc ideo, quia hæ substantiæ sunt simplices & indiuisibiles. Quare improprie quoque sunt in loco seu ὁμωνύμως.

Sic dicunt Scholastici, Corpus Christi in Sacramento altaris non esse circumscriptiue, sed definitiue, hoc est, ita vt anima in corpore, idque per miraculum, aut singularem Dei, non ipsius corporis, potentiam. Huic opponunt esse in loco circumscriptiue, id est, secundum quantitatem seu dimensiones, & ita vt pars eius, quod est in loco, sit extra partem. Id dici potest etiam esse in loco extensiue.

Secundo ἀπερίγραπτον stricte sumitur, vt soli Deo conueniat, vt qui maxime incorporeus sit & simplicissimus.

INCLINATIO,

ἔγκλισις.

Inclinatio accipitur stricte & laxe.

Stricte inclinari est habere se in potentia naturali ad aliquid respectu cuius habet actiuitatem: ita habitus inclinat potentiam ad agendum.

Laxe est esse in potentia ad aliud sine omni actiuitate ad contrarium. Hæc inclinatio tribuitur materiæ ad formam. Respectu enim formæ materia nullam habet actiuitatem.

Inclinatio est actus in voluntate vel natura. Itaque voluntaria est, vel naturalis. Synonyma fere sunt: Inclinatio, connaturalitas, amor seu appetitus naturalis, Naturale desiderium, virtus insita (quæ proprietas est naturalis formam consequens, vt sunt *Inclinare est actum aliquo modo causare.*

grauitas,leuitas,'quibus res ad ſua loca naturalia,quibus eæ conſeruantur, tẽdunt,& aliæ qualitates, quibus vel cõſeruantur ἐν τῷ εἶναι,vel corrumpentibus reſiſtunt.) ἐπιτηδειότης, habilitas, Vid. Biel.l.3.diſt.27.quæſt.vnic. & Boet.4.de Conſol.metro b.&3.de Cõſol. proſ. vbi ait : Dedit creatis à ſe rebus Deus hanc vel maxime manendi cauſam,vt quoad poſſint,naturaliter manere,(hoc eſt,durare) deſiderent.

In Doctrina Aſtronomica & Geographica Cœli partes vocantur ſegmenta & inclinationes. Segmẽta ſunt Græcorũ paralleli,id eſt,præſcriptiones æquales inter ſe factæ à circulis æque diſtantibus,quorum punctum medium eſt in vtroque vertice, quem Græci dicunt polum. πολεῖν enim vertere eſt.

Inclinationes ſunt Græcorum κλίματα,Climata,id eſt, ſegmentorum ſeu parallelorum certi tractus à vertice ad medium circulum.

Ita appellatæ, quia medio circulo ſubiecti populi rectum cœlum ſupra ſe habere dicuntur : (ideſt, æquatori ſeu æquinoctiali orbi ſubiecti habent ſphæram rectam) propterea quod linea ab eo circulo ad axis medium punctum demiſſa rectum vtrinque angulum conſtituit. Axis eſt à vertice ad verticem ducta linea. Vitruuius vocat Inclinationes Cœli l.1.c.1.Pontanus in Poemate Cliuos. Clima eſt à κλίνω, quod quælibet plaga duobus intercepta parallelis certo ſpatio (in quo dimidiatæ horæ percipitur varietas) inclinet ad polũ,vel declinet ab æquatore.

Vſus.

Quæritur,vtrum Exiguus Regulus', vel Troglodyta,vel Tyrannus sit forma, an à noſtratis Cœli ſegmentis ſeu inclinationibus? Prius affirmat Scal.poſterius Cardanus intendere videtur Scaligero,qui interim non negat à ſoli fœcunditate, vi Cœli, quæ ſunt alicubi minora,eſſe alibi magnitudine potiore.
An paruitas certarum ſpecierum à climate conſtituta ſit in Natura.

INCOMPOSSIBILIA.

Incompoſſibilia & Incompaſſibilia Barbarorum ſunt, **Die ſich nicht bey einander leiden mögen**/ἀσύςατα, ἀσυνδύνατα.

Contraria in gradibus intenſis pugnãt inter ſe formaliter,& ſe formaliter exigunt ſeu extrudunt è ſubiecto,quia ad poſitionem vnius conſequitur deſitio alterius ob Incompoſſibilitatem ipſorum inter ſe terminorum, vt caloris & frigoris.

Incompoſſibilitas
- Phyſica, per Naturam tantum, vt Virginem eſſe & parere.
- Abſoluta, qua duo non poſſunt eſſe ſimul nec per diuinam potentiam.

INCONVENIT.

Non incouuenit barbarum; Latine, Non eſt incommodum, vt: Non eſt incommodum idem agere & pati interdum.

Agere) id eſt,fundere ex ſe actiue.

Pati) id eſt,in ſe recipere; vt anima intelligens fundit ex ſe vt fonte potentiam intelligentem,& eandem in ſe recipit.

Inconuenit idem agere ac pati, hoc eſt, non conuenit.

Agere) Actione coniuncta cum motu, quæ maxime propria ſeu phyſica eſt.

INCORPORATVM.

Incorporatum eſt vox Phyſica, Optica, Aſtronomica.

Anima

Anima enim dicitur Incorporata propter vnionem cum corpore. Humidum mistorum manans ab Alberto M. dicitur incorporatum commiscibile & cōtinuatum esse.

Planeta dicitur Incorporatus Soli cum minus 16. scrupulis abfuerit à Sole ante vel post.

Eodem sensu planeta dicitur esse in Corde solis. At si plus 16. scrup. minus tamen mediate seu orbis distat à Sole, combustus dicitur. Liber vero à combustione, si distantia eius à Sole maior est 15. gradibus.

Optici dicunt lucem esse incorporatam colori. Hæc incorporatio metaphorica est.

INCORPORATIO.

Huius vocis vsus duplex est, alter Philosophicus, alter Theologicus. Philosophicus in Physica, ἰμσύγωσις, vnde per analogiam etiam ad Politicam seu Iurisprudentiam traducta est. Exemplum Opticum est Lux sui & aliorum manifestatiua colorum per sui incorporationem in superficie humidi perspicui effectiua, ita loquitur Augustin. Bartholom. Anglicus l. 8. Vitellon. Albacc. in commentat.

In Theologia Incorporatio, seu ἐνσωμάτωσις, primum significat ἐνσάρκωσιν Filii Dei: Deinde κοινωνίαν nostram spiritualem cum Christo.

INCREPATIO,
GRÆCE ἐπιτίμησις.

Ethica vox est Increpatio; & nihil aliud est quam ob desertum officium reprehensio & incusatio. Aliud est *cohortatio*, quæ est ad officium (id est rectam seu ἠθικὴν actionem) incitatio, *Admonitio* vero est proprii officii ostensio. Gualand. de ciuil. facult. lib. 4. cap. 12. Græce νουθεσία, quasi mentis in suum locum repositio, sic dicta.

INDICTIO.

Indictio est numerus annorum quindecim ostendens annum, quo Romanis tributa ferri solebant, & quotus sit annus post tributorum solutionem indicat: Hæc appellatio est metonymica, proprie enim indictio vel denunciatio, impositio, vel imperatio, ipsum tributum, seu ipsa exactio, quæ à principibus populo indicitur. ab indicendo, id est imperando. Indicere forum dicitur Magistratus in prouinciis, cum & locum & tempus designat, quo causæ in conuentu agantur. Est & indictio, indicatio, vel significatio, seu indicium: vt indicatio criminis: vel est precii rei vendendæ constitutio, seu æstimatio venditoris est, vt liceri & mercari emptoris. Indicare pro æstimare, hoc est pretium rei venalis statuere, Græcis est ἀξιοῦν. Est & indicare interdum idem quod deferre seu accusare, vt index est, qui crimen indicat seu defert. Vide Buccerum in Genealog. & Ast. Pædianum. Indicatiuus verbi modus in Grammaticis est simpliciter enunciatiuus.

INDISCIPLINATVS.

Indisciplinatum Barbari Philosophi & Logici ἀπαίδευτον vocāt, id est, eum, qui non nouit τρόπον παιδείας.

Ignis calefacit, cur? Quia habet calorem. Cur autem calor calefacit? Alia ratio non est, quā quod calor est calor. (id est, talis eius natura est) Indisciplinati autem est quærere causam, vbi non est causa. Gabr. Biel. lib. 1. dist. 41. Vt quærere causam voluntatis Diuinæ, quæ est sui ipsius regula: eius causa si quæritur, non inuenitur, ait Augustin. de ciuitate Dei.

2. Barbari Ethici ita vocant hominem excutientem disciplinam, vngezogen.

INDIVIDVA.

Per indiuidua interdum intelliguntur sin-

singularia, quæ numero inter se sunt distincta, vt sunt Cicero, Petrus: interdum species indiuiduæ seu vltimæ, ad quas vsque progrediendum est diuidendo, & ibi consistendum. Singularia vero vt infinita propter nunquam deficientem eorum successionem relinquenda. Sic accipit Arist. l. 2. Top. loc. 2.

Indiuiduatum.

Indiuiduatum est, quod est in singulari seu contractum ad singulare. Thom. Aquin. quæst. 1. de anima. Vniuersalia no habent esse in rerum natura vt vniuersalia sunt, sed solum quatenus sunt indiuiduata. Idem, Formæ indiuiduantur ex propria materia. Idem: si anima est hoc aliquid, oportet vt sit aliquid indiuiduatum.

Indiuiduari.

Indiuiduari dicitur cum forma, quæ per se non subsistebat, per materiã in subiecto producto esse realiter & subsistere incipit. Principium indiuiduationis est id, per quod forma alicuius, quæ per se non subsistebat, incipit subsistere in hoc vel illo.

Quod est principium indiuiduationis alicuius rei, id non potest alteri rei, quæ supposito ab ea re distinguitur, inesse, vt: Id quo ego subsisto, & sum indiuiduum quoddam seu singulare, non est in re aut in alio homine, alioquin tu esses ego.

Indiuiduatio est principium indiuiduæ naturæ formale. Scalig. ex. 307. sect. 17.

INDIVISIBILE.

Indiuisibile
- Formæ quædam, vt Deus, Angelus, anima nostra.
- Terminus continui in
  - Permanentibus, punctus.
  - Successiuis, Momentum.

M. Aquarius in Dilucid. pag. 171.

Quædam.] Sunt enim teste Auerroe 2. de anima, aliquæ formæ diuisibiles, quæ si diuidantur, quælibet illarum pars exercet vitæ opera, vt est pars plantatum, quæ si replantetur, adhuc producit arborem, qualis etiam est pars decisa animalis annulosi, quæ habet sensum & motum secundum locum constrictionis & dilatationis.

Flaminius Nobilius in Arist. de Generat. & corr. commentar. l. 1. pag. 95. & 96. quamuis, inquit, Species multæ rerum sese habeant vt numeri; non tamen omnes. Ac in mixtis videtur potius fieri nouus numerus, id est, noua essentia ex pluribus numeris simul coniunctis, quam ex vnitate addita priori numero, cuius diuersitatis illud in causa esse potest, quod formæ Elementorum intenduntur & remittuntur (quod tamen Soncinas negat l. 12. quæst. 68.) iccircoq; mixtæ sine alia vnitate nouam speciem promere potuerunt.

Actus etiam quidam sunt diuisibiles. Potest portio aliqua Cœnæ Sacræ auferri, (vt fractio panis) nec tamen necesse est totam Cœnam tolli euertiq;, vt euertitur sublata manducatione & bibitione. Sicut, teste Philopono; constat temperamentum quadam latitudine, cuius si portio aliqua auferatur, non continuo totum temperamentum euertitur, sed perstare potest, quãuis requirat iustam quandam latitudinem, cuius nimia portione dempta totum euerteretur.

INESSE.

Inesse est vel *per veram inhærentiam*; sic inest albedo parieti; sic vulnus inest corpori: sic actio transiens in patiente: *vel per Denominationem*, sic actio transiens est in agente. Dicitur enim, Ignis calefacit.

Inesse seu attribui πρώτως

- Sine medio Causæ. Schegk. Risibilitas (πρῶτον καθόλου, quod cum subiecto suo est ἀντίστροφον) inest homini vt πρώτῳ seu primo subiecto, sed non πρώτως, id est, primo.
- Non alii subiecto priori vel prius. Zabar. Homo est proprium subiectum, cui primo risibilitas attribuenda. Compositum est proprium subiectum, cui primo est accretio attribuenda. l. de Accret. c. 24.

Inesse dicitur alicui vel actu, vel imputatione, vt inesse in aliquo peccatum est inesse actu seu realiter, vel imputatione seu reatu.

Peccatum cessante ipsius actu est in eo, qui peccauit, reatu. Mag. sentent.

Coroll. Itaq; denominatur aliquis peccator ex reatu, quamdiu is durat. Reatus autem est obligatio vel damnatio ad pœnam.

INEXISTENS.

ὑπάρχειν Aristoteli l. 5. Top. loc. 24. significat id, quod actu alicui inest, nullo addito modo Necessarij, contingentis aut possibilis.

Inesse.

Inesse aliquid rei negatur dupliciter.

Nam quædam rei cuipiam inesse negamus, aut quia illa non habet, vt cum dicimus nigrum non esse album, aut quia excellentiori nota & perfectiore ratione habet, quā nos eam ex tali locutione significamus, vt cum negamus albedinem esse albam, non quia nigra sit, sed quia non solum, ideo nec est nigra, quia est alba, hoc est, quia habet albedinem, sed quia ipsa albedo est. Vid. Picum Mirand. De Ente & Vno.

Duo dicuntur inesse aliquando vt vnum & vt plura, exempli causa: Sapientia, Bonitas, & alia Dei attributa insunt Deo vt plura, nō secundum rem (sunt enim vna simplex diuina essentia) sed secundum denominationem distincta, dicuntur autem plura propter nominum pluralitatem, vnam diuinam perfectionem simplicissimam nihilominus significantium. Insunt autem non per inhæsionem vel adiacentiam (vt mihi, vel tibi aliquid inhæret vel adiacet) sed per identitatem.

INENS.

Nouatum à Scaligero, quod opponit *ambienti* 2. lib. de plant. Neq; ambiens, vt ambiēs est temperatum, quæ attingit, neq; (vt ad monstr. um monstroso vtar telo) inens vlla causa est temperamenti nostri. Intromissus enim spiritus per guttur ad cor, atq; per totum corpus (vt hoc donemus falsum) dispersus non continet temperaturam, sed moderabitur calori, ne exsuperet cœtum illum.

In se ipso esse.

Totum inest in suis partibus simpliciter. In se ipso est κατά τι. Totum autem in se ipso esse dicitur respectu partium suarum, quæ sunt & id in quo est aliud, & id quod est in illo. Nam & ea quę parti conueniūnt, tribuuntur toti, vt sciens dicitur aliquis, quod pars animæ λογιστικὴ seu διανοητικὴ fit talis. Hoc dicūt veteres sic: Aliquid in se

esse per synecdochen, vt si dolium cum vino habeatur pro toto, id in se erit, quatenus pars, hoc est vinum sit in parte, vt vase. Vt nihil sit aliud sic totum esse in seipso, quam totum ex partibus constare, quarum altera insit alteri. Vit. Amerbachius.

INEXPLICABILE, INSOLVBILE.

Inexplicabilia sunt, quæ nescio quas ansas & vncos perplexitatis Dialectica secum inferunt, vt pro cognitione veritatis ad vtramm partem videaris propendere posse.

Talia fuisse mentientes seu ψευδομένης paralogismos, testatur Cicer. 2. Acad. his verbis: Quid igitur? hæc vera, an falsa sunt? Si te mentiri dicis: idq; verum dicis: mentiri verum dicis. Hæc scilicet inexplicabilia esse diciris, quod est odiosius, quam illa, quę nos incomprehensa & nō percepta (ἀκατάληπτα) dicimus. Sed hæc omitto. Illud quæro; si ista explicari nequeunt, nec eorum vllum iudicium inuenitur, vt respondere possitis, vera ne an falsa sint, vbi est illa definitio, effatum esse id, quod aut verū, aut falsum sit? Et paulo post: Vide ergo hanc conclusionem probaturusne sis: *Si dicis te mentiri, verumq; dicis, mentiris; dicis autē te mentiri, verumq;* dicis, *Mentiris igitur?* Ex quibus talem possimus deducere Syllogismum, vt Stoici dicebant, Inexplicabilem:

Syllogismus Inexplicabilis Stoicis.

Si mentiri te dicis, verumq; dicis, mentiri te, verum dicis.

Sed mentiri te dicis, verumq; dicis.

Ergo mentiri te verum dicis.

Sed interpretes Græci mentientē seu ψευδόμενον ita explicant, vt scribit Lilius in Historia Poetarum & in Dialogismis: Epimenides ait Cretenses esse mendaces, & ipse est Cretensis. Ergo & ipse mendax. Igitur non est credendum ei. Sunt ergo Cretenses veraces, & illis credendum. Et hic Cretensis. Ergo & ei credendum. Aiuntq; Philetæ mortem obtigisse, quod hoc tortuosum disserendi genus soluere nequiuerit. Declarat hoc eius Epitaphium, cuius meminit Athenæus:

Hospes ego hic sum Pseudomenes, me sermo Philetam
Perdidit, & curæ noctibus Hesperiæ.

Inexplicabil. hoc exemplum est: somniauit quidam ne somniis crederet. Si enim crediderit, tum sequitur credendum non esse. Ita si nihil sciri, potest, necesse est idipsum sciri, quod nihil sciatur. Si autem scitur, posse nihil sciri: falsum est ergo quod dicitur, nihil posse sciri. Sic inducitur dogma sibi ipsi repugnās, seque dissoluēs. Αὐτοκατάστροφον (Ἀσύστατον).

Simile quoq; exemplum hoc est; verum est effatum; Nulla datur veritas. Ergo sequitur veritatem esse. Hæc & similia sunt Inexplicabilia illa, ex quibus se Stoici profitebantur colligere, exceptiones quasdam primi principii: Omne effatum aut est verum, aut est falsum. Propterea aliquis doctrina eorum imbutus dicere posset, esse quasdam enuntiationes, in quibus verum à non vero distingui non possit, ideoq; ex ista propositione, Nulla veritas datur, non minus posse hauriri verum, quam non verum.

Sed quia non videtur ferendum Philosopho Peripatetico & Platonico primum principium exceptionem pati, iccirco omnis mouēdus est lapis, vt ex istis inexplicabilibus laqueis & pedicis nos omnino expediamus & explicemus. Iacob. Mazon. sect. 3. l. 1. cōparationis Philosophiæ Plat. & Arist. Dicimus igitur cū Talentonio, quē Mazon. hic laudat, in hæc absurda Stoicos incidisse ob Ignorationem Elenchi. Est autem ignoratio Elenchi, cum aliqua quinq; conditionum omittitur earū, quæ ad constituendam contradictionem requiruntur. Contradictio enim fit cū loquimur de eodē, ad idē, secundū idem, similiter, & in eodē tempore, ad quod postremū etiā conditio eiusdem loci referri debet. Vna itaque ha-

harum conditionum deficiente, non est contradictio. In ante dictis autem Stoicorum Insolubilibus, quæ videntur, contradictio non est secundum idem. 1. Mendaces enim dicebantur Cretenses in Pseudomeno, dum referuntur ad hanc vel illam rem, de qua loquebantur. Verax autem erat Epimenides, quia referebatur non ad hãc vel ad illam rem, de qua loquebantur Cretenses, sed ad suam orationẽ, quia dicebat Cretenses esse mendaces. Vel vt melius explicem, dicebantur mendaces esse Cretenses apud Ethnicos, quia passim iactabant Iouem apud se esse mortuum & sepultum. Sic Callimachus: Dicti fuerunt Cretenses semper mendaces, quod sint Iouis sepulcrum fabricati, cum nunquam ille obierit, perpetuoq; sit. Quod ad factum respiciens Epimenides, quem Paulus Apost. adducit, dixit: κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, id est, Cretenses semper mendaces, quia mentirentur Iouem Opt. Max. & immortalem apud se mortuum. Erant ergo mendaces ratione huius insignis mendacii, quod agnoscens Epimenides & detestans verax dicebatur.

Politian. in Miscell.

2. Eodem modo somnium, quod vt verum proponitur, ad somnia referebatur, ita vt esset somnium somniorum. Somnia vero, quæ falsa videbantur, erant illa, quæ non ad somnium, sed ad phantasmata referebantur in somnio alicui occurrentia. 3. Pari ratione, qui dicit nullam esse veritatem, negat entium, ita vt sunt, comprehẽsionem, ideoque propositio ad hanc entium incomprehensionem relata, omnẽ tollit veritatẽ. At si ad suimet cõprehensionem referatur, aliquam veritatẽ ponit. Ex quibus patet eas propositiones, vt ad diuersa referuntur, modo vniuersalium, modo particulariũ induere naturam: vt quando ad res, quas significant, referuntur, vniuersales sint, quãdo autem ad orationem vel ad somniũ, quod de illis est, particulares nominentur. Nec est, quod dicas, vniuersales proprio ambitu particulares etiam comprehẽdere, quia sicut cœlum se ipsum tegere non dicitur, etiamsi omnia circumplectatur: ita vniuersales illæ propositiones res quidem omnes possunt continere, quas significant, non tamen se ipsas. Vide etiam, si placet, Dialecticam Suessoni cap. de Insolubilibus, & in hoc Lexico vocem *significatio formalis & materialis.*

INFERI.

Inferi & ᾅδης opponuntur modo iis, qui in cœlo sunt, modo iis, qui adhuc in terris viuunt, qui vocantur à Luciano οἱ ἄνω id est superi. Inferi igitur sunt mortui & sepulti. Exemplis hoc patescit è Luciano sumptis.

Relinque tropæum in terra: ἐν ᾅδου γὰρ εἰρήνη: apud inferos enim pax est. Idem: Ille quidẽ ad Deos aduolauit immortales, tu vero vmbra (εἴδωλον ὤν) ad inferos (εἰς ᾅδου) aduenisti. In dialogo Herculis & Diogenis. Idem quid prohibet animum ipsum esse in cœlo (ἐν οὐρανῷ) me vero mortalem venisse ad inferos (παρὰ τοῖς νεκροῖς.) Idem Diog. periculum est te triplicem iam fecisse Herculem. Her. Quonam modo triplicem: Diog. Hoc quidem modo: nam si vnus in cœlo existit: tu vero apud nos (inferos) imago, corpus autem in Oeta, iam in puluerem versum, hæc tria iam sunt, &c.

In doctrina Sphærica inferi dicuntur, qui versantur in inferiori Hemisphærio, superi qui in superiori, quæ distinctio rationis est, nõ realis. Ἐν παρόδῳ addo, quod Erasmus Roterodamus censet non esse satis latinum infernus pro loco inferorum, vt dicendum sit descendere ad inferna seu ad inferos, non ad infernum.

Infernus enim adiectiuum est pro inferus. *Improbitate ignes infernos improbus in strat.* Ill. M. Landt.

Ast inferna accipitur substãtiue: vt in Arat. Subiens inferna leonis, id est, infernas seu inferiores partes.

INFINITVM.

Infinitum in Grammaticis idem est, quod incertum seu indefinitum. Sicut contra finitum est certum: sic Scaliger lib. 4. de causis Lat. ling. c. 78. proprium est singularis numeri, finitum esse, id est, certum, quia scimus quantum sit hominum, cum dicimus Homo. At pluralis infinitus est, non quod fine careat, nihil enim in natura ἄπειροι infinitũ. sed quia sit ἀόριστος incertus. Si enim dicas Homines, quot sint, nescias: itaq; additur aliquid præscribẽs, vt decem, viginti.

Verbum finitum est, quod numerũ certo flexionis fine definitum adsignificat. Infinitum, quod vna terminatione quemuis numerum adsignificat, vt amare, amauisse. Improprie enim modus, qui dicitur infinitiuus, videtur dici esse sine numeris & personis Matthiæ Bergio.

In Grammatica Mauritiana nomen infinitum est, quod nullo casu flexum est, vt nequam, quatuor. Sic dictum, quia finis eius non mutatur seu flectitur. Finitum contra.

In Logicis nomina infinita ἀόριστα sunt, quibus omnes res possint nominari, exceptis iis, quæ nominantur seu affirmantur finitis nominibus. Quibus opponuntur finita, quibus vna res significatur.

In Physicis causæ sunt finitæ, id est, certæ numero vel infinitæ, id est numero indefinitæ, incertæ.

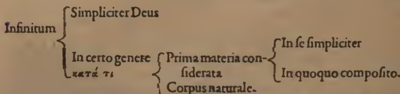
Quibus per se fit quippiam, causæ finitæ sunt: at quibus secundum accidens infinitæ ἀόριστοι, vt morietur ille, quia venenum sumpsit, per se causa mortis est venenum. Ac vt sumere venenum, infinitæ per accidens præcesserũt causæ, vt quia iratus ei aliquis erat, & vt irasceretur in causa fuit fractum poculum.

De infinito axiomata sunt.

Infinitorum nulla est comprehensio.

In infinitis nihil primum, nihil medium, nihil vltimum. Ergo si erunt causæ infinitæ, neque prima, neque media, neque vltima erit. Schegk. in explicatione Aristotelis de interpretatione pag. 143.

In Physicis quidam materiam primã corpus infinitum vocant, hoc sensu, quod non ex seipso finitum sit, seu quod secundum propriam naturam, nullos sibi certos terminos præscribat. Sic Zabarella. Iohannes Grammaticus materiam ait esse corpus infinitum, non quidem infinitum actu (tale enim nõ datur. Et materia prima semper est actu sub terminis & finita) sed infinitum Mentis tantum abstractione à finibus seu terminis.

Explicatio tabulæ.

κατά τι Materia prima] Ea enim etsi semper sub aliqua est forma, dicitur tamen δυνάμει infinita, quatenus est in potentia ad omnes formas.

Corpus naturale] Hoc enim etsi est simpliciter finitum propter formam substãtialem, dicitur tamẽ infinitum secundum quid, id est secundum potẽtiam materiæ suæ, quatenus propter materiam

riam capax est infinitarum formarum accidentalium: Sic ignis suapte natura potest (passiua potentia) in infinitum augeri.

Infinitum {
- Per se, ac suapte natura. Sic Deus infinitus, sua essentia & actu purissimo.
- Per accidens & per aliud. Sic quidam dicunt humanam in Christo naturam infinitæ esse virtutis, ex accidenti & per aliud (non tamen formaliter) hoc est propter Deitatem, cui hypostatice est vnita. Hac virtute factum est, vt peccata mundi sint expiata.

Infinitum {
- Essentia, natura, potentia actiua, Duratione.
- Potentia passiua: Extensione: Intensione, vt linea infinite extensa. Albedo infinite intensa.

Finitudo & infinitas etiam formæ tribuitur à nonnullis Scholasticis, vt Thomæ sectatoribus.

Forma finita eis est, quæ finitur materia, est igitur talis ex vnione cum materia.

Infinita dicitur, quæ non finitur, id est, non coarctatur per materiam, cum sit forma absolute & simpliciter, id est, non coniuncta alicui materiæ.

Infinitum in arte, & infinitum in natura, Auerroes distinguit ita vt dicat: Colores esse infinitos in natura, licet in arte sint finiti. Non incommode hoc dictum videtur.

Immensum seu infinitum, quod dimensionem seu finem non habet. {
- Syncategorematice: Potentia, mentali abstractione, vt Zabarella loquitur. Ab infinito in potentia, ad infinitum actu nulla est consecutio.
- Categorematice: Actu. Hæc immensitas non potest communicari vlli creaturæ.

Canon. Ab infinito Syncategorematice ad infinitum categorematice nulla est consecutio, id est: Ab infinito in potentia ad infinitum actu.

Infinitum {
- Negatiue seu ἁπλῶς, quod simpliciter nec habet, nec habere potest finem vllum: vt negatiue, immortale, id est suapte natura est, quod nulla ratione potest mori, ita Deus est infinitus, & immortalis.
- Priuatiue, quod finem quidem non habet, sed potuit tamen, aut etiam num potest habere, vt cœcus priuatiue dicitur non videns: Etsi enim non videat, tamen eius naturæ non repugnat, potuisse, aut posse videre.

Infinitum.

Quæstio est, an alicuius creaturæ actio possit esse infinita? Respondent Theologi, peccatum esse infinitum: Peccatum autem materialiter actio est, quædam igitur actio creaturæ infinita est. Respondet subtilissimus Scotus lib. 4. distinct. vlt. circa finem. Peccatum dicitur infinitum, non formaliter, sed causaliter, cuius distinctionis hæc est sententia: Peccatum dicitur infinitum, quia separat à bo-

no infinito, sicut contra bonitas & integritas coniungit nos cum infinito: at malitia formaliter infinita non est.

Infinitum in Deo non dicitur per extensionem, sicut in quantitate continua, sed per negationem: quia non finitur, seu determinatur aliquo.

Quomodo virtus Dei dicatur infinita?

Primum virtus Dei dicitur infinita ratione effecti, quia non contrahitur ad aliquos effectus, cum omnem virtutem producat.

2. Comparatione cum aliis, quia est super omnẽ virtutẽ, ita vt hoc ipsum, ꝙ nomine virtutis cõmune intelligitur, non adæquet diuinam virtutem, sed ea minus sit. Hoc Scholastici dicunt non terminari per commensurationem alicuius virtutis.

Quid sit virtutem non terminari com mensuratione virtutis alicuius.

3. Ratione actionum ad effectus terminatarum, quia non terminatur per ea, quæ sunt, cum possit infinitis modis & virtutes alias infinitas producere, præter eas, quæ sunt, vt tamen propterea non hebetetur aut debilitetur eius actio omnis virtutis effectrix.

4. Dicitur Infinita: quia non terminatur intellectu, id est, diuina virtus cuncta excedens ineffabilis est, nec satis comprehendi potest. Thom. Aquinas in Dionysium. Virtus autem Deo tribuitur, sicut à sapientia & vita. Primo, quia omnium rerum virtutes in ipso primordialiter & supereminenter existũt. Secundo causaliter, h. e. quatenus est causa omnis virtutis. 3. ratione actus, quatenus ipse operatur, producendo omnia autem secundum virtutem immutabilem & indefatigabilem.

INFINITE.

Simpliciter, sine modo, sine adiunctione seu determinatione, vt; Infinita quæstio est, cũ quæritur prædicatũ de subiecto ἁπλῶς, sine adiũctione modi, vt; an Cœlum sit æternũ? *Definite* ex modo & adiunctione. Hinc quæstiones dicuntur definitæ, quo pertinent Modales.

Scaliger Infinite & proportionaliter ἀντιτί-θησι ex. 307. s. 18. Nonnulli Deum ipsum voluerunt intellectum agentem (de quo Arist. l. 3. de anima) temere admodum. Æqualiter enim in omnibus reciperetur & elucerer. Non enim debet aut potest Deus impediri à materia. Neque agit proportionaliter, sed Infinite causa prima. Oportet igitur Intellectum hunc esse aliquid causarum secundarum.

At ego puto aliquando posse τὸ proportionaliter τῷ Infinite supponi, non opponi. Etsi enim Deum infinite agere non negem, tamen etiam conuenienter rei naturæ agit. Dat animam non materiæ ligneæ vel lapideæ, sed subiecto δεκτικῷ & idoneo. Sic illuminat quidẽ hominum mentes, sed mentẽ hominis recte adfectum esse oportet, vt diuini luminis sit aptũ & idoneum subiectum, phantasiæ organon oportet esse bene informatum. Sic solis lux aerem & vitrum penetrat, vt quæ transparentia corpora sint, sed non lignum aut saxum, quæ corpora sunt opaca. Rationis expers, stipes aut fungus non est capax diuinorum mysteriorum.

Naturalia Gratia supposita & substrata sunt.

INFLVERE.

Influere proprie liquidorum est, vt aqua, vinum influunt. Metaphorice est immittere, quasi influxu seu influendo dare seu communicare, seu per influxum causare, effectiue sese impertiri. Scot. l. 4. anima non potest animare partem remotiorem à corde, nec dare ipsi vitam non organice (immediate) nisi det cordi vitã, quo mediante, influat vitam in cæteras partes organicas distan-

distantes, sicut patet ex Philos. in lib. de animal. quia cor est magis dispositum ad susceptionem vitæ, quam alia pars, id est, non potest anima causare vitam in parte remotiori, nisi prius causet in parte propinquiore. Vsurpatur dupliciter. 1. absolute, vt causa prima plus influit, quam secunda. 2. Transitiue, Spiritus Sanctus efficaciter regenerat gratiam influendo. Deus indurat non influendo malitiam, sed non conferendo subsidium, seu non adhibendo gratiam duritiem cordis emollientem. Sol per suam elongationem est causa congelationis non impertiendo frigiditatem, sed non influendo calorem. Dicitur & caput influere in membra.

Alberti Mag. hoc Barbarum est: Lumen influitur extremitati perspicui, 2. de anim. tract. 3. cap. 7.

INFORMATIO.

Barbaris actuatio.

Informatio materiæ:
- Per inhæsionem. Potentiæ & actus, seu operationes animæ materiam informant ipsi inhærendo. Vt visiua facultas, & visus informant materiam oculi, ita vt ei inhæreant.
- Per περιχώρησιν, id est, intimam insinuationē. Anima informat materiam, eique suum esse substantiale impertit, seu communicat, per omnes eius partes se intime insinuando, easq; animando.

Anima intellectu simplex & immaterialis potest materiæ suum esse οὐσιῶδες communicare per modum περιχωρήσεως (immeationis & immansionis) sed nequit materiæ communicare immateriales suas potentias, & eas operationes, quæ ab his eliciuntur, ita vt materia eis informetur. (Quanquam intellectio aliquo modo communis animę & corpori dari potest, quatenus intellectio non fit absque consortio animæ & corporis, ac intellectio animę in corpore pendet à speciebus, quæ sensuum comparantur ministerio, & quatenus oportet intelligentem speculari phantasmata. Colleg. Conimb. 2. de anima, c. 1. quæst. 7. art. 2. Anima intellectiua in hoc vitę statu, omnem cognitionem haurit à sensibus, & quoad vsum etiam specierum saltem maiori ex parte dependet à corpore, quatenus oportet intelligentem speculari phantasmata.

Informatum interdum opponitur prorsus conformato ac perfecto. Sic Scaliger. Finis dicitur informare actionem, quia dat actioni nomen, vt bona fit actio, cuius finis bonus, mala contra, cuius malus.

Informatiue idem est, quod per informationem.

INFORMARE.

Philosophis informare primum est, se vt fo mam dare: quod est formæ. 2. est dare formam, quod est efficientis causæ, vt naturæ, vel Dei. 3. est formam esse. Exempli causa: Anima informat corpus quoddam, scilicet idoneum ad receptionem, non animatum, vt simulatque animatum fuerit, fit animati forma.

Efficiens autem, causa informat quoddam corpus non animatū, quod formā recipiens fit animatū, & ita anima est forma animato. Hic soluitur argumentum: Si anima informat corpus, informat aut animatum, aut non animatum. Non animatum, quia quod animatum est, iam informatum est;

non inanimatum, vim quia esset forma non animati, vt lapidis. 4. Informare Scaligero & oratoribus est principium operi quodammodo informe & impolitum dare. Est hoc arte agentis. Exempli causa. Hæc breuiter vt potui informaui. De hac re orationem informaui. Hæc est informata cogitatio. Cic. ad Atticum. Ab iis artibus quibus ætas puerilis ad humanitatem informari solet. Cic. pro Archia. Hæc sunt quæ de colorum natura, omnium in Philosophia difficillima, à paucis vix dum informata commentabat. Scaliger exerc. 325. Sect. vltim. id est, inchoata, nõ omnino perfecta, affecta potius. In hac 4. significatione non accipit Scaliger, cum dicit: si vna forma mundus informaretur, aut reliquæ formæ omnes illius formæ partes essent, aut ab illa essent informatæ, quorum vtrumque perabsurdum esset. exerc. 6. sect. 2.

INFORTVNA,

Δυςυχία.

Barbara vox est Astrologorũ in Genethliac. Iis est alia infortuna maior vt ♄ alia minor vt ♂ vterque planeta est malus, infortunatus, maleficus, Sed Saturnus infert mala cum tarditate & diu durantia. Mars vero subito, & cito transeuntia. At ♃ & ♀ boni, fortunati, benefici, dicuntur; Hic fortuna minor, Ille fortuna maior ☉ ☿ & ☽ naturam inter bonos & malos mediam obtinere censentur. Quo fit vt à nonnullis mediocres dicantur & medii. *Distinctio ab effectis.*

Iuppiter est homini velut, & Venus alma benignus,
Qui satur est annis contra cum Marte malignus
Mercurius Medius cum lumine vtroque putatur.

INFRIGIDATIO.

Infrigidatio Barbariusculum pro frigefactione, Cicero dicit refrigeratio ἔμψυξις Græce, alterationis species est. Est enim non frigidi in frigidũ mutatio, quæ fit modo naturaliter, modo violenter. Exempli causa, Somnus fit infrigidatione cerebri, quæ ex calore est subducto, vt in omni coctione, ea quę dicitur elixatio seu ἕψησις. necesse est esse ἀτμίδας, id est vapores, qui exhalent: ita cum coctio in ventriculo inchoata est, ἀναθυμιάσεις (euaporationes) ex ventriculo ascendunt in fastigium cerebri, & quia cerebri calor à corde subtractus est, frigescit cerebrũ, & ad huius infrigidationem illæ ἀναθυμιάσεις ibi condensantur in liquorem ad modũ pluuiæ, perinde ac si vapor in calido hypocausto illius, orbibus vitreis frigidiusculis condensatur, & in guttulas colliquescit: ille liquor hinc inde fluens suauiter afficit & humectat cerebrum, ac decidens tandem obstruit meatus, & orificia neruorum. Hæc infrigidatio cerebri duplex est, Altera κατὰ φύσιν: Altera παρὰ φύσιν. coacta seu violenta. Infrigidatio κατὰ φύσιν fit, quando calor & spiritus sub noctẽ introrsum ad vitalia reuocantur. Nam cum subter occasum se abscondit, natura nonnihil sentit se languefieri, igitur cor tum ad se reficiendum copiosius pabulum attrahit, caloremq; exterioribus membris suffuratur, vnde vires exhaustas interdiu recolligit: cũ enim membra, quæ sunt in perpetuo motu, vt cor & cerebrum, nec quiete possunt refici, natura ordinauit, vt aliquo modo pristinus vigor illis restitueretur, nempe cordi attractione caloris, cerebro vero quod diurnis contentionibus exiccatur, rigatione & humectatione. Et hæc infrigidatio est causa somni naturalis. *Causa somni efficiens.*

Violentia cerebri infrigidatio non fit ex reuocatione caloris & Spiritus ad suum principium, qui tum magis foris sunt

fiunt, ſed aliunde & ex cauſa alia, ſiue pharmacis ſoporiferis (ſomni conciliatoribus) ſiue ex vino halituoſo, crapula, vel cibo & potu halituoſioribus, & illi habitus conciliant etiam ſomnum hoc modo de die, cum fumi iuſto copioſiores, vt in ebrio, aſcendunt ad ſuum faſtigium, cerebrum, etſi tum maxime caleſcit, agitatione & contentionibus diuerſis, tamen non habet calorem ἀνάλογον, id eſt, calor eſt imbecillior, quam vt fumos illos diſcutere, & conſumere poſſit, propter copiam eius. Proinde fumi ibidem denſati ſua copia, & quantitate premunt cerebrum, & calorem eius, & tandem prorſus obruunt, & extinguunt, ex quo fit, vt cerebrum infrigidetur παρὰ φύσιν, vel βιαίως, & ita ſomnus oboritur, qui quantum naturam reficiat, ſub ſenſum cadit.

INGENIVM.

Ingenium (quaſi ingenitum & connatum) accipitur vel generaliter vel ſpecialiter.

Generaliter pro inſita vi & natura cuiuſque rei, ita etiam conuenit inanimis.

Specialiter accipitur proprie, vel improprie.

Proprie, ſi continet vim feliciter ac facile inueniendi ac fingendi in hominibus, & vim memoriæ, teſte Cicer. Improprie ſi accipitur analogice in brutis quibuſdam, vt in pſittaco, Elephante, vel metonymice, pro artibus, quæ ingenij beneficio diſcuntur, vel inueniuntur, vt Ouidius:

Ingenium quondam fuerat precioſius auro.

Ingenium maxime proprie dictum, eſt facultatis rationalis animi conſtitutio, ad intelligendum aliquid, ſiue inueniendo, ſiue diſcendo. Seu ingenium eſt naturalis aptitudo ſeu facultas, qua nos diſcimus, & per nos ipſos cogitamus, ſeu inuenimus aliquid. Ingenij genus eſt εὐφυΐα, Latius enim patet hęc illo, nā (generatim eſt natiua animi corporisve bonitas) ſpeciatim eſt bona animi conſtitutio per naturam, tū ad verum, tum ad bonum, nec tantum eſt εὐφυΐα ingenij, ſed etiam iudicij naturalis. Aſſentitur Scheckius Topic. loco 39. hæc eſt reuera εὐφυΐα poſſe recte eligere verum & fugere falſum. Sed Ariſtoteli ingenij pars eſt naturalis facilitas ad aliquid diiudicandum.

Ingenij pars eſt εὐμάθεια, id eſt, recta conſtitutio ad diſciplinas apprehendendas. Eſt & pars ingenij ſolertia, Græce ἀγχίνοια, hoc eſt, celeris inuentio medij termini. Ariſtotel. in fine libri 1. poſt. ſeu eſt celeritas in inuenienda cauſa rei.

Σύνεσις id eſt perſpicientia veri, non eſt idem cum ingenio, etſi ei affinis ſit. Verſatur ἐν πρακτοῖς, id eſt, perſpicit, & iudicat res prudentiæ ſubiectas.

Eſtque politica, vel πνευματικὴ (ſpiritualis, Theologica. At ingenium eſſe poteſt ſine iudicio. Memoriam quoque cum Cicerone de finibus ingenio comprehendi, exiſtimamus. Sic Cicero, Docilitas, memoria, quæ fere vno appellantur ingenii nomine, eas virtutes qui habent, ingenioſi putantur.

Iudicium qui ingenio ſubiiciunt, cum iis non facit Scalig. nam iudicium ſi de actione loquaris, ſeu eſt, probatio, ſeu improbatio ratione ſententiæ, ſeu eſt actus mentis, opus effectum cognoſcentis, & perpendentis, ſeu eſt reflexio mentis ſuper priorem notionem vel eſt ingenioſe inuentorum perpenſio, hoc eſt, (vt ita dicam) manſorum veluti ruminatio, ad coquenda conſilia, vt ait Scaliger.

Si loquaris de poteſtate ſeu vi intellectus, eſt ratio reflexa, expoſita enim, quæ

inuenit aut accipit, accuratius recenset, ac quædam admittit, notas aliis innrit. Huc illud Scaliger. Inuenta perpendimus, reuocamus ad reflexionem rationis, tanquam Lydium lapidē, incudem, seu ignem, id vocat iudiciū: Ingenium ergo ad inuentionem necessarium est, & ad eam requirit dexteritatem ac aciem, ad doctrinam etiā exposcit docilitatem & iudicium: iudiciū verò ad inuentorum perpensionē, & rectam inuentorum approbationē.

Doctissimus Petrus Molinæus disc imen hoc agnoscit, cum ait: Philosophia est lima iudicij, & ingeniorum cos. A iudicio abesse potest memoria, & vicissim, quia sæpe fit, vt qui valeat memoria, à iudicio sit inops. Multi memoriā fatigant, sed non habent iudicium.

Varietas ingenii pendet tum ex temperamento corporis, tum ex varia dispositione mentis, & constitutione organorū, & facultatum administrarum, vt φανταστικῆς, (imaginatricis.)

Distinctiones ingenii variæ sunt. Ingenium enim subtile est, vel crassiusculum, acutum vel hebes. Perspicax vel minus perspicax, velox vel tardum, acre vel minus acre (quanquā acrimonia etiam iudicio tribuatur.) Acrimoniam & perspicuitatem esse tantum spiritus, qui illustre & viuum reddunt ingenium, author est Piccolhim. grad. 2. cap. 4.

Ab ingenio solerti subtilia producuntur effecta, & contra hebetis vulgares sunt operationes.

Subtilitas est vis intellectus, qua difficilia cognitu facile comprehenduntur.

INHÆRERE.

Inhærere est existere in aliquo, vt in subiecto, à quo habet actualem dependentiam inhæsiuā. Estque Accidentis, cui substernitur propria substantia.

Scholasticis Inhærentia est
- *Aptitudinalis*: Aptitudo, vt accidens in subiecto exstat. Hæc aptitudo est, non repugnantia nexu prorsus indissolubili naturam accidentis consequens. Dicitur & POTENTIALIS, est propensio ad inhærendum. Actus inhærendi.
- *Actualis*, conditio seu modus existentiæ, quo actu accidens inest subiecto.

Volunt autem Scholastici secundum naturæ ordinē seu ordinario naturæ cursu legeque, seu Dei potentia ordinaria accidens actu inhærere subiecto: Absoluta autem Dei potentia posse extra subiectum existere & manere incolume: vt tueantur Transsubstantiationē. Ita ergo *dependentia* quoque accidentis à substantia fuerit vel Potentialis vel Actualis. Eodem modo VNIO Accidentis cum substantia, potentia & actu distinguitur. Etiam dicitur in materia inhærere forma. Anima est forma immaterialis materiæ tamen inhærens, id est, in materia tamen existens seu immersa in materia. Zabar. de Aur. & materia, cap. 15.

Inhærere primo accipitur laxe, vt inhærentia non tantum conueniat in accidentia, sed etiam in naturam, in animam, atq; ita ponitur pro inexistere, seu receptum esse in aliquo, seu subiectiue INESSE. Sic Zabar. lib. de nat. cap. vlt. Cum sumimus Esse in subiecto, prout competit etiā formæ substantiali & significat inhærere in materia & illā informare. Sic omnis forma naturalis est in subiecto. Itaque si anima in materia inhæret, & eam informat, & dat esse corpori animato, absque dubio anima est in subiecto, & est talis corporis natura. Ita ergo inhæret quid per informationē vel ὑπαρκτικῶς, vt natura animato corpori, in quo recepta est, vel acciden-

Tam generaliter etiā in Physicis accepit Pererius.

dentaliter, vt virtus animæ. *Deinde accipitur ab Aristotele pressius*, vt tantum accidentib. & affectionibus tribuatur internis, vt cum dicitur Accidens, qua saluum est, semper inhæret.

Nullum enim accidens est SEPARABILE, id est, nullũ accidens per se existit (extra subiectum) existit. Axioma hoc nullam patitur ἔνστασιν, nullam admittit exceptionem. *Et separari accidens à subiecto est accidens penitus interire.*

Inhærere est vel Positiue, vel Negatiue. Positiue inhærere est habere inhærentiam, vt Modum vnionis cum subiecto. Hoc proprie est inhærere. Ita inhæret qualitas corpori. Ita inhærent dispositiones materiales, hoc est, infixę in ipsa materia.

Inhærere negatiue est non esse seiunctum à subiecto. Hoc proprie est inniti, sustineri, sustẽtari, vt circumscriptio substantiæ à prima dependentis.

Priori modo infima in subiecto omnia accidentia realiter ab eo distincta: vt qualitates.

Secundo ea, quæ formaliter tantum vel modaliter à subiecto differunt, vt relationes (vt paternitas) & alii modi accidentarij. Horum maior est vnitas cum subiecto, quam per positiuam inhærentiam. Itaque & Inhærentia dicitur vel Positiua vel Negatiua, propria, vel minus propria, vere vel quasi. Dicitur hinc subiectum Inhæsionis, vt cum nonnulli docent subiectũ Inhæsionis, omnium accidentium esse totum compositum.

Vsus.

Hæc vocis explicatio vsum habet in quęstionib. 1. An anima inhæreat materię, & omnino: An Forma inhæreat materiæ. Sic loquitur Physiologus quidam doctissimus: Generatio terminatur ad formam substantialem, non quidem separatam à materia, sed & inhærentem intimeque coniunctam. 2. An Inhærentia sit modus existentiæ accidentium duntaxat, an omnium: posterius negandum. Quia tempus quod tanquam mensura suo mensurato externe adhibetur, non inhæret illi.

Pro Inhærere interdum dicitur subsistere seu existere in alio, esse ἑτερυπόστατον, non esse αὐθυπόστατον. Porro Inhærere aliquid dicunt Scholastici, vel actu vel inclinatione.

Inhærere est accidens esse in subiecto per intimam præsentiam: Accidens inhęrere subiecto addit dependentiam à subiecto, & hæc dependentia separari non potest ab accidente, quia non distinguitur ab accidente. Nihil enim aliud est, quam talis natura, quæ naturaliter nequit separari à subiecto, Biel 3. libr. dist. 1. quæst. 1. opponitur assistere.

Vnum de Deo prædicatur non per modũ inhærentis, vel adiacentis, sed stantis, vel per se stantis, id est substantiæ.

Pro Inhærere etiam Metaphorice vsurpatur sedere. Insidere & infixum esse, vt corrupto corpore facultates corporeis organis insidentes non magis supersunt, quam accidentia sublato subiecto. *Facultates animæ organicæ pereunt vna cum corpore.*

Quæ vero organis non insident (seu vt alii loquuntur, quæ organis affixæ non sunt) id est, quarum proprium subiectum est anima, non magis intereunt, quam proprium à suo subiecto re ipsa remouetur. *Facultates non organica non intereunt.*

Intellectus materialis non est virtus insidens in corpore.

Cardano affectus sedem in voluntate, in quod Scaliger animaduertit.

Interdum inesse vel inhærere in aliquo seu alicui, est in aliquo sese, seu vim suam exerere. Peccatum inhabitat, seu inest in membris corporis nostri, id est in membris vires suas exerit. *Paulus Rom. 7.*

Modus acci dētis quoad εἶναι. Inhærentia & Adiacentia differunt. Inhærentia maxime proprie est accidentis: sed Adiacentia etiam est substantiæ, vt vestimentum, galea corpori adiecit, non inhæret. Habitus vltimum prædicamentum, est adiacentia, id est, applicatio rei per se existentis (substantiæ) ad aliam rem. Verum alia quoq; est adiacentia cum conuenit inhærentiæ, vt Figura est corporis adiacens ex sententia Alberti Magni, & inhæret tamen corpori figurato.

INNITENTIA.

Innitentia est quo quid innititur alteri. Natura humana innitur supposito verbi per specialem gratiã, qua innitentia (verbi) sublata natura humana esset suppositum, Gab. Biel. lib. 1. dist 30. q. 4. Idem vocat communicabilitatem, & inniti, communicari.

Substantia est, quod nulli innititur, sed est per se Antonius Fauentinus contra Picum.

Aliquid alteri innititur:
- Vt forma subiecto
- Pars toti.
- Constituens constituto.
- Natura supposítanti, id est personanti, vt anima & corpus dicuntur in τῷ λό, ω.

Alteri nõ inniti, idem est interdum, quod in se subsistere, vt suppositum personę.

Persona verbi quodammodo terminat innitentiam humanæ naturę.

INSISTERE.

Insistere Barbarum est, pro ἐνυπάρχειν (inexistere) seu inesse, opponitur ei assistere: Sic virtus insistens assistenti, vt proprium extraneo. Gab. Biel. lib. 4. dist. 5. quæst. vnic. Ex Scoto. In corpore naturali, est operatio naturalis, qua vnum membrum per virtutem sibi insistentem & propriã operatur in aliud: non ita in corpore mystico, quod est ecclesia, vbi operatio ministri dispensantis Sacramenta non est naturalis, sed ex voluntaria ordinatione, nec minister agit ad effectum gratiæ virtute propria, sed ministerium tantum exhibet (est causa ὑπηρετικὴ, id est inseruiens Christo) & Christus Sacramentorum institutor suo signo assistit, ad producendum eius effectum (est causa ὑπηρετοῦσα) vtens sacerdotis ministerio. Sed Picus Mirand. loquens pro Insistens adhibet Inhærens, vt verbo assistit gratia non inhæret. Idem Biel. lib 4. dist. 11. quæst. 1. Sacramenta efficiunt, quod signant, non per aliquam, virtutem insistentem, sed assistentem. Talis erat virtus S. Spiritus virginem Mariam obumbrantis.

INSITIO.

Insitio accipitur proprie & physice, & improprie & politice.

Physice vt cum dicitur surculus arbori esse insitus, id est implantatus.

In Theologia dicitur per assumptionem personalem, naturam humanam filio Dei, tanquam partem quandam (extraneam) hoc est naturaliter & per se non pertinẽtem ad hypostasin illam) personæ mediatoris insitam & veluti implantatam esse.

Hinc pars dicitur insititia, quę est aduentitia

titia seu extranea, talis est surculus in arbore, vt toto, cui per singulare artificium est implantatus.

Per metaphoram. Politice pro contractu, quo vsus vel dominium vtile fundi à domino transfertur ad colonum vt eum colat, & domino sit obligatus, ad præstationem alicuius seruitutis, Erbbeständnuß. Græce Emphyteusis; quæ pertinet ad iustitiam commutatiuam.

INSTANS.

Instans physicis est idem, quod non tempus, seu extremum temporis, quod impropriè dicitur tempus momentaneum, & indiuisibile, seu indiuiduū. Quidam instans appellarunt, quod Grammatici vocant præsens, eo quod instet cedenti præterito, de quo vid. Scalig. de causis Lat. ling. c. 113. Scotus instans naturæ dicit, quod Scaliger vocat momentum naturæ, ac facit id duplex primum & secundum. Verba Scoti sunt lib. 2. dist. 16. imaginandum est, quod anima quasi in primo instanti naturæ, sit natura talis. in 2. instanti sit operatiua (seu potens operari) & potentiæ, quæ sunt principia operationum, contineatur vnisiue in essentia. Sic Scalig. ex. 5. sect. 6. propria etsi sunt natura substantiis suis posteriora, non tamen re, sed sunt aut ipsamet res in secundo momento naturæ, vt vult Scotus, aut saltem omnino inseparabilia.

Græce dicitur ἐνεςώς.

Instantanee est in instanti, hoc est puncto, seu momento temporis, cui opponitur, cum mora, lente, tarde, Græce σὺν χρόνῳ.

Pro eodem etiam dicitur in oculi nictu vel in oculi ictu. Vid. prouerb. Gilberti 435. Baldo etiam Instantaneum est, quod est valde modicæ durationis.

INSTANTIA, ἔνςασις.

Instantia Aristoteli & Ioanni Grammatico in 2. prio. cap. 26. est propositio contraria propositioni propositæ, sed differt à propositione, quia instantia vel contrarium vniuersale introducit, vel particulare. Ammonio in prædicamētis etiam instantia est cum quæstioni non credimus, sed etiam subuertimus. Alberto Magno in prior, Instātia duobus dicitur modis. Primo propositio instans absolute, secundo ipsa ratio, per quam huiusmodi propositio probatur. Eidem Instantiæ syllogismus vniuersalis pertinet ad demonstrationem. Ad Dialecticum tam vniuersalis, quam particularis.

Oratoribus instantia etiam est intentionis depulsio seu ἀντιλογία, seu ἀντίςασις.

Instans est obsistens, reclamans ἐνςάτης & ἐνςατικὸς, repugnans, non cedens, aduersarius in iudicio, ἐν enim hic ἀντὶ significat.

INSTAVRATIO.

Instaurare est renouare, verbū est ab Instar. Est igitur quasi ad instar & similitudinem prioris aliquid reficere, est in pristinum statum reducere.

In nutritione Instauratio triplex est, prima est ante ἀκμὴν, cum plus accedit ad corpus, quam decessit. Ac istud quod plus accedit, fit nutrimentum, quo corpus crescit & augescit. Secunda fit tempore τῆς ἀκμῆς (vigoris) atque hic accedit tantum, quantum decessit, & non tantum quantum in antegressa instauratione.

Tertia est, in paracme seu παρακμῇ (id est remissione vigoris), vbi fit minus, quā deficit natura: igitur non semper agit similiter in alimentum. Calor enim innatus humorem ita carpit, vt tandē cum depascatur, & ita his destruatur.

Restaurationis vocem pro instaurat. Scalig. improbat exer. 195. vbi ait Medico.

rum libri ἐβαρβάρωσαν (Barbarum fecerunt)te Cardane, qui non semel infelici verbo Restaurare vteris. Hoc alii quoque politioris eruditionis studiosi ante eum annotarunt.

Sed tamen Tacitus & Iustinus historici etiam verbo Restauro vsi sunt.

INSTRVMENTVM.

Instrumentum non mouet nisi moueatur, agit ex virtute principalis agentis. Thom. Aquin. vt Humanitas Christi quodammodo diuinitatis Instrumentum agit in virtute eius.

Quæ Christus in humanitate sua fecit vel passus est, ex virtute Deitatis opus sunt nobis salutaria.

Resurrectio Christi est causa efficiens resurrectionis nostræ virtute diuina, cuius proprium est mortuos viuificare.

Instrumentum
- Coniunctum.
- Separatum, quod mouetur per coniunctum.

Virtus Instrumenti
- Inchoatiua cum instruitur.
- Completiua cum mouetur à principali agente.

Omnes actiones & passiones Christi operabantur instrumentaliter, in virtute diuinitatis ad salutem humanam, Thom. 3. q. 4. & 6. capp.

Ab efficiente. Instrumenta sunt naturalia vel artificialia. Naturale, vt lapis Indicus, quo expoliuntur sagittæ. Artificiale, vt malleus. Instrumenta sunt aut ad agendum, vt fistula, nauis, currus; aut ad faciendum, vt malleus, incus.

Instrumenta sunt vel ad perfectionem comparata, vt acus, malleus, aliqua ad destruendum, vt tela. Faciunt tamen aliquid hæc quoq; pauca ex homine cadauer. Instrumēta sunt vere vel quasi. Quasi, vt seruus apud Aristot. in politicis, & equus.

Instrumenta rustica ὄργανα γεωργικὰ sunt Varroni lib. 1. Rei rusticæ cap. 17.
- Vocalia, vt serui.
- Semiuocalia, vt boues.
- Muta, vt aratra, plaustra, trahæ.

Vnum & idem potest esse δεκτικὸν receptiuum huius & instrumentum alterius. Quo fit vt σκεῦος significet & vas & instrumentum. Vas, qua receptaculum eius quod recipit, ac complectitur. Instrumentum, qua vtensile est Domini.

Cum Paulus Apostolus dicitur σκεῦος electum, intelligitur organon, seu instrumentum electum.

At quid hoc, quod Scaliger dicit Poetices lib. 3. instrumentum inter causas numerat Plato, cuius sententiam non temere sequi debemus? Respondetur, si quis ita instrumētum numeret inter causas, vt sub efficiente id nō comprehendat, aut non contineri dicat, is errat.

Quæritur, vtrum voluntas dum conuertitur à Deo, habeat se pure passiue tantum, an etiam actiue?

Vsus in Theologia. Hominis mens & volun- *Homo sub-*

iectum patiens, quoad qualitates.

luntas est δεκτικόν, seu subiectum qualitatum & inclinationum nouarum, à Spiritu Dei per verbum, in conuersione excitatarum, seu donatarū. At instrumenti seu efficientis secundarii rationem habet actionum Spiritus Sanctus. Agimus enim à Spiritu Dei acti.

Causa cooperans quoad actiones.

Vis apprehendendi Domini est; apprehēsio nostra est: à Spiritu acti non coacti credimus. Quis dicat meræ passiuitatis esse apprehensionem, seu actum assentiendi.

INTEGRVM.

1. Integrum proprie denotat solas partes materiales. Scalig. in lib. de plantis primo, vt arbor integra dicitur, quæ partibus ad germinandum apparatis prędita fuerit.

Completum seu perfectum (cui nihil addi potest) plus est, quam integrum, eidem Scaligero. illud enim complectitur etiam potestates, potestatumque tempestiua momenta.

2. Integrum interdum accipitur pro absoluto, vt cum forma aliqua dicitur integra, aut essentia hominis integra à Pererio lib.7.c.21.physi. hoc est tota. Ita integrari est constitui. Entitas totius dupliciter cōsiderari pōt, vel in se formaliter, & per se, vt est quędā res distincta à suis partibus, & sic se tota differt ab omnib. suis partib. Vel cōstitutiue & integratiue, vt dicit relationē ad partes, ex quib. cōponitur, & sic nō differt aut se tota aut secūdū aliquid, sui à partibus suis, lib.7.phys. cap.22. Perer.

Integrum {
- Eiusdem rationis, cum omnibus partibus.
- Diuersæ rationis, seu dissimile.

μόρια ὁμοιομερῆ.

Ita partes Integrales dicuntur {
- Vnius rationis seu similes; ita qualibet pars materiæ est materia.
- Diuersæ rationis. Talia sunt membra humana.

μόρια ἀνομοιομερῆ.

Vsus explicationis significationum harū non est nullus.

Aristotel. 2. de part. c.2.

Quærit Scaliger. An arbor integra dicetur, quæ putata est, ac respondet. Integra quidem, si vitam spectes: at non integra μαθηματικῶς, quando, quæ aderant, absint.

INTELLECTVS.

Intricatum & plenum obscuritatis negotium est, intellectus naturā perscrutari. Itaq; significationes & distinctiones varias videamus. Intellectus primo accipitur pro potētia intelligente (vt in lib. de anima) vel pro principio intelligendi.

Secundo pro habitu cognitionis indemonstrabilium & formarum immaterialium in Eth. & philos. sumitur.

Tertio pro actu intelligendi, vt cum dicitur

Intellectus est {
- Rectus, cum homo alias res extra se cognoscit.
- Reflexus, cum homo seipsum intelligit, id est, intellectio.

Sic Scaliger exerc.307. f.2. intellectus (id est principium & vis intelligendi) noster non intelligit se per speciem, sicut cætera Entia materialia, sed per reflexionem. Hoc autem in immaterialibus & facile & semper fit, sunt enim eius duæ actiones. Vna recta, altera reflexa. Prima quidem cognoscit aliquid, secunda cognoscit se, & cognoscere & cognoscendi habere potestatem. Qua reflexione seipsum tametsi non disiungit, tamen geminatur. Et exerc. 307. f. 9. Intelligitur res intellectione recta veritas reflexa. Neque enim qui vera dicit, scit se vera dicere, nisi cum re compatet orationem. Et paulo ante. In composito, quod complexum vocant, veritas non intelligitur nisi per reflexionem. Reflexa intellectio cur dicatur, percipitur ex hac alias descriptione. Intellectio re-

flexa est, cum animus alia intelligens, ad se reuertendo, & reflectendo sese intelligit & intelligere se agnoscit. Piccolhominei hoc est, nisi forte memoria labor.

Et intellectus alius est speculatiuus, alius practicus (non differunt subiecto, sed fine & obiecto.)

Speculatiuus est, qui ex principiis theoricis elicit, ἐπιςητά, id est conclusiones ad sciendum: & quidem etiam bonum contemplatur, qua est verum.

Practicus, qui ex principiis practicis colligit πρακτά, id est, quæ sunt agenda. Quorum principiorum in mente conseruatio dicitur συντήρησις: vnde oritur conscientia. Hic intellectus (practicus) ante se requirit mentis cognitionem seu intellectum speculatiuum, vt ὑπηρέτην & ministrum. Nam

In Intellectu practico spectantur { Apprehensio. / Approbatio vel Improbatio. / Prosecutio vel auersatio, quæ voluntatis etiam actio est. } REI.

Et intellectus, id est intellectio per phantasmata id est, quæ fit ope Phantasmatum, est operatio immanens itaq; subiectiue remanet in anima, à qua producitur, non suscipi potest in corpore Id est ipsum intelligere, subiectiue tantum inest in anima rationali. Sola anima exerit hanc operationem, quæ est intellectio. Ergo sola anima est proprium huius operationis subiectum. Proprium enim operationis sub iectum est, quod eam exerere potest. Cum intellectu, vt actione mentis nihil communicat actio corporalis. Aristotel. tertio de anima, Intellectus non est commixtus corpori, vt subiecto. Etsi intellectus, id est, intellectio, propria animæ rationalis operatio, obiectiue dependeat à corpore, id est à phantasmatibus, & anima rationalis non intelligat pura & simplici cognitione dum est in corpore. Et intellectus extrinsecus accedit, id est intellectio seu ἐνέργεια intellectus dependet ab externo intelligibili, quod verum est, sed non probo, quod Portius illud Aristotelis, Mens extrinsecus aduenit, interpretatur de mente, quod attinet ad actum secundum, id est, operationem intellectus. Nā dubitatio ab Aristotele proposita, non fuit de operatione intellectus, seu intellectione, an educatur è semine nec ne, sed de substantia partium animæ. Philosopho igitur Mens significat Substantiam animæ intellectiue. Archang. Mercen. In dilucidationibus. Et Intellectus, id est intellectio, est passio vel actio.

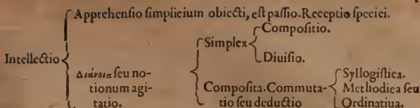
Anima intellectiua primo producit intellectionem & eandem recipit.

Quid proprium ἐνεργείας subiectum.

Non omnis intellectio passio est, sc. perficiens, sed sola apprehensio prima notionum, quas ille intellectus, cum agitat, diuidit, componit, deducit: alius est intelligendi modus, qui διάνοια appellatur. Scalig. exercitat. 307. sectione 22.

Intellectio non est passio corruptiua.

Intel-

Principium intelligendi, dicitur intellectus possibilis, seu patiens, seu materialis, seu primus. Non est hic, ait Archang. Mercen. potentia de secunda specie qualitatis, quia non est facilitas ad intelligendum, sed principium intellectionis, quod perfici potest ab obiecto intelligibili, vt materia à forma. Dicitur autem intellectus possibilis potentia, non quidem ad esse, quia actu est, sed quia potest omnia fieri, vt contra intellectus agens omnia potest facere τὸ δύναμει νοητὸν efficit νοητὸν ἐνεργείᾳ.

Et intellectus est manifestus vel abditus: id est,

Intelligere est
- manifestum: obliquum, quod non fit sine phantasmate, vel adminiculo sensus & phantasiæ.
- Abditum: Directum, per hoc anima intelligit se ipsa: Hoc non est commune animæ & corpori.

Conclusio Pici 45.

Anima per intelligere abditum, quod est directum & permanens, sine adminiculo sensus, aut Phantasiæ, seipsa tantum actu & distincte intelligit.

Et intellectus est
- Verus, cum homo intelligit rem prout est, aut prout non est.
- Falsus, ab adiuncta veritate & falsitate. Id est intellectio est vera, vel falsa.

Obiectio. At Augustinus Falsum ait, non est intelligibile, id est, intellectus non potest intelligere falsum, sed tantum verum. Armand. tractatu 2. de transcend. cap. 11. Intellectus non potest agere in contradictoria. Verum & falsum sunt contradictoria vt Ens & non Ens. Ergo non potest intellectus agere in verum & falsum. R. Dictum Augustini κατά τι accipiendum, cum enim intelligere sit vnum ex ijs quæ dicuntur κατὰ πρότερον καὶ ὕστερον, primo conuenit vero, secundario falso.

Intellectus autem possibilis & agens non sunt partes aut species animæ intellectiuæ, sed modi & gradus eius secundum rationem differentes. Anima enim intellectiua, vt caret intelligibilibus, & potentia est ad illa, dicitur possibilis: & habet se vt materia. Cum vero singula facta est, habet alium modum seu gradum perfectiorem, & dicitur in actu primo seu habitu; Habet & alium gradum perfectiorem, vt agens quatenus abstrahit. At vt lumen facit potentia colores actu colores: ita intellectus agens facit potentia intelligibile actu intellectum, ideoque substantia actu dicitur. Hic Mercenarius sic analogismo argumentatur. Sicut lumen facit potentia, qui sunt colores actu: ita intellectus agens omnia facit. Iam vero lumen non facit colores secundum esse reale, quia colores in te-

Barbari praexistūt. nebris delitescentes sunt iam actu colores, & existunt, seu extant ante illuminationem sed facit actu colores, quo ad actum videndi, quatenus facit vt sint κατὰ φανέρωσιν, seu qua eos ponit in esse quodam conspicuo, vt videantur, cum antea in tenebris delitescentes non viderentur. Itaque intellectus non facit omnia simpliciter, & secundum esse reale, sed facit omnia, vt sint potentia intelligibilia, actu intellecta, quatenus ponit obiecta in esse quodam manifesto (quod est τὸ εἶναι) ita vt intelligantur, cum iam pridem conditionibus materialibus inuoluta perinde ac tenebris non intelligerentur & perspicerentur. Intellectus igitur agentis officium est, illustrare phantasmata.

Cur dicitur agens intellectus? Ac agens dicitur intellectus, cum de potestate in actum exit, sed alijs philosophis & Theologis agens intellectus non est aliquid causarum secundarum, sed est mens illa prima & æterna, pater ille luminum Deus, qui luce sua humanas mentes collustrat, vt semper fieri possit intellectio, modo habitus sit in mente nostra acquisitus, & phantasiæ organon recte comparatum atque affectum. Is illustrat phantasmate mentem humanam, ad contemplandum mouet, quo modo lux colores potestate aspectabiles, actu tales efficit. Sic Alexandro mēs extrinsecus adueniens est Deus in libro de intellectu, quod Zabarellæ non displicet. Quid multa? Dicunt mentem humanam & recipere species à phantasia, diuina luce illustrata impressas, & de receptis iudicare, idque vel recte, vel secus, prout vel cohærentes, & homogeneas (congeneres) apte connectit, vel imperite disturbat, alienasque annectit. Ac diuinam illam lucem vocant, seu aiunt esse mentem agētem. Hanc sententiam inuenies in Zabarell. libr. de mente agente. Et approbat eam Tilenus disp. de facultatibus animæ rationalis, è cuius argumentis hoc vnum est, in omni rerum genere, in quo est aliquid primum & per se tale, itemque aliqua secundario talia, certum est ista ab illo habere, vt sunt talia. Quocirca cum mens agens efficiat potentia νοητὸν actu νοητὸν non potest alia esse, quam mēs illa prima, & æternus fons omnis luminis. Verum mihi non fit verisimile Aristotelem Naturæ genium in doctrina physica de mente hominis ad Dei εἰσφοιτησιν καὶ ἐμφώτισμον (influxum seu illapsum, & irradiationem) seu Deum hominem illuminantem seu lucem insinuantem aspirasse atque ascendisse, quo opinor Plato diuinus philosophus prouectus est. Aristoteli virus intellectus, quatenus enudat species agens est, quatenus earum subiectum est, materialis est iudicio Scaligeri, & omnino est potestate cognoscendi, & vatis instar spirituales species recipiendi.

Alij vt Melanchthon existimarūt intellectum agentem autorem esse omnium inuentionum, exempli gratia horologij, machinarū, nauigationis, & aliarū artium esse caput, & parentem omniū cōsiliorū. Materialē vero intellectum esse quasi vsufructuarium & beneficiarum illius. Cæterum si ita esset inquit Scalig. ex. 3 c 7. sect. 18. omnis discursus & omnis ratiocinatio ab intellectu agente proficisci videretur, nihil igitur opus esset intellectu materiali.

Auerroes denique in paraphrasi Metaphysices dixit esse vltimum motorem cœlestium. Quæ sententia est temere prolata, nec vlla apud me viget ratio, quæ mihi eam persuadeat.

Intellectio à Grāmaticis dicitur cum aliquid nō expressum tacite intelligitur. Ennius: Quis tu es mulier qui me insueto nuncupasti nomine? Græce ἴσις. Refertur enim tacite ad hominem quis

quis (homo) tu os. vid. Scip. Gent. in parerg.

Intellectiuum rationale.

Intellectiuum primo est, quod habet vim intelligendi. Secundo quod intelligit. Tertio quod intellectū vel iudicium rationis sequitur, quod est in parte animæ intellectiua. 4. intellectiuus seu rationalis dicitur appetitus quidam nempe voluntarius, non quod intelligat, sed quod sit in parte intelligente & sequatur intellectum, vt illud appetat, quod intelligens cognoscit. Non enim diligimus nisi cognita, ait Augustinus.

INTELLIGIBILE.

Intelligibile in philosophia dupliciter accipitur. Primo pro eo quod est, quod ipsum intelligi potest, vt in l. 3. de anima Aristoteles. Deinde pro eo quod intelligendi vim habet, vt intellectus agens agit, vt intelligibilis, nō quod ipse intelligatur, sed ꝙ per ipsum alia intelligantur, & ita sit ratio intelligibilitatis aliorū, id est actus & perfectio, qua cætera reddantur intelligibilia, Zabar. de mente agente lib. c. 4. Phantasma illuminatū dicitur actu intelligibile, quia potest producere in intellectu possibili speciem intelligibilem, quæ est intelligibilis formaliter, quia ipsamet recipitur in intellectu. Secundo intelligibile formaliter est species, qua in intellectu', vt coloris species spiritalis in oculo recepta dicitur visibilis formaliter.

Intelligibile obiectiue: vt phantasma, ꝙ in phantasia est illuminatum, dicitur actu intelligibile obiectiue tantum, quia ipsummet nō est in intellectu: vt color realis in pariete, illuminatus dicitur visibilis obiectiue tantum, cum nō sit in oculo, sed extra intellectuale, in physicis Zabarella vsurpat semel passiue pro νοητῷ, cum ait principia vniuersaliora in causando sunt à sensibus remotiora, & magis intellectualia, & abstracta à materia, ideo sunt notiora, secundum naturam, & secundum rationem. Nolim te hoc imitari.

INTENDI PER SE.

Tripliciter accipitur. 1. dicitur aliquid intendi per se, quia non intenditur propter aliud quippiam assequendum. Sic sanitas dicitur intēdi per se ab ægroto, non autem deambulatio, quia hæc quæritur gratia alicuius, nempe sanitatis, illa vero non item. At sic per se à nullo agente intenditur corruptio. Secundo dicitur quid per se intēdi, quia in sese est obiectum terminans actum intentionis appetitionisue alicuius, siue ad aliud quid vlterius referatur, siue non. Sic deambulatio dicitur per se intēdi, quia in se est obiectum electionis ægroti, licet ægrotus deambulationem ad obtinendam valetudinem destinet. Tertio dicitur intendi per se, quicquid necessario exigitur, ad obtinendum finem, licet in se malum sit. Sic corruptio (quæ nullam bonitatem participat) intenditur per se secundaria intentione, seu minus præcipua.

Suscipere magis & minus latius patet, quam intendi & remitti suo ambitu comprehendit, non solum intendi cum remitti, sed etiam extendi, & contra, quorum illud qualitatis, hoc quantitatis est. Formam intendi nihil aliud est, quam nouam perfectionem sibi intimam acquirere (quę graduum intensione, & detractione, augescit, & minuitur.) *Non sunt æquales ambitus.*

Formā remitti nihil aliud est, quam aliquid intimæ perfectionis amittere.

Fonseca lib. 8. Metaphysic. cap. 3. quæst. 1. sect. 2 pag. 47.

Intendere est tendere in aliud
- Ex se (mouente se in illud.) Hoc principaliter est potentiæ liberæ.
- Ab alio motum seu ductum. Hoc est potentiæ naturalis.

Intentio igitur est actus liberi arbitrij, & naturæ, sed æquiuoce.

Intellectus dicitur intendere aliquid seu tendere in aliquid, id est aciem suam conuertere ad obiectum aliquod.

Tendere in aliud { Finem / obiectum { Præsens. / Distans seu absens.

Scotus in Quod. lib. 2. distinct. 38.

INTENDO.

Intendere veterum physicorum phrasi denotantionem scopi & finis habet. Natura inquiunt physici non intendit monstrum, id est monstra non fiunt ex instituto naturæ.

Hac enim metalepsi, hoc est mutatione obscurioris in facilius cum tersioribus physicis libenter vtor.

Intentio est idem quod propositum, & institutum, vt consilium, quod interuenit (Barbari dicunt mediat) inter causam efficientem & scopum, hoc est finem illum, quem sibi attingendum proponit, qui actionem aliquam dirigit. Est enim intentio appetitio, qua agens expetit assecutionem scopi, vt intentio piscatoris est, pisces capere, capiendi pisces sunt proximus scopus piscatoris.

Sæpe tamen intentio pro scopi eo fine accipitur. Intentio est principalis, vel minus principalis.

Vsus.

Huius distinctionis vsus est in physicis & politicis.

Quæritur an natura intendat somnum?

Responsio est, Somnus quidem est quiddam φυσικὸν, seu κατὰ φύσιν & naturæ vtile, sed κυρίως loquendo, nō est tale, quod natura intendat. Vt enim natura nec χύλωσιν, nec χύμωσιν intendit, sed hoc principaliter, vt alimentum quod assumimus in substantiam corporis nostri conuertatur, hoc antequam fiat, necesse est, fieri multas alterationes & præcedere χύλωσιν, & χύμωσιν, sic etiam natura non principaliter Somnum intendit (is enim non habet rationem finis principis) sed refectionem corporis, cordis, & cerebri, vt vires horum interdiu laboribus & contentionibus nonnihil exhaustæ, recolligantur, & corpori suus vigor pristinus redeat, atq; hoc facit per suas coctiones, & dum hoc agit, interea accidit hoc πάθος naturæ, quod est Somnus.

At enim inquis Somnus quies est. Ergo finis princeps est. R. Hoc sequeretur, si Somnus esset quies vniuersalis, at non est quies vniuersæ naturæ, qualis est in lapide delato ad locum naturalem seu ad centrum, sed tantum quarundam partium. Nam dormientes se versant, dentibus strident, loquuntur, nonnihil etiam sentiunt, aliqui etiam inexplicabili quodam modo obambulant, & caute etiam in periculosis locis, cuius rei & Galenus & Aristoteles mentionē faciunt. Quid multa? nulli functioni, quæ vitæ necessaria est, natura in somno quietem concedere potest. Cerebrum ne in somno quidem sibi in ijs, quæ sustentationi ipsius necessaria sunt, abesse potest, nec Somnus eiusmodi infert obstructionem, quę impedire musculi actionem liberam possit.

INTENTIO.

1. Intentio { Proprie dicta; actus mentis, quo tendit in obiectum, intentio formalis.
Improprie dicta; obiectum in quod.

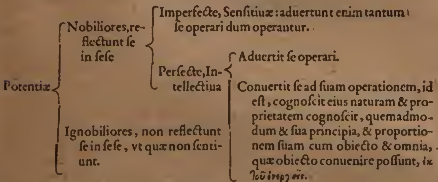
Actus mentis fertur, vt intentio auari est pecunia. Intentio obiectum. Vtraque est prima vel secunda.

Prima intentio formalis est actus intellectus directus, id est, quo obiectum suum percipit directe. Secũda intẽtio formalis est actus intellectus reflexus, id est quo aliquid per reflexionem cognoscimus.

Prima intentio obiectiua est omne id, quod per actum directum cognoscitur. Secunda intentio obiectiua est omne id, quod per actum reflexum intellectus cognoscitur, siue sit ipsa actio intellectus, siue potentia, siue ea, quæ conueniunt rebus, prout sunt in subiecto obiectiue.

Exempla.

Cognosco per actum intellectus directum hominem. Cognitio hæc, qua hominem percipio, est intentio formalis prima. Sed quia ad hanc cognitionem intellectus (qua cognoui hominem) sequitur quidam respectus seu Ens rationis, fit vt intellectus reflectat se in ipsum, & cognoscat hoc quoq; ens rationis. Et hæc intellectio seu actus, mentis reflexus, quo cognoscit hoc Ens rationis, vocatur intentio formalis secunda.

2. Intentio est vel Intellectus, vel Naturæ, seu naturalis inclinationis. Natura igitur recte dicitur finem intendere.

3. Intentio dupliciter dicitur. Vno modo motus mẽtis destinantis opus ad finẽ. Altero modo ipse finis intentus, id est, ad quam mens actiones suas destinat.

Vsus.

Quæritur, An intentio faciat opus bonum vel malum, seu vt loquuntur, an imprimat speciem operi? Respondetur ex hac distinctione: Si loquamur de intentione primi modi, ex ea iudicantur opera vel bona, vel mala. Nam motus ille mentis, qui ordinat opus ad finem, nunquam est bonus, nisi sit rectus ordo, non est autem ordo rectus, nisi ordinentur extrema.

Si secundo modo de intentione loquamur, non omnia opera ex intentione iudicantur, sed illa tantum, quæ per se bona sunt, vel indifferẽtia seu ἀδιάφορα; quædam vero sunt per se vitiosa &

mala quæ ex intentione bona seu fine bono bonitatem non nanciscuntur, vt si quis adulterium cõmittat, vt depletus seu exoneratus & à cõcupiscētiæ molestia releuatus quietius spiritualibus vacet. Alij dicunt duplicem esse finem seu intentionem: vnum intendētis; Alterum rei seu operis. Finis intendentis est, quē agens sibi præstituit, quamuis media non sint ἀνάλογα, id est, proportionata ad eiusmodi finem. Idcirco bonitas talis finis non semper sufficit ad bonitatem moralem operationis. Alter vero finis dicitur finis operibus seu medijs ad finē ordinatis ἀνάλογος & cõgruens. Idcirco à tali fine operatio dicitur bona & mala.

In doctrina de sensu Scholasticis Intentio aut est id, in quod intendit sensus: ita ipsum obiectum est Intentio: aut id per quod tãquam per principium formale in obiectum tendit sensus, hoc est, est species, quæ pertinet ad tertium genus qualitatis. Scotus l. 2. dist. 13. Sic lumen dicitur intentio, hoc est species sensibilis ipsius lucis. *Dicitur intentio, quia est sensibilis res, in quā potest sensus tendere.*

Intentio { Primaria. Secundum hanc non vult Deus malum vel Naturæ, vel pœnæ. / Secundaria.

Ἄλλως.

Intentio non accipitur μονοτρόπως (vno modo.) Primo significat actum intendendi seu liberæ potentiæ, quo fertur hæc in aliquid (siue moueatur à se, siue ab alio) vel tanquam in obiectum, vel tanquam in terminum seu finem, remotum vel propinquum. Sic volitio finis seu velle finem est intētio. Sic intentio quædam est recta, quædam obliqua, quædam sincera, quædam non. Quædam est actualis, quædam est habitualis in eo, qui habitu inclinante ad eiusmodi actum præditus est: Quædā virtualis in eo, qui quidem non habet actum volendi finem, sed vult tamen actu media ad finem τῇ ἐνεργείᾳ (actualiter) intentum.

Secundo sumitur pro potentia ipsa intendente. Ita intentio dicitur oculus voluntatis à Scholasticis, quia per intentionem discernitur operatio voluntatis bona à mala seu sinistra.

Tertio pro habitu dirigente. Sic dicitur intentio Lumen, quia intendenti manifesta est.

Quarto pro fine seu scopo. Barbari vocant Intentum. Biel. l. 2. dist. 39 & l. 4. dist. 4. quæst. 2. d. 6. quæst. 1. Scotus in 2. dist. 38. Hinc dicitur aliquis facere, ad quod actus per se ordinatus est. *Græci dicunt ἀπὸ τοῦ σκοποῦ, extra institutū, præter propositum, consilium, intentionem.*

Quinto pro sententia animi, vt, nec finē, nec media intendit, id est cogitat.

Exempla.

Intentio est vel directa, vel Interpretatiua, id est, voluntas; requiritur intentio seu voluntas suscipiendi Baptismum directa seu propria in adulto, & Interpretatiua, hoc est, vicaria, in paruulo. Sola autem voluntas parentum est voluntas paruulorum interpretatiua, antequam rationis vsum habeant. Itaq; si contra voluntatem parentum baptizarentur, non esset ibi voluntas, nec directa (εὐθεῖα) nec Interpretatiua seu obliqua & vicaria. Biel in quæst. An infantes infidelium inuitis parentibus sint baptizandi, & adulti ad Baptismum compellendi.

In sermone disciplinæ audibili proprie non continetur intentio animæ. Intētio enim animæ est cognitio seu cogitatio, quæ inhæret potentiæ cognitiuæ, quam perficit, non alteri rei exteriori. Biel. l. 4. dist. 1. quæstio. 1. Gregor. lib. 26. Moral. Non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem & intentionem. Quia non debet intētio verbis *An in verbis transeuntibus contineatur mens eius.*

verbi

verbis seruire, sed verba intētioni. Occam. In verbis ambiguis & multiplicibus non est recurrendū ad cōmunem intelligentiā, sed potius ad intentionē loquentiū. Et Glossa super tex. Hilarij, (Intelligentia dictorum ex causis assumēda est dicendi, quia nō sermoni res, sed rei sermo est subiect⁹.) Nō semper intelligere debemus vt verba prima facie (id est exteri⁹ seu superficietenus) sonare videntur, maxime vbi ambigua sunt, sed debemus recurrere ad intentionem loquentis. Et iurecōsulti præcipiunt; Extensiones, distinctiones, restrictiones, exceptiones ad dispositionem legis & intentionem loci referantur. Vid. etiam Ethic. Piccolhom.

Hic intentio pro proposito, vel mente, vel scopo dicētis accipitur.

In Opticis intentio est species visibilis repræsentans ens reale, colorē. Intentiones minutæ non videntur in luce debili. Ἀδύνατον est visu vnam intentionum visibilium per se solam comprehendere. Alhazen. 63. n. 2. & Vitell. li. 4. theo. 1. Omnes formæ corporales sunt compositæ ex multis intentionibus (id est, formis) particularibus. Ibidem in declaratione Theorematis.

Intētiones illæ sunt Generales seu speciales, id est, particulares vel indiuiduales. Vid. Vitell. Opt. 4. propos. 71. Hinc intentio nihil aliud est quam imago, hoc est, species rei. De hac quæritur à philosophis: An sit res quædam suapte natura existens? (sic eleganter Scaliger vocat Ens reale) necne? Resp. Non est Ens reale, sed eius εἴδωλον. Sic color in herba viridis est res quædā suapte natura existens seu Ens reale: sed viriditas in speculo ex vero herbæ colore manans, non est tale Ens. Sic lumen imago quædam est corporis lucentis, siue rectum illud sit, siue ἀνακεκλασμένον, id est, reflexum.

Scholasticis Intentio etiā est idem quod impositio, nam illis voces primę intētionis nihil aliud sunt, quam voces primario impositę ad rerum significationem, hoc est, sunt voces primæ impositionis, quibus opponuntur Intentiones secundæ.

In Oratoria Intentio est aduersans vel adfirmatio, vel negatio. Cui opponitur Depulsio defensoris. Hinc conflictus oritur, Exemplum Iacobi Omphatij. Pro L. Manilia Intentio suadentis Ciceronis est; Pompeius, in quo summa sunt omnia, bello Asiatico est præficiendus. Depulsio: Summa omnia in Pompeio licet sint, non tamen ideo huic bello præficiendus. Αἴτιαι seu rationes depulsionis.

1. Non oportet ad vnum Pompeium omnia deferri. 2. Periculosum est huic regio bello pręponi Pompeium, cuius virtute vniuersæ Reip. salus nititur, ne illius ruina, si quid humanitus accidat, totius spes ciuitatis simul concidat. 3. Nihil est noui & contra veterum instituta faciendum.

Συνέχον, id est, firmamentum ad labefactandas rationes.

1. Debent ad vnum Pompeium omnia deferri, qui omnem oram 40. diebus piratis & furiosis latronibus liberauerit.
2. Quo minus certa est, & minus diuturna vita hominis, eo magis in publica libertate propugnanda Pompeij virtute est fruendum.
3. Multa sunt noua ab ipso Catulo ante in Pompeio contra veterum exempla constituta.

Ex hac αἰτιῶν & συνέχων conflictione nascitur status coniecturalis, sitne Asiatico & regio bello præficiendus Pompeius? In hoc enim deliberatio vertitur.

Exempl. Valent. Erythræi.

Status Orationis Pro Archia Poeta *nascitur ex ἀποφάσει, Intentione, & κατάφάσει, depulsione.*

Intentio aduersarij seu Accusatoris: Archias non est ciuis.

Depulsio seu inficiatio Defensoris: Archias est ciuis.

Status seu quæstio, seu constitutio causæ; vtrum Archias ciuis Romanus factus sit, necne?

Αἴτιον, id est, Ratio defensoris: Archias est fœderatis ciuitatibus adscriptus, & habuit in Italia domiciliũ tum, cũ lex ferretur à Syllano & Carbone, & 60. diebus apud prætorem populi Romani professus est. Singula autem probantur.

Firmamentum (συνέχον) Accusatoris, quod opponitur rationibus defensoris: Archias non est Heracleæ adscriptus, nec habuit domicilium, &c. nec professus est apud prætorem, nec est census. Singula probantur.

Κρινόμενον (de quo iudicium est) seu disceptatio, quæ oritur ex rationum & firmamentorum coniunctione.

An cum Archias Heracleæ, & in alijs socijs ciuitatibus adscriptus sit, cum tamen Heracliensium publicæ tabulæ, in quibus nomen illius scriptum sit, desiderentur, & sedem omnium suarum rerum multis annis Romę collocarit, sitque professus apud prætorem populi Rom. quod dubium est, & cum testamentum fecerit Romanis legibus, & adierit hæreditates populi Romani, & ad ærarium in beneficijs delatus sit, cum tamen non sit census; idcirco in numero ciuium habendus sit, necne?

Etsi enim tot sunt κρινόμενα (iudicationes) quot rationes & firmamenta: tamen ex his vna coniuncta & composita fieri isto modo potest.

INTENTIONALE.

Scholastici Ens Intentionale appellant Ens, quod sola intellectus conceptione & consideratione inest; seu Ens quod est intra animam per notiones, vt ait Mazonius; cui opponitur Reale, quod reperitur extra animę notiones. Sic dicunt quidam: Genus est intentionale, vniuersale est reale, philosophia quædam est intentionalis, id est rationalis (propædia) Logica; quædam est realis, vt Physica, Metaphysica, scientiarum realium radix vniuersalissima.

Intentionales dicuntur species sensiles, quia obiecta materialia sensui repræsentant.

Intentionalis forma Scholasticis est sensilis vel intelligibilis.

INTENTVM.

Intentum est spectatum seu propositum. Intentum seu spectatum *per se primo est vel in Totum seu in solidum, vel ex parte.* Primus modus est, cum id bonum respicitur, quod in se omnia ad ipsum directa, qualiacunque sint, & quomodocunque sumantur, terminat: Id est, *quod tam ipsum, quam omnia ad ipsum vtcunque destinata, intenduntur.*

Secundus modus est, cum aliquid in se quidem est bonum, ideoque spectatum. sed tamen per occasionem quandam nascitur ex alia re non intenta. Huc pertinet iustitia punitiua. Ea enim sui ortus occasionem sumit ex patratis peccatis. Ita passio Christi per se intenta fuit à Deo, cum in ea salus nostra consistat, & tamen ex malo culpæ tam salutare & appetibile bonum occasionem nactum est. Iac. Mazonius p. 34. 1. sect.

INTENSIO.

Intensio seu intensiua augmentatio est additio gradus ad gradum, quæ sunt partes formæ in parte eadem subiecti simul & penetratiue existentes, per quam forma ipsa fit perfectior, non extensiue maior. Gabr. Biel. l. 3. in Magistr. distinct. 13. quæst. vnica.

Augmentatio qualitatum, quę recipiunt magis & minus, quam intensionem dicimus, fit per additionem gradus ad gra-

gradum in eadem subiecti parte se penetrantium, numero tantũ (nõ specie) differentium, per quam fit totum maius perfectiue, id est, non quantitate molis, sed virtutis & perfectionis. Intensio enim fit etiam in non habentibus extensiuã quantitatem, vt in qualitatibus animæ, & similiter in habentibus quantitatem extensiuam, sine tamen maiori partium ἐκτάσει, vt in augmento caliditatis, aut nigredinis.

Quacunque forma intensibili data, ipsa constituitur ex pluribus indiuiduis scilicet gradibus eiusdẽ rationis. Biel. ibid.

Ex Scot. An in Intensione Formarum natura abire in infinitum possit? Naturalis saltẽ formarum intensio est limitata.

Naturaliter in formarum intensione est ponere statum & terminum seu limitem, vltra quem procedi nequit. Agens in φυσικοῖς vltra gradum proprium virtute sua non agit, & δεκτικὸν est definitum ad certum gradum, vltra quem non recipit (alium perfectiorem) salua natura talis subiecti. Ad inductionem enim maioris gradus sequeretur illico subiecti corruptio. Ratio nulla alia est, quia hæc natura est hæc natura, non alia. In causarum enim redditione seu ætiologijs non potest procedi in infinitum.

Terminus viuentium est certa latitudo.

Augmentatio autem hæc ab extensiua distinguenda est, de qua hoc: Viuentia secundum naturam nequeunt quantumlibet augeri. Determinant enim sibi certam magnitudinem, quam excedere nequeũt, quia requirunt debitam organizationem & figurationem, vt loquuntur, partim quæ naturaliter esse nequit in quauis quantitate. Vide vocem Terminus.

Nullus augmentationis terminus.

Ex Occamo & Biele l.3. dist.13. quæst. vnic. Quælibet forma intensibilis potest augeri à Deo in infinitum & sine termino. Quia quacunque forma intensibili data potest ei Deus gradum aliquem denuo productum vnire, & sic etiam maiorem facere. Quodcunque enim indiuiduis datis speciei habentis plura indiuidua Deus potest creare aliud indiuiduum eiusdem rationis cum eis. Hoc enim si non esset, ex eo esset, quod vel aliud indiuiduum non esset ποιητόν, vel quod Deus non possit aliud producere, vel quod producendum prioribus repugnaret. Non primum: quia cuiuslibet speciei habentis plura indiuidua eiusdem rationis infinita sunt δυνατά fieri successiue. Nam ex sententia Aristotelis posita mundi æternitate, cuiuslibet speciei generabilium infinita indiuidua sunt futura. Ideo quocunq; certo numero indiuiduorum dato, adhuc est aliquod indiuiduum eiusdem rationis ποιητόν. Non (*creabile*) secundum: Quia Deus est infinitæ potentiæ, cui obsisti nequit. Potest igitur omne ποιητόν (factibile) facere. Non tertiũ: quia indiuidua eiusdem rationis non habent formalem inter se repugnantiam. Dato igitur & admisso, quod Deus non possit facere tot indiuidua eiusdem rationis, quia possit facere plura, non tamen idcirco potest facere indiuidua infinita categorematice, id est, in actu. Nam si ponatur πορεία, id est, processus eiusmodi in infinitum, semper illud quod ponetur in actu est finitum, & ita semper faciendo plura finita, nunquam faceret infinita. *Quia finitum additum finito, semper facit finitum, nũquam infinitum.* Quo fit, vt sicut in infinitũ augeri potest numerus, (quia dari non potest maximus) nunquã tamen datur numerus infinitus: Ita si in infinitũ augeatur Dei Gratia in homine aliquo sancto, non sequatur dari posse Gratiã infinitam. Quia in ista αὐξήσει seu προσθήκῃ semper finitum additur finito. Imo si in tali processu deueniretur ad infinitum, iam non procederetur in infinitum, quia in illo infinito finiretur processus, cũ vltra infinitum non sit progressio. Ea »
propter ex infinito syncategorematice non »
infertur infinitũ categorematice. Cum igi- »
tur dicitur fieri posse progressum seu »

" abitionem in infinitum,Infinitum accipitur Syncategorematice,id est,non potest procedi ad tot vel tanta, quin possit procedi ad plura vel maiora.Inde autem non sequitur posse procedi ad aliquod ἄπειρον seu infinitum categorematice,id est,ad aliquod interminatū in multitudine vel magnitudine.

Corollaria.

Licet infinities possit procedi,nunquam tamen proceditur (actu) infinities; quia processus semper est finitus, id est, certo numero comprehensus.Licet infinities potest finitum produci, nunquam tamen infinities producitur finitum.

Infinitum aliud est intensione, aliud duratione.

Intensio & remissio fit dupliciter.

1.Sine mutatione speciei. Et hoc dicitur proprie recipere magis & minus.Ita igitur remissio constituit mediū, quod nō differt specie ab altero extremorū.

2. Cum mutatione speciei. Ita remissio constituit medium, quod specie differt ab extremo vtroque.

1.Substantia,quę est secundum formam, non potest recipere magis & minus,id est,non potest intendi aut remitti absque mutatione speciei, quia cuiusque substantiæ essentia est indiuidua.

2.Forma ignis potest remitti,& amittere aliquem gradum, sed ea remissio mutat necessario speciem. Zabar. de Mistione l. c.7.

3. Qualitas intendi & remitti potest absque mutatione speciei.

INTERCALARIS.

Intercalaris mensis dicitur Februarius, cum dies ei vnus interseritur. Ac dies ipse insititius dicitur intercalaris,Græcis est ἐμβόλιμος. Ipsa intercalatio seu intersertio dicitur ἐμβολισμός.

Intercalares versus dicuntur qui saluo sensu tolli possunt: At qui interdum sæpius repetuntur,dicuntur παρεμβεβλημένοι,interpositi. Talis est apud Catullum. Concubinæ nucis da ei Hymen ὁ Hymenæe, Hymen ades ὁ Hymenæe. Huc refert etiam Scaliger Epiphonemata & προσφωνήματα.

INTERESSE.

Interesse alicuius Scaligero est pertinere ad aliquem, vt indiuiduæ naturæ principia perscrutari videtur interesse philosophi, id est pertinere ad philosophum, ad officium philosophi spectare. Hanc significationem etiam inuenio apud Iureconsultos:Publice interest,quod expedit in commune,priuatim vero, quod ad singulorum spectat vtilitatem.

INTERMINATA Quantitas.

Quantitas interminata est triplex dimensio quantitatis in se spectata absq; vlla certa figura & termino, non quod ea sic actu existat,sed quia non nisi merito formarum hanc aut illam figuram seu terminum vendicet,sicut materia ex se informis dicitur, quia natura sua non magis ad hanc, quam ad illam formam pręfinita est,licet re ipsa nunquam forma careat. Synomyma sunt Quantitas interminata, Dimensio simplex, Dimensio in potentia, Non circumscripta certis limitibus. Adde quod Quantitas terminata & interminata re idem sunt,ac ratione & modo tantum differunt,teste Zabar.

Interminatum est, cuius quantitatem accipientibus quantamcunque, semper restat aliquid accipiendum. Alias Infinitum.

INTERROGATIO.

Interrogatio natura sua Rhetorica figura non est, sed vsu.

1. Quædam enim recta oratione quæ dici solent, si flectantur ad interrogationem,

nem, figuram committent. Sic oratio hæc: Ego te vidi Damonis pessime caprum excipere; addita particula Nonne efficitur interrogatio oratoria seu figurata. Semper autem exercetur affectibus: *admiratione*, vt,

Nonne fuit satius tristes Amaryllidis iras,
Atque superba pati fastidia?

Indignatione, vt

—— Et quisquam numen Iunonis adoret?

Desperatione,

Sed quid ego hæc autem nequicquam ingrata reuoluo?

Græcis est ἐρώτησις, Percunctatio autem Græcis est πεῦσις. Vid. Scal. 4. Poet. c. 42.

2. In dissertationibus duorum seu Dialogis Interrogatio dicitur προσλογία. Sic Plato 1. de Regibus προσλογία est facilior, quam ἀπολογία, id est, facilius est interrogare, quam respondere.

3. In organo Aristotelis Interrogatio accipitur Synecdochice. Interrogare enim ei est petere propositiones ex ore respondentis. l. 1. post. Analyt. contex. 85. Ad quem Zabarell. ita commentatur: Sumitur hic interrogatio pro illa, qua Dialecticus vtitur, qui petit ab aduersario propositiones, ex quibus argumentetur, & paratus est accipere vtramlibet partem contradictionis & ex ea argumentari, quæ Interrogatio nullo pacto conuenit Demonstranti, qui scientiam parere vult per certa principia, non per illorum opposita, id est, Demonstrator non potest interrogãdo dare aduersario optionem respondendi vtram partem voluerit, sed ipse sumit certa quædam ac statuta principia demonstrationis suæ, quam molitur, vnde intelligis Interrogationem Dialecticam esse petitoriam.

4. Sed est & Interrogatio Demonstratiua, quæ dicitur scientialis, (id est ex principijs, seu quia fit propter cognitionem veritatis, non propter victoriam) quia Demonstrator interrogat alteram partem cõtradictionis determinate, eamq; solam vult responderi, non partem oppositam, idque facit vt cõcessis principijs à discipulo scientiã conclusionis firmiorem in eius pariat animo, vt si demonstrandũ sit hominẽ esse γελαστικὸν, inquit: Nonne omnis homo est rationis particeps? Annuente illo, mox interrogat: Nonne omne rationis particeps est γελαστικόν; Adhuc illo annuente, iam infert sine interrogatione: Omnis igitur homo est γελαστικός. Vid. Comment. Zab. in cap. 11. lib. 1. Poster.

INTERIECTIO.

Interiectio in Grammaticis dicitur, quod interrumpat orationem interjaciaturque, Aug. libr. de Grammatica cap. extremo: qui hoc confirmat versu Virgilij. Spem gregis, Ah, silice in nuda connixa reliquit.

Interdum etiam accipitur pro parẽthesi.

INTIMARE.

Intimare 1. est Intimum fieri per περιχώρησιν, Deus intimatur soli naturæ, quã voluntarie assumit, id est, intimus fit naturæ assumptæ. Sic intimatio, περιχωρήσεως est intima vnitio. Picus in Apol.

2. Est insinuare, significare, intimis sensibus subijcere. Sic accipit Augustinus. Vnde est Intimatio pro tali subiectione, siue ea sit priuata, siue publica, cuiusmodi est scriptum significationis voluntatis Moderatoris ciuitatis vel Senatus de aliquo; quod interdum πρόγραμμα dicitur, edictum, interdictum.

INTRANEITAS.

Hoc Barbarum est Armandi & Gabrielis Biel. l. 1. distin. 38. qu. vnica, pro interna perfectione, cõstitutione, essẽtialitate,

vel essentia. Non omnis proprietas per se est constitutiua illius per se, cuius est proprietas. Nã aliqua proprietas non est de Intrancitate, id est, essentia eius, cuius est proprietas per se (vt risibilitas nõ est de hominis essentia.) Omne autem constitutiuum est essentiale constituto.

Armand. tractat. 2. de nominibus secundarum intentionum. Concretum substantiale Denominatiuum significat aliquid, quod pertinet ad intrancitatem suppositi, id est, ad ἐντελέχειαν seu interiorem perfectionem, vt animatum.

Ad adoptionem requiritur Extraneitas, id est, ad hoc vt aliquis sit alicuius Filius adoptiuus, requiritur vt sit ei extraneus, id est, non sit eius naturalis filius, cui ex conditione naturalis generationis conueniat ius successionis in hæreditate adoptantis.

Sic barbarum quoque est *Intrinsecitas* Iohan. de Iandun. pro ἐνυπάρξει vel inhærentia, ab adiectiuo barbaro Intrinsecus, a. um, pro quo Latine dices Intestinus, a, um.

INTRANSITIVE.

Intransitiue, Græce ἀμεταβάτως, opponitur τῷ μεταβατικῶς, seu Transitiue, atq; accipitur vel Philosophice, vel Grammatice.

Philosophice, vt cum dicitur subiecti huius accidens communicari alij intrãsitiue, hoc est, ita vt non transeat seu transmigret è subiecto in subiectum. Sic dicimus in Theologia κοινωνίαν fieri verbi diuini & assumptæ Humanitatis intransitiue, hoc est, proprietate alterius naturæ in alteram non transeunte. Propria enim non egrediuntur sua subiecta, quæ veterum regula est. Et Sacramẽtum Cœnæ dictum est intransitiue, pro eo, quod est Sacramentum, quod est Cœna. Ita constructio hæc est intransitiua. Verbum intransitiuum est, cuius actio non transit in aliud, vt sto, sedeo: cui opponitur μεταβατικὸν, vt amo.

Grammatice accipitur, cum distinguitur inter constructionem Transitiuam & Intransitiuam. ex. gr. Dico, Manus est pars corporis, hæc est constructio transitiua, ex regula, substantiuum cũ substantiuo, &c. Atque hæc Syntaxis est regularis. At cum Iohannes Euangelista dicit; Iesus autem dicebat de templo corporis sui; constructio hæc de διανοίᾳ est intransitiua, in ea enim est anomalia casus, cum genitiuus pro nominatiuo sit positus; De templo corporis sui, hoc est, de Templo corpore ipsius, hoc est, de corpore & proprio, quod fuit templum diuinitatis. Sic ad Coloss. dicit Apostolus: In expoliatione corporis carnis, hoc est, corporis, quod est caro. Sic dicunt Physici: Terra & Aqua cõmunicant in symbolo frigoris, hoc est in symbolo, quod est frigus. Vid. Dionys. Carthus. in enarrat. in Ioan. Sic Rom. 4. dicitur de Abrahamo: Et signum accepit circumcisionis, id est, ipsam Circumcisionem, Deo iubente, pro signo distinctiuo inter ipsum & posteros fideles, ac infideles; & etiã pro signo fidei suæ, quam habuit ante Circumcisionem. Idem Dionys. in explan. 4. cap. Porro verba Transitiua in Grammaticis sunt illa, quæ quibusdam dicuntur Actiua, cuiusmodi sunt, quæ adsciscunt duos accusatiuos, alterum personæ, alterum rei, vt doceo te Grammaticam.

INTRINSECVS,

ἔσω.

Idem est quod sua natura & formaliter. Opponimus ei extrinsecus ἔξω, & externa quadam appellatione seu denominatione.

Sani primum tantum significatum, quo tribuitur corpori, intrinsecus & formaliter est sale. Reliqua quæ ad sanitatem corporis referuntur, vt color, cibus, formaliter sana non sunt, etsi sana dicantur.

dicantur. Talia autem dicuntur externa quadam appellatione & relatione certa ad illud primum. Itaque hæc, corpus hoc animatum est sanum, propria prædicatio est: Sanitas enim propria affectio est rerum animatarum: Cibus enim dicitur sanus non in se & per se, sed quia sanitatem conseruat. Ista vero, Cibus est sanus, color est sanus, dicitur Externa; Color sanus dicitur, quia ostendit eam.

Spongia dicitur humida externa prædicatione. Aqua enim ipsa per se & proprie humida est. ἴσω καὶ ἔξω cum præponitur eis articulus ὁ, significat nominaliter, vt ὁ ἴσω λόγος (interna oratio) ὁ ἔξω λόγος externa oratio, qui dicitur προφορικός.

Cum enim Filij Dei caro patiebatur, ipsa non erat extra corpus, id est, non erat seorsum à sua carne, non deserebat carnem. Athanas. 4. Sermon. cont. Arrian. p. 245.

Sic principia Physicæ rei sunt, quæ neq; ex sese, neq; ex alijs, sed ex quibus ipsa per se constat aut gignitur. Et principium non est id, quod non ex alio, sed ex quo ipso aliquid est.

INIVRIA.

Iniuria primum capitur generice pro omni, quod nō iure fit, vt etiam βλάβην seu damnum (id est iniuriam culpa datam ab eo etiam qui nocere voluit, L. 5. §. 1. ff. ad l. Aquil. Hot.) quę Gręcis est παράλογος, & contumeliā cōplectatur.

Specialiter pro contumelia, vt damnum excludat, ita iniuria fieri dicitur consulto & malitiose vel ex animi affectione: damnum vero ex culpa.

Etsi nonnullis iniuria sit minus quā contumelia, sic enim Nonius Paccuuius: patior facile iniuriā si est vacua à contumelia (quæ Græcis ὕβρις id est iniuria cum contumelia iniuncta seu contumeliosa, ideoq; atrox. Talis est attētatio pudicitiæ alicuius: sordida concussio seu calumnia specialissime pro iniuria facta cum deliberatione.

Autor ad Heren. Iniurię sunt, quę aut pulsatione corpus (hæ sunt reales, id est fiunt re) aut conuitio aures, aut aliqua turpitudine vitam cuiuspiam violant, (hæ sunt verbales, item verbis fiunt.) Aristoteli iniuria consideratur vel ex actione, vel ex habitu, à quo denominatur agens l. 5. Ethi. c. 14. *Distinctio.*

Vsus.

Quæritur, an ex iniuria illata statim sit quis iniustus? Respondet Aristoteles agentem cum deliberatione ex iniuste factis ἄδικον, id est, iniustum dici debere: ad hæc distinguit sic.

Homines sciētes & volentes peccant
- Sine deliberatione, vt qui quouis tandem affectu impulsi iniuriam alteri inferunt, iniuste igitur isti agunt & eorum peccata ἀδικήματα, siue iniusta facta sunt: ipsi tamen nondum iniusti possunt appellari, aut improbi. Non enim malitiose & consulto damnum intulere, sed ex affectus impotentia.
- Cum deliberatione & consulto, non affectu, sed ratione peruersa inducti. Hi igitur iniuriam inferunt, & iniuste agunt: corumque peccata ἀδικήματα: denique ipsi propter ista peccata consulto commissa improbi & iniusti proprie appellandi erunt.

Secundo quæritur de hoc, Iniuria ex affectu fit, damnum ex culpa, l. qui seruū ff. de act. & oblig. Prat. Respondeo iniuria hic accipitur specialiter (non generaliter de omni eo, quod nō fit iure, vt furtum, adulterium, rapina, detrimentum seu damnū) sed vox affectus accipiēda est παρατατικῶς id est per extensionem, vt ea non significetur tantū impotentia animi, perturbatio animi vel ratio peruersa, sed etiā cōsiliū, deliberatio, malitia, προαίρεσις malitiosa.

INVESTIGARE.

1 Inuestigare 1. est per vestigia alicuius euntis per viam ad viæ terminum deduci.

2. Tràslate est ignotum aliquid quasi indagare. Inuestigare Deitatem est per documenta quædam eam inquirere. Via autem naturalis inuestigationis Dei per creaturas est triplex.

1. Eminentiæ seu Attributionis per eminentiam *in Deo*. 2. Causalitatis seu effectionis *in creatura*. 3. Remotionis *à Deo*, qua nimirũ remouemus à Deo, quicquid imperfectionis est in creatura.

Via causalitatis sic progredimur. Omne quod est ex nihilo, necesse est vt sit ab aliquo, à quo ipsius esse fluxerit. Sed omnes Creaturæ habent esse ex nihilo. Ergo necesse est, vt sint ab aliquo primo increato, quod est Deus.

Via remotionis sic: Vltra imperfectum oportet esse aliquid perfectum, cui nulla imperfectio admisceatur. Omne corpus est quid imperfectum, quia suis dimensionibus est finitum. E. vltra corpus necesse est vt ponatur aliquid, quod non sit corpus, quem Spiritum dicimus. Sed Spiritus sua natura est mutabilis. Itaque non potest esse nisi ab eo, qui incommutabiliter & simpliciter est. Is Deus est.

Via eminentiæ sic proceditur. Bonum & melius dicuntur comparate ad optimum. Sed in creaturis corpus inuenitur Bonum, Spiritus melius, quæ tamen bonitatem non habent à semet ipsis. Necesse est igitur dari aliquod optimum, à quo bonitas vtriusque, nempe DEVM. Vid. August. l. 6. de ciuit. Dei.

IPSE.

Ipse, quod paucis, credo, notum, interdum habet vim reduplicationis, seu pro nota reduplicatiua ponitur; Vt animal ipsum sentit, id est animal qua animal. Sic Patres sæpe. Deus ipse non est passus: id est qua Deus. Interim recte dicitur Deum esse passum improprie, id est κατ' ἄλλο & secundario, quia caro Dei passa est absolute & primo, vt cui passio inhæreat. Deo autem incarnato passio adiungitur, seu adhæret quasi corpus Christi ipsum, id est, qua hoc corpus in se & per se cõsideratur, non frangitur, non atteritur dentibus, non manducatur, sed integrũ manet.

IPSE PRO INTEREST.

Ipse pro interest οἱ παλαι Cicero ad Atticum lib. 3. Epist. 21. Triginta dies erant ipsi cum has dabam literas, per quos nullas à vobis acceperam.

Ipsum Ens αὐτὸ ὂν Platoni esse Deum alibi dixi.

IRA.

Iracundia & Iracundus naturalem facilitatem significant, vt Leo iracundus à natura factus est.

Ira vero est animi perturbatio, cuius varij modi videantur apud Scalig. libr. 3. Poet. c. 2.

Veteres Iram dixerunt appetitum vltionis, Scaliger mauult depulsionis.

Ira est concitatio animi vehemens, qua appetitur depulsio vel vltio: non enim semper irascimur, vt vlciscamur, aut malam gratiam reponamus. Aristoteli est comes fortitudinis: Scaligero audaciæ. Ex sententia eiusdem ira forti producit lacertos, imbelli linguam, instrumento musculorum & spirituum, qui exeunt.

Indignatio est commotio animi, seu, ira ex indignitate id est, ex facto aut dicto contra rei vel personæ meritum. Vid. Scalig. ex. 313.

Vehemens ira appellatur à Cunrado Pellicano in 18. Psalmi paraphrasi Exæstuatio, Metaphorice.

IRRATIONALE.

In Physicis Irrationale est expers rationis. Interdum dicitur Brutum.

In Mathesi Irrationale est quod non habet λόγον certum.

Irratio-

Irrationales magnitudines ſunt, quæ nec actu, nec potentia ſunt commenſurabiles, ſeu nõ poſſunt definite quodam numero exprimi, ἄλογα μεγέθη.

Quantitates ſunt compatibiles
- Determinate : vt numerus ad numerum : numerus ad vnum, vnum ad vnum.
- Generatim & indefinite : quæ nulla ſpecie proportionis numerorum poſſunt explicari.

IVVS, VT
Meditatiuus.

Quæ per Iuũ finiunt, fere faciendi potẽtiam (vt motiuus) quæ per Ilis (vt flexilis) potentiam patiendi ſignificant. His apud Græcos in κὸν vel κόν. finientia : illis finientia in ικὸν reſpondent. Quare Ariſtoteles vocabulis ποιητικοῦ (factiui) & παθητικοῦ, vocabulum δυνάμει improprie addidit in doctrina de motu, iudice Vito Amerbachio.

Διδακτικὸν, quod habet potentiam docendi, διδακτὸν, quod ſub doctrinam cadit, vt μαθητὸν, quod poteſt diſcendo percipi, & ἐπιστητὸν, quod poteſt ſcientia comprehẽdi, & ποιητὸν, quod ſub effectionem cadit; πρακτὸν, quod ſub actionem (πρακτικὸν ad agendũ idoneũ, ποιητὸς ad efficiendum valens: συγγνωμικὸν ad ignoſcendum promptum ac propenſum. Verſor Eth. Ariſt. M. Bergius, qui ita τὸ βαρβαρικὸν τῆς λέξεως Agibilis vitare ſtuduit.

IACENS.

SPHÆRA iacẽs cuius vterq; polus incumbit horizonti. Opponitur ſtanti & ſedenti. Hæreditas iacens Iurecõſultis dicitur, quæ nondũ eſt adita. Canon. Hæreditas iacens, id eſt antequã adita fuerit non eſt in patrimonio.

IOCVS.

Iocus interdum ſpecialiater accipitur: interdum ita vt ludum etiã complectatur. Sic ludus etiam interdum pro ioco capitur. Quidam volunt vocem ioculator pro feſtiuo vel iocoſo, qua vtuntur Canoniſtæ, minus probam eſſe: Sed reperitur in epiſtola ad Atticum ſemel & alibi. Ioculatoria diſputatio pro nõ graui, non ſeria, quæ etiam iocularis; Affinis huic ludicra.

Qui ludo & ioco magnopere deditus eſt Græcis eſt παιδιώδης, id eſt ludio. 7. Ethic. Ariſt. c. 7.

IVDICIVM.

1. Iudicium eſt ſententia de re iudicata concepta prolatave : Vel eſt eorum quæ ingenij ſunt per reflexionem perpenſio & recognitio (quaſi ruminatio quædam.) Eſt reflexio mentis ſuper priorem notionem, examinatrix.

Iudicium eſt Dianoias cenſura extrema, quod eſt examen in libra, id eſt, in mente iudicium, ſicut enim illud iudex æqualitatis & inæqualitatis, ita hoc eſt approbatio, vel improbatio, qua vtitur ratio in contemplatione ſui diſcurſus.

Examinat autem iudicium cenſoria autoritate non tantum verum & falſum, ſed etiam bonum & malum.

Iudicatio eſt examinatio rei intellectæ à libero hominis pendens arbitrio. Si fiat ſecundum veritatem & falſitatem, dicitur Theorica : Si ſecundum bonitatem & malitiam, dicitur Practica.

2. Iudiciũ eſt animi optima pars, ſeu vis, qua valemus aliquid cenſere.

3. Iudicium eſt animi pars ſeu vis, vel actio, qua ingenioſe inuenta perpendimus. Hæc deſcriptio generalis eſt, (ad δύναμιν & ἐνέργειαν.)

Iudicium hic pendere dicitur, cum vel sententia nõdum dicta est, vel affirmatio vel negatio dubia est; vt in rebus vel vtrinque probabilibus, vel perplexis.

Iudicium in Logica tropice accipitur, pro parte Dialecticæ iudicaricè, qua simplicia componuntur (id est iunguntur vel disiunguntur) & disponuntur, indeque iudicantur.

A medicis, physicis iudicium seu Crisis in σημειωτικῇ sumitur, pro subita & præcipiti in morbo mutatione, qua 1. aut confestim liberantur à morbis ęgri. 2. aut magnam in melius mutationem obtinent. 3. aut statim moriuntur. 4. aut multo deteriores euadunt. Harum primam vocant crisin simpliciter. Secundam ἐλλειπῆ (deficiẽtem) Tertiam κακὴν ἢ πονηρὰν (malam) quartam ἀτελῆ (imperfectam:) quo fit vt illæ mutationes, quæ paulatim fiunt, vel scilicet debilitata virtute vel in morbo, vel crises, sed simpliciter λύσεις, id est solutiones nuncupentur. Vid. Paul. Scal. Epist. Cathol. lib. 1.

IVS.

Ius,
- Paritas seu ęqualitas dati & accepti, vel bonorum & commodorum, quæ inter aliquos aut commutata, aut diuisa, & distributa aut adiudicata fuerint.
  - Distributiuum. / Commutatiuum — quo bona — Distribuentes vtuntur / Cõmutantes vtuntur.
- Potestas versandi circa bona ciuilia, à societate moderate concessa, ad ipsius conseruationem,
  - Ius contrahendi, vt vendendi, locandi.
  - Ius in re, in bonis
    - Proprijs, — Meus / Tuus — *Ius absolute.*
    - Communibus — Plurium / Omnium — *Ius cum alio.*
  - Ius par seu æquale, Ius plenum vel certis limitibus circumscriptum, *Ius melius vel optimum.*

Ius par seu æquale interdum accipitur pro æqua iuris redditione & iudicis dictione.

Explicatio Gualandi.

Absolute dicimur ius habere in bonis, si soli legitime possideamus. Sic enim propria cuiusq; dicuntur. Nã in bonis cõmunibus ius habemus vna cũ alijs. Illud vero bonũ, in quo ego ius habeo & potestatem, meũ dicitur, in quo tu, tuũ: in quo plures vel omnes, cõmune. Atq; eius, quod meũ est & propriũ, ego Dominus dicor, tu tui. Cõmunis vero [illegible]res simul socij vel tota societas, quę [illegible] salus publica poscit, omniũ quoq; q[illegible]d singulos pertinent, domina est. [illegible]niũ enim ius vocatur, quo bona [illegible]tra sunt. Par ius est par potestas in [illegible], seu paritas potestatis, seu eiusdem permissus par, vbi scilicet mihi meũ æque possidere permittitur, eoq; frui, ac tibi tuo. Plenũ ius dicitur integra perfectave in bonis potestas. Alius enim liberã cõpletãq; habet potestatẽ agendi in, de & cu bonis, quod sibi cõmodũ videtur omni alienæ potestatis in ijs obligatione exclusa: Alius certis limitib. & legib. circũscriptã, vt is, qui vel proprietatẽ rei tantũ, tum vel vsum habet. Melius vero vel optimũ ius & in bonis potestas dicitur, quę meliori aut optima causa, & vt Iurisconsultorum voce vtamur, titulo nititur, quæ fere cõtrouersiarũ de iure origo est. Nã sępe quis hęreditario iure bona possidet, quę alius contendit emptionis aut donationis nomine ad se spectare.

Etsi ius est potestas quædam, non tamen est libertas, licet pro eodem sumantur, sui iuris esse, & liberum esse.

Ius autem & libertatem differre 1. patet argumēto à signo seu posteriori. Cum quispiam prohibetur eo, quod vult, aut cogitur, quod mallet non facere, quiritatur sibi ademptam esse libertatem: At cum bona ei eripiuntur suum sibi ius auferri, seq; iniuria affici queritur. Et qui libertate priuatus est, seruus; qui iure, pauper dicitur. 2. ab obiectis. Ius respuit bona: libertas hominis appetitum seu voluntatem, locomotricem, & naturalia organa agendi. Improprie etiam ius accipitur pro lege. Remo cum fratre Quirinus iura dabat, id est leges. Nam Lex aliquando est ius, vel præceptum ad ius, & commune commodum conducens.

Leges autem sunt præcepta communia, secundum quæ omnes particulares actiones ciuium sunt dirigendæ, vel: Lex est societatis voluntas commune sociorum commodum definiens, vel officii singulorum & iuris, seu communis commodi declaratiua. Nam à quocunque rite feratur Lex, siue à principe, siue à Senatu, ab ipsa societate authoritatem habet, & communi illius consensu ferri videtur: alioquin vere Lex non esset, inquit Gualandus Episcopus lib. 9. facult. ciuilis capit. 5. qui & allata à se de Notione iuris sic concludit. Ius est nomen ad vnum tanquam ad caput. Præcipua & prima significatione est bonorum & commodorum paritas inter socios. Paritas est secundum rem, vel secundum hominum voluntatem.

Paritas secundum rem proprie & simpliciter paritas est & exacta. Hæc igitur simpliciter ius est. Sed hæc (paritas) quia diuersis de causis non facile percipitur, sumitur eius loco paritas secūdum voluntatem commutantium & contrahentium.

Hæc ergo secundario paritas est, & τινὶ ac πῇ, & non exacta, qua ciuiles homines contrahentes vtuntur sine dolo, & ita vt nullum in societate incommodum ex ea sequatur. Ac vt vere salubriora sunt, quæ sanos homines reddunt: quę autem à Medicis salubria dicuntur, seu existimātur, aliquādo quidē sunt, aliquādo vero nequaquā. Ita etiam iusta sunt vere paria, quæ autem contrahentibus videntur, aliquando sunt, aliquando non sunt huiusmodi. Deinde & posteriore loco ius eorum omnium æqualitas est, quæ ad eam quomodolibet referuntur aut conferunt.

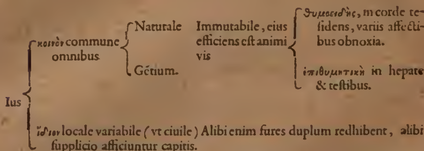
Nam vt Ens primo de substantia prędicatur, secundo ipsius respectu de accidentibus, ita ius primo de bonorum commodorumq; paritate dicitur. Deinde seu secundario ipsius respectu de paritate, amoris, fidei, honoris, cæterorumq; omnium, quæ aliquo modo conferunt ad bonorum æqualitatem. Hinc enim vidẹmus socios se inuicem incusare, quod non æque redament, atq; amantur, vel quod parem fidem non habeant, atq; illis habetur, & queri, quod non faciant æquum.

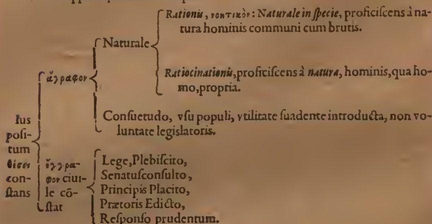
De verborum quoq; & signorū inæqualitate queruntur, seq; affici iniuria putant, si verba vel signa exteriora suis verbis & signis non æque respondent: vt si quis salutantem non pariter resalutet, aut caput aperienti non vicissim certa ratione modoq; aperiat. Sunt enim hæc voluntatum indicia, ex quibus facile conuici potest, se non tanti ab altero fieri, quanti illum facit, quod prorsus haud æquum ducit. Omnino autem vt in medicina salubria omnia referūtur ad sanitatem, & æqualitatem humorum & partium: ita in iure omnia iusta ad æqualitatem vtilitatis & commoditatis. Nam paritas amoris, signorum & operationū nullam aliam ob causam, quam bonorum & commodorum expetitur.

Alia autem significatione ius est facultas,

tum ad possidenda bona, seu ad fruendum bonis, tum ad omnia circa bona agenda, quæ ad fruitionem pertinent.

DIVISIO.

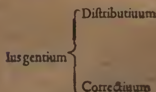

Illa iuris naturalis sunt, Amor benefactorum, odium malefactorum, vis vi repulsio. Ab hac indiuidui conseruatio per alimenta, & speciei humanæ per generationem sui similis, & generati tutelam.

Ius Gentium, in quo omnes gentes, non barbari, id est, recta ratione præditæ consentiunt.

Ciuilis interpretatio, vel correctio est ἐπιεικὴς quodammodo ius. ἐπιεικὴς etiam referri potest ad ἄγραφον. ἐπιεικὴς enim illud est, ius explicatum non scripto, sed arbitrio boni viri.

Exempla vide in Tabul. Zwingeri pag. 179.

Hoc

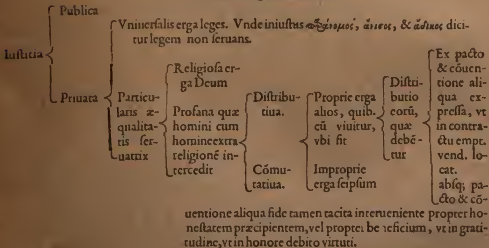
Hoc alicubi circumscribitur & explicatur à Iure Ciuili & naturali primo, vt domino in seruos ius vitæ & necis potestas est, aitius gentium: Ius ciuile addit: secundum rectam rationem, non ex libidine tyrannica.

DE IVSTITIA.

Iustitia
- Ἀρχέτυπος Essentialis, αὐθυπόστατος Increata. Plato Αὐτοδίκαιον.
- ἔκτυπος ex illa expressa
  - Angelica
  - Humana
    - Personæ Iustitia
      - Qualitatis seu inhærentiæ
        - Habitualis p modû alterationis
          - Originalis.
          - Acquisita.
            - Imperfecta
              - Increata in statu gratiæ.
            - Perfecta
              - In statu gloriæ.
      - Relationis seu imputationis, quæ in persona est gratiosa, id est per gratiam imputationis, vt iustitia Christi: Hanc nos habemus, ita vt, Christus habet peccatum nostrum, per modum donationis.
    - Causæ

Origin. Connata seu naturalis
- Causaliter, quia à natura.
- Subiectiue, quia in natura.
- Traductiue seu transitiue, quia per traducem seu naturali propagatione communicanda fuisset posteris, si Adamus mansisset integer, sicut nunc transmittitur peccatum in posteros per modum generationis, & per modum culpæ.

Ethica & Legalis consideratio.

Iustitia
- Publica
- Priuata
  - Vniuersalis erga leges. Vnde iniustus παράνομος, ἄνισος, & ἄδικος dicitur legem non seruans.
  - Particularis æqualitatis seruatrix
    - Religiosa erga Deum
    - Profana quæ homini cum homine extra religionê intercedit
      - Distributiua.
      - Cômutatiua.
        - Proprie erga alios, quib. cû viuitur, vbi fit
          - Distributio eorû, quæ debêtur
            - Ex pacto & côuentione aliqua expressa, vt in contractu empt. vend. locat.
            - absq; pacto & côuentione aliqua fide tamen tacita interueniente propter honestatem præcipientem, vel propter beneficium, vt in gratitudine, vt in honore debito virtuti.
        - Improprie erga seipsum

Δικαιοῦσθαι (iustificari) & δίκαιον πάσχειν, vt cum fur punitur.

Distributiua, quæ rerum & personarum æqualitatem, secundum proportioné Geometricam sequitur, vt personæ qua æquales sunt, æquales quoq; res obtineant.

Commutatiua, res & personas inæquales, secundum proportionem Arithmeticam adæquet.

Vni voci interdum duæ significationes oppositæ, sunt impositæ, vt δικαιοῦν iustificare, conficere, prodere. Iustificare duas habet significationes contrarias. 1. publico iudicio aliquem iustum censere, & pronunciare, itaque à condemnatione liberare. 2. causa diiudicata & sententia pronũciata ex iudiciali processu aliquem supplicio afficere, einem sein recht thun.

IVSTA IVDICIS SENTENTIA.

Iusta iudicis sententia duobus modis dicitur, lib. 1. Topicorumo. Alter cum iudex necessariis argumentis ductus iudicat: quod simpliciter est iuste iudicare, καὶ τῷ ὡς δεῖ, vt oportet. Altero cũ verisimilibus tantum & probabilibus: quod idem vocat κατὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην κρίνειν, hoc est iudicare secundum animi sui sententiam. Illa scientia, hæc sentẽtia est, ait Scipio Gentilis, iniusta & iniqua sententia prætoris, vocatur etiam nomine iniuriæ & ἀδικίας. Iustinia.

IVXTA *Naturam esse.*

Iuxta Naturam esse est κατὰ φύσιν, id est, secundum naturam esse; & opponitur ei præter, vel supra, vel contra: vt Rectitudo, Iustitia, sapientia, felicitas homini primo fuerunt iuxta naturam, id est, naturalia, quia hominis naturæ fuerunt concreata.

Canon.

Quorum contraria insunt præter naturam, vel ita insunt, vt Naturæ aduersentur, ea iuxta naturam insunt, id est, insunt secundum naturam, seu sunt naturalia.

LITE-

LITERA O.

OBIECTVM.

SCHOLASTICI Doctores diligenter distinguunt & vtiliter inter Obiectum vt Quod, & vt Quo.

Barbari vocant Haecceitatem. Differētia Indiuidualis, qua natura communis contrahitur ad esse hoc seu esse singulare, quod accidentia quædam comitantur, vt figura, locus, tempus, sentitur vt Conditio sine qua non: Natura communis seu per se indifferens ad hoc vel illud sentitur vt Quæ, seu vt Ratio formalis obiectiua. Totū singulare sentitur vt obiectum Quod, scilicet sensionem terminat. Mouet igitur potentiam sensitiuam natura, nō singularitas, quāuis sine singularitate natura sensu percipi nequeat: quemadmodum colorem sine Quantitate visus non percipit, quamuis quantitas nō sit Ratio formalis & primo mouens visionis. In Margarit. Philosoph. l. 10. de potētiis animæ intel. c. 8. Georg. Reisch.

Obiectum {
- Adæquatum & præcisum, & primum, vt Ens intellectus nostri.
- Principale.

Obiectum {
- Vnitum operanti in actione Immanente.
- Separatum ab agente in actione Transeunte.

Scotus.

Obiectum vt vnitum operanti est ratio formalis operationis immanentis; vt species visionis in oculo.

Obiectum est Quod se obiicit & præsentat potentiæ operanti, vel circa quod operatio versatur, vel in quod fertur potentia quocunque modo.

Obiectum actionis {
- Quod, Res, quæ datur aut offertur, vt; Munus sacrificium laudis.
- Cui, Aliis subiectum, vt Homo vel Deus, cui datur vel offertur vltimus terminus, in quem tendit actio.

Obiectum {
- Immediatum, principale, in quo vltimo acquiescitur, vt non tendatur vlterius in aliud: Barbaris *Vltimatum.*
- Mediatum, per quod aliquid tendit in vltimum.

Obiectum actus intelligendi ἀμέσως, id est, immediate & principaliter (Barbari dicunt Vltimate) eum terminans est Res: Mediatum est conceptus, id est, Medium, quo intellectus tendit in obiectum princeps. Vid. Gabrielem, si placet, l. 1. dist. 2. quæst. 8.

Itaque obiectum est vel Mouens, vel Terminans.

OBIECTIVE.

Per modum obiecti; Subiectiue, vt in subiecto; seu per modum, quo quid est in subiecto, vt Habitus est in intellectu

Subiectiue, id est, vt in Subiecto inhærentiæ adiunctum & perfectio aliqua.

Ens rationis (fictum) in nulla re est subiectiue, id est, vt in subiecto, sed tantũ obiectiue est in intellectu, id est, obiectũ est intellectus, vt intellect⁹ sit adiũctum occupatum in ente illo; Habet esse obiectiuum (non reale) in intellectu.

Omnipotentia non inest Carni Christi Subiectiue, id est, vt in Subiecto δεκτικῶ, non formaliter, id est, non vt forma in subiecto, non habitualiter, id est, non vt habitus in animo.

Opponitur Finaliter, vt iustitia possum male vti non Finaliter, sed obiectiue.

OBLIGATIO.

Obligatio 1. Politica vox est. Estq; fere idem re cũ promissione, & obligari idẽ quod promittere, sed ratione differũt. Nam obligatio respicit voluntatis religationem seu deuinctionem, promissio autem rem, ad cuius traditionem quis obligatur. Hæc Gualand. Episc.

Mihi sunt coniũcta, seu connexa, seu comitantia, vel differunt vt causa antecedens & consequens effectum, vt promissio obligationem antecedat, ita vt, qui promittit, se suaque statim alii obliget, quantum in ipso est, vt non possit non velle.

Obligatio aut 1. simplex est, vel stipulationibus pactisve firmata. 2. Est naturalis, (vt parentum erga filios pietas) vel ciuilis, quæ interdum sunt coniunctæ. Nam qui aliena bona accipit, non ciuiliter tantum, sed etiam naturaliter obligatur, vnde arctior ligatio.

Geminum vinculum arctius ligat.

Metaphorica autem hæc significatio est, vt qui obligatus est pro portione, respondeat iis, quæ extrinsecus alligantur; Vt corporea ligata loco moueri non possunt: Ita eorum, qui se obstrinxerunt (qui secundum voluntates & appetitiones mouentur) non possunt moueri ita, vt aliud velint.

In Logica Rami Obligatio, quæ scripto vel verbis fit, argumentum est, pertinens ad Testimonium humanum.

In Logica Scholasticorum quorundam docetur, Defendentis esse caute thesin defendere, & suppositis principiis cõsentanee disputare.

Hæc ratio disserendi vocata à Scholasticis est *Obligatio*, vt monerent pactis quasi conuentis standum, nihilq; temere esse affirmandum aut negandum, quod quidem cum propositione ipsa pugnet.

Præcepti igitur Dialecticorum obligationis ea vis est, vt nihil repugnans propositioni in progressu & cursu disputationis admisceatur, seu, obligatio Dialecticorum postulat, vt quæ dicuntur inter se consentiant, & cauet ne quid cum positis & concessis dicatur aut admittatur pugnans: clamat, obligatus es ad sententiæ vel disciplinæ tuæ caput fundamentumue semel positum tuendum.

Canon.

Ad possibile à te concessum cum iam sis obligatus, concedendum etiam tibi est quod inde sequitur. Vide plura de hac obligatione 3. part. mearum controuers. Logic. in fine pag. 470. Ex eodem loco require exempla.

OBLIVIO.

Est disiunctio actus intellectus à speciebus memoria comprehensis.

Obliuio omnimoda est abolitio specierum μνημονευτῶν.

OBSTRVCTIO,

Aliq. oppilatio.

Obstructio impeditionis & causæ impedientis ac officientis species est.

Estque

Estque Naturalis, vel Violenta, Totalis, (ὁλικὴ) vel Partialis (μερικὴ.)

Distinctionis huius vsus est in doctrina Somni & Morborum.

Quod ad Somnum attinet, coctione incepta fumi subuehuntur (sursum vehuntur) a nutrimento ad cerebrum, quod ex calore subducto modo frigescere cœpit, & hoc frigiditate sua condensar ibidem vapores sublatos, resoluitq; in guttulas liquidas, quæ descendētes obstruunt meatus sensuū, & neruorum motiuorum. Non fit autem obstructio ὁλικὴ, id est, eiusmodi, vt nihil omnino sentiri possit, cum cubans in loco fœtido etiam dormiens fœtorem percipiat. Nec motus localis ita sistitur, vt saxi deuoluti ad centrum seu locum naturalem lapsus seu cursus inhibetur, sed manent reliquiæ vt sensuum interiorum, sic exteriorū. Nam nerui illum liquorem defluentem imbibunt instar spongiæ, nec ita hauriūt, vt spiritus vitalis & aliquid virtutis sensitiuæ non possit simul illabi & transmitti in neruos. Patet aliquis locus, & quidem externis spiritibus sensitiuis, quia humor influens intercipit aliquid capacitatis, sed non omnem, vt aliquis locus sit capax adhuc spiritus sensitiui: sicut videmus magna αἰσθητὰ, quę sensus feriunt, acrius percellere etiam dormientes, adeo vt somno excutiantur. Cum ergo simul cum alio liquefacto humore influat aliquid spiritus sensitiui, sequitur fieri obstructionem non totalem, vt in apoplecticis, vbi viscositas & lentor humoris non patitur aliquid Spiritus sensitiui ex cerebro in neruos ingredi.

Sic Scal. exer. 289.

In corde primarium principium est τὸ ζωτικὸν: Secundum illud τὸ κινητικὸν. Hac neq; vnquam cessant, neq; somno impediuntur, aut intercipiuntur. Cessant autem in somno facultates aliæ operosiores τὸ αἰσθητικὸν, τὸ νοητικὸν, τὸ γεννητικόν. Intellige autem τὸ γεννητικὸν prorsus cessare, αἰσθητικὸν & νοητικὸν ἐπὶ πλέον, ne locus hic sit captiosæ argumentatiunculæ.

OCCASIO, καιρὸς, εὐκαιρία, ἀφορμή.

Opportunitas temporis vel loci casu proueniens.

Non videtur esse hoc generale. Occasio enim multis studio quæsita est: etsi I. Piscatori ita videtur definienda, *Agendi* tempestiuitas seu opportunitas casu oblata. Itaque ei Occasio est causa per accidens, quod occasioni accidat, vt agens ea vtatur, ita vt neque illa hanc per se aut necessitate aliqua ad agendum impellat, sed tantum moneat & alliciat (& quasi aurem vellicet) argumento commoditatis agendi tāquam diuinitus oblatæ. Exempli causa. Furandi occasio, id est tempus ad furandum idoneum, cū quis scilicet solus & maxime in tenebris opes alienas sibi expositas habet, vt nemine sentiente auferre eas, alioq; transferre possit; tale inquam, seu ita modificatum tempus ad furandum sæpe impellit, sed per accidens, quia huiusmodi tempori accidit, vt quis eo ad furandum abutatur. Nam si per se impelleret, quemuis impelleret & semper, id quod non fit. Nam semel atque iterum oblata fuit Dauidi occasio interficiendi Saulis (vt cum in spelunca alam pallii eius abscinderet, cum in castris dormienti hastam & phialam eriperet) attamen timore Dei retentus inhibitusq; occasione ea non est vsus.

Aliis occasio est in numero earum causarum, sine quibus res commode perfici non potest, quod idem

quoq; Piscator affirmat 2. exerc. Log. lib. 1. de Occasione.

Melanchthon in Dialect. l. 4. Occasio seu ἀφορμὴ est causa minus principalis, vel aliqua leuis προκαταρκτική, vel circumstantia temporis & loci, quæ agentibus facultatem præbet.

Frederico Beurhusio in Compar. Logic. pag. 530. Occasio est argumenti fructus, quod ea possit esse è Causis, Effectis, Subiectis, Adiunctis, & è cæteris etiam argumentis. Quod equidem non probo. Nam sæpe arguimus aliquid ex occasione: Itaque argumentum est.

Iulius Scalig. exerc. 464. occasionem facit tempestiuitatem, quæ causam circumstat, vt Milo habet causam, qua Clodium interficiat. Eam nisi fulciant commoditates, frustra erit. Sunt enim multæ περιστάσεις, quæ sese ingerunt ad perficiendam occasionem, persona, opes, ætas, & alia. Nam si Brutus abest, tempus non adest interficiendi Cæsarem. Fortunam vides in opibus: Sine exercitu non erit occasio, neque à loco, neque à tempore, neque à persona Imperatoris expugnandi hostes. Ætas autem est personæ διάστασις, quemadmodum & sexus. Itaque Scaligero OCCASIO est *Conditio sine qua non efficientiæ*, non est ei causa, non principium, sed commoditas, quæ sese offert in tempore & loco & aliis, quæ his adiunguntur. Si enim locus non respondeat, tempus per se aptum, ineptum fiet, atque è contrario, velut si Clodius in Senatu dormiat, non occidetur à Milone. Tempus intempestiuum factum est ex incommoditate loci. E contrario, si in solitudinibus Asiæ sit bene armatus, bene stipatus. Hinc perspicitur, quid iudicandum sit de definitione occasionis. Eustrat. lib. 1. Ethic. cap. 31. Tempus vnicuique negotio opportunum: & de descriptione Speusippi: & de definit. Platon. Flos ipse temporis rebus agendis conferens, tempus bonum quandam ferens opem.

Occasio nō respicit solū tempus, aut solum locum.

Eidem idem occasio est quod σύμπτωμα, vt quæ accidant causis ex accessiones occasionis appellatione designentur. Sed hoc κατὰ τὸ μέρος accipiendum, quia σύμπτωμα longe generalius quid est, quam occasio.

Καιρὸς & εὐκαιρία, forte idem sunt, præsertim Philosopho. Nam si non est bona occasio, ne occasio quidem est, vt Scaliger iudicat. Sunt tamen καιροῦ seu occasionis gradus, vt vna sit altera commodior, & opportunior.

Nec puto ego esse piaculum distinguere occasionem in opportunam & minus opportunam.

(Sic Occasio quædam est felix, quædam infelix:) & Scaliger ipse semel occasionis voci addidit Epitheton opportuna. Et Poetæ distichon hoc est:

Consilium sapiens, occasio commoda, felix
Exitus, vnus sunt tria dona Dei.

Francisco Patritio lib. 6. c. 10. de Regno, Occasio est id, quod negotia omnia recte perficit. Sed hæc est impropria descriptio. Proprie enim ipsa occasio nihil perficit.

Occasionē est conficiēs Quod.

Amando Polano lib. 1. Logic. Occasio est causa per accidens, quæ præter naturam suam aliquid causat, cum non sit sua natura destinata, nec feratur ad hunc effectum producendum: vt commoditas nocturni temporis, quæ occasio quædam est, causa adulterii est, sed præter naturam suam. Nam per se causa est voluntas adulteri, qui commoditate nocturni temporis ad committendum facinus hoc abutitur, Hoc ad voluntatem eius accedit, & quasi via est agenti. Paul. Roman. 7. versic. 8. & 11. Peccatum occasione per illud mandatum: (Ne concupiscito) effecit in me omnem cupidi-

cupiditatem, seduxit me & per illud occidit, id est, per Legem existunt peccatorum affectiones & cupiditates per accidens, quia prauitas seu vitiositas naturæ nostræ occasione Legis mala prohibentis irritatur, vt mala illa committat, & ita quod per se bonum est, nempe Lex, fit nobis mortiferum (θανατηφόρον,) quod Barbaris inscite vocatur mortale. Huic sententiæ ego magis faueo, sicut & Hieronym. Zanchius, qui in doctrina de Priuatione Physica occasionem diserte signateq; dicit esse causam per accidens, & Melanch. in Phys. l. 2.

Petro Martyri, cui in 1. Ethic. Aristotel. Comment. Occasio est pars & momentum temporis, quod ad rem faciendam seu facile expediteque producendam ad finem magnam præbet commoditatẽ, annumeratur Causis adiuuantibus, quod in bello interdũ plus adiuuet occasio, quam virtus.

Petrus Ramus occasionem seu ἀφορμὴν refert ad causam per se adiuuantem efficientem. Talis ei causa est locorũ opportunitas ad gloriosam victoriam Cæsaris, vt ad Effectum: Quia causam per accidens angustius pressiusque accipit, quam συμπτώματα, nempe pro causa effectuum seu euentuum, vel ex propositis consiliis, aut alioqui simplicibus animi motibus: vel ex coactione seu vi externa (quia per se agens impeditur.)

Πρόφασις: seu prætextus longe aliud est quam ἀφορμὴ seu occasio. Est enim falsa, sed speciosa causa, quæ praue cupiditati & inhonesto facto patrocinari studet, aut iniusto negotio prætexitur.

Thucydides vocat σχῆμα πολιτικὸν λόγου, Ego malim vocare σχῆμα σοφικὸν λόγου. Causæ bellorum plerunque sunt Ambitio & Auaritia, praui & vituperandi affectus. Sed hi dissimulantur, iisque prætexitur vel defensio pacis, vel vlciscẽdarum iniuriarum. Cicero in Officiis quosdam ait ignauiæ suæ prætexere despicientiam rerum externarum. Lucanus Poeta interficitur à Nerone accusatus, quod hostibus ipsius se coniunxisset. Sed fuit longe alia causa odij & huius sæuitiæ, nempe quod vinci se Nero in certamine Poetico noluit.

Id docent nonnulli Logici congruere ad fallaciam secundum non causam vt causam. Alij vocant falsam seu Sophisticam Translationem.

Occasio est causa imperfecta modo per se, modo per accidens. Sufficiens causa peccati est propria voluntas. Scandalum seu dicta vel facta alicuius hominis sunt Occasio peccati seu ruinę.

OCCVLTVM, OCCVLTATIO.

Occultum est abditum seu latens, vel sensui, vel intellectui, vel vtrique. Opponitur ei apparens, & apertum, vt cum dicunt Scholastici: Hoc apparet ad sensum. Vitus Amerbach. Considera, inquit, quanta sit rerum, non quidem latentium in natura, sed apparentium nostris mentibus, veluti ex aliqua densissima nebula non solum obscuritas, sed immensa fere varietas, ne dicam turbatio & confusio.

Occultatio seu Crypsis *Logica* est, cum aliqua pars enunciati, syllogismi vel ordinis occultatur. Sic Oratoria cum artificium. *Occultatio Astronomica* est stellarum, quæ dicitur occasus Heliacus, descensus stellæ sub horizontem post Solis obitum, ita vt cũ pridie visa sit occidere ἀκρόνυχος, tunc disparear, ob Solis vicinitatem, radiis eam suis inuoluentis. Ei opponitur Ortus Heliacus, φάσις, apparentia, emersus.

Politica occultatio est cum veritas celatur seu dissimulatur. Occultator latronum nonnullis proprie est homo: locus vero est eorum receptator. Sed discrimen hoc non obseruatur. Nam doctissimi quiq; etiam Receptatores,

dicunt eos, qui latrones eaque, quæ rapuerunt, recipiunt, occultantq;, Martian. in l. 1. de Receptat.

OFFICIVM.

Huius vocis πολυσημίας ἀπαείθμησις hæc est.

1. Actus congruus cuiusq; Personæ hac voce significatur: Hic significatus generalis est.
2. In Ethicis accipitur specialiter pro Honesto seu Decoro, pro ἐνεργείᾳ κατ᾽ ἀρετὴν, seu actione virium humanarum mediocritate librata, quomodo Schramus ipsam virtutem definit, sed nō bene; seu pro eo quod fieri dicitur.
3. Interdum declarat non id, quod debet, sed quod solet fieri: Ita non est vox δέοντος, sed πράγματος seu γινομένου σημαντική. Ita officium calumniatoris esse dicitur verba & literas sequi. Huc pertinet quod ait Scaliger: In comœdia officium non parum distat ab officio Philosophorum, id est, Ethicorum. Nam illi officium ab honesto, quod Scaligero est ciuilis beatitudinis incoatio, non disiungunt: In Comœdia suum se officium facere clamat Leno cum iuuentutem perdit. Ad eundem modum scriptum est ab authore Rhethoricorum ad Herennium, Canes fungi officio luporum. Est igitur hic officium ius actionis ad quemcunque statum pertinens, vel actus congruens cuiq; personæ. Accipitur igitur μέσως (in bonam & malam partem.)
4. Interdum officium accipitur pro ὑπουργία, obsequio vel gratificatione. Vnda illa sunt: Officia vel merita potius, officio sibi aliquē deuincire, homo officiosus, homo plenus officii, qui libenter seruit aliorum commodis.
5. Interdum pro ἀρχῆ, Magistratu, vnde alicui muneri atque officio præesse. Commune officium censuræ communi animo defendere: Sic & Iureconsulti accipiunt.

Vulgo officium auferre alicui dicitur, pro quo elegantius, Magistratum abrogare; Imperium abrogare, successorem dare.

Cicero & Augustinus Officium & Finem sic discernūt; Officium est, quod est faciendum; Finis, propter quod est faciendum.

Officium est, quod facere dicitur orator: Finis, cuius causa facere dicitur. Cicero de Inuent.

1. a Officium (Ethicum) de quo Cicer. in lib. de Officiis: Est actio consentanea rectæ rationi, πρᾶξις, ἀκόλουθος ὀρθῷ λόγῳ. (Cicero & Diogenes ita definiunt: Perfectum officium, sed meo iudicio tantū κατ᾽ ἐξοχὴν conuenit huic & primo. Sic H. Wolffius in comment. Si recta ratio, quam etiam medio officio seu τοῦ καθήκοντος communem arbitror, κατ᾽ ὑπερβολὴν intelligatur Rectum, hoc est Perfectum; iudicium nusquam exorbitans, nec ad dextram, nec ad sinistram declinans, sed recta ad verum scopum tendens, cui necessario etiam voluntas nullâ prauæ cupiditatis labe contaminata respondeat, hæc definitio: Actio consentanea rectæ rationi est perfecti seu recti officij.)
2. Estque perfectum (τέλειον) vel Medium. Illud dicitur κατόρθωμα, paucissimorum: Hoc vero incoatum seu commune.
3. Perfectum est, quod ita rectum est, vt nihil ei desit, neq; supersit, quod ne in minimo quidem exorbitat. Tale requirit Lex Dei.
4. Medium est, quod cur factum sit, ratio probabilis reddi potest. Cicer. Ratio hæc à bono aliquo petitur. Zeno ait: καθῆκον μέσον ἐστὶν, ὃ πραχθὲν εὔλογον ἔχει τὸν ἀπολογισμὸν, factum quod habet rationes probabiles. Tale requirunt Leges humanæ.

a ἐνέργεια κατ᾽ ἀρετὴν & εὐπραξία, Aristoteli.

Facto

Facto autem etiam consilium & dictum comprehenditur.

Seu, καθήκοντα sunt, quæ esse facienda ipsa ratio homines conuincit, ὅσα λόγος αἱρεῖ ποιεῖν: vt καθήκοντα sunt, Honore afficere parentes, suum cuique tribuere.

5. His opponuntur suscepta παρὰ τὸ καθῆκον, id est, contra officium ὅσα λόγος ἀπαγορεύει, quæ ratio vetat, seu quæ cum iudicio ipsius naturæ pugnant, vt occidere innocentem, violare bene meritum, & Adiaphora seu οὐδέτερα, id est, Indifferentia seu neutra, nempe suscepta μήτε καθήκοντα, μήτε παρὰ τὸ καθῆκον, hoc est, neq; ex officio, neque contra officium, quæ ratio neque iubet, neque vetat, cuiusmodi sunt stantem, aut sedentem, aut ambulantem legere vel docere.

6. Aliud officium est Absolute seu simpliciter, ἁπλῶς, quod dici potest ἀπερίστατον, id est, non adstrictum circumstantiis certis, quod sine vlla exceptione semper faciendum, vt curare valetudinem animi & corporis. Aliud Determinate seu κατὰ περίστασιν, quod pro cōditione circumstantiæ (loci, temporis, rerum, personarum) recte fit vel secus, vt præcidendum dare aliquod corporis membrū. Vide Wolfii Commentar. in Off. Cicer.

Critic.

Notent hic Latinitatis studiosi, quod Cicero dicit Officium consulis, aut iudicis, forte non esse τὴν ἀρχὴν, id est, ipsum consulatum, seu præturam, sed τὸ ἔργον seu καθῆκον, id est, munus, quod à Consule vel iudice postulatur, quod & Græcis est τὸ τὰ δέοντα ποιεῖν. Demosthenes.

OMNIA,

OMNES.

Omnia interdum est particula distributiua, vt Omnes Planetæ sunt Stellæ; Tunc dicitur Signum Vniuersalitatis. Interdum est collectiua, vt Omnes Planetæ sunt septem: Tunc potest esse pars medii termini in ratiocinatione, vt Omnes Apostoli sunt duodecim. Petrus, Iacobus, &c. sunt omnes Apostoli. Ergo Petrus, Iacobus, &c. sunt 12.

Interdum idem est, quod Vnumquodq;, vt cum Aristoteles ait; Omnia ex ipsis (principiis) sunt: sententia est, Vnumquodq; ex suis principiis est. Bonum est id, quod omnia appetūt, id est, Bonum cuiusq; est id, quod vnaquæq; res appetit.

Canon.

Nota Omnis Collectiua, vt & Distributiua in genera singulorum (cum prædicatum non in singula indiuidua: sed in indiuiduorum ordines certos & status distribuitur) imperfecte & secundario propositionem vniuersalem faciunt.

Differunt Omnia & Vniuersa, non possent idem. Vere enim dicitur, omnia folia huic arbori decident, Vniuersa decident, falso: Vniuersi enim omnes simul collectos significat.

Aut nullam, aut vniuersam pecuniam volo, id est, omnem simul. Terent. Id illa nunc abripiet vniuersum.

Interdum Omnis est Totus, vt Omnis populus, Omne reddes.

Vsus.

Omnes Apostoli sunt duodecim. Petrus & Iacobus sunt Apostoli. Ergo Petrus & Iacobus sunt duodecim. Paralogismus est, quia hic Omnes medii pars non subsumitur. Potest hæc Fallacia dici Diuisionis & imperfectæ subsumptionis termini.

OMNINO.

Omnino 1. ponitur pro Prorsus, vt Omnino recessit, id est, recessit animo non redeundi, sed permutandi domiciliū. Iureconsulti.

2. Pro Simpliciter & primo. Ita opponitur ei secundo & ratione alterius; vt, Solæ primæ substantiæ existunt omnino per se; Secundæ existunt per se secundo & ratione primarum. Quidam dicunt; Vniuersalia non existere per se, sed habere existentiam in singulari, quod per se existat.

Fonseca: Christi Humana Natura est res singularis, verum non per se omnino exsistẽs, sed exsistens in verbo Diuino, à quo sustinetur.

OMNIVOCVS.

Versus Omniuocus dicitur, qui ex omnibus, quas vocant, partibus orationis constat, vt:

Væ tibi ridenti, quia mox post gaudia flebis. πρὸς δ' ἐμὲ τὸν δύστηνον ἔτι φρονέοντ' ἐλέησον.

OPACVM.

Opacum opponitur Transparenti. Estq; ꝙ radios non trãsmittit, qualis est terra. Scal. ex. 80. s. 1. sic. Est Opacum, quod in vmbra est, aut vmbra ipsa apud Ciceronem, & illud, quod radios non transmittit.

Opacorum aliud Lucidum, vt stellæ omnes excepta Luna: Aliud non, vt Luna, Scalig. ex. 238.

OPERARI.

Operari in aliquo proprie est agere in eo, cui agens coniunctum est. Ita ergo significatur Vnio, non Communicatio. Sic mens agit, id est, intelligit in corpore (cui est vnita) at non propterea facultatem suam intelligendi mens corpori communicare dicitur.

Cum aliquo operari proprie est cum aliquo suam operationem cum alterius opera coniungere. Sic nonnulli interpretantur hoc Leonis, Vtraque forma (id est Natura in Christo) agit cum alterius communione; id est λόγος operatur cum carne, & Caro cum λόγῳ.

Operari per aliquid tanquam per organon proprie est eo vti tanquam instrumento ad opera seu apotelesmata sua, non autem est communicare illi suam eandem numero facultatem operandi; vt operatur χειροτέχνης seu artifex per serram: & serra facultatis operandi, quæ inest in artifice, non est particeps, id est, non habet sibi facultatem fabri propriam communicatam. Hic si quis Instrumentum κυρίῳ αἰτίῳ dicat doctum, vel sapiens, vel intelligens, pro docti, sapientis, intelligentis, ille loquitur populariter, improprie, καταχρηστικῶς.

OPVS.

Scholastici Opus operatum ab Opere operante distinguunt. Illud, quod ex se aliquid efficit: Hoc, quod efficit vi agentis. Biel ex Scoto & Alexandro. Signum Sacramentale conferre gratiam, dupliciter potest intelligi: Vno modo ex opere operato, id est, ex ipso signo, id est, eo ipso, quod opus illud, puta signum, exhibetur, etiam sine bono motu interiore (qui gratiã mereatur) suscipientis, modo is non ponat obicem peccati mortiferi: Sic Baptismus confert gratiam ei, qui non habet vsum rationis perfectum. Altero, ex opere operante id est, per modum meriti, cum Sacramentum foris exhibitum non sufficit ad gratiæ collationẽ, sed præterea requiritur bonus motus seu interior deuotio suscipientis Sacramentum.

OPPOSITIO.

Opposita accipiuntur Stricte & Large. Stricte sumendo Disparata non sunt opposita. Faciunt enim Peripatetici quidam, vt Zabarella, opposita quadruplicia: Contraria, Relata, Priuantia,

tia, Contradicentia, exclusis Disparatis. Large vero, vt complectantur etiam Disparata: Sic accipiunt Ramei & Keckermannus. Itaque dicunt Virginitatem & Maternitatem opponi. Hæc annotatio vtilis est, propter Logomachias, quibus interdum ingenia turbantur.

Gabr. Biel. 3. dist. 6. quæst. 2. Virginitas & Maternitas non opponuntur. Quia Virginitas non dicit nisi integritatem corporis & mentis, si est virtus moralis: Maternitas vero dicit actionem causæ inferioris subordinatę causæ superiori ad constitutionem prolis, siue illa superior agat modo naturæ, siue supernaturaliter: illa autem non repugnant.

Iohannes Scotus l. 3. distin. 4. quærit, an Virgo Maria sit vere mater Dei & Hominis? Ac primum negate respondet ex eo, quod opposita contraria non possint inesse simul eidem etiam per potentiam Diuinam: Virginitas autem & Maternitas sint opposita contraria. Sed hoc argumētum postea sic soluit; Virgo & Mater non opponunrur aliqua oppositione formali, nec vt priuatiua, nec vt contraria. Virginitas enim tantum priuat actionem causæ superioris naturalis, non autem virtutem actiuam matris. Maternitas autem nō necessario ponit actionem causæ superioris, sed tantum illam communiter comitatur illa actio: sed si alius suppleat actionem causæ naturalis, potest esse maternitas secūdum suam rationem, & tamē cum priuatione causæ naturalis superioris. Ita etiam se res habet cum virginitate. Sic obiectum creatum natum est cōmunicare cum intellectu meo intellectionem. Intellectum igitur cōcipere notitiam ordinarie requirit obiectum creatum mouens intellectum: sed non requirit hoc ex ratione sua seu per se. Si enim Deus suppleat actionem obiecti mouendo intellectum, potest intellectus concipere eandem notitiam, quam perciperet mouente obiecto; & ita si in intellectu concipiente non moueri ab obiecto creato designaretur per nomen Virginitatis vel incorruptibilitatis, non repugnaret aliquo modo formaliter intellectum concipere & virginem esse. Hactenus Scotus.

(*Nempe patris.*)

Ego soleo dicere, hanc propositionem, Virgo est mater, & Mater est Virgo, esse compositionem Disparatorum, & naturæ ordine esse impossibilem: In hac vero, Hæc Virgo seu Maria est Mater, & hæc mater est Virgo, esse synthesin consentaneorum extraordinariam seu miraculosam. Nam etsi recte dicatur Maria Mater Christi naturalis, miraculose tamen eum genuit, non naturaliter.

Maria Mater Domini:
- *Naturalis*, ratione potentiæ actiuæ, qua naturaliter erat fœcunda & conferebat materiam, & potuisset concipere à Patre naturali, nec non ad productionem prolis cooperari Physice.
- *Miraculosa*, Ratione deductionis potentiæ naturalis Mariæ in actum, qualis deductio ac perfectio non fit naturaliter, nisi à causa actiua definita naturali, id est, vi actiua patris naturalis, quæ hic non fuit, vt ait Scotus, & Anshelm. de concept. Virgin. c. 11.

Ad potentiam autem Naturalem, quam habuit Maria, accessit potentia obedientialis Mariæ, vt esset Mater Domini.

OPTIME TERMINO ALIENO TERMINARI.

Est facillime suscipere cuiuscunque continentis figuram, vt: Si in rotundo vase sit, accipere rotundam: si in quadrato, quadratam figuram. Proprium hoc est humidi seu humidi corporis, vt aquæ.

ORATIO.

Oratio aut est ἐνδιάθετος (ὁ ἔνδον) id est interna, aut est προφορική, id est, externa. Illa Græcis est etiam ὁ ἔσω λόγος. Hic intelligitur cum Isocrates dicit, ἐν ἑαυτῷ vel πρὸς ἑαυτὸν διαλέγεσθαι περὶ τῶν πραγμάτων, quod nihil aliud est, quam consultare, deliberare, consilium capere, Græce βουλεύεσθαι, & Cicer. in officiis secum loqui, & Matt. Euangelista de Hæmorrheusa, ἔλεγεν ἐν ἑαυτῇ.

Barbari dicunt, consiliare.

Oratio externa (ὁ ἔξω λόγος) interdum accipitur Generaliter, vt complectatur & sermonem Grammaticum, & Propositionem Dialecticam, & sententiam ornatam, qualis est Rhetoris. Improprie definitur geminata vocum successio: nam ex continuatarum vocum successione seu consecutione consurgit. Rectius est è vocibus conflata sententia. Hæc nunc vnico versu, nunc pluribus constat, de quibus vide vocem Versus.

Interdum specialiter, vt cum dicitur Elocutio esse exornatio orationis.

Ita Oratio est simplex, vel ornata. Ornata est vel ἄμετρος seu Libera, nullo metro adstricta, etsi certis locis admittat numeros, & ita euadat εὔρυθμος seu εὐρυθμισμένη: (numerosa) vel ἔμμετρος, non libera, sed certis metri legibus adstricta.

Oratio vna {
- Natura, Cæsar amat Lucinam, Hæc vnum de vno dicit.
- Coniunctione, Syndesmo, colligatione, vt loquitur Sextus Pompeius; Cæsar amat & pugnat. Hæc secatur in plures.

Cæsar amat, Cæsar pugnat, sunt duæ orationes separatæ, quæ coniunctione in vnum coalescunt.

Coniunctiones aut sensum coniungunt ac verba simul; aut verba tantum coniungunt, sensum autem disiungunt, aut sensum coniungunt, nomina disiungunt.

Si sensum coniungunt, aut non necessario, aut necessario.

Si non necessario, tunc fiunt copulatiuę, vt Cæsar doctus fuit & pugnax. Hæ enim res non necessario cohærent; quare etiam potest fieri disiunctio apposita negatione.

Si necessario coniungunt, fiunt Ætiologicæ, id est, Causatiuæ, Rationales, collectiuæ, præstituentes causam, aut subdentes. Suntq; ex hypóthesi, vel Absolutæ. Exempla sunt. Si stertit, dormit. Alias dicta conditionalis & Hypothetica, & Ramo connexa. Si dies est, Lux est. Si nox est, Sol sub terra nobis est. Quia iubes, faciam: Do vt des; pugnaui, quia læsus fui.

Vinum lætos facit, qua seu quatenus bonum. Quas particulas antiqui Absolutiuas & Perfectiuas, quæ ad doctrinam Reduplicationis in Logicis pertinent.

Si sensum disiungunt, necessario non cōiungunt: ac tunc fiunt orationes Disiunctiuæ. Et sunt primum in contrariis, aut positiue, vt Aut sanus est, aut æger; aut Priuatiue, aut dies, aut nox est, aut Relatiue: Aut Pater est, aut Filius. Deinde in Diuersis seu occupatiuis, seu Aduersatiuis. *Non formosus erat, sed erat facundus Vlysses.* Quanquam Vlysses erat facundus: tamen non erat formosus. Tertio in Disparatis, vt, siue homo sit, siue equus, siue lapis, necesse

est

est vt corpore sit præditus. Vicina hæc conditionali.

Siue seu *seu* ἐξηγητικὴ interdum declaratiua est coniunctio, diuersitatem tãtum appellationis designans, vt Alexander seu Paris. Antistrophe siue reciprocatio. Hic igitur coniungit sensum & disiungit quodammodo voces diuersas. Scaliger refert ad Disiunctiuas. Sed non sunt re Disiunctiuæ, sed tantum φαινομένω, & verbotenus.

Ad Dubitatiuas propius accedunt, seu cum iis ineũt societatem, Dubitatiuæ, vtrum hoc an illud, & comparatiuæ illæ, quæ dicuntur Electiuæ, Malo Cæsarem quam Catonem: & diminutiuæ, saltem ne interfice, si liberare non vis, id est, Aut libera me, aut interfice. Saltem enim non est particula Exclusiua, sed ἐλαττωτική.

Completiuas malo referre ad Aduerbia, vt Equidem, quidem.

Coniunctio fit secundum {
- Sensum tantum.
- Verba tantum.
- Vtrumq;.

Coniunctio sensum {
- Necessario
- Non necessario
- Necessario non

} coniungit {
- Conditionalis.
- Copulatiua.
- Disiunctiua.

Res enim {
- Necessario
- Non necessario
- Necessario non

} cohærent.

ORDINARIVM.

Ordinarium duobus modis intelligitur, aut enim significat {
- Id, quod legitimum ordinem sequitur & ab eo pendet.
- Id, quod in more positum est & vsu seu consuetudine nititur.

Ita ordo accipitur pro vulgato more & vsu.

ORDO.

Ordo est vnum ex iis, quæ non vno modo dicuntur.

Primo est τάξις prioris ad posterius; Variorum dispositio sua cuique loca tribuens.

1. Vbicunque igitur datur ordo, ibi datur prioritas.
2. Ordo supponit distinctioné aliquam ordinatorum, id est, vbicunque datur ordo, ibi datur distinctio aliqua; at nõ viciſſim.
3. Eiusdem ad seipsum nullus est ordo.

Secundo Ordo est modus viuendi religiosorum, vt ordo Augustinian. Carthusian.

Ordo primi modi varie distinguitur.

1. Ordo accipitur ita, vt plura respiciat, vt tẽporis, naturæ, loci. 2. ita vt adstringatur ad enumerationem paſſiuam. (primi, secundi, tertii) (Eodem modo priora ordine distinguuntur. Sunt enim alia priora ordine loci, temporis, naturalis originis: & alia sunt priora ordine solius enumerationis seu enumerabilitatis; qui est vel Naturalis enumerabilitatis (id est, eius, quæ congruit ordini inuento in rebus) vel Arbitrariæ ordo. Natural. vt si filios tuos numerem ordine incipiendo à natu maximo, & desinendo in natu minimo, ordo hic tẽporis est. Arbitrar. vt si incipiã à medio, Numera ita personas Diuinas, Pater, Filius, Spiritus sanctus, & hæc enumeratio erit secundum ordiné originis inuariabilé: Et hic ordo est Naturalis enumerationis. Numera ita, Fili⁹, Pater, S.S. & hac enumeratiõe tan-

tantum numerum personarum colligis pro arbitrio tuo.)

3. Ordo est Essentialis, vel Accidentarius.

Essentialis, vt eorum, quæ necessario & essentialiter ordinantur ad causandum. Accident.contra.

Axioma.

Essentialis ordo non est Indiuiduorum eiusdem speciei, vt sunt Iohannes, Petrus, Paulus. Indiuidua enim eiusdem speciei non sunt ad se inuicem ordinata. Vid. Auicennam l.6.Metaph.

Exempl. ὅτι τριῶν δεῖ παιδεία, φύσεως, μαθήσεως, ἀσκήσεως, teste Philosopho:

Naturæ primas in agente, Artique secundas,
Exercitationi assigno Tertias.
Temporis hic ordo est, sed si spectetur honoris
Potentiaq; prima exercitatio est.

Ordo est
- Et realis & formalis, Inter quodlibet productum & producens.
- Realis, sed non formalis, Inter partes eiusdem quantitatis continuæ.
- Nec realis nec formalis, sed virtualis, virtute
  - Rei, inter Attributa Diuina (vt sunt Bonitas, veritas) & inter quædam etiam creata.
  - Intellectus. Qui ordo Ratio Ratiocinantis dicitur, inter concretum commune & abstractũ cõmune, vt inter Leonitatem communem seu καθόλου & leonem communem.

Intellectus] Huc pertinẽt quæ nostra tantum consideratione distinguuntur.

De Ordine Logico, seu τάξει Partium Doctrinæ.

Ordo Doctrinæ est instrumentum Dianoeticum bene ordinandi res diuersas & varias secundum prius & posterius, commodioris & facilioris traditionis & perceptionis gratia. Alias etiam Methodus dicitur.

Ordo
- Artificiosus & perfectus. Eius
  - Leges
    - Panarmonias seu consensionis.
    - Connexionis seu συνεχείας.
    - Homogeneίας.
  - Distinctio in
    - Vniuersalem, qui Totum systema artis respicit
      - Syntheticum.
      - Analyticum.
    - Particularem, qui respicit partem aliquam disciplinæ. Ac versatur circa
      - Themata
        - Simplicia.
        - Coniuncta.
      - Argumenta, quibus themata tractantur.
      - Vtraq; simul.
- Inartificialis quodammodo & Imperfectus, qui ab artis norma quodammodo deflectit, & pro prudẽtia arbitrioq; docentis instituitur. Dicitur & Crypticus, quia occultat aliquid, & arbitrarius.

Syn-

Syntheticus est, quo Disciplinæ partes ita disponuntur, vt à subiecto vniuersali ad particularia, adeoque à simplicibus ad composita progressus fiat.

Analyticus est, quo disciplinæ partes ita disponuntur, vt à notione Finis fiat progressus ad notitiam principiorum seu mediorum, per quæ finis obtinetur, seu in subiectum suum introducitur.

Zabarella statuit illum tãtum locum habere in disciplinis Contemplatricibus; Hunc in Operatricibus. Sed alii, vt Piccolhomineus & Zuingerus, putant Disciplinas Practicas & Operatrices etiam doceri posse Synthetice.

Lex seu Canon παναρμονίας, & συναλη-θείας est: singulæ partes doctrinæ inter se amice conspirent, ne vna alteram per analogiam tollat.

Lex connexionis & cohæsionis est: Antecedentium & consequentium cōnexio in tractationis capitibus per transitionum vincula & formulas ostenditur.

Lex homogeneas est: partes methodi omnes sint homogeneæ, id est naturæ aliqua cognatione inter se coniunctæ, ob subiecti & finis illius, ad quem respiciunt, Identitatem.

ORDINATVM.

Ordinatum 1. est quod ordine constat seu ordinem habet.

2. Idem est quod ordinarium, cui opponitur extraordinarium, & id quod præter ordinem est.

3. Idem est quod destinatum, vt Herbæ & similes res ordinatæ sunt tum ad vsum hominum, tum ad similitudinem Dei participandam, qua eis est δυνατὸν in perpetuitate: quo fit vt seruent semen in folliculis, vt maneat virtus propagatiua, Scholiast. in Atheniensium Antistitem & Galliarũ Apostolum.

4. Est coniunctum alii cognatione quadam vel inclinatione mutua.

Duo vel plura inter se, ordinata esse inter sese, nihil aliud est, quam vnum esse prius altero, siue loco, siue tempore, siue natura, &c. siue enumeratione passiua tantum. Posteriore ratione primum dicitur esse prius respectu secundi & secundum respectu tertii, & sic deinceps. *Inter Ordinata vnum prius est altero.*

Quæcunque inuicem referuntur, inuicem ordinata sunt: ait Thomas. Hoc sic interpretatur Fonseca: Quæcunq; inuicem referuntur, id est, extrema, quæ denominantur relatiua, seu extrema, quæ mutua relatione referuntur, sunt cognata inter se, aut communicatione alicuius formæ communis, vt duo similia (vnum in albedine,) aut mutua ad se inuicem propensione; vt agentia & patientia creata.

Multa sunt distincta, quæ non sunt inter se ordinata, sed confusa, Id est, in quibus vnum non est prius altero, vt in turba hominum circumfusa tumultuarie, & in duobus quibuslibet relatiuis æqualis comparationis, siue eiusdem appellationis, vt in duobus perfecte æqualibus vel similibus. Itaq;

Non vbicunq; datur distinctio, datur ordo.

ORGANICVM.

Est idem quod instrumentariũ seu instrumentale: vel habens organon, vtens organo, vt partes organicæ, quæ Zabarellæ alicubi veniunt nomine Materiæ; & Aristoteli nomine corporum ipsorum. 2. de anima text. 37.

Omnia naturalia corpora animæ instrumenta sunt, id est, omnes partes corporeæ organicæ.

Intellectus dicitur Inorganicus, quia non habet proprium organon, quo vtatur. Potest tamen Intellectus dici organicus, quia ei inseruiunt & ministrant omnia organa potentiarum organicarum. Remote igitur, id est, per potẽtias inferiores vtitur organis omnibus. A-

Nn

Eatenus enim est inorganicus.

uet.comm.5. tert. lib. ait, quod totum hominis corpus instrumentum sit ipsius Intellectus, cum ipse hominis omnibus partibus &facultatibus,&hominis toti corpori imperet, & ita instrumentis vtatur, non per scipsum, sed per potentias inferiores.

Dialectica dicitur Doctrina organica, quia est instrumentum Philosophiæ.

ORIGO.

Origo proprie initium est, siue sit generationis, siue creationis: ciuitatis origo est, ex qua quis est oriundus.

Hinc originale est ex origine acceptum contractumve, Exemplum originale dicunt iuriscõsulti, quod vulgo appellatur Vidimus. Improprie & metonymice primũ pro materia originis accipitur, vt pro semine. Exempla sunt passim obuia: Deinde pro originis qualitate: cuiusmodi est eminẽtia, quæ origini interdum adhæret, vt nobilitas: vt cum dicitur multi gloriantur de sua origine, sic accipitur etiã in Theologia: vt boni angeli retinuerunt suam originem, id est suam originalem, hoc est concreatam ipsis perfectionem.

OSTENTVM, OMEN.

Doctrinę gratia nonnulli χαρίεντες è Philosophorum choro τέρας Genus faciũt Ostenti & Monstri, vt duarum specierum. Τέρατα iis (vt Casp. Peucero) sunt non tantum errata naturæ, sed quæcunque vel nouata specie & ab vsitatis rerum formis aliena offeruntur, vel vniuersim omninoq; à communi & τεταγμένη, id est constituta diuinitus rerum πορεία (progressione) ac cursu deuiant, siue in mundi æthetea regione, siue in hoc elementari domicilio, adeoque vel ipsis Elementis, vel procreatis inde rebus.

Ex his Monstra dicuntur, quæ ex animantibus nascuntur non sui generis specie, sed aliena & dissimili, nimirum quæ vel diuersarum rerum formis varie cõfusis, vel natiua rei facie distorta, confracta, aliove modo defœdata constant, aut mutila sunt & truncata, aut plurium non necessariarum partium, integrorumve corporum adhæsu coalituque naturæ modum prætergressa.

Ostenta sunt non solum in vicino aere ceu picturis expressæ imagines confligentium exercituum crepitus & fragores concussorum armorum ac similium, sed etiam quæcunq; in sublimiore illo siderum cœlo Dei iussu insolenter accidunt: de quorum genere sunt signum retroãctæ vmbræ, stella Christo nato à Magis notata. Vtrique generi nomen Prodigii conuenit & Portenti. Vid. de Teratoscopia Casp. Peucerum.

Prodigium & Portentum vt signa considerata respectu tantum differre videntur. Nam si terminum à quo spectes, hoc est, Deum à quo immittitur, vt nobis voluntatem suam prodat, prodigium est. Sin vero Terminũ ad quem, Homines videlicet, ad quos impendentia quæ præsignificantur attinent, portenta nuncupantur à portendẽdo.

Theodorus Zwingerus inclinat in hanc sentẽtiam, quod ostentum sit φάντασμα, quod vel nihil reipsa sit, at nostris sensibus obiectum aliquid esse videatur, vel si aliquid est, aliud tamen sit, quam esse videtur, siue naturalis alicuius rei speciem præ se ferat, vt lactis, sanguinis, armorum, animalium; siue non naturalis & diuinæ, vt Dei, dæmonis. Differt igitur Zwingero Ostentum à Prodigio & Portento, quod ostentum nihil sit, vel certe non sit id, quod videtur esse, neq; à natura fiat, sed à causa aliqua diuiniore: Prodigium vero sit id, quod esse videtur, & à natura prouenit, quamuis præter morem suum agente. Sic in cœlo varia

ria nonnunquam spectra conspiciuntur, quæ vel nihil sunt, vel si quis νοῦν seu Angelum subesse contendat, fateatur necesse est, aliud esse, aliud apparere. Quando autem montes concurrunt, terra tremit & mugit, varia monstra brutorum & hominũ eduntur, mula parit mulum, quæ natura sua sterilis est, feræ mitescunt, animalia cicura efferantur; fiunt quidem ista omnia à natura, non tamen consueto more ordineq; agente, & subeunt nomenclaturam prodigii.

Ominosa quæ sint Omina aliud sunt à Prodigiis, Monstris, & Ostentis. Sunt enim tum facta & πάθη σημαντικά (quasi præsaga) modo prosperarum, modo aduersarum rerum: Tum nomina à primo ortu hominibus imposita, & Voces seu Dicta. Facta quædam facta ominosa sunt tot generum, quot actiones humanæ, πάθη seu passiones sunt, verbi gratia, sternutamenta, offensiones pedum, palpitationes oculorum, Tinnitus aurium, (vnde prouerbium: *Mihi dextra tinniit auris*:) Dicta ominosa sunt diuersa à Præsagiis proprie dictis. Nam qui præsagiunt certo id quod dicunt, enunciant: Qui vero ominantur, fortuito tantum & παθητικῶς: magis quam λογικῶς vocẽ, in qua omen est, proferunt.

Omninoque Omina differunt à prodigiis & monstris. Hæc enim homini præter consuetum morem eueniũt, vt si homo nascatur biceps, si Leo pariat agnum: Omina vero homini contingunt naturaliter & consueto more, neq; per se & absolute nouitatis aliquid habere videntur, sed per accidens tantum & κατά τι, ratione circumstantiarum tẽporis, loci, modi, personarum, vt quamuis fortuito accidant, paulo post tamen vel eorum authoribus, vel iis, qui ea notarunt, præsagu[illegible] fuisse videantur. Itaque OMINVM Græcus

Omina non subiecta-

non est τέρας, sed σημεῖον, id est, signum diuinatorium. *tur τέρα-τα, sed si-gna.*

Distinctio Ominis.

Omen est vel dextrum, vel sinistrum, id est, faustum, vel infaustum, bonum vel triste, quod & detestabile & minax dicitur & terrificum. Apud Liuium est Omen magni terroris.

Ominosum tamen sæpius in malam partem accipitur.

Ominis vox interdum ad significationem Voti seu optationis traducitur, vt cum dicitur καλῶς ἔστω, Bene sit, Ominis vox apud veteres fuit, cum quis rem quampiam nouam & arduam auspicaretur. Sic Latini rebus agendis præfabantur, Quod bonum, faustum, felix, fortunatumque sit. Sternutantes sic precabantur, Ζεῦ σῶσον, Iupiter serua: Pii mortuis, Sit tibi terra leuis.

Generaliore acceptione aliquando ab authoribus Ominis vox etiam brutis tribuitur, vt cum dicitur migratio ciconiarum, à fastigio templi, celebris cuiusdam oppidi, in tectum carnificis, nido ibi extructo, ominosa.

OVVM.

Ouum proprie & primo accipitur de ouis genitabilibus, vnde prouerbiale: *Ouo prognatus eodem*, vbi vox Oui translate sumitur.

Secundario de iis, quæ ante tempus sunt edita nondum absoluto putamine & testa.

3. De subuentaneis & Zephyriis, quæ citra coitum eduntur ex imaginatione, quæ sunt inefficacia. Græci vocant ὑπηνέμια.

Ad primam significationem pertinent Oua esui præparata, quæ dura sunt, vel mollia. Ex horum genere sunt.

I. ῥοφητὰ, id est, *Sorbilia*, quæ vix bene calefacta sunt, & in quibus albumen ita modice coiuit, vt vix animaduerti possit.

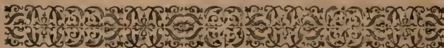
II. τρομητὰ vel *Tremula*, quorum candidum euidentius nonnihil coactum est, vt summa parte consistere possit, ne diffluat amoto putamine, sed tremit tamen adhuc & palpitat ob teneram mollitiem & nutritioni aptissimam.

III. ἑφθὰ, id est, *Cocta*, in quibus album totum consistit & coagmentatum est, sed citra tamen magnam duritiem, luteo quoq; omni (seu vitello) permanente molli & fluido. Hæc etsi non improba sunt superioribus, tamen non sunt paria.

Quædam etiam in aqua molliter coquũtur, amoto putamine: parantur quoque ita, vt in vase aliquo paruo, & puro sale, butyro & aceto, aut vino aspergantur, & deinde in ahenum aquæ feruentis plenum demittantur vna cum vase, in quo continentur, & lento igni subiecto molliter coquantur. Vtraq; probantur Brun. Seidel. in explic. rerum non naturalium, quæ non extat.

Dura sunt talia vel Elixatione, vel Assatione sub cineribus, vel frixione. Hæc prioribus deteriora censentur.

Inter dura & mollia media sunt *agitata*, gerührt / cum oua prius contusa in sartagine munda semper agitantur supra ignem lentum, donec moderate crassescant.

LITERA V.

VBI.

Generaliter acceptum VBI est existentia in loco vel spatio, specialiter est circumscriptio corporis, ex loci circumscriptione prouenientis. G. Porretanus, vtrumq; externum est. Ἀκίρωι & τῇ καθ᾽ ἑαυτήν quoddam VBI etiam à nonnullis Inhærens seu Internum dicitur.

VBI:
- Internum, connaturale rei finitæ, vt corpori quanto. Sine hoc VBI nulla creatura omnino esse potest. Itaque si Angelus esset creatus ante mundum, habiturus fuisset suum VBI Internum.
- Externum seu ambiens, cum quid est alicubi per modum locati extrinsecus circumdati.

VBI:
- Circumscriptiuum, circumscriptibile, Corporeum, vt Physicum. Huius modus est situs.
- Definitiuum, Spirituale, vt Angelicum, dicitur.

1. Esse alicubi est rem habere Vbi extra quod esse non potest; ita Angelus & Homo sunt alicubi simul.
2. Esse alicubi circumscriptiue res dicitur, quæ ita alicubi est, vt tota sit in toto, & pars in parte spatij, quod occupat repletque. Talis est res materialis. Ea non est alicubi sine quantitate.

3. Esse

3. Esse alicubi definitiue dicitur res, quę licet non habeat in loco extensionem partium, intra certos tamen limites seu definitum spatium existit & cohibetur.

Esse definitiue interdum sumitur generice, vt comprehendat esse circumscriptiue,& opponatur τῷ esse vbiq;. Exempli causa: Definitiue esse alicubi dicitur,quod ita est alicubi,vt intra definitum (seu limitatum) spatium contineatur, nec simul possit extra illud: Homo & quælibet substātia materiata est ita alicubi, vt intra definitū spatiū contineatur, nec simul possit esse extra illud. Ergo Homo dicitur esse alicubi definitiue: seu esse in loco definite est contineri intra ambitū alicuius spatij determinati seu definiti. Terra continetur intra ambitū spatij definiti. Ergo terra est definitiue in loco. Definitum vnius Vbi est extra Vbi alterius. Damascenus verbo circumscribendi vtitur generaliter l.1.de fid.Orth. c.17. & l.2.c.3.vt complectatur etiam Scholasticorum τὸ Definitiue. Ita Angeli quoque dicuntur esse circumscriptiue alicubi. Sed tamen addit Damascenus verbum Circumscribendi esse ambiguum,seu non habere eandem vim in rebus spiritualibus,& in corporalibus. Substantia materialis est in loco ratione quantitatis & interuentu quantitatis: Vnde vbi quantitatium dicitur, (id est, propriū quantitatis;quod alias dicitur circumscriptiuum. Quantitas non habet proprium Vbi distinctum reipsa à substantiæ Vbi.

Tertia Distinctio.

Vbi est vel Adæquatum Substantiæ, vel non Adæquatum substantiæ.

Vsus.

Corpus affectum definita quantitate necessario habet Vbi Adæquatū suæ substantiæ,& occupat spatium adæquatū suæ Quantitati. Angelus vero nō semper habet adæquatū Vbi suæ substantiæ. Etsi enim ex dignitate & perfectione suæ naturæ definitum sibi certum spatium habeat, cui suā præsentiā ὁλικῶς exhibere potest, non tamen semper ex necessitate toti illi adest seu præsens est,sed potest esse in minori & maiori. Verum dicitur hoc tantū probabiliter.Itaq; alij dissentiunt statuentes Angelū necessario habere semper adæquatum vbi, seu adæquatam præsentiam suæ substantiæ. Vt vt sit(id est, siue Angeli ita finiti sint natura, vt in aliqua certa extensione suam præsentiam exhibeant,siue non)hoc non dubito falsum esse,quod ait Suaretz:Etiā in puncto substantiam Angelicam esse posse. Statuo enim eam semper esse in spatio aliquo. Punctū autem spatium non est,quia extensum nō est, cum sit indiuiduum. Quicquid hic alij dicant contra,ego in lucro pono.

Vsus.

Quæstio est: An habeant Angeli Vbi? Resp. Habēt & Vbi propriū seu Internum,quod modus est substantiæ finitæ,eius capaces sunt Angeli, quamuis nulla sint corpora. At necessitas talis Vbi in illis oritur ex Angelicæ naturæ limitatione seu circumscriptione. Sed habēt quoq; Vbi externū, nempe cœleste:Hominis Vbi internum est ex positu proprio ordinatoq; partium.

Quibus conuenit externum Vbi, in eos cadit Imperfectio. In Angelos & corpora gloriosa non cadit imperfectio. Ergo Angelis & corporibus gloriosis non conuenit externū Vbi,sed sufficit eis Internum.Nego assumptionē cum viro acerrimi iudicij Scoto.Nam solus Deus est bonū summe perfectū,αὐτάρκης,sufficiens,excludens omnem defectum,imperfectionem, indigentiam. Angeli igitur & corpora gloriosa, cum sint Entia circumscripta, ita perfecta entia sunt, vt tamen habeant aliquid imperfectionis, & vlteriorē aliquam perfectionem recipere possint.

Ens est { Perfectum ita, vt vlteriorem perfectionem non recipiat: Solus Deus.
Imperfectum ita, vt non possit recipere perfectionem, vt Respectus.
Medium, quod cum perfectione sua est in potentia ad perfectionem aliam vt ad terminum motum, vel vbi quo caret. Eiusmodi sunt Entia absoluta omnia præter Deum. }

Differunt Vbi & Positio Simoni Simonio lib. 1. Antischegk. Vbi connotat χίσιν, id est, respectum & ordinem circumscriptionis totius locati ad locum totum nulla ratione partium habita. Positio vero partium locati ordinem & respectum ad loci partes (vt enim totus locus toti locato, sic singulæ partes loci singulis locati partibus respondent) siue natura, siue voluntate, siue accidente talis τάξις sit constituta.

Vbietas est affectio Entis creati, qua id existens durat alicubi. Eius radix est existentia.

VBICATIO.

Ab Vbi Scholastici Barbar. pro Extensione in loco seu actuali loci occupatione seu repletione. Huic subest corpus Quantum. Itaque dicitur successiue habere varias Vbicationes. Suaretz in Thom. de Sacr. p. 662.

ALICVBI.

Alicubi esse accipitur Proprie & Improprie. Proprie cum sumitur pro eo, quod est esse in loco, proprie dicto, idque incircumscriptiue vel definitiue, de sententia Fonsecæ. Improprie pro eo, quod est esse in aliqua re, quæ ἀνύρως dicitur locus, quomodo digiti dicuntur esse in manu, oculi in capite.

Alicubi esse est esse {
In loco proprie dicto {
Peculiari, vt aqua in puteo est, {
Reali, vt in superficie extrinsecus circumdante.
Imaginario, vt vocari solet, id est, in spatio aliquo, quo modo mundus est in ea spatij dimensione, quam occupauit & etiamnum occupat. Sed hoc spatium verum & necessarium est Fonsecæ, non fictitium. }
Communi, vt sella in domo est. }
In re aliqua, quæ improprie dicitur Locus, vt {
Pars qualibet integrans in suo toto seu συνόλῳ.
Forma in materia. } }

Definitio Fonsecæ.

Quicquid est, alicubi est, saltem in spatio aliquo aut spatii alicuius termino. Hanc definitionem P. Fonseca etiam extendit ad Deum, quia sentit Deum ab omni æternitate ὄντως, & reuera fuisse sine vlla sui extensione in eo spatio, in quo mundum condidit, & quidem totum in qualibet eius parte, lib. 5. Metaph. c. 15. quæst. 19. prim. assert. sect. 4. Ita igitur Alicubi quid est vel extensiue (vt corpus,) vel sine extensione.

VBIQVE.

Vbique esse accipitur à nonnullis pro eo, quod est esse & in cœlo & in terra simul. Idq; Deo tribuunt, qui dicatur implere cœlum & terram præsente potentia, non absente natura.

A non-

A nonnullis pro eo, quod est non solum in mundo, sed etiam in infinito spatio, quod est extra mundum, esse illi (priores) volũt Deum non esse nisi in mundo, seu Deum determinate seu definite esse in spatio hoc, quod mundus occupat. Hi vero seu posteriores Indeterminate, vt cœli cœlorum eũ capere nequeant. Ex horum numero sunt Augustinus (cuius videsis lib. 11. de ciuit Dei. & cap. 5. lib. 7. confessionum, vbi dicitur, omnia creata in Deo esse, quasi spongiam in medio mari aqua plenam, & negatur Deum absentem esse à locorũ extra mundum spatiis.) Bernhardus, Salignacus, Fonseca, Fr. Picus Mirand. Posteriorum axiomata sunt.

Ante Mundi creationem Deus in nulla re vera fuit, quam in se ipso spatiũ extensiuum, in quo fuit, non est res vera, sed rei capacitas. P. Fonseca.

Deus nusquam comprehensus est, nõ est circumscriptus terminis localibus.

Omnia Entia, præter Deum, finita sunt, id est, certis terminis contenta. Francisc. Picus Mirand. Iohan. Pici nepos.

Deus est amplitudo quantitate carens, quam non capit animus tuus, quæ nec magnitudine concluditur, nec figura coercetur, nec potentia cõtinetur, nec temporibus comprehẽditur, nec finibus cohibetur. Gregor. Nyssenus orat. 1. in Faciamus Hominem.

Quærat forte aliquis, quomodo hæc cõgruant, Deus vbiq; est, & Deus nusquã est, quod ait Elias Cretensis Episcopus? Resp. Dicitur nusquam esse κατά τι, id est, sensu sano, nempe hoc, quod secũdum essentiam & virtutem suam nullo loco concludi aliarum rerum more possit. Ita enim fere Antistes dictum à se explicat.

Vbiquitas Philosophica. Præterea τὸ Vbique quoddam Philosophicũ est, quo vniuersale ab Aristotele is dicitur vbiq; esse, quod sic intelligatur: Vniuersale simul est cũ singularibus, in quibus est ac cõsistit naturali actu. Singularia aũt sunt vbiuis locorũ. Ergo vniuersale vbiq; diffusum est & dispertitũ per sua singularia. Vide cõment. Zabar. in Analyt. Arist.

VLTIMATVS, pro prorsus Vltimus & Completus.

Vltimatum, vltra quod nihil requiritur. Barbari Scholastici ita loquuntur. Sed par est nos ab ea voce abhorrere, cum Latinæ præsto sint Adæquatus & Perfectus. Gregor. de Valent. puncto 1. de Dei perfectione, quæst. 4. Perfectionẽ in Deo respondentẽ perfectioni creaturæ eodẽ conceptu formali concipimus, & eodem nomine significamus, quo perfectionẽ Creaturę: Eodem, inquam, conceptu non quidem proprio & vltimato (nam sic infinite distat esse perfectionis diuinæ à ratione cuiusq; perfectionis creatæ) sed communi aliquo, quæ etiam per notionẽ talis perfectionis soleat significari.

Principia Theologica sunt ipsæ sacri Canonis veritates. Ad sacri Canonis veritates fit vltimata Resolutio Theologici discursus, & ex iis primo singulæ Conclusiones deducuntur. Petrus de Alliac. 1. lib. sent. quæst. 1. art. 3.

Barbara quadantenus verba, sed prorsus Nectarea sentẽtia, quę dicit: Canonicas literas esse πρῶτον seu principium αὐτόπιστον, adeoque per externum aliquod principium ἀναπόδεικτον.

Vltimate { Immediate per se, non mediante aliquo. / Finaliter.

Exempla.

Significans vltimate, id est, non mediante alio; Vltimate terminans, id est, immediate & per se. Hæc sunt apud Gabrielem Bielem.

Vltimata ad formam dispositio est, ad quam aliquid vltra non requiritur: Latine pro vltimata diceres: Omnibus numeris absoluta. Itaq; ea posita statim sequitur effectus.

Causa prima, id est, simpliciter independens, & finis vltimus terminat dependentiam causalem efficientis causæ & finalis alterius vltimatæ, id est, finaliter.

Scotus l.4.d 49. Licet in substantiis perfectio prima (qua nihil deest ad primum esse rei pertinens) sit simpliciter nobilior quacunq; perfectione secunda interna (qua nihil deficit pertinens ad esse secundum) tamen non est perfectio vltimata, quia ipsa habita adhuc exspectatur, & appetitur vlterior perfectio.

Hæc ætiologia est definitiua, id est, hac ratione Scotus vltimatam perfectionem definit seu describit. Idem paulo post: Vltimate & complete non perficitur aliquid nisi externo perfectiuo: Aliquid, inquam, quod natum est sic perfici. Eiusmodi quasi externum perficiens est Deus.

VLTIMVM
Potentiæ Rei.

Definitio Vltimum seu extremum potentiæ rei est totus conatus & contentio virtutis rei.

Canon Scoti.

Can. Scot. *Naturale agens non impeditum semper agit secundum vltimum suæ potentiæ*; Id est, toto conatu nisuque & contentione virtutis suæ agit. Cum contra voluntarium agens tantam vim ad agendum conferat, quantam vult, non quantam potest. Exemplo est Spiritus S. qui operatur in nobis imperfecte & inæqualiter pro εὐδοκίᾳ sua.

Declaratio è contrario.

Scot. l.3.d.5. Spiritus S. agit libere. Ergo non necessario agit secundum vltimum suæ potentiæ.

Itaq; potest ad aliquid se extendere causa secunda cooperante. Ita in Generatione Christi Spiritus S. & Maria fuerunt συναίτια, ita vt Spiritus S. suppleuerit vicem patris Naturalis.

VLTRO CITROQVE.

Vltro citroque est 1. hinc illinc ἔνθεν καὶ ἔνθεν, vtrinq;, vicissim, ex vtraq; parte, huc atq; illuc, sursum & deorsum, ἄνω καὶ κάτω; vt multis verbis vltro citroq; habitis (id est vtrinque) ille dies nobis consumptus est. Cursate vltro & citro, id est sursum & deorsum.

Beneficia vltro citroq; lata & accepta, id est vicissim. Cic. ἐν δ' οὖν παρέργῳ ως, illud annoto hic, quod de quantitate primæ in citro dubitatur. Nam apud Buchananum, quem imitatur Ioh. Pincierus lib. 2. hæc sunt.

Impetus & tardo flexu quæ citima fulgent Sidera.

Et

Sed quo citerior quisq; est, minus impetus ille, &c. At, H. Smetius hæc contra annotauit. Phaleuc. Sidonii, Vincens aspiciet citraque carnis.

Fulgent. Qua citrinus limes dispescit turbida puris.

VMBRA.

Vmbra 1. Opticis est affectus aeris luce priuati terræ opacæ obiectu contingens, definitore Scaligero. Vnde vmbracula in comœdiis pro casis & locis actorum excitatis, quæ Græci vocant scenas, accipit Scaliger, cum dicit: Nulla sub sole, nulla super ipsum vmbra est, ille ipse scilicet in medio lucis suæ agitat. l.6. Poet. p. 800.

2. Vmbræ sunt simulacra inferorum, de quibus Virg. Georg. 4.

Erebi de sedibus imis
Vmbræ ibant tenues, simulacraq; luce carentum.

3. Per Metaphoram etiam accipitur pro re non solida. Sic virtutis vmbrā dicimus, & scientiæ vmbram. Etenim

Vmbra quod in sole est, hoc tota Scientia nostra est.

Sed ad vmbram Physicam seu opticam redeamus. Vmbra hæc nobis est lucis imminutio, seu impeditio in aere, terræ opacæ obiectu contingens. Definitio

tio hæc est analytica. Nam genus est imminutio, loco formæ. Subiectum est aer: terræ opacæ obiectu est causa propria. Vmbra igitur est aeris affectus luce quodammodo priuati. Non ergo Analyticus Doctor eos audit, qui dicunt vmbram esse aerem luce carentem; Subiectum enim non est Genus.

Vmbra igitur non est ἀσωματικόν τι. Itaq; prehendi nequit. Nil nisi corpus potest prehendi. Vmbræ non sunt corpora: non ergo possunt prehendi. Recte igitur Poeta: Prensantem nequicquam vmbras.

Ex Definitione efflorescit quæstio, an aliqua sit sub Sole vmbra? Vulgus ita loquitur. Sed Philosophus ait nullam esse sub sole, nec supra ipsum, sed ipsam in medio lucis suæ agitare. Vide Scal. l.6. Poet. pag. 800.

Vmbrarum adiunctum commune est nigror. Sed quid ita? cum vmbra sit πάθος aeris non omnino luce priuati. Respondemus, omnia, à quibus nullum prorsus lumen fertur ad oculos, nigra nobis apparent, Ramus in opticis. Ab vmbris nullum prorsus apparet lumen. Ergo vmbræ sunt prorsus nigræ.

Adiunctum proprium est proiici in oppositam partem, vt qui habitant citra tropicum 69. meridiem versus, iis vmbræ cadunt in partem oppositam versus ἄρκτον. Huc spectant versus pulcerrimi:

In sphæra semper noctes æquante diebus
Quando suos Sol læuus equos deduxit in austrum,
Dextrorsum vmbra cadens boreis spatiatur in hortis,
At dexter geminas pendentia sidera in vrsas,
Cum terra australis regit vmbra sinistra colonos.

Vmbræ aut sunt maximæ, aut mediæ, aut minimæ.

Maximæ sunt horis diei vel nocti proximis.

Mediæ sunt, quæ post ortum ante meridiem & post meridiem ante occasum sparguntur.

Minimæ seu breuissimæ sunt in meridie. De vmbris quæ existunt aduentante nocte versus est Virgilii:

Et Sol discedens crescentes duplicat vmbras.

Quo pertinet illud:

Maioresq; cadunt altis de montibus vmbræ.

Crescere quidem commune est vmbris, quæ iaciuntur horis diei siue nocti proximis. Sed rursum discrimen est in iis, horis enim proximis meridiei crescunt lentius, horis vero nocti proximis ita festinanter, vt exiguo têporis spatio videantur duplicari. De vmbris arctissime constrictis est versus Ouidii:

Fecerat exiguas dum Sol altissimus vmbras,

Idest, erat meridies: Et Buchanani loquêtis de Sole in meridie constituto:

Cum medius rerū minimas Sol efficit vmbras.

Vmbra die medio quibusdam oppidis nulla iaci dicitur. Itaq; talia loca dicuntur ἄσκια, sed verius fortassis, illis locis Sol quotannis in ipso vertice versans iacit vmbram in meridie perpendicularem, id est, de corpore opaco recta deorsum missam. Cum itaq; dicitur in Syene oppido, sub tropico 69. sito solstitii die medio nullam vmbram iaci, intelliges vmbram perpendicularem iaci. Nam si corpus opacum parte sui superiore habet πλάτος vt arbor ramosa, sub arbore illa erit vmbra aliqua.

Errant qui Solem & Lunam tantū parere vmbras volunt. Interdum enim cernūtur radii Iouis, Veneris & Sirii in conclauis pauimento refulgere, & si inrigatur gnomō aut digit⁹, in inferiori parte vmbram gignere obseruantur, quādo per patentes fenestras illabuntur.

Vmbram esse hostem segetum, vt Virgilius Eclog. 6.

——— *Nocent & frugibus vmbræ.*

Non est κατὰ παντός. Distinctiua enim Plinii l.17. c.12. certa est, quibus [illegible] satis vmbra aut nutrix, aut nouerca est.

Oo

Ex vmbrarum consideratione inuenta sunt multa præclara, inter quæ hæc quæ sequuntur, vltimum non habent locum.

1. *Quæstio est, cur Luna deficiens modo appareat nigra, modo subfusca, modo plus, modo minus habeat lucis.* Hic ratio ex vmbræ & radiorum diuersitate reddenda est. Primo ergo vmbra est profundior, vel minus profunda: Secundo Radius est Primus, vel Secundus. Primus est species & imago lucis, itaque fortior. Secundus est species illius speciei, itaque debilior, In primis Radiis corpus est illustre in secundis sublustre. His positis. Luna in vmbra terræ constituta est in, secundis radiis Solis, non in primis, teste Scaligero, & Alexandro Picollhomineo in Sphær. Luna in primis radiis Solis est illustris, in secundis sublustris. Nigrescit Luna deficiens cum à primis Solis radiis longissime abest: Nigerrima apparet, cum in perigeo orbis sui in vmbram terræ profundissime incurrit; subfusca fit, cum paulo post & propior radiis Solis. Fusca apparet, cum in medio spatio vmbram minus profunde ingreditur: fit & apparet subrufa, quando vmbram tenuissimam in apogeo percurrit.

2. *Terræ situs in medio mundi probatur ex ratione vmbrarum.* Vmbræ igitur sunt æquinoctiales, vel solstitiales. Æquinoctiales, quæ æquinoctialia puncta Sole tenente, excipiuntur. Solstitialia, quæ excipiuntur diebus Solstitialibus. Iam manifestum est primum vmbras æquinoctiales & matutinas & vespertinas ἐπὶ μίαν εὐθεῖαν congruere, hoc est, vmbram Solis Orientis in die Æquinoctiali congruere secundum rectissimam seu breuissimam lineam cum vmbra Solis Occidentis eodem die. Secundo experiundo didicimus, vmbras Solstitiales, matutinas & vespertinas congruere, id est, omnibus terræ locis, siue rectæ sint, siue obliquæ sphæræ, vmbram Solis Orientis die Solstitiali congruere secundum rectissimam seu breuissimam lineam cum vmbra Solis Occidentis die brumali, vmbram Solis Orientis die brumali constituere omnino rectam lineam cum vmbra Solis Occidentis die Solstitiali. Hæc profecto non possunt fieri, si terra è medio mundo exempta alterutri polorum vicinior poneretur. Iohann. Andreę, F. Tausanus Danus in positionibus suis Miscell.

VNDE.

Vnde significat nonnunquam Terminum à quo, vt rediit, vnde venit. *Vnde τοπικόν.*

Interdum efficientem, vt Superum est, vnde est motus. Supra est, vnde incipit accrementum, quod videlicet ore vel radice excipitur & præparatur. 2. de Cœl. c. 2. Aristot. Vnde ortus est Mundus, id est, à quo effectore. *Vnde Causale.*

Interdum Materiam: Vnde extitit Mundus? id est, ex qua materia.

Valde improprie accipitur VNDE à Scoto l. 2. dist. 37. pro Qua, vt quæritur: Sitne bonum causa per accidens mali? Hoc intelligi potest dupliciter, nempe quod accidentale vel ex parte causæ, vt cum dicitur: Polycletus esse causa statuæ per accidens, 2. Physic. & 5. Philosoph. prim. Ex parte effectus, vt quod casus & fortuna in Physicis dicuntur esse caussa per accidens, vbi non est aliquid accidentaliter coniunctum causæ per se, quod vocetur causa per accidens, sed effectui per se, quod effectus per accidens eiusdem causæ, cuius effectus per se est, intentus dicitur. Primo modo dicitur voluntas non quidem vnde voluntas, (id est, qua voluntas) sed vnde defectibilis (id est, qua defectibilis) esse peccati causa.

Linconiensis in Scholiis in Mysticam Dionysii

Dionysij : Corpus vnde corpus est quantum, id est, quatenus est corpus.

Vnde (ὅθεν,) interdum latißime accipitur ab Aristotel. vt complectatur Post quod, A quo, Ex quo, Per quod, & propter quod, vt cum dicit Aristotel. 5. Metaphys. c. 1. Principium est primum id, vnde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur.

Essendi, Generationis, motus, cognitionis. Hic Vnde significat & terminum à quo, & causam agentem, & materiam, & formam, & finem seu finale principium.

VNGVIS.

1. Vngues Græce ὄνυχες, in digitis manuum ac pedum sunt duriores & quasi cornei è superfluitatibus neruorum facti ad fortius apprehendendum, ad radendum, vellicandum, scalpendum, & vsus alios.
Extremæ partes eorum, quæ resecantur Reduuiæ dicuntur: (Alias Præsegmina :) quanquam hoc etiam Morbi nomen est. Inferior semicirculus lacteus in vngue dicitur ἠώς, id est, aurora.
2. Vnguis seu Vngula oculi est affectus oculi. 1. Cum albicans membranula & duriuscula ex angulo oculi & coniunctiua tunica enascitur, & pupillam sensim obtegit. 2. Fit etiam cum post suppurationem aliquam non effluxit omne pus extra oculum, sed intus adhuc continetur, atq; efficit quoddam simile vngui condito.
3. Vnguis est gemma candida, gemma vnguis humani, Græc. ὄνυξ.
4. Est pars inferior folij rosæ. Plin.
5. Palmes primum enatus, ein Rebenschößlein.
6. Instrumentum vindemiatorum acutum, ne distringant vuas. Columella.

Ad vnguem pro exquisitione seu ἀκριβείᾳ vsurpatur. Et: *velut vnguis in vlcere regnat*; Et, vnguem in vlcere existere (id est, dolorem mouere molestißimum, einem ein Schweren grüblē / ein vnreiffen Schweren auffstechen.) Prouerbialia sunt. Vide Fabri Thesaur. Et Chil. Erasmi.

VNIO.

Vnio seu συνδυασμὸς realis non infert necessario communitatem realem in vnitis. Anima intelligens corpori humano vnita est. Itaque est in corpore anima intelligens, seu, Anima & intellectus, vnione, quæ hominem facit intelligentem. Non autem *reali communione*, quæ corpus pariter & hominem faciat intelligentem. Nulla enim pars corporis intelligit. Caro Christi habet Deitatem omnipotentem, seu Deitatem & Omnipotentiam, seu, particeps est facta omnipotentiæ *Vnione Hypostatica*, quæ hominem facit Deum & Omnipotentem. Itaq; nec habet in se met ipsa vt in Subiecto (Non enim Deitatis etiam Naturam habet in se tanquam partem suæ substantiæ) sed *In Persona τοῦ λόγου*, in cuius vnitatem vere & realiter assumpta est. Non autē *reali κοινωνίᾳ*, quæ carnem pariter & λόγον faciat Deum & omnipotentem.

Proprie igitur Persona τοῦ λόγου, seu Filius Hominis est omnipotens *Proprietate Diuina suæ Naturæ*.

Hominis enim Filius habet in Substantia Personæ vt Naturam Diuinam, sic Proprietates omnes Diuinæ Naturæ.

- Vnio plurium rerũ Coniunctio (ἕνωσις)
  - Communis
    - Naturalis
      - *Essentialis*; Materię & Formæ, Animæ & corporis, quatenus ex iis constat natura Humana.
      - *Personalis* (καθ' ὑπόστασιν) animæ & corporis, quatenus ex vtroq; constat vnus Homo.
      - *Carnalis, Socialis*, vt: Viri & Vxoris. Et κατὰ παράστασιν, id est, per assistentiam, vel χάριν aut σχέσιν, id est, gratiam aut affectum: qualis est spiritualis (qui adhæret Deo: Vnus Spiritus fit cum eo) aut ἀξίαν & ὁμοτιμίαν, id est, dignitatem & eundem honorem.
    - Artificialis, vt aquę & vini mixtio
      - Conspersio (φυρμός) cum ex farina & aqua fit tertium, Panis.
      - Confusio (σύγχυσις) cum ex contusis cinamomo, gingibere & pipere fit tertium, genus aromatum.
      - Commixtio, cum ex aqua & melle fit mulsum (σύγκρασις.)
  - Singularis
    - Essentialis in Triade Mystica, vbi tres Personæ propter vnitatem essentiæ, qua sunt vnitæ, sunt tantum vnus Deus.
    - Personalis in Christo τοῦ λόγου, & carnis assumptæ.

Conspersio] Ex humidis & siccis mixtio.
Confusio] Ex solis siccis.
Commixtio] Ex solis humidis mixtio.

Ad Vnionem per Assistentiam Pontificij nonnulli referunt coniunctionem seu connexionem specierum sacramentaliũ & corporis & sanguinis Christi. Altisiod. l. 4. tract. 5. c. 4. Species tantũ assistunt corpori, & velant ipsum.

Suaretzio quodammodo comparantur species ad corpus & sanguinẽ, sicut amictus ad rem vestitã, vt quemadmodũ dicimus tangere hominẽ tangẽdo eius vestẽ, ita quodammodo dicamur tangere Christum tangendo species.

Alia distinctio Vnionis.

Vnio seu connexio aut est propria: realis, formalis (vt accidentalis quędam) perfecta, interna. Aut est impropria, σχετικὴ, accidentalis quædam (nõ omnis) imperfecta, externa, vt localis continẽtia, seu vnio per modũ continentiæ & præsentię, vel saltẽ per affectionem, quæ dicitur vnio effectiua, qualis est inter baculum & manũ, inter angelũ & corpus assumptum, inter corpus & sanguinẽ in animali ἐναίμῳ nõ intercedit realis vnio, sed tantũ localis continentia, quia sanguis est in corpore tanquã in vase: Præterea naturalis dependentia mutua est inter viuũ corpus & sanguinẽ, cuius ratione postulant, vt sint inter se connexa & commista, quia neq; corpus incolume manere seu naturali suo statu potest conseruari sine sanguine, neque sanguis extra corpus conseruari incorruptus, vnde mutuo se fouent.

In Philosophia necessaria est distinctio inter Vnionẽ & Vnitatẽ: Hæc ex illa resultat. Materiæ & formæ est ἕνωσις, Hinc est compositi (quod est ἐξ ἀμφοῖν ἀποτέλεσμα ἑνότης.) Vnde vnũ essentiale ab vtroque principio dicitur.

Sic

Sic τοῦ λόγου & Humanæ naturæ vnio est in Christo: sed personæ vnitas est: Vnde vnum personale dicitur ab hypostasi, vt Termino ad Quem.

1. Vnio seu Coniunctio aut est substantiarum, aut substantiæ cum accidentibus, vel accidentis cum accidente.
2. Substantiarum est realis, vel rationalis.
3. Realis est ordinaria vel extraordinaria.
4. Ordinaria est corporalis vel spiritualis.
5. Corporalis est Physica, vel Artificialis.
6. Physica simpliciter talis, vel quodammodo.

Proprie & simpliciter talis est essentialis per immeationē, Materiæ & Formę ad constituendū compositū: Corporis & animæ ad constituendū Hominē: Vel est mistio partium, vel vnio carnalis: vel coniunctio Palinuri cum naui.

Mixtio partium siue perfecta, siue imperfecta est vnio mixtilium (Elementorum) ad mixtum corpus componēdum, quorum nullū in mixto corpore retinet propriam formam.

Improprie & quodammodo naturalis est Vnio σαρκικὴ, vt sexus cū sexu: Æneas cum Didone συνουσίᾳ: & vnio gubernatoris cum naui est per assistentiam.

Artificialis est per compositionem, vel appositionem, vel per confusionē. Per compositionem, vt cum partes realiter vniuntur ad vnius compositionē, ita vt & quæq; pars maneat integra & possit ab aliis separari, qualis est vnio parietum, tecti & fundamenti ad constituendam domum.

Spiritualis, vt vnio Dei cum Sanctis per assistentiam, vnio Christi cum suis membris; Vnio amantis sponsi cum sponsa amata. Hæc ēt absentiū loco esse pōt.

Extraordinaria est substantialis, vel accidentalis.

Substantialis est Essentialis, vel Hypostatica. Essentialis vnio Patris, Filii & Spiritus sancti. Hypostatica vnio est λόγου & Carnis vnio in vnam personam inseparabilis.

Accidentalis, vt vnio serpentis & Diaboli: separabilis.

Rationalis, vt σχετικὴ, vt cum partes re ipsa quidē separatę à toto manent, sed ordine tamen quodam & legibus sunt in vnum coniunctæ, vt ex multis hominibus fœdere aliquo & nexu legum iunctis fit vna ciuitas, vna Academia, vna societas, vnus exercitus. Huc pertinet vnio dextræ & fidei vnio Sacramentalis.

Vnio substantiæ cum accidentibus est, vt animæ cum scientia, ferri cum calore ignis, accidentis cum accidente, vt dulcedinis & flauedinis in melle, dulcedinis & albedinis in lacte vel saccharo.

Vnionis Spiritualis & Hypostaticæ tanta vis est, vt quod capitis est, tribuatur membris, vel quod membrorum est, capiti; & quod vnius Naturæ est, tribuatur Toti. Exēpl. 1. Nos dicimur sedere in cœlestibus nō reipsa *in nobis*, sed *in Christo capite*, cui sumus coniuncti.

2. Exempl. Christus sedens ad dextram Dei sui gloriose regnat in cœlo, pati tamen dicitur in suis membris, in Ecclesia, in Iohanne Baptista, in Apostolis, Saule quid me persequeris? Sic Imperii princeps Cæsar, Rex violari dicitur in legato suo cum violatur. Exempl. 3. Filius Dei est passus nō in sua Deitate, seu non in se ipso, qua Deus, sed in carne. Hic Homo est omnipotens seu omnipræsens, nō realiter in ipsa Humanitate seu secūdum eā, sed in λόγῳ, & secundū λόγον, quicum ὑποστατικῶς coniuncta est Humanitas.

Alia dist.

Vnio est proprie dicta, vel improprie dicta. Proprie dicta, vt Physica οὐσιαστικὴ seu Essentialis; quæ fit per Immeationem, vt Materiæ & Formæ ad constituendum compositum, vt corporis & animæ ad constituendum hominē. Et vnio mixtilium (Elementorū) ad corpus componendū, quorum nullum in

mixto corpore retinet propriam formam. Hæc vnio fit per partium mixtionem perfectam vel imperfectam.

Et vnio, quæ fit per compositionem, vt cum partes realiter vniuntur ad vnius compositionem & quasi exædificationem, ita vt quæq; pars maneat integra, & possit ab aliis separari, qualis est vnio parietum, & tecti & fundamenti ad construendam domum. Et μυςηριώδης ὑποςατικὴ, nempe vnio carnis & Verbi diuini in vnam personam inseparabilis.

Improprie dicta est tum duorum in vnũ commixtio & confusio, tum ea, quæ dicitur παραςατικὴ, vt vnio Dei cum sanctis per παράςασιν, id est, assistentiam, vnio serpentis & diaboli, vnio gubernatoris cum naui, cui assistit sine informatione.

- Vnio
  - Diuina Transcendens naturam.
  - Mundana
    - Physica, vt Essentialis.
    - Artificialis, vt per appositionem, vel confusionem.
    - Ciuilis, vt per confœderationem, vel commune legum vinculum.

Vnio est Realis, vel Rationalis, qualis Politica, vt cum partes reipsa quidem separatæ à toto manent, sed ordine tamen quodam & legibus sunt in vnum coniunctæ, vt ex multis hominibus fœdere aliquo & nexu legum iunctis fit vna ciuitas, vna Academia, vna societas, vnus exercitus. Rationali subiacet χετικὴ (respectiua) qualis est vnio dextræ datæ & fidei hominis veracis: quæ dicitur Symbolica.

Vnio est Corporalis σωματικὴ, vel Spiritalis seu Spiritualis, quæ absentium etiam loco est, & interuentu fit Spiritu, animo.

Corporalis, vt carnalis vnio duorum coniugũ. Spiritalis Vulgaris est, vel Peculiaris, Vulgaris, vt amantis sponsi cũ sponsa. Hęc fit per speciem.

Peculiaris & plane arcana: vt Christi capitis cum suis membris.

Vnio est vel Substantiæ cum Substantia, vt ferri cum igne, vel Substantiæ cum accidentibus, vt ferri cum calore ignis, vel accidentis cum accidẽte, vt dulcedinis cum flauedine in melle.

- Vnio
  - Ordinaria Substantialis.
  - Extraordinaria
    - Essentialis, Patris, Filii & Spiritus Sancti.
    - Hypostatica seu Personalis, Filii Dei & Carnis.

Alia distinctio.

- Vnio Entitatis assecla, vt loquitur Scaliger,
  - Realis Vera, vt quæ fit per transmutationem in rebus Physicis.
  - Formalis, qua fit vnum formale. Est hoc vnũ fieri conuentu & concilio, vt loquitur Lucretius: nempe id quod sub vna forma vnum propter eam est.
  - Per compositionem vel appositionem.
  - Per applicationem.
  - Per specie in nobis Intellectus est rei, quæ intelligitur per præsentiã intellectionis in intelligentiis, quæ non eget motu locali aut impressione speciei. Itaq; Intelligentiis opus est mutua irradiatione, cum superiores cognoscunt inferiores.

Dicitur & vnio per coagulationem, vt cũ coagulo coeunt lactis partes & densantur ignea vi, de sententia Galeni; & cõdensationem, vt cum lateres condensantur, in quibus humor soluitur in ignes, vt in lacte serum exigitur.

Realis]

Realis] Huc pertinet cum quid alitur intus per introreceptionē, κατὰ τὴν εἰσ- ποίησιν, non per appositionem, qua lapides dicuntur augeri.

In Syn. d. Ephes. a- d. n. ulti ma.

Vnio secundum
- Gratiam.
- Operationem.
- Dignitatem.
- Honoris æqualitatem.
- Relationem, σχετική.
- Affectum.
- Virtutem.
- Compositionem, id est, subsistentiam (verbi ad carnem.)

Vnio κατὰ περιχώρησιν, κατ' ἀντεμβολὴν, κατ' ἀντίμβασιν, mutuam vnius naturæ in alterā penetrationem, immeationem & ingressum, qualis in iis rebus fit, quæ mutuo quodam contemperamento coalescunt, vt ex vtroq; sic coeunte tertia quædam natura vel actio ex vtrisq; mista nascatur, velut in humoribus confusis. Vide Danæum contra Chemnitium pag. 33. Ἄλλως.

Vnio est duorum vel plurium coniunctio seu σύζευξις. Ea interdum dicitur communio & coniugatio, vt coniugatio est rerum existentium. Thom. Aquin. artic. 2. Vtrum in Sacramento maneat substantia panis.

Hæc varie distinguitur.

1. In propriam vel perfectam, & impropriam vel imperfectam. Perfecta magis vera est, quæ imperfectionem excludit. Duorum in vnum commixtio & cōfusio improprie vnio est.
2. Aut est formalis seu interna, aut extranea, vt effectiua, id est, nexus seu vnio per effectionem.

Formalis seu interna est, in qua duo extrema componentia ita cōiunguntur, vt proprie & realiter vnum componant (vt cum potentia actui vnitur) quę cōpositio semper requirit in vtroq; vel altero extremo internum & realē modū vnionis essentialiter depēdentem ab altero extremo, cū quo fit compositio, vel à toto cōposito, quatenus ipso destructo non potest ille modus conseruari, sicut è cōuerso posito illo modo vnionis, necesse est vt compositum resultet. Talis non est coniunctio inter Panē Eucharistiæ, & corpus Domini.

Effectiua est, cum duo ita sunt sibi intime præsentia, vt ex operatione vnius in alterum non possint separari, vt ferrum est cōiunctum magneti & propinquitate locali & vnione effectiua, quia magnes effectiue illud trahit & continet, ne à se separetur.

Formalis seu internæ species est Physica *tum essentialis*: vt ex qua resultat vnum Physicū cōpositū (sic dicta, quia duo coniungūtur naturaliter:) *tum accidētalis* ex substantia & accidente: nam quæ tantum est per contactum aut externā habitudinē, vt est inter vestem & rem vestitam, locum & locatum, calamum & manū, valde improprie est vnio: tātum inter hæc est propinquitas & σχέσις quædam.

Cum autem accidens subiecto interno vnitur, dicitur vnio inhærentiæ.

Vnioni internæ subiicitur Hypostatica, id est vnio in subsistētia. Hic etiā vnū est alterius aliquo modo actus, vt ὁ λόγος Carnis: Talē nōnulli olim cōstituerūt inter panē cœnæ & corpus Domini: sed non est horum vnio Hypostatica, sed Sacramentalis per modū ἱερατικοῦ ordinis signi diuini & rei signatæ, nō per modū realis cōtinētiæ: hinc viso, tacto, fracto, moto pane (proprie) corpus Domini dicitur videri, tāgi, frangi, moueri (per accidens) quæ quædam communicatio idiomatum est.

Sunt qui præter dictos vnionis modos faciant etiam vnionē quandā causalem.

qualis est inter causam principem & instrumentum coniunctum : sed ea sub Effectiua comprehendi potest.

Tertio vnio est
- Adæquata, cum vnum respicit aliud, vt adæquatum terminum suæ χέσεως,& vicissim: vel quia aliquo modo habent inter se mutuam dependentiam. Sic corpus organicum adæquate vnitur animæ.
- Non adæquata, sic vnitur anima capiti vel parti capitis, Humanitas verbo, quia licet ab hoc dependeat, non tamen vicissim.

Adæquata interdum etiam dicitur Totalis, vt vnio animæ ad singulas partes, id est, ad hanc vel illam partem non est totalis. Vbicunque enim est Humanitas, ibi est verbum; non tamen vbicunque est verbum, ibi est Humanitas. Vbi est caput, ibi est anima, licet non è conuerso.

Vsus.

Obiect. Vbicunque est Verbum, ibi est Humanitas ipsi vnita. Verbum est vbiq;. Ergo Humanitas eius quoq; vbique est.

Respon.

Par huic argumentatio est : Vbicunq; est anima, ibi est manus ei vnita.

Anima est & in capite, & in corde, & in pede, &c. Ergo in capite, &c. est man⁹.

Nego maiorem, & distinguo inter vnionem adæquatam & non adæquatam.

Vnio adæquata est, cum vnum respicit alterum vt adæquatum terminum suæ habitudinis, & vicissim, vel quia aliquo modo habent inter se mutuam dependentiam : ita corpus animatum adæquate vnitur animæ.

Vnio non adæquata est, cum anima vnitur capiti vel pedi, Humanitas verbo, quia licet pendeat ab ipso, non tamen vicissim.

Anima igitur licet habeat vnionẽ ad corpus & ad singulas eius partes, tamen quia illa vnio respectu singularũ partium non est totalis, iccirco non vbicunque est anima, ibi est caput vel pes, etsi vbi est pes, ibi sit anima. Ita non vbicunque est verbum, ibi est Humanitas, etsi vbicunque est humanitas, ibi vt verbum sit necesse est. Hæc nihilominus vnio existentiam vnius naturæ in altera requirit.

De VNO commentatio.

Non dubito omni asseueratione confirmare, doctrinam de VNO cum Philosophiæ, tum Theologiæ studioso tam esse vtilem, quam quæ maxime. Itaque de ea θετικῶς disseram.

1. Vnum dicuntur, quæ sunt ἀδιαίρετα (indiuisibilia in multa) Arist. 10. 1. Phil.
2. Vnum est ἁπλῶς, vel κατά τι. Ἁπλῶς (simpliciter) per vnitatem. κατά τι (secundum quid) per vnionem.
3. Vnum per vnitatem est, quod simpliciter seu absolute in plura indiuisibile est, vt res simpliciter simplex, DEVS, in quo non est multitudo aliquorum essentialiter inter se differentium. ac distinctorũ. Neq; enim Persona Diuina à Persona, neq; Attributum Dei internum ab attributo eiusdem interno οὐσιωδῶς differt.
4. Vnum per vnionem est, quod est vnum in, cum vel ex multis vnitis. Seu quod est indiuisibile in aliqua non eodem modo se habentia, vt esse vnum specie vel genere est esse indiuisibile in quapiã specie vel genere distincta, vt Homo & Bestia, Plato & Aristoteles. Vnũ in quãtitate est esse quantũ indiuisibile in partes deiũctas seu distermi-natas, vt os dentium συνεχὲς in Pyrrho.
5. In vno ex multis seruantur integræ naturæ, aut immutantur.
6. Cum seruantur naturæ aut fit Tertium, aut

aut vnum dependet ab altero.(Quod Gabr. Biel. dicit vnum esse de altero.)

7. Prioris exemplum est compositum substantiale. Hoc enim est ex materia & forma manentibus principiis eius συςατικοῖς, internis, vt substantia viuens, Animal. Posterius est vel Naturale, vel singulare.

Naturalis exemplum est, cum inseritur ramusculus Pyri in pomum. Ibi enim etsi fit coalitus, seruatur tamen natura vtriusq;, nec Pyrum fit Pomum, nec vicissim, nec ex ambobus constituitur nouum τὸ δ' ἔι τι (noua species) id est, vna arbor tertia, sed manet eadem arbor, habẽs duas ὑσίας seu naturas, pomi nimirum vnam; pyri alteram, re differentes atq; distinctas, in ipsa subsistentes. Hic ἐπικρατεῦν (dominatũ tenens) trahit ad se alterum, non vt sit ipsum, sed vt de ipso dependeat vegetatione, id est, nutrimenti seu succi & vigoris vitæ sumptione.

ἐξ ἀμφοῖν συνίςαται.

Singularis prorsusq; Extraordinarii exẽplum est, quod ὁ λόγος attrahit carnem ad vnitatem suæ personæ, vt vna sit hypostasis vtriusq;, ac caro ab illo vt vniente dependeat ac gestetur.

Cum natura est mutata, mutatio facta est in vnitorũ vtroq; vel altero. In vtroque æqualis vel inæqualis. Æqualis, cũ neutrũ prædominatur, vt in vnione aquæ & mellis.

Inæqualis, cum alterum principatũ tenet, altero refracto retusoq;: vt cũ plus argenti vel auri est, quam æris vel cupri.

In altero tantum, vt cum modica aqua miscetur multo vino: hic vinum vt superans attrahit aquam ad sui vnitatem & naturam, & aqua quasi absorbetur.

2. Vnum per vnionem est per se, vel per accidens.

Vnum per se est concretum è materia & forma ὑσιώδη.

Vnum per accidens est vnum per alterius adiunctionem vel ordinem, aut rationem ad alterum.

Aut eorum vnum *accipit ab altero vel Attributa*, itaq; denominationem, vt subiectum, ab accidente inhærẽte, quod necessario ab illo dependet. Sic paries est & dicitur albus ab albedine, ac albedo visibilis est, & propter eam paries quoque est visibilis. Si cum pomũ aliquis habet coniunctum manui, manus participat pomi odorem, fit & dicitur odorata: *vel denominationem tantum*, vt cũ quis dicitur tunicatus vel ocreatus ab adhærẽte tunica vel ocrea, ei ocreæ vel tunicæ accidẽtia nõ cõueniunt. *Vel neutrum*, vt cũ lapis appositus vel coaptatus est lapidi (durum duro). Huc vnum pertinet, quod per aggregationẽ & collectionem dicitur.

Aut conueniunt in vno tertio, ac hæc dicuntur vnum analogia, vt genus & materia. Sicut enim materia vna diuersis formis informatur: ita vnum genus per differentias contrahitur seu determinatur, quibus cũ cõstituit vnã definitionem.

Sic vnum analogia sunt seu multitudine proportionali signa & res signatæ. Propter hanc similitudinẽ nonnunquam nomina rerum tribuuntur signis quasi metaphorice. Gab. Biel. lib. 1. dist. 8. q. 2.

Tertio (hæc diuisio longius & in altiora genera patet) per vnionẽ vnum est *vel ordinarium seu Regulare*, idq; κατὰ φύσιν, cõmune; vel κατὰ τάξιν ἱερατικὴν, id est, ordinẽ (nouũ) Sacri Ministerii: vel *Extraordinarium*.

In ordinato secundum naturam seu ordinẽ naturalẽ alterũ vnitorum alteri præsens est *præsentia vel indistantiæ*, σωματικῶς, *vel virtutis*: Præsentia illa, vt sint simul contactu proprio Physico seu Mathematico localiter seu in loco adæquato, vt corpus (animatum) & anima. Ferrum (ignitum) & ignis. Panis & caro in eo, quod dicitur artocreas, amphora vini: Hac vero vt simul sint contactu improprio seu Metaphorico & spiritali, vt cœleste lumen à luce profectum, & aer: Habitus in anima,

Obiectum præsens intellectui in esse cognito. Diligens cohæret dilecto affectuose. Gabriel.

& animā: Intellectus & intellectum: Animus fidelis & creditum: amans & amatum. Hoc est quod Physici aiunt, obiectum γνωστὸν esse in potentia cognoscente per præsentiam cognitionis cum actu cognoscitur, licet ab eo realiter distet, seu κατ' οὐσίαν. Amat quis puellam, ea cordi inest non materialiter seu κατ' οὐσίαν (hanc enim cor affectum præsens facere non potest) sed κατ' εἶδωλον, secundum speciem: Barbari dicunt Intentionaliter.

Huc, si placet, refer Deum & creaturas, quibus ille adest vniuersis & singulis κατὰ παράστασιν (secundum assistētiā) cōmunē, seu præsentia vniuersali efficaciæ eas sustētādo seu cōseruando & gubernādo: Scholastici, in eas influēdo ita tamē vt De⁹ nō cōmisceat vlli creaturæ suā essentiā, neq; vllius fiat pars, neque ab vlla inquinetur. Vnum hoc magis impropriè dictum.

Ordinatū secundū ordinē diuinitus sancitum in Ecclesia seu eius ministerio est Sacramētale in primis, & spirituale. Vtrumq; Mysticū seu μυστηριώδης est.

Vnum Sacramentale est 1. Elementum & Verbū. 2. Signū & res signata, sacramēti & Sacramentati. Vnio hic relatiua est, nō συνουσία, id est, consubstātiatio seu commixtio vel annexio corporea. Panis enim nō est corpus Christi substātia, sed relatiue seu respectu ad ipsū ex ordine institutionis & relatorū natura: nec adest aut vnitur ei corpus Domini præter adhæsum & annexū corporalē, nec homini per cōtactū, mansum, pastū, actū, effectū & coalitū materialem, siue sit cogiteturve Physicus, siue hyperphysicus.

Spirituale vnū sunt Deus & Ecclesia, corpus Christi & Pii, vi spiritus, Membra corporis Mystici. Hoc παράστασις, id est, assistētia seu præsentia Dei specialis facit: qua Deus adest & cōmmunicat se Ecclesiæ viuificādo sanctificandoq; eam: seu qua facit mansionem apud viua membra Ecclesiæ.

2. Qua in manducatione cœlesti ac Spirituali corpus Christi agit secundum promissionem in pios homines virtute spirituali Deitatis & vnius eiusdemq; Spiritus, qui & in ipso Christo est, & quo eidē tanquā viti vuæ credētes vniuntur, cōmitiūtur, coaptātur & agglutinātur insitione efficaci & viua, ac cohærent & coalescunt illi cohæsu ac coalitu vero & viuo, vt palmites, vel vt surculi, trahētes & haurientes ex eo fide, succū spiritualis nutricationis, quo aluntur, proficiunt & crescunt in vita spirituali ex Deitate vt κυρίῳ αἰτίῳ ac fonte per corpus tanquā organum seu mediū & canalē, virtute spiritus, applicatione non physica seu materiali, sed spirituali, & ita manēt in Christo, & ipse in eis. Ioh. 6. Fiunt verè pii vnus cū Christo spiritus, non vnum corpus cum ipsius corpore, sed veri viuique corporis palmites & surculi, caro de carne eius, & os ex ossib⁹ ipsius, sicut ipse naturaliter est os ex ossibus nostris.)

3. Qua fiunt pii & spirituales homines vnū inter se corpus mysticū, & illius corporis inter se membra, cuius Christus caput est. Vnitas igitur & vnio, societas ac κοινωνία hic spiritualis est καθ' ὁμοίωσιν etiā & σύμφυσιν arcanā, ita vt non fiat hic commixtio, (σύμμιξις) seu vt Deus fiat pars mixti.

Vnū extraordinariū est præter vel supra ordinem: παρὰ vel ὑπὲρ τάξιν κοινὴν, vt Mōstrū; Angelus & res inferior, vt Gabriel & corpus assumptū; Satan & corpus obsessum: De⁹ & creatura Spiritus S. & colūbæ forma, vel linguæ ignitæ, & καθ' ὑπεροχὴν extraordinariū, personaliter seu Hypostatice vnum. Homo Deus seu Deus-Homo, θεάνθρωπος (vnum Monadicum, μοναδικόν.)

Vel Distinctius sic.

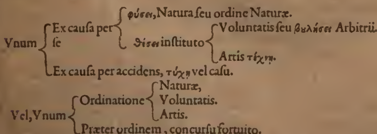
Præter rerū ordinē: Monstrosum, difforme, cōfusum, σύμμικτον, vt Minotaur⁹, semiuir, bos & vir semibos, Androgynos.

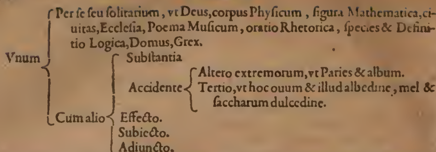
Supra

Supra rerum cursum & ordinem: Miraculosum (Hic vnio est Dispensatiua) Idq; accidentale seu parastaticum: vbi vnio est Accidentalis & separabilis, vt Angelus & corpus assumptum vel occupatum, Deus & creaturæ alicuius forma: vel Hypostaticum, ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν τῶν ἡ λόγον: vbi vnio singulariter est personalis & inseparabilis λόγου assumente carnem in vnitatem suppositi. Hoc quia non est vnum simpliciter per se, vt Socrates, nec simpliciter vnum per accidens; vt paries dealbatus, vel etiam ferrum ignitum, ideo Scheggkio videtur dicẽdum vnum quasi per accidẽs, quod qui impugnent nõ desunt. Alex. de Ales part. 3. q. 2. memb. 4. Cuiusmodi sit hæc Communicatio, qua natura humana cõmunicatur verbo, non est hominis definire, vbi cõmunicari pro vniri accipitur. Hoc tantum scimus, quod intima hic præsentia est & virtutis singularis exsertio Ineffabili gratiæ largitate verbum & caro coniuncta sunt. August. l. 3. de Trinit. c. 19.

Προσθήκη.

1. Nullum vnitorum de altero prædicatur voce abstractiua, vt anima non est corpus, dolium vel amphora non est vinum, & vinum non est dolium vel amphora Arist. ἀκροάσ. Physf. l. 4. c. 3.
2. Propter dependentem χέσιν & vnionem singularem concreta naturæ assumptæ, & assumentis verbi de se inuicem prædicantur, vt vere dicantur & sit Deus Homo, & Homo Deus.
3. Propter vnionem & cohæsionem rerum & signorum, quæ relatio est allæosi satis vsitata, nomina signorũ imponuntur ipsis rebus significatis, vt panis cœnæ honoratur nomine corporis Christi propter respectum & ordinem ad ipsum; & vicissim nomina rerum signatarum imponuntur ipsis signis, vt arca fœderis insignitur titulo augusto Iehouæ, quia symbolum erat gratiosæ Dei præsentiæ.
4. Eadem ἀλλοιώσει proprietates etiam nonnunquam signorum tribuuntur seu appropriantur rebus significatis, vt corpus Christi iacet in mensa sacra, ingreditur in os cœnantium. Spiritus S. visibiliter mitti dicitur vi signi alicuius visibilis (quod inuisibilem missionem Spiritus sancti repræsentat) sensibili ostensione, licet in sua natura nullatenus oculo corporali videatur. Gabr. Biel l. 1. distinct. 16. quæst. vnica, c. 3. Ita corpus Christi ore manducari dicitur in Panis manducabilis (qui ἀπαθὲς nũc corpus Christi repræsentat) sumptione licet in sua natura & essentia ore corporeo non edatur.
5. Eadem ἀλλοιώσει quod proprie est efficientis primarii, tribuitur organo. Sic serpens dicitur decepisse Euam, cum κύριον αἴτιον deceptionis sit Diabolus.
6. De vno per vnionem seu societatem vel συνδυασμὸν aliquando prædicantur partes Impropriè. Hæc impropria prædicatio extat apud Athanasiũ nuper à me obseruata, καυτήριον (cauterium, ein Brandeysen) *ignis simul & ferrum est.*

Vnum per se] Cum vnum dicitur vnum ratione quadam.

Cum alio] Cum duo dicuntur vnum.

Vnde intelligitur vnum esse Transcendens, transnaturale, Physicum, Mathematicum, Practicum, Logicum, Poeticum, artificiosum seu musicum, arbitrariũ, fortuitum. Transcendens, quod est ὀντολογίας, Transnaturale, quod est θεολογίας, Physicum, quod est Physices, &c.

Ἄλλως.

Quodcunq; est, vnum est. Quod est, aut est vnum substãtia, vt Homo & equus: Aut Accidente, vt Homo & album.

Aut subiecto, vt flauum & dulcor in melle: aut vnitate vel vnione seu nexu partium vel caussarum siue aliquarum, siue omnium, vt corpus Physicum, vt figura, mathematica, vnum factum ex multis lateribus, vt corpus politicum, Ciuitas: vel eorum, quæ sunt symbola causarũ, vt species & Definitio Logica.

Aut Mistione, vt Posca vel aliud crama.

Aut aggregatione seu collectione, vel cõprehẽsione, vt acetuus, popul⁹, vinetũ.

Aut Mathematica continuitate, vt ramus, cuius pars etiamnum viuens pars arida est, vnum corpus est eadem quãtitate, non eadem natura, non vnum formaliter, sed materialiter tantum.

Nexu.] Huc pertinet, cum glutinãtes delibutas ferruminatione particulas cõponunt, vt vnum faciant, cum duo asseres fiunt vnum coagmentatione.

Definitio.] Constat enim ex Genere & Differentia.

Species.] Constat enim ex iisdem à definitione designatis.

Populus] Populus rem vnam è multis constãtem notat; Ideo nomen collectiuum vocant: vinetum vnam rẽ multas comprehendentem. Ideo nomen comprehensiuum vocant.

Paulus Iureconſ.

Grege legato vna res legata est. Est autem Grex vnum Aggregatione.

Vnũ est idem quod indiuisum l. 5. Meta. cap. 6.

Vnum est vel per se, vel per accidens.

Per se vel simpliciter, vel quodammodo.

Simpliciter, quod habet simpliciter seu absolute vnam essentiã: vel quo dicũtur idẽ esse singulare & τὸ τὶ εἶναι: vt sunt 1 naturæ vniuocæ. 2. αὐτὸ ἕκαστον (ipsum singulare) & ipsius esse. Expl. Deus αὐτο ἕκαστον (ipsum τὸ δὲ τι εἶναι, seu ὅπερ αὐτὸ) & ipsius esse sunt idem simplicissime.

Schegkio Substantiæ singulares idẽ sunt ipsæ, & esse ipsarum. Socrates & eius esse idẽ sunt. Cõcretũ enim & esse, id est, definitio concreti sunt idem. Et tamen aliud concretum ipsum, aliud esse ipsius sincerum esse iudicatur.

Quodãmodo seu secundũ quid, vt sunt analoga.

Vnitas per se seu Essentialis, quæ reddit subiectum eiusdẽ essentiæ, est simplex vel mista.

Simplex est Formalis, vel Numeralis.

Formalis rei communis in se ipsa, id est, in Natura sua. (per hanc Homo & Bestia dicuntur vnum in animali.)

Estq;

Eſtque Generica vel Specifica.

Intellige genus, vt vniuerſale cohibere in ſe inferiora. Et cum genere & differentia vnum εἴδει ſeu οὐσίᾳ conſtitui: & vnum genere aut ſpecie definiri μετοχῇ καθόλου prædicatorum eſſentialium.

Numeralis ſeu Indiuidualis, hoc eſt, propria indiuiduorum eſt indiuiſio rei ſingularis in ſeipſa, per hanc dicitur idem ſecum & beſtia.

Mixta, præciſiones, Negatio diuiſionis in plura eiuſdem nominis & rationis coniuncta cum aptitudine ad diuiſionem in plura inferiora, ſeu indiuiſio rei communis in ſua inferiora. Hæc præcipue eſt rei vniuerſalis, quatenus vniuerſalis, ſic dicta, quia non cadit in naturam, niſi vt præſcinditur & veluti liberatur à ſuis inferioribus, non admittit actualem communicationem. Itaq; conuenit in ſtatu abſtractionis.

Vniuerſale eſt vnum præciſe aptum ad eſſendum in multis. Nam præſcindimus intellectu Naturam à contrahentibus differentiis, vnde in ea reſultat capacitas eſſendi in multis.

Vnitas ſingularis negat omnem ſui multiplicationem ſecundum nomen & rationem.

Vniuerſale eſt diuiſum in inferioribus. Fit vnum cum ab illis ſeparatur.

Vnum vere, id eſt, τῇ οὐσίᾳ ἀδιαίρετον. Sic accipit Schegkius.

Vnum { Vnum per ſe tantum, vt Homo.
Etiam per identitatem, vt tres Perſonæ ſunt Vnum & per ſe, & per identitatem. }

Ad vnum per accidens pertinent vnum ſubiecto, ſeu τῷ πάθει & τῷ συμβεβηκότι. τῷ πάθει vnum ſunt propria cum ſubiectis compoſita, vt homo γελαστικός. τῷ συμβεβηκότι, vnum ſunt ſubiecta cum accidentibus concreta, vt hoc album. Etſi autem ſubiectum & accidens, item duo accidentia & ſubiectum dicuntur eſſe aliquid idē ſubiecto, tamen diſcrepant τῷ εἶναι & definitionibus: aliud enim eſt eſſe hominis, aliud eſſe albedinis.

Vnum ſeu Vnitas propriiſſime INDIVISIBILITATIS. Sic nullum diuiſibile eſt vnum, ſed tantum ἀδιαίρετα, Deus, Angeli.

Proprie Compoſitionis: Sic Homo eſt Vnum. Improprie Aggregationis, vt populus.

Vnum ἁπλῶς opponunt non enti ἁπλῶς, Vnum συνθέσει oppoſitum ſibi habet falſum.

Vnum { Abſolute, quod ſimpliciter ponit remotionem omnis diuiſionis: Ens indiuiſum. Itaque hoc cum ente conuertitur. Quodque enim tamdiu conſeruat ſuum eſſe, quamdiu conſeruat vnitatem ſuam. Hic modus maxime proprie tribuitur Deo.
Relatiue, quod eſt principium Numeri. Illud multitudini opponitur per modum negationis: Hoc per modum προσθέσεως, adiectinis, quæ eſt numerus ipſe. Numerus autem eſt multitudo per vnitatem menſurata. }

Quæ in natura dicuntur Vnum, alio modo dicuntur multa, vt: Quod totum vnum eſt, ſecundum partes in multa diuiditur. Quæ vnum ſunt ſpecie, differunt Numero.

Zabar. l. 1. cap. 6. de natur. Logica.

Res Vna seu Vnum
- Coniunctione & applicatione. Sic res spiritales inter se vnum & idem fieri solent, vt colligitur ex Aristotel. 3. libr. de anim. vbi dicitur mentem intelligentem fieri rem, quæ intelligitur.
- Accidente, Lac album. Homo & album.
- Subiecto, Album & Dulce in lacte. Sic vnum subiecto momentum est. Vide Crell. in Phys. p. 207.
- Mistione, Posca.
- Cumulo, aceruus, cumulus, turma, populus, grex. Sic grege legato vna res legata est, vt ait Paulus.
- Substantia, vt Homo & Equus.
- Mathematicum, vt quadrantalis figura vnum est ex multis lateribus.
- Metaphysicum seu Dialecticum, vt Definitio, quæ constat ex genere & differentia, & species quæ constat ex iisdem designatis à definitione. Scaliger etiam vocat vnum forma.

Vnum vnitate
- Ipsius rei.
- Significationis, vt multa ordinata ad vnum significandum.
- Continentiæ, sic dicuntur, quæ vnum continent.
- Effectus, sic vnum dicuntur, quæ vnum efficiunt.
- Ordinis & finis, sic vnum dicuntur, quæ ad idem ordinantur tanquam ad finem. Amor vnit naturaliter amantem cum amato per concordiam voluntatum. Omnia præcepta sunt vnum in radice charitatis. Gregor.

Vnum corpus est, cuius partium omnium extrema vnum sunt inter se.

Omne quod est, vnum est, non solum propter continuationem & priuationem puræ contiguitatis, sed propter actum quoque: cuius vi fit, vt illæ partes vnum fiant. Actum voco formam, per quam fit vt partes, quæ natura sua, atq; aptitudine coire poterant ad vnionem, vnum actu sint.

Crama, id est, aqua dilutum vinum non est vnum forma, sed continuatione sola, cuius corporis partes tot sunt simul, quot erant in suis totis prius quam miscerentur, vnaquæque scilicet sub pristina sua forma, vt aquæ pars aqua sit, vini vinum.

V N A.

Vna est idem quod simul, vt vna agunt id est, simul.

Intelligitur nunc quoad tempus idem, nunc quoad locum eundē; nunc quoad idem subiectum: nunc quoad coordinationem sine respectu identitatis loci aut temporis, vt cum duo vna aliquid agere dicuntur in diuersis Hessiæ locis diuerso tempore.

Ait quidam, Eucharistiam vocari res visibiles & inuisibiles vna præsentes. Particulam *vna* si de tempore præsentiæ intelligit, verum dicit. Sin de modo & loco præsentiæ, falsum. Constituuntur enim Sacramenta rebus terrenis & cœlestibus, & simul vtraque accipiuntur, simulque præsentes sunt, etiamsi modus acceptionis & pſentiæ est diuersissi-

diuerſiſſimus. Res terrenæ, terreno & corporali; cœleſtes cœleſti & Spirituali modo accipiuntur, proindeq; ſic etiam ſunt præſentes terrenæ corpori noſtro per συνάφειαν ſeu contactum corporalem, Cœleſtes Fidei & ſpiritui noſtro, ſiue etiam nobis totis per συνάφειαν ſeu contactum ſpiritualem.

Vna cum pane & vino Cœnæ eſt Caro & ſanguis Domini non ratione eiuſdem ſubiecti aut eiuſdem loci, ficta enim eſt Conſubſtantiatio & coexiſtentia quorundam Sophiſtarum: ſed ex Relatione diuina Myſticaq; & ordinatione Chriſti ratione eiuſdem temporis in vero ſymbolorum ſanctificatorum vſu. Vid. Claud. Albertum in 6. Top.l.19.

VNITAS.

Alia eſt vnitas Indiuidui, alia Speciei vel Generis. Vnitas indiuidui eſt rei ſingularis. Vnitas ſpeciei vel generis eſt rei communis. Illa etiam Vnitas κατ᾽ ἀριθμὸν dicitur. Exempli cauſa. Si omnibus accipientibus vel vtentibus Sacra Cœna ſufficit vnus Panis dicitur adhiberi vnus numero Panis. Hæc vnitas eſt indiuidui. Nihilominus ſi propter multitudinem celebrantium Sacram Cœnam plures adhibeantur panes, de vno tamen pane conuiuæ dicuntur participare, intelligendo vnitatem generis. Sic Paulus Corinthiorum vnum panem nominat, intelligens vnum genere, id eſt, communi ſignificatione & vſu; quotquot enim panes adhibentur ad Cœnæ adminiſtrationem, omnes vnum & eundem ſcopum habēt, vt nimirum Corpus Domini nobis repræſentent. Mea & tua Fides de Chriſto eſt vna, non vnitate indiuidui (ſumus enim duo indiuidua) ſed genere, quia vterq; credimus ſalutem eſſe ex Chriſto. Ita vnus Baptiſmus eſt non numero, ſed genere.

Et eſt alia vnitas, Myſtica ſcil. Sic Eccleſia eſt vna partim per vnitatem ſui capitis, quod eſt Chriſtus: partim per vnitatem fidei & dilectionis.

Fide enim adhærent Chriſto ſingula Eccleſiæ membra; Dilectione vero tum Chriſto, tum ipſis inter ſe mutuo.

Vnitas ſeu conuenientia
- Specifica, quæ pluribus indiuiduis continetur multarum eſſentiarum ſingularitate diſtinctis. Sic Deus non eſt vnus ratione ſpecifica, quæ plures Deos complectitur.
- Singularis ſeu indiuidua; Sic Deus eſt vnus ſingulari vnitate ſeu ratione indiuidua, vnitate ſimplicitatis perfectiſſimæ (non tres Dii numero diſtincti.)

Sol tum ſpecie, tum numero vnicus eſt & ſingularis. Vnitas ſpecifica humanæ naturę conſtat ex pluribus humanis indiuiduis diſtinctis, quæ conſtituunt vnum.

Deus eſt vnus numero Negatiue, id eſt, ratione Vnitatis indiuiduæ numerum vnitatis conſtituentis. Deus non eſt vnus numero, id eſt collectione vnitatum, vt tres homines ſingulares ſunt vnus homo ſpecie. *Baſilius epiſt. 141.*

Vnum quodque eo ipſo eſt vnum, quod eſt Ens indiuiſum.

Vnitas per excellentiam accepta appropriatur Deo, vt cum Platonici dicunt, Angelus non eſt ipſa vnitas. Non enim eſt Deus, nec plures ſunt Dii. Angelus igitur eſt numerus (impropria prædicat.) Ergo vna multitudo. Vide Picum Mirand. de Ente.

VNVS.

1. Opponitur Multis. Sic Philoſophi.
2. Eſt excluſiua, pro Solus. Sic Cicero.
3. Eſt Num. Ordinal. pro Primus. Sic Hebræi.

bræi. Sic Marci 16. dicitur Christus resurrexisse vna sabbatorum, id est, prima die Hebdomadæ, quæ est Dominica, ad diuinum cultum & humanam quietem deputata, vocata ab antiquis, Iustino, Tertulliano, Cypriano, Dies Solis.

Definitio.

Vnus potest esse in potentia plures seu multi. Vnum potest esse in potentia multa. Albus color videtur esse in potentia colores omnes, quia omnes colores recipit. Vid. Scal. ex. 325. s. 9.

VNIFICVM.

Versori cœlestis Hierarchiæ Dionysii Vnificum est colligens dispersos in vnū, vnificare est multos in vnum colligere vel coniungere.

Vnum est vnum vel vnitate, id est, simplici vnitate, vel vnificatione. Sic loquitur etiam Hugo: Eius verba sunt in expositione cœlestis Hierarchię: vna illuminatio omnium est, vna est similitudo, & vna forma, in qua vnum sunt omnes ex illa, qui illuminantur ab illa, & vnum cum illa: quoniam illuminata sunt lumina, sicut ipse est lumen. Illi tamen, qui ex ipsa vnum sunt, vnificatione vnum sunt, nō vnitate, quia vnum sunt ex multis, vnū sunt in vno. Ipsi enim multi sunt, & propterea vnum sunt, non sunt in eo, quæ sunt: sed quia multi in vno sunt, ex vno multi vnū sunt, & vnificatione vnum sunt, non vnitate. Ipse vero non vnificatione, sed vnitate vnus est. Quia vnus est ex eo quod est, quod vnum est. Et propterea simplicem dixit vnitatem, quia ex vno vnus est, & idem vnum à quo est ipse est. Idcirco vnitas in vno simplex est: vnificatio vero multiplex in vno, quia illic ex vno vnum, & vnum in vno, hic autem ex multis vnum, quia multi in vno, & multum in vnis.

Ego dicerem, vnum aut est natura, aut compositione. Ea quæ sunt à Deo, nō sunt vnum cum ipso secundum formam dantem esse, sed sunt vnum sicut exemplar cū exemplato: Exemplar autem licet sit vnum in Substantia, est tamen plurium exemplar secundum rationes plures.

VNIVERSALE.

Vniuersale seu commune latissima significatione est vnum quid ad multa pertinens. Fonseca.

Vniuersale seu commune
- Causalitate; Sic causa vniuersalis respectu
  - Omnium, Deus.
  - Generabilium, Sol.
- Abstractione; vnde τὸ καθόλου prædicatione
  - Amplius, Genus.
  - Strictius, Species.

Abstractio dicitur respectu materię; Quædam autem sunt abstracta ab ea secundum esse. Ac quamuis quædam ex his sint particularia, quædam singularia, dicuntur nihilominus vniuersalia per Abstractionem à materia secundum esse.

Quædam sunt vniuersalia per abstractionem à materia secundum cogitationē tantum. Hoc autem potest fieri tripliciter.

Vno modo vt quippiam intelligibile cōsideratur absque hac, Signatam vocant Scholastici, sensibili materia: Etsi cum materia sensibili in communi, vt cum Homo consideratur, non considerato hoc homine Socrate. Talis abstractio dicitur Physica, quia est scientiæ Naturalis, quæ nō excludit materiam sensilem cōmunem, quia intelligit hominem cum ossibus, neruis, & omnibus in communi, nec tamen cōside-

ſiderat cum Platonis vel Socratis carnibus, neruis, oſſibus in particulari.

Secũdo modo fit hæc abſtractio, vt intellectio cõſiderat quid tantũ cũ materia intelligibili (ſine materia ſenſili, & ſine hac materia ſenſili) Ita poteſt conſiderari circulus ſine ferro, ſine ligno, vt materia, ſed non intelligit eum intellectus ſine materia intelligibili. Talis abſtractio dicitur Mathematica, quia eſt huius diſciplinæ.

Tertio poteſt aliquis conſiderare quippiam ſine quauis materia, & ſenſili & intelligibili. Hæc abſtractio (non eſt realis ſeparatio, ſicut culter ſeparat carnes ab oſſibus, ſed) eſt conſideratio ſeu apprehẽſio vnius, nempe communis, ſine altero, ſeu ſine apprehenſione cõiunctorum, cum ea intellectus ex phãtaſmatibus abſtrahit. Ita conſideratis abſtractis, quia conuenit vt dicantur de multis, ſicut ſunt in multis, iccirco abſtractio, quæ hanc conſequitur, eſt per prædicationem. Ita Homo eſt abſtractum communitate prędicationis, quia prædicatur de Socrate & Platone. (Homo eſt forma abſtracta mente ab indiuiduis, & tamen etiam eſt concretiuum vocabulum, quia conſtat Homo corpore & anima rationali; ſic Humanitas eſt forma ſeu ſpęcies abſtracta τῇ ἐπινοίᾳ ab Humanitate hac ſeu Humanitate ἐν ἀτόμῳ) Atq; hoc eſt Vniuerſale Logicum, quod eſt aptum natum de pluribus prædicari. Quidam hoc conſtituunt triplex. 1. Animal eſt vniuerſale maxime proprium, quod habet actu plura ſuppoſita, vt Homo habet Socratem & Platonem. 2. Quod actu non habet plura ſuppoſita ſeu ſingularia, ſed ſucceſſiue, vt Phœnix.

3. Quod non habet plura ſingularia nec actu, nec ſucceſſiue, vt Sol & Luna, quę conſiderari poſſunt ſine conditionib. indiuiduificis, ſine Hoc, ſine Hic, ſine Nunc: & hac ratione dici poſſunt τὰ καθόλȣ. Ita ſentit Armandus de Bello Viſu.

Vniuerſali cauſæ opponitur Particularis, quæ habet virtutem ad certi effectus particularis productionem, vt Socrates non habet virtutem niſi reſpectu Platonis. Vide Titulũ de Abſtractione & Separatione.

Vniuerſalia nonnunquam non pro rebus, ſed pro Speciebus rerum accipiuntur.

Τὰ καθόλȣ ſeu vniuerſalia ſunt πῶς (non ὅλως καὶ ἁπλῶς) id eſt quodammodo in anima. Ariſtot. hoc eſt, Res vniuerſales non ſunt in anima, non hærent in intellectu, ſed rerum ſpecies.

Vniuerſale nonnunquam vſurpatur pro Notione connata animalibus. Sic Vniuerſalis Species in animali Scaligero eſt, qua Singularia omnia referuntur. Verba eius ſunt Exerc. 307. ſ. 22. Haud alia ratione pullus miluum metuit, nec metuit ardeam: niſi qui connatam ſecum habet milui ſpeciem vniuerſalem, qua ſingulares milui omnes referuntur. Hæc ſpecies non à ſenſu deprompta, ſed innata eſt. Eius ſedes eſt (in bruto animali) ſumma bruti animæ poteſtas; quam minus apta ad rem voce vocarunt Exiſtimatiuam, vel Æſtimatiuam.

Vniuerſalia ſunt in:
- Cauſando, principia, communes rerum cauſæ.
- Eſſendo, res ſeu naturæ communes in multis inferioribus exiſtentes.
- Significando & repræſentando, voces & conceptus multa indicantes in ſingularibus multiplicata.
- Prædicando, quæ enuntiatur de multis. Alii tribus modis contenti, vniuerſale in eſſendo & prædicando coniungunt.

Deus dicitur esse Vniuersale in causando: Imo & Sol, sed κατά τι.

Vniuersale { Independens, Vniuersalissimum, Deus, omnium rerum causa prima. / Dependens, vt Virtus Cœlestis, Calor Naturalis in animali.

Vtrique opponitur Particulare.

Vniuersale est, quod per se & totum facit, & vim suam exercet in id, quod patitur aut fit, non tamen in vnũ aliquod. Nam virtus cœlestis, calor naturalis in animali suo quodam modo multa faciũt eiusdem generis, & diuersarum specierum. Sic Deus author multorum heterogeneorum, Sol totus facit hominem, & insuper alias animantes: vt Plantas.

Particulare est, quod similiter & totũ facit, quod fit: non tamen & alia diuersarum specierum eiusdem generis. Sic Leo non facit aliud quam Leonem.

Vniuersalia in Essendo esse res per se cohærentes extra singularia: seu naturas communes substantiarum, præsertim specificas existere per se separatas à singularibus, Plato meo quidem iudicio, non sensit, etsi Aristotelis ei hanc sententiam tribuat. Per ideas enim intelligit exemplaria in diuina mente existentia.

Huc pertinet hæc Distinctio.

Vniuersale accipi potest { Materialiter pro re, quæ denominatur Vniuersalis, vt Homo. / Formaliter pro { Aptitudine seu potentia in pluribus essendi. / Relatione ad particularia.

Sic causa accipitur 1. Pro re ipsa, quæ causandi vim habet, vt pro Deo. 2. Pro ratione causandi, pro agendi efficacia, seu pro re actu exercente causalitatem. 3. Pro causandi relatione.

Explicatio fusior è Fonseca.

Vniuersalium triplex est consideratio. Primo modo spectantur τὰ καθόλου, quoad esse rerum, quæ denominantur Vniuersales, vt Substantia, quæ summum genus dicitur, quatenus substantia est, & animal, quod genus est subalternum, quoad ipsum animalis esse. Altero, ***quoad relationem*** vniuersalis ad Particulare, quæ supponit vnitatem rei, & aptitudinem essendi in multis.

Tertio, quoad ipsam rationem vniuersalitatis, quæ consideratio vniuersalis est, quatenus vniuersale est.

Primo modo vniuersalia dicuntur perpetua, quę per se ipsa nec gignantur, nec intereant.

Secunda ratione Vniuersale & Particulare sunt simul Natura & cognitione, id est, alterum sine altero nec esse, nec intelligi potest. Tertio modo sumpto Vniuersalis nomine quærunt Philosophi, cohæreantne vniuersalia in rerum natura, an vero in mente solum? Quæstio, inquam, hæc non de rebus ipsis, quæ vniuersales dicuntur seu cognominantur, absolute sumptis intelligitur, eæ enim in rerum natura consistunt, non item de iis, quatenus mutuo referuntur relationibus Vniuersalitatis & Particularitatis, cum

non

non exciteturilla quæstio de esse illo rerum vniuersalium, quo simul natura sunt cum suis particularibus, sed de eo, quo illis sunt priores aut posteriores ex huius aut illius sententia. Quidam enim creduntur existimasse, dari res vniuersales ante particularia in rerum natura, ad nullum particulare addictas, vt Hominem communem qui nullus sit ex singulis seu singularibus, sed omnes ex æquo respiciat, separatus à singulis. Alii vero iudicāt, quicquid vniuersale est, qua huiusmodi, posterius esse suis particularibus nec esse aliquid à singularibus seiunctum nisi intellectus operatione, cuius officium est, vt quæ in rebus coniuncta sunt, ipse seiunget. Atq; hoc vniuersale dicunt esse aptum quid, vt in pluribus insit per modum identitatis, & proinde de pluribus dicatur.

Vniuersalia dicta
- Vere, proprie & simpliciter, quæ absolute vnius rationis sunt, vt Vniuoca. Hic vnitas est Nominis, Rei, Rationis.
- Improprie, analogice & καθ' ὁμοιότητα, quæ pure vniuoca non sunt, vel quorum nomina naturam vere vnam non significant quæ quodammodo tantum vnius rationis esse dici possunt.

Analogis deest vera vnitas: etsi apta sint (suo modo) vt in multis insint. Itaque Entia per accidens, vt sunt Respub. & nauis, Fonseca ad analoga refert.

Ad improprie dicta Vniuersalia refer Nomina communia. Ea enim possunt modificate appellari vniuersalia, quod sint signa vniuersalium, id est, eorum, quæ pluribus insunt, & de iis prædicātur. (quo pacto Cæsaris statua appellatur Cæsar) Nam quia res, inquit Aristoteles lib. 1. Elench. in disputationem afferre non possumus, nominibus pro rebus vt signis vtimur, quemadmodum ii, qui calculis rationes subducūt. Dicuntur igitur Nomina communia nonnunquam vniuersalia ratione prędicationis seu attributionis, quia illa sunt media, quibus hæc de particularibus prædicantur.

Arist. in Categor. Secundæ Substantiæ (quæ sunt καθόλου) significant quale quid, id est, Nomina Secundarū Substantiarum, per Metonymiam signati pro signo.

Diuina essentia non est res vere vniuersalis, quia deest hic aptitudo, vt sit in multis, in quibus sit multiplicata.

Distinctio alia Scholastica.

Vniuersale secundum
- Rem & rationem
  - In actu.
  - In potentia.
- Rationem tantum.

Explicatio.

Est vniuersale 1. & secundum rem & secundum rationem in actu, quia res illa realiter est in pluribus, non autem tantum vt obiecta est intellectui, vt hæc multa, Iohannes, Petrus &c. sunt actu in rerum natura. 2. & secundum rem & secundum rationem in potentia, vt domus septangula obiecta intellectui est vniuersale

respectu plurium septangularum, quæ non sunt, esse tamen possunt. 3. Vniuersale secundum rationē tantum; qua res illa non inuenitur re ipsa in pluribus, sed tantum obiecta intellectui. Sic Luna obiecta intellectui non est vniuersale respectu plurium, quæ nec sunt, nec aliquando erunt. Idem iudica de Sole.

Alia vocis Distinctio & Explicatio.

Vniuersale
- Formaliter: Ipsa Vniuersalitas.
- Obiectiue In
  - Actu, Res vna apta nata esse in pluribus.
  - Potentia; Res ipsa vna formaliter sine adiunctione aptitudinis ad essendum in pluribus.

Vniuersale in Repræsentando est, quod rem repræsentat, non repræsentatis conditionibus eius indiuiduantibus.

Vniuersale in Prædicando, quod prædicatur de multis. Quod alias est multis Attribui. Hoc vniuersale esse in actu, vel in potentia, iam ante dictum est.

VNIVERSVM.

Vniuersum seu Vniuersitas, Græce πᾶν, Philosophis est Mundus.

Scholæ Vniuersi sunt Academiæ, quas dicunt *Vniuersitates.*

Vniuersi ætas Physicis est Naturalis vitæ animalis periodus certo tempore circumscriptæ.

Vniuersum interdum Philosophis idem est, quod Vniuersale, vt: Videamus quidnam Vniuersum illud bonum, id est, Vniuersale, generale, commune, quod animo & intelligentia concipitur, & quæramus, an vna aliqua communis idea & species separata esse possit, ad quam omnia bona referantur. Paraphrases 6. cap. 1. Ethic. Aristotel.

VNIVERSE.

Vniuerse idem est quod generaliter, generatim, & sine circumstantiis: vt: quærere vniuerse aliquid, vt: An bellum sit suscipiendum? Opponitur ei, strictius, specialiter, sigillatim, cum circumstantiis: vt: An bellum sit suscipiendum hoc tempore. Item Indefinite.

Vsus.

Quæritur: *An Vniuerse* intelligendum, quod Aristotel. 1. Metaph. c. 1. artificibus tribuit cognitionem causarum? Respon. Non est intelligendum Vniuerse, sed Indefinite, vt verum sit in iis, qui sunt architecti, seu quasi principes in quaque arte, non in χειροτέχναις, quales sunt fabri cæmentarij. Hi enim ex arte quidem operantur, sed nesciunt causas suorum effectorum.

VNIVOCA.

Vniuocæ
- Voces seu Nomina, quæ pluribus rebus tribuuntur eadem ratione, vt: Homo, Animal, Socrati & Platoni. — Scholastici vocant Vniuoca Vniuocantia.
- Res diuersæ eodem nomine significatæ eadem ratione, vt Socrates & Plato nomine Hominis. Scholastici vocant Vniuoca Vniuocata.

Sic

Sic contra Æquiuoca sunt voces, quæ pluribus rebus tribuuntur diuersa ratione: vt Cancer, Animal. Cancer enim significat & sidus, & piscem, & morbum. Animal dicitur & quod viuit, & cadauer animalis, & quod pictum est. Vel Res diuersæ eodem nomine significatæ diuersa ratione. Scholastici illa vocant Æquiuoca æquiuocantia. Hæc æquiuoca æquiuocata.

Vniuoca Res.

Id est, Vniuoca sunt, quæ & nomen commune habent, & definitionem eiusdem nominis eandem, vt Homo, equus, bos habent & nomen & definitionē animalis: Socrates & Plato definitionem Hominis. Vniuocatio est Nominis & definitionis conuenientia.

Æquiuoca res) Id est, æquiuoca sunt ea, quibus nomen aliquod commune est, definitio autem illius nominis diuersa, vt animal, sidus, morbus: His enim commune est nomen cancer, sed definitio nominis cancer non est eadem.

Media inter Vniuoca & Æquiuoca dicūtur Ad Vnum & Ab Vno, cum non prorsus eadem ratione seu non ex æquo, sed vni primo, alteri secundo tribuitur, vt Cato. Dicuntur & aliquādo, *Fere Vniuoca*. Vide Arist. l. 1. post. Analyt. contex. 100.

VNIVOCA CAVSA.

Can. 1. Vniuocum est, quod est eiusdem Essentiæ cum principio suo.

2. Causa Vniuoca producit effectum omnino sibi similem, nisi quid impediat.

Agens Vniuocum est, quod conuenit cū suis effectibus nomine, & definitione, vt Homo: Æquiuocum contra, vt Sol. Hic enim causa est calidi, cum tamen ipse essentialiter calidus non sit.

Hoc est causa totius speciei, vt Sol omnium hominum: Vnde Vniuersalis dicitur: Illud vero tantum certi indiuidui, vnde Particularis dicitur.

Vt Sol] Sic Deus non est homogeneus creaturis, & quidem Deus mensura omnium rerum, sed nō ἀνάλογος, (proportionata) mensuratis; alioqui mensura est homogenea mensurato, vt dicitur 10. prim. Philosoph.

Ex Gabriele Biel.

Vniuocum qua discernitur ab Æquiuoco, vt signū est vox vni cōceptui subordinata. Æquiuocum vox vna diuersis conceptibus subordinata. 2. Conceptus vnius, vel vno modo significatiuus. Conceptus Vniuocus accipitur interdum vt distinctum quid contra conceptū propriū seu singularē, & ita conceptus communis pluribus tantum est vniuocus. *Omnis terminus prædicabilis de aliquibus, secundum eandem rationem prædicatur de illis vniuoce.*

Vniuocata sunt res significatæ. Gab. Biel. lib. 1. dist. 2. q. 9. Ὁμωνυμία & anceps significatio sunt vocabula paria.

Canon.

Quod attribuitur termino vt signo, non necesse est attribui Rei vt signato: vt dico esse homonymiam seu ancipitem significationē vocabuli Dei: Ergo dico τὸ Deus esse terminū ambiguū, sed inde nō sequitur, me credere in Deū ambiguū, seu homonymū, in Deū tropicū, in Deum metaphoricū. Vniuocū vt distinguitur à denominatione est, quod de aliquibus prædicatur essentialiter, non importans aliquid extra rationem subiecti, de quo prędicatur.

Vnum per se, cuius partes componentes non sunt in actu, sed in potentia, quia ex iis vnitis resultat aliquid aliud, quod est in actu, (ideoque per se vnum.) In eo, quod est vnum per accidens, quælibet pars est in actu, quia habet esse sibi proprium. Homo albus est vnū per accidens, in eo aliud est esse albedinis, & aliud esse Hominis.

Vnum accipitur pro eo, quod est aliquid certa distinctaque notione apprehensum.. Nemo intelligit, nisi Vnum, id

est aliquid certa notione apprehensum, & ab aliis distinctum: Concipiens in anima Helenam, non omnia simul concipio.

Fere Vniuoca disciplinę dicuntur, quæ conueniunt in vna subiecti natura, etsi scopo dissideant, vt Astrologia scientia, & Astrologia Nautica, quia vtraque versatur quidem in eadem re, sed non vtraq; sciendi gratia: siquidem inferior (Nautica) cum sit ars (operatrix) dirigit eam cognitionem ad aliquem humanum finem seu vsum vitæ.

Zabarella ad Locum Arist. Fere autem vniuoca sunt harum scientiarũ nonnullæ, pag. 90.

Sumitur hic ab Aristotele Vniuocum pro eo, quod in nomine conuenit. Quamuis enim Vniuoca dicantur illa, quæ & nominis, & definitionis conuenientiam habent: Tamen Aristoteles hic nomen potius respicit, quam rem ac definitionem. Etenim de illis loquitur, quarum vtraque communi vocabulo vocatur Astrologia: Maluit autem Vniuocas vocare, quam æquiuocas, quia hæc nominis conuenientia non est omnino sine conuenientia rei & rationis (id est, definitionis) quod hic significauit Themistius dicens, Vniuocæ sunt hæ scientiæ, quæ nomen idem habent, sed & ratio non valde diuersa est. (Notetur hoc contra ἀπαίδευτον quendam, negantem Aristotelem agnoscere Mediũ inter pure Vniuocum & Æquiuocum.)

Astrologia, quæ Mathematica est, & quæ Nautica est, sunt fere Vniuocæ: Illa habet cognitionē causa, saeper causas demonstrat: Hæc non.

V T.

V T ponitur modo Relatiue, vt cum dicitur, Attributa non distinguuntur re, vt dicit Thomas, id est, quod, scil. attributa distingui: Modo determinatiue & specificatiue, & æquipollet huic λέξει, Eo modo Quo, vt si diceretur, attributa hæc non distinguuntur re, eo modo quo dicit Thomas, Picus in Apol. Substantia non est in subiecto, vt accidens dicitur esse in subiecto, id est, quod de accidente dicitur in sensu, vel eo modo, quo accidens in sensu.

VT IN PLVRIBVS.

Quod nos solemus dicere plerunque vel Regulariter, vel semper, fere: Hoc Iohannes Duns consueuit efferre sua quadam phrasi, *Vt in pluribus*, secutus, credo, Græcos, qui dicunt ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Sic etiam Albert. Mag. loquitur: Contingens tribus dicitur Modis, vel vt in Pluribus, in quibus affirmatio magis vera est, quam negatio: vel ex æquo, vt in iis, quæ in nobis consistunt eligentibus hoc vel illud, vt sunt ambulare, non ambulare: disputare, non disputare: vel vt in paucis, in quibus est Fortuna & Casus.

Scotus l. 4. dist. 49. *Repugnat vt in pluribus* mortalitas beatitudini nõ formaliter, sed virtualiter, id est, quia effectus vnius repugnat effectui alterius, & per consequens causa illius effectus. Hic ego pro *vt in pluribus*, dicerem regulariter seu lege communi, qua excluduntur miraculosa. Nam naturaliter repugnat mortalitati beatitudo, ratione repugnantiæ effectuum naturaliter consequentiũ: Repugnantiã alicuius esse dissensionem ab opposito alicuius effectus. Hoc certũ necessariumq; est, *vt in pluribus*, id est, est regulare, est fere vniuersale, seu κατὰ παντός, perquã frequenter. Græci dicunt ἐπίπαν, μάλιστα ἐπίπαν plus est, quam ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ὡς ἐπίπαν est ferme *in vniuersum*, fere ex toto. *Scot.*

VT LIBET.

Vt libet in Ethicis nota est τοῦ αὐτεξουσίου, seu arbitrij liberi.

In Geometria est idẽ quod ὡς ἔτυχεν, & significat æqualiter, vel inæqualiter, vt, Seca lineã rectã vtlibet, id est, in duo segmenta æqualia, vel inæqualia.

VTENS.

Vtens pro eo, quod est in vsu positum. Sic Logica Vtens dicitur, quæ est in vsu posita, id est, quæ est applicata rebus, (Physi-

(Physicis, Mathematicis, Ethicis.) vel restricta ad aliquam scientiam.

Opponitur ei Docens. Sed hoc ἐπὶ καιρῷ, (ex tempore.)

VERITAS.

Veritas:
- Magis propria: Actiua, quæ sequitur iudicium intellectus, & est cum intellectus iudicat rem talem esse, qualis vere est, vt si quis iudicat hominem esse animal rationale, operatio vera est, ceu conformitas ipsius iudicii cum ipsa re, Dicitur veritas Actiua.
- Minus propria: Passiua, conformitas rei vt intellectæ cum re existente extra intellectum: obiicitur mihi Homo, & ego concipio seu apprehendo animal rationale, ista mea apprehensio est vera veritate Passiua, quia homo existens ex parte rei, quæ mihi obiicitur, est similis sibi ipsi, vt à me intelligitur: (seu similitudo hominis à me concepti cum homine existente à parte rei dicitur veritas Passiua.)

Contra Falsitas:
- Actiua, cum intellectus iudicat rem aliter esse quam sit à parte rei, vt si quis iudicat hominem non esse rationalem, hæc operatio falsa est, & dissimilitudo istius iudicii à re dicitur Falsitas Actiua.
- Passiua, cum res apprehensa est dissimilis sibiipsi existenti à parte rei, vt si obiecto homine ego apprehēdam animal irrationale: Hic hoc quod ego apprehendo, nō est simile illi, quod mihi obiicitur.

Veritas & Falsitas Passiua in prima etiam operatione intellectus reperitur, Quia nostra apprehensio potest esse similis rei, quā apprehendit, & potest esse dissimilis. Imo etiam in sensu (Aristo 3. de anim.) quia etiam sensus apprehendit suum obiectum, & illa apprehensio potest esse similis & dissimilis obiecto. Nec Actiua, quia simplex apprehensio non fert iudicium de re,

In Secunda & Tertia operatione reperitur veritas aut falsitas Actiua. Dicitur Actiua Veritas, quia eā nō patitur Intellectus, sed facit rē esse talē vel talem. Passiua, quia res obiecta speciem sui imprimit internā & sensus in intellectum.

Estq; plana, vel obscura, seu perfecta vel imperfecta. Plana, vt distincta; obscura, vt confusa (vt si rusticus; apprehendat hominem non distinguendo partes, Animal & Rationale;) Apprehensio enim fit interdum per proprios cōceptus, interdum per analogicos.

Veritas:
- Incomplexa, seu Passiua conformitas rei cum suis principiis, vt talis sit res, qualis vt sit principia eius requirūt: sic diciemus bonum aurum, quod est tale, quale esse debet secundum naturam suam.
- Cōplexa, cōformitas intellectus, cōponētis vel diuidētis; hæc est affirmātis vel negantis cum rebus cōpositis vel diuisis, hoc est affirmatis vel negatis.

Hæc respicit res vt causam: Ex eo enim, quod res est, aut non est, intellectus dicitur verus aut falsus: Intellectum vt subiectum, cum conformitas intellectus cū re intellectui insit, vel certe ad eius operationes resultet voces tanquā notas & signa indicātia conformitatem intellectus cum re significata.

Veritas complexa in:
- Rebus, vt causa, tanquam formali.
- Intellectu, vt in subiecto.
- Vocibus seu oratione, vt signis, quæ significant seu repræsentāt:
  - Conceptus immediate & primo.
  - Res extra Intellectum.

Veritas

Veritas orationis
- Determinata.
- Indeterminata.

Determinatam veram propositionẽ esse, est propositionem, cum ea vera, ita esse veram, vt impossibile sit esse falsam: Similiter Determinat, esse falsam, ita esse falsam, vt non possit esse vera.

Veritas pro λόγῳ, notione, ratione, seu ratione formali, vt alia est veritas corporis ψυχικοῦ, alia πνευματικοῦ.

Veræ sunt res & compositio ac diuisio rerum, vt considerantur extra mentis cõceptum, Natura, obiectiue, per modum obiecti. Veri conceptus mentis cum illa compositione & diuisione congruentes. Conformatiue per modum conformitatis. Oratio vel Scriptura congruens cum veris conceptibus vera est significatiue.

Veritas
- Logica.
- Realis.

Species prædicatur de indiuiduo veritate Logica seu canonice, vt res communis de propria: Homo prædicatur de Catone veritate reali & Physica, seu exemplariter. Vid. dictionem Vox.

Veritas
- Metaphysica: Conformitas rei cum mente diuina, & sua natura.
- Logica, conformitas λόγου (interni & externi) cum re ipsa (extra mentem & linguam posita.)
- Ethica, Virtus, qua ita loqui studemus, vt sentimus.

De Metaphysica veritate.

1. In prima Philosophia & Theologia κατ' ἐξοχὴν Veritas vni Deo tribuitur. Abbas Vercellens. in Extract. diuin. Nominum Dionys. Cum Deus veritas sit, negatio Dei, seu Deum negare se ipsum, casus est à veritate: Veritas autem existens est; Vnde casus à veritate est casus ab existente. Si ergo Deus existens veritas negat se ipsum, cadit ab existente, quod est manifeste impossibile. Hoc igitur est dicere Deum non posse se negare, quod est dicere, non posse se ipsum cadere ab esse vel à posse, vel à scire. Contra Elimam Magum.
2. Veritas Metaphysica dicitur esse Dei & eorum, quæ ab eo sunt, realis existentia. Hæc fundamentum est scientiæ.
3. Veritas Metaphysica dicitur esse rerum à Deo creatarum, vera existentia seu ὕπαρξις. Tilenus.

Veritas est In
1. Intellectu seu scientia Dei.
2. Rebus actu existentibus seu creatis.
3. Intellectu Angelico & Humano.
4. Verbis siue diuinis, siue humanis. (quæ verba respondent scientiæ quæ est in intellectu.

Climax & ordo veritatis.

In rebus.] Quia ex eo quod res est, vel nõ est, conceptus verus, vel falsus dicitur.

In intellectu.] Seu animo. Quia dicitur veritas æquatio rei cum intellectu.

In oratione] vt signo. Quia oratio est signum conceptus.

Principium ab ipsa natura conditum.

Nulla veritas est contra rationem.

Itaq; quæ constituta sunt à Catholica Ecclesia inter cardines, super quibus versantur præcepta Religionis Christianę, quos articulos fidei vocãt, breuiter Christianę fidei fundaméta nõ esse cõtra rationẽ dicimus, etsi fateamur ea nõ congruere cũ ratione distorta & corrupta.

Veritas pro re, pro *vera Substantia*. In veritate pro realiter. Bernhard. in serm. de festo S. Martini: Apponitur mihi veritas, sed in sacramento, id est, vera substantia carnis sacramẽtaliter, non realiter. Realiter autem & Sacramentaliter non ita distinguũtur, vt hoc verum desi-

designet, illud falsum, sed vt vero vtroque manente, veritatis interim diuersa sit ratio.

Opponitur veritas à Patribus Typo.

Opponitur similitudini, pignori, repræsentationi, quatenus repræsentare idē est quod significare signis, figuris, vmbris, imaginibus, notis. Interdum dicitur etiam Res & corpus, vt cum quæritur, an corpus Domini sit in pane Eucharistico secundum veritatem, quod etiam dicitur Realiter & corporaliter. Tertullian. de resurrect. carnis, cap. 20. Non omnia imagines sunt, sed & veritas: non omnia vmbræ, sed & corpora. Nam si omnia figura, quid illud erit, cuius est figura? Ambros. li. 6. de sacr. cap. 1. Forte dices, quomodo vera? quia similitudinem video, non video sanguinis veritatem. Idem libr. 1. offic. cap. 48. Hic offertur Christus in imagine, in cœlo in veritate.

Veritas igitur interdum ponitur pro Archetypo, in veritate opponitur ficte & speci&tenus.

VERVM.

Vera
- Res, cum æquatur suæ ideæ, quemadmodum par est, exprimit.
- Ratio seu mens, cum à rerum natura intelligendo non recedit, sed vt est, concipit & æstimat.
- Oratio, cum à mentis intelligentia non discrepat.

Verum seu ἐπιστητὸν θεωρητὸν triplex cōsideratur
- ὂν ἐκ προσθέσεως. Hoc Phys. concretum cum materia.
- ὂν ἐξ ἀφαιρέσεως. Hoc Mathemat.
- ὂν ἁπλῶς. Hoc primæ Philos. In hoc genere secretissimum & maxime sincerum Ens DEVS.

Verum opinabile
- Propter incertum accidentium sensum, verum: Hoc nomen habet coniecturæ artificiosæ in artibus, prudentiæ in Politicis.
- Scientiæ specie se venditans, verum dubitabile, quod rationibus instruitur in disputando verisimilibus, sed non proprijs & vernaculis.

Verum
- ἐπιστητὸν, necessarium.
- δοξαστὸν probabile.

Verum
- Per se
- Per accidens.

Verum
- In vniuersum, ἁπλῶς, absolute, certo.
- Aliquo modo κατά τι ἐν μέρει.
- Pro re nata ὅπολεν ἔτυχεν: ex hypothesi, indefinite.

Veritas
- ὑπόθετος.
- ἀνυπόθετος.

Veritas
- Necessaria, καθόλου immutabilis.
- Accidentalis, Mutabilis. Huc pertinet verum Nunc, id est, temporis causa.

Veritas
- Simplicium.
- Διανοίας seu complexorum.
- Hæc est intelligentiæ nostræ & rei intellectæ quædam ταυτότης & ἁρμονία, vt contra Falsitas est, cum discrepant inter se & res & conceptus rei, vt si cōponuntur non cōponenda, & diuiduntur nō diuidenda, cū ipsum dicitur aliud esse, & aliud dicitur ipsum esse, res enim extra intellectū positæ sunt mensura veritatis & falsitatis, affirmationis & negationis nostrę: veræ & falsæ dicuntur res se ipsis, non autem propter nostram notitiam, non propter nostram affirmationem vel negationem.

Canones.

1. Nostra notitia non est mensura rerum, sed contra res notitiæ.
2. A vero κατά τι ad verum ἁπλῶς non sēper valet cōsecutio. Scheg. in org. 135.
3. Contradictio in præteritis & præsentibus verum & falsum certo diuidit, non autem determinate in futuris contingētibus quoad nos. ἐν μέρει verum, καθόλου vsurpatum est falsum.

Verum in argumentando triplex
- ἁπλῶς, vt Apodicticum.
- ἔνδοξον. Schegk. 349.
- φαινόμενον, Sophisticum.

Ἀληθὴς
- ἁπλῶς.
- πῶς
  - ἔνδοξον.
  - φαινόμενον.

Verum, pro recto & iusto.

Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est, id est, rectum, verum pretium pro iusto, vera causa pro iusta apud iureconsf. vide Duarenum in com. in titul. 1. de in integ. restit. cap. 4.

VERE.

Idem quod sese. Ei opponitur in alijs, vnum, quod vere est ἄπειρον, infinitum, omnium partium expers, fit πεπερασμένον in rebus ipsis. Deus enim infinitus in sese (id ante erat vere) mirabili quādā & augusta ratione, in hac naturæ ἐνδεξίᾳ, id est, in ipsis creaturis, quæ aliud sunt ab ipso, se quodammodo finitum & determinatum præbet conspiciendū. In Platonis Parmen.

Verum
- Anypotheton, quod se ipso verum esse cognoscitur.
- Hypotheton, quod discitur, & cuius ratio quædam est, vt verum esse videatur.

Verum Hypotheton (quod non se ipso, sed per aliud apprehēdi potest) est tale
- Simpliciter, quod alioqui indemonstrabile.
- Auditoris gratia, quod alias demonstrari potest.

Vere interdum idem est, quod proprie, vt Maria virgo est vere Mater Domini, id est, proprie.

Vere pro Essentialiter. Bertramus. Si corpus Christi est, & hoc dicitur vere, quia corpus Christi est, in veritate corpus Christi est: & si in veritate corpus Christi est, corpus Christi impassibile est. Vere, id est, essentialiter & essentiali prædicatione. Vere apud Picum idem est quod Realiter. Pro Vere interdum vsurpant Scholastici & Patres veraciter, cum propriè veraciter Ethicæ virtutis veracitatis, coniugatum sit.

Vere pro eximie, solide, spiritualiter. Extra Christum non est vera sapientia, id est, diuina, solida, salutaris. Philosophia non est vera sapientia, id est, eximia illa & spiritualis (quæ Euāgelica est) sapiētia, quæ est potentia Dei ad salutem.

Vere pro efficaciter seu ἡ ἐνεργεία.

Vere viuifica est Christi caro cesa, sed esa,

Insertos

Infertos viuo nos tibi Christe tegis:
id eſt,& nobis viuifica eſt actu ſecūdo.

Vere ſeu proprie cauſæ opponuntur & conditionib.ſine quibus non,& cauſis per accidens ,& ſignis cauſarum. Vera cauſa eſt, quæ ſua quadā vi facit,quod facit. Cōditiones ſine quibus nō ſunt, ſine quorum præſentia non ſequitur effectus : vt ſunt principū & Rerump. ſigna pro euehēdis & importādis mercibus.Per accidens ſeu ex euentu cauſa eſt, quæ aliena vi facit. Signum cauſæ eſt, quod ſignificat cauſam non coniūctam ipſi cauſalitate aliqua. Gabriel Biel putat eſſe probabile ſcire omnes cauſas naturales eſſe conditiones ſine quibus non, quæ & ἀκύρως cauſæ ſine quibus non dicuntur,id eſt,agere tantum ex Dei volūtate, velut ſigna quædā,vel potius Deum pro ſola ſua voluntate huc ſe alligante quaſi per ipſas agere, per ſe prorſus inefficaces , aut nihil proprie ſeu vere faciētes.Sed hęc opinio vt merum nugamentum merito reprehenſa eſt. Non enim creaturæ ſunt tantum ſigna voluntatis diuinæ, ſed vim etiā agendi habent,quanquā à Deo acceptam:vt ſi quid princeps agit per ſuum legatum vel præfectum , nō ita agit vt pręfectus nihil faciat,quemadmodum fit cum per vexillum in bello aliquid facit. Vid. Auguſtini libel.de ſpiritu & litera , in quo inuenies c. 34. hāc ſententiā, cōſentire vocationi,vel diſſentire ab ea,proprie volūtatis eſſe.

Quantitas non eſt numeranda in formis proprie agentibus, ſed conditio tantū neceſſaria, ſine qua nihil vt quantum agere poteſt. Vt enim aliquid maiorē efficiat quantitatem,quantū ſit neceſſe eſt. Si quantum non eſſet, maiorem quantitatem efficere non poſſet. Vid. Fortunat.Crel.in 3.Phyſ.Ariſt.

Verum compacte.

Interpres Dionyſii habet compacte & incompacte verum. Tam Barbarum eſt hoc, quam inſolens; quis hoc intelligat? Iure igitur hic dixeris: οὐ μανθάνω. Compacte verum eſt . quod ſic eſt verum,vt ſignificant verba. Incompacte contra. Affirmationes in diuinis ſunt incompacte verę. Negationes compacte,inquit ille; Tu dices pro cōpacte, ſimpliciter : Pro Incompacte, ratione ſenſus ſeu ἐπινοίας. Vide Albert. in l.de cœleſt. Hierarch. Sed ἐάσωμεν ταῦτα (miſſa hæc faciamus.)

VERO.

In initio ſententiæ peſſime vero audies. Scalig.ex. 101.ſ.3. Vnum ſane vero erit Olbida. Nec vero Cic. Sane vero actu eſt intus forma Scal. ex. 6.ſ.10. Anima in toto animali eſt,non autem in corde tantum Scal.ex.6 ſ.10. Barbare non vero in corde tantum.

Peſſime audies apud philoſophiæ tyrones,qui dixeris vini formā eſſe vbique, materiam vero non : Barbare non vero materiam.

Quædam metalla liqueſcunt , vt aurum, quædā v. non, ſed molleſcunt tantum Scal.ex.101.ſ.3. Quod vero non etiam aquæ forma,non autem vini forma in tua illa ſit craſi,&c. exc. 101. ſect. 3.

VERSVS.

Verſus accipitur generaliter & ſpecialiter. Γενικῶς pro compoſitione tot vocum, quot in charta vna recta linea capere poteſt.

Speciatim (ein ſtiel) vel pro breui ſententia vt reſponſionem totam conficiam vno verſu vel vno verſiculo. Dicitur autem verſus metaphora ſumpta ab agricolis, quod vt illic ſulco per longitudinem vel latitudinem agri ducto verſus fit, ſubinde alius atq; alius ſuſpenſo verſoq; aratro : Ita hic, id eſt,in ſcribendo , abſoluta linea verſio quædā fiat ſeu τροπὴ & reditus ad illud caput,à quo characteres exarare cœperamus.

VERTIBILIA vtrolibet.

Vertibilia vtrolibet, Vitus Amerb. vo- *Contingentia.*

cat ἐνδεχόμενα, id est quæ aliter possunt euenire, quorum aliud est ποιητὸν, id est, quod sub effectionem venit, aliud πρακτὸν, id est, quod sub actionem venit. Arist. l. 6. Ethic. Nicom. κατὰ πόσα enim hæc interpretari non placet.

VESTIGIVM.

Vestigium accipitur proprie & improprie. Proprie est signum pedis. Metaphorice aliqua similitudo est impressa in aliud.

Est autem vox relata, quia vestigium est similitudo, vestigiatio.

Differt ab imagine.

1. Vestigium enim est impressio, relicta ex transitu alicuius super aliquid ipsum imperfecte repræsentans, hoc est, confuse & sub ratione speciei. Exempli causa. Per vestigium distinguitur equus à boue, & cognoscitur trāseuntem equum non esse bouem, non autem distinguitur hic equus vt Bucephalus ab illo: Sed imago distinguit sub ratione singularis, quia imago Iouis non repræsentat Cæsarem. Quia igitur vestigium & imago habent distinctas rationes repræsentandi, non conueniunt eidem.

Secundo vestigium est repræsentatiuum partis: at imago est repræsentatiuum totius. Exempli causa, si totum corpus esset impressum puluere, vt pes impressus est, quod inde relinquitur, esset imago totius: Sed ad imaginem præterea requiritur similitudo imitationis. Nam etiam si oua duo sint simillima, tamen vnum non est alterius imago, quia non est aptum natum illud imitari teste August. Ad imaginem igitur duo requirūtur. teste Scoto, (Conformitas expressiua & imitatio, id est, imaginis est imitari πρωτότυπον, id est, id cuius est imago, & exprimere idipsum.

Repræsentatio fit per rationem similitudinis, vel per rationem proportionalitatis.

Per rationem similitudinis, vt cum filius dicitur repræsentare patrem.

Per rationem proportionalitatis, vt cum potentia Angeli dicitur repræsentare potentiam Dei, sicut ait Scotus lib. 1. dist. 3. *Limitationem producti repræsentare potentiam illimitatam producentis*: Et mensuram seu modum repræsentare aliquid sub ratione analogiæ. Proportionaliter autem repræsentare dicitur, cum ratio repræsentantis non est formaliter in repræsentato, (v. gr. in Deo) sed aliquid illi rationi proportionale.

Vsus.

Quæritur, an creatura repræsentet Deum sub ratione similitudinis seu vestigij? Resp. Affirmate in creaturis est vnitas, species, ordo: Hæc tria repræsentant sub ratione similitudinis, tria quę ipsis respōdent in Deo. Vnitas, vt quæ est in natura corporum respicit summam vnitatem primi principij, à quo est Species, vt qualitates corporum & virtutes animæ, summam pulcritudinem. Ordo & operatio in creatura repræsentat operationem perfectissimam in Deo. In creatura sunt vnum, verum, bonum. Hæc tanquam similia in diuinis aliqua appropriata Personis. Vnum in creatura repræsentat vnitatem appropriatam PATRI. Verum veritatem appropriatam Filio: Bonum Bonitatem Spiritui Sancto. Rationem vestigij creaturæ ad Deum tres respectus integrare videntur.

Perfectiones subsistentia creata repræsentant absolutas Dei perfectiones personis appropriatas.

Creatura refertur ad Deum relatione fundata in vno, id est relatione similitudinis: ita Deus est causa exemplaris, creatura eius effectum, vt imago. Secundo refertur ad Deum relatione fundata in potentia: Ita Deus est producens causa: Creatura productum. Tertio refertur ad Deum relatione mensurati ad mensuram: ita ordinata est ad Deum sicut ad causam finalem. In his igitur consistit ratio vestigij in creatura...

creatura. Ratio enim vestigij non est in respectu præcise seu solo, sed in aliquo absoluto, in quo fundatur similitudinis ratio. Vid. Scot. lib. 1. dist. 3.

V T.

Solœcum est τῷ vt præcedente adeo, in tantum, vel simili particula intendendi aduerbiali vel nominali, subiungere indicatiuum vel infinitiuum, quem vocant modum. Itaque obseruanda non imitanda sunt, quæ sunt in iure Iustinianeo.

Instit. lib. 2. Titul. 16. de pupillari Substitut.

Pupillare testamentum pars & sequela est paterni testamenti: adeo vt si patris testamentum non valeat, nec filij valebit, (pro valiturū sit, vel valere possit: Græcus diceret ὥστε vel ὥστε.)

Lib. 1. de excusatione Tutor. tit. 25.

Qui tutelam alicuius gessit inuitus tutor eius fieri non compellitur: in tantum, velicet paterfamilias, qui testamento tutorem dedit, adiecerit, se eundem curatorem dare: tamen inuitum curam suscipere, non cogendum, diui Seuerus & Antoninus rescripserunt, (pro rescripserint.)

Excusari hæc possunt per Atticismum: Attici enim ὥστε & ὥστε cum indicatiuo construunt. Eiusmodi est quod vt causali subiungitur infinitum verbum in leg. 62. ad legem Falcidiam. In lege Falcidia hoc esse seruandum Iulianus ait, vt si duo rei promittendi fuerint vel duo rei stipulandi, siquidem soli sunt, in ea re diuidi inter eos debere obligationem (pro debeat obligatio.) Solœcophanes hoc excusetur per Græcismum ὡς διαιρεῖσθαι, vt hoc Horatij: Non Babylonios tentaris numeros, vt melius quicquid erit pati (ὥστε φέρειν, id est vt melius patiaris quicquid erit) vel si forte hoc tibi placeat, expungatur Vt, & constructio omnino constabit. Genuinū his illud Vlpiani: Hodieq; obtinuit, in vt differenter Quæstores creari (pro Vt indifferenter creentur) l. vnic. de offic. quæst. Tmesis seu διακοπὴ hic & Hellenismus est, vel Vt tollendum est, vt redundans. Vide 1. parerg. Gentilis.

V I A.

1. Via ὁδός, pro Methodo seu λόγῳ seu ratione argumentandi & disputandi; pro processu illatiuo vnius ex alio, cum probatur aliquid Syllogismo vel Inductione.
2. Pro ordine comparandi cognitionem disciplinamue, vel docendi distinctè.
3. Pro arte.

Explicatio primæ significat. ex Ethicis Aristotelis.

Aristoteles voce λόγων & ὁδοῦ vtitur 1. Ethi. cap. 4. Duo sunt distincta λόγων seu Disputationum genera, vnum quod à principijs progreditur ad ea, quæ hinc deducuntur: Alterum, quod conuerso itinere ab his ad principia retrocedit. Itaq; Plato de hoc quærere & dubitare solebat, vltra via incederetur, Eane, quæ à principijs esset, an altera, quę ad principia duceret? Quemadmodum & in stadio, cum spatia decurruntur, duplex cursus esse potest. Aut enim ab eo loco, vbi magistri certaminis præsident (ἀθλοθέται) initium cursus fit, & quo terminus positus est, decurritur: Vel contrario modo à calce ad carceres, id est, à termino ad magistros cursus fit.

Hæc duplex disserendi via inde est, quod in omni doctrina initium capitur ab ijs rebus, quæ notæ sunt. Nam aut nobis aliquid notum est, aut simpliciter & per se seu natura notum. Atque secundum hæc doctrinæ etiam omnis hæc ratio duplex est, vt vel de causis,

vel de ijs quorum sunt causæ deducatur. Aut enim de cognitis per se, quid effici possit,& sequi soleat, demonstratur; aut quod effectum est, sumitur,& de hoc causa effectionis consideratur via quodammodo diuersa. In opera igitur (Politica) cōstituta cū de his etiā vijs cōstituendū sit, vtra vtamur, haud scio, an hoc nobis faciendum sit, vt ab ijs rebus, quæ nobis notæ sunt, doctrinæ huius initium faciamus, neque à primis illis ordiamur, sed ab actionib. in vita communi, quibus virtutis nomen tribuitur, & quæ felicitatis causa suscipiuntur, docendo progrediamur. Quod cum ita fiat & faciendū videatur, nimirum vt res flagitat, vt qui de rectis & prauis, iustis & iniustis, atque omnino de ciuili ratione quæ traduntur, vtiliter auditurus est, atque ἱκανῶς, id est, ita, ne quid in ipso requiri possit: Hic igitur vt minime sit imperitus vitæ aut morum communium, sed præclare potius hac in parte institutus, & ad officij curam assuefactus & in honestis actionibus exercitatus. Initium, enim doctrinæ in arte ciuili ex eo ducitur, quod ita sese, aut aliter habere aliquid statuitur, ex quo genere actiones sunt vitæ communis, in quibus ex obseruatione honestatis & vsus communis prudentia statuit aliquid fortiter, aut moderate, aut iuste, aut aliqua cum virtute fieri, easque persequitur. Hæc Aristoteles (sed περιφραςικῶς.) Hoc loco per ὁδὸν seu viam Aristoteles intelligit rationem tractationis Politicorum seu Ethicorum per argumenta seu demonstrationes conformandæ, non ordinem totius doctrinæ proprie dictum. Sed hunc tibi intelligit Fortun. Crellius.

P. Martyr, Talæus, Tempellus.

Explicatio prima signif. è Zabar. Physs.

Via doctrinæ est processus à noto ad ignotum per discursum Syllogisticum. Dicitur & Methodus doctrinæ. Estq; principalis vel secūdaria. Principalem seu primariam primo intendit artifex: Secundariam secundo; eamq; dirigit ad primariam vt ad finem. Illa est demonstratio propter quid seu A Priori: Hæc vero quia, seu A Posteriori. Illa progreditur à causis ad effecta: Hæc ex effectis inuenit causas. Ordo vero doctrinæ est omnium partium disciplinæ legitima dispositio.

Explicat. 3. significat.

Disciplinæ & artes vocantur Viæ seu Methodi, quia Methodo aliqua (ait Zabarella; ego addo) & ordine in docendo vtuntur.

Materia via naturæ sine formis esse nequit. Via naturæ accidens non subsistit extra subiectum. Georg. Reisch.

Via pro secta, seu disciplina, seu hæresi, (q̄ & familia dicitur) familiare Scholasticis. Ita enim loquuntur: Hoc non tenet, non procedit in via Thomæ, in via Scoti. Videtur autē esse Hebraismus, quo etiam vsus est Apostolus Act. 9. v. 2. Si quos Saulus inuenisset τῆς ὁδοῦ, scilicet ταύτης, huius Viæ, id est, huius Sectæ, nimirum Religionis Christianæ.

VIDETVR,

ἔοικε, φαίνεται.

VIDENTVR apud Aristotelem 1. interdum significat opinationem mentis seu probabilitatem sententiæ.

2. Interdum euidentiam sensuum seu sensitiuam, quæ excludere solet instantias seu ἐνςάσεις contra assertionem Aristotelis l. 2. Physic. text. 2. Omnia quæ dicta sunt, videntur differre ab illis, quæ natura constant. Hic inductionem vniuersalem facit, & verbum VIDENTVR significat ἐνέργειαν, euidentiam sensitiuam, interprete Zabarella.

Prior

Prior significatio sæpe occurrit in disciplina Practica.

Fonseca & Metaph.4.88.

Omnis substantia videtur hoc aliquid significare, id est indiuiduũ. Videtur, inquit, quia cum manifestum sit singularem, τὸ δέτι, id est, vnum numero, seu ἓν ἁπλῶς, vnum simpliciter, quod est incommunicabile significare. Secundo etiam Animal, Homo, videntur vnum numero significare; sed reuera multum significant, seu vnum, quod inest pluribus, quia sunt multis communia. Auer. in 1. de Anim. tex. 19. vtitur Aristoteles loco certitudinis voce Videtur, in quibus est certitudo famosa. Vide ἔοικε.

ὥσγε μοι δοκεῖν, vt mihi videtur, vt mihi placebat.

3. *Videtur vtitur aliquando etiam Aristoteles cum loquitur crassiuscule.* Vt 3. Topic. τὸ κάλλος τῶν μελῶν τις συμμετρία δοκεῖ εἶναι, pulchritudo partium quædam symmetria esse videtur. Pulcritudo enim non est symmetria, (formaliter, est enim tantum symmetria in sensu causali & improprie seu impropria attributione) symmetria enim est in prædicamento Relationis, pulcritudo vero est qualitas, & quidem composita.

Theologi Latini τὸ videri sæpe accipiunt pro conspici. Ambr. Tom.5. Basil. pag. 354. Quia prima præcepta quatuor ad Deum pertinent, hæc in prima Tabula contineri subintelliguntur: Cætera ad hominem, vt honoret parentes, non occidat, non fornicetur, non furetur, non falsum testimonium dicat, *neque quicquam proximi sui concupiscat.* Hæc sex mandata in *secunda Tabula videntur* (id est, conspiciuntur) *scripta:* quorum primum est, Honora Patrem & Matrem. Hac causa ergo dixit, Quod est mandatum primum in promissione, vt discerneret inter mandata, quæ ad Deum, & inter ea, quæ ad hominem pertinent. Sic quoque Augustinus sæpe accipit verbũ Videntur. *Præceptum Honora, Ambrosio est quartũ.*

VINDICTA.

Vindicta Politica vox est.

1. Significat prætoris virgulam, qua seruis se donare libertatem significabat, cum ea caput serui tangebat. Sic vindicta liber factus est in Ciceronis Topicis.
2. Metonymice significat ipsam libertatem. (Signum pro signato.)
3. Vindicationem, qua vis & iniuria, & omnino quod ob futurũ est, defendẽdo aut vlciscendo à nobis propulsatur.

Distinguitur in Humanam & Diuinam. Humana in publicam & Priuatam. Publica est Extraordinaria, vt Heroica, quæ fit præter legem communem, & zelo diuino accensa punit hostes Dei: Hæc fuit in Christo, Juditha, Helisęo, Elia, Samsone: & ordinata & legitima: Hæc est officij, vt Magistratus Politic. Priuata est coacta, vt cum vim aliquis repellit vi ἐν αὐτοφόρῳ: Hæc licita: vel Temeraria, Hæc non licita. Diuina supra omnem legem est, cum immediate, id est, per se Deus vindex seu vltor est.

VIOLENTVM.

Violentum accipitur ab Aristotele late & stricte. Late pro omni habente principium extra seu externum. Sic libr.3. Ethic. Nicom. *Violentum quid sit à principio externo sine ope naturæ recipientis.*

Stricte pro eo, quod est contrarium naturali & naturæ eius rei, cui dicitur violentum. De hoc est axioma: Nullum violentum per se est perpetuum seu perpetuo durans. Seu; Violentum vt contrarium & inimicum naturæ non perpetuatur. Hoc enim distrahit rem à naturali sua constitutione & ad interitum ducit. Vide libr. Zabarellæ de Motu ignis in orbem. Si igitur prima significatio spectetur, latius patet Violentum, quam contra Naturam.

Violentum aduersum { Naturæ, quod fit contra naturalem inclinationem. 2.Phys. | Voluntati, inuoluntarium. 8.Eth. }

Passio Christi fuit voluntaria κατὰ συγχώρησιν, permittendo, & pro modo violenta, quia ἀβιάστως.

Violenta expositio est coacta.

Violentare & violentari Barbari, pro vim inferre, & vim inferri.

Simpliciter violentum est, quod opponitur perfectiori naturali. Exempli causa, aquam esse sursum vt saluetur plenum in vniuerso, id est, vt excludatur vacuum, non est simpliciter violentum: Imo si tum descenderet relicto vacuo superius est violentum: Et secundum quid naturale, quia natura totus vniuersi magis est principium naturalitatis, quam natura ista particularis, ac magis naturale est, quod eiusmodi toti conuenit, quam quod proprie huic parti, corpus autem humanum perfectius quiddam est naturale, quam quoduis elementum, ideo quod illi est naturale, hoc ei magis naturale est, vt conseruari, quam violenter dissolui. Scot. libr. 4. dist. 49. ad rationes principales; Propositio, Nullum violentum perpetuum, non est necessaria Theologis, si loquamur de violento contra naturam particularem huius vel illius: quia Deus potest conseruare aliquod particulare perpetuo sub opposito eius, ad quod naturaliter inclinatur. Sed apud Aristotelem est vera, quia ponit is omnipotentiæ passiue in tota συστοιχίᾳ causarum agentium respondere aliquam causam, quæ aliquando necessario deducat eam in actum: naturalis igitur potentia aliquando ad actum reducetur, & ita violentum ipsi oppositum corrumpetur.

Violentum βίαιον, interdū opponitur Naturali & est, τὸ παρὰ φύσιν.

Interdum Naturale complectitur, vt cum à nonnullis Spiratio βιαία seu violenta diuiditur in Naturalem, & Non Naturalem, qualis est in morbis, asthmate, apoplexia, paralysi, febribus.

VIR, Ἀνήρ.

Nomen viri
- Proprie, ætatis τέλειος τὴν ἡλικίαν.
- Improprie
  - 1. Relationis pro marito συζευχθεὶς γυναικὶ.
  - 2. Sexus pro masculo ἄῤῥην, Vir gregis ipse caper.
  - 3. Virtutis ἀνδρεῖος
    - Fortis, animosus, robustus.
    - Non euiratus, non impotens, vt Eunuchus.

Vsus.

Cum Tullia Ciceronis filia concitatius incederet quam deceret fœminam: Contra Piso gener lentius quam deceret virum, ambos eodem dicto taxauit Cicero, filiæ præsente genero dicens: Ambula vt vir: Quæritur, quomodo hic vox viri accipienda sit? R. Illic, cum dicitur, lentius quam virum, intelligendus est homo virilis ætatis. Hic vero cum dicitur, Ambula vt vir, maritus Tulliæ.

Hic significatur ætatis virilis homo.

Quæritur quomodo hoc Virgilia. Eclog. 7. intelligendū: Vir gregis ipse caper? Resp.

Resp. Caper est Capellarum vir, hoc est maritus.

Vir Ceruinus seu cerui cor habens, est vir timidus. Prouerb. Vir non vir Eunuchus, quasi ὀξύμωρον.

VIRILITAS.

Virilitas 1. accipitur in Physicis pro virili ætate, cui opponitur pueritia, iuuenta, ætatis flos, senectus. 2. Pro virilibus seu verendis, vt Asiani cum pueros exectos fœminis custodes adhibuissent, eosque adultos postea, cum illis in adulterio deprehendissent, flagitium illud à quibusdam commissum in illis quidem mortis supplicio vlti sunt, in alijs toti' virilitatis amputatione. Scalig. ex. 175. sect. 2. Senes defecti calore non arrigunt, Elliptica locutio, intellige virilitatē, quod facetus poeta dicit. Non attollit siculam. Virile ἀνδρεῖον virum decens est, quod viri est, vt forte ἁρμόδιον seu congruum viro.

Virilis appellatio in iure interdum ad singulas earumq; æquales partes refertur, pro numero personarum, id est, viriles portiones sunt partes æquæ, quæ numerum constituunt pro numero personarum & in capita, non in stirpes, vt tot fiant, quot sunt personæ. Virilis pars pro viri viribus, Ciceronianum est, vt pro virili mea parte & plus quam pars virilis postulat, oneris suscepi.

VIRGA.

Virga quid proprie sit, notum est. Ouid. *Sub qua nunc recubas arbore, virga fuit.* Translate accipiunt Physici pro membro viri genitali. Sic Albert. Magn. de anima l. 15. tract. 1. ca. 4. Homines qui habent virgam *enormiter longam*, infœcundi sunt, quia sperma euaporat in cursu & infrigidatur, quia longe distat à principio suo; Et qui habent *nimis curtam*, non proijciunt sperma, vnde ipsa matrix sugere possit; ideo carent effectu generationis. Qui *mediocrem* habent virgam, vt plurimum generant. *Distinctio virgarum.*

Idem virgam describit membrum instrumentale ad coitum paratum ex membris, quæ singulariter sunt ligamentalia, neruosa & arteriata. Tres habet in se meatus. Vnus est per collum vesicæ, quod est pars virgæ. Secundus est spermatis per expulsoria spermatis: Tertius est meatus humoris, qui medius est inter sperma & aquam.

Proprietas & Translatio hoc disticho coniuncta sunt:

Virgo viro virga est, infesta est virginitati
Virga viri: castum virgo tuere decus.

VIRTVALITER.

Aliquid continere aliud virtualiter, dupliciter intelligi potest.

Vno modo, sicut causa virtute sua continet effectum. *Caietani hæ sunt.*

Altero, sicut effectus continet virtutem causæ hanc participando. Sic effectus quilibet continet DEVM. *Is magis proprius est.*

Sed ab alijs continere virtualiter non tribuitur effectui, sed causæ tantum. Iamque Caietanus subiungit hanc distinctionem. *Sic improprius fere.*

Triplex modus est continendi { Essentialiter. / Virtualiter. / Participatiue (vt effectus in se causam continet.)

Caietani Effatum.

Nullus conceptus potest produci in intellectu nostro, qui non contineatur essentialiter vel virtualiter in obiecto relucente in phantasmate.

VIS.

Vis Insita est, vel Violenta. Insita, vt naturalis potestas. Prouidentia in Deo vis est & potestas omnia videndi, sciendi, gubernandi. Stoici quidam voluntati *Finitio prouidentiæ Lipsiana.*

intulerunt vim violentam. Peccas necessario, inquit Lipsius, per voluntatem tuam, non per vim violentam, id est, coactionem. Augustinus; Voluntas cogi non potest, vt velit quod non vult: non enim vellemus, si nollemus. Vis prima illa notione est vel vniuersa, indiuisa, stipata, vniter iuncta, vt loquitur Lucretius. Hæc intelligitur in definitione Prouidentiæ: Vel partita; qualis est in rebus creatis. De hac intelligatur sententia sequens Lipsiana, sicut supremum Cœlum inferiores omnes orbes secum ducit, vt proprium eorum motum non abrũpat aut sistat; Sic Deus Fati impetu humana omnia trahit (leniter intellige) sed peculiarem cuiusque vim aut motionem non tollit. De coactione vero hæ: Arbores & fruges voluit crescere? Crescunt sine vlla vi per naturam. Homines deliberare, eligere Deus voluit? Deliberant sine vlla vi & eligunt per voluntatem seu libere: & tamen hoc ipsum, quod electuri fuerunt, vidit ipse ab æterno, sed vidit, non coegit: sciuit, non sanxit, prædixit, non præscripsit. Fatum motum insitum & naturam à rebus non tollit, sed leniter & sine vi agit, vt cuique rei à Deo impressa signa postulant & notæ: In causis necessarijs necessario, in contingentibus contingenter, in naturalibus naturaliter, in voluntarijs voluntarie. Itaque Fatum rerum respectu vim nullam affert aut coactionem, sed vt quidque natum est facere aut pati, ita dirigit singula & flectit, (leni quasi quodam freno.)

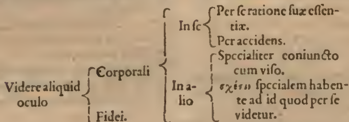
Vis nomini subiecta.

Eleganter ita dicitur Notatio seu Nominis explicatio. Dicitur asotus ab α & σώζειν: Qui cum sua bona non seruet, sed dissipet, eat se perditum, & seruari non possit, quales sunt luxuriosi. Hæc vis huic nomini subiecta est: inquit Lambinus. Latinis etiam est perditus, deploratus.

VISUS.

Visus accipitur

1. Pro facultate videndi, seu visu potentiali.
2. Pro visu actuali seu visione.
3. Pro visorijs spiritibus, vt Nigror visum, id est, opticos Spiritus congregat, qui ad pupillam à cerebro confluunt. Sic Albor est color visum disgregans.

Explic.

Per se.] Id est quod immediate tantum, per aliud visibile ab ipso distinctum videtur, vt Lux & color.

Per accidens.] Quod accidenti per se visibili subijcitur, vt corpus coloratum, vel lucidum.

Specialiter cõiuncto seu vnico.] Sic Dei Filius visus est in terris, visa eius Humanitas, cui Hypostatica vnione vnita est Deitas.

σχέσιν habente.] Sic corpus Domini videtur in Pane sanctificato. Vid. Gab. Biel. lib. 4. dist. 11. quæst. 1.

Fidei.] Hoc est credere aliquid. Angelus videtur secundum Angelorum propriam naturam, sed in corpore assumpto Passibile est, quod potest pati, vel secun-

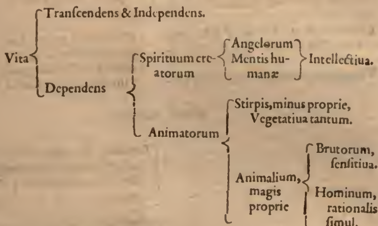
ſecundum ſe, vel ſecundum naturam, in qua ſubſiſtit.

Viſio Dei Comprehenſiua Scholaſticis eſt viſio tã perfecta, quam eſt illa cognitio, qua Deus videt ſeipſum, id eſt, infinite perfecta. Ea non cadit in intellectum creatum. Deus à nobis videbitur & percipietur pro modo creaturæ.

Theod. Beza. Deus ſeſe nobis puræ mentis intelligentia contemplandum inenarrabili cum lætitia præbiturus eſt, quatenus in re creata comprehendi poteſt. Cognitio recipitur in cognoſcente ſecundum modum eius. Vid. Gregor. de Valen. in Com. Theolog. pag. 238. Et Scal. Id quod Deus eſt, recipitur quãtum poteſt recipi à recipiente, non autem quantum ipſum eſt. Ex. 359. ſect. 8.

Viſio eſt cognitio intuitiua rei in ſe, Scotus l. 4. diſt. 49. vbi agit de Viſione Dei.

VITA.

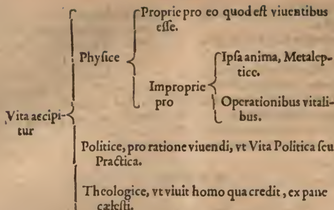

Vita corporis Animati
- In Genere conſiderati, vita Vegetatiua. Anima enim vegetalis primo conuenit animato corpori, non eſt propria plantarum forma, ſed propria viuentis, quod commune eſt genus animalis & plantæ, nec per eam diſtinguitur planta ab animali. Ideo æque ab animali, atque à planta eſt participata illa anima. Zabar. l. de Natural. Scient. conſtitut. cap. 40.
- In Specie conſiderati
  - Plantæ.
  - Animalis, Vita ſentiens.

Hic diſſentiunt Docti. Zabarella ſtatuit vitam vt Vniuocum æque competere ſtirpi atque animalibus. Sed Zanchius adducto loco ex Ariſtotele ſentit Vitam eſſe commune ab vno (ſeu analogum analogia attributionis vnius ad alterum) & præcipue conuenire animalibus.

Sic vitam pro actu primo dici proprie plurimi ſcribunt.

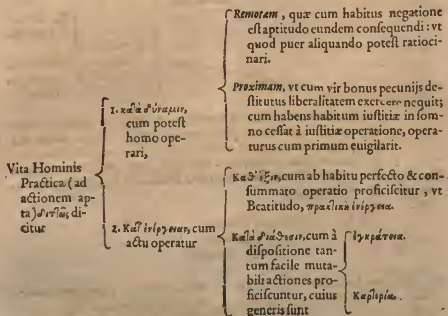
Sed Zabarellæ vita pro operatione proprie dicta eſt.

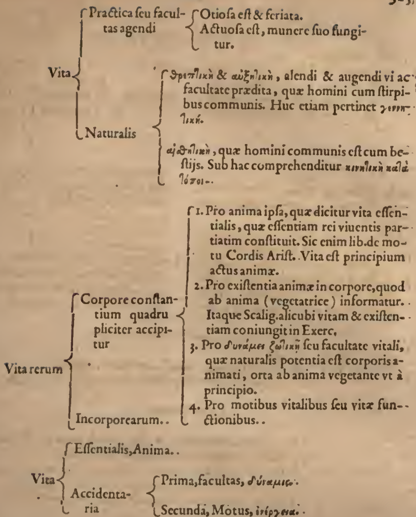
Ordo hic est : Anima, (Actus primus) Vita, Functiones & operationes.

Vita accipitur interdum pro animi Trãquillitate, vt contra Mors pro animi perturbatione. Sic Rom. c. 7. Repertũ est illud mãdatum, quod ad vitam datum erat, mihi cedere ad mortem.

Ex Ethic. Nicomach.

Vita

Vita
- Practica seu facultas agendi
  - Otiosa est & feriata.
  - Actuosa est, munere suo fungitur.
- Naturalis
  - θρεπτικὴ & αὐξητικὴ, alendi & augendi vi ac facultate prædita, quæ homini cum stirpibus communis. Huc etiam pertinet γεννητική.
  - αἰσθητικὴ, quæ homini communis est cum bestijs. Sub hac comprehenditur κινητικὴ κατὰ τόπον.

Vita rerum
- Corpore constantium quadrupliciter accipitur
  1. Pro anima ipsa, quæ dicitur vita essentialis, quæ essentiam rei viuentis partiatim constituit. Sic enim lib. de motu Cordis Arist. Vita est principium actus animæ.
  2. Pro existentia animæ in corpore, quod ab anima (vegetatrice) informatur. Itaque Scalig. alicubi vitam & existentiam coniungit in Exerc.
  3. Pro δυνάμει ζωτικῇ seu facultate vitali, quæ naturalis potentia est corporis animati, orta ab anima vegetante vt à principio.
  4. Pro motibus vitalibus seu vitæ functionibus.
- Incorporearum.

Vita
- Essentialis, Anima.
- Accidentaria
  - Prima, facultas, δύναμις.
  - Secunda, Motus, ἐνέργεια.

Scaliger facultatem à vita distinguit, cum dicit in Exerc. 102. sect. 5. Conseruantur facultates in instrumentis per vitam, quæ est actus animæ in corpore, id est, vis eius per vnionẽ vtriusque. Schegk. l. 12. Demonstr. Vita perfecta est naturalis periodus vitæ certo tempore circumscriptæ.

Vita
- Essentialis.
- Accidentaria, vt sensus, qui recipiuntur in materiam essentiali vitæ vnitam, & ab essentiali vita perpetua emanatione pendent.

Vita multiplicem habet significationem. Nam est
- Actus seu ἐντελέχεια, sic viuere est esse animati.
- Actio vitalis, sic viuere est agere seu operari.
- Ratio, modus, genus agendi seu viuendi. Non enim omnes viuẽdo sequuntur idem institutum.

Sic vita est Aristoteli in Ethicis
- Pecuina seu voluptaria
- Ciuilis.
- Contemplans.

Explic.

Actus.] Intellige τὸ εἶναι, actum primum, id est, formam, vegetantem, sentientem, vel intelligentem.

Actio.] Sic accipit Arist. in lib. de anima cum dicit: Anima est entelechia prima corporis organici potentia vitam habentis. Ita igitur vita est animæ effectus. Zanchius, Vita, inquit, corporis est perpetua quædam animę in corpore agitatio (ἐντελέχεια) qua corpus per se alitur & augetur. De hac scriptura: Vita est in sanguine; quia sanguis, qui calidus & humidus est, materia est vitæ. Vid. lib. 2. cap. 3 de partibus & potentijs animæ Zanch.

Ratio.] Sic accipit Arist. 1. Ethic. c. 8. cum ait: Consonat rationi felicem bene viuere ac bene agere. Nam ferme bona quædam vita & actio recta dicitur.

Bona Vita
- Felix vita. Sic εὖ ζῆν est frui rebus secundis.
- Recta actio, πρᾶξις ἐπαινετὴ, laudabilis, εὐπραξία. Sic εὖ ζῆν est honeste, probe, iusteque agere, εὖ πράττειν.

Colleg. Conimbr.

Vita
- Principium actus animæ, Aristot. libr. de motu: id est vita essentialis est origo & fons vitalium functionum.
- Existentia animæ in corpore, seu permansio animæ vegetatricis cum calore (in corpore) Aristot. lib. de Respirat.
- Vitæ functiones, vt nutritio, accretio, sensio, motus internus.

Viuens
- Vita substantiali, quæ est ipsa anima, sic tria sunt genera viuentium à triplici anima, Vegetatrice, Sensitiua, Intellectiua.
- Vita accidentali, id est, potentia ad operationem vitalem, vel operatione vitali. Sic 4. sunt genera viuentium à quadruplici operatione, Veget. Sens. Motiu. Intell.

Vita nonnullis est essentia animæ absolute sumpta, à quo proprie anima viuificatur, seu principium internum motionis. Simplic. 2. de anima.

Nonnullis est anima in actu primo, id est, animæ substantia, prout & actus primus, seu, prout abstrahit ab omni operatione, hoc est, est essentia animæ non operantis. Theophil. Zimara in comment. de anim.

Aliis

Aliis vita est functio animæ seu anima in actu secundo, hoc est, anima operans. Card. vel actio immediate profluens ab anima in corpus sibi subiectum, Platonici.

Aliis est actus internus, seu essentialis perfectio immediate ac iugiter prodiens ab anima in corpus: vt lumen est perfectio corporis perspicui proxime profluens à luce Solis præsentis in corpus diaphanum, seu vt à Sole præsente prodit immediate lumen in corpus transparens. Albertus Magnus.

Aliis vita est aut animæ facultas, aut facultatis operatio. Galen.

Aliis vita est actio facultatis vitalis à corde assidue influentis per arterias in totum corpus. Multi Medic.

Aliis vita est nutritio. Monachus Turisan. quem Liectus plus quam com mentatorem vocat, ex eo, quod edidit plus quam commentum ad artem Medicam Galeni.

Aliis est quasi cumulus seu communitas omnium actionum animæ: seu prima supremaque totius animæ operatio. Pernum. in Physic. sua, cap. 2. l. 4. & Botsonnius.

Aliis [a] participatio prima in calido naturali, & permanentia animæ primo participata. Buccaferreus in lib. de longit. & breuitate vitæ.

a Sed hæc potius est generatio seu constitutio viuentis seu animati. Arist. de respir. ca 2.

Aliis existentia animæ in corpore, vel mansio seu permanentia partis animæ nutritiuæ cum calido sibi proportionato. Thom. Aquin. de vit. & morte, & Nobilis Genebita.

Aliis mora seu permansio animæ vegetantis cum calore. Aristot. vel ipsum esse viuentibus (hoc est, viuentium essentia, cuius anima est altera pars.) Arist.

Aliis vita est quid commune analogum ad animæ essentiam, ad eius operationes & ad animam operantem seu in actu. Achillinus. Omnis actus viuentis, qua viuens, siue primus siue secundus, vita est. Idem.

Aliis vita est aptitudo corporis perfecta ad operationes animatorum proprias, seu ad operandum, vnde prodeunt actiones animatorum. Auicenna. Ita vita quodammodo est passio. (Perfectiua.) Posito autem, quod talis passio vita sit, neque animæ, neque corporis passio est, sed coniuncti, sed corporis potius, quam animæ. Omnis enim Passio, qua passio est, dicitur esse passio patientis, & omnino eius, in quo est, tanquam in subiecto, siue eius, quod ab illa sumit denominationem magis, quam agentis, id est, eius à quo est tanquã ab efficiẽte, seu illius, quod ab ea non denominatur. Corpus est principium passiuum: Anima est actiuum: Vita enim perficit corpus potius, quam animam, hæc enim post mortem à corpore separata perfectior est, quam in vita corpori adiuncta, 12. Metapys. t. 51. 2. de anima text. 49. & vita est in corpore tanquam in subiecto; non ita in anima, sed potius ab anima, tanquam à sua causa efficiente, & corpus animæ coniunctum & associatum proprie ab ea denominatur viuens; anima vero neque corpori addicta, neque ab eo seiuncta (nisi multum eminenter) dicitur esse viuens. Ergo vita potius est passio corporis, quã animæ. Pro Auicenna. Sed vita proprie pertinet ad coordinationem substantiæ.

Lib. 1. de Vita Fortunius Licet. Genuens. in Academ. Pisan. Phil. ac M. D.

Anima à corpore separata est sine vita ea, quæ dicitur Passio coniuncti ex anima & corpore.

Aliis conseruatio instrumentorum animę, id est, quibus anima vtitur ad operandum. Ludou. Viu. Sed valde improprie. Nam anima corpori adiuncta protinus in eo vitam excitat, deinde instrumenta format, fabrefacta demum conseruat.

Aliis conseruatio omnium facultatum & operationum animati. Fernel.

Aliis vnio animæ cum corpore, Priscian-

Lydus in Theoph. de sensu. Phantas. & Intell. Scalig. Vbi intelligi potest vnio vel prima, vel continuata, quæ nihil aliud est, quam animæ & corporis coexistentia.

Alijs ἐνδελέχεια, id est, actus essentialis seu primus animæ. Scal. in corpore instrumentali naturali.

Alijs modus essendi rerum animatarum causatus ab animæ præsentia siue essentia, subsistentia & permanentia earundem. Argenterius.

Alijs est ipsummet esse rerum animam in se habentium. Ioseph. Licet.

Alijs naturalis coexistētia seu consortiū (commercium) naturale animæ & corporis ex se ad talem animam propensionem habentis seu naturalis adæquataque (non prima) animæ participatio in corpore Physico organico, seu Physica permansio animæ cum corpore secundum se ad animam propenso. Fortun. Licet. in libr. de vita.

Platonici accipiunt vitam valde generaliter & impropriè. Sic Marsil. Ficin. in commentar. de diuin. nominibus Dionys. Platonica sententia est, Mundum totum esse viuum per vitam quandam vbique vigentem generantemque omnia cum solari virtute vsque quaque diffusa quasi spiritu. In hac itaque corporis vniuersi vita per eiusmodi Spiritum omnia vegetante Platonici rationes omnium seminales effectricesque virtutes esse putant.

Vita
- Prima, Essentia viuentis. Hæc est quid ex anima & corpore consurgens seu constitutum. Fortunius Licetus negat Essentiam viuentis esse quid ab anima in corpus prodiens; & animam esse totam essentiam viuentis. Aristoteles ait, vitam esse viuentibus esse.
- Secunda, Operatio viuentis, non operatio animæ in corpus.

Hæc in accidentis, illa in substantiæ Categoria est. 1. Id enim quo substantia vna differt Substantialiter ab alia, est substantia. Vita est id, quo differt animatum ab inanimato. Ergo est substantia. 2. Accidens à subiecto, cui inest, vel re ipsa, vel intellectu tolli potest præter subiecti corruptionem.

Vita propriè primoque dicta est substantia. At Vita nullo modo abesse potest ab animato sine interitu subiecti. Ergo accidens non est.

Veruntamen si vita primo seu propriè dicta dicatur esse aptitudo perfecta corporis organici ad operationes animati proprias, etiam est accidens, non substantia.

Vita sublimaris seu sublimarium triplex est, ac quælibet morti obnoxia. Itaque & Hominis. Vita vegetalis est naturalis inexistentia animæ vegetantis in corpore, quod informat.

Vita brutalis est naturalis inexistentia animæ sentientis in corpore bruti.

Vita humana est naturalis inexistentia humanæ animæ in corpore nostro mediante calore naturali.

In corpore Humano vita est vna omnium partium, quæ participatur ab eis ordine quodam, quia primo in corde, secundo in aliis secundum quod propinquius se habent ad principium illud vitæ, ideoque per vnam partem non potest vita deriuari ad aliam, nisi pars illa deriuans prius viuat eadem vita. *Scotus quæst. 1. dist. 5. lib. 4. Sic Barbar. proprout.*

Non sic est in corpore Mystico, quod est est Ecclesia, quia non est in membris Ecclesiæ vna vita numero.

VIVERE

VIVERE.

Viuere est actus & perfectio vitæ, sicut actus est esse perfectioq; Essentiæ. Marsil. Ficin. in l. de diuin. Nominib. Dionys.

VIVIFICARE.

Viuificare {
Primam vitam facere, id est esse vitale.
Vitam secundam, id est, operationes vitales facere, sic videre, audire est viuere. Schegk. 1. Top. corpus ratione actus primi animatur, secundi ratione viuificatur.
}

VIGORARI.

Barbarum, quo vtitur Zabarell. in comment. in 3. de anim. pro vegetius reddi seu perfici. Intellectus autem vehementi ac excellenti intelligibili non modo non læditur, sed etiam vigoratur.

VOLVNTAS.

Voluntas est appetitus animę Rationalis, Zabarell. lib. de facult. animæ. Vel est inclinatio, per quam solet id perfici, quod est ab intellectu conceptum ac cognitum. Greg. de Val. seu Formaliter loquendo est propensio quædam ad bonum intellectum, hoc est, quod intellectu cōceptum est, prosequēdum, & malum fugiendum.

Cicero specialius accipit voluntatē cum Stoicis in Tuscul. Si simul obiecta species cuiuspiam est, quod bonum videatur, ad id adipiscendum impellit ipsa natura: id cum constāter pruden terque fit, eiusmodi appetitionē Stoici βούλησιν appellant, nos appellamus voluntatem, quam illi putant in solo sapiente esse, quam sic definiunt: Voluntas est, quæ quid cum ratione desiderat. Ab ea differt Libido. Nam voluntas, quæ aduersus rationem incitata est vehementius, ea libido est, vel cupiditas effrenata. *Quid βούλησις.*

Vsus.

Vitia sunt non spontanea, sed sunt inuoluntaria. Iacobus Mazonius & Plat.

Vitia sunt voluntaria & spontanea. Aristoteles. Plato 9. de Legibus & in Hippia maiori.

Conciliat.

Ratione voluntatis, quæ quid cum recta ratione desiderat, & quæ in libero arbitrio κατ' ἰδέαν spectato requiritur.

Ratione voluntatis, quæ aduersus rationem fertur, nec intellectui rectè dictanti & dirigenti obtemperat, quæq; in nobis plerumq; reperitur.

Vide in voce Simpliciter, de Libero arbitrio simpliciter & ex Nobis, ex Mazonio.

Volitio.

Volitio hominis est appetitio rationalis boni cogniti, orta ab illius approbatione.

Nolitio est auersio rationalis mali cogniti orta ab illius improbatione.

Volitio alia est conditionalis, alia absoluta; Alia Deliberata, alia Temeraria; Alia plena & integra, alia remissa & fracta.

Velle.

Velle est semiplenum in eo, qui vult, non

vult. Plenum velle est absolutum vel conditionatum.

Velleitas, Barbarum.

Optatiua voluntas, voluntas, qua quis optat & serio vult.

Voluntabile.

Quod quis velle potest aut debet: Quod voluntas appetit, βουλητὸν Aristoteli 3. Eth.c.6.

Voluntas 1. pro potentia volendi, vis animæ, qua volumus τὸ θελητικόν.

2. Pro ipso actu facultatis seu volendi. Barbar. Volitio, ἡ θέλησις.

3. Pro eo, quod est θέλημα, θελητὸν, βούλημα,

ipsum obiectum { Primarium, Finis vltimus. / Secundarium, media ad finem. }

4. Valdè impropriè accipitur, cum tribuitur appetitui brutorum: propriè enim voluntas est ἐν τῷ λογικῷ, in brutis non est; propriè bruta non dicuntur velle, sed instigari. Scal. ex. 307. s. 4.

In prima significatione vsurpatur, cum dicitur, Appetitus cietur aut à sensu, aut à cogitatione, aut à memoria: à quo deinde mouetur voluntas, id est, vis volendi. Appetitus autem sunt propensiones ad commoda naturalia. Scal. ibid. Græcis est ὄρεξις, vel ὁρμή.

In secunda significatione accipit Scaliger, cum dicit, Est appetitus quidam ante voluntatem, id est, ante actum ipsum quo volumus. Is appetitus non semper educitur in actum, sed sistitur aliquando.

Voluntas quædam naturaliter vult primo vt finem vltimum: Quædam in ordine ad finem vltimum: Ad illum ferri voluntatem naturaliter: Ad hæc liberè, disputauit Tilenus.

Voluntas dicitur dupliciter, Vno modo vt Libera naturaliter inclinata est, & tendit in propria tantum obiecta: Altero modo vt inclinata est ad obiecta alterius appetitus & συμπάσχει appetitui sensitiuo, vt natura & appetitus intellectiuus propter connexionem naturalem appetitus superioris ad inferiorem. Scotus lib. 3. dist 15.

Voluntas { Actualis absoluta. / Habitualis conditionata. }

Voluntas vt natura coniuncta est appetitui sensitiuo patitur. Scotus.

Habitualis, in cuius actu Voluntas prona est procedere, nisi quid obstet. Nolle liberum est absolutum vel conditionatum. Nolle conditionatum est cum quis nollet aliquid quantum in ipso est, quod tamen certo casu vult. Nolitio cōditionata effertur per NOLLEM, si possem aliud.

Volitum { Simpliciter, quod quis vult, quantum in ipso est. / Secundum quid, quod quis vult propter necessitatem præsentem. Hoc voluntarium mixtum est cum inuoluntario. Scotus l. 3. dist. 16. }

Voluntas & Intellectus vna res esse statuitur ab Aristotele in 3. de anima; diuersa vero sola ratione, id est, modo suo, vt loquitur Scaliger exerc. 307. sect. 4. Hinc fit vt definiatur seu describatur potius à Scaligero, Voluntas est intellectus extensus seu promotus ad habendum aut faciendum quod cognoscit.

Gradus Voluntatis.

1. Est Remissa seu refracta Voluntas, vt Permissio & Dissuasio, non cogens cum possis cogere. 2. Intensa, quam veteres dixerūt Appetitum, alii Concupiscentiam. Sic Scalig. Tertio modo accipi

accipi appetitum animaduerterunt accuriores in vsu veterum pro intensa voluntate, quam nonnulli Concupiscentiæ (seu ἐπιθυμίας) nomine declarant. Hæc voluntas maxime est ἐνεργητικὴ, plena, integris viribus.

Voluntas
- Immutabilis, Dei. Creantem Deum voluntas noua non subiit, sed nouum tantum opus externum ab æterna eius voluntate & actione interna prodiit. Nulla igitur, vbi creauit, mutatio ei accidit.
- Mutabilis, Angelorum & Hominum, Alias vertibilis.

VOLVPTAS.

Voluptas est conuenientiæ perceptio. Scal. ex. 307. s. 2.

Voluptas est motio, qua restituitur incitatius ex non naturali in naturalem affectionem animal. Definitio hæc improbatur Schegkio 6. Demonstrat. Proprie enim voluptas non est motio, sed animali, quatenus motu participat, inest: ὑσία autem rei in subiecto non inest.

Aristoteli *Voluptas* (ἡδονὴ) est actio non quidem naturæ perficiendæ, sed iam impletæ, & perfectæ: seu Actio habitus naturæ affluentis non impedita (dolore aut molestia.)

Aliis Voluptas est Qualitas suauiter afficiens ob aliquod bonum cum natura congruens: Qualitas igitur est tertiæ speciei, quæ dicitur παθητικὴ (patibilis.) Vel, est Affectio suauis ex actione, quæ proficiscitur à natura bene constituta vel habitu secundum naturam absque impedimento: ut Gaudium est voluptas faciens effusis spiritibus animum sese efferentem.

Plato accipit nomen Voluptatis specialius, & statuit Voluptate tantum sensus perfundi. Itaque definit eam motionem suauem, quę sensus titillat. Cicero γαργαλισμός. Omnes enim, inquit, iucundum motum, quo sensus hilaretur, Græce ἡδονὴν, Latine voluptatem vocant. Iucunditatem autem animi, quæ copulata beatitudini & à cõtemplatione aut virtutis actione fluit, Plato vocat χαρὰν, Gaudium. Sed videtur hæc, Voluptas est motus vel ἐνέργεια, prædicatio esse impropria & irregularis, veraq; esse in sensu causali, non formali. Voluptas enim motui adhærescit & ex motu congrua oritur seu resultat, actionis denique perfectio est.

Distinctiones Volupt.

Voluptas est σωματικὴ, sensuum, vt Voluptas ex vini suauitate: vel ψυχικὴ, Animi.

Voluptas sensuum est affectio iuuãs sensum, in suo naturali statu constitutum. Dolor igitur ei contrarius ex eo fit, quod sensus ex æquabili constitutione dimouetur.

Oritur sensuum Voluptas vel ex naturali indigentia, vel à praua natura, aut vitioso peruersoque habitu improba consuetudine inducto.

Voluptas animi est affectio iuuans animũ recte affectum: Hæc est absoluta & καθ' ἐξοχὴν vera.

Voluptas est simpliciter seu ἁπλῶς ἡδονὴ, vel κατά τι seu quodammodo: Seu, est pura sinceraque, vel mixta seu impura crassaque.

Voluptas simpliciter seu pura est ἄλυπος, id est, quæ non habet admistum aliquid dolens: vel quæ oritur ex actionibus, quæ sunt circa obiecta magis à materia secreta.

Mixta & secundum quid est, cui coniunctus est aliquis dolor, vel aliquod fastidium; vel quæ oritur ex actio-

nibus, quarum obiecta sunt magis cum materia coniuncta. Hæc naturã fathiscentem seu deficientem & exhaustam reficit instauratque. Cessat igitur naturali indigentia (ἐνδείας) expleta. Huius generis Voluptas est, quæ fit à Medicis ad leniendos dolores ægrotorum.

De mixta seu impura Voluptate locus insignis est apud Lucianum in Dialog. Menippi & Chironis.

Menip. Equidem inaudiui, Chiron, te, Deus cum esses, tamen optasse mortem. Ch. Vera ista audisti, ô Menippe, planeque mortuus sum, sicuti vides, cum mihi liceret immortali esse. Menip. At quænam te mortis cupido tenebat, rei videlicet, quam vulgus hominum horreat? Ch. Dicam. Iam mihi desierat esse iucundum, immortalitate frui. Me. Quid? an iniucundum erat te viuere, lucemque intueri? Ch. erat inquam Menippe. Nam quod iucundum (ἡδὺ) vocant, id ego neutiquam simplex (ἁπλοῦν) sed varium quiddam (ποικίλον τι) esse, arbitror. Verum cum ego semper viuerem, atque iisdem perpetuo rebus vterer, Sole, luce, cibo, tum horæ eædem recurrerent, reliqua item omnia, quæcunq; fiunt in vita, reciproco quodam ordine redirent, atque aliis alia per vices succederent, satietas videlicet eorum me cœpit. Neque enim voluptas in eo est sita, si perpetuo fruaris iisdem, sed omnino in permutando (ἐν τῷ μεταχεῖν) posita est. ταὐτὸ parit tandem προσκορὶς seu fastidium.

Ita quo sit τερπνόν.

Voluptas est per se, vel per accidens, Id est, Quædam sunt τερπνὰ & suauia absolute, Natura sua, & per se ipsa: Quædam Alicui vel per accidens, vt ex vitio eius, qui capitur illis.

Voluptas aut est hominum propria, aut hominibus cum brutis communis.

Voluptas humana est tum ex actionibus virtutum & contemplatione: tum ex sensibus quibusdam, vt odoratu, auditu.

Communes sunt voluptates crassæ, quæ gustu & tactu percipiuntur. Maxima, inquit Scaliger, delectatio est in re Venerea, proxima in gustu.

Voluptates quædam sunt Bonæ; Quædã Malæ, vt obscœnæ, & quæ nocent, ac propter quas turpia committimus. Quædam mediæ, quibus possunt homines & recte vti, & abuti, vt quæ sunt ex cibo & Venere. Natura tamen seu genere si æstimentur, potius bonæ sunt. Bonæ & prauæ sunt tales vel per se, vel alicui.

Voluptates sunt Moderatæ, vel Modum excedentes, itaq; prauæ.

Voluptates sunt necessariæ, vel non necessariæ. Necessariæ, vt corporeæ intra certum modum constitutæ, vt è cibo & potu.

Non necessariæ, vt corporeæ, quæ modũ excedunt.

Voluptates sunt Naturales, vel præter naturam expetitæ. Hę ex morbo, consuetudine, aut deprauata vitiosaq; natura expetuntur. His subiacent Alienæ, non propriæ.

Voluptas est momentanea, vel Durabilis, quæ in tempore fit.

Quod apud Ouid. est 7. Metamor. hyperbolicum est, nisi adstringatur ad speciem certam voluptatis:

——— *Vsq; adeo nulla est sincera Voluptas, Sollicitumq; aliquid lætis interuenit?* ———

VOSSITATOR.

Erasmi Roterodami in Comm. de conscribẽdis epistolis vox est Censoria noua: sicut & Vossitatio, & Vobissatio, ineptæ rei ineptiora vocabula, in quibus & insolentissimis titulis elogiisq; oratio non secus atque in salebris quibusdam abhęrescens omnem fere gratiam summo cum fastidio amittit. Quo minus virtutis & sapientiæ est hoc seculo, eo plus ambitiosorum atq; inanium

inanium titulorũ extitit, qui ludibria potius, si cũ re conferantur & veritate, q̃ honorificæ appellationes videri queant: Est ea seruitus ingenuis animis & puri sermonis studiosis grauissima & molestissima: sed tamen his moribus τᾶν φιλαύτων & ἀλαζόνων ἄφυκτος, id est ineuitabilis, vt si secus loquare vel scribas, aut rusticus & inurbanus, licet nomen tibi etiam sit Vrbano, aut contumeliosus habeatis. Dominationes vestras remitto ad Priscianum vapulãtem Frischlini.

VOX.

In Musica. Vocum aliæ sunt Vnisonæ, aliæ Consonæ, aliæ ἐμμελεῖς (concinnæ). Vnisonæ seu æquisonæ sunt, quæ simul pulsæ vel cantatarum vnũ ex duobus sonum efficiunt, seu quando duæ vel plures voces mouentur in vna claue, vt Diapason & Disdiapason.

Consonæ sunt, quæ compositum & consonantẽ sonum reddunt, vt sunt Diapente, & Diapente cum Diapason, item Disdiapason cum Diapente.

Emmeles sunt, quæ cum consonæ non sint, consonis tamen proxime assistũt, vt sunt tertiæ, sextæ, & reliquæ imperfectæ consonantiæ.

Vox est aut non modulata, aut modulata. *In Dramatibus.* Non modulatam veteres dixerunt asslàm: talis est histrionum Comicorũ & Tragicorum, quorum illi socco, hi vero cothurno pedes tecti in Scenam prodibant.

Modulata est naturalis, vt ipsius Chori in Dramatibus; vel Artificialis, vt eorum, qui modos faciebant tibiis. Zuingerus Volum. 1. l. 3.

Vox animi conceptibus declarandis est instituta.

In Philosophic. & Logic.

Vox est:
- Significans:
  - Significans appropriate, vt Scribit.
  - Consignificans, vt Bene.
- Adsignificans, προσσημαίνουσα, id est secunda quadam ratione significans, vt Nomen, Verbum, Deus viuit, compositio est duarum vocum Nominis & Verbi.

Etymologia est prior pars Grammaticæ de singulis vocibus, non de τῷ Homo & Amo, sed de τῷ Nomen & Verbum. ex. gr.

Non vox Homo de voce Socrates prædicatur, sed species de indiuiduo, quia humanitas est in eo (vt res in re) Scal. ex. 307. s. 22.

Sic partes definitionis non sunt animal & rationale, sed Genus & Differentia. Vide vocem VERITAS.

Vocum notitia consistit in:
- Significatione.
- Notione.
- Definitione.

Vocis, qua vsurus es, legitima significatio petitur ex eius Linguæ peritis, qui talem vocem constituerunt, vt è Græcis, Latinis, Arabibus, Chaldæis, Assyriis, &c. A singulis proprius suarum vocũ vsus discendus.

Notio est communis animi conceptus, quem omnes homines habent non tãtum de significatione vocis, sed etiam de rei per vocem significatæ natura, vt de sanitate hanc omnes habent notionem, quod omnes tunc se sanos appellant, cum solitis funguntur actionibus; De morbo, quod partem, quæ munus suum obire nequit, ægrotam esse putant. De medico, quod eum medicum esse arbitrantur, qui nouit arte hominum morbos propulsare: Notiones nisi sint æquales rebus, falsum creant. Scal. lib. 1. de plantis, & Schegk. 1. Top.

Definitio est rei per vocem significatio, declaratio perspicue & breuiter per

proximas rei constitutrices causas facta, vt morbus est affectus præter naturam, actionem lædens primo & per se. Differt à notione: hæc enim in cuiusq; plebei animo versatur, sed Definitio à solis eruditis constitui potest, quippe qui proprium definiendi rei genus & propriam formam norunt. Intellige igitur hic definitionem essentialem, quæ & absolute definitio dicitur, non descriptionem.

In Musica voces sunt fictæ syllabæ, quib. cantus effertur. Ex his sunt superiores tres, inferiores totidem.

VVLGVS.

Non est hoc notum in vulgus, quod vulgi appellatione non modo fex hominum, seu plebs, sed sæpe Magnates cõtinentur, si nihil supra vulgum aut carnem sapiant. Ita accipitur in hoc disticho Benedicti Ariæ Montani in Dauide suo:

In tenebris iaceat vulgo non agnita virtus,
Extabit tandem vindice fulta Dei.

Et cum dicitur sapientum documenta contemnit, non sequitur aut obseruat vulgus, groß Hanns vnd klein Hanns. Matth. Bergius in explicat.3. opinio vulgaris & vulgi est πολλῶν δόξα, hoc est, non tantum ignobilis multitudinis, sed etiam claro illustriq; genere natorum virorum, sed non accurate philosophantium, seu res non penitus expendentium. Itaque vulgus opponitur Sapientibus, vt; De commodis & incõmodis naturæ aliter longe iudicat vulgus, id est, rudes homines; aliter sapientes (*quibus melior sententia cordi est.*) Sententia quo est à vulgo remotior, eo calumniæ propior, Scaliger.

VVLT.

Ab Aristotele sæpe accipitur pro solet vel Debet. Lib.3. de moribus. τὸ δὲ ἀκούσιον βούλεται λέγεσθαι. l.2. Physs. βούλεται γὰρ οὐ πᾶν εἶναι τὸ ἔσχατον, ἀλλὰ τὸ βέλτιστον τέλος. Non.n. omne extremũ finis dici debet, sed id demũ, quod est optimũ. Rhet. 2. βούλεται ὁ κατηγορῶν βελτίων εἶναι τοῦ φεύγοντος, Accusator videtur debere esse melior reo. Lib.5. Eth. de numo, βούλεται μένειν μᾶλλον, Manere firmus & stabilis magis solet natura. Et, ὁ δικαστὴς βούλεται εἶναι οἷον ἔμψυχον τι δίκαιον, Nihil aliud videtur esse iudex quam ius quoddam animatum. Top.6. τὸ δὲ γένος βούλεται τὸ τί ἐστι σημαίνειν, Genus autem videtur (vel debet) quid res sit significare. Lib.8. Eth. πατρικὴ ἀρχὴ βούλεται ἡ βασιλεία εἶναι, .i ad patriam potestatẽ videtur proxime accedere regnum. Dionys. Lambin. in Annot. in 1. Eth. Arist.

Scaliger Vult & Recusat aliquando tribuit inanimis per translationem. Ad vnius conflationem haud recussant coire, coexistere qualitates. Ex. 12. s.4. Et: Nullus gradus frigiditatis cum vllo gradu calidi societatem inire vult in mistis fortuitis. Ab anima motus esse vult, in ea esse nõ vult. Scal. ex. 307. s.5.

Gaudet pro vult Græcismus est, vt;

Decipier mundus duciq; per auia gaudet,
Die Welt will betrogen sein.

LITERA B.

BALSAMVS.

Alsamum in βοτανολογίᾳ est arbuscula odoratissima in Iudæa sola nascẽs, Plin. l.12. c.15. Opobalsamũ idem vocat succum balsami.

Balsamus Chymicis generaliter est 1. quicquid corpus vel viuum vel mortuum à putredine conseruat.

2. Quoduis oleum distillatum & exaltatum, id est, ad summum puritatis gradum adductum.

3. Omne illud quod celeriter sanat.

Specialiter est tẽperatissima quædã Substantia, salis interioris liquor ἀφροφυ-

λαχ'ικός, id eſt, tuto & potenter à putrefactione præſeruans: Alias, Naturæ corporis gluten temperatiſſimum.

Balſamus naturæ à Chymicis appellatur ſulphur vnum ex tribus illis omnium rerum primis, oleoſum illud, quod ardet, principium formatiuum partim aerium, partim igneum & ætheriæ naturæ particeps, per quod virtus rebus ineſt. Paracelſus etiam ſal & liquorem Mercurialem vocat balſamum.

Balſamus igitur eſt Externus, vel Internus. Externus habetur in ſignific. general. Internus in ſpeciali.

BARBARVS.

Omnes qui craſſe loquuntur, Barbari vocantur, quales olim habitæ fuerunt omnes nationes præter Græcos. Itaque hi quoque Barbari dicti ſunt, qui non perfecte Græca pronuntiabant, vt Cares populi, quos Homerus vocat βαρβαροφώνυς. Vide Strabon. l. 14.

Romani etiam Barbaros vocabant alias à ſe gentes, è quibus nemo recipiebatur in ciuitatem Romanam.

BASIS, βάσις.

Baſis eſt ſolum, quod aliquid ſuſtinet. Sic Cicero vtitur. Sic enim inquit: Statua ablata, baſim tamen in foro manere voluerunt.

In Geometria Baſis Trianguli dicitur Latus, cui crura innituntur.

Baſis Græcis oratoribus eſt concluſio, & tanquam ἐπίλογος μερικὸς exordii. Valent. Erythræus.

In Muſicis Baſis Symphoniæ dicitur vox infima.

BEATITVDO.

Beatitudo eſt commune πρός τι.

Principaliter Beatitudo eſt bonum ſufficiens, hoc eſt excludens defectum vel indigentiam: eſt bonum completum, id eſt, excludens imperfectionem ſeu diminutionem, eſt bonum vltimum. Excludens itionem & πορείαν, id eſt, deſtinationem ad aliud. *Vltimatū, Tendentiū ordinabilitatē Barb.*

Deinde Beatitudo idem eſt quod fœlicitas priori ſubordinata, qualis eſt externa, vt εὐτυχία, cui opponitur δυςυχία. *Perfectio naturæ intelligentis, qua fruitur ſummo bono.*

Beatitudo interdum accipitur pro coniunctione cum obiecto perfectiuo externo, vt eſt Deus, vel pro fundamento proximo huius coniunctionis.

Diſtingui etiam poteſt Beatitudo in beatitudinē ſimpliciter, & ſecundū quid.

Beatitudo ſimpliciter eſt perfectio ſecunda immediate coniungēs obiecto perfectiuo nobiliſſimo. Secundum quid, eſt perfectio ſecunda coniungens obiecto minus nobili perficienti.

Perfectio ſecunda, dico, ad differentiam primæ. Exprimitur autem ſecunda per hoc, quod eſt bene eſſe: Bene autē eſſe præſupponit bonitatem primam alicuius, cui bene ſit.

Deniq; Beatitudo vel dicit bonum ſolitarium, vel a aggregationem omnium bonorum ad beatificabile pertinentium. Sic Boet. 3. de conſolat. Beatitudinem dicit eſſe ſtatum omnium bonorum aggregatione perfectum. *a Complexionem dicit Cicero.*

Priori modo dicitur proprie in Theologia & Ethica, vbi docetur beatitudinē conſiſtere in operatione: vel in coniūctione immediata ad ſummum bonū ſeu ſupremum appetibile beatitudinē conſiſtere completiue, in ipſa autem operatione proxime fundamentaliter, id eſt, tanquam in proximo fundamento.

BEATVS.

Beatum eſſe eſt ſumme ſibi bene eſſe. Scotus l. 4. diſt. 49.

Beatitudo (finis ſatians appetitū)
- Obiectiua, Increata, DEVS, obiectum beatum faciens, ad quod percipiendum anima noſtra ordinata eſt.
- Formalis, vt informans, creata, optima hominis operatio
  - Cognitio ſeu viſio DEI.
  - Delectatio ex viſione DEI.

F. Scalig. exercit. 307. sect. 26.

Beatitudo { In subiecto, quæ subiectum facit beatum, Participata. / Quæ neq; est in subiecto, neq; subiectum vllum.

Beatus & Felix Aristoteli differunt. Nam Sapiens, qui vere est beatus, quod rerum causas cognoscat, potest esse in aliis rebus infelix. Contra, Tyrannus qui felix est opibus, non est beatus. Aristoteli Beatus est, εὐδαίμων, Felix εὐτυχής, εὐδαιμονία Beatitudo, εὐτυχία, Felicitas.

Sed Platoni etiam Felices opibus aliisque rebus beati dicuntur. 3. de legib. Filios Regum Persarum vocat εὐδαίμονας καὶ μακαρίους, id est beatos, & addit rationem, quia nullius indigeât, ἐπιδεεῖς ὄντας οὐδενός. Contra l. 2. de legib. ita ait: Felix ille est, εὐτυχής, cui contigit in senectute, vt sapientiam assequatur verasq; opiniones. Dat igitur Plato commutatione quadam vocum εὐτυχίαν sapientiæ, & εὐδαιμονίαν Felicitati. Herodotus quoq; de Corintho florente opibus dixit, l. 3. Κορίνθου τῆς εὐδαίμονος βασιλεύς. Recte igitur Virg.

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Prudētius accedit his 2. cōtra Symmach.

O felix nimium sapiens, & rusticus idem.

Non enim, vt inquit Libauius, exigua pars sapientiæ pertinet ad agriculturam.

BELLVM.

Bellum est à Duello, quod inter duos fit.

Sic Bis à duis, vel Græco δίς. Sunque hæc Synonyma.

Per duos autem intellige tum duas personas, (hęc autem est monomachia) tum duas partes.

Ab Historicis & Politicis pro prælio vel pugna seu impugnatione violenta, quę fit gladio & armis, vel pro toto militiæ tempore accipitur.

Improprie pro lucta, certamine & pugna vel reali, quæ est inter rationem & affectus seu appetitum sensitiuum, de qua Ethic. lib. 7. inter carnem & Spiritum, de qua Theolog. ex Epist. ad Rom. 7.

(*Bellum cum vitiis, pax cum mortalibus esto:* Der Sachen Feindt/deß Mañs Freundt.)

Vel inter aliquos dissidentes sententiis, πραγματομαχία, vel verbalis, quæ fit verbis, λογομαχία, Picus in l. de Ente: Hic Auicennæ cum Auerroe magna bella pugnata: sed parua in re discordia, Sic dicitur Bellum Theologicum, & Gigantomachia inter Theologos, & inter quæ pugna contradictoria est, ea dicuntur dissidere inter se πολέμῳ ἀσπόνδῳ, id est, pugna irreconciliabili, quale dissidium imperiti tribuunt Theologiæ & Philosophiæ. Bellum dicitur esse inter mentem & manum, cum quis aliter scribit, quam sentit, de quo hoc, ἄλλο χείρ, ἄλλο νοῦς. Ex Matthæo Slado.

Proprie ergo pugna seu certamen, μάχη, & Bellum, πόλεμος, differunt vt Genus & Species.

Bellum Politice acceptum est Iustum vel Iniustum. Bellum Iustum deposcit authoritatem, legitimam causam, intentionem rectam, iustum moderamen.

Authoritas est Iuris vel Iudicis.

Iuris authoritas interuenit, dum bellare concedit ius humanum, naturale, diuinum.

Authoritas iudicis interuenit dum bellum geritur de mandato Principis vel Ecclesiæ.

Princeps intelligatur, qui non habet superiorem, vt Rex, Imperator.

Causæ iustæ sunt Defensio, Correctio, Recuperatio.

Defensio est legum humanarum ac diuinarum, patriæ ac hominum.

Corre-

Correctio est coërctio malefactorum, & iniuriarum, vel eorum, qui hanc negligunt aut iniuste impediunt. (Ita bellum iusta pœna est.)

Recuperatio est iniuste ablatorum & detentorum.

Intentio recta ex amore procedit DEI, proximi, virtutis, pacis, iustitiæ, nō vt moueatur bellū ex ἀτάκτῳ πάθει. Absit nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, implacatus animus, feritas rebellandi, libido dominandi, August.l.22. contra Faustum.

Iustum moderamen in eo est, ne aut innocentes lædantur, aut nocentes plus iusto; vt etiā promissa hosti seruentur.

Bellum (iustum) diuiditur in defensiuū & vindicatiuū. Distributio est ex causis impulsiuis, nō è finalibus. Nam impulsiua causa belli suscipiendi est vel defensio, vel vindicatio necessaria & legitima. Sed finis eius est pacis publicæ conseruatio, vel amissæ recuperatio. Itaque hæc distributio esset è Finibus: Bellum est pacis Conseruatiuum (συντηρητικὸν) vel Recuperatiuum, (ἀνακτατικόν.)

BIFORME, Δίμορφον.

Biforme in Physicis est quod habet duas formas, vt mistum genus corporum seu corporatarum rerum, quod παρὰ φύσιν est. Sic Satyri & Panes dicuntur biformes, & similia monstra.

Bifrons est biformis Græcis etiam.

Oratio etiam, tam soluta, quam ligata, aliquando biformis dicitur, quod duplex habeat εἶδος.

In Grammatica Mauritiana Biforme Verbum dicitur, quod in vtraq; forma seu diathesi flectitur, vt amo amor, flecto flector. Vniforme ei opponitur, nempe quod in altera tantum flectitur; vt volo, sedeo, curro, prandeo, loquor.

BILIS *Terminatio.*

In Philosophia in BILIS significant
- Actiue, impeccabilis, Risibilis, Spirabilis.
- Passiue, Insolubilis, Visile apud Scalig. pro visibile.
- Vtroque modo; vt intelligibilis, sensibilis, rationabilis, penetrabilis.

Risibile Philosophis Latinis est vi ridendi præditum, Græce γελαστικὸν, γελαστὸν vero & γελοῖον sunt ridiculum, risum mouens seu concitans, & risu dignum.

Intelligibile, quod habet vim intelligendi, νοητικὸν: Quod intelligi potest, νοητόν. Sed posterior significatio est frequentior.

Sensile 1. quod habet vim sentiendi. 2. quod sensum mouet, αἰσθητικόν. 3. quod sub sensum cadit, vel quod ex iis, quæ sentiuntur, hauritur, αἰσθητόν.

Nulla creatura per naturam potest esse impeccabilis (ἀναμάρτητος) nisi sit assumpta à Supposito diuino. Scot.

Rationabile animal pro rationali, & Rationabile pro eo, quod est, ratione ostendi potest. Laurentius Valla Latinitatis seueriſſim' censor cap. 26. l. 6. docet pro eodem accipi Rationabile, Rationale; Exitiabile, exitiale, sensile & sensibile, hocq; confirmat versu Lucretii:

Ex in sensibili ne credas sensile gigni.

Et addit, eiusmodi nomina etiamsi nonnunquam ad actionē referantur, passiuę tamen potius significationis esse, adeo vt sensibile vel sensile Lucretii dictū existimet eadem licentia poetica, qua illud Vergilianum, Penetrabile frigus adurens, pro penetrante. Vide defensionem Iacob. Carpentar. cont. Talæum.

Sensibile actiue acceptum vocant etiam sensuale, eiq; opponunt intellectuale. Sic animam sensualem & intellectualem dicunt.

BIS dicere.

Bis dicere, & Bis prædicari differunt. Nō est inanis repetitio, si idem bis dicitur, sed si idem sæpius prædicatur. Tum demum eorundem repetitio vituperāda est, cum eundem in finem & eodē modo aliquid repetitur. Cum autem diuersum in finem & alio modo idem dicitur, vituperari non potest. Verbi gratia, si dicam in Topicis ex omnibus causarum generibus possunt confici probabiles ratiocinationes; & in Sophisticis ex omnibus quatuor causarū generibus existere fallaces conclusiunculas, non est inanis repetitio. Hauenreut. in prolegom. organ.

In disciplinis tamen per præcepta docendis præstiterit & artificiosius fuerit generalia generaliter & tantum semel docere, postea vero in speciebus intelligi. Ramei in Lege Reciprocationis. *De communibus generalibus vna Doctrina sufficit.*

BONVM,

ἀγαθὸν, καλόν.

1. Accipitur Bonum vel Bonitas pro eo, quod cuiq; conueniens est, ideoque est appetibile. 2. Pro perfecto (vel perfectione) id est, eo, cui nihil deest, siue simpliciter, siue in certo aliquo genere.

3. Bonum:
- Incommutabile per se & sua natura & essentialiter. Summum seu primum, quod ex se bonum est.
- Participatione incōmutabile. Particulare, quædā summi boni participatio. Plotin. Enn. 6 l. 7. c. 19. Ἀγαθοειδὲς imago summi boni.

Seu ἀγαθὸν est Ipsū τὸ δ' ἐστι τι εἶναι, seu ὅπερ αὐτὸ αὐτοαγαθὸν, vt DEVS est ipsum bonum κεχωρισμένον (separatum) ἀνενδεὲς (nō indigēs) & prorsus simpliciter Bonum, nō aliquid in aliquo bonum, nō τόδε ἐν τῷδε.

1. Hoc ab alio non habet rationem Bonitatis, sed alia propter ipsum dicuntur bona.
2. Hoc nullo alio adiuncto per se bono fit melius.

Vel est participatum, vt εὐδαιμονία, ἀρετὴ & τάξις, Beatitudo, virtus & ordo sunt bona hominis.

Basilius M. ἀρχηγενόμενον ἀγαθὸν vocat bonum originale, iustitia originalis & conuersatio ac copulatio hominis cū DEO, cui ex aduerso respondet ἐπίκτητον.

Platonici per mentem ἀγαθοειδῆ, imaginem summi Boni intelligunt Filium DEI, Diuinitatis speculum: quia qui videt hanc mentem, inquit Paul. Scalig. l. 4. ad amussim videt ipsum patrem ac Bonum.

Generalia bona in rebus à Deo factis sunt:
- Modus.
- Species. c. 1. De Natura mali.
- Ordo.

Bonum:
- Simpliciter, Purus actus sine admixtione potentiæ; Cuiusmodi est Deus.
- Composite, Compositum ex subiecto & perfectione, vt Homo virtute præditus.

In primo nullo modo malum esse potest. Secundum mali capax est, subiecti ratione.

Bonum id quodcunque conueniens est:
- Vniuersale seu summum, seu primum, quod ex se bonum est.
- Particulare, quædam summi Boni participatio. Plotin. Enn. 6. l. 7. c. 19.

Hoc formaliter Bonum est. Appetibilitas est eius propria affectio.

Bonum tripliciter dicitur. 1. Est ipsa rei perfectio. Sic acumen visus est bonũ oculi, quia est oculi τελειότης. 2. Res ipsa habens suam perfectionem, vt homo humanitate præditus vel scientia. 3. Ipsum subiectum ἐν ᾧ, quatenus est in potentia ad perfectionem, vt anima ad scientiam, *seia* oculi ad acumen visus. Iohan. Scharpius l. 1. de peccato, c. 1. Bonum primo modo sumptum priuatur per malum. Ideo in tali bono malum esse nequit. In secũdo malum esse potest, tolli enim potest perfectio, vt visus tollitur cæcitate.

Bonum est causa mali ex accidente, non ex se, id est, omne malum fit à bono per accidens & præter naturæ intentionem. Malum culpæ est à libera voluntate Angeli & Hominis. Malum pœnæ à DEO.

Scholiastes Epistolar. Dionys. Areopag. Interdum bonitas non dicitur absolute, sed contracte atque participate. Ita Deus est super Bonitatem: Interdum intelligitur bonitas incontracta, imparticipata, cum dicitur, Nemo bonus nisi vnus DEVS.

Bonum dicitur in duplici ratione, aut prout terminat motum & desiderium agentis: ita finis rationem habet: aut prout agentem inclinat ad agendum: Ita competit processui rerum à principio. Albert. Magn. in expos. cœlestis Hierarch.

Bona { Generalia in rebus à Deo factis { Modus, Species, Ordo — 1. cap. de natur. Mali August.; Specialia, vt Lux, Tenebræ. }

Daniel. 3. in hymno trium puerorum: Etiam lux & tenebræ laudant DEVM, id est, eius laudem in bene considerantium cordibus pariunt, cap 16. de Natura Boni aduersus Manichæos, August.

Bono opponitur Malum, *quod est destructio vel ordinis diuini, vel naturæ diuinitus conditæ*. Illud malum culpæ, Hoc malum pœnæ dicitur. Illud malũ turpe, hoc malum inutile vel molestum ac insuaue nocensq; dicitur.

Turpe.] quod discrepat à norma in mente diuina, vel non congruit cum recto iudicio rationis.

Definitio.

Mala (vt nocentia) possunt esse materialiter bona; quia materia à Deo creatà est, ideoque res bona. Sic cicuta bona est, etsi post lapsum noceat homini: quæ tamen & sacro igni medetur. Idem de aliis venenis iudica.

Bonum quod { Priuatur per malum. Substernitur malo. Agit { Per se. Per accidens. } }

Vsus.

Neq; actus, neq; potentia est causa mali. Bonum est actus & potentia. Ergo nullum bonum est causa mali. (Intellige malum culpæ:) Hæc obiectio est apud Thomam Aquinatem contra sententiam, Quod bonum sit causa mali, quatenus deficiens bonum est & agens per accidens. Ea vt soluatur, distinguendum est inter bonũ, quod priuatur, quod substernitur, & quod agit. Causa per accidẽs mali nec est bonũ, quod priuatur per malum: nec bonũ, quod substernitur malo, de quibus

obiectio: Sed bonum, quod est agés, hoc nimirum dum introducit vnam formam, priuat aliam. Hoc bonũ deficiens est, quatenus in voluntate spectatur defectus ante Electionem deficienté, qua eligit secundum quid bonum, quod est simpliciter malũ. Dico autem deficiens, quia boni ad deficiendum aptitudo, vt ita dicam (Barbari dicunt, Boni defectibilitas) non est sufficiens causa, vt malum sit in actu, sed bonum defectum habens in actu.

Bona humana Oratores in Doctrina generis demonstratiui faciunt Externa, & Interna.

Externa vocant fortunæ, quibus subiiciuntur honesta patria, nobilitas generis, honesta educatio, honestum genus vitæ, diuitiæ, amplitudo & gloria, Honor, gratia, authoritas, amicorũ multitudo & præstantium copia, liberorũ felicitas & multitudo, felix coniugiũ, libertas, placidus ex hac vita exitus, casus, qui post mortem sequuntur, & similia.

Interna bona nominant Bona Naturæ, quæ sunt partim corporis, partim animi.

Corporis bona sunt bona valetudo, formę dignitas, vires corporis & robur, vigor in singulis ætatibus, vegeta senectus, multi ætatis anni, sexus ratio, agilitas membrorum, industria in equitando, currendo, luctando, & similibus corporis exercitiis.

Animi vero bona partim sunt διανοητικά, partim προαιρετικά, partim παθητικά.

Διανοητικὰ sunt, quæ in mente sunt collocata, vt præstantia ingenij, rectitudo iudicij, firmitas memoriæ, doctrina, prudentia, sapientia.

Προαιρετικὰ sunt virtutes, quarum enumeratio & catalogus commodissime ex Decalogo sumitur.

Παθητικὰ sunt affectus heroici; vt vis misericordiæ, φιλοστοργία erga coniugẽ, liberos, parentes & propinquos, zelus.

Eodem prorsus modo mala, ex quibus vituperatio sumitur, discerni possunt: Contrariorum enim eadem est ratio.

Bona cum gradibus ipsorum considerantur 1. Singula, vel Vniuersa. 2. In se vel comparate.

Vsus distinctionis.

Res possunt dupliciter considerari.

Aut ἁπλῶς, vt sunt in sua natura: Aut συγκριτικῶς per comparationem ad finem vniuersi. Si priori modo consideretur, ita quidem bona est à bono, vt tamen possit esse melior. Sin secundo modo, id est, collatione ad finem, τοῦ παντὸς, quod est bonum (vt in exercitu) non æqualiter ab omnibus participatum nõ potuit quid melius fieri. Sicut sonus mediocris seu acutus est quidem melior, quam grauis, sed tamen harmoniam faciunt si coniungantur hi soni: in qua si vnus grauior vel acutior efficeretur, fieret dissonantia. Similiter si res inferior in Vniuerso fieret æqualis superiori, licet ea in sese melior esset, fieret tamen dissonantia in toto systemate seu vniuerso, & quia vt dicitur à Philosopho in Ethicis bonum Vniuersitatis, Collegij, vel gentis melius est bono hominis, vt vniuersum esset optimum, secundum regulam mensuramque sui finis, fecit Deus res quasdam, quæ aliis bonitate essent inferiores. Vnde Augustinus: *Bona* sunt, quæ condidit DEVS, etiam *singula, simul autem vniuersa valde* bona. Ad obiectionem retundẽdam vtilia hęc sunt sequentem. DEVS aut meliora facere nequiit his, quę fecit, & ita est Impotens seu potius non omnipotens: Aut nesciuit, & ita ignorantia in eum quædam cadit: Aut noluit, & ita inuidus est. Hæc autem omnia sunt à Deo remotissima. Ergo vnumquodq; fecit optimum.

Non est inuidia, si Deus non dat rebus ea, quorum potentia ipsarum non est capax.

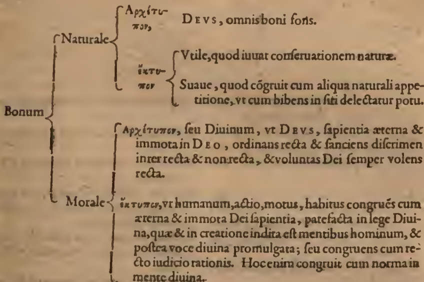
Resp-

Resp. Optimi non est optima facere singula, sed vniuersa simul meliora, cum bonum omnium vnum sit melius quam vnius.

Vnumquodque tamen facit bonum, vt potest fieri pro capacitate materiæ vel potentiæ, quæ iniacet in opere Dei, licet non præiaceat (vt loquitur Albert. M.) sicut dicit Philosophus, optimum coriarium esse, qui facit ex quolibet dato corio meliorē calceum, qui quidem potest fieri. Sed diuersa dispositio materiæ est ab ipso vt ab agente omne bonum vniuersi. Solutio hæc est Alberti. Obiicitur etiam: Melior fuisset natura hominis, si talem fecisset Deus, quæ nec mori, nec peccare potuisset, August. Respondet hic Albertus Augustinum intellexisse meliorem futuram fuisse hominis naturam in se quidem, sed non quoad finem vniuersi.

Bonum & Malum cadunt sub Actionem & cognitionem, sed alia atq; alia ratione. Sub actionem [a] prout re ipsa sunt, & ea ratione bonum & malum proprie appellantur. Sub cognitionem, [b] quatenus animo concipiuntur. Zabar. l. 1. de Natur. Log. c. 13.

[a] *Secūdum esse reale.*
[b] *Secūdum esse cognitum.*

Sic Lex ἀρχέτυπος & prima seu πρῶτον νόμιμον Empedocli est ipse Devs, ordinans omnia in hominum mentibus & in tota natura.

BONITAS.

Bonitas aut οὐσία est, aut accidens. οὐσία vt Devs, αὐτὸ ἀγαθὸν, Bonum simplicissime ipsum. Accidens, vt Qualitas.

Bonitas creaturis data est qualitas, quę admittit ἄνεσιν καὶ ἐπίτασιν, id est, magis & minus, non autem οὐσία, quæ magis & minus respuit.

Bonitas, quæ est essentia seu bonum entitatis, nō est in aliquo aliquid, nec est vllius particeps contrarii.

Bonitas, quæ est qualitas, est in aliquo vt Bono, & cōtrarium habet malum. Priuatio Boni fundatur in aliquo bono.

Sic Scaliger: Bonum Entitatis non habet contrarium: est enim eadem cum ipsa entitate: omne igitur Ens Bonum est, quatenus Ens. *Bonū transcendēs seu Entitatiuum.*

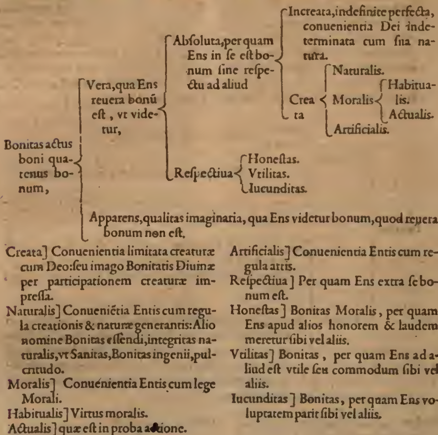
Bonitas est Independens, Devs, vel Dependens, participata. Illa perfecte

& simpliciter bonum dicitur; Cuius proprium est etiam malis dextre beneque vti, omniaque in orbem & τάξιν perfectæ iustitiæ redigere.

Bonum independens est αὐταρκὴς, id est, aliud extra se bonum non quærens, sed in se ipso acquiesces perfectissime.

De Bono Dependente est illud: Creatum Bonū est permutabile malo, quod (malum) sine bono subsistere nequit.

Bonitas etiam accipitur à Philosophis pro perfectione, Bonum pro perfecto, id est, eo cui nihil deest, siue simpliciter, siue in certo aliquo genere.

Creata] Conuenientia limitata creaturæ cum Deo: seu imago Bonitatis Diuinæ per participationem creaturæ impressa.

Naturalis] Conueniētia Entis cum regula creationis & naturæ generantis: Alio nomine Bonitas essendi, integritas naturalis, vt Sanitas, Bonitas ingenii, pulcritudo.

Moralis] Conuenientia Entis cum lege Morali.

Habitualis] Virtus moralis.

Actualis] quæ est in proba actione.

Artificialis] Conuenientia Entis cum regula artis.

Respectiua] Per quam Ens extra se bonum est.

Honestas] Bonitas Moralis, per quam Ens apud alios honorem & laudem meretur sibi vel aliis.

Vtilitas] Bonitas, per quam Ens ad aliud est vtile seu commodum sibi vel aliis.

Iucunditas] Bonitas, per quam Ens voluptatem parit sibi vel aliis.

Bonitas { Prima, Naturalis, nulli innitens, οὐσιώδης.
Secunda, Accessoria, quæ sine illo stare nequit.

Bonitas alia est rei, quam habet cum primum est, Naturalis hæc bonitas, quæ esse indiuidue insequitur, & est fundamentum ac basis reliquarum bonitatum: de hac est Axioma: Vnumquodque quod est, eatenus est bonum, quatenus est. Alia huic adueniens, quæ eam perficit & exornat. Aliud bonum est Humanitas, qua homo est homo: aliud bonum est sapientia,

ria, qua non iam homo est, & qua non fit homo, sed qua homo sapiens euadit, sicut & hæc aliud & illa aliud ens est & dicitur.

Sicut ergo omnia appetunt esse, sic etiam omnia appetunt bonum, & vicissim: & primo quidem appetunt eam bonitatem, quæ esse naturale consequitur; deinde alias φιλογενεσίας, quia prima illa eis non sufficit, cum requiratur ad bene esse.

BONVM ET ÆQVVM.

Bonum & æquum ab antiquis Politicis simul vsurpantur seu coniunguntur, vel κατὰ συνωνυμίαν seu ἐκ παραλλήλων, vel vt differant, ita vt bonum nos, æquum spectet alios, (quod non placet)

Est autem Bonum & Æquum ius oppositum vel duriori, vel iniquitati, quod patet ex hoc Terentii in Adelph. Num ipse durus es præter æquum & bonum. Ius non illud quidem lege comprehensum seu legitimum, vt vocat Aristoteles, sed legitimi iuris quædam emendatio, ἐπανόρθωμα τοῦ νομίμου, mitigatio quædam iuris, in eius qui iudicat conscientia & prudentia posita. Siquidem cum Lex posita sit in vniuersum, sint autem quædam, de quibus vniuersim caueri non potest: Lex tamen nihilosecius καθόλου loquitur necessario, tametsi id prorsus recte fieri non queat. Sed videlicet Lex id, quod plerumque verum est, amplectitur, errati ipsa sui conscia: quanquam id non legis, aut legislatoris, sed reiipsius peccatum est. Sic enim natura comparatum est, vt omnia quæ aguntur, legis præscripto constitui non possint. Hanc iuris scripti emendationem bonum & æquũ, & ἐπιεικὲς δίκαιον vocatur (Arist. 5 Ethic.) ius autem scriptum ἀκριβοδίκαιον, h. e. summum, exactius, rigidius.

Bonum & æquum non ex vi verborum, sed ex interpretatione & voluntate scriptorum est.

Verbi tamen etiam nonnunquam *laqueo capitur æquitas*, nempe cum aucupamur eam non ex scriptoris sententia, sed ex verbis scripti. Ioh. Tislin. in commen. pro A. Cecinna.

Æquitas in 1. Agraria animi moderationem & simplicem apertamque bonitatem significat. Petr. Ramus.

Cum veteres dicebant, Cui Bono, Vtile intelligebant.

BONVS DOLVS.

Dolus bonus in Politicis solertia quædam est laudabilis, qua hostes maxime decipiuntur, & amici plurimum iuuantur. Strategemata hæc sunt. Scaliger vocat versutias, id est, calliditates imperatorias. Alii vocant calida & callida consilia, ac referuntur ad Prudentiam obliquam. Vid. Lips. l. 5. Pol. c. 17. Petr. Mart. Class. 4. Loc. Comm. c. 16. Zuinger. vol. 7. Theatr. l. 3.

In Medicina bonus dolus est, cum Medicus reluctantem ægrum & inuitum, nihilque tale cogitantem vel secat, vel vrit, vel purgat, vel quid aliud agit. In Thesibus Politico-Medic. Frid. Pierii.

Opponitur dolo bono dolus malus, quo pertinet adulteratio mercium, & crimen stellionatus, de quo Lex est Plat. l. 11. de Leg. manans ex fonte naturalis iuris, qui est sine dolo bene agier & sine fraudatione, &c. Lex longiuscula videatur in Platone.

Dolus malus] malitia cum simulatione pronitatis & boni viri.

BENE.

Bene accipitur Generaliter & Specialiter. Generaliter, vt bene habere dicatur, qui honestus est, qui pulcer est, qui bene valet. Specialiter, vt sit idem, quod Beate, vt, O quã bene habet ille, id est, quam beatus est. Conrad. Pellican. in Paraphras. Psalter. Bene pro valde, vt bene longa oratio ex aliis notum est. εὖ ἔχειν καλῶς ἔχειν.

Bene viuere interdum est Beate viuere,

honeste seu cum virtute viuere. In Plat 1. Alcib. εὐδαίμονες dicuntur οἱ πράττοντες. & 4. Pol. μακάριος & εὐδαίμων dicitur εὖ ζῶν. Interdum est luxuriose voluptarieue viuere, & ita opponitur beatæ vitæ. Sic accepit Cic. 2. de fin. cum ait: Hos asotos bene quidem viuere, at beate nunquam dixerim. Sic Francisc. Sylvius in comm. pro Rege Deiot. Bene viuere est *honeste viuere*, iucunde & feliciter.

BREVE.

Breue aut est simpliciter, aut comparate.

Simpliciter, vt cum dico, aliorum animantium vita breuis est, aliorum longa.

Comparate, vt cum ait Hieronymus l. 2. in Ierem. Laudante Trithemio: *Nihil longum, quod finem habet; æternitati comparatum omne tempus breue est.*

In Geometria Linea breuis etiam longitudo est, & dicitur à Ramo in Geom. magnitudo longa.

Alias breue respectum habet ad longum, teste etiam Scaligero.

In Oratione spectat modo verba, modo res.

BVXEVM.

Buxeum (πύξινον) est ex buxo factum, vt frumentaceum, quod ex frumento factum est, aliud est frumentarium.

Buxeus (πυξοειδὴς) color est, qui imitatur colorem buxi. Estq; dilutior luteo, qui est auroræ, & oui vitelli. Naso:

Pallidus buxo corpus amantis erat,

(Quia à pallido buxi color non multum abest.) Scaliger eum ponit inter colores, qui post flauum ad fuscedinem vertunt, Ex. 325. s. 12.

LITERA C.

CABALA.

IN specie significat antiquam quandam traditionem seu doctrinam Hebræorum per successionem propagatam & receptam, continentem abditum sensum elogiorum Dei, doctrinam secretiorum DEI, legis diuinæ mysteriorum.

Generatim significat quamq; scientiam secretã seu rei secretæ & mysticæ, qualis est ea, quæ de virtutibus rerum superiorum, quæ sunt supra Lunam, quę est pars Magiæ Naturalis suprema. Itaque quodq; ἀπόρρητον, ℘ occulta via alicunde habetur, dicitur haberi per Cabalam. Origenes author est Moysi speciatim (huiusq; similibus Prophetis) & ab eo 70. sapientibus cõsiliariis, seu senioribus à Mose electis ex præcepto Domini reuelatam & intimatam, quos vocant Hebræi Sanedrim. Esdræ tempore Synagogæ fuerunt mysteria Cabalæ in 70. libros redacta.

Cabalistæ dicuntur ab Hieronymo Magistri, per excellentiam. Explicant Biblia analogice, Legem non litteraliter, sed mystice. Sic Picus in Apolog. Sciendum duplicem accepisse legem Moysen in monte, Litteralem & Spiritualem: illam scripsisse, & ex præcepto Dei populo communicasse. De hac vero

vero ei mandatum ne scriberet ipsam, sed sapientibus solum, qui erant 70. communicaret, quos idem Moyses ex præcepto DEI elegerat ad custodiendam Legem; eisque itidem præciperet ne eam scriberent, sed successoribus suis viua voce reuelarent: tum & illi aliis, & sic ordine perpetuo. Ex quo modo tradendi istam scientiam, per successiuam scilicet receptionem vnius ab altero, dicta est ipsa scientia, scientia Cabalæ, hoc est, Scientia receptionis, quia idem significat Cabala apud Hebræos, quod apud nos receptio. Fuerunt aūt postea hæc mysteria literis mandata. Idem in Orat. Cabala Hebræorum Latinis est receptio, quod illam doctrinam nō per literarum monumenta, sed ordinariis reuelationum successionibus alter ab altero quasi hæreditario iure reciperet. Verum postquam Hebræi à Babylonica captiuitate restituti per Cyrum, & sub Zorobabel instaurato templo ad reparandam Legem animum appulerunt; Esdras tunc Ecclesiæ præfectus post emendatum Moyseos librum cum plane cognosceret per exsilia, cædes, fugas, captiuitatem gentis Israeliticæ, institutū à maioribus morem tradendæ per manus doctrinæ seruari non posse, futurumq; vt sibi diuinitus inducta cœlestis doctrinæ arcana perirent; quorum commentariis non intercedentibus durare diu memoria non poterat, constituit, vt conuocatis, qui tunc supererant, sapientibus, afferret vnusquisque in medium, quæ de Mysteriis Legis memoriter tenebat, adhibitisq; notariis in 70. volumina (tot enim ferè in synedrio sapientes) redigerentur. Hactenus Picus.

Sic Pythagoras, Truida & Chaldæi non ediderunt scripta, sed certo Sacramento per successiones ἄγραφα. Scal. l.1. Poet.

Iudæi secretiores & acroamaticas disciplinas, quas Cabalisticas vocant, gentilibus non circumcisis manifestari nefas esse ducebant.

CADERE.

Cadere 1. proprie dicimus moueri deorsum naturaliter secundum graue, corpora naturalia cadunt, vt Lapis cadit, vt qui feratur motu grauitatis naturali.

2. Hoc verbum translatum est ad res corpore carentes, ac id vsurpatur, quoties aliquid aliter aut esset, aut eueniret, quam aut prius erat, aut sperabatur, vt cadere spe, excidere memoria, cadere causa. Verba excidere ab ore dicuntur apud Homerum. Sic à mente quoque cadere dici possunt. Scal. l. 4. de caus. Lat. ling. cap. 8.

Apud Virgilium in Bucol. duas simul habet significationes; *Alba ligustra cadunt*, id est, cadunt, & neglecta pereunt. Nicod. Frischlin.

Aliquando Grammaticis cadere in aliquod est terminari in aliquid; vt hæc dictio cadit in vocalem longam, id est, terminatur vocali longa.

Cadere sub aliquid Philosophis nonnunquam est obiici vel subiici alicui. Hoc non cadit sub Scientiam, sub sensum, id est, non subiicitur seu obiicitur sensui.

CASVS,

Πτῶσις.

Casus duo significat.

1. Effectum casualem, hoc est eum, qui raro contingit & per accidens, & præter opinionem vel intentionem. Coniungitur effectui per se alicuius causæ, vt quod fodiens terram inuenit thesaurum.

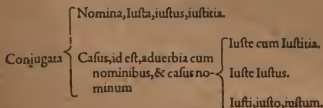
Casus fortuitus esse dicitur, quod prætereunte Petro lapis cadit, quia fuit præter intentionem & lapidis cadentis, & hominis prætereuntis, & causæ generantis lapidem, quæ hunc ad centrum mouebat.

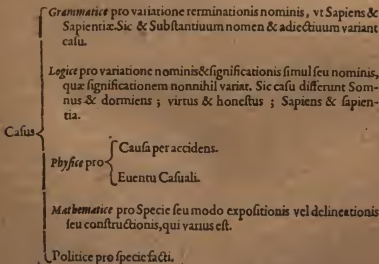
Sic Scaliger, Casus voce largius cum recto quoque communicata videamus, quot & qui sint.

Logici etiam Casus est τῇ χρήσει. Itaque Scaliger Casum (in Grammatica arte) appelles ait illam Terminatam mutationem exemplo Aristotelis (in organica doctrina) τῇ πλώσει διαφέρειν τὰ παρώνυμα τῶν πρωτοτύπων, casu differre paronyma seu denominata à primis (denominantibus) Sed sic Perionius l. 2. Dial. Aristoteles Coniugatis Casus subiicit. Casus autem vocat sola illa, quæ Grammatici Aduerbia nominant, vt fortiter, prudenter, & quæ generis sunt eiusdem. Ita fit, vt Casus inter se coniugata non sint, quod non eodem iugo quasi coerceantur: collata autem cum aliis coniugata erunt. Nam & Fortiter Fortitudini coniunctū est, & prudenter prudētiæ. Hæc Perionius.

Verum Cicero vno Coniugatorum loco & ipsa, & Casus complectitur, id quod ipsius in coniugatis exempla declarāt, vt Sapiens, Sapienter, Sapientia. Nam cum aduerbia numeret in Coniugatis, in casibus autem Aristoteles sola aduerbia ducat, efficitur vt à Cicerone hi duo loci in vnum concludantur. Cœlius Secund. in Comment. pag 204.

Vltimo obseruatione dignum ab Aristotele non solum Aduerbia, vt Sapienter, sapientius, sapientissime, casus vocari, sed etiam eos, quos casus nominum in libro de Interpretatione vocat, vt Sapientis, Sapienti, Sapientem, Sapiente. Id. Cœlius Secund. loco eodem. Vid. Aristot. Top. 5. cap. 4.

Sic G. Dasypod. in Protheor. Matth. Casus ostendit varios modos delineationis & diuersitatem positionis, quando aut puncta, aut lineæ, aut superficies, aut corpora alio atq; alio modo transponuntur. Idem. Omnis varietas casus maxime conspicitur in delineationibus. Vocatur casus quasi dicas delineationis varia positio.

Ramus in Schol. Matth. vocat Speciem.

CADVCVM.

In Physicis Res Caducæ sunt res fluxæ & corruptioni obnoxiæ, cuiusmodi sunt fere sublunares, vt Flos caducus. Et Morbus Herculeus caducus dicitur (qui alias Epilepsia) sic dictus, quia correpti hoc Morbo concidunt & torquentur læsis atque interceptis sensibus.

In Ethicis Bona caduca disseparantur à perpetuis.

In Politicis caducæ hæreditates dicebantur, cùm nemo erat, qui iure eas adire posset, & vel ad ærarium, vel ad fiscum deuoluebantur, aut à potentioribus occupabantur. Caducæ forte dictæ, quia cadebant à certo hærede. Vide Francisc. Maturantium in 10. Philip. Cicer.

Caducæ hæreditates, quæ tunc adeuntur, cum nemo est. qui eas adeat.

CALOR.

Calor {
Propriè dictus; Actualis qualitas prima tactilis, per quam corpus est calidum, aliaque calefacit. Platoni interdum dicitur Ignis.
Impropriè dictus, Virtualis vis seu potentia naturalis producendi calorem. Hic tactu per se deprehendi nequit.
}

De vtro intelligendum sit, quod Platonicus dicit (M. Ficin.) Caloris in Planetis vbi plus est, ibi lumen est efficacius & oculis manifestius: vbi humor abundat, ibi lumen est minus efficax, & albedinis instar spargit, & oculis minus se offert, inter Philosophos disputatur.

In viuente calor est duplex. 1. Elementaris, qui est calor Temperaturæ seu Mistionis. 2. Vitalis, qui insequitur animam. Hoc Struthiocameli ventriculus deuoratum metallum concoquere & in nutrimentum conuertere scribitur. Hic calor seminibus inditus habet vim generandi animal. Sic Arist. distinguit inter Calorem Animalem, quem & cœlestem & prolificum vocat; & elementarem, quem appellat igneum, & facit destructiuum in 2. de ortu animal. cap. 3.

Zabarella statuit in viuente vnum esse numero calorem (Elementarem & vitalem) ex duobus conflatum, & à duobus principiis pendentem, nempe ab elemento calido, & anima seu virtute vitali (quæ cœlo proportione respondet) Lib. de cœlesti calore c. 11.

Iohanni Grammatico Calor in mistis est qualitas: in igne Substantia. Sed alii philosophi non concedunt posse eandem rem in hoc esse accidens, in illo substantiam. *Quod*, inquiunt, *secundum propriam naturam est accidens, id non potest non eandem conditionem eundemq; modum Essendi seruare.* Vide Zabar. l. 2. de rer. materia prima. cap. 20.

Axioma Philosophicum.

Calefactiuum & *Calefaciens* differunt. Illud virtutis est, hoc actus: id est, calefactiuũ est quod potest calefacere, quod habet potentiam (actiuam) calefaciendi. Calefaciens, quod calidum facit; itaq; ad calefactum refertur.

Calefaciens {
Virtuale, Sol.
Potentiale, Piper.
Actuale, Ignis.
} Mercal. l. 3. de febrium causis.

CALI-

CALIDUM.

Veteres cum Medici,tum Philosophi de *Calido innato*, alias tanquam de substantia, alias tanquam de qualitate loquuntur: Sæpe tantum ipsum intelligunt calorem, ipsam θερμότητα, quia substantia corporea nihil agit sine instrumento, vt dixit Aristoteles. Ignis agit non qua ignis, sed qua calidus. Interdum subiectum in quo inhæret cōplectuntur. Ita Fernelius calidum natiuum dicit esse corpus ætheriū (quod non puto verum esse ἁπλῶς intellectum.) Hæret autem calor ille in corpore quodam vaporoso, tenui, aerio, quem *Spiritum* appellant. Materia igitur est spiritus. Qualitas seu forma est calor inhærens. Elicitur hic vapor ex succo quodam aerio & subpingui, verū alias puriori, alias impuriori. Ioach. Curæus l.2.de sensu & sensibilib.ca.31. Calori fomentum pstat seu suppeditat pabulū humidū primigenium. Ex eo enim elicitur quidam viscidus & viuidus vapor, cui calor, vitæ dux & omniū functionum, quasi primus opifex, inhæret. Quem calorem barbari vocant complexionalē. Is non corrumpit, nō comburit, sed maturat & concoquit. Ideo Aristoteles negat eum esse igneū, aut esse quid ab igne effluens vel propagatum, sed vult eum ad calorē cœlestē blandum, salutarem & suauē esse (vt reuera est,) & habere analogiā, hoc est, similē esse calori, qui in purissimo & lucidissimo aere in regione & tempore anni temperatis à motu & lumine accenditur: Etsi interim sit Elemētaris. Puto enim falsum esse prorsus nullā habere cognationē cum Elemētis. Vide 2.Curę.de sensib.cap.29.

Θερμότης { ἔμφυτος, γόνιμος, οἰκεῖα, Galen. Arist. Theophrast. / ἐπίκτητος.

Id est, Calor est Naturalis vel aduentitius. Simplic.in prædic.quæst.62. Aduentitius etiam vocatur extraneus ab Auer. Meteorol.4. Calor extraneus naturalem potest corrumpere.

Aristoteles ait calida quæ sunt, aut calorē externū continent, aut propriū, de partib.animal.l.1.c.2. Id. cap.1.ait: Calidū aliud esse per se, aliud per accidēs: aliud potentia, aliud actu: & aliud tale, vt tactum amplius calefaciat, aliud quod flammam excitet atq; igniat.

Parmenides cum facit duo rerum principia, calidum & frigidum: hæc ὑπονοήτως intelligere videtur, id est, per calidum ignem, per frigidum terram.

Calidum { Simpliciter. / Κατά τι seu moderate. Sic dicitur à nonnullis ouorum esse calida natura, cum oua temperata potius sint: seu ad frigiditatem nonnihil declinent.

CALX.

Calx generali eoq; Chymico significatu est puluis quilibet per ablationem superuacuę humiditatis in partes tenuissimas & quasi impalpabiles comminutus.

Comprehendit igitur sub se calcem proprie dictam.

CAMBIVM.

Cambium est humor, in quem versus est sanguis, partim ad alendum corpus, partim ad faciendum semen. A verbo κάμπτω, id est, flecto, vel à Latino Cābio, id est, permuto.

Explicatio.

Vsitate numerantur tres Coctiones. Prima incoatur in ore, exercetur in ventriculo, absoluitur in intestinis, quando Chylus emittitur ex ventriculo in intestina. Secunda incoatur in venis

Laeso numine quo memora causas mihi Musa,
Lege retro,& habebis Virg.8.vers. 1.Æn.
Musa mihi causas memora,quo numine laeso.
Secundo fiunt Sothadea in sensu vel eodem,vel diuerso. Eodem, vt:
Atlas Christus ego coeli hostes exsuperaui.
Item:
Iesus Christus ego en Dux hostes exsuperaui.
Diuerso:
Donet munere mel nō fel pax candida nobis.
Verte,habebis contrarium sensum:
Nobis candida pax fel nō mel munere donet.
Ex hac distinctione fit Cancrinorum dispositio.

1. Idem carmē hexametrum retro mensuratur,& fit rursus Hexamet.vt:

Damna tibi satan fabricās est pessimus hostis:
Verte:
Hostis pessimus est fabricans satan tibi damna.

2. Directum Hexametrum conficitur, quod relegendo fit pentametrum. Sic Rabanus:

Es placida superis crux,huic es nauita mundo,
Verte,habebis pentametrum:
Mundo nauita es huic,crux superis placida es.
Adam primus homo crux omni posteritati:
Verte:
Posteritati omni crux homo primus Adam.
Talis versus & hic est,qui in turri Vltraiectensi descriptus est à lateribus Caini & Abeli, marmore incisi. Abel sic loquitur,
Sacrum pingue dabo,nec macrum sacrificabo.
Cain vero retro legit inuertens ordinem, vt nequam:
Sacrificabo macrum,nec dabo pingue sacrum.
Sothadeum elegiacum hexastichon.
Metra scripta duo nunc vno concelebrabo
Patrem nosco mihi,non Papam vituperabo,
Retro scripta lego,quod labris dissimulabo.
Habes melos hexastichon
Hic lector in metris tribus,
Dimensus hac solum retro
Carebis vn'co pede,
Sensusq; fit contrarius.
Sed redeo ad Hexametrum. Eius exemplum hoc quoque:
Aprilis faustus tibi sit,sit laetus Aprilis,
Aprilis lumen tibi det,te ditet Aprilis.

3. Elegiacum metrum conficitur ita, vt ex Pentametro fiat Hexametrum, & contra,vt:

Praecipiti modo quod decurrit tramite flumen,
Tempore consumptum iam cito deficiet.
Verte:
Deficiet cito iam consumptū tempore flumē,
Tramite decurrit quod modo praecipiti.
Pentastichon Cancrinum:
Cuncti potens tibi dat diuinum credito corpus,
Pectore purgato tu modo suscipias.
Magnificet tua Mens bis Nati munera tanta,
Carmine Phoebeo laus pia proueniat.
Associat cibus hic mortales(enthea narrant
Biblia) delectis pol puro Caelicolis.
Deficias male ne spectatis vtere ferclis,
Pectora confirmo Daps sacra laetitiae.
Diuitias tibi non maiores Daedala mundi
Machina praebebit,me rogo suscipias.
Et hoc:
Notitiam bene si mundi vis huius habere,
Tempus Musarum da breue carminibus.

4. Si vis,vt cum dimensione retrograda fiat contrarius sensus (quod magnum artificium est) necesse est,vt negationes apposite adhibeas. Exempli causa:

Sunt sacra, non mala sunt Doctoris dogmata nostri,
Dilige, ne spernas, est bonus,haut malus est.
Tales sunt hi Poetae Laureati Henrici Bebelij,qui floruit superiore seculo:
Lex bona,non mala vis , sapiens , non stultus abundans.
Anteferēdus erit, hoc meritū,haut fauor est.
Retrogredere sic:
Est fauor,haut meritum hoc, erit anteferendus abundans
Stultus,non sapiens,vis mala,non bona lex.
Eiusmodi est hoc epigramma de libero quodam ἐυολικός, quem vocarunt:
Eximii liber est fructus,nec formula pacis
Publica durabit tempus in exiguum.

CAPACITAS,
Aptitudo.

Capacitas est potentia recipiendi aliquid, vt capacitas materiæ, respectu huius quantitatis, est potentia δεκτικὴν, id est receptiua huius quantitatis, ita vt illius: Vnde Liberum arbitrium dicitur capax gratiæ. Oppos. Ineptitudo & Incapacitas Scholasticorum. Non capax iisdem ineptum est.

Capacitas vel potentia obedientialis ad aliquos actus vel effectus, vel receptionem alicuius naturali capacitati sæpe opponitur, vt: cum recipimus aliquid supernaturaliter, ponitur capacitas obedientialis. Itaque capacitas vel potentia creaturæ est vel naturalis ad proprias operationes vel motus. Actiua, vel Passiua, vel Obedientia ad ea, quæ à Deo recipit.

Capacitas
- Absoluta, ἱκανότης τοῦ ἐνεργεῖν, essentialis agendi, vt in homine potentia seu principium internum volendi. Remota.
- Determinata & accidentalis, vt bene vel male agendi. Propinqua.
- Obedientialis, non resistens (Barb. non Resistitiua) παθητικὴ magis.

Capacitas Mundi est Fonsecæ, quod aliis spatium extensiuum.

Axiomata Biel. lib. 4. dist. 5. quæst. vn.

Capacitas sequitur naturam specificam. Eadem igitur est capacitas omnium humanarum naturarum, cum sint eiusdem speciei.

Nihil potest communicari naturæ, nisi cuius ipsa capax sit.

An soni Musici agant in dæmonem, qui spiritus est, id est, an fugêt eum?

Virtutis spiritualis non est capax subiectum materiale. Id est, virtus spiritualis non potest recipi in subiecto materiali. Excipere solent corpus humanum, quod informatur anima intellectiua, quę est spiritualis, ita vt virtutem eius recipiat, quod ipsum intellectu difficile est. Biel. l. 4. dist. 6. quæst. 3.

Vsus in Theologicis.

De Capacitate & Aptitudine grauis erat concertatio inter Ienenses, & Wittembergenses ac Lipsenses Theologos (legantur scripta Vict. Strig. Christophori Lasij, von der Klotzbuse, Stosselij, Flaccij, & aliorum:) An reliqua sit Capacitas seu Aptitudo aliqua Liberi Arbitrij humani in conuersione ad Deum? An Deus in conuersione agat cum homine, sicut faber cum trũco in conficienda statua?

Hoc verum est: Voluntatem nostram in conuersione & motibus spiritualibus non habere se vt statuã seu truncum.

1. quia in trunco non est arbitriũ, quod cõuerti possit ad accipienda dona Spiritus sancti. Hominis vero voluntas retinuit aptitudinem, qua per Spiritũ S. conuerti potest. Hæc est capacitas δεκτικὴ, & Remota.
2. Voluntas humana potest resistere & repugnare motui conuersionis, & opponere contrariũ actum, vt loquuntur Scholastici. Id truncus non potest.
3. Voluntas nõ renata aliquo modo potest præstare externam disciplinam, & illa est quasi pædagogia, vt homines possint doceri Verbo, per quod deinde Spiritus S. est efficax: non enim cõuersio est immediata.
4. Cum Spiritus S. flectit voluntatem ad assensionẽ, statim oritur lucta Carnis & Spiritus, quæ in trunco non est.
5. Voluntas mota & adiuta à Spiritu S. non recipit impressionem, sicut truncus aut lapis, nec ignorans, aut coacta cõuertitur: imo incipit velle & operari ita, vt possit dona Spiritus sancti effundere. Itaque conuersio non est prorsus insensibilis.

CAPVT.

Caput accipitur:
- Proprie pro summa parte corporis animantis, vt ceruicibus caput abscidit, idq; fixum gestari iussit in pilo. Cic. contra Rullum.
- Improprie pro
  1. Superiore vel principali parte vel summa rei, pro loco principali in aliquo libro vel oratione, Articulo, sorte principali, vt vulgo loquuntur.
  2. Initio, Origine.
  3. Indiuiduo seu singulari: Nomine, Persona, Homine: & generatim pro eo, quod in recensione numerum efficit.
  4. Virili patrono.
  5. Iure personæ.
  6. Vita.

Explicatio.

Principali) Hæc prima ac propria significatio est, quia caput est principale Hominis membrum & sedes rationis.

Superiore) Caput montis.

Genitale caput (in virilibus.)

A capite arcessere, id est à præcipuo vel à fonte.

Caput prouinciæ pro præcipua & honorabiliore eius parte. Bartholus.

Caput Testamenti vulg. articulus.

Liuius: Vix ex solutis vsuram: caput debes, id est, sortem. Caput enim vsuris oppositum sortem principalem significat. Vid. Ioh. Caluin. in Lex. Iurid.

Caput anni pro initio. A capite ducere, id est, ab origine vel fonte; caput riuuli est vnde is manat.

Caput rei est, quod præcipuum est in re, vel per quod in rem ingredimur. Alias Arx causæ.

Capita codicum accepti & expensi, id est, nomina quæ scripta sunt in illis codicibus.

In armentis & gregibus quot bestiæ sunt, tot capita numerantur.

Capite & fortunis cauere est obligare se, & corpus suum & bona sua.

Diuisio in capita est diuisio secundum numerum Personarum seu in portiones viriles, cui opponitur ea, quæ in stirpes dicitur. Viriles portiones sunt æquales, quæ in capita, id est, pro numero Personarum constituuntur, vt tot fiant, quot sunt personæ.

In caput alicuius testimonium dicere, id est, Personam.

Caput liberũ, id est, homo liber, vt tutela est vis ac potestas in capite libero. Sic & Gellius accepit l. 5. c. 19. Noxa caput sequitur, id est, personam, l. 2. ff. si ex noxali caus. agat. Quodnam κεφάλαιον (caput) ex inferis deduxisti. Lucianus.

Qui ciuitate priuatur velut per aquæ & ignis interdictionem, capite, id est, iure ciuitatis deminutus dicitur.

Capite deminutus dicitur qui ex illo loco & ordine mouetur, in quo caput seu numerum obtinebat, & ita ius illius amittit.

Iudicium capitis. De capite illius agitur, id est, de vita & salute.

CARBO.

Carbo dicitur nõ tantum cum pruna extincta est, Græc. ἄνθραξ, sed & cum est ignitus. Cic. in offic. Dionysi⁹ candẽte carbone sibi adimebat capillum. Carbonibus defossis quidam olim populi distinguebant agrorum fines.

Per catachresin stellas quidam vocarunt carbones Cœli.

Carbones crustosi, lapidei, Steinkolen.

De Carbone Vid. D. Gœddæum ad l. 67. de Verb. signif.

Carbunculus 1. est vlcus pestilens, idem fere quod anthrax, nisi quod hic est crudelior, è crasso atroq; sanguine celeriter escharan faciens.
2. Est Gemma dicta à similitudine ignis Pyrop⁹, cui⁹ species est Carchedonius.

CARO, σάρξ.

Caro 1. Philologis proprie dicitur mortuorum, quod careat anima. Hinc carnifex, carnem facit, id est, qui crudeli supplicio necat homines, Donatus & Ascon. Pedian. Et carnariũ ein Fleischgabel oder Fleischkamer.
2. Generaliter accipitur, vt non solum animalibus, sed etiam piscibus tribuatur.
3. Imo & pomorum caro dicitur.
4. Specialius pro ea, quæ ex sanguine effecta atq; expressa est, seu quæ sanguine, venis, ossibus, neruisq; constringitur. Sed Medici etiã σπλάγχνα, viscera, quibus tribuunt nomen παρεγχύματος, in genere carnium habent. Ea etsi sint partes σπερματικαὶ, (quæ omnes albæ sunt, & originis suæ colorẽ repræsentant,) tamen sanguinei aliquid coloris habẽt modo carnis, quod autem habent αἱματικὸν, id assumsere ex sanguine materno, quo aluntur semina. Caro igitur animantis varia est, vt simpliciter dicta, musculorum, (quæ pars sanguinea est) viscerum, intestinorum.

Sed Physici dissentiũt. Iis enim caro proprie est & primo materialis pars influens per nutrimentum, & effluens, per conuenientem calorem, organon sensus. Itaq; viua. Δευτέρως vero tum quæ esui præparanda vel præparata est, vt elixa, assa; tum quod carni proportione respondet. Alb. Magn. de anim. l. 3. tract. 2. c. 5.

Viua.] quæ Platoni ex sanguine fit concreto, qui fibris secretis concrescit.

Translatio aliqua est valde vsitata, cum dicitur, carnis illecebras, veluti Circes pocula, homines in bruta transformare.

Carniformes partes corporis opponuntur spermaticis.

CAVSA.

Causa accipitur proprie & improprie. Proprie, vt cum principium producens, Materiale, &c. significat. Huc pertinet definitio Occami: Causę sunt quibus positis sequitur effectus, & quibus non positis non sequitur effectus. & Viti Amerbachii: Causa est id quod facit pro sua portione, vt quod fit aut est, fiat, 2. Phys. pag. 122.

Improprie, vt cum accipitur vel pro conditione sine qua non, ita priuatio formæ introducendæ nonnunquam causa dicitur (l. 2. prim. Phil. c. 2) vel pro Ratione, vt cum dicitur ab Augustino 7. de Trinit. Quod est causa illi vt sit, est causa vt sapiens sit, id est, ratio: vel accipiatur negatiue, vt sit sensus: quẽadmodum non habet causam vt sit, ita neque vt sapiens sit.

Spectatur autem causa tripliciter.
1. Quoad εἶναι, id est, Esse rei, quæ causa dicitur seu denominatur.
2. Quoad σχέσιν, id est, relationem ad effectum.
3. Qua seu vt causa est idem quod attinet ad ipsam Rationem causandi.

Primo modo Sol, quatenus Sol, & Homo qua Homo causa dicitur. Sic dicimus Causam efficientem ἑτερονυμῆ, æquiuocam esse nobiliorẽ suo effecto.

Secundo dicimus Causam & effectum esse ἅμα φύσει, hoc est, se mutuo ponere ac tollere.

Tertio modo dicimus, Omnem causam esse priorem natura suo effecto: & Effectum pendere à sua Causa. Vide vocem *Vniuersale*, qua hæc declarantur.

In Logica vbi de argumentis agitur, Causa proprie est instrumentũ Logicũ arguẽs effectum, Seu est argumentum,

quo arguitur, id est, ostenditur, effectum. Qua cum definitione non debet confundi illa, *Cuius vi res est*; Hæc enim est definitio Causæ vt Rei Metaphysicæ seu primæ philosophiæ.

De Prima Causa, αἰτίῳ πρώτῳ.

Causa
- Prima ratione
  - Secundarum, quæ DEVS est.
  - Sui effecti, id est, simpliciter proxima effecto.
- Primæ, quæ in scientia aliqua prima sunt principia, quibus nihil prius scientia illa habet. Alias *Remotissima, Communissima, Altissima.*

Canones.

1. Vniuscuiusq; Rei vnica duntaxat prima seu simpliciter proxima causa est; sicut vnica duntaxat cuiusque rei est definitio. In posterioribus Analyticis ἀκροτάτη etiam dicta Aristoteli, semper debet quæri αἴτιον ἀκρότατον (extremum) id est, proxima, maxime propria causa. Arist. in Physic.
2. Remotissimæ autem plures esse possunt.
3. In causa proxima includuntur omnes remotæ. Proxima causa à remotis pendet, Itaq; eas supponit. Zabar. l. 1. Phys.

Summa Causa,
Vltima Causa.

Summa causa Aristotele teste, & interprete Zabarella 2. Phys. text. 38. est, quæ prima immediata ac proxima est effectui, quæ plane satisfacit quæstioni propter quid est. Thomas Aquin. accipit Summam causam pro Remotissima, seu prima, quæ causa, causa causarum est.

Oportet, inquit Aristoteles, semper vniuscuiusq; causam summam quærere, id est, interprete Auerroe, causam vltimam in quæstione, non vltimam in esse. *Vltima in quæstione causa est* proxima & adæquata seu propria, quod ea adducta quæstio propter quid cessat. Multi Scholastici eam vocant *Præcisam.* Vltima in esse est causa remota, quæ catenus vltima dicitur & est, quatenus maxime distat ab effectu.

Causa Vniuersalis
&
Particularis.

Particularis causa ad certũ effectum determinata est: Vniuersalis contra.

Vniuersalis causa duplex est; Vna Prima & simpliciter vniuersalis, DEVS. Altera est vniuersalis respectu inferiorum rerum, vt Cœlum. Est autem agens vniuersale æquiuocum, quia non est eiusdem speciei & naturæ, cuius est effectus ab eo productus, & concurrit ad multos diuersosq; effectus producendos. Particularis causa efficiens dici solet vniuoca, quia est eiusdem speciei cum suo effecto.

Causa vniuersalior est, quæ est causa plurium effectuum. Minus vniuersalis, quæ pauciorum. Sic principia magis vniuersalia sunt, quæ plurium principia sunt; Minus vniuersalia, quæ pauciorum. Hæc quomodo ab illis contineantur, vide vocem CONTINERI.

Causa Principalis
&
Instrumentalis.

Principalis causa dicitur primo improprie per exclusionem causæ superioris agentis, & ita agere principaliter est agere indepẽdenter: sic sola causa prima [a] est principalis & omnis causa secunda Instrumentalis. Ita accipit Plato. *Scotus.*

a Hanc vocant Totalem, præcisam.

Secundo proprie dicitur Totum Suppositum agens per aliquam sui partem: Ita pars, per quam Totum agit, dicitur instru-

instrumentalis: sic Homo totus dicitur causa principalis visionis, oculus vero instrumentalis.

Tertio dicitur Causa attingens effectum principalem secundum aliquam præuiam dispositionem, vt Ignis respectu caloris, per quē generatur alius ignis: (vbi calor dicitur causa instrumentalis respectu ignis) supposito, quod non attingat formam ignis, sed tantum calorem. Hoc est argutum & Stoicum.

Quarto dicitur causa principalis, quæ agit per formam propriam internam, siue sic agendo sit subordinata agenti superiori, siue non. Ita causa instrumentalis est, quæ non agit per ipsam formam, sed tantū per motionem alterius mouentis, vt serra vel securis artificis. Atq; hoc modo dispositio ad formam necessaria, quæ non est ratio receptiua, potest dici causa instrumentalis actiua quodammodo. Agens principale agit ita, vt actiua virtus in ipso sit aliqua forma vel qualitas habens esse perfectum in natura. Instrumento autem licet conueniat duplex actio, Vna, quam habet ex propria natura; Altera, quam habet vt motum à principali agente, tamen virtus, eius vt instrumentum proportionatum motui, quia agit vt motum à primo agente, itaque virtus illa fere est ens imperfectum non fixū in natura.

Humanitas Christi quodāmodo instrumentum Diuinitatis agit in virtute eius. Quæ Christus in sua Humanitate fecit, vel passus est, ex virtute Diuinitatis eius sunt nobis salutaria.

Quæritur, An virtus artis sit in instrumentis motis ab artifice? Resp. Gabriel Biel. In Instrumento Artis non esse impressam ab artifice virtutem aliquā præter motum.

Causa Directe.

Thomas Aquinas per Causam directe intelligit Causam per se. Per Causam Indirecte causam per accidens, vel eam, quæ non impedit effectum, cum possit.

Sic causa ei conseruatiua est vel Directe, vt præsidiarius miles castelli, vel indirecte, vt quod remouet vel impedit actionem corrumpentis.

Christus fuit causa suæ mortis Indirecte, quia non impediit eam, cum impedire potuerit, nō repressit hostes suos, quia voluntarie mortuus est, ipse posuit animam suam, nec repulit à corpore suo nocumentum. Persecutores autem fuerunt causa Directe. Deus etiam tradidit Christum passioni tum eam præordinando, tum persequētibus Christum exponendo.

Τὸ Directe etiam opponitur τῷ Reductiue seu per Reductionem.

Directe est principaliter, Indirecte secundario, Thom. Aquin. 3. quæst. 32.

Aliquid cadit sub fidem dupliciter, Directe, id est, principaliter tradita nobis diuinitus: & Indirecte, idest, ea, ex quibus negatis sequitur aliquid contrarium fidei.

Ab aliquo dicitur quid esse dupliciter. Vno modo Directe, ꝙ existit ab aliquo, qua agens est, vt calefactio à calore. Altero Indirecte eo ipso, quod non agit seu subtrahit actionem. Ita submersio nauis dicitur esse à gubernatore, quatenus à gubernatione desistit. Thom. Aquin. 2. quæst. 6. art. 3. conclus.

Causa Vniuoca.
&
Æquiuoca.

Quod est in effectu, inuenitur in causa effic.
- Modo eodem; Si causa sit vniuoca.
- Modo altiori; Si causa sit æquiuoca.

Causa Æquiuoca est causa totius speciei; Ideo vniuersalis vniuoca tantum indiuidui: Ideo particularis.

Effectus est in causa vniuoca secundum similitudinem formæ eiusdem speciei. At est in causa æquiuoca secundum similitudinem formæ excellentioris.

1. Effectus *præexistit* (προϋπάρχει) in causa agente *virtute*.
2. Quicquid est perfectionis in effectu, id inuenitur in causa agente seu efficiente vel secũdum eandem rationem, si agens sit vniuocum, vt homo generat hominem, vel eminentiori modo, si sit æquiuocum, sicut in Sole est similitudo eorum, quæ generantur per eius virtutem.

Omnium rerum perfectiones præexistunt in Deo secundum modum eminentiorem.

Causa Adductiua.

Scholastici Doctores disputantes de causa Transsubstantiationis seu conuersionis panis in corpus Domini, hanc causam adducunt, quod nempe ποιητικὴ causa hic agat per motum adductionis.

Græcis est αἴτιον προσαγωγικὸν, id est, vim habens adducendi.

In Iustificatione ex Fide est causa διότι προσαγωγικὴ, id est, vim habens adducendi in gratiam eam, per quam stent & gloriẽtur sub spe gloriæ Dei. Claud. Apod. Orat. 3. de pace erga Deum 152.

Causa per accidens.

Causa per accidens dupliciter dicitur, Tum quod accidit causæ per se, Tum quod accidit effectui per se.

Canon.

Idem effectus potest esse ab infinitis causis per accidens.

Ad causam per accidens Scholastici referunt etiam Remouentem impedimentum.

Causa sine qua non.

Causa sine qua non 1. accipitur proprie pro vere causa, sine qua aliæ agere non possunt, Tale αἴτιον est ὑπηρετικὸν, id est, inseruiens.

2. Improprie pro conditione sine qua non, quæ neq; est principium constituens effectum, nec aliquid agit in efficiendo eo quod fit, (sua vi non agit aliquid vt fiat effectus) sed ita adest, vt sine eo effectus non fieret. Galenus sic definit in 3. l. de differentiis Symptomatum: Quæ nihil conferunt, non possunt autem separari à conferentibus, habent rationẽ causæ, quæ dicitur ὧν οὐκ ἄνευ. In curatione vulneris causa sine qua non est remotio puris. Nisi enim remoueretur pus, non esset efficax remedium. Cognitio morbi est causa sine qua non medicationis. Medium in visione est causa sine qua nõ; nihil enim agit: Sed tamen interuallum esse oportet inter oculum & rem visam, vt species sparsa in medio lucido ad oculos perferri possit.

Recentiores dixerunt, Causa sine qua nõ est, qua posita aliud sequitur, sed aliũde. Posita remotione puris sequitur sanitas, sed aliunde. Itaque nec rei pars est, nec vi agit propria.

Vsus ne putetur hoc esse Buttu-bata.

Quæritur, Apertio valuarum an sit vere causa lucis in Museo? R. Negate. Non enim affert lucẽ proprie, sed est causa sine qua non, id est conditio sine qua non spargitur lux in Museum vel cubiculum. Sol enim, qui vere causa est, non spargit lumen per opacum corpus.

Quæritur, An confectio seu peragratio prioris spatii sit Causa sine qua non perueniretur ad metam? R. affirmate. Sed perge. Estne causa sine qua non proprie an improprie dicta? R. Sunt Physici qui scribant esse causam sine qua non improprie dictam. Ego iis non

non assentior, cum putem esse vere causam. Motus enim vere est causa termini, qui introducitur, vt Calefactio, caloris; frequens agitatio, butyri.

Quæsitum est olim: An bona opera sint causa sine qua non salutis?

Respons. Si bona opera ad salutem nihil conferunt, sunt ex iis, quæ dicuntur ὧν ἄνευ οὐκ. Sed bona opera ad salutem nihil conferre minime omnium ego dixerim. Habeo igitur ea in vere causis.

Quæritur, Temperantia quomodo habeat se ad precationem? Disciplina externa ad iustitiam cordis?

Resp. Vtraq; est causa sine qua non proprie dicta. Nam temperantia cum prosit ad tuendam incolumitatem, & tranquillitatem cerebri, quæ necessaria est ad cogitationis intentionem, ὑπηρετικὸν αἴτιον est precationi. Sic Disciplina inseruit seu ὑπηρετικὸν est iustitiæ cordis, quia hæc exstinguitur, cum homo ruit in peccata contra conscientiam.

Causa positiua.

Causa positiua dicitur, quæ causat positione & præsentia formæ, vt qualitatis priuatiuæ, quæ causat priuatione, vt putrefactionis causa positiua est calor præternaturalis corrumpentis natiui.

Priuatiua est, quod humidum destituitur gubernatione caloris natiui. Itaque humidi fit resolutio, & paulatim reliquæ partes crassiores & magis terrestres fiunt similes cœno.

Hippocrates dicit nos constare ex calido, frigido, humido & sicco. Hæ causæ omnes sunt positiuæ, siue ipsa corpora, siue qualitates intelligantur. Sed Hippocrates hic ipsa, & recte quidem, corpora intelligit, id est, quatuor rerum naturas, non tantum qualitates corporibus inhærescentes.

CAVSARI.

Errant qui causari dicunt pro causare seu causam esse. Sic loquuntur, vinū causatur ebrietatem. Dicendum erat, efficit, procreat, causat, causa est.

Causari deponens verbum est prætexere causas & excusationes. Virg. eclog. 9.

Causando nostros in longum ducis amores,

id est: Tu causas excusationesq; afferendo incendis producisq; studium & desiderium tui audiendi. Lucret. lib. 1.

Quapropter quamuis causando multa moreris.

Horat.

Stultus vterque locum immeritum causatur inique.

Causari passiuum (quod à Barbaris Philosophis profectum est) est fieri vel existere, vt dies causatur à Sole, id est, efficitur.

Adscribo verba Doleti & Christoph. Hegendorf. vt qui, quod primo loco dixi, firment, ex annotat. in lib. Æneid. ad verbum causari. Causari vel causificari est causam afferre, vel id, quod impedimento fuit, aut quod in causa fuit vt peccaremus, afferre in excusationem: vel est causam dicere, vel defendere, vel est renuere, aut detrectare. Æneid. 4.

CENTAVRINVM.

Centaurus Poeticus dicitur Poema ex diuersis generibus carminum compositum. Interdum habet formam poculi. Sic dictum à monstro, quod est homo sine pedibus, & equus sine capite.

Quidam in eo versus sunt simplices, quidā compositi. Incoatur à longis metris, & desinit in breuia: vel contra: vel permutantur breuia cū longis, & vicissim.

Diuersus Clariis vatibus est furor.
Flaccus insignis Lyricus pererrat
Pollice chordas.
Sed Nasoni Elegi (regnat in hisce) placent.
Virgilium rapiunt heroica metra canentem.
Acuta quæ sunt, Martiali amantur.
Mordax est Iuuenalis. (tibi.
Prudētēq; doces scriptis venerande Boe-
Tu Seneca es grauis atq; Tragœdus. &c.

CENTO.

Poetis cento est carmen ex pluribus versibus, vel vnius vel plurium Poetarum congestum: Vnius, vt Virgilio cento; plurium, vt cum factum est ex Iuuenali, Ouidio, Virgilio, Propertio, Horatio simul. Verbi gratia; si semissis sit sumptus ex Ouidio, semissis ex Virgilio. Exempli causa, Hoc distichon ex pluribus Poetis petitum est:

Dum studiosa cohors, & fratres forcipe tonsi
Ingrediuntur iter, concipit ira aquas.

Hoc genus Carminis dicitur etiam Harmoniacum, quia è diuersis locis Poetarum Harmonia sententiarum facta est. Poeta hic nonnunquam aliquid addit de suo: magno autem iudicio opus est ei, qui plurium Poetarum versus vult commiscere, videndum ei est, ne stylus sit nimis inæquabilis.

Henricus Bebelius Poet. laureat. exemplum ex Fescenino Ausonii de fœmina noua sponsa reluctante:

Illa manu moriens telum trahit, ossa sed inter
Altius ad viuum persedit vulnere mucro.

CENTRVM.

Centrum generatim acceptum est punctum in figura medium. Sic Ramus accipit. Speciatim est punctum in sphæra, vel circulo medium, à quo lineæ rectæ ad περίφειαν ductæ sunt inter se æquales. Sic Simplicius, Centrū est circuli principium medium & finis. Psellus: Centrum in circulari motu assumit sibi motus principium, medium & finem.

Centrum grauitatis est punctum in magnitudine, à quo ipsa suspensa manet in æquilibrio. Hoc vt inueniatur, docet Archimedes in lib. de æquipond.

Centrum duplex est, Mathematicum & Naturale.

De hoc axiomata: Centrum terræ idem est cum centro mundi. Auerroes. Centrum, quod est terræ locus, est mundi centrum, ad quod secundum naturam terra mouetur. Albertus Magn. Et centrum Terræ & centrum mundi licet subiecto sint idem, non tamen vt est medium terræ, est medium mundi. Idem de Nat. Locorum distinct. 5. c. 3. Et, Centrum idem est mundi & corporis grauitatem habentis. Alex. Aphrodis. in prim. meteoror. cap. 4. Et, Centri natura grauia trahit & ea sistit. Marc. Ficin. in Platon. Conuiu.

Terra est centrum Terræ, collata ad orbē stelliferi vel ad Sphæræ Solis capacitatem. Ita enim puncti tantum instar seu rationem habet, nec magnitudo ei inest eiusmodi, quæ sensu percipi possit.

Terra est circa centrum mundi, quod intra se habet, & considerata absolute seu in se, & collata cum Lunæ Sphæra & corpore. Ita enim magnitudo eius est notabilis. Mœstelin. in Epit. Astron. & Hermannus Witekind. in lib. de Sphæra mundi. *Terra respectu cœli centri locū obtinet.*

Quidam vnius corporis Sphærici ex tota terræ & aquæ substantia constituti duplex constituerunt centrum, Grauitatis nimirum, & Magnitudinis.

Magnitudinis centrum aiunt diuidere axem totius Sphæræ ex aqua & terra. Centrum vero grauitatis extra illud consistere in diametro terræ, quæ necessario maior est, quam Semidiameter sphæræ ex aqua & terra composita. De hac centrorum diuersitate vide Georg. Reisch. l. 7. tract. 1. de princip. Astron. cap. 41.

Centrum horizontis est centrum terræ, vel potius oculus noster in terrę superficie definiens partem Mundi apparentem. Horizon sensibilis est centrum horizontis rationalis, sicut tota terra cœli centrum est.

A Centro est Concentratio, *quæ est in centro concursus vel coniunctio*. Sic dicitur radiorum concentratio.

Concentrari est vniri quasi in puncto. Opticorum

Quomodo conspicilla visum roborent.

corum vox eſt. In conſpicillis ob vitri caliditatem vnitur & concentratur lumen tanquam in puncto, & ita vnitum ac validius effectum oculos lucidiores reddit ac penetrat, eoſque facit aptos ad colores rectius recipiendos. Et Phyſicorum: Hyemis tempore frigus externum calefacit interiora animalium per antiperiſtaſin, non per ſe, ſed per accidens, quia mediate, ſeu per mediam frigefactionem, vt ait Zabarella: Frigefaciens enim per ſe & immediate exteriora animalis facit, vt calor ipſum fugiens interiora animalis petat & *concentretur*, ac ita maior fiat.

A circumferentia ad centrũ agere Scholaſticorum Phyſicorum phraſis eſt, pro eo, quod eſt actionem ſuam conuertere ad id, quod eſt interius, vt calor internus σύμμετρος & ἀνάλογος rei murandæ ſeu afficiendæ intus in corpus actiones ſuas per ſe & præcipue conuertit, non extra hoc, calor inquam talis vnit & compingit.

CERTITVDO.

Certitudo eſt firmitas & immutabilitas quædam veritatis.

Eſtque *Obiecti*, id eſt rei cognitæ, quæ aliter ſe habere nequit; vel *Subiecti*, id eſt, Hominis cognoſcentis, hoc eſt, aſſenſus noſtri ad rem, quæ cognoſcenda proponitur.

Vtraque requiritur in Scientia. Si vtraque vel alterutra defuerit, Opinio dicitur.

Alexandro Alenſi Certitudo duplex eſt: Alia oritur ex natura rei: Alia ex parte noſtra, in 1. Metaphyſic. cap. 8. Certitudo rei eſt immutabilitas eius. Ibid.

Diſtinguunt etiam Scholaſtici inter Certum, perſpicuum, & obſcurum ſeu ineuidens.

Certiorare.

Certiorare pro certum vel certiorem reddere, & certiorari paſſiu. oratores reſpuunt. Scholaſtici & Iureconſul. Vlpianus de eo qui pro tut. l. 1. & l. 1. ff. de act. empt. & vendit. vtuntur.

CINGVLVM.

Cingulum proprie zona, id eſt, cinctorium hominis eſt.

Quæ ſequuntur, ſunt Metaphorica.

Orionis (ſideris ſub Tauro & Geminis illuſtris) *Cingulum* conſtat ex tribus ſtellis ſecundæ magnitudinis paribus interuallis in directum diſtantibus: à quibus aliæ totidem, ſed minores quaſi defluentes repræſentant Enſem. Vulgo dicitur Baculus S. Iacobi.

Cingulum Mundi quidam appellant montes Ryphæos, quod verſus orã Oceani tanta ſint altitudine, & tot producti continentibus iugis, vt cingere quaſi mundum videantur: Vnde etiam *Catena Mundi* à nonnullis vocantur.

Cingulum primi motus à nonnullis vocatur Æquator, ſeu Æquinoctialis circulus, quod primum mobile, inſtar zonę humanum corpus, medium cingat.

Cingula Terræ ſunt zonæ terreſtres, quibus quaſi redimitur Terra. Cic.

CIRCVLVS.

Circulus primo eſt paruus Circus.

2. Mathematicis eſt figura plana, vna tantum linea comprehenſa, in cuius medio pũctus eſt, à quo omnes αἱ ἐκ τοῦ κέντρου lineę ad περιφέρειαν ductæ, ſunt inter ſe æquales. Deſcriptio eſt perfecti circuli. Nam & imperfectus circulus eſt, qui dicitur Ἔλλειψις, quæ vno circumductu propemodum circulari ambitur, vt Oualis.

3. Circuli in Sphæra improprie dicuntur (Æquator eſt circulus, id eſt, eſt circuli circumferentia ſeu circularis linea) Circulares enim tantum ſunt ambitus, qui non ſunt figuræ, ſed lineæ

hemisphæria sectionesve sphæræ limitantes, nisi globo illis secto planam superficiem sic effectam continenter euadant in circulos & Sphæræ sectores, aut nisi imaginemur eas quasi defluentes intro ad centrum vel axem globi gignere superficiem: sicut fingendum est de circulis cœlestibus in Doctrina Sphætica.

4. Improprie etiam Circuli appellatio tribuitur Zonæ & Zodiaco, id est, superficiei duabus circularibus lineis comprehensæ.

Circulus in Physicis.

Circulus in Naturalibus est Generationis vicissitudo vnius ex altero. De hoc Scoti sententia est: In causis eiusdem ordinis non est circulus. In quibusdam rebus nascentibus circulus est, nempe in quibus generatione vltimum est causa eius, quod generatione primum est: In quibusdam non est.

Ἀνάκαμψις.

Causæ igitur sunt Reciprocæ vel non reciprocæ.

Reciprocatio ea fit in Efficiente, vel materia.

In Efficiente, vt bona Coctio efficit ἰσχυμίαν, ἰσχυμία εὐεξίαν (bonum habitum corporis.) εὐεξία rursus ἰσχυμίαν. εὐεξία est causa valentium virium.

Hæ causæ sunt crebrarum exercitationum; hæ rursus sunt in causa vt corroboretur εὐεξία.

In Materia. Ex irrigata aquis terra vapores, è vaporibus pluuiæ: Hæ rursus sunt causæ irrigatæ terræ. Vt ex sano potest fieri ægrotus, sic vicissim ex ægroto sanus.

Non reciprocatio etiam fit in efficiente & materia.

In efficiente seu procreante: Non vt à Sole calor, sic Sol à calore.

In Materia: Non vt ex aqua aer fit, & ex aere aqua, ita ex vino acetum fit, & ex aceto vinum renascitur.

Similiter, non ex adolescente vir potest fieri, sic vicissim ex viro potest fieri adolescens.

Vsus.

Quæritur, an hominum generatio sit circularis? Resp. Negate. Negatio sic ostenditur: Si omnes homines sunt generati, seu proseminati, necesse est hominum circularem esse generationé, quomodo in circulari catena quilibet annulus ab alio annulo contiguo continetur. Fieri autem nullo modo potest, vt homines primi cum postremis coniungantur: ac certum est hominibus genitis homines, qui genuerunt, fuisse priores: Cum vero generati sint omnes, necesse est priusquam generarentur, alios fuisse homines, ex quibus sunt proseminati, atque ita necesse erit ante omnes natos homines prius homines fuisse. Hęc cum ita sint, necesse est primos homines aliquot fuisse seu extitisse sine seminio & ante seminium, id est, qui non sunt ex hominibus sati. Quocirca cursus quidem Generationum hominum est, sed circulatio non est. *Cũ omnes homines ab alio facti sint, necesse est aliquos non ex hominibus, sed aliunde prodiisse. Vid. Tancrell. de Rerum Æter. p. 3.*

Ad hæc melius intelligendum, teneatur sequens distinctio generationum.

Generationes aliæ sunt Corrumpentes, quibus contrarium fit è contrario: Aliæ sunt Perficientes, quibus fit ex imperfecto perfectum; cum id, quod in subiecto fit prius, non corrumpitur, sed perficitur posteriore.

Priorum exemplum est, cum è limo putrefacto fit ranunculus per corruptionem, Scal. exer. 6. s. 2. Cum Aceti forma corrumpitur forma vini. Cum cadaueris οὐσία forma aboletur animalis. Hic posteriore forma corrumpitur prior. *Ἀνακάμπτειν vel ἐπανακάμπτειν εἰς ἄλληλα.*

Materia autem vini, non vinum corruptionis

ptionis huius ſubiectum eſt, qua fit acetum. Hæc mutatio non ἀνακάμπτει, non eſt viciſſitudinaria: non enim viciſſim fit ex aceto vinum.

Poſteriorum exemplum: Si ex puero fiat vir. Ita ſubtiliter Scaliger fieri ait canem ex ſemine canino non per corruptionem, ſed per perfectionem eius, ſed vulgus hoc non dicit.

De æterna Elementorum inter ſe Circulatione eſt apud Ariſt. in 1. Meteor. Ibi enim ait ex terra madefacta generari vaporem, ex vapore pluuiam, ex pluuia iterum madefieri terram, ex hac iterum fieri vaporem in infinitum.

Æterna eſſe κατά τι hæc in Elementis viciſſitudo ac circularis generatur, quia omnibus temporibus perſeuerat, tanquam fluuius ad ſuperna cõtinue currens, atq; recurrens.

Quid ſit Platonis circulorum inuicem implexorum multiplicitas.

1. Plato 10. de Rep. (vbi agit de neceſſitate) circulorum inuicem implexorum multiplicitatem videtur accipere de cauſarum ἀλληλουχία connexaque ſerie: cuius motus omnes & quaſi flexus Deus, vt princeps & primaria cauſa, efficaciter moderetur: ſicut enim Deus eſt φυτουργὸς ſeu φύσεως δημιουργὸς: ſic etiam eſt eius οἰκόνομος (Diſpenſator) & κυβερνήτης, natura interim ex ſuis cauſis potenter agente, & hominum induſtria, ſuo quoq; modo.

2. Eſt & Circulus in Politicis. Iniuria efficit inimicitias: Inimicitiæ bellum: Bellum rurſus eſt cauſa iniuriarum.

Exemplum circuli Ethici ſeu practici hoc quoque eſt. Inter Moralia Ariſtotelis primum locum habent Ethica, Secundum Oeconomica, poſtremum Politica. In quo ordine Circulus animaduertitur. Primum enim per Ethicam euadunt boni probique ſingillatim, qui eius ſtudioſi fuerunt. Hi bonas reddunt familias. Familiæ recte inſtitutæ bonas efficiunt Reſpublicas. In rebuspublicis rurſus leges & Magiſtratus hoc ſpectant, vt boni fiant ſinguli ciues, & ex virtute viuant. P. Martyr. in Comm. in Eth. Ariſt.

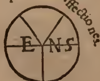
Eſt & in Logicis ἀντιστροφὴ Sunt enim reciprocæ demonſtrationes licet paucæ, id eſt, reciprocantur aliquando in Syllogiſmo Demonſtratiuo Cauſæ cum concluſis.

3. Circulus, Circularis Scientia, ſeu orbis doctrinarum eſt encyclopædia, id eſt, abſoluta cognitio omnium ſcientiarum: Diſciplinæ Cyclicæ, vt loquitur Martianus Capella.

4. Circulus ſeu orbis cum trigono Philoſophicus eſt σχῆμα, tria Scientię capita, ſeu ſcalam Entis ſubiecti, principiorum, affectionum & ſpecierum continens.

Sic Lippius.

Principia

Species.

Circularis Definitio.

Circularis Definitio eſt vitioſa, quia ſi reciperetur, idem eſſet eodem notius & ignotius, quod fieri nequit.

Vnum definitur & intelligitur multitudine, & viciſſim multitudo definitur vno. Ergo cõmittitur hic circulus, quod vitioſum. Antecedẽs probatur: Vnum definit multitudinem, cũ dicitur, Multitudo eſt aggregatio vnitatũ, & multitudo definit vnũ, cũ dicitur, vnũ ẽ ens indiuiſũ.

Reſp. ad probationem antecedentis: Non eodẽ modo definit multitudo vnũ, & vnũ multitudinẽ, vt ex allatis definitionib. dilucet. Itaq; circulus non cõmittitur hic.

Sic Matth. Aquarius. In multitudine duo consideranda veniunt, Alterum ipsa multitudo: ita multitudo definitur per vnum: Alterum diuisio, ita vnum definitur per multitudinem.

Auerroes. Circulus qua circulus est ineptus ad demonstrandum 1. Poster. c. 3.

Circularis seu in orbem ducta *Demonstratio* nō quidem per se plenam facit fidem, quod in se quodammodo commeet & reciprocetur, (hinc enim dicta κυκλικὴ) sed nonnihil tamen ad suadendum valet. Exemplum eius est: Efficiens & patiens sunt contraria. Ergo genere eadem sunt & specie dissimilia. Rursus: Efficiens & patiens sunt similia genere, specie dissimilia. Ergo sunt contraria. Quid ex hoc circulo adipiscimur, & similibus? Resp. Illud primum, quod terminos inter se pares, id est, reciprocabiles, seque mutuo consequi intelligimus. Ab Aristotele sc. adhibito circulo cognoscimus, quæ sint efficientia, patientia; quæ sunt similia genere, ac dissimilia specie, quæ sunt contraria, pares terminos esse, i.e. vicissim reciprocari. Circulus enim nō nisi in paribus terminis locum inuenit. Ita cum ex eo, quod Homo docilis est, demonstraui esse rationis compotem, & rursus ex eo, quod est rationis compos, demonstraui esse docilem; statim intelligitur docilitatem, rationem & Hominē eam inter se coiisse societatem, vt vnum ab altero nūquā diuelli queat: quem seu nexū seu connexū Philosophi vocāt essentialē.

2. Illud quoq; commodi affert Circulus, ꝙ conuersione ista terminos excutiētes, cognoscimus, quis ex illis propriā causam, quis effectū significet. Quare sæpe cum effecto demōstrauimus causam, paulo post rationē conuertentes, ac ita naturā imitantes, ex causa demōstrauimus effectum. Etsi igitur Circul⁹ per se non demonstret, idoneus tamē est ad rerum vim naturamq; ac mutuā ἀκολούθησιν cognoscendam. Vid. Nob. Flam. l. 1. de Gen. & inter. p. 73.

Alex. Aphrod.

Quidam circulū à probatione δι᾽ ἀλλήλων κύκλῳ distinguunt; vt, inquiunt, hic circulus est distās à probatione δι᾽ ἀλλήλων κύκλῳ: Veritas est fundamentū Petri: Petrus fundamentum Ecclesiæ; Ecclesia fundamentum Veritatis.

Circulus antiquorum, qui fuerunt ante Aristotelē, quid fuerit, de eo vide Vocem Regressus, & cape hic de illo exemplū Scaligeri hoc: Si ex Aqua maris fit arena, propterea ꝙ aqua salsa est, & arena fit salsugo: profecto erit circulo demōstrare, quod tamē fieri nequit. Si .n. hic circulus esset in natura, causa haberet causatū ꝓ causa, ꝙ absurdū seu ἄτοπον.

Circuli interdum accipiūtur pro cœtibus hominum in orbem quasi collectorū, pro synodis, h. e. congressionibus, cum amici vel publice, vel priuatim cōgressi corona facta vel tædii fallendi causa confabulātur, quales apud Græcos fuerunt λέσχαι, quales & hodie ferè sunt in foris aut locis publicis, vbi ēt de priuatis negotiis sermones habētur, vt Francofurti am Römer. Sic vsurpauit Cic. in off. Sermo in circulis, disputationibus, cōgressib. familiarium versetur, persequatur ēt conuiuia; sed contentio disceptationibus tribuatur iudiciorum, concionū, Senatus. Tacitus: Nō ignoro in conuiuiis & circulis incusati ista.

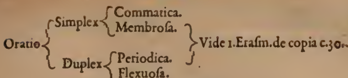
CIRCVMDVCTIO, *Flexus.*

Circumductio seu Peribole 1. est circuitus aut flexus.

2. In Oratoria est Oratio flexuosa, sinuosa & prolixior, Constans fere plurib. mēbris, quam vulgata periodus. Velcurio vocat Circuitum orationis historicæ.

Differt à Periodo. Nam hæc est circuitus orationis oratoriæ, in hac tam rerum, quam orationis consequentia & cohærentia requiritur bene coagmentata: Sed περιβολὴ longioris constructionis est: Illa oratoria est; Hæc Historica. Vitandum in ea Hyperbaton, impeditior & obscurior constructio propter vocum traiectiones remotiores.

Oratio.

Vide vocem περιβολή.

CIRCVMLOCVTIO, CIRCVITIO.

Circumlocutio dicitur, cum pluribus verbis id, quod vno, aut certe paucioribus dici potest, explicatur. Græce περίφρασις. Hinc Expositio περιφραστικὴ sententiæ alicuius dicitur. Numerant quidam inter Elocutionis Tropos: Alij inter figuras orationis. Ramus refert ad argumẽtum descriptionis. Exemplum: Quod idem est dictu: Sic circumloquitur Picus Mirandulanus SEV, particulam Declaratiuam seu Synonymicam. Albedo est alba, quod idem dictu est, non habet albedinem: quia est ipsa albedo. Vide Picum de Ente & Vno.

Metaphrasis aliud est, quam Circuitio seu Periphrasis. Nihil enim aliud est quã interpretatio, conuersio seu translatio sermonis in aliam linguam.

Circuitus etiam *Orationis* aliud est quam Circuitio. Significat enim oratoriam Periodum.

Circumloquutio { Obscœnum seu Turpe dictu vitat. Ornat. Obscurius & minus significanter dictum illustrat. Itaque ἀντιπεριΐστασθαι seu circumsistit: sic circumloquor: Aduersa vi obsidet.

CIRCVMSCRIBERE, CIRCVMSCRIBI, Circumscripto.

Circumscribi primum est *Definiri*, vt ad consuetudinem introducendam requiritur probabilis ratio, actuum frequentia, diuturnitas temporis, quæ decem annis circumscribitur, inquit Iureconsultus.

Secundo accipitur pro excludi seu secludi, circumscripto pro secluso. Circumscribere pro excludere, eximere, secludere. Sic obscuriusculum est, nec facile à quouis intelligitur, quod nõnulli Doctores Scholastici vtuntur circumscripto pro excluso, seu præterquam, vt: quædam prædicantur concreta de aliquo omni alio circũscripto (id est, excluso, hoc est, de aliquo solo, seu primo & immediate:) & de nullo illo circumscripto (id est, præterquam vel extra quam, de illo, seu illo secluso:) vt inhęrere, informare, de forma tantum.

Alia prędicãtur de aliquo oratione alicuius distincti & externi, quo circumscripto (id est, semoto) de illo non prædicarẽtur, id est, prædicantur mediate, seu de iis, quibus mediate conueniunt, vt album de pariete prædicatur, cui albedo inhæret accidentaliter. Alia sunt cõcreta, quæ prædicantur mediate vel immediate, vt cum dicitur Ignis est calefactiuus, (vt quod) & calor est calefactiuus (vt quo) calefactiuum dicitur & de calore, & de igne.

Causa sufficiens est, quæ alia circumscripta (id est, seclusa, seu remota, non coniuncta) adhuc causaret. Gabr. Biel in punctis lib.3. de Incarnatione: Seu: qua posita ponitur effectus alia circũscripta, id est, quæ causare sufficit, etiamsi alia non concurrat. Causa totalis est, qua posita, omni alia circumscripta (id est, exclusa, non existen-

te, nõ vna causante, vt causa socia) potest effectus sufficienter produci.

Et hoc modo causa totalis dicitur causa sufficiens. Sic: Hoc, omni alio circumscripto, id est, hoc præcise ipsum causat. Vnde Scholastici etiam causam sufficientẽ vocant præcisam. Vide Gabr. lib. 3. dist. 1. quæst. 1. Vide & Occam. quæst. 1. prim. quodlibet. Sine hac explicatione ὅρῳ nemo intelligit Bielem. Res ex eo præcise dicitur quanta & extensa, quod habet partem extra partẽ localiter, hoc enim existente seu posito, omnib. aliis circumscriptis (id est, hoc solo) res est quanta, & omnibus aliis positis, illo circumscripto (id est excluso seu semoto) res non est quanta. Ita ergo circumscriptio solitudinem seu præcisionem & exclusionem significat.

Scotus lib. 2. d. 14. Circumscripto omni libero arbitrio, omnia euenirent necessario, nihil contingenter: id est, absque libero arbitrio esset.

Mutatio phraseos. Pro vnũ omni alio circumscripto efficere, tu dices: Efficere vt causam solã, solitariã seu ὁλοτελῆ. (Barbari ẽt vt causans sine concausato dicũt.) Huic causa socia opponitur, & causæ συμπεπλεγμέναι, id est coniunctæ ac connexæ. Sed plura locutionis propositæ exempla videamus. Scot. in additionib. prologi cupientes aliquid: Illud præcisa causa alterius est, quo posito, circũscripto vel variato quocunq; alio, sequitur effectus. Multiplex perfectio generi humano ad verbi humanationem collata est etiam circumscripto lapsu, id est, sine respectu lapsus, seu extra considerationem lapsu posito.

Scot. in Quodlib. lib. 1. dist. 44. Nihil est simpliciter impossibile, nisi cui simpliciter repugnat esse. Cui autẽ repugnat esse, ei repugnat, ex se primo, & nõ propter respectũ aliquẽ affirmatiuũ vel negatiuũ ipsius ad aliquid aliud. Repugnantia enim quæcunq; extremorũ est ex ratione sua formali & p se essentiali, *circumscripto quocunque alio respectu* vtriusq; extremi positiuo vel negatiuo ad quodcunq; aliud. Sicuti album & nigrum per se ex rationibus suis formalibus contraria sunt, seu habent repugnantiam formalem *circumscribendo* per impossibile *omnem respectum* ad quodcunque aliud. Illud igitur est simpliciter impossibile, cui per se repugnat esse, & quod ex se primo est tale, vt ipsi omnino repugnet esse. Hic pro circumscribendo respectum, nos diceremus: Non propter aliquem respectum ad aliud (vt ad DEVM.)

Itaq; τῷ circumscribendo Scotus opponit Includendo l. 3. dist. 15. Vno modo accipitur voluntas, vt naturaliter tendit in obiecta propria, circumscribendo alia, (id est excludendo alia non propria.) Altero vt natura Includendo ordinem ad quæuis, id est, vt inclinata etiam ad obiecta alterius appetitus, cui coniungitur interuentu inclinationis illius. Est enim naturalis a cõnexio voluntatis cum appetitu sensitiuo τῷ ὀρεκτικῷ, id est appetibili, volũtati per intellectum repræsentato. *Voluntas dupliciter accipitur.* *a Scotus etiam vocat* COLLIGANTIAM.

Petrus Martyr autor grauis & satis tersus in Comm. in 1. Ethic. Arist. pag. 68. Nos circumscriptis reiectisq; his, quæ ab altercantibus vltro citroq; afferuntur, distinctiones quasdam faciles & expeditas faciemus: Id est, exclusis missis, præteritis, resectis.

Iohannes de Ianduno seu Gandauensis in quæst. in lib. 1. de cœlo & mundo. Cœlum circumscripto motore non, est animatum.

Esse circumscripto, id est, secluso, actu intellectus est esse extra animam. Ens rationis est quid per se nihil est, circumscripto omni actu Intellectus, id est extra animam, id est, tantum est aliquid in anima & ab anima. Thom. Aquin. in Logic tract. 1. cap. 3. Zabarell. lib. 8. Phys. text. 35. Indicat

Arist.

Arist. quod mouere se ipso sit mouere cum exclusione auxilii. Hic Scholasticus dixisset cum circumscriptione.

Aliud autem est Circumscripto, id est, secluso, aliud excepto, τῷ excepto restringit vniuersale: τῷ secluso remouet συναίτιον seu societatem.

3. *Sed circumscriptum* quoq; sæpe opponitur Vago, & ei, quod ad plura pluresve attinet, estq; cui quasi septa sunt circundata. Quod igitur vagum est, sæpe aliquo circumscribitur, & fit ἀφωρισμένον. Tuo vnius studio cũ dicitur, circumscribitur studium & exemplum multis, attribuitur vni: Tuo studio, seclusa opera aliorũ, Vide Scal. de caus. Lat. ling. 6. cap. 129.

4. Circumscriptus etiam dicitur à Cicerone, qui est deceptus, oppressus: & circumscriptor, qui est deceptor. Videtur Metaphora à feris, quæ indagine circumueniũtur & circumscribuntur. Ramus in 2. Catil. Item qui potestate est prohibitus & vi repulsus. Sic Cicer. accepit in 2. Philip. interprete Bartholomæo Latomo, qui ad eum locũ ait circumscribere esse verbum iuris, & circumscriptionem quasi iuris diminutionem: circumscribere est circumuenire, & quasi septa circumdare. Circumscriptores, inquit Seneca, dici solent, qui aliquid sustulerunt. Hinc patet Scholasticorum illud Circumscriptum, quod tot exemplis ostensum est, sapere Ciceronianismum.

Quærunt Scholastici: An Vnio Hypostatica sit realis Relatio? Respondetur à Gabriele & aliis Affirmate: quia per vnionem humana natura realiter dicitur assumpta, & verbum realiter incarnatũ, circumscripta, (id est, seclusa) quacunq; collatione intellectus, quia non per intellectus nostri considerationem, sed per realem assumptionem verbum est caro factum. lib. 3. distinct. 1. quæst. 1. Sed hi volunt relationem realem esse tantum in natura humana, vt in altero extremorum: In λόγῳ esse rationis tantum: quod mihi non probatur, sed addo relationem hanc realem respectu τοῦ λόγου esse sine reali mutatione seu alteratione. *An Vnio sit realis in vtroque extremorũ.*

Quæritur? An incarnatio facta fuisset, si homo nõ fuisset lapsus? Alij affirmant, alij negant. Hoc Scholastici sic efferunt. Sunt qui etiã circumscripto lapsu ponant Incarnationis conuenientiam (id est, non existente lapsu, non præsupposito lapsu, etsi non esset lapsus, nulla habita ratione lapsus.) Alij contra volunt peccato non existente potuisse Deum incarnari.

Quærunt: An Natura intelligens sit Persona? ac respondent: Natura intelligens perfecta non communicata alteri seipsa, omni alio circumscripto, (id est, præcise) est Persona.

Circumscriptio huius generis fit	*Reipsa & facto*, (Barbari dicunt de facto,) seu *Natura* (φύσει) vel voluntate, συνθήκῃ.
	Per imaginationem, seu τῇ θέσει.

CIRCVMSCRIPTIO.

1. Generaliter loquendo est vox notans Modificationem, Determinationem, Præscriptionem.

2. Specialiter circumscriptionem Scaliger 1. accipit in Poetica pro Moderatione, Modo, Attemperatione, quæ fit cum ei, quod dictum est, modus statuitur. Dicitur circumscriptio, quia apponitur sententiæ linea ac meta, aut ex persona introducta, aut ex persona Poetę, (l. 3. c. 36.) & accedit, si spectes collocationẽ ad vim Parẽthesis. Sic Palinurus, cũ sententiã suã delinearet: nec littora longe fida fraterna Erycis interposuit, reor. Sic Iupiter in primo Fatebor-

Venus in eodem, Haut credo: & Dido, credo equidem, nec vana fides.

Ex persona Poetæ: vt perhibent, & fama est: &, mirabile visu: &, si credere dignum est. Transferimus etiam in narrationes, eisque miscemus: veluti fecit Poeta de cœculo,

Vulcano genitum pecorum inter agrestia Regem

Inuentumq́; focis, omnis quem credidit ætas.

2\. Circumscriptio vsurpatur à Scaligero & Viotto pro ratione formali. A Piccolhom. in Ethicis pro Descriptione. Scaligeri locus est exerc. 357. Motus Totius Naturalis comprehensionis (id est, Doctrinæ) fundamentum & Circumscriptio, quam formalem rationem vocant subtiliores, primum omnium rerum cognitarum fuit. Sententia memorabilis. Nec tamen prorsus idem sunt: Differunt enim vt Genus & Species. Nam omnis circumscriptio rei est ratio formalis, sed non omnis ratio formalis est circumscriptio rei.

Bartholom. Viottus lib. 5. de Demonstratione. Cum subiectum in suo generali significato sumitur, tum ab vno genere Disciplinæ in aliud transferri potest, illique quibusdam arctatũ proprietatibus accommodari: qua circumscriptione addita, tunc adeo fit vni arti peculiare, vt alteri nulla ratione subiici queat. Atq; hoc additũ est, ratio illa formalis, vt aiunt, seu, est forma illa, per quam r... us disciplinæ subiectum constituitur, v. gr. Humanum corpus non est subiectum Medicinæ, (sed est partiale subiectum Physicæ) sed si illud vt morbis obnoxium consideraueris, tum fit Medicinę subiectum. Circumscriptio igitur, posse ægrotare & sanari, est ratio illa seu forma, per quã fit Medicinæ subiectum.

3\. Pro terminatione corporis, quæ est vel Interna, vel Externa: seu, vel Quantitas, vel Localis.

4\. Pro Seclusione seu exclusione, vel exceptione seu determinatione exceptiua. Sic Scotus, Gab. Biel, Armandus. Sic Zabar. L. 1. post. Analyt. Comment. c. 24. Effectus naturales ad necessitatẽ rediguntur. Dum enim cum circumscriptione (id est, exceptione) impedimenti considerãtur, sunt necessarii, & propositiones sunt necessarię, dũ additur exceptio impedimenti, Nisi impediatur: nisi quid impediat. pag. 145.

5\. *Circumscriptio etiam est periodus oratoria*, vt verba concluduntur circumscriptione, intermissione (qua cursus orationis intermittitur, & cum membratim dicimus) & Concisione seu Inciso, seu commate, quod sæpe fit singulis verbis, vt docetur in Oratoria.

CIRCVMSCRIPTIVE.

Hæc vox in Physicis dicit naturalem terminationem loci ad locum, quo circumscribitur. De ratione eius, quod circumscribitur, est, vt nõ sit extra terminos circumscribentis. Corpus ita clauditur intra terminos loci illius, quem occupat, vt extra illos non sit. Hoc est esse in loco adæquato.

Esse in loco circumscriptiue, per circumscriptionem, κατὰ περιγραφὴν, & quantitatem, idem sunt.

Opponitur & τῷ Definitiue, & τῷ Immẽse. Vt Deus non est in Loco neq; Circumscriptiue, neq; Definitiue, sed Immense: Id est, præsens rebus omnibus. Immensitas eius terminis seu limitibus non clauditur vllis. NB. *Suarez.*

Corpus Christi nunc est in cœlo Definitiue, quia ex vi illius præsentiæ nõ potest naturaliter esse alicubi. NB. *Scholast.*

Circumscribi tamen & Definiri nonnunquã pro eodẽ accipiuntur, vt circumscribi loco & definiri loco ita nihil differant, vt quod loco proprie definitur, (id est circumscribitur) ita clauditur terminis illius loci, vt iuxta rei naturam extra illos esse non possit. NB.

CIR-

CIRCVMSPECTIO.

Περιβλεψία, excubatrix ſpectatrixq; negotiorum, quæ circumſtant. Cautio, rerum obſtantium depulſio vel auerſio.

Piccolhom. refert ad affectiones prudentiæ: Prudentiam, inquit, iam formatã tãquam propriæ affectiones comitantur Circumſpectio, Vigilantia, Prouidentia, Cautio.

Omnia circumquaq; vide retro Argus & Ante,
Corrige præteritũ, præſens rege, cerne futurũ.

CIRCVMSTANTIA.

Circumſtantia eſt quod circumſtat rem (vt tempus) perſonam vel actum, Græce περιστατικὸν & περίστασις.

Armandus in declaratione difficilium terminorum; Quicquid non pertinet ad Subſtantiam actus, vt eſt in Specie naturæ, & tamen aliquo modo attingit ipſum actum, dicitur circumſtantia eius.

Nullæ circumſtantiæ ſunt actui internæ, quod attinet ad eſſentiam actus, nec mutant eius ſpeciem, quoad eſſe naturæ; ſed quædam ſunt actui internæ, quod ad bonitatem vel malitiam moralem attinet: Et hanc poſſunt mutare, vel nouam addere, priore non mutata. Armandus.

CIRCVMSTANTIONATVM, περιστατόν.

Barbarum Scoti & Bielis l.4. diſt. 1. pro eo quod habet adiunctas annexaſue circumſtantias, vel quod circumſtantiis perficitur, vt; Sacramentum eſt actio circumſtantionata verbis & intentione, vel eſt aggregatum ex his. Id.

Απερίστατον Barbari dicunt Incircumſtantionatum, vt officium aut eſt incircũſtantionatum, aut circumſtantionatũ; pro his barbaris tu dices: Aliud officiũ eſt ἁπλῶς ſiue ἀπερίστατον, quod ſuapte natura ſemper ſine vlla exceptione faciendum eſt, cuiuſmodi eſt cura honeſti vel valetudinis: Aliud κατὰ περίστασιν, quod pro conditione temporis, loci, rerum & perſonarum, ſimiliumq; circumſtantiarum recte fit, aut ſecus, cuiuſmodi eſt præcidendum præbere aliquod membrum corporis, aut abiicere pecuniam.

Sic loquuntur Barbari: Iuramentum debite circumſtantionatum, item iuratio recte circumſtantionata eſt actio virtutis, quæ latria nuncupatur; pro hoc tu dices: Iuſtis circumſtantiis definita ſeu moderata.

CITRA.

1. Citra opponitur Vltra; Ita illud minus, hoc plus ſignificat, vt;

Eſt modus in rebus, ſunt certi deniq; fines,
Quos vltra citraq; nequit conſiſtere rectum.

2. Eſt particula Separatiua, ſignificans Seorſum, ſine, vt: Filius DEI citra carnem non ſubſiſtit, id eſt, diſtractus ſeu ſeparatus à carne ſemel aſſumpta.

Carnem Chriſti ab vnitate Perſonę, à qua ſemel citra commixtionem aut confuſionem aſſumpta eſt, diſtractam cogitare nefas eſt, id eſt, ſine commixtione.

3. Eſt μόριον ἐκκλειστικὸν (id eſt part. exceptiua.) Omnis contemplatio citra Philoſophiam primam eſt aut cum motu, aut citra motũ, aut de iis, quæ ad motum ſpectant, id eſt, excepta Philoſophia,

Scotus l.4. diſt. 49. Aliquid eſt ita perfectum, vt propter ſui perfectionem nõ recipiat vlteriorem perfectionem, vt DEVS. Aliqua ſunt ita imperfecta, vt propter ſui imperfectionem non ſint capacia perfectionis, vt reſpectus ſeu relationes: Alia ſunt entia media inter hæc, quæ ita perfecta ſunt, vt poſſint aliam recipere perfectionem: cuiuſmodi ſunt omnia entia abſoluta citra DEVM. id eſt, præter DEVM, ſeu excepto DEO, ſeu, vt loquitur Cicero, ſi à DEO diſceſſero, ſeu præterquam DEVS.

Boet. in lib. de Trinit. In omnibus, quæ ſunt citra primum, quod vere eſt V-

num, in quo nullus est numerus, est hic & hoc.

Alb. M. in expos. cœlest. Hierarch. Dionys. hic assumit: Angeli sunt citra primum. Et concludit: Ergo in Angelis erit aliqua compositio.

Scalig. exerc. 6. s. 14. Creatio fit citra omne temporis momentum. Barbari dicunt INSTANTANEE.

COACTIO:

Cogere est vi pellere, obtorto quasi collo, vt eleganter loquitur Iureconsultus, trahere.

Coactio est impulsio agentis ad aliquid, à principio externo facta, contra agentis naturalem propensionem seu appetitionem. Seu coactio est violẽta torsio, violentus impulsus (qui interdum etiã dicitur necessitas, modo simpliciter: modo cũ adiectione violenta) vt eum dico, voluntas habet libertatem à coactione: Quæ libertas ei δύναμις naturalis est. Opponitur ei suauis Inflexio: Differt ab Impulsione: Nam nõ omnis impulsio est coactio. Occasio impellit (aliquẽ) ad producendũ effectũ, & ad rem aggrediendã, sed nõ impellit vlla coactione seu necessitate, verum tantũ monendo & suadendo. Et hoc sensu occasio, id est, tempus ad furandũ cõmodum ac idoneũ furẽ facere dicitur. Multi impulsi fecerunt ita vt impellẽti potuerint resistere: ii nulla necessitate seu coactione impulsi fecerunt, sed vi quadam voluntatis impellenti, cui resistere poterat, vltro cedentis. Itaque horum factum est voluntarium, non necessarium seu coactum.

Cogere igitur est vim afferre, violenter impellere, nolentem adigere. Volens autem nemo cogi potest, vt & nemo qui volens nolẽs agit. Agere enim nolens volẽs (ἑκὼν, ἀέκοντί γε θυμῷ) dicitur is, qui agere quidẽ vult, sed nõ plena & prorsus acquiescente voluntate, sed refracta remissaq;, & cũ noluntate, vt barbare quidem, sed scite loquũtur Philosophi, mixta. Nota hic obiter: *Remissam voluntatem*, esse voluntatem cum noluntate mixtam.

Coactum est, quod motus sui ἀρχὴν, id est, principium & causam tantum externam, non etiam internam habet, qua ipsum sese moueat ad hoc vel alio modo agendum, Græce τὸ βίαιον. *Definitio Concreti.*

Huic & Inuoluntario opponitur Liberũ.

Aliud ab eo est Necessariũ, ἀναγκαῖον. Nã Deus & sancti Angeli sunt boni ἀναγκαίως, id est, necessario, sed nõ coacte & ἀκουσίως, sed libere. Omne quidẽ coactum est necessarium, sed non contra omne necessarium est coactum. Itaq; differunt hæc duo, vt genus & species, & alia est necessitas immutabilitatis, alia coactionis: Illa cum voluntario, & τῷ ἐφ᾽ ἡμῖν consistere potest: hæc non potest.

Aliud etiam quid est Coactio à Fato Peripateticorum, quod hi agnoscunt in rebus tantum naturalibus, quæ necessariam habent consecutionem, & ad causam per se, quæ naturalis dicitur, referunt. Sic fatale est hominem ex homine oriri, & à Prouidentia Dei. Ab ea enim constitutæ sunt causæ secundę in natura necessarię, in voluntate inclinantes, non cogentes, vt loquar cum Scalig. exerc. 307. sect. 25. A Prouidentiæ igitur ratione aliena remotaq; est cogens necessitas.

Coactionis Modos M. Flacc. Illyric. facit quatuor aduers. Victor. Strigel. *Multiplex Illyrico Coactio.*

Prima est Locomotiua, vt cum lictor ad carcerẽ, aut carnifex ad patibulũ sontem trahit rapitque obtorto collo. Sic Deus non trahit nos in templum ad audiendum verbum, tametsi multos fures & latrones ab omni religione alienos attrahit inuitos, & vt tandem in carcere audiant verbũ. Ita multos feroces iuuenes, milites, & scorta magnis malis & ærumnis domat; & ad verbi auditionem & lectionem trahit, vt

Ma-

Manassen, vt tandē dicant; Bonum est mihi quod humiliasti me, vt discerem tua δικαιώματα.

Secunda est Raptus, cum Satan vel obsessa corpora, permittente Deo in ignem vel aquam præcipitat, vel Pythiam mulierem, & alios furentes impiorum vates & ἐνθουσιαστὰς agitat. Sic nos Spiritus Dei non cogit.

Tertia est Coactio, quæ fit per minas & terrores ingentium malorum. Sic Deus nos compellit intrare, vt Dominus de à se inuitatis mandat. Sed hęc Coactio seu compulsio impropriè Coactio dicitur. Est enim tantum *Impulsio*.

Hic Flacci animus est horribilis error, & fundamentum der Kloßbusse.

Quarta Coactio est, vbi nobis natura à Deo ad errores ac peccata auersis lumen aliquod & initium bonę voluntatis potenter donatur ac implantatur, cum vetus Adamus mortificatur, & nos oleastri ex nostra syluestri prauitate ad bonam oleæ naturam trahimur & immutamur. Hoc certe modo nos Deus trahit, excindens potenter lapideum cor & dans nouum, & contra Satan & vetus Adam magna vi reluctatur, nosque ad pristinas sordes retrahit.

Hæc quarta Coactio est efficax motio cordis. Talis Coactio seu potens actio nullo modo negari potest aut debet.

Hic quartus modus est falsissimus, quia tollit & euertit prorsus Modum agendi proprium voluntati, ipsi à Deo inditum nec lapsu sublatū. Itaq; hoc quoque falsum, quod ait Illyr. etiam aliquatenus impios prauis motibus reluctari, respectu communis honestatis aut legum, & non plane ex animo, sed quodam hypocritico & insincero cordis motu & prorsus *actione imperata, vel potius coacta*. Nec efficax cordis motio est proprie coactio, sed est flexio.

Huic errori de Raptu Violento hominis ad conuersionem, & coactis seu vi extortis actionibus etiam non Renatorum oppositus est hic Syllogismus: Proprietas Naturæ rationalis, qua sublata tollitur ipsa Natura rationalis, & quæ discernit naturam rationalem à bruta, etiam post lapsum mansit. Libertas voluntatis à Coactione est talis proprietas. Ergo hæc Libertas etiam post lapsum remansit. Et hæc sententia: Voluntas coacta non est Voluntas, sed potius Noluntas. Sed ἀσύστατον, esse prorsus hunc 4. modum Coactionis, planius sic ostenditur. Ait Illyricus, Tyranni potius corpus cogunt, quam voluntatem ac mentem. Sed Satanæ maior est potentia, vt qui non tantum corpus, sed etiam ipsam voluntatē cogere possit, ita vt impius non tantum corpore & externo opere ei obsequatur, sed etiam plena Voluntatis promptitudine. Non enim ille, vt Tyranni tantum corporis aut externi operis obsequio contentus est, sed etiam ipsum cor hominis habere, ac pro suo arbitrio regere vult, in eoq; maxime imperitat, & magis quidem, quam in locomotiua & externis actionibus. Hæc Illyricus. Sed bene habet. Si enim plena Voluntatis promptitudine, si plenis voluntatis quasi velis impii Satanæ obsequūtur, si proni præcipitesque feruntur ad id, quod Satan vult iubetq;, profecto propriè voluntatem cogere non potest.

Vinci quidem potest voluntas incitationibus & impulsionibus, exempli causa, affectuum, at cogi non potest. Ratio seu Mens sæpe cogetur credere & statuere, ꝙ minime vellet. Quia formaliter & secundū essentiā libera non est vt Voluntas, sed tantum originarie, id est, secundum radicem & causam. Pro Illyrico obiici pôt συμπτωτικῶς, quod Eras. Roterodam. in disp. de Lib. arbitr. ait: Voluntatem seu liberum arbitriū citra gratiam amissa libertate cogi seruire peccato.

Etiam corruptissimū peccati mācipium è duobus malis potest eligere

Respons. Impropriæ locutiones sunt discernendæ à propriis. In seruitute peccati Voluntas proprie non cogitur.

modo magis, modo minus, Respectu Interni principii.

Homo enim procliuis est ad peccatū & omnis generis prauas ἐπιθυμίας. Subiicitur quidem peccato & prauæ naturæ suæ tanquam tyranno obedire cogitur contra legē Dei, sed ita vt quāuis mens videat probetq; meliora: voluntas tamen propter vehementiores affectus consentiat tandē in deteriora, eaq; sequatur. Inuitū trahi, hoc est hominē, non proprie voluntatem cogi.

Axiomata.

1. Libertas à necessitate coactionis agendi, quæ voluntati essentialis est, mansit homini integra. D.Bernhard & Victor. Negatiua fuit Illyrici.
2. Donec omnino repugnat voluntas, nulla potest fieri conuersio.
3. Inclinare, efficaciter mouere vel incitare ad praua proprie non est cogere.
4. Efficaci motione voluntas flectitur.
5. Qui libenter quid facit, proprie non cogitur, nec à se, nec à satana, nec à Deo.
6. Tollitur coactio voluntatis proprie dicta, quando sponte aliquis & libenter obtemperat. Impij volētes obtemperant Satanæ sine coactione.
7. Incitandi vim habet Diabolus, nō cogendi, Macar.hom.17.& impedimēta affectuum ac Satanæ non inferunt coactionem voluntatis.
8. Voluntas quantumuis tracta & incitata à Spiritu S. & Verbo, tamen non coacta assentitur, volens obtemperat.
9. Distinguendi sunt furiosi à sanis. Homo non omnino furiosus potest regere externa membra, nam abstinet à sceleribus atrocibus, etiamsi nō possit illico incendium in corde extinguere: vt Tarquinius Superbus non fuit coactus ad stuprum Lucretiæ, sed potuisset se cohibere. Sed semel illecebris diaboli admissis, difficilimum est ei repugnare.

Indoctorum sermo est: Sol lucere cogitur: Bona arbor cogitur bonos fructus proferre: Ignis vrere idoneam naturam cogitur: Boni Angeli mandata Dei coguntur exsequi. Omnia enim naturalia, omnes naturales vires agunt *necessario*, & tamen non coacte, sed *sponte*. Itaque sic dicendum: Bona arbor non potest aliter agere, quam vt necessario producat bonos fructus, sicut contra mala malos. Et Angeli summa cum voluntate & voluptate operantur. Itaque dicendum: Non possunt non exsequi mandata.

Illyricus Motum voluntatis liberum esse, dum voluntas in actu est, Actionē liberam esse, sed potentiam liberam à coactione esse negat. Sed recte respondetur ei: Libera actio est è libera causa. Motus liber est actio (volitio) libera, est agens liberū coactione. Ergo similiter libera est potentia, vnde actio, seu quæ est fons actionis. Victorinus erudite respondet ex axiomate: Impossibile est causam toto genere deteriorem esse effectu suo: Effectum toto genere antecellere suæ causæ. Sed voluntas est causa actionis, quæ vocatur velle. Hanc autē, fateris Illyrice cogi non posse. Impossibile igitur est ipsam potentiā, quæ vocatur voluntas, esse effectu deteriorem, & hanc proprietatem adimi seu detrahi ipsi causę, id est voluntati. In disp. de Lib. Arbit. Vinariens. pag. 196.

Fons non potest esse deterior riuulo. Sol non potest esse radiis, quos spargit in terram, obscurior. Addit hoc quoq; argumentum Victorinus ex peruulgato illo: Propter quod vnumquodq; tale est, illud magis tale est. Actio voluntatis est à coactione libera, idipsum fatente Illyrico ἀντιδιαστιθεμένῳ. Ergo multo magis potentia libertate à coactione, qua violentus externi principii impulsus, & aduersantia voluntati impedimenta remouentur, prædita est. Vides quomodo inseruiat Philosophia & Logica Disputationibus Theologicis.

Coacte ergo opponitur τῷ Sponte, & τῷ ex

τῶν ἐκ προαιρέσεως, quorum illud brutis etiam & naturalibus, hoc vero homini tantum conuenit.

COAGVLATIO.

Coagulatio species coniunctionis, coitionis & concretionis Physicæ est, qualis est lactis vel seminis, coactio. Hinc Coagulum Melanchthoni est alteratio, in qua humore conglutinantur & copulantur partes siccæ, quod fit alias à circumstante frigido, cum multa aquea humiditas comprimitur: alias à circumstante calido, assante partes, & educente ac consumente humidum.

Explicatio.

A frigido cum multa aquea] vt cum lapides in terra generantur. Sed alii hoc vocant Inspissationem.

Assante partes] vt cum sal ex aqua segregatur, & igni coquitur, quo partes assatæ coguntur, id est coagulantur. Ita duo modi sunt coagulationis, qui aliis est vnus. Alia à coagulatione est cōgelatio, quæ fit cum frigore fluidæ partes compriumuntur & durescunt, quia frigoris natura est constringere, vt fit in glacie. Sic Alber. Magn. in 4. Meteor. tract. 2. cap. 5.

Congelatio est quædam aquæ mutatio: & congelatur dupliciter, solubiliter in aere, insolubiliter in terra. Alb. Magn. in 1. Meteor. tract. 1. cap. 4. char. 78. col. 4.

Congelatum differt à coagulato; quia coagulatum est cuius partes constant per frigidum comprimens, ita vt partes terrestres non apprehendant aqueas, & contra; Coagulatio autem fit ex calido & frigido; quia in lacte per calidum, in metallis per frigidum fit.

In Grammaticis Coagulatio est Species Metaplasmi, ita dicta per metaphoram. Aliter, Coitio, vt IngenI, pro Ingenii.

Per Metaphoram etiam catachresticam in Moralibus pro vnione ponitur hominum, præsertim amicorum. August. L. 19. contr. Faustum. In nullum nomen Religionis possunt homines coagulari, nisi aliquorum signorum, velut Sacramentorum visibilium consortio colligantur. Mitius pro Coagulari dicerentur coalescere.

In Physicis ea quæ coagulari possunt sunt duplicia: Quædam sunt simpliciter aqueæ naturæ (quæ sunt naturæ cereæ, non coagulantur, sed densantur, sustinent πάχυνσιν.) Quædam sunt composita ex aqua & terra, sed habent plus terræ, quam aquæ. In his accedit primum exsiccatio ab aere.

Coagulatorum solutio dicitur Liquefactio. Melanch. Sed videtur Liquefactionis vox esse generalior, id est, liquefactio est solutio eius, quod concreuit.

COCTIO.

Πέψις Græce, Latine Coctio, ἀλλοίωσις, id est alteratio, quæ τελειοῦσιν seu perfectionem affert ei, quod coquitur.

Sunt autem Coctiones *caloris* opus, vt principij effectum; qui est *vel insitus rei*, quæ coquitur, aut coquit: (Dicitur is Naturalis) vel *externus* seu *accersitus*. Hac cōsideratione primum omnium, coctiones oportet vt faciamus *vnam veram atque naturalem*, & quæ proprie coctio appelletur, & *alterā quæ per similitudinē & metaphorice* coctio fit, quod ad exemplum fiat veræ illius.

Vera autem, propria & naturalis est Aristoteli tantum ea, quæ fit alimenti perficiendi causa à calore naturali & insito, qui vel foris, id, quod coquēdum est, ambit, vt in partibus animalium & stirpium calor is, qui alimentum coquit, quo ipsæ sustentenur, vel in iis inest, quæ coquuntur, vt in partibus stirpiū, quæ maturescunt, & animantibus vescentibus, atq; ita aliis, non sibi, alimētum idoneum suppeditāt. Hæ coctiones cum sint caloris solius & naturalis quidē huius atq; insiti opera, adiutantes tamen causas habent in coctione

alimenti in animantibus inter alias etiam has, balnea, somnium, quietem, medicamenta augentia & confirmantia calorem internum, tempestates, ciborum naturam ad coctionem idoneam, exercitia: In stirpibus vero Soli & Cœli calorem & fomenta alia, & temporis longinquitatem, vt quæ ætatem ferentia ita maturescunt, & culturam agrariam & hortensem vniuersam. Per similitudinem autem & metaphorice coctiones appellantur reliquæ omnes, quæ de exemplo verarum omnium à natura aut arte fiunt. Hæ igitur similiter fiũt à calore, sed partim insito & naturali, vt in morbis & excrementis, quæ vtraq; & ipsa coqui dicuntur, sed metaphorice, cum alimentum non præstent, partim à calore externo fiunt, vt artificiosæ, sed culinariæ omnes, quæ ab igne fiũt, & quæ calore cœli, Solis & soli, neq; alimentum efficiunt aut producunt, vt cum carnes, olera, aut cum ligna coqui dicuntur. Omnibus ita coctionibus & causis harum his duobus generibus comprehẽsis, teneatur amplius, τέλος seu finem, ad quem tendit τελείωσις coctionum omnium esse triplicẽ. Primus est φύσις, quando concoctione εἶδος & οὐσία cõstituitur. Hoc fit tantum in veris & proprie dictis coctionibus iis, quibus tam in stirpibus, quàm animalibus alimentum oblatum in substantiam corporis ipsorum à calore naturali & insito conuertitur, tum enim forma & species alimenti mutatur, & fit ea, quam Græci πρόσφυσιν & ὁμοίωσιν vocãt, quæ est partialis quædam γένεσις, & sic, γένεσις & φθορὰ in coctionem incidunt, cum tamẽ ab Aristotele alimenti mutatio hæc inter coctiones, atq; ita inter ἀλλοιώσεις referatur.

Secundus finis est, cum non forma aut species, quæ proprie forma est, coctione mutatur, sed tantum quantitas aut qualitates eius, quod coquitur ad vsum certum in vita: hæc fit vel per naturalem & insitum calorem, vel per externum. Naturali & insito calore qualitas & quantitas mutatur eius, quod coquitur in fructuũ maturatione, quæ est vera & proprie πέπανσις seu maturescentia, qua forma horum non mutatur, sed perficitur: est autem tũc perfecta in his maturitas, cum semen γόνιμον est, & fructus ἐδώδιμος, vt populariter loquuntur (id est, esculentus seu esui aptus.) Item excrementorum & morborum maturatione qualitas & quantitas materiæ mutatur, in quibus est πέπανσις metaphorica: etsi translate vniuscuiusq; etiam coctionis perfectio πέπανσις est, qua translatione vocabuli & Aristoteles, & interpres huius vtuntur, & dicitur apud Alexandrũ πέπανσις de iusta assatione. Externo vero calore qualitatis aut quantitatis mutatio per coctionem accidit dupliciter. Nam calor coquens aut per humidum interiectum illam mutationẽ perficit, & hæc est elixatio artificialis & culinaria, Græce ἕψησις: Aut fit hæc mutatio calore sicco, quæ assatio est Græcis ὄπτησις. In quibusdam tamen, quæ externi caloris coctione qualitatem & quantitatem mutant, hoc etiam fit, vt simul in aliam speciem transeant, vt Aristoteles loquitur, vt mustum elixum liquor esse desinit, & fit quod ἕψημα vocant κατ' ἐξοχήν: Lac etiam coquendo coagulatur; proprie tamen εἶδος οὐσιῶδες in his non videtur mutari ita, vt in alimento, cum pars fit corporis eius quod alitur, Ideo sub hoc genus recte collocari possunt. Ita tres sunt coctionum species Aristoteli, πέπανσις, ἕψησις, ὄπτησις, quarum prior iam est explicata.

Duarum autem reliquarum secundum fundamenta doctrinæ Aristotelicæ partitio talis esse potest.

ἕψησις, elixatio fit per humorem ambientem id, quod à calore, qui in humido

mido est, coquitur. Sed hic humor alias est naturaliter tantus in eo, quod elixatur, sicut in liquidis, quæ ἕψητα sunt, musto, lacte, & similibus aliis; alias extrinsecus affundi oportet, vt elixatio fieri possit.

Est autem elixatio duplex, Vna externa seu artificialis, quæ proprie ἕψησις appellatur, & fit tantum à calore externo, non naturali seu insito agente per humidum ambiens, siue intus sit ille humor rei elixandæ, siue circumfusus, vt dixi.

Et est artificialis hæc Elixatio rursus bipartita. Nam aut proprie elixatio est & dicitur: vt cum carnes aut olera elixantur affusa aqua, per quam calor agit, quales sunt culinariæ omnes: Aut Metaphorica est Elixatio, vt cum metalla aut ligna elixari dicimus, quæ non sunt ἕψητα, aut cum Sol agit in res liquidas, in quibus elixationis instar fit, aut cum putredo fit à calore externo rerum liquidarum, quas externas potius, quam artificiales elixationes appellabimus, cum non sint culinariæ aut foci; & cum liquida elixantur, vt lac, mustum, mel, & similia, quæ elixando minuuntur, densantur, & grauescunt. Hæ sunt duæ species artificialium seu externarum Elixationum.

Alterum genus elixationis naturale, seu in natura fit, quæ nomen peculiare non habet, cum vera fit & propria coctio, sed à culinaria nomen mutuatur.

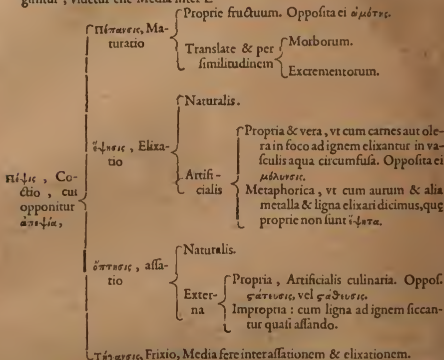
Fit autem *vel à calore naturali & insito foris ambiente id*, quod elixatur, atque similitudinem habet cum culinariis, ἐν χυλώσει καὶ χυμώσει: Hæc enim liquida sunt: & in conuersione alimenti, quæ fit à partibus humidioribus, & in putredine, quæ fit intus in corporibus, & similiter in humidioribus partibus: *vel à calore fit naturali* hæc elixatio, qui non foris ambit, sed intus in eo inest, quod elixatur, vt in seminibus, ouorum incubatione, musti feruore naturali, & omnibus quæ liquida sunt, & in his quidem tantum: externa vero fomenta in his omnibus præstant tantum causam adiuuantem.

Assatio seu ὄπτησις similiter est nomen proprium artificialis coctionis, & fit à calore sicco. Est autem assatio etiam, vt elixatio, duplex, *vna externa*; quæ *vel artificialis* est, quæ fit à calore non insito rei, & foris ambiente, vt culinario, & omnes quæ ad ignẽ fiunt, quæ sunt propriæ ὀπτήσεις: *vel metaphorica*, quales sunt, quæ à Sole fiũt in rebus siccis, i. e. non liquidis; & cum ligna ad focũ siccantur, & similes aliæ.

Altera est naturalis assatio, quæ sine nomine est, & fit à calore insito in alimenti conuersione in partibus sicciorìbus, vt ossibus & cartilaginibus. Hæc enim coctio assationi, quam elixationi similior videtur: sicut contra in humidis & liquidis elixationem refert.

Cum autem proprium nomen non habeat alimenti coctio & conuersio culinarias & artificiales has eis necessario applicari oportet. Ad assationem autem refertur ab Aristotele etiam τήγανισις, id est, Frixio (τηγανιστὰ ᾠά, oua in sartagine frixa; τηγανίζω est coquo in sartagine (ἐν τηγάνῳ) frigo, torreo) quod videatur illi quam elixationi similior. Nam etsi quæ friguntur, humorem habent, qui in coctione circumfluit, hic tamen humor ipsa non coquit, neque humorem internum in his superat (κρατεῖ) aut educit, quod Elixationis proprium est: sed humorem potius illum pinguem ea, quæ friguntur, ab igne calefacta ad se attrahunt, atque ita consumunt, vt magis humor ab iis afficiatur, quam ipsa ab humore, atq; ita calore ignis, qui siccus est, non humoris coctio horum perficitur. Ex his cogitetur quæ in natura assationes frixionibus similes sint, cum hoc etiam πάθος ex Aristotelis argumento in natura esse oporteat, quod sit in arte.

Aliis τήγανσις, id est, coctio eorum, quæ in oleo, aut butyro in sartagine friguntur, videtur esse Media inter Elixationem & Assationem. Hæc subiecta Tabula habet συνοπτικῶς.

Ὠμότης in fructuũ succis tenuibus, quos calor non subegit, non terminauit, Cruditas est.

Μόλυνσις est leuis elixatio seu conatus quidam Elixationis. Vox Græca proprie significat inquinationem, contaminationem, fœdationem. Quidam in doctrina coctionum vertunt *Flaccidit atem.*

Στάτευσις est conatus quidam & vix inceptio assationis. σατεύειν enim, vt Grammatici docent, est ad leuem & lentum ignem aliquid fouere, vel etiam calefacere potius, quam assare, vel leniter condensare. Sunt qui Vstulare interpretentur. Aliqui etiam Tostionem in Latina lingua Assationi opponunt, & σάτευσιν illam videri volunt: cum tamen Assationis & Tostionis vocabulo promiscue fere vsi videantur Latini. Porro nimia assatio proprie ἔγκαυμα est (adustio, ὑπερβολή, id est, excessus assationis.)

COCTIONI *opposita ἀπεψία.*

Απεψία duas habet significationes.

1. Significat priuationem seu vacuitatem coctionis, quæ simpliciter ἀπεψία est.
2. Significat δυσπεψίαν, difficilem coctionem, vel valde imperfectam. Hæc κατά τι ἀπεψία est. Hæc intelligitur potissimum in hac Disputatione de coctionibus.

Απεψία est caloris Deficientis, seu in ea est ἀσυμμετρία caloris κατ' ἔλλειψιν. Cum calor est ἀσύμμετρος καθ' ὑπερβολὴν, proprie non est ἀπεψία, sed vitiosa coctio (propter excessum caloris: vnde res corrumpitur) quæ dicitur ἔγκαυμα.

Ασυμ-

Ἀσυμμετρία κατ' ἔλλειψιν, CITRA	Συμμετρία μέσον.	Ἀσυμμετρία καθ' ὑπερβολήν, VLTRA

Exempli causa.

In Phys. in omnibus generibus ἀπεψίας (Incoctionis) calor est ἀσύμμετρος secundum defectum. Quod si ἀσυμμετρία fuerit caloris secundum excessum, non est proprie ἀπεψία, sed tantum coctio vitiosa (propter excessum) in qua non fit ἀλλοίωσις, *neque citra perfectionem consistitur, sed vltra hanc abeundo res corrumpitur.*

Ἀπεψίας ἢ δυσπεψίας distinctio.

Cum triplex sit coctio, singulæ etiam suas habent ἀπεψίας seu vitiosam coctionem, hoc quodam modo.

Sicut Coctio, sic ἀπεψία alia est Vera & Propria; alia est similitudinis & Metaphorica, & fit sic vtraque propter ἀσυμμετρίαν caloris deficientis ad humorem coquendum, ita ἀλλοίωσις relinquitur eius, quod coctione perficiendum fuerat. Deficit autem vel Naturalis calor & insitus; vel Externus & accersitus. Caloris insiti defectus in Coctione & maturescentia fructuum proprie est ὠμότης, quæ est qualitatis & quantitatis iustæ ἀλλοίωσις. Translate autem ὠμότης est ἀπεψία in omnibus reliquis, & tum alimenti ἀλλοίωσις fit, siue κατὰ πέψιν, siue καθ' ὄπτησιν, quæ est φύσεως: & ὑγρᾶς ἀλλοίωσις & ὠμότης translate, vt diximus.

Elixationis autem culinariæ & omnis quæ ab externo calore in hoc genere fit ἀπεψία proprie est μόλυνσις: & in assationibus talibus, quæ à calore externo fiunt ἀπεψία nomen proprium habet στάτευσιν. Τήγανισις etiam huc referatur, nimirum huius quoque est στάτευσις.

Ad quas vero coctiones Elixationis nomen propter similitudinem aliquam transfertur, earum ἀπεψία μολύνσεις & σταθεύσεις appellantur metaphorice. Hæc omnia genera ἀπεψίας caloris sunt deficientis, vt in his ἀσυμμετρία sit caloris κατ' ἔλλειψιν: sed cum calor ἀσύμμετρος est καθ' ὑπερβολήν, proprie non est ἀπεψία, sed vitiosa tātum coctio propter excessum quendam huius in qua, & non fit ἀλλοίωσις neque citra perfectionem rei consistit, sed vltra hanc abeundo res corrumpitur. Itaq; φθορὰ hæc est potius, vel plane etiam habet commune nomen ἔκκαυμα. Nam & elixa & assa nimis, nō cruda, aut imperfecta, sed adusta dicimus, quæ est nimia coctio, & non caloris deficientis atque ita frigoris, sed caloris nimij & redundantis opus.

In genere tamen eorum, quorum proprie est πέπανσις, vt fructuum, in his igitur nimia coctio interdum efficit aliquid putredinis. Communis tamen definitio & γενικὴ atque popularis omnis generis coctionum esse potest talis quædam, vt dicatur, coctionem esse actionem caloris naturalis insiti, vel externi aut accersiti, qua res, quæ coquitur, vel in aliam naturam coquendo conuertitur, vel qualitatem & simul quantitatem aliam, sed qualitatem tamen præcipue nouam acquirit, cum proprie & per se ἀλλοίωσις sit coctio, non γένεσις, neque αὔξησις. *Quid Coctio in Genere?*

COELVM.

Cœlum est pars mundi superior ætherea lucida ab elementari parte mundi distincta. Alias sphæra cœlestis. Eius partiales sphæræ sunt vel inaspectabiles, ἄναστροι decima & nona, Alphonsin. vel aspectabiles, (quas nobis oculi

monstrant) stellisq; ornatæ ac insigniţę octo (Platoni & Aristoteli.) Decima mouetur vnico motu ab oriēte in occidentem super polos mūdi & Æquatorem, & spatio 24. horarū ab eodem puncto in idem reuoluitur & secū inferiores sphæras omnes rapit eadē gyratione. Hic circūactus, hęc conuersio incitatissima dicitur etiā *Mūdana*. Nona habet duos motus, externū vnum decimæ, alterum proprium ab occasu ad ortum super Eclipticam lineam & polos Zodiaci, contra motum primi mobilis. Hinc excusatur in octaua sphæra progressio stellarum fixarum (quæ 100. annis est vnius gradus Timochari) quæ fiunt subinde propiores pūctis ęquinoctialib. & solstitialib.

Octaua sphæra stellarū fixarū est, eiq; triplex tribuitur motus, primus diurnus, quo semel singulis diebus tota super polis mundi circūagitur ab oriente in occidentem. Hæc vocatur etiam στερέωμα, id est, Firmamentum. Secūdus Tardus, quo tanquā à nono orbe trahitur ab occidente in orientē, qui motus ex stellarum fixarum progressione deprehensus est. Hoc scilicet motu apogea visibilia, quæ in sphæra octaua collocātur, mutantur & longius proferuntur. Tertius nondum omnino peruestigatus, est motus, quem vocant Titubationis seu Trepidationis (in latum,) qui etiam dicitur Motus Accessus & Recessus. Sub octauo orbe sunt septem sphæræ, quarum singulæ vehunt vnam è stellis, quæ vocantur Errantes, Errones, Planetæ.

Secundo Cœlum nonnunquam accipitur pro aere seu orbe aerio.

Tertio Platonici nonnulli per Cœlū etiā intelligūt Deum, quem vocant Mundum Archetypum & Cœli Ideam. Vide vocem MVNDVS.

Cœlum Empyræum Scholasticis est Cœlum Beatorum, quietum, lucidissimū & purissimū, quod alij faciunt natura vere corporeum, alij incorporeum.

Cœlum Terrestre Pythagoricis & Platonicis est Luna. Eandem etiam vocant Terram cœlestē & æthercam. Sic Scal. ex. 62. Quidam è Platonicis Mundum quasi assem diuisere in tres trientes, vt primus triens caperet quatuor elemēta. Secundus quatuor priores orbes, quorum primus cum sit Luna, terram ætherēā ausi sunt nominare: Terti⁹ reliquos postremos & superiores orbes.

DE COELO.

Michael Seruetus.

Cœlum tripliciter accipitur. Primo pro aerio. 2. pro aqueo. 3. pro luce Dei inaccessa. Seu, duplex est cœlum creatum, Aerium & Aqueū. Tertium vltra hæc est Increatum cœlum, diuinitatis Lux inaccessa, quā Pater inhabitat, quod dicitur cœlū cœlorū. Hoc luminosum & igneū cœlū (Scholastici Empyræū vocāt) est verbi fulgor, rerū exemplar vniuersale, Deitas ipsa per Christum facta accessibilis, sicut inuisibilis in se Deus est, per Christum factus visibilis etiam Angelis. 1. Tim. 3. Hoc cœlū non habet peculiarem locum, sed intra nos est, & instar ignis omnia penetrat. Lib. 4. de Trinit. p. 158. & 159. Huius tertij cœli Moses non meminit. Ibid. In hoc tertium cœlum raptus est Paulus. Hoc inhabitat Christus. Sed Serueto non assentimur. Duos enim cœlos creatos, aerium firmamentum seu aeriam expansionem & aquarum regionem esse Serueto damus: Tertium tamen illud increatum ei dare Veritas prohibet. Scriptura enim docet esse habitaculū seu domicilium Dei & beatorum Angelorum gloriosum ac sanctū, in quo Deus proprio quodam modo, vt loquitur Bernhardus Serm. 6. de dedicatione Eccles. hoc est, ἀιδίως & palā se patefacit & communicat, constructū à Deo; Patriam cœlestem Sanctorum, Ierosolymam cœlestem, Psalm. 68. 2. Chron,

Chron. 30. Iohan. 14. Apocal. 13. & 21. Hebr. 11. & 13. Augustinus vocat Locum Beatitudinis, de fide & Symbolo ca. 6. Basilius in Hexam. hom. 2. vocat supercælestem & supermundanam lucem. Beda Cœlum creatum, à volubilitate Mundi secretum, hoc est, quod est extra & supra hanc Mundi aspectabilis machinam, & distinctum à spatio vniuersi. In hoc Enoch, Elias, Christus ascenderunt. Somnium igitur delirantis est hoc cœlum tertium, in quod Paulus raptus 2. Cor. 12. esse intra nos, & esse Deum ipsum: Enochum ascendisse in cœlum esse idem, quod ascendisse in Deum: Verum contra, esse creaturam. Nihil creatum est Deus ipse. Hoc cœlum creatum est. Hebr. 13. & Beda. Ergo non est Deus.

Quod supra cœlos visibiles est, non est intra nos. Hoc cœlum est supra cœlos visibiles. Ezech. 1. Matth. 3. Luc 3 act. 7. & 10. Ergo hoc cœlum non est intra nos. Sanctuarium ab ipso Deo factum non est ipse Deus. Hoc cœlum est sanctuarium tale. Ergo. εὐλογεῖν autem est conditum esse primo die, & à Moyse intelligi hic: In principio creauit Deus Cœlum & Terram: Reliqui cœli post Terram & Aquam creati sunt.

Cœlum interim Luc. 15. vers. 18. pro Deo, sed per Metonymiam subiecti, accipi non inficiamur: Pater peccaui in cœlū.

Cœlum accipiunt Chymici & substantiam cœlestem & Naturam cœlestem pro materia prima, quam & microcosmum vocant, vel pro quinta essentia, in qua purissima & sincerissima hæret crasis & radix substantialis, mysterium ad ætheriæ naturæ puritatem viresque præstantissimas exaltatum. Ea est vegetabilium, animalium, mineralium.

Naturæ cœlestis appellatione interdum etiam à Philosophis intelligitur anima. Sic Scaliger ex. 307. sect. 20. Anima est natura cœlestis, nempe quinta essentia, alia à quatuor elementorum natura. Et paulo post: Si anima, est quinta natura ex Aristotele, nihil aliud est quam res cœlestis. Vide 2. de Generat. animal. Aristot. vbi animam adeo diuinam agnoscit rem, vt nefas putarit sine medio coniungi posse corpori corruptibili.

COGERE.

Cogere proprie est vim inferre, vt cum dicitur voluntas non potest cogi. Improprie est vehementer instare. Sic etiam accipitur Genes. 32. Coegit eum, Er lag jm hefftig an / oder / er hielt jm hart an. Sic compellere etiam schematismo Hebraico est instare diligentius Barthol. VVesthemer. in collectan. Trop. Sacræ script.

Cogere in Historia & Politicis esse idem quod colligere vel congregare, in vulgus notum est.

COGITATIO;

Διάνοια Platoni.

Cogitatio generaliter est supremæ facultatis animę agitatio. Specialiter est mētis agitatio: Est discursus rationis actio, Simplicio 3. de anim. Iohanni Grammatico est via quædam à propositionibus ad conclusiones. 1. de anima. Est operatio intellectus, phantasiæ applicatus & coniunctus. N. Leonic.

Cogitatio
- Recta seu Emanans, cum anima cogitat de rebus extra se positis, vt de cœlo.
- Reflexa, cum anima de se ipsa cogitat, vt de definitione aut ortu suo.

Metaphora à facie nostra, quæ per imaginem speculi reflectitur in se ipsam.

Interdum Cogitatio ponitur pro phantasia.

Cogitationis species est Reputatio, qua voce vulgus abutitur pro æstimatione, vt recte monuit Frãciscus Syluius. Est enim reputare (non æstimare, sed) repetere & reuoluere animo. Hæc reputans, id est, dies noctesque cogitans.

Cogitatiua facultas est potentia sensitiua primaria, quæ & Ratio particularis dicitur. Hac deducuntur singulares conclusiones.

Auerroes apud Aristotelem esse ait virtutem distinctiuam indiuidualem, id est, quæ distinguat indiuidualiter, non vniuersaliter. Idem ait, Aristotelem Cogitatiuam vim appellasse Intellectum possibilem.

Collatio cum Platonicis.

Plato cogitationem vocat discursum & ratiocinationem animi ad se ipsum. Alcm.cap.4.

Cogitatio est animi ad se ipsum Disputatio. Plato in Sophista. Est sermo interior, id est, quem anima ad se ipsam dicit de ijs, quæ considerat. Plat. in Theæt. Hic Serranus vertit, quam anima ipsa apud se ipsam cogitando persequitur. Sed vitiose, cogitando enim redundat in cogitationis definitione. Cogitatio fit, cum vel particulatim species concipiuntur, vel simul species & genera. I. Francisc. Picus Mirand. in exam. Dict. van. gentium cap.18. l. 2. Vtitur ministerio phantasiæ. Marsil. Ficin. in Plotin. En. 1. libr. cap. 9. Cum Platonicis congruit sermo diuinus, vbi sæpe occurrit dicere in corde pro cogitare.

Nota hic in transcursu: Cum Serranus verba Platonis in Theæt. διανυμένη, &c. cogitans autem nihil aliud facit, quam vt ipsa differat cum se ipsa, & interogans seipsam, & sibi ipsi respondens, affirmans & negans: Videri mihi eum non satis recte loqui pro cum se ipsa, placet secum ipsa. Cogitatio, Meditatio & Oratio differunt. Meditatio plus est quam cogitatio: complectitur interdum exercitationem. Cogitatio Διάνοια est ἐντὸς τῆς ψυχῆς πρὸς αὐτὸν διάλογος ἄνευ φωνῆς γενομένης, interior illa animæ secum ipsa, quæ fit sine expressa voce (Rursus hic vertit Serranus cum se ipsa, quod non imitaberis.) Oratio vero λόγος est ῥεῦμα φωνῆς, id est, fluxus vocis, quæ ab ore cum sono egreditur ἰὸν μετὰ φθόγγου.

COGNATA.

Cognata Græcis sunt συγγενῆ.

Plato distinguit inter propria & cognata, inter οἰκεῖα & συγγενῆ. Οἰκεῖα dicit, quæ ad rem constituendam proprie pertinent: Συγγενῆ, quæ cum re sunt coniuncta. Ad οἰκεῖα pertinent partes alicuius rei, vt Politicę Νομοθετικὴ, Βουλευτικὴ, καὶ Δικαστικὴ. Eloquentiam Plato facit Politicæ συγγενῆ seu cognatam, sicut & militarem disciplinam. Sed hæc mihi pertinet ad Politices σύστασιν, cum eius pars sit.

Per Cognata sæpe intelliguntur Analoga. Ita Cognata sunt cerebrum & cœlum. Quemadmodum è cœlo infunduntur in mundum inferiorem res quam plurimæ eæque optimæ: Ita à cerebro communicantur multæ præstantesque virtutes inferiori corpori, quod cum ipso cohæret. In cœlo enim est primum vis illustrandi per lucem. Deinde est calor seu vis calorifica: Tertio vis peculiaris quædam viuificandi, seu vitam præbens omnibus rebus: Ita cerebrum quoque 1. irradiat quasi neruos & fulgorem neruis opticis præbet. 2. administrat corporis sensus. 3. præbet etiam motum.

In Politicis specialiter Cognati dicuntur, qui per fœminas coniuncti sunt.

Generaliter dicuntur personæ quæ natura, vel legis fictione inter se sunt coniunctæ. Itaque

Cogna-

- Cognatio
  - Simplex
    - Naturalis: communio sanguinis, orta ex natura.
    - Ciuilis, quæ per adoptionem contrahitur: Iuris eiusdem communio.
  - Coniuncta, vbi ius ciuile & naturale copulatur, seu vbi cognatio ciuilis naturali coniungitur. Vid. Modest. in l. non facile §. cognationis ff. de gradibus.

Agnatio tantum per virilis sexus personas contingit.

COGNITIO.

Cognitio proprie est actus cognoscendi. Ac ita est ἐνέργεια; vel *Qualitas spiritalis in animo impressa, repræsentans obiectum* γνωστόν. Res enim sunt in Intellectu per repræsentationem non secundum suum esse Formale.

Improprie seu Metonymice est Doctrina, quæ acquiritur per cognitionem.

- Cognitio seu Intellectio hominis
  - Theorica (θεωρητικῶν) Hæc est à scientia. — à Fine.
  - Practica, πρακτικῶν (eorum, quæ aguntur.) Hæc manat à Prudentia.

Distinctio ex adiũct.

- Cognitio
  - Euidens, quæ cernitur in cognitione
    - Intelligibilium
      - Primorum principiorum.
      - Conclusionum inde extructarum.
    - Per se sub sensum cadentium.
  - Obscura, vt rerum, quas credimus veras propter
    - Authoritatem solam.
    - Coniecturas & signa probabilia.

Cognitio est Absoluta vel Respectiua. Absoluta, cum res consideratur simpliciter sine respectu aut comparatione ad aliud. Respectiua contra quæ ad aliud refertur. Illa in ordine Didascalico præcedere solet. Numeratio simplex in Arithmetica prior est comparata.

Distinctio ab obiecto γνωστῷ.

- Cognitio rerum
  - Simplicium, ἁπλῶν
  - Coniunctarum. Scal. exer. 307. s. 2. Hæc etiam complexa vocatur.
- vtraque
  - Recta
  - Reflexa
- Confusa.
- Distincta.

Ab adiuncta certitudine.

- Estque vel
  - Certa tum
    - Subiecti in quo, vt Mentis.
    - Obiecti, vt rei quæ cognosci potest.
  - Incerta, & dicitur Opinio.

Cognitio rei simplicis confusa est, qua cognoscimus quidem rem ipsam esse, sed quid sit, ignoramus. *Distincta* est, qua cognoscimus etiam quid sit res.

Cognitio rei complexæ confusa est, qua, ignorata causa, cognoscitur tantum ὅτι, quod: Sed *Distincta* est, qua cognoscitur διότι, propter quid.

Cognitio nostra, præsertim confusa est *Potentialis*, vel *Actualis*. *Potentialis nihil aliud* est, quam aptitudo seu habilitas intellectus ad comparandam cognitionem actualem. *Actualis est*, cum Logica potentia ad actum deducitur, phantasmate Intellectum mouente, seu est cognitio exercita. Estq; *Originalis*, vel *Habitualis*. *Originalis est prima rei ante incognitæ* apprehensio. Hæc prima conceptuum impressio non tãtum in pueritia fit, etsi tum maxime fiat, sed etiam ætate adulta, vt cum mihi offertur aliqua res, aliquod animal, quod ante nunquam cognoui Tunc confusus eius conceptus primum in meo animo imprimitur. Habitualis, est, quæ fit ex habitu iam pridem acquisito, vt cum lupum actu intelligo, cuius notitiam iam pridem in pueritia mihi comparaui. Sic Zabarella; qui hac in parte dissentit à Scoto. Scotus enim actualem accepit vt ab habituali distinctam; Zabarella vero vt communem Originali & Habituali, & impropriętatem significationis vocis Habitualis pro Potentiali in Scoto notat.

Vsus.

Disputationes hæ habent vsum in disp. de primo cognito. De hac vide Zabarel. acutiss. libr. de ordine Intelligendi cap. 12. 13. 14.

Fonsecæ *Totius cognitio distincta* est, qua totum cognoscitur per cognitionem partium, id est, perspectis particulatim omnibus, quæ in eo continentur: vt cum cognoscimus totum ædificium lustratis omnibus eius partibus tum interioribus, tum exterioribus.

Confusa vero, qua cognoscitur Totum sine cognitione partium, non perspectis omnibus, quæ iu eo continentur, vt si ædificium eminus videamus. Consentit Zabarella c. 12. l. de constit. Natural. scient. *Vtraque est Totius essentialis, vel Totius vniuersalis. Cognitio distincta seu* determinata totius essentialis (quod alias Totum perfectionis & integritatis dicitur) est, cum omnia, quæ ad essentiam illius pertinent particulatim perspiciũtur, id est, cum species intelligitur cognito genere illius summo & omnibus differentijs, quibus constat.

Confusa, cum species secundum se apprehenditur, sed genus aut differentia eius ignoratur.

Cognitio distincta Totius vniuersalis est, cum eius communitas & amplitudo per omnia eius inferiora cognoscitur, vt cum quis intelligit communitatem animalis per omnes illius species & indiuidua.

Confusa Cognitio totius vniuersalis est, cum illud quidem in se concipitur, sed tamen eius inferiora ignorantur, vt si quis colorem cognoscat, & species colorum ignoret, pingui Minerua hæc cognitio fieri dicitur. Vsus distinctionum harum apparet in quæstione, sintne notiora magis vniuersalia minus vniuersalibus, necne?

H. Glarean.

H. Glarean. in Cæsarij Dial.

Cognitio
- Αἰσθητικὴ Sensitiua
  - *Exterior*, & fit sine præexistente cognitione, quia sensus exteriores mouentur à suis obiectis. Acquiritur hæc ἀθρόως, id est, subito.
  - *Interior*: & hæc fit à cognitione sensitiua exteriore, per quam interioribus præsentantur sua obiecta propria.
- Νοητικὴ, Intellectiua. Estque notitia Intellectus de obiecto Intelligibili. Estque
  - Incomplexa: & est cognitio terminorum, & acquiritur ex præcedente cognitione sensitiua. Habetur autem solum per primam Intellectus operationem, quæ dicitur Apprehensio simplicium. Acquiritur hæc sine vllo discursu.
  - Complexa, συμπεπλεγμένη seu κατὰ συμπλοκήν, qua aliqua componuntur & diuidūtur. Ea est
    - *Principiorum*: & ea acquiritur ex cognitione Intellectiua terminorum, per viam sensus, memoriæ, experientiæ, & est per secundam Intellectus operationem, quæ dicitur compositio & diuisio.
    - Conclusionum: & ea fit præexistente cognitione intellectiua principiorum, in quibus præsciuntur conclusiones in vniuersali. Est autem tertia Intellectus operatio, quæ dicitur Dianoea.

Cognitio
- Intuitiua, rei actu existentis præsentis.
- Abstractiua, rei actu existentis vel non existentis, sed absentis.

Cognitio est vel in abstracto, id est, ipsa operato; Hæc proprie dicta: vel in concreto, id est, ipsa obiecta cognita.

De modo Cognoscendi.

Trifariam aliquid cognoscitur.

Aut per Essentiæ suæ præsentiam In cognoscente, vt Lux in oculo, à quo non per abstractam speciem, sed per Essentiam cernitur.

Aut per similitudinis suæ præsentiam in cognoscente, qualis est in oculo intuente hominem.

Aut per similitudinem rei cognitæ, non immediate ab ipsa re, sed ab alia quapiam, in qua illa effulget, acceptam, vt cum hominem non in facie, sed in speculo intuemur. Vsum huius distinctionis ostendit Tilenus in disput. de Angelis.

Vsitata etiam est hæc distinctio.

Res quæ cognoscitur, percipitur vel in se ipsa, vt cum homo proprio conceptu apprehenditur: *vel in alio*, in quo aliquo modo continetur, vt cum causa cognoscitur in effectu, effectum in causa, genus in specie, species in genere: Illa distincta, hæc vero Confusa notitia est. Fons. l. 1. Metap. c. 2. q. 2. Et illa: *Cognoscitur res aut per se, aut per speciem sui*: vt cum dicitur à Physicis intellectionem nostram fieri non posse sine speciei impressione. Vide Zabar. l. de mente humana cap. 11.

Cognitio Creaturarum in Angelis
- Matutina, beatifica, qua cognoscunt creaturas in Deo secundum esse eminens (id est, quatenus eminenter sunt in Deo) & increatum.
- Vespertina, Naturalis, qua cognoscunt creaturas extra Deum, secundum proprium esse, quod habent in se, id est, quatenus sunt formaliter in se ipsis. Thom. Aquin. & Vasquez & Augustin. l. 4. de Genes. ad literam cap. 23.

Cognitio
- Perfecta. Hæc dicitur comprehensio: comprehendere enim rem aliquam est cognoscere eam tam perfecte, quam γνωςὴ est. Thom. Seu ita rem cognoscere, vt nihil ipsius lateat cognoscentem.
- Imperfecta seu Non adæquata rei, vt nostra Dei.

Cognitio perfecta seu comprehensio alicuius obiecti
- Eminens, quæ excedit rem cognitam.
- Adæquata, quæ exæquat rem cognitam. Estque adæquata adæquatione Entitatis vel proportionis: Scal. ex. 369. s. 8.

Canon.

Nullus effectus in perfectam cognitionem causæ ducere potest, nisi totam virtutem causæ coæquet. Deus autem naturaliter non nisi per effecta cognoscitur. Ergo Deus à nobis perfecte seu definitiue cognosci nequit.

Cognitio nostra
- Positiua, cum cognoscimus hoc esse.
- Priuatiua, cum cognoscimus hoc non esse. Hoc enim est esse illius, quia non est.

Vsus.

Quæritur, in Deo an sit Cognitio eminens, an adæquata? Resp. Est eminens respectu creaturarum. Est adæquata respectu sui ipsius: perfecte enim cognoscit se vt est.

2. An Angelus comprehendat se adæquate: & An potuerit præuidere futurum suum lapsum? Sequens distinctio affinis est priori, alia tamen ab ea Cognitio quædã est per positionem, qua aliquid ei, quod cognoscẽdum est, attribuitur, quædam per remotionem, qua aliqua à re, quæ cognoscitur, remouentur. Vide verbum Inuestigo.

Cognitiones sunt Consentaneæ, vel Contrariæ.

Illæ possunt simul esse in eodem de eodem: Hæ non possunt simul in animo inhærere, vt non potest aliquis opinari eandem rem eodem tempore esse albam & nigram secundum eandem partem: Spiritum hominis esse mortalem simul & immortalem. At contrariorum cognitio in eodem Intellectu esse potest, vt intellectus, qui cognoscit frigidum, cognoscit etiam calidũ. Contraria enim secundum esse speciale (id est, species repræsentatiuæ rerum contrariarum calidi & frigidi) possunt esse in eodem. Vid. Zabarel. lib. de Mente Human. cap. 11. vbi disputat quæstionem, An intellectus patiens possit recipere simul contrarias opiniones.

Aliud Cognitio contraria, quã contrariorum.

Cognitio Contrariorum
- Vnius per alterum: priuationes per habitum.
- Alterius per alterum seu alterutrum. Sic cognoscuntur fere aduersa.
- Alterius cum altero. Sic relatiue opposita cognoscuntur.

Cognitio Directa est, vel Indirecta. Directa vt cum obiectum est Directum. Indirecta contra. Sensus per se & directe cognoscit singulare, quia per se habet obiectum singulare.

COGNOSCERE.

Cognoscere seu εἰδέναι accipitur
- Ample pro cognitione tam perfecta & distincta (quæ fit per proprias rationes seu definitiones & proprias causas:) quam imperfecta leuique (quæ fit per communia vel remotiora.)
- Stricte pro cognitione perfecta (quæ est Demonstratiuæ Conclusionis) id est pro Scientia, quæ est per causam, pro ἐπίςασθαι Ita accipitur ab Arist. in Procem. Physic. context. 1. Cum cognoscere & scire, &c. Vbi particula Et declaratiua, Zabarella interprete, id est, accipitur pro Id est.

Cognoscitur à nobis secundum & per Cognitionem
- Sensitiuam, Singulare.
- Intellectiuam simplicem
  - Distinctam & perfectam maxime Vniuersale.
  - Rudem, crassam, confusam; Singulare. Græci dicunt γινώσκειν παχυμερῶς.

Cognoscere per organon proprium est percipere aliquid per certam corporis partem, recipientem species cognoscendorum obiectorum. Ita visus cognoscit per oculum, auditus per aures, olfactus per nares; At Aristoteli ita anima rationalis non intelligit, quia hæc sine organo species recipit.

Cognoscere per lineam reflexam nonnullorum Scholasticorum phrasis est translata ex opticis, pro qua nos dicimus, *Cognoscere per se & directe.* Dicunt indirecte & per lineam reflexam Intellectus cognoscit particulare, per se

& directe Vniuersale, Armand. tract. 2. de poster.& prior.cap.235. ex 3. de anim.Arist.

Intellectus directe cognoscit seu apprehendit Vniuersalia.3.de Anim. Sensus singularia.

COGNOMEN,

ἐπώνυμον, ἐπωνυμία, παρωνύμιον.

Cognomina rectissime dicas, inquit Scaliger, vir extra omnem ingenii aleam positus,l. 3. de causis Lat. linguæ c. 91. Græcorum συνώνυμα, ita ab iis prudētissime dicta, quod cum nomine res coniuncta sit, vt sunt Homo, Leo.

Cognomina sunt, quæ nominibus coniunguntur seu adduntur (vt nomina agnationum) Augustino & Gothefredo testibus sunt(a) agnomina, παρώνυμα siue ex ignominia (ἀπὸ ψόγου) siue ex decore,(ἀπ' ἐπαίνου) tracta sint, siue ex neutro. Alias Cognomenta: vt Heraclitus cognomento σκοτεινός; Virgilius Parthenias à verecundia virg. Suffragatur Scaliger eum dicit, Agnomen ab antiquis etiam cognomē dictū fuit.

a Hac voce vtitur Cic.2.Rhetor.

Sed idem Agnomen à cognomine distinguit etiam. Sic enim inquit: Aucta Rep.numeroq; ciuium illustrium, voces, quibus Romana capita censebantur, fuere hæ, Prænomen, Nomen, Cognomen, Agnomen. Et paulo inferius: Nomen est familiæ nota; prænomen proprium cuiusque, quod puerulis imponebatur circiter diem septimum, cū lustrarentur: vnde nomen lustricum & lustratum dicitur: Cognomen, quod ex accidenti illis aduenit: Agnomen, quod euentus accessionem notat: vt Scipio cognomen est ab opera, quam patri seniori præstitit: Africanus Agnomē est à domita Africa, quod Cic. in 6. de Rep. Cognomen vocat: Cognomen ἐπώνυμον Græci, Agnomen autem φερώνυμον appellarunt.

Græci prænomine carent, sed posito nomine vno apponunt Patris nomen, Ἀλέξανδρος ὁ φιλίππου. Idem faciunt Arabes, sed etiam authoris nomē subticent, & Patris tantum ponunt: Auen, Rois, Auen, Pace; Auen, Zoar, id est, filius Rois, filius Pace, filius Zoar: Græci vero interdum etiam cognomine vsi sunt, vt εὐπάτωρ, φιλάδελφος, &c. Subiicere his φίλον ἐστὶν (placet) regulam Scaligeri: Prænomina vere nō possunt flecti numero plurali: cætera omnia queunt; sunt enim generis, non viri (propria, nisi sit Cognomē aut Agnomen eius, cui primum est attributum. (eius enim solius tunc est.) Hic προσδιορισμὸς necessario addēdus fuit. Hinc intelligitur, quod infra ait carere plurali prænomina, & agnomina Parta. Itaq; sic loquimur: Marcus & Quintus Tullii Cicerones, Vid.c.92.l.4.d.c.l.

Sed redeo ad significationes Agnom. & cognom. distinctas.

In Theatro Vit. Zuing. Sæpe quatuor nomina prænomen, cognomen, agnomē & nomen Romani mares ferebant. Raro mulieres prænominibus vtebātur, mares vero frequentissime: namq; cognomen & agnomen mulieri non dabatur. Eras. in Adag. Trium literarū homo, per ironiam dici potest in eum, qui generosus & ingenuus videri cupiat. Inde namm quod olim ingenui tribus literis in literis aut insignib. suis, prænomen, nomen, & agnomen notare consueuerint, vt pro Quinto Valerio Maximo, Q.V.M.

Sed animi gratia libet exempla nōnulla, eaq; illustria Cognominū, quibus præstantes virtute & doctrina, aut contra, salutantur, adiicere.

Olim studiosi iurisprudētiæ primo anno dicebantur Dupondii, friuolo seu ludicro cognomine, quasi tu dicas, Diobolares, hellerwertige. Quarto anno Lytæ: quinto Prolytæ, quod emensi iam scientiæ anfractus, tantum non ex difficultatibus se absoluissent. Cœl. l.4.c. 7. Antiq.Lect.

N.N. Cognominatur Batalarius. Hoc voca-

vocabulū,inquit Viues, vetere lingua Gallica vſurpatum in tyrocinio militiæ de iis, qui iam prælio interfuiſſent.

N N. cognoment. Mellodidaſculus ſeu Prodoctor, ſeu Licentiatus, quod ei facta ſit copia, quandocunque libeat, Magiſterii honores & inſignia conſequendi.

Cur Doctor Codicillaris ſeu Bullatus? N N. cognom. Doctor codicillaris, qui Pontificis aut principis Diplomate honorarios titulos conſecutus eſt.

Lucerna Iuris olim cognomentum fuit *Irnerij* profeſſoris Iuriſprudentię in Bononienſi Academia.

Fons legum cognomen Azonis Iurcconſulti Bononienſis.

Coryphęus Iuriſconſultorum Iul. Paulus Iureconſultus Patauin. qui floruit ſub Alexand. Seuero Imperatore anno Chriſti 230.

Gloſſator L. L. cognom. Accurſ. Florentini.

Speculator Durandus cognominatus eſt.

E Septem Græcię ſapientibus Speculator ſeu Philoſophus Contemplatiuus, *Thales*; Doctor Ioniæ, Anaximander; Philoſophorum parens *Pythagoras*, Dictus etiam fuit Doctor Italicus, quia relicta Samo patria in Italia ſapientiam profeſſus eſt.

Sectarum Philoſophicarū Pater *Socrates*.

Diuin' Philoſoph'; Iunior Socrates, *Plato*.

Genius Naturę, Anagnoſtes, id eſt lector, *Ariſtoteles*, ſic dictus à Platone ex nobiliſſima multiiugæ lectionis cura.

Mirificus ſapiens, *Diogenes Cynicus*.

Stoicorum Pater, *Zeno Zittieus*.

Euphraſtus & Theophraſtus ob diuinā dictionem *Tyrtamus*, Ariſtotelis ſucceſſor, qui habuit diſcipulos plus minus 4470.

Phyſicus, *Strato Lampſacenus*, Theophraſti Diſcipulus. Sophia & Gelaſinus, id eſt, ſapiētia & Riſor Democritus, quia inania hominum ſtudia riſit. Dictus ēt ab Anaxagora πένταθλος, ꝙ in omni genere Philoſophiæ eſſet exercitatus.

Canis regius *Ariſtippus*.

Βήματα, gradus, alter Plato, minor Plato, πένταθλος, Quinquertio ſimilis, exercēti in ludo quinq; artes Gymnaſticas, quia in omni doctrinæ genere ſummas ferebat: *Eratoſthenes Cyreneus*, natus Olympiade CXXVI.

Νοῦς *Anaxagoras Clazomenius*, ob mirandā Phyſicæ ſcientiam, vel quod Mentem ἄκρατον principiis rerum adiecerit.

Phacas, quia lentigine eius facies deformabatur, *Dioſcorides* Amzarbæus, qui vixit ſub Cleopatra & Antonio, teſte Suida, ῥιζοτόμος ſeu Herbarius inſignis, ſi hiſtoriam ſeu τὸ ὅτι ſpectes. Nā Plantarū cauſas Ariſtoteles & Theophraſtus luculentius expoſuerunt.

Grammaticus, *Ioannes Philoponus* Alexandrin', quia pręter philoſophica & Theologica etiam multa Grammatica ſcripſit. Dicitur fuiſſe Tritheites.

Στοιχειώτης *Euclides*.

Medicorum cos, Naturæ miraculum, *Galenus* Pergamus, inter medicos eloquētiſſimus, inter eloquentes medicus acutiſſimus, inter vtroſq; diligentiſſimus, qui vixit Romæ temporib. Marci Commodi & Pertinacis Imperatorum. Auerroes hūc Medicis omnib. pręfert.

Arabum Cicero & Galenus, Auicenna Perſa. Is proprium nomen habuit, Haſer, ſeu cum articulo Alhaſer, vix attigit annum ætatis 18. cum audiret Philoſophus.

Commentator à diligenti Ariſtotelis explanatione, ſeu quia plurimum ſcripſit in monumenta Ariſtotelis, *Auerroes* ſeu *Auenrois* Cordubēſis. Quidam vocarūt eum Abyſſum ſapientiæ, ſtimulum & cotem Medicorū: quia acutiſſime totam fere Medicinam complexus eſt libro, qui dicitur Colliget. Auicennæ Medici æmulus & inimicus. Floruit anno Domini 1150.

Experimentator, *Raſis* Afer.

Sapiens, *Auenzoar* Cantuariēſis Auicennę coæuus Pharmacopæorum Euāgeliſta,

& tantum non Deus, *Iohannes Mesuæ* filius, genus suum referens ad Abdelam Regem Damasci.

Simia Galeni, Paulus Ægineta.

Latinus Hippocrates, *Cornelius Celsus.*

Ægineta Germanus seu Germanicus, *Leonhardus Fuchsius.* Parens & restitutor rei anatomicæ (è cuius fontibus cæteri suos riuulos deduxerunt) *Andreas Vesalius* Bruxellensis, iudicio Gabrielis Fallopij Mutinensis Chirurgiæ Professoris in Patauino Gymnasio.

Διαδόχος *Proclus* Syriaci Alexandrini Platonici discipulus, sic dictus seu cognominatus, quia successit Syriano in Atheniensi Schola.

Porphyrius Malchus (id est, Rex, Phœnicum lingua) seu Basilius, Tyrius, discipulus Longini Cassij Rhetoris, & Romæ Origenis, & Aquilini condiscipulus, Iamblici præceptor. Vixit sub Aureliano ad Diocletianum vsque: Dictus Porphyrius à Purpura, regio insigni. Fuit Antichristianus.

Σκοτεινὸς *Plotinus*, Ammonij discipulus Lycopolita, ab obscuritate, Porphyrius eius quasi interpres habebatur. Vixit sub Galieno. Composuit libros 54. qui

Quid Enneades. in nouenos diuisi dicuntur Enneades.

Saccas *Ammonius* Philosophus Alexandrinus, profanus è Christiano factus. Eius discipulus Porphyrius, cuius Isagoge præmissa est Organo Aristot.

Alter Plato *Philon* Iudæus Alexandrinus. Tanta fuit ἀδελφία, & similitudo ingenij & dictionis cũ Platonica, vt diceretur aut Plato Philonissat, aut Philon Platonissat. Disseruit cũ Petro Apost.

Magister sententiarum, omnium lumen, Theologus epitomicus seu Epitomator, vt loquuti sunt barbare: *Petrus Lõbardus* Episcopus Pariensis, quia rudi illo seculo sacros libros commentariis illustrauit, ac locos communes sacros exposuit è Patribus. Floruit circa annũ Christi 1160. Qui eũ sunt secuti, vel in eũ commentati sunt, postea dicti sunt sententuarij pleriq; Monachi.

Comestor *Petrus* Petri L[illegible]li frater sed nothus Trecensis pr[illegible]ter, sic dictus quod scripturę authoritatẽ in suis scriptis & concionibus tam crebro adduceret, quasi eas in ventriculum memoriæ demisisset atq; manducasset.

Lima Veritatis & Doctor subtilis *Iohannes Duns* Scotus.

Germanorum Varro *Albertus Magnus*, ordinis prædicatorũ Sueuus, præceptor Thomæ Aquinatis, qui docuit Parisiis anno Christi 1275. Fuit etiam postea Lector Coloniensis Cœnobij apud Dominicanos. Ingeniorum veterum subuersor *Guilielmus Occã*, Anglus, qui floruit sub Ludouico IV. Cæsare, anno salutis 1320. Summam Pontificis potestatẽ disceptauit multis in vtraq; partẽ argumẽtis expositis, sed pro Magistratu ciuili plerumq; pronuntiauit.

Conciliator *Petrus Aponensis*, seu de Apono Patauinus, qui docuit Bouoniæ Philosophus & Medicus insignis ac felix. Eius tempore vixerunt & claruerunt Arnoldus de Noua Villa Narbonensis natus ann. Christi 1300. & Raymundus Lullius, Inquisitores hæreticæ prauitatis eius effigiem in medio foro combusserunt.

Magister contradictionis, quod acerbius interdum pro Platone in Aristotelem inueheretur, & Lux Mundi, *Wesselus Gansfortius* Frisius, Græcis dictus Basilius, qui obiit anno Christi 1490. teste Gerardo Nouiomago in eius vita. Fuit Philosophus, trium Linguarũ peritus, Medicus, Theologus, Iurisprudentiæ non rudis. Commentator Bononiensis *Philippus Beroaldus.* Calculator *Iohannes Suisset*, qui Scaligero excessit humani ingenij modum.

Auctor Sectæ Nominalis *Rucelinus Brilto*, qui claruit circiter annum Christi 1137.

Πεντάγλωττος, vir supra humanum fastigium magnitudine ingenij præditus, *Iohannes Picus Mirandulanus* extinctus anno

anno ætatis 32. Bartholom. Blanch. in vita Beroaldi.

Cancellarius Parisiensis, *Iohannes Gerson*.

Subtilitatum Doctor seu Magister, *Iulius Scaliger*.

Philosophorum Romanorum eruditissimus *Anitius Seuerus Boetius*, Consul Romanus.

Epitomicus Liuij *Lucius Florus*, vixit tempore Quintiliani.

Epitomicus Romanæ historiæ, (seu Cæsarum ad Iouianum vsque) Eutropius presbyter Afer.

Epitomicus gestorū Romanorum *Sextus Ruffus*, Saxonum, Danorum, & Suecorum Historiographus *Albert. Crantzius*.

Scriptor rerum Indicarum noui orbis *Gonzalus Fernandus*.

Trogi Pompeij Epitomicus, *Iustinus*.

Apostolicus abbreuiator *Bap. Platina* Cremonensis, quia Pontificum historias contraxit.

Iuris Canonici Epitomicus *Gratianus*.

Tragicorum princeps *Euripedes*.

Scriptor vitarum Illustrium Græcorum & Romanorum *Plutarchus*.

Musa Attica & Apis Attica *Xenophon* ob Eloquentiæ suauitatem.

Romanus sapiens, *Seneca*, Iusto Lipsio in Polit.

Fabulator Phryx, *Æsopus*.

Codrus agnominatus est Antonius Vrceus Brixiensis, Grāmaticus & Orator, Præceptor Philippi Beroaldi iunioris. Cū esset Foroliuij, accidit vt princeps Foroliuiensium Pinus huic se commodaret in via forte sibi obuiā facto. Cui Vrceus subridēs, Dij boni, inquit, quā bene se res habeat videtis, Iupiter Codro se commendat (id est, pauperrimo.) Hinc eum omnes mutato nomine Codrum appellarunt. Barthol. Bononiens. in vita Codri.

Germaniæ Phœnix olim *Eras. Roterodam.*

Author Margarithę Philosophicæ *Georg. Reisch* Carthusianus.

Ἀγέλαστος *M. Cato Censorius*, & eius auus, M. *Crassus*, quem dicunt tantum semel in omni vita risisse, nempe cum asinū vidisset comedentem carduos. Vnde prouerbium: similes habent labra lactucas.

Πάμφος, *Palamedes*, quod in Theoria simul & praxi esset excellentissimus. Vide in Theod. Zuinger. Theat. tit. Doctorum Principum.

Trismegistus, *Mercurius Ægyptius*, quod maximus Rex, maximus sacerdos, maximus Philosophus esset, ita appellatus honorificentissime. Suidas ob Trinitatis mysterium ab ipso primo inter Ethnicos reuelatum hoc cognomen eum accepisse asserit.

Regum sapientissimus, *Salomon*.

Gregorius Nazianzen. cognomento Theologus. Gregorius Magnus cognomento θαυματουργός, ob miraculorum frequentiam.

Origenes dictus est syntacticus, id est, Cōpositor, quod multos fecisset libros.

Pierius Presbyter Alexandrinus sub Caio & Diocle. Origenes iunior vocatus est.

Augustinum Sal terræ, & Lucernam super Candelabrū Ecclesiæ positā Paulinus Nolanus discipulus eius appellauit.

Ioannes Patriarcha Constantinopolitan. ob doctrinę magnitudinē & singularē eloquentiam Græcis Chrysostomus cognominatus est, quod os aureum significat.

Lactantius à lacteo Tullianæ Eloquentię flumine, in quo præceptorē suum Arnobiū vicit, dictus videtur, Hieron.

Agnominis exemplum insigne habemus in Thoma Aquinate. Is cum taciturnus esset inter æquales pueros seu commilitones, à plerisq; vocabatur Bos. Sed Magister cognito illius ingenio, Bos, inquit, iste mutus talem mox edet mugitum, vt vocē eius vniuersus admiraturus sit mundus. Marul. l. 4. c. 6.

Archilochus Iambographus τέττιξ, id est, cicada à se ipso dictus, quod loquax & vocalis esset.

Antigonus Macedoniæ Rex ob clementiam Euergetæ nomen meruit.

Ludou.I. Carol.Mag.Filius Imperâ Clementia Pij nomen consecutus est.

M.Antonino Imp. etiam cognomen Pij datum est à populo acclamante.

Titus Vespasianus humani generis deliciæ ob popularitatem, mansuetudinem & humanitatem appellatus est.

Constantinus, quod Italiam, Aphricam, & post Licinij bellum ciuile, Orienté possideret, Magnus dictus est, & Restitutor generis humani.

Ottho III. Imperator Germanicus, qui Collegium Electorũ constituisse scribitur, propter sapientiam cognominatus est *Mirabilia Mundi*, Paul.Eberus in Calend. Alij miraculum Mundi, propter magnitudinem rerum gestarum.

Alphonsus II. Legionis Hispaniensis Rex, Castus ideo cognominatus est, quod in ipso matrimonio cũ legitima vxore perpetuam virginitatem seruauerit.

Q.Fabius Maximus, quia cunctando restituit rem, dictus est Cunctator.

Philippus Landgrauius Hassiæ Mauritij nostri auus à Philippo Melanchthone in Epistolis dictus est Macedo.

Artaxerxi Persarũ Regi Memnonis cognomen datum, quod valeret memoria.

Septem Græci Poetæ, Theocritus, Nicander, Callimachus, Apollonius, Homerus Tragicus, Aratus, & Lycophon dicti fuerunt Pleiades à numero stellarum Pleiadum.

Plato Aristocles Primo dictus est. Plato autem cognominatus est ob amplitudinem orationis, vel vt alij volunt, ob latitudinem pectoris vel frontis.

Apud Gallos Philos. Druades dicti sunt ἀπὸ τῶν δρυῶν, à quercetis inhabitatis.

Scythæ Philosophos præstantiores olim Pileatos appellabant.

Constantinus V. Imp. infans sacrũ fonté alui excrementis conspurcauit, vnde Copronymi cognomentum meruit, (Κόπρος enim fimum vel stercus significat) Zonaras Diac.lib.21. Idem fecit Ethelredus Rex Angliæ, & Venceslaus Romanorum Rex. teste Cuspiniano.

A carminis dulcedine Sophocles dictus est μέλιττα apis, & νέα σειρὴν, noua Siren.

Patronus Dianç Sueuicæ Iac. Andreæ.

Scipio Romanus cognominat' est Aphricanus: quid ita? Stigelius causam affert in carmine præfixo Calendar. Eberi:

Damna sua immeritus sustentat Scipio laudis,
Qui domuit Lybica regna superba plaga.

Littera aurigarum est O.

Guiliel. Occam Scoti auditor cognomen *Venerabilis inceptoris* est consecutus à Nominalibus, quod Nouam Philosophandi viam primus inuenerit, & fuerit instaurator opinionis Nominalium pene iam sepultæ. Eundem Scaliger vocat subtilissimum omnium mortalium. exerc. 65. sect. 4.

Epicurei cognominantur ab Aristotel. in 1. Ethic. Nic. ἀνδραποδώδεις (Mancipia, mancipiorum similes, homines inutiles & nihili, Græcis sunt ἀνδράποδα, Sunt enim tanquam pedes Dominorum, qui capitis rationem habét) quia sunt affectuum mancipia: vt serui sunt in dominorum suorum potestate, & ita sunt similes pecudibus.

Huc etiam pertinent Elogia Aristotelis Scaligeriana.

Summus Doctor sapientiæ.
Veritatis Hercules.
Summus omnium Philosophorum Imperator.
Numen Philosophiæ.
Vir omni laude maior, omnique calumnia potior.
Tribunal veritatis.
Diuinus præceptor.
Nunquam satis laudatus ille Dictator.

Sapien-

Sapientiæ nostræ Dux.
Præceptor veritatis.
Princeps veritatis.
Homo de vniuersa humana sapientia præter supraque cæteros omnes mortales bene meritus.

Sectatores Platonis, vt eum Diuinum, sic Aristotelem vocarunt Dæmonium (δαιμόνιον) quasi medij cuiusdam ingenij inter diuinum & humanum. Ciceroni Aristoteles est vir singulari ingenio, dicendi copia & suauitate incredibili, quo nihil acutius fuit, nihil neruosius, nihil in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrius.

Philopono Aristoteles in Philosophia humanum captum excessit. Auerrois elogium est hyperbolicū, seu modum excedit: Vnum esse Aristotelem, qui credi debeat Regula & exemplar à Natura exhibitū, in quo summa perfectio, quæ homini in naturali vita degenti contingere potest, eluceat ac demonstretur, tantā ingenij vim miraculum quoddam esse, eumque qui hac mentis facultate præditus est, diuinum magis, quam humanū appellandum.

Philippus Melanchthon dictus est Philomela Brettauia, & affectus fuit cognomine cōmunis Præceptoris Germaniæ.

Κυνισμὸς seu Cynica secta dicta est compendiaria virtutis via propter paucitatem præceptorum vitæ.

Thomas Aquinas vsurpatur seu laudatur Doctor communis.

Europa cognominatur à Plinio genitrix Domitorū O. bis. Nec ab re hoc Elogiū Europæ tributum est. Nam Græcia & Italia partes sunt Europæ insignes. In Græcorum autem Monarchia Alexander M. in Italico Imperio Romani vniuersum orbē ipsis quidē cognitum domuerunt, ac sibi subiugarunt. Adde, quod nostro etiam æuo Europæ quidam principes Americam, & Asiæ ac Africæ magnam partem suæ potestati subiecerunt.

Aquila litteraria laudis & sapientiæ.
Maximus omnium consensu litterarum Dictator.
Diuinus atque incomparabilis Heros.
Humanæ sapientiæ pater.

Medici ægrorum in Nosocomiis & Xenodocheis, dicti fuerunt Parabolani, Parabolarij, paraboli, παράβολοι, quod audacter se omnibus periculis obiicerent, nec vllius quantumuis pestiferi morbi contagionem timerent. Παράβολα enim Græcis sunt proiecta, magnis periculis obiecta, & παράβολος proiectæ audaciæ hominem significat. Sic accipiunt hanc vocem Plutarchus, Polybius, & Plin. in Epist. *Cognomines* dicuntur, qui sunt eiusdem nominis.

COHÆRENTIA, συνέχεια, cohæsio.

Etsi συνεχὲ. vtrunq; significat & continuum & cohærens, tamen Latinis, Cohærentia propriè nō est continuitas, multo minus est concretio, seu σύμφυσις, licet quæ coniunctissime cohærent, quodammodo fiant vnum. Ex contiguis fieri potest continuum naturali concretione, quæ dicitur σύμφυσις. Ea, quæ artis ope iunguntur, propriè continua non sunt, vt sunt ea, quæ clauis vel glutine, quæ Græcis dicuntur γόμφοις & κόλλα, compinguntur & vniuntur. Nam in his non est potentia φυσικὴ seu facultas φυσικὴ quæ ex cōtactu facit duo corpora cōcrescere, sed vis externa, ideo in eis cohærentia magis est, quā continuitas. Manent enim duæ superficies, & interdum etiam duæ species, vt cum os cum ligno glutinatur, aut compingitur. In restitutione ossium fractorum per artem Chirurgicā non fit glutinatio tantum, & cohærentia, sed continuatio, quia δύναμις φυσικὴ in fractis partibus adhuc reliqua est, vt concrescere possint.

κόλλησις *Conglutinatio.*
γόμφωσις *commissura, coaxatio.*

In Metaphyſ. Connexa ſunt Entia coniuncta.

In Logica argumentorum doctrina Cohærentia dicuntur, quorum vnum arguit alterum vi connexionis ſolius.

In Logicis etiam Cohærentia eſt extremorum, vel Propoſitionum, vel partium Methodi connexio, quæ modo legitima eſt, modo vitioſa. Et cum membra in ratiocinatione non cohærent, nec vlla ratio eſt cur concluſio lemmatibus ſeu præcedentibus propoſitionibus attexatur, ἀσυλλόγιςον hæc dicitur; & ſcopæ diſſolutæ, id eſt, talis connexio, in qua nullum vinculum eſt, quod membra coniungat. Hic dici ſolet; Non magis cohærent hæc, quam aqua & ignis, præſertim cum afferuntur contraria.

In Oratoria, Hiſtorica & Politica eſt Cohæſio ſeu Cohærentia cauſarum ad faciendam fidem & Cohærentia inter ſe dicere, vt loquitur Cicero. Vnde intelligitur Cohærentiam eſſe non repugnantiam.

In Tranſnaturali Philoſophia dicuntur Mentes à materiæ cohæſione ſeparatæ: id eſt, non coniunctæ cum materia.

In Phyſicis cohærentia, id eſt, ſocietas & connexio eſt naturalis intellectus & phantaſiæ, ſeu cum phantaſia, dum animus verſatur in corpore. Cum intellectus contemplatur Vniuerſalia, ſimul etiam phantaſia quaſi obiter & per accidens attendit ad aliqua ſingularia, ſaltem indefinite Ariſt. 3. de anim. cum contemplatur Intellectus, neceſſe eſt vna cum phātaſmate contempletur, ἀνάγκη ἅμα φαντάσματι θεωρεῖν. Cum vero Intellectus concipit ſingularia, per ſe opus eſt concurſu phātaſmatum. Cum enim ſpecies ἰόνται nullum ſingulare definite repræſentent, neceſſe eſt, vt ſingularium repræſentatio ſuppleatur adminiculo phantaſmatum, vt conceptuum formarum externarum, ſeu exemplariū. Vid. Fonſec. in Metaph. Ariſt. l. 1. cap. 2. quæſt. 3. ſect. 6. p. 147.

Cohærentibus opponuntur diſſita, laxamentis diſſita.

COLLIGO,
COLLECTIO.

Colligere 1. eſt aliquo modo vnum ex multis facere. Scal. lib. de cauſ. l. l.

2. Eſt multa ad vnum aliquid cogere.

3. Eſt diſſipata in ſuum locum congerere.

4. Eſt concludere, ratiocinari, inferre, deducere, vt, Hinc colligo: Apertiſſime colligo: Acute colligere.

Ad ſecundam ſignificationem pertinent hi modi Collectionis, qui traditi ſunt ab Alberto Magno in Prædicam.

Colliguntur aliqua quinq; modis,

1. In vnum locum continentem, ſed non vnientem, vt aceruus lapidum.
2. Ad vnum mouens; & ad vnum finem, vt exercitus.
3. In vnam quantitatis perfectæ figuram, vt fundamentum parietis.
4. In vnionem partium ſine perfecta ſingularum poteſtate. Talis collectio eſt forma Regni. Hic enim forma colligit partes, & tamen non addit cuilibet totam poteſtatem.
5. In vnionem partium perfectam. Sic forma Generis, ſpeciei & cæterorum Vniuerſalium vnit partes, ita vt ſingulas colligat.

Colle-

Collectio rationum, ἡ συλλογὴ τῶν λόγων & Logica, & Oratoria, & Arithmetica est. Arithmeticis idem est, quod ἀρίθμησις, numeratio.

Platoni duæ sunt Methodi, quibus omnis rerum cognitio continetur, Diuisiua & Collectiua. In Sophist. & Phædr. *Collectionis* methodus est, cuius studiosissimus Socrates, qua artes & definitiones inueniuntur. Ea progreditur à minus communibus ad cõmuniora. Platonicam hanc in definiendo collectionem Aristoteles vocat similium considerationem seu inspectionem; cum enim inuestiganda est definitio speciei, aliquorũ indiuiduorum similitudinem inspici vult Plato. Diuisio, quæ etiam sternit viam ad definitionẽ, ita debet φορεῖσθαι, vt communib. omnibus Rei, quæ diuiditur, resectis, propria & peculiaris illius natura relinquatur. Plato in Sophist.

Collectiones Plinio naturalis historiæ scriptori & Medicis sunt tumores παρὰ φύσιν ex humoribus in partem aliquam corporis defluentibus collecti.

Collectiua signa in Log. sunt Omnis, Vterq; Ambo. Species & Genus dicuntur esse Collectiua multorum. Thomas de Vio in Prædicam. Species magis colligit *Intensiue*, quia magis vnit adunata. Genus magis colligit *extensiue*, quia plura sub ipsum cadunt.

Collectiua nomina in Grammatica sunt, quæ multitudinem significant in singulari numero, vt Plebs, populus, vulgus, grex, turma, thesaurus, cumulus. Hæc tem vnam è multis constantem notant. Hinc extitit vt & Græci & Latini iis pluralia apponerent, vt Turba ruunt, ὁ λαὸς ἀκούσαντες. In Actis Apostol. cap. 19.

Adunatio à Collectione differt λόγῳ *seu ratione, non* οὐσίᾳ. Collectio enim incipit à multis, & terminatur ad vnum. At Adunatio incipit ab vno, & terminatur ad multa, quæ in vno vniuntur.

COLLIQVATIO.

Colliquatio 1. in genere est colliquefactio, qualis est rerum metallicarum σύντηξις.

2. In specie est, cum aliquid excernitur per ventum, quod prodit ab humoribus ex corpore in ventrem defluentibus, & assimilatur ei, quæ tũ per vomitum reiicitur, tum inferne procedit, flauæ bili, Aetius serm. 9. c. 19.

Colliquamẽtum est, quod ex incremento secernitur resolutione præter naturam. Arist. de gener. Anim.

COLLVM, COLLVS veteribus.

Collũ proprie est pars corporis inter pectus & faciem, caput sustentans, quod componitur ex septem vertebris. Eius pars posterior dicitur Ceruix: prior Guttur. Aristoteles dicit vocabulum αὐχὴν significare collum.

Improprie collum accipitur pro eo, quod est collo proportionale. Collum proprie dictũ serpens non habet, sed proportionale colli habere videri potest. Arist. de partib. animal. Abusiue etiam colla accipiuntur pro illis montium partibus, quę apparent infra summum verticẽ, & supra medium montis. Sic colla Parnassi dixit Statius.

Explicatio.

Vertebris 7.] Itaque est flexile. Excipitur Lupi & Leonis collum: Lupi & Leonis collum perpetuo osse riget.

Collum habet duos canales. Primum in parte anteriori, quæ dicitur Fistula seu Canna vocis. Secundum in posteriori, quæ os Stomachi seu Oesophagus. Albert. Mag. de animal. l. 1.

COLOR.

Color primum est vox Physica, secundo Rhethorica, tertio Musica.

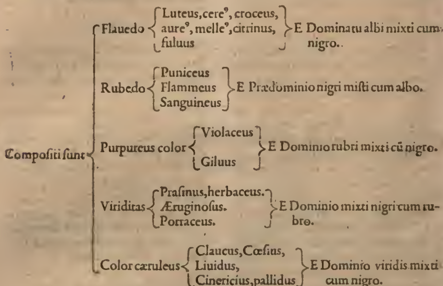
Physicis color est qualitas ex elementorũ qualitate & luce conflata, quatenus lux est. Estq; Realis seu Primus, vel Apparens, seu Secundus. Realis seu

permanens, qui pendet à principio interno, nec mutatur in corpore subiecto sibi, nisi per alterius colorati admistionem, vt color vini spiritalis: seu spiritalis & transiens, qui pendet à principio externo, & ad eius mutationem mutatur, vt est color nubium & panni lintei à colore in vitro existentis per repræsentationem expressus.

Nobiliores colores sunt Albus, Flauus, Ruber, Purpureus, Viridis, Cæruleus, Niger: Ad quos omnes tãquam ad capita sunt redigendi, ait Scaliger.

Διχοτόμως. Color est Simplex, vel Compositus. Simplex, extremus, qui suæ est originis, vt Albus & Niger. Hic oritur ab exsuperantia opaci commixti perspicuo; ille ab exsuperantia perspicui mixti cum perexiguo opaco. Compositus, intermedius, qui ex commixtione aliorum colorum resultat, vel qui existit ex luce, perspicuitate & opacitate varie mixtis inuicem, certaque quadam ratione temperatis.

Compositio Mediorum colorũ refertur vel ad extremos, vel ad eorum causas.

Colores
- Insititii.
- Ascititii, vt fucatæ faciei, vel cum alius color alii superinducitur priore seruato, vt cum albedo chartæ integitur.

Colores
- Veri, qui habent esse fixum, semper manent, dum non mutatur qualitatum temperies, vnde ortum ducunt.
- Apparentes, qui non diu hærẽt, & plerumq; varie mutantur ex diuersitate luminis medii, situs & visus ad lucem & veros colores. Proueniunt autem ex mediatione luminis, seu oriuntur fere ex vario oppositu variorum colorum ad lumen.

Apparentes sunt in corpore
- Terminato, opaco.
- Interminato, Perspicuo.

Inter-

Interdum concurrunt corpus vnum diaphanum interminatum, & aliud opacum, vt cum radii vitrum viride permeant, & in parietem incidentes ad ipsum quasi herbescentem viriditatem refundunt.

Color verus dicitur Color absolute (id est nullo adiecto.) Color apparens seu secundum apparentiam, seu per repræsentationem dicitur Coloris Imago. Sic Scaliger: In speculo non est meus color, sed coloris imago seu species.

Exempla colorum apparentium.

A superficie polita fit reflexio, vnde coloris imago existit.

In Pyropo perfectæ & saturæ rubedinis videmus nostra lineamenta, sicut in scypho vino pleno. Apud Turcas habetur in pretio gemma, nomine Almandina, ait Scaliger, longe viuidiore luce atq; fulgore quam Granata. Ab ea redditur imago, velut à speculo.

Colores sunt & mutantur *A Natura*, vel *Arte*. Idque vel *Reuera*, vel per *Repræsentationem*. Reuera, vt nigredo super hac charta, & cum quis canescit: cum seges flauescit, cum cera albescit, quæ ante fuit rubra.

Hic mutantur cum
- Abolentur
  - Toti.
  - Ex parte.
- Miscentur.
- Teguntur superinductione.

Per repræsentationem, non reuera, vt cum color alicuius dicitur esse in speculo.

Hic colores apparentes mutantur
- Ad mutationem Verorum.
- Per mutationem actus, non per subiectum vllum, vt immoto pauonis collo, si lumen transferatur aliorsum.

Explicat.

Abolentur] In argento viuo cum excoquitur, reuera aboletur totus color. In cera cum albescit, reuera aboletur pars coloris. Sic in fronde cum rubescit, in cancris cum vruntur.

Miscentur,] vt in Tyriamethystino.

Teguntur] vt nunc albedo chartæ ab atramento illito, non enim charta nigra facta est per candoris abolitionem, cum ipsa subtus etiam nunc alba sit, (quod patescit si radas scriptorio cultello) & candor atramento tectus non appareat, teste Scaligero exerc. 325. sect. 19.

Colores sunt in Elementis, vel in Mistis ex Elementis atq; compositis.

Albus est in sicco, cuius subiectum primũ terra, id quod ex cineribus & saxis, & arenis igni aut Sole exustis palam est. Viridis est in humido crasso, cuius matricem videmus esse aquã. Crassescens enim viridescit. Cœruleus in humido est tenui, qui fit in aere. Flau⁹ in calido. Ignẽ nãq; condensatũ statim sequitur flauedo. Densitas.n. colorẽ facit in actu videri, qui erat in potestate principiorũ ineptus vt videretur. Sic & cœruleo & viridi porro inspissatis nigror fit. Manifestum hoc est in nube, & in aquarum stantiũ superficie. Sic Scalig. Sed Theophrastus igni assignat flauum, Terræ, aquæ, aeri, album, Zabarella Terræ nigrum, reliquis album & perspicuum. Color in superficie est vel expolita, vel non expolita.

Color est aut cum multa luce, aut non cum multa. Scal. Fulgor & nitor vidētur mihi esse affectiones coloris. Fulgor & nitor aliud est quam color, inquit Scaliger ex. 325. f. 17. Color non mutat speciē addito splendore. Idem.

Colores visum
- Dissipant, διακριτικὰ, album.
- Congregant, visibilia συγκριτικὰ, nigrum.
- Confundunt & perturbant, συγχυτικὰ, candidum.
- Partim congregant, partim disgregant ac temperate afficiunt, vnde purpureum cœruleum.

An colores Medii dicantur Medii ex eo, quod habeant affinitatem, similitudinem & conuenientiam cum extremis, & ita specie differant ab extremis; an vero ex eo, quod conflati, mixti & temperati sint ex extremis coloribus, qui ipsis insint non actu, sed imperfecte: sicut quod tepidum est, mixtum est & concretum ex calore & frigore; & sic secundum magis & minus tantum differant ab extremis, albo & nigro, intricatissima disputatio est. Seu, vtrum Colores Medii dicantur componi ex extremis, eo quod per se actu & formaliter medius in se habeat extremos: exempli causa, viridis aliquid nigredinis & aliquid albedinis, aut tantum eo, quod medii habent conuenientiam cum extremis, valde dubium est. Prior sententia est Auerrois, posterior est communior. De vtraque vide Pererium l. 13. de Natura Mot. quæst. 8. Pullum medium est mistum ex atro & rubro, inquit Scalig. ex. 35. vbi agitur de colore terræ, & negatur terra esse pulla contra Cardanum, etsi quidā dicant terram colore carere. Et vt quæstionem hanc melius percipias, vide vocem *Medium*, Fuscus componitur ex albo & nigro. Idem Scal. ex. 300. f. 7.

An & quomodo colores medii sint compositi ex extremis? An color vnus possit esse principiū aliorum?

Consideratur color à Priori & Absolute, vel à Posteriori & Respectiue. Absolute per se vt Color est. Respectiue visus ratione. Priori modo considerat & definit eum Scal. ex. 325. f. 5. Posteriori, id est, vt visum respicit & visibilis dicitur, differit de eo sect. 4. cum ait, Color est qualitas in toto suo corpore subiecto, sua specie, quæ educitur à luce, pingēs aerem ad visionem faciendam. Hic vides Differentiam, vt loquuntur, à posteriori. Sed sect. 5. Lux cum elementi qualitate totam explet definitionem: idq; vt loquuntur à posteriori. Itaque posteriori modo, id est, *Relate* si consideretur Color, idem subiecto est cum visibili, & differt tantum ab hoc ratione. Arist. 3. Phys. Nomen enim coloris notat naturam quandam absolutam, cui aduenit hic ad visum respectus, vt dicatur visibilis. Visibilitas autem est accidens coloris proprium.

Vsus.

Q. An sit de ratione & natura coloris esse Motiuum visus? Resp. Motiuum visus perspicui actu talis, hoc est illuminati, vel visus conuenit colori, non quatenus absolute color est, sed quatenus visibilis. Hoc igitur natura coloris non exprimitur, sed tantum proprietas.

Quær. An Color sit dicendus is, qui est in profunditate? Resp. Color absolute sumptus, seu secundum se consideratus non minus est in profunditate, quā in superficie: albedo non minus est in profundo substantiæ lactis, quam in eius extremitate. Sed tantum superficie color est visibilis: & color, qui in profundo est, tum demum aspectabilis est, cum sit superficialis.

Eadem quoque est sententia Scalig. ex. 325. f. 4. vbi pronuntiat in medio corpore

pore castaneæ, non tantum in superficie eius esse colorem, quod manifesta experientia comprobat. Pro nobis etiam est Philosophus lib. de sensu: τὴν αὐτὴν φύσιν δεῖ νομίζειν ἥπερ καὶ ἔξω χρωματίζεται, ταύτην καὶ ἐντός. Hic intus etiam Colorem statuit.

An recte definiatur color extremitas perspicui in corpore terminato?

Queritur: An Color recte dicatur esse extremitas corporis perspicui in terminato? Resp. Valde impropria hæc prædicatio est. Proprie enim color est qualitas visibilis in extremitate corporis opaci terminata, quæ per spicuũ tangit, & beneficio luminis videtur. Vid. cap. 6. Comm. Phys. Iohan. Velcur. pag. 331. vel Color est qualitas visibilis, per quã corpus est coloratum: vel est actus colorati, quatenus est coloratum. Sic vitiosa est Definitio Coloris ista: Lumen in superficie corporis terminatum. Nã

Canon Logicus.

Specierum disparatarum vna per alteram definiri nequit.

Coloratum proprie est, quod colore est præditum. Hoc est vel opacũ, vel perspicuum, vt candidum aliquod est opacum, (quod non penetrant radii) aliquod est perspicuum seu transparẽs, vt crystallus (quem lapidem radii penetrant).

Esse coloratum Zabarellæ est sua superficie visum posse terminare. lib. 1. de vis. cap. 2.

Apud Hippocratẽ Color significat cutim.

In oratione Color per Metaphoram significat nitorem verborum seu orationis ornamenta (προσχήματα.) Colores sunt prætextus quidam, quibus res conficitur verisimilis seu probabilis: Iuuenalis: Dic Quintiliane colorem. Quintil. Dandus est deformibus color, id est, speciosa causa facti quærenda est. χρῶμα λόγου, facti est probabilis ratio Hermogeni.

In Musica cantus coloratus, χρωματικὸς, simplici opponitur.

Genera Modulationum:
- Ἁρμονία, modulatio artificiosa grauis & egregia.
- Χρῶμα (color) suauius delectans, subtili solertia ac crebritate modulorum.
- Διάτονον, simplicior & facilior.

Cur fictæ causæ dicuntur colores?

Fictæ causæ dicuntur χρώματα seu colores, quia saltem verisimiles sunt, non veræ, inquit Michael Toxch. (Rectius forte pro saltem dixisset Tantum) Sicut colores non res ipsæ sunt, sed rerũ habent similitudinem & speciem.

Color Alberto M. 2. de anim. tract. 3. duplex habet esse, Materiale & Formale. Materiale coloris est, quod fit per qualitates transeuntes materiam, vt sunt, calidum, frigidum, humidum, siccum. Hæc. n. diuersimode variantia superficiem corporis terminati, diuersos inducunt colores, licet nihil horum sit de essentia coloris: & secundum hoc

An color sit actu in tenebris?

Esse colores actu sunt in tenebris, etsi non mouent diaphanum.

Formale autem esse habet à Lumine, quia Lumen est colorum hypostasis, quod in extremitatem perspicui influit. Huc pertinet illud Simplicii in 2. de Anim. color est illud, quod mouet diaphanum illi proximum.

Idem Albertus M. in 3. Meteorol. tract. 4. c. 9. Essentia inquit formalis coloris est ex luce. Materialis ex qualitatibus (passibilibus) subiecti, in quo est.

Ex his percipi aliquo modo potest, quod Auerroes scripsit, colores in obscuro esse in potentia, & lucem facere vt sint in actu.

Auerroi item 2. de anim. duplex habet esse, Corporale in corpore colorato, & Esse speciale in Transparente.

COMBVSTIO.

Combustio est corporis per ignem corruptio.

Estque Incineratio, Calcinatio, vel Vitrificatio.

Incineratio est ignitio corpora vehementiore igne in cineres conuertens.

Calcinatio est rerum coagulatarum maiore igne in calcem solutio.

Incinerantur animalia & vegetabilia. Mineralia calcinantur, id est, in calcem re liguntur.

Vitrificatio est combustio calces & cineres in transparens vitrum conuertens.

COMITARI.

Generaliter est iunctum esse cum aliquo, vel sequi aliquid, imo & antecedere seu progredi: non esse disiunctum ab aliquo.

Specialiter loquendo Aliud est comitari rem, aliud sequi rem.

Comitari est insequi seu confestim sequi, tempore simul esse cum alio: alicui coniunctum seu connexum esse, vt proprietates essentiales comitãtur formam, naturam colorum comitatur visibilitas: Formæ vnitionem Totius (compositi naturalis) resultantia comitatur, id est, absque noua actione confestim sequitur. Calorem ignis comitatur subtilitas, id est, hæc cum illo coniuncta connexaque est inseparabiliter. Sic Societas Conimb. Quoties aptitudo aliqua comitatur rei naturam, actus qui tali aptitudini respondet eamque necessario consequitur, etiam rei naturam sequi dicitur. Constat autem corruptibilitatem esse aptitudinem, quæ res comitatur caducas, & corruptionem esse actum seu quasi actum, qui eam necessario sequitur. Vnde intelligitur differre etiam Consequentia à Comitantibus. Bonam arborem cõsequuntur boni fructus. Naturam hominis comitatur potestas risus.

Nonnunquam tamen consequi pro comitari vsurpatur, vt indissolubili nexu seu perpetuo consequitur hoc naturam illius rei.

Barbari dicunt *per Concomitantiam*, quod Latinis est *per Necessariam connexionem*, per Naturalem cõsecutionem: vt Priuatio est forma non essentialiter, sed per concomitantiam, id est, quatenus necessario aliam formã coniunctam habet. Generatio vnius est corruptio alterius per concomitantiam, id est, coniunctum habet interitum rei alterius: seu Generationem vnius rei comitatur corruptio alterius rei: seu; Generatio & Corruptio mutuo connexa ac complicata sunt: Tametsi hanc interpretationem Zabarella reprehendat l. de Gener. & Interit. c. 5.

Generatio vnius est corruptio alterius,
- Falsum in sensu indicante Identitatem. Generatio enim non est reipsa idem, quod Corruptio.
- Verum fere in sensu significante
  - Nexum, quia hæc duo ita copulata sunt, vt alterum sine altero non detur.
  - Causam, vt cum dicitur, Putrefactio est interitus caloris, id est, fit interitu: quia corruptio dispositiue causat generationem, & generatio quodammodo efficit corruptionem seu occasum.

Turpe est mulieri tonderi: Ergo & ordinem recipere, quia tonsura concomitatur

mitatur ordinem aliquem, vt signum signatum. Scot. lib. 4. dist. 25.

Voluptas & Dolor quemadmodum antecedunt & sequuntur, ita comitantur semper perturbationes. Nulla enim est perturbatio, quæ dolorē aut voluptatem aliquā iunctam non habeat. Piccolhom. 16. cap. grad. 1. Phil. Moral. quo pertinet illud: Voluptas & Dolor sunt fontes, fomites, pedisseque, assecla perturbationum. Ex eodem.

Sic Theologi: *Gratia præcedit, comitatur tracta voluntas.*

Vsus.

Vis vocabuli huius expendenda est in quæstione de Vmbra. Dicitur Vmbra corpus comitari. Ergo inquiat aliquis, semper sequitur vmbram, sicut vulgo dicitur. Honor sequitur virtutem, sicut vmbra corpus. Respondeo, consequens nō sequi ex antecedente. Comitari enim, & sequi non sunt idem. Comitari latius vocabulum, quam sequi. Dico igitur, Vmbram quidem corpus comitari, sed non semper eodē gradu & modo. Interdum enim antecedit: interdum iungitur à latere atq; incedit vna tanquam stipator: Interdū vero pone sequitur. Sic aliquorū hominum virtus sub ipsis eius initiis habetur in honore, aliorum non suspicitur, nisi cum aucta est & perfecta: deniq; videas aliquos non prius honoratos, quam esse desierint. Petrus Martyr in comment. in 1. lib. Ethic. Aristot. Itaque rectius dicitur: Honor est virtutis comes seu comitatur virtutem, quam sequitur.

Gloria virtutis comes est, vt corporis vmbra.

Comitari { ANTE, Intellige prioritatem Loci. / SIMVL } / PONE } Sic veram Fidem vere bona opera comitantur.

Temperatura comes est & instrumentum quasi quoddam ad viuendum. Scaliger.

Quæritur, an recte dicatur, Formam seminis canini esse priuationem formę caninæ? Respon. Non forma seminis canini, secundum se & quatenus est forma, est formæ caninæ priuatio, sed per quandam necessariam *comitantiam* & annexionem, quia necessario habet comitantem absentiam formæ caninæ cum potentia ad eam proxima.

COMMENTARII.

Commentarij sunt cōmentationis quasi fœtus & effectus externi. Commentatio enim est occulta (id est, interna) mentis agitatio.

Gellius vocat ἀπομνημονεύματα, quia inseruiunt memoriæ Ammonius vocat ὑπομνηματα, eaq; opponit συνταγματικοῖς, quæ dicuntur ab ordine & methodo. Sed scripta syntagmatica, quia etiā & quidē inprimis memoriæ seruiunt, quid obstat, quo minus ad Commentarios etiam ὑπομνηματικά referri possint? Alij aduersariorum libros, & per translationē Locos communes, quod quasi promi condi litterrarij penum constituant. Xenophon dicta & facta Socratis edidit primus nomine ἀπομνημονευμάτων.

Sunt autem 1. Commētarij Organici, vel Philosophici. Organici, vt Logici & Poetici. Philosophici vel sunt Simpliciter, vel Respectiue seu Organice facti. Illi sunt Theorici vel Historici. Theorici Vniuersalia præcepta continent: Historici singularia exempla. Hi vero cum suis organis sunt complicati, quibus Philosophus vtitur vt subsidio.

2. Cōmentarij sunt Exquisitiores & accuratiores: vel minus exquisiti seu.

Cōmētarii λόγων ἐγκυκλίων. Exoterici;quo pertinent, qui non certæ alicuius Philosophiæ proprii sunt, sed ὡς ἐν κύκλῳ organorum communium præcepta exemplis ex omni disciplinarum genere petitis congestisq; illustrata continent.

Quid Acroases facere? Commentarii Syntagmatici quia scripto fiunt, Acroasibus, quæ fiunt, opponuntur. *Acroases enim facere*, est viua voce coram auditoribus vel præcepta tradere (quod est Docere) vel exempla edere disputando cum antagonista, vel declamando.

Nota, ἀπομνημόνευμα non semper significare Commentarium, sed nonnunquam etiam Apophthegma, id est, sententiam illustrem alicuius viri, breuiter, scite & acute dictam, vitæ vtilem. Eustathius & Erasmus Roterodamus. Quid Apophthegma?

Obserua hoc quoque, Commentarios libros, quos studiosi sibi ex authorum lectione in memoriæ subsidium conficiunt, dici à Græcis Hypomnemata.

COMMISSVRA.

Commissuræ sunt iuncturæ, quales sunt tabularum ἐφαρμογαί.

Commissura in cantu fit, cum propter vicinitatem consonantiæ delabimur ad dissonantiam proximam, & ab hac denuo ad consonantiam. Sic dicta, quia dissonantia cum consonantia pugnans committitur, vt propter vicinum consonantem excusetur discordans.

Estque duplex, Directa & Cedens.

Directa est, cum Dissonans minima, vel interdum etiam semibreuis consistit initio tactus post consonantiam. Et hæc in clausulis tantum locum habet & Syncopatio. Nam syncopari Nota dicitur, cum pars Notæ, quæ in depressionem tactus cadit, dissona est, sequente mox minoris speciei nota in spatio vel linea proxime descendente.

Cedens dicitur, quādo initio tactus Nota consona est, & mox eiusdem quantitatis sequēs nota delabitur in locum proximum ad dissonantiam, indeque rursus ad consonantem.

Commissuræ in Anatomicis sunt compages quasi serratæ, die in einander gezäunet seindt/in modum duarum serrarum iunctarum, sunt sex capitis ossa (non tantum quatuor, vt vult Aristoteles.)

COMMISTIO.

Commistio est mistorum vnio quædam. Interdum etiam dicitur Mistio. Sic Fernelius. Temperamentum non est ipsa mistio, sed concentus quidam quatuor principium qualitatum ex omnium Elementorum commistione.

COMMVNICATIO.

Communicare significat quod est vni proprium, alteri facere commune. Hoc autem fieri potest *aut nomine tantū & imputatione*, sed tamen vere, sineque vllo mendacio, *aut reipsa*, ita vt non minus illius rei communicatæ particeps realiter fiat, cui communicatur, quam ille, qui communicat, eam in se habet ac possidet. Hieronym. Zanch. in lib. de Incarnatione.

Communicatio nominetenus quidem fit, cum nomen rei prædicatæ subiecto vere conuenit propter illud, de quo realiter prædicatur: res autem non ita.

Exemplum. Propter Electorem, cui vere & realiter hoc nomen conuenit, ipsius Vxor, quia vna caro est cum illo, Electrix quoque vocatur, licet reipsa non sit, cum eligendi Imperatorem non habeat authoritatem. Nec tamen id fit per lusum & vane: Cedit enim hoc ei in honorē: Et dum hæc ita vocatur, virum eius reapse Electorem esse declara-

claratur. Quin & ipsa ex hoc nomine vero coniugii vinculo Electori copulata esse intelligitur. Ita non est res de nihilo hæc nominis communicatio: præsertim cum rem ipsam quoque habeat, si non in seipsa, saltem in viro, vt in altera sui parte: Sunt enim ambo vna caro. Et sic 1. Cor. 12. Ecclesia vocatur Christus, quia eius corpus est, cum tamen reipsa non sit Christi persona. Sic cum dicitur, Homo Christus æternus & vbique est: propositio vera est & realis, spectato subiecto seu Persona: sed de Natura ipsa Humana falsissima est realiter, & verbotenus tantummodo ei congruit, quo nimirum modo eidem etiam Humanæ Naturæ hic honos communicatur, vt DEUS vocetur, in concreto quidem semper à Spiritu sancto in Scripturis, vt Hic Homo est DEUS, & remittit peccata. Sic enim denotatur Persona, non nuda natura. In Abstracto autem nonnunquam apud Patres, vt Gregor. Nazianz. Augustin. & Athanas.

Augustinus contr. Arian. sermon. cap. 8. de Trinitat. & Vnitate DEI cap. 6. Diuinitas Christi Humanitatis *nomen accepit*, & Humanitas Christi Diuinitatis *nomen accepit*. Et: Quamuis in terra factus sit Filius Hominis: Diuinitatem tamen suam, qua in cœlo manens descendit ad Terram, non indignam censuit Nomine Filii Hominis: Sicut Carnem suam dignatus est nomine Filii DEI, ne quasi duo Christi accipiantur, alter DEUS, alter Homo, sed vt vnus idemque sit DEUS & Homo.

Fulgentius lib. de Incarn. c. 10. & ad Tra. l. 3. Verbum dignatum est Caro fieri, vt posset *Caro* Verbi, hoc est, DEI *nomine* nuncupari.

Item. Quomodo homo ille habere potuit DEI nomen, nisi quoniam à DEO susceptus vnam cum eo possedit *nominis dignitatem?*

Item. Ex eo, quod DEUS author vitæ Hominem in vnitatem personæ suscepit, ille Homo *nomen* vitæ authoris obtinuit.

Athanasius contra Apollinarium de Natura assumpta: Caro Verbi cum ipso simul Deus (ὁμόθεος) *appellata* est: (Appellata, inquit: non enim realiter seu κατὰ πρᾶγμα est Deus, sed Appellatione tantum.)

Similiter Greg. Nazianz. qui citatur à Damasceno l. 3. c. 17.

Vigilius lib. 2. Verbum propter Carnem suam Homo est: & Caro propter Verbum DEUS est.

Realiter autem fit alicuius rei communicatio bifariam, nempe aut ex parte, aut in Totum.

Ex parte itidem dupliciter, nempe aut quoad effecta & per effectorum communicationem: aut quoad ipsius rei Substantiam, & effectorum illorum efficientem causam. Exemplum primi: Vt si fructus tui fundi alteri communices, fundo tibi reseruato, tum dicetur fundus alteri realiter communicatus esse, non quoad Substantiam fundi, sed quoad fructus & propter fructuum communicationem. Sic entia omnia, omniaque bona communicatione primi Entis, & primi Boni participatione dicuntur esse Entia, & Bona. Sic nos dicimur à Petro facti participes diuinæ Naturæ, nempe participatione effectorũ eius: quomodo Plato etiam loquitur in Phæd. Animus DEO est συγγενὴς, θείας κοινωνὸς φύσεως, id est, mens cum Dei mente communicat: ratio in Homine est Diuinæ sapiẽtiæ cognata. *Sumus participes Diuina natura Platoni etiam.* Similes autem DEO dicimur, qua infiniti Boni ad nos dimanant riuuli. Commentat. Ioh. Serran. Genus seu progenies DEI sumus. Paulus ex Arato, id est, Genus, ex quo originem deducimus, est Mens Diuina vt omnium causa. Vid. Platon. in Phileb. vbi dicitur Mens συγγενὴς τοῦ πάντων αἰτίου

λιχ-Θίνθος, id est, eadem generis *communitate* ei causæ adhærens, quæ omnium causa dicitur. Participationis effectorum DEI (quæ gradus habet) exemplum est Regeneratio nostra (Spiritualis παλιγγενεσία.) Et Electrix reali participatione magnæ authoritatis, potentiæ, &c. ab Electore propter vnionem Matrimonialem realiter acceptæ particeps Electoralis dignitatis & potentiæ vere esse dicitur. Sic effecta Maiestatis & Omnipotentiæ carni Christi realiter communicata sunt.

Exemplum Secundi; Vt, si diuidas fundum, & vna parte tibi seruata, alteram partem alteri communices. Et quemadmodum Imperium Constantini Magni in tres partes diuisum, tribus eius Filiis distributum & communicatum fuit: Hoc sane modo Maiestas Diuina communicari non potuit, nec potest cuipiam; quia impartibilis est. Quare si communicatur, tota simul communicetur necesse est.

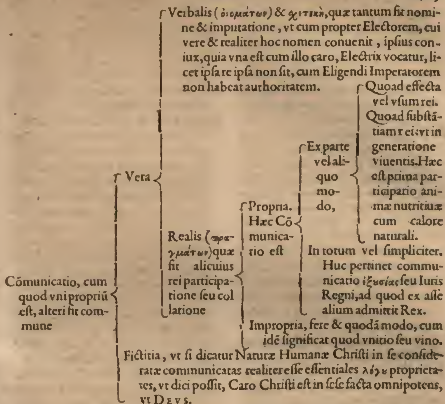
In totum porro aliquid realiter communicari dicitur, cum tota eius Substantia seu res ipsa tota alteri fit reuera communis: Vt si totum fundum alteri in solidum tecum facias communem: vel si ad regni ius, possessionem communionemque alium tibi in solidum adiungas, veluti cum; Dauid regnum suum Salomoni ita realiter communicauit, vt non minus Filius quam Pater Rex esset totius Israelis. Sic quiuis Pater Filio in huius generatione suam totam, communicat essentiam & naturam, vt non minus hic, quam ille, sit vel DEVS, vel Homo.

Hi sunt modi, quibus aliqua res ab vno alteri communicari posse dicitur, siue in rebus diuinis, siue in humanis. Nam Modum illum, qui dicitur communicare ad vsum; vt si communices equum ad equitandum, aut bouem ad arandum: facile ad communicationem per effecta reduco. Communicatur enim equi, aut bouis opera & vsusfructus, vt vocant.

Præterea nonnullis verbum communicandi significat agere cum & per aliud, vt per organon, vt cum ignis validius vrit per ferrum.

Ad extremum significat communicare nonnunquam Generaliter συνεργεῖν, adiutorem esse, cooperari. Demostheni enim κεκοινωνηκότες τῶν πόνων sunt qui vna subierunt labores, Vocantur vulgo collaboratores. Sic κοινωνία accipitur pro cooperatione, & κοινωνὸς pro adiutore seu causa socia. Videatur Tabella.

Commu-

Cõmunicatio, cum quod vni propriũ est, alteri fit commune

- Vera
  - Verbalis (ὀνομάτων) & σχετικὴν, quæ tantum fit nomine & imputatione, vt cum propter Electorem, cui vere & realiter hoc nomen conuenit, ipsius coniux, quia vna est cum illo caro, Electrix vocatur, licet ipsa re ipsa non sit, cum Eligendi Imperatorem non habeat authoritatem.
  - Realis (πραγμάτων) quæ fit alicuius rei participatione seu collatione
    - Propria. Hæc Cõmunicatio est
      - Ex parte vel aliquo modo,
        - Quoad effecta vel vsum rei.
        - Quoad substãtiam rei: vt in generatione viuentis. Hæc est prima participatio animæ nutritiuæ cum calore naturali.
      - In totum vel simpliciter. Huc pertinet communicatio ἐξουσίας seu Iuris Regni, ad quod ex asse alium admittit Rex.
    - Impropria, fere & quodã modo, cum idẽ significat quod vnitio seu vino.
- Fictitia, vt si dicatur Naturæ Humanæ Christi in se consideratæ communicatas realiter esse essentiales λόγου proprietates, vt dici possit, Caro Christi est in sese facta omnipotens, vt DEVS.

Explicatio.

Ex parte] vt cum quid Luminis, quod est effectum lucis, particeps est.

Quoad effecta] Sic dona & effecta, diuinarum proprietatum similia, Naturæ Humanæ realiter cõmunicata sunt, vt potentia creata & aliæ qualitates.

Quoad vsum] Sic communico tibi equũ ad equitandum, vel vehendum.

In Totum] Sic totum fundum alteri in solidum mecum facio communem. Sic in æterna generatione Filii à Patre ei communicatæ sunt essentiales Proprietates cũ tota essentia. Sic Filii Persona communis facta seu communicata est assumptæ Naturæ, quatenus illa facta est huius Hypostasis, & hęc in illius vnitatem assumpta est. Ita quoq; Essentiales Filii DEI proprietates carni communicatas esse aliqui scribunt. Vt enim subsistit caro τῷ λόγῳ vnita, non in se ipsa, sed in τῷ λόγῳ seu Filio DEI: Sic quoq; facta est particeps omnium proprietatũ eius non ἐν ἑαυτῇ, seu in se ipsa, sed in Persona τοῦ λόγου.

Hinc est Distinctio: Aliquid communicatur alicui, vt habeat in se ipso, vt in subiecto recipiente, vel in Alio, vt subiecto: Passio Humanitatis communicatur Diuinæ Naturæ, non vt Hæc sustineat Passionem in se ipsa, sed Diuinæ Naturæ vnionis gratia seu propter Personæ vnitatem, idque concretiuo nomine expressæ. Sic nomen Corporis Christi communicatur Pani Eucharistiæ. Theodoretus Dial. 1. Christus symbola corporis & sanguinis sui appellatione honorauit, non quidem naturam ipsam transmutans, sed Naturæ adiiciens

gratiam. Hæc communicatio fit nomine tantum. Vnde & Transnominatio à quibusdam dicta fuit, vt à Pet. Martyre, parte 1. de Eucharist. pag. 421.

Physici sæpe distinguunt inter Communicari ἁπλῶς, Materialiter seu realiter: & κατά τι, Repræsentatiue: vt, *Quæritur, an obiecta, γνωστά, vt sensilia, se communicent, & Quomodo?*

Respon. Inest obiectis aliquid κοινωνητόν, seu obiecta aliquid sui communicant. Cum igitur dicitur, Color se aliis communicat, intelligatur κατά τι, hoc est, Color producit speciem sui, & ita Repræsentatiue se communicat sensui, ac sic eum perficit. Si color aut vox non haberet vllam vim communicādi, nec esset vnum è sensilibus. At non potest se communicare ὑλικῶς, nec organo vniri. Itaque hoc à natura tributum est eis, vt ex se possint species producere, quibus vniuntur, & similes euadant potentiis.

Fit hæc Communicatio Diffusione & Multiplicatione.

Hæc θεωρία valde vtilis est, & pertinet ad solutionem ἀπορίας: *An vnus idemque numero sit sonus huius, edentis eum, & illius recipientis?*

Hic respondetur, omnis sensilis Qualitas hoc habet proprium, vt multiplicet speciem suam in medio. Itaque sonus realiter productus, repræsentatiue, id est, per species similes in medio multiplicatur, & ad auditum vel distantem iusto tamen interuallo diffunditur. (Hæc Communicatio quædam est.) Succesiua autem fit specierum multiplicatio & diffusio. Vox igitur, quæ à me editur, & quæ est in aure tua, non est eadem numero.

Species est similitudo rei extensa per mediū.

COMMVNICATIO IDIOMATVM.

1. Prædicatio, quæ *Communicatio Idiomatum* dicta est, à veteribus dicitur ἐναλλαγὴ ὀνομάτων, permutatio nominum, ἐπίζευξις ὀνομάτων, ἀντίδοσις, ἀλλοίωσις, id est, Reciprocatio & alternatio nominum.

Ab hac distinguitur κοινωνία πραγμάτων (rerum) qua quod vnius naturæ proprium est, attribuitur Personæ ab altera natura denominatæ.

Allœosis est nominum permutatio seu alternatio, seu mutua variatio.

August. serm. contr. Arian. c. 8. Talis est vnitas Personę Christi constās ex vtraq; natura, vt vtralibet earum vocabulum alteri impertiat, & Diuina Humanę, & Humana Diuinæ. Prædicatio hæc realis dicitur & Personalis hoc sensu, quòd id, quod proprium est naturæ vnius, tribuitur reipsa Personæ ab altera natura denominatæ. De hac egregia est sententia Theol. P. M. Locutiones hæ, Verbum Diuinum loquitur, est visibile, Filius Hominis cum esset in terris, erat in cœlis; DEVS in vtero est complasmatus; Christo, quatenus vnus est, sunt propriæ: & eędē non vicissim non sunt propriæ illi naturæ, quæ verbis exprimitur. Et: Cum dicimus: DEVS est crucifixus; ersi affigi cruci de Christo DEO, qua DEVS est, dici non potest. Et in cœlo esse, cum esset in terris, de Christo proprie dicitur: ac idem de Filio Hominis, qua erat Filius Hominis, non proprie dicitur.

2. κατὰ ἀναλογίαν hæc alternatio etiam dicitur esse inter Partes Sacramēti propter vnionem Sacramentalem: vt corpus Domini iacet in mensa. Hic quod conuenit symbolo, tribuitur Rei significatæ, panis Eucharistiæ est salutaris: Hic quod rei est, transfertur ad symbolum.

3. Sunt qui has quoque Propositiones ad κοινωνίαν Idiomatū referant: Deus est Homo, (Igitur creatura) Filius Mariæ est Deus, vt κοινωνία etiam Idiomatum sit, cum concretum vnius naturæ prędicatur de cócreto alterius Naturę. Sed hoc ἀκύρως dicitur. Nam nec Dei, nec Filii Mariæ nomen est σημαντικὸν

Non proprie dicitur Homo esse Deus per

Idiomatis

Idiomatum communicationem, sed per Gratiam unionis.

Idiomatis seu ἰδιώς. Tam late autem accepit Gabr. Biel in 3. punct. de Incarnat. Sic enim definit: Idiomatum cõmunicatio in Christo est mutua prædicatio concretorum vtriusque Naturæ de se inuicem & de nomine Suppositi in his subsistentis.

Sunt & qui idiomatum Communicationem dicant, cum quæ vtriusq; naturæ propria sunt, tribuuntur concreto, vel Humanæ Naturæ vt: Homo Christus Mediator est Dominus, Rex noster, Iudex: vel Diuinæ, vt Deus redemit Ecclesiam. Sed hoc quoq; ἄκυρο. Nulla enim hic est communicatio proprietatum, sed synecdochice tota persona duntaxat vnius Naturæ nomine significatur, & Dominum esse, Redimere Ecclesiã, sunt *Axiomata* θεανδρικά (non ἰδιότητες aut operationes vnius naturæ.) Iidem faciunt Tertium quoque Genus Communicationis Idiomatum, cum assumptæ Carni attribuuntur summa dona, seu χαρίσματα, quibus in se est exornata, qualis est Sessio ad dextram Patris, summa & inenarrabilis potentia, scientia, sapientia.

Hoc ambiguum est, & explicationis indiget. Hæc enim sunt *Diuinissima Attributa* (quæ etiam singularia idiomata vocare licet) assumptæ Carnis: (non sunt Idiomata Deitatis seu θεότητος essentialia & vere Characteristica) *Gratias Habituales excellentissimas* vocãt Scholastici, quæ nõ conueniunt Carni Christi κατ' ἄλλο, id est, secundum aliud.

Adeatur Tribunal Criticum.

Syllog. 1. In communicatione Idiomatum non prædicatur actus personalis de subiecto.

Redimere Ecclesiam est actus personalis.

Ergo cum dicitur, Filius Dei redemit Ecclesiam, non est exemplum Communicationis Idiomatum.

2. Vbi non est κατ' ἄλλο, ibi non est Idiomatum communicatio: seu, vbi est κοινωνία Idiomatum, ibi locum habet κατ' ἄλλο.

At hic, DEVS redimit nos, Anima Christi est summe sapiens, non habet locum κατ' ἄλλο (secundum Naturam Humanam.)

Ergo hæ propositiones non exhibent exempla Cõmunicationis Idiomatum.

Vltimo quidam etiam extenderũt phrasin Communicationis Idiomatum ad propositionem hanc: Maria Virgo fuit vera Mater a Filii Dei (scilicet secundũ Naturam Humanã.) Sed hæc proprie κοινωνία ἰδιωμάτων non est. Imo propria locutio est, quamuis secundum alteram tantum Naturam mater Christi esse intelligatur Maria: sicut hæc propria est: Homo est mortalis, nullaque hic Idiomatum communicatio, quamuis secundum animam rationalem homo mortalis non sit.

a Vnde accepit Filius Dei esse Humanum.

COMMVNE.

Commune primum est late patens.

Estq; commune vel omnium, vel aliquorum. Opponitur ei peculiare, propriũ, singulare, separatum. Ita à Cicerone dicitur: Neq; communium literarum & politioris humanitatis expers.

In Physicis dicitur sensus communis, qui est omnium.

In Logicis terminus communis, vt homo, qui non est proprius, vt Cato. Modus Syllogis. communis (cuius termini sunt communes) non proprius aut expositorius. In Philosoph. Communis opinio doctorum. In Philolog. cõmunis consuetudo loquẽdi, communis messis, communis vindemia, quæ accidit omnibus eodem fere tempore. Sic dicitur commune prouerbium.

2. Est contritum, vulgatum, vulgare, non egregium, vt commune Ingenium.

3. Est Respublica, vt Commune Siciliæ.

Communiter est 1. Promiscue vel vniuerse. Ei opponitur peculiariter, separatim & proprie. Hæc pericula his terris

communiter, & peculiariter huic loco & tractui struunt. Promiscue & communiter omnibus hoc datum est: separatim autem, &c.

2. Est de communi sententia; vt Edictum communiter compositum seu constitutum.

3. Scholasticis Doctoribus (Ciceroniani enim ita non loquuntur) est Plerumque vel Regulariter. Sic dicunt: Communiter accidentia, quę plecumque seu vt plurimum, seu regulariter accidunt, non semper, gemeinglich.

Vsus.

Cicero ait de Finibus: Nos ita esse natos, vt communiter ad virtutes apti simus. Hic quæritur, quomodo τὸ communiter sit accipiendum? Resp. Non pro plerumque, vt cum Logici Scholastici dicũt communiter accidentia, sed pro promiscue, **einer mit dem andern.**

Ex Boetio, Porphyrio, Ammonio, & Simplicio in Prædicam.

Commune dicitur 1. quod in partes sectum à pluribus possidetur, vt Panis, prandium.

Vsu commune. 2. Quod citra diuisionem possidetur, seu quod etsi diuidi nequit, in vsum tamẽ à multis sumitur, vt equus, seruus.

3. Quod præoccupatione alicuius fit, & post vsum redit ad communitatem, & fit locus iterũ commune in atrio, theatrum, forum: aut manet proprium, vt spolia hostium militibus.

4. Quod simul participib. ex æquo capitur, seu quod totũ simul in vsum multorum cedit seu vertitur absq; vlla diuisione, vt vox præconis. Quarto modo accipitur in doctrina Prædicabiliũ.

Alex. de Ales.

Commune per se, contractum, effici potest proprium.

Ex Politicis Voc. COMMVNIS *explicatio.*

Commune in Politicis est illud, quod aptum est possideri ab omnibus vel multis, vel paucis; seu quod ita debet distribui, vt omnes vel aliqui eo fruantur.

Estque Commune simpliciter, vel aliquo modo.

Explicatio.

Cum sine diuisione omnes, vel certi aliqui homines in Repub. communi bono fruuntur, æqualiter ab iis possidetur. Et sic commune & æqualiter possessum idem est. Cum vero distribuitur, æqualiter distribuitur: & sic pariter distributum idem est atq; commune: ac omnino paritas fruitionis vel distributionis eadem est cum bonorũ communitate. Cum non est ex æquo diuidendum vel possidendum, apparet non esse *simpliciter commune, sed aliquo modo*: & ita est PARITAS secundum ANALOGIAM, iudice Gualand. l. 6. de Polit.

Ἄλλως.

1. Commune (Κοινὸν) significat id, in quo multa conueniunt.

2. Quod cum alio quocunque modo est coniunctum ac copulatum, & opponitur διαιρετοῖς, ἰδιάζουσι, καὶ ἀπεσχισμένοις, teste Basilio, Homil. 8. in Hex.

3. Interdum est idem, quod vulgare vel promiscuum.

4. Significat Pollutum, & opponitur Puro, καθαρῷ. Actor. 10. vers. 15. Sic Westhem. in collectan. trop. SS. Iudæi quod sanctum purumq; non est, commune vocant, quod Latini profanum, impurũ, aut impollutum. Opponitur ei Sanctum & Deo dicatum.

HINC

Primo est *Communio*, Κοινωνία, cuius vocis præcipuæ significationes sunt duæ.

Prima Transitiua seu Actiua: Altera Passiua seu Absoluta.

Actiue significat rerum inter se coniungendarũ, coadunandarum seu cõmunicãdarũ actũ, quæ nominatur vnitio, Græce

Græce κοινώνησις. (copulandi actus) Ita κοινωνία Spiritus Sancti Paulo 1.Cor. 13.v.13. est actio, qua sæpe nobis communicat se Spiritus ἐνεργητικῶς.

Passiua significatio est duplex: Accipitur enim vel pro cum alio vnione; seu, pro ipsarum rerum diuersarum coniunctione iam facta: vel pro huius coniunctionis & copulationis effecto & fructu.

Distinguendi causa ipse actus coniungens appellari potest ἕνωσις. Ipsa cōiunctio, consociatio seu copulatio facta κοινωνία. Cōmunio, ipse fructus, μετοχὴ seu μέθεξις, cōmunicatio seu participatio.

Ita κοινωνία etiam sumitur pro Liberalitate vel Largitione beneficii: Hinc κοινωνητὸς Liberalis est. Item pro Dono ipso seu re & Beneficio collato. Exēpla cōmunionis pro Vnione crebra sunt apud Patres.

Athanasius ad Epictetum vocat κοινωνίαν ad Carnem ἕνωσιν.

Fulgentius ad Donat. In vna, inquit, Persona Christi est Diuinæ & Humanæ Naturæ communio, id est nexus.

In Chalcedonensi Concilio dictum est, Vnam naturam in Christo agere cum communione alterius, id est, vnā Naturam agere cum vnione alterius, seu, manentē vnitā cum altera eiusdē Christi Natura non seorsum subsistentem, ne propter diuersitatē propriarum operationū diuersitas quoq; Suppositorum colligeretur: non autē participantē alteri⁹ essentialē proprietatē. Hinc & cōmunicari interdū ꝑ vniri accipitur.

Donum & Effectum, quod ex vnione & Cōmunione rerum oritur, est duplex: Propter istam communionem fit cōmunicatio aliqua inter res coniunctas, vel *Rei*, vel *Nominis*.

Rei Communicatio seu Reale Effectum & Donum est, cum qualitas aliqua ex vna re in alterā sibi coniunctā & vnitam defluit seu deriuatur (ita vt inhæreat) vt cū vigor ex anima in corpus ipsum vnitum defluit. Huc pertinet carnis Christi πλουτισμὸς & κοινωνία χαρίτων seu donorum realis & habitualis.

Nominis est, cū duntaxat appellatio, quæ vnius rei propria est, alteri ipsi coniunctæ propter eā vnionē tribuitur, vt cū vxor viri cōsularis aut Senatorii vocatur fœmina consularis aut Senatoria, quæ tamē nullo Senatoris aut Consulis munere, aut illius parte fungitur.

Honoris cum hac Communicatio interdum coniuncta est.

Sic Basilius in Homil. de 40. Martyribus scribit, eos, etsi diuersis regionibus orti essent, tamē propter communem passionem, quam propter Christū semel pertulerāt, cōmunes sibi mutuo fecisse & patres & matres, quæ eos tulerāt, Honoris nimirum Communicatione.

Sic Gregorius M. epist. 201. Quia quid ego de vobis boni audio, hoc mihi imputo. Bonum proximum etiam otioso commune est. Hic imputatio seu communicatio Honoris etiam intelligitur.

Primam autem illam κοινωνίας, id est, cōmunicationis speciem, quæ est rei participatio, nominant quidam μετοχὴν seu μέθεξιν, distinctionis gratia, quia qualitas hinc aliqua rei coniunctæ ab altera datur: Illam autem alteram, quæ est Honoris & Nominis, μετάδοσιν, communicationem, Appropriationē appellationis.

Appellationis seu ὀνόματος hæc Appropriatio si reciprocetur, appellatur ἀντίδοσις (interdum etiam περιχώρησις) ἐναλλαγὴ ὀνομάτων, ἐπίζευξις ὀνομάτων, κοινωνία ἰδιωμάτων seu nominū, quę significant idiomata, seu ἰδιότητες, hoc est, proprietates, Reciproca Attributio, Alternatio, permutatio nominum, cōmunicatio proprietatum. Dicitur & τὸ ἀνάπαλον, i. reciprocatio & ἀλλοίωσις, id est Attributio κατ᾽ ἄλλο, vt Filius Dei est passus, Fili⁹ Hominis est absolute omnipotēs, Creator Cœli & Terrę. Hæc respectu Naturarū, Deitatis & Hu-

& Humanitatis dicuntur & sunt nonnullis Verbales, (id est, ex eo, quod dicitur, Filius Mariæ est conditor Cœli & Terræ, ipsi Humanæ naturæ in Christo nulla realis accessit κοινωνία) sed respectu Personæ dicuntur & sunt Reales attributiones.

Secundo à κοινὸν & ποιέω est κοινοποίησις seu κοινοποιΐα. id est, vel *Operatio coniunctorum* ad Apotelesma, id est, ad vnum opus seu effectum vtriusq; commune, id est, quod opus ex actionibus coniunctorum communiter emergit: sic Viuificatio, Sanctificatio est opus Totius Personæ Mediatoris: vel κοινωνία operationum.

In Theologia Christus dicitur redemisse Ecclesiam suam. Hoc κοινοποιΐας seu κοινοποιήσεως exemplum est (non κοινωνίας ἰδιοτήτων) quia effectum commune seu conueniens vtrique naturæ, tribuitur Personæ communi nomine, seu prædicatur de concreto vtriusque naturæ. Redemit nos Tota persona coniunctis, sed distinctis singularum naturarum operationibus.

COMMVNITAS, COMMVNIO.

Κοινότητες, communitates seu conuenientiæ in Porphyrii Isagoge opponuntur διαφοραῖς, id est, Differentiis.

Prædicabilia in quibusdam conueniunt, in quibusdam differunt.

In Rhetorica κοινότης est Figura sententiæ, cum ab vno verbo omnes sententiæ incipiunt, & in vno nouissime acquiescunt. Rutil. Lup.

COMMVNIO.

Κοινωνίας vox interdum significat vnionem ipsam; Sic vnio animę & corporis interdum dicitur communio: Interdum Communicationem ex vnione resultantem: Interdum Societatem, collationem, συνεισφοράν: Interdum est μεταβατικὴ, id est, quæ fit transitione, effusione, transfusione: Interdum est μεταδοτικὴ, id est, participatiua seu per effectū. Ita creatura est κοινωνὸς θεοῦ.

Non igitur Deitatis idiomatum, sed effectorum. Itaq; est absoluta, vel secundum quid.

Vsus harum Distinct. in Sacris.

Communio Græce κοινωνία in lib. Nou. Testamenti sæpe significat Societatem, quam ideo Apostoli instituerunt, vt quisque in commune conferret, quod sanctis Hierosolymis mitteretur. Sic Rom. c. 15. & 2. Cor. 8. collationem hanc, quę per Ecclesias fiebat pro sanctis Hierosolymis agentibus, κοινωνίαν vocat, hoc est Societatem, quod in commune, vti in qualibet Societate fieri solet, contulerint, quod Sanctis mitterent. Sic enim ad Rom. scribit: Placuit Macedoniæ & Achaiæ κοινωνίαν quandam facere in pauperes Sanctos, qui sunt Hierosolymis. Hic non quadrat legere Distributionem, conuenerant liquidem, vt in commune conferrent, non vt distribuerent: Hierosolymis ea distribuebantur, in Macedonia & Achaia colligebantur. Sic ad Corinth. obsecrarunt vos, vt beneficium κοινωνίας ministerii in Sanctis susciperemus. Gal. 2. scribit Paulus Petrum, Iacobum & Iohannem dedisse sibi & Barnabæ dexteras κοινωνίας, Societatis. Sic & 1. Ioh. 1. cogentibus circumstantiis aliud nihil est, quam communio, familiaritas, amicitia & societas. Vide Barthol. Westemerū pag. 115.

Apud Paulum cum dicitur Panis fractio esse κοινωνία corporis Domini, κοινωνία tria significat. 1. cōmunē oblationē. 2. communem vnionem (cum corpore Christi vt victima) 3. cōmunia effecta, quæ illa priora consequuntur.

Prima pars κοινωνίας cum corpore & sanguine Christi est, quod donatione Dei gratuita corporis & sanguinis Christi victima cōmuniter pro omnibus,

bus, qui infidelitate eam non reiiciūt, est oblata, ideóque communiter ad nos pertinet.

2. Vnio cum illa victima communis omnibus membris per communem omnibus datum spiritū, vt sub vno capite in idem corpus coalescant. Vnus panis, inquit Apostolus, vnum corpus multi sumus, quia omnes vnius panis participes sumus. Mandato enim cōmuniter edendi de vno pane, & de vno poculo bibendi, vnius huius promissio inclusa est.

3. Communia effecta, quæ ex vnica oblatione communiter pro omnibus facta, & communi erga omnes fideles victimæ illius applicatione, seu vnione per communē spiritum necessario sequuntur, qualia sunt: Iustificatio omnium membrorum & glorificatio. Rom.8.v.29.30. Gasp. Oleuian. lib. de subst. fœderis.

15. cap. Rom. & 2. Cor. 8. & 13. Hebr. significat collectionem beneficam seu liberalem, vel eleemosynam.

Communio Analogica ea dicitur, cum quid multis communiter tribuitur propter similitudinē. Ita nomen Dei est commune Deo & hominibus iis, qui in sacris literis ob iudicādi munus aut gratiam, qua Deo similes sunt, vocantur Dij. Ita nomen Ciceronis communicatur Eloquentibus, Iobi patientibus. Dicitur & *Conuenientia Analogica*. Estque secundum quid conuenientia.

De ea Canon hic est: Propria quæ vni inhærent subiecto per se, aptantur seu accōmodantur alij subiecto per similitudinem seu proportionē quandā, vt magnitudines propriæ sunt quadratorum: At Arithmeticus vocat numeros vel quadratos, vel altera parte longiores, Analogice.

Opponitur ei Communio seu Conuenientia Vniuoca, quæ simpliciter conuenientia est: & Æquiuoca, (intell. pure seu mere æquiuoc.)

Communio Vniuoca est Communio Essentiæ, seu secundum essentiam: ideo Essentialis dicitur. Talis intercedit inter Hominem & animal Brutum. Inter Iohannem & Petrum conuenientia est in specifica essentiæ ratione.

Communio pure æquiuoca est tantū nominis conuenientia, ac dici potest fortuita, qualis est inter Gallum populū, & gallum animal. Hæc Æquiuocatio Omnimoda & Pura dicitur.

Scholasticorum Distinctio hæc est.

Communitas est vel alicuius abstracti secundum rationem; vel per identitatē eius, quod est commune, & eorū, quibus est commune. Prior est ordinaria: posterior est extraordinaria & singularis, ac prorsus μυστηριώδης.

Communitas illa, quæ est in Naturalibus, est communitas alicuius abstracti κατὰ λόγον, vt Humanitas, Humanitatis Petri & Humanitatis Iacobi.

Sed communitas, quæ est in Diuinis, est communitas per identitatē eius, quod est commune (id est Essentiæ) & eorū, quibus est commune (id est personarum.) Itaque non oportet nos quærere in diuinis singularitatem rei cōmunis, quasi abstractam ab ipsis Personis, seu vt loquitur Barbariuscule Scholasticus, singularitatem in illo cōmuni abstrahendo ab his personis identificatis in illo. Georg. de Valentia contra Caietanum Cardinalem.

Præter has Communiones seu Communitates est CIVILIS seu Politica insignis & salutaris illa, quæ SOCIETATI affinis est.

Affinis, inquam, quia si termini accipiantur proprie & exquisite Societas a cōmunitate & communione differt. Nā communitas est aptitudo seu principium, quo prædita sunt apta, vt ab omnibus vel multis possideantur. Quia commune est, quod aptū est possideri ab omnibus vel multis (ab Vniuersitate, a collegio, a domo.) *Est igitur*

Sig.

Abstractū definitur concreto.

communitas vnio vel vnitas bonorum possidendorum, quæ vni societati deseruiunt. *Societas autem est vnio eorum, qui possident* (non bonorum est, sed possidentium vnio.) *Communio est actus* seu motus, quo bona communia efficiuntur. Actus vero, quo socij sunt, non est circa bona, sed circa voluntates.

2. Sed accidit vt communitas pro societate ponatur, ac societas pro communitate bonorum propter mutuam relationem: quanquam hæc proprie ad actiua tantum principia refertur, eorumq; vnio esse videtur: Communitas vero quorumcunq; vnitorum vnitas videri potest: & idem fortasse de communione dicendum. Societas quoque vt dicitur vnio, ita etiam potest dici Communio. Proprie autem eum dicimus, nos in re aliqua potiunda habere socium, (κοινωνὸν Græc.) ipsam inter nos affirmamus esse communem (κοινὴν,) cum socius idem ac æque possessor esse videatur. Adouard. Gualand. lib. 6. de facultat. Ciuil. cap. 6. Cicero sane communionem, communitatem & societatem in vna eademque significatione sæpe accipit. Require exempla ex Nizolio.

Communis vita, communis conuictus.

Vita conuictusq; communis, vt loquitur Cicero in Ethicis suis, hoc est, officiis, Græcis est συμβίωσις, quæ vox duo συμβίωσιν significat. 1. Habitationem in iisdem *quid.* ædibus & mensæ communitatem. Ita dicitur: fuit meus quondam conuictor. 2. familiaritatem & crebros cógressus. Sic Hieronym. Wolfius potius intelligendum vult locum Cicer. Vita victusq; communis, consilia, sermones in amicitia vigent maxime.

COMMVNICARI.

Communicari potest alteri aliquid:
- Superius (seu communius Natura) sic: Persona seu ratio Personæ est communis personis singularibus.
- Subiectum formæ.
- Supposita multa communicant se formis accidentalibus.
- Subsistens ἀνυπεστάτῳ.
  - (these four:) Ita suppositum non est Incommunicabile.
- Forma subiecto.
- Pars Toti
  - (these two:) Sic suppositum est Incommunicabile.
- Independens dependenti, Radians Opaco, vt Ignis communicat suum fulgorem terræ.

Hinc apparet interdum esse mutuá communicationem. Quo etiam factum, vt doctissimi quique diuidant communicationem in mutuam, & non mutuam.

His modis continetur etiam Communicatio Potentiæ & actus: de qua axioma est: *Potentiæ* (quæ sunt proprietates orientes per modum cuiusdam naturalis consecutionis ab ipsis naturis) *communicantur indiuiduis per naturas communes*, (quæ generantur in suis indiuiduis, in quibus includútur) Actus auté naturis communibus per indiuidua.

Declaratio partis Tabell. de subsistente.

Scholasticorum, qui inter existentiam & subsistentiam Naturę distinguunt, hęc sunt axiomata.

Subsistentia diuina potest alteri communicari, vt per eam aliena Natura subsistat,

sistat, vt λόγῳ subsistentia Carni, quæ assumitur, communicatur.

Subsistentia Creata non potest alienæ naturæ communicari, ita vt supponitetur, id est, vt per eam subsistat. Thom. Aquin. 3. part. quæst. 3. art. 1.

Existentia vnius rei nō potest alteri communicari, quia est purus modus illi proprius & intestinus seu internus.

Quæritur: potius ne partes Toti, an Totū partibus existentiam communicet? Resp. Prius affirmo, quia partes sunt causæ totius.

De Differentia inter Communicationem & Communionem.

Quidam inter hæc distinguunt ita εὐλόγως, vt communicatio actionem aliquam aut motum significet. Communio autem id, quod post actionem illam aut motum relinquitur; vt communicatio sit, qua quispiam sua facit alteri communia. Communio autem sit χέσις seu respectus quidam rerum earum, quæ eædem iam in pluribus communiter insint.

Nonnunquam tamen Communio pro Communicatione à doctissimis quibusq; Philosophis vsurpatur, vt Generatio (viuentium) est prima alicuius animæ cum calore communio (ex Aristot. l. de Spiratione, Nico. Leonicenus) id est, participatio seu communicatio, vt interpretati sunt Leonicenus & Zabarella, quia Generans communicat aliquid de sua anima nutritiua, quatenus exhibet semen animatum, hoc est, præditum vitali facultate, quæ eadem in generāte erat; sed simul largitur & communicat aliquid de sua materia, seu portionem suæ materiæ, quia forma non potest migrare de materia in materiam.

In Generatione viuentis est κοινωνία μερικὴ, nō ὁλική.

Modi Communicationis animæ.

Anima communicat se corpori. 1. Per vnionem, id est, vniens se corpori, non autem corpus efficiens animam.

2. Per informationem, id est, corpus faciēs animatum, vigens, sentiens, quia horum ratione inest corpori tanquam forma subiecto: sed non faciens corpus intelligens & volens, quia hisce potentiis nullam corporis partem informat.

3. Per operationem, id est, agens per corpus, quæ corpori conueniunt, & quorum instrumentum idoneum est corpus. Nam quæ non apta sunt, vt fiant per instrumentum corporeum, vt intelligere & velle, in corpore quidem sunt; sed ea non efficit per corpus. Sic Thom. quæst. 11. de anima. Anima humana quia excedit corporis capacitatem, remanet ei virtus ad operandum quædam sine communicatione corporis; vt velle & intelligere. Hi enim non sunt actus alicuius organi corporei. (quam sententiam qui lancinant, parum mihi videntur esse sobrii.)

Filius DEI communicat se carni

1. Per vnionem, vniens se carni, ita vt Deicaro sit; at non per informationem, quia non est forma Humanitatis, sed informatrix: Ideo non facit carnem Deum omnipotentem.

2. Per operationem & vnctionem 1. agēs vna cum Deitate, quę ipsi propria sunt, per assumptam carnem, quæ carni cōueniunt, vt organo: quæ autem per carnem fieri nequeunt, operans tantum cum & in carne.

2. Ornans carnem donis perfectionis singularibus, ac diuinissimis, quæ in ea sunt re ipsa, vt in Subiecto.

Communicatio sumitur

- *Actiue* seu Transitiue respectu exhibitionis seu Largitionis ipsius communicantis, quia quid alteri subiecto tribuitur: Dicitur hæc μετοχή; sic nihil potest alteri communicari, quin ingrediatur suum subiectum & fiat commune.
- *Intransitiue*, & significat Copulationem cum altero, quæ appellatur συνδύασις. Sic propria dicuntur communicari.
- *Effectiue*, id est, effecta ab ipsis propriis producta & alteri communicata.

Quod alteri subiectiue communicatur, seu per μετοχὴν, fit commune.

COMMVNICATI
Natura in Politicis.

Cuiusque proprium potest communicari: sed communicatum amplius proprium non est, sed proprium fuit, Lib. 2. de Rerum Diuis. tit. 1. de commixtione. Quod si frumentum Titii frumento tuo mistum fuerit, siquidem voluntate vestra commune est, quia singula corpora, id est, singula grana quæcunque propria FVERVNT, consensu vestro *communicata* sunt, id est, Communia *facta*.

COMMVNICABILE,
Incommunicabile.

Communicabile è Relatis est, id est, respectu alterius dicitur communicabile, vt Materia respectu Formæ, & Genus ratione differentię. Ita & contrarium Incommunicabile.

Proprium principiorum est, vt sint καθόλου & communicabilia, vt intellectus gratia dicantur esse.

Incommunicabile (vnum) ex communicabilibus (multis) constituitur. Sic vna Species Incommunicabilis ex partibus Definitionis communicabilibus conflatur seu constituitur. Sic Schegkius 6. Topic. loc. 12. Vno Definiti vocabulo vna & incommunicabilis essentia significatur, sed partibus Definitionis omnibus res communicabiles significantibus & speciem vnam incommunicabilem constituẽtibus tota completur & perficitur Definitio.

Communicabiles definitionis partes dicuntur, & quia earum communicatione cõstituitur incommunicabilis quædam species, & quia vt vniuersalia quędam prædicari possunt de multis numero & specie differentibus.

Singularia sunt ἀκοινώνητα, id est, incommunicabilia. Sic Schegk. eod. loc. Duntaxat quæ extra intellectum sunt, & singularia sunt, & incommunicabilia, id est, alii nulli communicari possunt.

I. Schegkio incommunicabile est à se dependens, non accipiens ab alio. Cõmunicabile contra. In libello de Persona Christi pag. 26. Natura Diuina in Christo terminat dependentiam naturæ humanæ, qua est Hypostaticum quiddam & incommunicabile se ipso existens, nõ ab alio accipiens, quo fiat Hypostasis & Persona, quemadmodum natura alio quodam determinatur, & non seipsa est Hypostasis, cuiusmodi in Diuinis est proprietas seu differentia Personalis. Itaque Differentia Hypostatica Verbi est ratio terminandi dependentiam hypostaticam Naturæ Humanæ, & non essentia Diuinitatis.

Et paulo post: Persona Verbi terminat Hypostaticum esse naturæ Humanæ assumptæ, quæ Humanitas suapte natura communicabilis est, quia scilicet

est

est pars quodam modo incommunicabilis Personæ Christi.

Communicabile etiam Scholastici distinguunt in communicabile cum Diuisione, & communicabile sine Diuisione seu indiuisibile. Sic dicunt Naturam diuinam esse communicabilem sine diuisione.Scot.l.1.dist.11.

Iidem communicabile faciunt vel per Identitatem, vel per Informationem. Communicabile dicitur aliquid *per Identitatem* seu ταυτότητα, ita vt illud, cui communicatur, sit Ipsum: *per Informationem* vero, ita vt illud, cui communicatur, sit Ipso, non Ipsum.

Exemplum & Vsus.

Primo modo communicatur Vniuersale Singulari.

Secundo modo Forma Materiæ. Natura quælibet καθ' ἑαυτὴν est communicabilis vtroque modo, nempe primum pluribus suppositis, quorum quodlibet sit Ipsum. Secundo vt Quo, tanquam forma, qua Singulare vel Suppositum sit Ens quidditatiue, vel habens Naturam, vt ait Scotus ibidem.

Iam procedendo à Genere ad speciem, Natura quælibet est communicabilis pluribus per Identitatem: Ergo & Natura diuina. Sed hæc non est diuisibilis. Ergo communicabilis est sine diuisione. Possunt igitur simul consistere, VNITAS Diuinæ Essentiæ, & PLVRALITAS Personarum. *Natura Diuina est perfectio pluribus communicabilis.*

Communicatiuum.

Communicatiuum & Diffusiuum sui Bonum, sub Genere causæ:
- *Finalis*; quatenus allicit appetitum motione tralatitia.
- *Efficientis*; quatenus aliud quippiam efficit, vt Lux lucem.
- *Formalis*, vt sese alteri tribuit seu communicat ipsum perficiendo (actuando dicunt Barbari) quomodo forma se materiæ cōmunicat. *Huic modo affinis est,* & ad eum reducitur ea communicatio, qua in mysterio Incarnationis Personalitas Filii Humanitati assumptæ diuinitus tributa est.
- *Materialis* vel subiectiuæ, prout se alteri dat fouendo & sustinendo illud: Quæ Causalitas est propria materiæ respectu Formæ, & subiecti respectu accidentium, quæ recipit.

Huic modo affinis] Ergo sub Genere causæ formalis Vere vel Quasi, id est, induentis aliquam formæ seu actus speciem.

Itaque Sapientum finis Sapientia Communicatio, Et: Hominem voluit Deus optimus participem facere suæ Sapientiæ & similem sui. Et hoc iussit æui Dominus Optimus, vt sui isti vicarii Cœli præ se ferrent ipsius æternitatis imaginem.

Non communicatum esse cum corpore.

Proprium Animæ esse & Incommunicatum esse cum corpore, seu non commune esse corpori cum anima, idem sunt, vel hoc ex illo sequitur.

Proprium est Animæ, Ergo non est com

municatum cum corpore, non est cõmune corpori cum anima. Sic Zabarell. ad locum Arist. 1. de anima context. 3. Accidentium circa animam alia propriæ passiones videntur, alia autem communes, & animalibus propter illam inesse.

Hic Græci Interpretes, Latini & Auerroes dicunt duo genera operationum animæ significari, & alias quidem esse proprias animæ, id est, non communicatas cum corpore, quia fiunt sine vllo corporis interuentu, cuiusmodi est operatio Intellectus : Alias vero communes, id est, cum corpore communicatas, nec sine ipso editas, cuiusmodi sunt omnes operationes animæ vegetalis & sensibilis. Hæ namque produci non possunt sine corporis vsu.

Communicari cum corpore Zabarellæ est non esse propriam animæ. Communicatur, inquit, cum corpore sensio; Sensio est communis operatio; Igitur non est propria animæ.

Zabarellæ idem possunt, Operationes animæ communes esse, cum corpore fieri, communicari cum corpore, pendere à corpore, vt materia sensili, seu à corporis organis (siue propriis, siue alienis, id est, aliarum facultatum & partium animæ.)

Idem Zabar. Modus considerandi cuiusque scientiæ proprius est, nec potest cum alia communicari. 1. post. analyt.

INCOMMVNICABILITAS.

Incommunicabilitas est negatio potentiæ communicationis. Non potest intelligi materia propria indiuidui incommunicabilis, ait Caietanus in 2. Thom. de Ente.

Incommunicabilitas autem vel opponitur communicationi Formæ; aut opponitur communicationi Reali. κοινωνία illa Formæ primo conuenit Materiæ. At communicatio Realis alii composito non conuenit. Vide Caietan. in 2. c. de Ente. Thom. Aquin.

Huc pertinet ἀκοινώνητος, κοινωνία illa plane ἀμέτρου ἀταξίας, quę generis humani societatem confundit, communitas Vxorum & Liberorum in Repub. Ea est vt ἀσύμφωνος συμφωνία. De ea habes apud Platonem 5. de Rep. & apud Arist. in Polit. qui eam reprehendit vt ἀσύστατον cum veris principiis : ait enim non esse συμβαίνουσαν ἐκ τῶν λόγων.

Nomen communicabile
- Proprie, quod secundum totam significationem nominis est multis communicabile, vt nomen Leo omnibus, in quibus Leonitas inuenitur.
- Per similitudinem, quod est communicabile secundum aliquid eorum, quæ includuntur in nominis significatione, vt nomen Leo iis, quæ participant quid Leoninum, vt fortitudinem.

Natura communicabilis
- Secundum rem & rationem.
- Secundum rationem tantum, secundum opinionem, secundum similitudinis participationem.

Natura Diuina non est communicabilis multis, secundum rem & naturam, sed secundum ὑπόληψιν eorum, qui ponunt multos Deos, & similitudinis participationem.

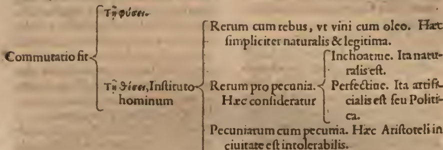
Natura Humana est communis multis secun-

ſecundum rem & rationem. Natura ſolis ſecundum rem tantum.

COMMVTATIO, συμμεταβολή.

Commutari interdum eſt idem, quod mutari, & commutare eſt mutare, vt vitam cum morte commutare. Interdum idem quod conuerti & tranſire in aliud, vt alimentum mutatur ſeu cõmutatur, id eſt, conuertitur in alitum, nec manet illud alimentum in ſua natura.

Recentiores Ciceroniani pro alteratione ſeu ἀλλοιώσει dicunt Cõmutationem, vt cum ex frigido fit calidum; ſed vt cenſet rectè Scaliger, multæ dari poſſunt commutationes, quæ non ſiunt ἀλλοιώσεις Nam & in adoleſcente magnitudinis eſt commutatio, & in ſedibus, locis, poſſeſſionibus, dominiis.

COMOEDIA.

Comœdia deducitur à κῶμος & ᾠδὴ, id eſt, à comeſſatione & cantu: Quia primum inter conuiuia actiones Comicæ vſurpari cœperunt, ideoq; hilaritatis cauſa inſtitutæ ac ſuſceptæ. Comœdia eſt drama priuatarum & publicarum Perſonarum mores, actiones & Fortunam ſine triſti fine comprehendens.

Tres ætates comœdiæ. Triplex eſt ex diſtinctione Græcorum: Vetus, media & noua.

1. Delect. & volupt. 2. vtilis public. Vetus primum ad riſum captandum fuit compoſita: poſtea ſic inſtituta fuit, vt nauaret operam diſciplinæ publicæ, & quaſi flagellum publicum fieret, quo improbi cæderentur. Nam qui male ſe gerebant, vel in publicis muneribus adminiſtrandis, vel in priuata vita & moribus gubernandis, eos Poetæ Comici publice verſibus ſuis inſectabantur in proſcenio, idque nominibus etiam expreſſis, & perſonis ſeu laruis effictis, quæ Græcis ſunt προσωπεῖα & προσώπια, quibus facies eius, qui introducebatur, ita repræſentata fuit, quaſi ipſe coram adeſſet; ſtatim ſcilicet de larua agnoſcebatur à Theatro, quẽ Comicus introduceret, antequam hiſtrio vllum verbum faceret.

Scopus veteris comœdiæ σκώπτειν.

Media huic ſucceſſit. Etſi enim populus Athonienſis Comœdos tales libertate iſta vtentes & abutentes non tantum tulit, ſed & defendit, quamdiu δημοκρατία ſalua fuit: Tamen cum paulatim populi potentia minui cœpit, & δημοκρατία labeſactari, ad paucorum dominatum res redigi, quæ eſt ὀλιγαρχία, & intolerabili iam in inſectando licentia Poetæ vterentur, ſine illis etiam iocorum veluti condimentis, aut alluſionum inuolucris, ſed apertiſſime & nudo veluti capite (ſicut eſt in prouerbio Græco) in eos, quos exagitabant, incurrerent, imo multis innocentibus iniuriam facerent: Tum igitur factum, hoc eſt, vt ad *Status popularis.* *Vt Socrati.*

iudices accusare Poetas inciperent ii, qui ab his in Comœdiis infamabãtur. Quare decreta facta fuere, vt pauperes tantum & ex vulgo homines exagitare Comicis liceret, postea aliorum Tragicorum & Comicorũ, imo quorumlibet Poetarum veterum & recentiorũ elaborationes & fabulas ad exagitandum sibi sumpserunt. Hæc insectatio fuit minus odiosa, cum quisq; mallet Poetas ipsos inter se committi, & eos, qui non amplius in viuis essent, rideri, quam in se Comicorum dicacitatem exerceri.

Noua sub Alexandro florere cœpit, cuius ætas Oligarchiam subsecuta est. Ea fuit adstrictior certis legibus, tam ad argumenta, quã ad dictionem. Non enim ridicula in ea dramata, vt ex qualibet materia vsum captaret, nõ fabricabat vocabula noua ad risum aut cauillum. Erat apud Græcos populari sermone, de medio sumpto propior, nec excurrebat ad alios versus, solis Iambicis aut Trochaicis contenta. In vetere multas carminum species videmus. Scal. l. 1. Poetic. cap. 7. Exempla vide apud Zuingerum in Theatr. vol. 2. l. 3. pag. 173.

Vsus, finis, itemque effectus.

Comœdia est speculum humanæ vitæ, eiusque magistra. Itaque Ethicæ doctrinæ inseruit. Proponunt enim Comici exempla bona & mala: illa, vt alliciant ad virtutem capessendam; hæc, vt à vitiis deterreant. Hunc finem Terentius indicat in Adelphis, vbi Demea commemorat, qua ratione educet suum filium, & iubet inspicere aliorum vitas, suamque peractam ex aliorum erratis corrigere.

Effectus igitur morum est conformatio, & vitæ emendatio.

COMPACTIO.

Compactio proprie significat cõiunctionem plurium partium per ligamentum aliquod. Estque Naturalis, de qua in Anatomicis & Meteorologicis: vel Artificiosa, vt quæ fit per clauos.

Compactio etiam est humorum seu ὑγρῶν quorundam coniunctio: Sic Plato in Timæo. Aqua quædam fluida est (ῥυτὸν ὕδωρ) quædam congelata (πακτὸν) vt Nix, Grando, Glacies. Humor autem alius est Humidus (ὑγρόν τε τὸ μὲν ῥυτὸν) vt mel, oleum: alius compactus, (τὸ δὲ πακτὸν) vt pix, cera. Compacti vero species alia fusilis (χυτὸν) vt aurum, argentum, æs, stannum, plumbum, ferri defecati genus, quod στομῶν vocatur: Alia fragilis (θραυστὸν) vt sulphur, bitumen, nitrum, sal, alumen, & lapides eiusdem generis.

Accipitur & Metaphorice pro Adunatione alicuius agminis in vno affectu conquiescente in Deo; vt in Dionys. Cœlestis Hierarchiæ versione.

COMPARATIO.

1. Accipitur generaliter pro aliquorum inter se collatione. Cicero vocat contentionem. Ita fit non tantum quantitatis, sed & qualitatis ratione.
2. Specialiter, vt fit Æqualis, vel Inæqualis, id est, Maior vel Minor, vt si parium, vel imparium. Comparatio maior est, cum ei, quod minus est, id quod maius est, comparatur. Boet. Minor, cum minora maioribus comparantur.

Comparatio parium est, cum paria inter se comparantur. Boet. in Top. Huc pertinent Regulæ: comparabilia dicũtur esse vniuoca in eo, in quo cõparãtur. Comparatio fit inter ea, quæ sunt eius-

eiusdem speciei. Simplicius. Comparationē non habent inter se, quæ non communicant in eadem natura. Auerroes.

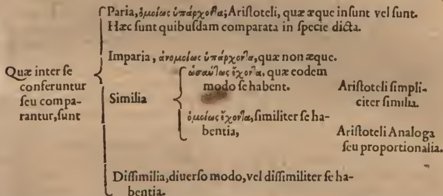
Comparare in Geometria est applicare, Græce παραβάλλειν. Cum datum spatium toti rectæ datæ applicatur, tum spatium illud dicitur comparari. At si spatium data recta minus sit, tum dicitur deficere, (ἐλλείπειν) si maius sit, excedere (ὑπερβάλλειν) dicitur. Sic παραβολὴ, ὑπερβολὴ, ἔλλειψις veteribus Geometris sunt nomina planorum datæ rectæ æqualiter vel inæqualiter (hoc dicunt vtlibet) applicatorum & comparatorum. Vid. Ram. Geometr. & quæst. Geometr. Thom. Freigij, & Proclum inprimis.

In Politicis Comparabilia dicuntur esse debere omnia, ex quibus fit permutatio, vt minus.

Comparatiua Problemata dicuntur problemata dubia vel ambigua, quæ fiunt per comparationem, & opponuntur quæstionibus simplicibus: vt, vtrum insomnia est ex cerebri siccitate seu calore nimio, an ex cruditate in ventriculo non edente halitus somno vtiles?

COMPARATA,
Collata.

Comparata generali significatione dicuntur, quæ inter se comparantur. P. Ram. Si de Argumentis Logic. intelligas, sunt, quæ arguunt vi comparationis.

Æque sunt] Æque canis est animal atque homo. Essentia non recipit magis & minus: non suscipit ἐπίδοσιν. Et species eiusdem generis non differunt quoad essentiam.

Æque insunt] Æque virtus laudem, atque vitium vituperationem meretur.

Non æque] efficere sanitatem & morbum, non æque conueniunt Medico: sed illud magis, hoc minus. Imparia suscipiunt ἐπίδοσιν, seu magis & minus.

Ὡσαύτως] Cum duo cōuenire dicimus in vno tertio, vel vnum se similiter habere ad duo alia.

ὁμοίως ἔχοντα] Inter quæ est proportio: cum duo duobus conferuntur in aliquo: vt sicut se habet Sol ad mundum; sic cor ad animale: vt se habet Nauta ad nauim, sic princeps ad Rempublicam: vt se habet sanitas ad corpus, sic virtus ad animum. At sanitas est corporis perfectio. Ergo virtus est perfectio animi. *Analogismus.*

Peripatetici Logici Comparata angustius accipiunt, vt ijs subijciant tantum Paria & Imparia.

COMPATI, συμπάσχειν, CONDOLERE.

Compati Barbarorum Philosophorum est simul pati, seu affici, participem esse vel fieri doloris. Fulgentius: Deus non est compassus Homini, id est, non persensit passionem cum carne diuinitas, ὁ λόγος non est simul passus cum humana natura, vt passio etiam attigerit eius Deitatem, quia tum vna esset Deitatis & Humanitatis Natura, nempe patibilis. Sicut si anima commoreretur corpori, id est, moreretur cum corpore, vna esset natura animæ & corporis in homine.

Græco συμπαθεῖν opponitur ἀντιπαθεῖν, quo dissidium significatur.

Συμπαθεῖν est vel ex cohærentia seu coniunctione, vel ex necessitudine aut amicitia.

Συμπάσχειν seu compati, vt Barbari loquuntur, est vel sine sensu, vt videre est in Herculeo lapide & ferro: vel cum sensu, vt in animante. Nam πάθος affectum omnem significat, sine sensu etiam. Eleganter & vere Græci dicunt, ἀσυμπαθὴς θηριώδης, quod non afficitur commiseratione, vel sensu alterius mali, est ferinum.

Latinis autem Condolere & Condolescere idem sunt quod dolore affici. Non dicunt condolere alicui, sed affici alicuius casu, sensu infirmitatis alicuius, communem cum aliquo capere dolorem, misericordia alicuius commoueri: Et pro Barbarorum Compatientia, dicunt; Societas ægritudinis.

Distinctio.

Compatitur aliquid secundum se ipsum: vel referendo ad se ipsum, & suum faciendo. Gelas. Episcop. in libr. de duabus Naturis in Christo. Apostolus dixit; Carne passum, non Deitate, cum tamen ipsa Deitas totum suum faciat, quicquid Caro perpessa est: sicut & Filius hominis suum habet Totum, quicquid est Dei, & sub vna Persona merito vnus atque idem dicitur pati, quicquid vt Deus Homo patitur, non infirmitate & conditione passibili, sed dignatione suam faciens passionis iniuriam adunatione particeps, sed sine passibilitate compatiens, sicut vnus idemque virtutes operatur, quicquid vt Homo Deus operatur.

Misericordia in homine rationis vel humanitatis affectus est laudabilis: Cum in aduersis bono opem ferre non potest, eius miseriæ & calamitatis fit *quasi partuceps.* Hoc est συμπάσχειν.

COMPILARE.

Compilare accipitur in bonam & malam partem. In malam, vt: compilare prouinciam, oppidum, publica sacra, Rempublicam, fana, scientiam aliorum. Sic expilare socios, regem, armarium, alienam hæreditatem, id est, atrociter seu improbe spoliare. Et compilare, id est, furari aliorum scripta inuentaque; nomina vel testimonia bonorum autorum inducere.

In bonam, vt Compilare Leges & iura, id est, in vnum volumen cogere seu redigere.

Vox autem est non à pilus i breui: sed à pilum (telum intelligo) prima longa. Compilatores sunt improbi spoliatores, ne pilum quidem relinquentes in spoliatorum corpore. Vid. Lexic. Iur. Calu.

Oppilare Physicis est obstruere, vt oppilatio Epatis, id est, obstructio.

COMPLICENTIA.

Complicentia Scholasticorum Barb. vox est pro approbatione quadam. Quibusdam definita est, Quies voluntatis in re volita: vt displicentia motus cordis auersantis aliquid cum dolore aliquo.

In habentibus cognitionem necessitatis, violentæ

violentiæ,& coactionis est cum displicentia. Armand. tract. 2. de necessitate & conting. c. 248.

Complacentiæ amor dicitur à Scholast. cum amans vult amato bonum præsens & habitum. Bonum cum absens est & non habitum, ab ijs dicitur Amor desiderij & optationis.

Vterque autem Amor (& Complac. & desiderij) est amor Beneuolentiæ, quem distinguunt ab Amore concupiscentiæ, quo res amatur non ratione rei amatæ, sed ratione amantis, & qua est ipsi vtilis vel iucunda. Sic amo vinum, equum benefactorē. Hic amatur res non propter sese, sed propter amantem. Armand. tract. 2. d. 1. spec. qualit. cap. 84.

COMPLEMENTVM.

Complementum, συμπλήρωμα, id quo aliquid perficitur.

Estque Essentiale, vel Accidentale. Essentiale, quod ad essentiæ, qua essentia, perfectionem attinet, vt Forma substantialis.

Accidentale est accidens rei inhærens, quo res exornatur & perficitur, vt scientia & Gratia intelligentis naturæ sunt complement. accident.

Accidentale est Naturale, vel Supernaturale.

Vsus.

Bonauentura Lucem ait accipi dupliciter: Vno modo pro forma substantiali, quæ det esse corpori lucido, à quo luminosum corpus præcipue fit actiuum. Ita Lux complementum est substantiale.

Altero modo pro fulgore, qui fit circa corpus luminosum, & consequitur existentiam lucis in tali materia, quod fit obiectum sensus & operationis instrumentum: Ita Lux est complementum Accidentale.

Aristoteles πλήρωμα in Politic. 3. libr. accipit pro iusto numero seu iusta plenitudine, vt πλήρωμα παραχέσθαι πόλεως, id est, implere iustum numerum ciuitatis. 1. Polit. accipit pro supplemento, vt πλήρωμα τῆς πόλεως παρεχοῦσαι, id est, in ciues assumuntur ad ciuitatis supplementum.

Oratores vocant Rythmorū πληρώματα, quæ orationis numeros cōplent. Cic. de Orat. Inculcata reperias, inaniaq; verba, quasi complementa numerorū.

Πλήρωμα interdum etiam significat supplementum. Erraueris enim, si putes supplementum & complementum idem. Paulus Ephes. 1. dicit Christum esse πλήρωμα τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου, complementum eius, qui omnia in omnibus implet. Hic certe supplementum inepte dixeris. Est autem supplementum id, quod complet, quod idem dictu est additamentum, quo quid suppletur vt perfectam quātitatem iustumve numerum habeat. Sic supplementi rationem obtinent remiges & milites classearij in nauibus: Et milites Centuriati ad explendum numerum in legionibus. Opponitur ei ἥττημα.

Dubium, an ad Rom. cap. 11. τὸ πλήρωμα ἐθνῶν vertendum sit supplementum, an complementum, seu plenitudo Gentium, hoc est, totum veluti corpus gentium, ita vt nulla gens omittatur, quæ non Euangelium saltem ad tempus amplectatur.

In Geometria complementum est particulare parallelogrammum, à conterminis diagonalium lateribus comprehensum. Dicitur Complementum, quia cum Diagonalibus totum Parallelogrammum complet, Græce παραπλήρωμα.

Diagonale est partiale Parallelogrammū communis anguli & diagonij cum toto parallelogrammo. *Duo complementa duo Diagonalia.*

Parallelogrammum æquatur suis diagonalibus & complementis.

Cōplere locū figuræ dicuntur, quæ circa idē punctum quolibet modo colloca-

tæ nihil inane relinquunt: vt in planis triangulum quadratum, oblongum, sexangulum, in solidis pyramis cubus octoedrum.

Figuræ in plano efficientes quatuor rectos complent locum. Rectangula 4. efficiunt in plano quatuor rectos. Complent igitur locum.

COMPLEXIO.

1. Complexio in signif. generali est compositio vel comprehensio.
2. In specie Complexio (oratoria) est periodus, vt cum Cicero ait; Longissima est complexio verborum, quæ volui vno potest spiritu.
3. Complexio interdum est confusio, implicatio, vt Cic. Mira verborum complexio. In ver. Sic, Complexæ res & Perplexæ res pro perturbatis, implicatis, dubijs, Sturmius & Mich. Toxites.
4. Interdum est Rationum summa & συλλογὴ, vel Argumentationis Conclusio: sic dicta, quod colligat vel complectatur partes quæstionis.
5. Ciceroni ad Herenn. est Exornatio, quæ complectitur Conuersionem & Repetitionem. Conuersio est exornatio, per quam non vt ante primum repetimus verbum, sed ad postremum continenter reuertimur. Cic. de orat. Tum in extremum eiusdem verbi crebra conuersio.
6. Ciceroni etiam idem est quod Dilemma, argumentum quoddam è dissentaneis (Frid. Beurhus.) vel argumentatio, in qua vtrum concesseris, reprehenditur: vt, si improbus es, cur vteris? Si probus, cur accusas? Alias dicitur Syllogismus Cornutus, vtrinque feriens, & Crocodilinus, quia captiosus instar Crocodili. Vid. Log. Keckerm. p. 467.

Dicitur Complexio, quia quocunque se verterit aduersarius, tenetur.

7. In Physicis 1. Complexio est Crasis seu qualitas ex actione & passione mutua ac temperatione proportionali primarum qualitatum cognatarum & contrariarum proueniens: Quam faciunt ad pondus, vel ad iustitiam. 2. κατ᾽ ἐξοχὴν est Temperamentum corporis animati & præcipue humani.

COMPLEXIONALIS.

E Barbarorum Schola profectum à voce abstractiua Complexio, quæ significat Temperamentum.

Primus autem & verus calor naturalis vulgo Complexionalis vocatur, eiusque spiritus proprie Naturalis est. Ab hoc alius calor est, qui vsitate dicitur *Influens*, qui per totum corpus propagatur, & Complexionalem illum in qualibet parte per se quasi torpentem excitat, cum eo vnitur, & ita demum is calor ita conflatus proximum partis efficitur instrumentum. Ad huius Caloris conseruationem prosunt non solum externa, vestes in homine, in brutis coma & pelles, sed & Ambiens Calor vndique nostris corporibus se immiscens. Is calorem nostrum fouet, spiritus recreat, fuligines excipit. (Omnia enim in corpore perspirabilia dixit Hippocrates, & tamen maxime laudabiles fieri coctiones in corporibus) præcipue vero âer calorem suauiter fouet, vbi aut in gradu ipsi pene est similis, vt in Vere, aut per antiperistasin, ne calor foras euocetur & dissipetur, prohibet, vt in Hyeme. Ideo Vere & Hyeme ventres natura esse calidissimos pronuntiauit Hippocrates.

Calidum & Humidũ { Primigenium seminale, id est, vna cum semine propagatum, quod suo insistit spiritui, qui dici potest Naturalis, fixus. | Alimentarium, quod ex alimento est, quod ex alimento corpori quotidie accedit. }

Sic

Sic Spiritus { Naturalis, fixus. / Naturalis fluens, qui vna cum nutrimento ab epate fluit. Hic prioris est conseruator, } Inter hos est analogia.

Complexio corporis animati { Sanguinea aeria, calida & humida. / Phlegmatica aquea, frigida & humida. / Cholerica ignea, calida & sicca. / Melancholica terrea, frigida & sicca.

Quid complexio ad pondus? Sunt hæ in corpore ex qualitatibus primis temperatis & mistis secundum proportionem non quidem Arithmeticam, sed Geometricam, id est, non secundum æqualitatem *ad pondus, ta vt vna qualitas alteram nullo gradu superet, sed plane æquali quantitate insint in corporibus*; sed istæ qualitates temperatæ sunt secundum proportionem Geometricam, id est, secundum æqualitatem & temperamentum ad iustitiam, *ita vt vna quidem aliqua superet qualitas alias, sed proportione sua naturali*: alioquin immodice superans seu superabundans qualitas corrumpit corpora. *Quid complexio ad iustitiam?*

COMPLICATIVE.

Scholasticorum vox pro Complexe.

In Deo omnia sunt vnum complicatiue, & creatura est creatoris explicatio.

Complicatum pro coniuncto, vt perturbationes primo & proprie significant motiones pertinentes ad sentiendi appetitum *complicatas* cum quadam corporis alteratione. Piccol. grad. 1 cap. 9. Idem grad. 9. cap. 6. Summum bonum est duplex: Vel absolute sumptum, qua intelligitur omni ex parte perfectum: vel consideratum cum contractione, quatenus menti cum re mortali *complicata* conuenire potest, id est, vnitæ, seu coniunctæ. *Summum Bonum duobus modis consideratur.*

COMPOSITIO.

Compositio omnium est Doctrinarum & Artium, ac modo similium, modo dissimilium, modo cognatarum, modo pugnantium.

Est compositio quædam Grammatica tum vocum singularum, tum vocum coniunctarum. Illa in Etymologia, hæc in Syntaxi spectatur. Est Oratoria seu Rhetorica orationis; Est Poetica Metri & carminis.

Est compositio Logica tū Noetica & Axiomatica in specie, vt definiti & definitionis, omninoque subiecti & prædicati: tum etiam Dianoetica in Syllogistica & Methodica.

Est compositio Physica, quæ constitutio & γένεσις quædam est voce generatim accepta, vt corporis è materia & forma, vt actio intellectus simplices notiones consentaneas coniungens: cui opponitur diuisio seu remotio, quæ negatur.

Est compositio medicamentorum simplicium.

Est compositio Musica, quæ dicitur Melopœia.

Est compositio stellarum Astronomica, quæ & configuratio. *Numeratio datis duobus numeris tertium inuenit estq́ compositio vel resolutio.*

Est compositio Arithmetica, quæ numeratio quædam seu species numerationis est, cui opponitur Resolutio seu diuisio. Compositio Arithmetica infinite componit. Resolutio infinite resoluit, & vtraque sita est in duorum vel differentia vel ratione inæqualitatis. Compositio & Resolutio differen- *Differentia in quo numerus differt à numero.*

tiæ seu differens est Additio & Subductio. Compositio & Resolutio rationalis seu rationis est Multiplicatio & diuisio. Compositus binarius fit cum vnum componitur cum vno. Accipitur etiam pro collatione vel conciliatione, vt cum dicimur quædam inter se componere.

De Compositione Enuntiatiua seu Axiomatica.

Hæc opponitur Intellectioni indiuisibilium, id est, operationi intellectus simplici, qua res ipsas apprehendimus. Est igitur compositio conceptuum intellectus, cum ipsas res componimus mente faciendo propositionem. Est argumenti cum argumento ad formandam affirmationem, veluti amica quædam coniunctio: Contra diuisio est cum quis in disponendis argumentis alterum ab altero diuidit (id est, remouet) vt negationem enuntiati constituat. Guil. Tempell.

Inter has operationes duplex est discrimen: Alterum est, quod in prima operatione non est vlla falsitas: At in secunda est Verum, vel Falsum. Alterum est: quod illa operatio hac κατὰ φύσιν prior est. Quod enim simplex est, id prius & antiquius est eo, quod è simplicibus conflatum est. Tolet. & Arist. c. 3. l. 3. de anima.

Interdum etiam Compositio Generaliter ponitur (vt diuisionem complectatur) pro γνῶσει cuiuslibet enuntiati (quod è duobus terminis componitur.)

De Compositione Grammatica.

Vt coniunctione certarum partium corpora coalescunt: ita notarum notionumve compositione voces componuntur. Sed dubitatur, si nomen est nota rei, an nomen compositum semper sit nota rei compositæ? Respondet Scaliger. duplicem esse compositionem, vnam veram, alteram non veram: & Priorem esse huius posterioris regulam. Connecti enim interdum res duas, vt Animus & Magnitudo: Itaque nomen compositum coniuncta illa tanquam vnum significare. Alterum modum esse in ijs, quæ sunt sicut Indoctus; significare enim compositionem priuationis & positionis, quæ in re non sunt: Intellectum autem eas non posse apprehendere, nisi aliquo componat modo.

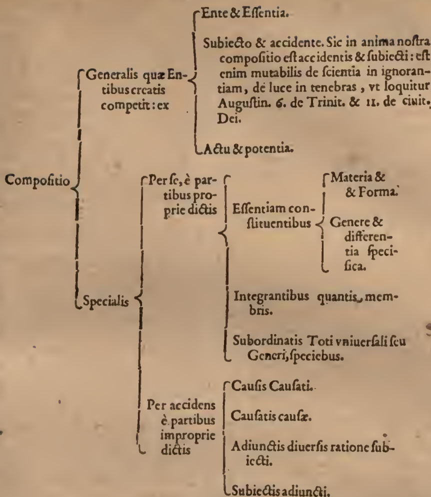
Est & alia compositio Grammatica, quæ dicitur à veteribus Græce Synalæpha cum elisis literis aliquibus vicinæ coniunguntur. Vox Metaphorica est translatione sumpta à glutinantibus, cum delibutas ferruminatione particulas componunt, vt vnum faciant. Latini hunc affectum seu πάθος vocant *Collisionem*.

Aliud est cōiunctio duarum dictionum; quæ compositione, nulla facta partium mutatione, ita cohærent, vt propter seruatam integritatem non cohęrere etiam videantur, vt ante-volás, ante-malorũ, vt scribit Scaliger, Necesse est, quod nec-esse aliter potest, semper-florentis, semper-virgo, vt scribunt alij.

Ei contraria est disiunctio, quæ quas voces posses temere componere distanti pronuntiatione iubet pronuntiari, vt in exemplo Virgilij,

—*In littore conspicitur, sus*; ne vrsus legatur.

Composi-

Opponitur Compositioni Simplicitas, quæ est vel Absoluta, excludens omnem ex diuersis rebus compositionem seu σύνθεσιν: vel Comparata, quæ facta collatione cum alio magis composito Simplicitas dicitur.

Compositio est Physica vel Metaphysica. Hac distinctione vtitur Georg. Reisch. in Margarita, cum ait: Essentiam simplicem esse animam per exclusionem compositionis Physicæ: Compositam vero compositione Metaphysica.

Compositio Physica dicitur, quæ est ex Materia & Forma naturali. Anima igitur nec ex materia naturali, nec spirituali composita est. (Vide Mag. sententiar. l. 2. dist. 17.)

Metaphysica vero est, quæ est ex re & re, quarum vna se habet in potentia vt quod, altera in actu vt quo: Ab illa Genus, ab hac differentia sumitur. Syllog.

In omni, quod est citra primum, (id est Deum) est quod est & quo est (Boet. dicit & hoc & hoc libr. de Trinit.) Anima est aliquid citra primum. Ergo in anima est quod est, & quo est.

Canon.

Omnis Creatura est composita ex τῶ quod & quo: seu omnis creatura est hoc hoc: estens essentia.

Quicquid est citra primum, est hoc & hoc. Boet. Angeli sunt citra primum. Ergo sunt hoc & hoc. Compositi igitur.

Compositio essentialis in Angelis est ex esse, & quod est. Cum enim sint substantiæ non coniunctæ corpori, & tamen hoc aliquid, necesse est in eis sit aliquid, quod est principium communicabilitatis: hæc est essentia, qua habent esse, & aliquid, per quod essentia indiuiductur. Ita in eis est quod est. Habet igitur aliquid per quod natura eorum ad singularitatem trahitur. (Hoc instar materię est.)

Principium Indiuiduans.

Est & compositio in Angelis ex subiecto & accidente. At enim, inquis, Forma simplex nō potest esse subiectum. Resp. Hoc non est ἀεὶ verum & ἁπλῶς, sed tantum respectu accidentium, quę sunt indiuidui (accidentia.) Accidentium aut speciei, quæ manant ab Essentialibus speciei, & Accidentium, quæ sunt intentiones intellectus (non res naturæ) potest esse simplex subiectum: sicut vnitas suarum passionum. Albert. Magn. in expos. Cœl. Hierarch. Dionys.

Non sunt hæc ἐξαγώνια (extra controuersiam.)

Compositio in specie est affirmatio Aristoteli. Generalius secunda Intellectus operatio, complectens etiam diuisionem, hoc est, negationem. Generalissime conuenit etiam tertiæ mentis operationi, Ratiocinationi.

Compositio { Enuntiatiua. | Argumentatiua. }

Ita accipit Flamin. Nobilius in Commentat. in librum primum Aristotelis de Generation. & interit. cum inquit:

Compositio { *Ex his*: Hic fit vnum tertium. | *Cum his*, Hic non fit vnum tertium. }

Ex his] Talis est compositio Physica: Physicum enim corpus constat ex materia & forma.

Cum his] Talis est compositio in Christo τοῦ λόγου & Naturæ assumptæ.

Compositio dispositionē prior est, cum ait Scaliger: Numerus est conueniens sententiæ sonus ex compositione & dispositione partium. Compositionem appello verborum ex elemētis & syllabis, ac membrorū ex verbis: Dispositionē rationem modumq; compositionis. Oportet enim verba & esse talia, & tali ordine collocata.

COMPOSITVM.

Compositū duobus modis intelligimus { Ex aliquibus. | Simul positum ad aliquid cum alio conficiendum. }

Vsus.

Vsus.

Quæritur an in Figura Grammatica sit aliqua mutatio? Responsio Grammaticorum est affirmata, E simplicibus enim Nominibus cum fiant composita, mutari necesse est figuram. Sed Scaliger distinguens, compositum, inquit, non vno modo intelligimus; Nam & fascem dicimus è virgis compositum, sicut Andriā & Perinthiam comœdias ijsdem fere compositas orationibus: Is modus loquen di est vulgatior. Alter verior, cum dicimus virgas esse compositas ad conficiendos fasces. Virgæ namque sunt simul positæ. Non-scriptum, Nec-manifestum, semper-virgo, Ante-volans, Ante-malorum sunt dictiones duæ compositæ, id est, coniunctæ, connexæ, simul positæ Primo igitur modo non fit mutatio in figuris. Nunquam enim quod simplex est, fit compositum: neque enim simplicis partes nomina sunt. Sed altero modo, vt Magnum & animum dicemus composita in Magnanimo, ita vt è simplicibus facta sint composita. Nam quanquam Magnanimum compositum dicimus, tamen non est ita mutata vox, vt prius ipsa fuerit simplex: at ipsa simplicia ex simplicibus mutata sunt, vt fierent composita, id est, simul iuncta. lib. 4. de c. l. l. c. 105.

Compositus Politice dicitur, cuius imperium ijs, quibuscum degit, non est durum.

Compositum pro misto Scaliger accipit in libr. de c. l. l. vt compositæ seu mistæ sunt substantiæ, vnde compositum nomen Tragelaphus, Vulpanser: vel substantia & accidens: vnde compositum nomen Equiferus.

Simul positum.] Sic componere est multas res apta quadam cohærentia & velut harmonia simul ponere seu coniungere. Sic dicuntur componi orationes. Hinc per metaphoram componere lites dicimur.

Compositum:
- Essentia, natura, constans ex materia & forma, quæ seu per quam suppositum est Ens.
- Suppositum, sæpe voce sumpta pressius compositum, — Quod ex materia & forma constat.

Ab Essentia pendet indiuiduæ Existentia, quæ actus est Essentiæ, per quem essentia re ipsa subsistit.

Distinctio hæc est Scoti in quodlib. qu. 1. Compositum est Reale, vel rationis. Verba Scoti sunt. In composito reali Materia & Forma dicuntur ipsi essentialia: In composito rationis, vel in ipso definito Genus & differentia dicuntur partes essentiales rationis siue rei definitæ (ὁ λόγος enim & res definita sunt vnum numero.)

COMPOSSIBILITAS.

Hoc termino, in vulgus fere Scholasticorum frequentato non vteris, sed pro eo, Non-repugnantia, dices. Ita pro Compossibilia dices συνδυνατὰ, quæ simul esse vel fieri possunt.

Sicut repugnantia repugnāt ex suis proprijs rationibus. Ita non-repugnantia est ex proprijs rationibus non repugnantium. Hic Barbarus Scholasticus dicit, Compossibilitas & Compossibilium.

COMPREHENSIO.

Comprehendere 1. in Genere est multa continere. 2. in specie est cognoscere perfecte. Ita comprehensio Dei Scho-

lasticis est Cognitio perfecta omnium effectuum ipsius possibilium. Ita beati in altera vita dicuntur cognoscere Deum non ratione comprehensionis, sed excellentissimæ & clarissimæ notitiæ, quæ quidem in creaturam cadere potest. Plus igitur est comprehendere, quam clare videre.

Ita *Comprehensiue* est adæquate, & perfecte, liquidissimeque, vt; Deum non cognoscimus comprehensiue & adæquate, & clarissime.

Modum igitur cognoscendi significat: Beati omnia, quæ in Deo sunt, formaliter clare vident, non tamen comprehendunt.

In Geometria περιέχεσθαι duas habet significationes: Primum comprehendi significat, vndiq; terminari, & definitur alias περιλαμβάνεσθαι. Sic accipitur in definitione figuræ 14. def. 1 Euclid. Sic Perimeter est terminus comprehēdēs seu circū circa cōprehendēs, est figuræ comprehēsio seu περίληψις.

Secundo Cōprehensio tantum sita est in aliqua parte, nempe penes basin & altitudinem, qui duo termini nihilominus dicūtur totam figurā comprehendere, cum dicitur: Figura rationalis est quæ cōprehenditur à basi & altitudine rationalibus inter se. Per hos enim terminos cognoscitur figuræ quantitas, vt trianguli quāta sit area, cognoscitur ex eius basi & altitudine. Sic solidorum quanta sit soliditas, vt pyramidis, cubi, coni, cylindri cognoscitur, cognita mensura & magnitudine basis atq; altitudinis. De hac περιοχῇ seu comprehensione Ramus, Geometrica, inquit, Comprehensio est interdum velut in numeris Multiplicatio. Itaq; si dederis basin & altitudinem rationales, tū numeris laterum multiplicatis explicabitur magnitudo figurę. Tales enim numeri significant figuras rationales numero explicabiles: & numeri multiplicati inter se facientes numeros latera numeri figurati dicuntur. Figura igitur rationalis fit duobus rationalibus lateribus inter se multiplicatis, & tales figuræ sunt in planis parallelogrammum, rectangulum, in solidis rectis prisma & cylindrus: vnde figurarum reliquarum omnium ratio & mensura capitur. Id l. 11. de Rectangulo. Cōprehensio Geometrica in rectangulis Arithmeticæ multiplicationis similis est, & sic fieri numerus è numeris inter se multiplicatis dicitur: Quo rectāgulum è duabus rectis comprehendi (vt è duobus numeris inter se multiplicatis fit numerus: sic è duobus lateribus inter se ductis t rectangulum.) In hac significatione accipitur περιέχεσθαι seu comprehendi in hoc consectario. Rectangulum comprehenditur à duobus rectis angulum rectum comprehendentibus. *Multiplicatio numerorum constitutio vt rectilineorum planorum similis est.*

I I I I 16 Area Quadrat.
I I I I
I I I I 4. Latus radicale.
I I I I

Sic Cōparatio Geometrica interdū similis est diuisioni: nēpe cum comparari est applicari, vt si ad rectam datā applicetur area datæ æqualis. Hæc inquam Applicatio est similis diuisioni Arithmeticæ. Atq; hinc etiam Applicationis nomen à Mathematicis quibusdam ad diuisionē est translatū (sed obscurius hoc est) quæ frequentius à Græcis dicitur Parabole, cum παραβάλλειν sit figuram ad datam lineam applicare. *Quid comparare & comparatio?* *Seu Comparare*

Comprehensio literarū in Grāmaticis est Syllaba maxime proprie dicta, si Syllabæ nomen spectes: At Syllabæ nomen falsum esse iudicat Scaliger, cum monogrammatæ vocales sint veræ syllabæ, & numerus elementorum seu literarum sit Syllabæ accidens, non essentia (Non necesse est Syllabam ex literis esse concretam.) Itaque Scaliger definit Syllabam Elementum sub accentu. Vna Syllaba non est magis

Syllaba

Syllaba, quam alia, & sic non recipit intentionem aut remissionem, at maior esse potest, vt Stirps maior syllaba quam Ab. In D E est pars materialis accidens ipsi E. Opponi potest Scaligero, etiam non necesse esse Syllabam esse vnius elementi. Itaque definio partem dictionis cum accentu: vel cum Ramo: sonum in voce integrum, & facio eam vel vnius vocalis, vel duarum vocalium, vt æ, vel è vocali & cõsonante mistam, vt as, ars, Mars.

Comprehensus autem in vnam syllabam duarum vocaliũ dicitur Diphthongus.

Reditus ad Comprehensionem Scholasticam.

Comprehensio Scholasticis est species Apprehensionis. Nam comprehendere eis est apprehendere adæquate, id est, attingere rem secundum omnem modum & omnem rationem, qua γνωςὴ est.

Quid comprehendere formaliter? Duo sunt de ratione Comprehensionis.
1. Continere fines rei.
2. Nihil eius esse EXTRA.

Axiomata.

Deus comprehendit se ipsum. Nullus intellectus creatus comprehendere, id est, perfectissime videre potest Dei essentiam. Sunt, vt Fernelius, qui Comprehensionem nonnunquam accipiant pro phantasia vel cogitatione, vt Qui fit vt infans effigie neq; patrem, neq; matrẽ repræsentet? Resp. Fernel. causa est vehemens Comprehensio & firma grauidæ cogitatio, qua vis ea, quæ fœtum format, gubernatur. Vehemens hic cõprehensio est vehemens phantasia seu imaginatio.

COMPTVM.

Compta Oratio est oratio, quæ alienum & ascititium cultum habet atque ornatum, vt mulieres cerussatæ.

Politura vero orationis genus est, quod proprium quidem & natiuum habet ornatum, sed tamen nitidiorem, vt arma exterla & polita.

COMPVTVS ECCLESIASTICVS.

Computi vox Barbara est.

Computus autem Ecclesiasticus Calendarij pars dicitur ea, quæ potissimum canones & regulas festorum dierum in Ecclesia celebrandorũ continet. Versatur potissimum in duobus: in Cyclis quibusdam (qui sunt Lunaris, Solaris, indictionis) & festis diebus, eorumq; aliquot interuallis. seu; Est ea astronomiæ pars quæ anni rationem tradit, & de natura, partibus & causis temporis disputat. Est artificiosa temporis & partium eius distinctio, descriptio & numeratio ex motibus cœlestium corporum, inprimis Solis ac Lunæ deducta & deriuata, vt historiæ Ecclesiæ atque Imperiorum annotari, & ad posteritatem propagari possent, & in societate humana certus ordo atq; cõcinnitas esset actionum & negotiorũ. *Duplex vsus.*

Quidam Computum hunc à Calendario sic distinguunt: Computus enim ex fontibus Astronomicis seu motuum legibus deducit & exstruit in genere temporum distinctionem ac motus: Hoc vero & fasti sunt, tabellæ singulis annis accommodatæ, in quibus totius anni dies singuli apte in 12. menses distributi adscripta exhibent vera loca & configurationes Planetarum, Eclipses & insignium stellarum ortus atq; occasus, quibus addunt nonnulli prædictiones quasdam Astrologicas.

CONCEPTVS.

Non dicitur μονοτρόπως à Scholasticis. Vno modo Conceptus improprie est actus concipiendi seu cognoscendi. Altero proprie est res concepta (vt obiectum) eum actu cognoscendi, vt illud significetur, hoc vero connotetur, vt, φάντασμα significat principaliter rem ipsam singulariter visam & connotat actum imaginandi. Recentiores nonnulli, vt annotat Gabriel. l. 2. distinct. 3. qu. 2.

Conceptus
- Formalis est conceptus, quem de aliqua re per intellectum apprehensa formamus.
- Obiectiuus est res, quæ concipitur qua obiectum est nostri Conceptus Formalis.

Pro Conceptu interdum etiam Conceptio dicitur eodem sensu: vt, Conceptio est vel clara, vel obscura.
Hanc distinctionem adhibent Scholastici, cum agunt de conceptione Dei. Abstractiuam enim dicunt obscuram: ea autem est quæ fit per species rerum creatarum, seu est vt relucet in rebus creatis: Intuitiuam vero aiunt esse claram, quæ est sicut in se est.

Scoti distinctio I. 1 dist.

Conceptus
- Simpliciter simplex: qui non est resolubilis in plures (conceptus:) vt Entis vel vltimæ differentiæ.
- Simplex, qui potest resolui in plures seorsum conceptibiles, licet possit concipi ab intellectu simplici intelligentia, vt conceptus speciei seu definiti.

Conceptus
- Simplex.
- Complexus
  - Apprehensiuus, Antilepticus.
  - Iudicatiuus, Criticus.

Simplex simplicis rei seu obiecti, vt Leonis. Hic est primæ operationis intellectus.
Complexus, Propositionis. Hic est secundæ operationis intellectus.
Apprehensiuus est, qui producitur ab intellectu, cum aliquid enuntiatiue apprehendimus.
Iudicatiuus, cum de eo, quod ita apprehendimus, iudicium ferimus. Is dicit verum vel falsum: Etsi Fonseca putet apprehensiuum enuntiatiuum esse eundem omnino cum iudicatiuo. 4. Metaphys. cap. 2. quæstion. 6. pagin. 611.

In Doctrina Physica de Formatione fœtus, *cum semina calore vteri sic foueantur, vt vim suam exercere & agere incipiant, conceptio facta proprie dicitur*: & tunc semina in actum produci & formari fœtus incipit. Intellige calorem vteri seminum vim fouere & excitare, tanquam solum sua semina. Neque enim δύναμις in ἐντελέχειαν, ἢ ἐνέργειαν à se & per se producitur, sine accedente externa causa alia.

Conceptus
- Mentalis, ἔννοια.
- Materialis.

Conceptus pro materia fœtus seu Embryone. Aristoteles 2. de Gener. anim. cap. 3. Conceptus animalium viuunt.
Conceptus, νοήματα veteri Scholæ intentiones, Latin. sensa animi, Notiones. Quæque res vt est, ita cognoscitur quoque, & ex eo quod res est, vel non est, Conceptus dicitur Verus & Falsus.

Conceptus

Conceptus
- Verus, qui congruit cum re ipsa.
- Falsus, qui discrepat à re: & aliud est res ipsa, & aliud intelligitur esse,

Vt: si concipiam hominem esse lapidem, aut hominem non esse animal; dico, falsos esse huiusmodi conceptus, Id est rebus ipsis non consentaneos & congruentes.

Falsitas Conceptus permutabilis est vero, si erronea opinio corrigitur.

Conceptus falsus, fallens opinantem quadam similitudine veri, dicitur falsa opinio.

Conceptus
- Primi, qui sunt ipsarum per se ἐπιστητῶν rerum.
- Secundi, qui primis accedunt causa nostræ intelligentiæ, seu rebus, non quidem per se, sed quatenus veniunt sub mentis notitiam.

Conceptus
- Proprius mentis.
- Species impressæ
  - Intellectus.
  - Sensus.
- Expressa phantasmata, phantasiæ.

Conceptus
- Medius, Vocis, quæ profertur. Hanc præit imaginatio. Aristoteles 2. de anima.
- Vltimus, Res per vocem significatæ.

De eadem re sunt diuersis hominib. conceptus
- Diuersi.
- Oppositi. Sic hypolepses de vno enuntiato habent contrarias.

Conceptus
- Formalis, Alias Intentio seu Conceptus, Theologis Verbum.
- Obiectiuus Entis, id quod repræsentatur per conceptum eius formalem.

Conceptus formalis Leonis est, imago illa seu idolum illud, quod intellectus format de quidditate Leonina, cum vult eam intelligere.

Conceptus obiectiuus eiusdem est natura ipsa Leonina repræsentata, & intellecta. Conceptus enim obiectiuus est res per conceptum formalem repræsentata in illo actum intelligendi terminans.

Leonis nomen significat conceptum vtrunque diuersimode. Est enim signum conceptus formalis, vt medij seu quo; & est signum conceptus obiectiui vt vltimi seu quod.

Ens significat vnum conceptum forma-

Idem communem in repræsentando, substantia & accidenti, Deo & creaturis: Assimilantur autem in esse. Hæc similitudo est analogica. Thomas de Vio, Caietanus.

Idem: Conceptus Entis formalis est vnus inæqualiter repræsentans esse substantiæ & Accidentis, Dei & creaturæ.

Regula.

Conceptus formalis nequit esse verus nisi in ipsa re respondeat ei obiectiuus.

CONCEPTIO.

Conceptio { Propria, quæ fit corpore, vt eius, quod exit à generante ad esse lateris. Hæc dicitur impropriè Natiuitas in vtero, cùm propriè Natiuitas fit ex vtero. | Impropria, quæ fit animo, vt verbi mentalis, quod cum pronuntiatur, dicitur quasi nasci. Sic dicimus conceptis verbis loqui, conceptis scil. animo. Cic. }

Explicat.

Propria] Concipere enim est simul capere, quod σωματικῶς fit. Vt eius quod exit] Physica hæc Conceptio dicitur: quæ est seminis genitalis ad faciẽdum fœtum apprehensio (vel, si mauis, comprehensio.)

Conceptio transfertur ad hominem, vt cum dicimus in prædestinatione licet concipere actus certos diuinos. Estq; hic concipere, cogitatione complecti.

Conceptio Intellectus humani tripliciter se habet ad rẽ, quæ est extra animã, 1. Aliquando enim conceptio intellectus est similitudo rei extra animam existentis. Huius fundamentum immediatum est in re. Talis est hæc conceptio, quam Intellectus habet de re significata nomine homo. 2. Aliquãdo autem ipsa conceptio non est similitudo rei existentis extra animam, sed est aliquid consequens ex modo intelligendi rem, quæ est extra animã. Tales sunt intentiones λογικαί, vt Genus, species. Huius proximum fundamentum est in intellectu, remotum in re. 3. Aliquando Conceptio de significato per nomen neque proximum, neque remotum in re fundamentum habet. Talis est cõceptio Chimæræ, quia nec est similitudo rei extra animam, neque consequitur ex modo intelligẽdi rem aliquam. Itaq; conceptio ista est falsa.

Conceptio à Scholasticis Deo tribuitur per quãdam ἀνθρωποπάθειαν, vt cum dicunt, prædestinatio est conceptio donorum gratiæ in Deo, quibus præuidet hominem vel angelum perducendi ad vitam æternam cum proposito & voluntate conferendi ea dona.

In Grammatica Conceptio seu syllepsis est duorũ vno verbo vel adiectiuo in numero plurali comprehensio, vt, furor iraque mentem præcipitant.

CONCOMITANS.

Quod simul cum aliquo est, Barb. r. dicunt concomitans. Itaq; distinguunt dispositionem in præuiam & concomitantiam.

Concomitantia Latinum non est, pro eo malo te dicere συνακολούθησις.

Scholastici eam faciunt triplicem alicubi. Immediatam, Mediatam & Remotam seu vltimã. Vbi est realiter corpus viuum, ibi est sanguis ex immediata cõcomitantia: anima enim non viuificat corpus sine sanguine; & anima etiam ibi est ex concomitantia mediata, quia præsupponit sanguinẽ in corpore. Sic Francisc. de Maronis Scholasticus putat sub sacramento per concomitantiam remotam esse Deitatẽ, quia corpori, quod nunquam relinquit, vnita [...]

hæc eſt hypoſtatice. In calice ei ordo eſt alius. Primo enim ei eſt ſub ſpecie vini ſanguis Chriſti corpori vnitus per ſe. Secundo corpus Chriſti ex immediata concomitantia, quia corpus Chriſti immediate continet ſeu recipit in ſe ſanguinem. Tertio anima Chriſti eſt ibi ex concomitantia propinqua, cum ibi non ſit corpus exſangue & mortuum. Quarto eſt ibi Deitas συναπτικολη ϑῆσει remota, quia etſi pertineat ad perſonam eandem cum anima & corpore, cui ineſt ſanguis: non tamen pertinet ad eandem naturã cum illis.

2. Concomitantia eſt vel realis, vel rationalis.

CONCORDANTIA,

συμφώνησις, συμφωνία.

Concordantia ſeu conſonantia in Muſicis eſt diſſimilium inter ſe vocum in vnum reducta cõcordia: quarum duodecim in vſu apud Muſicos Poeticos ſeruantur 1.3.5.6.8.10.12.13.15 17.19.20. Harum aliæ ſunt perfectæ, Vniſonus. Quinta octaua 12.15.19. Aliæ imperfectæ. 3.6.10.13.17.20.

Apud antiquos conſonantiæ erant tres, Dianoetica, Chromatica, Harmonica.

Diſcordantia contra eſt duorum pluriumve ſonorum aſpera & iniucunda mixtura, quarum nouem ſunt, 2.4.7.9.11.14.16.18.21.

Macrobius vocat concinentiã, vbi plures toni coaleſcunt in vnã harmoniã.

Extremorum ſonorum temperaturam vocat Simplicius. Marſilius Ficinus conſonantiam definit, ſoni grauis & acuti mixturam conformiter & ſuauiter ad aures peruenientem. In Platon. Tim.

Conſonantia etiam trãsfertur ad ἠϑικὰν, vt cũ M. Ficinus inquit, conſonantiã nullam magis delectare ſeu demulcere, quam quę in ſapiente fit ex ipſa animi & ſermonis concordia, & contra nulla diſſonantia.

Imo ad alia quoque extenditur. Itaque Conſonantiæ & Diſſonantiæ nouem gradus conſtituuntur à M. Ficino.

I. in ratione. II. in Imaginatione. III. in Affectu. IV. in ſermone. V. in Cantu. VI. in ſono μιμηλικῷ. VII. in ſaltu. VIII. in quadam compoſitione membrorum & totius corporis. IX. in artificioſis cuiusuis artis operibus, muſica quadam proportione compoſitis.

Explicatio.

In ratione.] Hæc conſonantia eſt rei cum veritate conſentiens, cuius contraria opinio falſa à veritate diſſentiens.

In Imaginatione.] Imaginationis Conſonantia eſt conſecutio rationis: diſſonantia proſecutio externorum.

In Affectu] vel temperate rationem ſequente, vel intemperate imaginationem.

In ſermone] vel decoro, vel indecoro, quatenus vel rectam rationem, vel imaginationem tumultuariam ſeu temerariam ſequitur.

In cantu] cuius conſonantia eſt decorum imitari ſermonem, diſſonantia indecorum.

In ſono] cantum aliter atque aliter imitante.

In Saltu] concinno vel inconcinno ad Choream pertinente.

In quadam compoſ. membror.] tam ſpectaculo grata, quam exercitio gymnaſio prompta.

Hi nouem gradus, inquit Ficinus, referant ſeu repræſentent tibi Nouem Muſas. Harum quarta ſic vnit:

„ *Ardua res ratione animi compeſcere motus,*
„ *Quam ſæpe hic pauſam Muſa iubet facere.*

CONCORS.

Concordes dicuntur 1. qui conueniunt in opinione, vt qui eadem ſentiunt de cœlo. 2. qui conueniunt in electione eorum, quæ ſunt agenda. *Concordia in hypotheſi (ὁμογνώμη)* *Cõcordia in προαιρέσει (πραχϑέν.)*

3. Concordes ſunt, quorum vterque vult quæ placent non ſibi, ſed alteri.

Concordes ſunt vel ſimpliciter, vel ἀλλά λι. Sic hoſtes concordant ſeu conueniunt, qua conſerere manus volunt, quo loco, quo tempore, ſeu aliquo modo concordes dicuntur, cum ſibi inuicem pugnandi copiam faciunt, licet ſimpliciter diſcrepent ſeu diſſidant.

Phyſicis Concordia tralatitia eſt cum dicitur: Quæ natura conſtant inter-nis principiis, eorum concordia & coaleſcit & perdurat.

CONCORDANTES verſus.

Verſus Concordantes ſeu Symphoni, σύμφωνοι dicũtur, qui & habent communes quaſdam dictiones & ſyllabas, ac conueniunt dictionum & ſyllabarum numero, etſi ſint antithetici.

Et {Canis / Lupus} in ſyluis {venatur / nutritur} & omnia {ſeruat / vaſtat.}

Nunc {bonus / malus} in mundo {triſtatur / lætatur} at aſtra {meretur. / relinquit.}

{Qu / H} {os} {anguis / ſanguis} {di / mi} rus {triſti / Chriſti} {mulce / dulce} dine {pauit. / lauit.}

Qui ca {pit / rct} ambroſia {m Chriſti / Chriſti} ca {pit / rct} ille ſalutem.

Polypoton ſeu Traductionem fere habent vel paranomaſiam, vel vtramque.

CONCORPORO, συσσωματόω.

Concorporo 1. eſt in vnum corpus redigo, quod fit vel phyſice, vel artificioſe, cum duæ pluresve res miſtæ vnum quid efficiunt. Plinius: Mulſum ex vetere vino facillimeque cum melle concorporatur.

2. Per metaphoram eſt variorum præceptorum coniunctio in vnum Syſtema.

In Theologia Concorporari Deum eſt vniri ſeu connecti, vt loquitur etiam Caſſianus l. 6. de Incarnatione Domini, Deum corpori ſuo. Idem, Symbolum incorporat Dei & hominis Filium & vnit hominem ac Deum.

CONCRETVM.

1. In Logicis Concretum
- Accidentale
  - Primum.
  - Secundum.
- Subſtantiale
  - συνώνυμον, non Denominatiuum; Homo, animal.
  - παρώνυμον, Denominatiuum, id eſt, Denominatum, vt animatum.

Explicatio.

Explicatio.

Concretum accidens connotat subiectũ: Adiectiuum enim significat formam adiacentẽ subiecto ab eoq; dependẽtẽ. Formale igitur eius significatum est accidentarium. Dicitur à concernendo, quia conuenit, hoc est, connotat subiectum.

Concreta { Substantiua significant suum significatum per modum formæ subsistentis: Itaque non modificantur à subiecto. Adiectiua significant formam vt adiacentem subiecto, & ab eo dependentem. Itaque modificantur ad modum subiecti. }

Homo albus dicitur συνδεδυασμένον.

Concretum seu nomen Concretiuum Logici veteres vocant παρώνυμον, quod compositum habet significandi modum. Significat enim & formam, quæ inest alicui rei, & rem, cui inest hæc forma, seu, vt alij loquuntur, subiectum habẽs formam substantialem vel accidentalem, vt homo, doctus, album. Nam homo idem est quod habens humanitatem: doctus, quod habens doctrinam.

Abstractũ seu nomen abstractiuum vero est, quod est à compositione liberum, & simplicem habet modũ significãdi, seu, omne id, siue substantia sit, siue accidens, quod aut mẽte, aut re ipsa abstrahitur ab eo, cui coniunctum est, & per se in proprietate suæ naturæ consideratur, vt: humanitas. doctrina; hæc Humanitas, hæc doctrina. Nam humanitas significat vel humanam naturam, vel comitatem & affabilitatem quasi per se cohærentem, & doctrina solam doctrinam quasi per se existentem, licet reuera & humanitas & doctrina sit in subiecto. Humanitas igitur Christi secundum se considerata est abstractum, licet illa reuera sit in verbi Persona. *Abstrahentium enim* (hoc est, vnam rem sine alia considerantium) *non est mendacium*, ait Philosophus.

Concretum accid. est primum, vel secundum] Illud quidem ex sola inexistentia formę in subiecto existit, vt album, calidum: hæc dicunt solas qualitates albedinem & calorẽ in subiecto: Hoc vero ab illo deductum est, & propter formã in subiecto dicit mutationem subiecti secundum formam illam: vt dealbatũ, calefactũ, Toletus Phys. c. 3.

II. De re loquendo interdum accipitur abstractum pro re abstracta, concretum de re concreta, vt; homo & humanitas, species seu imago abstracta ab indiuiduis. Hic homo, hæc humanitas, singulares concretęque res sunt.

Formæ Abstractæ sunt formæ à materia abiunctæ.

Formæ Concretæ sunt formæ materiæ annexæ, cum materia complicatæ seu coniunctæ. Ita vox est secundæ impositionis. Insolens vero & nouum est in Scholis Logicorum, quod quidam in certamine de Persona Christi per abstractum intelligit naturam de Persona separatam: per concretum vero Naturam in Persona existentem, vel ipsam vnionem. Sic enim loquuntur: Christus homo, vel qua homo est, non in abstracto, id est, extra vnionem, sed in Concreto, id est, in vnione cũ Deo Verbo vere & realiter est diciturq; omnibus reb us præsens. Homo in concreto est humanitas vnita Verbo, homo in abstracto est humanitas non vnita Verbo.

Concretum in Physicis corpus vocant, quod præter materiã & formã plures duab. habet qualitates. Ei opponitur simplex, quod duabus tantum qualitatibus constat, vt Elementum.

Cõcreta porro faciunt vel perfectæ concretionis, vel imperfectæ: Vulgo mista perfecte, vel imperfecte.

Perfecta, quæ naturæ suæ partibus omnibus absoluta sunt, vt animalia, stirpes, metalla, lapides: Imperfecta, quæ ex paucioribus constant, vt meteora.

Seu corpus concretum, seu mistum imperfectum est, quod ex omnibus constat miscibilibus, ita vt vera eorum sit vnio, id est ex pluribus naturis natura vna, ex pluribus formis vna forma facta est. Corpus concretum seu mistum imperfectum est 1. quod ex pluribus tantum constat elementis. 2. vel in quo naturæ miscibilium distinctæ seruantur, nec prorsus in vnam naturam versæ sunt. 3. Vapor, vnde pluuia, & halitus siccus, vnde venti, dici possũt mista imperfecta, non quod ex pluribus cõstent elementis, siquidẽ vterq; ex vno tantum Elemento genitus est, sed quia duorum elementorum conditionibus participat. Est enim medium quoddam, quod oritur in transitu ex vno elemento ad alterum, simplicem habẽs naturam & formam vnam, sed minus durabilẽ. Explicationem horum vide lib. de constit. Physic. Zab. pag. 63. c. 24.

Ab his alia sunt concreta Artificiosa.

CONCRETIO.

Concretio Naturalis est, vel Artificialis. Naturalis est coagmentatio quædam è quatuor elementorum qualitatibus recte præparatis: Alias mixtio. Huic contraria est elementorum dissipatio, eum singulæ elemẽtorũ particulæ dissoluto subiecto in suã redeũt materiã.

Interdum pro coniunctione vel cohæsione Concretio ponitur, vt cum dicunt, Physica res ex materiæ & formæ cõcretione coagmẽtatas sibi vendicat.

CONCRETVM Accidentis.

Quæritur à Philosophis, quid primo significet Concretũ Accidentis seu Paronymum: mittimus nunc substãtiale.

Auicẽna statuit significari vocabulo hoc primo (id est, essentialiter) Substantiam, vt perfectius quippiam.

At Auerroes eum reprehendit, quia si hæc Auicennæ sententia obtinet, nugatio fuerit, cũ dicitur, Nasus est sim°.

Alij igitur dicunt significari vocab. Concret. seu paronymo primo Formã, seu ipsum synonymum, cuius paronymum esse dicitur, non aliud quiddam, sed subiectum consignificari. Itaq; cõsignificantem terminum non reddere propositionem πλεονάζουσαν & nugacem. Exempli gratia, simum talem facere propositionem, si primo & essentialiter significaret subiectum (vt accidit, cum dicimus homo animal; Nã homo significat animal essentialiter, non autem connotatiue, quapropter significatum essentialiter reddit propositionem nugacem, non connotatum seu consignificatum) non autem curuitatẽ ipsam significaret. Posteriori sententiæ vt summorum philosophorum calculo approbatæ accedit Simon Simoni°. Hinc deducitur hoc πόρισμα.

1. (Si concretum vocabulum accidentis seu Paronymum primo & essentialiter formam seu Synonymum significat:) Ergo Paronymũ etiam primo denominat id, cui synonymũ primo inest.

2. (Si Paronymũ connotat id ipsum subiectum, cui primo inest synonymum primo & essentialiter significatum:) Ergo Paronymũ quoq; subiectum, cui primo inest Synonymum essentialiter significatũ primo denominat. Quod igitur Aristoteles ait, Albũ significare qualitatem, sicut albedo significat, id intelliges quoad significationẽ cõcreti vocabuli, nõ quoad modũ significãdi. Ideo in definitione cõcreti primo exprimitur subiectum, deinde forma. At abstractũ vocabulũ, tũ ex significatione, tũ ex significãdi modo primo formam designat, deinde subiectũ, ideo alio ordine definitio eius conficitur. Discriminis ratio est, quia concreta vocabula ad significanda composita sunt imposita.

Com-

Compositio autem à subiecto oritur, vt à sustinente, & natura seu origine priori, vt paronymum vocabulum significet χεῖσιν & ordinem; prout à subiecto incipit, & desinit in formam. Cõtra abstractum formis simplicibus designandis imponitur, vt χίσιν inter formam & subiectum à forma in subiectum desinentem dicat.

CONDITIO.

Hæc vox Philosophis est celebrata. I. Enim accipitur pro moderatione, circũscriptione seu determinatione. Exempli causa; cum dico, quantitatẽ absolute nec Geometer, nec Arithmeticus cõsiderat, sed cũ cõditione, id est, quãtitatẽ continuã Geometria, disiunctã separatáve Arithmetica. A Physico nõ corpus per se, vt corpus, sed corpus cũ conditione quadam, nempe mobile consideratur, id est, vt generari, corrũpi, augeri, imminui, alterari, & quocũque alio motus genere mutari potest. Ita igitur opponitur τῷ Absolute ac Simpiiciter. Sic Medicus considerat humanum corpus hac conditione, id est, circumscriptione addita, quatenus ægrotare & sanari potest. Talis conditio subiecto addita vocatur ratio formalis, per quam alicuius disciplinæ subiectum adæquatum cõstitui solet. In hac significatione accipit sępe Claudius Alberius Triuncurianus.

Canon.

Subiectum commune multis disciplinis conditione aliqua coarctatũ, vni disciplinæ proprium & peculiare fieri potest. Vid. Bart. Viottum l. 5. de demonstrat. pene in fine.

Commonefactio Analytica seu ὑπόμνημα pertinens ad Apodeixin.

Certa necessariaq; conditio adhibita, qua attributum cum subiecto jungitur, est distinguenda ab ipsa causa Διότι seu Medio. Απαίδευτοι causam cum conditione confundunt. Causa διότι (vt Pasci Carne Christi θεανθρώπου) est in præmissis ἀποδείξεως, non in complexione. At Conditio adhibita (Qui sunt in Christo) complexionem, cuius subiectum est compositum, id est, conditione, quam limitationem vocant, instructũ, ingreditur sic: Omnes illi, qui Carne θεανθρώπου pascuntur, vita æterna donantur. Omnes illi, qui sunt in Iesu Christo, Carne θεανθρώπου pascuntur. Ergo omnes illi, qui sunt in Iesu Christo, vita æterna donantur.

II. Conditio est qualitas ea, qua aliquid condi, id est, fieri aptum est. Ita quoque Iureconsulti accipiunt.

III. Conditio necessaria sine qua non Zabarellæ est causa συςαλική, sine qua res esse non potest. Eidem, quod eodem fere recidit. Conditio est rei differentia Essentialis, opposita accidentali. De speciebus demonstrat. lib. c. 24. E condicionibus essentialibus, id est, quæ essentiam & definitionem rei constituunt, emanant proprietates. Idem ibid.

IV. Conditiones inter & proprietates illud interest, quod cõditiones proprie dicuntur differentię essentiales, (Iureconsulti interdum vocant requisita substantialia) quæ ad rei constitutionẽ necessariæ sunt (inter quas præcipua est differentia vltima): vt si dicamus conditiones necessarias ad hominis constitutionem esse, vt sit corpus & animatum, & sentiens, & rationis particeps; proprietates vero sunt accidẽtia propria, conditiones insequẽtia seu comitantia. Vid. Zab. in præfat. in l. poster. Anal. p. 2. Idem de Medio demonstrationis l. 1. cap. 20. Conditiones necessariæ sunt, sine quibus quidditas aliqua esse nequit. Et alibi: Omnis enuntiationis essentialis conditio est, vt sit vera, vel falsa. Id Exemplum è Zabarell. libr. de Accretion. cap. 5. & 24.

Barb. vocant augmentabilitatem.

Aptitudo recipiendi Accretionem, vel ipsa Accretio rei viuentis requirit tres conditiones. 1. vt ex accessione materiæ, id est, alimenti introrsum recepti, fiat. 2. Vt idē numero maneat id quod augetur. 3. Vt nō solum totum, sed etiam omnes partes secundum omnes dimensiones incrementum recipiant. Ex hisce conditionibus ratio formalis est anima vegetans, quantitas vero est conditio materialis formæ necessaria, & sine qua non, quia anima hoc non præstat, vt corpora sint augmentabilia, nisi iuncta materiæ quantæ & per eam extensa.

Ad scientiam proprie dictam, vt accipitur 1. post. ab Aristotele, requiruntur quatuor cōditiones teste Scoto l. 3. d. 24. 1. vt sit certa exclusa omni dubitatione & deceptione. 2. Vt sit cogniti necessarij seu rei necessariæ. 3. vt sit per causam in Intellectu euidentē. 4. Vt sit per causam necessariam applicatam ad conclusionem per discursum Syllogisticum. Propterea dicit Philosophus 1. Poster. tum scire opinamur vnumquodque simpliciter & non sophistico modo, quod est secundum accidens, per hoc excludendo omnem dubitationem & incertudinem, cum causam arbitramur cognoscere, scilicet causam necessariam, & quæ illius est causa per applicationem principiorum ad conclusionem: & hoc modo subiungit demonstratiuam scientiam procedere ex primis, & veris, & notioribus, causisque conclusionis.

Id. Zab. de constitut. Natural. scient. c. 24. Mistum perfectum dicitur, si duæ assint conditiones: vna ad materiam attinens, altera ad formam. Quod ad materiam attinet, debet ex omnibus constare miscibilibus: quod vero ad formam, debet esse facta vera eorum vnio. Hic conditio ad rei perfectionem requiritur ac pertinet. Si enim absit, imperfecta res esse dicitur. De Mater. 1. l. 1. cap. 13. Potentia est conditio necessaria materiæ, vt sit materia. Id est, est ratio constituens principium materiale. Vides hic conditionem necessariam poni pro *ratione Formali*.

Sic qui ad exquisitiorem normā loquuntur, distinguunt inter relatorum proprietates & conditiones, inter definitionis conditiones & proprietates, vt inter essentiale à priori, & essentiale à posteriori.

V. Conditio Contradictionis est Claudio Alberio δύναμις ἀντιφάσεως, id est, potentia contradictionis, seu potētia habens conditionem mutabilitatis, cuius conditionis si homo (qui potuit peccatum induere, & non-induere) fuisset expers, necessario fuisset Deus æternus, & immutabilis. Hæc δύναμις prior malo est natura, ortu, tempore, (oratione apodictica 3. de pace erga Deum) & bona erat, cum nondum mali ἐνέργειαν indueret.

VI. Conditio idem est quod Hypothesis. (Hypothesis autem dicitur conditio, quia conditio præsupponitur, vt, si secundum carnem vixeritis, moriemini) Hypothetica enim & conditionata necessitas idem sunt, propositio conditionalis & Hypothetica prop. idem sunt Logicis. Cōditio est necessaria vel cōtingens, possibilis, vel impossibilis.

Canones.

1. *Conditionalis habens annexam conditionem impossibilem, æquipollet simplici neganti*; vt dabo tibi meam filiam vxorem, si cœlum digito tetigeris, id est, non dabo tibi. Vid. Schneidevvin. in Inst. tit. de Nuptijs. Lexic. Schardij, & Logicam Keckermanni.
2. *Conditionalis nihil ponit in esse, sed tantum suspendit sententiam seu sensum mentis, nisi ponatur conditio, quam continet antecedens propositionis.*
3. *Si connexio est bona, tota propositio Conditionalis vera est, etsi partes extra conditionem sumptæ.*

sumptæ sint falsæ, vt, si asinus volat, habet pennas.

Sic ICti conditionale dicũt, cui conditiõ adiecta est, eique opponunt purum, vt conditionalis stipulatio, conditionale legatum, leg. 44. D. de verbor. obligat. & L. 41. §. 1. ff. de legat. Sic conditionaliter dicunt, pro, sub conditione; conditionem pendentem pro ea, quę nondum existit, licet euenire possit.

VII. Conditio interdum accipitur pro Circumstantia aliqua, à qua tantum differt vt Genus à specie.

Sic Scal. Poet. l. 1. ca. 13. conditionem appello statum cuiusque fortunæ. Ita alia est conditio serui, alia liberi, vel Liberti.

VIII. In Politicis Conditio etiam nonnunquam statum seu fortunam; nonnunquam συνθήκην id est, pactionem & conuentionem; nonnunquam denique optionem seu electionem significat. Sic dicimus conditionem seruorum pro Statu. Sic Cicer. in Top. Si quæratur, à natura ne sit ius, an ab alia quasi conditione & pactione hominum. Sic Oppius de bello Africo: Quibus cum conditionem ferrent, vt oppido excederent, idque sibi vacuum traderent, conditionemque repudiassent. Hic significatur optio seu electio: sicut ICto conditionem deferre, est optionem deferre, Einem die Wahl geben. L. 1. §. si quis in fraud. ff. si quis in fraudem creditor. Aeleganss etiam est, quod anuotauit etiam Scotus, vt & Hardianus Cardinalis: stare conditionibus (Datiuo casu) die verträge halten / cuius oppositum, à conditionibus fugere. Vid. Lexic. Simon. Schardij.

Brissonius.

Conditio Personarum est vel Vrbana, vel Rustica, vel Militaris, id est, status, Scalig. 3. Poet. cap. 1. ex veterum diuisione.

Obseruatio Grammatic.

Grammatici particulam conditionalem à particula demonstratiua ac relatiua recte discernunt, multum enim à demonstratione conditio distat; exempli causa: Qui proprie particula demonstratiua est, & relatiua antecedentis: Si vero Hypothetica est seu conditionalis.

Particula tamen Qui interdum cõditionate sumitur per Catachresin quandã, vt pro quatenus seu qua ratione, vt, corpus quod naturale est subijcitur Physico, id est, qua naturale. Vid. particul. Quod, vbi inuenies pulcra exempla. Propter hanc Catachresin non frustra quæritur in l. 6. ff de leg. 1. Verũ hæc verba, Stichum, *qui meus erit*, cum moriar; demonstrationem, an conditionem faciant? id est, an Particula Qui posita sit pro Si? Labeo pro demonstratione accipit: Trebatius contra pro conditione, nec putat quicquam interesse, legetur ita; qui meus erit; an si meus erit.

Quæstio est, cur rei essentialia, item status cuiusque vocetur conditio? Resp. Quia condere Latinis est constituere & quasi fabricare, auffbawen / quod patet ex illo:

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Ex eo quoque, quod condere accipitur pro creare: vt conditor Mundi, id est, Creator. Hanc rationem innuit Scaliger cum ait: Conditionem appello statum cuiusque fortunæ, quia est quasi quædam fabrica: Faber autem fortunæ: seruus, libertus, liber, Pater, aut filiusfamilias, virgo, cœlebs, maritus.

Puto legendum esse Fortuna.

Conditio ponitur interdum pro quasi natura, quia malum semper alteri cuidam inhærere putatur: Inhærere vero à substantia est alienum, ideo malum fertur habere conditionem quãdam à substantia diuersam. Marsil. Ficin. in l. de diuin. Nomin. Areopagitæ.

Singulare est, quod in Historia Heliogabali Conditio accipitur à Lampridio pro ipsis Verendis: Romæ denique nihil aliud egit, quam vt emissarios haberet, qui & bene nasatos perquire-

rent, eosque ad aulam perducerent, vt eorum Conditionibus frui possent. Sic Italum quendam memini dicere de aliquo nescio quo; Erat bene conditionatus, cum intelligeret bene mentulatum. Philosophi ita non loquuntur.

Conditio sine qua non, non est vere causa.

Conditio sine qua non est id, sine quo quid fieri nequit, ita tamen vt non habeat rationem veræ causæ. Si proprie loqui velimus, aliud ab ea est Causa sine qua non (cuiusmodi est materia & aliæ causæ secundariæ) exemplum conditionis sine qua non est: In motu cœli non est virtus, quæ sit principium effectiuum effectus in inferioribus, sed per motum cœli fit applicatio partium cœlestium, quæ efficiunt aliquid in inferioribus. Literæ Immunitatis sunt Conditio sine qua non transeundi vrbes sine vectigali: Ita igitur hæ litteræ adsunt & requiruntur, vt sine ijs non fiat transitus, vt effectus. Gaudēt priuilegijs Academicis Scholastici, si tamen vestiti sint more Scholastico, non scurrili.

Est que cum voluntariarum, tum naturalium rerum.

CONDITIONALITER.

Conditionaliter Philosophorum & Iureconsultorum est: sub conditione Ciceronis.

CONFICIENS CAVSA.

1. Conficiens Causa Latinis veteribus est causa efficiens vel perficiens, vt conficere est efficere vel perficere.
2. Est quidam è recentioribus Logicis, qui conficientem causam accipit pro Socia seu concausa, eamque definit: Quæ cum alijs coniuncta simul efficit cum illis. Sed nullo Latinorum, puto, exemplo. Cicero Latinitatis princeps in Partit. oratorijs Conficientes Causas pro efficientibus nominat, cum inquit: Causarum genera sunt plura. Nam sunt aliæ, quæ ipsæ conficiunt, aliæ, quę vim aliquam ad conficiēdum afferunt. Itaq; illæ superiores conficientes vocentur, hæ reliquæ ponantur in eo genere, vt sine his confici non possit (id est effici) Conficiens autem causa alia est Absoluta & perfecta per se: alia aliquid adiuuans & efficiendi Socia quædā. Hæc Cicero: Vnde perspicitur, conficientem ab eo nominari, quæ alias dicitur efficiens: Absolutam vero, quæ alias solitaria, eique adiuuantem & sociam opponi. *Adolph. Scriben.*

Conficit aliquid rem quampiam per Modum Formæ
- Extrinsecus Efficientis. Ita conficiens est extra rei essentiam.
- Informantis & constituentis intrinsecus. Ita conficiens est de rei essentia.

Sic facit
- Effectiue pictor parietem.
- Formaliter Albedo album.

CONFORMITAS.

Conformitas vel Conformatio accipitur pro congruentia cum alio. Græce dicitur *συμμόρφωσις*, vt piarum voluntatum cum diuina est *συμμόρφωσις* in fine & efficiente potissimum. In fine, cum quemadmodum Deus gloriæ suæ causa rem vult, ideo eādem etiam velit pius. In efficiente, cum id velit pius, quod Deus cum velle vult voluntate patefacta. Voluntatum tam impiarum, quam piarum *συμμόρφωσις*

cum

cum voluntate diuina, voluntatis voce accepta de actione, esse potest, si spectatur in obiecto, quia eandem rem potest velle Deus & homo.

Distinctiones.

Conformitas est inter mensuram & mensuratum: inter res & intellectum: inter res & conceptus: inter res & compositionem, ac diuisionem earundem.

CONFVSA,

συγκεχυμένα.

1. Confusa sunt ἄτακτα vel indistincta.
2. Per Confusa Aristoteles 1. Phys. in prooem. intelligit *Composita, Tota, indefinibilia, subiecta*, vt corpora naturalia, ea notiora nobis sunt principijs & elementis, è quibus constant. Sic Zabarella: Confusum hic videtur significare Totum aliquid, quod ex multis partibus constat, quæ cum simul iunctæ & confusæ quasi sint, Totum illud vocatur confusum. Syllogismus Aristotelis est:

A Notioribus nobis est procedendum ad cognoscendum principia nobis ignota & natura nota. Sed magis confusa sunt Notiora nobis. Ergo à magis confusis est procedendum ad cognitionem principiorum.

Axiom.

1. E confusis & nobis notiorib. principia eorũ nobis innotescunt, si de subiectis causæ nobis ignotæ per effecta & accidentia nota demonstretur.
2. E naturalis corporis cognitione, quod materia & forma nobis notius est, in horum (principiorum) cognitionem peruenitur, si in ea diuidatur.

Potest Confusum cognosci à nobis tam Confuse, quam distincte. Si enim hominem cognoscimus per cognitionem partium essentialium, confusum cognoscimus distincte. Homo enim res confusa & composita est. Quod si hominem cognoscamus per solum nomen seu definitum sine cognitione partium essentialium, id est, definientium, rem confusam confuse cognoscimus.

E Zabarella.

Zabarella triplex facit Confusum, hoc est, Totum, quod ex multis partibus constat.

1. Compositum ex speciebus, quæ in toto (genere) potestate continentur. Vnde totum potentiale dicitur.
2. Ex partibus essentialibus, qua ratione species est totum, genus vero & differentia sunt eius partes: & dicitur Totum definibile.
3. Ex partibus secundum quantitatem, quæ vocari solent partes integrantes, vt cum dicimus hominem totum constare ex capite, brachijs pectore, ventre, cruribus, &c. Ac dicitur Totum Integratum.

Confusum etiam accipitur à Scholasticis nonnunquam pro Vago, & opponitur ei signatum & determinatum; in doctrina Fonsecę de suppositionibus. Pueri prius cognoscunt Confusa, vt Particularia vaga, post ea signata: Prius enim cognoscunt patrem vel matrem solum vt aliquem hominem, in quo non differt ab alijs hominibus, sed cũ ijs conuenit; postea vero vt hunc signatum, id est, patrem & matrem ab alijs hominibus discernunt. Ita quoque accepit Iohan. Grammaticus in 1. Phys.

Confusum { Indistinctum, Totum ex partibus suis conflatum, vt Totum vniuersale, Totum essentiale. | Inordinatum, Chaos præceptorum non digestum. }

Confuse.

Confusum concipitur vel intelligitur cum concipitur vel intelligitur aliquid indistinctum vel ἄτακτον.

Confuse [a] dicitur aliquid concipi, cum concipitur, sicut exprimitur per nomen: distincte vero cum concipitur sic ut exprimitur per definitionem. Scotus lib.1.dist.3. Sic Zab.1.Phys. ad tex.5.

[a] *Id est indistincte.*

1. Nomen significat rem confuse, id est, vt totum confusum; definitio vero significat eandem vt distinctam in suas essentiales partes. 2. Totum definibile, quod per nomē significatur confuse, est nobis notius, quam partes, quæ in definitione exprimuntur.

Non est idem confuse & confusum. Confusum dicitur ex confusione, & compositione, quæ est in re. Confuse vero significat confusionem ex parte cognitionis nostræ. Potest enim res confusa cognosci à nobis tam distincte, quam confuse. Si enim hominem cognoscamus per cognitionem partium essentialium, tum rem confusam cognoscimus distincte. Homo enim est res composita & confusa. Quod si hominem cognoscamus per solum nomen sine cognitione partium essentialium (id est generis & differeniiæ) rem confusam cognoscimus confuse. Zab. 1.Phys.1. Confusum accipit pro Composito suis accidentibus insignito, ideoque sensato.

CONGLVTINARE.

Conglutinare est per glutinum componere seu coniungere, manēte conglutinatorum natura. Itaque post conglutinationem potest fieri restitutio in integrum.

Glutinum est quod visciditate tenaci coniungit alterum alteri, aut etiam coercet.

Traducitur ad incorporea, vt vitia, concordiam, voluntates, amicitias.

CONGRVITAS, *congruere.*

Congruum & congruens per Philosophiam fusum est. Tribuitur enim legibus Logicis, motibus Physicis & artificiosis, moribus, magnitudinibus Mathematicis, actionibus Hyperphysicis.

Congruere aliquando sicut & Commodius esse, & magis εὐπρεπὲς esse, opponitur ei, quod est Necesse esse (εἶναι ἀναγκαῖον) & includit aliquid contingentiæ, seu coniunctum est cum aliqua contingentia.

Petrus Abailhardus hæret.

Quæ necessitas, aut quæ ratio, aut quid opus fuit, cum sola iussione sua diuina miseratio liberare hominem à peccato posset, propter redemptionem nostram Filium Dei carne suscepta tot & tantas inedias, opprobria, flagella, sputa, denique ipsam crucis ignominiosam & asperrimam mortem sustinere, vt cum iniquis patibulum sustineret.

An necessaria simpliciter redemptio nostri per sanguinē.

Responsio *D. Bernhardi* in epist.cxc. ad Innocentium Papam ad singula quæst. membra.

Necessitas nostra fuit, & necessitas dura sedentium in tenebris & vmbra mortis. Opus æque nostrum & Dei ipsius, & sanctorum Angelorum. Nostrum; Vt auferret iugum captiuitatis nostræ: suum, (Dei) vt adimpleretur propositum voluntatis eius. Angelorum, vt numerus impleretur eorum. Porro ratio huius facti fuit dignatio facientis. Quis negat omnipotenti ad manum fuisse alios & alios modos nostræ redemptionis, iustificationis, liberationis? Verum hoc non præiudicat huius, quem è multis elegit, efficaciæ, & fortasse is præstat, per quem in terra obliuionis, grauedinis lapsus nostri, tot & tantis grauaminibus reparatoris fortius & viuacius admoneremur. Alias autem nemo hominū nouit,

Necessitas decreti diuini.

Negat hic necessitatē absolutam & omnimodam.

uit, nec noſcere plene poteſt quid boni ad gratiam, *quid congruentiæ* ad ſapientiam, *quid decoru* ad gloriam, *quid commodi* ad ſalutem penes ſe ipſam contineat huius venerandi myſterij altitudo. quam Propheta conſiderans expauit, non penetrauit: & Præcurſor Domini indignum ſe iudicauit qui penetraret. Cæterum ſi non licet perſcrutari diuinæ Sacramentum voluntatis, licet tamen ſentire effectum operis, fructum vtilitatis percipere, & quod licet ſcire, non licet tacere.

Auguſtin. Sermon. 3. de Annuntiat. Domini.

ἐυδοκία hic opponitur neceſſitati.

Sic *voluit* Deus ruinam fragilis vaſis reformare, vt nec peccatum hominis dimitteret impunitum, quia iuſtus eſt: nec inſanabile, quia miſericors eſt. *Potuit aliter fieri*: quantum *ad Potentiam Medici*, (intellige poteſtatem abſolutã.) *Sed non potuit commodius* (id eſt congruentius) aut doctius (id eſt ſapientius) præparari, vt eſſet medicina ægroti & quantum ad iuſtitiam Dei. Laudat hæc loca Ludouicus Lucius Baſil. contra Gittichium.

CONIECTVRA.

Coniectamus ea, quorum rationes certas ignoramus. Bona coniectura Græce ἐυςοχία eſt veræ concluſionis inuentio abſque medio (ſiue id ſit res, ſiue rationis, vt placet Zuingero.)

CONIVGATIO.

Coniugatio in Grammaticis eſt verbi flexio, quæ & dicitur declinatio, quæ multa tempora vni themati quaſi iugo ſubiugat.

Coniugatio Logica eſt συζυγία coniugatorum.

Coniugatio Naturalis varia eſt 1. vt cum materia & forma coniunguntur ad conſtitutionem compoſiti, vbi materia inſtar fœminæ eſt, forma ſe habet vt mas.

2. Cum coniunguntur qualitates elementorum ad conſtitutionem corporum proportionaliter ſeu ἀναλόγως, vel ipſa corpora cœleſtia. Sunt autem coniugationes quatuor, quas alij vocant combinationes, Græ. i. συζυγίας.

3. Cum aues συνδυάζωσιν ad gignendum.

Coniugatio in Ethicis & Politicis quid ſit notum eſt, nempe certorum hominum coniunctio, vnio, Homonia, ſocietas. Quæ ſi non eſt legitima, à Græcis pulcre dicitur κοινωνία ἀκοινώνητος, vt Communio vxorum, de qua diſputat Plato in l. 5. de Rep.

CONIVNCTVM.

1. Quod cum aliquo ſimul eſt, agit vel fit.
2. Quod eſt cum aliquo ſiue præcedat, ſiue ſequatur etiam, vt quædam voluptates ſunt coniunctæ cum dolore, ſiue is præcedat, ſiue ſequatur. Vid. Tab. Eth. Zuinger. p. 313.
3. Idem eſt quod Commune. Cicero. Scelera, quæ tibi cum eo coniuncta atque communia ſunt.

Ἄλλως.

Coniunctum quod eſt alicui, aut ſimpliciter eſt ſimul cum eo ſeu connexum ei & ſociatum; vel pariter cum eo ineſt alij (ſic coniuncta ſæpe ſunt mentiri & furari vel meretricari:) aut eſt eius (cui coniunctum eſt) Eſſentia: aut ei ineſt vt forma aliqua ſubiecto, (Hæc enim naturaliter coordinata ſeu copulata ſunt) aut eſſentiæ proprietas aliqua; aut attingit id vel vt naturalis cauſa tranſmutans id, quod transmutatur, vt mouens id quod mouetur, (Mouens enim & motum dicuntur eſſe ſimul à Phyſicis) vel vt ars ſibi ſubiectam materiam; vel pars eſt alterius, vel effectus. Si eſt pars, aut indiuidua eſt à tota, vt Sol & ſtellæ à firmamento, aut ſeparabilis, vt aqua à ſuo elemento (toto.) Si effectus; aut ſeminaria ratione inteſtina pullulat, vt plantæ à terra, ipſi tamen ſuæ parenti

infixæ: aut ex suis principijs conflatur & constat, vt ex aquis & terra animalium corpora, aut causam habent externam, vt efficientem, quo exemplar refertur, & Finem: Aut denique idem est, quod cognatum aliqua ratione.

Explicatio.

Aut est simul cum eo.] Sic causa secundaria coniuncta est primariæ, cui obedit, finis secundarius annexus est principali.

Cognatum] Homo homini est coniunctus, id est, cognatus. Politica hæc est significatio.

Coniuncta quæstio est Logicis composita. Coniunctum thema compositum. Coniuncta Enuntiatio composita, cuius forma est coniunctio, id est compositio. Extremum coniunctum est compositum. Alias terminus coniunctus, vt Deus sapiens, cui opponitur simplex; vt Deus.

Obseruatio Logica.

Multa sunt coniuncta, quorum neutrum alteri causa est, vel subiectum, & illa in Topicis arguunt, vi solius coniunctionis, vt Dulce & flauum in melle. Dulcedo enim non est causa flauedinis, nec flauedo causa dulcedinis.

Aliquid simul est Locale & Temporale, sed Temporale non est effectum localis, nec locale effectum est temporalis, nec locale subiectum est temporalis, nec hoc illius.

Coniunctio, Coniugatio.

Coniunctio Copulatio quædam est. Hæc est Politica, Physica, Logica, Artificiosa.

De Politica Ciceronis in officijs hoc est: Optime Societas hominum coniunctioque seruabitur, si vt quisque erit coniunctissimus, ita in eum plurimum benignitatis conferatur.

Huius coniunctionis seu societatis gradus sunt: Summus, Medii, Remotissimus; Principes, Minus principes. Alia etiam est naturalis (omnium hominum) alia Ciuilis (certorum hominum) Consule Iurisconsult. Graduum exempla sunt. 1. Patria & Parentes. 2. Vxor, liberi, totaque domus. 3. bene conuenientes propinqui. 4. Amici bene meriti. 5. Ciues. 6. Qui sunt eiusdem nationis & gentis. 7. Omnes homines: Remotissima hæc societas, cuius vinculum Ra[illegible] & oratio.

Politicæ affinis est coniunctio gregalium animalium, qualis est gruum, quæ discedentes autumno sequentes ducem inter volandum ordine ac serie Græcum X vel Y exprimunt.

Contrariorum Coniugatio est eorum Conuinctio: de qua est Canon Platonicus: Contraria colligantur intermedio seu vinculo quodam. Sic Plat. in Tim. Fieri non potest vt duo cohæreant sine tertio ac proinde & tertium aliquod requirunt, & quasi nodum vinculumque desiderant, quod inter duo illa intermedium concinne & iungat atque conciliet; sed vinculum id est aptissimum atque pulcerrimum, quod ex se atque de his, quæ adstringit, quam maxime vnum efficit. Id optima sequitur ἀναλογία. *Duo principia contraria per se coniugari non possunt.*

Canon.

Contraria componi inter se non possunt sine alterius interitu, nisi intercedat aliquod vinculum, cuius beneficio commode deuinciantur.

Sic Iohan. Serran. ad Plat. Tim. Mundus 4. contrariis constat qualitatibus, quę vt vna conspirent atque conueniant, inter-

intermedio vinculo quodam debent deuinciri, proindeque illarum coniugationes fieri, vt inde oriatur ἀναλογία tanquam anima eius.

A Poetis Hymen dicitur boni amoris ξυναγωγὸς, id est, Coniugator & Conciliator.

Coniunctio Planetarum est Planetarum sub eodem Zodiaci gradu vel eodem, vel loco positus, (Græce σύνοδος) Coitus nota eius ☌.

Apud Ptolemæum cum coniunctiones Absolute dicuntur (id est sine adiectione nominis) intelliguntur de Lunæ & Solis coniunctionibus (κατ' ἐξοχὴν Synecdoch.) Cum autem de aliis Planetis, additur illius stellæ nomen, vt Coniunctio Veneris, & Saturni; Coniunctio Iouis & Saturni in cancro, quam quidam Astrologi dixerunt fuisse causam vniuersalis inundationis.

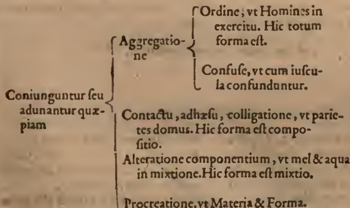
Coniunctiones Luminarium sunt maximæ, mediæ, minimæ. Ptolem. Maximæ ei sunt Defectus Luminarium. Mediæ, quæ fiunt in sign. Tropic. Arietis, Cancri, Libræ, Capricorni. Minimæ, quæ singulis quoque mensibus fiunt. Iohan. Picus Mirand. in Astrol. l. 5. c. 5.

Simplicius & Boetius de Grammaticis coniunctionibus loquuntur, cum dicunt, Coniunctiones per se ipsas nihil significant, principaliter non significant, sed consignificant, vt Et, Sed. Itaque nec subiectum, neque prædicatum ἑρμηνείας faciunt. *Grammat. coniunctio.*

Physicæ Coniunctionis species est συνδύασις cũ duo copulantur, συνδυασμὸς, combinatio, congressus seu coitus Venereus, συνδυάζεσθαι est duos seu par coniungi seu copulari.

Coniunctio Logica est vinculum enuntiali compositi.

Coniungi.

CONNEXVM.

Connexum significat

1. Coniunctum cum alio. Sic in Topicis connexa dicuntur, cum duo inter se cohærent seu coniuncta sunt. In Lacte dulcedo & albedo connexa sunt, id est, perpetuo coniuncta. Sanctorum Mors & dies eorum natalis connexa seu coniuncta esse dicuntur. Hinc existit Impropria Prædicatio: Sanctorum obitus sunt eorum natalitia. Sunt enim eorum natalitia non proprie seu formaliter, sed propter coniunctionem cum principio sempiternæ ipsorum vitæ. Sancti & pij cum denascuntur, nascuntur. Ita Impropria reuocatur seu reducitur ad propriam, Irregularis ad regularem. Hinc soluitur illud: Cum Mors sit πέρας seu extremum, quod est terminus finiens, quomodo dici potest principium. Resp. Dicitur tantum principium per accidens. Nunquam est sine intellectione Voluntas Scal. Hæc igitur connexa, seu coniuncta, seu cohærentia inter se dicuntur.

Erasm. Piorum Mors est transitus ad immortalitatem.

2. Enuntiatum, cuius nota Coniunctio connexiua. Dicitur conditionale.

3. Consequens antecedentis in Syllog. Enthymematico, vt: Primæ societates, domus & vicus, sunt naturales: E. & ipsa ciuitas: Hic primæ societates, &c. est Assumptum: Ergo, &c. est connexum.

In Loc Dial. Melanchthon. Connexa accipiuntur specialiter pro loco & tempore. Connexa, inquit, sunt circumstantiæ, sine quibus res esse non possunt, vt sunt Locus, Tempus, quia nunquam diuelluntur à rebus. Connexiuæ, quas vocat Gellius libr. 10. Coniunctiones, vt Et, Quæ, Ac, sunt Copulatiuæ nostris Grammaticis.

Distinctio Connex. in prima significatione.

Cōnexa vt ordinata, ita quoq; distincta sunt
- Formaliter.
- Virtualiter, id est, virtute tantum.

Diuina attributa ordinata & distincta sunt à parte rei virtute solum, id est, ratione effectorum. Fonsec. 5. Metaph. Itaque in diuinis attributis datur Prioritas tantum virtute. Idem ibid.

In sole duplex est vis: Vna calefactiua, altera exsiccatiua. Sed neque sunt hæ δυνάμεις ordinatæ, neque distinctæ formaliter à parte rei: Vna enim est tantum qualitas, Lux ipsa. Sunt autem ordinatæ & distinctę virtualiter, quod ita se habeant in calefaciendo & exsiccando, ac si vis calefactiua esset prorsus alia ab exsiccatiua, eamque naturæ ordine antecederet.

Connexa quæpiam seu simul esse varie possunt, vt natura, loco, tempore, subiecto, cognatione, &c. Quædam etiam tempore, natura & cognatione simul, vt relatiue opposita.

Connexiones rerum.

1. Connexiones rerum nihil aliud sunt, quam

quam identitates quædam subiectorum cum prædicatis, antecedentium cū consequentibus. Intellige Identitates fundamētales, quæ nihil aliud sunt, quam negationes quędam diuersitatis subiectorū à prædicatis: Ad differentiam Formaliū identitatum, quæ sunt relationes rationis, & ipsis connexionibus, in quibus fundantur posteriores. Exempli causa, identitas hominis cum animali est negatio diuersitatis ab illo secundum subiectum. Hæ negationes diuersitatis sunt priuatiuæ, vel pure negatiuæ: priuatiuæ sine subiectis non existunt, ait Fonseca, pure negatiuæ existunt, id est, per solam non existentiam eorum, quæ negant, ait idem Fonseca. id est, negationes purę dicuntur, quæ vt suo modo existant, non indigent existentia subiectorum. Definitio connexionis rerum intelligitur ex hoc, *quod omnis vera prædicatio fundatur in identitate aliqua subiecti cum attributo*. Hinc verarum prædicationum *aliæ sunt essentiales*, quia subiectum est idem secundum essentiam cum prædicato: *Aliæ sunt Accidentales*, quia subiectum est cum Prædicato idem subiecto. Hæc Fonseca.

Connexiones rerum sunt necessariæ vel contingentes, sunt per se, vel per accidens.

Necessarię sunt connexiones rerum, quæ pertinent ad primum & secundū modum dicēdi per se, vt homo est animal, homo est disciplinæ capax. Huc pertinet Connexus definitiuus, id est definiti & definitionis.

Contingentes connexiones sunt variabiles, vt: Pamphilus si id facit, hodie postremum me videt. Itaq; interdum dicuntur vitiosæ, vt ex malis moribus ortæ sunt bonæ leges. Hic vitiosa connexio est, quia mali mores non sunt per se causa bonarum legum, sed mens bonorum gubernatorum.

Qui bene bibit, bene dormit.
Qui bene dormit non peccat.
Qui non peccat, erit beatus.
Ergo qui bene bibit, erit beatus.

Hic prima & secūda connexiones habēt vitiosas. Nam Ebrij non mox dormiunt, nec semper dormiunt. Nec dormire causa est semper prohibens delicta, &c. Melanch. in doctrin. Sorit.

At necessaria & non vitiosa est connexio generum & specierum continui ordinis: sicut & causarum per se ac propriarum, & propriorum effectorum.

Non necessaria autem est ad connexionum veritatem existētia, vel cōstantia subiectorum, vt multi grauissimi authores statuunt; & ex existentia connexionum huiusmodi non necessario colligitur existentia rerum, quas illæ cōnectunt. Septem & tria sunt decem, nec vnquam non fuerunt decem, etiam cum nulla decem existerent. Aug. 2. de libero arbitrio. c. 8.

Connexiones sunt simplices & categoricæ; vel compositæ & hypotheticæ. Illæ sunt in simplicibus & categoricis enuntiatis: Hæ in compositis & hypotheticis seu conditionalibus.

2. Connexio membrorum seu omnium partium in ratiocinatione non discrepans à præceptis seu regulis ratiocinandi est Melanchthoni bona consequentia. Contra connexio discrepans à norma, ideoque vitiosa dicitur mala consequentia. Vide Fallaciam consequentis.

3. Connexio à Scholasticis nonnunquam accipitur pro vnione, vt cum quærunt an connexio Naturæ humanæ sit cōtingens, necne? id est, an sit necessaria.

4. Connexio quædam est ordo antecessionis & successionis. Talis est cōnexio & dependentia inter diem & noctem: hæc illi succedit, neutraq; est alterius causa vel effectus, aut alterius subiectum, vel adiunctum. Dies fit ex nocte, id est, dies succedit nocti: transitus à die est ad noctem.

CONNOTANS, CONNOTATIVVM.

Connotans est vna cum alio notans, vt cum dicitur aliquid connotare subiectum.

Opponitur formaliter primoque significanti, vt cõnotatum opponitur formaliter & primo significato.

Connotans igitur est significans secundario, Connotatũ significatum secundario. Sic dico hoc significat seu notat solam naturam, connotat autem modum.

Interdum Connotatiuum complectitur vtrumq;, & principale, & minus principale significatiuum. Amo significat formaliter amorem: Quod importat tempus, pertinet ad Connotatum.

Quidam actus sunt Positiui, quibus annexa est deformitas & malitia, vt furtum, fornicatio, adulterium, simulatque hæc sunt nominata, conuoluta sunt malitia, nimirum quia nomina illa connotant deformitatem seu ἀταξίαν, seu rectitudinis priuationem, quę formale, quo aliquis fit peccator, seu forma quasi peccati dicitur. Aristot. 3. Ethic.

Nomina] Ipsi Bono Naturæ (quod Entitas Positiua est Scholasticis) essentialiter deformitas & malitia non est annexa.

Vocis Significatum { Formale, immediatum & primum.
Connotatum.

Denotare Coll. Conimbr. vsurpat ita, vt opponat ei, quod est formaliter significare, vt cum dicit: Signum est nomen connotatiuum formaliter indicans vim significandi & denotans rem significantem.

An Calor & Calere; Lucere & Lux; Albere & Albedo prorsus idem sint? Resp. Negate. Nam Lux, albedo, calor simplices formas per modum permanentiæ significant sine connotatione subiecti. Sed lucere, calere, albere significant formas per modum fluentis seu motus; seu formas notant, vt placet Armando, subiecta connotando. Itaque Armandus de Bello visu lucere, albere, &c. dicit esse concreta verbalia. Sed lucere, calere, albere motus non sunt, sed albefactio & calefactio, &c. Lucere enim est lucem habere, in actu lucis esse: Albere est habere actum albedinis, actu habere albedinem, esse in actu albedinis: Hæc scilicet omnia paria sunt.

Concr. verbal.] Intell. Lucens est habens, Lux est id quod habetur.

CONNOTATVM.

Occam. sæpe sumit Connotatum pro relato, & Absolutum pro non relato.

Connotatum est significatum principale termini connotatiui, vt ars fabrilis Fabri. Tales (termini connotatiui) enim sunt adiectiua determinantia sua substantiua, vt bonus, malus determinãt Fabrum. Ex sententia durandi & Pal. Dicitur potius est bonus simpliciter, id est, moraliter seu bonitate morũ, & Petrus est bonus secundũ quid, nempe bonus artifex seu faber. Posteriore locutione bonus est terminus cõnotatiuus, quia adiectiuũ determinat suum substantiuũ, ac dicit suã bonitatẽ adiacere principali significato (arti fabrili) seu determinabilis (fabri.) Id enim est significatum principale termini connotatiui, (fabri) vnde cum dicitur Bonus faber, denotatur bonitas artis fabrilis. Per Bonum Dominum intelligitur bonitas ἐξουσία seu potestatis dominandi. Vid. Gabr. Biel. in quæst. Vtrum peccet, qui sciens accipit Baptismum à malo ministro.

CONSCIENTIA.

Conſcientia
- Vis Conſcientiæ Mentis.
- Notitia mentis, cum iudicio, approbante factum cum ſuauitate, vel improbante cum triſtitia.
- Habitus concluſionum Practicarum, συνλήρησις.
- Syllogiſmus Practicus, cuius Maior eſt Lex Dei vniuerſalis: Aſſumptio & concluſ. ſunt ſpeciales, applicationes Maioris. Actus Concluſionum Practicarum.

Nemo non conuincitur vi conſcientiæ συνειδήσεως omnes homines natos eſſe & conditos ad cultum Dei & iuſtitiam, ad ſummum bonum.

Speuſipp. de Platon. defin. Conſcientia eſt cogitatio triſtis abſque ratiocinatione. Hic accipitur ſpecialius.

Generalius eſt Notitia arcana de factis præteritis ab homine concepta, recte factorum bona, male factorum mala: Illam Lætitia, hanc dolor ſequitur.

Conſcientia eſt ſenſus iudicij diuini de factis ſuis, quorũ notitiæ tanquã teſtis adiunctus eſt: Vnde συνείδησις dicitur.

Conſcientia bona eſt cordis noſtri teſtimonium coram Deo de ſua (nempe cordis) integritate. Ioh. Piſcat. loc. 14. de Libertat. Chriſtian. p. 111.

Partes Conſcientiæ ſunt Teſtatio facti; Excuſatio vel accuſatio bene vel ſecus facti: Impulſio ad agendum, vel ab agendo reuocatio (Impulſio illa proprie non eſt violenta torſio.) Conſcientia igitur partim ad mẽtem, partim ad voluntatem pertinet. Liceat hoc παρέργως adiicere.

„ *Vel ſolũ ſtrepitũ ſibi non bene conſcius horret.*

Cum ſumitur Conſcientia pro Concluſionum practicarũ actu, diſtinguitur à συντηρήσει (ſic dicta, quod principia in mente ſeruet) vt aſſumptio à Propoſitione. Propoſitioni enim, quam dat Synteresis, conſcientia ſubijcit aſſumptionem, vt Propoſitio ſit Theſis, aſſumptio Hypotheſis. *συντηρήσις eſt cõſeruatio.*

CONSECTARIA.

ἐπακολουθήματα.

Conſectaria ſunt Propoſitiones, quæ ex elementis vt definitionibus, diuiſionibus, lemmatibus (ſumptis declarationis indigentibus) concluſionibus conſequuntur. Hinc dicuntur elementorum, definitionum, &c. conſectaria & appendices. Scaliger vocat conſequentia, alij Corollaria. Scalig. Euclidearum propoſitionum paucæ quædam ſunt pro principijs, aliæ pro concluſionibus, plurimæ pro cõſequentibus, quæ vocant Corollaria; nonnullæ conuerſæ. exerc. 319. Hæc eſt reductio Euclidearum propoſitionum ad pauciores. *Reductio.*

Scientia conſtat
- Principijs ſeu elementis. Propoſitionibus tanquam fundamentis.
- Concluſionibus.
- Conſectarijs.

Sunt & qui vocent CONSECTANEA.

Conſectaria ſunt non tantum verorum, ſed & falſorum. Nam ex abſurdo vno dogmate interdum coloniæ mirificarum & abſurdarum opinionum deducuntur: vt dicitur: Dato vno inconueniente plura ſuccedunt.

Concluſio vel Theorema & conſectariũ eius faciũt Enthymema, vnde ſyllogiſmus integer fieri poteſt. Excẽpli cauſa. Definitio Diametri eſt recta figuræ inſcripta per centrum. Ex hac definitione exiſtũt tria cõſectaria. Definitio eſt Enthymematis antecedens; Conſectarium eſt conſequens. Diameter eſt recta, &c. Ergo Diametri ſunt infinitæ, &c. Ergo centrum figuræ, &c.

Hinc Syllogiſ. plene.

1. *Rectæ per centrum ſunt infinitæ.*
Diametri ſunt rectæ per centrum.
Ergo Diametri ſunt infinitæ.

2. *Medium figuræ punctum eſt in diametro.*
Centrum eſt medium figuræ punctum.
Ergo centrum eſt in Diametro.

3. *Commune punctum diametrorum eſt in earum concurſu.*
Centrum eſt commune punctum Diametrorum.
Ergo centrum eſt in concurſu diametrorum.

Conſectarium ſæpe vocatur ab eruditis ἐπακολύθημα, *&* ἐπακολυθικὸν. Valde autem, quod in Tranſcurſu moneo, vtilis eſt ratio diſſerendi, ſi primo afferatur Poſtulatum vel Hypotheſis tanquã diſputationis fundamentum. Deinde propoſitio ſeu Theſis ſeu Aphoriſmus: Tertio Concluſio & ἐπακολύθημα, vt:

Sit Hypotheſis.

Palpabilitas & viſibilitas ſunt ἰδιότητες ſubſtantiæ corporeæ ſolidæ, non infirmitatis, ſed perfectionis, non accidentariæ, ſed naturales & οὐσιώδεις.

Aphoriſmus ſeu πρότασις.

Corpus humanum per ſe & in ſe eſt palpabile & viſibile.

Symperaſma.

Corpus ergo Chriſti ſemper tale, ſiue humiliationis, ſiue exaltationis ſtatum ſpectes.

ἐπακολύθημα.

Falſum itaque: Sola externa apparitione diſceſſit à nobis Chriſtus ad diem iudicij vſque non videndus. Seruetus de myſteriis Eccleſiæ.

CONSEQVENS.

In Log. primo ſignificat partem poſteriorem enuntiati.

2. Concluſionem argumentationis, vel quod infertur ex antecedente.

3. Scalig. in ex. conſequentia accipit pro Corollariis, quæ è concluſionibus deducuntur, vbi ait, in Matheſi 1. eſſe Propoſitiones. 2. Concluſiones. 3. Conſequentia, quæ & conſectaria dicuntur, & Græcis ἐπακολυθήματα.

Conſequens interdum eſt Philoſophis idem quod conueniens ſeu congruẽs. L. 2. Tit. 7. de Donation. Inſt. Iur. Nos conſequentia nomina rebus eſſe ſtudentes conſtituimus, &c. id eſt congruentia. Ratio λέξεως huius eſt: quia nomina ſunt rebus poſteriora.

Conſequentia.

Conſequentia in Logica eſt, cum ex eo quod ſumptum eſt, conſequitur aliquid.

Conſequentia ſeu Conſecutio ſeu ἀκολούθησις à Peripateticis & Scholaſticis diſtinguitur à Syllogiſmo.

Conſequentia è contradictoriis:

- *E conuerſo* eſt, cum accipimus oppoſitum eius, quod eſt in poſita poſitione prædicatum, & de eo prædicamus oppoſitum ſubiecti: Sic dicta, quia ordinem commutamus, ex ſubiecto prædicatum efficientes, & ex prædicato ſubiectum. Species hæc eſt reciprocæ conſequentiæ: Honeſtum eſt delectabile: Ergo non delectabile non eſt honeſtum. Iuniores vocant cõuerſionem per [a] contrapoſitionem, Græc. ἀναστροφὴ κατ᾽ ἀντίθεσιν.
- *Ab oppoſito* (ſcilicet prædicato ad oppoſitum ſubiecti) cum ex oppoſito conſequentis infertur oppoſitum antecedentis, vt: Bonum eſt eligibile: Ergo non bonum non eſt eligibile. Sed ſæpe fallit. Illa igitur illatio fit ordine commutato. Hæc eodem. Vid. 5. Topic. loc. 24.

[a] *Conſequentia procedens ex oppoſito ſubiecti ad oppoſitum prædicati.*

Conſe-

- Conſequentia ex Aduerſis
  - *Ad idem*, ἐπὶ τὰ αὐτά: Hæc fit ordine eodem, vt: Virtus eſt eligenda: Ergo vitium eſt aſpernandum.
  - *E conuerſo*: Hæc fit ordine commutato, vt: Felix eſt virtute præditus: Ergo vitioſus eſt miſer. Qui bonum habet habitum, ſanus eſt: Ergo æger eſt in malo habitu. Vid. loc. 25. Top. 5.

Id eſt, Ad alterum aduerſum conſequitur aduerſum alterum, vel eodem ordine, vel commutato.

In Priuantibus & Relatiuis nunquam fit conſecutio ordine commutato, ſed tantum ordine eodem: vt: Princeps regit: Ergo ſubditi reguntur.

- Conſecutio ἀκολούθησις
  - Directa: Si ad triplum ſequitur multiplex; ad ſubtriplum ſequitur ſubmultiplex eſſe.
  - Indirecta, ἀνάπαλιν, quæ fit indirectè ſeu conuerſe: Electi ſunt vocati: Ergo qui non ſunt vocati, non ſunt electi, ſed reprobi.

Directa, in qua ad oppoſitum antecedentis ſequitur oppoſitum conſequentis.

Indirecta, in qua ad oppoſitum conſequentis ſequitur oppoſitum antecedentis.

Direct.] vt Boni ſunt felices: Ergo mali ſunt miſeri: ἐπὶ τὰ αὐτά, id eſt, directè oppoſita hæc ſunt.

Indirect.] Omnis εὐεξία, (id eſt bonus habitus corporis) eſt ſanitas. Ergo omnis morbus eſt καχεξία. Omnis pius eſt religioſus: Ergo omnis ſuperſtitioſus eſt impius.

Canon:

Contraria ſunt contrariorum conſequentia.

Explicatio ſpecialis.

In Aduerſis Conſecutio eſt Directa fere. Dico fere, Quia in paucis Indirecta eſt.

Directa, vt: Si Electi ſaluantur: Reprobi damnantur. Si ad beatitudinem ſequitur Voluptas animi: tum ad miſeriam ſequitur dolor animi. Hic vides contraria conſequentia ſequi ad contraria antecedentia.

Indirecta: Omnis bonus corporis habitus, id eſt, εὐεξία, eſt ſanitas. Ergo (ἀνάπαλιν) omnis morbus eſt malus habitus corporis, id eſt, καχεξία.

In Priuantibus & Relatis omnes Conſecutiones ſunt Directæ: In priuant. vt, Viſus eſt potentia: Ergo cæcitas eſt impotentia. In Relat. vt, ſi Scientia eſt quædam hypolepſis, ſequitur ἐπιστητὸν eſſe aliquid ὑποληπτόν: Si viſio eſt ſenſio, viſibile erit ſenſile aliquod.

In Cōtradicentib. Indirecta perpetuo eſt Conſecutio (qua ex oppoſito conſequentis concluditur oppoſitum antecedentis.)

Si Homo animal eſt; Ergo ſi animal non ſit, Homo non eſt. Si animali non exiſtente homo non ſit: ſequitur vt ſi homo ſit, animal quoque ſit. Hic enim (id eſt, in oppoſitione Contradicentium) proceditur vel à negatione Conſequentis ad negationem antecedentis: vel ab affirmatione antecedentis ad affirmationem Conſequentis.

Quærat aliquis, Cur ἀκολούθησις in Relatis perpetuo ſit Directa? Reſpon. Quia genera relata prædicantur in his de Speciebus, quæ & ipſæ ſunt relate oppoſitæ. Si triplum eſt multiplex: Subtriplum eſt ſubmultiplex. Nam vt antecedens refertur ad an-

tecedens relate; ita consequens ad consequens.

Cur in Priuantibus perpetuo Directa est Consecutio? Quia Habitus & Priuatio non sunt cuiusdam species, cum nullo genere contineantur vno, sed ratione tantum subiecti sui intelligantur esse, vt, si Felicitas est vita quædam, Miseria mors quædam erit, Spiritus scilicet intelligentia præditi.

Cur non sequitur: Videns est viuens: Ergo cæcus est mortuus. Vel: Videns est viuus: Ergo mortuus est cæcus?

Resp. Quia priuatio non est nisi in eo solo & vno subiecto, quod potest capax esse habitus.

At mortuum nemo dixerit esse cæcum. Vnum enim vtriusque, Habitus & Priuationis, visus & cæcitatis est subiectum Animal oculis præditum. Vid. Schegk. in 2. Top. p. 268.

Consecutio Grammatica, Consequens Grammaticum & Oratorium.

Consecutio in Grammatica est Orationis, vt ita dicam, congruitas, quam Cicero partium conuenientiam vocat, vt scilicet non perturbetur oratio generibus, numeris, temporibus, personis, casibus.

Orator nisi considerauerit vt coniuncta verba sint consequentia, facile prolabetur in vitium, quod vocatur Solœcismus, vt si non considerat vt verba singula sint Latina, labitur in Barbarismum. Benedictus de Benedictis.

Consequentia & Inconsequentia Rhetorica.

In Allegoriis vitanda est inconsequentia.

In Allegoria tenendum est illud, vt quo ex genere rerum cœperis, eodem desinas. Secus inconsequentia fœdissima fuerit, ait Quintilianus.

Consequens Mathematicum & Astronomicum.

Consequentes termini & Consequens rationis, & consequentes rationes dicuntur respectu antecedentium terminorum, antecedentis rationis, & antecedentium rationum.

Consequentia sunt Porismata, quæ Hypotheses, Definitiones, Conclusiones sequuntur.

In Consequentia motus in Astronomia est, qui fit secundum signorum seriem: In Præcedentia contra. Ille Directionis est: Hic Retrogradationis.

Consequi & Comitari non sunt idem.

Hoc enim significat coniunctionem & connexionem, & in eo habet locum ἅμα Tempore. Illud respicit præcedens, & in eo non est simul tempore, sed prius & posterius.

Generationem vnius rei comitatur interitus alterius rei, id est, generatio vnius rei coniunctam habet alterius rei generationem: vt interitus Generationem tempore non præcedat, sed simul cum ea sit. Sic enim quidam interpretati sunt dictum Aristotelis, Generatio vnius est corruptio alterius, & vicissim. Vid. Zabar. l. de Generat. & Interit. c. 5.

CONSECVTIVE.

Consecutiue ex aduerso respondet interdum Antecedenter, interdum effectiue vel caussaliter. Sic enim loquuntur Scholastici, Generatio vnius est corruptio alterius non quidem effectiue, sed consecutiue: Id est cum materia via naturæ sine formis esse non possit, necesse est vt corruptionem v-

nius generatio alterius insequatur. Vocarunt hanc circulationem, id est, circularem seu vicissitudinariam generationem & corruptionem, qua mundus perpetuari videtur Peripateticis.

CONSENSVS

In Polit.

1. Consensus est aliquorum in vnum sensus: Alias Consensio, vt: Voluntatis seu mentis: & sermonis sit consensio & quasi concentus, id est, conuenientia.

2. Traducitur ad Naturalia. Nam naturæ consensio est naturæ conuenientia. Cic. Dicunt etiam συμπάθειαν: vt cum dicunt Medici, Epilepsiam interdum pati cerebrum per συμπάθειαν seu consensum cum aliis partibus, nempe cum, verbi gratia, ab orificio ventriculi ascendit vel vapor cerebro infestus prorsus, vel qualitas tantum molesta, quæ dum substantiam cerebri infestat, hæc motu pugnante & παρὰ φύσιν concitatur.

In Logica Consentaneorum argumentorum forma est consensus, qui ex affirmatione intelligitur.

In Grammatica Substantiui & Adiectiui consensus est Concordantia seu conuenientia. Hic est consensus vocis Syntacticus.

In Pathologia consensio opponitur Essentiæ. Alius enim est morbus per Essentiam primarius, qui alterius causa est: Alius per consensum Secundarius, quem causat primarius.

Consensus hic fit per:
- Defectū alicuius efficaciæ seu Spiritus, quo in altero membro actiones fiunt.
- Transmissionem rei extraneæ.
- Viciniam partis primo affectæ.
- Communitatem partis alicuius cum primo affectæ.
- συμπάθειαν, Barb. Condolentiam.

CONSENTANEVM.

Consentanea idem sunt, quod Consentientia vel concordantia. Hęc sibi sunt consentanea, id est, inter se concordāt, congruunt εἰσὶ σύμφωνα αὐτοῖς, Plat.

In Logicis Consentaneum argumentum est, quod cum re seu themate consentit, siue illud arguat probabiliter, siue necessario, siue absolute, siue quodam modo; vt Formatum cum Forma, Materiatum cum materia, propria affectio cum subiecto.

In Physicis Consentanea (id est conuenientia) formis rerum, quibus insunt, temperamenta dicuntur, qualia sunt, cum res recte habent, Dissentanea cum male.

Deinde in Logicis & Philosophia Cōsentanea accipiuntur speciatim pressimq; pro verisimilibus & probabilibus, quę Græcis sunt τὰ εἰκότα (ab ἔοικε, id est, videtur) & ἔνδοξα, & τὰ δοκοῦντα, & veritati analoga. Plato in Timæo λόγον τὸν εἰκότα dicit, intelligens rationem probabilem: & εἰκότως vsurpat pro verisimiliter & consentaneo modo. Huic consentaneo opponitur τεκμήριον necessarium, signum necessarium minimeque fallens. Sunt ergo paria, consentaneis probari, δι' εἰκότων, & δι' ἐνδόξων probari: Interdum etiam Logica seu Dialectica ratione confirmari. *Melanch. in Dia.* *Arist. in Phys & lib. de anima.*

Tertio consentaneũ dicitur pro eo, quod est πρέπον, vt vnicuique tribuere quod consentaneum est, id est, quod decet. Hæc significatio Ethica est.

Ioh. Serran. in Platon. version.

Accipitur & Consentaneum pro Naturali ideoq; optabili, vt fœtui post certum illud tempus, quo in vtero materno detineri solet, naturale & consentaneum est in lucem produci, ab illoque tenebricoso naturæ ergastulo foras emicare.

Non est consentaneum atque expetibile (desiderabile) animam separatam existere à corpore, id est, est contra naturam animæ nostræ, vt ait Thomas Aq. Animæ à corpore separatio non est ei naturalis siue consentanea. Coll. Con. tractat. de anim. disp. 2. art. 2.

Affectiones oppositæ, præsertim priuatiuę, eidem rei connaturales & consentaneæ esse nequeunt.

CONSERVATIO.

Suarez. Τὸ Productio connotat ordinem seu σχέσιν ad terminum A Quo, qui sit priuatio seu negatio simpliciter existẽtiæ termini ad Quem, quia produci significat adduci de non esse simpliciter ad Esse.

Suarez. *Conseruatio est influxus eiusdem esse, quod antea erat.*

Idem. Conseruatio eadem actio est cum productione quatenus permanet & durat, influẽdo idem esse, quod in primo instanti produxit, vt constat è Thom. 1. part. quæst. 104. artic. 1. ad 4.

Sed tamen fieri potest vt res conseruetur per distinctam actionem, à productione, cessante priori actione potest per nouam actionem id conseruari, quod per alteram actionem fuerat productum, vt si lumen productum ab vna lucerna conseruaretur ab altera.

Conseruari est, dependere ab alio in esse, Gabr. lib. 3. distinct. 1. q. 1. vt lumen à lucerna.

Causa conseruans aut est Directe & per se conseruans, vt Gubernator nauis præsens: vel indirecte & per accidens, vt quod remouet vel impedit actionem corrumpentis. Si enim non impedit cum potest, est indirecte causa interitus nauis.

CONSILIVM.

Consilium vox πολύσημος est in Polit.

1. Significat συμβυλὴν, id est, rationem quandam rei agendæ vel non agendæ ab aliquo excogitatam & alteri datam, nondum decisam tamen, neque fixam.

Vsurpatur etiam à Medicis & Theol. Dicitur enim Consilium Medicorum, Consilium Theologorum.

2. Significat συνέδριον consessum, vt cum dicitur à Cic. Sapiens Consilium senatus est orbis terrarum consilium.

3. Προαίρεσιν seu rationem rei agendæ vel non agendæ, explicatam, fixam, definitam, constitutam. Est autem Proæresis pluribus πρακτοῖς, (id est, rebus, quę sub actionem cadunt) propositis vnius, quam agamus & sequamur, cum diu multumque deliberauerimus, electio. Aristoteles eam dicit esse illorum quæ ad finem pertinent. Eth. 3.

Tertiæ significationis exempla. Sallust. de bello Iugurth. Vicit in auido ingenio prauum consilium. Cic. in Verr. Ego meum consilium tum iudicibus, tum populo probaui. 1. epist. ad Attic. Scribam alias ad te de meis consiliis capessendæ Reipub. plura. *Propositum* est aliud, quam προαίρεσις. Propositum enim vel Finis est, vel de fine dicitur.

4. Significat Suasionem. Dionys. Lambin.

Consilium capere seu suscipere non est, vt multi putant, *Consultare*, sed est προαιρεῖσθαι, id est, ex duobus vel pluribus consiliis vnum quod sequaris sumere.

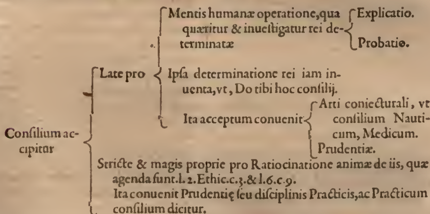
sumere. Differunt igitur consilium capere & consultare, vt posterius & prius. Liuius l.34. Tũ vero desperatio Gorgobam quoque coegit id consilij, quod in altera morte vindicauerat, capere. Terent. in Heaut. Hoc consilium, quod cepi, rectum esse, & tutum scito. Cæsar l.7. postero die consilium ceperunt ex oppido profugere. Eodẽ Vercingestorix priusquã munitiones à Romanis perficiantur consilium capit, à se equitatum dimittere. Lib. 5. *Interficiendi Tasgelii consilium* fuisse capturos. Cic. Verr. 4. *Capit consilium* de amicorum sententia, *non adesse* ad iudicium. Ad Atticum 7. Subito *consilium* cepi, vt antequam luceret, *exirem*. Offic. 3. Cum autem *hoc consilium* principes *cepissent*, cognationem superbi, nomenq; Tarquiniorum & memoriam regni *esse tollendam*. Cæsaris Legati consultant, vtrum præstet magna Gallorum multitudine aduentante castra defendere, neque iniussu Cæsaris ex hybernis discedere: an priusquam hostes veniant saluti fuga consulere? Illi igitur disputatione ad multam noctem producta consentiunt tandem & pronuntiari iubent, prima luce ituros: Hoc est consiliũ capere. Vide 5. lib. Cæsaris.

Ex his intelligitur consilium capere esse consultantes vnum aliquid, quod agamus sumere, seu vnum consiliũ cæteris anteferre, non autem consultare seu βουλεύεσθαι.

Consilium non est Scientia, (vt dicunt Stoici) sed est excogitatio aliquid agendi vel non agendi.

Consilium est deliberatio de re agendi vel non agendi. Ioh. Checus Cantabrig. c.4. de cons. bell. è Græco lib. de apparatu bellico.

Consilium μετωνυμικῶς est decretum seu sententia de re aliqua pro consultatione conclusa.

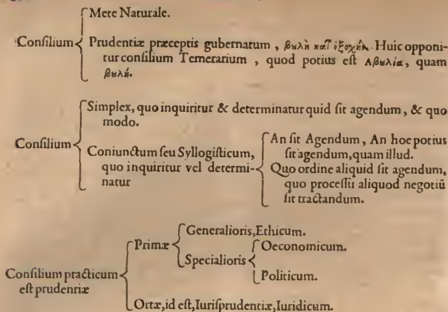

Damascen. Consilium est appetitus Inquisitiuus de rebus vtilibus.

Thom. Aquin. Est inquisitio eorum, quæ pertinent ad finem πρακτῶν, id est, rerum agendarum à nobis non inuentarum nec determinatarum.

Aliis: Pars regiminis prior, qua ad Reip. salutem pertinentia cognoscuntur & determinantur. Seu, ad salutem Reipubl. attinentium cognitio ac determinatio: Intellige alteram partem esse cognitorum ac determinatorum administrationem & exsecutionem.

Bessarion: Consilium est inquisitio eorum, quæ sunt in nostra potestate, contingentesq; & dubiæ.

Consilium Deo tribuitur per ἀνθρωποπάθειαν. Itaque Bessarion Cardinalis in Trapezunt. duplex facit consilium: Vnum Humanum, cui res dubiæ subiiciuntur: Alterum Diuinum, cuius certum subiectum est.

Υ'πόμνημα.

In perpetuis, quia necessaria sunt, proprie Consilium non est.

Consilio secundo aliquis vti dicitur, vt vti nauigatione secunda, cum primam tenere nequeas.

CONSILIANS Causa Scholasticis est causa consulens. Hæc potest principali agenti dare finem & formam agendi.

CONSVLTATIO.

Platonicis Consultatio est consideratio futurorum, quonam pacto conferant.

Peripateticis est inquisitio hominis mediorum (vt sunt instrumenta & vsus eorum) ad finem propositum consequendum idoneorum actionis gratia.

Sic Aristot. Consultatio non est de fine (extremo) sed de his, id est, tendunt ad finem, & hæc sunt, quæ in actionibus vtilia sunt. In Rhetor.

Et: Nullum animal consultat præter hominem.

Consultatio est de iis, quæ vt plurimum fiunt, incerta tamen sunt quomodo eueniant, non de fortuitis. Consilium non est de iis, quæ aliter se habere non possunt. Consultamus de iis, quæ in nostra sunt potestate; vnusquisque de iis, quæ per se ipsum vel suos agi possunt.

Consultatio bona est vel mala. Illa rectitudo quædam est, non sine ratione & prudentia.

Consultor bonus est, qui quod optimum homini est ἐκ τῶν πρακτῶν, id est, ex rebus agendis coniectura (quæ iudicium quoddam rei latentis est per signa quædam Speusippo) *assequi* potest. Arist. 6. Ethic. Nicom. c. 7.

Alias Scholast. Consiliator bonus. Consultatio enim non est scientia, contra Stoicos nonnullos.

Consul-

Consultationis obiectum est Actio, Intellige generaliter, vt Actio amplectatur etiam Effectionem. Nam non tantum Politicus consultat, sed etiam Medicus (de remediis adhibendis, de sectione venæ:) Versari tamen dicitur consultatio in πραξία (ἠθικῇ). vt in Principali, non vt in adæquato.

Gubernator classis, Dux exercitus etiam consultatione vtitur. Plato in Alcibiad. primo.

Hæc faciunt ad solutionem quæstionis: An Consultatio habeat locum in artibus nonnullis? Vbi Responsio est Affirmata. Impetitus enim artifex ob suam imperitiam consultatione in sua arte eget. Consultationem non fieri de fine intelligendum est κατά τι, nempe de vltimo fine vt summo bono, hoc enim omnes ita volunt, vt nemo sanus possit id nolle. Nam de fine non-vltimo consultamus sæpe. Sed inquit Piccolomineus, tamen non vt finis est, sed vt mediū ad alium finem.

Canon. *Finis enim non-vltimus relatus ad vltimum obtinet rationem Medii.*

Consultare de mediis est consultare propter finem, seu finis gratia, hoc est ad adeptionem Finis.

Consultatio, quæ & Deliberatio dicitur, si accipiatur latius, etiam in scientiis reperitur. Idq; duobus modis. 1. Quia sæpe eadem conclusio potest inferri per varia media: Possumus igitur consultare quodnam eorum sit efficacius. 2. Quia cum scientia coniunctæ sunt variæ opiniones, quæ nobis iniiciunt scrupulū, cū sint rationes in promptu pomni parte, possumus dispicere per comparationē quandam de eo, quęnā illarum sit optima. Sed hęc minus proprie dicta consultatio est.

Quidam consultationem confundunt cum Proæresi, id est, quibusdam idem sunt. Sed differunt vt antecedens & consequens, Piccol. & Pet. Mart. Consultatio enim est inuestigatio mutuaque comparatio mediorum, ac de illis ratiocinatio. Sed προαίρεσις seu Prælectio est amplexus rei iam decisæ ac consultatione cæteris prælatæ, quæ Grçcis est προαιρετὸν, id est, prę cæteris optabile. Consultatio est Directrix: προαίρεσις est Exsecutrix. Consultatio est actus facultatis cognoscentis, proæresis appetentis. Melanchthon alicubi: Consultatio & Proæresis differunt vt pars & totum, vt cum inquit in Ethic. προαίρεσις duo complectitur, Deliberationem & Libertatem Voluntatis in agendo.

CONSISTENTIA.

Physicorum vox est & Medicorum, opposita fluxui, Græcis est σύστασις. Scholastici interdum ponunt pro Existentia vel Subsistentia, vel duratione, vt ex vniformi motu cœlestium corporum & stabili consistentia (id est, existentia & duratione) mundi atque gubernatione inferiorum à superioribus, Philosophi concesserunt esse in Vniuerso vnum quendam summum Proriotem, Dominatorē ac Principem. Dionys.C. in Epist ad Rom. 1.

Non consistere idem est, quod non subsistere, seu causa sua cadere. Ioh. Cambensis in Paraphras. Psalm. 1. Cui opponitur causam approbare, in iudicio stare. Consistere est & interdum perseuerare.

Consistentiæ, quæ concretæ sunt in frigido, aquæ sunt, vt glacies, grando, pruina: quæ à calido, terræ, vt fictile, caseus, nitrum, sales: quæ ab ambobus, amborum. Aristotel. Meteorol. 4.

CONSONANTIA

Consonantia in Musicis est ue rsorum simul edendorum iucu du s concentus.

Estq; Perfecta, vel Imperfect

Perfectæ sunt, quæ cantus initia & clausulas plurimum ornant, & in imo concordantiarum gradu reliquas voces dirigunt.

Imperfectæ sunt, quæ cum duriuscule cōsonent, suauitatem, quæ deest, à perfectis mutuantur, vel consonandi asperitatem in tactus eleuatione mitigant.

CONSTANTIA.

1. In Ethicis constantia tribuitur Habitui cuilibet, vt Iustitiæ, Scientiæ.
2. In Specie est recta & immota animi firmitudo, bonis externis aut fortuitis necelari, nec depressi. Medium hęc inter Elationem & abiectionem tenet, idque recta Ratione duce & directrice. Vel est in proposito susceptoq; consilio permansio: Vel perseuerantia in dictis conuentisq;, seu constans veritas.
3. Stoicis Constantia est perpetua ratio vitæ, ęquabilitas in omni vita, idem semper vultus, eademq; frons, vt loquitur Cicero, absque perturbatione animi. Modo igitur ad iustitiam, modo ad prudentiam, modo ad fotitudinē pertinet.

Sæpe opponitur ei Pertinacia (proprie.n. constantia in bonis rebus est) vt virtuti vitium in excessu; leuitas & mobilitas in defectu.

Abusiue & improprie accipitur pro Peruicatia. Proprie enim Peruicatia in vitio ponitur, sicut Pertinacia: Quæ obstinati animi robur est, cui origo superbia, & nimium sui pretium, ideoq; opinione: Cui verum Iudicium ac sensus opponitur. Atq; hæc sunt ἠθικά.

Constantia Orationis in Oratoria est, cū oratio æqualiter ingreditur. Cic. de orat.

In Astronomia motibus seu conuersionibus cœlestibus tribuitur. Stellarum dicitur constans conuersio & Lunæ motus seu cursus constantissimus, id est, certissimus & perpetuus.

Chymici constantiam sumunt pro Consistentia, vt Magisterium fixorum est, cum corpora volatilia & spirituosa figuntur ad constantiam, id est, consistentiam. Aliud autem est Consistentia, aliud Essentia. Nam Magisterium Consistentiæ vocant, cum seruata essentia Consistentia melior facta est.

CONSTIPATIO.

Constipatio seu stipatio est species obstructionis, cum vox obstructio accipitur Generaliter. Estq; Angustia meatuum, cum pori redduntur angustiores inter se contractis & compressis foraminibus.

Obstructio {
- Constipatio.
- Obstructio peculiariter sic dicta, seu Infartio, id est, plenitudo pori ab aliquo infarciente vel replente eius cauitatem.
}

CONSTITVO.

Constituere in doctrina Principiorum & Causarum est intrinsecus vel extrinsecus.

Essentia seu materia & Forma ens constituitur intrinsecus, ac quidem forma principaliter. Quo fit, vt dici soleat, Forma dat rei esse (scilicet excellenter) Efficiens vero constituit rem extrinsecus. Inde hoc Pronuntiatum: Efficiens copulando Materiæ formam, & ita cōstituendo extrinsecus essentiam, causat Effectum. Et: Nulla causa externa ens ingreditur secundum essentiæ cōstitutionem internam.

Strictius tamen & κατ' ἐξοχὴν Constitutio causis internis tribuitur. Materia enim & Forma sæpissime & significantissime dicuntur principia constitutiua

(ἀρχαὶ

(ἀρχαὶ συςατικαὶ) & causæ constituentes: Et differentia specifica (εἰδοποιὸς) συςατικὴ, id est, Constitutiua, ac συμπληρωτικὴ, id est, completiua.

In Politicis constituere definire est: Et ius Ciuile constituere & constitutum dicitur, vulgo positiuum.

In Oratoria constitutio est status causæ seu prima conflictio causarum ex depulsione intentionis profecta sic: Fecisti: non feci, aut iure feci. Cicer. de inuent.

In Physicis vsurpatur pro corporis Habitudine temperationeque, vt corporis firma vel infirma constitutio.

CONTACTVS.

Contactus quid sit, ex distinctione cognoscitur. Vt quantitas duplex est: Vna molis: Altera virtutis: sic & contactus.

Contactus
- Molis, dimensionis, cum aliquid per suam ipsius substantiam operatur in aliud. Proprius.
- Virtutis, Operatio Potentiæ agentis in aliud. Metaphoricus.

Ex Alphons. Episcop. Toletan. in quæstionibus de Anima.

Contactus
- Mathematicus, vt superficiarius. Talis non est inter res naturales: nec ad talem sequitur actio aliqua.
- Essentialis[a], vt formæ informantis materiam. Hæc enim forma necesse est, vt essentialiter aliqua tangat.
- Naturalis, qui non est sine qualitatibus actiuis & passiuis, vt cum ignis tangit lignum.

[a] *Hic ad naturalem reuocari potest.*

Canones.

1. Inter Agens & Patiens dicitur esse contactus.
2. In actione Vniuoca naturali contactus Physicus requiritur: In Æquiuoca, virtutis. Æquiuoca actio est, qua alia forma in specie à forma generantis inducitur. Vniuoca contra.

Dictus Mathematicus, quia in eo duæ pluresve magnitudines se tangũt sine actione & passione naturali. Sic linea contingit superficiem, circulus circulum, sphæra sphæram.

Potest & sic dici: Contactus est proprius, vel Improprius: Proprius Corporalis: Improprius virtutis.

Contactus Corporalis in Scholis dicitur cum duorum corporum extremæ superficies simul sunt in vno loco, & per consequens, cum nihil inter has interiectum est. Hic alias nominatur contactus superficierum, quas oportet esse contiguas. Melanchthon vocat Mathematicum, ob hanc fortassis solam rationem, quod hic contactus proprius sit superficierum, quas Mathematicus alias considerat, alioquin Physicus cõtactus Mathematicus proprie seu absolute dici non potest. Nã Physicus est corporum naturalium: Mathematicus immaterialium. Mathematicus etiam contactus fit in puncto, vt cum globus globũ attingit, quod in Physico corporali contactu locum non habet, qui fit, vt certus effectus producatur, quod in puncto fieri nequit.

Contactus Virtualis dicitur, cum virtute simul est mouens cum corpore moto: seu cum non superficies duorum

corporum sunt contiguæ, sed virtus vnius corporis peruenit ad superficiē alterius, qui tamen proprie contactus dici nequit.

1. Quia corpora sunt loco dissita. 2. quia interiectum est inter hæc aliquid. 3. quia hæc virtus, quam ex interuallo fundunt hæc corpora, est qualitas expers corporis, quæ vero corpus non habent, in iis non potest esse contactus, cum non sit in iis superficies.

Exempla contactus Virtualis sunt Primo Corpora cœlestia. Sidera enim cum corporibus nostris & globo Elementorum non sunt contigua, & tamen in Elementa, & alia corpora subiecta virtutem suam exercent 1. Manifesto lumine & Motu, qui lumen aduehit. 2. Occulta virtute, quæ vocatur vulgo Influentia. Lumen & radios manifeste virtutem suam exercere videmus in corporibus subiectis, quæ ad radios exponuntur: vt qui sine impedimento sub radiis Lunę dormiunt, iis somnus periculosus esse traditur, præsertim si corpora habeant humida, aut plethorica, aut cerebrum male affectum. Occulte vero in iis, quæ non sunt lumini siderum exposita, vt cum in intimis terræ visceribus metallorum generationem adiuuant: quo etiam referri possunt, quæ in hominū naturis occulta sua efficacia specialiter producere creduntur ab Astrologis, vnde iudicia de naturalibus sumunt.

Hinc oritur distinctio, quod virtus corporum cœlestium alia auerti & arceri possit; alia non item Sic virtus Solis vitalis arceri nō potest: æstus eius potest, vt fit in cellis subterraneis, quibus calefactio & radius solaris à vasis vinariis arcetur, etiamsi virtus vitalis & occulta Solis in vino efficacia arceri nequeat. Sic dormientes, qui teguntur contra radios Lunæ parietib. vel fenestris possūt à se arcere periculū, etiamsi virtus illa, qua luna vel æstus marinos, vel humores in corporibus ciet, arceri non potest. Nam per nubes & aerem purum, & tam nubilo, quam sereno cœlo hanc suam vim exercet, sicut neq; terræ densitas & opacitas occultæ virtuti siderum in generatione Metallorum officere aut resistere potest.

Porro sidera in quibusdam corporibus per se sunt efficacia, seu *immediate*, vt cum Luna ciet fluxus & refluxus maris: *In quibusdam vero mediate*, vel per aerem interiectum, vel per aliud corpus, quod afficitur; vt cum aer calefit, qui calefactus postea calefacit corpora, cum Eclipses aerem veneno, vt putant, inficiunt, qui postea inficit corpora. ***Actio alia mediata, alia immediata.***

Secundo contactus hic virtualis est in omnibus corporibus, in quibus est Sympathia & Antipathia, vt cum Magnes ex interuallo trahit ferrum. Ad quod Genus etiam referri possunt contagia: Vua vbi liquorem conspecta ducit ab vua.

Ad extremum ignis exercet suam virtutem vtroque modo, & contactu corporali, & virtute seu virtuali. Cum aqua calefit, corporalem contactū nominare non possum, cum aqua non sit contigua igni, sed lebeti, & lebes igni sit contiguus. Præterea aqua ab igni contactu corporali calefieri non potest, ita vt salua maneat aquæ substantia. Calefit igitur lebes contactu corporali; Aqua vero virtuali. Sic quidam sensus sunt efficaces contactu corporali, vt gustus, tactus: quidam virtuali, vt visus, auditus.

Vsus.

Quæritur, an ignis percipi possit tactu?

Qui-

Quidam affirmant (vt Phil. Melancht. in Physic.) quidam negant.

Resp. Distingue inter Contactum corporalem & virtualem. Qui vult ignē percipi tactu, non intelligit corporalē contactum, qui subiectum destruit seu consumit, sed virtualem, vt cum corpus remotum ab igni calefit per aerem. Vult igitur significare aerem calefieri ab igni per contactum σωματικὸν, sed corpus tertium, quod per aerē calefactum incalescit, ex cōtactu ignis virtuali incalescere.

ὑπόμνημα.

Inter Agens & Patiens si medium intercedat, hoc tale esse oportet, vt virtutē agentis impedire, intercipere aut anteuertere nequeat. Aliud Medium inter Agens & Patiens est conferens, aliud Impediens. *Distinctio medii.*

Ex Zabarell. in 8. Physic.

Contactus { Proprius seu verus Corporum tantum. Anima igitur non est contigua corpori, quia non quanta, sed simul est cum corpore. / Large acceptus, etiam Incorporeorum.

Explicatio.

Si cōtactus largiter sumatur pro eo, quod est simul esse, dici potest anima esse contigua corpori & forma materiæ, cui inhæret.

Contangere pro contingere Zabarellæ est, quod obseruabis, at non imitaberis. Latini enim dicunt contingere metam, non contangere.

CONTAGIVM.

Contagium & Contagio à verbo Tago, vnde & tagax pro furunculo, *μέσα* sunt Agellio, etsi nunc fere in malam partem accipiuntur, vt virus, venenum, vt cum dicuntur contagia morborum, vitiorum. Virgil. *Nec mala;* id est, noxia, *vicini pecoris contagia lædent.*

Cicero interdum accipit, pro societate, qua aliquid attrahitur, vt cum dicit: Animus seuocatus à societate & contagione corporis: Et: quibus esset minima cum corpore contagio. Tuscul. 1. Et: Ad quos conscientiæ contagio pertinebat, hoc est, qui eius conscij erant.

In Doctrina de morbis corporis accipitur proprie & improprie.

Proprie pro affectione certorum morborum, qua se possunt ab vno corpore ad aliud propagare. Ita igitur contagio est Qualitas.

Improprie 1. pro seminario contagionis, quod in aere sparsum volitat, vel vestibus, aliisque rebus adhærescit. Ita est substantia euolans è morbido corpore.

2. Pro ipsa morbi κοινωνίᾳ, id est, communicatione seu transitione, seu diffusione ab vno corpore ad aliud. Ita est sub genere Motus.

3. Pro morbo contagioso, id est, qui ex contactu seu contagio contrahitur. Hæc significatio maxime impropria est. Vide Goclenij iunioris libel. 1. de peste. Th. Erast. item, & L. Septalium in Problem. Arist.

Contagio ex { Contiguitate. Vuaque conspecta liuorem ducit ab vua. / Interuallo. Cicero. Quæ potest contagio ex infinito pene interuallo pertinere ad Lunam, vel potius ad terram. Item: Nemo inuentus est, qui non contagionem aspectus illius fugeret.

CONTINERI.

Continetur aliquid, seu continere dicitur aliquid aliud { Simpliciter, formaliter, id est, ita vt quod continet, sit subiectum. | Quodammodo vel virtualiter (Ratione effectuum) sicut causa suum effectum, vel per significationem.

is magis propriè. Aliquid continere aliud virtualiter dupliciter intelligi potest, ait Caietan. Vno modo sicut causa virtute sua continet effectum.

Hic impropriùs fere. Altero, sicut Effectus continet virtutem causæ hanc participando. Sic effectus quilibet continet DEVM. Sed ab aliis continere virtualiter non tribuitur Effectui, sed causæ tantum. Itaque Caietanus subiungit hanc distinctionem.

Alij sic: Modus Continendi { Essentialiter: Hoc etiam Scotus dicit Vnitiue. | Virtualiter, vel participatiue. (vt effectus in se causam continet.) | Ratione prædicationis.

Axiomata.

Prædicata maxime vniuersalia ambitu suæ prædicationis continent omnia particularia.

Causæ maxime Vniuersales ambitu suæ virtutis continent omnia effecta.

Caietani effatum.

Nullus conceptus potest produci in Intellectu nostro, qui non contineatur essentialiter vel virtualiter in obiecto relucente in phantasmate.

Quærunt Scholastici: An Sacramenta contineant gratiam formaliter, an virtualiter? An in sermone disciplinæ audibili contineatur intentio animi? Respondent, Inesse quodammodo, id est, causaliter. Cur non formaliter? Quia intentio animi est cognitio seu sententia inhærens potentiæ γνωστικῇ, (cognoscenti) quam perficit. At sermo est res extranea. Ergo subiectum nequit esse intentionis.

An Formæ & Qualitates Inferiorum contineantur à superioribus? Resp. Formæ inferiorum corporum in virtute cœlestium corporum continentur. Pic. in l. 3. aduersus Astrologos. Si substantia cœli vt prima corporis omne corpus perfectione & virtute continet, necessario eius propria qualitas omnem corpoream qualitatem virtute & perfectione continebit. Idem. *Calor cœlestis cum causis proximis omnes corporũ qualitates gign. & vegetat.*

Continetur aliquid in vel sub aliquo { Realiter, vt Corpus Christi in Cœlo, sede Diuina Maiestatis. Tul. | Repræsentatiue, vt signatum in signo, vt Corpus Domini in Sacramento.

Tul. Huc pertinet quod contineri sub aliquo dicitur esse, habere locum sub aliquo: Vt Corpus Christi incipit habere nouum locum sub hostia, nec tamen cœlum deserit, de Bielis sententia.

Contineri à parte aliqua spatij est aut referri relatione contenti ad continens: aut quodammodo seu extrinsecus affici & quasi informari hac aut illa spatij capedine.

Conti-

Continere aliquid per { Vnitionem & dominatum. / Receptionem.

Quæritur, vtrum Anima corpus contineat, An contra? Resp. Anima continet corpus vniendo & imperando: facit enim corpus sibi obediēs: At corpus continet animam, scilicet recipiendo.

Descriptio καὶ ἀρειν καὶ θέσιν. Continentia Vnitiua non est eorum, quæ omnino sunt idem, nec est eorum, quæ manent distincta ea distinctione, qua fuerunt distincta ante vnionem: Sed est eorum, quæ sunt vnum realiter, seu idem identitate reali, distincta tamen formaliter.

Huiusmodi contenta sunt in duplici differentia.

Quædam sunt de natura continentis, vt quæ hoc superiora sunt. Sic de huius albedinis essentia sunt albedo, color, qualitas sensibilis. Quædam sunt quasi passiones continentis, nec aliæ res sunt ab hoc. Sic Ens cōtinet quædam πάθη, quæ non sunt res aliæ ab ipso, id est, Ens continet vnitiue rationes, Vnius, Veri, Boni, ita vt distinguatur tamen à se inuicem formaliter Vnum, Verum, Bonum, & ab his eodem modo. Sic Scoto Anima continet Potentias, Intellectum & Voluntatem, Vnitiue, etsi formaliter seu formalitate reali & quidditatiue sint distinctæ. Vid. Dionys. de Diuin. nom. 5. cap. & Scot. l. 2. d. 15.

Potentiæ, quæ sunt principia operationum, continentur vnitiue in essentia. August. Mens meminit sui, quia meminit eius, quod idem est cum ipsa, non tamen formaliter.

Contineri sub aliquo { Natura & Essentia. Sic continetur Socrates sub Homine. / Prædicatione tantum. Sic Diuinæ Personæ continentur sub Deo. Non enim habent Naturas & Essentias particulares sub essentia diuina contentas.

In bona Consequentia non potest esse antecedens verum, & consequens falsum: quia sicut ex possibili non sequitur impossibile, ita nec ex vero falsum. Ratio: Quia consequens virtute continetur in antecedente. Impossibile autem est, vt possibile virtute contineat impossibile, cum possibile respiciat actum, & non possit respicere impossibilem actum, quia ad impossibile non est potentia: & eadem ratione illud non esset verum, cum de ratione veri sit, vt nihil falsum contineat. Suarez in Metaph. indic. locupl.

Distinct. Zabarell. 1. Phys.

Continere & Contineri dicuntur proprie vel improprie. Proprie de illis, quæ sunt coordinata, & quorum vnum de altero prædicatur, vt Genus de Specie, Species de Indiuiduo. Genus enim proprie Speciem continet, & Species Indiuiduum, vt amplius continet arctius.

Improprie etiam de iis, quæ coordinata non sunt, & quorum alterum de altero non prædicatur: vnde possunt conuenire rebus contentis sub diuersis Categoriis, cum volumus significare vnam rem ad plura extendi seu pluribus conuenire, quam alteram. Sic dicimus Color continet animam, quia in pluribus est color, quam anima. Cum enim ita loquimur, non consi-

deramus colorem & animam absolute seu secundum se, sed respicimus ea, in quibus sunt, nempe vtriusque concretum, coloratum & animatum. Id enim cui conuenit, color continet sub se illud, cui conuenit anima, & prædicatur de eo. Nam omne animatum est coloratum, at non omne coloratum est animatũ. Ita impar & par continent calidum & frigidũ, quamuis non sint in eadẽ coordinatione, sed in diuersis Syzygiis seu Prædicamentis. Respicimus enim res, quibus hæc conueniũt. Impar & par conueniunt enti & corruptibili & incorruptibili, calidum & frigidum tantum corruptibili seu alterabili.

Zabarel.

Quid principia magis

Principia Vniuersaliora (quæ plurium principia sunt) in causando continent alia principia minus vniuersalia (quæ pauciorum principia sunt) quia effectus illorum continent effectum istorum: vt vniuersale in prædicando continet minus vniuersale (animal hominem.)

& minus vniuersalia?

Omnis res, quæ cognoscitur per aliam, in ea continetur *vel Formaliter*, id est quoad conceptum aliquem vtrique communem; *vel virtute & eminenter*, *vel participatiue*. Tertio modo Deus continetur in Creaturis. Ergo DEVS cognoscitur per Creaturas. Primo modo continetur Angelus in substantia corporea, nempe quod attinet ad conceptum Substantiæ vt Generis summi. Ergo cognoscitur etiam per corpoream substantiam. Secundo continentur vitales operationes in anima, vt in principio seu eo, à quo oriri possunt. Ergo illæ per animam cognoscuntur.

CONTINGENS,

ἐνδεχόμενον.

1. Propria Significatio:
   - Πεφυκὸς vel πεφυκότως, habile propter materiam vel formam, seu ὡρισμένον φύσει, id est, determinatũ natura seu naturali potentia
     - Estq; vel
       - Κατὰ φύσιν, secundũ naturã, plerũq; ἐπὶ τὸ πολὺ, vt: cõtingit fœtũ in caput nasci. — Hoc est vtile Demonstrationi. Ioh.G. Et reducũtur huc quæ fiunt κατὰ τέχνην secũdum artem.
       - Παρὰ φύσιν, prẹter naturã. Raro seu infrequẽter σπανίως κατὰ τύχην, vt: cõtingit fœtũ in caput nõ nasci, aut bicipitẽ nasci. — Hoc nulli vsui est Demonstrationi. Ioh.G.

Contingens, quod potest fieri & potest non fieri. Itaq; non necessariũ est

   - Ἀόριστον φύσει, indefinitum natura; non determinatum causis naturalib. incertum: Non astrictum aliqua causæ necessitate. Pro re nata, ex æquo, ὁπότερ' ἔτυχεν, indifferens ad vtrũq; oppositorum: Quod non magis hac, quam non hac euenit causa, vt: Contingens est, vt Philosophus sit gratiosus vel non apud principes. — Nec hoc ad Demonstrationẽ quicquam.

Con

Contingentia Entis
- Incomplexi
  - Interior, ab agente libero.
  - Exterior ab impedimentis externis profecta.
- Complexi, id est propositionis.

Contingentia
- ἐπιστητὰ, quæ cadunt sub Scientiam, πεφυκότα [a], quæ vt plurimum causis iisdem eueniunt.
- Aliena à scientia, Indefinita, quæ pro re nata eueniunt, quorum causæ sunt per accidens, vel fortuitæ. Vid. Schegk. l. 1. prior. Analyt. p. 184.

[a] Sic dicta quia in iis principium est Natura propter quã contrario potest permutari.

Contingentia
- Præsentia
- Præterita

  } Simpliciter & Definite vera.
- Futura, μέλλοντα, quæ incerta sunt, vera aut falsa indefinite, quorum euentus potest impediri.

Hæc si plerumque fiunt, eorum Scientia est Secundaria, vt: Petrus morietur morte violenta.

Futura ἐσόμενα ad Necessaria reuoco. Improprie enim dicuntur Contingentia.

Canon:

Τῶν ἐσομένων Definita Veritas est, τῶν μελλόντων contra non est. τῶν ἐσομένων, vt cras Cœlum mouebitur: τῶν μελλόντων, vt cras pluet. Nam quæ nullam habent Determinationem in sua causa, ea non possunt enuntiari fore aut non fore, per propositionem definite veram, aut definite falsam.

Futura contingentia nullam habent determinationem in sua causa. Ergo non possunt, &c.

At illa, quæ habent causam determinatam, possunt affirmari fore, quia iam habent aliquod Esse in causa. Cœlum sua natura, vt Causa est determinatum, vt cras moueatur. Ergo vere affirmo, crastino die fore motum cœli. Antequam habet res esse in se, non potest dici fore, nisi ratione alicuius Esse, quod habet in sua causa.

Quæ fiunt semper iisdem causis, etsi tardius fiant, non sunt dicendi effectus contingentes & fortuiti, sed necessarii, vt Eclipses.

Atque hoc est Contingens oppositum Necessario, id est, includens Negationem Necessarii.

Secunda significatio quodam modo Impropria est: Cum quicquid ex necessitate est, dicitur id ipsum contingere etiam esse. Ita contingens necessarium est, quod Consequens est necessarii, id est, ad Necessarium consequitur. Schegk. in prior. anal. c. 3. *2. Significatio.*

In Logicis argumentum est Contingens, vel Propositio.

Argumentum Contingens Scholasticis est, quod cõtingit verum esse seu probare. Aristoteles vocat ἐνδεχόμενον πιθανὸν, quod cõtingit esse idoneum ad faciendam fidem. Vtendum enim nobis hic τῇ παραφράσει. 1. Rhet. c. 2. ἔστω δ' ἡ

ῥητορικὴ δύναμις περὶ ἑκάστου τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν, Id est, sit autem oratoria facultas in quaq; re videndi, quod contingit esse idoneum ad faciendam fidem.

Propositio contingens est, quæ contingenter vera est & mutabiliter. Itaq; dubiæ veritatis, vt Fortes creantur fortibus.

Modi, quo Contingens aliquid dicitur, tres sunt: Vnus, quo dicitur quid euenire plerunque seu vt plurimum: Alter, quo pro re nata: (ὁπότερ' ἔτυχεν) Tertius, quo raro, vt fortuita. Primi Modi contingentia per se causas habent, & sunt ἐπιστητά, cum sint eorum rationes vniuersales, vt necessariorum, quibus sunt vicina. Secundi & Tertii modi contingentia non habent causas necessarias, sed accidentarias. Itaq; non sunt ἐπιστητά. Horum (secundi & tertii modi) causæ dicuntur indefinitæ, quia effecta possunt efficere, vel non efficere, ita vt incerta sint. Ac Aliæ sunt liberæ; aliæ fortuitæ & casuales.

Ex his decidi potest quæstio: An Astrologia sit Scientia? Si plerumque saltem essent vera, quæ prædicunt Astrologi, dicerem Astrologiam Scientiam. Si ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, id est, plerumque sunt falsa: aut si sunt ὡς ὁπότερ' ἔτυχεν, id est, pro re nata falsa, quę prędicunt, Scientia non est. Quod plerunque Sole versante in Leone sint magni calores, eius Scientia est. (etsi Veritas hic non sit ἀκριβεστάτη, vt in rebus abiunctis à materia) Sed quod hic vel ille dies sit futurus serenus aut pluuius, id non ca-

Dicitur τὸ ὁπότερ' ἔτυχεν, & τὸ ὁπότερον ἔτυχεν, & τὸ ὁποτέρως ἔτυχεν, quod æque fieri ac non fieri potest.

dit sub Scientiam, cum sit è numero contingentium ὁποτέρως τυχόντων, id est, indefinitorum.

Hic quæritur, An omnia raro seu infrequenter contingentia sint fortuita vel casualia?

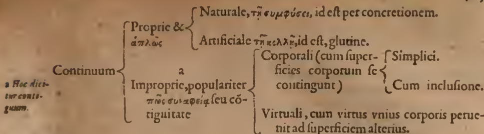
Resp. Negate. Nam Eclipses raro fiunt, nec tamen sunt fortuitæ, fiunt enim à naturalibus per se caussis. Tò Raro igitur in Tertio modo contingentium non ad tempus, sed ad Causas, quibus fiunt, referendum, vt monet Schegk. in lib. Peri hermen.

2. An Præsentia & Præterita possint esse contingentia? R. Sunt contingentia, quia non sunt absolute necessaria. Sunt etiam necessaria, quia omne quod est, quando est, necesse est ipsum esse. Et quod factum est, non potest fieri infectum: Ita contingens effectum dicendum fuerit, quod antequam fiat, fieri potest & non fieri esse, & non esse, quia à causa simpliciter necessaria non est. Altæ harum sententiarum stirpes sunt in multorum animis.

CONTINVVM, συνεχές, CONTINENS, *Contiguum, Contingentia, Continuitas.*

Continui, & eorum, quæ huic cognata sunt, explicatio, & Philosophiæ, inprimisque Physicæ ac Matheseos & Theologiæ Iurisprudentiæque studioso vtilis est. Philosophica igitur consideratio princeps esto.

Con-

Quia συνέχεια. Continuũ quatenus continuum, est vnum.

Continuitas est q. affectio immediate vnitatem consequens. Scal. ex. 5. s. 7.

Hinc necessario concluditur contra Polytopistas: Quod continuum est, non potest esse in pluribus Vbi. Vnum Corpus est continuum. Ergo vnum corpus idemque non potest esse in pluribus Vbi. Continuum est, quorum vltima sunt simul. Arist. Ac est in iis tantum, quorum natura talis est, vt si se coniungant, vnum fieri possint.

Opponitur et Separatum.

Itaque Continuum fieri ex contactu, recte dici videtur.

Continuantur non solum corpora, sed & accidentia, vt vnum fiant, cum in vno puncto extrema coniunguntur. Id est, continuum vnit corpora & Magnitudines. *Non enim possunt esse duo corpora in vno loco, nisi coalescant & vnum fiant*, id est, desinant esse duo. Ita Symphysis (concretio) facit συνεχὲς (continuum) fieri, cum termini, quibus se duo corpora contingunt, id est, superficies cõtiguæ horum, vnum fiunt, vt ramus insitus trunco arboris fit συνεχὲς per Symphysin, & vnum corpus cum trũco, qui ante hanc concretionem tantum fuit contiguus vel dissitus.

Axioma.

Itaque continuum tollit dualitatem, συνεχὲς αἱρεῖ δυάδα.

Superficies & accidentia duo possunt esse in vno loco.

Contigua sunt, ὧν τὰ ἄκρα ἅμα, non ἕν, quorum extrema, id est, vltimæ superficies non sunt vnum, sed simul tantũ, id est, vno in loco. Itaque hic manent duo corpora, vt cum tabulæ imponitur tabula, fiunt contiguæ superficies illæ, quibus iunguntur, sed vt superficies duæ manent, sic etiam duo corpora. Possunt enim vere corporum superficies iungi sic, vt nihil sit medium, quia natura non fecit dimensionum penetrationem, & vacuum ab vniuerso excluditur.

Porro quod contiguum est, tantum vna parte superficiei est contiguum. Aristotelis τὸ πᾶν (seu hic mundi globus, seu rerum vniuersitas) est συνεχές. Sed hic vocabulo continui vtitur populariter & ἀκυροτέρως pro Contiguo, cum Sphæræ cœlestes illi diuersæ sint, & motus etiam diuersos habeant; corpora etiam Elementorum sint peculiaria. Diuersa autem corpora contactu iunguntur, quandiu numero diuersa manent, non continuatione, quę vnitionis est efficiens. Itaque Philosophus non simpliciter, sed a πῶς συνεχὲς τὸ πᾶν (quod Plinius Omne naturæ vocat) esse scribit. Aristotelem mihi videtur imitatus esse ICtus. Nam l. 31. ff. de seru. rust. præd. continua prædia dicuntur, quæ sunt contigua & vicina, id est, quæ se inuicem contingunt.

a Ita dictũ improprie tēperatur.

Contiguis opponuntur separata seu seiuncta & dissita.

Corollaria.

Corpus igitur corpori contiguum est: At continuum seu continens esse nequit. Cum totæ superficies sese contingunt, inclusio ea est, & continet vnum alterum, neque est contactus simplex.

Continuitas naturæ est, vel artis. Continuũ quod fit naturaliter per σύμφυσιν, id est, concretionem, est continuum magis proprie dictum.

In cæteris, quæ non per concretionem vniuntur, vt fiant continua, sed per artem, cohærentia potius esse videtur, quam quæ proprie continuitas appellatur. Artis autem ope, quæ externa est, continua sunt seu cohærent, quæ compage aut glutinatione iunguntur & aptantur vt cohæreant. Atque hoc modo continuari vtrinque possunt, quæ non sunt natura talia, vt vnum fieri possint, neq; habent δύναμιν φυσικὴν mutuam: vt os cum ligno iunctum glutinatione fit numero vnum corpus seu συνεχὲς per artem, sed manent specie diuersa corpora. In contiguitate manent duæ superficies, neq; fiunt vnum aut concrescunt, superficierum quasi interstitio confluentę, neque concrescere omnino possunt, sed in concretione duæ superficies coeunt in vnum.

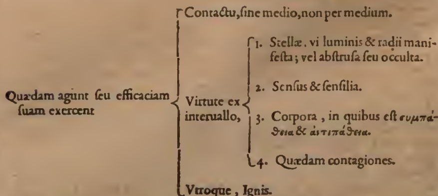
Vsus.

Ex his conciliantur Aristoteles & Scaliger, qui exer. 9. Mundi (inquit) partes non *continuitate*, *sed coaptatione* vnum sunt. Sed paulo post aliam etiam distinctionem seu temperationem assert, nempe hanc: Inferiora hæc cum Superioribus (elementaria cum cœlestibus) continuata sunt non propter formæ *vnitatem*, non propter quantitatis *vnionem*, sed propter superiorum efficientiam, & inferiorum receptionem.

Itaque Continuatorum alia sunt continuata ἁπλῶς, alia κατά τι.

Contingentia Barbarum interdum accipitur pro contactu.

In Mathesi Angulus Contingentiæ est Angulus Contactus, cui opponitur angulus sectionis: vt angulus contingentiæ, ait Geometra, infinitis angulis contingentiæ maior est.

Explicatio per exempla.

Terra fouet & educit semina, aqua humectat τῇ συναφείᾳ. Magnes trahit ferrum ex interuallo, succinum allicit paleas, cum frictione calorem concipit; virtute seu (vt loquuntur) virtuali contactu. In certo genere lippitudinis afficiuntur oculi eorum, qui lippum intuentur, & in febribus pestilentibus & phthisi ii, qui in iisdẽ habitant conclauibus. Ignis calefacit & virtute ex interuallo, (sine contactu proprie dicto) & contactu seu συναφείᾳ. Nam ignis in lebete & lebetem & per hunc aquam calefacit. Sunt enim contigua, ignis lebeti, & lebes aquæ, & superficies, qua se contingunt, simul sunt, id

est vno

est vno in loco; sed non etiam ignis & aqua se cõtingunt seu simul sunt superficieb. suis, neq; corporali contactu ignis aquam calefacere potest, vt corpus seu substantia ignis maneat: Etsi aliqui sic loquuntur, vt aquam in lebete igni dicant tangi per intermedium, impropriè saltem, si non absurde. Si enim contactus est corporum, nihil est medium: vt contactus per medium appellatio contrarium habeat in adiecto, sicut Dialecticus nominat. Neque forte distinctionem talem facere licet: Contactum corporalem alium fieri sine medio; alium cum medio: cum, qui sine medio non fit, corporalis esse desinat, & virtualis sit atq; appelletur. Aeris ab igne calefacto est ex contactu corporali, sed corpus tertiũ, quod ex aere per ignem calefacto incalescit, calefit ex contactu ignis virtuali.

Sensuum organa percipiunt res obiectas ex interuallo, vt exerceant actionem suam sensus inter se, & quæ his percipiuntur, viriute (non contactu seu συναφεία, sed contactu virtuali.) Itaque

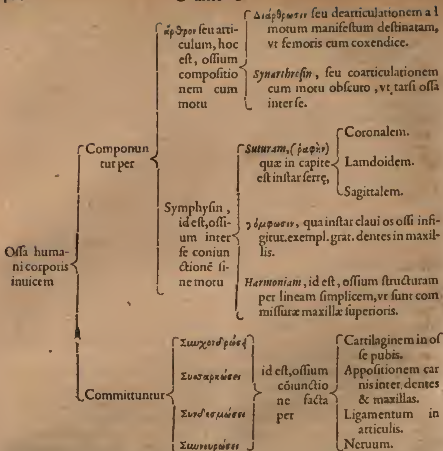
Τὸ κινοῦν (mouens) & τὸ κινούμενον (motum) oportet esse ἅμα (simul,) vt vel { Superficies se contingant. | Vnius virtus ad superficiem alterius, atque ita in corpus alterius perueniat manifeste vel occulte. }

Contactus Mathematicus accipitur dupliciter, ꝓpriè, & impropriè. Propriè, vt sit ἀΰλων, materiæ & corporis sit expertium & fiat ẽt in puncto, sicut globus, attingit globum. Impropriè, vt sit idẽ quod corporalis, qui non est virtualis seu virtutis, seu qualitatis efficacis. Sic accipit Melanch. in Phys. l. 2. quia corpora contingunt se per superficies, & duorum corporum extremæ superficies simul sunt in vno loco (quietiam Mathematicis rebus tribuitur, nõ tantum Physicis.)

Ab his longo interuallo discernenda est Spiritualis coniunctio & quasi incorporatio & *Insitio*, qua vi Spiritus S. Christo agglutinamur, per quam ei insiti quasi succi vni⁹ participes sumus, & inter nos, qui mẽbra Christi vt capitis sumus, vnius corporis mystici membra reddimur. Hic non fit Personarum mixtio.

Continens ponitur pro Continuus, vt febris continens, id est, quæ est sine remissione, apud Medicos: Continens oratio apud Cicer. 1. Tusc. pro continuata: Continens Terra apud Geographos, quæ nullo mari aut fluuio circumluitur. Ex continenti, & ex Interuallo, item in continenti & post interuallum opponuntur. l. 31. §. cum igitur. ff. de vi. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. Quar. rer. act.

Quædam mediæ naturæ esse videntur, vt neq; simpliciter contigua, neq; simpliciter continua sint. Talem de sententia Roald. Columb. l. 1. de ossib. compositionem ossa postularunt, vt neq; omnino disiuncta ac dissoluta, neque prorsus continua essent modo venarum, vt male Aristoteles putauit 3. de natur. animal. cap. 7. contigua igitur ossa coniunctaque esse oportuit, vt super aliquo quiescente moueri possent, tametsi ossium vnio, quæ ob motum præcipue facta est, ob transpirationem etiam transitumq; corporum facta fuerit, vt futuræ in caluaria, ac demum ob partium diuersitatem, vbi dura mollibus committuntur. Idem paulo inferius. Si diligentius structuram ossium consideremus, alia profecto videbimus ita coalescere, vt connata prorsus videantur (hæc est σύμφυσις) alia coniuncta & colligata rectius appellari.

Continuum etiam ab Aristotele ponitur pro perseuerante. Phys. 8. t. 47. Continua mutatio, id est, perpetua.

Continuans primo est perpetuans, non interrumpens, non intermittens, vt continuans studia, opus, potationem.

Secundo est à quo fit partium coniunctio, seu quod coniungit partes alias disiunctas. Ita in Physicis dicitur, in mistis corporibus esse, præter aqueum humidum simile nutrienti, humidum continuans simile oleo. Continuans ita corporis partes coniungit, vt si absque eo essent, & ita penitus essent siccæ, omnes essent disiunctæ. De hoc est axioma Zabar. Nullum corpus ita durum & exsiccatum est, vt non habeat aliquid humidi, (quod coniungat partes inter se.) Hoc Alb. Magno vocatur Humidum continuatiuũ. de an. l. 20. t. 1. c. 9. vbi sic ait distingués: Humidum continuatiuum est corporis vt recipit quantitatem & figuram. Humidum Mollificatiuum est corporis, vt est receptiuum formarum sensibilium, quę sine hoc non recipiuntur. Humidum nutritiuum est animati, vt est animatũ; quia est ad nutrimentum, augmentũ & instaurationem deperditi, quæ sunt primæ operationes animati corporis: & omnia hæc tria humida continuantur ad vnum, quod est Cor.

Conti-

Continuatio igitur hic nihil aliud est, quam partium coniunctio.

Continuitas vera est & absoluta, vel impropria. Vera per partium coniunctionem & compactionem. Vnde continuum verum, συμφυὲς, consitum & compactum dicitur. Impropria per solum contactum fit.

De vera Continuitate axioma est Zabarellæ: Continuitas coporum consistit in continuatione partium secundum quantitatem: harum enim coniunctio in communi termino est ratio continuitatis, non autem continuatio formæ cum materia, quæ partes essentiales sunt. l. 8. Physic. text. 30.

Continuitas συνέχεια
- Spiritualis, spiritalis, Impartibilis. Arist. l. 2. de Anim. Hæc conuenit Naturæ spirituali, vt animæ nostræ: animæ continuitas est impartibilis.
- Corporalis: Hæc conuenit corpori nostro.

Spiritalis nostra natura continuitate spiritali & impartibili ibi est, vbi est totum corpus, & singulæ eius partes.

Corporalis eodē loco est tota: Partes vero illius non secundum totum suum, sed secundum θέσιν ipsarum, vt Modus est corporum.

Continuitati opponitur Discontinuitas, hoc est, disiunctio continui, quæ dolorem facit. Exempli causa: Forte acetum, id est, valde acre mordicationem facit (vnde acetum mordax dicitur) tanquam internam, vt sit dolorifica. Hic fit solutio continuitatis.

CONTRA NATVRAM.

Primo quod contra Naturam est, accipitur pro eo quod est, vel oppugnat & lædit, vel destruit & expugnat naturam: quod inimicum & contrarium est naturæ: quod distrahit rem à naturali constitutione & ad interitum ducit, quod est naturæ seu φύσεως ἐκςατικὸν ἢ φθαρτικόν. Ac pro eo Aristoteles sæpe vsurpat, παρὰ φύσιν, præter naturam.

Opponitur ei interdum & secundum naturam, & supra Naturam: Interdum secundum Naturam tantum.

Estq; ἀντὶ φύσεως seu Antiphysicum ex parte, vel omnino absoluteque.

Zabar. l. de motu ignis in orb. c. 5. Contra naturam dicitur, quod est inimicū naturæ, proindeq; ne est cum repugnantia patientis. Arist. l. 2. de Cœl. Quod est præter naturam, est posterius naturali, & est quidam exitus & remotio à statu naturali, id est, contra naturam. Nihil præter naturam est perpetuum, id est, contrarium naturali, vt Violentum.

Contra naturam esse dicitur quod oppugnat & lædit naturam
- Extreme
- Mediocriter

vt Violentum.

Locus aeris est igni præter seu contra naturam Mediocriter.

Vitium est contra naturam Virtutis, id est, aduersum virtuti. Vacuum est contra naturam, id est, refugit vel horret natura vacuum, inane repugnat Naturæ.

Penetratio Dimensionum corporis est contra naturā, id est, natura abhorret à penetratione, pugnat cū Naturę ordine vsitato. Contra naturam corporis est κατ' οὐσίαν esse in multis locis, id est, repugnat naturæ corporis.

Nulla natura est contra naturam Dei, id est, Dei naturæ contraria, qua natura, sed vitium: quia quod malum est,

contrarium est bono: quis autem neget Deum esse summe bonum? Vitium igitur contrarium est Deo tanquam malum Bono. Aug. Tom. 8. & 5.12.l. de ciuit.Dei.c.3.

Resuscitatio mortuorum non est contra naturam, sed supra naturam, seu supra facultatem ac conditionem naturæ. Non est contra Naturam, vt resurgat corpus. August. Tom. 4.l.vn. 21. sententiarum sententia 6.

Miraculum voco, quicquid arduum aut insolitum supra spem vel facultatem mirantis apparet. Aug. Tom.6.lib.vno de vtilit. credendi ad Honorat.

Non est contra naturam corporis grauis ex graui fieri leue, id est, non oppugnat naturam corporis seu naturam corporis non tollit seu mutat.

Non est contra naturam corporis aliena virtute aut propria sustentari & moueri super aquas, id est, non repugnat naturæ corporis, non adimit naturam corpori.

Contra naturã corporis Christi est, id est, est ἐκςατικὸν φύσεως seu destruit naturam corporis Christi, hoc etiam in vnione cum λόγῳ & in Gloria sua retinere localitatem suam, & tamen id simul multis locis esse Substantialiter præsens.

Multiplicatio panum & conuersio aquæ in vinum miraculosa Christi, non est contra Naturam, sed supra facultatem seu vim naturæ, non facit naturam deteriorem, sed perficit.

Secundo Augustino illud est contra Naturam, quod Deus facere non potest, & quod rationalis Creatura agit vitiose: quia est contra Bonum, cuiusmodi natura per se est. Distinguitq; inter contra Naturam esse vel facere, Ratione Dei, & Ratione nostræ notitiæ seu nostri captus: & inter legem seu rationem inferioris & summæ naturæ. Lib. 26. cont. Faust. Manich. contra (seu παρὰ) naturam esse dicitur humano more, quod est contra vsum naturæ mortalibus notum. Ad Rom. 11. Si tu ex naturali excisus es oleastro & contra naturam (in Græco est παρὰ φύσιν) insertus es in bonam oliuam, ait Apost. dicens Id esse contra Naturam, quod est contra consuetudinem naturæ, qua notitia humana comprehendit, vt oleaster insitus in olea non oleastri baccas, sed oliuæ pinguedinem ferat: Deus autem creator & conditor omnium naturarũ nihil contra naturam facit. Id enim erit cuiq; naturale, quod ille fecerit (proprie) à quo omnis modus, numerus, ordo naturæ. Sed nec ipse homo contra naturam quicquam facit, nisi cum peccat, qui tamen supplicio redigitur ad naturam. (Id est, ad naturæ ordinem.) Ad naturalem quippe iustitiæ ordinem pertinet, vt aut peccata non fiant, aut impunita esse non valeant. Vtrumlibet horum fit, naturalis ordo seruatur, si non ab anima, certe à Deo. Et paulo post: contra Naturam non incongrue dicimus aliquid Deum facere, quod facit contra id, quod nouimus in natura. Hanc enim etiam appellamus naturam cognitum nobis cursum solitum naturæ, contra quem Deus cum aliquid facit, magnalia & mirabilia nominantur. Contra illam vero summam naturæ legem à notitia remotam, siue impiorum, siue adhuc infirmorum, tam Deus nullo modo facit, quam contra se ipsum non facit. Sententia 283, ex August. (Tom.4.) sic habet: Naturarum conditor Deus nihil in miraculis contra Naturam facit. Nobis videntur contra naturam insolita (nobis, inquam,) quibus aliter naturæ cursus innotuit, non autem Deo, cum hoc est natura, quod fecerit.

Iureconsl. etiam Monstrosum (insigniter) vocat Naturam, cum dicit non esse Filium, qui contra formam humani Generis nascatur, leg. non sunt Liber. ff. de stat. hom.

Aliud

Aliud eſt agere Contra Voluntatem, aliud præter Voluntatem: vt Effrenati impetus & refractariæ voluntates nõ agunt *præter voluntatem* DEI, etiam cum maxime feruntur *contra eam*, ſed *intra* προνοίας ſeu prouidentiæ determinationem, ſepta & cancellos, quãuis minime animaduerſos omnino ſubſiſtunt, *extra* eos non egrediuntur.

CONTRADICTIO,

ἀντίφασις.

In Philoſophia & Logica Ariſtotelis vox Ἀντίφασις, ſeu contradictio dupliciter accipitur. 1. Generaliter, vt contradictio nihil aliud ſit, quam pugna, ſeu oppoſitio, ſeu repugnantia enunciatorum, quorum alia affirmata, alia negata. Ita vſurpant Angelus Politianus, Zachar. Vrſinus, Iacobus Bucherau Pariſinus, Ioach. Perionius, Iohan. Piſcat. Politiani verba in argumento in lib. de Interpret. Nulla omnino eſt affirmatio, cui non aliqua aduerſetur negatio, quod totum contradictio dicitur. Vrſini in quæſt. Organ. Quid eſt oppoſitio ſeu Contradictio? Duæ oppoſitæ, affirmatiua & negatiua, habentes eadem extrema ſine ambiguitate intellecta: vt, Omnis Homo eſt peccator: Nullus Homo eſt peccator. Reliquorum teſtimonia videſis in problem. meorum Logic. parte 2. probl. 22.

2. Altera Vocis Contradict. ſignificatio eſt ſpecialis. Significat enim ſæpe oppoſitionem vniuerſalis affirmatiuæ & particularis negatiuæ: item Vniuerſalis Negatiuæ, & Particularis affirmatiuæ: item duarum ſingularium, quarum vna affirmatiua, altera negatiua, vt: Nulla creatura eſt æterna: Quædam creatura eſt æterna. Cœlum beatorum eſt ſurſum: Cœlum Beatorum non eſt ſurſum. Hæc ſignificatio, qua vſus eſt D. Dauid Pareus, & Melanchth. & Keckerman. in Logic. eſt in Organ. l. 1. c. 2. de Demonſtrat. Ἀντίφασις δὲ ἀντίθεσις, ἧς οὐκ ἔστι μεταξὺ καθ᾽ αὑτήν, contradictio eſt oppoſitio, vt qua nihil quod vere medium ſit reperiri poteſt. & c. 5. de Interp. μία κατάφασις μιᾷ ἀποφάσει ἀντίκειται ἀντιφατικῶς, id eſt, vna affirmatio vni negationi opponitur contradictorie. Generalis vero illa eſt in Organ. 4. de Interpret. ἀντίφασις eſt κατάφασις καὶ ἀπόφασις αἱ ἀντικείμεναι, id eſt, contradictio eſt affirmatio & negatio oppoſitæ ſeu contrariæ, vt vertit Perionius.

Huius ſignificatus vſum Scholæ Rameæ celebrauerunt: quanquam Ramus etiam vſus fuit ſpecialiter, cum inquit, Tanta eſt contradictionis firmitas, vt ne DEO quidem conceſſum ſit vtramque partem veram ſimul efficere. Hic ſpecialem & propriam contradictionem, quæ conſtat ex altera parte generali, ex altera particulari: vel cuius pars vtraque proprium enunciatum eſt, intelligit.

Vſus.

P. Ramus in Logic. l. 2. ait: Contradictio non ſemper diuidit verum & falſum. Vtraque enim falſa eſt: Omnis in vrbe locus Baiis prælucet amœnis, &: Nullus in vrbe locus, &c. Omne animal eſt rationale, & nullum animal eſt rationale.

At alij Logici contradicunt. Contradictio ſemper diuidit verum à falſo: vt ſol eſt ſtella, ſol non eſt ſtella.

Quidam ita argumentatus eſt: Duorum Vniuerſalium ἀντίθεσις ſeu oppoſitio non ſemper diuidit verum à falſo: aliquando efficit vtramque partem falſam.

Duorum Vniuerſalium ἀντίθεσις ſeu oppoſitio eſt contradictio Logica. Ergo quædam contradictio Logica non ſemper diuidit verum à falſo.

Alius contra: Enuntiata, quæ per se medio carent, simul vera vel falsa esse non possunt, sed alterum eorum verum, alterum falsum sit necesse est. Omnia Enuntiata contradicentia per se medio carent. Ergo nulla contradicentia Enuntiata simul vera vel falsa esse possunt, sed vt alterum eorum verum, alterum falsum sit, necesse est. Et: quæ sunt ἐναντίως ἀντικείμενα, non sunt ἀντιφατικῶς ἀντικείμενα seu ἀντιφατικά. Duo Enuntiata vniuersalia opposita sunt ἐναντίως ἀντικείμενα, id est, contraria Aristoteli. Ergo non sunt ἀποφατικῶς ἀντικείμενα, id est, contradicentia seu contradictorie opposita.

Ab vtra parte hic standum? Resp. Facilis hic est conciliatio. Cum enim vocis *Contradictio* vsus sit duplex: priores eam acceperunt in significatu generali; posteriores in speciali, & κατ' ἐξοχήν. De re nihil est dissidii inter illos.

Præterea Contradictio nonnunquam γενικωτάτως, id est, generalissime accipitur, vt etiam in verbo sit singulari. Itaque faciunt *Contradictionem* aliam in verbo, quæ dicitur *Simplicium*, vt bonum non-bonum: aliam in Enuntiatione seu in *orationis complexo*. Vid. 1. edition. Dial. Ram. vbi inquit: Verba sæpe sola quasi affirmantur & negantur, vt artificiosum, minime artificiosum. Quæ contradictio dici potest Topica seu localis, & Aristoteli est ὡς κατάφασις & ἀπόφασις, tanquam affirmatio & negatio.

Vt magis appareat huius explicationis vtilitas, videamus disputationem Piscat. & Scribon. Ramus tradit Contradictionem in Enuntiatis generalibus (hoc est, qua quod vniuersaliter fuit affirmatum, id ipsum vniuersaliter negatur; aut contra.) non semper diuidere verum & falsum: quippe quod vtraque pars falsa esse possit. Scribonius hoc reprehendit, & restringit Contradictionem vniuersalis seu Generalis Enuntiati ad particulare, quod vsus disserendi aliam rationem contradicendi in Enuntiatis generalibus non admittat.

Quid contradictio in Enuntiatis generalibus P. Ramo?

Ioh. Piscator ei contradicit, cum ei Contradictio cum Ramo communis & generalis Enuntiatorum affectio sit eiusdem rei de eadem affirmatio pariter & negatio, & afferri possint satis illustria exempla Contradictionis, qua vniuersali Enuntiato contradicitur vniuersaliter. Insignite bona hæc sunt. Iudæi docebant vniuersaliter. Omnis Caro, quæ iustificatur, iustificatur ex Legis operibus. Paulus his contradicit. Nulla caro iustificabitur ex operibus legis.

Pelagiani vniuersaliter negabant; Infantes habere peccatum originis. Iis vniuersaliter contradicens Augustinus ait, omnes infantes (carnaliter concepti & nati) peccato originis infecti sunt.

CONTRADICENTIA TOPICA.

1. Contradicentia, Græce ἀντιφατικά, sic dicta ex altera parte, sunt opposita quibus velut affirmatur & negatur idem vbique, vt: Deus non-Deus: viuere, non viuere; Necessario non necessario. Dico Velut. Quia non est hic vere porroque affirmatio & negatio, quæ est oratio affirmatiua & negatiua, sed quasi.

Inter ea nullum est interiectum mediũ, vt: Non est medium inter Ens & Non Ens.

Sunt igitur Contradicentia Opposita vt Affirmatio & Negatio. Et affirmatio negatioque alia est λόγου, id est, orationis, quæ ad doctrinam Enuntiati pertinet, estque solius Enuntiati affectio: alia est πράγματος, id est, rei seu simplicium notionum, quæ ad inuentionem attinet, eiusque vnius est.

2. Affirmationis hic symbolum dicitur No-

Nomen vel verbum finitum, ὁριστὸν: Negationis vero nomen vel verbum infinitum, ἀόριστον.

3. Finitum igitur est, quod sine præposita negatione profertur, & definitum ac certum quid significat, vt: Homo, loquitur.

4. Infinitum, quod cum negatione profertur, & aliquid indefinitum significat, vt: Non homo, non loquitur.

5. Contradictio est directa seu explicita, vel obliqua seu implicita.

6 Directa, vbi affirmatur & negatur idem aperte, vt Esse, non esse.

Obliqua, vbi affirmatur & negatur idem implicite, vt: Non esse & miserum esse, Si enim quid miserû est: hoc certe est, cum non Entis non possit esse passio vlla. Hęc vocatur contradictio in Apposito vel Adiecto, vt σιδηρόξυλον. Per appositum enim seu Adiectum fit alterius euersio.

Vsus.

Ex omnibus argumentis nullum fortius & vehementius est, quo magis si non accurate doceri atque institui, certe teneri constringiq; possunt. Aduersarii, quam si ad affirmationis & negationem cogantur, vel in ἀσύστατον deducantur, vt: Mortui sunt, aut non sunt. Si non sunt, esse qui possunt, qui nô sunt? Si mortui non sunt, esse miseri qui possunt, qui non sunt?

A Scholasticis Contradictio dicitur Totaliter Remouens, & nihil post se relinquens. Atque hoc sensu dicitur Contradictio fortissima esse: & nihil ea tamen infirmius est. Fortissima est respectu reliquarum oppositionum, vt Relatiuæ, Aduersæ, &c. caret enim subiecti, quod vocant, medio, cum sit inter Ens & Non ens. Sed nihil ea est infirmius, quia nihil infirmius per se est mendacio seu falso: Contradictio autem est mendacium seu falsum quid. Vide Chrysost. in Iohan. Homil. 28. Itaque DEI potentia non est ad ἀντίφασιν. Inquis fortasse, posset si vellet ἀντιφατικά. Resp. Imo non potest velle: cuius ratio ex Theologiæ adytis sese ostendit nobis: de qua alibi.

CONTRADISTINCTVM.

Contradistincta sunt, quæ ex eodem genere secundum eandem diuisionem mutuo separantur.

Contradistinctæ species dicuntur, quæ ab oppositis differentiis constituuntur, εἴδη ἀντιδιῃρημένα, vt homo & equus.

Dicuntur etiam partes contradistinctæ & propria contradistincta, Gressibile & Volatile. Differentiæ contradistinctæ, vt Sensitiuum & Intellectiuæ, (animalis.)

CONTRAPVNCTVS.

Contrapunctus est compositio Musica, seu harmonica melodia, seu ratio flectendi cantabilis sonos proportionali dimensione & certa temporis mensura. Sic dictus, quasi contra positis vocibus concors concentus arte probatus.

Est Simplex, Floridus, vel Coloratus.

Simplex est, cum singulæ notæ in quacunque cantilinæ parte eiusdem sunt quantitatis, vt, cum choralis, quê vulgo vocant, contra choralê, breuis contra breuem simpliciter ponitur.

Floridus est, cum ad notulas plani cantus diuersarum figurarum diuersæ quantitatis canuntur: Dicitur alio nomine fractus à fracto sonitu.

Coloratus est cum cantilena ex diuersis figuris & notarum quantitatibus constituitur.

CONTRARIA.

Vox contrarij primum vsurpatur generaliter pro iis omnibus, quorum alterû

fit ex altero, aut illi post effectionem alicuius rei succedit. Ita contrariorum quædam sunt positiue opposita, vt sunt calor & frigus, forma hominis & forma embryonis: quædam priuatiue, vt calor & priuatio caloris, forma hominis & priuatio humanæ formæ.

Sic Contraria sunt:
- Per se:
  - Primo: Se Totis contraria: seu *Ratione sui Totius.*
  - Secundario: *Ratione suæ partis contraria*, non se Totis.
- Per accidens: quæ neque ratione sui, neque ratione suarum partium contraria sunt.

Explicatio.

Contraria per se sunt, quorum vtrumq; vel ratione sui totius, vel ratione partis suæ contrarium est alteri.

Contraria per accidens, quorum vtrumque vel alterũ per aliquid sibi adiunctum est contrarium.

Exempla.

Ratione sui totius per se contraria, vt calor & frigus: forma hominis & priuatio formæ hominis: Ratione suæ partis, & ita δευτέρως contraria, calidum & frigidum, ipse homo, & non homo priuatiue sumptus. Sumimus enim hæc, inquit Fonseca, quatenus sunt composita ex subiecto & forma vel formæ priuatione.

Contrar. per accid. vt ignis & aqua ratione caloris & frigoris, forma hominis & embryonis, ipse homo & embryo, ratione priuationis alterius.

Propensio corporis ad bonum sensibile per sensum & appetitum, & propensio Spiritus ad bonum intelligibile per intelligentiam & voluntatem per se & disparatæ sunt: ex accidenti autem & euentu factę sunt contrarię per peccatum. Dauid Paræus.

Eorum, quæ contraria sunt se totis, potest alterum totum expellere, ex eodem subiecto.

Eorum, quæ non sunt contraria se totis, non potest alterum totum alterum è subiecto vllo expellere, quia ipsa subiectũ includunt, nec in subiecto sunt.

Contraria sunt vel Insita vel Extranea.

Axioma.

Vbi vnum Contrariorum esse potest, ibi etiam alterum.. Restringendum hoc ad ἐπίκτητα seu extranea, non intelligendum etiam de συμφύτοις.

CONVERSIO,

μεταβολή.

Doctrina Conuersionum latissime patet, hoc est, diffusa est pene per omnes disciplinas. Itaq; distinctiones cum definitionibus ac descriptionibus, vbi illæ haberi non possunt, studiose sunt considerandæ.

1. Conuersio est Actiua vel Passiua: illa ab agente est, hæc in patiente.
2. Vtraque *vel Naturalis est*, quæ habet causas naturales, siue sit κατὰ φύσιν, siue παρὰ φύσιν, *vel non naturalis*, nempe Transnaturalis. seu miraculosa, seu ὑπὲρ φύσιν, vel spiritualis.
3. Conuersio Passiua est vnius in aliud transitio, μετάβασις creatæ naturæ πάθος.
4. Partes eius Formales sunt Desitio vnius & successio alterius.

5. Suc-

5. Succedere est ad desitionem alicuius vel esse incipere, vel in esse suo conseruari.

6. Conuersio igitur est desitio alicuius entitatis positiuæ mutabilis, quam insequitur inceptio vel conseruatio alicuius rei alias non producendæ aut conseruandæ.

7. Itaque 1. Conuerti hoc in illud, non ex hoc fieri illud: conuersa aqua in vinum, aqua non fit vinum, sed aqua esse definit, & vinum succedit. Aqua hic tantum esse definit actu, non etiam potentia. Reduci enim ad essentiam priorem sub pristina forma potest vi diuina. Ita τὸ εἶναι non interit, sed οὐσία seu natura vertitur in aliam.

8. 2. Simpliciter necessarium, vt Deus conuerti nequit.

9. 3. Conuerti non est annihilari, seu in nihilum recidere, seu omni modo destrui, quia hic nulla est successio, neque substantiæ, neque accidentis. Disceptator sit syllogismus: Annihilatio est omnimoda seu puta pura rei seu essentiæ destructio. Conuersio neque naturalis, neque miraculosa est omnimoda rei destructio, ex vno enim positiuo fit aliud. Ergo nulla conuersio est annihilatio. Argumentum declaro: Cum formæ mutantur superstite materia, nō fit omnimoda essentię destructio, vt cum aqua simplex miraculosa conuersione abit in compositum perfectum eadē quantitate & mensura, id est, cum aqua motu subito vel momentaneo transit in vinum vel sanguinem, vel fit vel fieri potest saltem (sicut sanguis redibit ad priorem formam aquarum, nimirum Ægyptiacarum) potentia diuina reditus vtriusque & vini & sanguinis ad priorem formam, & ita aquis adempta forma, diuinitus restituta est, quod argumento est, quod etsi mutatur vnum in alterum, & alterum actu interit, non redigatur tamen in nihilum, sed in altero semper maneat potentia diuinæ potestatis ἐνεργητικῆς respectu, etsi non semper de potentia in actum priorem reducatur, & ita potentia sit tantum Obedientalis.

10. Conuersio est vel simpliciter, vel secundum quid, sit secundum totum, vel secundum partem.

Conuersio, vt denominatur à termino ad quem, est substantialis, vel Accidentalis.

11. Substantialis est cum terminus ad quem est substantia, id est, cum ad desitionem alicuius, vel incipit esse substantia, quæ prius non fuit, vel pristina conseruatur.

12. Conuersio Substantialis proprie μεταβολή, quæ fit secundum partes eius quod conuertitur, & eius in quod conuertitur, fit in generatione substātiali seu contingit in iis, quæ habent communem materiam. Cum generatur ignis ex aere, aer conuertitur in ignem non secundum se totum. Aer enim non desinit secundum materiā, hæc eadem numero manet in aere & igni, conuersio tantum fit secundum formas.

13. Conuersio Substantialis, quæ fit secundum totum est, cum id quod conuertitur secundum se, & quodlibet sui esse desinit, & terminus ad quem secundum, & quodlibet sui recipit esse nouum, vel conseruatur in esse ante ante habito, vt cum conuertitur panis in Corpus Christi, quod aliena specie occultatū sumitur, & ita inuisibiliter, ex sententia Gab. Bielis, & aliorum D. Scholasticorum. Hic enim panis secundum se totum desinit, nihil panis manet, nec materia, nec forma, sed tantum accidentia. Hæc μεταβολὴ seu transmutatio dicitur transsubstantiatio, μετουσίωσις, (quam describit

Petr. de Aliaco, immediata successione substantiæ ad aliquid positiuum desinens esse secundum se & quodlibet sui sub iisdem accidentibus, vel loco eius quod desinit esse.) Hæc non est annihilatio: quia annihilatio est desitio rei secundum se totam, cui nihil positiuũ succedit. At in transsubstantiatione succedit corpus Christi. Si tamen Annihilatio dicatur desitio rei secundum se totam, ita vt nihil quod fuit de eius essentia maneat, ita panis in hac conuersione annihilabitur. Ac si etiam forma substantialis corrupta annihilatur, sed non compositum, quia in corruptione compositi manet aliquid vt dixi, nempe symbolum, sic loquitur Scaliger, materiæ communis corrupto & generato. Gabr. Biel. l. 4. dist. 11. q. 1. Huc refert Bodinns Nebucadnezaris conuersionem in bestiam, & Nerorum in lupos.

14. Accidentalis, cum terminus ad quem mutationis est accidens, id est, cum ad desitionem alicuius incipit, aut conseruatur aliquod accidens: In calefactione aquæ ad desitionem frigiditatis aquæ incipit esse calor in aqua, & ita conuertitur frigiditas in calorem. Similiter frigida in aquam calidã conuertitur. Sed frigiditas conuertitur simpliciter in calorem, quia simpliciter frigiditas desinit, & succedit calor. Sed frigidum conuertitur in calidũ secundum quid, quia frigidum non desinit simpliciter, id est, res quæ est frigida (aqua) non desinit simpliciter, nec aqua calida hic incipit simpliciter, sed tantum secundum denominationem accidentalem, cum desinat esse frigida, & incipiat esse calida. Hæc alteratio est, qua qualitates mutantur illæsa substantia.

Quid alteratio.

15. Huc pertinet Regeneratio Ioh. 3. (ea enim non est essentiæ, sed accidentis mutatio) πνευματικὴ, seu conuersio Hominis ad DEVM complectens terminum à quo & ad quem. Partes enim eius sunt Mortificatio veteris hominis & Viuificatio noui. Et, ex sententia Theodoreti mutatio Panis μυστικὴ, id est, Sacramentalis in corpus Christi, qua manente natura seu essentia absoluta Panis incipit nouam essentiam σχετικὴν seu respectiuam. Et Metamorphosis seu transfiguratio Corporis Christi in Morte. Huc etiam refero Mutationem Nebuchadnezaris in bestiam. Daniel. 4. Huic analoga est Conuersio Affectuosa amantis in amatum. De qua Dionysius: Amor est virtus transformatiua & conuersiua amantis in amatum: & Hugo, Amor vnum te facere vult cum amato. Dilectio ingerit se, vt, si fieri possit, hoc ipsum fit, quod ipse, quem amat, & fit vnio quodam modo per vim amoris, vt expelli incipiat & exire à se, & incipiat esse quod amat. Metaphorica & Hyperbolica hæc est transformatio. Vide Scot. 4. d. 49.

Nihil moueat te, quod τὸ παρὰ φύσιν etiam attribui Naturali. Nulla re ipsa διάστασις hic est. Nam in coctionibus, verbi causa, cum calor acrior est vel vrgentior iusto, alteratio naturalis etiam dici potest, quia habet causas naturales, nec est ὑπὲρ φύσιν, sed est interim non naturalis, qua præter naturam fit.

Τὸ παρὰ φύσιν naturale est, qua habet causas Physicas, quæ naturam non excedunt, non sunt ὑπὲρ φύσιν. Non est naturale, qua alienum est à natura, eive aduersum, nec est secundum naturam. Vide Peucerum p. 518. Itaque Conuersio potest etiam diuidi in Naturalem, & non naturalem. Non naturalis in παραφυσικὴν & ὑπερφυσικὴν, quod notetur ad secundam Thesin.

Conuer-

Conuersio etiam sumitur in Physica sæpe speciatim, vt opponatur Alterationi seu ἀλλοιώσει, vt cum dicitur: Omnis mutatio, quę accidit humoribus, est vel Alteratio, vel Conuersio. Illa Speciatim mutat accidentalem, id est, qualitates illæsa substantia: Hæc essentialem, id est, Substantiam & qualitates simul mutat.

Conuersionibus Physicis analogæ sunt Politicæ & Medicæ: Illæ Imperiorum, Hæ morborum. Subitæ Conuersiones morborum aut ægros oppressos perimunt, aut solutos morbos profligant. Peucer. in lib. de Diuin. de Astrologia.

Imperiorum mutationes spectantur tum in interitu, seu euersione: tum in labefactatione aut eneruatione eorum. Eius mutationis exponunt causas erudite Peucer. lib. de Generib. Diuinat. p. 38. & Scriptores Politici. Quærunt hi etiam, an eorum sint præscriptæ ac definitæ periodi.

Chymicorum μεταλλαγαὶ seu μεταμορφώσεις, sintne Accidentales an substantiales, ἀπόρημα (seu quæstio anceps) est, id est, quæritur valde ἀμφιλόγως, an possint beneficio artis & ignis diuersas inter se species transmutare, ex ære aurum transmutatione conficere, vel perfectione, vt alii malunt loqui: eo quod putent aurum solum in genere metallorum perfectionē speciei propriam obtinuisse.

Est & Conuersio Rhetorica, ἀποστροφή; Dramatica καταστροφή (id est, extrema pars fabulæ) Lyrica στρέψις, Grammatica ἀναστροφή, Relatorum & propositionum στρέψις, id est, στροφή (fraus) Sophistica: ludus ingeniorum nostratium & Gallorum μεταγραμματισμός seu ἀναγραμματισμός (hoc est litterarum inuersio) cum aliquis transnominatur, vt loquitur Suetonius, hoc est, nomen eius inuertitur.

Quidam etiā Oratores Græci ἀντιστροφὴν vocant, cum aduersarii Propositionem in nostram partem conuertimus.

In Astronomica doctrina Conuersio Solis est τροπική, quæ Græcis τροπή.

Conuersionum conditiones.

Conuersio est mutatio, qua aliquid in aliud conuertitur. Eaque Naturalis, vel Supernaturalis, vt Elementi in Elementum, elementorum in mistum, misti in aliud mistum.

Eius sunt 3. conditiones.

Prima, In Conuersione Physica, Naturalis Substantiæ in Substantiam aliam, accidentia sensilia eorum, quæ conuertuntur in alia, aut ἀεὶ, aut ὡς ἐπίπαν, id est, aut semper aut prope semper corrumpuntur, vel ad gradus refractos reducuntur, vel omnia, vel aliqua.

Secunda, ea, quæ conuertuntur in alia, desinunt esse quod erant, & contra ea, in quæ alia conuertuntur, incipiunt esse, quod non erant, vt cum aqua conuertitur in aerem, aqua quæ conuertitur, desinit esse aqua, aer vero, in quem conuertitur, incipit esse aer.

Tertia, Substantia, quæ conuertitur in aliam, nunquam desinit esse tota, & Substantia, in quam alia conuertitur, nunquam incipit esse tota, seu secundum se totam, manet enim semper eadem materia, quæ est ἀγέννητος & ἄφθαρτος per creatam virtutem.

Supernaturalis nullam harum conditionum habet. Talem Patres Scholastici statuunt conuersionem in Cœna S. 1. enim manent in ea accidentia sensilia panis & vini. 2. quia in ea (conuersione) corpus & sanguis Christi non incipiunt esse quod non erant. 3. quia tota substantia panis & vini esse desinit, & quoad formam & quoad materiam, totaque Substantia corporis & sanguinis Christi ibi esse incipit forma & materia. Est itaque hæc con-

uersio non formalis, qua diuersæ formæ sibi in eodem subiecto succedunt, sed Totalis & Substantialis omnino. Quare Transsubstantiationem vocāt, (id est, transitionem ὁλικὴν Substantiæ in Substantiam) Casp. Casalius Lusit. in l. de Cœna.

Disparatur Conuersio ab Annihilatione & Creatione. In hac enim Substantia incipit esse tota, in illa desinit esse tota.

Conuerti vnum in aliud non est vnum fieri aliud, sed est vni succedere aliud. Formale Conuersionis est Desitio vnius, & Successio alterius. Itaque conuerti aerem in ignem (seu (a) forma aeris in formam ignis, vt quidam loquuntur) est nihil aliud, quam formam aeris corrumpi, & produci in eadem materia formam ignis.

a In generatione naturali ignis ex aere aer nō fit ignis, nec forma aeris fit forma ignis.

Impropria prædicatio est, Conuersio est successio entitatis positiuæ ad entitatem positiuam desinentem. Propria vero est, Conuersio est mutatio in qua desinenti entitati positiuæ succedit entitas positiua.

Conuersio tam actiua, quam passiua.

Conuersio:
- Naturalis, quæ fit successiue.
- Supernaturalis, quæ fit subito & immediate, id est, sine alteratione præuia. Differt à naturali in modo, vt cum Deus mutat fœminam in statuam salis.

Conuersio transitus vnius rei in aliā:
- Substantialis, vt Transsubstantiatio, id est, conuersio seu transitus Substantiæ in Totius substantiam.
- Accidentalis, cum ex calido fit frigidum.

Opponitur simplici productioni, vt creationi; & Annihilationi, id est, desitioni totius Entis secundum se (vt omnino non sit) Totali & omnimodæ desitioni, Transitui in nihilum.

Conuersio substantialis:
- Formalis, quæ fit per successionem diuersarum formarum in eodem subiecto, id est, manente materia communi vtrique formæ.
- Materialis si sub eadem forma vna materia alteri succedit, si vnum compositum mutetur seu conuertatur in aliud ex parte subiecti seu materiæ manente eadem forma. Hæc proprie non est Transsubstantiatio.

Neutra propriè est inter res simplices, sed inter composita (ex subiecto & forma) ad quę per se primo terminatur actio vel corruptio.

Conuersionis conditiones.

1. Inter duas res est positiuas, quarum altera habet rationem termini à quo, altera ad quem.
2. Vnus terminus, ex quo fit conuersio, aliquo modo desinit esse, & alter, ad quem fit conuersio, aliquo modo fit seu incipit esse.

Conuersio per Contrapositionem.

Conuersio per Contrapositionem seu ἀντίθεσιν est Consecutio à destructione consequentis ad destructionem antece-

antecedentis. Vbi natura est, ibi est ordo: Ergo vbi non est ordo, ibi non est natura.

CONVERTENS.

Peculiare, hoc est, quod à Scholasticis accipitur Conuertens per Conuersionem recipiens, seu ἀντιστροφὴν patiens, seu Conuertendum, vt Hæc est Conuertens, (animo conuersa) Nullus Philosophus est eloquens: Conuersa est, Nemo eloquens est Philosophus.

Canon.

A conuertente ad conuersam valet consequentia. Sic Resoluens pro resoluendum vel resolutionem patiens, nō resolutum: vt, Hoc non est causa, Ergo non causat: Valet consequentia à resoluente ad resolutum: συναλήθεια hic est, id est, veritatis Propositionum conspiratio.

CONVERSOR,

συνειμι, conuersari, συζῆν.

Conuersari Ciceroni est versari. Conuersatio est consuetudo & vsus apud Quintil. Conuersari cum optimis, versari cum optimis, Lucian. ἐν ὑμετέροις σύνεστι τοῖς θεοῖς, cum Diis immortalibus conuersatur, vt vertit Erasmus: συζῆν quod ἐν παρόδῳ, est Latin. vitæ societate coniungi. Lambin. 8. Ethic. Cicero, conuiuere non dicit. Apud Quintilianum semel me legere memini pro simul viuere, seu conuictores vel conuiuas esse.

COPIA.

1. In Dialectica Copia seu abundantia Propositionum εὐπορία προτάσεων est multitudo mediorum ad eiusdem conclusionis illationem. De hac in Doctrina de inuentione medii. Ibi enim docetur quomodo eadem conclusio inferatur & probetur ex multis mediis, id est, rationibus & præmissis.

2. Copia in Oratoria 1. est facultas eiusdem sententiæ vel rei variandæ multipliciter, alia atque alia rationis forma, aliis atq; aliis argumentis. 2. est ipsa Locupletatio. Estque Verborum, vel Rerum. Copia Verborum est artificiosa facultas habitusve aliis verbis, alia atq; alia rationis forma. Verborum Locupletatio seu Copia fit sine figura, vel cū figura. Sine figura vel per Synonymiam verborum aut orationis; vel per Enallagen dictionis aut accidentis eius. Cū figura aut cum Metaplasmo, qui est Orthographię vel Prosodię, vel cum Tropo, vel cum Schemate. Copia Rerum est artificiosa facultas cuiuslibet naturæ, argumenti vel rei explicandæ, & augendæ variandæque.

Vicina est huic Copiæ Propositionum multiplicatio seu Densitas, quæ est digestio & diductio status & causæ in sua capita & membra, id est, in suas principales & minus principales propositiones & harum probationes certas aut credibiles. Digestione intellige ordinem iustum, ne fiat propositionum confusio, & vere sit propositionum Turba. Hæc Erasmo l. 2. de Rerum copia est decima ratio dilatandi. Et fere eadem est cum Logica εὐπορίᾳ προτάσεων, teste Velcurione. Erasmo, inquit Velcurio, propositionum, multiplicatio est copiosa & expedita inuentio atque bene digesta dispositióq; densitas præmissārum Cōclusionum, antecedentium & consequentium in forma Enthymematis, exempli, inductionis: quamuis interdum etiam propositio iusta sine formis argumentorum explicatur. Dispositionem hanc præscribit vel natura causæ, vel prudentia Scriptoris, vel ratio artis.

CORNV.

Cornu in Doctrina Physisia (sicut & Cor-

Cornutum) dicitur vel proprie, vel per Translationem. Id cum ex aliis, tum vero ex hoc Ariſtotelis colligitur de hiſt.anim.2.c.1. Cornuta quæ ſunt, omnia quadrupeda ſunt, niſi quid per translationem dicatur. Et ex hoc Alb. Magn. Cornua, quæ reuera cornua ſunt, dantur à natura animalibus in arma. Sunt igitur cornua vere vel quaſi, ac data ſunt animantibus certis à natura in auxilium ſeu arma; quãquam cornua ceruorum magis videantur eſſe naturæ purgamenta, quam arma, cum ea eiiciant.

Cornua proprie dicta oriuntur ex ſuperfluitate alimenti terreſtris, & habent nonnunquam ramos. Alber. Mag. ſcribit ſe vidiſſe cornu cerui, quod habuerit 22. ramos.

Improprie dicta cornua ſunt eminentiæ carnibus ſimilia. Ita aſpis cornuta dicitur, ſerpens ordinis primi ſatis longus, in cuius capite duæ eminentiæ, tanquam duo cornua.

In Geographia cornua fluminum ſunt flexus & brachia quaſi.

In Polemica cornua exercitus ſunt duo, dextrum & ſiniſtrum.

In Logica Diſputationis quaſi armatura inſignitur nomine cornuum, vt hæc diſputationis noſtræ cornua, hoc eſt, argumenta ſtabiliſſima. Sic dicimus: Sed nunc mihi mouenda ſunt Diſputationis cornua.

In Aſtrologia nobilitata ſunt Cornua Lunæ. Et quidam poeta dixit. *Hoc conſtat, conſtat nihil infra cornua Lunæ.* Sic Aſtronomi: Luna à coniunctione creſcens continue poſt occaſum Solis lucet, & vertit cornua verſus ortum à Sole, ac videtur veſperi, ſequiturque Solem. Luna poſt Oppoſitionem decreſcens continue lucet vſque ad exortum Solis computatis partibus ab exortu illius, ac vertit cornua à Sole occaſum verſus, videturque mane, ac antecedit Solem. Hæc axiomata ſunt perpetuo vera.

Quid autem ſunt Cornua Lunæ? Reſp. Sunt partes corporis Lunaris, quæ illuminatæ à Sole, videntur. Hinc Luna dicitur Corniculata, cum tenuiſſimum eius lumen in cornua quaſi curuatum apparet inſtar falcis (vnde & falcata dicitur;) id quod ſingulis menſibus accidit, primum naſcenti ☽, die ſecundo, tertio, quartove, poſt ☌. Rurſus vero ſeneſcenti, paulo ante nouilunium, cum ſubitura Solis radios ſe ex noſtro aſpectu iterum ſubducit.

Cornua matricis dicuntur 1. ἃ ἐπὶ τὸ ἄνω καὶ πλάγια ἐκφύεται, id eſt, quod ſurſum & ad latera verſus ad matricem excreſcit, qua definitione membranæ videntur ſignificari, ex quibus muſculi deducuntur, quibus vterus ſurſum mouetur, quæ eſt cauſa ſuffocationis matricis, qua fiunt ὑστερικαὶ: Ita cornua ſunt extra vterum, non pars huius. 2. Sed Veſalius etſi fatetur ſe hæc aliquando pro cornibus habuiſſe, tamen docet idem vera eſſe cornua vteri in ſupremo vtero ad dextrum & ſiniſtrum latus extuberantias extremas, quæ obtuſi anguli flexum referant: & hæc etiam Lunę cornibus non incommodiſſime aſſimilari poſſunt. Hæc ſunt nimirum non extra vterum, ſed dextra & ſiniſtra pars ſeu angulus fundi huius.

COROLLARIVM,

Poriſma.

Corollarium generaliter acceptum idem eſt quod auctarium, Zugabe. Specialiter accipitur dupliciter. 1. Eſt omne id, quod ex propoſitione aliqua (vt concluſione) conſequitur. 2. Dicitur, cum ex iis, quæ demonſtrata ſunt, aliud quoddam pronunciatum, ſiue theorema ſit, ſiue problema, ſimul apparet

apparet quod propositum non erat, tanquam lucrum quoddam accedens demonstrationi secundum Scientiam factæ. Breuiter, quod protinus è facta demonstratione tanquam lucrum aliquod accipitur. Itaque Græcis est πόρισμα, Barbaris & Græcæ linguę indoctis Corellarium & Correlarium, cum sit à Corolla. Eiusmodi sunt ad 4. propos. 2. & 1. p. 3. Euclid.

CORPVS.

Corpus accipitur dupliciter; Vno modo vt est in Categoria Substantiæ; Altero, vt est ex genere quantitatum. Corpus, quod est Substantia, est Subiectum triplicis dimensionis, longitudinis, latitudinis, & profunditatis. Estq; nihil aliud, quam vel Substantia corporea, ac tunc Genus est: vel Materialis pars substantiæ corporatæ, vt cum opponitur animæ, vel significat carnem oppositam sanguini.

Corpus, quod est quantitas, est tres dimensiones. Itaq; non potest intelligi & definiri sine his. Sed Substantia corporea potest intelligi simplici apprehensione absq; tribus dimensionibus.

Atque hęc corporis ęquiuocatio est sumpta è disputationibus Peripateticorũ.

Nunc progredimur ad rationem loquendi Platonicorum.

Et nostri, & alii, inquit Michael Psell. de Dæmonibus, solent corpora quidem crassiora corporea nominare; Corpora vero tenuiora, & quæ aspectum tactumque effugiunt incorporea frequenter cognominare. Et hoc sensu dæmones sunt incorporei. Hactenus Psellus: Cui dæmonum corpora sunt simplicia, ductu flexuque facilia & ad omnẽ figuram naturaliter seu suapte natura apta, modo in breuiorem molem contracta, modo rursus in longiora extensa.

In Politicis Corpus interdum pro persona accipitur: vt, Error in corpore est, si fundus alius pro alio, si hæres alius pro alio scribatur, qui error personæ est.

Pomponius in ff. de vsuc. l. rerum mixtura, tria corpora fecit. 1. Quod vno spiritu continetur, vt homo, lapis, lignum, vnum per se. 2. Quod nexu quodam constat, quo partes mutuo se tangũt, vt domus, nauis, armarium. 3. Quod habet partes distantes, quæ tamen vno vocabulo & communione ordinis iunguntur, vt populus, grex, legio. Hoc tertio genere comprehenditur Ecclesia, quę Societas eorum est, qui loco inter sese distant.

Corpus
- Sensibile
  - Physicum.
  - Artificiosum.
- Intelligibile, Mathematicum, quod quidam dicunt corporeitatem. Cui quidam addunt Metaphysicum.

Vid. Peter. l. 2. de Phil. Natur. c. 3. p. 71.

De corpore nostro *Animali* & *Spirituali*, vt & de *Mystico corpore*, quod est *Ecclesia*, agit Theologia Christiana.

Sensibile.] De hoc intelligatur Definitio hæc: Essentia tribus dimensionibus, longitudine nimirum, latitudine & profunditate comprehensa. Itaque Finita.

Corpus & est Substãtia & Accidens, non quidem κατὰ τὸ πρᾶγμα, sed κατὰ τ' ὄνομα, seu, pro vario significatu. Eatenus igitur corpus dici potest esse Ens trium dimensionum. Ἀντίφρασις.

Vsus explicationis significatorum Corporum.

1. Quæritur cum dicitur: Hoc est corpus meum, intelligaturne de corpore quod Genus est, an de Corpore quod pars est?

Respondetur ex Pico in Apologia. Genus non prædicatur possessiue de suo inferiori sicut pars de toto: cum enim dicam, Humanitas mea, & manus mea; non tamen dico, Homo meus, de me ipso. Intelligitur igitur in Verbis Cœnæ, Corpus Christi, quod est pars, hoc est, Caro Christi, cui opponitur sanguis, non quod est Genus.

Pic. in apol. corpus compositũ quod ex materia & forma, vt per animam homo, non solum esse corporeum, sed sensum & rationem, sumitur vt totum.

2. Quæritur, An sint eadem corpora Sanctorum, viua & mortua?

Resp. Thom. Bricot. in expl. 1. I. de generat. & corrupt. Si accipiatur corpus pro altera parte, nempe pro materia organis prædita: vel etiam pro Quantitate corporatę Substantię, eadem sunt corpora Sanctorum prius viua, & postea mortua, licet mortua habeant aliam formam, substantialem, quã viua, h. e. habeant formã, quæ dicitur vita. Sed si corpus accipiatur pro specie Substãtiæ perfectæ ex duabus partibus seu principiis essentialibus, quorum vna materia, altera forma, tunc non sunt eadem corpora.

3. Cur materia eorum, quæ non sunt animalia, non dicatur corpus, vt materia animalium?

Resp. Thom. Bricot. in expl. l. 1. de Generat. & corrupt. Ex eo dicuntur animalia componi ex corpore, non alię Substantiæ, quia animalia habent materiam organis instructam, & diuersimode figuratam in diuersis partibus, cum forma animalis animæ diuersis organis ad exercitium diuersarum actionum indigeat. Formæ autem aliarum Substantiarum non requirunt eiusmodi materiam, ideo earum materia non dicitur corpus.

Corpus interdum accipitur improprie & quidem analogice pro eo, quod est quasi corpus, vel quasi res per se subsistens. Sic quidam exponunt illud Pauli ad Rom. 7. Quis me eripiet ex isto corpore mortis, id est, ex hac morte, quæ velut corpus quoddam seu res per se subsistens in me suas vires exserit, meque misere diuexat. Ioh. Pisc. Sic & corporari.

Corpus { Homogeneum eiusdem rationis. / Heterogeneum. }

Huius distinctionis magna est vtilitas in Physicis & Anatomicis inprimis, imo & in Theologia. Corpora nostra sunt heterogenea & talia manebunt etiam in altera vita: (sicut in Christi transfiguratione mansit eius facies distincta à pedibus & cæteris membris.) Etsi nõ defuerint, qui censuerunt ea fore homogenea ita vt totum tuum & meum corpus sit visurum, totum auditurum, totum ingressurum. Tribuitur hic error Adamant. Origeni. Veritas est, Habiturum esse corpus gloriosum, oculos, aures, pedes, à se inuicem distinctos, itaque oculis visurum, auribus auditurum, pedibus ingressurum. Falsum itaque est, quod quidam scripsit è recẽtioribus Theologis, corpus gloriosum totum videt, totum audit, totum ambulat, totum agit. *B. R. p. 309.*

CORPOREITAS.

Corporeitas significat vel solam quantitatem seu magnitudinem, qua corpus significat Substantiam quantitate prędictam vel quidditatem seu Essentiam corporis. Zabar. c. 20. de Natur. l.

Idem quod Soliditas. Albart. l. 2. Opt. p. 46. hoc est Extensio secundum trinam

dimensionē. Hæc in quibusdam corporibus comprehenditur à visu per se, in quibusdam auxilio virtutis iudicatiuæ. Alhart. 31. in 2. & Vitell. l. 4. p. 63. Dicitur & corpulentia.

CORPORATVRA.

Pro Corporea, hoc est, trium dimensionum figura. Scal. 2. l. de plant. Sane triquetra corporatura æquilatera est omnium firmissima. Nam pondus ad perpendiculum, à cuius cuspide introrsum ad basin ducta pendens linea rectum efficit angulum vtrumque, id quod cum pyramide habet cōmune.

Triquetra figura est trilatera.

CORPORALE.

Corporale nonnunquam dicitur, quod percipi sine corpore nequit, quod in corpore sentitur. Ita odor & similes Qualitates dicuntur corporales. Sic accipere se ait August. lib. vno de Magistro. Et eod. lib. Fateor sonum, odorem, saporem, grauitatem, colorem & alia, quæ ad cæteros sensus pertinent, quanquam sentiri sine corporibus nequeant, & propterea sint corporalia, non tamen digito posse monstrari.

CORPVLENTVM.

Tenui Substantiæ opponitur interdum corpulenta. Odor cum qualitas sit, corpulentus esse nequit. Subiectum autem odoris est quædam exhalatio, quæ Substantia tenuissima est. Itaque odor non potest dici corpulentus ratione subiecti. Lud. Septal. in comm. in Problem. Arist.

Græci dicunt σωματῶδες, σωματωδέστερος, vt Melancholicus humor est Chymus σωματωδέστερος, quam reliqui frigidior & siccior. Itaque calorem conceptum diutissime retinet.

CORPORARI.

Apud Opticos & Pictores Metaphoricam etiam habet significationem, vt dicitur homo Monogrammus à similitudine, pictura nimirum, quæ priusquam coloribus corporetur, fingitur lineis. Opponitur igitur ei; quod est tantum delineari.

CORRELATIVVM.

Vsus eius est Proprius & Improprius.

Proprius, cum significat id, quod est respondens (ex altera parte) relatiuo, siue sit tale ἁπλῶς, siue κατά τι (quodammodo.)

Improprius vsus est, cum tribuitur antithesis, vt cum quidam versus Correlatiuos vocant etiam, vbi antitheseωs extrema opponuntur extremis theseωs.

Henric. Bebelius Poeta Laureat. Tub. Acad. olim profess.

Correlatiuum habet correlationes vel ex repugnantiis, vt:

Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur. vel ex conuenientiis; vt

Anguis, aper, iuuenis, pereunt vi, vulnere, morsu,

Hic fremit, ille gemit, sibilat hic moriens.

CORRVPTIO, GENERATIO, CONVERSIO, TRANSMVTATIO.

Multiplicem hæc nomina habent potestatem.

Primum Corruptio vel Generatio est vel secundum Totum, vel secundum partem, hoc sensu. vt illa sit Totalis (totius Substantię) hęc vero Partialis. (partis Substantiæ.)

Deinde est vel simpliciter, vel secundum partē, hoc sensu, vt illa sit secundum Substantiam, hæc vero secundum Accidentia. (hæc enim sunt veluti aliqua pars totius) qualis est Alteratio seu Variatio, vt Barbarorum Deterioratio & Melioratio. Vtrumque sensum inuenies in Disput. Zabarellæ.

Ad priorem sensum congruit M. Flaccii Illyrici distinctio, qua vtitur aduersus Victorinum Strigelium in Disput. Vinariensi de peccato originis & Libero Arbitrio. *Duplex est corruptio Essentiæ: Alia quidem, quæ est totalis* seu vltimus interitus indiuidui alicuius, vt cum animal aut aliud corpus Physicum prorsus in Elementa resolutum est, deleta penitus priori forma. *Alia vero corruptio est*, cum optima tantum Substantia, quæ plerunque valde solet esse ignea aut aeria, euanuit aut interiit. Vt in vino bono videmus alias totalē illam corruptionem, cum vel prorsus exsiccatum est, vel prorsus computruit, vt nihil sit nisi lutulentus & sordidus quidam liquor vix vllum vini vestigium retinens; Alias cum acescit, aut nimis vetus est, tantum optima illa Substantia exhalauit & interiit. Idem in omnibus rebus ad interitum tendentibus est cernere. Alia enim est corruptio corporis humani, cum prorsus computruit, aut à vermibus consumptum est, vel mutatum in aquam terramque: Alia, quam omnibus horis fere experimur, deperitio seu consumptio partis Substantiæ seu materiæ corporis nostri humidi nimirum fluentis, quæ cibo denuo instauranda ac restituēda est, tametsi deterior semper reponatur: Vnde tandem morbos & mortem consequi necesse est. In hac igitur posteriore non plane abolitum est Subiectum, sed adhuc superstes est. Ad hanc refert hanc, cum ex vero flore ac vigore iuuentutis factus homo est decrepitus capularis senex, cum emortuum est corpus adhuc viuentis Saræ: cum temperamentum phlegmaticum transmutatum est in melancholicum.

Consentit Zab.

Totalis corr.

Partial. corr.

Senectus ὁδὸς ad totalem corruptionem.

Hanc tribuit, sed falso, Homini lapso. Vult enim hominem post lapsum non mansisse integrum quoad essentiam, qualis prius fuit, ipsum corpus & corporales ignobiliores potentias esse essentialiter corruptas, manere quidem aliquid de anima, sed pretiosissimam & optimam eius essentiam in parte rationali esse amissam, seu in pessimam esse mutatam, sed non plane abolitum esse subiectum hominis; manere tantum quasi semicadauer miserum, & vmbram hominis in ignobilioribus suis potentiis.

Ad posteriorem sensum congruit hæc Aristotelicorum, vt P. Georgii Reisch.

Duplex est Generatio, Alia simpliciter, (ἁπλῶς) Alia secundum quid (κατά τι.)

Generatio simpliciter est Generatio Substantiæ.

Per hanc nimirum vel simpliciter esse aliquid incipit, vel Forma Substantialis acquiritur, à qua res simpliciter & sine aliquo addito denominatur.

Simpliciter enim dicitur, quod sine addito aliquo dicitur, vt cum ex aere generatur ignis. Corruptio autem Simpliciter est mutatio, per quam eiusmodi esse seu forma Substantialis deperditur, vt cum ignis in aerem mutatur seu transit.

Generatio secundum quid est generatio accidentis; quod subiecto quod generatur dat esse, non quidem simpliciter, sed tale, & ipsum cum addito denominat, vt calor via Alterationis introductus in aquam dat aquæ nōn esse aqueum, sed calidum; nec dicitur aqua generata simpliciter, sed calefacta. Accidens autem, quod hac Generatione producitur, Esse simpliciter accipit, quia quod non erat, generatur: Habet enim esse distinctum ab esse subiecti sui. Sed via naturæ extra ipsum nec generatur, nec consistit: ideo non Esse, sed inesse dicitur.

Disting. inter subiecti & accidēs.

Generatio simpliciter dicta rursum duplex est.

Quædam enim est, per quam in materiam primam forma Substantialis statim

ſtatim introducitur. Corruptio ſimpliciter contra. Illam Arſtoteles definit mutationem huius totius in hoc totũ, nullo ſenſibili manẽte eodem, vt ſubiecto: vt cum ex aere fit ignis, totus aer in totum ignem tranſmutatur. Manet equidem eadem materia prima; quæ prius erat ſub forma aeris, nunc eſt ſub forma ignis. Sed hæc (materia) non eſt ſenſibilis. Quædam vero Generatio ſimpliciter eſt, qua forma ſubſtantialis nõ ſtatim in materiam primam inducitur, ſed in compoſitum Subſtantiale ex materia prima & forma, Subſtantiali communione, id eſt, Vnione ſeu nexu, vt cum anima corpori Phyſico & organico vnitur. Similiter corruptio huius non ſtatim ad materiam primam vſq; protenditur. Diſcipulus hic obiicit: Si per Generationem non ſtatim forma ſubſtantialis in compoſitum inducitur, eadem res duo eſſe Subſtantialia & duas formas habebit. Ad hanc obiectionem reſpondet Magiſter diſtinctione formarum Subſtantialium, quarum alia generica, alia ſpecifica: quam vide in Litt. F, vbi de FORMIS Subſtantial.

Communis κοινωνία pro vnione.

Vſus.

Cum corpus ſanum mutatur in ægrotum inprimiſque leproſum, quæritur an ſit quædam Generatio? Reſp. Eſt. Sed eſtne Generatio ſimpliciter abſoluteq; dicta? An κατά τι, id eſt, Alteratio? Prius contendit Fl. Illyricus in diſput. de peccato orig. poſterius defendit Victorinus Strigelius, ſtatuens eſſe Generationem partialem, cui Phyſici aſſentiuntur, & multi Theologi Phyſiologiæ doctiores.

CORRVPTIO,

Interitus, φθορά.

1. Corruptio in Genere eſt Eſſentiæ (ſiue eſſentia Subſtantiæ ſit, ſiue accidentis) interitus.
2. Corruptio Phyſicis eſt deſtructio ſubſtantiæ virtute ſecundæ cauſæ facta. Itaq; eſt Phyſica, & opponitur Annihilationi, quæ eſt deſtructio Hyperphyſica, quia fit virtute Dei. Fit autem corruptio per deſitionem vnionis ſeu coniunctionis cum materia, vel ſeparationem formæ à materia.
3. Corruptio accipitur improprie pro mutatione accidentis alicuius, & vocatur κατά τι corruptio. Sic & Philoſophi & Theologi ſæpe accipiunt pro Deprauatione, vitiatione, quæ alteratio eſt. Vitus Amerbach. l. 2. Phyſ. pag. 142. liberum arbitrium in Homine originali peccato corruptum, hoc eſt, deprauatum eſt, non extinctum etiam, quod ad fidei negotium attinet. Suarez duplicem rei deſitionem ſeu corruptionem facit ſic. Primo poteſt res aliqua corrumpi ſeu deſinere eſſe, quia non eſſe vnius rei conſequitur ἐκ τοῦ εἶναι alterius. Secundo, quia res abſolute priuatur ſuo eſſe quaſi immediate & abſq; conſecutione ex alio Eſſe. Priori modo corrumpitur lignum, cum ex eo generatur ignis, quia eſſe ligni non poteſt ſimul eſſe in eodem cum eſſe ignis. Poſteriori modo corrumpitur lumen in aere per abſentiam Solis. Nullum enim eſſe introducitur in aere repugnans cum eſſe lucidi, ſed ſimpliciter perit illa forma, recedente cauſa conſeruante, nimirum Sole.

Corrumpitur seu destruitur aliquid
- Immediate, id est, absque alterius termini seu rei productione.
- Consequenter, tantum ad aliud Esse.

Corruptio
- ἁπλῶς, substantialis, 1. quę fit substantialiter
  - Totalis (Toti⁹.)
  - Partialis (partis.)
  - 2.
    - Naturalis
    - Artificialis
    - qua corpus
      - Naturale
      - Artificiale
      - corrumpitur.
- Κατά τι, Accidentalis, quæ fit accidentaliter, & in accidentibus.

Explicatio.

Naturalis & Artificialis.] A subiecto. Nam si spectetur causa, corruptio est Naturalis vel Violenta: & huic Artificialis subiici potest.

Corruptio Naturalis est, quæ fit secundũ leges seu decreta naturæ Vniuersalis, quæ statuit Omne genitum esse aliquando interiturum: Hæc alias dicitur FATALIS, id est, fato definita, eodem sensu. Nam Fatum Aristoteli nihil aliud est, quam Lex à Natura Vniuersali constituta de modo, quo quælibet res generetur & intereat, Zab. l. 2. de misti generat. & inter. c. 4. (Vniuersalis Natura ἀντιδιαιρεῖται particulari seu propriæ.) Tres autem sunt modi vniuersales, quibus natura statuit res interire ac corrumpi. Primus est simplicium corporum, Secundus mistorum inanimatorum: Tertius mistorum animatorum.

Fatalis corruptio
- Simplicium.
- Mistorum
  - Inanimorum, Putrefactio.
  - Animatorum, Mors Naturalis.

Simplicium Corruptio fit tum per mutuam actionem & passionem inter se formalem: tum per actionem corporum cœlestium virtualem.

Inanimata mista intereunt per putredinem, Id est, dissolutionem in Elementa.

Animatorum interitus fatalis fit per humidi naturalis resolutionem ac consumptionem factam à proprio naturali calore, qui scilicet absumpto à se humido tandem extinguitur.

Violenta est, quæ fit præter Naturæ Vniuersalis Legem, vt combustio & Mors, quæ infertur vi seu necessitate coactionis.

Combustio, cum ex ignis actione violenta elementa vertuntur in ignem.

Combustio interim ea ratione Naturalis dicitur, qua est rei corruptibilis, ac fit à causa Physice agente.

Mors violenta est, quæ fit ante statutum naturæ tempus, præter naturam, externa nimirum vi, vt morbis, gladio, combustione, submersione.

Hæc

Hæc vis ſæpe Præoccupat, vt loquitur Zab. id eſt, anteuertit miſti interitum naturalem: id eſt, ea, quæ non attingunt ad naturalem ſuæ Durationis terminum (qui eis eſt à natura vniuerſali conſtitutus) non corrumpuntur putredine.

Vid. Ariſtot. lib. 1. de ortu & interitu.

Non igitur omnia miſta intereunt (actu) per putredinem: ſed omnia poſſunt putreſcere, ſunt putreſcibilia, ait Zabar.

Inter Corruptum Eſſentialiter & corruptum Accidentaliter diſtinctio valde neceſſaria eſt, quæ non obſeruata parit magnos & pudendos errores non ſolum in Philoſophia, ſed etiã in Theologia, quod docuerunt certamina ſuperioris ſeculi. Illyricus contra Tapper. Louanienſem diſputat, Hominem Lepra eſſe Eſſentialiter corruptum ſeu Lepram hominis temperamentum & eſſentiam omnino corrumpere & immutare, ita vt licet idem homo ſupereſſe videatur, non tamen eadem ſit ſubſtantia, ſed plane diuerſa. Craſſiſſimus hic error eſt. Nam idem numero & οὐσία eſt Titius iam non leproſus, & poſt annum leproſus, licet non ſit idẽ accidente.

Diſputat contra eundem, & Strigelium, Angelos eſſe corruptos eſſentialiter, & Angelos malos eſſe tranſmutatos ſeu mutatos plane in aliam ſpeciem à Bonis, ita vt iam Bonus & Malus ipſa ſpecie differant. Mutationem corporis huius terreni ac animalis in Reſurrectione in Spirituale & Cœleſte fore Eſſentialem: poſt lapſum non plane manere hominem, vt fuit, etiam ſecundum eſſentiam ipſum etiam corpus & organicas potentias eſſentialiter eſſe corruptas & perditas: Tranſmutationem hominis per peccatum originis ſecundum optimam & primariam eius eſſentiam, non tantum ſecundum accidentia factam eſſe: præſtantiſſimam animæ aut hominis partem peccato amiſſam ſublatamq; denuo condi.

Corrumpere.

Corrumpere interdum eſt ſubſtantiam *deſtruere*, vt cum Zanchius dicit: Corruptio omnis fit per ſeparationem formę à materia (vbi ſeparatio laxe & ex parte improprie accipitur) de Operib. Dei. l. 2. c. 8.

Interdum eſt *Deprauare* & opponitur Eſſentiæ percẽptioni, vt cum Iac. Schegk. in Comm. doctiſſ. Peri Hermen. Ariſt. ait: Peccatum originis corrupit voluntatem noſtram, non eſſentiam eius peremit. Serua quidem eſt Voluntas noſtra, ſed per accidens, quia accidens. οὐσίαν potentiæ non perimit, vt quibuſdam inepte videtur; non igitur etiam tollit ἐνέργειαν ſeu actum, id eſt, propriam voluntatis actionem, Ipſum *Generaliter Velle*, & ipſum *Nolle*; quod cum conuertimur ad Deum, modificatur. *In Conuerſione Voluntas noſtra non eſt otioſa.*

Corrumpi.

Corrumpitur aliquid *vel Interitu Subiecti*, vt corrupto igni corrumpitur calor; *vel conflictu contrarii*, vt Lucente Sole fugantur tenebræ: *vel principatu*, Sic maior flamma minorem, ſic intenſior voluptas remiſſiorem extinguit. Ioh. Caſ. in Sp. Mor. q. q. c. 5.

CRASIS.

CRAMA.

Craſis mixtura eſt, eaque vel Artificioſa, qualis frequentatur in officinis pharmacopœorum; vel Naturalis, quæ ad Phyſicam Scientiam pertinet. Ea ſcilicet docet omnes res mixtas ex quatuor Elementorum congreſſu ac compoſitione exiſtere. Atq; ex eo congreſſu, ſi debet aliquod indiuiduum conſtitui & naſci, & neceſſe eſt vt ſub-

certa proportione etiã & conuenientia Elementa, & eorum qualitates primæ inserantur & vniantur. Eam igitur commixtionem & harmoniam, quasi quatuor qualitatum (calidi, frigidi, humidi, sicci) congenitam in re qualibet, Philosophi crasin vocant seu Temperamentum & Temperaturam.

Ac iidem sæpe distinguunt etiam *crasin in temperatam*, quam Græci vocant εὐκρασίαν, *& non temperatam*, quam vocãt δυσκρασίαν & intemperiem.

Temperata crasis dicitur, in qua contrariarum qualitatum est μεσότης seu συμμετρία, id est, mediocritas bona & moderata, conueniens cuiusque animantis naturæ, secundum quam optime habere & commode valere potest: id quod intelligitur & iudicatur ex bonitate functionum. Et hæc vsitate vocatur Temperatura ad Iustitiam, eo quod seruet æqualitatẽ vtilem & conuenientem: qualis seruatur in Iustitia Ethica. Altera enim, quæ Temperatura seu æqualitas ad pondus dicitur, in qua par Elementorum sit moles, & par omnium qualitatum gradus in statu hominis post lapsum imaginaria est, credo, & nusquam reperitur.

Contra Intemperies seu Distemperata Crasis est cum excessu aliquo. Atq; hęc habet species octo: *Quatuor simplices*, vbi excedit vna tantum qualitas: nempe aut calidam (vbi solus calor excedit) aut humidam, aut frigidam, aut siccam: Et quatuor compositas, vbi excedunt duæ qualitates simul, nempe aut calidam & humidam, aut calidam & siccam, aut frigidam & humidam, quas compositas crases vsitatum nunc est denominare à qualitatibus similibus humorum, ita vt calida & humida natura dicatur sanguinea, propterea quod sanguis etiam calidus & humidus est. Ac idem de cæteris intelligendum. In illa significatione Temperamentum accipitur à Galenicis, cum dicunt, Temperaméta, hoc est, variam humorum mixturam etiam varietatem efficere in inclinationibus animorum, moribus, & actionibus vitæ: quod commode intelligatur, vt de causa quam vocant, partiali & remota: morum enim proxima causa est assuefactio. Aristot. Ethic. 2. Adiuuans est inclinatio seu aptitudo seu capacitas naturalis: ad hanc potest non parum momenti & virium afferre humorum ac temperamentorum ratio ac diuersitas.

Mores solẽt sequi temperamentũ.

Syncrasis commixtio est, qualis est in vino diluto.

Crasis differt à proprie dicta generatione. 1. In hac enim corruptio locum habet: in illa non, vt Aqua, ex qua fit vinum, in vua formam amittit suam, & fit vinum: Hæc generatio est. Quæ vero vino admiscetur aqua, eius forma non corrumpitur in simplici mistione illa. Quod autem forma æquę, non autem sola vini forma sit in crasi, patet Chymicorũ experimento, quorum opera vinum ab aqua separatur.

2. Per crasin est vnum aggregatione liquidorum, sicut aceruus cumulo siccorum: sed in liquidis nihil intercedit, at in siccis aer (intercedit) sed per generationem est vnum per se, non per accidens.

Ita differunt Crama & Generatum.

1. Crama, vt aqua dilutum vinum est vnum per accidens, non est vnum forma, sed continuatione sola, cuius corporis partes tot sunt simul, quot erant in suis totis prius quam miscerentur, vnaquæque scilicet sub pristina forma sua, vt aquæ pars aqua sit, vini vinum. Crama igitur est tot entia, quot sunt intus & extra partes. Seu, Crama est ens non vere vnum, sed aliquo modo, per solam nimirum continuationem, & aliquo modo entia, quia multas cõtinet

tinet formas. Scalig. exerc. 101. sed generatum est vnũ formaliter, non multa entia, & in corpore generati, vt muris, nihil est entis eius quod erat, præter materiam primam.

2. Crama resolui potest in suas partes. Generari corpus non potest sine corruptione. Sic Scalig. Muris forma vna est, non ex formis composita, neq; in formas solubilis. At crama habet formam è formis non corruptis compositam, & in eas, quæ resolui possit.

Sed Crama interdum etiam accipitur per Synecdoch. pro vino diluto aqua. Hoc est quod Scaliger ait, Crama veteres nihil aliud, quam vinum cum aqua, peculiari voce attributa, vt è Dioscoride, Plutarcho & aliis alibi à nobis proditum est. Per Synecdochen dico, quia Emplastrum, ἔμπλαστρον etiam hoc habet nominis: quia formarum ex diuersis rebus vnguentum.

Crasis in Grammatica dicitur, cum duæ syllabæ commiscentur in vnam, vt κἀγὼ pro καὶ ἐγὼ · crasis Attica est: τείχεος τείχους. Sed Synæresis proprie est vocabulum seruatarum in diphthongum contractio, nullo sublato elemento, vt τείχεϊ, contractè τείχει.

CREATIO.

Creare extra doctrinã Physicam est producere vel gignere, quod etiam dicitur procreare, vt in Logicis causa procreans. Et in Ethicis actiones dicuntur creare habitum. Et Poeta: Fortes, inquit, creantur fortibus. Sic & Græci verbum κτίζω pro fabrico vel instituo vsurpant. κτίζειν τέχνην est in Epist. Phalarid. quod Cicero dicit artem instituere.

In Politicis creare est ordinare, eligere, constituere. Dicuntur creari magistratus, consules, dux gerendo bello.

In Theologia vsum huius verbi sic habe. Creare est commune ab vno: Est enim vel proprie dicta, vel analogice. Itaq; modis gradibusve potius, quam speciebus distinguitur.

Primo est vel immediata, qua fit quippiã ex nihilo, vt terra: vel mediata, qua fit quippiam, ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος, vt Adam ex terra, Eua ex costa viri. Huic analoga est creatio fidei in cordibus nostris, quæ fit medio seu interuentu prædicati & auditi verbi.

Secundo Creatio est vel prima, quæ ποίησις & γένεσις ὑπερφυσική: vel secunda, quæ παλιγγενεσία dicitur. Παλιγγενεσία, id est, regeneratio est vel corporalis, vel spiritualis. Illa est restitutio corporum per nouam creationẽ, de qua Matth. 19. Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, id est, in regeneratione, cum sederit Filius Hominis in sede Maiestatis suæ, sedebitis & vos. Hæc est renouatio Spiritus nostri. Quo pertinet hoc Psalmi: Deus crea in me cor nouum, &c. Authoritate Augustini etiam hæc fulciuntur, qui primã creationem Faciendi, secundã Reparandi verbo expressit. De verb. Apost. Sermon. 34. Nemo de resurrectione desperet, in qua Christianorum tota spes consistit: Plus enim est facere, quod nunquam fuit, quam Reparare quod fuit. Et l. 2. c. 6. de ciuit. Dei. Duæ sunt Regenerationes, vna secundum Fidem, quæ fit per Baptismum: Altera secundum carnem, quæ futura est in incorruptione & immortalitate per iudiciũ magnum & nouissimum.

Tertio creatio est substantiæ vel Accidentis. Illa est Hyperphysica genesis vel productio Entis per se subsistentis, vt corporis humani: Hæc entis in alio inhærentis, vt qualitatis, quæ Hyperphysica est alteratio & quidem commutatio in melius Augustino, Græce βελτίωσις, vt cum anima renouatur & corpus dotibus glorificationis induitur.

An opus Resuscitationis mortuorum sit opus creationis? Hic Doctores nostri Theologi, quorum præconio quasi quodam rore suauiter rigatur Ecclesia nostra, quærunt, an reproductio & instauratio corporum nostrorum sit dicenda creatio? Respon. Esse veram creationem, & quidem eam ἀνάκτισιν, seu ἀνακαίνισιν, hoc est, recreationem seu refectionem, vt verbis vtar Bernhardi. Ac addo πίστεις.

1. Vt Genesis est Creatio prima, cum dicitur Liber Geneseos Mosis. Ita παλιγγενεσία est creatio secunda seu noua. Matth. 19.

Παλιγγενεσία autem ibi præcipue est restitutio seu reparatio corporum nostrorum, est secunda, id est, noua creatio, quæ Græcis est ἀνάκτισις, qua voce vtitur Nazianzenus.

2. E Græcis Patribus Basilius, è Latinis Augustinus Creationem hic agnoscunt. Basil. in Epist. seu Apologia ad Cæsarienses: Tres creationis modos nouimus in scriptura: Vnum, quo quid fit ex nihilo. Secundum, quo quid in meliorem statum restituitur. Tertiũ, quo mortui diuinitus recepta vita resuscitantur. τρεῖς κτίσεις εὑρήκαμεν ὀνομαζομένας ἐν τῇ γραφῇ. μίαν μὲν καὶ πρώτην τὴν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγήν· δευτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ χείρονος εἰς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν· τρίτην δὲ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν.

Prior creationis modus simpliciter est immediatus, reliqui duo mediati, & ad posteriorem pertinet resuscitatio carneæ nostræ massæ in extremo die. August. cap. 88. Encheirid. ad Laurent. Non perit Deo terrena materies, de qua mortaliũ creatur caro: sed in quemlibet puluerem cineremue soluatur, in quoslibet halitus aurasque diffugiat, in quamcunq; aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunq; animalium, etiam hominum cibũ cedat, carnemq; imitetur, illi animæ humanæ *puncto temporis* redit, quæ illam primitus vt homo fieret, cresceret, viueret, animauit.

Id. in Exposit. Psalm. 79. Omnia, quæ discerpuntur, & in feuillas quasdam putrescunt, *integra* DEO *sunt*. In illa enim elementa mundi eunt, vnde primo venerunt. Quando facti sumus, non illa videmus: sed tamen DEVS vnde scit *producet illa*, quia & antequam essemus vnde sciebat, *nos produxit*. Productio hæc alia esse nequit, quam creatiua.

Idem agnoscit esse creationẽ, cum c. 89. Encheir. ad Laurent. ait restitutionem carnis futuram esse *Mirabili & ineffabili celeritate à* DEO.

Idem l. de Ciu. Dei 22. c. 21. Restituetur ergo & quicquid de corporibus viuis vel post mortẽ de cadaueribus periit, & simul cum eo, quod in sepulcris remansit, in spiritalis corporis nouitatem ex animali corporis vetustate mutatum resurget incorruptione atq; immortalitate vestitum. Sed etsi vel aliquo casu graui vel inimicorum immanitate totum penitus conteratur in puluerem atque in auras, vel in aquas dispersum, quantum fieri potest, nusquam esse sinatur: tamen omnino nullo modo subtrahi poterit *omnipotentiæ creatoris*, sed capillus in eo capitis non peribit.

CRESCERE.

Crescere accipitur magis proprie & improprie. Magis proprie est prouehi à minori quantitate ad maiorem, quod fit primo per Extensionem: Secundo per Intensionem. Vel, Generaliter est maiora incrementa capere, siue hoc fiat Physice, siue Hyperphysice, siue Ethice. Specialiter est augeri quaqua versum

verſum (in omnes dimenſiones) Translate eſt magis magiſq; ſeſe exe- rere τῇ ἐνεργείᾳ.

Itaq; creſce-re eſt { Extenſione vel Intenſione. Diſtenſione per effe- ctus,ſeu exertione.

Pro Creſcere etiam increſcere dicitur. Scalig. exerc. 40. Quod creſcit præter ordinariam naturam, facile decreſcit ad naturam ſuam. Nulla enim violentia diuturna eſt. Hic intellige creſcere in ſignificatione prima: ſicut & cum dicitur: *creſcere eſt auctum extendi*, vel fieri maius per extenſionem (qua aliqua fit additio)

Proprie creſcere non eſt ſeſe exerere,ſed incrementa quantitatis vel graduum capere. Exerere vero eſt ſe per ſigna & affectus oſtendere ſeu manifeſtare. Itaq; id quod exerit ſeſe,neceſſe eſt, vt iam antea inſit & lateat. Si igitur proprie hoc exponendum eſt, Ieſus creſcebat ſapientia: non eſt ſententia:Sapientia humanæ mentis in Ieſu ſeſe exſeruit; ſed: in Ieſu reuera, non ſimulate aucta eſt & maior facta ſapientia. Omniſcientia mentis diuinæ ſeſe exerebat per magnam, admirabilē & inuſitatis progreſſibus creſcentem ſapientiam intellectus humani in Chriſto: vt intelligas non tantum foris apparentes patefactiones, ſed etiam Vere profeciſſe Chriſtum, ſeu interius latentem ſapientiam & χάριτας ac dona Spiritus ſancti in Chriſto creuiſſe.

Quod primo non ineſt, ſe exerere non poteſt. Αὐτόῤῥον ἀντερευηστὶς πρῶτον.

In Grammaticis creſcere eſt numero ſyllabarum augeri, vt ſeges ſegetis.

CRITERIVM,

κριτήριον.

Κριτήριος adiect. eſt Iudicatorius.

Κριτήριον ſignificat locum iudicandi, vt δικαστήριον.

Secundo Normam ſeu Regulam ſeu inſtrumentum iudicij ſeu iudicandi, quod vel ad actionem adhibetur, vel ad ſolam cognitionem. Ad actionem, cum per id diſcernimus, quid agendum, quid fugiendum ſit. Quod in homine ad cognitionem refertur, vel in ſolo ſenſu conſiſtit, vel in imaginatione, quæ ſenſum ſequitur, vel in vtroque. Hocque aut nobis cum aliis animantibus eſt commune, aut per ipſam rationem proprium efficitur. Criterium Rationale, quod ad rerum cognitionem adhibetur, trifariam dici poteſt: A quo, Per quod, Secundum quod.

Criterium à Quo Homo eſt: per Quod eſt ſenſus aut intellectus: Secundum Quod eſt applicatio phantaſiæ, ſecundum quam aggreditur Homo diiudicare adiutus vno ex iam dictis per cogitationis diſcurſum.

Homo eſt abſolute qui iudicat.

Iudicium eſt actus indicantis: (vel eius qui indicare poteſt) *circa id quod iudicatur.* (vel iudicari poteſt) *omnis enim muneris functio conſiſtit in quadam accommodatione agentis ad ipſum obiectum circa, quod functio exercetur*: qui Canon eſt Carpentarii repetitus ex naturæ genio Ariſtotele.

Mazonius diſtinguit inter Criterium in Habitu & in Actu.

Intellectus Practicus ſyntereſi paratum eſt Criterion in Habitu Boni & Mali. Eundem lege informatum naturali, eſſe boni & mali criterium in actu. Criterium in actu eſt menſura, per quam agenda ſunt metienda. Criterium veri & falſi eſt Ratio iuncta cum ſenſu, ex ſententia Thomæ, Caietani & Mazonij.

Criteria interpretationis ſeu ἑρμηνείας Propoſitionum obſcurarum ſunt normæ,ſecundum quas interpretatio recte eſt diiudicanda, & à praua diſcernenda, vt ſunt Perſpicuitas (σαφήνεια) & congruentia ſeu harmonia illius cum mente Authoris.

Ἔκθεσις seu ἑρμηνεία Obſcuræ propoſitionis facienda eſt Ex
- Doctrinæ, ad quam pertinet, Principiis, & analogia formulaque.
- Dicentis primaria intentione & ſcopo.
- Συνεχείᾳ ſeu οἰκονομίᾳ ſerieq; contextus.
- Συγκρίσει, collatione locorum Similium ſeu cognatorum.
- Ὁμοδοξίᾳ & ὁμονοίᾳ, ſeu conſideratione conſentientium Interpretationum, ab aliis probatis & χαρακτήροις authoribus traditarum.
- Magis Perſpicuis, ſeu per Clariora.

CRITICVS.

Criticus dies eſt dies iudicans, in quo morbi iudicium fit ſeu criſis.

Criſis eſt ſubita morbi mutatio: ſicut in foro atrox pugna eſt inter actorem & reum, tandemq; alter vincit, alter vincitur: ſic in criſi ſiue die critico acerrime natura cum morbo, vel morbus cum natura conflictatur, vt ſubinde quaſi ſententia ægrotanti de morte vel vita ſit exſpectanda.

Critica eſt pars Dialecticæ de Iudicio, quaſi Iudiciaria.

CRYPSIS, OCCVLTATIO.

Crypſis Grammatica eſt quędam Ellipſis, vt cum vtimur prima & ſecunda perſona diſſimulatis pronominibus, ſcribo, ſcil. ego: ſcribis ſcil. tu.

Crypſis Ethica eſt Veritatis occultatio vel diſſimulatio.

Crypſis Logica eſt, cum aliquid in compoſitione vel diſpoſitione occultatur.

Eſt autem Crypſis hæc in defectu, cum aliqua pars deeſt: in Redundantia, cũ quid præter eſſentiales partes acceſſit: In Tranſpoſitione cum partium ordo inuertitur. In ſyllogiſmo ex defectu dicitur Enthymema. Ex Redundantia Syllogiſmus Proſyllogiſmis inuolutus ſeu complicatus. Ex Tranſpoſitione ſeu Traiectione ſyllogiſmus inuerſus.

Crypſis Methodica eſt receſſus Methodi ſeu ordinis à norma artis certo aliquo fine conſilioq; inſtitutus à docente vel dicẽte, pertinet ad Methodum minus artificialem ſeu prudentiæ.

CVLPA.

Ethici & Politici, quia diſtinguunt inter Malum Pœnæ & Malum Culpæ, Interid quod fit culpa, & quod fit caſu fortuito, Vox *Culpa* explicanda eſt.

Culpa accipitur 1. Latiſſime. 2. Late. 3. Stricte.

Latiſſime pro peccato, crimine & noxa.

Late, vt comprehendat omnem fraudem, verſutiam ſeu malitiam, imperitiam, imprudentiam, negligentiam. Sic Iureconſ.

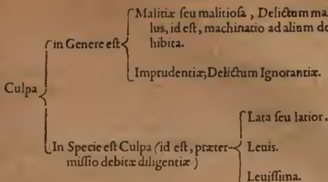
Stricte ſeu in ſpecie, vt ſignificet Culpam imprudentię, De qua Ouidius:

Cur imprudenti cognita culpa mihi eſt? Sic etiam Iureconſ. Definit eam Delrio. Imprudentiam, qua Homines circa res negligunt id, quod fieri oportet, vel faciunt quod fieri non debet (ſeu nefas eſt.) Sed proprie loquendo culpa non eſt negligentia, vel imprudentia, ſed potius huius conſequens ſeu effectum. Itaque μετωνυμικῶς ita appellatur.

Eſtq; Omiſſionis, vel Commiſſionis, id eſt, Culpa conſiſtit non ſolum in committendo, ſed etiam in omittendo.

Specialiſſime ſine adiectione (κατ' ἐξοχὴν) culpa dicitur Leuis culpa, qua quis non eam, quam ſecundum communem hominum naturam prudentes ac diligentes patresfamilias ſuis rebus ſolent, adhibet diligentiam. in leg. 72. D. pro ſoc. §. final.

Culpa

Hi culpæ gradus fiunt ex comparatione diligentiæ & negligentiæ.

Lata culpa est summa & dissoluta negligentia atque ignoratio, cum quis non intelligit, quod intelligunt omnes sani iudicii homines. Hæc interdum Dolus appellatur, non quod formaliter & proprie dolus sit, sed quod ad dolum accedat seu sit dolus comparate vel præsumptiue, quia tam crassa est & supina istius culpæ negligentia, vt nemo sanæ mentis adeo oscitanter in rebus gerendis versari præsumatur, nisi malitiose id faciat.

Leuis ante descripta est.

Leuissima est prætermissio exactissimæ diligentiæ, quam diligentissimus quisque Paterfamilias rebus suis adhiberet.

Etsi autem in Propriarum rerum administratione Culpa non præstetur, sed in alienarum: tamen dicitur etiam in Propriis culpa committi, si quis in nimium rei suæ abusum abeat, vel illicitum aliquid & contra bonos mores tentet; vnde etiam repagulis quibusdam extra ordinem coercetur, vt asseritur in Disput. Daniel. Rumpleri ex l. contract. 13. D. de R. I. desumpta: quam moderabatur Cl. Vir Ioh. Goddæus in Acad. Marpurg. M. Iun. Anno 1612.

Culpæ opponitur Casus fortuitus, qui præuideri nequit, aut cui præuiso resisti non potest: quamobrem & vis maior, θεοῦ βία, & damnum fatale vocatur, l. 13. p. vlt. D. de pignor. act. l. 25. vis maior. 6. D. locar. l. cum duobus 52. §. damna. 3. D. pro soc.

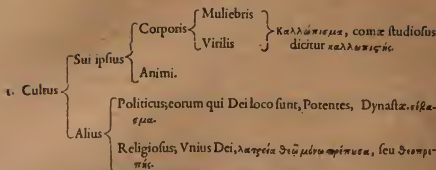
Itaque à nemine præstatur, Scholastici, quos Melanch. in Ethic. sequitur, Malum culpæ vocant defectum, actionem, habitum pugnantem cum lege Dei: quod Malum, inquit Melanch. vocamus vitium & peccatum. Itaque latissimam seu generalissimam significationem vsurpant, atque discriminant à Malo pœnæ, quod est destructio naturæ, sequens culpam, vt sunt Mors, morbi, bellum.

Eadem significatio apparet in hoc versiculo;

Non Deus est author culpæ, sed criminis vltor.

Vide sis 1. Ethic. Melanch. & Enarrat. 5. Ethicor. Aristot. cap. 8. de tribus gradibus delictorum, de dolo, culpa, & casu fortuito.

CVLTVS.

Hic Cultus Ethicus eſt.

2. Cultus Phyſicus (cum arte coniunctus) eſt ἐργασία τῆς γῆς, i. e. cult⁹ terræ, qui & κατεργασία terræ dicitur; in qua ars quod ſuum eſt confert.

3. Cultus Rhetoricus ſeu oratorius eſt tũ in Elocutione ſeu Verbis & ſententiis, tum in Actione, id eſt, voce & geſtu corporis.

4. Cultus Muſicus requiratur ex Melopœia, mirificus & multifarius.

Diſtinguitur & Cultus in Verum & Adulterinum.

Quid Nomina Ad vnum? Ex his patet Cultum eſſe ex iis nominibus, quæ Ad vnum dicuntur, id eſt, *quæ primum de vno quopiam prædicantur; deinde ipſius cauſa de aliis multis.*

CVM.

Cum accipitur dupliciter. 1. adiunctiue, aſſociatiue, connexe, comitatiue. 2. Copulatiue. Exemplum prioris eſt Ferrũ cum igni, id eſt, ferrum ignitum. ap. Damaſcen. l. de orthodox. Fid c. 53. Chririſtus De⁹ perfect⁹ & Homo perfectus, quẽ adoramus cũ Patre & Spiritu ſancto, vna adoratione, cum in incontaminabili carne eius; Hic ſenſus eſt interprete Scoto, Adoraram⁹ Verbũ cum carne, id eſt, habens carnem ſibi vnitam, vt non ſit propoſitio Copulatiua. Rex cum purpura adoratur, id eſt, Rex purpuratus, indutus purpura. Exemplum poſterioris eſt; Romulus cum Remo condiderunt Vrbem, id eſt, Romulus & Remus. Cum dicitur, Venit ad me cum telo, non eſt ſententia copulatiua: ſenſus enim non eſt; Venit ad me, & telum venit ad me, Cicero. Et tu cum gladio cruento comprehenſus es: Hæc ſententia ſimplex eſt ſeu categorica, determinata quaſi comitatu. Nõ enim dicitur hoc quod eſt: Tu comprehenſus es, & gladius comprehenſus eſt. Fortunas ſuas cum capite in alienam familiam transferre, Iureconſ.

Vſus.

In Phyſicis & Theologia hæc annotatio vſum habet magnum. Corpora conſtant ex materia cum forma, id eſt, & forma. Materia cum forma exiſtit, id eſt, coniuncta formæ ſeu informata, non ἄμορφος. Videtur color cum lumine: Hic ſententia eſt; videtur color habens lumen; non autem, color & lumen. Tangere ignem cum ligno timeo, id eſt, immixtum ligno, non autem ignem & lignum.

Aliud eſt fides cum caritate iuſtificat, id eſt, fides & caritas. Aliud Fides cum caritate. id eſt, fides ornata ſeu affecta caritate iuſtificat. Aliud eſt λόγον cũ & in carne adoro, i. e. Verbũ carnẽ factũ: Aliud

Aliud λόγον cum carne, id est, Christi simul vtramque naturam adoro: etsi vtrunque verum est. Illic cum carne est obiecti adorationis determinatio: Hic vero pars: Est enim caro Christi obiectum partiale Adorationis, θεάνθρωπος seu Deus-Homo, seu Homo-Deus, Mediator Dei & Hominum, proprium & totale seu adæquatum. Sic Athanasius, Deus ἐνανθρωπήσας (id est, qui naturam Humanam assumsit) adoratur (συμπροσκυνεῖται) Sic Acta Concilii Ephes. primi aduersus Paulum Samosatenum, Confitemur Dominum nostrum Christum totum adorantem, etiam cum Diuinitate, sed non secundum Diuinitatem adorantem. Hic CVM accipitur Associatiue, vt loquitur Scotus, seu Vnitiue tantum, non copulatiue etiam. Falsum enim est Dominum nostrum & Deitatem ipsius adorare Patrem. Ita dicitur Totus Christus Increatus etiam cum corpore, id est, concorporatus seu incorporatus, sed non secundum corpus. In Act. eiusdem Synodi.

Cultus adorationis respicit personã. Πᾶσ Adorationis est suppositi.

Corpus cum anima resurget, id est, corpus & anima resurgent, falsum: Anima enim rationalis cum nõ ceciderit, resurgere nequit. Corpus cũ anima resurget, id est, corpus animatum ac viuum, non cadauer resurget, verum.

In Iure etiam Cum copulam Et significat. l. 142. ff. de verb. sign. Si quis Titio cum Seio se legare dixerit, vtrique legasse intelligitur, sicut vtrunque legatur, cum fundus cum domo legatur. Leg. 112. §. ita legat. Digest. de leg. lib. 1. Vid. Lex. Ioh. Caluin.

Sic venter cum fœtu; Germani die Küh mit dem Kalb.

CVMVLATIO.

Cumulare est augere vel perficere.

Cumulatio Rationum seu mediorum in Logic. est cum ad vnam Conclusionẽ inferendam vna sumuntur multæ rationes seu argumenta, Argumẽtorumq. conglobatio.

In Rhetor. Cumulatio luminum & ornamentorum orationis est troporum & figurarum in vnum locum, congeries, seu, Cumulatio ornamentorum Elocutionis est plurium troporum & schematum concursus, quo plenior ornatus orationis efficitur.

In Iurisp. Cumulatio est ius persequendi multis actionibus in vno atque eodem iudicio editis minuendarum litium gratia permissa. l. Si idem cum eodem. in prin. ff. de iurisdict. l. 1. C. de annal. except. Seu cumulatio actionis est vnius ad aliã coaceruatio. Giphan. & Bartolus in leg. 3. C. de edendo. Vt cumulus æris alieni est coadunatio plurium summarum. Ita cumulus actionum est editio plurium actionum.

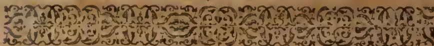
CYCLVS *Lunaris.*

Cyclus Lunaris seu Decemnouenalis (in Calendario) est spatium temporis cõplectens 19. annos, quos vocant Aureos Numeros, quod aureis literis à veteribus inscripti sint Calendariis. vid. *Aureus Numerus.* Natus est autem Christus primo anno Cycli Decemnouenalis.

Cyclus Solaris.

Cyclus Solaris est Circulus 28. annorum: Natus est autem Christus anno nono Cycli Solaris.

LITE-

LITERA

D.

DARE.

VERBVM Logicū est pro Concedere; est & Mathematicum pro ponere, cum dicunt Geometræ, datum, vt sit data linea a—b recta.

Philosophis interdum est idem, quod Creare (per Synecdochen generis) vt cum dicunt, Formarum datrices esse Intelligentias, Angelos esse datores Formarum, id est, Creatores, quod falsum est: Solus enim Deus creat, nisi forte dicere placeat esse formarum aliquarum causas per ministerium.

DEVS Dator Luminum, id est, creator Luminum Theologis.

Dare pro Efficere accipio cum dicitur à Scal. cœleste corpus dat formas; habet enim potestatem efficiendi; Cœlestes potestates dant formas & quæ formas consequuntur. An autem verum sit nec ne, Omnes Formas è nihilo procreari seu originem suam sortiri, & ita procreatas in rerum singularum corpora immigrare, quod placet Bodino, Ramo, Timplero, Tempelio, de eo hic non discepto.

Dare cum effectu & accipere sunt correlata. Scal. ex. 307. f. 27. Materia & Forma sunt causæ internæ mutua coordinatione inter se vltro citroque dantes atq; accipientes suo vtraq; modo aliquam perfectionem. Forma enim id agit, vt materia sit hoc aliquid & existat: Materia causat Formæ existentiam. *Quomodo Formam & Materiam mutuas sibi causas esse intelligendum sit*

Pro Demus adhibetur etiam Esto; vt Esto, aliquam cognitionem rerum esse Oratori necessariam, & quidem ad eius perfectionem attinere: debet tamen esse certa, non interminata, vt est omnium rerum notitia, non abstrusa, non recondita, sed communis & ad communem sensum accommodata. Sed hoc potius in Verbo Esto monendum erat.

DE.

DE sumitur in Logica
- Proprie pro sola affirmatione apud Arist. 1. post. Anal. text. 13. Tunc opponitur τῷ A B significante negationem, hoc est separationem prædicati à Subiecto, vt Homo non est Angelus.
- Late, ita vt etiam negationem complectatur. Ita accipit Aristot. in descriptione propositionis, cum dicit, Vnum de vno.

Explicat.

Late, Ita vt ēt negatio.] Quia etiam in negatione aliquid de aliquo prædicamus negare. Hoc autē reuera est aliquid ab aliquo remouere. Itaq; hæc licet accipere ἐκ παραλλήλου.

Par-

Particula De interdum habet significationem Intentionis, interdum Imminutionis, id est, Græce interdum est *μόριον αὐξητικόν*, interdum *μειωτικὸν* seu *ἐλαττωτικόν*. Hanc obseruationem suppeditauit mihi Alexand. ab Ales ICtus Megalopol. genial. dier. c. 24. in explicat. Verbi Deprecari. Primum enim deprecari est vehementi studio & annixe precari vt fiat, & tunc præpositio De auget: exemplum huius significationis suppeditat nobis Suetonius: Senatum literis deprecatus est, id est, valde precatus est. & Cic. 1. Verrin. Deprecor ne irascatur. 2. Est precibus eniti & rogare, ne quid fiat seu eueniat tale, quod nolles euenire, & futurum detestaris, ac tunc præpositio De minuendi potius vim habet: sic Ouid.

Sæpe precor mortem, mortem quoq; deprecor idem. Sic Cic. in Tuscul. quæst. Nullum genus supplicii deprecatus est, neque recusauit.

DE SE.

Vnde esse formale habeat materia. De se Barbaris Philosophis est per naturam suam seu suapte natura. Esse formale de se non habet materia, nec per formam, sed per vim agentis. Alexand. de Ales 7. 1. Phil. text. 7. De se materia est indeterminata, id est, sua natura nõ habet certam figuram.

Casalius E. pisc. de Cœna & calice Domini. De se constat, id est, per se constat. Locutione illa abstinebis.

DE FORMALI.

Barbarorum Scholasticorum est pro formaliter seu formali essentia, vt loquitur Scal. vt *Sacramentum de formali dicit* significationem, sed ita, vt connotet seu requirat, vt talis significatio in tali fundetur materia; sicut Scriptura eandem potest habere significationem, quam vox, & tamen dicit illam in tali materia.

Barbaram Phrasin sic muta. Significatio mystica & sacratissima est veluti vltima ratio formalis constitutiua Sacramenti; formaliter constituit rationem Sacramenti.

Peccatum de formali dicit deformitatẽ & obliquitatẽ repugnantẽ rectitudini in actu. Tu dices: Formaliter est Deformitas, &c. Sic pœna formaliter est carentia boni conuenientis voluntati vel naturæ intelligenti.

De formali Cœna Eucharistica dicit actionẽ. Tu dices Cœnę seu sacramẽti causa formalis est tota actio. Cũ .n. de actionibus loquimur, ipsa actio forma est, vt ait Melanch. in Eth. Ita actionis virtutis seu studiosæ est motus voluntatis & cordis obtemperans recto iudicio, vt ipsa moderatio iracundiæ in Dauide parcente Sauli, seu abstinenre manum ab eo, est forma.

De virtvte Sermonis; de vi *seu proprietate verborum; Phrasis Scholasticorum veterum.*

Paria sunt, de virtute Sermonis, proprie secundum sermonis seu verborum vel termini proprietatem; ex rigore sermonis, *κυρίως*, secundum vim sermonis, vi sermonis, *κατὰ τὸ ῥητόν*. Gabr. Biel. l. 1. dist. 32. q. 2. vbi Sermonis proprietati opponit Appropriationem. Ei (Sermon. Propr.) opponitur etiam Transsumptio seu modus loquendi improprius, vt proprie potentia & Sapientia communes sunt Patri & Filio, sed potentia Patri, & Sapientia Filio appropriatur. Caritas, Amor, Dilectio De Virtute sermonis, id est, loquendo proprie sunt termini essentiales, sed appropriate sumuntur quandoque à Doctoribus vel Sanctis Personaliter seu notionaliter. Deus sæpe capitur Personaliter, vt Deus genuit Christum, id est, Pater; Deus Filium in

mundum misit, id est, Pater. Hoc non est secundum sermonis proprietatem, sed secundum quandam appropriationem. Græc. κατ᾽ ἐξοχὴν seu excellentiam seu ὑπεροχὴν, & peculiari ratione proprie. Huius eminentiæ seu prærogatiuæ causa præcipua est, quod Pater fons est & origo totius Diuinitatis, solus est ingenitus & simpliciter ἄναρχος, & tamen proprie, non Transsumptiue Filius etiam Deus est.

Barb. Sch. vocat principium originatiuum.

Τὸ Vbicunque est Verbum Diuinum seu τὸ λόγου non dicitur satis proprie. Hoc enim De Virtute sermonis infert præsentiam τοῦ λόγου in locis per partes. Ant. Sadael. de Verit. Human. Naturæ. p. 135.

DECEPTIO.

Deceptio Logica est, Sophistica, Politica & Optica.

Logica deceptio seu ἀπάτη est cum verisimilis tantum Syllogismus venditatur pro demonstratione, qui Apateticus dicitur.

Sophistica est captio Sophistæ alicuius.

Politica est fraudatio, circumscriptio vel circumuentio pugnans cum fide & veritate.

Optica est error & hallucinatio aspectus.

De Optica fallacia, id est, visus deceptione, hæc certo experimento deprehenditur, cum Luna cũ quibusdam Stellis Firmamenti comparatur, & sub qua potissimum sit stella, è regione perpenditur. Sint, verbi causa, tres in eadem signi facie continenter positæ stellæ apparentes, id est, nostris oculis manifestæ, & in longitudinis quodam positæ ordine, ita vt quæ illarum est media, alteram quidem à dextris, alteram vero à sinistris habere videatur, Luna autem ad perpendiculum sit sub media stella, Tres insuper videntium ponantur oculi, qui longe inter se distantes illam Lunæ coniunctionem de superficie terræ suspiciant. Hic oculus quidem qui recta ad diametrum, super caput videlicet suum, è regione positam suspicit Lunam, eam sub media esse stella sane iudicat. Qui vero ex obliquo Lunam conspexerit

ſpexerit oculus, ad ſiniſtram quidem poſitus illa ſub ſtella intuebitur quæ ad dextrũ mediç lucet ſtellæ:contra ad dextrã cõſtitutus ocul⁹ conuitu cernit ſuo lunam ſub Stella ſane illa,quæ mediæ ſtellæ eſt ſiniſtra. Verba hæc ſere ſunt Nicol. Leonic. in comm. in Ariſt. de ſenſu & ſenſili p.32.

DECLINATIO.

Declinatio duo ſignificat in Grammaticis.

1.Suo ſignificatu actum inflectendi:Motum enim ſignificant eiuſmodi Verbalia,vt Ambulatio:2.Significat caput quoddam, ad quod reducuntur eiuſdem flexionis nomina, vt primam,ſecundam, & alias dicimus Declinationes, quanquam interdum etiam Declinatio pro Coniugatione ſumitur.

In Sphæra Declinatio eſt arcus circuli declinationis ſcilicet horizontis recti ſeu meridiani,interceptus inter Æquatorem& centrum ſtellæ,vel quodlibet datum punctum: Vel eſt diſtantia dati puncti ab æquinoctiali verſus alterutrum polum breuiſſima.

Galeno in l.1.de Criſib.c.3.Declinati morbi eſt omnis illa pars,quæ ἀκμὴν, id eſt, vigorem ſubſequitur vſque ad principium ſecundæ acceſſionis.

In Hiſtoricis Declinatio periculi, ictus pro vitatione ſæpe occurrunt.

DECREMENTVM.

Decrementum 1. Eſt Quantitatis Diminutio,cui augmentum opponitur.

2. Vigoris deceſſio,quæ παράκμης eſt poſt æqualem tenorem & ætatis ingraueſcentis, quæ limen Senectæ dicitur. Homo ſenſim decreſcit ad interitum & ſolutionem.

Auerroes definit Decrementum mutationem corporis à menſura maiori ad minorem.

DEDVCTIO.

Deductio plurimis conuenit.Grammatica, Logica, Mathematica, Hiſtorica, Politica quædam eſt. Ac ſæpe vocatur Deriuatio. Deriuatio autem proprie eſt Riuorum à fonte Deductio.Itaque Deriuatio & Deductio differunt proprie loquendo, vt Genus & ſpecies.

In Grammaticis Scaligero Deductio eſt creatio noui verbi ex prioris Elementis.Sic ex Tego, Tegula, eſt tugurium: ex ſpecio ſpecula; ex pignus pignoror; ex Decus decor;ex Pœna punio; ex ſimus ſimia;ex vinum villum pro vinulum, ex ſtolo ſtultus. Vid.l.1.de cauſ. L.L.c.29.30.31.&c. Huc refer τὸ Fortitudo ex τῷ Fortis.

Deductio Logica eſt Concreti ab abſtractio, caſuum à themate. Sic fortis à fortitudine,Domini à Dominus. Logica etiam eſt rationis alicuius Deductio.

Oratoris eſt volũtatẽ impellere quo velis, vnde aũt velis deducere, deducere pterritos à timore,vt loquitur Cicero.

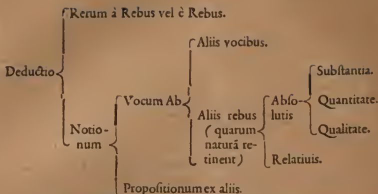
In Arithmetica deductio eſt Subtractio, ſeu Subductio, oppoſita Additioni. Cic.in offic. vt Boni ratiocinatores officiorum eſſe poſſimus, & addendo deducendoque videre quid reliqui ſumma fiat.Deducendo, id eſt, detrahendo.

Deductio Coloniarum (in agros) Politica eſt.

In Ethicis Deductio accipitur pro Deductione, quæ honoris cauſa fit. Sicut Deductor dicitur, qui honoris cauſa aliquem deducit. Synecdoche eſt hæc generis pro Specie præcipua. Sic dicitur Officium Deductionis, officium deductoris.

Genealogiæ denique Deductionem generis alicuius continent.

Distinctio.

Explicatiuncula.

A rebus] Sic riuus deductus est ex fonte.

Voc.à voc.] Sic hodiernus ab aduerbio Hodie.

Vocum ab aliis reb.] Nomen si Substantiam indicabit, aut Quantitatem, aut alia, inde sumet appellationem. Exemplo sunt Ensis, Corpus, Facies. Hæc Substantiam, Quantitatem, Qualitatem significant. Seruus, libertinus, hæc relatiua sunt.

Proposit.] Vt Consectarii è Conclusione, Conclusionis è præmissis, theorematis è theoremate, De his Doctrina Syllogismi & Ordinis.

DEFINITIO.

Definitio primo accipitur pro Actu definiendi, qui est Intellectus nostri.

2. Pro re Definitione inuenta.

Sic Gualand. l. 5. de ciuil. facultat. cap. 5. Definitionem & Demonstrationem vocamus non solum motum definientis & demonstrantis, sed etiam finem ac rem eo motu cognitam.

Definitionem, vt à Logicis vsurpatur, esse Commune ab Vno, ἀφ' ἑνὸς, ex eo coniici potest, quod Themist. in 2. Poster. cap. 11. Definitionem nominis statuit vix dignam esse Definitionis nomine, & Alex. cum Eustr. impropriè definitionem appellari.

Definitio autem in Logica est expressio definibilis. Alex. Ales. 7. 1. Phil. Largitur enim Definitio distinctè id, quod nomen confuse. Auerr. in quæst. Logic.

Ammonio Definitio est λόγος circumscriptus.

Definitio est actus animæ concludens seu terminans rem intra fines essentiæ suæ, ex Alex. Alens. 7. 1. Phil.

Definire est naturam rei terminare & finire per essentialia eius. Id. De Definitione proprie dicta hæc intelligantur.

Definitio in Logica est Iohanni Grammatico πραγματώδης, Rei, quæ naturam rei explicat : vel ἑρμηνευτικὴ nominis, quæ interpretatur nomen.

Declarat πραγματώδης Definitio vel id quod est, vel esse eius quod est. Ac duobus modis consideratur, vel in se, & sic nec verum, nec falsum significat: vel vt est huius Definitio, & sic vel vera vel falsa est, & Enuntiatio. Thom. de Vio in poster.

An Definitio sit simplicium intelligentia, An per ea affirmetur esse.

Πραγματώδης est vel principium Demonstrationis, (indemonstrabile & immediatum) vel Conclusio demonstra-

ſtrationis, vel Demonſtratio ſola poſitione differens, ſeu Definitio differens à Demonſtratione ſola θέσει ſeu flexu. Ariſt. poſter.l.1.c.2.

Reales Definitiones reuera inueniuntur in compoſitis, quæ habent Eſſentiam perfectam, non in rebus ſimplicibus & relatiuis. Auerr.

Alexander & Euſtrat. eas diſtinguunt in Proprias & Improprias. Propriæ illis ſunt Categoricæ, quæ fiunt per affirmationem: Impropriæ Negatiuæ, quæ fiunt per negationem. Inueniuntur Definitiones in ſubſtantiis ſimpliciter: In Accidentibus ſecundum quid: ſi Auerroi in 7. 1. Phil. credimus.

Ad improprias referuntur Definitiones ab Enumeratione, vt vocat Boetius. Eſt autem Definitio ab Enumeratione, cum Totum loco generis ſumitur, & partes loco ſpeciei. Et opponit Boet. Definitionem à Toto, vt eſt ſubſtantialis.

Definitio ἐννοηματικὴ, ſeu ὀνοματώδης,
- Nominis tantum, quaſi veſtibulum & ianua notionis rei.
- Rei rudior: ſeu nominis ita, vt etiam aliquid habeat naturæ rei. Opponitur ei accuratiſſima & abſolutiſſima, vt in qua adhibentur omnes cauſæ κατ' αὑτό, ſeu immutabili neceſſitudine cohærentes cum definita re.

Vocatur interdum Notio. Cic. Tuſc. nulla alia *huic verbo* (cum beatū dicimus) *ſubiecta notio eſt, niſi ſecretis malis omnibus cumulata* bonorum [a] complexio. Id eſt, Beatus eſt, qui eſt liber malis, & omnibus affluit bonis, ita vt nil prætereà appetat.

Beatitudo quid?

a Scholaſtici dicunt Aggregatio.

Definitio interdum idem eſt, quod Determinatio, vt hæc eſt Eccleſiæ Definitio, id eſt, determinatio. M. Sententiar. ita quoque vſurpauit. Definitio ſecundum Rationem (κατὰ λόγον) rei Boetio eſt, vt ſi dies eſt, ſol eſt ſuper terram.

Definitio, Veluti eſt, quæ alias dicitur Exemplaris, cum per exemplum quid res ſit declaratur. Boet.

De Logica Definitione propriè & ſimpliciter dicta intelligantur Canones.

1. Definiuntur ſpecies, communia quæ in ſingularibus ſunt. Non ſingularia, Non ſuperiora genera. Species, quia habent ſupra ſe genera. Singularia, quia ſpecificis differentiis carent. Suprema genera, quia eorum non eſt genus. Boet. & Albert. Magn. Thom. Aquin. dicit, Definitionem non eſſe ſingularium corruptibilium, quæ ſunt in hiſce inferioribus. Sed Auerroes loquitur indefinite, & inquit: Definire qui vult Solem & Lunam, & talia indiuidua ſingularia, peccat.
2. Definibile omne compoſitum eſt, & definientia ipſius Quidditatis termini ſunt. Albert. Magn. de cauſa & proceſſ. Vniuerſ.
3. Definitur propriè ſola ſubſtantiæ ſpecies. Thom. Aquin. 7. Metaphyſ. lect. 4. l. 4.
4. Definitio non eſt non entium. Thomas de Vio.
5. Definitiones duas nihil habere poteſt. Auerr. in Analyt.

De Definitione generaliter & large dicta accipiatur hoc Alenſis: Definitio dicit eſſe, & Propoſitio dicit eſſe. Definitio dicit eſſe Expoſitiue, quia exponit & declarat eſſe eſſentiæ rei. Propoſitio dicit eſſe copulatiue (per nexum) quia copulat prædicatum cum ſubiecto. In 5. Metaphyſ. text. 34.

a. *Hic intelligitur Definitio proprie dicta.*

Differunt Definitio Substantiæ & Definitio Accidentis. In Definit. a Substantiæ nihil ponitur, quod sit extra substantiam Definiti: In Definitione Accidentis ponitur aliquid, quod est extra essentiam Definiti, vt Subiectũ. Thom. Aq. 2. de Anima.

Definitio nulla est ex additione, id est, quæ habet aliquid, quod est extra essentiam rei, quæ definitur; verum est de Definitione, vt inuenitur in Substãtiis. Thom. Aq. 7. Metaph. lect. 4. t. 17.

Definitio à nonnullis etiam Philosophis accipitur pro Scholasticorum conclusionibus vel sententiis Definitiuis.

Iurisconsultis Definitiua sententia est sententia, quæ principalem causam definit atq; terminat, cui opponitur Interlocutiua, quæ inter principium & finem causæ super aliquo incidente vel emergente profertur. Quæ aut simplex est, aut habens vim definitiuæ. Vid. Othon. Melandr. I C.ᵗ in comment. Camer. part. 1. p. 3. de supplicat.

Definitiones fiunt in numero
- Singulari, vt Cœlum est corpus, quod suapte natura voluitur circa terram.
- Plurali
  - Distributiue tantum, vt Cœli sunt corpora, quæ suapte natura, &c.
  - Non tantum Distributiue, sed etiam collectiue, vt coniuges sunt, qui inter se in dissolubili societate coniuncti sunt generationis causa, &c.

DEFINITIVE.

Definitiue esse in loco seu alicubi quibusdam Scholasticis est per fines essentiæ esse hic, vt non sit alibi, at circumscribi loco seu esse in loco circumscriptiue est commensurari partibus loci. Albert. M.

Nec dicitur hoc Definitiue, id est, determinatiue, id est, assertiue seu asseueratiue, sed tantum historice, narratiue, vel πειραστικῶς (tentatiue, explicatiue.)

DEFORMATIO.

Deformatio 1. Proprie corporis est decoloratio. 2. Deinde transfertur ad animum; vt cum quis dicitur deformatus vitiis.

2. In Poetica Scaligero Deformatio idem est quod διατύπωσις & ὑποτύπωσις (τύπος enim faciem & formulam quãdam significat, & id quod Architecti modulum dicunt, ad cuius lineaturas & dimensiones totius operis ratio dirigitur. Scal. & Quintil. ita hac voce vtuntur. Est autem personæ vel rei descriptio. Vid. Erasm. in copia.

DEINCEPS, ἐφεξῆς.

Anguli Deinceps dicuntur, quas eadem linea protracta prope idem punctum efficit. Euclid. l. 1. X. Cum recta linea super rectam consistens lineam eos qui sunt deinceps angulos æquales inter se fecerit, rectus est vterq; æqualiũ angulorum, & quæ insistit linea recta perpendicularis vocatur eius, cui insistit.

A

C B D

Si recta linea AB rectæ DC insistẽs efficiat duos angulos prope punctũ B (qui quidem ideo dicũtur esse deinceps, quod eos eadem linea CD protracta prope idem punctum B efficiat) inter se æquales, quod tum demum fiet, cum recta AB non magis in C, quam in D inclinabit, sed æqnabiliter recte CD insistet, vocabitur vterq; angulus B rectus & recta AB perpendicularis.

Sca-

Grammat. Scaliger in Deriuatis facit duos ordines, vt quædam primo sint, quædam deinceps, vt à Iulus, Iulius & hinc Iulianus est. Quod Scaliger vocat deinceps, quidam è veteribus vocarunt decompositum, id est, vox à composito deriuata. Figura, inquiunt, Decomposita est, quæ à composita deducitur. Hæc si est, inquit Scaliger, erit sane vltra speciem Deriuatiuam alia species, cui nomen non posuere. Vide l.4.de caus. l.l.c.86. Hoc certum, quod decompositum in Grammaticis redundet.

DELIQVIVM.

Deliquium animi in Phys. est animi defectio. Alex. Aphrod. λειποθυμία.

In Astronom. Deliquiū luminaris propr. est defectus Lunæ, ἔκλειψις. Impropr. defectus Solis, ἔκλειψις σεληνιακὴ, ἡλιακὴ, Quintil. Obscuratio.

a Intell. destillatione per descensum. Deliquiū in Chymicis est a descensio frigida cum corpora coagulata frigido & humido loco (vt cella, puteo) super marmore, tabula vitrea, exposita in liquorem resoluuntur, & in subiectum vas defluunt. Sic resoluuntur pulueres calcinati & salia. Faciunt aliud vaporosum, aliud ἐμβαπτικόν. De quibus vide Lex. Rol.

DEMONSTRATIO.

Primo accipitur proprie pro Syllogismo Demonstratiuo.

Secundo accipitur improprie pro medio Demonstrationis, vt cum inquit Arist. Si demonstratio transferenda est. 1. Anal.post.t.59. Translatio Demonstrationis significat Translationem medij de vna scientia in aliam diuersam. Quia Demonstratio nominatur à medio κατ' ἐξοχὴν accipitur pro primaria Demonstratione, vt cum Scal. Demonstrationem ab effecto seu signo seu nota rei vocat probationem per conuersionem Demonstrationis. l. 6. de caus.l.l.c.140. & ibidem dicit primum modum probandi esse per Demonstrationem. Ita Demonstratio Grammatica est: Omnis sermo egens variatione habet dictiones flexibiles. Sermo Grammaticus est talis. Ergo Sermo Grammaticus habet dictiones flexibiles, id est, declinabiles & coniugabiles.

Laxe pro qualibet eaq; vel simpliciter vna, vel multis constante Syllogismis, qui in vnum non possunt coalescere, nisi conclusa omnium in vnam aggregentur definitionem. Schegk.3. Demonstr.p.49.

Syll. Apodeicticus
- Forma Collectionis, quæ tribus conficitur propositionibus necessariis.
- Ratiocinatio conflata ex multis conclusis per Apagogicos.

Mathematicis Demonstratio directa est cum ex principiis & ante demonstratis id, quod in quæstione erat, ostenditur. Indirecta vero cum ad principia, & prius demonstrata procedimus, falsaque facta hypothesi euertere conamur. Ac dicitur ἀπαγωγὴ ad Impossibile. Sumens enim id, quod pugnat cum quæsito, & illud sic esse ponens progreditur, donec in manifestum absurdū incurrat, & per illud aduersarij hypothesin falsam tollens, cōfirmat id verum esse, quod ab initio in quæstione erat propositū. Itaq; finis huius demonstrationis est Verum. Necessariæ, vt in Arithmetica Regulæ Falsi seu falsarū hypotheseon finis est Verum, quod ex iis eliciendum.

Itaque Demonstrationes fiunt à principiis vel ad principia. Porphyr.

Demonstratio formata vel non formata. Demonstratio etiam non tantum formaliter, sed & materialiter accipitur. Formaliter cum forma comprehensa est ea, quæ in organo docetur. Materialiter, cum materia præsto est in Enuntiatis, vt: Variatur sermo, quia dictiones sunt declinabiles. Hic causa probatur per effectum. Tales Demonstrationes inuenies multas in exerc. Scal.

Ἀπόδειξις, Demonstratio ab Aristotelis Interpretibus Sectatoribus interdum ponitur ita generaliter, vt etiam conueniat Ostensioni δεικτικῇ. *Duplex est Demonstratio, Sensus altera, & altera rationis* est: Hæc in Scientiis est; illa vero Scientias præcedit. Sensilis itaque Demonstratio & progressus à singularibus sensilibus ad confuse nota vniuersalia non est in Scientiis quærendus. Quæ sensus demonstrat, illa sunt in Scientia ἀναπόδεικτα. Sensu cognita in Scientiis loco axiomatum sunt. N. Taurell. l. 1. q. 1. contr. Cæsalp.

Vidit enim Pater, &c. apud Ciceron. in Oration. pro Cn. Planc. ἀπόδειξις hæc παραδειγματικὴ dicitur à Michael. Toxit.

Demonstrare Circulo est idem per idem ostendere, quod non solum non est demonstrare, sed ne simpliciter quidẽ probare, cũ omnis probatio debeat esse è notiorib. Fõs. 4. Met. c. 4. explanat. Aristoteli Demonstrare ἐλεγκτικῶς est probare ad reuincẽdum hominem 4. 1. Phil. c. 4. Id improprie demonstrare est. Ita probari potest principium simpliciter, nempe Fieri nequit vt idem sit simul, & non sit.

Cap. 2. post. Anal. t. 16. Aristoteles late & improprie accipit nomen Demonstrationis pro quacunq; declaratione seu δηλώσει, ita vt etiam definitionem amplectatur, cum dicit: *Alterius autem altera demonstratio.* Ad quem locum ita commentatur Zab. Dum Aristoteles loquitur de Demonstratione & de Definitione, vtitur etiam communiter verbo monstrare, pro eo quod est declarare, explicare, quia probaliter argumentatur dubitandi tantum gratia. Sed quando seorsum de sola Definitione loquitur (dogmatice) eo verbo amplius non vtitur, nec dicit Definitionem monstrare quid est. Definitio namq; reuera notificandi vim non habet, sed solum significat quid est.

In eodem cap. paulo ante sic quoque Aristot. *Aliud est quid sit, aliud quo sit res ostendere*, ἕτερον τὸ τί ἐστι, καὶ τὸ ὅτι ἔστι δεῖξαι. Hic etiam ostendere seu δεῖξαι laxe vsurpatur. Relatum ad τὸ τί ἐστι est significare. Ad τὸ ὅτι ἔστι est proprie monstrare seu fidem facere. Admonitio: Sæpe fit vt vnum Verbum relatum ad diuersa orationis membra duas habeat significationes. Sic Aristot. alicubi Simpliciter significat simul Solitarie & vniuerse, ἰδοῦ πάρεργον. 2. post. Analyt. c. 1. t. 5. Zab.

An Monstrare & Demonstrare sint ταὐτό;

Philosophus ἀποδεικνύειν & δεικνύειν 2. poster. c. 6. coniungit, ita vt illud demonstrare, hoc vero ostendere significet. Ait enim Definitionem nihil neque demonstrare, neque monstrare, hoc est, ostendere; Sic Zabarella: Definitio non ostendit ipsum Quid est. Non enim recte reddidit ibi interpres δεικνύειν per Declarare, cum Definitio sit λόγος declarans Essentiam, δηλωτικὸς τῆς οὐσίας.

Differunt autem Monstrare & Demonstrare vt Genus & Species. Illud enim competit omni Syllogismo (omnis Syllogismus monstrat, id est, facit fidem:) Hoc vero Syllogismo Scientifico seu Apodeictico. Zabarella τὸ Mõstrare vocat Notificare per aliud, nempe

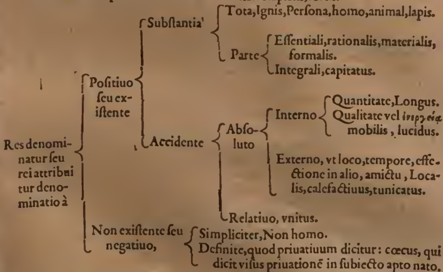
nempe per inductionem vel Syllogismum. Nullus, inquit, datur alius notificandi (id est, faciendi fidem) modus, præter duos, vnum demonstrationis seu Syllogismi proprium, alterum vero Inductionis, quorum neuter definitioni attribui potest. ad c.6.

Est & Monstratio quædam seu ostensio, quæ ad sensum pertinet & intellectũ: vt si aliquod singulare monstretur digito. Alia igitur Διανοίας seu discursus est, alia sensuum.

Denominatio, παρωνυμία.

Denominatio significat vel actum denominandi, vel nomen ab alio deductum, ac vsurpatur vel simpliciter, vel cum adiectione vocis concretiuæ eodem sensu. Simpliciter, vt cum dicimus Ciceronis denominatio est Orator, Vergilij Poeta. Cum adiectione; vt cum dicitur, abstractum principaliter significat id, quo aliqua denominatio concretiua rei conuenit, vt corporeitas dicitur id, quo aliquid dicitur corpus: Albedo dicitur id, quo aliqua res dicitur alba: cœcitas, quo aliquid dicitur cœcum: corruptibilitas, quo aliquid dicitur corruptibile.

Denominatio enim fit vel substantiue, hoc est, substantiuo nomine; vel adiectiue: sicut denominata sunt vel substantiua, vt animal, quorum denominantia seu abstracta συνωνύμως idem cum ijs significant, vt animalitas idem significat cum animali: vel accidentalia: vt sapiens, fortis.

Ignis, homo, animal.) Hęc denominationes sunt à rei essentia, ignis, vt denominati denominans, seu abstractum est igneitas; sed ignis quoque denominans est igniti. Panis abstr. è Pico Mirãdula. paneitas in Eucharistia. Parte.) A parte totum sortitur aliquam denominationem.

Parte essentiali) vt animatum, formatum ab anima & forma.

Qualitate, vt habitu & patibili qualitate. Ex Fide dicitur aliquis Fidelis; ex scientia sciens; A stabilibus enim πάθεσι potissimũ denominamur, quia afficiũt nos. Relat. vnitus) Aliquid dicitur alteri vnitum ab vnione, sicut aliquid denominatur album ab albedine. Imo propter vnionem albedinis cum subiecto subiectum dicitur album.

Ενεργείᾳ) id est actione interna; sic ab in-

tellectione dicit intelligẽs. Effectione in alio) Id est actione externa, seu motu: sic à procreatione aliquis dicitur Procreatiuꝰ, ab alteratione alteratiuꝰ. Mahumetes Turcorum Imperator ex magnitudine rerum gestarũ magnus cognomento dictus est.

Quod inest denominatiue, denominatur necessitate absoluta, vt Filiatio Christo ita inest: Ergo dico Christus est Filius. Scientia inest Petro; Petrus inde dicitur sciens.

Quædam insunt vel inesse dicuntur, sed non denominantur proprie, τὸ γιλαςικὸν dicitur inesse formæ humanæ, sed hæc non dicitur γιλαςικὴ, sed homo. Filiatio non denominat humanitatem Christi, humanitas enim non est Filius, licet insit humanitati, si ponitur relatio seu respectus distinctus ab absolutis, Filiatio denominat supposi-tũ, sequens axioma videtur dissentire. Omne existens vel vnitum alicui cum eius informante sufficit ipsum denominare cui inest. Hinc homo aliquis dicitur diuinus. Limita inexistens vnitumue per informationẽ aliquã, alioquin ἀνάλογ ἵα, non ὁμολογία fuerit.

Biel. lib. 3. dist. 11. qu. vlt. à Scoto.

Denominatio opponitur nonnunquam connotationi, vt Filius, Pater, mater, filia denominant suppositũ, & connotant generationem actiuam vel passiuam cum discretione sexus.

Denominatio interdum improprie ponitur pro nominatione seu nominis impositione, seu appellatione: quædã denominationes ex tempore Deo conueniunt secundum accidens, id est prædicata quędam ex tempore dicuntur de Deo per accidens seu contingenter, vt Creator, Dominus, Perfugium; quæ attributa externa (non interna) sunt respicientia Creaturam, Magister sententiarum videri hic potest distinct. 30. primi libri; & Gabriel Biel. lib. 3. dist. 7. quæst. 11.

A principali fit denominatio, hoc potest habere duplicem sensum. 1. A principali vel proprie fit παρωνυμία; vt candidatus à candidus potius, quam à candor deducitur. 2. A principali rei nomen imponitur vel tribuitur, vt Geometriæ à terræ dimẽsione; Theologiæ à Deo; Foro boario (einem Viehmarckt) à bobus. Qui titulo & Magistri & Doctoris ornatus est, is salutatur Doctor. Sed contingens hoc est, non Catholicum. Nam Grammatica dicta est à primis minimisque elementis artis literis; plerumq; tamen verum.

Distinctiones Denominationis.

Denominatio est Propria, vel Impropria. Propria, vt vere Formalis, vt cum ignis dicitur calidus. Huc pertinet illud Gabrielis Biel. vnio est illud, quo extrema, id est, Natura humana & Verbum formaliter & denominatiue dicuntur vnita. Sicut enim aliquid formaliter denominatur album ab albedine: ita aliquid dicitur alteri vnitum ab vnione. Impropria, vt quasi formalis, vel formalis pro causali, vt cum piper dicitur calidum (virtualiter) κατὰ μέθεξιν. Denominatio est interna (sic denominat humanitas hominem, quia est eius essentia vel accidens inter num; albedo album, quia est eius essentia) vel externa (sic color dicitur esse illuminatꝰ, sed lumẽ nõ inhæret colori) Necessaria est vel contingens: E.g. Actus honestus (quem Barbari dicunt virtuosum) est duplex, quidam est talis intrinsecus, seu denominatione interna, seu ex se, seu essentialiter, seu formaliter, vt alij dicunt. Diuersi enim Auctores sæpe diuerso modo loquuntur, & terminis quandoq; vtuntur ad placitum, vt ait Gabriel Biel. lib. 3. dist. 23. q. 1. Quidam vero est talis intrinsecus, seu denominatione externa seu contingenter, vel vt alij loquuntur, materialiter. Ille manens idem numero non potest fieri vitiosus, vt omnis actus voluntatis elicitus prorsus conformiter

formiter rectæ rationi. Hic vero contra idem numero poteſt fieri in honeſtus, vt ſunt actus imperati à voluntate. Ille primo honeſtus eſt; hic vero per alium actum ex ſe honeſtum, cui conformatur. Gabriel Biel. ibidem. 2. Eccleſia iuſta eſt non tantū iuſtitia externa ſeu aliena Chriſti imputata, ſed etiam interna, propria, inchoata, in nobis effecta Deoque accepta gratioſaque.

Sanum dicitur ſolum animal Formaliter. Sanitas enim, quæ eſt forma ſignificata nomine ſani in vno animali ineſt. Vrina, potio, aer dicūntur ſane externa denominatione: in ijs enim ſanitas non inexiſtit.

Canon.

Cum Denominatio conuenit pluribus per vnam eandemq; rationem formalem, illis immediate conuenit, quibus ineſt ratio illa formalis: cæteris vero mediate propter coniunctionem vel habitudinem, ſeu ordinem ad id, cui ineſt talis ratio, vt beatum fieri immediate & proprie conuenit animæ; corpori mediante anima. Gab. 3. lib. diſtin. 7. quæſt. 1.

Sic Verbum diuinum aſſumpſit animam intelligentem immediate, carnem mediante illa.

Impoſſibile eſt formam informare ſubiectum, & non communicare ei denominationem formalē; vt ſi anima informat oculum, neceſſe eſt vt oculo cōmunicet formale παρώνυμον, quod eſt animatum.

Non omnes Denominationes inferunt inhæſionem, id eſt, denominatiue inesse & inhæſiue ſæpe numero differūt, vt Ieſu Chriſti Filiatio denominat tātum ſuppoſitum, (homo ille dicitur virginis Filius, non humana natura dicitur Filia virginis.) licet inhæreat humanitati, ſeu fundetur. Gabr. Biel. Sed generari & naſci denominant pro ductum per generationem aut natiuitatem ſiue ſit ſuppoſitum, id eſt, hypoſtaſis, ſiue ſit natura, ſiue pars ſuppoſiti, vt Ieſus Nazarenus generatus natus eſt, caro eius generata nata eſt. Primo naſcitur infantis caput; Materia tamen proprie non generatur licet incipiat habere nouam formam. Caro Chriſti dicitur adorabilis, licet adorabilitas ei non inhæreat, non habeat in ea fundamentum.

Denominatio eſt κατὰ λέξιν, vt à ſapientia dicitur ſubiectum ſapiens: ab anima animatum: vel κατὰ πρᾶγμα, vt ab anima denominatur totum compoſitum homo: Itaque à forma inhærente vel adhærente ſubiectum ſortitur denominationem ſecundum nomen vel ſecundum rem.

In Arithmetica ad eandem denominationem fractionum, Reductio eſt reductio diuerſi nominis partium ad idem, ſeu commune nomen, ſeu ad cognomen, vt $\frac{1}{4}$ & $\frac{5}{8}$ ad $\frac{2}{8}$ & $\frac{5}{8}$.

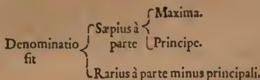
Gabriel Biel ſecundum Denominationem (intellige externam & realiter ſeu reipſa ἀντιθέτως vſurpat lib. 3. diſt. 1. quæſt. 1. cum ait, Relatio illa non eſt mutua ſeu communis realiter, licet ſit communis ſecundum Denominationem. Dicimus etiam nos: Hic eſt Doctor ſecundum Denominationem, id eſt, titulo tenus, nomine tenus, non re ipſa, Græce κατὰ τὸ λέγεσθαι, non κατὰ τὸ εἶναι, vbi externa denominatio intelligitur, adhibito genere pro ſpecie per ſynecdochen. Communem paſſionem diuinitatis & carnis, vnitas perſonæ in Chriſto fecit, inquit Fulgentius. Caro autem paſſa eſt proprie, id eſt, ex aſſe & in ſolidum paſſio eſt corporis & animæ, vt ait Athanaſius.

Diuinitas vero denominatiue, non autem per eſſentiam, inhærentiam in diuina natura, vt in ſubiecto, id eſt, ὁ λόγος paſſionem carnis ipſius

per subsistentiam propriæ ad se referebat. Vnde ὁ λόγος dicitur passus esse imputatiue, & passiones carnis dicuntur esse τοῦ λόγου dispensatiua appropriatione, Eusebius & Emissenus ac Cyrillus; Et tamen ὁ λόγος passus est in carne sua realiter, id est, vere & non imaginarie. Itaque hæc prædicatio, Deus fudit sanguinem suum pro Ecclesia, non tantum est verbalis, sed etiam Realis, & suo modo necessaria. Quod partis proprium est, commune fit cum eo toti, sed id communicatur cum toto seu concreto. Realiter, non tantum per externam denominationem, vt homo est intelligens reipsa; Christus filius Dei viuentis & Mariæ est reipsa mortuus posito Christum esse totum habens partem.

Res denominantur magis à causa proxima, quam à remota. Sic dicuntur effectus rerum contingentes potius propter causam proximam contingentem, quam necessarij propter causam primam & remotam.

Res denominantur ex eo quod in se sunt, non ex eo quod sunt in mente. Itaque lapis etsi immaterialiter in animo seu mente sit, tamen non vocatur immaterialis.

Cum plenitudine Gentium in Ecclesiam ingressa, plenitudo etiam Iudæorum fuerit ingressa, πᾶς, id est, ὅλος, omnis, id est, totus Israel seruabitur per Euangelij prædicationem: Non id (Totus) ad singulos extendendum, sed restringendum est, id est, intelligendum de maxima parte, à qua consueuit fieri denominatio. Ioh. Pisc. in Schol. in 11. c. ad Rom.

Ἄλλως.

Denominatio est Laxe vel Proprie dicta. Hinc prædicatio Denominatiua est vel Essentialis, vt formæ denominantis materiam, vt homo est animatus: vel Accidentalis, accidentis denominantis subiectum, vt homo est γελαστικός, lignum est album. Materia prædicatur de omnibus denominatiue, vt arca est lignea, non lignum, forma de Materia, vt materia est informata. Vid. 7. 1. Phil.

Loquor autem de denominatione vera rectaque, seu congrua, id est, congruente ad artem Logicam, non de vitiosa, non de ridicula, qualis est hæc; stultitia est stulta, Albedo est alba. *Nam Abstractum à concreto denommari nequit.*

Quæstio non est præter institutum; Cur non potest abstractum ἐπωνυμίαν accipere (denominari) à Concreto, verbi causa, cur Candor non dicitur Candidus, albedo alba, calor calidus?

Resp. philosophica est, *Quia nihil se ipsum participat: Neque eadem conditio eidem rei & à se & alterius participatione inesse potest*: Pic. Mirand. de Ente. Abstractum autem à se tale est; Concretum alicuius beneficio tale est, ac dicit aliquid quasi participatum, vt Luceus luce lucet.

Denominatiuum seu Paronymum non prædicatur de principio, vnde fit Denominatio, vt albedo non dicitur alba, sed res quę albedine effecta est; Vinum non dicitur vinosum (id est, vini plenum) sed homo, vt vinum non dicitur ebriosum, sed homo. Obiect. At enim inquias, Medici distinguunt inter vinum

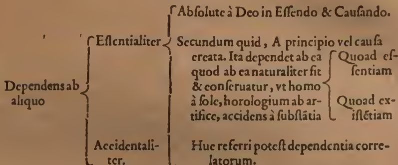
num ὀλιγοφόρον, austerum & vinosum, Resp. Hic vinosum idem est quod vini sapore abundat, & ita non vinum, sed vinosus seu vini generosus & bene coctus sapor est abstractum Vinosi. Itaque dicere licet Vinum vinosum generosum, forte, odoratum cor & vires recreat quidem, sed caput facilime vaporibus replet & tentat.

Denominatiue.

Sæpe opponitur τῷ Essentialiter, vt Christus vt homo est creatus; Denominatiue enim hic prædicatur creatum esse. Christus vt Deus est æternus, hic æternum esse per se & essentialiter prædicatur. Scot.l.3.d.13.

DEPENDENTIA,

Pendentia à.

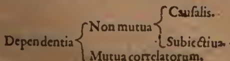
Distinguitur Dependentia Causalis à subiectiua & Relatiua. Subiectiua est formæ à subiecto quoad ὕπαρξιν. Dicitur & à Scholasticis suppositalis. Relatiua est relati à relato, & contra. Causali subijcitur Essentialis.

Et causalis est
- Causæ à causa, vt secundæ à prima.
- Causati à causa, conseruati à conseruante.
- Causati posterioris à causato priore.

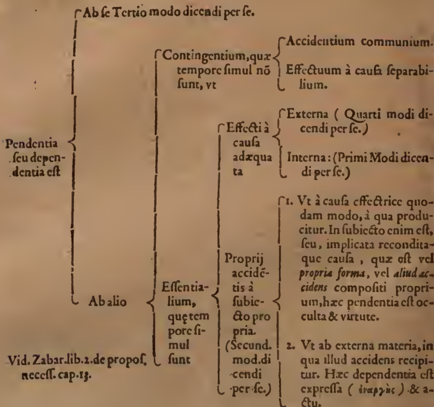
2. Inter Causalem & subiectiuam media quasi est (per participationem) Personalis dependentia, quæ est Naturæ à supposito alieno dependentis, hoc est, non subsistentis in proprio supposito. Quare Scholastici suppositalem vocant per excellentiam & singulariter. Axiomatis hæc explicãtur. Omnis dependentia suppositalis in generabilib. & corruptibilibus terminatur materia prima mediate, id est, per compositum. Vna Persona diuina non potest sine alia terminare dependentiam Carnis Christi causalem, id est, tota Trinitas incarnat Verbum diuinum, seu vnit naturam humanam Verbo.

At potest sola sine alia determinare Personalem dependentiam, seu vniri naturæ humanæ, id est, potest incarnari seu assumere [a] verbum sola. Gabr.B.l.3.d.2.q.vn.

[a] *Hoc vocat supposi-tans.*

3. In Organi explicatione huiusmodi diſtinctio neceſſaria eſt generalior prioribus.

Cum eſſentia Diuina (cum attributis eius) in Perſona Patris conſideratur ἀνάρχως & ἀναιτίως, id eſt, abſque principio originis & cauſæ; in Perſona vero Filij & Spiritus ſancti αἰτιατῶς, non ἀναιτίως, id eſt, non abſque principio originis & quaſi cauſæ, ſeu cum Deus ſit commune quaſi πρὸς ἕν (ad vnum principium ſeu fontem) & primo ſeu ἐξόχως tribuatur Patri, vt qui à ſeipſo exiſtat agatque, & in Trinitate reliquarum Perſonarum ſit πηγὴ quaſi ſeu ῥίζα, principium & origo, ideoque prima, vt Filius ſecunda Perſona dicatur, quæritur non ab re, an dicendum *Perſonam Filij dependere à Perſona Patris?*

Reſpon-

Respondeo, Filij ad Patrem & Patris ad Filium, primi ad secundum, & secundi ad primum dependentia est (mutua) vt relatorum ad correlata, Pater ita dependet à Filio & Filius à Patre, primus à secundo, & secundus à primo. Sed non dico Personam Filij Dei dependere à Deo patre (etsi ordinem Personarum in existendo confitear) sed ab eo vt principio existere & productum esse, ab hoc fonte quasi emanasse Spiritum Sanctum. Dependentiæ enim notio sonat quandam imperfectionem.

An δημιουργία Dei communicetur hominibus?

Præcipiendo & imperando, vt potestatem habēs propriam, non aliunde acceptam Christus fecit miracula. Hoc proprium Dei est: independenter scilicet & non aliena virtute agere: qui modus agendi creaturæ communicari non potest. Ioh. Pic. Mirand. qu. de Mirac. Christi 11.

Voluntas non sufficit ad credendum. An Intelligentia pendeat à voluntate?

Actus Intellectus dependet à voluntate quoad exercitium, non quoad specificationem: Id est, per solum imperium voluntatis nō potest intellectus determinari ad specificationem actus, actus qui est assentiri propositioni alicui, & actus qui est dissentire, sunt actus habētes rationes specificas oppositas. Ergo ad assensum vel non assensum non potest intellectus determinari per imperiū volūtatis. Ergo quod credat aliquis Propositionē aliquā esse verā vel nō credat, id nō est ex eo præcise, quia sic vult vel non vult credere, sed ex aliquo habente rationem actus primi intellectum ad actum talem credendi vel non credendi determinante; vt ex ratione Syllogistica, ex auctoritate, &c. Intellectus enim est potentia mere neutra & indifferens ad specificationem actus alicuius sui secundi.

August. Non potest aliquis credere ex libero arbitrio (id est mero imperio voluntatis seu rationis persuasione.) Picus: Nullus credit sic esse verum præcise, quia vult sic credere. q. 8.

Exempla Dependentium.

Actus visionis dependet ab obiecto.

Vis demonstrationis dependet à Medio, vt à causa. *Dependentia obiecti.*

Entia rationis pendent ab operatione intellectus vt à causa.

Spatium inane etsi non est verum ens, tamen dici potest aliquid reale, id est, haud pendens ab operatione intellectus; & suo modo necessarium simpliciter in rerum natura. Fonsec.

Calor ab igne dependet vt à subiecto & vt à causa. Idem iudica de alijs quoque accidentibus, potest igitur aliquid ab alio pluribus modis pendere.

Aeris corporisque dispositio in qualitatibus primis à cœlo dependet. *Astrologia.*

Relatio dependet à subiecto, Fundamento & Termino, adeo debile quid est.

Res sublunares pendent à materia. De his Canon est: Omnibus commune est rebus nostratibus hisce, quæ pendent à materia (Ita enim Scalig. eleganter circumloquitur res, quæ sunt sub Luna) vt agendo patiantur. exerc 109. Id. exerc. 6. sect. 5. Pendent nostratia hæc è superioribus propter æquiuocam connexionem, propter vniuocam effectionum communionem. Sunt enim superiora quasi formæ conseruatrices inferiorum.

Deus à nullo pendet, id est, Necessitas non est eius imperatrix. Scal exer. 112. Quid magis à Pietate alienum est, quam Deo attribuere necessitatem? At enim, inquis, Deus est ens necessarium & necessario bonus & verax est. Resp. Quis neget? Cum enim dicitur à Scalig. & Augustin. non esse attribuendam Deo ἀνάγκην, intelligunt necessitatem Imperantem & cogentem (non Immutabilitatis.)

Pendere vel dependere Græcis, vt Aristoteli est ἀρτᾶσθαι. Cum enim sine ἐμφύτου θερμοῦ, id est, insiti caloris ex corde manantis beneficio neque Epar, neque Ventriculus suum munus exsequi possint, ideo Aristoteles vitalem & naturalem seu ζωτικὸν & φυτικὸν calorem non separat, & ex corde tantum τοῦ αἰσθητικοῦ & λογικοῦ (id est potentiæ sentientis & Logicæ) causam efficientem primam deducit, vt à corde ei sint omnia, à quo vt calorem naturalem & vitalem, sic etiam animam ἀρτᾶσθαι, *hoc est dependere ac suspensam esse* scribit, quod Medicorum Scholæ impugnare solent.

Scaliger erudite etiam distinguit inter pendentiam per speciem & per potentiam: Hæc principalis est; illa minus principalis: vtraque tamen necessaria.

Quæritur, vtrum anima pendeat à corpore, an corpus ab Anima? Respons. Pendentia hic est mutua, sed Modus est differens. Corpus pendet ab anima, vt delatores à principe per potentiam. Sed Anima pendet à corpore, vt Princeps pendet à delatoribus per speciem (quia delatores species factorum deferunt ad principem) voluntas pendet à phantasmatibus. Itaque vtrumque Aristotelis enunciatum est: &, ἕπονται τοῖς σώμασιν αἱ διάνοιαι, & ; τοῖς τῆς ψυχῆς παθήμασι τὸ σῶμα συμπάσχει.

Dependentia Intellectus dum est in mortali corpore, est à phantasia: Quia ordinarie intellectus non intelligit nisi operante Phantasia.

1. Dependentia est
- Necessaria
  - Proprie & per se.
  - Ob connexionem aliquorum, vt intellectus cum potentia sensitiua.
- Contingens & mutabilis: vt posterioris à priori.

2. Dependentia
- Inhæsiua. Hac accidens inest seu inhæret in substantia vt in subiecto, quod sustentaculum & fulcrum accidentis est.
- Obiectiua, sic Ens reale est, cuius esse non pendet ab operatione Intellectus.
- Effectiua, Hæc est à substantia vt à causa mouente ac producente, vel essentiali: Producente, vt si quid dicitur pendere à cœlo; essentiali, vt si quid dicitur pendere à materia.

Hac distinctio cögruit cum superiore prima.

3. Dependentia igitur hæc
- Interna. Essentialis, formalis.
- Externa in
  - Effectione.
  - Conseruatione.

Canon: A quo dependet rei existentia, ab eodem pendet etiam essentia rei. Existentia accidentis, vt caloris, pendet à substantia. Ergo, &c.

4. Dependens
- Quoad esse. Sic pendet accidens à substantia: Spiritus noster immortalis intelligens substantia est independens à corpore.
- Quoad operationem: Sic Intellectio animæ dum est in corpore pendet à phantasmatibus.

5. De-

5. Dependentia { Actualis, qua quid dependet τῇ ἐνεργείᾳ, id est, actu. | Aptitudinalis, qua quid dependere aptum natum est: qua quid dependet φύσει.

Sic Sotus ait: per se esse modo negare aptitudinem ad inhærendum, & esse in alio affirmare aptitudinem talẽ: Modo per se esse negare actum inhærendi & esse in alio affirmare actum inhæsionis.

Definitiones.

1. Naturam aliquam assumi est ipsam actualiter dependere ab assumente.

2. Personalitas creata dicit negationem dependentiæ actualis saltem ad naturæ suppositum. Saltem dico, quia Scotus addit, Et Aptitudinalis.

3. Anima à corpore semper dependet quod ad naturalem aptitudinem attinet.

6. Dependentia rei ab aliquo secundum { Initium Essendi. | Desitionem sui. | Initium essendi & desitionem simul.

Potest enim aliquid ab alio dependere secundum mutuum suum τὸ εἶναι, etsi non dependeat ab eo secundum sui desitionem. Alb. Mag. de natura & orig. animæ. tract. 2. c. 3.

Pendere ab alio in ratione essendi, aliud est quam pendere ab alio in ratione principiandi. Fons. Exempli causa: Materia principium pendet à forma principio in ratione essendi, sed non in ratione principiandi. Materia enim non habet suum modum causandi à modo causationis Formæ, proindeque nec principiandi, licet modo illo ad causandum & principiandum ei sit opus.

Aliud est pendere ab aliquo, & aliud supponere aliquid, nam principium omne potest dici supponi ab eo, cuius est principium, non omne tamen ab eo pendere. Res genita supponit priuationem suæ formæ præcedentem in materia, nec tamẽ ab eiusmodi priuatione pendet. Fonseca non dubitat hoc ad diuinum mysterium accommodare. Filius supponit Patrem, sed diuinæ hæ Personæ per se ipsæ sunt independentes, vt loquitur Fonsec.

Dependere in esse ab alio est conseruari. Gab. Biel. *Dependenter agere* est virtute aliunde accepta agere. Sic creata natura agit independenter propria.

DEPOSITIO.

1. *Depositio in Poetica*, quæ Græcis est ἀπόθεσις & κατάληξις Generaliter est desinentia versus, qua alius in perfectum pedẽ desinit, alius plus minusve quam pedis ratio, à quo nominatur, postulat, syllabarum habet. Huius formæ sunt 4. Acatalectica, Catalectica, Brachycatalectica, & Hypercatalectica, vnde versus denominantur. Acatalectici versus sunt, qui vltimum pedem, à quo metrum nominatur, habent integrum, vt si dactylicum fuerit metrum, Dactylum: si Iambicum Iambum. Catalectici sunt, quibus in fine syllaba vna deest ad perfectionem eius pedis, à quo metrum nomen habet. Tales sunt omnes Heroici. Nam cum Dactylus proprius eius generis pes sit, ipse versus in Trochæum vel spondæũ desinit pedem dissyllabum, cum Dactylus sit Trissyllabus. Tales sunt apud Terentium Iambici septenarij. Brachycatalectici vocantur, qui toto simplici pede breuiores sunt, quam ipsa metri quantitas requirit. Talis pro exemplo à Seruio adducitur hic Diameter: *Venia optima Calliope*, ᴗᴗ-ᴗᴗ-ᴗᴗ-

(mensuratione facta per dipodiam) Hypercatalectici dicuntur, qui syllabam vnã aut etiam duas supra legitimum pedem metri in fine habent: vt, *Amant venena parricida,*

υ - υ - I υ - υ - I -

2. *Depositio Personæ in Rhetorica* opponitur susceptioni Personæ, quarum vtraque fit in schemate Prosopopœias, vbi decore & suscipitur & ad extremum deponitur persona, & ad eam deponendam interdum breuis reuocatio ponitur, vt, quid ego (iudices) ita grauem personam induxi? vt & verear ne se idem Appius repente cõuertat, & Cœlium incipiat accusare illa sua grauitate censoria.

3. *Depositio in Politica* est actus iustitiæ commutatiuæ seu cõtractus, quo nec vsus nec dominium, sed tantũ custodia rei alicuius fidei cõmittitur. Alias depositum; sed hæc vox proprie significat ipsam rem depositam. Hinc Depositio fidei pupillaris in fidem publicam est apud Ciceronem vertrawliche niderlage vnmündiger Kinder/oder armer Waisen Gelts beyeinem Rate. Et depositio imperij, officij, muneris, magistratus, prouinciæ apud Liuium & alios est abdicare illa, quæ resignatio dici solet, Ablegung/Auffgebung Vbergebung.

4. Ad extremum *depositio*, quæ hodie vocatur Scholastica, ritus est quo initiantur, qui primum in congregationes Scholasticorũ Vniuersitatũ adueniũt, quas Academias vocare solemus, è quibus tamen plurimæ sunt, quæ doctrinam celebratã in Academia à Platone minime olent. Res ipsa profluxit ab Atheniẽsibus. Sed modus aliqua ex parte est recentior, qui è proxime superiorum seculorum Academijs ad nos peruenit. Patet enim ex Gregorio Nazianzeno cognomento Theologo in oratione funebri, quã scripsit Basilio Magno qui mos fuerit, quo illa ætate ante annos 1250. accepti fuerint Athenis Scholastici noui, qui primum ad Magistros & Doctores suos adducerentur. Inter alia Gregorius modo laudatus commemorat, quod tum cæterorum omnium ludibrijs atque exagitationibus instar sordidatorum expositi fuerint. Ἐρεσχελεῖται, inquit, ὁ νέος παρὰ τοῦ βουλομένου παντός, id est, scoptice impetitur nouitius à quolibet. Et hoc directum fuisse interpretatur πρὸς τὸ συστέλλειν τὸ τῶν νεηλύδων τὸ φρόνημα, id est, vt reprimeretur in nouitijs illis Spiritus & animi elatio, & vt statim ab initio ad omnem consuetudinem ac subiectionem tractabiliores redderẽtur, cum ab aliquibus quidem humaniter, sed à nonnullis etiam durius, ab vniuersis autem nequaquam honorifice acciperentur. Quæ ludibria postquam pertulerat nouus aduena, deinceps per forum ad publicum balneum cum pompa deductus fuit à Scholasticis, & ante fores huius aliquantisper ἀτοπωτέρως, id est, indecenter detentus, tandem intromissus, ibiq; finis initiationi illi impositus est. Nam ex balneo egredientem vt puriorem seu mundatum inter suos habere cœperunt, & loci ac ordinis æqualem honorem ei tribuerunt. Huic mori germanæ sunt nostræ, quæ dicuntur depositiones: etsi nostrates ἐρεσχελίαι καὶ φλυαρίαι sic instituuntur, vt simul deformata specie eius, qui initiandus est, quasi persona quædam introducatur ruditatis & inhumanitatis, eaque cornuta, à qua liberant eruditio & doctrina, qua præcoluntur & excoluntur animi & mores, atque vt versus habet Poetæ, *Pectora mollescunt asperitasque fugit*. Prætereaque nostrorum temporum consuetudo ab Attica recedit in hoc, quod non permittuntur illæ nugæ & ludificationes omnibus, sed vnus aliquis vel duo publici administri (cornutorum monstrorum domitores) has administrant. His adde, quod examinationes

Dissimilitudo.

seriæ

ſcriæ & admonitiones atque vota, quæ tum fiunt apud nos ad nouos Scholaſticos, cum abſoluuntur, vel iam abſoluti ſunt à reatu ſuo, oſtendũt, quam ſint noſtra veteribus illis cultiora & feſtiuiora. Datur enim illis Sal ſapientiæ, & vinum lætitiæ, quod manauit è Baptiſmo Romanæ Eccleſiæ: In eo enim Hierophanta dat Sal, dicens, accipe Sal ſapientiæ ad diſcretionem in Spiritu ſapientiæ boni & mali, ne per Diabolum conculceris: Dat etiam infanti oleum lætitiæ in pectore & dorſo, dicens, Lætare Iohannes, vt ſis in perpetua Dei miſericordia, &c. Ita ergo ſolenniter ſtudijs velut conſecrantur Scholaſtici & abſoluuntur à reatu Barbariæ (Beaniſmum vulgo vocant) perfuſione vini, quæ balneum Atticum & oleum Roman. repræſentãt. Vid. 7. tomũ ſcriptorũ publice, propoſitorum à gubernatoribus ſtudiorum in Acade. VViteberg. p. 21. Typum depoſitionis Scholaſticæ deſcripſit lepido & graui nec non erudito ſatis carmine (vno dicam verbo, ἐπιξεργαστικῷ, elaborato) Frid. VVidebram. Poetarum Chriſtianorum non poſtremus.

Ita quoque Tho. Münzerus baptizauit anno 1524. Alſteti.

DERIVO.

Proprie deriuo eſt è riuo deduco. Deriuare aquam vicini l. 2. Cod. de leg. Aquil. Deriuare crimen translate eſt deflectere ab eo, ad quem pertinet ad eum ad quem non pertinet. Schard.

Deriuata in Logica vocantur quæ alias coniugata quaſi more riuulorum ab vno fonte deducta. Old. Deriuata in Grãmaticis ſunt à primitiuis deducta.

Hypomnema de deriuatione Grammatica & Logica.

Ad praxin Grammaticã vera rectaq; deriuatio pertinet. In qua cum videam ſæpe errari: Eſt enim qui ſeruitus & ſeruitium à ſeruitum, ſeruire deducat: Eſt, qui miles à milito, cuſtos à cuſtodio deriuet, adimo à demo cum tamen ab emo: Idcirco de ea vtiles commonefactiones cum meis obſeruationibus proponam.

Prima commonefactio.

Polyſyllaba deriuãtur ab oligoſyllabis, vt, amentatus ab amentũ, præfoco & ſuffoco à faucis, ſcabies à ſcabo, cordatus à cor, ceruical à ceruix, quieſco, vel quico à quies, mortuus à mors, audacia ab audax, ſoſpito à ſoſpes, ouile ab ouis, annona ab annus, ineptio ab ineptus, iraſcor ab ira, ferculum à fers, partior à pars partis, fortior à fors, fortis, ruſticus à rus, iuſtitia à iuſti, crucio à crux, craſtinus à cras, oſcito ab os, geſtio à geſt⁹, fulguro à fulgor, cõcionor a cõcio, odoror ab odor, libero à liber, vigilo à vigil, ab æſtus æſtuo, à fluctus fluctuo, a tumultus tumultuor, à ſinus inſinuo, vacuus à vacuo, ſemino à ſemẽ, optio ab opto, bullire à bulla, cæcutire à cæci, laſciuio à laſciui, ſupbio à ſupbi, ſingultio à ſingultus, ſeruio à ſerui, balbutio à balbus, ſitio ſitis, ſepio à ſepes, à maceries macerior, à ſpes ſpei; ſpero, à glis gliſco, callეo, cauco, floreo, luceo. à callis, caui, floris, lucis. Sic cenſeo, à cenſus, pudibundus à pudor, iumentum à iuuo, megiſtantes à μεγιστᾶν inuſitato, quod eſt à μέγιστος.

Excipe.

Præcox à præcoquo, Suada (ſuaſionis Dea) à ſuadeo, horror ab horreo, pauor, à pa ueo, tumor à tumeo, fulgor à fulgeo, quanquã poteſt etiam deduci à fulgo, is, ere, metus à metuo, inuidus ab inuideo, leno à lenio, latro à lateo, nequam à nequeo, fraces à fraceo potius, aduena ab aduenio.

II.

Verbis nomina quædam priora ſunt, nempe in quibus naturaliter ſubſtantia nominis antecedit actum verbi, vt vnda prius quam inundo, lux quam luceo, pax prius quam paco, limen quam elimino, fumus quam

fumo, humus quam humo. Hic actus, qui spectatur in verbis posterior est, & verba à nominibus hisce descendunt.

Exceptio.

Attamen pecten à pecto, vnguen ab vngo, &c.

III. ὑπόμνημα.

Verbum primæ coniugationis in Bo est à genitiuo nominis, si verbi thema respōdet syllabis genitiui: Vt à miseri, miseror, aspero ab asper, asperi, magistro pro moderor, à magister, magistri, fundo fundas à fundum (πυθμὴν) grego à gregis, à miles militis, milito, à semen, seminis, semino, à vagus, vagi, vagor, à nudi, nudo, à sani sano, à purus i, purgo, à vulgus, i, vulgo, à iugum iugo, ab esca, inesco, à baccha bacchor, à turba, turbo, à probo, probus, ab exul, exulo, à vindex vindicis, vindico, à laus laudis, laudo, à fraus fraudis, fraudo. Sic obliquo est ab obliquus, æquo ab æquus, laxo, à laxus.

IV.

A verbis 1. coniugationis in Am sunt nomina cōsul, merges (quasi flumen) rupes, cædes, parcus, tremor, clangor, plāgor, angor, flumen, tegmen, gradus, pandus, cocus, ludus, currus, viuus, teges, luces, strues, fidus, bibulus, occidu⁹, tribus, perspicuus, assecla (quasi assecula) profugus, perfuga, scriba, mola, fundus: à consulo, mergo, rupi, cædo, parco, tremo, clango, plango, coquo, ludo, curro, viuo, tego, hio, struo, fido, bibo, occido, tribuo, pspicio, à sequor, profugio, perfugio, scribo, molo, fundo, is, fere, quia fundit fructus. Et forte species à specio, vt facies à facio, acies ab acuo, progenies ab antiquo progeno, id est, progigno.

V.

A verbis secundæ in Bo & vtriusq; in Am sunt, Torpedo, lubido, libido, sedes, sepes, cōpago, cupido, intercapedo, scaturigo, origo, aduena, népe à torpeo, lubet, libet, sedeo, sepio, cōpages, cupis intercapis, scaturis, oriris, aduenis. Sic ambigu⁹, ab ambigis, riguus à rigo.

Exceptio.

Verba, formido, palpo & occaligo, propago, indagor, epulor, verbero, lurcor, 1. cōiug. in Bo primitiua sunt, quia numero non respondent syllabis genitiui nominum. Deriuātur, igitur ab eis nomina: Formido, inis, palpo, onis, caligo, inis, propago, indago, inis, epulo, verbero onis.

VI.

Quædam primitiua sunt fœcunda, id est multas voces ex se pariunt, vt ab aptus apto, 1. coniug. in Bo & ineptio 2. in Am, interuentu inepti: à durus, durities, duro & dureo: à sanus sano & insanio, interueniente insania: à lac, lacto & lacteo: ab albus, albo, albas & albeo, es, à seruus, seruo & seruio: à mūdus, mundities & mundo: à mutus, mutitas, muteo & mutire, à meta metor 1. cōiug. in Bor & metior, secūdæ in Am.

VII.

Quædam deriuata de se alia pariunt, vt ab æger, ægreo, ab ægreo, ægresco: à conijcio est conicto, à conicto coniectura, coniecturo, ab hoc coniecturalis: à creber, crebreo obsoletum, à crebreo per crebresco, increbresco, per crebui, increbui (2. abiecta vt nonnullis placet euphoniæ causa) à tonsor, tōstrix, tōstrina: à dux ducis, & à ducis, educo, à sono, sonor, à sonor sonorus: à suauis, suauium, à suauium suauior, à luxus, luxuria, à luxuria, luxurior: à dodos, à dos doto, à do dato, as, are, vt à dato datatū von einem zum andern esse frequentatiuū dato priscū sit, à mutus, muteo, à muteo, mutesco, hinc obmutesco: à flatu flabrum, à flabro flabellum: ab vdus, vdo, ab vdo, sudo pro subudo, à sudo sudor.

VIII.

Quædam Latina Græca sunt origine, vt seps σὴψ à σήπω, id est, putrefacio.

IX. Vi-

IX.

Videndum, ne deriuatio sit falsa vanaq; vt ebrius quasi esobrius. Nam sobrius est à se & ebrius, vt socors à se & cor. Calepino sedimentum est à sedo, as, are, sed reuera est à sedes, sedis. Nego à non & ago, vel quasi nec ago. Falsum vtrumque: Emendo à mando vt commendo, ineptum & ridiculum: cum sit à nomine menda vel mendum. Mando quasi manui do Eutychi. Sed si deductio hæc vera esset, dicendum esset mandare.

Vacillo nonnullis est à vaco, alijs à vacillum, quod nullibi reperio & prorsus vanũ est. Donato est sine origine, quod probo; Reor à res, vanum. Cogito nõ est à con & agito, sed à cogis, vt agito ab agis: & cogo à con & ago.

Incentiuum pro stimulo seu irritamento veterum latinorum Theologorum, Plinii item 1. panegyr. & Erasmi in Encheiridio militis Christian. Nõ autem est hæc vox ab incendo, sed à supino incentum verbi incino: hinc tibia incẽtiua apud Varronem die da anbleset hinc respondens est succẽtiua welcher nach bleset. Carmina obscœna libidinum incentiua sunt & quasi Sirenes. Erasm. in Encheir. primum remedium contra incentiuum libidinis est omnium occasionum causa & diligens fuga, Germ. Anreizung.

X.

Proxima & immediata origo vocis quærenda est seu exigenda. Ea enim vlteriori seu remotiori, vt mater auiæ præfertur. Sic dico iumẽtum esse à iutum, non à iuuo, mobilis à motum, non à moueo, notatio à noto, non à nota, numen à nutu, non à nuo, fomentum à fotu, non à fouco, acumẽ ab acutum, non ab acuo, inuolucrum & inuolucre ab inuolutum, vt nomen à notum, momen à motum. Viuidus proxime deriuatur à viuus, non à viuo, sicut vuidus est ab vua, euanidus est ab euaneo. Albidus siue ab albeo siue ab albus deduxeris, parum interest. Sic pallidus à pallor, vel palleo: At luridus, morbidus, & vapidus non possunt existere aliunde, quã à luror, morbus & vapor. Crebresco est à crebreo, non à creber Rubeso à rubeo non à ruber, siticulosus est à sitis, non à sitio. Valdius, (quod ponitur pro vehementer) siue à valde siue à valide deriues, mihi perinde est. Nutrix est à nutritor, pro nutritrix, quod in vsu non est.

Verũ obijci potest, vt pallesco à pallore, puteo à putore, feteo à fetore, candeo, à candore, caleo à calore est. Sic rubesco, vnde fit erubesco non à rubeo, sed à rubore formantur. Respondet Manutius, argumentum componi è dissimilibus: Nam illa puteo à putore, feteo à fetore, candeo à candore similia sunt & recte dicuntur: At pallesco à pallore non eodem modo recte dicitur. Fit enim pallesco à palleo, palles, & palleo à pallore, itidemq; rubesco à rubeo, rubes, & rubeo à rubore. Hæc proxima origo est.

XI.

Nimium longe quæsita deriuatio improbabilis est ideoq; reijcienda. Vt lepus quasi leuipes. Nam si à Græco πούς esset, lepodis, si à latino pes, lepedis esset genitiuus, Tò hæres, vt scribunt, deriuant multi ab hæreo, quod bonis hæreat, sed scribẽdum est heres, quia est à voce herus, pro herede n. se gerere est pro domino se gerere, & veteribus heredes erant ijdem qui domini, vt testatur Iustinianus Imperator. Neq; vero quicquam obstat, quod herus habet primam breuem, cum etiam alia à primis breuibus deducta producantur..

XII.

Diuersa scriptura deriuationem variat. Qui Sylua scribunt deducũt à Græco ὕλη Spiritus enim asper à latinis nonnunquam in s mutatur, vt sus ab ὗς.

Qui scribūt silua, iis à sileo est: sic poeta, lucosq; silētes. Sed Scaliger ridiculā hanc deductionē putat, quod nusquā minus quā in siluis silētiū ei esse videatur, cū minima aura maximi strepitus excitentur 3. Poet. c. 100. Qui lacrimæ scribunt, volunt lacrimas dictas à lacerādo quasi lacerimas, ꝙ oriantur ex animi laceratione, Qui vero lacrymę deducunt à græco δάκρυον, d. in l. mutato. His ego συμφωνίῳ & assentior, præsertim cum inueniam veteres dixisse dacrymas seruato D. D. a. nonnunquā mutari in L argumento est, quod græcum ὀδυσσεὺς latine efferunt Vlysses, & quod Latini pro sedela vel sedla dicunt sella. Itaque iudico nimis longe petitam arcessitamue esse deriuationem lacrim, à lacerando, proindeq; repudiandam.

De Bombarda quæ Gallica vox est conijcit Nicolaus Beraldus (in interpretatione Angeli Politiani sylua, cuius ἐπιγραφὴ rusticus) eam ductā esse à Bombo & ardeo: sunt qui Boardā vocent à boatu, vt videre est in carmine Iohannis Mariæ Catanei, quo graphice describitur.

Quid non audebunt mortalia pectora quando
Fulmina terribiles tonitrus imitantur, & ignes.
Namque reperta fero muralis machina bello
Seu Meroe solers fortis seu Rheticus omnes
Ingenii vires effudit, cum tonat, ignem
Fulmineum montis speculatus vertice ab alto
Excussit trunco teretem, medioque cauatam
Magna parte sui, totamque ex are coactam
Sphæraque de ferro penitus caua viscera complet,
Siue super curru vehitur, seu celsa tuetur
Castra loco, infuso nitrato puluere rimam
Pertenuem fo.us exurgit, mox impete vasto
Excutitur magno sonitu, magnoque tremore
Ferrea massa volans, non dura repagula contra
Non solida turres, nec mœnia lata nec agger
Ferre valet, quocunque ruit, concussa rescindit
Oppida, prosternitque solo tabulata, trabesque,
Cardinibusque fores firmis, pontesque resoluit
Vno etiam totas deiecit vulnere pugnas,
Multiplici consuta modo lorica, nec ensis,
Lancea, nec clypeus, nec thorax pro fuit aneus,
Omnia contollit, pedites, equitesque, ferosque.
Membraque corporibus diuulsa per aera iactat,
Desuetus bello est aries, balista molares
Effundens, tremebundo extincta Phalarica fumo,
Abstulit hac tormenta noua virtute boarda,
Siue placet bombarda magis, quod dicta boatu,
Seu bombo procul existens mortalia corda
Territat horrendo strepitu, longoque fragore.
Non satis illud erat, quod vibrat ab athere telum
Iupiter? excindi simili nisi lampade terras?
Tanquam nulla forent nostra compendia visa.

XIII.

Vera scriptura deriuati fontē sæpe monstrat. Vt, scribatur infitias, & fons huius

ius vocis habebitur, infitcor id est difstcor. Cogita hic de vocabulo conuicium, conuitium.

XIV.

Vnius vocis pro diuersa eius significatione duplex origo esse potest: Vt, inuolo est à volo, as, are, pro einfliegen/intro volare: & à vola manus vel pedis caro pro volam inijcere, vt inuolare alicui in capillum. Inuolucre pro non volucre à volo as, inuolucre ab inuolutum.

XV.

Origo interdum est dubia & anceps, dubites, vtrum itero sit ab iterum, an ab iter, an rapa sit à rapio, an à Græco ῥάφυ vel ῥάπυς, quæ vox napi quoddam genus significat rapis simillimū. Sitibūdus est ne à sititum, an à nomine sitis, prius mihi probatur quia reliqua huius terminationis omnia sunt à verbis. Sepimentum est ne à sepitum, an à sepes, prius placet, itaque pi producendum. Dubium alicui esse possit, sitne mors à morior, an contra, cernuus à cernuo, as, potius quam à cerno. Grassor forte est à gressum, verbi gradior, frequentatiuum. Lanio a. esse à nomine lanius, non contra, mihi pro certo & probato est. Dubitant nonnulli, sitne anceps à capio, quod ab vtraq; parte caput habeat. Sed mihi dubium non est, esse ab Am & caput, quia genitiuus est ancipitis. Auceps & princeps sunt à capio, quia genitiui sunt aucupis, principis. Dubiū, an nemo sit à ne & homo, & si de solis hominib. dicatur cum dicatur nemo hominum, hominem neminem, & nemo homo, nemo vir (pro nullus, οὐδεὶς homo) nec dicatur nemines: fragor aliīs est à frango: mihi est à frageo antiquo, vnde & fragilis. Lumen ambiguum, ortumne sit à lumen, an à luo. Scaliger lumen dictum vult quasi lucimen, per Syncopen, alij arcessunt eius originē à supino lutum verbi luo, quod lumine omnia abluantur, id est purgentur à tenebris. Hic elige, vtri dicas, tu mihi sponsa places: Cuique enim sponsam suam, mihi meam. Nefarius potest deriuari à ne & farre, quod indignum sit pastu farris, vel quod sacra polluat pio farre solita celebrari, vel à fari, quod nefarium sit ita sceleratum & perditum, vt nefari, id est nominare quidem debeamus. Vnde etiam nefas & nefandus originem trahunt.

XVI.

Rebus ἀνωνύμοις (quæ nondum habent nomina) sæpe à verbis imponuntur nomina. Hic igitur nomina sunt à verbis deducta. Sic radula est à rado, ein Baßschabe oder reibe. Traha genus vehiculi sine rotis, ein Schlitte/ à traho: vehes/ein Wagefahrt à veho. Verba hic fuerunt priora (εὑρέσει, inuentione) nominibus. Huc refero etiam arx ab arceo, vadum à vado.

XVII.

Nomina à supinis descendunt non contra, vt: Septum à septum supino, strages à stratum, intertrigo ab intertritum, detrimentum à detritum, armatura ab armatum, à clausula clausum, consuetudo à consuetum, claustrum à clausum, conflatile à conflatum, flabrum à flatu.

XVIII.

Substantiua nomina in TAS & TIA sunt ab adiectiuis: Sanctitas, iustitia, inscitia à sancti, iusti, insciti. At satias & satietas à satio.

XIX.

Nomina in Orium & Oria deriuantur à nominibus vel verbis, vt interro-

& huma...us ab humanitate. Iurisconsultis ius descendit à iustitia rem ipsam spectantibus: nō autem Grammaticis, qui verborum rationem spectant.

DESCENSVS.

Descensio in Phys. motus est corporis à loco superiore ad inferiorem.

In Sphæra Descensus signorum est portio Æquatoris, quæ vna cum signis sub Horizontem demergitur; Ascensus contra ea Æquatoris pars, quæ vna cum ipsis signis oritur. Quæ si triginta gradibus maior exstiterit, rectus: si minor, obliquus ascensus descensusq; vocatur. Eodem sensu dicitur occasus signorum, cui oppon. ortus signorum. Ac rectè oriri signum dicitur, cū quo Æquatoris maior quam triginta graduum portio ascendit. Contra oriri signum oblique dicitur, cum quo minus quam triginta gradus Æquatoris ascendunt. Ea oriuntur rectè, in quorum ascensione plus quam duæ horæ insumuntur: Oblique, quæ minoris temporis spatio supra horizontem ascendunt. Nam de Æquatore singulis horis 15. gradibus oriuntur supra Finitorem, vt 24. horis totus ascendat.

In Chymia Descensio accipitur dupliciter. 1. cum partes subtiliores descendunt, vt descensio frigida est cū liquor dissolutus in frigido descendit. Estq; Deliquium vel Filtratio. Vide F.

2. Cum res (vt metallum) fit minor, id est, minoris dignitatis, quam fuit ante (vt cum Sol fit Mercurius.)

DESTILLARE, DISTILLARE.

Destillare est guttatim defluere. Distillare est paulatim stillare. Virgil. 3. Georg. *Lentum destillat ab inguine virus Hippomanes.* Sententia est, virus distillans seu distillatum ab inguine furiosarū equarum, quæ conceperunt, dictum est vere ab insania equina Hippomanes. Eo nouercæ, quæ maleficæ sunt, vtuntur, vt vna cum herbis verbisq; incantatoriis mortales dementent. Vide Arist. l. 6. hist. animal. c. 18.

Tibul. l. 2. Eleg. 4. *Hippomanes cupidæ stillat ab inguine equæ.* Varro tamen, Plinius & Columella verum hic partum agnoscunt, & pullum natum, non tantum virus: & aiunt pullos hosce triennio tantum viuere. Silius tribuit eis longissimam ætatem septem annos. Albert. Mag. de mutatione tract. 2. c. 2. Semen per corporis spongiositatem distillatur, & ex testiculis attrahitur.

Chymicis destillatio est eleuatio partium humidarum subtiliorum, in qua frigidis alembici cameris illæ adhærentes condensantur in humorem, ac per eiusdem canalem guttatim in oppositum vas defluunt. Distillare est exprimere: Distillatum est expressum. Destillatio est electatio, qua essentia extrahitur forma liquoris, & coagulata defertur per stillicidium, translata à vase materiæ in excipulum deorsum locatum. E Lex. Roland.

Destillatio per ascensum est cum antequā extractum destillet, sublimatur specie aeria. Per descensum fit sine eleuatione per inclinationem, est quæ fit per receptaculum seu vase continente materiam in latus inclinato topho deorsum vergente.

Huc pertinet destillatio per retortam, id est, per vas globosum, cuius collum paulatim à ventre procedit, ac sensim in oblongum canalem reflexum transit.

DESTINATIO.

Destinatio pro intentione apud Physicos & Politicos reperitur.

Fortuna est causa per accidens eorum,

quæ fiunt alicuius gratia in iis, quæ agunt ex proposito seu consulto, seu ex intellectus quadam destinatione, quam Græci προαίρεσιν vocant, & Aristoteles hanc vocem exponens ὄρεξιν διανοητικήν.

Destinatio seu Intentio 1. { Intellectus, Naturę (inclinationis naturalis. 2. { Primaria. Secundaria.

Destinatio Intellectus ad finem & intentio Intellectus: Destinatio naturæ ad finem,& intentio naturæ sunt synonyma. Sed priora sunt elegantiora.

Error { Destinatus aliquo modo, hoc est, habens causam per se antegredientem. Fortuitus. Imo effectus quoque in Destinatum & Fortuitum distinguitur.

Vsus.

Figulus instituit facere amphoram, & currente rota exit vrceus, inquit Horatius; vel quia cogitationes turbatæ sunt, vel aliquis adstans impulit manus: Hic error si referatur ad artē, fortuitus est: si ad cogitationum turbationem aut impulsionem illam, est aliquo modo destinatus.

Destinatio pro θέσει, seu positione, assignatione, seu constitutione & arbitrio opponitur τῇ φύσει.

Quæritur à Philosopho nomina θέσει, an φύσει constent? Iureconsf. Pomponius idem sic quæreret: Destinatione nostra an natura constent seu constituta sint? Nam L. quod in rerū p. 2. de leg. 1. ait, Nostra destinatione fundorū nomina & domus, non natura constitui.

DESTINATVM.

Destinatum aliter ab Oratoribus & Politicis: aliter à Logicis accipitur. Ab illis pro designato, constituto, vt Desponsam iam & destinatam laudem alicui præripere. Alter præsto fuit ad horam mortis destinatam, id est, decretam. Qui certis quibusdam destinatisq; sententiis quasi addicti & consecrati sunt: quæ omnia sunt apud Ciceronem. Sic alii: Destinata malitia agere quippiam.

A Logicis vero Destinatum dicitur, quod ad Finem ordinatur vel spectat: Quod & dicitur Finitum, quia Fine determinatur, vel vi finis fit. Græcis Destinata sunt τὰ πρὸς τὸ τέλος, id est, ea quæ ad finem ferunt & deducunt.

De iis regula: τὰ πρὸς τὸ τέλος ὁμογενῆ, *Axiom.* id est, ea, quæ ad finē spectant, cognata sunt naturæ finis, seu cognatione respondent naturæ finis: Id est: Si finis est optimus, etiam ea, quæ spectant ad finem, sunt optima. Vt finis is, quem sibi proponit DEVS, est optimus. Ita etiam ea, quibus adhibitis ad finem contendit Deus optimum, optima esse necesse est. Exempli causa, in Pharaonis negotio etiam antequam Pharao natus esset, consilium DEI fuit, ostendere in Pharaone potentiam suā, vt annuntiaretur nomen ipsius in tota terra. Omnis autē προαίρεσις est ipsius finis (Aristoteles) Et finis, nempe DEI gloria, est optimus. Itaq; τὰ πρὸς τὸ τέλος, id est, induratio, quam adhibet DEVS, vt perueniat ad finem illum, ratione DEI est optima. Contra si finis malus est, vt impiorum, mala etiam sunt

τὰ πρὸς.

Τα πρὸς τὸ τέλος & Finis cognatione natura sibi inter se respondent.

τὰ πρὸς τὸ τέλος. Pharaonis consilium est malum, quippe est προαίρεσις mali finis. Sic etiam Calliditas, quam Pharao adhibet in iis, quæ spectant ad finem, est mala, neque prudentia dici potest, cum prudentia sit bona & laudabilis, ac proinde τὰ πρὸς τὸ τέλος, id est, destinata, seu quæ adhibet Pharao vt ad optatum finem perueniat, sunt mala, quippe germana & cognata fini illi, quem Pharao per suam improbitatem seu κακίας sibi proposuit.

Obiiciat hic forte aliquis: Malum non posse esse Finem..

Resp. concedo, si limites ita: *Malum non potest esse finis extremus.*

Fractio Panis In Cœna Sacra habet rationem Destinati, id est, Christus fractionem Panis destinauit ad mortem suã repræsentandam.

DETERMINATIO, προσδιορισμός, LIMITATIO.

Determinatio alia est διακριτικὴ, id est, Discriminans vel distinguens, vox adiecta parti Enuntiati διακρίσεως ἕνεκα, discretionis, hoc est, discriminis vel distinctionis causa. Roma non fuit sedes Imperii, nempe Orientalis. Hic est Christianus κατὰ τὸ λέγεσθαι, non κατὰ τὸ εἶναι. *Diminuens* μειωτικὴ vox adiecta alicui parti, vt ostendat accipiendam secundum quid seu diminute, vt Homo mortuus nihil sentit. Logica est ἐπιστήμη λόγων. Panis Eucharistiæ est corpus Domini Sacramentale, hoc est, est corpus Domini non Substantia seu essentia (Augustinus vocat ipsam rei veritatem) sed significante mysterio. Itaque hoc modo in Pane editur ore.

Determinatio Alienans seu Distrahens est Epitheton, quod prorsus euertit propriam vocis significationem, vt Hoc est Argentum falsum, Canis pictus nõ mordet.

Determinatio Emphatica, vox significans emphasin vel excellentiam, Ego sum pastor ille bonus, qui animam ponit pro ouibus suis. Hic est Filius ille meus dilectus, &c. *Quæ simul est* διακριτικὴ *seu Discriminans.*

Determinatio Restringens, vt cum ad descriptionem Philosophiæ, Rerum humanarum & diuinarum scientia, adiicitur, Quoad humanæ mentis angustiæ capiant.

Ad Determinationes pertinent *Cautelæ* Iurisconsultorum, cum monent aliquid dici vel verum esse, vel definitũ esse cum cautela hac vel illa, cum cautelis seu cautionibus his vel illis, quæ fere sunt exceptiuæ.

Restrictionis sæpe Crypsis est, quæ Doctori interpreti est addenda. Sic Aristot. in Phys. l. 3. Quot Entis species, tot species motus. Verum sic loquens Philosophus non significat omne Ens absolute, non. n. in omnibus generibus Entis est motus, sed sumit cum restrictum ad illud, in quo est motus, vt sententia sit, Tot sunt species (id est, quasi species) motus, quot sunt Entis, in quo est motus.

Determinationes Distrahentes, διασπαστικαὶ, διαλυτικαί.

Determinationes distrahẽtes sunt adiecta, quæ terminum distrahunt à natiua seu sua significatione, *vel extendunt eam extra propriam significationem.* Itaque faciunt modos loquendi improprios. Tales sunt respectu Hominis mortuus, combustus, corruptus, generãdus, producẽdus: & respectu τοῦ Esse, in potentia, potentialiter; obiectiuum, obiectiue. E Gabr. Biel. hoc declaratur sic: Idem sũt esse & actu aliter esse. Et dicitur Esse quicquid habet aliquam realitatem extra suam causam & intellectum: vel magis proprie loquendo, Esse est Realitas extra suam causam & in-

Quid Determinatio Distrahens.

Esse quid?

tellectum. Dicitur extra suam causam, propter esse in potentia, seu esse potentiale: Extra intellectum dicitur propter Esse obiectiuũ, id est, quod obiicitur intellectui, non quod esse in potentia vel esse obiectiuum sit esse simpliciter loquendo. Nã quod est in potentia tantũ, simpliciter non est, sed potest esse; & quod est obiectiue tantum, simpliciter non est, sed cognoscitur. Vnde Antichristus est in potentia tantum, quia potest esse, & est obiectiue, quia potest cognosci seu intelligi (est νοητόν τι) & tamen falsum est dicere, quod nunc sit Antichristus. *Nihil enim est ante sui productionem: & nihil est post sui corruptionem*, cum generatio & productio sit progressio rei de non esse ad esse, & corruptio seu interitus sit progressio rei de esse ad non esse. Sed additum est propter modum loquendi quorundam improprium seu ἄκυρον, quo dicunt Effectum esse in suæ causæ potentia virtualiter, & obiectum intelligibile esse in intellectu obiectiue. l.3. dist.6. q.2.

Quid esse obiectiuũ?

Axioma.

Quid Ortus, quid Interitus?

Dicitur Virgo corrupta est puella, quæ Virginitatem exsuit, quippe constuprata. Cum ephœbum deuirginatum esse dicimus, volumus significare eum ex ephœbis excessisse. Georg. Symler. in Ioh. Reuchlini Porthensis L.L. Doctoris Sergii commentario. Hic igitur Corrupta & deuirginatus sunt ὅροι distrahentes, cum destructionem significent. Virgo vero & Ephœbus sunt termini positiuum aliquid significantes seu affirmatum. Huc pertinet hæc propositio impropria: Acetum vinum corruptum est, id est, acetum generatum quid est ex vino per huius corruptionem. Corruptũ alienat Terimnũ Vini. Christus non est Panis simpliciter, sed cum addito significationem eleuante, nempe Panis vitę, qui de Cœlo descendit. Ioh.6.

Comœdiã suam ita inscripsit. Fuit autem S.ergius Hæresiarcha, qui hæresin acephalorum instaurauit.

DETERMINATIO AD VNVM.

Est Limitatio seu restrictio vel addictio ad vnum vt ad particulare vel singulare. Indeterminatio ad vnum est negatio limitationis ad vnum singulare vel particulare. Al. Illimitatio.

Hæc conuenit vnitati præcisionis & aptitudini ad essendũ in multis, ideoq; *Rei vniuersali*. Vid. Coll. Conimb. in præf. Porphyr. q.3. art.3. Vniuersalia dicuntur Indeterminata seu Illimitata, quatenus indifferenter se habent ad quem uis locum & tempus, seu indifferentia sunt ad multa loca, Id est, non sunt definita per se certo loco & tempore, vt singularia.

Determinatio seu Specificatio, vt loquũtur Scholastici, in Politica doctrina est applicatio quædam & accommodatio, vt ius positiuum determinat & applicat leges naturales ad humana negotia.

Determinatio & Exercitium à Scholasticis sæpe antithetice adhibentur, vt actus exercitium & actus determinatio Sic enim loquuntur. Intellectus, vt potentia rationalis, non naturalis, potest seu valet ad oppositum quod attinet ad exercitium actus, quia potest considerare vel non considerare, & vt generatim dicam, agere & non agere, quod non potest lapis, is enim non potest non descendere, seu ferri sursum, cessante impedimento. Potest etiam Intellectus ad oppositum quod attinet ad actus determinationem, quia potest considerare nigredinem vel albedinem, quæ sunt opposita cõtraria seu aduersa, sed lapis non potest moueri sursum vel deorsum.

DETERMINARE.

Est attemperare, modificare speciem rei. Frigus ita concurrit ad actiones vitæ, vt calorem modificet, id est, eius vim.

ius vim attemperet. Illud dicitur Determinare aliud, quod est alterius forma vel quasi forma. Differentia determinat genus (At Genus non determinat speciem, sed continetur essentialiter in specie, vt Animal in homine) & accidens subiectum.

Determinare est limitare, modificare. Actus sunt Generales, καθόλυ, vel Determinati: ac hi determinationes actuum (intellige generaliũ) dicuntur à Scholasticis & Schegkio, quæ fiunt ab aliqua causa, vt Actus seu propria actio voluntatis est Velle, Nolle. Sed hæc actio determinatur causa antecedente habitu vel obiecto, quæ inclinant aut mouent voluntatem vel ad Bonum, vel ad Malum.

Canon.

Indeterminatum enim agens, nisi determinetur ab aliquo, non est ἐνεργητικὸν (nullam habet vim ad agendum) non est actuosum: quemadmodum nec patiens ad patiendum.

Voluntas καθόλυ causa est τῆ ἐνεργείας, seu actionis, sed Determinans est causa mouens κυρίως seu efficaciter impellens ad agendum bene vel male, quæ determinationes sunt.

Determinate veram esse Enuntiationem, nihil aliud est quam Propositionem, cum est vera, ita esse veram, vt impossibile sit (vel simpliciter, vel ex hypothesi) esse falsam: Contra Determinate esse falsam ita esse falsam, vt non possit esse vera.

Determinare est appropriare: Sic accipitur in hoc Canone Philosophico: cum aliquid determinat sibi vnum oppositum, alterum oppositorum non potest ipsi inesse nec per se, nec per accidens. Vt si ignis tantum calidus est, nec per se nec per accidens potest esse frigidus. Si saxum est graue, non est capax leuitatis. Vid. lib. 4. Dist. 49.

Determinare & definire interdum sunt decidere, decernere, vel concludere distincte. Sic dico, Hæc Historice, non Definitiue disputaui.

Determinare de natura rei, de principio alicuius rei, & determinare principium rei, naturam rei, sicut dicitur explicare rem & de re, Albert. Magn. in Dion.

Accipi Determinate opponitur τῷ Accipi Confuse.

Definitum, determinatum est, ὡεισμ Græce.

Indeterminate seu indefinite à Marsil. Ficin. in l. de diuin. nomin. opponit τῷ Distincte. Habet Deus in se omnia simpliciter inquam atque vnite: Quoniam quæ in rebus formæ sunt multæ, in Deo Forma sunt vna, Sicut Lux, calor, siccitas, leuitas in igne quidem qualitates multæ sunt, sed in Cœlo vna sunt qualitas, lumen vnum. Dixi Indefinite, quoniam vita, sapientia, iustitia, cæteræque virtutes, quæ in anima atque mente inter se formaliter distinctæ sunt, speciebusque propriis definitæ, in Deo sunt vna virtus absoluta, prorsus ipse Deus immensus: Quemadmodum innumerabiles radii inter se discreti è Solis globo prosiliunt, in conum passim terminati, Sed in ipso Sole sunt Lux vnica Solis, nondum discreta conis, sed orbem sibi retinens naturalem.

DETRACTIO.

Detractio Physica est diminutio seu deminutio, qualis est in ἀτροφίᾳ.

Litteraria est Litteræ vel Syllabæ.

Ethica est auarorum, qui aliena commoda ad se rapiunt; vel ambitiosorum & superborum; itemque mendacium & reprehensorum.

Differt ab obtrectatione. Obtrectatio malis alienis addit, & ad vitium reprehendendi in excessu referri potest:

Detractio bonis alienis detrahit, & ad vitium in Defectu pertinet. Vtraque autem sub Calumnia tanquam sub Genere comprehendi potest. Calumnia autem Græcis est species conuitii, falsum nimirum conuitium. Omne enim conuitium est verum vel falsum. De 4. Generibus Conuitiorum vide in Littera G. Genus.

DETRECTATIO.

Detrectatio figura nonnullis est loquendi, cum ademptum curamus nobis aliquid incommodi aut inhonesti, aut inutile; vt,

Ne mihi tum libeat sub dio carpere somnos.

Vid. Scal. lib. 3. Poet. c. 61. vbi nota non dici Latine Aliquid inutilis.

DEVS.

Quicquid in Deo est, vel de Deo dicitur, aut est Essentia, aut est Notio, aut Persona. Essentia vna est communis personis, alias Natura dicitur. Hæc non potest cognosci positiue, nisi per effectum suorum operum, quamuis priuatiue & per negationem multiformiter in scripturis deriuetur & denominetur.

Notiones sunt quinque Paternitas, Innascibilitas, Innatio, Processio, communis spiratio. Notiones dicuntur, quia notificant personas, dicuntur & distinctiones, seu Characteres distinctiui, quia personas distinguunt.

Dicuntur & Relationes, quia per ipsas personæ ad se inuicem referuntur. Dicuntur etiam proprietates, quia personis propriè insunt. Ex quinque istis notionibus tres dicuntur Personales proprietates, eo quod Personas faciant, scilicet Paternitas, Filiatio, Processio. Innascibilitas, Paternitas, & communis spiratio sunt Patris, Filiatio, & communis spiratio sunt Filii, Processio est Spiritus Sancti.

Canon.

Nulla notio de alia prædicatur.

Nulla notio inest Diuinæ Essentiæ, sed tantum personæ, quia essentia nec distinguit, sed distinguitur, sed solæ Personæ à se inuicem distinguuntur.

Personæ tres sunt. Pater à nullo: Filius à Patre, Spiritus S. à Patre per Filium.

Omne igitur nomen dictum de Deo aut declarat Essentiam, aut notionem, aut Personam. Quæ significant Essentiam, dicuntur Essentialia: Quæ Personas Personalia: Quæ notiones, notionalia.

Nomen essentiale prædicatur in Quod. Personale prædicatur in Quem. Notionale prædicatur in Quam.

Nomen essentiale aut est substantiuum, aut adiectiuum. Si substantiuum aut est abstractum, aut concretum, aut medium. Abstracta absolute diuinam essentiam significant, vt diuinitas, essentia, bonitas. Hæc sumpta cum præpositionibus, verbis, Nominibus, participiis personalibus vel notionalibus faciunt propositiones falsas, in quibus ponuntur. Quare hæc est falsa: Essentia generat vel generatur. Essentia est de Essentia: Vel Essentia est apud Essentiam.

Omne nomen pure Essentiale prædicatur de qualibet Persona per se, & de omnibus simul singulariter (non numero plurali) vt Pater est Diuinitas, Filius est Deitas, & Spiritus S. est Deitas, & simul sunt vna Diuinitas, & non Deitates.

Nomina concreta sunt, quæ ad modum concretorum significant formas in supposito, vel significant quasi formam in subiecto, vt Deus creator, quæ generaliter significant diuinam essen-

essentiam, sed interdum etiam appropriantur Personæ.

Nomina media dicuntur, quæ habent materiam & formam ad significationem abstractorum, sed vsum ac officium concretorum, vt lumen, sapientia. Hæc enim licet abstractiua sint, aliquando supponunt pro personis, vt cum dicitur, lumen de lumine, sapientia de sapientia, principium de principio. Hæc nomina abstracta prædicantur de qualibet persona per se & de omnibus simul non pluraliter, sed singulariter.

Nominum adiectiuorum alia significant pure diuinam essentiam, hoc est ita, vt nihil connotent, vt Ens, bonus; alia connotant aliquid positiue, alia aliquid negatiue, vt æternus, immensus, immortalis, æternus enim principaliter significat diuinam essentiam & secundario connotat negationem principii & finis, itaque cum dicitur æternus, sensus seu sententia est, Deus est nec habet principium & finem. Immensus significat principaliter diuinam essentiam & connotat negationem mensuræ localis.

Hæc nomina prædicantur de omnibus personis simul & diuisim singulariter non pluraliter, vt Pater est æternus incircumscriptus, Filius æternus incircumscriptus: Spiritus sanctus æternus est incircumscriptus; & hi tres sunt vnus æternus, vnus incircumscriptus. Adiectiuorum, quæ aliquid connotant positiue quædam connotant effectum in creaturam, quædam respectum. Eorum quæ connotant effectum, quædam connotant in ἕξει, id est, habitu, vt iustus, misericors; quædam in ἐνεργείᾳ, id est, actu, vt iustificans, miserator.

Quæ connotant effectum, in actu prædicantur de Deo ex tempore: Vnde Deus incepit esse miserator cum incepit misereri. Sed ea, quæ connotant in habitu, prædicantur de Deo ab æterno, vt Deus ab æterno fuit iustus, & misericors.

Nominum, quæ connotant respectum, quædam connotant respectum creatoris ad creaturas, vt Deus est refugium meum: quædam connotant respectum Personæ ad Personam, vt similis, æqualis. Similis enim principaliter significat diuinam essentiam. Secundario vero connotat distinctionem personalem.

Talia nomina licet essentiam significent, tamen ratione connotati prædicantur de personis simul sumptis pluraliter & non singulariter: vnde non dicitur, Pater & Filius sunt similis, vel pater & filius est similis, sed dicitur, sunt similes.

Adiectiuorum etiam nominum quædam sunt partitiua, vt aliquis, alius: quædam vero sunt numeralia, vt vnus, duo, tres. Hæc in neutro genere Substantiua significant diuinam essentiam, & prædicantur de personis omnibus singulariter & non pluraliter, Vt pater & Filius sunt vnum: In genere masculino & Fœminino sunt Personalia: Vnde hæc est vera: Pater & Filius sunt duo, si duo sit Generis masculini, sed si sit generis neutrius, falsa est.

Huiusmodi autem nomina adiectiue retenta sequuntur naturam Substantiuorum suorum, vnde si substantiua sunt Essentialia & ipsa adiectiua similiter.

Et si sint personalia, similiter & ipsa adiectiua. Vnde hæc est falsa: Pater & Filius sunt vnus, sed hæc est vera: sunt vnus Deus.

Nominum Personalium quidam prædicantur de vna Persona tantum, vt Pater, Filius, Spiritus sanctus. Quædã de dua-

duabus,vel ita,vt de vtraque, vt Principium. Nam Pater est principium Spiritus S. & Filius est principium Spiritus S. Vnde cum dicitur Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti, principium supponit pro duabus Personis, sed significat vnam notionem, scilicet conspirationem, id est, communem spirationem : vel ita, vt de neutra per se; vt Pater & Filius sunt duo;ita vt hic duo sit masculini generis,& non neutrius. Quædam prædicantur de tribus, ita vt de nulla per se, vt Trinitas. Trinitas enim appellata est teste Isidoro lib. 6.Etymol. Ex eo appellata est, quod fiat totum vnum ex tribus quasi fiat trium vnitas, Pater ergo & Filius & Spiritus S. sunt Trinitas & vnitas, Trinitas propter personarum distinctas proprietates: vnitas propter maiestatis communionem. Quædam denique nomina prædicantur de singulis Personis, ita vt non de omnibus,vel pluribus singulariter,sed tantum pluraliter,vt ὑπόστασις seu persona, Pater enim & Filius & Spiritus S.sunt tres ὑποστάσεις seu Personæ, & non vna.

Nominum notionalium quædam sunt abstractiua vt Paternitas, Natiuitas, Spirabilitas,Processibilitas. Quædam concretiua & adiectiua, vt innascibilis,generans,nascens, spirans, conspirans,procedens.

Alia abstractiua prædicantur de Essentia, vt Essentia est Paternitas. Essentia est innascibilitas, & vicissim Paternitas est Essentia.Innascibilitas est Essentia. Concretiua vero nunquam de Essentia prædicantur : Falsæ enim hæ sunt, Essentia generat, Essentia generatur, Essentia est generans, Essentia est generata.

Nominum notionalium quædam prædicantur de vna Persona tantum, vt Generans de Patre, Genitus vel nascens de Filio, procedens de Spiritu S. Quædam de vtraque, vt Spirans de Patre & Filio. Quædam de qualibet vt distinctus. Pater enim est distinctus ab aliis personis Similiter Filius & Spiritus S.

Proprietates diuinæ,quæ conueniunt diuinæ Essentiæ, habes collectas apud Iohannem Damasc.lib.3.c.7.

Nomina quæ notificant Deum in suis operibus,sunt vel appropriata,vel transsumpta & translata.

Appropriata, vt EL seu ἰσχυρός,Zebaoth, id est, princeps exercitiuum. Adonai, id est,Dominus, Iehoua, &c.

Nomina transsumpta à creaturis sunt pastor,medicus & digitus Dei. vid. Bart. Anglicum de genuinis rerum cœlestium & terrestrium & inferarum proprietatibus lib.1.

DEXTRVM.

Proprie dextrum est, à quo incipit motus localis seu viget.

Dextrum vnicuiq; est, vnde principium est eius,qui secundum locum fit motus.Arist.2.de Cœl.

Dextera enim parte omnia animalia suapte natura sunt efficaciora. Aristot.de part.animal.c.4.

Dextrum autem initium esse motus, indicium est,quod qui pondus ferunt in sinistris ferunt,cum absolutũ sit ipsum mouens. Ideoque qui subsultim vno mouentur pede, facilius id in sinistro faciunt: Mouere enim natum est dextrum,moueri autem sinistrum. Arist. de animal.incessu c.4.

Dexter pes præponitur,sinister postponitur.Ratio petitur è potentia.

2. Dextrum & sinistrum in cœlo accipiuntur secundum esse partium Cœli per comparationem cœli ad plagæ mundi situm, & ita quod est dextrum secundum esse, non potest esse sinistrum secundum esse, sed per comparationem ad plagam & mundi situm.

tum. Albert. Magn. 2. de cœl.tract.1. cap.5.

Dextrum in Cœlo est pars Orientalis: Occidentalis sinistrum. Simplic. 2.de Cœl.

Dextrum & sinistrum in Cœlo propter stabilitatem polorum determinatum est non secundum hanc vel illam regionem, sed per comparationem ad polos cœli. Itaque dextra aut est κατὰ πρᾶγμα, aut κατὰ λόγον.

Dextrum & sinistrũ propriè distinguitur secundum virtutem, quæ est principium motus localis.

Nunquam in animali pars dextra est sinistra, quia in animali sunt distinctæ virtutes, ex quibus ratio sinistri & dextri resultat seu consurgit. At dextrum potest esse sinistrum, vt eadem columna nunc dextra, nunc sinistra dicitur prout animal ex diuerso situ ei comparatur.

Dextra verò calidior est sinistra.

Dextera pars in homine facilius sanatur quam sinistra propter ampliorem exercitationem, hæc reddit illam sanitati opportuniorem, teste Alexand. Aphr. 2.Problem.

DICO.

Dicere generali significatione quid sit, notum est, vt dicere mendacium. Speciatim aliquando est affirmare, aliquãdo respondere vel pronunciare, aliquando eleganter & facunde dicere: Atque hoc est Rhetorum seu Oratorum. Iis genus dicendi aut sua sponte fusum est, aut arte laboratum.

Sponte sua fusum est, in quo verborum ordo est naturalis, itaque naturale dici potest; vt Deus resistit superbis, fortis perspicitur ex periculis.

Arte laboratum, quod negligit simplicem verborum ordinem, & situm est in commutatione verborum cum singulorum, tum coniunctorum, itaque mutatum seu τετραμμένον, hoc est versum dicitur, vt fortem & constantem virum ostendunt ipsa pericula. Trahit sua quemque voluptas.

Hoc multiplex & varium est.

Verborum tum Simplicium, tum Coniunctorum communia sunt, dilucidum, probabile, illustre, suaue, breue, longum: Vnde oratio talis dicitur & ex his ei dignitas conficitur.

Oratio dilucida seu clara comparata est ad intelligentiam, itaq; requirit verba vsitata & propria, plena, recte ordinata.

Opponitur ei obscura, quæ fit cum adhibentur verba ἄκυρα, à consuetudine loquendi remota, ab vsu abhorrentia, allegorica, hyperbata, perturbatoria ac confusiora, id est, cum verba confusa permixtaq; longius traiiciuntur (quales traiectiones etiam boni poetæ vitant) crebræ ellipses, περισσολογίαι & μακρολογίαι, id est, sermones longiores quam oporteat, periodi nimis protractæ aut contractæ, barbara, peregrina, vt perla pro vnione, Auiso pro admoneo: exoleta, vt Gallulo pro pubeo, Gallulasco pro pubesco, quod pubescentes vocem grandiorem instar galli gallinacei edant: Cum denique partes sententiarum non recte interpunctionibus sunt distinctæ.

Probabilis oratio comparata est ad fidem faciendam, talis fit cum non est nimis compta, cum authoritas & pondus est in verbis, cum sententiæ graues & δόξαι adhibentur: plerunque autem ῥητορικὴ δύναμις circa ἐνδεχόμενον πιθανὸν versatur, vt Aristoteles in Rhetoricis loquitur.

Illustris ad motum accommodata est, qua res ita exprimitur, vt prope videri videatur. Hæc requirit verba ab ipsa actione & imitatione non abhorrẽtia, grauitate delecta, translata, epitheta, duplicata, cognominata (Græci vocant συνώνυμα, id est, quæ habent eandem significationem) quæ in amplificatione sæpe conglobãtur, vt Cic. pro Plancio: Quid mea spectas? quid me promissa repetis? quid meã fidẽ imploras?

Suauis seu iucunda minusque molesta spectat ad delectationem, consistitq; in elegantia & compositione.

Elegantia est in verborum singulorum delectu & phrasews.

Deligenda sunt nunc grandiora vel plena, nunc grauiora, modo leniora, modo nitidiora obseruato decoro & natura rerum. Verba enim similia vel æqualia sunto Rebus, de quibus agitur: Grandia grandibus: Humilia humilibus: Grandia humilibus magnifica abiectis non sunt miscenda. Herculis infanti non fas aptare coturnos.

Vitiosa igitur ταπείνωσις, qua rei magnitudo vel dignitas imminuitur, vt si quis parricidam vocet hominem nequam.

Consonantiora seu grandiora sunt: pertimescere consceleratissimus quam timere sceleratissimus & cruciare.

Sonantiora sunt: polluerat stupris sanctissimas religionis. Senatus grauissima decreta per fregerat: Charitas & pietas grauiora sunt, quam amor & beneuolentia, nefarius grauius est quam improbus.

Leniora sunt: Tu & Tullia lux nostra; Vos animæ meæ corcula mea, vos mea suauissima & optatissima Terētia & Tulliolà (ca:

Reiicienda igitur κακόφατα, barbara, rusti-

In compositione seruanda sunt tum constructio Grammatica seu consecutio Syntactica & compositio periodica, tum concinnitas atque exornatio rhethorica in numeris & figuris.

Consecutio Syntactica seruat præcepta conuenientiæ & rectionis, cauet soloecismos qui fiunt è genere, numero, casibus, temporibus, personis, detractione, abiectione.

Soloecophane seu σολοικοφανῆ σχήματα, vt loquitur Eustatius, non respuit, id est, quę faciem soloecismi habent, at soloecismi tamen non sunt, vt hellenismi, enallage, συλλήψεις (soloecismus vitium est ab ignorantia profectū soloecophanes est, quod poeta aut orator sciēs prudēs contra grammaticorū leges committit.)

Compositio seu verborum continuatio periodica sequitur, hæc iucunda est, si fiat non longo anfractu, si facile oculis perlustrari possit, (Arist.) sed ad spiritū vocis apto, nec destituatur numero seu rhythmo. Eius membra sunt nunc duo, nunc tria, nunc quatuor, rarius plura, interdū & integra sententia vno membro clauditur, vt: Nullum officiū referēda gratia magis necessarium est. Multi magistris discipuli magis boni, Amicus aqua & igni magis necessarius est, est res difficillima τὸ μὴ μνησικακεῖν (id est, ἀμνηστία) id est obliuisci seu immemorem esse iniuriarum.

In periodo seu verborū comprehensione partibus constāte sunt incisa & mēbra.

Incisa distinguuntur seu notātur virgula, membra vel duobus punctis: vel vnico puncto & commate; periodi confectę nota est punctulum. Membrum & absoluta periodus si eum interrogatione proferuntur, notantur sic ? si cum admiratione, sic! Quem peteuncter? quā insistam viam?

Numerosa compositio cernitur in concursu literarum consonantium & vocalium & pedibus.

Eiusdem literæ ne sit nimia assiduitas, vt quidquam, quisquam, cuiquam, quod conuenit neget?

Concursus consonantium sit mollis seu lenis, non asper, nō deformis, hinc ipsa oratio dicitur aspera. Aspere concurrit, s vltima cum x proxima, vt: Exercitus Xerxis; durior etiam fit concursus, si vtraq; consonans se ipsam sequatur, vt. ars studiorum, rex Xerxes.

Asperæ sententiæ exemplum. Rex Persarum Xerxes pontum pedibus pertransiuit. Mōtes stratos classibus nauigauit.

Commutetur in suauem interiectis aliis verbis, sic: Xerxes ille ditissimus Persarum rex cū in Græciam venire decreuisset super Hellespontem fabricato ponte, pedibus ipsum mare pertransiuit;

uit;& Acho monte perforato per eum armaram classem facile traduxit.

Vocaliū inter se cōcursus ne sit creber, inde.n.fit oratio hiās & vasta, vitiosa a.e. ratio talis, i.e. q̄ habet distūctos & hiantes cōcursus, vt: Ego amica animi affectione ac animi officio, &c. Viro optimo obtēperaui olim. Huius generis est versus hic dictionū viginti vnius pentameter. Sū vt tu ego, id ὁ iāage, habe, actu hic, me ama, vt hem, & te ego amo hic. Vitanda igitur sunt hic κακόφατα.

Pedes numeri spectantur in initio & fine periodorum. Initium est liberius, finis est accuratior. Vide Rhetoricam Audom. Talæi. Figurata seu ἐσχηματισμένη & colorata compositio, spectatur præcipue in responso seu concinnitate contrariorum, pariū, casuum, relatorum ad idem verbū, omninoque in Schematis repetitionis seu iterationis.

Concinnitas seu responsus contrariorum est, cum opponuntur contraria, vt mihi res est, non cum virtute, sed cum voluptate, non cum industria, sed cum desidia, hæc antithesis cum crebro fit, dicitur frequentatio vel congeries.

Concinnitas pariū est, cum paria paribus respondēt, vt pro P. Sestio. Qui autoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi consiliis audaciū restiterunt, ii graues, ii principes, ii duces, ii auctores huius dignitatis, atque imperii semper habiti sunt. Dicitur isocolon seu cōpar, quia membra proferūtur pari numero syllabarū, vt extrema hyeme apparuit, ineūte vere suscepit, inedia æstate confecit.

Responsus casuum est, cum casus in exitu sunt similes, dicitur homœopteton similiter cadēs. Vt in Pisonē. An oppidorū turpis amissio? an sociorū direptio? an agrorum depopulatio. Quoties itaque hæc in oratione adhibentur sua sponte numerosa fit oratio. Sed modus hic sit.

Cōcinnitatis relatorū ad idē verbū exemplū esto: Vicit pudorē libido, timorem audacia, rationem amentia. Ad repetitiones pertinent duplicationes primo verbi vnius: vt: occidi, occidi: secundo verborū duorū, vt: forsan erit; erit forsan, cū Veneta Respublica scriptis meis lucē afferat. Tertio, sententiarū, vt: In horum et conspectū venire audes proditor patriæ? proditor in q̄ patriæ venire audes in horū conspectū? Primū exemplum ἐν ζεύξεως: Reliqua ἐπανόδου sunt. Breuis oratio cōparata est ad excludendum tædiū, ita aūt necessarium est, vt nihil necessarium prætermittat.

Longa ad pleniorē causæ tractationē requirit lumina amplificationū, vt descriptiones, contentiones, similitudines & dissimilitudines: Incremēta (vbi à minoribus ad maiora proceditur) συναθροισμὸς περιφράσεις, id est, circūlocutiones, epitheta. Breuis est & nuda sententia. Cicero patriā liberauit. Amplificata & tanquam vestita est. Incredibilis ac pene diuina Ciceronis prudētia Rēpublicam Romanā à perditissimorum ciuiū nefariis conatibus & molitionib. eripuit. Breu. Bruti prudentia Tarquinium expulit. Long. Singularis Iunii Bruti prudentia superbissimū ac crudelissimum Regem Tarquinium ab vrbe Romana dominatu regio priuatū expulit. Antitheses in exaggeratione regnant vt philosophia non magistra sed ministra & θεράπαιναν, non dux, sed comēs est Theolog. seu non duces, sed succenturiati personā sustinet. Philosophiæ subsidio, nō præsidio defendit sinceram Religionem Theologus.

DICI, λέγεσθαι.

Dici, prædicari, λέγεσθαι ab Aristotele dicitur πρὸς μίαν τινὰ φύσιν, ad vnā quandam naturā seu ad vnū, quæ alii vocāt analoga ex dependēntia. πρώτως.n. conuenit prędicatis rectis, i.e. recto casu, seu vt Arist. loquitur, iis, q̄ prædicātur sine casu δευτέρως: prædicatis obliquis. Sic Schegk. in 1. prior. Anal. Arist. cōm. p. 275. Ab Aristotele λέγεσθαι (de aliquo) dicūtur, quæ prædicātur directe. Quare oblique non λέγεσθαι simpliciter

dicuntur, quæ prædicantur directè, Sed cum modo, id est, oblique λέγεσθαι.

Canon. In Analogis enim huius generis vnum est nobilius & præstantius, cui proprie seu eximie nomen aliquod conuenit, reliquis vero vt ignobilioribus secundario aut cum adiunctione aliqua, vt Demonstratio à causa immediata dicitur Demonstratio: Reliquæ Demonstratio à signo, ab effecto, &c. Sic prius & posterius vsurpantur simpliciter, respectu temporis; Si vsurpentur alio modo addito quodam determinantur, vt loco, vt natura.

DIES.

Dies aliter dicuntur Naturales, aliter instituti. Naturalium author est natura, institutorum institutio seu ordinatio diuina vel humana.

Dies instituti aut sunt Festi aut profesti.

Festi propter iunctas ferias dicuntur Feriati. In iis, quæ ad diuinum cultum pertinent, curantur, vt sunt Hebræorum Pascha, Pentecoste, Scenopœia, id est, festum tabernaculorum, & Encænia, id est, festi dies initiales, hoc est, dedicationis templi.

Feriæ aut sunt certæ, vel incertæ. Certæ dicuntur statiuæ seu statæ, ac sunt aut communes totius populi certorum temporum, vt Agonalia, Carmentalia, Lupercalia; aut propriæ magistratuũ, quæ dicuntur conceptiuæ seu conceptæ, quia quotannis à magistratibus vel Sacerdotibus concipiuntur in dies certos, vel incertos vt sunt Paganalia, Sementina, Compitalia. Incertæ sunt, quas Consules vel prætores pro arbitrio potestatis indicunt, ac hæ imperatiuæ seu imperatæ dicuntur.

Profesti dicuntur quasi procul à festo, in quibus ea, quę ad Rempub. pertinent, tractantur.

Porro ex actione Forensi dies alii sunt Fasti, alii Nefasti. Fasti, quibus in foro Iurisdictionem exercere & lege agere coram prætore licet, dicti à fando, iis scil. sententiam cum consilio iudicum Prætor ferre potest vltimo iudicii die, & fari tria verba, Do, Dico, Addico, Nefasti sunt, quibus prætori fari non licebat, neque etiam cum populo agere, licet Senatum habere liceret. Nefastis diebus non licebat in foro lege agere, id est, in foro sententiam dicere, nec cum populo agere, in comitio, hoc est, populum ad consilium seu comitia suffragiorũ causa vocare, quod comitiali die fiebat. Vid. Theat. Zuing. Volum. 13. lib. 2.

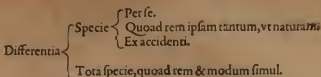
DIFFERENS.

Differens dupliciter accipitur. 1. Late; & ita idem est quod Diuersum. Ita dicuntur diuersa & differentia, quæ in nullo conueniunt, nec aliquo modo differunt in se ipsis. 2. Anguste: ita dicuntur aliqua differre, quæ in aliquo vnc cõmunicant, siue illud vnum sit vnũ numero, vt Plato sedens differt à Platone non sedente, siue vnũ specie, vt Aristoteles & Plato, siue vnum genere, sicut Homo & Asinus differunt sub animali. Et ita accipiendo Differens, Omne Differens est diuersum; sed non omne diuersum est differens: quia Differens addit Diuerso aliquo modo differre. Vid. F. Armand. tract. 2. de postprædic. c. 207.

DIFFERENTIA.

Differentiæ sunt Essentiales, vel Accidentales, siue sint propriæ, vt par impar Numeri; siue communes. De illis accipienda est sequens tabella.

Diffe-

Canones.

Differentiæ formæ quoddam instar obtinent. l. 13. Demon. Schegh. Quia cum genere constituunt speciem.

Nonnunquam autem cõtingit ex diuersis generibus seu prædicamentis corrogari partes differentiæ. Sch. 13. Demon. vt cum definitur Natura Substantia, quæ est principium rei naturalis & causa motus, &c. principium, etsi separatim & absolute vsurpatũ est relatio, tamen vt cum aliis compositũ seu pars definitionis est pars differẽtiæ. Idẽ: Nonnunquã diuersorũ generum voculæ aliis additæ differentiam constituunt, nec compositæ omnino idẽ quod separatum significant. Ergo non est ἄλογον dicere, Formas nonnunquam componi.

Differentia (quæ cum Genere constituit speciem) vnius potest esse accidens alterius, vt diuiduum in duas partes inæquales est accidens continui quanti: Differentia vero est Numeri, constituens cum numero, vt genere speciem, quæ est impar numerus.

Propriæ Differentiæ accidunt generibus, non speciebus, cum communitas generis differentia in quandam speciem contrahatur.

Differentium specie sunt differentes perfectiones, scilicet essentiales. Limitatio Alberti: Perfectio, quia est actus perficientis & perfecti, potest habere differentiam & ex parte agentis, & ex parte recipientis. Ex parte agentis, vt alia perfectio inducitur actione frigidi, alia calidi. Ex parte recipientis, vt ex igne inducitur perfectio in lignis viridibus secundum fumum, & in siccis secundum flammam. Itaque differentium agentium necesse est differentes esse perfectiones. Sed diuersorum patientium potest esse eadẽ perfectio, quod attinet ad actum agentis, quamuis recipiat diuersum modũ ex parte recipientium.

Explicatio.

Christi secundum humanitatem generatio differt quidem à generatione nostrorum Filiorum specie, id est, modo generationis (miraculosa enim est & ὑπὲρ φύσιν,) sed non tota specie, id est, non natura seu essentia & modo simul. Nam Christus secundum Humanam naturam est nobis ὁμοούσιος, seu habet fratres eiusdem naturæ, particeps factus carnis & sanguinis. Hebr. 2. 14.

Hinc soluitur quæstio: An Natiuitas & Conceptio Christi eodem modo differant à nostra? Resp. Christi cõceptio in vtero virginis plane miraculosa fuit. Itaque differt à nostra tota fere specie. Eius Natiuitas non diuersa à nostra specie, quia vere naturalis fuit, quatenus aliorum hominum more proprie natus & in lucem editus est. Fere dico, quia ex sanguine vel semine Virginis naturali formatus est Christus.

Actus voluntatis eliciti, vt velle hoc vel aliud, habentes diuersos fines (vt euitationem pœnæ & consecutionẽ gloriæ vel amorem Dei) & diuersa obiecta differunt specie per se, vt velle ire in templum propter sacrilegium, & post ea propter confessionem vel auditionem verbi, sunt duo actus secundum essentiam specie differentes.

Actuum specie distinctorum diuersi sunt habitus specie, seu nunquam potest idem esse habitus secundum speciem.

Distinctio enim habituum sequitur distinctionem actuum ex quibus procreantur, variata circumstantia, sicut actus elicitus secundum speciem variatur: Ita etiam habitus variantur specie. Exempli causa, Alius est habitus inclinans ad fugam & odium peccati formidine pœnæ seu propter æternam damnationem. Alius est secundum speciem inclinans ad fugam peccati virtutis amore, vel propter Dei amorem. Ita actus, ad quos inclinant, specie differunt.

Differentia inter se specie { Naturæ φυσικῆ. Moris ἠθικῆ.

Sunt actus, qui inter se specie differunt non naturæ, sed moris. Actus voluntatis Imperatus, vt ire in templum vel Scholasterium manens idem in specie naturæ propter variationem circumstantiarum variatur secundum speciē moris. Quæ enim actio pia rectaque est ob finem audiendi concionem, ea fit vitiosa ob intentionem furandi aliquid: per accidēs igitur & extrinsecus.

Distinctio aliquorum, qua sumitur ἐκ τῶ ἧττον καὶ τῶ μᾶλλον ἢ ἐκ τῶ πλεονάζοντος, id est, ex eo quod vel plus vel minus apparet atq; eminet.

Quæ gradibus (ἐπιτάσει vel ἀνέσει) differunt inter se, proprie specie non differunt. Quantumcunq; qualitas intendatur vel remittatur, semper manet in eadem specie, ideoque per intentionē (ἐπίτασιν) aut remissionē (ἄνεσιν) qualitas non mutat speciem. Eadem specie opinio vel fides est firma & languida, at gradibus diuersa. Non esse diuersa genera iustitiæ inchoatæ & iustitiæ absolutæ Aristot. infirmat l. 7. c. 1. de morib. ad Nicom. ex Claud. Alber. oratione apodict. 2. de beatitudine. Disparitas efficientium non facit distinctionem specificam. Disparitas ortus non facit distinctionem naturæ. Ambros. de Incarnat. Adam igitur & nos non differimus specie, etsi ille sit Homo creatus & nos homines geniti.

Quæ differunt modo, non differunt catenus specie: non differunt vt aliud & aliud (ὡς ἄλλο, καὶ ἄλλο,) vt alia & alia res, sed vt differt idem à se ipso, alia ratione se habens. Vna est & eadē trium Personarum Essentia ac Omnipotentia Numero, sed non eodem subsistendi & habendi modo. Itaque aliter in hypostasi Filij spectatur, seu modo sicut in Patre, modo sicut in Filio, modo sicut in Spiritu S. ὑπάρχει, propter diuersas ἀφοριστικὰς rationes: consideratur, nempe in Patre ἀναιτίως, in Filio vero & Spiritu S. αἰτιατῶς. Itaq; sic loquendū non est cū nonnullis. Alia est omnipotentia gignēs: Alia genita, alia procedens ab vtraq;, id est, alia Patris, alia Filij, alia Spiritus Sancti.

Notiones tres numero seu notionales gignere & gigni & procedere non inferunt tres numero omnipotentias. Vnam eandemq; numero rē duo simul habere possunt, vt communē alio atq; alio modo habendi, vt vnus à se, alter aliunde, quam à se.

Alius { Proprie. Improprie.

Non necesse est specie differre quæ differunt τρόπῳ ὑπολήψεως, modo existimationis propositionis eiusdē numero etiam potest esse diuersus modus hypolepseos meæ, nēpe scientia vel opinio. Memini quidē Francofurti mirifici ingenij hominem ad me dicere: Animū hominis immortalē esse, primum in animo meo fuit πιςὸν, aliquot annis post ἐπιςητὸν, postea vero tantū δοξαςὸν Nunc est ψευδές. Differentia supposito quæ non sunt idem seu vnum supposito. Indistincta supposito, vt carbo & ignis.

Differentia locutionum vel opinionum { In reipsa, Barb. in quod Nominis Termini. In diuersa terminorum acceptione cum interim res sit certa.

Canon.

Opiniones quæ re sunt eædem, & acceptione termini differunt, non sunt aduersæ, vel diuersæ.

Vsus.

Sic argumentatur Victor. Strigel. contra Illyric. contendentem Originaria ruina ipsam naturam & οὐσίαν rationis penitus (in spiritualibus rebus) destructã esse. Non potest fieri corruptio substantiæ citra speciei abolitionem. Sed homo non est abolitus. Ergo Homo non est substantialiter corruptus. Respondet Illyricus ad minorem, Homo est abolitus, scilic. quod ad summum gradum attinet, nempe cultores DEI sunt aboliti, & per horrendam metamorphosin contraria inde species facta est, nempe cultores Satanæ. At tu respondebis contra Illyrico, Hanc responsionem non satisfacere obiectioni, quia Homo Cultor Dei, & Homo Cultor Satanæ non differunt specie.

Lepra idem inquit Illyricus Temperamentũ & essentiam hominis omnino corrumpit & immutat, vt licet idẽ homo superesse videatur, nõ tamen eadẽ sit substantia, sed plane diuersa. Resp. Non quidem est eadem accidente, at est eadem numero & specie.

Differentiæ:
- Formales, Differentiæ specierum, id est, quæ species constituunt, neque variantur, vt spirare, sentire, moueri, intelligere: Sicut par & impar in numero.
- Materiales, quæ in principiis speciei positæ non consistunt in iis, sed partim in alterutram, vt membra generationis, partim in alteram præcise partem demittunt se, nec quærunt alteram, vt cornua ceruorum, leonum iubæ.

Cornua non debentur ceruinæ speciei, vt cerui species est, sed speciei in mare tantum: sicut mammæ, matrix in fœmina tantum: Omnino vero membra feminaque genitalia altera in alterutro.

Canon. *Formales differentiæ inter se dissident ita, vt nunquam concurrat vna cum altera.* Sic Scalig. ad Cardan. cum vtrique (lætitiæ & audaciæ) hanc ab ilia distinguẽs communem faceres formã spem, quibus dissepsisti differentiis: Vbi inuenisti tu sub eodem genere formales differentias Mediocritatem & iucunditatem? Nonne est iucunditas parua cum parum iuuamur, magna cũ multum: mediocris cum mediocriter: &c. Vbi nota elegantem phrasin, Duo formalibus differentiis dissepire, dissepta esse.

Gradus iucunditatis.

Differentia in Arithmetica est, quo numerus differt à numero. Ideoque est inæqualium, è quibus maior excessũ à minore, minor contra eodem defectu à maiore differt: Vbi differentię numeratio est additio vel subductio. Additio numerum addit numero, vnde existit Totus. Subductione numerus subtrahitur è numero, vnde quĩ manet Reliquus dicitur.

DIGAMMA.

Digamma est geminum Gamma. De hoc sententia Scaliger. est dè c. l. l. l. c. 7. hæc: A Græcis V. Æolicum elementum appellatum est, & Vau; habuitq; figuram hanc ꟻ à Claudio inuentam, inuersi Γ, atque duplicata. Calepinus auctus habet de eo hæc. Digamma, & Æolicum Digamma dictum est F litera, quod duplicis Γ figuram referre videatur, Cic. ad Attic. Fundum suum Formianum vocat digamma, quod nomen eius ab F litera initium sumeret. Sed Nizolius locum corruptum putat, & legit pro Digamma Digramma, quod ei codex est, in quem consueuerit Atticus & fructus agrorum & impensas referre.

ti incipiat, vnde ea plures quam 12. digitos continet.

Hinc noster αἰνιγμός:

Pluribus ac bis sex digitis quandoq; laboro,
Cui bus sex digiti sunt modo: dic quis ego?

Planeta Luna deficiens.

DIGNITAS.

Dignitas vox Politica est & Astrologica. In Politicis significat amplitudinem, authoritatem, existimationem.

Estque vel personæ, vel rei, vel facti, Græce ἀξία. Sic dicimus: Qui vere bonus est, omnes fortunę casus decenter, & ex personæ suæ dignitate fert: quod Aristot. 1. Eth. est τὰς τύχας εὐσχημόνως φέρειν.

In Astrologia Dignitates Planetarũ sunt certa cœli loca, in quibus & viriũ plus sortiri & euidentius vires suas depromere, actu exercere existimantur, propter aliquam cum loco conuenientiã. His opponuntur debilitates, loca, vnde obscurius & remissius Planetæ suas vires exercent.

Dignitates hæ simul & Debilitates sunt duplices: Essentiales & Accidentales. Essentiales dicuntur, quæ perpetuo Planetarũ corpora comitantur, ac numerãtur quinque: Domus (Intell. Planetã in domo ꝓpria inuentũ fortiorẽ & potentiorẽ cẽleri, quã alioquin extra domũ positum) Exaltatio, Triplicitas, Terminus, & Facies seu Decuria. Debilitates essentiales tres sunt: Peregrinitas, Detrimentũ & casus. Peregrini dicuntur Planetæ, cum nullam prorsus habent dignitatem essentialẽ, vt Luna in toto Ariete.

In detrimento dicitur esse Planeta, cum est in signo opposito signo Domus ipsius. In casu esse dicitur, cũ est in signo opposito signo exaltationis.

Accidentales dignitates vel debilitates dicuntur, quæ Planetis, vel ad Solem, vel inter se collatis accidunt: Planetis ratione Solis accidit Orientalitas, Occidẽtalitas, combustio, oppressio, Existentia sub radiis: Libertas à combustione, auctio luminis, diminutio luminis. Planetis collatis inter se accidunt Coniunctio (alias coitus, congressus, synodus, vnio Planetarum) & Aspectus mutuus.

DIMENSIO, DIMENSVS, TRINVS.

Primum accipitur pro actu dimetiendi, vt cum dicitur dimensio agri.

2. Pro quantitate continua vel regula siue ratione dimetiendi. Sic accipiunt Geometræ & Geographi, vt globus est protensus trib. dimẽsionibus, hoc est, in longitudinẽ, latitudinem & profunditatẽ. Picus Mir. *Trinũ Dimensum* vocat. Verba eius sunt hæc fere (nõnulla enim à me, vt expositore sunt adiecta, vt facilius & plenius intelligerentur.) Materia prima (principium corporis naturalis) est rudis formarumque expers, idonea quidem omnibus formis suscipiendis, sua tamen natura omnibus priuata, trino dimensu in longitudinẽ, latitudinem & altitudinẽ protensa Auerroi, ne res corporeæ de incorporeo subiecto fieri dicantur, de cuius, sed affectę & præparatæ ab efficiente congruis qualitatibus, gremio sinuve forma proximus agentis finis educitur seu eruitur, & ita quod est potentia, à transmutante causa fit actu, sicut mollis cera figuræ expers manus tractatu tandem figurã aliquã accipit. Quod ad Trinum Dimensum attinet, multi sunt, inquit Fonseca, qui putãt idem esse trinam dimensionem atq; longitudinẽ, latitudinẽ & profunditatẽ, & cum linea dicatur esse vnius dimensionis, superficies vero duarũ, corpus autem trium, existimant superficiem includere formaliter longitudinem & latitudinem, corpus vero hæc duo & profunditatem, pręserrim cum à magnis etiam authoribus aliquando definiatur linea longitudo sine latitu-

dine & profunditate: superficies longitudo & latitudo sine profunditate; corpus longitudo, latitudo & profunditas. Sed nõ ita res habet, neq; graues vnquã auctores, si quando has definitiones vsurpant, proprie & formaliter loquũtur: *Dimensio enim aliud nihil est, quam ratio mensurandi, aut diuidendi magnitudinem*: seu potius, extensio eius ab vna loci positione ad oppositam. Vnde cũ sint sex loci positiones, ante, retro, sinistra, dextra, supra, infra, tres erunt dimensiones se inuicẽ secantes ad angulos rectos, quarum vna tantum reperitur in longitudine, quam vocamus lineam, duæ tantum in latitudine, quam dicimus superficiem; omnes vero tres in profunditate, quam appellamus corpus. Potius igitur rationes formales lineæ superficiei & corporis per proprium genus & proprias differentias numero dimensionum significatas explicandæ sunt sic. Linea est magnitudo vnius dimensionis: Superficies duarum: corpus trium, quomodo hæc ab Aristotele definiuntur in 1. Philos. & lib. de Cœl. alioqui cum linea dicitur longitudo esse sine latitudine & profunditate, idem per idem definitur: cum vero superficies dicitur longitudo & latitudo sine profunditate, & corpus longitudo, latitudo & profunditas, non solum definitur idẽ per idem, sed etiam affirmatur vna species opposita de altera. Superficies & longitudo sunt oppositæ species, & similiter corpus & latitudo. Quare cum corpus dicitur longum, latum & profundũ, seu quãtitas continua longa, lata & profunda, aut vulgari & non philosophica, (hoc est, minus exquisita) ratione id accipiendum est, aut sic intelligendum, vt longum, latum & profundum vsurpentur pro eo, quod est Trifariam dimensum seu habens trinam dimensionem. Hoc iudicium Fonsecæ est in Comm. in 5. 1. Phil. c. 13. Dimensiones aut sunt inæquales, aut æquales.

Quid Dimensio?

Dimensio inter locum superum & inferum quatenus { Sursum tendit (vt in columna) Altitudo. / Deorsum tendit (vt in puteo) Profunditas. / In trãsuersum procedit (vt in vtroq;) crassities seu corpulentia. } dicitur.

Si dimensiones sint æquales, arbitraria erit earum appellatio. Vnam etenim & eandem licebit vocare longitudinem, aut latitudinem, aut profunditatem, vt in globo & in corpore omni ex parte quadrato.

Poetæ hanc distinctionem non obseruant. Dicunt enim Alta fossa pro profunda, Cœlum profundum pro alto, & In altum Vela dabant læti. Flumen altum, Euphrates altus, Fundamenta alta. Enniana hæc sunt & Virgiliana, Valerii, Flacci & Prudentii. Sed & reciprocus horum vsus reperitur apud Oratores & historicos. Nam & Cæsar dixit altissimum fluuium, & Cicero altas stirpes, & de virtute defixam esse altissimis radicibus. Eadẽ ratione Virgilius dixit Fastigium iam de re summa, iam de ima. Profundum igitur & altũ re idem sunt: Discrimen inter ea rationis est, quod profundũ ima respiciat, altum summa., Vid. Ioh. Ludouic. de Lacerda Toletan. in notis in 4. Georg. circa fin.

Quod de æqualibus dimensionibus pronuntiari comprobat Ambrosius Episcopus in Epist. ad Ephes. c. 3. & pia comparatione accommodat ad Deũ, Sicut in Sphæra tanta longitudo est, quanta latitudo, & tãta altitudo quãtũ & profundum; Ita & in Deo omnia

æqualia

æqualia sunt immensitate infinitatis. Sphæra .n. definito modo includitur, Deus aūt nō solum implet omnia, sed & excedit. Vid. vocem Hermes.

DIMINVTIO.

Diminutio est affectus consequens diuisionem. Omne enim diuisum ita minuitur, vt eadem quantitas minor dicatur, quoniam partes separentur. Diminutio igitur est motus, quo detrahitur quantitati. Barbari vocant Magnitudinis minoramentum seu minorationem.

Accipitur vox Laxe & Presse. Laxe vt attribuatur etiam non viuis, vt cum minor fit quantitas pecuniæ. Presse, vt cum Arist. 1. de generat. & corrupt. docet, Diminutionem fieri, cum viuentis natura seu forma augmentabilitatis non potest transmutare omnes partes cibi in suam substantiam, & esse motum viuentis corporis, quo totum & omnes partes secundum omnes simul dimensiones contrahunt ad minorem quantitatem forma eadem manente. Vt enim accretionis, sic etiam Imminutionis natura pendet à quantitate, tanquam à termino, ad quē tendit & in quo desinit (non ad substantiam, sed ad quantitatem est) Potest sic quoque hic motus describi, re ferè redeunte eodem: Diminutio seu Imminutio physica est motus animati à maiore quantitate ad minorem ex materiæ subtractione. Cui opponitur Accretio.

In Grammaticis Diminutio seu potius Deminutio est species Deriuatiuorū. Et vocabulum Diminutiuum, seu potius, vt nonnullis placet, deminutiuum est, quod significat minus quam primitiuum, vt Regulus. Vide Scaliger. de caus. Lat. l. lib. 4. c. 95. vbi acute omnem etiam imitationē indicare dicit deminutionem disputans de vi vocis Parasitaster, Philosophaster & similium.

Diminutio in Oratoria dicitur alias extenuatio & eleuatio contraria amplificationi; Græce μείωσις, cum extenuamus & abiicimus rē venustatis & modestię gratia, vel propter significationē contemptus rei extenuatæ.

Estq; verbi aut orationis vel rerum. Ad diminutionem verbi pertinent diminutiua vocabula, contemptum aut vilitatem significantia, aut probrum ingerentia. Sic Virg. Semiuirum comitatum dixit. Catullus percacatas chartas. Et hæc diminutio interdum sapit hyperbolen, vt vix ossibus hæret Breuior Pygmæo. Minus habet, quam nihil. Hyperbole hic est extenuatio incredibilis. Diminutio igitur non semper fit vocibus Diminutiuis. Diminutio orationis vitium est, cum de re magna est iusto tenuior, & simplicior oratio, quā res ea ferat, vt si quis materiam grandem & splendidam sermone quotidiano gregario & iacente seruiliue proferat.

Diminutio rerum est personæ vel rei iusta sentētia & oratione facta extenuatio. Eius variæ formæ sunt.

Prima est per Decrementum, quo maioribus ante extenuatis minora deinde facilius extenuantur. Sic Hannibal. in 1. de bello Pun. concione sua extenuat difficultatem alpium, quæ tamen erat longe maxima, vt alios quoq; labores itineris præ illa paruos esse ostenderet & persuaderet.

Secunda est Comparatio disparium, vt si optimū aliquid malo compares, nobile ignobili, pulcrum sordido, ingens paruo, honestum turpi, vtile pernitioso. Sic enim rei meliori ac maiori inuritur nota tam vili abiectaque collatione, vt si dicas monetam esse tam bonam, quam si plumbea esset. Si extenues Logicam.

Tertia, cum contemptum afferimus rei ex alic[illegible]o signo vel circumstantia minori leuiore, vt si dicam: Tanti te facio, vt ne obolo quidem redimerem vitam bonaque tua. Adeo fortis miles est Thraso, vt crepitum foliorum & vmbram suam metuat.

Quarta est συναθροισμὸς seu coaceruatio & congeries, cum multa coaceruantur vilitatem significantia; vt conuitia, probra, contumelias, sicut Menedemus inquit apud Terentium, In me quiduis horum conuenit, caudex, stipes, &c. Tales confertæ congestiones multæ inueniuntur in scriptis ματαιολόγων.

Dissimulatoria verecundaq; Diminutio locum maxime habet in Exordiis, in litteris officiosis, in gratiarum actionibus.

In Probrosa Diminutione acerbitas nimia & libido conuitiandi, immodicaque amarulentia, qua nihil est apud honestos viros odiosius ac detestabilius, cauenda.

Efficacior & gratiosior est diminutio & offensio falsa, ironica, veteratoria dissimulatrixq; extenuatio & irrisio, quã aperta nimis atq; irata illa insectatio & tragicorum conuitiorum euomitio.

Diminutioni λέξεως & πράγματος (rei) cognata est Humilitas seu ταπείνωσις illa vitiosa, cum inepte vocabulum sordidum, vel iacens seruilisq; sententia tribuitur rei honestæ & graui, vt si quis principi humilem sordidumue titulum tribuat, appellans eum, verbi gratia, pastorem suarum ouium.

DIRECTVM.

1. Directe attribui est prædicari συνωνύμως seu vniuoce, vulgo ꝑdicari in abstracto, vt Hoc quod [illegible] est albedo. Opponitur [illegible] Attribui oblique, id est, κατὰ τὸ ὀρεσθαι παρωνύμως [illegible] na te) vulgo in concreto, vt Hoc est [illegible] Homo non directe albedo dicitur, sed prædicatus albedine: Sic arca non dicitur lignum, sed lignea. Directissime prædicantur pertinentia ad οὐσίαν. Distinctio hæc est ex coniugatione. Vtitur hac Ioh. Piscat. in exercitat. Log.

2. Directe prædicari est prædicari in casu recto. Oblique in casu obliquo. Propositio est vel recta vel casu quodam deflexa. Hæc distinctio est è casibus Grammaticis seu constructione. Vtitur hac Iac. Schegk. in I. prior. Analyt. Arist. p. 174. Quæ, inquit, prædicantur aut subiiciuntur, aut simpliciter & directe prædicari solent, vel subiici; aut oblique. Quæ directe, ea aut συνωνύμως, aut παρωνύμως prædicantur aut subiiciuntur.

In Poetica Directa metra opponuntur Cancrinis Sothadeis.

DIRECTE.

Directe Scoto idem est quod per se: Indirecte per accidens, vt cum ait: Causa externa mortis duplex est, vel ex dispositione cõtraria cõtinẽtis, vel ex violentia illata ab aliquo extraneo. Rursus prior modus duplex est, Vno continens directe corrumpit contentum, vt ignis corpus quod continet: Altero non directe corrumpit, sed prohibet illud, quod necessarium est ad vitam, cuiusmodi est aqua prohibens inspirationem & respirationem, & similiter terra. l. 2. d. 19.

Sic Dionysio A Rickel Carthusiano in Enarrat. Epist. Pauli ad Rom. Directa indurationis causa nihil aliud est, quã effectiua per se, cui opponit causam per accidens, non remouentem prohibens. Verba eius sunt. Deus non est Directa & effectiua causa indurationis, sicut est directa & effectiua causa Iustifi[illegible] C[illegible] Deo [illegible] indurati[illegible] per ac[illegible], [illegible] remouet prohibens. [illegible]

Dionys[illegible]

Dionyſillo ſimili;Sicut nauta per ſuam abſentiam eſt cauſa ſubmerſionis nauigantium,& Sol per ſuam elongationem eſt cauſa congelationis non impertiendo frigiditatem, ſed non influendo calorem: Sic Deus indurat non adhibendo gratiam cordis duritiem mollificantem.

Vt mors eſt ex arbore:ſic ex arbore vita eſt,
Quod mihi dic, arbos vtraque nomen habet?

Explicatio. Sicut ex arbore ſcientiæ boni & mali peccatum & mors: ſic contra ex arbore crucis iuſtitia & vita profluxit, dum in ligno vita, hoc eſt, Deus ipſe mori pro nobis voluit. Hæ arbores illæ ſunt Effectorum cauſæ indirectæ: Vita autem Deus ipſe incarnatus effecti alterius cauſa directa eſt.

DIRIGO.

Dirigere ſeu deducere Aſtrologis eſt arcum Æquatoris inter ſignificatorem & promiſſorem interceptum, inq; tempus, vt annos, menſes ad dies conuertendum, artificioſe inquirere, vt hinc quando accidens à natura Significatoris monſtratum determinetur per promiſſorem, ſuumq; conſequatur effectum, innoteſcat. Significator aũt eſt locus Cœli vel planeta, qui ad aliũ cœli locum vel planetam, aut eius radium dirigitur: promiſſor vero eſt Planetæ vel corpus, vel radius, aut ſtella fixa, aliusue figuræ cœleſtis locus notabilis, ad quem cum ſignificator peruenerit, ſignificatio effectum ſuum editura creditur.

Vid. 4 part. Aſtrolog. Ranzouii de Directional. Horoſcop.

Dirigere nihil aliud eſt, quam mouere Sphæram, donec locus ſecundus traducitur ad ſitum primum. Id autem tunc accidit Ptolemæo, cum locus ſecundus producitur ad circulum, in quo iacuit locus primus, aut contra locus primus transfertur ad circulum, in quo ponebatur ſecundus. Circulum dico coincidentem Meridiano & Horizonti in vtraque eorum communi ſectione, quem circulum poſitionis vocat Regiomontanus. Circulum, inquit, poſitionis appello eum, qui per duas communes ſectiones Meridiani & Horizontis aut per centrum ſtellæ, aut punctum cœli ſignatum incedit, qui etiam Horizon ſtellæ vocari poteſt.

Iohan. de Monte Regio.

Locus primus plerumque ſolet vocari Significator, quod repræſentet alicuius rei habitudinem in Cœlo.

Quid ſignificator Geniturœ cuiuslibet?

Locus ſecundus recte appellatur Promiſſor quid futurum aliquod ſymptoma ſeu accidens ſiue bonum, ſiue malum portendit.

Significator igitur tenet vicem Subiecti patientis recepturi aliquid à promiſſore in certo tempore, cuius quidem tẽporis quantitatem *Directio* metiri ſolet, quemadmodum iudicibus placet.

1. Directio autem eſt motus primi mobilis, quo ſignificatur traducitor ad ſitum promiſſoris, vel contra.
2. Vt plurimum tamen ſolet accipi Directio pro arcu Æquatoris, qui vna aſcendit vel vna deſcendit interuallo, quod eſt inter Significatorem & promiſſorem reſpectu circuli poſitionis, in quo alter eorum iacet: vnde & *dirigere* tunc dicimus, quando huiuſmodi arcum docte numeramus.

Duplex autem Directio eſt: vna Directa: altera cõuerſa. Directa, in qua locus ſecundus, id eſt, promiſſor intelligitur transferri ad ſitum primi, id eſt, ſignificatoris. Dicitur etiam Directio ſecundum ſucceſſionem ſignorum.

Conuerſa, ſeu contra ſucceſſionem ſeu conſequentiam ſignorum, in qua locus primus intelligitur transferri ad locum ſecundum. Hac ſecunda Directione vtuntur iudices pro parte fortunæ, &c. & pro planetis retrogradis.

DISCERNERE *verum à falso.*

Διακρίνειν seu discernere verũ à falso Peripateticis non est compositionis, vt quidam putant, sed διανοίας. Est vero nihil aliud, quam veram sententiam certis argumentis demonstrare, quo in genere regnat ἀπόδειξις, & falsam refellere, qui est Elenchus.

Diuidere verum à falso.

Phrasis hæc Logica est, perfecte seu ἀναντιῤῥήτως, oppositæ seu contradictoriæ propositiones semper diuidunt verum à falso, id est, vna omnino vera semper, altera est prorsus falsa, nec possunt simul stare. Itaque non possunt compingi, conciliari, contemperari, ad συμφωνίαν reduci.

DISCIPLINA.

Disciplina est Scientia acquisita in discente.

Is discit tanquam
- Per instrumentum, per auditum.
- Per notas, per voces.

Discere est ignotum per indicia quædam animo percipere.

Discimus
- Per sensus sine medio humano. Hæc scientia dicitur αὐτοδίδαξις. Rerum enim notiones à rebus in mentem primum per sensus profectæ sunt.
- Per medium humanum, cum rerum notiones à notionibus, quæ sunt in docentis intellectu prodeunt in sensus.
  - Auditum per locutionem.
  - Visum per Scripturam.
  - Vnde postea insinuantur in intellectum.

In Ethicis, vbi agitur de causis actionum virtutis, Disciplina est doctrinæ cogitatio & gubernatio locomotiuæ seu externorum membrorum, ne ruant in scelera contra conscientiam, & est mediocris diligentia vitandi illecebras & occasiones. In epitom. Philosophiæ Moral. Melanch.

Sadolet. Disciplinæ est ex alienæ virtutis præscripto viuere: Virtutis vero, suæ.

E Platon.

1. Disciplina Platoni de Legibus Dialog. 2. est institutio seu conformatio affectuum præsertim voluptatis & doloris. Dicta παιδεία à pueris, qui primum ea sunt formandi.
2. Sexto de Legibus Disciplinæ nomine. Lex significat Exercitationem & doctrinarum rationem & ordinem.
3. Disciplina in Ethic. Phil. Melanch. est rectio locomotricis facultatis, & externorum membrorum. Hæc etiam aliquando cadit in bruta, quæ assuefieri & domari possunt.
4. Petro Mart. est facultas, quæ hominum actiones & electiones accommodat ad rationem, idque doctrina, correctionibus, monitionibus & pœnis efficit cum opus fuerit. in Comm. in 1. Æthic. Arist.

Disciplina interdum accipitur pro arte vel

vel scientia. Interdum specialiter pro Arithmetica & Geometria, &c. quæ Græcis μαθήσεις. Aliquando pro facultatis loco motricis & membrorum rectione & assuefactione.

Vsus.

Hinc potest conciliari, quod dicitur à Philosophis proprium hominis esse capacem disciplinæ esse, & ab Arist. quædam animalia bruta (vt sunt Elephas, canis & similia animalia perfecta) esse disciplinæ capacia, seu doceri posse. 1. Metaph. 1.

DISCONVENIENTIA, pro dissensione.

Barbarorum vox est, sed Philosophis trita pro repugnantia, opposita conuenientiæ. Dicunt enim morbum esse naturæ quandam disconuenientiam seu habituatam (hoc est factam & aliquandiu permanentem) quandam dispositionem, quæ naturæ disconuenit seu ἀσύμμετρος est, Id est, non conuenit, (Dicunt enim disproportionata est) seu dissentanea est.

Disconuenientia autem est vel *Positiua*, vel *Priuatiua*.

Positiua consideratur per modum Contrarietatis alicuius formæ, quæ non conuenit cum re, cui est aduersa. Talis disconuenientia est morbus, teste L. Mercato l. 3. de Morbis. Non igitur morbus est simplex priuatio.

Disconuenientia priuatiua, præsertim quæ per se mala est, dicit priuationem formæ conuenientis in causa aut instrumento ob defectum alicuius perfectionis, quæ cum absint, priuatio & malum transfertur in actionem aut in effectum.

DISCORS CONCORDIA.

Physicis discors concordia est rerum seu qualitatum, quæ cum inter se diuersæ seu pugnantes sint, commixtæ tamen vnum quoddam corpus conficiunt, dum vna alterius vires temperat & coercet, ἀξύμφωνος ξυμφωνία.

Ouid. l. 1. Metamorph.

Quippe vbi temperiem sumpsere humorque calorq;,
Concipiunt & ab his oriuntur cuncta duobus;
Cumq; sit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes
Res creat, & discors concordia fœtibus apta est.

In historia Lucanus Discordem concordiam vocat amicitiam simulatam seu fictam, cum eum videmur amare, quē tamen tacito odio prosequimur:

Temporis exigui mansit concordia discors,
(scilicet inter Cæsarē & Pompeium.)
Paxq; fuit non sponte Ducum.———

Elementa inter se plane contraria ratione qualitatum, vt quidem eis tertio quodam ξυναγωγοῦ opus sit vinculo, quod est discors concordia, & concors discordia συμμετρίας, quam Deus in ipsis rebus inseuit. Ioh. Serran. ex Tim. Platon. thes. 54. *Mundus est cordi discordia constat.*

DISCRETIO.

Discretio est discriminatio seu distinctio quædam vnius ab alio. Estque Negatiua vel Positiua. Negatiua remouet. Eius nota est: Hoc non est illud. Positiua affirmat. Eius nota: Hoc distinguitur ab illo.

Discretum tempus Scholasticis est, quod discretos & distinctos actus, sed simplices seu indiuisibiles mensurat. Armand. tract. 2. de prædicam. Quantitatis c. 61.

Discreta Quantitas est cuius partes ita inter se habent, vt ad vnum communem terminum non sint copulatæ, vt Numerus. Thom. Aquin. in Logic.

festarum vndecunque ortæ sint.

Sed γνῶσις quoque interdum pro ipso habitu vel actu accipitur, seu cognitione actuali aut habituali, non pro ingenita cognoscendi facultate.

Vtraque significatio ex hac antithetica propositione seu thesi & antithesi perspicitur.

A natura habemus principiorum συμφύτους δυνάμεις, id est, congenitas facultates cognoscendi, quia intellectus est id in animo, quod ὄψις ἐν ὀφθαλμῷ, id est, aspectus in oculo, qui colores non circumfert insitos. Habitus autem & γνῶσις cognitio, & informatio seu comprehensa notio principiorum per sensum, inductionem, memoriam, ratiocinationem & experientiam comparatur. Principia nihil aliud sunt, quam primæ & vniuersales rerum notiones. *Quidvi incipiat*

In 18. cap 2. poster. Analyt. Διανοίας Verbum Generale & Commune est ad opinionem, ratiocinationem, intellectum & scientiam. *Sectus 26. c. 1. poster.*

Vires Animæ:
- Διάνοια, Mens recte iudicans.
- Ἐπιθυμία, vis concupiscens, naturæ idonea asciscens.
- Θυμὸς animus seu animi ardor exsequens ea, quæ ratio præscribit

Consentientes inter se virum perfectum efficiunt.

In 5. Metaphys. Arist. c. 1. vbi explicat Terminum Principii, vocabulo διανοίας intelligit intellectum practicum.

DISCVSSIO.

Discussio accipitur.

1. Pro dispulsione vel dissolutione, vt discutere periculum, caliginem.

Discutere captiones. Cic.

Discutere matrimonium, id est, dissoluere seu distrahere, apud Iur. Paul. l. 2. de donat. inter vir. & vx.

2. Pro diligenti rimatione vel tractatione & dubiorum expensione. Sic accepit Francisc. Patrit. & in Politicis Clem. Timpler. cum inquit, Iurisdictionis Ciuilis partes sunt legitima causarum cognitio, & cognitatum decisio. Cognitio illa perficitur Auditione & Discussione accurata & æqua. Discuti litem est in ff. & C.

3. In Politicis etiam Discussio interdum est bonorum debitoris ad peram vsque facta diligens inquisitio & detectio. Iacob. de Anna, & Benedictus de Barcis. Eodem sensu dicta Excussio: cuius plenior Definitio hæc est: Bonorum atque rerum principalis debitoris ad vngulam vsque ad saccum & peram per iudicem facta inquisitio & detectio.

Interdum est idem quod Ratiocinium. Brisson.

Discussor est qui rebus venalibus pretia statuit, vel qui est Cognitor & Disceptator rationum fiscalium ab aliis tractatarum, λογοθέτης.

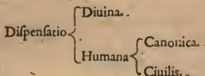
DISGREGARE

Visum.

Disgregare visum est Dissipare spiritus visorios, qui ad pupillam à cerebro confluunt. Id præstat potissimum Lux interuentu coloris, cuius parens est. Idemque suo modo candor, qui ad lucem prope accedit. Colleg. Conimbric. in 2. de anima. Itaque definitur l. 10. Met. c. 10. Color disgregans visum.

Dispensatio, œconomia.

1. Vox est Oeconomica, dispenso enim Græcis est οἰκονομῶ & œconomus dicitur dispensator.
2. Est Vox Ethica & Oeconomica à qua denominatur iustitia consistens in διανομῇ, id est, distributione. Dispenso enim Græcis διανέμω est. Et Oeconomica definitur à Frid. Beurhus. & aliis Rameis ars bene dispensandi: vt Ethica bene viuendi, & Politica, bene gubernandi.
3. Politica & legalis est. Iuris enim seu legis relaxatio quædam dispensatio dicitur Gabriel Biel. Dispensatio est indulgens concessio Senecæ lib.1.de beneficiis. Libertas dispensata est ex indulgentia concessa, Erbleute/ Freyheit. Cum peterem gradum primum Philosophicum Erphordiæ, memini mihi præfandum esse spectabilis D.Decane, peto vt T. Sp. cum Dominis examinatoribus velit super defectibus meis dispensare. Hic Philologi discant pro eo, quod semidoctum vulgus dicere solet, mecum dispensa, dicendum esse, indulgenter hoc mihi concede; vel cum Liuio: habe me hic indulgenter: vel cum Scaligero: Hanc mihi fac gratiam.

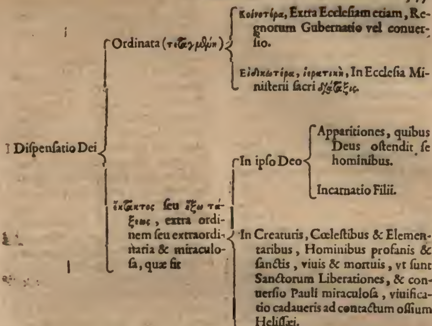

Sunt etiam βραβευταὶ dispensatores, die die præmia außtheylen.

4. Est Medica. Est enim eorum qui in pharmacis occupantur, διάθεσις καὶ διαχείρησις. Hinc Valerii Cordi Dispensatorium.
5. Est Oratoria & Logica pro recta dispositione; sic vsurpat Scaliger in exercit.307.sect.9. Et maxima subtilitatis pars in libris sapientum, est Oeconomia. Ei opponitur confusio.

Vltima. est Theologica. Accipitur autem à Theologis modo latius, modo strictius, quod ostendunt exempla. Ecclesiastæ. Parochi & Hierophanæ sunt διανομεῖς seu dispensatores. Deus, cum agitur de prouidentia, dicitur omnia libere dispensare. Oeconomiæ creationis rerum artifex dicitur prouidentia, & prouidentia strictius sumpta ad solam rerum creatarum referri Oeconomiam dicitur à Francisco Iunio disputatione de prouidentia. Miracula dicuntur fieri οἰκονομικῶς seu dispensatione; vt quæ extra ordinem Deus faciat. In disputationibus de persona Christi frequens est Patrib. phrasis appropriationibus dispēsatione è veteribus Patribus Græcis, & adhibetur distinctio inter λόγον Theologias & Oeconomias, id est, Filiū Dei absolute in diuina ὑποστάσει spectatum, vt Iehouam; & Filium Dei incarnatum ceu in duabus naturis reipsa existentem seu Angelum & legatum Iehouæ ordinatum ad officium Mediatoris.

Christus quod comedit post resurrectionē, fecit ex voluntaria οἰκονομίᾳ non necessitate, natura vlla.

Chrysostomus in acta hom. 33. mira dispensatione facta est contradictio (id est, pugna inter Christianos) vt post contradictionem firmius sit dogma.

Vsus.

Scripsi ego corpus glorificatum esse in se visibile & palpabile, & si non videatur palpeturve præsens, id fieri per dispensationem. Hic obiicitur mihi ab aduersario nullum posse proferri locum, vbi patres profitentur, non videri corpus Christi glorificatum per dispensationem, vsurpasse eos tantum hanc vocem de manifestatione Dei in carne seu ἐνανθρωπήσει Filii Dei. Hic aduersarium errare ostendo.

Quicquid fit extraordinarie seu miraculose, id dicunt Theologi Græci fieri per οἰκονομίαν, Latine per dispensationem, id est, per extraordinariam actionem.

Quod corpus glorificatum non videtur & tangitur obiectum sanis sensoriis, fit extraordinarie seu ὑπὲρ φύσιν, per se vnum, seu καθ' ἑαυτὸ & visibile & palpabile, cum visibilitas & impalpabilitas non numerentur inter dotes seu prærogatiuas gloriosi corporis.

Ergo Theologi hoc dicunt fieri per οἰκονομίαν seu dispensationem. A Genere ad speciem: Qui ponit Genus vniuerse, ponit etiam quamlibet speciem.

Maiorem ostendo. Oeconomia apud Græcos Patres (vt apud Latinos Dispensatio) est vox seu Notio communis, vt non tantum significet vel denominet iis vnionem personalem, incarnationem & assumptionem humanitatis (vt cum dicitur à Cyrillo, propriam sibi fecit carnem Verbum Deus per œconomiā, & ab aliis ἕνωσις hypostatica ἡ κατ' οἰκονομίαν sic proprie dicta Ecclesiæ est indissolubilis, & à Damasceno lib. 13. c. 16. Caro deificata

esse dicitur secundum dispensationem vnionis) sed extra etiam & præter hanc complectitur alia omnia quæ fiunt extra ordinem vsitatum & naturalem, vel etiam institutum à Deo in Ecclesia, eiusque sancto ministerio, quo de genere sunt miracula.

Hæc igitur etiam œconomiæ diuinæ Patres Græci tribuunt, & οἰκονομικῶς fieri dicunt, ac distinguunt ita, vt dicant, Opera Dei quædam effici κατ᾽ εὐδοκίαν, vt ordinata & vsitata: Quædam κατ᾽ οἰκονομίαν seu ὁμιλίαν, vt extraordinaria & inusitata. Quo fit vt œconomiæ subiiciant, cum ferrum natat, cum Ionas non suffocatur in ventre piscis, cum ignis non vrit pueros in camino Babylonico. Necesse igitur est ex pari ratione: vt dicant Oeconomiam esse, cum Christus fit ἄφαντος ἀπὸ τῶν μαθητῶν, id est, quasi euanescit ex oculis discipulorum, quos detinebat, ne se agnoscerent, cum idem elabitur è medio & ex manibus prehensantium.

Sic Augustinus Dei φανερώσεις, id est, apparitiones (quæ in θαυμάτων censu numeroque habentur) quibus se ostendit hominibus, vocat Dispensationes. Vnum tantum produco locum ex cap. II. de Trinitat. quem laudauit ante me Gabriel Bielius in M. sententiar. Illa omnia, quæ Patribus visa sunt, cum Deus illis per dispensationem suam temporibus congruam præsentaretur, per creaturam facta esse manifestum est. Etsi nos latet quomodo ea ministris angelis fecerit: per Angelos tamen esse facta non ex nostro sensu didicimus, &c.

Atque hæc de vi vocis Oeconomias & Dispensationis pro me satis.

Deus omnia regit & dispensat liberrime secundum
- εὐδοκίαν ἐνεργητικὴν, secundum voluntatis & arbitrii sui vim efficacem, per ordinatam causarum seriem.
- Oeconomiam (dispensationem seu dispositionem) ἐνεργητικήν.
- Συγχώρησιν, permissionem & determinationem, qua decernit, quantum ac quousque sit impiis indulturus.

Hic Oeconomia seu dispensatio est preter o dinem & cursum causarum alicuius operis à Deo molitio.

Διχοτόμως Deus omnia gubernat vel ἐνεργητικῶς, id est, effectus productione, vel συγχωρητικῶς, id est, permissione ac determinatione, hoc est, definitione ac constitutione metarum (vt mala culpæ.) ἐνεργητικῶς, vel secundum εὐδοκίαν, id est, beneplacitum voluntatis suæ, vel secundum οἰκονομίαν, id est, dispensationem. οἰκονομία est seu Oeconomia, cum Deus Angelus siue ad naturæ opera, siue ad Gratiæ mysteria, vel etiam ad singularia quædam iudicia extra ordinem supraque naturam exsequenda mittit.

Ac Boni Angeli diuinæ erga Ecclesiam beneficentiæ administri & dispensatores dicuntur.

Operationes seu actiones, per quas personæ diuinæ nobis distinguuntur, dicuntur œconomicæ. Per œconomicas intelligantur, quæ nec meræ personales nec meræ essentiales sunt, sed medii generis, quæ quidem in terminum communem, i.e. creaturam deferûtur,

& in

& in quibus principium actus est virtus diuina communiter se ad omnes personas habens: sed tamen principalis per quem foras prodeunt, est Persona: Ita Patrem Creatorem, Christum Seruatorem, Spiritum sanctificatorem dicimus. Communis est omnium Personarum in creandis rebus operatio, & tamen DEVS pater personaliter creator dicitur, respectu singularis termini, à quo principium est creationis & rerum omnium, Lucas Trelcatius. Communitas operis non tollit singularem Oeconomiam seu dispositioné Personarum inter se, ad singularem Oeconomiæ diuinæ terminum in vnaquaque licet communi operatione.

Sed Basilius M. vocem œconomias diuinæ quoq; accipit pro actione Dei externa voluntaria, non proprie miraculosa, & opponit casui, vt in Oratione, quod Deus non sit auctor peccati, εἰδέναι ὅτι οἰκονομίᾳ τινὶ παραδίδωσιν ἡμᾶς ταῖς θλίψεσι, κατὰ τὴν ἀναλογίαν, τῆς ἐνυπαρχούσης ἑκάστῳ πίστεως τὸ μέτρον ἐπάγων βασανιστηρίων, Quibus verbis subiecta hæc vis est: Statuentes diuina quadam dispensatione crucé nobis imponi, (id est, nos non castigari casu, sed benigna Dei voluntate) & pro modo cuiusque fidei tentationes quoque immitti, id est, in imponenda cruce seruare æqualitatem Geometricam, instar iusti & æqui dispensatoris, qui scit, quid quæq; ferat psona, quidque recuset. Vide Matth. Dresser. in annotat. in hanc orationem.

DISSONANTIA.

Dissonantia proprie in Musicis est confragosa sonorum collisio. Itaq; concentus per se insuauis. Itaq; vult vel Vitari, vel emolliri.

Emollitio dissonátiarum fit vel in tactus depressione, vel eleuatione, vel in notarum celeritate: vel in notarú mutatione. In depressione tactus fit descédendo, cum nota maior per minoré antecedenté ita sequatur, vt maior pars altera ad priorem tactum complendú, altera ad posteriorem incoandum pertineat. Vocant Syncopationem. In Eleuatione tactus fit in notis minimis gradatim descendentibus. In celeritate notarum fit, quando plures notæ vno tactu concinendæ gradatim celerius præteruolant. Ex semiminimis potissimum secunda & tertia eiusdem tactus teguntur. In sonorum mutatione, quando ♭ pro ♮ vel ♯, vel contra ponitur, vt sibi respondeant, vel geminum Mi Mi, vel Fa Fa, Vide vocem consonantiæ & rationem dissonantiæ melius intelliges.

Improprie dicta dissonantia in Logicis est propositionum oppositio seu ἀντίθεσις.

In Rhetorica dissonantia Orationis est cum Oratio violat legem rhythmi, vel non conuenit cum re in pronuntiatione.

DISSVLTO.

Dissulto Pici durius est pto Resultate, emergere, existere, prodire, pro quibus etiam adhibetur Metaphorice ebullire, emanare. Picus in Heptaplo, ex potentiæ actusq; natura substántia tertia, quod compositum dicimus, dissultat, id est, resultat seu proficiscitur.

DISTANTIA, διάστασις.

Distantia proprie accipitur pro intercapedine spatij, vt cum dico longe distare cœlum à terra.

Deinde pro differentia vel dissimilitudine, vt cum dico Asinum longius distare à Deo, id est minus ad Deum appropinquare gradu perfectionis. Qui volunt Aristotelem nó statuisse DEVM

esse vbique, locum eius 2. de cœl. c. 12. & de gener. c. 10. corpora, quæ longe à Deo abscesserunt, turbulento motu agi & esse obnoxia corruptioni, interpretantur de distantia spatii. At qui contra sentiunt Aristotelem sensisse Deum toti mundo singulisque eius partibus præsentem esse, dictum locum accipiunt de Naturæ dissimilitudine.

Distare à se inuicem res dicuntur distantia { Materiali; vt mas & fœmina; vel Dimensiua. | Formali, vt opposita contraria, quæ sub eodem genere posita maxime distant à se, vt calor & frigus. }

Distantia est Finita vel Infinita. Contradictoria distant in infinitum, distantia non dimensiua, sed formali.

Distantia Infinita est infinita simpliciter, vel secundum quid. Illa est ex parte vtriusq; extremi, hęc vero ex parte vnius extremi.

Ex parte Dei Deus distat infinite à creaturis; sed creaturæ ita se habent, vt vna sit propior Deo seu Diuinæ perfectioni, quam altera. Ita igitur ex parte creaturæ ad ipsum Deum distantia finitur. Barbari Scholastici etiam fecerunt quadruplicem Substantiam. 1. Naturalem. 2. Suppositalem. 3. Situalem. 4. Virtualem. Ergo & quadruplex fuerit contra coniunctio.

Distantia Naturalis seu in natura est, quæ est inter dissimiles naturas. Hac distantia Deus distat à creaturis: Quia Deus superat omnia per suæ naturæ excellentiam & eminentiam.

Distantia suppositalis est suppositorum, qua inter duo supposita, vt Petrum & Paulum, interueniunt alia, vt Iohannes & Iacobus.

Pii distant à supernis τόπῳ non προαιρέσει, & sunt in supernis (ἄνω) non quoad locū, sed quoad studium Basilius. M.

Distantia Situalis, qua aliqua (vt agens & patiens) diuerse sita sunt: vt ignis calefaciens & aqua calefacta. Sic situs ratione distant corpus Domini & Panis Cœnæ. Dicitur & Distantia loci & distantia localis.

Distantia Virtualis, qua agens distat à Patiente: quia inter hæc intercedunt aliæ virtutes, quemodo dicitur, Solé agere in inferiora interuentu luminis.

Coniunctio igitur Naturalis est, cum duę Naturæ conueniunt in eadem specie: vt sunt omnia indiuidua eiusdem speciei; vt Iohannes & Petrus.

Coniunctio Suppositalis est, cum inter suppositum & effectum productum ab eo nullum aliud suppositum interuenit, vt inter Christum seu θεάνθρωπον & Viuificationem Lazari.

Coniunctio Situalis, cum duo corpora eodem modo sita sunt.

Coniunctio Virtualis, cum agens secundum virtutem sine alia media seu interueniente virtute operatur in patiens.

Addo ego distantiis illis distantiam gratiosam, qua res dicuntur distare per dissimilitudinem Gratiæ diuinæ siue à Deo, siue ab aliis rebus.

Coniunctionibus addo coniunctionem Spiritualem & Mysticam; de qua concionatur Euangelium.

Scoto multum distantia sunt, quę habent multas Differentias, quibus dissident, l. 4. d. 49.

In Astrologia Distantia ab Elongatione distinguitur aliquando. Dico aliquando; Quia Elongatio & Distantia à Meridiano plerunque sumuntur promiscue.

Regiomontanus & conuenientiā & discrimen aliquod monstrat in Doctrina Directionum. In hoc, inquit, conueniunt, quod vtraq; est arcus æquatoris con-

conclusus inter meridianum regionis ad circulum per polos mundi & centrum stellæ transeuntem. Sed in isto discrepant. Elongatio semper à stella Meridianum versus secundum signorum consequentiam accipitur. Distantia autem nonnunquam contra signorum sequelam in Æquatore perpenditur. Distantia deniq; semper aut tota est supra horizontem, aut tota infra eum: Elongationis vero pars altera supra Horizontē nonnunquā existit, altera autem pars sub horizonte.

DISTINCTIO.

Distinctio interdum accipitur latè, vt oppositionem includat. Opposita enim etiam inter se distincta dicimus. Sic distingui in genere est hoc non esse illud, siue hoc & illud, in aliquo conueniant, siue non.

2. Stricte & oppositioni ἀντιδιῃρημένως (id est, cōtradiuise) ac opponitur identitati excludendo repugnantiam. Ita definitur Distinctio diuersitas rerum sine pugna. Barthol. Keckerm. in Logic. l.1.c.5. qui his subiungit εἰδικώτερον sequentes quatuor acceptiones.

1. Distinctio sumitur pro vocis ambiguæ euolutione & diuersarum significationū enumeratione, cuius formula: Hæc vox aliter atq; aliter accipitur, interdum hoc, interdū illo modo: Modo hoc, modo illud significat. Terminus hic est διττὸς. Hoc πολλαχῶς λέγεται.

2. Pro diuisione rei, cuius formula: Hæc res distinguitur in hanc & illam; vt cū genus in species diuiditur, cum totum tribuitur in partes aliquot.

3. Pro limitatione prædicati vel subiecti, cuius formula: Distinguo inter rē qua talis, & qua non talis: Item, secundum hanc vel illam partem vel rationem.

4. Pro indicatione diuersitatis inter rē & rem aliās non pugnantes inter se, cuius formula est Hæc res ab illa differt ita, distinguitur ita. Distinguitur hoc ab illo, vt perfectum ab imperfecto, vt affectum à perfecto. Pro distinguitur etiā dicitur discernitur, vt hac ratione potius discreta sunt, quam re. Hęc inter se discreta sunt, vt incoatum & absolutū.

Distinctio
- Communiter sumpta, Diuersitas aliquorum, siue in aliquo conueniant, siue non.
- Peculiaris. Differentia seu diuersitas aliquorum, quorum vnum ita non est aliud, vt tamen in aliquo conueniant.

Distinctiones.

Distinctorum quædam recipiunt oppositionem seu repugnantiam, vt aduersa: quædam non, vt subordinata (substantia & animal, homo & animal.)

Distinctio
- Realis, vt disparatarum specierum & contrariorum.
- Formalis
  - Ex natura rei.
  - Per operationem intellectus rationis.

Distinctio
- Ex natura rei, quæ est citra operationem intellectus
  - Realis, qua vnum differt ab alio, vt res à re secundum formalem rationem seu definitionem.
  - Formalis.
- Rationis quæ fit per operationem intellectus.

Quæ relatiue opponuntur, realiter distinguuntur. Filius & Pater relatiue opponuntur. Ergo Filius & Pater sunt idem cum essentia, sed non sunt de essentia.

Ex natura rei { actu seu formaliter. / Virtute seu eminenter.

In Deo est naturalis distinctio attributorum, vt sapientia & iustitia distinguũtur ex natura rei actu in homine, in Deo virtute, (formaliter vult Scotus) Anima rationalis sensitiua, vegetatiua in homine vno distinguuntur virtute ex natura rei, In equo sensitiua & in Homine rationalis actu ex natura rei. In anima rationali hi 3. gradus, esse intellectiuum, esse sensitiuum, & esse vegetatiuum distinguuntur virtute, eminenter ex natura rei; non actu.

Essentia & tres Personæ non distinguuntur formaliter ex natura rei: Non est inter essentiam diuinam & Personas actualis, sed virtualis distinctio ob infinitam sui perfectionem. Relatio Paternitatis & Essentia in Patre distinguuntur virtualiter.

Distinctio alia est inter species ἀντιδιῃρημένας, alia inter τὸ ἀτελὲς καὶ τὸ τέλειον, id est, imperfectum (quod etiam τὸ ἐκ μέρους dicitur) & perfectum, vt cognitionem ex toto & cognitionem ex parte. Quædam igitur distincta & differentia recipiunt veram oppositionem (vt calor & frigus.)

DISTRIBVI, Complete, Distributiue.

Est accipi vniuersaliter. Animal est lupus. Equus est animal. Ergo equus est lupus. Animal nec in maiore nec in minore complete distribuitur, non ponitur pro omni animali, sed pro diuersis. Itaque nulla est consequentia. Vocant fallaciam ex varia suppositione Medii. Cum dicitur, Hæc essentia diuina est Filius, terminus essentia non distribuitur complete. Falsum enim esset omne quod est essentia diuina, est Filius.

Differunt Distributiue & Collectiue.

Definitiones interdum traduntur non tantum Distributiue, sed etiam collectiue, vt coniuges sunt, quia inter se generationis causa indissolubili societate coniuncti sunt. Hic enim cernitur collectione simul cum Distributione, quatenus nomen coniugum sumitur, pro quibuslibet duobus matrimonio copulatis. At coniux, abiecta particula vocis coniuges seu syllaba es, significante collectionem definitur is, qui alicui cõiunctus est indissolubili societate generationis causa. Exemplum etiam dant collega & socia causa. Distributiue igitur & collectiue interdum concurrunt, vt non excludant se mutuo.

Πᾶς, id est, omnis interdum accipitur Collectiue, vt omnis homo mendax: Interdum Distributiue pro Quiuis, vt dicit Deus: Ex Spiritu meo effundam in Omnem carnem, id est, in quamuis carnem, vt hac vocula notentur varia genera, non autem singula indiuidua. Sed alii Collectiue illud vocant Distributiue, & Distributiue Indefinite. Vide particulam Omnia.

Sic Melanch. Distributiua, inquit, vocant Vniuersaliter posita, vt spargi in omnia inferiora possint nullo excluso.

Matt. 3. Sic decet nos implere omnem iustitiam, intelligitur distributiue, id est, te tuam, me meam, id est, te decet parere tuæ vocationi, me meæ, non hoc vult, Meus Baptismus est omnis iustitia.

Cum Apostolus dicit, Credebant quotquot erant ordinati ad vitam æternam. Vox Quotquot potest Distributiue *Quotquot Distributiue acceptũ*

pro Iudæis & Gentib. ex sententia G. S.

tiue accipi, nō pro singulis simpliciter, sed de omnibus citra discrimen, cuiuscunq; fuerint conditionis aut nationis, nimirum vt non solū Iudæi, sed & Gentes crederent, & ad vitam æternā ordinarentur. Etenim de his Apostolus ibidem proprie agit. Gell. Suecan. Fris. l. de prædestinat.

Distributiua acceptio est cum terminus distributiue sumitur.

Estq; simpliciter vel secundum quid distributiua.

Simpliciter seu complete, cum terminus sumitur pro singulis generum, id est, omnibus indiuiduis sub ipso comprehensis.

Fonseca. Suppositio distributiua pro singulis generum est, quæ explicatur descensu copulatiuo enumerante omnia indiuidua, pro quibus nomē accipitur.

Distributiua acceptio secundum quid, cū terminus sumitur pro generibus singulorum: id est, pro singulis speciebus & ordinibus, non autem pro omnib. indiuiduis. Omnia in Rep. communia sunto, id est, omnium rerū aliquę, quæ scil. sunt communicabiles.

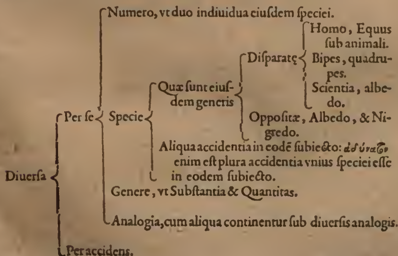
Fonsec. Distristutiua pro generibus singulorum est, quæ explicatur descensu copulatiuo enumerando omnes species, pro quibus nomen accipitur.

Distributiuæ opponitur Collectiua acceptio, qua terminus Collectiue sine Distributione (id est, vt prædicatum in inferiora distribui non possit) sumitur. Fonseca vocat suppositionem copulatam, haud scio, an quod multa numero separata copulantur, id est, simul colliguntur, vt omnes sensus exteriores sunt quinque. Vide Vocem Omnis.

DIVERSA.

Diuersa in triplici sunt Differentia.

1. Sunt Diuersa, quorum vnumquodq; est vera res, eorumq; diuersitas est realis. Ita diuersa sunt quantitas & substantia, Lapis & Asinus.
2. Quorum nullū est vera res, eorumq; diuersitas non est realis, vt genus & species, duo rationis entia.
3. Sunt diuersa, quæ inter hæc habēt medium, quæ nimirum sic sunt diuersa, vt vnumquodque quidem eorum sit res vera seu dicat aliquid reale, sed differant ratione, vt homo & animal. Sic sapientia & iustitia in Deo res vera est, sed hæc ab illa differt ratione tantum. Armand. de Bello visu.

Si Differens large sumatur, à Diuerso nihil differt.

DIVERSITAS.

Diuersitas generaliter voce accepta est inconuenientia vnius entis cum alio orta ex tertij alicuius pluralitate. Hæc est Distinctio, vel Oppositio. Distinctio est rerum diuersitas sine pugna. Memineris autem hic Distinctionem specialiter & stricte accipi.

Distinctio est Realis, vel Rationis. Realis, quæ citra mentis cogitationem reuera est in iis, quæ distinguuntur. Est duorum re à se inuicem discretorum, vt sunt Deus & Homo, materia & forma, anima & scientia in ea. Aristotelici hanc referunt Disparata. (Disparata vocant Diuersa, quæ Ramei annumerant oppositis.) Rationis, quæ fit τῇ ἐπινοίᾳ, seu mentis conceptu (secundum nostrum modum concipiendi.) Hæc Thomæ Aquinati vel est pura, vel Eminens. Pura est, cum solus intellectus distinctionem sibi format, nempe cum nec in re, nec in virtutibus rei inest distinctio.

Eminens est, cum in rebus aliquid est fundamenti. Hæc est vel virtualis, vel Formalis, vel Modalis. Virtualis fit ratione virtutis & effectuum. Formalis Distinctio proprie est subordinatorum, Generis & Speciei, speciei & indiuiduorum. Modalis est vel modorum entium, vel entium per suos modos, vel modorum ab entibus.

Oppositio est Diuersitas cum pugna sine repugnantia inter res diuersas. Hæc est cum dependentia, vel sine: & fit tantum ratione remotionis. Illa est relatiua. Remotio est Totalis aut Partialis: vel remouet oppositum & relinquit subiectum: Hæc est Priuatiua: vel remouet oppositum, & relinquit subiectum & genus: Hæc est contraria.

DIVERSIVOCA.

Diuersiuoca sunt, quorum neq; est eadem Definitio, nec idem nomē. Boet. in Topic. Cicer. quando diuersa nomina diuersis attribuuntur, ait Alb. M. in prædicam.

Diuersiuoca sunt diuersa nomina vnius & eiusdem rei secundum substantiam, eo quod instituens nomina illa instituerit diuersis rei proprietatibus affectus. Alb. M. de Prædicam.

Diuersiuoca sunt, quæ neque nominis, neque rationis participationem vllam habent. Porphyr.

Diuersiuoca sunt res, quæ circa vnum & idem subiectum considerantur, nomen tamē habent diuersum, vt ascensus & descensus. Ammon. in Prædic.

DIVIDVVM.

Diuiduum, alias diuisibile. 1. Est quod in suas potest diuidi partes, vt quantitas continua vel discreta, & alia quoq; ad similitudinem quantitatis. Sic tempus & motus vocantur Diuidua.

2. Est quod est discontinuum, & cuius partes sunt discontinuæ, seu à se inuicem seiunctæ, ac aliquo medio distantes, vt corpus laceratum, ac discerptū. Sic neq; motus vnus, neq; tempus sunt diuidua, sed continua.

Ita Indiuiduum (seu Indiuisibile est 1. quod reuera nequit in minorem quātitatem, aut aliquas partes secari, vt in quantitate continua punctum, in tempore momentum, in numero vnitas, & sic motus non est indiuiduus, quia in suas partes continuas principium, medium & finem diuiditur, vt loquitur Velcur. 4. Phys.

2. Indiuiduum vocatur, quod in plura media diuidi nequit ad diuersos fines tendentia. Sic continuum est indiuiduum. Sic forma, sic motus, sic quies, sic tempus, sic corpus, sunt indiuidua & continua. Nam si diuiderentur, non

tur, non cohærerent amplius, neq; vnum, sed plura fierent.

Natura Indiuidua dicitur natura singularis seu ἄτομον, vt Cicero. Item singulare, quod Scaligero est Vniuersale Vltimis propriis conditionibus circumscriptum.

Quid singulare seu indiuiduum.

DIVIDERE.

Diuidere 1. est generaliter distribuere vel distinguere: Vt cum dicitur diuisio per affirmationem & negationem est immediata, qualis est Pico Diuisio Entis in substantiam & accidens: Substantia accepta pro eo, quod per se est, , quia inter hæc non est medium. Anton. Citadin. Philosoph. Medicus. Et prius diuiditur in quatuor significata, non vt Genus in species, sed diuisione multipliciter dicta, hoc est, analogice, ac si diceretur analogi in analogata. Alb. Mag. in Prædic.

2. Magis proprie est Genus in Species tribuere.

3. Scholasticis nonnunquam est idem, quod abstrahere. Caietan. Cardinal. S. Sixt. in c. 8. de Ente & Essent. Thom. Aq. Intellectus natus est ea quæ sunt sunt adunata in re diuidere.

4. Est Resoluere 1. Phys. c. 1. Diuidere confusa, id est, Resoluere confusa seu composita in suas partes Essentiales componentes, causatum in causam vel causas, & ita vti demonstratione à posteriori, quæ est Resolutio à nostro intellectu facta. 1. Phys.

5. In Doctrina περὶ ἑρμηνείας, est Negare seu remouere.

DIVISIBILITAS.
PARTIBILITAS.

Diuisibilitas est aptitudo ad diuisionem. Diuisibile est aptum natum diuidi, Barbar. dicit potentiam ad diuidi.

Diuisibile bifariam sumitur. 1. Pro potentia, cui opponitur actus diuisionis, 2. Pro principio, vnde fluit, vel apta nata est fluere hæc potentia, sed aptitudo ad diuisionem. Hoc Barbari dicunt principium aptitudinale. Sic rationale potest sumi pro potentia ad ratiocinandum, & pro principio, vnde manat hæc potentia. Vide Aquarium 5. Metaph. dilucid. 11.

Diuisibilitatem alij volunt esse quantitatis proprium πάθος, alij quidditatem seu essentiam, seu rationem formalem quantitatis, vt Aquarius.

Partibile seu diuisibile in partes { Rationis eiusdem. / Rationis alterius.

Numerus est diuisibilis per se in partes eiusdem rationis, vt in Vnitates. Numerus est diuisibilis per accidens in partes alterius rationis, vt quinarius in binarium & ternarium.

Continuum diuiduum in partes est eiusdem rationis, id est, quarum quælibet est continua.

Diuisio fit secundum { Partes quantitatis: Hæc diuisio inuenitur in terminis augmentationis & motus localis. / Gradus perfectionis: Hæc inuenitur in qualitate.

Termini igitur motus non acquiruntur vel deperduntur toti simul, sed successiue per partem post partem.

Leges DIVISIONIS, seu Distributionis.

Quæ diuidunt aliquid commune, non sunt vna in omnibus, de quibus

Intell. de diuisione Generis in species.

commune illud dicitur, sed in hoc vnum, in illo alterum, vt rationale & irrationale diuidunt animal. Itaq; non sunt simul in omnib. animalibus, sed rationale in homine, irrationale in bestia.

Diuidentia non debent excedere diuisum.

Nō igitur debent esse in omnibus rebus, sed in certo rerum genere.

Quicquid est in genere, communicat genus eadem ratione cum speciebus.

Diuidentia debent se habere eadem ratione ad diuisum.

Distributio rei infinitæ est prætermittenda. Rei infinitę, id est, cuius tot species dari non possunt, quia plures inueniri possint.

In sensu Diuiso & Composito.

Potest à Deo fieri, vt præteritum contingens simpliciter, & in sensu Diuiso non fuerit, id est, verbi gratia, vt nunquam Adam fuerit. Nam Adamum simpliciter non fuisse, absolute possibile est, cū fuerit cōtingenter. Eū autem non fuisse, posito quod fuerit, implicat Contradictionem.

Atque hac ratione possunt conciliari duę sententiæ, quæ videntur contrariæ. Vna, Non posse fieri, vt præteritum non fuerit; Altera, Posse fieri, vt præteritum non fuerit.

Prima loquitur de Præterito in sensu Cōposito: secunda de Præterito in sensu Diuiso.

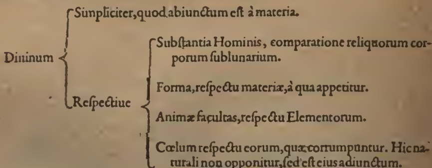
Omnia interdum in sensu Composito seu Collectiue accipitur, interdum in sensu Diuiso seu Diuisiue, vt significet idem quod Vnumquodque.

Bonum est, quod omnia appetunt, ait Philosophus. Huius Propositionis sensus est dubius. Sententia esse potest hæc: Quicquid ab alio expetitur, illud est bonum: Acceptio hæc est diuisiua. Potest & hæc esse sententia, Nihil est bonum, nisi quod ab omnibus rebus appetitur, seu illud, quod omnia appetunt, est bonum. (DEVS) Hæc acceptio est Collectiua. Vide Gregor. de Valent. in Thom. de bonitat. Dei. p. 145.

DIVINVM,
Θεῖον.

Diuinum est 1. Quod DEO participat, vt quæ non sunt obnoxia interitui. Zabar. Forma secundum se considerata est diuinum aliquid, quia omnes rerum perfectiones à Deo quodam modo prodeunt, & quicquid habet actū, participat diuina perfectione. Ita ψυχὴ etiam, non tantum mens Aristoteli diuina dicitur & Scaligero.

2. Quod maxime est appetibile, vt summum bonum.

Theologi Corpus Christi humanum (cognatum nostris) vocant diuinum, ex perfectionibus, quæ ei accesserunt per gratiam Vnionis.

Diuinitus.

Diuinitus significat { Modum, diuinitus loqui, id est, diuine. / Causam; Diuinitus accidit, id est, à Deo, diuino numine. / Vtrunque, Cicer. pro domo sua: Diuinitus inuenta & instituta.

Ad hunc locum ita commentatus est Michael Toxites.

Diuinitus vocabulum est ambiguum. Significat enim primo id, quod à Deo offertur. Deinde id, quod est mirabile. Quanquam autem tradunt scriptores ambigua vitanda esse: tamen Oratores illis vtuntur tum, cum vtramque significationem adferunt propter vim maiorem. Ita hoc in loco vsurpauit Orator.

An vna vox duo simul significet? Nota contra eos, qui aduersus me negare ausi sunt, Vnum & idem Verbum in vna sententia non posse simul habere duplicem potestatem seu significationem, quos alibi multis egregiis exemplis refutaui.

DOCILITAS.

Velox ad scientias capessendas aptitudo.

DOGMATISTÆ,

Dogmatici.

Dogmatici & Dogmatistæ modo opponuntur Ephecticis seu Scepticis, modo Empiricis.

Primo enim Philosophi Dogmatici dicuntur, qui de rebus disserunt quasi comprehendi & intelligi certo possint ab homine.

Ephectici (ἐφεκτικοὶ) qui de rebus disserunt, quasi incomprehensibilibus, qui ἀκαταληψίαν rerum introduxerunt. Differunt igitur modo philosophandi ab illis.

Deinde Medici Dogmatici dicti fuerunt, qui cũ experientia distinctam (qua indagantur abditę causæ) rationem coniungebant ad inueniendum præsidia ipsis rebus congruentia. Hi etiam dicebantur Rationales: quia vniuersalium præcepta methodo rationali tradebant.

Ἐμπειρικοὶ vero, qui vtebantur sola experientia particulari, quales quidam sunt ἰατροχειρουργικοὶ hodie, olim talis erat Thessalus.

Nititur autem Medicus verus duobus cruribus (dextro vno, sinistro altero) Ratione & Experiẽtia. Galenus etiam Dogmaticis opponit Methodicos (vt hi tertiam Medicorum sectam constituant) qui vtebantur ratione confusa nimiumque communi, vt ad intima propriaque rei non peruenirent, ac parum tribuerent experimentis, reducebant tamen omnes particulares affectus ad generales duos, Astrictum & Laxum, vniuersasque curationes ad astrictionem eorum, quæ laxa essent, & ad relaxationem eorum, quæ astricta.

Nauus empericus, inquit ille, mihi est melior, quam otiosus & iners Dogmaticus.

Interdum Dogmatici alii sunt à Dogmatistis. Significat enim Dogmaticus nõ tantum eum, qui dogmata (seu sentẽtias) cudit, qui præscribit decreta aliis, vt eorum auctor & defensor: Sed etiã eum, qui ad præcipiendũ est idoneus, & dogmata arte rationeq; tractat, siue id faciat perfecte, siue imperfecte.

DOLOR.

Dolor vox est æquiuoca.

1. Dolor proprie dictus à Tristitia distinguitur. Dico diserte, ꝓprie dictus: Quia August. 14. de ciu. Dei. c. 15. facit alium

dolorem carnis, alium animi. Dolor carnis, inquit, tantum est offensio animæ ex carne, & quædã ab eius passione dissensio. Animi dolor, qui Tristitia nũcupatur, est eius dissensio ab his rebus, quæ nobis nolentibus accidũt.

Dolor ergo proprie dictus inest animæ ex carne secundum partem sensitiuam. Definit eam Damasc. Motum appetitiuæ virtutis sensibilis in imaginatione boni & mali. Ad quam Definitionem di[illegible]it Scotus, sensibilis poni p[illegible] per[illegible]ptibilis, quod sensibilis non perceptibilis non dicatur proprie passio animalis; & Imaginationem, hoc est, sensationem in sensu communi esse quasi approximationem agentis ad patiens, & cum hac coniunctam esse Impressionem passionis, quę sit dolor.

Tristitia proprie dicta inest animæ per se & primo secũdũ voluntatem seu appetitum rationalem.

Radix Doloris duplex est, Prima Immutatio φθαρτικὴ, id est, Corruptiua vel Afflictiua seu Offensiua affectionis conuenientis naturæ. Contra Radix Delectationis est Immutatio Saluatiua affectionis naturæ conuenientis. Proxima radix est huius immutationis Apprehensio. Hæc differt à perceptione. Apprehensionis enim sensitiuę obiectum est sensile, vt color, sensus: Perceptio vero huic annexa habet pro obiecto Noxium, cuius intentio habet rationem mouentis ad πάθος; Illa est causa sine qua non; Hęc vero propter quam.

Fuit autem in Christo verus Dolor in parte sensitiua, quia obiectum approximatum tactui & appetitui sensitiuo non conueniebat illi sensui, qui perfecte percipere poterat, quia Christi corpus fuit temperatissimæ constitutionis. Hæc è Scoto.

2. Scaligero Dolor est sensio (id est, impressio in sensum delatæ speciei) rei incommodæ cum læsione, vel perceptio speciei naturæ aduersariæ. Contra Voluptas est rei conuenientis perceptio seu speciei naturæ conuenietis.

Dolor est impactio speciei naturam lædentis & ipsa læsio; Vel Dolor est tristis sensus rei incommodæ, vt fames indigentiæ; Voluptas contra est sensus iucundus rei commodæ.

Dolor est symptoma proprie & per se Tactus: Reliquorum etiam sensuum per Accidens, Vel propter κοινωνίαν, id est, quatenus tactus sunt participes, vel propter Obiecta eorum, quæ si naturæ mediocritatem excedant, causam aliquam proximam doloris procreant.

Quod Dolor non sit in contactu solo videtur etiam affirmare Scal. Idque ante eum sensit quoque Galenus l. 2. de caus. Symptomarum, vbi dicit Dolores fieri ex eo, quod sensus à sua constitutione, id est, statu naturali dimoueantur, ac hoc ostendit ἐπαγωγῇ. Tactus dimouetur à suo statu, si nimii calores aut nimia frigora incidant: vel si ea incurrat, quæ contendunt, arrodunt, rumpunt, &c. Hinc illi dolores oriuntur. Gustus his iisdem dolet qua cum tactu communicat: vt vero gustus est, saporibus nimis acidis, acerbis, acribus & amaris dolet. Nam his naturalis eius constitutio turbatur, & soluitur continuum. Olfactus turbatur ex dissolutione vaporum nimis acrium. Nam illis continuum soluitur. Et Auditus deiicitur à suo statu voce aspera, graui, maxima & celerrima, nec non quouis strepitu violento. Visus denique cum incurrit in splendidissima lumina & colores. Nam ista vim eius disgregant & dispergunt. Istis omnibus sensus dolent, quod per illa discedunt ab æquabili & quieto statu suo. Vicissim delectantur & voluptatem capiunt, quando ad suum proprium naturalemque statum reducuntur. Quod visus experitur quando se conuertit ad fuscum colorem, quo vis eius

eius congregatur, in vnumque magis cogitur, vel cum intuetur blandos colores, vt viridem, aureum & cæruleum seu cœlestem. Auditus leni & tarda voce. Olfactus cum vapores hi resoluuntur, qui suauitate quadam roborant & confirmant organa olfaciendi. Gustui sunt voluptati pingues & dulces sapores; Oblectatur etiamsi nonnihil ægrotemus, subacidis & aliquantisper acerbis. Tactum iuuant qualitates temperatæ, lenes, tepidæ. Sic delectantur sensus & voluptatem capiunt, cum reducuntur ad naturalem propriamque constitutionem. Sed sciendum illos etiam voluptatem capere, licet offensi prius non fuerint, aut remoti à naturali statu. Nam si offerat se blandus color, aut iucunda vox, delectatur visus & auditus, licet prius à sua constitutione dimotus non fuerit.

Doloris Definitio quorundam Medicorum Solutio continui impropria est, sicut hæc quoque Auicenn. 8. 1. Phil. Delectationis coniunctio virtutis cognitiuæ & appetitiuæ cum conuenienti, impropria est & causaliter intelligenda, vt prior illa (Doloris) connexiue. Nam in omni Dolore soluitur continuum, etsi non omnis dolor sit ex solutione continui vt causa, sed quidam etiam ex subita intemperie. Ioh. Pincier. Med. Magis propria est hæc: Operatio corpus contra naturam afficiens. Itaque dolor ad id, quod est contra naturam declinandum impellit. Loquor enim hic de Dolore propriè dicto, qui corporis est, non animi.

Doloris duæ sunt causæ; Alteratio præter naturam, naturam destruens, violenta, & solutio continui. Primum igitur quod ad alterationem attinet, (quæ fit in qualitate) dolorem excitant qualitates vel primæ, vel secundæ. Actiuæ Calor & Frigus maxime & efficacissime; Passiuæ Humiditas & siccitas. Nascitur dolor ex harum Positione vel Priuatione. In siti parit dolorem qualitas positiua siccitas, non absentia humidi. Ex humiditate dolor nascitur, cum immodica sui copia partem aliquam occupauit, vt vrina vesicam, nimius potus ventriculum, serum in ascite cutem. Siccitas dolorifica est si copiosi flatus partem aliquam impleant παρὰ φύσιν, vt in colica passione intestinum colum.

Continui solutio, hoc est, partium diuulsio generat dolorem vulnerando, erodendo, tendendo, premendo, conuellendo.

Estque manifesta ac sensilis; vel occulta ac intelligibilis seu ratione perceptibilis. Manifesta fit exulcerando erodendoque, vulnerando & rumpendo. Occulta fit, cum pars aliqua distenditur aut comprimitur, vel etiam supra modum calefit aut refrigeratur citra tamen exulcerationem.

Calor nimius soluit continuum segregando; frigus, constringendo & repellendo. Manifeste soluit continuum calor exuberans & frigus tale: vt cum ex aquæ feruidæ affusione pustulæ in corporis superficie excitantur, vel cutis ex frigore scabrescit. Siccitas manifeste soluit illud in linguæ rimis, occulte ex nimia repletione, vt in colica passione. Humiditas occulte distendendo immodica sui copia, quamdiu sensus nihil ruptum iudicat. Manifeste vero, si vasa rumpantur. Vid. L. Ænigmat. D. Pincieri.

DOMINVS.

Dominus in Ethicis & Politicis est generaliter, qui habet ius vel in personam, vel in rem: Specialiter, qui habet imperium in seruos (qui ita alieno Dominio subiiciuntur) in quo Reipublicæ summa authoritas consistit, qui habet iurisdictionem.

Tri-

Tribuitur etiam Voluntati, vt cum dicitur esse Domina suarum actionum, vel inferiorum potentiarum.

In Astrologia Dignitatis & ἐξουσίας simul nomen est, Dominus enim signi esse dicitur, qui validior est in virtutibus essentialibus. Sic Cornel. Schylander Medicus in Medicina Astrolog. Non omnis Planeta qualemcunque dignitatem in gradu & signo orientis habês Dominus eius signi est nuncupandus, sed ille, qui fortior extiterit ibi in virtutibus essentialibus: Quemadmodum Sol vndeuigesimo gradu Arietis tempore diurno ascendens, ratione domus suæ quinque dignitates habet, & minoris est efficaciæ. Contra si nocte vigesimus quintus gradus eiusdem signi supra horizontem emergat, huius Mars ratione domus suæ & termini Dominus dicitur. Sol enim, quia ascensio nocturna & tertia facies Arietis, in partibus illis solam exaltationem habet: sin nocte secunda facies supra hemisphærium attollatur, ambo æquales sunt in facultate essentiali: Vterque enim quinque dignitates possidet: Mars ratione Domus, Sol exaltationis & termini. Non tamen ambo Domini sunt censendi, sed horum loca bene consideranda sunt. Hic obserua aliud esse Planetæ altitudinem, aliud exaltationem. Altitudo enim locum & situm respicit; exaltatio vero virtutem, ἐνέργειαν & ἐξουσίαν. Vid. etiam vocab. *Altitudo.*

Dominus interdum etiam titulotenus est, non re: Sic honoris ergo aliquis dicitur Dominus. Re Dominus non est δουλοκρατούμενος, id est, seruis seruiens.

DVBITATIO.

Dubitatio est, cum hæremus ob contrariarum rationum æqualitatem, quia sunt paria rationum momenta; seu, vt dicam signatius, suspensio seu cohibitio assensionis propter æquilibrium contrariarũ rationum (propter ἰσότητα τῶν ἐναντίων λογισμῶν,) Arist. 1. Top. & 6.

Dubitatio est prohibitio progressionis ad intelligendum, cum motu disquisitionis. Hæret igitur circa id, quod occurrit, nec transmittit, sed ita hæret, vt circumuersetur quæratque aliquando veritatem, aliquando causas intellectionis. Duplex igitur Disquisitionis Obiectum: *Suspensus* est, ibi & quasi μετέωρος animus in re proposita; *Propensus* in quæstione. Ar. in 6. Eudem. aliquatenus definiuit dubitationem, seu ad eius definitionem allusit, cum inquit: γίνεται ἀπορία, δέδεται (ligatur, vincitur) γὰρ ἡ διάνοια.

Dubitatio igitur est retentio ratiocinationis ex obice. Iccirco in 3. 1. Phil. ait Arist. Qui dubitat, vincto similis est. Vid. Scal. exer. 312.

Ab ἀπορίᾳ est εὐπορία.

Dubitatio est hominis πάθος ex æqualitate contrariarum rationum (Æqualitas hæc videtur esse nunc præcisa, nunc ἐν πλάτει) Alex. Aphrod. 5. Top.

Dubitatio large sumendo est motus rationis interminatus super vtramque contradictionis partem: Minus large est motus rationis interminatus super partes contradictionis sine ratiocinatione. consensu inclinante. Alb. Mag. 3. 1. Phil. tract. 1. c. 1.

Dubitatio est quasi ligamentum, & responsio quasi solutio. Auerr. 2. de cœl. Dubitationis solutio nihil aliud est, quam inuentio. Aristot. 7. Ethic. Nic. cap. 2.

Dubium est possibile, cuius contrarium possibile est. Et Dubiorum alia frequentia sunt, alia peræque frequentia, alia raro. Chalc. in Timæ. Plat.

2. Dubitatio Metonymice est id, de quo dubitatur seu quæstio dubia, Græce ἀπόρημα.

3. In Rhetorica Dubitatio seu Addubitatio

bitatio (ἀπορία) est figura sententiæ, cũ dubitare & nescire nos aliquid significamus. Exemplo est in exordio apud Cicer. de perfecto Oratore. Et hoc miror, quomodo tibi in suspicionem venerim. Cognatũ huic est παράδοξον seu inopinatum, vt, Nunquam credidi fore, iudices, vt reo Scauro, ne quid in eius iudicio gratia valeret.

Dubitatio non est idem cum Admiratione, etsi interdum coniuncta sint, & hęc illi vicina. Nam admiratio est interdum causa ignota, id est, existit è causa nobis ignota, & tunc est coniuncta cum dubitatione. Interdum est cognita perspectaque causa, nempe cum admiramur coniunctionem causæ cum effecto, tuncque est sine dubitatione, & est iudicium subtilis cuiuspiam intellectionis. Scal. exer. 312.

DVPLEX, *Multiplex Aliud.*

Duplex, Multiplex aliud,
- Re, Substantia.
- σχέσει seu consideratione, vt statu, conditione, qualitate, Modo; vt hæc vox habet multiplicem potestatem.

D. Hieron.

Alia est Caro, quæ visura est Salutare Dei, (nempe immortalis, Theologiæ) alia quæ regnum Dei non possidebit, nempe mortalis. Hic eadē re caro propter alium seu duplicem statum, mortalem & immortalem, dicitur alia seu duplex. Id. in 1. ad Ephes.

Dupliciter sanguis & caro Christi intelligitur, *vel spiritualis illa, & diuina*, de qua dixit dixit ipse, Caro mea est vere cibus; *vel caro quæ crucifixa est*. Hic vnius re carnis σχέσις seu consideratio facta est. Dicitur Caro Christi duplex statu, non re. Vnum re Substantiave potest fieri duplex, statu, modo, qualitate, vt corpus meum & animale & spirituale. *Canon.*

DVRATIO.

Duratio non distinguitur re ab existentia, sed tantum ratione formali, quæ est Rei in suo Esse seu in existentia sua persistentia. (permansio.)

Duratio
- Infinita & æterna, proprie, Dei.
- Finita rerum
  - Spiritualium seu incorruptibilium & diuinarum, quibus conuenit participata æternitas seu æuum.
  - Corporearum & Corruptibilium.

Seu Duratio est vel Permanentium, vt Mentium, Hominum, vel Successiuorum Entium, vt motus.

Duratio Successiua est eius rei quæ existit cum successione quadam, vt motus; actio Cœnæ Sacræ.

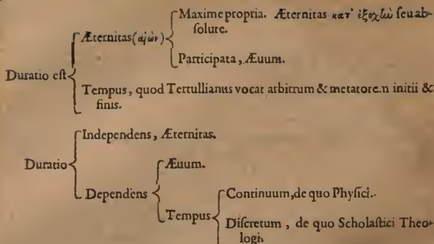
Duratio Permanēs & tota simul eius rei est, quæ sine vlla successione & termino ex se ipsa existit.

Durationis vt formæ internæ effectus formalis est in Esse permanere.

Dicitur Æternitas Duratio Dei infinita: Itaq; non habens prius, nec posterius.

Duratio, id est, Continuatio existentiæ, non est noua generatio.

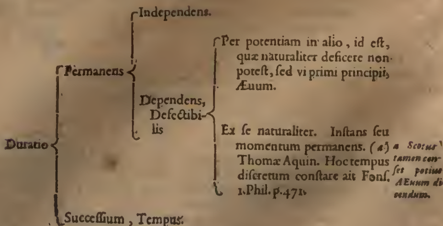
Poetæ Durationem pro induratione accipiunt, quæ est Species motus, nempe alteratio sensilis, qua ex molli fit durum, cui opponitur Emollitio, alteratio sensilis, qua ex duro fit molle: De causis harum alterationum vide sis Physicos.

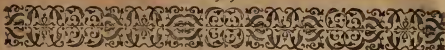
Instans igitur Temporis seu temporarium non est Duratio.

Definitio cum moderatione.

Nihil momentaneum proprie durare dicitur, scilicet Transiens. Continuo tempore mensurantur motus. Discreto tempore mentium mensurantur operationes sibi inuicem succedentes, quæ fiunt sine motu. Cur non continuo? Quia eiusmodi operationes seu actiones ἢ ἐνέργειαι non continuantur inter sese, vt faciant aliquam per se extensionem, sed succedunt sibi inuicem absque continuatione, teste Fonseca 5. 1. Philosoph.

LITE

L I T E R A
F.
F A C E R E.

Acere primum Generaliter, deinde ſpecialiter accipitur. Generaliter, vt etiam creatori conueniat.

Specialiter, vt Entibus creatis. Ita facere aliquid ſumitur ad modum formæ, vel ad modum efficientis: Adde, quod ſæpe etiam accipitur pro fingere, interdum pro ponere, vt fac ita eſſe, quod Barbaris eſt, pone, vt eueniat, pone hoc euenire. Latini etiam dicunt, eſto, ſit ita. Scotus Facere interpretatur alicubi per oſtendere. Sic intelligit verba Boetii, 1. de Trinitate, Differentiam in numero, ſeu numeralem; accidentium varietas facit, id eſt, nobis oſtendit, ſeu facit nobis innoteſcere; lib. 4. diſt. 49.

Ad modum formæ) Forma humana adueniens materiæ facit hominem ad modum formæ, quia facit de homine potentia hominem actu. Homo vero generans alterum hominem dicitur facere hominem, tanquam agens, ſeu efficiens, Zabarella lib. de mente agente pag. 914. cap. 3.

ποιεῖσθαι fieri, ποιεῖν facere.

Sunt magni nominis & eruditiſſimi viri qui proprie facere idem ſignificare ſtatuant, quod Græcis ſignificat ποιεῖν. Dicitur artem proprie ποιεῖν is, qui aliquid, cum prius non extaret, effecit, vt exiſteret, id vero, quod effectum fuerit, ποιεῖσθαι. Plato in ſophiſta, vbi & differre dicũtur ποιεῖν (facere) πράττειν (agere) & ἐργάζεσθαι (operari.)

Cicero Facere nonnunquã accipit pro inducere: vt Plato facit Socratem diſputantem, id eſt, inducit Plato, facit Socratem laudari à Socrate.

Facere, libare, operari δρᾶν, ποιεῖν agna, thure, vino, eſt ſacrificare, opfern.

Veritati facere ſeu ſacrificare, ſic Græc. θεῷ ῥέζειν facere Deo. Pindarus. ὑπὲρ τοῦ δήμου ποιεῖσθαι facere, i. e. ſacrificare pro populo. Varro de re ruſtica: Dii facientes adiuuant, id eſt, operantes ſacris, vt explicat Ant. Muretus. Videtur aũt locutio eſſe elliptica, hoc eſt in ea deeſſe Rem Sacram ſeu diuinam aut quid ſimile. Sic. n. Liuius lib. 23. Omnibus diuis rem diuinam thure ac vino feciſſe. Ammianus lib. 22. Cum Ioui faceret rẽ diuinam. Plautinum quoq; eſt Rei diuinæ operam dare in Curcul. Ioui fieri (Ellipſi accuſatiui Sacrum, qui ẽt ſæpe additur, id eſt, ſacrificari. Liuius: Aliis prodigiis procreandis prope tota ciuitas operata fuit. Facere vitula eſt in Virg. Bucolicis. Sed rem ipſam qua fit Sacrũ Plautus in Aulul. poſuit in accuſatiuo: Mulſi congialem plenã tibi faciam fideliam. Plautum igitur imitaretur qui diceret Facere vitulam. Cereri non libabatur vino eſt apud Macrobiũ lib. 13. c. 11. Sic quoſdã è Romanenſibus hoc Chriſti, Hoc facite in mei ἀνάμνησιν interpretari, Hoc ſacrificate, vel in vulgꝰ notũ eſt. Facere alicui benigne ẽ εὖ ποιεῖν, pertinet ad beneficia, vt Bene agere εὖ πράττειν, ad actiones: ꝙ ẽt eſt εὖ ζῆν, & κατ' ἀρετὴν ζῆν, eſt virtute viuere.

Facere diſcipulos vel diſcipulas Græcis eſt μαθητεύειν, qua voce vtitur Matth. Apoſt. & Euang. c. 28. Euntes μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. Hic monuerũt quidam eruditi verbum μαθη-

τίυσατε proprie idē significare quod discipulos facere, sed sine accusatiuo positū idē esse quod, discipulum esse, vt ἐμαθήτευσε τῷ ἰησοῦ discipulus fuit Iesu: Math. 27. sed hæc ἐν παρόδῳ.

Facere iniuriam est inferre, ἀδικεῖν, cui opponitur Accipere, iniuria affici ἀδικεῖσθαι. Iniustitiā & crudelitatem facere alicui, barbaræ sunt φράσεις: locutus sic est Petrus Aliacensis cognominatus Cameracensis (quia fuit Episcopus Cameraci in Belgio) Etiamsi Deus æternaliter puniret creaturam aliquam vel affligeret sine eius peccato, vel pure annihilaret, nullam iniustitiam vel crudelitatem ei faceret. Neq; verba neq; sententiam approbo.

FACILITAS.

Facilitas primum accipitur ita, vt opponitur difficultati agendi vel recipiendi. Ita sumitur in disputationibus de potentia & habitu. (facile hoc est, id est, non difficulter cōparari potest.) Oritur difficultas ex proportione obiecti ad potentiā Alex. de Ales 2. Metaph.

Difficultas oritur ex disproportione obiecti ad potentiam.

In Ethica accipitur proprie pro humanitate, & comitate, cum coniuncta est, cum ratione. Improprie, pro leuitate, cum ratione caret. Videtur esse quibusdam, vt Michaeli Toxitæ, μέσον, cum interdum in bonam, interdum in malam partem accipiatur.

Facilitatis pars est εὐαγωγία, qua nos aliis obsequentes exhibemus, qui imprudenter interrogant, vel intempestiue accedunt nos. Tales dicuntur εὐάγωγοι. Nicol. Agric. in explicat. Orat. Cicer. pro Lege Manilia.

Pro Faciliter malo dicere facile, nullo negotio: Sic eleganter: Nihil negotii dicitur pro Facile. Cic. lib. 12. epistolar. epist. 2. Si liceret in senatu libere loqui, nihil esset negotii libertatē recuperare, id est, facile esset **wer es leicht / hette es keine mühe.**

FACTVM.

Factum seu opus accipitur 1. Generaliter, 2. Specialiter.

Generaliter facta seu opera aut sunt dum fiunt, aut postquam facta sunt. Habēt vero causam per se duplicem, Naturā & Artem, (per se dico,) quia Fortuna est causa per accidens. Natura est prima vel secūda. Naturæ secundæ opus, quod est, dum fluit: Generatio, corruptio, motus, augmentatio, diminutio, alteratio, dispositio est. Alterius generis sunt, id quod generatum aut corruptum, aut motum, aut auctū, aut diminutum, aut alteratum, aut dispositum est: exempli causa, Homo genitus, Homo corruptus, ex quo cadauer factum est lapis, arbor, aqua, arena: quæ tamen libentius, frequentius & vulgatius rerum nomine appellantur. Naturæ primæ, id est, Dei opera sunt extraordinaria. Artis opera sunt, verbi gratia, tum ædificatio, nauigatio tum ædes, nauis. Fortunæ, tum inuentio thesauri, tum inuentus thesaurus,

Specialiter factū & op⁹ accepta excludūt factionē, & operationē, & distinguūtur à Rebus & personis: vt cum dico, ἐφάρμοσις, adaptatio seu accommodatio collationis seu cōparationis est opera ipsa, qua coniungimus apodosin (retributionem) προτάσει (propositioni) Antapodosis vero est corpus ipsum orationis additum corpori priori; pro qua tamen alii ἐφάρμοσιν, seu adaptationem dicere maluerunt.

De Factis Naturalib. Intelligatur Regula: Factum omne à mouente fit vniuoce: Albert. Magn. in 2. Metaphys. tractat. 1. cap. 11. Cæterum propositio hæc vera vt sit, requirit duas vel tres determinationes seu adiectiones. 1. vt mouens nō sit instrumentum, sed princeps causa, & per se, nō per accidens. 2. vt causa nō sit separata, sed cōiuncta. Themistius Auerroes, Al. Itaq; Thomas de corruptione & generatione. Factum, inquit, tri-

trib. de causis nō assimilatur agenti in forma. (vulg. non est VNIVOCVM.) Primo, quia factū nō primo & per se respōdet agenti, sed per accidens & posterius. Secundo, quia agens agit instrumentaliter. Tertio, quia materia patientis non est proportionata ad recipiendam formam agentis, propter eius excellentiā, sed recipit aliquid minus.

In Ethicis (Aristot. vide 5. Eth. cap. 10. & Lambini Schol.) factum iniustè Græcis est ἀδίκημα. Iniuria verò est ἄδικον (quod iniustum est) quanquam iniustè factum nonnunquam etiam iniuria dicitur. Factum iustè est iustum officium τὸ δικαίωμα.

FACIES.

Facies anatomicis proprie est ea pars in homine, quæ caluæ subiecta est: valde improprie & nisi fallor ἀφιλοσόφως bruto tribuitur.

Traducitur à Phys. ad Ethic. & Polit. vt formam & tanquam faciem honesti vides. Cicer. Fateantur & Meandri persona expressam esse faciem ciuitatis. Idem.

Transfertur etiam ad sermonem. Nam Quintilianus dixit sermonis simplicem faciem, (non fucatam:) Græcis est πρόσωπον & προσωπή. Et ad artificiosa, vt facies ædificii: apud Iureconsultos pro forma.

Facies & Vultus Lunæ est eius figura varia veteribus & Philologis nostris: Facies est tota corporis habitudo: Quasi dicas, Factura corporis. Plautus in Poen. Earum nutrix, qua sit facie, mihi expedi, statura non magna, corpore aquilo ipsa est. Pacuuius in Nyt. Ætate integra, feroci ingenio, facie procera virum. Sall. in histor. Sardinia in Africo mari facie vestigij humani in occidentem, quam in orientem latior. Virgil. 4. Georg. vt binæ Regum facies, ita corpora gentis. Approbat Ludou. de Lacerta Toletanus.

FACVLTAS.

Facultas proprie est qualitas, qua idoneū quid dicitur, vt afficiatur.

Facultas autem & potentia non sunt ἰσοδυναμοῦντα. Facultas enim actiua vis est, seu virtus, seu potestas. Potentia vero est vel actiua vel passiua. Illa est habilitas ad agendum: Hæc est habilitas ad patiendum. Adest pro hac assertione Mercatus, qui lib. 1. part. 5. de anima & eius potent. class. 2. quæst. 132. Facultas, inquit, solum ad actionē seu effectionem habet respectum, ac designat causam efficientem: estque principium immediatum effectiuum actionis, quod è Galeno colligitur 1. de facult. natur. c. 4. & libro quod animi mores, &c. cap. 6. At potentia extendit se ad passionem, materialitatē, apparatum seu dispositionem recipiendi, quod ab efficiente efficitur. Est enim ꝙ habet se ex parte materiæ, quæ magis proprie est mera potentia: sicut facultas ex parte formæ, quia ab ipsa & facultatibus omnis actus prodit. *Facultas à potentia differt.*

Theodorus tamen Zuingerus in Physiologia Medica, cap. 43. Facultates παθητικὰς passiuas, seu patiendi ponit. Verba eius sunt: Actiuæ facultates euidentia sua in eam venerunt dignitatē, vt solo fere vulgo pro facultatibus habeantur. At passiuæ interim minime negligendæ sunt, cum propter has ipsas corpus humanum medico subiici videatur, neq; à causis, neq; à Medico quicquam pati possit, nisi potentiam habeat patiendi.

Facultates (δυνάμεις) dicuntur ab Aristot. artes. vt Oratoria, Logica, Medica: quia in potentia sunt ad opposita: vt, Dialecticus potest probare vera, & refellere falsa. Orator potest suadere & dissuadere: nonnunquam persuadet, & quandoque id non efficit. Medicus & sanare potest, & sanitatem corrumpere.

Theod. Zuing. ad locum Ethicor. Arist. cap.1. Facultas seu potestas eadem cōtrariorum esse videtur, habitus autem contrariorum non est. Facultates intelligo Instrumenta scientiarum Grāmaticam, Rhetoricam & Logicam: Adde etiam si placet Poeticā. Quid multa? Ars dicitur δύναμις seu facultas, quia versatur circa aliquid, quod in nostra potestate est positum, vt fiat vel non fiat.

Facultas differendi & dicendi cum gratia oratoribus, est facundia proprie dicta, seu eloquentia. Ab hac aliena est Canina facundia, quæ forensium rabularum est.

Facultates in Mechanica dicūtur, vectis, Trochlea, Cuneus, Cochlea, &c. quod iis magna pondera & onera moueri tollique possint.

In Iurisprudentia Facultas est libera potestas rerum gerendarum, vel potestas facilis, vel cum facilitate coniuncta. leg. Si quis posthumus. ff. de lib. & posthum.

Facultatem dare est quod vulgo dicitur, Licentiam dare.

In Theologia quæritur, An Liberū ARBITRIVM sit facultas, hoc est δύναμις actiua hominis applicandi se ad gratiā.

In Poetica & Oratoria celebratur facultas αὐτοσχεδιαστικὴ, eiq; opponitur ἐξεργαστικὴ ᾗ ἀκριβής.

Facultas αὐτοσχεδιαστικὴ, id est, extemporanea faciendi aliquid, arguit ingeniū εὐφυῆ. At ἐξεργαστικὴ, id est, diligenter & accurate elaborandi, φάσιμον.

Plato in Euthyphrone, περὶ παιδείας, Pædia est δύναμις θεραπευτικὴ ψυχῆς, id est, facultas seu vis medicatrix, seu curatrix animæ. Boetius & Daniel Bar. Facultatis eiusdem est, nosse similitudines & differentias, verum & verisimile perpendere.

Arist lib.1. Topic. cap.2. Et cæteris huiusmodi facultatibus, id est, artibus. Artes autem Philosophus dicit facultates μεθοδικῶς, quia omnis ars potentem efficit artificem ad operandum, siue sint coniecturales, siue non coniecturales. Sic dicitur Dialectica vel Oratoria facultas, Dialectica virtus pro arte, quæ & Methodus dicitur Aristoteleis. Vide nouā explanationem Topic. Aristot. quam ediderunt Professores Logicæ Doctrinæ in Academ. Vener. pag.6. *Cur artis dicātur facultates.*

Ποιητικὴ, Platoni in Sophista, est facultas effectrix, seu effectiua. Πιθανουργικὴ est facultas persuadendi, quæ in rebus forensibus, & concionibus & colloquiis factitandis versatur. Ea adhibet πίστωσιν, id est, probationem, & ἐπιπίστωσιν, id est, probationis confirmationē, quæ dicitur approbatio.

Facultas differt à parte. Facultas animæ per totum subiectum permeat, pars est est in portione substantiæ. Ioh. Gram.

FALSITAS.

Falsitas accipitur strictè vel laxe.

Stricte, vt cum Schegkius ait, Falsum non nisi in συνθέσει, id est, compositione, hoc est, propositione esse potest, & alij: Falsitas non est in terminis seu simplicibus νοήμασι.

Laxe vero, & transcendenter, cum dicitur esse incongruentia entis cum Archetypo. Atq; hæc est vel rei, vel signi incomplexa (simplicū) vel Complexa (Orationis) necessaria, vel contingens, seu Falsitas simpliciter, vel pro re nata.

Ex hac vocis explicatione responderi potest ad illud Arist. in Metaphys. 2. Non est verum vel falsum, ἐν τοῖς πράγμασιν (in rebus) sed ἐν τῇ διανοίᾳ, & ad hoc Schegkius: Verum & Falsum non diuidunt vniuersum Ens, sed duntaxat διανοητὸν, affirmationis & negationis causa oppositum.

Alberto Magno Falsitas est inæqualitas rerum & mentis.

Falsitas in opinionibus est, cum imaginatio rem capit non ex subiecto, aut

res non

res non ita subiicitur intellectui, vt est Boet. in lib. de Interpret. exemplari, tametsi id contra mentis sententiam non proferatur. Iohann. Francisc. Picus Mirandul. in exam. Genethl.

Falsitas esse potest, vbi non est mendaciũ: Nam potest imago non respondete

FALSVM.

Falsum { Simpliciter: vt quod secum pugnat: quod secum dissidet ipsum.
Ex opinione: vt, cum bonum censetur Malum, vel non bonum.
OPINABILE.

Falsum { Extreme, cum ipsum negatur esse ipsum: vt, homo non est homo. Schegk. in Org. 534.
Gradu inferiore, qua affirmatur ipsum esse suum contrarium: vt, bonum est malum.

Falsum (discrepãs à rei idea. { Absolute seu omnino, quod nulli ideæ respondet, quod contradictionem includit, quod sibi ipsi non cohæret, vt hominem esse ceruum: Chymeram esse: vt me sedere, dum sto.
Cum restrictione, quod ita falsum est, vt verum esse possit: vt ego sum Regulus.

Hæc distinctio sumpta est ex Ioanne Pico Mirandulano ad Antonium Fauenterinum, de Ente & Vno.

Falsum vocamus, quod non est, id quod esse videtur: vt, falsus nummus: falsum aurum. Quanquã autem falsum aurũ non solum non sit aurum, sed & aliud sit quam aurum: ei tamen, quatenus falsum est, accidit esse aliud quippiam, præter aurum, sed ideo falsum est, quia non est aurum, quod tamen esse videtur. (Itaq; apparens aurum aliquando dicitur aurũ igitur falsum est, quia ideæ auri non quadrat. Sed quia Ideæ æris vel argenti non quadrat: ideo non omnino falsum, sed falsum duntaxat aurum est: sic vt neque omnino est nõ Ens, quia licet nõ sit hoc, quod est, aurum tamen aliud quidpiam est, æs puta vel argentum. Quod autem nulli ideæ respondet, id omnino & absolute falsum est, vt etiam non omnino est non ens, quod Chymeram vocamus, Et paulo post: Aurum falsum ideo falsum est, quia non est aurum. Quantũ vero ad falsi rationem attinet, accidit ei, videri aut esse aliquid præter aurũ.

Vide voce Apparentia.

Verum est, quod est id, quod ipsum est.

Duo in falso notitur.

Videri alicui ambiguum est, interdum enim significat aspectionem oculorum, interdum opinationem mentis.

Quid videri alicui.

Gabriel Biel 4. lib. dist. 15. quæst. 9. Res falsa aliqua dicitur denominatione externa; vt falsum aurũ, quod est permixtum viliore metallo. Falsum vinum, quod est aqua permixtum, qua talia apprehenduntur, quam sunt; apprehenduntur enim, vt pura, cum sint permixta. Hæc falsitas contingere potest quadrupliciter: *in mente, in verbo, in scripto, in re & operatione.* Falsitas in mente, seu intellectu, cum mens rẽ apprehendendo, errat, quia aliter apprehendit rem quam se habet, seu cum intellectus rem aliter vel apprehendit, vel indicat, quam est in se ipsa. In voce aut scripto; cum res aliter significatur, quam se habet. In re, vt in substantia rei: in mensura, in pondere, in numero. In operatione: vt, Pharisaica simulatione, dum aliquid simulatur, quod tamen non inuenitur in operatione aut effecto.

Falsum est { In RE: causatiue. / In conceptu: subiectiue. / In Propositione, significatiue. } *Alex. Alens. in 5.1. Phil. context 34.*

Falsum in mente ad Ens relatum est non Ens. Albert. Magn. in 6.1. Phil. tract. 1. cap. 1.

Falso supposito, falsum sequi necesse est. Alex. Aphrod. 1. prior. cap. 9.

Falsum { Possibile, quod potest recipere: verum: hoc dicitur etiam contingens. / Impossibile, quod non potest: Auerroes 9.1. Phil. text. 8. }

Pico Mirandulano Falsum in vniuersum est, quod vero aduersatur. Falsum particulare id est, quod ideę rei, cui respondere dicitur, non conuenit.

Falsa captiuncula est, syllogismus captiosus. Alex. Aphrodis. in Elench.

Falsa est tota propositio, cuius contraria tota est vera. Aristot. prior. analyt. lib. 2. cap. 2.

Falsum crimen accipitur dupliciter. *Primum pro crimine quod speciatim est & dicitur falsum*, vt falsum sit substantiuū: quod & Antiptosi eleganti mutatur in Concretum. Dicunt enim Iurisconsulti crimen falsi.

Secundo pro crimine, quo aliquis falso notatur, vt falsum sit adiectiuum. Sic Cicero: Falsum crimen, quasi venenatum aliquod telum iacere, id est fictum.

FAMES.

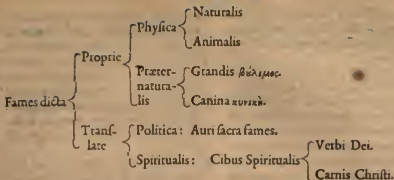
1. Fames naturalis maxime proprie est desiderium restitutionis alimenti deperditi à suctionis sensu exortum. Iordan. M. Aristotel. 2. de anima, & Simplicius in 2. de anima.

2. Cum corpus substantiæ fluori perpetuo expositum sit, exinanitæ partes solidæ ab exilibus primum tum amplioribus venis alimoniam exposcūt, quæ parte illis concessa fœnore eandē à iecore tanquam communi corporis promptuario reposcunt: Hoc mesaraicis venis ieiuno intestino insertis, portę vero venis ventriculo insitis chylū, si fuerit, attrahit, ne annona sufficiente destituatur: Si vero abfuerit, suctione numerosarum venarum corrugatur ventriculus, præsertim iuxta orificium superius, quod ratione [illegible] cruorū sentiens molestam corrugationem instigat animal ad quærendos cibos, expedientes restitutioni rei absumptæ. Et hæc corrugatio vel potius hic corrugationis sensus fames naturalis dicitur Thom. Iordan. Med. de pest. Phænom. tract. 2.

Sic Fernelius lib. 6. de functionib. & humoribus. Fames & appetētia animalis totius est ventriculi præsertumq; oris eius, tum temporis potissimū excitata, cum supra modum exinanita ventriculi capacitate eius latera collapsa in sese concidūt, conuelluntur grauiter, vicina sibi præcordia, & cum interiores recessus, & quasi rugæ proprio humore exhausto marcuerunt. Langius Famem dicit sensum suctionis viscerū alimēti à ventriculo in orificio eius. Loquitur magis causaliter, quam formaliter.

Platoni Dial. 9. de Rep. Fames & sitis sunt corporis habitus euacuationes.

Fames

Explicatio Ferneliana.

Famem dico inquit Fernelius animalem appetentiam: Naturalem quippe vna duntaxat sanguinis substantia per vẽtriculi corpus & molem effusa satiate potest, dum in eius naturam conuertitur, cæterum animalem nõ modo sanguis, sed & quicquid qualitatis cuiusdam suauitate præditum in ventrem demittitur, compescit.

Præternaturalis fames est insaturabile edacis stomachi alimenti desideriũ: Descriptio est I. Langij.

Bulimus seu grandis esuritio accidit, teste Suida, existente niue, & in ea laborantibus pecoribus hominibusq; siue ob calorẽ cute frigore condensata, intus omnem coarctatum, nutrimentũ corporis affatim depascentem: siue quod acris à niue & subtilis exhalatio penetret, ac dissecet corpus, & corrumpat calidũ rursus foras redditũ (ἔξω αὖθις ἀποδιδόμενον) Vide Galen. lib. 2. aph. 21.

Canina esuritio fit ab humore frigido & acido, quẽ osculum ventriculi à splene intus absorpsit, qui adstrictione alimẽta in vẽtriculi fundũ protrudit faméq; sedari cõtumacem, acerbitate humorum, indesinenter accersit: Dissoluere eam vini meri potationem, (quæ Græcis est ἀκρατοποσία.) autor est Hippoc.

Pro Medic. Famescere Ciceroniani dicunt esurire.

FAMILIARITAS.

Familiaritas 1. in Ethicis virtus moralis est ὁμιλητική Facilitas (apud Græcos ἀνώνυμος) Et opponitur in defectu morositas vel peruicacia. In excessu nimirũ placendi studium, Blanditiæ, adulatio (vide Tab. Ethic. Zuingeri) qualis est ἀρεταλόγων, qui non dicuntur ab ἀρετῇ, id est, virtute, sed ab ἀρεστὸς, id est, gratus, placens. Adrian. Turneb. *Aratalogi vulgo Placentini.*

Familiaritas accipitur sæpe pro coniunctione, necessitudine, conuenientia, cognatione, beneuolentia, amicitia, συμπαθεία: & opponitur τῇ ἀντιπαθεία, dissidio, dissimilitudini, vt cum Thomas Iordanus ait: Lemnij sigilli esse familiaritatem cum corde, Familiaritatem & dissidium è naturalibus non esse excludenda, quorundã morborum familiaritatem & dissidium esse inter se, id est, conuenientiam & discrepantiam.

Familiaris est familiaritate coniunctus, domesticus, ad familiam pertinens. Opponitur ei alienus.

Endemi seu vernaculi morbi familiares suos inuadunt, vt Scorbutus Septentrionales. Familiariter mihi hic auctor notus est eleganter dicitur.

Familiaris disciplina seu doctrina est doctrina œconomica, seu de familia eiusq; ratione explicans. Lambin. vocẽ hanc esse à familia, id est, domo, notum est. Hic phrasis noteturFamiliam ducere pro excellere, vel sectatores habere, in aliquo summum esse.

ſcinatio in pueris ab aſpectu ſenis & mulieris menſtrua patientis fit: quia virulentus aculeus ex oculis illorum exiens, cum à corde percutientis mittatur, hominis perculſi præcordia, quaſi regionem propriam repetit, cor vulnerat, & in eius duriori dorſo hebeſcit, & redit in ſanguinem. Peregrinus hic ſanguis è ſaucii hominis natura quodammodo alienus, ſanguinem eius proprium inficit, & ſanguis infectus ægrotat, &c. Hæc diſputare hic nõ eſt.

Porro cum inuidi felici aliorum ſucceſſu contriſtati marceſcant ſeu tabeſcentes corrumpuntur. Inuidiæ hoc faſcinum quoddã eſt, Inuidia hæc, audita vel viſa aliorũ proſpera fortuna, per aures & oculos, feneſtras vitiorũ, in corda prorepit: ex cuius maleuolẽtia Spiritus noxii in corde turgẽt, & per aſpectus torruos emicãt ac vt ignis è ſilice proſiliũt.

Effaſcinare eſt idem quod faſcinare, vt effaſcinare intuitu, lingua, voce.

Transfertur ad animũ, γνώμην Iudicium, voluntatẽ. Paulus ad Galatas: Qui vos ἐβάσκανε, faſcinauit? id eſt, qua quaſi incantatione corruptum eſt iudicium, & deprauata voluntas veſtra? quis vos inuidit? ſecundum veterum poetam. Βασκάνειν ſuperſtitioſæ vocis, ut diri aſpectus efficaciam notat; ait Ioachim Camerarius in notationibus figurarum orationis, in Apoſtolicis ſcriptis.

FASTIGIVM.

Faſtigium 1. Proprie eſt tecti vel ædificii ſummitas. Dicitur interdum ẽt *Coronis & Colophon*. Columen aliud eſt.

2. Per metaph, accipitur pro fine, vt Imponemus huic operi incoato, informato, affecto faſtigium: vel pro ſummo aliarum ẽt rerum aut excellentia, vt Faſtigiũ inter Iuriſconſultos tenere, Phraſi Pliniana, id eſt, excellere. (Interdum pro eo ẽt apex dicitur. Sic ad faſtigium honoris euehi dicitur. Similem Phraſin habes in Lexic. Iur. Ioh. Caluini Quære, ſi placet, in eo Faſtigium attollere, **den Standt erhöhen.**

Faſtigium galeæ eſt ſummũ galeæ, ſupra quod criſtæ (**der Federbuſch**) ſunt. Alias Conus.

In Matheſi in doctrina de vmbris & eclipſibus Faſtigium Pyramidis eſt eius extremitas (in quam deſinit.) Hinc figura faſtigiata dicitur, à verbo faſtigiari, pro quo reperitur etiam faſtigari. Exemplum è Silio Italico in Alberti Molnar Lexico & aliis habes.

Faſtigium de re ima etiam dici reciproca Metaphora non eſt notum in vulgus. Virg. in Georg. 2. *Forſitan & ſcrobibus quæ ſint faſtigia quæris.* Loquitur de ſcrobibus vitium & arborum. Hi debent in vitibus eſſe exigui, in arborib. profundiores.

FATVM, εἱμαρμένη.

Fatum à fando dictum eſt, iuſſum, dictũ, decretum quoddam. 1. Ariſtoteli Fatũ nihil aliud eſt, quam Natura vel Lex. (ſeu decretum) à natura vniuerſali cõſtituta de modo, quo quælibet res generetur & intereat. Geneſius Sepulueda lib. 1. de fato. Zabarell. lib. 2. de miſti generatione, cap. 4. Fato equus generat equum, i. e. ſecundum conſuetũ curſum naturæ fit ex equo equus. Alexand. Aphrodiſæus. 2. Nonnullis Stoicis, vt & Theologis, Fatum eſt Decretum diuinum: Dei prouidentia: ſanctio & velut vox Diuinæ mentis: cauſa prima ordinatim agens per ſecundas, vt per naturam & voluntatẽ: vide Auguſt. l. 5. de ciuitate Dei c. 9. & Iuſtũ Lipſium in polit. de conſtant. Sic Fato dicuntur imperia conſtitui & mutari. Fato dicitur deleri Pharaonis exercitus. Pœnæ dicuntur fato immitti et eſſe fatales, id eſt, à Deo ordinatæ & definitæ 3. Aliis Stoicis eſt connexio cauſæ primæ cum ſecundis naturalibus & voluntariis, talis, vt nec prima cauſa aliter ciere poſſe exiſtimetur, quã vt ſecundæ feruntur, nec voluntas

aliter agere posse existimetur, quam vt impellitur à præcedentibus naturalibus causis, inclinationibus, & visis, id est, imaginatione obiectorum. Hoc fatum prorsus reiicitur, quia tollit contingentiam & ἀυτεξούσιον: 4. Multis Astrologis: vt Melanchthoni Fatum est series causarum naturalium, id est, copulatio stellarum cum temperamentis & inclinationibus, non inferens tamen simplicem necessitatem, aut tollens libertatem voluntatis: etsi aliquam omnino propensionem afferat; Ac vocant Fatum Physicum. Summa rei est.

Fatum
- Verum
  - Diuinum, Immutabile.
  - Physicum, vel Regulare & variabile fere, quo Melanchthon refert Astrologiam.
- Ementitum, quod Melanchth. vocat Fatum Stoicum: vim necessitatis afficiens.

Regulare] vt regulare est imbecilles & nō durabiles naturas esse, quæ eduntur: in coniunctione Solis & Lunæ, præsertim cum Luna accedit ad solem. Ortus Pleiadum & Styadum regulariter affert pluuias; Leo & canicula regulariter augent æstum & siccitatem, Septimus dies Medicis est criticus, id est, Iudicatorius. Fit in eo insignis mutatio in corpore ægrotante vel ad salutem, vel ad mortem, vt sunt sudores, sanguinis eruptiones, alui deiectio, pustulæ exorientes; Seu septimo die regulariter insignes in morbis fiunt mutationes, ac motus humorum, seu vt malum fiat leuius, seu vt fiat grauius. Fato Physico fit, vt cum in vna vrbe multæ sunt puellæ, incendatur alio... vnius alicuius, quæ interdum e... nō est venusta, vel næuos hab..., amore, cæteris neglectis.

Natura fit plerunq; ... congruant temperamenta, i...nationes, actiones & euen...

Vsus.

Quæritur de quo Fato intelligendum: Homo serpentem gignit præter fatum. Resp. de fato Physico Aristotelico: Monstra enim Aristoteli fiunt præter naturam seu ordinem ... a... sarū. Quæritur, an Æg... xerit à patruele viuo coniugē: an Paris fato rapuerit Helenā. Resp. scelera neque diuino, neq; Physico, seu Astrologico fato fiūt: fiunt ὑπὲρ μόρον, inquit, Homer⁹ (recti⁹ παρὰ μόρον) præter fatū, Odyss. 1. de Ægystho. Neq; enim à natura, neq; à Deo ordinata sunt, neque necessaria sunt & immutabilis prorsus, sed illorum pœnæ sunt, & ... voluntariæ, quia accersunt sibi ...itium suis factis malis, & necessar... ac fatales, quia diuino ordine c...mitatur eos. Ἀδραστεία seu Nemesis, id est, vindicta diuina: non sunt fortuitæ: sub fato tamen sunt ...ccata: fato quodammodo seu ...dinationi Dei subsunt: sine Dei prouidentia non sunt: hæc illa ad bonum aliquod reuocat seu redigit. Aliud est fato fieri, aliud fato contineri: sicut aliud est lege fieri & lege contineri. Nō omnia lege fiunt, quæ lege continentur. Sic non omnia fato fiunt, quæ fato continentur.

Quæritur de quo fato accipiēdum, quod ait quid Pindarus, Græc. Lyricus P. Fatum nec ignis nec ferreus murus arcere potest? Resp. De Diuino, vt, quia erat decretum Dei ἀμετάβλητον, Carthaginenses non poterant impedire, quo minus imperio potiretur vrbs Romana.

Quæritur de quo Fato hoc Ciceronis accipiendum:prædicere, quo fato natus sit,id est, quid cuique sit euenturum. Resp. De fato Astrologico seu Genethliacorum. Quæritur de quo fato accipiendum hoc Icastæ in Oedipo L. Ann.Senecæ:Fato ista culpa est:nemo fit Fato nocens? Respond. De Fato Stoico.

Sed nonnullorum quinta Fati significatio est, nempe eorum, qui Fatum ponunt in virtute corporum cœlestium in hæc inferiora influente,& in Astrorum positu,& quorum in natiuitatib. ratio habetur, vario concursu atq; aspectu,vel etiam oppositione,non tantum corpora nostra afficiente, sed animorum etiam motibus necessitatem afferente. Itaque notetur sequens distinctio.

- Fatum
  - Verum
    - Diuinum:Dei prouidentia & præscientia: Theologicũ fatum.
    - Physicum.
  - Emenritum
    - Stoicorum nonnullorum / Astrologorũ nonnullorũ / vocatur & Chaldaicum — animorum motibus necessitatem afferens.

Poetæ etiam quidam Stoicos nonnullos sequuti Fatum appellarunt Concilii totius Deorum quasi decretum,cui ne ipsi quidem singuli Dii obsistere possint.Sic enim apud illos Thetis nõ potest impedire fata Achillis, neq; Iuno Æneæ.Videatur etiã hic Plato lib.7.de legib.

Cicero etiam fatum accipit pro fortuna,conditione,casu, infortunio. Et fata pro vaticiniis:vt fata Sybillina.

Fatale sæpe opponitur naturali, vt Cicero secunda Philippica videtur Fatum & naturam opponere, cum inquit, multa possunt contingere præter naturam,præterq; Fatum.

Naturale est, quod pendet ab ordinatis vniuersæ communisq; naturæ principiis.Fatale quod præter vel supra communes naturæ causas diuina voluntate contingit.

Aristoteli Fatale est, quod fit secundum naturam teste Bessarione Cardinali c. 9.lib.2.contra Trapezũtium: vt quod moritur homo ab internis & sine aliena vi causis.

Eidem tempora anni sunt fatalia 1. Meteororum, Eidem præter fatum est vel fit, quod fit præter naturam: vt quod homo interit,vel gladi[illegible]

Fatale deniq; sæpe opponitur volũtario.

Fatalis dispositionis immobilitatem,quã Stoicus constituit, canit Chorus in Oedipo L.An.Senecæ dimetris his anapæsticis:

Fatis agimur:cedite fatis. *Fatum ineuitabile.*
Non sollicitæ possunt curæ
Mutare rati stamina fusi,
Quicquid patimur mortale genus,
Quicquid facimus venit ex alto.
Seruatq́; suæ decreta colus
Lachesis:dum reuoluta manu
Omnia certo tramite vadunt
Primusq́; dies dedit extremum. *Fatum Deo potentius.*
Non illa Deo vertisse licet,
Quæ nexa suis currunt causis. *Fatum inexorabile.*
Is cuiq; ratus prece non vlla
Mobilis ordo:multis ipsum *a Hic Seneca accipit Fatum pro casu.*
Timuisse nocet:multi ad a Fatum
Venere suum,dum fata timent.

Homerus Iliad. 8 fingit Iouem Deorum supremum reliquos Deos & Deas de catena sua aurea suspensos habere, vt eos per se habere possit,non tamen ab iis detrahatur,ipse pro eorum arbitrio è cœlo in terram, quod sit supra Deos & Homi[illegible]s. Eodem modo Iehoua,vt prima ca[illegible] gubernat omnes causas [illegible]cund[illegible] catena quadam quasi conne[illegible]s& inter se aptas,non tamen contra

ipse, prima causa, gubernatur à Secundis. Illo enim figmento poeta non patrocinatur fato Stoico, sed proponit imaginem Monarchæ, à cuius nutu & arbitrio omnes inferiores pendent.

Quæritur nunc porro, quid formaliter Fatum significet. Respond. videtur significare formaliter relationem quandam: quod Scaliger ex sententia aliorũ definiat lib. 3. Poetices, cap. 11. seriem quandam & connexionem causarum, quibus tum res, tum actiones initiũ & exitum (qui euenitus à veterib. nominatur) sortiuntur: series autem seu ordo, seu dispositio relationem importat. Sed opponit Suarez, Fatum non posse esse relationem, quia sola relatio nihil ad efficiendum valeat, itaq; esse applicationem dispositarum causarũ, vt talis effectus sequi possit, & hanc applicationem non esse relationem, licet relationis sit fundamentũ, vel per modum relationis à nobis declaretur. Ita applicatio hæc habuerit rationem ACTIONIS. Non absurde mihi videtur dici, Fatum pertinere ad prædicamentum actionis, ita; vt huic actioni adhæreat aliqua relatio, seu respectus aliquis.

Fatum aliquid efficit: quæritur ergo an sit vna causa efficiens? Resp. Fatum non est vna aliqua causa, sed comprehendit causas efficientes & materiales ordinatas, vt quarum sit collectio. Magis tamen reducitur ad efficientem causam, quia hæc est, quę per se inducit effectum, supposita materia tali, & aliis conditionibus ad agendum requisitis. Vide Suarez: & Ioannis Voitkirchii, seu Velcurionis physicam. Veruntamẽ Melanchthon in Dialecticis Fatum, inquit, significat causam, id est, aut ordinationem diuinam, aut vim luminis stellarum, id vocat Ptolomæus Fatum physicum: Cum dicimus Fato adepti sunt Romani Monarchiam, hic fatum significat causam. Et fundamẽtum est Deus ordinans hanc rem, & mouens Romanos. Terminus est ipse euentus. Sed Melanchthon principem causam mouentem nominans non excludit subordinatas motas secundas, sed cõiunctas has illi intelligit; Dicit enim mouens Romanos: itaque non est reuera hic nobis aduersus.

Fatatum, Barbarorum vox est (ex Græco expressum) pro eo dices, Fataliter definitum, seu constitutum, fatale: consilio Dei prouisum, prouidentia diuina constitutum. Non, vt letari pro leto seu morte affici dicitur, vt in hoc vers. M.L.XI. Letantur lepores, lætantur laude lepores) Sic quoq; fatari. Scholastici quoque dicunt, Fato determinatum.

Alia Fati distinctio.

Fatum { Absolutum: vt quod dicitur mentis prouidentia ex indissolubili causarum Cohærentia constituta.
Conditionale, ex suppositione ex hypothesi necessaria, quod non ex sua natura ita constitutum est, sed ex alio quodam vt verè suppositum. }

Eodem modo Prædictio DIVINA est duplex. Vna ex absoluta & efficaci Dei Voluntate profecta. Hæc omnino impletur & Effectum suum consequitur. Theolog. Scholastici vocant prophetiam prædestinationis. ALTERA est Cõditionalis, quæ pertinet ad Dei promissiones & comminationes intelligendas vtique cum Adiunctione seu Conditione quadã: Quæ si aduertit, prædicta euenient: Sin aberit, nõ euenient. Hoc prædictionis genus vocatur à Schol. prophet. Comminationis κατ' συνεκδοχήν, quia etiam ad promissiones præmiorum pertinet, vt dictum est.

FERE

FERE. *ferme.*

Fere particula est modestiæ & cautionis philosophicæ. Vtimur ea in distributionibus & in enunciatis, non vsquequaque accuratis. Sic fortasse etiam χεδὸν, ἴσως, ἄν, ἔοικεν, & similes voces vsurpat Aristoteles: quia magno cum periculo propositio vniuersalis enunciatur. Minima.n. quaque obiectione destrui potest, & facile patitur ἔνςασιν. Aristot. lib.1. Ethic. cap.4. Atque de nomine illius consensio χεδὸν (id est, ferme) est, inter plerosque (philosophos,) vel, vt alius quidam vertit, inter omnes, etsi in Græco sit ὑπὸ τῶν πλείςων. Sic & alii Græci χεδὸν pro magna ex parte dicunt. Vide Eustatium, Cic. Ferme semper, Fere nunquam est rarissime seu vix vnquam.

FICTVM.

Omnia falsa sunt ficta, sed non omnia ficta sunt falsa. Comœdiæ Terentii fictę sunt, non autem falsæ. Nam sæpe ea fiunt, quæ ita finguntur. Differunt igitur Fictum & Falsum. Ita Genus & species interdum sunt synonyma, vt cum dicitur per exegesin, fictam falsamque.

Fictus dicitur cantus, cum propter textũ ad Emphasin signandam delabimur ex toni alicuius debito positu ad peregrinas voces, in clauibus, vt: cum Fa aut Mi canimus in iis locis, in quibus vel natura sua non insunt, vel, in quibus ratione toni illius haberi non possunt.

Fictio interdum accipitur pro actione plantæ, sic sæpe accipiunt Latini physici. Sic & effictio. Est & vox Ethica; vt, cum quæritur in doctrina de veritate, an omnis fictio mendacii rationem habeat? vbi Respondetur negate.

Fictum idem est, quod simulatum, vel commentitium, & opponitur vero: ita dicuntur ficta non esse in prædicamẽtis, sed tantum vera Entia. Ita fictæ formæ non sunt veræ & reales formæ. De his Albertus Magn. in expositione cœlestis hierarchiæ: licet quandoque appareant Angeli in assumptis corporibus: possunt tamen quandoque apparere fictis formis in phantasia: talis fictio, an sit deceptio, quęritur: Negatur, quia est ordinata ad instructionem veritatis. Sic Dominus finxit se longius ire ἄνευ ἀπάτης, sine deceptione.

Fictiosus barbarum est, pro quo tu dices multum habens ingenii ad fingendũ.

FIDES *Bona.*

Bona fides interdum opponitur calliditati, fraudi, dolo. Sic dicimus cum ICtis, bonam fidẽ præstare. Negotium bona fide contractum, Rem bona fide venditam. In omni negotio contrahendo bona fides est necessaria Cod. de act. id est, ab omni contractu dolus malus abesse debet. Interdum idem est, quod χρηςότης, ἐπιείκεια, id est, æquitas, seu æquum & bonum, eique opponitur strictum, vt: Hoc alterum alteri ex bona fide præstare oportet. Iudicia bonæ fidei appellata sunt, in quibus iudex liberam potestatem seu facultatem iudicandi habet, quod sibi æquum visum fuerit. Bona fide aliquid facere est ἐξ ἴσου μόνου, ἐπιεικῶς, ex æquo & bono facere. Quint. in 10. Neq; enim bona fide sese in multa intendere potest animus, id est, candide, aufrichtig & ἐν γνησίως. Fide accepta à Legatis apud Liuium: vulgo saluo conductu, sicher Gleydt. Sallustius fidem publicam vocat.

FIENS. *factum.*

Fiens est, quod nondum peruenit ad terminum; quod adhuc est in fieri. Factum contra, quod est in esse perfecto: vt, morbus fiens est, qui est inchoatus, seu qui nondum peruenit ad statum,

qui habet suũ esse ἐν τῷ γίνεσθαι, in fieri & produci, sicut motus qui dependet à causa, quod ad ortum & conseruationem attinet. Factus morbus est 1. Dispositio præter naturam, à qua primo læduntur actiones. 2. Vel qui peruenit ad perfectionem suam, & est fixus, vt cum causa antecedens vniuersa abit in coniunctam, Ludouicus Mercatus lib. 5. de Febrium Hecticarum essentia & curatione: sic eidem intemperamentum aliud fiens dicitur, nempe cum ita à causa oritur, vt ablata causa confestim cesset: Aliud factum, quod partem ipsam informet more naturalis temperamenti: Aliud medium inter fiens & Factum, quod adhuc est in motu (cuius essentia in succeßione consistere vulgo dicitur) necdum ad terminum perductum, licet aliquid habeat simul quod factum sit: id est, medium habet partem fientem, factam, & insuper futuram. Sic calor alius est fiens, alius factus: ille naturalem intemperiem partis, cui inest, nondum destruxit, sed adhuc destruit: Hic vero destruxit, seu peremit.

FIERI I.

Fieri proprie dicitur, cum acquiritur forma aliqua inhærens ei, quod mutatur. Zab. lib. de Natur. constitut.

Quæ autem fiunt, fiunt secundũ vel substantiam, vel Quantitatem, vel Qualitatem. Hæ sunt res absolutæ, quæ possunt nominari formæ.

Quæ informantur fiunt informatione materiæ.

Quæ augentur, acceßione: quæ minuuntur, detractione: quæ cõponuntur, cõpositione, quæ conuertuntur, fiunt commutatione.

In Dialogis Luciani est τὸ σῶμα κόνις γενόμενον, corpus puluis factum est, id est, in puluerem versum est, interprete Erasmo. Hic alia acquisita est essentia. Vide Aristotelem lib. cap. 5. Phys.

Scamnum fit ex ligno, statua ex ære, per informationem. Partim Naturales hi modi, partim Artificiosi. Supernaturale est, fieri per vnionem hypostaticam, seu per aßumptionem in personam: vt cum dicitur: Verbum caro factum est.

Ex Scaligero & Alberto M.

Fieri ex aliquo per
- a Corruptionem; vt in putrefactione.
- b Perfectionem; Mutatione ordinis prioris ad posterius.

a Sic fit ex limo putrefacto Rana.

b Sic fit Iuuenis ex adolescente, vir ex Iuuene: Scaligero & P. Seuerino ex semine animal. Hic posterius est perfectio prioris.

Ex Acciaiolo in lib. 2. Ethicor. c. 1. Fieri aliquid bifariam considerari potest: Aut vt totum & omnino, aut aliqua ex parte. Ex operationibus fiunt virtutes, sed non tantum ab illis. Vnde operationes illæ non sunt causa totalis & integra, sed recta ratio, imperans appetitui, & ad mediocritatem redigens, cum operationibus totalis est causa productionis virtutum.

Ex operationibus autem fieri, est ab operationibus proficisci.

E Scholasticis.

Fieri aliquid dicitur
- Terminatiue: per se.
- Consecutiue: per accidens. Barbari dicunt concomitatiue.

Accidentia dicuntur fieri per accidens & ἑπομένως.

Consecutiue] id est, vt aliquid consequés seu comitans terminum motus: vt, Accidentia.

Terminatiue] id est, fit aliquid, vt terminus mutationis, seu motus, vt compositum.

Ex Alexandro Aphrodis. in 1. Metaph. & Alberto Magno de Anima.

Fit aliquid
- Proprie
  - ex imperfecto perfectum.
  - ex partibus totum.
- Improprie
  - E contrariis contraria, vt aliquid post aliud: ex ἀμούσου μουσικὸν, id est, post ἄμουσον.
  - Ex efficiente.
  - Ex signo.

Primum & tertium modum ponit Alexander Alens. in 2. Metaph. his verbis. Fit aliquid aliter ex potentia materiæ: aliter ex contrario seu priuatione.

Fieri aliquid ex potentia materiæ, est fieri per se.

E contrario seu priuatione fieri, est contrarium per priuationem corrumpi.

Zabarella. Id quod loco mouetur, non solemus dicere generari aut fieri, nisi maxime improprie. Locus enim est res externa, quæ non potest forma motæ rei vocari, à qua possit vocari Generatio vel τὸ fieri.

De vltimo modo sic Albertus Magnus de anima lib. 13. tract. 2 cap. 4. Ex signo aliquid fieri improprie dicitur, cum ob id cognoscimus aliquid fieri, quo cognito nos aliud facimus.

F I G O.

Figere damas, ceruos, aues, βάλλειν Græcis est: Figere tabulam, figere Leges & refigere Politicorum locutiones sunt. Fixæ leges sunt in Æs missæ & prouulgatæ. Refixæ sunt abrogatæ post fixionem.

Figere est Chymicis ad consistentiam redigere. Hinc oleum tale dicitur Fixum. Est è diluta & tenui συςάσει aquositate separata, vel digesta oleosam vel stabilem producere.

Flos (spirituosa rei substantia per sublimationem extracta) per se volaticus & fugitiuus potest figi.

F I G V R A.

Primo Figuræ Physicis sunt, quæ extrema quantitatis eiusdem subiiciuntur aliter, atque aliter oculis, quatenus extrema sunt. Additur couduplicatio, quatenus extrema sunt, quia colores aliter atq; aliter obiiciunt oculis quantitatem, & quanquam etiam tactu comprehenditur figura: tamen primarium obiectum est oculorum. Scal. lib. 4. de causis Latinæ Linguæ. c. 87.

2. In Mathesi figura est termini vel terminorum dispositio. Scal. ex. 61. Non est proba definitio hæc: Schema est, quod terminis clauditur. Non enim

figura est linea punctis terminata. Figura non est extremitas corporis, vt veteres dixerunt, sed dispositio extremitatis. Nempe si illa esset definitio, non esset, nisi vna figura. Extremitas enim, quatenus extremitas non nisi vna est. Fit autem varia, propter varias dispositiones, quibus figuræ constituuntur. Scal. exer. 359. s. 4.

In Geometria, Ramo figura est lineatum vndique terminatum.

Euclidi est, quod aliquo vel aliquibus terminis comprehenditur, (vulgo, Figura, aiunt, est quæ: vitiose; Quæ muta in Quod.) Descriptio est: quæ aliquo modo etiam videatur conuenire Figurato, vt dicatur, Figuratum esse, quod clauditur termino vel terminis; de quo infra disputabitur.

Figura propria & aliena. Hinc figurari id est figuram recipere, idq; vel propriam vel alienam. Vide Zabarel. lib. 1. de element. qualitatib. c. 4.

Ita accipiunt etiam Logici, in 4. specie qualitatis. Eis enim figura est nihil aliud, quam quidam partium quant. inter se concentus, & harmonia, vt cum Zabarella loquar è lib. 2. de materia cap. 9.

DECRETVM
Philosophorum.

FIGVRA non potest à figurato separari, si separetur, figuratum amittit rationem figurati.

Scholastici otiosi quæsiuerunt, An Deus possit figurã à figurato separare. Cum Deus mutat Naturam, hæc amittit rationem naturæ.

In Grammaticis figura translate dicitur à figuris physicis. Sicut enim corpora coalescunt coniunctione certarum partium: ita notarum notionumve coniunctione voces componuntur, ita, vt alterius modi fiat alia vox ex magno & animo, Magnanimus: quare Magnũ simplicis figuræ dixerunt, item Animum: at vtrumque iunctum compositæ. Compositio hic est vel rerum positiuarum, vt cum dico, Magnanimus. Animus enim & magnitudo sunt duæ res. Hanc Scal. lib. 4. de causis Latinæ Linguę cap. 87. vocat compositionem verã. Vel est priuationis & positionis, vt cũ dico, Indoctus. Hanc vocat Scal. non veram, ratione ὑπάρξεως physicæ, quia priuatio & positio in re non sunt; sed intellectus non potest ea apprehendere, nisi aliquo modo componat. Nam vtraque compositio vera est Grammatice. Idem Scaliger deducit Figurę vocem a Fingo, quod est veram rem imitatione exprimo. Sed hoc fere ἔξω τῶν πράγματος. *Quid sit Figura?*

In Grammaticis etiã Metaplasmi seu Tropi & Enallagæ, & anomaliæ quædam syntacticæ, seu orationis dicuntur sæpe figuræ: vnde à nonnullis syntaxis in simplicem seu rectam, seu regularem, & figuratam diuiditur.

In Logicis Figuræ vox etiam metaphorica est, cum dicitur Syllogismi simplicis tres esse figuras. Hæc figura scilicet est syllogismi conformatio, secundum certum medii termini situm, certosq; qualitatis & quantitatis modos. Definitore Alexandro Aphrodisæo est κατάταξις δύο προτάσεων κατὰ τὸν μέσον ὅρον. Scaligero Figuræ sunt dispositiones medii termini. Fortunato Crellio Figura est legitima trium terminorum, maioris, minoris & medii dispositio, quo medius semel cum minore coniungitur, atque ita duas propositiones constituit, ex quibus necessario tertia ab illis duabus diuersa concluditur.

In Poetica à Scaligero laxa notione describitur Figura, varietas in re aut oratione à communi vsu deflexa, vel notionum, quæ in mente sunt, inoffensa, proba, tolerabilis delineatio alia ab vsu communi. Suntque aliæ figuræ verborum, aliæ rerum. Ex his quædam alijs tantum Argumenta & argumentationes sunt, non figurę. Sciendũ a. est

Scali-

Scaligerum hic in quibusdam esse suũ & vocẽ figuræ sumere laxius. Vide lib. 3. poetices.

In libro de vniuersa elocutionis Rhetoricæ ratione Ioannes Sturmius, et vocẽ figuræ valde ample accipit. Nã figuras dicit & σχήματα λέξεως verborũ) & σχήματα τῆς διανοίας exornationes seu ornaméta sententiarũ,) & Schemata argumétosa, directa ad probandũ, & amplificandũ, vt sunt similitudo & exemplũ: & σχήματα actionis, cuiusmodi est, quod pertinet ad motũ corporis, vt quod fit protensa manu, & à Græcis vocatur δεικτικόν, quia fit per nomina demonstratiua. Vide lib. 2. c. 14. pag. 352. vt exemplũ est in Ciceronis Verrina 4. videris illum sub crispo capillo nigrum, qui eo vultu nos intuetur, vt sibi ipsi peracutus esse videatur, qui tabulas tenet, qui scribit, qui proximus est: Is est Caius Clodius.

Ramus & Talæus in Rhetoricis agnoscũt tantũ figuras dictionis & sententiæ, & figuras, quę aliis sunt, Amplificationis, ad Logicã remittunt: illasque accurate discernunt à tropis, seu verbis τετραμμένοις, quod modificatio consistat in verborum potestate, id est, significatione.

Dionysi⁹ Halicarnasse⁹ Figuras seu Schemata nominat tria orationis Iudicialis genera, vnũ rectum (εὐπρόσωπον, quasi liberalẽ habens faciem) cũ dicimus id quod sentim⁹. Alterũ obliquũ; vbi dicim⁹ aliter, quã sentimus: tertiũ contrarium; quo contra dicimus quam sentiamus. Vocantur nonnunquam Colores.

Figura nomine in oratoria & poetica appellãtur et Characteres, ideæ formæ dicẽdi seu φράσεως. I. Vber, magniloqua, magnifica, altiloqua, magna, plena, grãdis, generosa. II. Infima, Gracilis, Tenuis. III. Media, quam Scaliger eleganter vocat Æquabilem.

Aliquando vox Figura improprie & analogice accipitur non inelegãter, nẽpe cum mutis & saltantib. tribuitur. Huc pertinet illud Scaligeri: etiã figurate exprimũt muti intellectiones suas sine vllis verbis. Quid ipsę saltationes, quas sine verbis vllis saltãt Hispani? adeo. n. figuris scatent, vt poetam, vel historicũ loqui putes. lib. 3. poetices cap. 31. *Saltationes Hispanorũ, figuratæ.*

Nonnunquã tam à recentioribus, quam à veterib. Figura accipitur pro tropo, vel impropria locutione, & figuratum pro tropico seu modificato.

Magister Thomas Bricot in comm. lib. 1. de Generatione & corruptione: Homo nõ est per se primo extensus, cum neq; quælibet pars eius essentialis sit extẽsa, sed solũ materia, & sic homo dicitur extẽsus secundum figuratiuã locutionẽ, pura, synecdochicã, ita vt illa, homo est extẽsus, valeat istã, pars hominis est extẽsa, vel homo habet partẽ extensã, ratione cuius denominatur extẽsus. Hacten⁹ Bricot. Sed ego in hac, Homo est extẽsus, nullũ prorsus tropũ agnosco: sed dico esse enunciationẽ Logicã indeterminatã, quæ cum restrictione ad partẽ intelligenda, ideoq; similis tantũ sit sentẽtiæ, seu orationi synecdochicę: de qua Rhetores. Eodem recidit, quod alii dicunt (Schegkiani) esse Synecdochen Logicã, quæ in prædicatione est, non in voce. Ita intelligatur hoc Viri Amerbachii in l. de Philosophia Naturali. Sæpe tribuitur per synecdochẽ toti, quod in parte fit. (Tribui dicit, vt intelligas, esse hanc Synecdochẽ non Rhetoricã, sed Logicã: seu Attributionẽ, seu prędicationẽ Dialecticã.) In his omnibus locutionib⁹: Homo est alb⁹: Lapis est cęrule⁹. Virgili⁹ est Poeta, vere est Synecdoche: (id est, pp partẽ tribuitur aliqd toti.) Nã sicut in illis totũ dicitur colotatũ qa pars aut inhærẽs, i. e. superficies est alba. Ita Virgili⁹ est poeta secũdũ partẽ, hoc est animã, non secundũ totũ, quod est corpus cũ anima. Hactenus Amerbach. p. 265. Horum imitatione Theologi veteres & recẽtiores nonnulli, & quidẽ magno numero, ac χαρίεντι; scri-

bunt ac dicunt; Filius Dei est passus, esse synecdochen, & locutionem synecdochicam. Hoc itaque dextre accipiendum est sine calumnia.

FIGVRA *Dictionis, seu similis figura appellationis, in doctrina de Fallaciis*, Aristot. Organ. est quædam species ὁμωνυμίας, quæ dicitur Græce ὁμοιοσχημοσύνη, & ὅμοιον σχῆμα λέξεως, *cum duo, quæ natura distincta sunt, vt quæ generibus dissident, simili nomine nuncupantur, seu similibus vocabulis exprimuntur*, vt, cum finis ille, quem sibi proponit Deus, & iste finis, quem sibi proponũt impii, aut illa, quæ Deus adhibet, vt ad finem perueniat, & ista, q̃ impii adhibent, vt ad finẽ perueniant, simili nomine nuncupantur, ὁμωνυμία & ὁμοιοσχημοσύνη. Verbi gratia: Induratio Pharaonis vna est, qua Deus Pharaonem indurat, altera qua Pharao se indurat: & quamuis vna induratio ab altera nimium quantum differat: tamen vtraque induratio simili specie nominis nuncupatur. Sed interim actio Dei ad finem Deo propositum tendens cum actione impii Pharaonis ad finem impio propositum tendens non confunditur: ὁμοιοσχημοσύνη autem interdum vti cogimur, quia non singulæ res habent singulas voces, seu plures sunt res quam vocabula. Sed in vsu eius natura à natura distinguẽda est. Vide Claud. Alberium in oratione Apodictica, de vera & legitima successione. pag. 302.

Actiones Dei & impiorum, ad finem spectantes simili specie & figura verborum designentur.

Fallacia Figurę dictionis species quædam est, quæ ex mala interpretatione (quæ Gręcis est ψευδερμηνεία) phraseos. Verus igitur hic phraseos sensus in solutione est aperiendus, & ita captio detegenda.

FIGVRA *pro signo*, est è Relatorum genere, id est, ex eo genere rerum, quæ ad aliud referuntur, neque sine eo, ad quod referuntur, intelligi possunt.

Ita accipitur in Canone. 1. *Figura habet similitudinem* cum re significata; vt fractio panis cum passione & morte Christi. 2. Et: *Tanta interdum est similitudo* rei significatæ & figuræ, vt figuræ ipsæ rerum significatarum nominibus appellentur. Figura Principis Mauritii, quæ spectatur in Auro, non diceretur eius figura, nisi eum aliquo modo saltem, si non ad viuum expressum, referret. Manna est figura seu typus, seu imago corporis Christi: vt manna de cœlo datum est, ita corpus Christi est de cœlo, id est, de Spiritu S. in ventre Virginis effictum est. Vt manna mirabiliter nutriebat Israelitas: Ita caro Christi data pro nobis in mortem, nobis verus est cibus in vitam æternam.

Analogia figuræ, & rei figuratæ & effectus eius.

3. Et, FIGVRA *reuocatur*, seu refertur ad essentiam eius rei, quæ ipsa significatur. Relatiua enim id ipsum, quod sunt, aliorum sunt.

Sic FIGVRA sicut & vmbra opponitur quodammodo VERITATI. Dico quodammodo: quia inter hæc etiam consensio quædam est, cum sint correlata.

Figura cœlestis Natiuitatis, Astrologis est constitutio 12. cœli domiciliorum, & stellarum in eis, tempore eo, quo quis in lucem editur. Vide Tractatum Astrologicum de Genethliacorum thematum Iudiciis Henrici Ranzouii Producis Cimbrici.

OBSERVATIONES.

1. Quidam è Sophistis Scholasticis valde impropriè in disputationibus suis accipiunt Figuræ vocẽ pro accidente quodam figurę externo & violento, vt curuitate, quã flexione accipit, quos notat Vitus Amerbachius lib. 2. de philosophia naturali, his verbis: Virgã cum agitatur non accipit aliquam figuram, si accipiatur proprie & Mathematice, sed flectitur & reflectitur in cauum & cõuexum, nec idem est rectũ aut flexum esse, quod est figura: id est, virga motu curuata non facit rem nouam.

2. Al-

2. Alteratio olim fuit de abstracto & concreto, Figura & Figurato. Sic fuerunt raticionati. Figuratum est, quod clauditur termino, vel terminis. Figura est, quod clauditur termino vel terminis: Ergo Figura est Figuratum. Resp. Ex puris affirmatis in secunda figura nihil sequitur.

In prima. Quicquid terminis vel termino clauditur est figura. Figuratum clauditur termino, vel terminis: Ergo figuratum est figura. Vel:

In tertia. Quod clauditur termino, vel terminis est figura. Quod clauditur terminis vel termino est figuratum. Ergo figuratum est figura. Respond. N.C. propter æquiuocationem, & confusionē dicti secundū quid, & simpliciter: quia quod clauditur terminis vel termino proprie seu per se est figura. Quod vero clauditur terminis vel termino per aliud est figuratum. Hoc est, quod ait Vitus Amerbach. Non corpus, quod habet figuram, proprie clauditur termino vel terminis, id est, lineis: sed figura Cvi inest. Loco modo adducto. Sic hac ipsa distinctione vtrumq; verum est. Quantitas est terminata. & Quantum est terminatum: Vide Zabarel. in Phys. & Fonsec.

FIGVRATVM.

Figuratum in Physicis dicitur, 1. quod habet figuram. Ita omnia corpora dicuntur figurata, quæ termino vel terminis clausa sunt.

2. In Mathesi, quod significat figuram, vel simile est figuræ, vt numeri quidā. Sic Multiplicatio numerorum figurata dicitur: quia est similis constitutioni rectilineorum planorum. Vt autē numeris multiplicatione factis, figurarum nomina dantur (nam numerus ab aliquo factus per se Quadratus dicitur: Numerus factus ab aliquo per suum quadratum dicitur Cubus) Ita numeris, vnde facti seu procreati sunt, id est, factoribus: nomen datur laterum, factoribus inquam numeris, basi & altitudini. Ducta enim basi in altitudinem vel contra, creatur ipsa figura. (Basis & altitudo dicuntur latera figurati. Numeri, vnde fit figuratus, sunt basis & altitudo. Ergo numeri, vnde fit figuratus, dicuntur latera figurati:) Intellige Nomina figuratorum, quadrata, cubi, modificata esse in Arithmetica, necessitatis causa adhibita, vt sermonis perspicua esset breuitas. quam non patiebatur vsus propriarum vocum.

3. Figuratum dicitur, quod significatur figura, vt Cæsar ipsius statua. Ita correlatum est è genere σχετικῶν.

4. In Rhetoricis Sturmius accipit Figuratum, ita vt opponat & conuersis τετραμμένοις seu modificatis, & natiuis, id est, & propriis & impropriis verbis: vt oratio figurata ἐσχηματισμένη, hoc est, exornata figuris, colorata quasi schematibus. Sic etiā Ram. & Talæus.

5. A Scholasticis sæpe Figuratum accipitur pro tropico, seu eo, quod tropo affectum est, pro analogico.

Sic T. Bricot. Synecdochica locutio est figurata in lib. 1. de generat. & corrupt. Tyrannus est Lupus: prædicatio est figurata, id est, analogica, metaphorica. Phil. Melanchth.

Scholasticos secuti sunt etiam recentiores Theologi. Iudas appellatus est Diabolus non propria, sed figurata locutione. Vt enim pij vocantur Dij participatione: sic impij, Diaboli. P. Mart. disp. de Eucharistia pag. 576. Sed idem eandem etiam vocat tropicam & analogicam.

Figvraliter & figurate, p tropice seu modificate & improprie. Sic accipit Vit. Amerbach. 4. lib. Phys. p. 376.

Theologi etiam pro spiritualiter, vt: Hoc intelligendum figurate seu figuraliter, id est, spiritualiter, & mystice.

Figuralis & figuratus cantus opponitur, vt loquuntur, Chorali seu Gregoriano.

FILIVS.

Filius & pater sunt communia nomina, quæ vni conueniunt prius: aliis posterius. Primo conueniunt hominibus: homo producens alium hominē per viam naturæ dicitur pater, productus, dicitur filius. Hoc est quod Armandus ait: pater & filius nomina *tracta sunt* ad producēs, & productum intra naturam intellectualem, APPROPRIATIONE *quadam*. Secundario brutis communicantibus similem naturam secundum speciem attribuūtur. Hinc cani Scaliger tribuit nomen patris & filii. Tertio maxime improprie plantis fœcundis.

In Iurisp. filius extenditur nonnunquā ad nepotem. & in feudis filiorum appellatione veniunt vsq; in infinitum omnes descendentes. Hęc est ampliatio. Nam ex proprietate sermonis nepos filii appellatione non continetur, sed ex interpretatione. Filiorū etiam nomine filiæ aliquando continentur, l. 16. ff. de test. tutel. l. 122. de verb. sign. sed non è contrario. Porro in Politicis filiorum alij dicuntur Naturales & legitimi simul: vt qui nascuntur per legitimum torum: Alij legitimi tantum, vt adoptiui, qui sanguine & natura nō sunt mei, sed adoptione facti. Alij naturales tantum, vt nati ex concubina in domo, indubitato affectu vero coniuncta, quæ in matrimonium duci potest. Alij neque naturales neq; legitimi, vt qui ex damnato coitu nati sunt. Hi tamen sunt non naturales κατά τι, nempe quia congressus, vnde extiterunt, fuerūt præter naturalem rationis legem ac regulam.

Filius
- Vniuoce: Generatione Vniuoca. Natura: γνήσιος, quanquam etiam filij adoptione à Græcis γνήσιοι dicuntur.
- Æquiuoce
  - Generatione æquiuoca: Ita Mundus Platonicis est filius Diuini intellectus, eius quasi partus & fœtus.
  - Lege, ποιήσει: CVRA. Ascititius: Ita Seruator noster fuit filius Ioseph.

Distinctionis huius est vsus magnus etiā in Theologic. disput. Seruator noster est & Dei & Mariæ filius Vniuoce: & Seruator noster filius etiam Dei est secundum humanam naturam æquiuoce, quia virtute Spiritus Sancti conceptus est.

Ποιήσει) dicitur filios ποιητὸς à Græcis, cui subiicitur filius καθ' υἱοθεσίαν (per adoptionem:) Filij (παῖδες ἰατρῶν) Medicorum per Hellenismum sunt Medici. Sic Filij Philosophorum Philosophi: vt filius hominis est homo in sacris literis: Vide Lucianum & Budæum in Pandectis.

Filij filiorum sunt posteri, παῖδες παίδων Græc. Plato etiam in libr. de Republ. distinguit inter filium Germanum seu proprium, & suppositititium seu subdititium, qui alias adulterinus dicitur.

FILEITAS.

υἱότης.

FILEITAS, quæ & improprie Filiatio dicitur, barbara vox est, qua significatur Modus seu ratio, qua aliquis est filius: vel filii proprietas, cui opponitur paternitas.

FILTRATIO.

Filtratio est liquoris infusi colatura, seu percolatio, seu subductio per filtrum.

Filtrum est colum Chymicum (vt manica, pannus laneus, villosus, in sacci formam consutus, lineus, charta emporetica seu bibula, conuoluta vel complicata.) Fit filtratio potissimum in humidis, è quibus aquositas tenuis transit, resistentibus spissis, vnctuosis,

sis, oleosis. Reinigung durch ein Filz/ auch wüllen Tuche. Operatio hic dicitur Destillatio per filtrum: in hoc relinquuntur feces.

Scaliger exer. 46. Separatur ab aqua vinū per transmissionem eius panni, quod Filtrum vocant, vt nunc de Edetæ ligno nihil dicam.

FINIS.

Finis I. est terminans rem: ita limes finis agri est, punctum finis lineæ. Hinc finitor agrorum mensor dicitur. Et orbis Finitor, qui terminat visum nostrū: Alias Horizon in Doct. Sphær.

II. Est interitus, vel finis consumens, seu consumptionis, id est, vltima pars rei pene absumptæ. Ita mors est animantis finis seu extremum. Ita finis candelæ est, cum fere nihil amplius de ea reliquum est.

III. Finis idem est, quod perfectio rei. Alex. de Ales.

IIII. Est finis intentionis, ad quem efficiens ordinatur, & qui mouet efficientem ad agendum. Zab. Finis cuiusque partis est operatio propria, & proprium munus. De hoc loquitur Albertus Magnus, cum ait: Finis est, cuius causa fit omne, quod fit: & Thomas cum ait: Finis non est principiū, nisi vt est in intentione mouentis: & Simplicius: cum ait: Finis est causa formæ, vbi forma distincta est à fine: & Iohan. Grammaticus: Finis maxime naturalis est, quem sibi tanquam scopum proponit natura, vt aliud faciat, quale ipsum est: & Alexand. Alens. Finis ratio postulat, vt terminet actionem, & intentionem agentis.

V. Finis κατ' ἐξοχὴν, dicitur, in quem reliqui fines destinantur. Ita finis κατ' ἐξοχὴν, est finis actionis medici, si cum fine cognitionis conferatur.

Zuingerus inter Scopum & Finem distinguit in annotationibus Ethic. Aristotelis sic: Consilium seu voluntas agendi, seu προαίρεσις, propter finem aliquem est, qui finis proprie scopus dicitur, & in mente artificis, vt Medici, oratoris reperitur. Scopo enim proposito, ea quæ ad scopum hunc consequendum opportuna sunt, adhibere cogitat. Proinde bonus Medicus, bonus item orator, semper scopum suum assequitur. Ille quidem ea, quę ad sanitatem recuperandā facere possunt, afferendo, hic vero ea, quæ ad persuadendum valent, adhibendo. At finem non semper, cum hic extra mentem artificis positus sit. Idem facit alium finem πράξεως, alium cognitionis, ita tamen, vt ille cum hoc coincidat: Exempli causa: cum Medicus ægro Rhabarbarum propinat, non tam vt curet, quam vt Rhabarbari vires exploret: finis idem est & theoriæ & praxeos. At cum curandi tantum causa, finis praxeos est sanitas extra medicum in subiecto ægro, isque diuersus à fine theoriæ, qui erat veritas, qua perficiebatur intellectus, medici cognoscentis.

His adde ex Zabarella: Finem quandoque sumi, vt causam, quandoque vt effectum, propter cognationē quandam efficiens dum sumitur, vt causa est prior natura ipso fine, sumpto vt effectu, accipiendo prius natura secundū ordinem generationis. At dum ipsum eundē effectū non, vt effectum sumimus, sed vt causam finalem respectu illius eiusdem efficientis, est natura prior ipso efficiente, sumendo prius natura secundum ordinem intentionis. Idem Zabar. discrimen facit inter Finem & causam finalem, cui applaudit Fort. Crell. Finis dicitur respectu agentis primarij, seu principalis, quia mouet illud vt expetibilis & optabilis. At nō est eius causa finalis. Agentium autem secundariorū nō est finis, quia non mouet illa, sed est causa finalis, cuius gratia facta vel mota sunt

Scopus Chymici est rerum suarum præsertim transmutabilium ἐργασία: Finis est corporum naturalium transmutatio.

Alexandro libr. 2. de anima cap. 4. Finis duplex: Quod, vt felicitas: Cui, vt nobis. Voluptas est primum hominis appetibile Quod: vitæ vero conseruatio cui: id est, voluptas tanquam primum appetibile diligitur amore concupiscentiæ, propter bonum vitæ, seu conseruationis, quod amatur amore amicitiæ.

Mazonius in comparatione philosophiæ Platonicæ & Aristot. voluptas est Finis qui; ἐνέργεια vero Finis cui. Et finis cui habet se ad finem qui, vt causa & effectum. At enim inquit, voluptas est ἐνεργείας perfectio, inquit Arist. Resp. est perfectio non quoad εἶναι, sed quoad εὖ εἶναι: est perfectio accidentalis seu ἐπιγινομένη nobis actionem reddens gratiorem & cariorem (superaddita accessio) non essentialis, informans potentiam.

Obiectio cum solutione.

Finis cuius, seu quo est ad quem directo pergitur.

Finis cui est, cui res comparatur.

Perpetuitas seu perennitas est finis, quo viuentium, id est, quem vnumquodq; viuens contendit assequi per generationem. Finis cui est viuens ipsum.

Distinctione 2. de anima c. 4.

Scotus ait finem sumi multipliciter libr. 4. distinct. 49. Primum accipitur pro causa finali. 2. pro perfectione vltima ad quam res ordinatur. 3. Pro optimo. 4. Pro vltimo. 1. modo Deus est causa finalium omnium, omnia enim producit propter se ipsum, Deus autem non est beatitudo formaliter, licet eam det propter se. Idem Scotus; Deus est finis, quatenus terminat operationes creaturæ [a] beatitudinis capacis. Non omne vltimum, sed optimum est finis 2. phys. hic finis accipitur specialiter.

Deus omnium finis immediatus.

a Scotus barb. dicit beatificabilis.

Finis vno modo est perficiens: ita beatitudo in intellectu vel voluntate alicuius est eius finis internus: ac hic finis est simpliciter finis. Altero modo finis ditur vltimum, ex perfectione rei consequens: hic finis dici potest externus, Scotus lib. 4. dist. 48. Obiectum finis perficientis eidē dicitur finis externus.

Finis { Essentiæ & virtutis: sic dicitur Angelus finitus hoc respectu.
Definitio ὅρος Græce & ὁρισμός, sic in l. 223. de verb. sign.
Dimensionis: sic dicitur locus finitus, secundum tres quantitatis dimensiones. Picus in Astrologia.

FINITAS.

Finitas seu finitudo est perfectio finiti, quatenus finitum est: Ac intendit tam potentiam passiuā limitationis, quam actum terminationis seu finitionis & dimensionis.

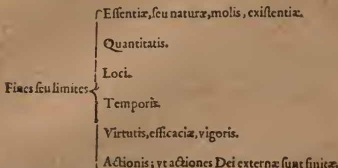
Clemens Simplicius statuit modos dici nouem.

1. Finitum est, quod aliquem habet extensionis suæ terminum, sic magnitudo finita est.
2. Quod perfectum (non affectum) est, & ad finem perductum: sic finita est γένεσις cœli & terræ.
3. Quod terminis alterius corporis ambientis circumscribitur: sic cœlum extremum finitum non est.
4. Quod ad aliquid certum est determinatum. Sic Rhetoribus quæstio finita est, quæ circumstantijs est definita.
5. Quod habet causam aliquam finalem.
6. Quod ab aliquo & aliquando est definitum.
7. Quod & initium & finem habet: vt, mundus.

8. Quod suæ substantiæ terminis continetur & terminatur, vt angelus Domini.

9. Finitum in quantitate perfectionis est, quod habet perfectionem limitatam: vt omnis creatura.

Vnde intelligis 1. Fines vel exteriores, vel interiores rei.

Hinc oppositi infiniti etiam significationes intelliguntur.

FINITIVVM.

Scotus finem seu causam finalem vocat Finitiuum.

1. Aliquid finitiuum est simpliciter primum, id est, non ordinabile ad aliud, nec in virtute alterius, finire alia. 2. Primum finitiuum est incausabile, quia est [a] infinibile (alias nō esset primum.) Itaque & ineffectibile, quia omne per se agens agit propter finem 2. phys. 3. Primum finitiuum est actu existens. & illa primitas necessario actui existenti conuenit.

[a] Natura eminentissima est infinita.

FINITVM.

In doctrina Mathematica finita esse dicuntur, 1. quæ suis sunt circumscripta limitibus. 2. quæ ex certo & finito principio oriūtur, vt Geometria à puncto, quod in partes diuidi nequit, tāquam finito principio orditur: Arithmetica ab vnitate. Finiū est hic potestate infinitū, cuius scilicet quantitas nūquam terminatur, cum ei semper aliquid addi vel auferri possit, vt numerus additione vnitatis in infinitum vsque augetur. Magnitudinum diuisio in infinitum progreditur, cum tamen numeri dati sint finiti, & magnitudines diuisæ etiam sint finitæ. Cum Geometræ in suis delineationibus postulant lineam infinitam, non actu infinitam postulant, sed satis longam, seu quæ sensibus quidem est finita, sed nostro arbitrio potest protrahi & fieri longior.

Finitum est vel per se, vel per accidens: vt, Dei potentia finita est per accidens, respectu scilicet impossibilium, cōtradictionemue inuoluentium. Nam per se infinita est, hoc est, Dei potentia omnium rerum est, quæ esse fierique possunt.

Finitum quid est vel absolute, vel cognoscenti.

Quicquid enim scientia comprehenditur, cognoscētis respectu finitum est, id est, respectu eius se habet ac si esset finitum, eo, quod non excedit vim cognoscendi intelligentis, sed ibi est cognoscentis & cogniti adæquatio.

Augustinus.

Quicquid comprehenditur scientia, scientis cognitione finitur.

Finita quasi decēpeda intellectus nostri non possumus metiri infinitam Dei maiestatem.

FISTV-

FISTVLA.

Fiſtula 1. eſt, per quod aqua fuſa educitur.

2. Inſtrumentum muſicum, vnde Fiſtulator dicitur.

3. In Anatomica doctrina eſt fiſtula ſpiritalis.

4. In pathologia, Fiſtula eſt vel arctus oblongusque & calloſus ſinus aliquatenus in dolens: vel eſt cauum profundum ſinoſumque vlcus callo obductum, & anguſto foramine patens. Hinc dicuntur fiſtuloſa & cauernoſa vlcera: & fiſtulare, per fiſtulas agere, Löcher gewinnen. Vide Ludouic. Mercatum de vteri fiſtulis, libr. 2. capite 25.

Columellæ caſeus fiſtuloſus eſt, qui eſt plenus foraminum. Verſificator vetus Argum vocat per metaphoram der viel Augen hat.

Fixum.

In Grammatica eſt ſubſtantiuum, quod etiam dicitur immobile.

In Aſtronomia, fixa ſigna dicuntur Taurus, Leo, Scorpius, Aquarius, ſic dicta, quod in his ſtatus temporis fiant firmi & vehementiores. & quod corpora hominum iamdudum eam qualitatem in mobili ſigno (ariete, cancro, libra, capric.) experta ob ipſam morã Solis in ſigno fixo eandem quaſi firmiorẽ ſentiant. Sic enim ſole in Leone exiſtente, æſtatem & calorem, magis ſentimus, quam in Cancro. Aut, vt ſimili ratione ſole in Tauro conſtituto veris naturam maxime omnium ſentimus. Ita in Aquario ſole conſtituto frigus hyemale magis experimur, quam in capricorno aut piſcibus.

Cœlum etiam quietum dicitur fixum & fixum manens, quod nullo motu participat.

In Phyſicis quædam ſingularia ſunt caduca ſeu fluxa, vt ſublunaria: quædam fixa, id eſt ſtabilia & perpetua. Stabilis per ſe & conſtantis naturæ, vt Sol, Luna.

In Chymia fixum opponitur inconſtanti & volatili, vtrumque æſtimatur ad ignem, cuius vim quod ſuſtinet fixum eſt, quod non volatile, ſiquidem ex eo fugit, & veluti Spiritus aut fauilla euolat. Vide Chymicos de magiſterio fixorum & volatilium. Dicunt hi: Magiſterium volatilium eſſe, cum ẽ fixo fit volatile.

Fixatio ſeu fixio eſt rei ignem fugientis vt cum amplius non fugiat (ſed permaneat in eo) per ignem aſſuefactio.

FLOS.

Hæc vox modo proprie, modo improprie accipitur. Proprie cum phyſici dicunt, FLOREM naſci de natura humoris ſubtilis aquei, bene tamen terreſtri commiſti. Flores eſſe fructuum indicia & ſeminum; Flores in temporibus & locis calidioribus eſſe odoratiores.

Improprie vero, quicquid præcipuum & optimum eſt in re, Flos rei dicitur. Sic Phyſicis flos vini dicitur, ſicut & Medicis. Galenus enim in libr. 4. de ſimplicibus Medicamentis, vinum ait, habere 4. partes: 1. Fecem terream, quæ petit fundum. 2. Florem, qui primum quidem ſupernatat, ſed deinde etiam in fundum tendit. 3. Partem aquoſam, quæ toti vino eſt commixta. 4. τὸ ἄριςον. ipſam vini ſubſtantiam, hoc eſt, vinoſam portionem. Addit Galenus vino efferueſcẽti aqueam partem, præcipue feruẽſcere & florem ſupernatare, ſed hunc ipſum quoq; deſinente efferueſcẽtia fundum petere, vbi fex ſubſidit. In Phyſica etiam diſſertatione de ætatibus flos ætatis: & in oratoria flos orationis, flos eloquentiæ: & in politicis, flos & robur ciuium, Flos bonorum, Flos Iuſtitiæ; in Ethicis flos æui noſtri Philoſophorum nominantur, Plinius in panegyr.

Traiani, circumfusus vndique nunc senatus noster equestris ordinis flore. Aetate florere est, Iuuenem esse.

Quæritur cum de Iuuētute dicatur flos? RIL de la cerda, fortasse quia Lanugo, quæ in barba promicat, est instar floris.

Flos
- Proprie est vegetabilium.
- Transit ad
  - Animalia
  - Mineralia, vt flos æris.

Chymicis Flos est bon. per sublimationem extractus, spirituosa rei substantia. Das Extract.

Bolus hic est coagulum specificum, essentia quædam liberata ab impuris & alienis, per coagulationem, quam antecedit solutio.

FLVORES.

Lapides ex fodinis similes gemmis, sed minus duros metallici vocant fluores, quia ignis calore, vt glacies solis, liquescunt & fluunt, seu defluunt, sunt radimenta gemmarum. Fluores candidi coloris videntur Crystalli.

FOECVNDVS.

Fœcunda dictio dicitur, quæ in se continet multas dictiones, easq; velut ex se parit, vt Generosa: in hac dictione est Gea, id est, terra. Nero, Gena. Valla enim lib. 4. cap. 52. hoc singulare ponit, cum vsitatius sit plurale genæ, Augenlieder; membranæ seu tunicæ qua oculi integuntur & conniuent. Hinc Ænigma pulcrum.

Fert, regnat, floret, flet GENEROSA parit.
Gea Nero Rosa Gena.

Hic & voces ex voce Generosa, vt partes è toto, collectæ, & ipsum totum Generosa, vt supposita, habent sua apposita.

Tales voces sunt SPVRCO & CORPVS: habēt enim in se nomina: os, cos, pus, rus, cor, (vt, pro igne) porus, corus, porcus, orcus, opus, procus: verba suo, spuo, ruo, curo, vro.

In Politicis quæstuosa & formas pensitans pecunia, seu fœnore occupata dicitur Fœcunda. Græce ἐνεργὴς non otiosa, cui opponitur sterilis otiosa, Græce ἀργὰ χρήματα.

FORMA.

Forma proprie dicitur, quod formet & poliat ruditatem & informitatem materiæ: dico proprie, quia etiam nō formantibus tribuitur. Sit igitur prima Distinctio.

Formæ
- Reales
  - Assistentes, secretæ seu separatæ reipsa à materia.
  - Informantes
    - Naturales
      - Substātiales, dantes esse
        - Separabiles à materia, vt anima rationalis.
        - Inseparabiles
          - Cœlestes.
          - Sublunares
            - Elementorum
            - Mixtorum
              - Inanimorum.
              - Animatorum.
      - Accidentales, dātes tale esse.
    - Artificiosæ.
- Mentales.
  - Mathematicæ: abstractæ τῇ ἐπινοίᾳ (secundum rationem) à materia & motu sensili.
  - Logicæ
    - Proprie, vt, forma animalis, anima sentiens. Dominus non est forma serui.
    - Analogice: vt proprietates seu facultates formales, vice formarum ignotarum.

Logi-

Logicæ] Intellige, qua Forma non considerantur vt ens naturæ, sed vt Argumentum & notio organica.

1. Formę informãtes etiam interdum dicuntur habitus. Arist. lib. 1. de generatione, præsentibus habitibus cessat motus.

Distinct. è Platone.

2. Plato Duo genera habet Formarum; vnum expers materiæ & particeps intelligentiæ: quod vocat exemplar, Ideam, per se ens: Alterum cõiunctum cum materia, quod vocat imaginem.

3. *Dist.*

3. Forma
- Pars compositi altera. Talis est naturalis.
  De hac ὑπόμνημα hoc est: Nulla forma naturalis est quid completum in specie. Complementum enim speciei conuenit substantiæ compositæ. Forma igitur naturalis definitur per subiectum, vt per aliquid, quod est extra eius essentiam.
- Rei, ex materia & forma non constantis essentia. Talis est res mere formalis, vt species intelligibilis & sensilis.

Nulla subiecti causa medium demõstrationis esse potest, nisi propria eius forma. Hic Zabarella nomine formæ intelligit vtramq;. De medio demõstrationis li. 1. ca. 20.

Seu

Forma
- Immersa materiæ.
- Per se subsistens
  - Subsistentia completa, (vt angelus) quæ est τόδε τι, hoc est, aliquid completum in specie, habens propriam operationem sine corpore.
  - Subsistentia incompleta, vt anima nostra, forma dependens à corpore.

Improprie forma accipitur pro dimensione. Caietanus in 7. cap. Thomæ Aquinatis de ente in obiectione Auerrois cõparat formas corporales cum formis substantialibus. Inquit enim: Formæ corporales succedunt sibi inuicem in subiecto vt sibi inuicem succedunt formæ substantiales in eadem materia Per formas autem corporales intelligit dimensiones. pag. 31.

Interdum forma accipitur pro vniuersali 1. de cœlo text. 92. Qui dicit cœlum, dicit εἶδος, id est formam: qui dicit hoc cœlum, dicit formam in materia.

In Incantationibus verba certa sunt Forma, hoc est, complementum earum. Virgil. 8. Ecl. VENERIS, Dic, vincula necto. Ex his verbis Veneris vincula necto, veneficiũ habet formã seu cõplementũ, sic idẽ Vir. aqua vitta verbenis thure adductis dicit deesse adhuc carmina, vt sine quibus inania omnia sint, & eadem Ecl. 8. cum lauri accenduntur adduntur verba Daphnis me malus vrit. &c. Ratio inquit ad hæc loca I. L. de lalcerda perspicua, quia verba sunt tãquã forma materialis rebus ad peragenda veneficia.

FORMA.

Forma alicuius rei aut protsus simplex est, aut habet partes, vel partibus quasi integratur. Simplex, vt forma arboris: habens partes, vt forma peccati originalis est ἀνομία, seu inordinata dispo-

ſtio, cuius partes duæ ſunt: Ordinaria ἀποστέρησις, ſeu carentia & priuatio iuſtitiæ illius, quæ debet ineſſe, ſiue auerſio à bono: & ἕξις, id eſt, habitus contrarii, ſeu conuerſio ad malum. Peccatum enim originale non ſolum iuſtitię originalis priuatiuum eſt, ſed etiam diſpoſitionis, & habitus cuiuſdam ad fructus iuſtitiæ contrarios poſitiuum. Franciſc. Iunius diſput. 19. de peccato originis ex Scholaſticis.

Forma partibus quaſi integrata eſt forma Eccleſiæ veræ: nempe 1. pura & ſyncera verbi prædicatio & legitima ſacramentorum adminiſtratio. Luc. Trelcatius. diſput. de Eccleſia. Contra eos talia exēpla militant qui diſputarunt, formas nunquam μερικῶς perfici.

Ex differentia Entium hæc eſt diſtinctio, qua vtitur Gabriel Biel. lib. 4 diſtinct. 9. quæſt. 3.

Formæ ſunt corum,
- Quæ fiunt, quæ requiruntur ad fieri rei.
- Quæ ſunt (quæ habent eſſe permanens) quæ requiritur ad eſſe rei.

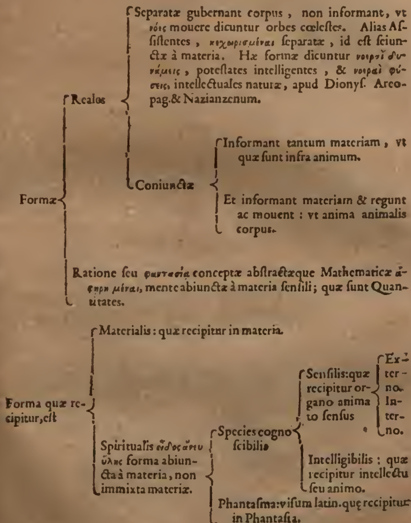
Ad fieri) Accedat ad Elementū verbum, & fit Sacramentum Euchariſtiæ (quæ habet eſſe permanens) nulla verba aſſignari poſſunt pro forma, quia etſi ſint quædam verba requiſita ad Fieri Euchariſtiæ, id eſt, ad hoc vt ſpecies incipiant eſſe Euchariſtia: tamen nulla verba requiruntur ad eius eſſe, quia ſine verbis manet Euchariſtia, verba autem quæ requiruntur ad eius fieri, ſunt formæ conſecrationis, non ſacramenti Euchariſtiæ, ait Gabriel Biel. Canon. Impoſſibile eſt formam informare ſubiectum & non communicare denominationem.

Forma eſt
- Simplex, per ſe ſubſiſtens. Hæc indiuiduatur per ſe ipſam.
- In ſuppoſito ſingulari exiſtens. Hæc indiuiduatur per ſuppoſitum.

Non ſolum in Philoſophia, ſed etiam in Theologia forma interdum accipitur pro externa repræſentatione ſeu ſpecie ac ſimilitudine. Bartho. Weſthemerus in collectaneis Theolo. Sacræ. S. Paul. Philippen. 2. Qui cum eſſet in forma Dei, non loquitur de ſubſtantia Dei, & ſerui, ſed magis de exhibitione, ac externa in vita ac moribus diuinæ & ſeruilis naturæ ſeu ſubſtantiæ repræſentatione. Forma Dei eſt, cum quis ſe gerit vt Deus, Deum ſe exhibet, diuinitatem præ ſe ferens & demonſtrans, id nemo apud ſe ſolum faciet. Exhibere enim ſe, ac gerere, & vitæ actibus aliquid præ ſe ferre, erga alios fit, qui id videre & agnoſcere poſſunt, quod ille præ ſe fert, vitæque ratione exhibet, atq; demonſtrat. Vnde eſſe in forma Dei, interpretabimur, gerere ſe atque exhibere vt Deum, diuinitatem præ ſe ferre, hoc eſt, ita loqui atque agere, vt deceat, atque vt Deum repræſentet. Sic hic recte dicitur, in forma ſerui eſſe, aut ſerui formam geſtare, qui ſe ſeruum vitæ ratione exhibet,

talemque demonſtrat. Sed aliis perplacet μορφὴν Dei intelligi Dei eſſentiam cum magnificentia θεοπρεπεῖ, id eſt Deo dignam, & per formam ſerui, carnem noſtram omnibus infirmitatibus obnoxiam. Vide Baſil. Mag. Eraſmum in Annotat. in nouum teſtamentum,& Zanchii libr. poſthumum de incarnatione.Schegkius ex hoc loco facit vocem DEIFORMIS θεομορφὴς, qui eſt in forma, in ſimilitudine, Dei.

Occurrunt & hæ diſtinctiones apud φιλοσοφοῦντας.

Materiales formas omnes recipere poteſt materia prima.

Elementa quatenus sunt materiæ secundæ sunt ὀργανικὰ formarum materialium mistorum. Intellectus noster receptiuus est omnium νοητῶν & omnium rerum γνωστικος, singulus sensus quarundum tantū: vt visus ὁρατῶν.

Forma seu species cognoscibilis
- Vniuersalis, vt quæ νοητή est, idest, sub intellectum cadens.
- Singularis, vt quæ αἰσθητική, id est, sensibilis est.

Aristot. post. text. 100. ait Mathematicum versari circa formas, quæ species immateriales sunt. Ita species sensiles etiam tertio de anima Formæ dicuntur, sunt enim sine materia.

Formarum materialium, seu materiæ commixtarum, seu à materia pendentium (Alias virtutum materialia secūdum esse) aliæ pendent à materia
- Secundum solam existentiam, quia sine materiali existere non possunt. Hæ sunt Mathematicæ: hæ secundum essentiam à nulla materia sensili pendent. Itaque sine materia definiuntur.
- Secundum & existentiam, & essentiam.
  - Non organicæ.
  - Organicæ (additæ organis)
  - Hæ per materiam definiuntur.

Forma materialis (quæ informat materiam) diuiditur ad diuisionem subiecti & materiæ, ita vt in parte materię sit pars formæ.

Forma
- Non operans (seu otiosa) actus primus, seu perfectio prima.
- Operans, actuosa, actus primus cum secundo. Vide Arch. Mercen. in Dilucidat.

Forma
- Subsistens per modum substantis, sic genus seu natura generica est forma speciei, qua totum est forma suarum partium. Hæc prædicatur in quid.
- Adiacens seu accidentaria per modum adiacentis. Hæc prædicatur in Quale.

Ad accidentarias formas referuntur formæ artificiales.

Forma formarum Aristot. est forma recipiens omnium rerum formas. Sic vocat intellectum, qui potest recipere omnia obiecta intelligibilia; quo sensu ab Aristotele dicitur specierum locus.

Sic manus est instrumentorum instrumentum recipiens alia externa instrumenta. Alio sensu Finis causa causarum dicitur. Vide Zabar.

Distinctio

Distinctio Scoti.

Forma {
- Partis (intellige intransitiue) quæ est altera pars totius compositi.
- Totius, quæ resultat ex vnione partis cum forma. Ex Scoto Dominicus de Flandria, lib. 2. de anima, tract. 1.

Forma interdum est idē, quod σκιαγραφία adumbratio, & rudis delineatio, viuis coloribus nondum adhibitis. Græce τύπος. Cicero in offic. Formam quidem ipsam & tanquam faciem honesti vides, quę si oculis cerneretur, mirabiles amores, vt ait, Plato, excitaret sui, id est, πολιτικὴν ideam.

Explicatio.

Formam quidem ipsam] mutilam sane (si vere iudices) orbatamque oculis & humi depressam, imo potius πλάσμα, καὶ μυδὸν ἀκέφαλον, tanquam faciem) præcipuam quidem totius corporis partem, quæ tamen ad sui perfectionem cætera membra requirit.

Hinc Phrasis: Formam rei adumbrate τύπῳ περιλαβεῖν. τύπος rudis forma est seu rudis imago. 1. Eth. Arist. Petrus Georg. Rēisch in Margarita.

Formarum substantialium quædam generica est, quam *corporeitatis* dicunt, dans esse substantiale corporeum genericum & incompletum, per quam res nullius speciei specialissimæ indiuiduum constituitur, vt corpus organicum, ante animæ aduentum substantia corporea est (& vt quibusdam placet, sensitiua & sic animal: sed nec homo, nec asinus, nec Leo, &c.

Alia est forma substantialis specifica, dans esse substantiale specificum completum, per quam res certæ speciei specialissimæ adscribitur, vt anima rationalis adueniens corpori organico, ipsum humanæ speciei subiicit.

Vnius ergo compositi plures sunt formæ substantiales, à quarum vltima tantum esse perfectum specificum & ab aliis distinctum accipit. Forma autem illa generica partiales formas partium, puta, sanguinis, ossis, carnis & similium complecti videtur, & in solo composito animato reperitur. Eam asserere, rationi consentaneum videtur, quia idem corpus animalis, quod erat viuo, etiam post animæ discessum video, magis autem ταὐτότητα (identitatem) ex accidentibus iisdem, quæ viuo inerant, & porrò manent, deprehendo, vt cicatricem eandem, nec illa materiæ primæ immediate inhærere crediderim, (quam πίστιν alibi ego stabiliui.)

Hactenus Reischius, qui cum confer Zabarellam, qui de posteriore huius opinionis parte disseruit plenius, ingeniosius, subtilius. Idem G. R. Formam distinguit vtiliter in substantialem & accidentalem.

Forma, inquit, cadaueris, quæ à recessu animæ in corpore reperitur, non essentialis, sed accidentalis est, sub qua corpus in vlteriorem incinerationem cōtinuo tendit. Hoc ego non capio, nisi de externa forma accipiam. Nam forma ἰδοποιὸς cadaueris, vt mixti in animali, ei est essentialis. Vide Zabarell. Scaliger aliquando formam præmunit voce quasi, quæ improprietatis est vel analogiæ, vt nihil ex animo in orationem exire potest, quod ipsius mētis prius non extiterit forma quasi quædam, tametsi accidentalis. 3. poetices. c. 118.

FORMALITAS.

Formalitas est ratio formalis, id per quod quidpiam formale est.

Zabarella Formalitatem opponit Realitati, Elementa in mistione amittere

suas formalitates, est ei non remanere secundum suum esse formale, seu amittere esse suum specificum. Mutari formalitatem est fieri aliam speciem. Elementa seruare suas realitates est ei non prorsus interiisse elementa. Numero ternario dempta vnitate manent aliæ vnitates realiter, sed mutata est formalitas, & facta est alia species numeri, nempe duernio seu binio, Mutata enim formalitate, mutatur seu alia fit species, vide libr. de mistione cap. 8. 9. & 10.

Different. Formal. & Realitat.

Cuiusque corporis naturalis formalitas est indiuidua, nec potest intendi & remitti absque interitu.

Realitas vero diuidua est in varios gradus. Ac licet realitas formarum elementarium sit in gradus diuidua: in singulis tamen gradibus consistunt nouæ formalitates, quæ singulæ vt dictum, sunt indiuisibiles, & acquirunt subito post antegressam alterationem in tempore factam. Non nisi subtilitatum magistri hæc capiunt, cuiusmodi quoque hoc est, quod Zarabella putat, cum Aristoteles ait, vires elementorum manere in misto, intelligere eum realitates, hoc est, gradus formarum elementarium, remanentes ac seruatas sub alia formalitate. cap. 13. de mistione libro.

FORMALE.

Formale modo est habēs formam modo constituens seu præstans rei essentiam, modo forma ipsa, modo pertinens ad formam, modo rite constitutum.

Iureconsultis Formale pretium est pretium formatum & præscriptum à contrahentibus vel forma censuali definitum, in qua exactissima rerum inibatur æstimatio. Vide Briss. Prat. & Iulium Scaligerum in Exercitat.

Distinctio hæc est Specialis.

Formale dictum { Proprie: cum materia constituens compositum. / ἀναλόγως πῶς, vt omnis ordo qui substantiæ vel accidentibus inest.

Materiale temporis est motus cœlestis; Formale σχέσις seu ordo mensurationis, quem habet ad reliquos motus inferiores, Formale Syllogismi est ordo connexionis tantum enunciatorū quæ sunt eius materiale. Formale disciplinarum est præceptorum dispositio seu ἐυταξία.

Virginitas deperdita quoad suum materiale non potest reparari. At quo ad suum formale potest reparari per pœnitentiā, inquiunt Schol. D. Materiale virginitatis est incorruptio signaculi virginalis vel irresolutio seminis propter delectationem. Formale est habitus, quo proponit sibi quipiam vel quæpiam seruare integritatem animi & corporis.

Formalis res est vel Forma: vel res habēs formam. Formalis distinctio est distinctio ex natura rei, (id est quæ est citra operationem intellectus,) qua vnum differt ab alio secundum formalem rationem seu definitionem. Rationis distinctio quæ fit per operationem intellectus, potest dici Formalis κατά τι, id est, non ex natura rei, sed per operationem intellectus, vtraque opponitur Reali, qua vnum differt ab ab alio, vt res à re.

Ratio formalis sapientiæ Dei non est ratio formalis potentiæ Dei. Scotus.

Scotistę distinctionem faciunt attributorum Dei Formalem: Alii virtualem & eminentem, id est, docent perfectiones Dei non actu ex natura rei, sed virtute seu eminenter inter se distinctas esse. Sic lux solaris, quæ vna est est simplex qualitas, eminenter in se continet calorem, siccitatem, &c.

FOR-

FORMALITER.

Formaliter idē est seu ἰνοδυνάμει sequentibus vt ἐνυπάρχοντι (vt aliquid quod reipsa inest) subiecto. Vt forma in modum formæ ἐκτικῶς habitualiter κατ' ἀντιλέχειαν καθ' ἕξιν inhæsiue, intrinsecus, radicaliter actu primo actualiter, respectu formæ. Realiter reipsa τῷ εἶναι simpliciter proprie per essentiam in se ipso, essentialiter. Ei opponuntur quasi figurate improprie (vt Metaphorice vel metaleptice) τῇ ἐνεργείᾳ, id est, actu secundo seu operatione causaliter effectiue virtualiter δυνάμει radicaliter eminenter, obiectiue identice, materialiter per accidens participatiue seorsum à materia σχετικῶς imputatione externe denominatiue tātum.

Metaphys. Exempla. Creaturam in Deo relucere nō est creaturam aut speciem eius esse formaliter *a* (id est per modum formæ) in Deo (vt in subiecto.) Hic enim modus inessendi repugnat Dei simplicitati summæ, sed obiectiue ratione γνώσεως seu cognitionis, id est, cognosci à Deo seu esse obiectum diuinæ cognitionis seu creaturā relucerē in Deo ceu speculo, vt in causa cognitionis eius productrice. Sic Gabriel Biel lib. 3. distin. 14. q̄st. vn. Deum repræsentare creaturam nihil aliud est q̄ Deum producere cognitionem eius in aliquo intellectu ipsum vidente. Sed Scholastici dicunt animā Christi in verbo diuino omnia cognoscere seu scire q̄ vult.

a Hic dicunt etiam subiectiue, id est, vt in subiecto, & realiter & essentialiter & proprie.

2. Per calorem vt qualitatē phys sensilem ignis calefacit formaliter, id est, actu, quia calor inhæret in igne formaliter, id est, vt forma quædam. At piper, vrtica, Sol virtualiter non per externo sensu perceptibilem qualitatem.

3. Qualitatibus eiusdem speciei subiecta dicuntur formaliter similia.

Logic. 4. Impropria κατηγορία seu prędicatio est cum enunciandū causaliter enunciatur formaliter (id est essentialiter) vel idētice: Vt Fides vera est vita hominis Christiani eiusdemq; iustitia & salus. Hic effecta directe attribuuntur causæ improprie, seu irregulariter, id est, impropria attributione.

5. Infertur hoc seu concluditur formaliter, id est, vi formæ, non materialiter, id est vi materiæ.

6. Disputare formaliter est disputare Syllogistice, id est, ratione seu forma syllogistica, cui illigatur certa materia (quod Scholastici etiam dicunt disputare illatiue, & materiam figurare & modificare,) vel abstracte à materia: vt A est b. c. est A. ergo c. est b. Tractare formaliter est ordinate tractare.

7. Effectus amoris quandoq; dilectio appellatur: quia nomen causæ frequenter transfertur ad effectiuum: Sicut & Propheta dicit Dominum suam patientiam, spem, virtutē, quia Dominus in eo efficit patientiam, spem & virtutē. Quapropter locutiones eiusmodi non debent intelligi simpliciter vt sonāt, *a* seu formaliter, seu κατὰ τὸ ῥητόν. sed causaliter, id est, in sensu causali. Locutiones hæ solēt vocari Metalepticę.

a Barbari dicunt sicut iacent.

8. Deus est formaliter (id est essentialiter) bonus, creatura per participationem.

9. Compositum physicum (animal) formaliter continet essentiam (animalitatem.) Sic essentialis prædicatio, quę & directa dicitur, superioris de inferiori nōnunquā formalis dicitur, quia genus quoq; forma est, sed communis. *Zabarella.*

10. Sic intellectus dicitur formaliter rationalis, id est principaliter, in se ipso, per essentiam, non participatiue. At vis animæ appetens est rationalis per participationem, quia obedit rationi vt patri filius.

11. In renouatione quæ fit per Christi Spiritum nouis qualitatibus afficimur formaliter, id est, nobis inhærentibus non σχετικῶς, (id est, externa habitudine licet realiter) eo modo quo aerem exorto sole illustrari rursusque eiusdem solis occasu & *Theolog.*

absentia tenebricosum existere videmus, σχετικῶς dico, quia aer non illustratur ita vt in aere ipso fiat & creetur lux eademq; semel creata in eodem semper foueatur.

Metaphys. 12. Angeli sunt aliquid tantum formaliter, id est, sunt formæ societate materiæ non indigentes.

Biel. 13. Essentia diuina est persona identice non formaliter. Interdum discernitur Formaliter ab Accidentaliter, vt nonnulla cognoscuntur & definiuntur formaliter, id est, per formam, nõnulla accidentaliter, id est, per accidentia. Sic & qualitati rei formali & vere characteristicæ, seu essentiali, vt potentia ridẽdi opponitur quasi qualitas accidentalis, vt peccatum.

Interdum formaliter discernitur à τῷ Realiter seu τῷ εἶναι, vt Homo & animal differunt non realiter, vt res, & res, sed formaliter essentia Dei, non est formaliter persona. Essentia seu natura animalis non est formaliter animal.

Quandoq; formaliter distinguitur contra τὸ Antecedenter seu dispositiue vel principiorum vel inclinationis respectu: vt virtutes vere perfectæque morales (quales vix in hac naturæ infirmitate reperiuntur) inter se in nullo gradu formaliter sunt connexæ. Sed sunt connexæ vel principaliter seu προκαταρκτικῶς, id est, quod attinet ad quædam vniuersalia principia, virtutum actus antecedentia, iisque vt loquuntur Scholastici præsupposita, vt dictatum à recta ratione est faciendum, vel inclinatiue ἐγκλιτικῶς, id est, quod attinet ad inclinationem seu propensionem, hoc est ita, vt quis habeat aliquem actum in voluntate, per quem concurrente prudentia seu recta ratione inclinetur ad primum actum virtutis alicuius: vt si qua habens castitatem minis mortis vel verberibus ad coitum adigatur, in ea castitas inclinat ipsam eo, vt velit fortiter sustinere flagra, supplicium, ne perdat integritatem suam, quod velle est primus fortitudinis actus, sed talis virgo (prædita castitate vt vera virtute) non habet virtutem fortitudinis, id est, non est formaliter seu habitualiter fortis, Gab. Biel. lib. 3. dist. 36. quæst. vnic.

Vsus.

Verus & solidus intellectus huius & similium vocum vtilissimus, & maxime necessarius, Theologicis controuersiis, quæ hodie vigent. Quæritur enim. An iustitia nostra, qua coram Deo iustificamur, sit tantum σχετική. An iustitia nostra sit id, quo formaliter sumus iusti, & si hoc affirmetur, iustitiane hæc sit legalis tantum, an etiam Euangelica. An verum sit, Euangelicam iustitiam non esse formaliter in nobis, sicut sapientia est in anima aut albedo in pariete. Sed esse extra nos in Christo: fieri autem nostram, vt non sit simpliciter aliena, imputatione, & applicatione per fidem. Vtrum satisfactio seu Meritum Christi sit formaliter nostra iustitia, an meritorie (id est, vtrum sit causa formalis an vero causa impulsiua & meritoria nostræ iustitiæ seu iustificationis.) An deniq; vtroq; modo, id est an sit & forma & meritoria causa diuersa ratione ac consideratione. An ἀσύστατον sit dicere Hominem formaliter iustificari & iustum esse, per iustitiam extra se existentem seu alienam.

In disp. de person. Christi. Vtrum quæ propria sunt carnis, vt passio & mors, sint Filii Dei Formaliter, an imputatiue, quod filius illa ad se referat. Posterius sane ἄνευ περιπλοκῶν & sine omni hæsitatione affirmandum est iis, qui verè veritatem præ se ferunt, cum Cyrillo, Ambrosio, Eusebio, Emisseno, Athanasio.

Vsus.

Usus.

In Astron.doctrina quæritur, Vtrum Luna sit pulcra, seu luceat formaliter, seu ἐκτικῶς, an tantum σχέσει seu habitudine reali ad solem irradiantem, an vtroque modo, id est, vtrum sit pulcra, seu luceat qualitate permanente, & vi quadam stabili in ipsa inhærente, seu lumine congenito proprioque, an mutuatitio seu ascito & alieno solis tantum, an simul vtroque problema hoc neutrum est. Interdum tamen formaliter & ἐνεργείᾳ pro eodem accipiuntur, vt perspicuū est, vel ἐνεργείᾳ reipsa, id est, formaliter, vt Lucidum, vel δυνάμει, id est, facultate, vtriq; opacum opponitur, vt terra. Materia non existit ἐνεργείᾳ, id est, reipsa, sed δυνάμει, id est, facultate. Nomen enim energeia, est ambiguum, seu polysemum. Vide Peuceri aureum prorsus librum de diuinat.pag.559.

Physic.

Usus.

Quæritur, an Ætherea sint διαφανῆ, seu pellucida formaliter. Respondetur affirmatè. Inest enim eis lux purissima, quæ ipsorum ἐντελέχεια, seu forma, seu perfectio est. Itaque sunt pellucida ἐνεργείᾳ, id est, reipsa, non δυνάμει, vt ex elementaribus, ignis, aer & aqua.

Quomodo malum negatio?

Quærit Anto. Ciradinus. Si malū est priuatio boni, quomodo potest esse boni negatio? Alia enim est oppositio priuationis & habitus, alia verò negationis & affirmationis. Respondet Picus concordiæ comes. Malum eatenus priuatio est, quatenus priuatio formaliter negatio est.

Quodnam sit formale peccati actualis?

De eo quod formaliter rei conuenit, seu quod rei forma est, sæpè sententiarum diuortium est. Scotus vult peccatum mortiferum dicere formaliter priuationem, puta carentiam rectitudinis, quæ debet inesse actioni.

Occam. contra, actum elicitum vel omissum contra præceptum,

Theolog.

Quæritur, Vtrum Deus formaliter sit iratus & offensus, an modificatè seu tropicè, & per ἀνθρωποπάθειαν. Resp. Scholasticus Biel.lib.4. dist.14.quæst.1. Licet Deus dicatur figuratè iratus seu offensus, tamen si accipias irasci pro velle vindicare, excluso aspectu seu πάθει comitante hoc velle, Deus est formaliter iratus seu offensus, quia formaliter est volens vindicare admissum cōtra legem suam. Equidem supposito hoc Thomæ, quod ira tristitiam supponat, & ratio formalis iræ consistat in appetitu vindictæ, affectum iræ in Deo propriè, & secundum propriam rationem formalem non esse affirmo. Appetitus autem vindictæ est appetitus doloris vicissim aduersario inferēdi, vt definiuit Becanus.

Quid offendi vel irasci in Deo?

Quæritur, voluntasne an intellectus sit liber dicendus?

Resp. Voluntas est libera formaliter, hoc est, completè intellectus radicaliter, id est, est radix libertatis, nulla necessitate astrictæ. Itaque videtur liberum arbitrium esse communis facultas intellectus & voluntatis. Libertas tamen potissimum voluntati attribuitur, iudicium mentis sponte sequenti, quo fit etiam, vt liberum arbitrium à nonnullis definiatur voluntatis placitum, quo à mente diiudicata sponte eligere vel reiicere potest, vel vtrumque suspendere. Quæritur. Vtrum Morbus sit habitus, seu positiuum quid, an PRIVATIO? Resp. Morbus est qualitas positiua Materialiter: Est impotentia ad agendum formaliter.

Quæritur, vtrum morbus sit habitus, seu positiuum quid, an Priuatio? Resp. Morbus est qualitas positiua Materialiter: Est in potentia ad agendum Formaliter.

FORTASSIS.

Vox vel dubitationis, vel moderationis

seu modestiæ & castigationis: vt σχεδὸν. Sic Scaliger exercit. 295. Mutili inq; Cardane, omnes improbi, Modestius princeps Aboali, fortasse, id est, vt ex Arabibus interpretatur Aliquando. Aristot. ἴσως ἂν ἐοίκειν ἀρκεῖ, φαίνεται, ὡς τύπῳ, ὡς λόγῳ, ὡς ἐπὶ τῶν πολέων. Adiicienda tuę sententię vox aliqua, vnde temeritati illi, id est, temerariæ assertioni frenum iniicitur. Scal. ibidem.

Fortasse omnis natura materiam habet, in perpetuis substantiis naturalibus fortasse non est materia, aut non talis, qualis est in rebus caducis, inquit Aristoteles lib. 2. 1. phil. cap. 3. non quia dubitet de pronunciato, sed aut modestiæ causa, aut quia eo loco non agit ex instituto de re proposita. Fonseca. Nam aliis in locis apertè fatetur in cœlo esse naturam, & in omni re, quæ mouetur, necessariò intelligẽdam esse materiam. Vide prim. phil. lib. 2. cap. 2.

Cum dicitur fortasse anima humana est ex traduce; Fortasse propriè fit, vel educitur de potentia materiæ in re incerta, hæc particula adhibetur, & habet significationem dubitationis. Cum dicitur, Fortasse visio fit recipiendo speciem; fortasse forma est αὐτοφυής, τὸ Fortasse adhibitum esse potest modestiæ causa, quando nimirum ex professo, seu instituto res non disputatur. Ita φαίνεται, apparet, interdum idem est, quod videtur: interdum idem, quod euidens est, & conspicitur, sicut quodam in loco, in politicorum libro 2. Aristotelis accipitur.

FORTIS.

Fortis quis est, vel verè, vel φαινομένως.

Fortis verè est, qui præditus est virtute seruante mediocritatem in iis, quæ metum aut fiduciam in periculis pietatis vel honestatis causa, vel adeundis, vel perferendis adferre possunt. φαινομένως (apparẽter) fortis est audax.

Fortis aliquando sumitur generaliter, aliquando specialiter & propriè. Generaliter pro eo qui suscipit, & pro nihilo putat quæcunq; pericula, ita vt in audacem (cuius nimia fiducia est in periculis subeundis) quoq; conueniat. Impropriè verò accipitur pro eo, qui veram habet fortitudinem: quæ tum est bellica, tum togata. *Impropriè fortis etiam idem est, quod intensus.* Sic optici sæpè accipiunt.

Distinctio optica.

Fortis lux { sine excessu, seu σύμμετρος, / cum excessu, seu iustam συμμετρίαν excedens ἀσύμμετρος.

Vsus.

Nona propositio perspectiuæ com. est: Lux fortis oriens super quædã visibilia ea oculo abscõdit, quę ipso (oculo) loco lucis temperatę existenti apparerent. Decima est: Lux fortis multa visibilia ostẽdit, q̃ debilis occultat. Nona probatur. Quia luce forti oriente super corpus artificiosè & subtiliter sculptũ, sculpturæ non videntur, quia excessus splendoris visum occupat. Similiter multa sunt, q̃ in tenebris quidem posita videntur lucẽtia, sicut patet in squamis pisciũ, ligno veteri, cute quorundam animalium, & igne mediocri. Decima quoq; probatur, seu ostenditur. Quia quæ in luce mediocri non apparent ab intensiori & fortiori luce deteguntur, sed propositio hæc videtur prçcedenti esse contraria. Quomodo enim lux fortis aspectabilia quædã ostendit, & eadem abscondit, vt iustitia & pietas fortes sunt principis arces, (dici etiam potest, validæ sunt principis arces) Nulla Tyrannorum vis diuturna fuit.

Maximè impropriè & minus philosophicè for-

cè fortis dicitur, qui est αὐτόχειρ, id est, qui violentam sibi manum infert. Reuera enim est imbecilli animo.

FORTITVDO.

Fortitudo est vera vel apparens.

Scaligero Fortitudo vera est animi constantia in aduersis
- Contemnendo & durando, DVRATE.
- Obuiam eundo & expugnando. *Superanda omnis fortuna ferendo est.*

Aristoteli Fortitudo apparens est vel ciuilis, (qua leges à ciue exiguntur in propugnanda patriæ salute, propositis præmiis & pœnis) vel Militaris (quæ militem animat ob experimentum & spem prædæ in adeundis & sustinendis periculis) vel iracundia (quam excitat ira & odium ad vindictam sine certo cõsilio) vel Fiduciarum, (quam externa præsidia in periculis præuisis, propter spem certam animo conceptam excitant, seu quæ animosam se ostentat propter certam victoriæ spem) vel Inscia (quæ ex ignorantia periculi orta, eo vsque progreditur, donec se imparem aduersis viribus in pedes se cõiicit.) Impropriè etiam fortitudo pro corporis robore & viribus ponitur. Aristot. dicit 1. Eth. Nicomachic. cap. 3. Ἀνδρείαν, id est, fortitudinem multis fuisse exitio. Hîc quærunt interpretes, vtrum sumpserit fortitudinem pro virtute, an pro robore corporis, quod græcis est ἰσχύς? Ego puto, vtrumque intelligi posse, quia & robur corporis, & virtus animi illa, quæ mediocritas est inter audaciam & timorem exitum nonnunquam affert homini, idque per accidens. Commodius tamen accipitur pro vera fortitudine, quæ aduersa pericula q; rectè nõ solum subit, sed etiam obit: quemadmodum id fiat, Ethica docet.

1. πολιτική. 2. στρατιωτική ἢ ἀνδρεία, δι' ἐμπειρίαν. 3. ἀνδρεία δι' ὀργήν, vel διὰ πάθη. 4. ἀνδρεία διὰ θάρρος. 5. ἀνδρεία δι' ἄγνοιαν.

FORTVNA.

Fortuna vulgari modo dicitur felicitas quædam in rebus agendis, non ab hominis industria & acumine iudicioque dependens, sed à causa alia occulta, vna cum hominis actione concurrente, eaque bona, & ad bonum tendente. Aristot. 2. phys. aliter accipit Fortunam, quam in Ethicis ad Eudemum: In physicis, physicè & verè de fortuna loquitur in 7. moral. lib. cap. 18. Moraliter, id est, populariter. Hîc enim affirmat Fortunam esse causam quandam diuinam, à qua incitentur homines ad bona, & retrahantur à malis, & ab ea dari homini initium intelligendi, volendi, & prosperè agendi. Illic verò ait: Fortunam esse causam per accidens, & indeterminatam. Vide Pererium lib. 9. cap. 8. & 9. de Fortuna & casu.

Ita fortuna accepta nonnunquam distinguitur contra casum: casus enim non est determinata causa, sed causa per accidens in iis, quæ operantur ob finem, sed sine electione, seu proæresi, idque in rarò contingentibus. Fortuna est intellectus agens præter rationem & intentionem. Thom. Aquin. 5 Eth.

Fortuitum igitur in hoc vno differt à casu, quod fit in iis quę habent electionem. Nonnunquam Fortuna complectitur casum. Fortuna, inquit Daniel. Bar. in brutis animantibus esse potest, casus esse non potest, sed & casus interdum pro ipso euentu accipitur: vt cum dicitur à Schol. Nullus casus seu euentus est, quem ab æterno Deus non prouiderit.

Commune vtrique est, quod omnium, quæ casu vel fortuito accidunt, causa est incerta, quippe quæ possunt fieri à pluribus causis. Vide Arist. 2. phys. c 5.

FOR-

FORTVITVM.

Fortuitus effectus
- verè
- nostra opinione.

1. Effectus fortuitus verè, est inuentio thesauri, cuius per accidens partim est homo fodiens terram, partim is, qui reposuit thesaurum in illo loco.
2. Quidam effectus in nobis sunt, quos putamus fortuitos, eo quod illorum causam ignoramus, cum tamen non sint effectus, qui per accidens à nobis eueniant, sed per se in nobis fiant ab aliqua causa superiore: vt, quod aliquis profecturus per hanc viam quasi rapitur desiderio & voluntate incedendi alia via, & ita effugit hostium insidias, id appellatur ab hominibus fortuna: & tamen habet ille effectus causam per se, quæ intendit illum, nempe Deum vel Angelum bonum. Ideoque dixit Augustinus, Academicos vulgo appellare fortunam, quæ occulto ordine regitur, & rationem seu causam secretam habet, de quo etiam attigit Philosophus lib. de bona fortuna cap. 7. Suarez.

Fortuita generatio, fortuita (quæ & tralatitia) origo opponitur vniuocæ, vt ei quæ est ex mutuo coitu.

Sic Scaliger: Aristoteli quædam animalia, tum ex aliis, tum fortuita origine, quædam ex mutuo tantum coitu nascuntur, vt homo. Ita fortuita hominis generatio fuerit, si siderum conuentu fieret aliquando forma, quæ in materia ita imponeretur, vt homo tandem enasceretur.

Fortuita sunt, quæ homini præter rationem & expectationem accidunt cum ratione tamen agenti. Hæc sunt Ratione
- Qualitatis
  - Bona εὐτυχήματα, ἀπ' εὐτυχίας, quæ externorum bonorum est.
  - Mala δυστυχήματα, ἀπὸ δυστυχίας. Vide lib. 1. Eth. Aristotelis cap. 12. & 2. phys.
- Quantitatis
  - Magna: μεγάλα.
  - Parua: μικρά.

In Eth. Aristoteles εὐτυχήματα diuisit in parua & magna, sed non est accurata hæc diuisio, quia etiam δυστυχήματα talia sunt, quod ostendit tabella.

FORVM.

Forum primò significat locum nundinationis & negotiationis. Hinc forum boarium, piscarium.

Hinc circumforanei, circuitores, agyrtæ, Landtstreicher/præstigiatores, circulatores: sic dicti, quia currũt ab vno foro in aliud. Græcè περιοδευταί. Horum gemini fere sunt, vagantes seu vagabundi scholastici, die fahrende Schüler. Vtrique alii sunt à parabolanis. Hi enim erant Medici proiectæ audaciæ, παράβολοι, destinati cum vitæ suæ periculo nosocomiis, vel xenodochiis. *Parabolani dictio græca terminatio eius latina.*

2. Forum significat, in quo iudicia publica exercentur, & conciones habentur, Quint.

Forum agere seu conuentum dicitur prouinciæ præses, cum ciuitates vocat, & de

de controuersiis earum cognoscit. Ita accipit Cicero: Indicere forum est tempus & locum agendorum negotiorũ designare. Seru. ad verba Virg. Indicitque forum.

Forum per Metonymiam pro forensibus actionibus, oratorium est: vt meditati forum.

FRACTIO.

Fractio propriè & in rigore significat diuisionem, & discontinuationem partium præsertim magnarum. Aristot. 4. meteor. Formaliter significat separationem vnius partis ab alia. Ad eam necessarium est, vt corpus (vt cultellus) quo fit diuisio, expellat aliquam partem alterius corporis à suo loco.

Fractio seu fractura fit partis à parte separatione, sublatione mutuę cohæsionis partium.
- Verè, corporum quorundam
  - solidorum, vt crassorum, vt ossium, coxę, glebę.
  - Rarorum & subtilium, naturalium & artificialium.
- Quasi
  - Animi, sententiæ, ceruicum, vndæ, aetis.
  - Lineæ, radii.
  - Qualitatum & motionum.

Linea recta à se fracta discrepat.

Fractio verè
- Perfecta κλάσις, panis.
- Imperfecta aliqua σύγκλεψις σκελοκοπία, zermalmung / zerknitschung / ossium latronum, quæ fiebat clauis & malleis, mit külen: ἐν κεφαλῇ κατάγματα sunt capitis fracta ossa, à κατάγνυμαι.

Refractio est remissio de actu. Scalig.

Fractio propriè dicta, & physica fit
- Discerpendo manibus, secando, scindendo.
- Diffindendo.
- Collidendo.
- Conterendo.

In Arithmetica Fractio, quæ aliâs pars & minutio, quid sit, notum est.

Fractio
- Propria seu verè Minor integro.
- Impropria seu quasi
  - Æqualis integro
  - Maior integro.

Frangibilia sunt, quæ diuiduntur in partes magnas, ob pororum distantiam. Auerroes Meteor. 4.

FRAGILE.

Fragile quid sit, non est ἄδηλον: vt 1. propriè fragile est vitrum, olla, vrceus, ouum: id quod in omniũ oculis & conspectu est. 2. Fragile est cum fragore & crepitu sonans. Sic lauri dicuntur fragiles. Sic Adrianus Turnebus: Fragiles lauri apud Virgilium 8. Eclog. di-

cuntur, quia inter vrendum fragorem & crepitum edunt. Sic Lucretius: Et fragiles sonitus chartarum commeditatur. Fragor propriè sonus est rei fractæ. 3. per Metaphoram fragile est caducum, non firmum: vt Forma bonum fragile est: corpus hominis est fragile. Fragile consilium, id est, non stabile. l. 1. de minorib.

Vsus.

Quid illud Tibulli sibi vult, Laurus vbi bona signa dedit, gaudete coloni. Respon. Sententia est, Gaudete coloni, vbi *in medijs crepuit laurus adusta focis*. In sacris (magicis etiam) putabant, si laurus crepitantius seu sonantius vreretur, bonum omen portendi: secus si tacita vreretur.

FRATERNVZO.

Barbarum, Fraternuzat hæc quæstio cum illa, id est, hæc quæstio est illi par, cognata, germana, gemina.

FRVSTRA, μάτην.

Propriè idem quod sine causa, ab te, & inaniter, & refertur ad finem agendi, sicut temerè εἰκῆ, id est, fine ratione, solet referri ad modum agendi. Dicitur interdum Gratis.

Sic Aristoteles. Frustra est cum non fit, quod propter aliud est illius gratia. 2. phys. cap. 2.

Sic Thomas 2. 1. phil. Lection. 1. text. 1. Frustra est, quod non sequitur finem.

Sic Alex. Aphrod. Frustra dicitur esse aut fieri, quod rationem finis non ducit. In 2. post. Analyt. Ambulatio à me fit ob ventris purgationem. Hæc autem cum non sequitur, frustra me ambulasse dico. Vide Simplicium in 2. phys.

Qui frustra agit, id est, non potitur fine suo, infortunatus dicitur, Themist. in 2. physic.

FVGA.

Fuga fugientium est, vt cum dicitur in fugam se coniicere seu dare, seu conferre, & fugam dare, & in fugam vertere, & Fugere præter casam prouerbialiter.

Non fugiendum præter casam, ita expressit Iohannes Glandorpius Monasteriensis, olim Profess. in Academ. Marpurg.

Dum fugis & tetro vis te subducere nimbo
Sic fuge, ne tutam præter agare casam.

quod aiunt, verlauff dich nicht zu weit.

Apud Terentium in Phormione verbi Ellipsis est. Ita fugias, ne præter casam, scilicet ferare, Græci dicunt παραφέρεσθαι, id est, præterire, quod non est contemnendum, sich verlauffen: Hoc est, ne calore Fugiendi etiam prætercurre seu præteri, vbi commodè queas quiescere, verlauff deine eigene Herberge nicht/ oder dein Glück. Casa enim cuique sua tutissimum est, vel certè esse debet, receptaculum.

Est & fuga operarum & laborum, quæ arguit desidiam. Impropriè fuga accipitur pro Effugio, quod propriè est locus vel via fugæ, vt patet Effugium.

Fuga sophistica est κρυπτοφύγιον, seu Euasio. Alias subterfugium. Vnde Sophistæ dicuntur Fugitiui.

In Musica Fuga est, cum voci præcinenti voces post tactus alias plures, alias pauciores simili sono succinunt. Seu Fuga est eiusdem clausulæ post certa interualla, siue in omnibus, siue in aliquibus vocib. repetitio. Ideò fugæ duplices constituuntur, Vniuersales & Particulares. Vniuersales dicūtur, cum in omnibus vocibus initia se sequuntur interuallis paribus, & sibi respondentibus, donec tandem ad communem aliquam clausulam deueniant, Particulares, quando vna vox aliam præcedentem sequitur in certa distantia notatum, ad certum interuallum, etsi non omnes reliqui in tali ordine sequantur.

Fuga

Fuga in
- Vnisono
- Epidiatesseron, oben in der quart.
- Subdiatesseron, vnden in der quart.
- Epidiapente, oben in der quint.
- Subdiapente, vnden in der quint.
- Epidiapason, oben in der octaua.
- Subdiapason, vnden in der octaua,

FVLCRVM, SVSTENTACVLVM.

Fulcrum est, quo quid fulcitur & sustentatur.

Fulcrum per modum
- Causæ Materialis seu subiectiuæ, sic substantia fulcit & sustinet accidentia: materia formam.
- Causæ efficientis. Sic Deus fulcit res concursu actionis diuinæ.

Fultus seu sustentatio (actiua)
- Omnis imperfectionis expers
  - *Vniuersalis*, qua Deus sustentat res omnes.
  - *Singularis*, quæ fit per terminationem dependentiæ à persona. Ita sustentat Filius Dei assumptam carnem. Hæc est SVSTENTATIO & gestatio per subsistentiam diuinam, id est, caro & anima Christi subsistunt subsistentia diuina verbi diuini.
- Aliquam habens imperfectionem, sustentatio nimirum
  - *Subiecti*: qua subiectum recipiendo sustinet accidentia.
  - *Materiæ*: qua materia sustinet formam, & ab ipsa dependentes, quæ materiales dici solent.

Sustentatio (passiua) qua quid sustentatur.
- Perfectissima
  - Humanitatis Christi in λόγῳ. Hæc scilicet in verbo diuino propria caret subsistentia & subsistentia diuina ei communicata est.
  - Rerum naturæ.
- Aliquo modo
  - Accidentium seu formarum accidentariarum.
  - Formarum, seu formarum substantialium.

COROLLARIVM.

Itaque sustentare seu sustentatio actiua fit
- Absque receptione, vt vniuersalis illa & singularis.
- Cum receptione: vt subiecti illa & Materiæ.

Apud veteres vnusquisq; eo, super quod iacebat, fultus dicebatur. Sic dicebant puluino, sericis puluinis fultum esse aliquem. Fulturæ natiuæ metallicis sunt Bergvestinen.

FVLMEN.

Fulmen physicis est meteorum ignitum & ardens, expressum nubium cōflictu. Græcè κεραυνὸς. Virgilius. Flagrans telum.

Fulmen extinguit animal
- Solo afflatu, cum nulla ictus vestigia apparent, vstione, afflictatione.
- Ictu & traiectione. Bubulco in Taurinis fulmen aurem perforauit seu perfudit, tenuissima traiectione, ita vt maneret superstes: amens tamen & attonitus nunquam rectè aut sapere, aut loqui postea valuit. Scal. exerc. 13. s. 1.

κεραυνὸς
- σκηπτὸς, καταιβάτος, maximè violentum, vi magna in terram compactum, seu illisum fulmen.
- ψολόεις, ictu perimens. Aristot. de Mundo.
- ἀργὴς, afflans, infuscans.

Benedicto Pererio Valentino.

Fulmen
- Flammeum, Subtile. — Terebrans, Perforans.
- Conglobatum, procellosum, ob coactum spiritum. — Discutiens, Dissipans, Rumpens.
- Igneum
  - Fuscans. De colorando seu reddendo corpus
    - Pallidum.
    - Cæruleum.
    - Nigrum.
  - Vrens
    - Afflans.
    - Comburens.
    - Accendens.

Igneum] Etsi nullū fulmē est sine igne, vt ait Al. M. tamen hoc magis igneum est.

In eodem subiecto diuersa est vis fulminis. Aridissimum in arbore vrit: Solidissimum & durissimum in ea terebrat frangitque: Summos cortices dissipat, interiores libros in parte interioris arboris rumpit & scindit: folia perfundit ac stringit.

Fulmen *valentiora* vehementius dissipat, quia resistūt *Cedētia* nonnunquā sine noxa, seu læsione transit *cum durissimis quibusque*, vt lapide & ferro, luctatur adeoq; confligit, quia necesse est, vt per illa impetu quærat, & vi faciat viam, qua effugiat. Huc pertinet illud: Fit via vi. *Teneris & rarioribus* parcit, licet flammis accommodata opportunaque videantur, quia transitu parente minus ferit. Eapropter loculis integris pecunia, quæ in his erat, conflata reperitur, igne tenuissimo per occulta foramina transcurrente. Vide Plinium lib. 2. cap. 51. 54. 55.

Fulgur aliud est, à fulmine. Seneca in lib. 2. naturalium quęst. Fulguratio ignem ostendit. Fulminatio emittit. Illa, vt ita dicam, comminatio est, commotio sine ictu. Hæc iaculatio cum ictu. Illa est fulmen, non in terras vsque perlatum. Hæc est fulgur, vsque in terram perductum.

Chymici

Chymici postquam absumpserant & segregarunt τὰ ἀλλότρια, aliena ab argento, nubecula quædam sulphurea, in superficie vndique apparet, vnde postea elucet splendor: Hunc vocant Fulgur, Fulmen, & Florem.

Fulminatio igitur in chymia est gradatio metallica, cum ex coctione ad purum in cineritio, cuius perfectio, velut effulgente splendore indicatur. Species hæc est Repurgationis. Sed chymicos cum bona gratia, vt æquum est, dimittentes, transeamus ad Historicos.

In histor. & orat. per metaphoram hyperbolicam Fulmen superiorum dicitur, Fulmen imperii, id est, potens Tyrannus: Fulmina fortunæ: Fulmina verborum, id est vis, impetus, vehementia. Cicero, cum duo fulmina nostri imperii subito in Hispania, Cn. & P. Scipiones extincti cecidissent. Per metaphoram etiam fulmineus ensis dicitur. Acerrimi pugnatores belli fulmina dicuntur. Ioan. Fris. Tig. in 4. Georg. ad verba fulminat Euphratem.

FVNDAMENTVM.

1. Fundamentum { Proximum: primum: directe. / Remotum: secundum: per consecutionem.

2. Fundamentum { Solum. / cum alio coniunctum.

Ratio seu conceptio Chymetæ non habet fundamentum in re, neque proximum, neque remotum. Non illud, quia non est similitudo alicuius rei extra animam. Non hoc, quia non sequitur ex modo intelligendi rem aliquam naturæ. Itaque conceptio illa est falsa.

1. De ratione Fundamenti est esse primum sustentare, & esse aliis partibus ædificii connexum. Non enim esset Fundamentum, nisi & aliæ partes operis cohærerent. Thom. 2. 2. part. quæst. 4.

Super fundamentis, molimur ædificia.

Scalig. exercitat. 300. sect. 1. Proportio (in rebus) est comparationis fundamentum, haud quidem solum, neque primũ, (sed secundum.) Quippe identitas & diuersitas, similitudo & dissimilitudo æqualitas & inæqualitas, absolutum & relatiuum, sunt fundamenta cõparationis, intellige prima. Hoc loco autem ne erres, comparationem accipit Scaliger pro actione intellectus comparantis seu conferentis quippiam inter se.

2. Per translationem fundamentum dicitur omne id, sine quo res non possunt consistere.

Fundamentum autem est à fundo, qui Græcis basis.

3. Scotus, quem Scaliger sequitur, accepit Fundamentum pro subiecto vel materia. Sic etiam antiqua translatio in secundo Metaphys. In fundamento naturæ nihil est distinctum: id est, materia prima nullam facit distinctionem. Quod non est secundum se distinctum, non est ratio distinctionis primæ. Materia igitur prima non potest esse ratio distinctionis in indiuiduo. Scotus in quæstione: An indiuiduatio fiat per materiam.

4. Scaliger subiectum propriæ affectionis vocat huius affectionis fundamentum, & ait, hoc cum illa aliquo modo vnum esse.

In doctrina Relatorum Scholasticis Fundamentum est Ratio referendi, seu id, vnde oritur relatio.

Explicatio.

In omni relatione sunt 1. Fundamentum, id est, ratio referendi.

2. Termini relationis: Res subiectæ relationem deferentes, vt, Ottho si Mauritii filius est: tria hæc apparebunt. Nam ratio qua Ottho ad Mauritium, vt filius, & Mauritius ad Otthonem, vt pater, est vis illa procreandi tum actiua, tum passiua. Terminus relationis filii est Ottho: patris est Mauritius. Vide Scalig. de causis Latinæ ling. lib. cap. 93.

Fundamentum à Scholasticis distinguitur in fund. vere & quasi. Dicunt enim ex Damasceno diuinam essentiam esse *quasi fundamentum*, *& quasi radicem*, attributorum Dei internorum, eaque ab illa quasi emanare. Vide Scotum lib. 1. dist. 8.

Primæ substantiæ, quæ vocantur indiuidua, sunt fundamenta secundarum, quod hæ in illis conquiescant, inquit Michael Toxites in comm. in orat pro Plancio.

Fundare est fundamentum iacere, & differt à constituere. Illud initii est, hoc ordinis.

Fundare bene (per metaphoram à substructionibus) est bene collocare. Constituere bene, est, disponere & ordinare bene.

FVNDARI.

Fundari aliquid super aliquid interdum accipitur proprie, interdum improprie & quodammodo, vel κατά τι.

Exemplis hoc potest declarari.

Deus fundauit terram super stabilitatem suam seu super bases suas, tanquam columnas, id est, super ipsius (terræ) vim & naturam grauissimo corpori conuenienitẽ, vt interpretatur Pierius cum suopte nutu & pondere medium & infimum locum mundi petat, inq; eo fixa hæreat semper immobilis. Et Iob ca. 26. Qui appendit, seu suspẽdit terrã super nihilum, id est super nullum fundamentum, quo libretur, fulciatur ac sustentetur, Deus quare suspensam super nihilo tenet terram. In psalmo igitur 135. cum Dauid ait: Qui fundauit terram super aquas, intelligendus est ἐπιεικῶς & κατά τι: vt sententia sit: Qui statuit terram ita, vt depulsis in suos alueos maribus & fluentis supra extet ad commodam nostram habitationem. Quamobrem Psalmo 104. vbi dicitur: Fundauit terram super bases eius, ne dimoueretur, aquas bases terrę vocari ac velut statumina, qb. latera eius circũquaq; fulciãtur, aiunt Franciscus Iunius, & Immanuel Tremell. in Scholiis in Psalmũ 24. Bases igitur hi aliter accipiunt quam Pererius.

Eodem redit hæc interpretatio: Qui fundauit, &c.

Qui terræ magnam partem supra aquas extulit, qui terram, animantibus habitabilem, elatiorem & supereminentem aquis effecit. Fundatam enim esse terram à Deo super aquis tanquam illis supernatantem, falsum esse, cui obscurum esse potest? 1. enim cum terra sit grauior & ponderosior aqua, qui sustentetur ab aqua. 2. sub qualibet aqua inuenitur terra quasi naturale quoddam aquæ solum & fundamentum. 3. partes terræ in aquam deiectæ non supernatant, sed mersæ non prius ferri deorsum desistunt, quàm ad terram, quæ in imo sub aquis est, deueniant.

Pro verbo fundandi Patres etiam & Philosophi vtuntur τῷ Inniti vt rei constanti & stabili. Sic Fernelius, Granum cui tanquam basi (seu fundamento)

reli-

reliqua innituntur pondera ratum constansq; esse docet lib. 4. Meth. medendi cap. 6.

FVTVRITIO.

Sic barbari & optici propter defectum vocis latinæ minus castigate & religiose pro futura ὑπάρξει, vel futuro euentu. Futuritio Christi inquiunt, id est futura existentia. Hanc sciebat Christus antequam nasceretur ex virgine, cum esse causæ & potentiale ei tribui posset: Gregor. de Valent.

FVTVRVM.

Fvtvrvm (ΜΕΛΛΟΝ) & quod erit (ἐσόμενον) Aristoteli περὶ τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς differunt.

Quod futurum est potest etiam omnino non fieri; sed quod erit, id non potest

Futurum { Necessarium ἐσόμενον. / Contingens.

Futurum esse contingenter duo dicit, nempe Futurum esse & posse non esse,

tum causam suam tanquam effectus necessarius consequi. Ὅλως γὰρ, οὐ γίνεται πᾶν τὸ μέλλον, οὐδ' ἐστὶ τὸ αὐτὸ, τὸ ἐσόμενον καὶ τὸ μέλλον. Effectus naturalis necessarios & quorum sunt causæ continentes seu immediatæ, Aristoteles vocat ἐσόμενα: sed contingentes & qui possunt impediri, nominat μέλλοντα.

Quorum indefinitæ prorsus causæ sunt & καθόλου cognitum nullum, dicuntur fortuita, vt Petrum aut Calliam in Sardinia moriturum. Horum nec coniectura (quæ medium locum inter perfectam scientiam & perfectam ignorantiam Galeno obtinet) nec scientia est aut præscientia, cum suapte natura sint incerta.

Futurus morbus dicitur, qui neque fiens, neque factus est. Vide L. Mercatum lib. 5. de hecticarum febrium essentia.

M. Becanus capit. 10. de scientia Dei.

Futura contingentia { Absolute seu determinate. (Futura absoluta, id est determinata.) / Sub conditione (futura conditionata) vel secundum cursum causarum naturalium.

Præscientia & præuisio, quam habet Deus de futuris tam sub conditione quam absolute est certa & falli nequit. συνδυάζεται vt loquar cum Aristot. ἢ συνδοιάζεται, hoc est, vna consistere ac cohærere possunt, effectum aliquem esse contingentem & tamen definite futurum, contingens enim dicitur propter indifferentiam causæ & virtutis eius ad operandum & non operandum determinate vero futurus: quia causa, quæ potest agere & non agere, reipsa aget: actionis igitur tantum indifferentiam excludit.

Non implicat, futurum aliquod contingens esse absolute. Quia hic absolute idem est quod determinate.

Canones.

1. Futura, quæ ex prædictione Dei absolute euentura sunt, absolute etiam eueniunt, vt resurrectio hominum in extremo iudicio.

2. Quæ sub conditione, ea tunc eueniunt cum ponitur conditio, non eueniunt cum hæc remouetur. Ita prædixit Deus subuersum iri Niniuen nisi resipuerint. Resipuerunt autem. Igitur non est euersa Niniue, Ionæ 3.

3. Quæ

3. Quæ ſecundum curſum ſecundarum ſeu phyſicarum cauſarum, ea eueniunt ſecundum eundem curſum, niſi diuinitus impediantur. Sic prædixit Deus Ezechiam Regem moriturum, qui quidem ſecundum curſum naturalem erat moriturus, niſi à Deo fuiſſet præſeruatus, 4. Regum 20.

GEMINI.

Gemini, primum ſunt eodem partu editi.

2. Cognati, vel ſimiles, qui & Græcis ἀδελφοὶ. Sic Cicero geminum in ſcelere par dicit de Doalbella & Antonio. Phil. 2. & Verr. 5. Conſorti quidem in furtis & lucris gemino & ſimillimo nequitiæ.

Item pro Quint. Simillima & maximè gemina ſocietas: & in Piſ. Illud vero geminum conſilii Catilinæ & Lentuli. Hippocrates ſecundum Græcæ linguæ proprietatem in hac ſignificatione ἀδελφὰ, ſcribit, eſſe lac & menſtrua: γάλα ἐπιμηνίων ἀδελφὰ, id eſt, ſimilia, vel cognata. Sed cur lac menſtruis ἀδελφὸν eſt, id eſt cognatum, ſimile? (non enim recte verterunt, fraternum) Reſp.

Quia ex eadem fit materia. Quod enim non attrahit natura mulieris ad fœtus alimoniam, id in mamillas regurgitat, & ibi fit lac. Itaque in venis matricis ſi fit obſtructio, lac etiam in virginibus fieri poteſt. Et hac de cauſa ei, quæ neque grauida ſit, neque peperit, ſi lac habet, menſtrua deficere pronunciat Hippoc. aph. 39. ſect. 5. Quare non eſt argumentum omnino neceſſarium: lac habet, ergo eſt prægnans, ergo peperit.

3. Gemini ſunt teſticuli, (qui & maris & fœminæ ſunt duo. Fœminæ teſtes lateribus vuluæ adiacent ad fundum, magnitudine multo inferiores, atque imperfectiores, quàm maſculi, vide Realdum Columbum lib. 11. de viſcerib. & Ludouic. Vaſſæum in tabulis in Anatomen corporis humani.) Græcis Didymi, qui attrahunt naturali ſeu innata vi ſua, tanquam alimentum propriū ὑπόλυμμα ſeu reliquias vtilis alimenti per vaſa ſeminaria (ſicut etiam atram bilem, lien, & flauam fellis veſicula,) & attractam in ſemen conuertunt, quo & ipſi aluntur, & reliquum colligunt, & conſeruant, quod ad procreationem emittatur.

4. Sunt ſignum cœleſte, Caſtor & Pollux, de quo videatur Heginus.

Geminatum interdum idem eſt, quod iteratum, vt Geminati verſus, ſeu iterati dicuntur in poetica, cum reperitur, quod ante fuit poſitum. Exempli cauſa:

Abſtineas auidas, mors, precor, atra, manus.
Abſtineas mors atra, precor. — *Exemplum hoc habet Georg. Fabricius.*

Elegans hoc in pathetico & lugubri carmine vel deprecatorio.

GENE-

...NERATIO.

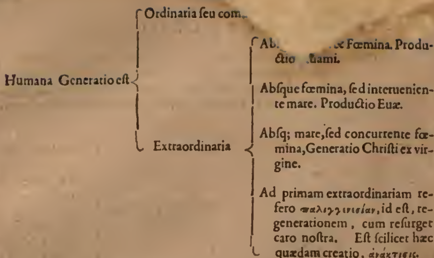
Generatio accipitur

- Fuse: Pro ...neratione & substantiali & accidentali, seu progressione à non esse, seu à termino negatiuo ad affirmatiuum, siue is sit substantia siue accidens, vt à non homine ad hominem, à non calido ad calidum. Aristot. lib. 11. Metaph. cap. 10. & de generatione & corruptione cap. 3.
- Stricte: Pro productione viuentium. Aristot. lib. de vita, & morte cap. 1. Hæc accipitur
  - Ample à quocunque, vt:
    - Equi ab alio equo generante. Hęc VNIVOCA dicitur.
    - Muris, qui fit ex putri materia à sole. Hæc dicitur ÆQVIVOCA.
  - Presse tantum, ab alio viuente, vt equi ab equo, arboris ab arbore. Hæc est
    - Secundum naturam.
    - Pręter naturam, vt muli ex equa & asino.
- Medio modo pro omni solaque generatione substantiali.
  - Nuda, hoc est pro productione, seu introductione formæ per se (Aristotel. lib. 5. phys. cap. 1.) seu vnione formæ cum materia.
  - Vna cum præuia (id est, introductionem formæ præcedente) alteratione. Sic accipit generationem Aristoteles, cum eam dicit esse motum, lib. 3. phys. cap. 2.

Quid præuia Alteratio Scholasticis?

Generatio est

- Totalis: vt totius hominis, ὁλικὴ γέν.
- Partialis: Nutritio, quæ dicitur aggeneratio, quæ est continuatio ad partialem substantiam. μερικὴ γένεσις.

Generatio { Actiua. Generantis. / Passiua. Generati.

Generatio, γένεσις in Mathesi & Logica, est compositio seu constitutio (σύνθεσις) alicuius, & opponitur Analysi, id est, resolutioni.

Productio generalius quid est, quàm generatio.

Nam 1. aues, quæ incubatu suo ex alienis ouis fœtus educunt, producunt fœtus, sed proprie non generant, nec sunt progenitrices & parentes: quia pullorum corporibus formandis ouo non præbent materiam, non generant ouum, nec eis seminariam vim imprimunt.

2. Et productio quædam etiam est per creatorem.

Progressus Generationis {

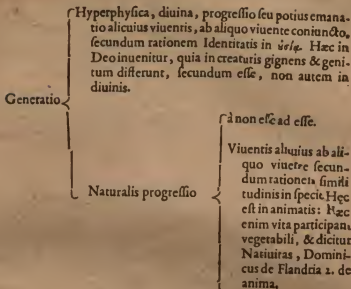
Rectus: Ita non mutua est Generatio: vt cum ex Sophronisco Socrates generatur. Aristoteli est Generatio εἰς εὐθὺ, in rectum, cum formæ, quæ in materiam inferuntur, semper inter se specie differunt, vt: cum ex aqua fit aer: ex aere ignis.

Circularis seu reciprocus (κυκλικός) cum quædam ex se mutuo oriuntur, vt cum ex vaporibus pluuia, & è pluuia vapores oriuntur. Hæc generatio in orbem dicitur: nempe cum fit regressus à forma ad formam eiusdem speciei: vt, cum ex Aqua fit Aer, ex Aere Ignis, ex Igni Terra, ex Terra Aqua, ex Aqua rursus Aer.

}

Cum

Cum superiori distinct. hæc congruunt.

Generatio
- Hyperphysica, diuina, progressio seu potius emanatio alicuius viuentis, ab aliquo viuente coniuncto, secundum rationem Identitatis in οὐσίᾳ. Hæc in Deo inuenitur, quia in creaturis gignens & genitum differunt, secundum esse, non autem in diuinis.
- Naturalis progressio
  - à non esse ad esse.
  - Viuentis alicuius ab aliquo viuente secundum rationem similitudinis in specie. Hęc est in animatis: Hæc enim vita participant vegetabili, & dicitur Natiuitas, Dominicus de Flandria 2. de anima.

Sequens sumpta est ex disputationibus Ethicis.

Γένεσις Generatio accipitur
- Proprie, seu pro operatione naturæ.
- Improprie, 6. Eth. cap. 4. *pro opere*, cui forma plena introducitur, vel transmutando partes naturæ, vel addendo huic aliqd, vel detrahēdo, *vel pro operatione, aut artis naturam imitantis*: vt, cū dicitur Γένεσις Syllogismi: aut voluntatis: vt cū 3. Eth. ca. 3. Philosopho Γένεσις est rerum ad consequendum suum finem pertinentium molitio, susceptio, effectio, administratio: seu est rei deliberatæ executio. Cui opponitur ἀνάλυσις (resolutio,) quæ est proposito fine instituta de rebus ad finem spectantibus deliberatio. Tempell. de vnica methodo p. 88. Aristotel. ibidem: id est primum in generatione, quod vltimum est in resolutione. Ethica analysis primo finem proponit, deinde cogitat, & perpendit ea, quæ ad finem referuntur. In genesi seu rerum susceptione ad opus primo res per analysin cogitatas obimus, deinde ea obeundo finem consequimur.

(Id in genesi primum est, quod in analysi est postremum. Id est, quod analyseως subsidio inuentu postremo est, id primo per genesin contexitur.)

Tempellus his notat aduersarium, qu ex hoc loco duplicem methodu constituit. Verba Tempelli sunt. E citate igitur illam diuinam animi stri sententiam, & de Methodo du, li. ci vtrum philosophetur Ethicus ille, diligenter expendite. Ego nomine analyseos non Methodum à generalibus, sed fine supposito, hominis politici *deliberationem*, nomine Geneseos non aliquam à specialissimis primo collocandis viam (id est ordinem,) rei deliberatæ *executionem* comehendi & notari contendo.

hac Ethica γένεσι est alia γένεσις Geometrica, vt quæ est in syllogistica (id est in syllogismo occupata, siue ad syllogismum refertur) sicut & analysis; illi opposita. Genesis enim Geometrica in conclusione à generalibus principiis deducenda consumitur: Analysis vero in artificio conclusæ quæstionis retexendo, ad principia explicanda vel euoluenda.

Geometris { Genesis, generalium principiorum lumine conclusorum demonstrat.
Analysis, inuerso ordine factæ conclusionis demonstrationem retexit. }

Generatio, græce γενεά, interdum accipitur pro ætate matura & idonea generandæ proli, quæ fere solet esse 20. annorum, certe minor quatuordecim annis vix vnquam est, seu, vt ait Pererius, aut nunquam est, aut rarissime. Sic Augustinus explicans Psalmum 104. scribit, generationem esse ætatem, qua quis potens est generare alium: hanc autem minimum esse quindecim annorum.

Sæpe etiam ab historicis sumitur pro ætate, quam possunt homines viuendo attingere, quæ definita est à Danide Psalmo 90. septuaginta vel octoginta annis: in libro autem Ecclesiastici extenditur ad centum annos vsque.

Αἰὼν ho- mi is ordi- naria.

Sic accepit Dionysius Halicarnassæus lib. 1. Romanarum antiquitatum, cum scripsit, Medorum imperium stetisse prope quatuor γενεὰς seu generationes, hoc est ad quadringentos annos.

Nonnulli videntur generationem accepisse pro septem annis. Nam Medici dicunt puero incidi venam ante duas generationes, & apud Suidam dicitur Orpheus vixisse nouem vel vndecim generationes.

Apud Eusebium nomen generationis ponitur pro spatio viginti annorum. Scribit enim à rege Inacho vsque ad bellum Troianum transiisse viginti generationes, hoc est annos quadringentos: lib. 10. de præparat. Euangelica cap. vltimo.

Diodorus Siculus lib. 3. capit. 13. Generationem facit triginta annorum, siquidem triginta generationes sexcentis annis definiuit Plutarchus in libro, qui inscribitur, cur oracula defecerunt, & Censorinus in libro de die Natali Romanorum ad eundem modum de generatione loquitur: quomodo videtur intelligendum, quod Homerus dixit, Nestorem vixisse tres ætates, videlicet nonaginta annos.

Pro seculo centenario, hoc est, centum annis videtur Pererio, Generatio-

rationis vox accepta esse lib. Genes. cap.15. Ita' cum dixisset Deus Abrahamo, fore semen eius peregrinum quadringentis annis, mox subiecit: Quarta autem generatione reuertetur in terram hanc, sed Tremell.&Fr.Iun. hîc ordinariam hominis ætatem, quæ fermè annis septuaginta circumscripta est, malunt, eo quod in Ægypto commorati sint annos 210. quibus tres ætates contineantur, post verò anno demum 40. ætate quarta desertum emensi sint, pedemque posuerint in terræ promissæ possessionem. Vide Annotationes in 15. cap. Genes.

GENERATVRIO.

Cupio generare, vt parturio, cupio parere: Sic Scalig. Malè à philosophis pronunciatum, qui naturę propositum dicerent semper marem generaturire, quod ad opus perficiendum cum impediatur, quod esset reliquum, fœminam quasi hostiam succidaneam supponere. Maioris tamen operæ esse marem, quàm fœminam non negamus. In 2. de plantis.

GENITIVVS.

Genitiuus in physicis est, qui habet vim gignendi, formandi, vt spiritus Genitiuus (qui continet in se virtualiter omnium membrorum indiuidui, à quo decidit, proprietates & conditiones) Calor Genitiuus (cui formatiua facultas in est:) semen genitiuum, id est, genitale, vt philosophi etiam loquuntur. Semina sunt genitiua & genitalia, id est, σπερματικῶς in seminib. vis inest earum rerum, quæ ex his progignuntur. Testes etiam dicuntur principium genitiuum, vt partes semen prębentes, & robur ac virilitatem vniuerso corpori largientes.

In Grãmaticis Genitiuũ vnũ esse è casib. qui alias dicitur casus possessorius seu possessionis, notũ est. Appellatus autẽ est à parte notationis, quia Genitiuus interdum etiam notat subiectum totum, speciem, finem, cum dicit Paulus ad Romanos 4. cap. vers. 11. σημεῖον περιτομῆς, signum conuersionis, genitiuus speciei est, id est, notans speciem. Sentẽtia enim est: Accepit circumcisionẽ, vt signum fœderis. Cum dicitur honoris tui causa, hic finis significatur.

GENITVRA est fœtus rudimentum. Genitum septimo die habet, quæ habere debet. Hippoc.

GENIVS.

Genius apud authores profanus est Græcorum δαίμων, & Latinorum spiritus familiaris, cuiusmodi vetustas παρέδρους, id est, assessores, seu consiliarios vocauit.

Putarunt autem Ethnici Genios hominibus simul atq; nati essent, adiũgi, eosq; præsentes esse eis toto vitæ cursu, & animas cum ex corporibus euolassent εἰς ᾅδου, id est, in orcum, seu inferna deferre, ibique pro ratione actæ vitæ in certas sedes, tranquillas, aut suppliciis destinatas collocare. Credebant ex his bonum esse vnum seu beneficum, alterum malum. Bona seu ἀγαθοποιοῦ quicquid prosperè venisset, adscribebant, à malo tristitia, noxiaq; existere & infligi censebant. Bonum procurare quæ ex re nostra essent, ac defendere quem in fidem ac patrocinium suum accepisset, arcere pericula, & aduersari alteri, nempe malo, quantum posset, hortatoremq; esse, & impulsorem ad honesta & salutaria consilia, studia ac actiones. Vnde δαίμονα ἀλεξίκακον, καὶ λύσιον τῶν ἀρᾶς, id est, genium depulsorem & auerruncatorem dirarum vo-

cabant: Malum contra inuertere, elidere, & euertete res bonas, calamitates verò & ærumnas incutere, tum si impenderent maturare, omninoque ad scelera propellere, indeque in periculum adducere, vel in subitum præcipitare exitium. Vnde ἀλιτήριον ἀλάστορα καὶ κυροῦντα τὰς ἀρὰς δαίμονα, id est, noxium, & ratas facientem diras Geniū nuncupabant. Huc spectant Græci versiculi:

Mystagogus seu initiator vita Dæmon.

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γινομένῳ
Ἅπαντός ἐστι μυσταγωγὸς τοῦ βίου.
Suus cuiq; Genius est mortalium
Vitæ vniuersæ rector hic & arbiter.

Lares fuerunt duo Genii, quos opinio erat priuatarum rerum, triuiorum, & vrbis curam agere, vnde & præstites vocabantur.

Magorum aliqui suos Genios, id est, spiritus familiares circumferunt annulis, thecis & crystallis inclusos, vt iactitant, nonnullis verbis, & ritibus conceptis euocant, ita vt ascititiā sese & conspicuā imagine ostendant.

Deinde Genius accipitur pro gratia. Seneca. Nemo vir bonus est sine Genio diuino, id est, gratia diuina. Victurus genium debet habere liber, id est, gratiam & leporem.

Tertiò pro Natura. Nam Genius est ab antiquo Geno, quod est gigno. Dicitur Genius, quod nascatur nobiscum, vt in prima significatione dicitur, quod genitos nos suscipiat, & tueatur. Defraudare suum Genium, est naturæ denegare id quod appetit, cui opponitur, indulgere Genio. Sic dicimus, Genius meus ab hoc abhorret, id est, natura mea.

Terra, aqua, ignis, Sol, Luna dicti sunt Dii Geniales, quod rerum gignendarum vim habere crederentur, quamobrem iis suo natali die quisque sacrum faciebat, quod erat Latinis dare Natalitia.

Quartò, Regionis Genius Scaligero est cœli facies, cui illa terrarum pars subiecta. exerc. 266.

Genius Socratis, deductus est in controuersiam. Quæritur enim de Genio Socratis, quid quisue fuerit, qui solitus est ei agenda, vel non agenda significare, quemadmodum ipse in Theage apud Platonem, & alibi refert.

Quorundam sententia est, fuisse Dæmonem malum. Solet enim Diabolus interdum magnam sanctitatem & pietatem simulare, vt doctis dolis facetisq; fabricis glaucomam hominum oculis obiiciat, & quasi noctem animis eorū effundat, ideoque cum lumine verbi diuini destitutus fuerit hic præstantissimus Philosophus, non ambigendum esse, quin eius sanctitas, quia à verbo Dei aberrat, Diaboli, qui se in Angelum lucis transformat, & adorari in, & à mundo expetit, lusus extiterit.

Erasmi Roterodami de Genio Socratis sententia est, eam esse insitam naturæ vim. Alii denique censent, fuisse bonū Dæmonem, persuasi eius verbis, quæ in eius libris extant: quo etiam non parum facit, quod suggestiones spiritus illius non fuerunt malę: Quæ sententia est εὔλογος. Vide positiones Disputationis eruditæ Ioannis Andreæ F. Tausani Dani, in collegio Philosophorum Marpurgi publicè habitæ, Anno DeVs nobIsCVM.

Cœlestis Genius Scaligero significat Naturam. Nonne quotidiana fœtura cœlestis Genii, quæ natura est, potentiam declarant plantæ, nullis ortæ seminiis exer. 323. Sebastianus Castellio in Versione Bibliorum accipit *pro Angelo, quod aliis displicet.*

A Genio est Genialis, quæ vox 1. significat voluptatium. 2. per synecdoch. nuptialē, vt lectus genialis, dies genialis. Hyems genialis dicitur potius quàm æstas vel ver: eccur vero? Scilicet quia hyberno tempore rustici vt annuis laboribus defuncti genialiter agitant, sicut Maro primo Georg. canit.

Frige-

Frigoribus parte agricola plerunque fruuntur,
Mutuaque inter se læti conuiuia curant,
Inuitat genialis hyems, curasque resoluit,
Ceu pressæ cum iam portum tetigere carinæ,
Puppibus & læti nautæ imposuere coronas.

Et eleganter Angelus Politianus in Rustico:

Postquam acris successit hyems & pendula tectis
Diriguit glacies, larga strue tollitur altè
Collucetque focus, coeunt vicinia simplex,
Vna omnes iuuenesque probi materque seuera
Coniuge cum duro & pueris & virgine grandi
Conuigilantque hilares, & pruna tempora noctis
Decerpunt, molli curas abigente lyeo:
Mutuaque inter se ludunt: tum tibia folle
Lasciuum sonat inflato: tum carmina cantant,
Carmina certatim cantant, tum tenta recusso
Tympana supplodunt baculo & caua cymbala pulsant,
Et læti saltant & tendunt aribus æra,
Et graue conspirat cornu tuba flexilis vnco,
Conclamantque altum vnanimes, tolluntque cachinnos.

Hæc omnia sunt genialia.

GENVS.

Genus aliud est Grammaticum, aliud politicum & historicum, aliud Logicum, & Metaphysicum.

Genus in Grammaticis est nota sexus. Estque certum vel incertum. Certum Masculinum, Fœmininum, Neutrum. Discrimen autem generum constituunt Grammatici per notam pronominis. Sed tunc à posteriori accipiunt cognitionem. Neque enim Cæsar est generis masculini, quia ei præponitur hic, sed cognoscitur ita esse, quia ita præponitur: præponitur autem quia est. Hic ἀρχὴ est cognitionis à posteriori, diceret Schol.

Politicis & historiographis Genus est, vel *Collectio multorum hominum*, inter quos cognatio quædam intercedit, & qui ab vno aliquo originem trahunt, seu Tota familia, ac stirps: Quomodo Genus Heraclidarum & Romanorum dicimus, collectionem illorum omnium, qui originem ducunt ab Hercule, Romulo, significantes: *vel ipsa origo*: idque bifariam: *vel parentum*, ex quibus, *vel patria & loci*, ex & in quo quis oriundus est, ratione habita. Sic dicimus, Dominus Iesus genus habet à Dauide seu Iuda, id est, originem ab illo ducit. Sic Plato genere est Atheniensis, id est, originem ducit ex vrbe Athen. politicum hoc genus ratione multitudinis, quam continet, & principii, vnde illa est, Logico est ἀνάλογον. *Origo habetur ex parentibus vel patria.*

Logicum enim genus est, quod multas species complectitur, & earum est principium.

Vicina significatio Politico & Logico est, cum Genus accipitur pro collectione indiuiduorum vnius speciei: quomodo dicimus Genus humanum, & libr. 5. Metaphys. cap. 28. Aristot. dicit: Genus dicitur generatio continua, (non interrupta) eorum, quorum species eadem.

Philosophicæ & Logicæ acceptiones hæ sunt.

Primò sumitur Genus pro confuso, indistincto, vago: vt in genere hoc cognoscitur, id est, confusè, indistinctè. 2. Pro subiecto cuiusque scientiæ, quod sæpè dicitur Genus subiectum, 1. post. cap. 7.

3. imò

3.imò etiam pro materia physica, & sic dicitur Genus physicum 1. de Generatione & corruptione, cap.6. 4. Ab Aristotele accipitur pro γενικῷ prædicabili seu vniuersali omni, alteri communi, atq; adeò pro specie infima, quę proxima est indiuiduis: vt 2. Metaph. c.2. Cùm dicit vltima genera: γένη ἔσχατα, Genera prima & vltima. Sic etiam vulgò dicuntur esse varia hominũ genera. 5. Sumitur pro toto partib. essential. quod est apud Cicero. 2. de inuentione: vel pro notione, quę repręsentat rem vniuersaliorem, sub qua minus vniuersalis continetur, seu cui species subiacent. Estq; ἀνάλογον materiæ.

Genus in Logica aut est proprium, aut impropriè dictum: aut verè, aut quasi. Propriè dictum est συνώνυμον, quod omnibus partibus subiectis, ex æquo conuenit. De hoc intelligitur hoc Arnobii, lib.7. disput. aduersus gentes. Quod vnum genere est, nõ potest suis esse in partibus minus aut plus, qualitatis propriæ vniformitate seruata.

Impropriè dictum Genus est, quod speciebus suis communicatur æqualiter. Alii dicunt, sic: Genus est perfectum vel imperfectum, re eodem recidente. Perfectum seu τέλειον, quod à specieb. suis ęqualiter participatur. Itaq; totum id, quod est in hoc genere, communicatur ita, vt nihil de genere dici possit, quin idem de quauis dici specie sit necesse, & hoc genus habet naturam omninò distinctam ab omnib. suis speciebus. Alii vocant Genus vniuocum, seu synonymum. Imperfectũ est, quod specierum alteri magis, alteri minus communicatur. Huc pertinet genus Analogum, quod si non placet Genus vocare, voces sanè COMMVNE ANALOGVM. Itaque Genus imperfectum 1. vni speciei soli communicatur ἀμέσως καὶ πρώτως, id est, immediatè, propriè, per se: alteri verò ἐμμέσως, καὶ δευτέρως, id est, mediatè & secundariò, in χέσει seu ordine ad primariam speciẽ. 2. Nec obtinet naturam quandam omninò distinctam à suis specieb. Hoc genus etiam aliquando vocatur Genus quodammodo, & secundum quid, & καθ' ὁμοιότητα, non absolutè. PRIMARIAM speciem huius generis Scholastici vocant Significatum famosius, & PRINCIPALE ANALOGATVM (analogo generi subiectũ) vt: principali analogato (id est, primaria specie) delarato, facilior est cognitio generis analogi. Primaria species est, cui huius generis debetur ἐξοχὴ, id est, prærogatiua. Huc pertinet hæc quoque generis significatio, qua ponitur pro gradu, seu ordine vel modo: vt, quatuor sunt genera viuentium. Quædam enim vegetantur, quædam sentiunt; quædam loco mouentur; quædam intelligunt. Intelliguntur hic progressiones, diuersi gradus, siue ordines viuentinm, siue vera sint genera, siue non vera. Hæc significatio est etiam Iurisconsultorum.

VSVS DISTINCTIONVM ostenditur.

1. In Demonstratione mediũ & affectio sunt sumenda ex eodem genere, id est, ex eadem subiecta materia. Sic enim ὁμογενῆ, id est, eiusdem generis & eiusdem naturæ esse dicuntur & essentialiter connexa, seu inter se essentialiter colligata. *Quæ dicantur Homogenea?*
2. Corruptibile & incorruptibile differantne genere, quæritur, nec ne? Respondent, differre genere subiecto. At idem esse genere prædicabili, genere sumpto pro eo, quod refertur ad species.
3. Colores & sapores, quæritur, an diuersa sint genere? Resp. Sunt idẽ genere prędicabili, Qualitate. At sunt diuersa genere subiecto, quia eorũ subiecta, neq; in sese, neq; in aliquod tertium genus subiectum resolui possunt. Subiectum enim colorum est superficies: subiectum autem saporum est humor.

4. An

4. An proprie dictum sit à Paulo Apostolo, Actorum 17. ex Arati phænomenis Dei genus sumus? Respon. Fonseca improprie dictum esse, cuiusmodi etiam fuerit, si diceretur, Deum esse genus nostrum, cum Deus non sit nostræ speciei. Vide eum in c.27. libr.5.1. philosoph. explicatione. Sententia autem est, cum dicitur, Dei genus sumus à Deo, vt prima causa & patre, conditi sumus ad eius imaginem. Progenies Dei sumus; habet vna versio: Ex Deo est nostra cognatio: habet alia versio: Ex vna cognatione seu origine sumus, habet interpres.

5. Istud generaliter verum, quod ait Scaliger lib. 5. de causis lat. linguæ. Omnis species totam generis naturam continet. Respon. est de genere perfecto & accurato intellectum. Διαθέσεις etiam verborum (vt cum dicitur διάθεσις actiu. διάθεσις pass.) dicuntur à veteribus Grammaticis genera vt actiuum, (significās actionem) Passiuum, Neutrum, Deponēs. Quidam maluerunt significationem appellare. Sed significatio omnium dictionum forma est: vt ait Scalig lib 5. de causis l.l.c.110.

6. Quæritur an fieri & generari seu gigni sint perfecta genera? Respondeo Negate, primo enim significatu pertinēt ad substantias. Generatio enim primo dicitur de substantia: secundo loco de accidentibus; dico enim, fit pater, fit albus.

7. Arist. dicit 3. & 4.1. Phil. Ens & vnum esse maxime vniuersalia. & 3. Physic. tot esse motus species, quot Entis species sunt. At idem quoque scribit 4.1. ph. cap.2. text.6. & Ethic.1. cap.6. Ens, vnum bonum non esse vniuersalia. Quomodo hæc conciliantur? Respondent interpretes, non laborare hæc intestina discordia inter se: Aristotelē enim priorib. locis vniuersale & genus tā late sumere vt Analoga, præsertim propria propositione (quæ veris vniuersalibus sunt similia) etiam cōplectatur: vt sunt Ens principiū, causa, elemētum, natura, motus & similia, quæ ad naturam veram vniuersalium propius accedunt. Posterioribus vero ita pressisse, vt sola vniuoca comprehendat, quę simpliciter absoluteque eiusdem rationis sunt; (non quodammodo, vt analoga.)

8. Naues, Resp. & similia Entia per accidens, in quibus aliquis per se ordo cernitur, sunt ne vera genera? Resp. Etsi nonnulli negent: ego tamen affirmo, ex eo, quod rationes eorum æque participētur ab ijs, de quibus dicuntur, vt ratio nauis ab hac & ab illa. Videsis cōmentatores in Ethic. & politica Arist. qui in his Rempublicam facit Genus multarū specierum. Dicere quoq; sic posse videor nauis, Respu. Ecclesia nō sunt genera exquisita, sed Logica vt loquitur in organ. Claud. Alb. suum cuique hic liberum sit iudicium.

Quomodo interpretanda hæc Iuliani Iurisc. l. seruus. pro Emp. Genere quodā venditio inter seruum & dominū contracta est? Resp. Modo quodā. Cuiacius. Quomodo hæc Pauli, si is, qui primus cessit vel defunctus sit, vel alio genere partem suam alienauerit? Resp. Alio modo. Quomodo hoc Arnobij l. 3. disp. Quid ergo, inquiet aliquis, non audit Deus: non loquitur, non ante se res positas videt? nō intuetur? Suo forsitan genere, nō nostro. Resp. suo modo ac more, non nostro. Vide 2. parerg. Scip. Gētilis c.15. Cur dicitur, quatuor sunt causarum genera? Quia causa nō est vniuocū genus, sed commune analogum, vt loquitur & sentit Zabarella, q̄ nō habet proprie dictas species, sed tantū secundū similitudinē (etsi Arist. l.2. phys. tex.3. dicat: causę igitur tales & tot sunt specie) idcirco solet dici: Quatuor sūt genera causarum, id est, nōmē causæ distinguitur in 4. genera. Sic Prædicamenta, substantia & accidens non

sunt propriè species entis, sed sunt genera entis, id est, sunt genera in quæ diuiditur nomen entis. Ens diuiditur in genera, non quidem entis, sed rerum ipsis subiectarū. Zab. 2. phys. ad tex. 31.

Quomodo diuersis conuitijs tribuatur vox Genus, cum diuiditur cōuitium?

Conuitiorum à Græcis constituuntur quatuor genera. Hic genera pro specie bus ponuntur. ψόγος, cum oratione longa & apertè crimina narrantur, lat. vituperium.

διαβολὴ, calumnia, cum clam.

λοιδορία, cum breui & apertè exprobrātur & obijciūtur; vt oblitus ne es, quia salsamēta vēdebas σκῶμμα, (dicteriū) cum breui, sed tacita, seu obliqua, vt meminimus, quando brachio te emungebas. Macrob. li. 7. Saturnal. c. 3.

An TRIA sunt animæ genera? Platoni tria sunt γένη τῆς ψυχῆς, id est, species seu εἴδη. Et Arist. mentem seu νοῦν ψυχῆς γένος (id est, animæ genus, hoc est animæ speciem) ἕτερον (id est, diuersum à vegetante & sentiente) & χωριστὸν separabile, & θύραθεν ἐπεισιέναι (foris intrare) dicit.

Explicatio.

Plato docet non contemnendis argumētis, tres esse οὐσίας seu essentias distinctas: animam λογικὴν, seu λογιστικὴν rationalē, immortalem, & animas duas brutas, ἐπιθυμητικὴν concupiscentem & θυμοειδῆ, mortales & caducas.

Alij docent ἐπιθυμητικὴν irascibilem, & θυμοειδῆ esse vnius animæ, nempe Intelligentis, seu Spiritus separabilis à copore, diuersas δυνάμεις seu potētias. Galenus ἐπιθυμητικὴν & θυμοειδῆς sentit esse crasin (seu temperationem) epatis & cordis: & animam intelligentem, seu mentem esse crasin cerebri, quod posterius falsum est, & à doctrina Ecclesiæ alienum prorsus: etsi interim hoc verissimum statuo, naturam illam expertem corporis mentem dico, cerebri temperamento &

Tres in homine animæ.

spiritu ad actiones suas dum est in corpore, vti, cum experientia doceat, si spiritus & κρᾶσις cerebri turbatur, rationem & intelligentiam impediri: & certissimus CANON sit: Organis affectis anima actiones suas organicas in corpore exercere nequit. Sed hæc ἐκ παραδρομῆς.

Genere, vt Cicero loquitur in officijs & genere suo (vt alij) idem sunt, quod per se. Opponitur ei per accidens: vt alia peccata sunt genere suo (id est per se) peccata, alia per accidens. Bona opera genere, idest natura sua & per se non sunt noxia ad salutem.

GEODESIA.

Geodesia significat vel ipsam terræ dimensionem vel rationem dimetiendi, quæ γεωδαιτικὴ est.

Geographia terræ cognitæ descriptionem, quæ consistit in Chorographia, & Topographia.

Chorographia est regionis vel prouinciæ alicuius descriptio.

Topographia est peculiaris alicuius loci pictura. Topothesia poetica est: (est enim ficti loci descriptio.)

Geometria vero significat artē dimetiendi quiduis: alias μετρικὴν (sc. ἐπιστήμην.)

Ramus Geodesiam facit partem Geometriæ, vt sit illa huius quædā praxis. Sed veteres Geodesiam cum Musica & Optica ad Mathematicas scientias retulerunt eas, quæ circa res sensiles versentur, & si fateantur Geodesiam ex Geometria promanare.

Secant Geometriam in duas partes: in Geometriam propriè sic dictam, quæ continet planorum doctrinam, ac potest dici Epipedometria. Et Stereometriam, quæ tractat solida corpora.

Geodesiæ partes sunt tres. 1. Euthymetrica, quę docet solius longitudinis mensurationem. 2. Eubadometrica, quæ docet metiri longitudinem & latitudinem. 3. Stereometria, quæ latitudinem & profunditatē seu altitudinem.

GER-

GERMANVS.

Germana Theoremata vel media in doctrina demonstratiua dicuntur propria & homogenea, non externa & aliena.

Medici morbos cognatos inter se germanos nonnunquam dicunt.

In politicis Germanitas (à germine) est in specie fraterni sanguinis coniunctio, Bruderschafft / quasi ex eodem germine. In genere sanguinis communio, consanguinitas. Hinc potissimum existit Necessitudo. Hæc significatio magis propria est, prior illa est translata.

GERMANISMVS.

Germanismus est idiotismus Teutonic*, seu formula loquendi Germanorum.

Formæ loquendi Latinorum & Germanorum valde quam multæ eædem sunt; vt non potui diutius me tenere (Ich hab mich nicht länger halten können) quin aliquod obseruantiæ signum ad te mitterem. Aldus Manut. de liga Romanorum ad iminat. Cic. Ad suum peruenire, zu dem seinen kommen. Cicer. in epist. famil. lib. 13. ep. 16. Commendationem obserua nimb die Commendation in acht / id est, fac quæ peto in commendatione. Cic. libr. 13. epist. fam. ep. 27. Proficisci cogito, id est, constitui. Ich gedenck da hinauß. Faciles aditus habere ad aliquem. Cic. in epist.

Habe bonum animum. Plautus. Res literaria nunc stat in summo, mit den künsten ists auffs höchste / oder sehr hoch kommen. Scaliger in oratione de verbo INEPTI.

In se recipere (id est, promittere cum periculo præstandi damnum) ἐφ' ἑαυτῷ δέχεσθαι, auff sich nehmen.

In oculis diligens seruus (sic Ciceroniani loquuntur) Germanis ein Augendiener. Græcis ὀφθαλμοδοῦλος: gnauus in Domini vel aliorū præsentia, at ignauus, remotis arbitris.

GLANS.
Balanus.

Glans 1. est Quercus nux, vel fagi, vel ilicis vel æsculi vel roboris. Hinc glans fagina Buchecker.

2. Glandis nomine omnes arborum fructus esculenti dicti sunt olim. Ioan. Lang.

3. In anatomica doctrina alia significatio est huius vocis. Ad penis scilicet extremitatem est glans mollis & carnosa in acutum vergens, quam tegit rugosa cutis, quæ dicitur præputiū glandi alligatum vinculo, quod frenum dicitur.

De myrobalana seu glande vnguentaria vide medicos. Ioan. Langium in epist. med. lib. 1.

Glandulæ sunt carunculæ, spongiosæ, friabiles, venarum fulcra. Hippoc. in princip. lib. 1.

Glans pituitaria spongiæ instar, pituitam ebibit, ac per os cribriforme paulatim in palatum instillat.

Glans plumbea est, globulus qui mittitur ex Bombarda.

Glandium est in apro, in qua sunt glandulæ. Plinius & Plaut.

GLORIA.

1. Gloria Alberto Magno est clara cum laude (virtutis causa) notitia in topic. Gloria est illustris & peruagata recte factorum & magnorum vel in suos ciues, vel in Rempublicam, vel in omne genus hominum meritorū fama. Boetius de definit. Gloria est consentiens laus bonorum. Quintilianus. Gloria est iudicium hominum bene de hominibus opinantium Augustinus. Hominum intellige prudentium, & qui nos bene cognorint. Petrus Martyr in 1. Ethi. Arist. Plus igitur significat quam honos, id quod patet ex distinctione verb. honore afficere & glorificare, quæ paulo post sequetur.

2. Interdum tamen Honor & Gloria vsurpatur pro eodem. 3. Nonnunquam communius accipitur Gloria, vt etiam laudi non prouenienti à sano iudicio attribuatur.

Itaque Gloria vel iuste habetur, vel iniuste. Si iuste, tum officijs, tum existimantium æquitate comparata est: si iniuste, ex honorantium iniustitia comparata est. Plotinus En. 2. libr. 3. cap. 1.

Est debita seu merita, vel indebita. (Plat. ad Dionys. Gloriam debitam consequi iustum est æquos viros,) sicut honos est vel solidus & constans, vel adumbratus, infirmus, vitreus seu leuis, vt qui existat tantum ex rumore populari.

Scholastici D. distinguunt inter Gloriam huius vitæ & Gloriam alterius vitæ, vt inter vitam gratiæ & gloriæ. Gloria præsentis vitæ est, qua Deus afficit homines iustos. Gloria futuræ vitæ est, quæ in clara Dei visione consistit. Sic glorificatio est consecutio vitæ æternæ, seu intuitiuæ Dei cognitionis ac visionis.

Quid Gloria Lumen. Scholastici etiam Doct. in Theologia lumen Gloriæ vocant lumen altioris ordinis quam sit lumen fidei. Lumẽ gloriæ cis est donum seu auxilium supernaturale ad visionem Dei beatificam.

Honorare est exhibere reuerentiam in testimonium.

Glorificare est laudes honorati longe lateq; quasi ebuccinare. Scholastici non nunquam pro hoc vsurpant Magnificare. Laudare est honoratum alijs cõmendare.

Gloriosus μἰγος est seu situm in confinio virtutis & vitij. Nam Aristoteles ait 4. Eth. c. 3. Gloriose se se gerere inter eos qui in dignitate præclara fortuna vtãtur, nõ est à generoso animo alienum, inter humiles vero inuidiosum: & idem Magnorum moralium libr. 1. c. 30. ait Gloriosus est, qui plura quã adsint sibi arrogat aut scire se fingit quæ non nouerit, & ad Nic. Eth. cap. 13. lib. 4. Gloriosus seu arrogans res sibi gloriosas videtur vendicare solere, quæ non insunt, quæque sunt ijs, quæ insunt, maiores. Græce ἀλάζων ostentator iactabundus & fastuosus (Fastuosus dicunt poetę, non autem oratores, quod ἐν παραδρομῇ, id est in transcursu notatur.)

GRADVS.

Rerum quarundam est gradualis intensio vel remissio, vt actuũ & habituum.

Gradus rerum sunt differentiæ accidentales, quibus res distinguũtur in prius & posterius, in intensum & remissum, perfectum & imperfectum.

Spectatur igitur in ijs ordo vel intensio, & remissio magis & minus.

Graduum latitudo est, quæ numero definitur, vt 8. inclusiue.

Certus eorũ terminus videatur apud Fonsec. in physs. pag. 400. & 403.

Latitudo gradualis { Maior. / Minor.

Gradus { Imperfectus. / Perfectus.

Gradus { Inferior / Summus.

Vt qualitates aduersæ simul sunt in gradu imperfectio.

In Phy-

In Physicis & Medic. gradus constituuntur temperamentorum in plantis & hominibus: gradus putredinis in pestilentibus ceterisque putridis febribus non idem. Fernelius Graduum partes tres constituit, initium, medium & finem.

In Arithmeticis Gradus est locus, vnde notæ valor æstimatur, primus est simpli, sequentes multipli, vt secundus decupli, Tertius centupli.

Graduum comprehensio dicitur periodus.
Simpli) id est, in quo nota valet idem, quod per se.

Gradus in politicis est, modo cōditio superior, media vel inferior personæ; modo est determinata propinquitas personæ ad personam secundum consanguinitatem (quæ est vinculum personarum ab eadem persona, tanquam stipite, carnali propagatione descendentium) vt in linea recta tot sunt gradus, quot sunt personæ, vna dempta. Tot enim sunt gradus, quot propagationes. Sed tot sunt ꝑpagationes, quot sunt personæ, vna excepta. Oportet enim vnam ponere, quæ non sit propagata. Hic est tanquam Epoche. Et efficacior est gradus in linea recta descēdēte quā transuersali, quia plus coniungitur proles parenti, quā frater fratri.

Quid consanguinitas.

Epocha in arbore consang.

GRAMMATICVS.

Grammatice agere accipitur dupliciter, vel proprie vel improprie. Proprie & Grammatice scribit, aut loquitur, qui ex arte id ipsum recte præstat. Improprie, qui non ex arte, sed vel casu vel alio suggerente grammatice loquitur.

Ergo qui Grammaticorum munere funguntur, Grammatici absolute nō sunt dicendi, sed ii tantum qui ex habitu seu arte id præstant. Arist. 2. Eth. cap. 3. sic qui iuste agit non illico iustus est, id est, non illico ex perfecto iustitiæ habitu agit.

GRATIA.

Gratia primo significat animi grati memoriam. 2. beneuolentiam & beneficium: sic dict. quod gratis detur. Gratia tua id est beneficio tuo. Gratia vnionis, id est beneficio vnionis. Huic significationi vicinum est cum dicitur, oratio caret omni gratia, id est, ornatu & iucunditate seu venustate. 4. Ablatiuus Gratia postpositus significat propter, vt tua gratia huc veni, non gratia tua, sic tua causa id est propter te, non causa tua. Vnionis hypostaticæ gratia, id est propter vnionem hypostaticam, non aūt gratia vnionis. Decipiendi gratia id est, causa, nō autem gratia decipiendi. Metri gratia, nō gratia metri. Sic donatio mortis causa. Quinto accipitur pro remissione. Vulgus canonicorū vocat dispensationem: vt gratiam canonis, gratiā legis facere. **Dispensieren mit einem**, soluere aliquem lege. Gratiā facere edicti apud Suetonium in Domitiano. Gratiam facere decreti in l. 1. §. si quis vltro ff. de quæstion. Gratiam iurisiurādi facere. **Den Eydt nachlassen**/ soluere necessitate iurisiurandi, soluere religione iurisiurandi, eleganter l. 6. & 52. 4t. ff. de iureiurando. Sic dicimus gratiam facere peccati, id est, veniam dare. In hac significatione etiam accipit Scaliger.

Gratia { Bona, vt bona cum gratia eum dimittamus.
Mala. Mala cum gratia, **mit Vngunst/ mit Vnwillen**.

Obseruatio.

Philosophi & Logici loquuntur licenter, sicut & Medici & Iuriscōsulti ac Theologi cum dicunt, Donatio causa mortis, Gratia, cuius, Gratia nostri, Causa nostri causa peccatorum mortuus est Christus. Non sic Cicero.

Gratia significans genitiuum vel ablatiuum præponit.

Mere gratis dictum est, phrasis est Scholasticorum, pro qua tamen dices: Nihil prorsus virium seu momenti ha-

bet est dictum sine ratione, sine causa & authoritate.

GRAVE.

Graue proprie dictum opponitur leui: Estq; quod deorsum fertur. Eius motus ad Medium dicitur. Estque aliud Graue magis, aliud minus, & Grauissimum est quod omnib. substat. Trāsfertur ad mores, vt cum dicitur ab Aristotelicis grauitas esse magnanimi propria, & ad sonos, ac odores, vt cum dicitur graueolens & tonus grauis. Interdum idem est quod molestum, austerum, difficile. Iratum grauis est res habuisse Deum (patrē.) Ad propriam significationē accedit Graue pro grauido, prægnante, quod vicinum ei fœtum. Sunt, qui asserant Graues oues esse Græcis ἔγκυοι, oues prægnantes, id est, quæ gestant fœtum in vtero, quia ingrauesco apud Lucretiū est in vtero gestare incipio; fœtas esse quæ iam pepererunt, quæ partu sunt leuatæ. Hinc veteres Bos fœtauit, Die Kuh hat gekalbet. Hæc sententia confirmatur exemplis poetarum Virg. 1. Æneid. Marte grauis geminam partu dabit Ilia prolem. & inde equo Durateo, Armatum peditē grauis attulit aluo. Eclog. 1. Non insueta graues tentabunt pabula fœtas; Nec mala vicum pecoris contagia lædant: etsi vulgata lectio fœtas graues cōiungit sic: Non insueta graues tentabunt pabula fœtas, vt sententia sit, Insueta pabulū nō tentabunt oues fœcundas, quę grauidæ sunt. Virg. 6. Æneid. Fecerat & viridi fœtum Mauortis in antro. Procubuisse Lupam geminos huic vbera natos. Lucan. lib. 6. loquens de equabus, quæ edito partu à fronte auellunt caruncalam filiorum: Aut cum turgentia succo Frontis amaturę subducunt pignora fœtæ. Verū hoc discrimē nō est perpetuū. Nā interdū fœtę dicitur, de illis q̄ habēt fœtū in vtero i. accipitur pro grauidis seu prægnātib. Nā Virg. 1. Ænei. dixit loca fœta austris. & 2 Machina (equi Troiani) fœta armis, i. plena & grauis. Et quidā è Scholasticis D. vt Episc. Roffensis, dixerūt, Fides bonis operib fœta, pro fide, quę bona opera vel peperit, vel paritura est. Der mit guten Wercken gleichsam Schwanger gehet, quæ actuosa est. Vide I. Lud. de la cerda & Fl. Illyricū in clauo scripturę. Grauitas 1. proprie est qualitas actus primus, propēsio ad inferū locū. 2. improprie Grauitas & leuitas sumitur pro formis elemētorū. 3. Grauitas accipitur pro grauitatione actu secūdo, h. e. pro excessu virtutis motricis supra resistētiā medii, vnde fit descēsus & pressio substātis corporis resistētis. Ita accipitur cū dicitur, Graue in suo loco non est graue i. nō grauitat hoc est nō prēmit deorsū Quarto in Ethic. σεμνότητα seu seueritatem significat ἠθικὴν seu moralē. (Hinc vir pietate grauis) vel austeritatem. μέσον. n. est. Quinto difficultatē & molestiā, vt grauitas huius cœli, loci, morbi sentētiarū & verborū grauitas. Cic. est eorū pon.^d^o grauidatū est idē q grauidū factū vel ꝓprie vel trāslate, à Cic. terra dicitur grauidata, seminib. omnia parere & ex se fūdere.

An graue seu grauidū & fœtum differant significatione.

Grauedo aliud est quam grauitas: est enim Coryza, quæ parum differt teste Cornelio Celso à destillatione capitis. Fernel. etiā quādā grauedinē anhelosam dicit li. 2. de abditis rerū causis pa. 214.

GRIPHVS.

Griphus græcū est. 1. rete vel sagena.
2. Est sermo intricatus seu ęnigma vel insolubile, quę olim in conuiuiis proponebantur teste Agellio. Hinc γριφώδης. intricatum & logogriphus.

Gryphus vero est animal monstrosum. quadrupes, pennatum, omni ex parte Leo, alias & superiore corporis figura aquilis simile, equis infestum Ideo Virg. dixit iungātur iā Gryphes equis.

GYRATIVA.

Gyratiua linea dicitur à gyro, quæ vox signifi-

significat circulū, vel ambitū. Dicitur alias ἕλιξ ἑλικοειδής, Latine spira, & est linea, quæ incipit alio puncto & in aliud desinit, siue in plano describatur siue animo cōcipiatur, siue in aliquo corpore longo, vt sunt columnæ, pali & arbores, quib. ita circūuoluūtur seu circūdātur hederæ; quæ nomen inde sumit etiam apud Græcos Vitus Amerb. li. 3. Philos. naturalis. De tali linea quæritur, an sit infinita, quod ad partes proportionales attinet. Respōdēdum autē esse videtur, Esse gyratiuā lineā infinitā potentia, seu secūdū cōsiderationē Mathematicā, nō actu seu secūdā existētiā naturalē. Vide vocē REPLICATIO. Quorum enim attinet me hic plura addere, cū tota res definito sit veluti defatigatio humani ingenii, & in multis qddā inexplicabile. Primitiuū Gyrus est ꝑ ambitu seu orbe siue magnus ille sit, siue exiguus.
Per Metaphoram pulchram Gyrus etiā Rationes quasi cācellis & septis tribuitur. Sic Ethici, Effrenatos homines in gyrū doctrinæ, affectus in gyrū rationis duci debere, dicūt & docent.
Theophrasto Gyrus etiam scrobs est.

L I T E R A
H.
H A B I T V S.

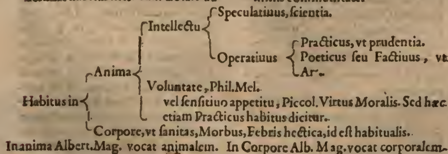
Habitu *primum* sumitur Categorice pro Qualitatis prima specie, id est, pro qualitate, qua quis habilis est ad operationes, quas per naturam solam edere facile & constanter nequit. Alias Dispositio, elaboratio.

Secundo latissime Topice pro omni forma accidētali, quæ quocūq; modo subiectū facit habile, (Scholastici dicunt habilitat) & ita opponitur priuationi.

Tertio pro quauis potentia in genere, vnde aliquis aptus dicitur & idoneus; & quidem tria genera qualitatis, nempe primum, secundum, tertium; præsertimq; primum & tertium communi nomine habitus interdum notari auctor est Claudius Albert. Triuncur. in Orat. de Pace.

Quarto vsurpatur pro corporis constitutione. Hæc significatio Medicis frequens est.

Quinto pro vestitu seu habitudine corporis ad ambiens ipsum. Hic Habitus Auerroi est vel naturalis, vt cortex arboris; vel artificialis, vt indumentum. Hęc significatio intelligatur hoc Alb. M. Habitus est corporum, & eorum, quæ circa corpus sunt, adiacentia, secundum quam alia dicuntur habere, alia haberi. Sic accipit Aristot. l. Categor. cap. 9. Atque hæc de Nominis communitate.

In anima Albert. Mag. vocat animalem. In Corpore Alb. Mag. vocat corporalem.

Hypolepſes, id eſt, apprehẽſiones rerum in intellectu ſunt certæ vel incertæ. Itaq Habitus intellectus eſt

- Certo apprehenſorum, ſeu quo certius quid cognoſcimus
  - Simplex
    - Νοητικός. Hoc cognoſcimus certius verum ἀμέσως. Ac dicitur νοῦς, id eſt, intellectus ſeu notitia principiorum ſcientiæ & demonſtrationis.
    - Διανοητικός Hoc cognoſcimus per medium
      - Neceſſarium.
      - Cōtingens ſeu probabile. Eo cognoſcimus
        - πρακτὰ agenda. Horum notitia Prudentia.
        - ποιητά, efficienda. Horũ notitia Ars.
  - Compoſitus ex intellectu principiorũ & notitia concluſionum, *Sapientia*.
- Incerto apprehenſorum ſeu cognitorum, *Opinio, coniectura, præſumptio*.

Explicatio.

Habitus ſimplex νοητικὸς eſt qui intelligit res ſimplici nudaq; apprehenſione, id eſt, ſine medio ſeu diſcurſu & demonſtratione. Principia enim ſunt ἀναπόδεικτα, etſi epagoge (id eſt inductione in particularibus) examinantur & oſtenduntur. Hic Habitus verſatur circa neceſſaria.

Διανοητικὸς eſt, qui res intelligit cum diſcurſu & ratiocinatione. Res inquam vel Neceſſarias, τὰ ἀναγκαῖα vel contingentes (τὰ ἐνδεχόμενα, quæ contingit ἀ aliter etiam habere.) Cum neceſſarias, dicitur ſcientia (ἡ τῶν ἐπιστητῶν.) Cum contingentes, dicitur vel Ars, ἡ τῶν ποιητῶν, vel Prudentia, ἡ τῶν πρακτῶν.

ἀ ἄλλως ἔχειν.

Intelligentia eſt habitus intellectus, quo principia cognoſcimus. Principia ſunt primæ propoſitiones neceſſariæ & immotæ, ſeu axiomata ἀναπόδεικτα, id eſt, quibus per ſe fidem habemus. Horum notitia eſt veriſſima & certiſſima, quia demonſtrationes ſuam veritatem & certitudinem habent à principiis; propter quod autem vnumquodque tale eſt, illud magis tale eſt. Etſi principia declarentur ſenſu, inductione, experientia, vt vniuerſalia ſingularibus.

Complex. Aſſump. Prop.

Scientia eſt habitus intellectus apodicticus (qui comparatur per Demonſtrationem) quo percipimus neceſſarias concluſiones è neceſſariis propoſitionibus. Itaq; ſcire eſt aliquid definite de monſtratiueque intelligere, & cauſas noſſe proprias. Et Demonſtratio Inſtrumentum Scientificum dicitur. Comparatur autem ſcientia primum quidem προγινωσκομένοις, id eſt, anteceptis animo informationibus (vt enim diſcens comparet ſibi doctrinam neceſſe eſt eum afferre aliquam πρόγνωσιν, id eſt, incoatam cognitionem eius

cius, quod vult discere, quo intelligat quid à docēte dicatur) Deinde & proxime syllogismo Apodictico.

Conditio sine qua non scientiæ sunt sensus & sensilia. Etsi enim αἰσθητὰ non possint scientia cōprehendi, tamē scientia extruitur è sensu perceptis singularib. verissimusq; est Sorites, sublato seu deficiēte sensu, tollitur seu deficit cognitio sensiliū; His demptis deficit Inductio; Inductione deficiente tollitur vniuersale; sublato vniuersali tollitur Demōstratio; Dēpta Demonstratione cessat omnis Scientia. Ergo sublato sensu cessat seu nulla est scientia.

Scientia est ἀμετάπτωτος & rei & animi, qui non patitur sibi persuaderi aliud ratione.

Ars est Habitus cum recta ratione ποιητικὸς (Factiuus.)

Prudentia est habitus cum recta ratione πρακτικὸς (Actiuus.) Hæc semper cōiuncta est cum virtute Ethica.

Habitus cōpositus ex Intelligētia Principiorū & sciētia, dicitur sapientia. Hoc respectu Principiorum. Intelligentia respectu conclusionum ex illis factarum scientia dici potest.

Habitus incerto apprehensorum dicitur Δόξα opinio (& interdum generis nomine ὑπόληψις) quæ modo est ἠρεμαῖα (quieta, infirma, imbecilla) modo ἰσχυρὰ (firma) Talis erat opinatio Heraclit. Omnia tātū opinione constare nullius rei esse scientiā. Nam huic opinioni tanta pertinacia adhærebat, vt nullis rationibus ab ea posset auelli.

Scholastici D. in Disput. de Angelico Intell. distinguunt inter habitum DIVINÆ VISIONIS specierum concretarum; & specierum à singularibus nostratibus acceptarum & impressarum.

Angelorū Intellectio est melior is nota, quam hominum. Quod Angeli cognoscant potiore modo & maiore perspicacia, quam nos, certum est. Purior simpliciorq; eorū cognitio est, quam nostra. Quomodo aūt speciatim cognoscāt, dubiū & ἀμφίδοξον est. Thomæ Aquinati. Angeli intelligunt & cognoscūt singularia nostratia per habitū specierū ipsis concreatarū. Alijs Angeli intelligunt habitu specierum à singularib. nostratibus acceptarū & impressarum. Sic Scaligero Angeli neque accipiunt à singularibus, id est, neq; cognoscunt hæc singularia per species hinc acceptas impressasque, nec cognoscūt à se, sed à speculo superiore, in quo sunt omnia, seu habitu diuinæ visionis, quæ eis est perpetua, in qua eis omnia sunt præsentia, quæ Deus vult ab illis cognosci.

HABITVATVS

Barbarum.

Habituata materia est materia affecta & præparata congruis qualitatibus (aliter, disposita & bene disposita, interdum etiam subacta) De talis materiæ sinu forma educi à multis Physicis dicitur. Dicitur & pro eo certo modo se habens. Anima humana non perficit corpus quocunque modo se habens, id est, quocunq; modo affectū seu dispositum. Si enim corpus hominis ita densum esset vt aurum, nō esset perfectibile ab anima, ait Scotus.

Habere.

Habere præter vulgatam significationē qua dicitur aliquis habere scientiam, significat continere, & quod amplius est, regere. 5. Met. & Plato in Cratyl. Forma cum habet materiā, tum continet vt sit vnum, & prǽterea etiam regit. Substantia accidentia habet & cōtinet.

Iohann. Grammat. de Generat. animal. l. 1. c. 1. Forma & finis in naturalibus idem habet id est, forma rei est finis actionis efficientis.

Habentes sunt diuites & beati, Græcismus est, ἔχειν esse diuitem, ἔχοντες habentes, id est, diuites & beati, τὸ ἔχειν, Habentia, diuitiæ.

Kkkk

Cassius, Hemina, Habentia animos eorum inflauerat, id est, diuitiæ.

Habuit mulierem modesta phrasis est latinorum veterum, qua innuitur aliquid impudicum. Tales & eiusdē sensus sūt hę: Fuit cū muliere, cōsueuit cū illa, i. cōcubuit, vitiauit, violauit. Græci etiā modesti sūt, cū dicūt φοιτᾶν, συνεῖναι, συγγίνεσθαι, συνουσιάζειν.

HÆCCEITAS.

Barbari vt Perseitas à per se, sic & Hæcceitas, dicunt ab Hæc pro differentia indiuiduante. Sic Ipseitas Paul. Scalig. ab ipse. Ipseitas, vniuscuiusque rei maxime ipsa est, cum in ipsa ita sint omnia, vt in ipsa omnia sint ipsa. Th. 165. è conclusionibus de mundo intellectuali. *Ipseitas igitur DEI maxime ipsa est, quia in ipsa omnia attributa essentialia sunt ita, vt in ipsa sint omnia.*

Zuinger. in schol. in l. 1. c. 1. Ethic. Aristo. Scotus Eccecitatem appellauit eam essentiam, quæ est indiuiduorum propria, cuius merito *Ecce ipsum* de omnibus dici potest. Manibus Tullii illæsis nomina fingere sibi fas esse putant Scholastici. Idem statuit inprimisq; sumit sibi in Medica arte Thomas Iordanus. Dicit enim: Alterans vis ossiconda (pro ossium conditrix) cartilagicrea (id est, procreatrix cartilaginis) neruifica, in Respons. ad Laurent. Ioubertum Med. Montisp. Zabarella interdum hic quoq; αὐθέκαστος, seu suus est.

HIRCVS.

Hircus proprie animal est, de quo Physic. Improprie habitus, qui in homine ab alis expirat, caper & hircus dicitur. Horatius Epod. 12. Aut grauis hirsutis cubet hircus in alis. Catull. in Rufum: Tibi fertur valle sub alarum trux habitare caper. Hircus etiā seu τράγος improprie pro libidine accipitur vel homine salace. Plautus Casin. Flagitium maximū feci miser propter operā illius hirci improbi & edentuli: & in Mercat. Iam plenus ætatis animaque fœtida senex hircosus. Mantuanus 6. Ecloga in Bucolicis.

Multiplicatis
Connubiis frandata fides sine cornibus hirci
Facti & Zelotypo coniunx suspecta marito.
Nam quæ quisque facit, fieri sibi furta veretur.

Hic eleganter adulteri vocantur sine cornib. hirci. sine cornib. aūt periphrasis est adiectiui priuationem significantis.

Aliud sunt Hirqui, nempe ipsæ oculorū angustiæ. Virg. Buco. Trāsuersa tuentibus hirquis. etsi alii legāt hic hircis.

HISTORIA.

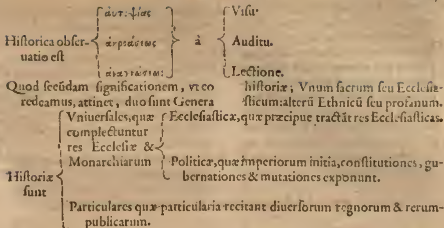
Historia significat singulorū notitiam, vel expositionem seu descriptionem τοῦ ὅτι rei, quod est, vt ait Gaza; vt Historia animaliū, id est, descriptio eorum simplex sine demonstratione. Historia partium corporis humani.

Zuingerus in Theat. Cognitio veri duobus κριτηρίοις tanquam cruribus firmata nixaq; sensuum præsidio, inter quos visus principatum obtinet, Historiam, id est, singulorum notitiam persequitur: Rationis adminiculo Theoriam seu vniuersalium naturam contemplatur. Hæc præceptorum, illa exemplorum nomen obtinet. Historia particularis cognitio est: Theoria vniuersalis; Illa αἰσθητική: Hæc νοητική.

Historia Ciceroni κατ' ἐξοχὴν est animalium confectio, syntagma seu corpus historicum, vt non vnā significet narrationē tantum: vel Antiquitatis ipsa commemoratio, vt Historia Gentis Turcicæ, historia consulatus Ciceronis. Historici sunt, qui rei vt est vel fuit, veritatem enarrant.

Quarto accipitur à Philosophis, vt Galeno, pro obseruatione, pro cognitione ab experientia propria seu fide ex sensib. progressu tēporis collecta. Cicero. Notatio naturæ & animaduersio peperit artem: Alias ἱστορία.

Histo-

HISTORICI.

Qui continua oratione res aliorum gestas persecuti sunt, per excellentiam vocantur Historici. Qui vero exempla velut emblemata & flosculos quosdam è medio sumpserunt, Rhapsodi Historici appellantur.

Historica Grammatica est ἐξηγητικὴ facultas, quæ enarrat seu explanat omnis generis autores. Quintil.& Politian.in Lamia. Opponitur ei Methodica, quæ ipsa ars est bene loquēdi.

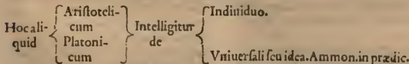
Historicum opponitur nonunquam disparate Scientiali, vt cum Zabarella ait, Tractationem historicam distinctam esse à Scientiali; Historicam fieri sine consideratione causarum; scientialem per causarum traditionē: Aristotelis libros Physicos alios esse historicos, in quibus solum quod ita sit declaratur, alios scientiales seu demonstratiuos, in quibus declaratur propter quid; alios historicos & exquisitos simul.

HOC ALIQVID.

Hoc aliquid significat Completum in esse & specie, quod soli substantiæ in rebus naturalibus conuenit. Thom. in 2.de anim.lect.1 text.2.

Forma facit seu constituit hoc aliquid (determinat ac distinguit) id est, per formam res existunt actu.

Apud Aristot.semper significat substantiam, & Tale qualitatem. Alexand. Aphrod.in 10.1.Phil.

Interdum Aristoteles vocat Formam Hoc aliquid, Quia est præcipua ratio, ob quam compositum est hoc aliquid: præcipua inquam; quia forma non potest constituere hoc aliquid sine adminiculo materiæ. Sed cum habeat rationem perficientis & actus (id est, cum forma det rei actum, hoc est, tum essentiam, tum existentiam) absolute & magis proprie natura dicitur, quā Materia. Zab.de constit.Indiuid.c.5.& Arist.2.contex.1.de anim.

Armandus: Aliquando dicitur Hoc aliquid ἁπλῶς, vel κατά τι: Ἁπλῶς à duplici proprietate; vna, habere esse per se subsistens; altera, habere esse completum per motum totius in aliquo genere vel specie substantiæ: vt [a] Indiuiduum Aristotel. κατά τι ab vna tantum proprietate, quæ est habere esse per se subsistens. Ita anima à corpore separata dicitur. Hoc aliquid. Ita pes separatus à toto per sectionem à toto est hoc aliquid.

[a] *Scholastici vocant substãtiam signatã, id est, demonstrabilem.*

Accidentia igitur & Anima in corpore non dicuntur Hoc aliquid.

Hoc seu istiud fieri ex illo.

Hoc ex illo fieri tribus modis dicitur. 1. Cum ex imperfecto [a] fit perfectum, vt ex puero vir. 2. Cum vnum fit [b] post aliud, vt ex Isthymiis Olympia, è Die Mercurii dies Iouis. 3. cum corrupto [c] vno fit aliud, vt ex aqua aer. Aristot. 2.1. Phil. c. 2.

[a] *Hoc est fieri per perfectionem.* [b] *Hoc est fieri per successionem.* [c] *Hoc est fieri per corruptionem.*

Scaliger hic est subtilis. Ex eo collegi quod sequitur.

Ex {
- Infanti puer, adolescente iuuenis, ex iuuene vir, diluculo dies.
- Animali animal.
- Ouo pullus.
- Naualibus quisquiliis putrefactis mus, è limo putrefacto rana.
}

Ex ouo pullus fit, inquit Scaliger, per perfectionem. Fracto namque putamine corruptum sicut in putrefactione nihil intus inuenitur, sed perfectum, vulgo tamen, quia desinit ouum esse, corrumpi dicitur. E limo putrefacto fit rana per corruptionem.

HODIE.

Hodie modo ex hoc die, modo hac tempestate. Sic hodierni scriptores sunt recentes (qui sunt Barbaris moderni, à modo.) Hodieq; idem est, quod hodie quoq; vt: Qui hodieque mos retinetur. Sic habet antiqua inscriptio, quæ hodieque Patauii visitur in pariete, noch auff den heutigen Tag. Aldus Manut. pro eo etiam dicitur, Etiamnunc.

Latini nonnunquam aduerbio Hodie præponunt nomen dies. Cic. in Anton. per Idus Quintileis, qui dies hodie est. Sic dicimus, Hodierno die sine tautologia, vt Græci ἡ σήμερον ἡμέρα, id est, dies qui hodie est.

HONOR.

Honor accipitur Late & proprie. *Late* vt etiam sub se cõtineat laudẽ, gloriam, monumenta, encomia, famam, dilectionem, reuerentiam. In hac significatione accepit Plat. in Legib. l. 5. d. 3. Primo honoranda animi bona: Secundo corporis: tertio externa. *Proprie*, vt contra distinguitur à laude. Ac tunc significat *vel merita*, per quæ homo absolute vir honoratus dicitur: vel *externum signum* & testimonium meritorum, *vel opinionem seu iudicium* de virtute vel actione virtutis alicuius.

Etymon Honoris videtur esse τίειν, quod est persoluere, quod honor quasi pretium virtutis sit. Dico quasi, Quia virtus, vt caput liberum, (inter seruos) non recipit æstimationem. In primo Rhetoricorum Aristoteli est σημεῖον ἐυεργητικῆς δόξης, id est, opinionis benefaciendi signum; sed etiam ob alias virtutes homo sit honore dignus.

Quidam dixerunt esse testificationẽ virtutis. Sed non potest hæc esse definitio, cum sola etiam narratio testimonium afferre possit virtuti.

Honor igitur Scaligero eſt officium debitum virtuti, eius meritum repræſentans; vel, Honor eſt factū aut dictum, quod defertur virtuti ex bonorum opinione. Eſt autem (eidem Scal.) prærogatiua opinionis primum, deinde officij, Vid. exer. 307. ſ. 3.

Piccol. Cauſaliter definiuit ſic: Præmium virtutis tributum à congruente eius iudice viro probo, vt virtus eius refulgeat, cæterique eius exemplo ad virtutem inuitentur. Definitio hæc conſtat forma, fundamento & ſubiecto, duplici cauſa efficiente & cauſa finali gemina.

Vſus.

Quæritur Honor ſitne in honorante, an in honorato?

Sunt qui exiſtiment honorem eſſe formaliter in honorato, vt albedo eſt eſſentialiter in pariete. Reſp. 1. Si honor ſignum ſeu indicium eſt, in eo quod ſignificat, non in eo quod ſignificatur, ſignum eſſe oportet. Si enim hedera ſuſpenſa vinum in domo vendi ſignificat, hedera quidem in pariete eſt, vinum vero in apotheca ſeu cella vinaria. Sic ſi honor virtutis (externum) ſignum eſt, virtutem ſatis eſt eſſe in honorato. Nec magis honorato ineſt honor, quam qui de eo ſermo habetur honorificus. 2. Si honor eſt de virtute vel dignitate aliena opinio, in honorante eſt. Opinio enim de nobis vel alijs in hoc ipſo eſt 3. Quid multa? In honorantis poteſtate eſt honorem deferre. Ita non eſt honorati honos.

Honorem tamen aliquo modo eſſe in honorato dici poteſt, nempe quo effectus eſt in ſua cauſa.

Honor eſt in
- Honorante vt
  - Signum in ſignificante.
  - Sermo in loquente.
  - Amor in amante.
- Honorato vt effectus in ſua cauſa efficiente & impellente, cum ab honorati virtute & dignitate proficiſcatur & honorati virtus, & dignitas honorantem ad eum honorandum inuitet.

Honor eſt honorati, id eſt, ab honorato velut à principio pendet, quod opinionem honoranti ingerit, à qua ad honorati virtutem ſignificandam impellitur.

Obijcitur: Dicitur, Quilibet amat ſuum honorem, nemo ſuum honorem vult amittere. Ergo honor proprie eſt honorantis.

Non vero id ſequitur. Nam proprius honos dicitur, quia eſt noſtrum bonum & nobis vtile, etſi de nobis in alijs ſit bona opinio.

Honor non eſt eius, qui eo afficitur, inhæſiue; at eſt eius ipſius obiectiue ſeu terminatiue.

Honor non eſt laudi eſſentialis. Multa laudo, quæ non honoro. Laus autem eſt boni in qualibet re ſignificatio verbis expreſſa. Ariſtotelis definitio, oratio magnitudinem virtutis oſtendens, videtur peccare anguſtia, vel laudi principaliter dictæ tantum conuenire. Laus enim eſt nomen (commune) Ab vno; ſicut & Honor, vt qui conueniat primo Deo & Beatitati, vnde θεῖον ἀγαθὸν ἡ τιμὴ apud Ciceronem.

Antequam ab Honore abeam, de ſententia hac Ciceronis aliquid dicam. Honos eſt præminum virtutis iudicio ſtudioque ciuium delatus ad aliquem. Deſcriptio eſt, inquiunt. At inquam ego; Si deſcriptio eſt, vitioſa eſt. Nam neque in definitionem Definitum, neque in deſcriptionem deſcriptum ingreditur Logicis: quod autem hoc hic fiat, attento obſcurum eſſe non poteſt, Delatus, ſcilicet honos. Dicen-

dum igitur Declaratum; scilicet præmii, vel Honos est præmium virtutis studio iudicioq; ciuium tributum alicui.

Honores interdum vsurpantur pro Magistratibus, vt Cicer. amplissimis honoribus perfunctus. Nicol. Agricol.

HVMIDITAS.

Humiditas proprie est qualitas. Ita in aqua qualitas est humiditas, vt frigiditas. Improprie est substantia, id est, humor. Sic Albert. Magn. de animal. lib. 3. Humiditates corporis aliæ sunt primæ, aliæ secundæ, id est, humores.

Humidum est, quod non suis, sed alienis terminis statuitur, seu quod suis terminis cohiberi non potest. Quæ posterior definitio non consistit, si cohiberi accipiatur pro contineri. Omne enim finitum, non tantum humidum, suis terminis continetur, auctore Scal. in exc.

Aristoteles quadruplex humidum statuit l. 2. de Generat. & Corr.

Primum Genus humidi facit, quod humiditatem in superficie & in profundo propriam seruat. Ita aqua est humida.

Alterum; quod alienam: Ita in spongia est humiditas, ac spongia dicitur humida, externa denominatione.

Tertium, quod in superficie tantum: hoc dicitur νοτερὸν, hoc est, Vuidum, ab Aristotele, ab Auerr. vero irroratum.

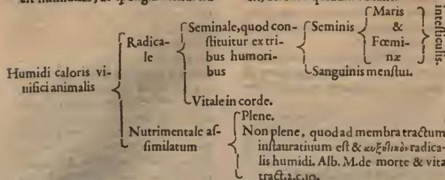
Quartum genus humidi est, quod in profundo continet ὑγρότητα, id est, humiditatem, quæ vera est humidi species. Aristoteles appellat ὑγρόν. Differunt igitur Vuidum & Humidum vt Genus & species, id est, vuidum est species humidi.

Baptist. Pius censet humidum esse, quod habet humiditatem extrinsecus. Vuidum vero; quod habet intrinsecus. Sed hoc non est ad palatum Aristotelis, ac carpit hoc Franc. Luisinus Vrinens. l. 2. παρέργων.

Poetis sua licentia est, qui alterum pro altero adhibent. Lucr. l. 1. versus sunt:

Denique fluctifrago suspensæ in littore vestes
Vuescunt, eædem candenti sole serescunt.

(id est, serenescunt.) Vuescunt, id est, madescunt, humidæ fiunt. Scaliger vsu potius quam ratione distingui ait humidum à liquido. Humidum tam est aeris, quam aquæ. Sed liquidũ Cardano solius aquæ inter omnia elementa proprium est. Poetæ tamen cœlum, id est, aerem liquidum vocant.

Alb. M. humido radicali, id est, Radicitus infixo partibus, plenum Restaurum, vt loquitur, detrahit: pro quo Latini dicunt Instaurationem plenam seu reparationem perfectam. Sic enim ait de mort. & vit. Humidum Radicale nunquam accipit Restaurum per omnia simile, & maxime in senibus.

Humidum aerium etsi sit simplex in substantia, triplex est tamen in virtute. Commi-

Commiſcetur enim aliquando vel cum humido aqueo, vel cum ſicco terreo, vel cum vtroque. Aliquando enim ſequitur motum & formam aeris trahens ſecum humidum, aqueum & ſiccum terreum: Et tunc eſt multum vaporoſum & ſubtile, & corporis partes rarefaciendo poroſas facit, vt in ligno leui: Interdum ſpiſſatur aerium in aquem fluens, cum quo eſt ſiccum terreum permiſtum. Aliquando facit pinguedinem in illo humido, & ſpumat. Aliquando fit craſſius non aqueo, ſed terreſtri craſſo & quaſi ſpiſſo, & miſcendo bene partes terreſtres, facit lignum ſolidum, vt hebenum. Albertum vide ſis Magn. in 4. Meteor. tract. 2. c. 17.

Humidum in mixtis eſt vel Euaporatiuum, vel Continuatiuum. Euaporatiuum, cuius partes attolluntur, vt poſſit effluere ſeu exire.

Continuans, quod ſubſtantiæ partes cōiungit. Hoc magis intimum eſt.

Hoc Albertus Magnus, humidum inquā continuans corpora miſtorũ (quod & Manans vocat) triplex facit. Nam, inquit, aliud eſt imbibitum mixtis elementis, quod præſtat continuationem: Aliud eſt fluens per ipſa, & præſtat mollificationem: Et tertium eſt, quod eis continue aſſimilatur; & hoc præſtat nutrimentum. Primum eſt in corporum ſubſtantia: Secundum diffunditur in partium ſpongioſitate & poris: Tertium diſcurrit per vias, quæ tranſeunt per corpora, & influit partibus, & vnitur eis.

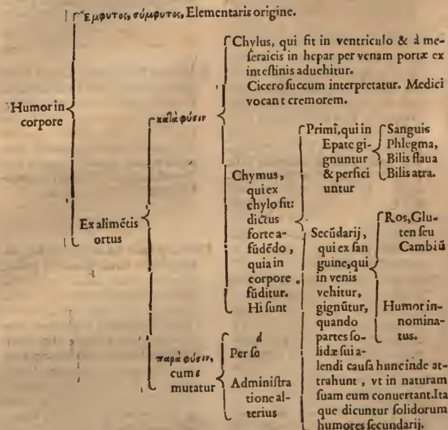
Et vltimo ſubtracto reſtat ſecundum & primum: ſecundo ſubducto, reſtat per aliquantulum tempus tertium: Tertio remoto, non reſtat niſi cinis. De animal. libr. 20. tract. 1. cap. 9.

Exemplum Euaporantis humidi cernitur in vino vetere. In eo ſcilicet continue euaporat humidum aquoſum ex calore tum ambientis, tum proprio. Vnde indies magis magisque exſiccatur, donec fiat acetum ſeu aceſcat vinum, quod fit quando cum humido aquoſo exhalatur etiam calor vitalis. Vid. vocem ſpirans. *Per euaporationem humidi aquoſi res exſiccatur.*

HVMOR.

Humor proprie ſubſtantia eſt, Humiditas qualitas tertiæ ſpeciei. Et primo, Humor capitur γενικῶς, vt & vini ſit & olei & aquæ, & tã natiuus, quam aſcititius. Scal. ex. 6. Spiritus innatus habet calorem, habet & humorẽ: calor humorem carpit atque depaſcitur. Secundo: Humor vſurpatur pro eo, qui fit in corpore ex alimentis, ſeu ille ſit primus ſeu ſit ſecundus, ſiue κατὰ φύσιν, ſiue παρὰ φύσιν factus, ſiue ſit εἰλικρινὴς (ſyncerus) ſiue impurus. Tertio. per Συνεκδοχὴν καὶ ἐξοχὴν, id eſt excellenti appellatione humorum nomine ſignificantur primi, qui ex hepate gignuntur, ſangnis, Pituita & Bilis duplex. *Spiritus aqueus in humores diffuſi in omnes partes.*

TABVLA.

2. Primi quatuor Chymi considerantur dupliciter.

χῦμι & χυω fundo significant.

Primo vt fiunt in Epate, & separantur, & quales sunt extra venas, atque ita quidem ἐν ἐνεργείᾳ actu diuersi sunt.

Secundo vt in venis sunt coniuncti, de quorum quadruplici natura sanguis ille constituitur: Et tunc nõ sunt actu flaua vel atra bilis, aut aquea & mucosa referens pituitam, sed tantum his aliquid ἀνάλογον ac respondens, quod post vtriusque bilis separationem in Epate factam, in Massa sanguinis necessario remanet & sanguinis ruborem communem habet, sed qualitatibus differentem, vt alius sit lucidior, alius dilutior, alius densior & nigricans rubor, & aliæ partes alijs etiam crassiores & [b] tenuiores.

3. Ex

3. Ex primis Chymis qui extra venas sunt naturales,
- Absolute, veriusque sanguis in venis purus, ac syncerus, (qui quartus Chymus est) & humores illi, qui cum hoc gignuntur, & qualitate his Chymus, qui extra eas sunt, respondent.
- Sed perittomaticus (excrementitius) qui in eo loco continetur, in quem natura eum separat, pituita in ventriculo & intestinis, bilis flaua in vesicula fellis, atra in liene: ὀῤῥὸς (serum) in vesica.

DECLARATIO quorundam.

[a] DIVERSI.) Sanguis enim qui in venis continetur à pituita, quæ in ventriculo & intestinis est & à flaua bile in vesicula fellis & atra bile in splene, & hi inter sese etiam re ipsa differunt. Ac bilis vtraque à Chymo in epate separatur. Pituita Chyli quoddam excrementum est, & ab eo de quo in epate pituitosus Chymus fit in ventriculo & intestinis separatur.

[b] TENVIORES.) Sanguinis enim eius, quem venæ continent, tenuissimæ & subtilissimæ partes flauæ bili respondent, frigidæ & siccæ atræ bili.

Crudior pars quæ est ἡμίπεπτος τροφὴ (semicoctus sanguis) pituitæ qualitates refert, inter quæ Sanguis est temperatæ qualitatis & substantiæ. Hæ bilis atræ & flauæ & pituitæ nominibus appellari possunt, cum in recte valenti corpore & sanguinis colorē omnes referant, & non sint actu & reipsa bilis alterutra aut pituita, sed Chymus biliosus aut ater dilucidior & temperatus atque aerius.

Ita nimirum qui in venis Chymi sunt Chymi magis propriedicti sunt, sed & qualitatibus iuter se distinguuntur & ab illis perittomaticis seu excrementosis, qui extra has sunt, reipsa diuersi sunt, & forte specie ab his differunt.

Nam quod ex his vnus in alium conuerti potest & dici Chymus in venis eiusmodi fieri, quales sunt perittomatici illi, hoc etiam elementis accidit, vt nimirum ex vno fiat alterum, quæ specie tamen differre nemo negat. Bilis vero flaua in nullum alium humorem conuerti potest. Neque enim quod semel adustum est illam ὑπερβολὴν exuere & ad mediocritatem reduci potest.

[c] MVTATVR.) vt cum biliosus Chymus in venis in bilem flauam vertitur, aut ater Chymus in Melancholiam, aut Pituitæ respondens in Pituitam Mucosam aut aqueam.

[d] Per se) vt humores κατὰ φύσιν gignuntur à calore naturali: sic humores παρὰ φύσιν, primum tam fiunt, quando calor naturalis vel remissior, vel intensior est, quam esse debet: deinde ex admistione corrumpuntur: Aut cum humor aliquis naturalis locum suum non seruat, eoque influens, quo non debet, cum naturali miscetur: Aut cum non naturalis humor in alios non naturales influit: & fiunt hæ corruptiones vel in venis vel extra venas.

Sanguis, qui παρὰ φύσιν esse dicitur, vel cum calore maiore, quam esse debet, vtitur, temperamentum suum prorsus exuit, & in alium Chymum transit, seu in Bilem rubram & Chylum atrum excoquitur, itaq; corruptus est: vel nonnihil à suo temperamento recessit, sed in alium humorem nondum est mutatus (adhuc enim sanguis appellatur.)

Chymi in epate corrumpuntur dupliciter, Chyli vitio (vitia enim primæ coctionis non tolluntur in secunda) vel in δυσκρασίᾳ Epatis. Admixtione corrumpuntur humores præcipue tribus

bris, sed membri virtus in id nondum agat.

Secundus, qui iam in extremitatibus venarum resudauit, ac membris est infusus, humectans ea, sed nondum assimilatus est perfecte à virtute membri.

Tertius est, qui iam cœpit inspissari & coagulari, sed nondum perfecte ad speciem membri deductus est.

Quartus potius est humidi radicalis quam nutrimentalis: Quod ex semine generationis membri infusum est ad ipsorum continuationem, in quo etiam humidum nutrimentale digeritur & assimilatur. Albertus Magnus d. an C. 3. tractatu secundo capite tertio.

Idem alibi hos ad tres modos reducit, Alia, inquit, humiditas est dispersa per membra, vt ros quidam membris imbibitus propter duas vtilitates, prima est, vt influat in membra cum patiuntur dissolutionem aliquam.

Secunda, vt humectet membra, quando ex aliquo modo forti desiccatio inducitur in membro.

Alia est humiditas propinqua coagulationi, & est cibus alteratus, ad membra secundum speciem temperaturæ membri, sed adhuc non peruenit ad complementum.

Tertia humiditas est intrans membra à principio excrementi, cuius principium est à materia seminis in Embryone, vt principium Embryonis fuit ex humoribus.

ZABARELLA de misti generatione & interitu libro tertio facit humidum mistorum aliud continuans, aliud aqueum.

Quid humidũ oleaginosum.

Continuans est crassum instar olei (quod Chymici ex corpore aridissimo etiam educunt) ideo à quibusdam vocatur humidum oleaginosum & vnctuosum ex aerio & humido aqueo consistens.

Hoc non facile resoluitur, quia est crassius & viscosum, & cum sicco efficacissime commixtum.

Dicitur continuans, quia coniungit partes. Aqueum seu aquosum humidum est, quod inest misto præter partium continuationem ac facile resoluitur (cum sit aqueum) Hæc sumpsit Zabarella ex Alberto Magno, qui humidum aquosum vocat quasi nutriens seu alimentale, quia in animali viuente dispersum est per substantiam Carnis ex alimentis genitum, quo substantia Carnis nutriatur quasi vocat, quia simile est humido alimentali in viuentibus, quod est vere nutriens.

Humidum vere nutriens in carnibus animalium iam viuentium: In alijs quasi nutriens est.

Vsus huius distinctionis.

In vino substantia vinosa habet humidum continuans, id est quo fit coniunctio partium, habet & humidum aquosum, quod ex alimento contractum est.

Dum enim vua viti erat coniuncta, ad eum confluebat humor aqueus quo nutriretur. Separata ergo vua à vite retinet adhuc humorem illum aqueum qui nondum in vini substantiam conuersus erat, neque amplius conuertitur, quia vinum non est amplius animatum: hoc autem humidum aqueum, quod in vino remanet est illud, quod in coctione vini consumitur, & quando vinum feruet, & quando igne coquitur, absumitur humidum illud aquosum, & remanet solum alterum humidum, quod ipsi vini substantiæ intimius est: & inde fit vt totum vinum dulcius reddatur, quia consumpto

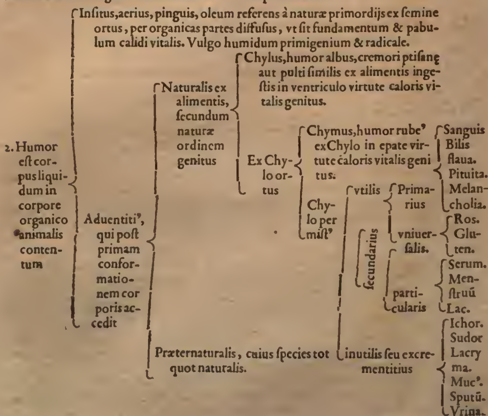
humido aqueo, remanet sola vini substantia, & eius humidum vere naturale, quod cum per coctionem sit in substantiam couuersum, dulcedinem facit: quia omne concoctum, vt inquit Aristoteles, dulce est.

Albertus M. in 4. Meteor. tract. 1. ca. 1. etiam hac vsus est distinctione: Humiditas omnis vel est Spiritualis, quæ est aeria; vel corporalis, quæ est aquea, vel ex vtraque mixta, vt tamen vna prædominetur. Et l. 3. de animal. Humiditatum in corporibus animantium quædam pertinent ad permanentiam speciei: vt sperma (quod humidum geniture vocat) lac. quædam ad salutem indiuidui: vt humidum in corde (quod vocat Humidum vitale.)

Medici etiam distinguunt inter Humida substantifica, & excrementitia. Substantifica dicunt, quæ benigno & substantiam faciente humido abundant: Excrementitia, quibus plus inest excrementorum, quæ minus membra nutriunt. Thom. Iordan. de pest. Phænom. Illa requiruntur in peste, non hæc. Sunt autem alimenta humida vel actu vel potestate.

Humor Crystallinus est oculi humor aqueus perspicuus, solidus & colores recipiens: Itaque organon videndi. Post hunc collocatus est humor vitreus, qui radiorum per Crystallinum transeuntium congressum recipit. Vid. Zab. l. 2. de vis. c. 8.

Humor 1. accipitur generaliter, vt etiam plantis & stirpibus conueniat. Ita est corpus fluidum.

HYBRI-

HYBRIDÆ.

Hybridæ dicuntur proprie animalia ex cicuris & feri mistura, Plinius l. 8. vel ex diuerso aut impari genere nata.

Per translationem hybridæ dicũtur nati ex cicure & peregrina, ex patritio & plebeia, ex libero & serua, ex cœlibe & maritum habẽte vel vxorem, ex prosana & initiato sacris, ex sorore vel fratria vel nuru vel amita vel priuigna, & similes, quos gignunt adulteria & incestus. Quoniã & Hybridæ vocabula cõposita ex barbaro seu opico & latino, ex græco & latino, vt monoculus, prauidoxus, commastico: Talia sunt vitanda.

LITERA L.

LABYRINTHVS.

Abyrinthus est carmen admirabile, tanquam quod Labyrintheis ambagibus intricatũ est, cuius exempla nobis suppeditat Rabanus de Sancta cruce. Labyrinthus autem est portentosissimũ humani ingenii opus, quod in se cõtinet mille itinerũ ambages, occursus & recursus inexplicabiles, crebris forib. inditis ad fallendum occursus, redeũdumque in errores eosdem.

De hoc est illud Iohan. Stigelii.

Fama fidẽ fecit, Minoidos atria Cretę
Irremeabilibus plena fuisse dolis.
Sępe qs ambages intrans fraudesq; viarũ,
Nequaquam fallax inde relegit iter.
Solus at Ægides comitantia fila sequutus
Dicitur ambiguas isse rediſſe vias.

Ad horum imitationem hodie visuntur quidam paradysi seu horti principũ, quos Germani vocãt Irrgarten, qualem Cassellis olim ingeniose faciẽdum curauit laudatissimus princeps Wilhelmus Dædalus ingenio, fabræ celeberrimus artis, vt cũ Ouidio loquar.

Accipitur etiam Labyrinthus pro perplexitate, inexplicabili fere sophismate, seu nodo, ac inuoluto vel perplexo argumento, quod quocunq; diuertas, intricat te instar Labyrinthi, qui ducit in errorem variarum ambage viarum, vt item cum Nasone loquar. 8. Metam. De Labyrinthis vide si placet Polyd. lib. 3. cap. 10. de re. Inu. De locutione Hyperbolica. Labyrinthis negotiorum in diuersa distrahi, phrastologus.

LACRYMÆ.

Lacrymæ proprie sunt hominum, de quibus & risu extat quidam libellus meus.

Amasis cũ esset spectator necis filiorum multas emisit Lacrymas, sed stetit velut attonitus (in extrema tristitia, cum cerneret mendicare vnicum, vt scribit Arist. vel vt alii memoriæ prodiderunt, rapi ad supplicium senem quendam, qui cum familiariter vixisset, largo humectauit flumine vultum. Rhetoric. 2.

Improprie accipitur, pro humore lipporum. facete sedeo, inquit Augustus, inter suspiria & lacrymas, cum sedens inter Virgilium, qui suspirabundus vbiq; inuectus est, & obseruatus, & Horatium, qui laborauit oculorum lippitudine rogaretur, quid ageret. Sabell. lib. 7. cap. 4.

Impropric etiam dicuntur lacrymę in arboribus. Vide Scalig in exercit. 177. vbi ei gummi omne lacryma dēfata est.

Cerui lacryma descriptio. Huc pertinet Cerui lacryma, quæ post centesimum cerui annum accrescit ad oculi canthum ipsis ossibus, atq; in os protuberans cōcrescit ea duritia, qua cornua superet. Qua parte prominet rotunda est, insigni nitore coloris fului: non sine vestigiis atriorum venularum, tanta læuitate, vt tactum pene effugiat. Ita enim se se subtrahit, vt propemodum mouere seipsam videatur. Aduersus venena remedium præstantissimum. Peste correptis datur cum vini momento. Scalig. exercit. 112.

Et lacrymæ sancti Iob, quibus quoddam semen oblongum saxeum intelligitur. Scal. exerc 98 sect. 2.

Lacrymabile & flebile Scholastici vt & Mercatus Medicus interdū accipiunt actiue pro eo, quod est præditum vi flendi seu lacrymandi. Sic loquitur Mercatus, esse flebile est passio in composito humano resultans ex vi vnionis animæ cum corpore, & quidem oriens ex anima, vt intellectiua. Ego vt sequare nolim tibi author esse.

LACTEATIO.

Cum facta est conceptio, duo semina viri & mulieris sex septemue diebus otiosa non sunt, sed sanguinem trahunt, & in sui naturam commutant & velut aluntur. Hoc opus Barbari vocant lacteationem li. 3. de steriliū & prægnantium affectionibus Lud. Mercati Medici: Lactatio aliud est. Nam lacteo lac sugo est: lacto, lac præbeo natis.

LATILIS.

Vox hæc noua est: licet enim docēdi causa, ait Vitus Amerbachius, noua fingere. Sic Feribilis pro eodem Latio est feribilis seu latilis actus, quatenus tale: Diminutio est diminutilis actus, quatenus tale. Vitus Amerbachius Augmētatio est actus augmētabilis quatenus tale: Alteratio act⁹ alterabilis, qua tale, medicatio act⁹ medicabilis quatenus tale. Generatio est actus generabilis, qua tale, corruptio actus corruptibilis, qua tale.

LATINE & Grammatice loqui.

Grammatice loqui est bene, quod latinis est latine loqui ex vsu (quod Scaligeri iudiciū ἁπλῶς & ἀκριβῶς. Excep̄ta igitur grammaticis præceptis subiūcta probata & auctoritate bonorū scriptorum suffulta sunto. Vsus enim nō permittit vt quęlibet vox iungatur cuilibet voci vt promiscue præponatur aut postponatur. Colloquēdi gratia vel causa dicitur Bestiæ hominū gratia generatæ sunt, dicitur: Ac causa gratiaue colloquendi: & gratia hominum vel causa tua, non dicitur ab antiquis oratorib. Causa enim & Gratia ablatiui, pro Ob seu propter accepti, postponūtur genitiuo substantiui & ablatiuo adiectiui: vt Dolorū effugiendorum gratia apud Ciceron. Sic ea re pro eam ob rem. At causa tua impeditus sum, pro negotio tuo impeditus sum, recte dicitur. Cepit me obliuio dicitur pro authoritate latinorū; ac non obliuione captus sum. Pro suo posse quomodo nonnulli locuti sunt, latinū non est, ita vt pro suis viribus. Fecisti mihi ægre (pro eo quod est, dolorē mihi inussisti.) latinū nō est, at omnium quæ fecisti gratiam tibi facio Liuianū est ich vergebe etlicher mas sen/ex iure strictiore aliquid remitto. Nulli virtute bellica inferior, pro nullo, latine dicitur. Est enim Sallustianū, & ex anomalia Grammatica, quæ Antiptosis dici solet: ex canone aūt diceretur: Nulli virtute bellica cedens. ἐπιτυχῶς voces iungantur.

Grammatica igitur oratio seu Grammaticus sermo fit secundum præscripta Regularum & exceptionū Grammaticarum ὑποθέσεως, hoc est si compositio vocum in ipsis exemplis probata spectataq; sit authoritate. (Confer Quintil. lib. 1. ca. 6. & P. Rami scholas Grām.) vt poto te recte dicitur, si poto

est

est verbũ transitiuũ, vt poto te sit Græcorũ προπίνω ich trencke dich. At veteres latini poto vsurpãt absolute pro bibo, ac vt dicunt aliquãdo Bibo vinum: sic quoq; poto vinũ. Vita vti pro frui apud recentiorum quędã inuenio, sed prorsus nullo exẽplo veterũ. Cõmodis aũt vti probũ est In mentẽ venit mihi illius narrationis. Ciceronianũ est: In memoriã venit promissionis meæ (Gemm. Fris. in doctrina Regulæ falsi) non item.

Corollarium.

Gammaticæ igitur Regulæ non debent esse vsui aduersariæ. Is autem nominibus propriis pluralem etiam numerum tribuit: Quem quidem nos imitari quis prohibeat?

Sic Antonius Maioragus oratione 2. Recentiores iurisconsulti, vt Azones, Bartoli, Baldi sunt incorrupti. Idem Catones omnes atq; Aristides longo interuallo. Orat. 2. Sic minime mirandum, si nulli Platones, nulli Aristoteles, nulli Euclides hoc tempore reperiuntur.

LATITVDO.

Latitudo accipitur Geometrice, Physice, Ethice & Logice.

In Geometria & doctrina Sphærica seu Astronomica latitudo est magnitudo opposita Longitudini & profunditati.

In Physicis & Ethicis opponitur medio exacto & præciso. Mediũ in virtute accipiẽdũ est cum latitudine, i. ita vt etiã aliquatulũ à medio recedi intelligatur.

Sanitas duobus modis accipitur; vno vt est in medio exquisito constituta. Eius nullæ sunt species, sed infima ipsa est & indiuidua. Altero habet latitudinẽ. Sub hac sanitate consideramus eius subiecta, simplices particulas organicas & earum vnitatem. Ita sanitas dicitur esse multiplex. Illa est sanitas in se, & simpliciter: Hæc vero certo quodam modo. Vna est sanitatis ratio, potestas ad corporis operationes obeundãs: ac modi subiectorum, causarum & reliquorũ, quæ ipsã cõstituũt, varii.

In Logicis Latitudo Generis vel definitionis vel significati, dicitur, cui angustia speciei vel definitionis vel significati opponitur.

Causa cum latitudine est, &c. id est causa ampliore significato.

Tò cum latitudine opponitur etiam τὸ Rigorose & rigorosa loquendi ratione.

LAVS ἔπαινος.

1. Laus est oratio magnitudinem virtutis ostendens. Arist. 1. Rhetor. Hic ponitur Laus κατ' ἐξοχὴν, per synecdo. dicitur, alioquin definitio peccat angustia. Nam non solum virtus laudatur: sed alia etiã bona, vt pulcritudo. Quælibet ars, inquit Gualandus, Pisan. pro modo & ratione boni, quod in ea est vel cuius ea est particeps, laudatur & ornatur, idque aut absolute vel secundũ quid. Adde quod Laus non tantum ad hominem, sed etiam ad bruta, atq; ad eo etiam ad inanima pertinet. Laudamus enim equos, canes, plantas, aurũ & similia.

2. Igitur Laus, voce γενικῶς non ἰδικῶς accepta est *significatio expressa boni, quod est in re qua'ibet.* Hæc laudis definitio essentialis est. Differt igitur ab Honore; adhibetur seu exhibetur actibus quibusdam exterioribus seu signis, cum. Laus bonitatis rerum pretium & æstimationem verbis indicit. Laus est ἁπλῶς vel κατά τι: hęc distinctio vtilis est ad soluẽdã obiectionẽ cõtra definitionẽ: Nonnunquam etiam mala laudantur, vt febris quartana, pestilentia. Scribit quidam se vidisse aliquando Venetiis editum libellum, qui contineat laudem venerearum libidinum earum, propter quas Sodoma & Gomorrha cœlesti igni conflagrarunt, sicut ipse vidi impressum nescio quorum opera librum, qui omnium flagitiosarum libidinium viuas εἰκόνας & imagines continet.

Quæ laudationum materies.

Quam am plaſezes & materies laudis.

Laudantur ſeu laudibus ornantur
- Ἔνδοξα Nobilia & clara per ſe; Hæc oratori conueniunt.
- Ἄδοξα ſuapte natura ignobilia: itaque ab arte prędicationis cultũ difficulter poſſunt accipere.
  - ἀγεννῆ, vilia, vt ſi laudes ſtercus, ructum, crepitum ventris.
  - Ἄπορα.
    - Ἀσύστατα & ἀπερίστικτα inexplicabilia & inextricabilia: quæ parum conſiſtunt.
    - Ἄπορα in ſpecie, quæ nulla ſubminiſtrant argumẽta propter inopiam, Alias ſterilia, vt ſi laudes parricidium.
- Ἀμφίδοξα quæ dubitationem & diſceptationem capiunt, vt laudatio monarchiæ: Nauigationis.
- παράδοξα pręter vulgi opinionem, vt ſi quis laudet mortem, aut paupertatem præferat tyrannidi.

His addi poſſunt ἔνδοξα, παράδοξα, quorum exempla pulcra extant.

Inexplicabilis] Exemp. ſeptem iudices de homicidio cognoſcant. Rata ſententia eſto, quæ à pluribus. Duo cenſent pecunia, duo exilio mulctandum: Tres morte afficiendum homicidam. Difficultas eſt, quia accuſator dicet, tres Iudices ſimul hic eſſe: in aliis ſententiis binos. Reus contra, quatuor à morte abſoluere: Tres tantum mortis damnare. Reſp. igitur ad Obi. Mala etiã laudari ratione quorundam bonorum, quæ inde aliquo modo proficiſci videntur.

Præterea ſunt, quæ & laudãtur per vſum, & vit iperantur propter abuſum. Ea, dicunt ἐπαμφοτερίζειν, vt ſunt facultates: eæ enim nonnunquam proſunt, nonnunquam nocẽt (Vide Eth. Nicomachicorum c.10.) Et balnea, vina, Venus corrumpunt corpora noſtra, reſtituũt eadem balnea, vina, Venus

Nouiſſime laudãtur perſonæ, res, facta, per facta intellige tum actiones ſeu actionum fluxus, vt ſunt curſus, fabricatio & ſcriptio, ſed etiam fines ipſarum, id eſt, opera, vt ſunt ſtatua, pictura, enſis, currus.

LEONINVM.

Leonini verſus dicuntur, quorum vel fines vel medium & finis conſonant, ſic dicta ab authore Leone. Dicuntur alias æquiuoci ab æquo, id eſt, ſimili vocum ſono. vt:

Hunc Dominus ditat, qui ſedulus otia vitat.
Vt vetus eſt verbum, ſine coſta viuere acerbum:
Mingere cũ bombis, eſt res ſaluberrima lumbis:

Vitioſus eſt verſus, ſalubris enim mediã ſemper producit.

Quando male ſcribis, poſt ſiuam ruſticus ibis.
O Nimium craſſum qui ſolus deuorat aſſum.
Vt mens ſe videat poſita caligine fumi. *Raimundus.*
Quis vetat appoſito lumen de lumine ſumi?
Quod ſi perfecte nequeo res edere cunctas,
Vt deſint vires tamen eſt laudanda voluntas.

In Dirythmicis in medio & fine ſeruatur conſtantia.

Temporibus veris modicum prandere iuberis; *Regula ſchola Salernitana.*
Sed calor æſtatis dapibus nocet immoderatis.
Autumno caueas fructus, ne ſint tibi luctus.
De menſa ſume quantumuis tempore brumæ.

Epitaphium κακόλογον apud Paul. Scalig.

Hic iacet Egmundus telluris inutile pondus,
Dilexit rabiem, non habeat requiem.

Exẽplũ pulcrum parallelorũ, vide in ratione parall. vos quos includit Monoſyll. ibidem O pie Grex, &c. Vide etiam vocem Ἀκρόστιχον.

LEVE.

1. Leue in Physicis est planum, quod æquali in superficie & nulla in parte sub sulrante iacet: Iacob. Faber Stapolensis in Scholiis de nominibus diuinis in Dionysium.

2. Leue est, quod ferri natum est à medio, quod sursum fertur natura. Aristot. 1. de cœlo & Phys. 4. c. 8.

Leue est simpliciter vel respectiue.

Leue simpliciter est Leuissimum, id est, quod omnibus supereminet, quæ sursum feruntur: Quo ἀδύνατον est inueniri Leuius, quod sursum fertur ad extremum. Arist. 1. & 4. de cœlo.

De Leui posteriori axiomata sunt. Leui extra locum suum existenti accidentale est non ascendere.

Leue in suo loco non leuitat: vt graue in suo loco non grauitat: hoc est, neq; mouetur neq; mouet: mouentur enim & mouent solum tunc, cum sunt extra propria loca.

Leuia autem sunt non tantum elemẽta, sed ét mista, tam animata, quam inanimata. Zab. lib. 1. cap. 1. de motu grauium & leuium.

In Ethicis transfertur ad animum & mores: vt ad hominem garrulum & mendacem.

Leuius interdum accipitur pro eo, quod apparet in superficie, quod in summo fluctuat, quod alte non hæret, quod non agit radices profundas. Græce ἐπιπολαιότερον. Qua voce vtitur Aristot. 1. Eth. per translationem, cum inquit, videtur ἐπιπολαιότερον esse bono eo, quod quærimus, Græcum. Hic P. Martyr conuertit voce Leuius.

Lęue prima longa est glabrum, nitidum, politum, vnde Leuare & leuigare verba, pro glabrare, radere, æquare, vt leuigare cutem, Leuigare verba. Leues lupę sunt glabrę, depiles, vulsæ, vt poeta loquitur, meretrices pumice scabra asperantur, leuantur & poliuntur.

LEX.

1. Lex secundum se spectata est regula quædam & mensura humanorum actuum, supposita obligatione ad eam seruandam. Sebast. Clemens thes. 28.

Lex omnis obligat ad obedientiam vel ad pœnam, non exigit simul vtrumque.

Per Metaphoram accipitur pro præscripto seu præcepto cuiuslibet artis, & scientiæ.

2. Speciatim sumpta voce, Lex tantum recta est & iusta: ita accipit Thomas, cum ait, Lex non proportionata ad virtutem, non est Lex. 2. Polit. & Eustrat. cum inquit, Lex æqualitatem in ciuitate conseruat.

LEGES THEANDRICÆ.

Leges Theandricæ sunt, quæ de rationib. cognoscendi Deum per diuinorum nomina.

Hymni Thearchici sunt diuini, in quibus Deus laudatur ex nominibus suis.

LEGE AGERE.

Lege agere est ius experiri, in iudicio contendere, iure iudicioue experiri & experiri (sine casu.)

LEGITIMUM, νόμιμον.

Legitimum 1. est legibus congruens, ex lege manans, iustum. 2. Regulare: Ei opponitur illegitimum, id est, à Lege discrepans vel spurium vel extraordinarium (à Cicerone) irregulare. Sic Medicis Lienteria (id est, Leuitas intestinorum) est vel legitima vel illegitima seu spuria. In Physicis Tempus legitimum est, motus legitimus, seu ordinarius est, vel contra. Sic Grammaticis constructio est legitima, vel contra. In Logicis propositio seu prædicatio

legitima seu canonica vel contra, syllogismi modi legitime seu directe cõcludentes. In Iurisprudentia legitima vxor est, quę rite ex præscripto legum in matrimonium conuenit: legitima ætas dicitur, quæ lege aliqua pręstituta est, vt in maribus annorum 14. in fœminis 12. nuptiarum causa, peculiare est, quod alicubi legitima ætas in iure dicitur, quæ maior est annis 30. naturalis vero, quæ minor est 20. annis: Non quod natura maiorem 30. annis non agnoscat (omnis enim ætas naturalis est:) sed quod specialiter lex ætatis, quę annos 30. excedit, meminerit. Ideo dicitur hæc esse legitima. Vide Theoph. Instit. de libert. Liberorum legitima est certa hæreditatis paternæ pars, iure naturali liberis debita.

Legitimo verbum Nouatum est (veteres Iurisconsulti eo non sunt vsi) ab ad. legitimi, vt à limiti substant. est limito, & ab adiect. intimi, intimo as, are. Est autem legitimatio actus legis, quo liberi naturales efficiuntur legitimi. Itaque subiiciuntur patriæ potestati. Ei qui fit legitimus opponitur, qui nascitur legitimus. Sic Dominus Vulteius: Ex nuptiis natus, eo ipso momento, quo nascitur, ipso iure, sine vllo hominis facto legitimus nascitur, At per legimationem nemo nascitur, sed fit legitimus.

Legale dicitur, quod est à Legibus, vt de obiecto, vt legalis scientia, id est, scientia de elegibus seu legum. Sic in Oratoria status legalis dicitur, cum contentio est de lege vna vel pluribus, & proprie quidem, quod ad sensum attinet. Capita eius sunt definitio, contrariæ leges, scriptum & sententia, Ambiguum, Ratiocinatio, Translatio. Ph. M. in Rhet. lib. 1. Alij vocant statum legitimum.

Auerroes vocat interdum Theologos legales, quod leges Prophetarũ sequantur, non autem rationes Philosophorum. Augušt. Niph. Suessanus in expositione destructionum Auerrois.

LIBERTAS, LIBER.

Liber dicitur, qui alieno iuri subiectus nõ est, eius abstractum Libertas.

Libertas
- Propria, vt voluntatis. Respirare libere apud Ciceronem est, pro quo vulgus dicit, Recipere spiritum seu anhelitum ad voluntatem.
- Impropria pro indeterminatione & indifferentia, vel pro causali libertate, vel pro quodam modo participata.

Explicatio.

Pro indetermin.) Vt indeterminatio essentialis est ipsi materiæ, ad omnes formas libera. Zabar. 2. de natura cœli, cap. 5.

Pro causali) Vt artes & scientiæ possunt dici potentiæ seu facultates liberæ & rationales, lib. 9. Aristotelis sapientiæ cap. 3. non formaliter, vt voluntas à qua actus imperantur, sed quod pendeant & determinentur ab electione & liberos actus producant, seu quod nos possimus earum actus producere, quando volumus, & item essemus per eas operari, quando volumus. Ita intelligitur Canon: potentia rationalis, id est, artes & scientiæ sunt ad opposita.

Pro q. participata) vt cum dicitur ab Aristotele appetitus μετέχειν τοῦ λόγου, quia obedit rationi.

Libertas

Libertas { Proprie Intelligentium, vt hominum. Huius species est insignis, Libertas suis legibus viuendi, quæ Græcis αὐτονομία.
Improprie Brutorum quorundam, ferarũ, auium. Huc pertinet Licentia.

Hominum) Hæc definitur potestas viuẽdi vt velis Cic. vel naturalis facultas eius, ꝙ cuiq; facere libet, nisi si quid vi aut iure prohibeatur l. 4. ff. de statu hom. Brutorum) Libertas etiam auibus & feris, quæ custodia humana non coercentur, tribuitur. Naturalem enim libertatem aues feræq; accipere intelliguntur, cũ in suam naturalem laxitatem peruenerunt vel oculos nostros effugerũt, vel ita sunt in conspectu nostro, vt difficilis sit earum persecutio, In iurisprudentia etiam nonnunquã ponitur specialiter pro ingenuitate seu conditione eius, qui statim, vt natus est, liber est.

LIBERVM arbitrium.

Duo modi libertatis arbitrii nostri.

1. Liberũ arbitrium est voluntas, vt fertur sine coactione in aliqua re. Georg. de Valẽt. ita volũtas potest aliquid velle, vel non velle.
2. A Stoicis aliter accipitur voluntatis libertas, cum dicunt, solos sapientes esse liberos, malos autem & stultos esse seruos, nec miseriorem esse seruitutem quam obnoxium vitiis viuere. Hæc voluntatis libertas est, qua tantum bonum velle dicitur & mancipata malo non est. Vere liber est, qui tantum potest bonum velle.

Per se & ratione essentiæ suæ potentia voluntatis libera est. *Per accidens & alterius facultatis respectu determinata est ad vnam quandam energiam* (cum simul actu nõ possit operari opposita) ad bonum, vel ad malum, *vel est vincta, mancipata,* serua quasi captiua.

Facultati) Naturæ deprauationis, habitus, consuetudinis, Spiritus Dei, Satanæ. Scaliger exerc. 307. sect. 27. Actionis bonitas partim ex intentione finis, partim ab habitu interno est. Paulus Apostolus: Deus operatur in nobis velle, τὸ velle bonum, seu bene velle, intellige.

Libertatis voluntatis in Deo alia ratio est, vt qui sit & liber & nõ liber. *Volũtas diuina respectu essentiæ suæ* & intra Deum ad ipsum considerata non est libera, sed necessaria: non potest enim non velle se ipsum esse. *Sed respectu eorum quæ sunt extra ipsius Essentiam.* est liberrima, cum nulla necessitate sint coniuncta cum Deo, quæ sunt extra Ipsum. Vt omnia, quæ extra Deum sunt, suapte natura potuerunt non esse. Ita potuit Deus ea non voluisse, vt essent: qua ratione etiam dicũtur omnia, quæ extra Deum sunt contingentia (*Voluntas enim diuina* liberum principiũ est respectu eorum, quæ extra Deum sunt.) Solus autem Deus est simpliciter Necessarium, sui ipsius respectu.

ἄλλως.

Liberum arbitrium primum ponitur pro voluntate libera, & ita est substantia & proprietas seu potentia seu modus agendi simul, seu est ipsa substantia intellectus & voluntatis coniuncta cum proprietate, quæ non potest separari à natura rationali. Itaque complexum est, quod non est in vno aliquo prædicamento.

Secundo ponitur pro libera voluntatis Indicio, de eo, quod velis, aut nolis. Ita habet locum in prædicamento Actionis.

Modus agendi voluntatis est modus agendi libere à coactione. Non enim potest voluntas cogi, neq; ad bonum neque ad malum. Ita intelligatur

hoc Victorini Strigelij aduersus coactionem Flaccij: *Voluntas est voluntas & retinet modum suum agendi, etiamsi vel impediatur intus & foris*, (intus à prauitate nobiscum nata, foris à Diabolo & eius organis) *vel incitetur.* Neque enim impeditio, neque incitatio est COACTIO.

Vsus.

Consideratio significationis harum vocum vtilissima est & maxime necessaria ad dissensionem ἀποφήματος grauissimi.

Quæstio. An LIBERVM Arbitrium sit tantum deprauatum lapsu primorum parentū seu peccato originali; an vero prorsus sit & omni ex parte deletum, ac ab hominum natura ablatum? Resp. posito approbatoque hoc, quod Liberū arbitrium est ipse intellectus, seu ipsa substantia intellectus cum voluntate, seruata cuiusque proprietate ac modo agendi, assumitur recte, nō esse prorsus ablatum ab homine, licet sit adeo deprauatum, vt hæc deprauatio nullius aut eloquentia satis exponi, aut quantumuis effusis lacrymis præ magnitudine deplorari possit. A lapsu enim οὐσία voluntatis, & vis eius οὐσιώδης modusque agendi libere à coactione remansit: etsi ei ἀδυναμία & ἀταξία, quæ ad secundam qualitatis speciē reducitur seu reuocatur, accesserit, seu peccatum originis.

Aliter agit voluntas quam bruta natura.

Hoc enim nō est proprietas εἰδοχετικὴ, id est, discernens speciem, sed accidentalis qualitas secundæ speciei, cui relatio annexa est, vt ita relatiuum quoq; seu Ad aliquid sit secundum dici, sicut loquuntur Scholastici. Sic modus agendi, Intellectus, id est cognoscendi intelligibile obiectum naturaliter & actu simplici, vel reflexo à lapsu mansit, ita vt capax sit diuinæ illuminationis, cuius capax non est truncus, & aliter Deus intellectum illuminet, quam Luna lucem à Sole accipit: aliter Deus verbum in mentes hominum spargat, quam sol radios spargit in dolium: Non est nouus aliusve intellectus homini lapso infusus, non extincta est in illo οὐσιώδης vis seu potestas cogitandi, sed hæc excitata, in actum seu ἐνέργειαν deducta & exercitata assidua magistrorum institutione, ministerio sensuum exteriorum in rebus humanis incipit lucere, à Spiritu vero ministerio verbi in spiritualibus ac diuinis rebus illustrari, etsi salutariter cogitandi hæc in illo (intellectu) non supersit δύναμις. *Sublata enim vi οὐσιώδει seu potestate & modo agendi in intellectu, tollitur hominis natura, & fit confusio cum brutis naturis.* Explanatius de his alibi. Hic placet illud Plautinum: Quod satis est, satis est.

Vis cogitādi verbum Dei humanamentis non est adempta.

LIBERA SCIENTIA.

Vt hominem liberum dicimus, qui sui ipsius, & non alterius gratia est, id est, qui sui iuris est: Ita scientia est ἐλευθέρα libera, quæ αὐτῆς ἕνεκεν (sui gratia est) quæ non refertur ad opus, aut si mauis, ait Fonseca, ad aliam superiorem, vt prima Philosophia. Aliæ scientiæ non sunt omnino liberæ. 1. quia fines earum subiiciuntur fini primæ Philosophiæ, qui est cognitio summi boni, in qua felicitas consistit humana.

2. Quia principia cæterarum disciplinarum primæ Philosophiæ principiis firmantur.

LIBIDO.

Libido 1. significat voluntatem temerariā, cum ratione pugnantē, inconsultā,

vt

vt gerit rem non ratione, sed libidine. 2. Incontinentiam, quæ intemperantiæ species est, vt dedere se libidinibus. Hinc libidinari apud Suetonium **Vnzucht treiben.** & Libidinosus: vt ex actionibus libidinosis habitus intemperantiæ contrahitur.

Libidinose viuere de pueris non dicitur: In hanc ætatem non cadit libido in secũda significatione, sed ἐπιθυμία. Delectantur quidem rebus iucundis, sed libidinosi dici non solẽt, vt adolescentes. Puerilibus enim rebus gaudẽt, non turpibus & flagitiosis, ex quibus libidinosa vita nominatur. Cic. Libidinosa & intemperans adolescentia effœtum corpus tradit senectuti. Eff. id est, non idoneum amplius fœtui procreando, exhaustum, eneruatum.

LIBRA.

Libra ponderum est, & mensurarum, alia igitur est ponderalis, alia mensuralis.

Libræ scapus seu librile, quod & libræ iugum dicitur, est diameter. Spartum est centrum libræ, vnde brachia scapi paribus interuallis velut in peripheriam radii (duæ) expenduntur. Agina qua suspenditur est radius tertius, intra quem examen libramenti seu æquilibrii, iugo perpendiculare, facit iudicium. Atque tunc iugum est horizontis plano parallelum.

Libra est trutina vel statera.

Libram etiam signum cœleste esse, notum satis.

Libris paruis nonnulla pondera insensibilia sunt, quæ magnis sunt manifesta.

Libræ extremum ab eodem pondere citius mouetur, quo plus à sparto distat.

Libratio tribuitur etiam hominibus, Aristot. in quæst. Mech. vt sunt Libratores aquæ.

LIMITARE.

Limitare primum est limitibus distinguere, limitibus certis continere. Hæc verbi vis prima ac propria: hinc ager dicitur limitatus. 2. contrahere, vt si de tua prolixa beneficaque natura limitabit aliquid posterior annus. Cicero lib. 3. familiar. ep. ad Appium. 3. Limitare in doctrina distinctionis & Determinationis, Scholasticis est sententiam restringere, certis conditionibus adstringere; Exempli causa Homer.

——— *μῦθος δ᾽ ἄνδρεσσι μελήσει πᾶσι, μάλιστα δ᾽ ἐμοί, τοῦ γὰρ κράτος ἐστ᾽ ἐνὶ οἴκῳ.*

Hic *μάλιστα δ᾽* &c. Maxime seu præcipue vere mihi Formula limitationis est, qua potiores partes gerendæ mihi reseruantur.

Limitatio igitur est moderatio seu determinatio restringens.

CANON de hac est.

Expositio Generis per speciem non est confundenda cum limitatione totius per partem, sed ab hac distinguenda. Paulus 1. Timoth. 2. v. 5. Vnus est Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Hic cum dicit Apostolus, Homo Christus nomen generale exponit per speciale. Cum dicitur, Homo Christus Iesus est omnipræsens, quidam ita interpretatur, tanquam illis verbis, quæ propositionis subiectum constituunt, non significaretur expositio generis per speciem, sed limitatio totius per partem, proindeque idem diceretur, ac si diceretur, Christus quatenus homo seu secundum humanam naturam est omnipræsens. Hic expositio generis per speciem, Homo ille, qui est Christus (hæc enim sententia est horum, Homo Christus) sophistice confunditur cum limitatione partiali seu restrictione ad partem.

Limitata potentia est certis limitibus circumscripta: opponitur vniuersali & absolutæ: Limitatissima, vniuersalissimæ, & mediæ.

Dei potentia est καθολικωτάτη, habet enim pro obiecto adæquato omne δυνατόν. Potentia ignis particularis est & limitatissima adæquata productioni ignis. Potentia Solis est quasi media, extenditur enim ad plura, quam ignis, & ad pauciora, quam Dei δύναμις.

Limitate eruditus Scholasticis est eruditus seu πεπαιδευμένος in hoc vel illo genere. Huic opponitur simpliciter & a perfecte eruditus, qui de omnibus habet aliquam notitiam & experientiam seu vsum. Vide Aristot. Eth. 3. c. lib. 1. De vna quauis re recte iudicabit, qui in vna quauis est bene eruditus. (καθ' ἕκαστα πεπαιδευμένος) Absolute vero & vniuerse, qui est in omni doctrinæ genere (περὶ πᾶν) bene eruditus.

a *Barbari dicunt Incommu scibili.*

LITERA.

Litera, proprie est prima nota vocis. Trāslate est scriptura.

Augustinus ait, se non legisse de Dauide secundum literam, quod se gestauerit. Ergo verum est de Christo illum gestasse se in manib. suis, non sacramentū corporis sui. Respondeo, Augustinus literam hic appellat historiam, secundum quam non legimus Dauidem se gestasse manibus suis vllo modo, neq; simpliciter, quod fieri non poterat, neque in Sacramento.

LITERÆ.

Literæ 1. sunt tanquam sensibiles quædā notæ insensibilium cōceptuum. Græci vocant γράμματα quod scribantur, & χαρακτῆρες quod exsculpantur: per metaphoram etiam elementa. In duplici sunt differentia. Aut enim notæ sunt conceptuum, & quodammodo improprie literæ dicuntur, aut sunt notæ vocum, quæ conceptuū simulacra sunt, hæ scil. literæ proprie dicuntur cōceptuum notæ sunt literæ Ægyptiorum Hieroglyphicæ, Philosophis tantum Ægyptius olim sacerdotibus cognitæ. Vocum notæ sunt, quibus variæ sonorum differentiæ tam simplices, quam compositæ exprimuntur.

2. Literæ vt & Græcum γράμματα sunt pædeia & doctrina scripta, vt literarum rudis: ita literatus dicitur bene doctus, vel Grammaticus. Vide Suetonium.

Literator est ludi literarii magister, vel mediocriter doctus, literis imbutus. Sacræ Literæ sunt Sacra doctrina, seu Sacra scripta.

Literatus est liberaliter eruditus. Literatura huius abstractum est pro varia eruditione.

LOCALIS.

Localitas Entis creati attributum est. Nam est qualitas, per quam Ens creatum, cum aptum est locari, tum actu in vno loco aliquo existit.

Ei opponitur illocabilitas, quæ conuenit Enti increato: id enim non indiget loco aliquo reali, in quo existat, cum sit αὐταρκέστατον, id est, sibi per omnia sufficiens. Timpl. in Metaph. Ipse igitur sibi loc⁹ est, Deus, vt ait Damascenus.

Interdum Locale seu localitas distinguitur à locabili seu locabilitate, vt actus à potentia, vel vt id, quod actu est, ab eo quod est potētia: vt locale sit, quod in loco actu est: Locabile vero quod est in loco potentia, id est, quod in loco esse potest, vt extremum quod nūc cœlum est, etsi non sit actu in loco Aristotelico, potest tamen esse in loco, si (ex hypothesi loquor) sit, vel detur cœlum vltra illud.

Locale interdum est idem, quod ad locum pertinens.

Localis memoria est artificiosa, quæ locis vtitur certis.

LOCVS.

Locus est duplex Alberto Magno in expositione cœlestis hierarchiæ: 1. corporalis seu Physicus, qui est superficies corporis continentis, vel etiam ipsum corpus continens, vel spiritualis qui metaphorice dicitur locus, & ita Deus dicitur spiritualis locus Angelorum à virtute continente angelos: vnde ait Beda, Angelos, quocunque mittantur, intra Deum currere. Etsi autem Angeli, quatenus Deum contemplantur, dicantur esse in loco spirituali: tamen etiam recte dicuntur esse in loco corporali; quatenus circum nos operantur. Huic Alberti sententiæ multi annuunt, qui ita argumentantur: Quod per se est in loco, eius fines cõmensurantur finibus loci, vt corpus. At spiritualis naturæ fines non commensurantur finibus loci. Ergo spiritualis natura per se non est in loco: Erit igit. in loco per accidens.

Scholastici distinguunt locum Beatorum & Damnatorum à loco mundano, qualis iis est Viatorum. Ioan. Trith. in Comment. in Prolog. Reg. B. Sicut est locus beatorum in amœnitate æterna; ita locus, qui dicitur infimus, est, VBI Impii cruciantur damnatione perpetua, siue sit super terram, siue sub terra: constat esse infernum, vbi est carentia omnis boni, & abundantia omnis mali, in quem qui semel descenderit, nequaquam inde ascendet vsque in æternum.

Locus Physicus vim habet attractricem, à qua quicque trahitur ad proprium locum. Attrahit autem locus, vt finis, non vt efficiens. Explicat hoc Zabarella lib. de motu leuium & grauium cap. 2. De hoc loco Axioma Simplicii est in 4. Phys.

Loca eiusdem duo simul esse primo & per se impossibile est.

Sursum, Deorsum, Ante, Post.

Loci differentiæ vt sursum & deorsum sunt
- τῇ φύσει, itaque non mutantur.
- τῇ θέσει, Positione, Respectu nostri, itaque variantur.

Sursum & deorsum loca naturalia sunt contraria, ac manent fixa, ac positione seu ordine ad nos sunt σχετικά seu relata: dicuntur enim sursum respectu capitis nostri, deorsum respectu pedum.

In triangulo Mathematico possumus notare angulum sursum, & angulum deorsum, angulum qui fit ad dextrum, & angulum, qui fit ad sinistrum positione & σχέσει, & τάξει ad nos.

ΤΟΠΟΣ, LOCVS.

Aristoteli locus est propositio vniuersalis manifesta & nota. Recentiores vocant Maximam, quia minorum propositionum copiam intra suum ambitum continet, seu quia sub ea multæ aliæ propositiones potentia comprehenduntur indefinita: vt, locus est, si alicui contrario aliquod inest contrarium, reliquo quoque contrario reliquum contrarium inerit. Hinc inferimus: si malum obest; ergo bonum prodest. Sic locus est; si id quod magis inesse videtur alicui, non inest tamen; neque id, quod minus videtur inesse, inerit ipsi. Ex hoc loco argumentabimur; si velimus probare diuitias non esse bonas; Sic: si sanitas, quæ minus videtur bona, quam diuitiæ, bona

tamen non est, Ergo neq; diuitiæ bonæ sunt. Hi loci seu propositiones interdum argumentationem ingrediuntur, interdum extra positæ vim ei tribuunt. Dicitur & locus Canon, principium & elementum vniuersale, in quo singularia indefinite (non hoc aut illud expresse) comprehenduntur. Alexander definit locum principium ἐπιχειρήματος, id est, dialectici Syllogismi, itaq; ex loco hic Syllogismus probabilitatem consequitur. Dicitur etiam præceptum. Locus Ciceroni est Termin⁹, vnde maximæ propositiones desumuntur; vt, ex Toto, ex partibus, ex genere. Termini enim, in quos maximæ conuenienti ratione resoluuntur, illas continere quodam modo videntur. A Boetio Termini hi vocantur Differentiæ, eo, quod maximę propositiones per eos diuidantur, sicut Genus per differentias.

Theophrasto Locus & præceptum differunt. Sicut enim Locus est principiũ Dialectici argumenti, ita præceptum ei est principium Loci. Præceptum enim est communius quiddam, simplicius & vniuersalius, quam Locus, & è præcepto locus inuenitur. Exempli gratia: Præceptum est, si dicatur: ita argumentari oportet à Contrariis, vel à coniugatis. Sed Locus est propositio, quæ à præcepto ortum habet: vt si vni contrario vnum inest contrarium, alteri quoque contrario inest alterum contrarium. Et sicut se habet vnum coniugatorum, ita se habent & reliqua.

LOCALITER.

1. Localiter in loco esse nihil aliud est, quam esse in loco sibi æquali. Ratio cur aliquid sit localiter in loco, est modus quantitatiuus. Qui an à corpore tolli possit, Scholastici disputant. Vide Scotum lib. 4. dist. 49.

2. Localiter seu Topice idem est, quod per capita vel per Locos est communes.

LOCATIO.

Locatio est *vbi*, seu respectus quidam loci ad locatum, vt locatum acquirit locationem.

In politicis locatio opponitur cõductioni: vt locatio domus, locatio operis est **Verdingung des Wercks.**

Non Loco pro Intempestiue.

Cum locus & tempus connexa fere sint, quadam κατάχρήσει, sed elegante, locus pro tempore vsurpatur. Cic. in epist. 16. lib. 11. famil. Epistolæ offendũt non loco redditæ, id est, alieno tempore, seu intẽpestiue redditę, molestę sũt **seind nicht angenehm** (Nota hic infinitum non loco. Ita Enunciationem infinitam vsurpat ex. 25. Intestinum nobis malum est nõ mediocre: quod obseruandum obiter contra eos, qui enunciationes infinitas reiiciunt & ἀτέχνυς faciunt) Interpretationem hanc esse veram, ostendit epistolæ initium: Permagni interest, quo tibi hæc tempore epistola reddita sit. Et quod paulo post sequitur: Vt tempus obseruaret epistolæ tibi reddendæ. Ita Aldus hoc, Desipere in loco sapientia est, interpretatur: Desipere in tempore seu commodo tempore. Hinc intelligatur, Locum interdum poni pro occasione, quæ est causa procreans per accidens.

LOCI COMMVNES.

1. Rhetores in genere Locos Communes vocant locos λόγων, qui pariter ab autore & reo vsurpari solent, id est, ex quibus argumenta depromuntur, quæ vtraque pars ad causam suam accommodare potest: vt Locus signorum communis est, non peculiaris,

aut

aut Reo, aut Actori tantum, sed ad accusationem & defensionē idoneus.

2. Est & apud Oratores alius vsus appellationis huius, cum Locum communem vocant generalem sententiam seu thesin, quanquam improprie, cui opponitur Hypothesis.

Nam thesin seu Locum communem vocant Quęstionem seu propositionem, quæ complexam circumstantiam non habet. Cicero consultationem vocat, alii quæstionem infinitam, quia de genere agit, cuius tractatio ampla est, & vaga & late patens. Hypothesis est quæstio complectens circumstantias, Personarum, Locorum, Temporum, quam Cicero controuersiam singularem, alii finitam quæstionem nominant, quia de specie atque adeo etiam de Indiuiduo agit.

Tractant de hoc vsu vocabuli Locorum communium Rhetores cum præceptum istud tradunt, quod maximam vim habet in omni disputatione, videlicet, vt Hypothesin transferamus ad thesin, seu locum communē. De quo Cicero in 1. de Oratore: Ornatissimæ & copiosissimæ sunt Orationes hæ, quæ latissime vagantur, & à priuata, & & singulari controuersia se ad vniuersi generis vim explicandam conuertit: Quod qua prudentia fieri debet, non est huius loci ostendere, cū ea res ad pręcepta Inuentionis, & amplificationis, quæ in Oratoriis libris traduntur, pertineat.

Ita Æqualia hæc sunt; Hypothesis referri debet ad suam thesin. Causa quælibet & casus, vt loquuntur Iureconsulti, factique species seu propositio singularis, vt loquuntur Dialectici, referri debet ad suum locum communem, ad caput generale: Indiuidua ad suam speciem, & deinde species ipsæ ad suum genus sunt exigendæ. Res igitur Substantiis alligatæ ab iis sunt auellendæ interdum.

3. Sed proprie Locus communis & Thesis non sunt prorsus idem. Locus communis enim proprie est Thema incomplexum, id est, pars theseωs, nempe propositionis, commune seu vniuersale subiectum & prædicatum, vt felicitas & virtus sunt duo loci communes; ex quibus tanquam partibus componitur, vt propositio ex subiecto communi & prædicato, hæc thesis, Felicitas est in virtute. Iam si de felicitate seorsum, & de virtute seorsum disseratur, id vocatur tractatio duorum locorum Communium, scilicet Felicitatis & Virtutis.

Nescia mens hominum Fati sortisque futuræ,
Et seruare modum rebus sublata secundis.

In hac thesi copulata continentur sex loci communes: 1. Moderatio: 2. Mens humana, 3. Fatum, 4. Fortuna, 5. Modus. 6. Superbia.

4. Rursus alia significatio est Locorum communium, cum præcipua Cap. singularum artium sic nominantur, in quorum explicatione summa cuiusque artis seu doctrinæ continetur: vt alii sunt loci communes Theologici, alii Forenses seu Iuris ciuilis, alii Iuris Canonici, alii Medicinæ, alii Philosophiæ naturalis, alii Ethicæ. Denique alii aliarum artium Loci sunt, seu capita Primaria, quæ in vna qualiber arte versaturis cognitu sunt necessaria. Oportet enim vnumquemque suæ artis præcipuos Locos tenere, & quasi Σωματοποιΐαν, id est, corpus integrum cuiusque artis distinctum suis quibusdam locis animo inclusam habere. *Singularū professionū peculiares sunt loci communes, tanquam primaria capita.*

Ex his Forensis Locus communis incertus locus à Cicerone dicitur in I. Rhetor. eo quod ambigue soleat in vtramque partem tractari in foro & Iudicio, ciuilique causa, vt cum in foro dicunt pro testibus, & contra testes, pro tabulis, & contra tabulas, vt, apud Ci-

ceronem pro Flacco, pro fama & contra famam; vt pro Cœlio, item pro Iudice & contra Iudicem, pro patrono & contra patronum: qualia plurima incerta & in vtramque partem ambigua disputantur à Iureconsultis in exceptionib. dilatoriis & declinatoriis.

Velcurio communem locum Rhetoricum vocat, qui spectat ad studia humanitatis, nempe ad Professionem Oratoriam, Poeticam, Philosophiam moralem.

5. Porro Loci communes certa quadam ratione disponi solent.

Itaque Loci communes appellantur etiam Tituli seu classes, certa serie distributæ, quæ sunt velut indices generales, seu receptacula, in quibus nonnunquam priuata diligentia & quidem tumultuarie à singulis annotantur, quæ memoria digna quotidie se offerunt in lectione bonorum authorum, præsertim in studio Theologico, & Philosophico, & Historico, siue sententiæ sint, siue exempla, quibus doctrina fidei, virtutum & vitiorum, & rerum aliarū, quæ his συζυγῆ & cognata sunt, illustratur & suppeditatur materia ad futuram necessitatem scribendi ac dicendi de fidei capitibus, vitiis ac virtutibus & rebus similibus.

Equidem nonnulli reprehendere mihi videntur hanc diligentiam ita colligendi eiusmodi Locos communes, sed non simpliciter, neque in vniuersum, sed secundum quid, vt Dialectici loquuntur, reprehendunt hoc studium.

Hoc enim monent: non sufficere ad eruditionem comparandam collectionem & coaceruationem sententiarum, sed vt sit solida eruditio, oportere singulorum capitum artis vniuscuiusque cognitionem præcedere: imo & in Philosophicis tractationem Methodicam singulorum Locorum communium adiungendam esse.

Damnant igitur inanem persuasionem eruditionis, qua multi se ostentant, iactationem farraginum talium, in quas dicta authorum sine iudicio cumulantur, quasi in his summa laus eruditionis sita sit, cum negligentes prætcrea sint in artibus integre addiscendis.

REPLERE LOCVM *suis angulis.*

In Geometria Replere locum quid sit docet Christophorus Clauius his verbis: inter omnes figuras æquilateras & æquangulas solum triangulum, quadratum & hexagonum locum replenr, id est, aliquot triangula vel quadrata, vel hexagona ita in plano possint inter se aptari, vt inter eorum angulos nihil sit vacui, sed planam superficiem constituunt. Nam sex anguli in triangulo æquilatero, & quatuor in quadrato, & tres in hexagono æquilatero & æquangulo æquales sunt quatuor rectis, quantum nimirum est spatium circa punctum quodlibet in plano. Proprietas hæc non conuenit aliis figuris planis æquilateris & æquangulis. Tria aut quatuor pentagona locū replere nō possunt, quod ostēdit clare Clauius in lib. 4. Geomet. Eucl. p. 193.

LOCVTIO.

Locutio { Proprie, Exterior, vt cum λόγος est προφορικός.
Improprie Interior, interna sermocinatio.

Vterque λόγος est hominum.

Verbū { Intus latens. Itaque mentale, conceptum, immanens, Qualitas mentis, in ea genita, similis est rei, cuius est expressiua. Esto igitur tanquam proles mētis, quæ est eius & subiectum & efficiens.
Transiens, foris signans, prolatum, externum, signum verbi intus latentis. Est igitur tanquam proles prolis.

Loquens

Loquens vnusquisque vel affirmat vel negat: qui affirmat, quædam ligat in vnum (id est) connectit, qui negat vnum ab altero separat. Marsil. Ficin. in Phil. Plat. Hic loqui ponitur pro enunciare.

Augustinus lib. 15. de trinitate, cap. 9. Si verbum non sonat in corde, dicit vtique, quæ cogitat; Quicquid cogitatur, verbum mentis est.

Idem August. Formata cognitio eius rei, quam scimus verbum est, quod in corde dicimus, quod neque Græcum est, neque Latinum, nec Lingua alterius aliena. Augustin. in lib. 85. In nomine Verbi nō solum significatur respectus ad patrem, sed ad illa, quæ per Verbū facta sunt, operatur potentia. Hic loquitur August. de verbo immanente hypostatico & æterno. Io. Trithem. in com. in proleg. R. B. Nonnulli in labiis habent veritatem, & in corde non habent; tanquam si aliquis dolose ostendat viam sciens, in ea esse latrones, & dicat, si hac ieris, eris tutus à latronibus, & contingat, vt vere ibi non inueniantur latrones, verum ille locutus est, sed non in corde suo. Aliud enim putabat, & NESCIENS verum dixit.

An quis nesciens possit dicere verum.

Locutio aut est propria, aut impropria.

Propria est vocis per linguam explanatio. Arist. de historia animalium, & Boetius articulatam vocant.

Ad Locutionem propriam 3. concurrunt.

1. Simplex conceptio. 2. Ordo ad prolationem eius, quod concepimus. 3. Ad instrumenta corporea, quibus formetur vox, vt deferatur ad audientis aures. Impropria conuenit Angelis qui creduntur non tantum intuitione, per præsentiam, sed etiam quasi nutibus & signis, (tanquam speciebus intelligibilibus ad innotescendum alteri ordinatis) sibi loqui sine prolato sermone. Vide Albertum Magnum in cœl. Hierarch.

Dico quasi nutibus, quia non sunt nutus corporei.

Locutio est vel vulgi, vel sapientum, è Scal. ex. 6. sect. 2.

Locutio est accurata vel crassior. Illa sæpe dicitur Philosophica: hæc παχυτέρα. Exempli causa: Crassius (παχυλῶς) aliqui dicunt: Vulnus est dilacerata pars in corpore, cum accurate loquendo fit dilaceratio partis, similis rimæ in olla rimosa. Sic vitium actionis in Caino est ipsa vitiosa & aberrās actio, dicitur παχυμερέστερον, cum proprie sit vitiū & aberratio actionis; peccatum originis est praua hominis natura, dicitur pingui seu rudiore Minerua, pro, est prauitas vel vitiositas naturę hominis. *De priuatione enim vel malo subiectum propria attributione nō prædicatur subiectū συνωνύμως.* Nō recte de destructione figuræ domus collapsæ prædicantur Rudera, cum collapsa domo destructio seu confusio prioris figuræ sit priuatio domus: Rudera vero sint subiectum reliquum. Ita somniauit Illyricus, ruinam factam esse hominis essentiæ, corruptā esse οὐσιωδῶς hominis optimam formam, ita vt remanserint prioris ædificii rudera tantum seu ἐρείπια, ideoque dixit proprie dici peccatum originis esse substantiam hominis corruptam & mutatam, & mutationem hanc comparauit cum mutatione argenti in scorias; vuarum in labruscas, vini in aquam. *Canon.*

Locutionis Auerroi lib. 1. Rhetorici tract. 2. cap. 2. duæ sunt species: Communis sermo & nutus. Propria igitur aliquando vox locutio est, interdum tropo modificata.

Thomæ Aquinati Locutionis elementa sunt literę, non syllabæ, in primo Phys. lect. 1. text. 1.

Impropriе & per ἀνθρωποπάθειαν quidem Angelis, vt incorporeis entibus,

locutio tribuitur. Eorum enim locutio non habet λόγον προφορικόν. Hoc scilicet incorporeis spiritibus nihil est opus. Hi scilicet sine oratione (externa) cogitationes suas & voluntates suas, νοήματα & βουλεύματα sua communicant. *κοινωνία angelorum est spiritualis.*

Locutio oratoris dicitur *Oratio* κατ' ἐξοχήν.

Locutio
- Ex toto aufertur
  - ἀφωνία, cum vox ex toto amittitur.
  - ἀναυδία seu κώφωσις mutitas, cum salua voce sermo amittitur.
- Difficulter fit μογιλαλία, loquendi impedimentum.
- Deprauate fit, Balbuties,
  - Titubantia seu hæsitantia Linguæ, cũ non potest statim oratio proferri. Itaq; repetitur prima vel alia aliqua syllaba cum labore. ψελλότης, blæsitas, cum aliqua syllaba omittitur, eo quod totum verbum exprimi nequeat, vel cum ob torturam orationis verba male torquentur & flectuntur.
  - Τραυλότης, cum R. mutatur in L. vel C. in T. Vide H. Mercurialem lib. 6. de morbis puerorum c. 6.

LOQVI.

Loqui est formare seu producere Verbum cogitati seu cogniti expressiuum. Ergo Dicere
- πρὸς ἑαυτὸν, ad se; Cum tibi ipsi quæ cogitas vel nosti manifesta facis, gignendo in mente notitiam simillimam rei cognitæ.
- Ad alterum, πρὸς ἕτερον, cum alteri signo exteriori exprimis seu declaras manifestumq; facis, quod mente concepisti.

Loqui quod in solum venit, pro temere, vel fortuito loqui.

Loqui quod in solum, vt dicitur, venit, prouerbiale est pro eo, quod est loqui quicquid occurrit, quicquid casus fert. Cicero de Natura Deorum: Quodcunque in solum venit, vt dicitur effingis atque efficis, id est temere & arbitratu plane tuo. Varro Romanorum humanissimus, apud Nonium. Quoniam omnia non memini, quod in solum mihi venerit ponam, **was mir für kompt.**

LOQVACITAS.

Loquacitas est resoluta loquendi sine ratione intemperantia, Speusipp. in defin. Platon.

LOGICVM.

Logicum 1. est vere seu proprie, vt Homo est ποίημα θεοῦ λογικὸν κατ' εἰκόνα γεγενημένον τοῦ κτίσαντος αὐτό: Sic Basilius describit hominem.

2. Quasi seu ἀναλόγως, vt cum bestiis à veteribus Philosophis, Aristot. & Anaxagora, & Democrito tribuitur λογισμὸς, vel non prorsus dicuntur ἄλογα.

Logicum vere dicitur, vel à Ratione, vel ab oratione, item actu primo, vel secundo.

Vsus.

Vtilis & necessaria est hæc explicatio. Quæritur enim de hoc, an νοῦς & λόγος sit in brutis, & si sit, quomodo? Vtrum ab oratione, an à ratione appelletur animal λογικὸν & ἄλογον, de quo exstat Plutarchi disputatio. Esse non prorsus ἄλογα animalia omnia, homine excepto, non tantum ex mirificis horum actionibus & operibus iudicatur, sed etiã ex eo, quod cõmunicare inter se animi sui cogitationes & voluntatẽ posse existimentur, sono vocis & gestibus. Vbi autẽ est διάνοια, ibi & λογικὸν esse oportet. Sed simile potius Rationis esse in his videtur aliquid, quam Ratio: aut si aliqua ratio est in bestiis, ea ab hominis ratione separanda est longissime. Hominis enim λογικὸν, est imaginis Diuinæ.

φυσικὴ in bestiis δύναμις, aliquid, λόγῳ ἀνάλογον est.

Sic ἄλογον (brutum) est proprie, vel analogice: actu primo non habendo λόγον, vel secundo non vtendo τοῦ λόγου: ἁπλῶς vel κατά τι.

Vsus.

Quæritur an sit brutum aliquod loquens? Respond. MENTE capti, & qui nascuntur Fatui locutionis vsum non amittunt. Hi igitur sunt BRVTVM LOQVENS (κατά τι.)

LOGICVM etiam interdũ idem, quod à mente fabricatum, quasi vel mente conceptum, vt Logicum Ens, id est, Rationis Ens: MENTALE Barbari vocant: vt oratio mentalis, id est, mente concepta, ὁ ἔσω λόγος. Mentalis seu Logica abstractio, secretio, submotio, est, cum quid concipimus mente abiunctum ab omnibus conditionibus restringentibus.

Abstrahere mente (Barbari dicunt mentaliter) est vnum apprehendere sine alio, cum quo est coniunctum. Sic mens accidentia, quæ materiæ causa infinita sunt, abstrahit, hoc est, secretione submouet ab essentia.

LONGITVDO.

Longitudo in Grammatica syllabæ est: In Geometria Lineæ, in Geographia loci est. Estque segmentum æquatoris inter meridianum alicuius loci, & meridianum extremarum insularum Occidentalium interceptum, cui opponitur latitudo, segmentum eiusdem meridiani circuli inter verticem loci & æquatorem interceptum. Nominis ratio est, quia in cœlo Planetæ longius ab occasu versus ortum progrediuntur, quam ad alterutrum mũdi latus digrediantur. In terra autem habitationes se magis & vlterius ab occasu Ortum versus extendunt, quam hinc inde ad terræ latera & polos. Longitudo cognitæ terræ est grad. 340. Latitudo terræ Septentrionalis 71. grad.

LONGAON.

Barbara vox est, pro intestino recto, quod nonnullis intortum gyris in os sacrum recta ad podicem deuoluitur: Cuius inferior pars à musculis in orbem circumfusis, Sphyncter, id est constrictor dicta, (qua prohibetur ne ante iussum rationis & voluntatis imperium excrementa prolabantur) in anum terminatur.

LVCTA.

Lucta Physica est 1. pugna elementorum vel qualitatum elementarium inter se: vt ignis cum aqua, quæ nihil aliud est, quam mutuus conatus vtriusque ad corrumpendum alterum, & mutua resistentia vtriusq; alteri, Ignis post aliquam pugnam, quæ prouenit à resistentia aquæ patientis, inducit a-

liquem gradum caloris, deinde perseuerante pugna & superante igne resistentiam aquæ inducit alium gradum caloris, reiiciendo plus frigoris contrarii, donec totum frigus repulerit & totum calorem induxerit. Secundo est Pugna naturæ & morbi.

Lucta politica est genus certaminis Græci, quo alius alium in terram prosternere nititur. Græce πάλη.

Plato 7. de Leg. Duo Gymnasticæ artis sunt genera, Saltatio & Lucta.

Lucta Ethica est in CONTINENTIA, & Tolerantia. In continente enim & tolerante pugna est inter affectus & rationem rectam, sed hæc præualet, (vt cótra in Temperante & forti pugna sensuum & rationis sedata est, at in incontinentia succumbit ratio.) Continentia enim est proba affectio sequens rectum rationem, qua homo abstinet se voluptatibus, repugnante cupiditate, seu appetitu cupiendi. Tolerantia vero est affectio proba rationem rectam sequens, qua homo perfert dolores, repugnante, irascendi appetitu.

In Theologia celebratur huius gemina lucta. Spiritualis militis Christiani inter carnem & Spiritum, inter legem membrorum & legem mentis, de qua Paulus ad Rom. 7.

L V X.

Græcum φάος seu φῶς complectitur & lucem & lumen.

Lux accipitur interdum generaliter, vt complectatur etiam lumen, quod est participatio lucis effecta in diaphano; vt cum ait Antonius Rampegolus de Ianua in dictionario pauperum c. 63. Lux est, quę illuminat omnia, sine qua nec bene ministratur in domo, nec bene ambulatur in via, nec bene fit negotiatio in foro: & paulo post, Triplex est lux in mundo quæ mundum illuminat vniuersum, quædam infundens & non infusa, vt in sole, quædam infundens, & infusa, vt in luna quædam nō infundens, sed infusa, vt in aere. Deinde accipitur Specialiter vt differens à lumine Barthol. Anglicus de proprietatibus mundi cap. 42. Lumen differt à luce sicut species à genere. Omne enim lumē lux est, sed non è conuerso omnis lux est lumen. Nam lumen est defluxus quidam à luce in aere alioue diaphano corpore receptus & vndiq; circumfusus, seu est irradiatio defluens à substantia lucis, estq; triplex: directum, reflexum, fractum. Directum est, quod non repellitur, sed transit libere, cum non inueniat obiectum aliquo modo inobediens. Reflexum est quod receptum à speculo, & aliis politicis corporibus reiicitur. Fractum, quod prropter diuersitatem medii non tenet rectum incessum, sed ab eo deflectit, seu obliquat motum suum.

Lux vero est ipsa fundalis Substātia cui lumen immittitur corporeū. (Etsi Arist. corpus esse neget: Et Damascenus dicat propriam ὑπόστασιν, id est, substantiam non habere) Augustinus super genesin ad literam. Lux est Substantia corporea summe simplex in generatione corporum: summe multiplex in efficacia: Summe mobilis & absolutæ penetrationis, & minimæ resistentiæ, summe dispaira & contraria generans, ac concilians, summe conuertibilis, omnis naturalis motionis principium & origo, summe perfecta: summe iucunda, summe communicabilis. (cæterum, si lumen est corpus, difficile intellectu est, quomodo

lumen sit in aere, vel cum aliquo corpore diaphano, vt in crystallo, cũ duo corpora simul non possint esse in eodem loco: non est tamen inconueniens, lumen simul esse cum aliquo corpore, lumen esse substantiam corpoream. Videmus enim aquam & cinerem pariter iungi & misceri, Salua vtriusque corporeitate & localitate, vtriusque partes intra corporis superficiem continente, quantumcunque enim simul commisceatur cinis & aqua: permanet tamen aqua in sua corporeitate, per partium suarum cohærentiam ac continuitatem, & cinis item in sua, nec propter istam vnionem vel commixtionem simul sunt duo corpora in vno loco, sed aqua habet suum locum proprium, & cinis suum. Sic lumen potest esse in aere, vel in quocunque alio corpore, salua vtriusque corporeitate & suarum partium substantialium continuitate, vnde & Lux subintrans ad interiora aeris vel crystalli habet suum locum ipsius superficiem ambientem, & à substantia adiuncti sibi corporis distinguentem, quamuis non possit propter simplicitatem suæ substantiæ recte percipi, seu videri in re. Imo quod mirabilius, est multa lumina concurrentia sunt intermixta, & tamen vnita coniunguntur salua cuiuslibet substantiali forma, qua ab alio differt. Sicut docet Dionys. in libr. de diuinis nominibus, cuius hæc sunt verba: Lumina lampadum, cum sint in domo vna, tota inuicem totis communia, diligentem tamen habent à se inuicem discretionem: Vnita discretione & vnitate discreta. Videmus enim multis ad vnum lumen accensis lampadibus, iuxta omnium lumina vnam claritatem, & indiscrete relucentem, nec poterit quis, vt arbitror, alicuius eorum, ab aliis ex aere continente: cæterá dum simul sunt ibi sequestrare, aut alterum sine altero cernere, totis inconfuse inuicem contemperatis; subducta autem vna proprium etiam lumen recedit nihil secum cæterorum luminum auferens, aut de suo aliquid eis relinquens. 3. accipiuntur lux & lumen Metaphorice, vt cum dicit Antonius Ramdegol. Ordinis Sancti Augustini. Triplex lux est spiritualis infundens, & non infusa: vt in Deo, quædam infundens & infusa, vt in Doctoribus: quædam non infundens, sed infusa, vt in simplicibus hominibus.

LVCIDVM.

Lucidum est, quod lucem vel lumen habet. Lumen proprie participatio est seu effectus lucis in diaphano.

Lucidorum triplex gradus est Thomæ Aquinati de sensu & sensili, libro 6. cap. 7.

Primus est, cum id, quod lucis δεκτικὸν est, ita est repletum luce, quasi perfecte in actum redactum, vt nullum corpus aliud. Hic conuenit Soli. *Summe lucidum.*

Secundus est eorum corporum, quæ per se non sunt lucida actu, sed luminis susceptiua per totum, quæ sunt perspicua seu diaphana.

Tertius est terræ, quæ non est nata in se recipere lumen, sed tantum in superficie seu ἐπιπολαίως. Nam ἐπιπόλαια Græcis sunt speciatim, quæ sunt in summa terræ, vel aquæ extremitate: generatim quæ extant, quę eminent.

Axioma M. Ficin. in Epist.

Lucidum omne à summe lucido Sole efficitur & seruatur.

Lucida, quæ habent lumen spissatũ Albertus M. vocat calcata, vt ignis & stellæ sunt.

LVCIDIÆ.

Alberto Magno Lucidiæ sunt aues pennas habentes noctilucas, iis porrectis vias demonstrantes.

LVMINARE.

Luminare est corpus quod in se vt formã habet lucem, vt Sol, Luna, Stellæ. Estque magnum vel minus. Lux dicitur forma luminis in luminari. Lumen quod receptum est in alio corpore illuminato. Splendor est diuaricatio luminis super corpus politum & tersum, Albert. Magn. in 2. de anima tract. 3. cap. 2.

Idem: Luminare dicitur quod in profundo sui, recipit, & continet lumen secundum plenam sui capacitatem. In Ethic.

Luminosum est luminis plenum vel lumine præditum.
- Simplex
  - Cœleste
  - Igneum
- Compositum, Marsilius Ficinus.

Lumen, inquit Zabarella, accipi potest duobus modis, vel enim vt communiter amplectitur tam lucem, quam lumen, hoc est, vt est visibile, seu vt Quod seu vt quo vel solum, vt visibile, vt quo & ratio visibilitatis à colore distincta priori modo est lumen necessarium in visione & Medio & colori, quia color non potest mouere perspicuũ, nisi luceat vel luce propria, vel lumine accepto ab alio, vt quando lumen Solis in pariete receptum fit visibile & vt quod & vt quo, cum & ipsum per se visum moueat, & faciat, vt color moueat. Secundo autẽ modo acceptum lumẽ sole medio necessarium est. Tale namq; lumen, quod non sit visibile nisi vt quo, non datur nisi in solo perspicuo interminato.

LIT. M.

LITERA
M.

MAGIA.

Agiæ nomen amphibolon est. Accipitur primo generaliter: Deinde specialiter. Generaliter & in bonã & in malam partem. Specialiter in alterutram, magis tamen in malam.

Distinctiones & Explicationes.

1. Magia
   - Naturalis, licita. Naturalis Philosophorum consummatio seu perfectio.
   - Superstitiosa, præstigiosa & Diabolica, Infamis, immundorum spirituum incantationibus concinnata. Hæc dicitur etiam à nonnullis Theurgia & γοήτεια.

Magia naturalis est secretior Philosophia & Diabolica, docens facere opera admirabilia interuenientibus virtutibus naturalibus per applicationem earum ad se inuicem & patientia naturalia. De hac accipe hoc Ioh. Pici in Apol. Mirabilia artis Magiæ non sunt nisi per vnionem & actuationem, (id est, formationem & perfectionem) eorum, quæ formaliter & separatim sunt in natura.

Sic qui apud Ægyptios fuerunt sacerdotes, apud Indos Gymnosophistæ, apud Græcos Philosophi vel sapientes, apud Gallos Druydes, apud Hebræos Prophetæ, ij apud Persas fuerunt Magi. Picus in Apol.

Itaque Magia sæpe per synecdochen accipitur. Est doctrina seu cognitio Practica, seu potius ποιητική, scientia naturalis appropriate seu peculiari & appropriato nomine magia, id est, sapientia sæpe dicitur, vt Roma vrbs κατ' ἐξοχήν. Huic opposita est magia illa, quæ dicitur Necromantiæ, quę fit per pacta & fœdera cum Dæmonibus. De vtraque Magia, Picus in Apol. sic Magi illi, (qui venerunt ab Oriente in Iudæam, de quibus Euangelica historia) non erant Necromantici & cum Dæmonibus confœderati, qui hostem dæmonum imo Dominum, & de iis paulo post triumphaturum venerunt adoratum, sed erant sapientes viri, cœlestium rerum & terrenarum scientiam edocti, qui ipsissimam Patris Sapientiam in humano corpore factam visibilem coluerunt & venerati sunt. Vide Epist. ad Paulin. Hieron.

Iohan. Baptista Porta Neapolit. de Natural. lib. 1. c. 1. hæc habet: Magia naturalis abditis scatet mysteriis, ac delitescentium rerum contemplationem, qualitatem, proprietatem, ac totius naturæ cognitionem elargitur, docetque rerum adminiculo & earum mutua & opportuna applicatione opera efficere, quæ vulgus putat miracula, omnem admirationem humanumque captum excedentia. Opera naturalis Magiæ sunt naturę opera: Ars

autem illius ministra est, ac naturæ sedulò famulatur. Vnde Plotinus Magnũ naturæ ministrum non artificem vocat. Visitur hæc Magia in Astrologicis, Opticis, Catoptricis Chymicis, Medicis rebus. Exempla pete è Porta l.4.

Breuis typus differentiarum Magiæ.

2. Imò generalior hæc sequens distinctio. Magia est Naturalis, vel Nonnaturalis. Naturalis est naturæ secretis miranda operans vel producens, quorum causæ vulgo sunt incognitæ & abstrusæ. Estque vel πρακτικὴ (operatrix) vel Μαντικὴ (Diuinatrix) Coniunctæ hæ quoq; sunt interdum. Talis Magiæ docti fuerunt Abrahami ex concubinis posteri, Brachmanes dicti. Vid. Theatrum vitæ Zuinger. vol.3.lib.4.

Magiæ Naturalis exempla exhibuerunt rudi populo, qui primo succino paleas, magnete ferrum attraxere, teste Plinio l.3. Hist. Nat.

Non-Naturalis est supra naturam. Estque Reuelationis Dei, Bonarumve mentium, vel malarum seu Cacodæmonum: Illa Pia, hæc Impia: Illa Diuina, hæc Dæmoniaca: Illa fuit in Prophetis & Doctoribus Ecclesiasticis; hæc est in impiis Magis.

Hi sunt vel *Malefici*, vel *Benefici*, *Malefici* mala faciunt, vel sola ipsorum imaginatione, vel reipsa. *Sola imaginatione* nempe cum nihil mali reipsa faciunt: attamen à Dæmone ita vis φανταστικὴ illorum conturbatur & peruertitur, vt se mala quæuis patrare sibi persuadeant, adeoque in tormentis constanter id asseuerant, quod Experientia docuit in Lamiis & Strigibus seu sagis. *Reipsa* vero, cum variis malis homines afficiunt, vel *solis characteribus & carminibus*, permittente id DEO, sine pharmaco: Atque hæc species dicitur γοητεία ἀπὸ τῶν γόων, id est, à funeralibus seu Exsequialibus carminibus, quibus ad sepulcra mortuorum vtuntur, vel in genere à tristi murmure & & querulis vocibus: *Vel cum pharmacis.* Atque hæc species dicitur φαρμακεία, Latine Veneficium: Et quæ hac vtitur, dicitur Pharmaceutria. *Benefici* benigne conuersantur cum Spiritu πάρεδρῳ seu familiari, & quibusdam τελεταῖς, id est, consecrationibus eũ suscipiunt. Hanc speciem non erubescunt vocare Θεουργίαν.

3. Specialiter accipitur Magia in malam partem, vt nunc à multis fit. Quo pertinet quod Theodor. Zuinger. ait: Magię vocabulum, vt & Sophisticæ (sic & Mathematicorum) honorificum olim fuit, cum summam sapientiæ humanæ perfectionem significaret. Postea vero improborum hominum cupiditatibus plane odiosum esse cœpit, qui non contenti bonorum Angelorum commercio, malos voluptatum insuper suarum ministros esse voluerunt, & hac ratione pro illis Cacodæmones ductores & παρέδρους sortiti, relicto summo bono fonte DEO. His sacra sæpe facere non erubuerũt. Hodie etiam Veneficorum nomen *Veneficus* detestabile est, cum olim φαρμακεὺς μιαρὸν *nomen.* & Venefici appellarentur Medici Asclepiadæi. Vide Caspar. Peucer. de diuinat. Iohan. Weier. de præstig. dæmonum, & Cœlium l 9.c.23. antiquarum lectionum.

Ad non-Naturalem Magiam pertinet etiam Magia Metaphysica illa secretior, quæ agit de separatis substantiis. Non desunt, inquit Fonseca, qui putent verisimile esse libros quatuordecim, qui de Secretiore, parte diuinæ Sapientiæ secundum Ægyptios inscripti sunt, & ex Græco in Arabicum sermonem primo conuersi tempore Leonis X. in Bibliotheca Damascena inuenti referuntur, Aristoteli esse adscribendos. Sed hæc Cabalæ etiam pars quædam statui potest. *Magia transnaturalis est secretior pars diuinæ sapientiæ.*

MA-

MAGIS & MINVS.

1. Magis & Minus comparationem significant inter ea, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, vt inter duo alba. Itaque participatio eiuſdem ſecundum magis & minus non variat ſpeciem. Scholaſtici dicunt Diuerſificat. Hic Canon Scholaſticorum reſtringendus eſt. *Magis & minus, quod oritur ex vigore vel debilitate eiuſdem naturæ, non diuerſificant ſpeciem*, vt hic homo eſt magis contemplatiuus, quam ille, & tamen vterq; homo eſt (ſub genere Animalis.) *Sed cum oritur ex diuerſis naturis, diuerſificant ſpeciem, vel genus*, vt intellectus eſt magis cognoſcens, quam ſenſus, & differunt tamen eſſentialiter, cum non ſint ex eadem cauſa.

Accidens poteſt intendi & remitti.

Diſtinctio interdum fit alicuius ſecundũ magis & minus, vel κατὰ μεῖζον καὶ ἧττον, vel κατὰ πλέον καὶ ἧττον. Cui opponitur κατὰ γένος. Diſtinctio Fidei in Firmã & Languidam non eſt κατὰ γένος, ſed κατὰ πλέον καὶ ἧττον. Perſonalis Vnio Deitatis τοῦ λόγου cũ Carne in Chriſto differt ab inhabitatione DEI in Sanctis non κατὰ πλέον, ſed κατὰ γένος. Qui contra κατὰ πλέον volunt, illi dicunt diſcrimen Inhabitationis DEI in ſanctis ab inhabitatione in carne aſſumpta in eo conſiſtere, quod Sanctis diſtribuat dona ſua dimenſa, Carni autem Chriſti οὐ κατὰ μέτρον, id eſt, immenſa.

Vſus.

Quidam docuerunt Animam iungi corpori, vt motor iungitur mobili: Animam eſſe ἐντελέχειαν, & formam hominis, vt nauta eſt forma nauis, nõ dans ei τὸ εἶναι, id eſt, vt ſit nauis, ſed tantum actum nauigandi. Hoc ſi verum eſt, non minus falſo dicetur, Homo intelligentia præditus, quam nauis dici poteſt homo, cum gubernatur ab homine. Adde quod iſtud commentum abolet differentiam ſpecificam, qua Homo à beſtiis diſtinguitur. Nam φανταστικὴ (Imaginatiua) cuius has partes eſſe volunt Auerrois ſequaces, etiam in brutis reperitur, ideoque non eſt hominis propria. Sed obiiciunt οἱ ἀντιδιατιθέμενοι, Phantaſiam hominis perfectiorem eſſe quam bruti. Reſpondeo: Vanum eſſe hoc χρησφύγετον, quia τὸ μᾶλλον, καὶ τὸ ἧττον ſpeciem non variant, etſi cum non operetur anima rationalis, niſi operante phantaſia, recte dicatur fieri intellectio, vbi fit imaginatio. D. Tilenus Diſp. de homine.

Magis & Minus prædicantur de ſpeciebus Analogis, vt ſubſtantia eſt magis Ens, Accidens minus, ſeu ſubſtantia Entis primaria ſpecies eſt, Accidens ſecundaria. Lipp. in Circul. 1. Phil. Eſſentia ſubſtantiæ dici poteſt ſubſtanteitas, qua ſubſtantia eſt id quod eſt, nempe per & in ſe ſubſiſtentia. Materia ex qua eſt, qua ſubſtantia, magis eſt, Forma per quam eſt, qua ſubſtãtia, minus eſt principium materiale eſt ἧττον φύσις, minus natura, Formale μᾶλλον φύσις. Genus ſignificat ſeu denotat eſſentiam & quidditatem rei incomplete & minus: Differentia etiam incomplete, ſed magis.

2. Magis & Minus ampla ſignificatione idem poſſunt quod Intendi & Remitti. Zabar. l. de Miſt. c. 7.

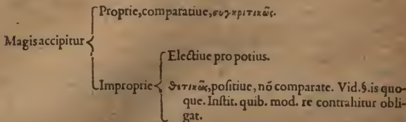
Magis & minus dupliciter accipiuntur: Vno modo ſecundum diuerſum modum ſeu gradum participationis vnius & eiuſdem formæ, vt album dicitur magis clarum, quam minus album. Secundo modo dicitur magis & minus ſecundum gradus diuerſarum formarum, vt album dicitur magis clarum, quam viride aut rubrum.

Primo modo Magis & minus nō faciunt diuersam speciem: Secundo vero modo faciunt, id est, Remissio constituit medium, quod specie differt ab vtroq; extremo.

Recipere magis & minus Subiectū dicitur, in quo forma paulatim fit intēsior, vel remissior, maior vel minor. Qualitas recipit magis & minꝰ per se ratione existentiæ in hoc vel illo subiecto ita atq; ita disposito; Id est, qualia qualib. magis & minꝰ sunt qualia, vt iustus est iusto iustior. Proprietas hæc valet tantum in concreto, non in abstracto. Actio & passio recipiunt contrarietatem & magis & minus per suas qualitates.

Differentia constituens nec est intensibilis, nec remissibilis.

Nec Substantia, nec Quantitas, nec Qualitas recipit magis & minus; Quia essentia rei non recipit magis & minus, id est, est indiuidua, est constituta in ἀτόμῳ, (indiuisibili) Limitatione opus est huic effato, Nec Substantia, Nec Quantitas, scilicet vna & eadem, seu q̄ est eiusdē ordinis, vt Abrahamus se ipso non fuit magis homo neq; iuuenis neq; senex, non fuit etiā magis homo quam Isaacus Filius, homo de vno singulari non magis dicitur quā de alio, neque hoc tempore magis, quam illo. Interim prima Substantia, vt Abrahamus magis substantia est quam secunda, vt Homo. Linea vna non est magis linea altera; numerus vnus non est magis numerus altero. Interim linea videtur esse magis Quantitas quā oratio, vt quæ non sit ipsa longitudo, vt linea, Eruditio vel iustitia, hæc non est magis eruditio aut iustitia quam illa, etsi maior esse possit. Sic morbus maior quidem fit & minor, sed magis & minus non recipit, id est, non intēditur aut remittitur cum variatione speciei: Etsi ægrotus iam magis, iam minus ægrotet. Qualitas enim intendi & remitti pōt absq; mutatione seu variatione speciei; Qualitatum gradus sunt manente eadem specie, Aer quandoq; est magis, quandoq; minus calidus, & tamen tam intensior, quam remissior calor vocatur calor aerius, & est eiusdem speciei. Sed ita qualitas gradus recipit, vt sit in latitudine quadam certis quibusdam terminis conclusa.

MAGISTER.

Magister dicitur qui alicui præest, cui rei alicuius præcipua magisue quam alii incumbit cura; vt Magister Salis, nauis, fabrum, Symposii, census, pagorum, curiæ, societatis, Scriniorum, officiorum, memoriæ, epistolarum, ceremoniarum, equitum, Græce Hipparchus, populi, qui alias Dictator consiliorum, magister est consiliorum moderator, qui Plinio Secundo est Consiliator.

Ab hac voce est Magistro Verbum antiquatum (pro moderor.)

Alcia-

Alciatus igitur ſentit Magiſtri nomine, vt Genetico contineri Baccalaureos, Licentiatos (qui μελλοδιδάσκαλοι) Doctores. Sane Magiſtri legum appellantur in Procemio Pandectarum, qui hodie Doctores nuncupantur.

In Specie ἐξαιρέτως ſeu κατ᾽ ἐξοχὴν Synecdoch.

Magiſter eſt artium Humanitatis, qui creatur in Academiis, quem Barbari vocant Humaniſtam.

Tranſit hæc vox a Perſonis ad res, vt: Motus fuit pene omnis noſtræ magiſter (als ein Lehrmeiſter) cognitionis in Phyſicis. Etymol. huius vocis à magis & ter quo in cenſu habes? In nullo.

Ab hac voce eſt Magiſterium, Magiſteria poteſtas, dignitas, Militare Magiſterium in Doctrina Polit. & apud Chymicos Magiſterium, quo res exaltatur & præſtantior fit; vt Magiſterium qualitatis (occultæ vel manifeſtæ) Magiſterium eſſentiæ, Magiſterium coloris, odoris, ſaporis, ſoni, fixorum volatilium ſeu volaticorum.

MAGNIFICATIO

ſine augmento.

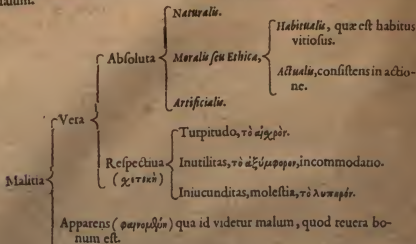
Scaligero in lib. 2. de Plant. Magnificatio ſine augmento eſt, *cum Quantitas* Subſtantialis manet eadem, *localis non eadem*. Ita igitur res maior fit κατά τι, id eſt, non quidem Phyſica, ſed Mathematica mutatione. Exemplum poteſt capi à manu & ſpongia. Dilatatio hæc quædam eſt, non augmentum illud, non auctio illa, quæ ſignato nomine crementum dicitur. Ac locus ibi mutatur, ſed non totus. Sic Scalig. lib. 1. de Plant. Non enim compreſſa (manu) ſpongia ſi dimiſſa dilatetur creſcet. Maiorem quidem illa occupat locum diffuſo ambitu exteriore, at id quod recipitur intro, neque pars eius eſt, puta aer, aut aqua, neque cum partes non ſint eæ, queunt vniri. Vnum fortaſſe Mathematicum eſt; Vnum Naturale non eſt. *An aqua & ſpongia ſint vnum?*

Quantitas { Subſtantialis. / Localis.

- Magnitudo
  - Absoluta, qua aliquid dicitur magnum in se,
    - Extensiua, secundum quam aliquid est extensum & mensurabile; Quantitas Molis dicitur
      - Simplex, quæ vna Dimensione cōstat
        - Longitudo, secundum quam aliquid est longum.
        - Latitudo, secundum quam aliquid est latum.
        - Profunditas seu altitudo.
      - Composita
        - Superficies magnitudo ex longitudine & latitudine.
        - Corpus ex longitudine, latitudine & profunditate. Dicitur Trina Dimensio & moles.
    - Intensiua, secundum quam aliquid in se recipit gradus perfectionis. Dicitur Quantitas perfectionis; Gradualis, Virtualis.
  - Comparata, qua aliquid dicitur magnum comparatione ad aliud
    - Magnitudo, paruitas.
    - Longitudo, Breuitas.
    - Latitudo vel amplitudo, Angustia.
    - Altitudo, Humilitas.

MALITIA, κακία.

1. Malitia in prima Philosophia est defectus Bonitatis, à quo Ens denominatur Malum.

Abso-

Absoluta] qua res in se mala est. Respect.] qua ens alteri seu respectu ad aliud vere malum est.
Naturalis] Discrepantia rei à regula creationis vel naturę Generantis. Huc pertinet Monstrum.
Moralis] Discrepantia rei à lege.
Artificialis] Discrepantia à norma seu regula artis.
2. Specialiter in Ethicis Malitia significat Calliditatem, versutam & fallacē nocendi rationem. Cic. 2. de Nat. Deor. Actio de dolo malo est euerriculum omnium malitiarum. Idem alibi. Malitiam figura corporis clamitare videtur, id est, calliditatem. Malitia in nonnullis puellis supplet ætatem, id est, dolus & impius affectus. Iurisconsf. Danæus. Hinc Malitiosus pro versuto, versipelli. Malitia igitur hic non est improbitas, sed certi vitii nomen. Cic. Tusc. q. 4. Deseri à consiliis malitiæ est non satis callidum esse ad cogitandum & fingendum. in orat. pro Cluent.
Malum est defectus boni eius, quod ex natura sua enti alicui conuenire debet. Iacob. Mazon. l. 1. comparat. Phil. Plat. & Arist.
Malum παρὰ τὰ πράγματα, vt loquitur Aristoteles, id est, separatum à rebus nullum est. Non vt est αὐτοαγαθὸν, ita quoque est αὐτοκακὸν, id est, non vt bonum est se ipso, sic quoque malum subsistit se ipso. Itaque Bonitas quidem naturalis potest diuidi in Essentialem, quæ inseparabilis est; & Accidentalem, quæ est separabilis, At non malitia. *Malum nequit esse sine subiecto.*
Malum est τόδε ἐν τῷδε, Id est, Malum fundatur in bono, hoc est, in Ente Essentialiter Bono.
Malus Scholasticis est vel ex actu proprio, vel ex radice. Abbreuiator Scoti dist. 31. & 32. q. 2.
Malum est malum absolute, vel maiori ex parte, vel Malū est vel in se seu simpliciter, vel alteri. Illud à sola priuatione Malum dici potest, (Hoc sensu Scholastici statuunt Malum formaliter & præcise in sola priuatione consistere) Hoc vero nō constit in mera priuatione, sed etiam in forma Positiua, quæ non conuenit alicui subiecto. Sicut contra Bonum sub ratione conuenientis alteri nihil aliud dicit, quam perfectionem vnius rei conditione, qua ipsi debetur seu congruit talis perfectio. (Morbus non consistit in sola priuatione, sed in habituali qualitate lædente subiectum.) *Malitia positiua.*

Tres sunt mali differentiæ, iuxta triplex Bonum, quo priuat. Quoddam enim Bonum est vt forma seu habitus, quod omnino per suum oppositum tollitur, vt lumen per tenebras. Aliud est Bonum vt Subiectum, quod per malum nec tollitur, nec minuitur, vt Substantia aeris, quæ non minuitur per tenebras. Tertium est Bonum vt habilitas subiecti ad actum, quod per malum diminuitur, sed non omnino aufertur. Nam huiusmodi Diminutio solum intelligitur per ἄνεσιν, id est, remissionē in qualitatibus, quibus materia præparatur ad actum.

Ex quibus elicitur duplicem esse priuationem, ex qua malum oritur. Quædam enim est pura & simplex, quæ cōsistit quasi in corrupto Esse, vt Mors, quæ est vitæ priuatio, & Tenebræ, quæ Lucis. Hæc nō recipit magis & minus, quia nihil reliquum est de habitu opposito. Altera est, quæ non est simpliciter priuatio, quia aliquid retinet de bono opposito, & magis consistit in eo, quod est corrūpi, quam in eo, quod corruptum esse. Talis est morbus. Thom. Aq. 1. part. & L. Mercat. lib. 3. de morb. In Lexico enim Me sæpe alienæ mercis institorem esse vt necesse est, sic etiam profiteor.

MALIGNVS, MALIGNITAS.

In Ethicis Malignitas est 1. Inuidia. Valerius Maxim. Nulla tam modesta felicitas est, quæ malignitatis dentes vitare possit, id est, inuidiæ.

2. Est tenacitas, parcitas indecora, difficultas. Liuius Malignitas conferendi ex priuato. Sic Malignus est parum memor in referenda gratia, est parcus indecore; minus liberalis, & opponitur liberali & benigno ratione ἐνδείας, Laudatores malignos dicimus, qui intra modum & frigide laudanr, adeo vt præ inuidia ex mētis laudibus aliquid detrahere videantur. Hic vtraq; dictarū modo significationum concurrere videtur. Talibus laudatoribus opponuntur Effusi in laudando ratione ὑπερβολῆς. Malignus ager dicitur, qui parum liberaliter refundit, & ita ingratum quodammodo se præbet cultori.

3. Est prauitas, vt malignitas animi κακοθυμία, prauus animus, maleuolentia. Sic malignus qui prauo animo est κακόθυμος, malitiosus. Sic Malignitas aeris, malignitas putredinis pestilentis, à Physicis dicitur pro noxia prauitate eorum. Malignitas κακοήθεια Galeno, in morbo dicit conditionū, quæ cuius morbo addita ipsum reddit pernitiosum & cacoethicū (mali moris) non tamen mutata morbi specie neq; nomine cuariato. Accidens igitur quoddam est morbi. Non omnis morbi malignitas sua natura cōtagiosa est aut pestilens. Morbus malignus est morbus periculosus, & difficilis curatu, sed non desperatus, spem salutis non adimēs: est qui omnibus recte factis, manet tamen qui cū primis qualitatibus plurimū mutatis occultū, & ex tertiis qualitatibus aliquid habet: vt febres quædā. Generant eum humores prauæ cōditionis, vlcera tendonum, neruorū & arteriarū, vteri, ani: humores, qui diutius obsederunt partē, succi putrefacti, contagiosa rei alicuius [illegible] tio, calor innatus omni ex parte [illegible] tus. Vide Galen. 1. cris. c. 16. & Mercatum de morb. lib. 3. parc. 1. pag. 128.

Morbo maligno, qui Græcis κακοήθης νόσος, opponitur mitis, benignus, nō contumax seu pertinax. Malignū ēt interdum pro virulento ponitur per Synecdochen. Virus enim malignum est Στομοκακία seu στομακάκη (malū in ore consistēs) Scorbutus alias, est morbus quo dentes excidūt, gargareon & fauces malignis, id est virulentis vlceribus tabescunt. In Iurisconsultorum doctrina Malignus interdum est, qui Iuris sui paulo est retentior seu tenacior seu seruantior. Connanus. Sicut benignus cōtra, qui de iure suo aliquid vel multum remittit, qui ἐκ [illegible] ἄλλω fere [illegible] est vel facilis: Malignantis naturæ aliquid esse Opicum, quod nō imitaberis. Eodem censu mihi est Ecclesia, quæ dicitur, malignantium.

MANDVCARE.

Manducare à Physicis accipitur dupliciter. Interdum generaliter idem est, quod edere: siue hoc fiat mandendo, (quod Barbaris est masticando, simul & traiiciendo in Oesophagum, siue posteriore hac ratione tantum, vt bucceam manducare, ein Bissen Brots essen. Interdum idem est quod mandere, hoc est, dentibus conficere, extenuare & mollire cibum, käuwen. Metaphorica significatio nota est, vt manducare Biblia, Manducare carnē Christi (quæ manducatio insensibilis est, vera tamen) Ioh. 6.

Quod ad primam significationem attinet, quæritur de Manducationis quidditate seu οὐσίᾳ.

Manducantes, verbi causa, Panē, immittunt eum ori, dentibus frangunt & atterunt, qua fractione & attritione fit vt par-

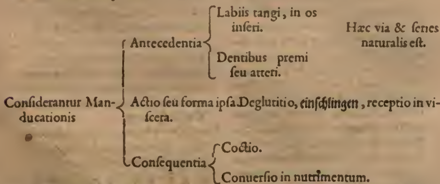
vt partes eius ante continuæ postea distent actuque disiunctæ sint, ac panis diuisus, demittunt per guttur in ventriculum, concoquunt, consumunt, in substantiam conuertunt corporis & digerunt. Sed ingrediunturne hæc omnia propriam Definitionem Manducationis? Respondet Gabr. Biel cum præceptore suo M. Eggelingo Braunswicensi, Vera manducatio cibi est eius sumptio in os, & traiectio in stomachum. De ratione autem huius Manducationis nec est (a) mansio, id est, fractio & diuisio cibi, quia multa quę comeduntur, integra glutiuntur, nec coctio nec conuersio in substantiam sum entis digestioque, quia nonnulla, quæ manducantur, stomachus reiicit per vomitum, itaque nec coquuntur, nec digeruntur, vt Christus vere comedit post Resurrectionem, sed nihil concoxit, nihil in Substantiam aliti corporis conuertit. Hæc vera sunt. Itaque ego pronuncio Rationem Manducationis proprie nō consistere *In cibi per os in stomachum traiectione.*

a Hac fit non κατ᾽ ἀνάγκην, sed δι᾽ βέλτιον, vt loquar cum Arist.

Vsus.

Ex his Gab. Biel concludit contra Nicol. Pap. Vere quidem & realiter corpus Christi sumi in os, & transmitti ad stomachum: hoc enim non est manducari: sed in Sacramento seu signo tantum fieri fractionem & partitionem seu diuisionem, vt quæ non sunt de Manducationis seu comestionis ratione. Fractio, inquit, & partitio non fit in Substantia corporis Christi, quia incorruptibile est. Et: Discipuli nequaquam corpus Christi dentibus diuiserunt aut fregerunt, licet manducarint vere, sed ex iisdem, qui hic à Scholastico D. dissident, sic inferunt: Non est de veræ oralis manducationis ratione, quod editur, dentibus frangere, seu atterere, sed vere deglutire, per os & guttur traiicere in stomachū (in mēbra recipere.) Cum igitur corpus Christi per modum cibi organis oris & gutturis vere non traiiciatur in stomachū, in interiora viscera nō recipiatur, vere ore manducari dici non potest.

Quod in semetipso ore editur, sensualiter editur, seu id edi sensu percipitur. Corpus Domini non editur αἰσθητῶς. Ergo in semetipso non editur ore, sed in Sacramento, id est, externo signo. Augustinus enim τῷ semetipso τῷ Sacramento opponit.

Nota etiam vere Manducare accipi 1. Pro re ipsa. 2. Pro indubitanter. 3. Pro perfecte, pro efficaciter manducare, hoc est, refici cibo.

Quærit G. Biel, An Angelus manducet vere?

R. Non conuenit hoc ei, neque secundum naturam propriam, neque in

assumpto corpore. Manducare enim, præsertim absolute efficaciterque est actio corporis organici & animæ θρεπτικῆς (vegetatricis,) quam Angelus exercere nequit.

Manducatio completa est, quando cibus descendit in stomachum. At Angelus assumptione verum stomachum non habet. Anima enim informatus non est.

Vtilis est accuratæ definitionis Corporalis & Physicæ manducationis cognitio, ad cognitionem accuratæ definitionis spiritualis manducationis, de qua inter doctores aliqua δυσεωρία esse videtur: Aliis vnionem cum Christo, inque Christo mansionem statuentibus comestionis spiritualis carnis Christi consequens, adeoque inter comestionem & vnionem mansionemque tanquam inter causam & effectum distinguentibus: Aliis vero vnionem illam ac mansionem partem comestionis esse docentibus; Aliis denique esum hunc (πνευματικὸν) per vnionem mansionemque seu habitationem duntaxat definientibus. In summa quærentibus, quid sit Christi carnem edere, respondent alii, vt Hul. Zwinglius, & Piscator, Iohan. 6. credere aliquem carnem Christi pro se crucifixum iri, vel crucifixam esse: Sic sanguinem bibere, credere sanguinem Christi pro se effusum iri vel esse. Alii duntaxat vniri Christo inque hoc ipso manere, vt Augustinus, Ioh. Caluinus: Alii denique & credere in Christum crucifixum; & Christo vniri ac in eo manere, vt Zachar. Vrsinus: Imo nonnulli hic variant, vt Martin. Lutherus. Nam is edere spiritualiter exponit per credere in crucifixum & mortuum Christum, Tomo 5. Ienensi Germanico & tom. 2. Wittenberg. Germanico in epist. ad Alb. Marchionem Brandeburgicum, In Postill. Eccles. in Euang. fest. corpor. Christi, in epist. Dominica septuagesima. Sed idem explicat esse, Christo per fidem incorporari eiusque passionibus communicare Tomo 2. Ienens. Lat. in expositione Ps. 4. fol. 34. mentionem faciens 6. cap. Ioh. Quid hic dicemus? Analogum certe oportet esse esum spirituale esui corporali, qui esus est & intelligitur, vel formaliter, vel efficaciter, seu cum ἐνεργεία, vt naturaliter seu corporaliter edere, formaliter est gula complecti cibũ, efficaciter vero est refici nutrimẽto: Ita spiritualiter edere formaliter est animo fideli complecti carnem Christi crucifixam: efficaciter vero edere est refici carne Christi, eique per spiritum vniri, ac in ea manere; Sic homo viuit formaliter τῷ ἔχειν. i.e. habẽdo, & efficaciter τῷ ἐνεργεῖν, i.e. operando, & facultates habitusque exercendo, vt τῷ αἰσθεῖν sentiendo, se mouendo, appetendo, intelligendo, τῷ θεωρεῖν speculando, τῷ πράττειν agendo, τῷ ποιεῖν faciendo. Scholastici dicunt formaliter, actu primo: Efficaciter actu secundo: Formaliter est imperfecte quodammodo, efficaciter perfectius: Sicut perfecta virtus in Ethic. dicitur ea, quę habitum immobilem acquisiuit, & in actum prodit, ac operatur.: Imperfecta, quæ est mutabilis & otiosa, Th. Zuing. in l. 1. Ethic. Arist. c. 11. Schol.

Manduco sæpe idem est, quod mando, hoc est, dentibus conficio, quod Barbaris est mastico à Græco μαςάζω vel μαςίζομαι, Cicero dentibus manditur, extenuatur & mollitur cibus, Sueton. duas bucceas manducare zween Bissen Brodts.

Præmãdere est ante, vel pro aliquo mandere, qui non potest vorkäwen infanti præmansum in os inseritur.

MANVCODIATA.

1. In Ornithographia ex Indicis Apodibus est Manucodiata auis viridi colore Gansvogel. Eius descriptionem pro-

prolixam vide apud Scalig. in exercit. 228. sectio. 2. ne texere historiam videamur.

2. In Cosmographia seu Astronomia Manucodiata est sidus meridionale, non procul situm à polo arctico seu Septentrionali.

Breuis explicatio primæ significationis.

Sub Æquatore sunt Moluccæ insulæ aromatum prouentu vberrimo celebres. In his inuenitur Manucodiata seu auis Paradisi magnitudine exæquans picam. Hæc victitate aere creditur. Nos eam ex puro aere Spiritum ducere non dicimus, cum is propter suam tenuitatem ad alimoniam sit ineptus. Quocirca Cardanus rore eam ali arbitratur. Vid. Ænigm. D. Iohan. Pincieri.

MANVS.

Manus primum accipitur proprie, Deinde impropriè. Nam Physicis manus significat Tum totum in tres partes distinctum Brachium seu humerum, cubitum & extremam manum: Tum partem hanc vltimam, quæ absolute manus dici consueuit, nempe quæ vbi cubitus desinit iniens ad extremum vsque digitorum protenditur. Ac duas rursus habet distinctas partes. Earum prima est καρπὸς Brachiale; Secunda παλάμη palma, cuius pars est μετακάρπιον postbrachiale. Carpus octo ossiculis duplici dispositis ordine & cartilaginum ac ligamentorum interuentu arctissime connexis coarticulatur cubito. Palma est reliquum omne à brachiali seu carpo ad finem vsque explicatæ manus. Postbrachiale seu μετακάρπιον est palmæ ea pars, quæ quinque ossibus brachiali coagmentata ad radicis digitorum vsque pertingit & cui prima digitorum internodia committuntur.

Translate Logica χεὶρ, id est, manus Philosophiæ dicitur: & Manus pro experientia per manum, vt organon nonnunquam accipitur. Sic quidam interpretantur illud Anaxagoræ: Manus est causa Sapientiæ.

A MANV

pulcræ formulæ.

Mala, quæ ante oculos interque manus sunt, id est, imminentia.

Interim quod in manibus est, hoc ipsum agamus. P. Manut. de Legib. Rom. Für der Hand.

Breui manu hoc faciam, Græc. ἐκ χειρὸς, id est, strictim.

Facere aliquid sub manu, Suetonii est, pro prompte & expedite, κατὰ χειρὸ.

Sermo, qui habetur ad manum, vsurpandus est, id est, familiaris & vsitatus, consueto & vsitato dicendi genere vtendum est, ἀνα χεῖρα λόγος, qui in promptu est sermo, sit Epistolicus, id est, Epistola dicitur consuetudinem fere quotidiani sermonis imitari. Nam si, quod inter longe remotos nequaquā vox & lingua præstare non potest, id bono literarum consequimur, vt iis de rebus, quæ vel nostra, vel amicorum intersint, communicemus: profecto nihil aliud quam imago quædam sermonis videtur epistola. Ald. Manut. Paul. F.

In manus sumere & in manū sumere aliquid est aggredi. Cicer. Aliquid in manu, in manibus habere, ἐν χερσὶ & μετὰ χεῖρας ἔχειν est tenere, tractare, versare aliquid, vt librum, fabulam, spem, nuptias.

Hæc congessi vt ad manum venerunt, ἀπὸ τῆς χειρὸς, id est, fortuito, vt vnumquodque se obtulit. Additur & forte: Hæc congessi vt forte ad manum venerunt.

Aliquem in manibus habere amoris est, Einen auff den Händen tragen / aliquem amplexari, Cicer. in Epistol.

ad Lent. in Verr. ad Attic. Græce διὰ χειρὸς ἔχειν.

In manu & tutela aliquem habere defensionis est, Beschützen.

Id oculis & manu teneo, Ich sehe vnnd greiffe es, hanc vrbem Dei inuicta manu sartam tectam ab omni periculo conseruari.

Iniicere in aliquem manum, Plautinum est, ἐπιβάλλειν χεῖρα.

Ei ius est in manibus, χειροδίκης est, id est, violentus, Er hat das Faustrecht.

Manibus æquis abscedere Taciti est, id est, sine vi, sine pulsatione.

Communes per manus traditum est, quod communi omnium sententia seu opinione receptum est.

In manum viri conuenire Ciceroni in Topic. est vxorem esse in mancipio viri.

De manu in manum tradere prouerbial. locut. apud Cic.

Tollere manus modo est suo suffragio (quod fiebat extensione) comprobare, modo precari, modo admirari, modo gaudere, vel gaudium sublatione manus testari. Cicer. 7. l. epist. Sustulimus manus.

Porrigere manum, προσφέρειν τὴν χεῖρα est cōsentire vel suffragari (χειροτονεῖν) vel data sublatave manu se victum fateri, vel auxiliari.

Exempla habes in Orat. pro Flacco, & in Aureliano Vopisci.

Dare manum puero est opitulari puero apud Quint. Porrigere alicui dextram apud Cic. vt symbolum fidei ac patrocinii seu tutelæ.

Pedibus manibusque in sententiam ire.

Dare manus veritati, nachgeben.

Tendere dextram, Gręcia tendit dextram Italiæ, suumque ei præsidium pollicetur. Cic.

Tendere dextram etiam hortantis est. Imperator dexteram tendens milites hortabatur. Cic.

Tangere dextram. Virg. *Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni;* Hic signum attribuitur signato.

Manibus pugnare, id est, cominus, für die Faust / non eminus, consertis manibus rem gerere.

Irruere in Philosophiam, *illotis manibus*, vt dicitur, id est, *male præparatos.*

Iniicere manum in alicuius bona vel in aliquem, In Verbott legen / zuschlagen die Güter oder Person / Arrestiren oder verbieten lassen. Barb. dicunt Arrestum pro iniectione manus cum impedimento vel vi coniuncta.

Terere manum labore est attenuare. Atteruisse manus legitur in Tib. Vitiose. Non enim dicitur atterui, sed etiam attriui. Tu leges: Attenuasse manus.

MASCVLINVM.

Masculinum accipitur Proprie & Translate.

Proprie Masculinum est, quod ex suo semine in alio suæ speciei generat indiuiduum.

Maris enim ratio est, vt in alio suæ speciei ex proprio semine generet conceptum formando. Vid. Arist. de Generat. animal. l. 1. c. 2. & Albert. Magn. de anim. l. 5.

Abstractum eius est masculinitas, cuius varias causas exponit Alexander Alens. in 10. Metaph.

In Doctrina de Plantis & Thematum Genethliacorum Iudiciis accipitur improprie, cum stirpes quædam dicūtur masculinæ, quædam fœmininæ, cum dicuntur Planetarum alii masculini, alii fœminini, alii promiscui.

Masculinos Planetas vocant, qui plus caloris habent, quam humiditatis, vt ♄ ♃ ♂ ☉. Fœmininos, in quibus humiditas excedit seu dominatum tenet ♀ & ☽. Promiscui generis dicitur esse ☿. Is enim cum masculino masculinus est, cum fœminino fœmininus. *Planetarū distinctio à quasi sexu adiuncto.*

In Plantas similiter proprie sexus non cadit. Calidior igitur vel efficacior natura in plantis vocatur masculus, imbecillior effectu fœmina. Plinio Masculæ vites dicuntur, l. 17. c. 32. quæ non subiguntur, vt palmites alios emittant, sed sinuntur in altum crescere, sese extendere.

Corollarium.

Masculinitas igitur non est, nisi in animali vel iis, quæ animalis naturam imitantur, quod Scaliger sic dicit generalius, Sexus non nisi in animali, aut in iis, quæ animalis naturam imitantur, vt arbores.

In Grammaticis Nomen masculinum marem vel quasi marem notat. Eius signum seu nota est pronomen Hic. Neque enim Cæsar est generis masculini, quia ei præponitur Hic, sed cognoscitur ita esse, quia ita præponitur: Præponitur autẽ quia est. Cognitio igitur hæc est à posteriori. Scalig. de C. l. l. l. 4. c. 79. Nec pluribus libet hic Grammaticari.

MATERIA.

Materia proprie (intellige materiam ex qua) est causa interna, ex qua Ens producitur: Quod inde dicitur Materiatum.

Analogice Materia est Genus Logicum, id est, Genus respondet Materiæ ἀναλόγως.

Materia etiam in qua, id est, subiectum, & circa quam, id est, Obiectum ὁμωνύμως, & improprie dicuntur Materia.

Materiæ proprie dictæ cum maxime pati sit, materia & potentia passiua sæpe vsurpantur pro eodem vulgariter, quia materia per potentiam passiuam à posteriori innotuit: sicut forma per actum.

Sed Philosophice differunt vt Principiũ & affectio. Lipp. & Zabar. Itaq; proprie dicitur, Materia habet potentiam passiuam: vt forma actum.

Scholastici diuidunt in Metaphysicam & Physicam, vt cum quærunt, an Accidens habeat materiam? Respond. 1. Habet materiam externam (intelligẽtes subiectum) non internam.

2. Non habet materiam ex qua Physicã, sed Metaphysicam. Est enim accidentis causa externa seu essentia quædam. Essentia autem ἧττον est materia. Essentia μᾶλλον est forma.

MATERIA Signata.

Materia Signata est materia sub certis Dimensionibus, Materia proprij indiuidui (dicit in recto materiam, in obliquo Quantitatem) materia capax huius quantitatis vni appropriata determinatave ab agente particulari. Proportio igitur potentiæ ad proprium actum.

Huic materiæ primo repugnat Communicabilitas, & conuenit communicabilitas seu communicari pluribus per modum, quo communicatur vniuersale particulari, superius inferiori. Caietan. in 2. Thom. de Ente. Hæc materia à Thoma constituitur interdũ indiuiduationis principium, quo primo natura specifica redditur incommunicabilis. Opponitur ei non signata, quę ponitur à Thoma pars Essentiæ specificæ, & adhibetur in Definitione Vniuersalium. Et Materia quanta seu aggregata, ex materia & quantitate. Quidam tamen è Thomistis per Materiam Signatam aggregatam ex materia & quantitate intelligunt, teste Caietano.

MATERIA Propria.

Propria Materia est materia disposita, id est, præparata & adepta potentiã particularem ad hanc formam, non ad aliã, aut alias. Alias Definita, vt propria hominis materia est semen humanum, non aliud, vt Caninum: Ædium materies ex qua non est quælibet, sed determinata ad apotelesma exstruendum.

Remotum pro disiuncto. In Logicis ex materia remota constitura proportio dicitur, cum inter subiectum & prædicatum nulla affinitas, nulla cõnexio inuenitur, nec vnquam inueniri potest, vt homo est lapis, animal est color, lignum est febris. Hic disparata enunriantur nullo inter se cognationis vinculo connnexa; seu subiectum & prædicatum adeo inter se disiuncta & remota sunt, vt nunquam simul stare possint.

Ex Materia Necessaria composita dicitur propositio, quæ enuntiat ea, quæ nunquam aliter se habere possunt, vt cum in subiecti constitutione prædicatum, vel in prædicari constitutione subiectum inest. Huius igitur generis sunt per se primo & secundo modo: vt homo est animal.

Ex materia contingenti; in qua attributum subiecto tribuitur contingenter seu mutabiliter, & ex accidenti, vt Cretenses sunt mendaces.

MATERIALITER.

Materialiter vulgus dicit, quod Græcis est ὑλικῶς, vt 5. epist. l. 7. epistolar. Famil. Cic. quod citatur ex Epistola Cæsaris, ponitur ὑλικῶς.

Scaliger de caus. l. l. lib. 4. c. 930. vtitur hac compositione: Esse Pater, Contendebat hic aliquando domi meæ quidam legendum esse, Esse patrem, vt sphalma sit Typographicum. Sed repugnat quod paulo post eodem loci sequitur esse pars. Dico igitur esse pars & esse pater dicta esse materialiter. Adscribo locum. Apud Philosophos ita excogitatum est; Alia esse; Ad Aliquid; alia non esse, sed dici, vt hoc ipsum quod est, *Esse pater*, habet naturalem reciprocam coniunctionem cũ hoc *quod est esse Filius*; etiamsi nulla exter oratio, quæ hoc dicat: hoc autem quod est, *Esse caput*, non habet ex se ipso reciprocam coniunctionem cum corpore, sed ex eo, quod est, *Esse pars* ad totum. Itaque hoc dixere, Dici ad aliquid, non autem Esse. Hæc pertinent ad verbum Accipi.

In Physica Agere materialiter est in patiente materia aliud numero producere. Sic Calor agere dicitur materialiter, cum calefacit.

MATERIALITAS.

Scotus opponit Materialitatem Formalitati, vt per Materialitatem peccati intelligit Actum substratum, quem etiam dicit peccati Materiale, (in quo Formale peccati fundatur) per formalitatem corruptionem rectitudinis seu actus Difformitatem, vt ipse loquitur dist. 34. q. 2. Pro quo ego dico, Actus deformitatem.

MATERIALE,

Immateriale.

Materiale *Primum* accipitur à Philosophis pro eo, quod est, Constans ex materia, Materiam habens, petitum è materia; Alias materiatum. Id extra animam est. *Secundo* est, quod certo modo pendet à materia, vel quod de potentia materiæ extitit seu eductum est. *Tertio*, quod materiæ analogum est vel vicinum. *Quarto*, quod ἐν ὕλῃ, seu est in materia ἔνυλον. *Quinto* est quod Materiam comitatur. Opponitur ei *Formale*.

Sexto, quod in iis, quæ Materiam sapiunt, occupatum est. *Septimo* improprie satis pro Fundamento seu substrato.

Exempla.

1. Corpus in Categoria substantiæ est materiale seu Materialis substantia, id est, materiata. Materiale agendo etiam patitur id est, quodcunque cum alio habet materiam primam communem agendo patitur. Scalig. interprete. ex. 344. s. 2. *Exempl. 1.*

2. In-

2. Intellectus dicitur esse Materialis, quia aliquo modo pendet à materia. Scalig. ex.359.f.14.

3. Intellectus materialis, qui & primus dicitur, non ob id materialis dicitur, quod subiectum quoddam sit vt materia sed vt materia hoc proprium habet, vt omnia suscipere possit: Ita & intellectus, qui nondum intelligit, intelligere tamen potest, materialis vocatur, qui actu nihil ex entibus existit, sed omnia fieri potest. Alex. Aphrod. in 2.de anim.c.13. Est facultas (ex sententia eiusdem in 1.de anim.c.20.) ad formas excipiendas tabellæ, cui nōdum inscriptum quicquam est, persimilis.

Scibile spiritale (quod in anima est) & Scientia idem sunt, non autem scibile materiale, quod extra animam est.

Est materialis, quia omnia patitur & aliunde perfectionem recipit. Simplic. 3.de an.

Materialis igitur est analogice. Distinguitur autem à materia prima dupliciter, primo quia intellectus est in potentia ad omnes conceptus formarum vniuersalium materialium. At materia prima est in potentia ad omnes has formas sensibiles. Secundo quia intellectus materialis dignoscit, iudicat, distinguit phantasiæ formas, quas recipit. Sed materia prima nihil apprehendit, nihil cognoscit. Ratio est, quia materia formas diuersas singulares seu indiuiduas: Intellectus vero vniuersales recipit. Auer. 3.de an. contex.4.

Exemplum 2. Mens non est Materialis, Id est, non est è semine traducta; vt animæ altrix & sensitrix, si intellectus esset materialis, id est, eductus de potentia & sinu materiæ, esset qualis, vt calidus, frigidus. *Omnis enim forma materialis* educta de potentia seu gremio materiæ) *qualitatibus corporeis afficitur, & temperamentum qualitatum sequitur*: At Intellectus non est qualis, nec frigidus, nec calidus est. Ergo non est eductus è potentia materiæ.

Si Intellectus esset materialis, id est, corpori mixtus seu commixtus, haberet organon, nec omnia intelligeret (Connexi probatio: quia ab excellenti intelligibili læderetur, nec perficeretur, vt contra sensus læditur ab excellenti sensili, non perficitur) At non consequens: Nec igitur antecedens. *Exemplum 4.* *Intellectus noster expers est passionis corrumpentis.*

Quantitas est accidens materiale substantiæ, id est, quod materiam comitatur: Qualitatis formale. Quicquid est Immateriale (ἄϋλον) id est materia vacat, materiam non habet, vt sunt νοητὰ (intelligibilia) non est diuisibile, sed partibus vacat. Alex. Aphr. in 11.1. Phil. vel. 12.comm.39. *Exempl. 5.*

Materiales Physici Scaligero sunt qui omnia ducunt à qualitatibus Elementorum cum Alexandro. *Exempl. 6.*

Materiale Gratiæ Viuificantis, Id est, subiectum ληπτικὸν est δύναμις Creaturæ Rationalis, Intelligentia & Voluntas, quæ mansit integra post lapsum, & in actum à DEO educitur, nec est lapidis aut arboris. Necesse enim est Gratiæ diuinæ substerni naturam idoneam, vt ὑποκείμενον eius. *Exempl. 7.*

Materiale peccati, id est, subiectum in quo, quod materiæ instar habet, sunt voluntas, ratio, affectus. Alii dicunt est ipse morbus. Formale est deformitas ipsa seu ἀταξία, obligatio ad pœnam seu reatus (quem quidam, vt Melanch. formale seu formam peccati dicunt) est effectum proprium adæquatum & ἀντίστροφον peccati. Hoc Effectum remittitur, Hic reatus tollitur cum recipitur persona, & peccatum non imputatur. Materiale peccati, id est, ipse morbus, ait Melanch. manet.

Funda-

Exemp. 7. Fundamentum, ait Melanchth. vocatur materiale relationum, vt materiale seu fundamentum limitis est lapis, sæpe autem manent absoluta & materialia seu fundamēta, extinctis relationibus:

Canon. Vt Lapis potest relinqui in agro, etiamsi non amplius, vt antea fungatur limitis officio.

Cæterum ἀκριβολόγητες, inter Materiale seu subiectum Relationis & Fundamentum distinguunt, quia fundamētum proprie causa seu ratio est relationis, vt δύναμις & ἐνέργεια generandi paternitatis.

Definitiones Materiales sunt definitio-

Exempl. 1. nes datæ per materiam seu sumptæ è materia, vt Formales datæ per formā seu sumptæ è forma. Definitio autem proprie est ex materiali & formali causa composita. Iohan. Grammat. 2.post.text.8.

Obiectum vt à Scholasticis interdū materia, sic & materiale improprie dicitur, vt obiectum seu Materia (circa quam) seu materiale peccati est, quod ἀτάκτως & deformiter apprehenditur mente vel sensu.

Obseruatio.

Potest aliquid habere & rationem Materialis & Efficientis: vt eadem Voluntas potest esse materia, id est, subiectum peccati & efficiens.

Potest:] Scilicet cum actio efficientis immanet, vertitur in se ipsam. Non potest cum efficientis actio transit in materiam externam.

Chymici distinguunt inter arcanum specificum & materiale, & intelligunt per materiale materiæ corporis vicinius.

Medicis alij morbi sunt materiales, alij immateriales. Materiales vt fiunt ab humoribus, ita ab iisdem fouentur & conseruantur, & tamdiu dicuntur materiales, quamdiu humores sibi habēt adiunctos, qui si consortium humorū à se abiiciunt, protenus immateriales efficiuntur. Exemplum Materialis Morbi est febris putrida. Fit enim humorum vitio. Itaque curari non potest, nisi humores prius correcti vel euacuati fuerint.

De materia plura non affero, ne fors audiam illud Ficini: *Omnia qui sequitur, nihil assequitur.*

MATHEMATICÆ Artes.

MATHEMATA.

Mathemata accipiuntur tripliciter, primū generaliter pro disciplinis, doctrinis, præceptionibus, vt ἀμελέτητος τῶν καλλίστων μαθημάτων apud Lucianum, optimarum & politioris humanitatis rudis, Prouerb. παθήματα, μαθήματα, quæ nocent, docent. 2. Specialiter pro Geometria & Arithmetica, quia pueri ab hisce tanquam primis gradibus disciplinarū auspicabantur. Apud Græcos enim & Latinos pueri simul cum materno lacte imbibebāt linguas proindeq; sexto etiam vel septimo anno Mathematis operam dare poterāt: Nos vero cū prius linguas discere cogamur, Græcā simul & Latinā Grammaticā, loco Mathematum pueris præscribimus. 3. Non solū pro Arithmetica & Geometr. sed etiā pro Astronomia, Optica, Musica, Mechanica, &c. accipitur, vt videre est in sequente tabula: è quasi obiicias collocata Mechanica in doctrinis Philosophicis, Philosophum fore Mechanicū opificē; responderi potest, hoc non consequi: Philosophū enim operas relinquere Mechanico opifici, nec, exempli causa, prensare & versare tenaci forcipe ferrum. Mechanicarū vero rerū seu operum, vt horologij & motus eius certi causas indagare, perspicere, contemplari & eatenus Mechanicā ad eum attinere, Ideoq; Aristotelem problemata Mechanica scripsisse. Sūt igitur si tertia significatio spectetur Mathemata vel pura, vt Arith. & Geom. vel impura, seu mixta & φυσικώτερα, vt reliqua. Illa maxime abstractorum: Hæc concretorū: Ex-

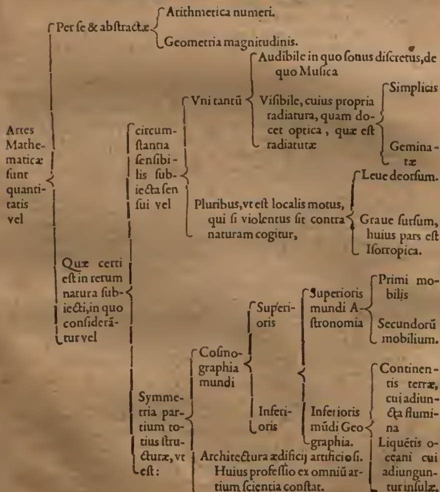
Exempli causa: Geometria in quantitate continua per se abstractaq; versatur. Gæodesia vero, quæ seiungi solet à Geometria, ac à Ramo refertur ad Geometriam, res quantas metitur, quales sunt materialium rerum acerui, putei, agri: quod non assequitur rectis lineis intelligibilibus, vt Geometria, sed sensilibus.

Mathematum rationem habere dicimur tum cum præceptorum seu θεωρημάτων Mathematicorum causas animo & intelligentia comprehensas habemus. Lambin. in Scholiis in Ethic. 1. cap. 14.

Mathematicum sæpe ponitur pro soluto à materia, etsi non solum Mathematica, sed etiam transnaturalia sint à materia segregata ac libera: Physicoque & sensili opponitur.

Interdum sumitur pro imaginario, vt cœna Mathematica apud quendam è recentioribus Poetis.

Tabula artium, quæ communi nomine Mathematicæ dicuntur.

MEDITATIO pro exercitatione & tractatione ab insolentia vindicatur.

Meditari non tantum est, vt vulgus putat, attente cogitare & commentari, vt qui causam acturus est, secum ipse meditetur necesse est: Sed etiam interdum accipitur ab Oratoribus, Historicis, Politicis, Poetis, pro eo, quod est Exercere, vel exercitatione prædiscere, vt loquitur etiam Cicero. Sic Meditatio modo cogitatio, modo exercitatio & vsus (Græce μελέτη vel μελέτημα) est.

Cicer. de Cl.

Nullum patior esse diem, quin aut in foro dicam, aut mediter extra forum.

In Tuscul. Tantum exercitatio, meditatio, consuetudo valet.

Veget. c. 9. l. 1.

Primis meditationum auspiciis tyrones militarem edocendi sunt gradū, Græci vocant progymnasmata: quasi proexercitamenta.

Ca. 19.

Nihil est quod non assidua meditatio facillimum reddat, id est, tractatio.

Et cap. 24. l. 2. Miles Sacramento lectus ab exercitiis armorū, & præsertim cum antiqua sit prudensque sententia, omnes artes in meditatione consistere.

Et 17. Hæc assidua meditatione faciebant, scilicet vt sine tumultu prælij, sine mora ascenderēt, qui tam studiose exercebantur in pace. Virg.

Syluestrem tenui Musam meditaris auena,
id est, exerces fistula carmina.

Val. Max. c. 3. l. 1.

Armorum tractandorum meditatio à Pub. Rutilio consule militibus est tradita, id est, præexercitatio.

Arnob. l. 1. loquens de inuentis artib.

Cum processu temporum paulatim meditationes conflatæ.

Itaq; hic versus 1. Georg.

Et varias vsus meditando extunderet artes,
& ad animi cogitationem, & exercitationem referri potest.

Cæterum, quod ἐν παρενθήκης μέρει sit tibi, Meditatio, quæ cogitatio est, etiam quædam exercitatio est, nempe mentis seu animi.

MEDIVM.

Medij vox varie accipitur. Primum Medium est quiddam conflatum ex extremis.

2. Medium est, quod interiacet inter extrema, quæ ad illud habent respectū, quæ coniungit vel disiungit (δεσμὸς ξυνακτικὸς extremorum) vt copula seu vinculum in Logica propositione: vel cuius interuentu aliquid agit, vel patitur, vel id per quod hoc illi inest, vt per animal homini tribuitur sentire, seu cuius interuentu aliquid alicui tribuitur. Id autem cuius medium est, cum eo aut coniunctum, aut ab eo disiunctum, est ei præsens, aut absens ab eo, vt pillulas inuolutas oblata deuoro, hic oblata sunt medium coniunctum & præsens. Traditione clauis transfero ad alium Domum: hic à medio est disiuncta domus. Sic Theologi dicunt ore accipi Corpus Domini, non per se, sed in Pane, vt medio visibiliter, & sensibiliter, & hoc alias dicunt edere corpus sacramentaliter, non insensibiliter. Opponitur enim medio τὸ per se.

Ex Iohanne Gandauensi in quæst. de cœlo & mundo.

Medium
- Magnitudinis, quod æqualiter distat ab extremo magnitudinis. Tale est medium Mundi, quia distat æqualiter ab omni parte περιφερείας Mundi.
- Rei seu Influentiæ, quod æqualiter influit in omnes partes per influxus æquidistantiam; Vt cœlum, quia locus eius est medium influentiæ, quia influit virtutem & operationem in omnia pro capacitate naturæ cuiuslibet rei κατὰ ἧττον καὶ πλέον.

Vsus.

Estne vmbilicus Medium magnitudinis, an rei? Resp. Est Magnitudinis, quia tantum distat à pedibus, quantum à capite. At cor est Mediū rei, quia in omnes partes influit, prout exigit cuiuslibet membri ratio & natura; non Magnitudinis, quia plus vergit sursum, quam deorsum, plus ad sinistram, quā dextram, & ita inæqualiter distat ab extremis.

Medium inter extrema interdum sortitur nomen vtriusq; extremi. Hanc Commonefactionem exemplo declaro: Reatus seu offensa Medium quid inter culpam & pœnam accipit nomen vtriusq; extremi. Reatus igitur & offensa & macula aliquando dicuntur peccatum. A peccatis soluī est liberari à pœna vel reatu pœnæ. Ita quoq; intelligunt hoc: peccata tua Eleemosynis redime: Ibi enim non significatur actus commissionis vel omissionis. Vid. Thom. in 2. Mag. sentent. & Picum in Apolog. quæst. 2.

Peccatum transeunte eius actu in aliquo est reatu seu imputatione.

2. Itaq; ex reatu durante denominatur aliquis peccator iam cessante actu peccari. Idem ibid.

Medium
- Mathematicum, quod nihil extremorum est.
- Morale, cuius neque partem capiunt extrema, neq; partibus extrema capiuntur.
- Naturale, mobilium
  - A quo, vt Leuis.
  - Ad quod, vt grauis.
  - Circa quod, vt cœli.
- Eiusdem generis cum extremis, Tepidum.
- Perfectionis, quod gradibus designatur, vt inter cœlum & plantam animal statuitur esse medium, vel inter animal & lapidem media datur planta.

Mathematicum] quale punctum æque distans ab ambitu circularis lineæ.

Morale] Finitimum est Mathematico.

Me-

Medium
- Congruentiæ, δίοντος, sine quo potest quidem, sed nō decet quid fieri: vel ratione cuius congrue extrema producuntur ad vnionem, vt mulier fit per nobilitatem Sponsa Regis.
- Colligentiæ, vt glutinum.
- Ex Abnegatione vtriusque extremi, vt Virtus.
- Quod continet Extrema virtualiter, vt Spiritus corpus & animam.
- Participatione formali vtriusque extremi, vt tepidum.
- Per quod aliquid producitur, vt Creatura.
- Necessitatis, sine quo omnino quid fieri nequit.

Medium
- Internum, vt Pars rei.
- Externum, vt Dispositio aliqua.

Medium
- *Quod.* Anima est medium receptionis in vitam æternam. Non enim acceptaretur corpus ad vitam, nisi anima esset accepta.
- *Quo:* Lumen Gloriæ est medium Deum videndi & eo fruendi. l. 3. dist. 2. q. 1. Gabr.

Medium, quod est cui prius vnitur & per illud alteri, vt per animam beatur corpus.

Medium, Quo est dispositio præparans ad aliquid, etsi ipsi non conueniat, vt Lumen Gloriæ est medium videndi DEVM.

Medium inter Contraria
- *Negatiuum*, per abnegationem extremorum, vt nec Præceptor nec Discipulus, medium inter præceptorem & discipulum. Nec videns, nec cæcus.
- *Positiuum*, quod est forma Positiua,
  - *Formale*, per participationem extremorum, vt Tepiditas inter calorem & frigus media.
  - *Virtuale*, vt calores medii inter album & nigrum.
  - *Per recessum*, ab vtroque extremo, vt Virtus inter duo vitia.

Explic.

Negatiuum.] Hoc nullo modo constat ex extremis.

Formale.] Hoc vere constat ex extremis. Formale est, quod formaliter continet extrema refracta Dici potest

medium per formalem mistionem contrariorum in gradibus remissis.

Virtuale.] Hoc quandatenus constat ex extremis. Hoc virtualiter continet seu participat extremum. Dici potest medium per virtualem continentiam seu participationem extremorum.

Medium inter habitum perfectum & priuationem perfectam, vt luscus, priuatus quodammodo visu dicitur mediũ Diminutionis.

Vtrumq; quod est, neutrum est, vtrumq; quod est per mistionem neutrum est, scil. solide Scal. ex. 317. Dicitur & Mixtum, vt Falsigraphum compositũ è Latino & Græco, pro ψευδογράφῳ. Sic prauidoxum apud Scal.

Medium Nomen, Media vox.

Quod in vtramq; partem sumitur, modo in bonam, modo in malam, vt pharmacum, venenum. Alias Nomen Anceps, & quod in confinio virtutis vitiique est situm.

Parasiti (παράσιτοι) nomen hodie medium non est, sed apud veteres erat σεμνὸν καὶ ἱερόν. Accipiebatur enim, teste Athenæo, de iis, qui epulis adhibebãtur Sacris (non erant ii κόλακες.) Nunc infame nomẽ est de eo, qui cibi causa alius adulatur.

Baro interdum est stupidus, stolidus & bardus, à βάρος, id est, grauitas, pondus. Interdum est nobilis vir aliis opibus antecellens, quasi vir valde grauis & strenuus. Grauitas scil. etiã media vox est. Ita in Græca lingua τὸ στάσιμον (stabilitas, perseuerantia) est vbi laudi, est etiam vbi vitio vertitur.

Mediare pro interuenire, Medians, Mediator Philosophorum & Theologorum voces sunt, sic n. loquuntur. Hoc mediante pro interuentu huius. In cœna Analogum inter homonymum & synonymum mediat, pro medium est. Christus est mediator D. & H. Nullus dissidentium potest esse media tot quatenus offensam retinet implacabiliter. Apuleius etiam lib. 9. voce Mediator vsus est, sed Spigelius in lex. Iur. ait, Mediator & Mediare, quib. vtitur vulgus causidicorum, barbara esse vocabula. Interuentor & sequester Iurisconsultorum sunt, vtuntur etiam voce Intercessoris, pro deprecatore, quia Græce dicitur μεσίτης, vt intercessor sit inter duos velut medius quidam & sequester. Cuiacius.

Barb. in Arithmedica Mediare est per duo diuidere. Intercedere plures habet significatus quã Mediare. Nã generaliter significat interuenire vel interponi. At specialiter est contradicere, impedire, inhibere, & intercessio est oppositio. Intercedere legi, quod erat tribunorũ, est opponere se legi. Sic dicimus huic sententiæ intercedit Philosophus pro contradicit, & intercedere pro aliquo est fidem suam interponere, spondere, obligari, & intercessio est, fideiussio intercessor est fideiussor, expromissor. Hæ significationes sunt politicæ hominum χαριέντων. Sebastianus Castellio Mediator Dei & hominũ in Theologia repudiat pro eo dicens elegãter Sequester Dei & hominum cum Tertulliano, sed ego Theolog. vocem Mediatoris de genere expressam non ademerim.

Naturam in seminali Spiritu nihil aliud esse ferunt Academici, quam animam vegetatiuam ab anima mundi mediãte calore solis & stellarum rationibus seminalib. dotata & illustrata, secũdũ quas ex Spermate pro idea vniuscuiusque speciei sobolem effingit & format.

Certerũ causa est inter quã & morbũ nulla alia mediat, id est, causa media est.

MEDIATVM.

Mediatum dicitur, quod habet medium; vel non est alii, quod respicit, coniunctum.

Sic

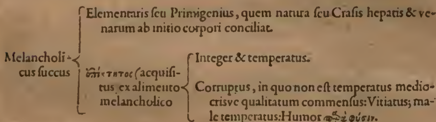
Sic Mediata Causa dicitur, quæ non tangit effectum, vt ignis efficit calorem in aqua ἐμμέσως, nempe per lebetem calefactum. Sic Sol illustrat locum, in quem proiicit radios, & eum, qui à loco illustrato sine medio lumen accipit, quod secundarium vocant, aut vmbram, & insuper alium per hunc. Immediata contra, quæ effectum tangit, vt Aqua frigida infusa in stomachum infrigidat eum tangendo. Hac posita sine impedimento sequitur effectus.

Prædicata Mediata sunt, quæ mediate prædicantur de alio. Mediate, id est, propter aliud, vt Deus ambulauit in terra. Immediata contra, vt Deus est omnipotens.

Prædicata, quæ immediate prædicantur de natura humana, non possunt etiã prædicari de Verbo, vt sunt Assumi & Personari. Falsa enim hæc sunt: Verbum est assumptum, Verbum est Personatum. Sed prædicata immediata, quæ enunciantur de hypostasi diuina seu Verbo, prædicari etiam mediate de Nomine possunt & eius concretis Idiomatibus; At non de Natura Humana. Itaque dico: Genitus ex Maria Virgine Homo est Deus, est Creator. Huius locutionis fundamentum est; Quia Filius Dei & Filius Mariæ idem numero est: Verbum vere & humana natura re differunt.

MELANCHOLIA.

Melancholia in bonam & malam partem accipitur. In bonam, vt cum dicitur, In hoc est Melancholia generosa. In malam, cum dicitur Melancholia est balneum Diaboli; & accipitur pro vitiosa melancholia & morbo insaniæ, orto ex atra bile corrupta, sicut μελαγχολᾶν, Græcis significat insanire.

Melancholicus succus
- Elementaris seu Primigenius, quem natura seu Crasis hepatis & venarum ab initio corpori conciliat.
- ἐπίκτητος (acquisitus ex alimento melancholico
  - Integer & temperatus.
  - Corruptus, in quo non est temperatus mediocrisve qualitatum commensus: Vitiatus; male temperatus: Humor παρὰ φύσιν.

Vsus Distinctionis & explicatio Tabulæ φυσικωτέρα.

Q. An & cur melancholici ingeniosi? Distinctionis huius vsus est magnus. Nam interdum melancholici seu atribilarii dicuntur Deliri: interdum Ingeniosi. Aristoteles quidem Melancholicos iudicat esse ingeniosos, quod siue iocatus, siue serio exagitare videtur Cicero ita, vt tardiorem se esse malit, quam ingeniosum, ne sit melancholicus. Apparet igitur Ciceronem in disputatione Aristotelicum nomen Melancholici interpretatum esse de eo, in quo hic humor vitiatus est, aut male temperatus, & Melancholiam de ea, quæ aduri iam & ita corrumpi incipit. Quæ ψυδερμελαινα est. Istud enim cum fit, & corpus & animus male afficitur, tantum abest, vt tum ingenii motus excitentur præstantes. Ergo dices, Ingeniũ Aristoteles tribuit humori melancholico, qui è nutrimento existit bono? Respondeo, minime vero. Nam Philosophus ingenium & vitæ effectiones præstantes, neque ei melancholiæ tribuit, quæ ex alimento

melancholico gignitur, neq; ei, quæ nimis parum aut multum caloris accipit; sed ei, quam natura seu Temperamentum epatis & venarum conciliat seu gignit. Hęc in vtero, cum fœtus materno sanguine alitur, primum fit: nam tum in epate χύμωσις fieri incipit, & cum epar & venæ sint membra σπερματικά, crasin suam ex sanguine, habent: Sed materia tamen sanguinis quod primum alimentum est hominis, qui in vtero est, qualitatem multũ etiam ad Chymorum temperamentũ facere necesse est. Sicut in adultis corporibus victus & educatio ad temperamẽtum horum confirmandum aut mutandum plurimùm possunt. Ideoque, ex Platonis sententia, in Ingeniis prauitatis parentes potius, quam nati, & nutritii magis, quam alumni autores sunt existimandi. Pro constitutione autem corporum ingenia etiam temperari solent, quod & Galenus testatur. Sic igitur Aristoteles ex temperamento, seu συςάσει, id est, constitutione corporis, ingeniorum præstantiam deducit, eamq; esse melancholicam (id est, declinare ad melancholium) hoc etiam argumento ostendit, quod illorum ingeniosorum hominum corpora morbis ferme melancholicis corripi soleãt. Efficitur autem hæc præstantia secundum rationes ipsius, si incalescat mediocriter ille humor à calore naturali moderato. Cum enim sit hic χυμὸς σωματοδέςερος (corpulentior) quam reliqui, & frigidior ac siccior, calorem conceptum diutissime retinet, & cum in hunc agit moderatus calor, habitus ex hoc perpetuos adducit. Neque enim coquendo hunc absumere aut adurere, neque in alium chymum conuertere potest: vnde Chymum & κρᾶσιν melancholiæ πνευματικὴν esse scribit Aristoteles. Ita igitur si calor temperatus est, & melancholia, quæ est κατὰ φύσιν, id est, Chymus ater copiosior, tum pro huius natura continui halitus in corpore sunt, quos calor velut proruit & eruit, quo perficiuntur omnia. Qui halitus menti etiam aptiores sunt, quam phlegmatici seu aquei illi, aut tenuiores halitus, qui de reliquis Chymis effumant. Nam hi aut dissipantur, aut resoluuntur celerius, vt tanto cum vigore, tamq; continente, vel nunquam potius intermittente menti adesse illi nequeant. Itaque etiam huc referri posse existimatur, quod ille dixit: ξηρὴ ψυχὴ σοφωτάτη, Sicca anima est sapientissima.

Cum igitur temperata crasis semper ad aliam crasin tendat, propterea quod natura nunquam otiosa est, atque ita in Chymos etiam semper agit, plurmium tribuit Aristoteles, quod ad ingenia attinet, ei constitutioni, in qua nigri Chymi plus fit, vel quæ declinat ad melancholiam. Ad talis autem melancholiæ constitutionem requiritur ἰδιοσυγκρασία, quam astrorum etiam virtus temperat, & quod temperatum quidem fit, sed ad frigiditatem potius declinet, quam ad calorem.

MEMORIA.

Memoria tribus modis sumi potest.

1. Pro actu memorandi seu actione recogitandi.
2. Pro facultate retinendi ea, quæ percepta sunt.
3. Pro doctrina seu habitudo bene memorandi, & ita accepta est pars Eloquentiæ.

Memoria duplex est, Altera Naturalis, vis nimirum quædam animantibus

tibus certis à natura tributa, qua præteritorũ recordantur: Altera Acquisita seu Artificiosa. De illa meminit Cicero, cum dixit, Virtutes quasdam nobis ingenerari, vt est docilitas & memoria, per quam animus repetit, quæ fuêre; (id est, præterita) & Plato, cum Memoriam & εὐμάθειαν, seu ὀξυμάθειαν, id est, discendi celeritatem naturæ tribuit, quæ ferè omnia vno ingenii nomine designantur, & has virtutes qui habent ingeniosi. De altera verò, cùm de Simonide loquens dixit, Quem primum ferunt artem memoriæ prodidisse. 2. de Orat.

Memoria non est idem quod Reminiscentia. Nam Reminiscentia propriè loquendo est eorum, quorum obliti sumus, quorum non statim recordamur, cum ea cogitare volumus, vt sunt illa, quorum species non statim occurrunt. Est igitur Reminiscentia quasi rediuiua memoria, seu memoriæ collapsæ innouatio. Memoria verò est earum rerum, quas prius cognoscimus, & nos cognouisse animaduertimus, quarum species sunt in promptu, & sine mora vlla vim memorandi excitant. Seu est Rei ante cognitæ, vt cognita est, repetita cognitio.

Ad actum Memoriæ requiritur, seu necessarium est, vt aliquid rei iam præteritæ, aut etiam corruptæ, in eo qui recordatur, remaneat. Id autem quod remanet, sunt similitudines seu species rerum iam perceptarum: quarum sedes sunt spiritus in cerebro residentes, in quibus illæ figuræ sunt impressæ, sicut picturæ in picta tabula, ac, vt nõnullis placet, in cerebri etiã substantia.

Naturalis Memoriæ perfectio consistit 1. in facili apprehẽsione. 2. in Firma retentione. 3. in rerum repetitarum expedita redditione.

Qui igitur facilè apprehendunt, firmiter retinent, & expeditè promunt, bona sunt memoria præditi.

Artificiosa memoria est ars, qua res citò comprehenduntur, firmiter retinentur, facilè promuntur, seu est memorandi facultas arte & exercitatione acquisita.

MENDACIVM.

Mendacium id quod est non vt est, id quod non est, non vt non est, profert.

Mendacium est secundum Negationem, (κατ' ἀπόφασιν) vel secundum scientiam (καθ' ἕξιν seu διάθεσιν.)

Illud ex mera seu pura ignorantia eius quod est, proficiscitur, non ex malo habitu, non ex peruersione rationis, seu potius ex rationis defectu.

Hoc verò cum ratione coniunctum est bona maláue.

Illud absque fictione est, absque simulatione, aut dissimulatione; Hoc verò coniunctam habet fictionẽ, per quam id, quod habere se aliter aliquis scit, aliter enunciat siue simulet, nõ ens esse ens, aut ens esse non ens, siue dissimulet ens esse ens, non ens, esse non ens.

Illud non est Ethicum; Hoc verò est Ethicum, seu Practicum.

Illud etsi malum est, tamen venia dignũ Malum, quia non est conformitas intellectus & rei: Venia dignum, quia nõ ꝓuenit ex malo habitu. Hoc verò & malum, nec venia dignum, nisi propter finem verè bonum suscipiatur.

Mendacium secundum negationem species quædam imprudentiæ videtur.

Mentitur qui contra mentem dicit, qui sciens fallit. Adsunt pro hac definitione Ethices Magistri. *Mentiri quid?*

M E N S.

Mens 1. Tribuitur & Deo & Angelis. Deinde Hominibus quoque inesse dicitur, animam hominis intelligentem, vel partem animæ purissimam & γνωστικὴν δύναμιν (quę in anima dominatur) qua homo intelligit, iudicat, iusta agit, virtutem exercet, in qua inest imago Dei, significans. Etiam aliquando pro sententia accipitur, vt hæc est

Mens philosophi. Tertiò sumitur καταχρηστικῶς Mens pro eo, quod est Menti ἀνάλογον, vt φρόνησις & λόγος, ab Aristotele & Democrito mens nominatur, etiam in brutis, cum neget idem διάνοιαν, λογισμὸν, νόησιν inesse vlli, sed phantasiam.

Anaxagoras etiam νοῦν ὑπάρχειν ἐν ἅπασι τοῖς ζῴοις, id est, mentem inesse in omnibus animantibus tradidit, cui νοῦς est ψυχὴ, id est, anima, vel φαντασία etiam.

Mensurnus, vt à Noctu nocturnus: à die diurnus: sic à mense mensurnus. Scalig.ex.268. Nec cuiuis animali mensurno cursu fluit sanguis. Cicero hac voce emolliuit vocem vulgatam Mēstruus, duram sanè, iudice Scaligero.

MENSVRA, μέτρον.

Mensura est, quo quantum quidq; sit cognoscitur. Durationis mensura est Infinita, vel Finita. Infinita Æternitas, (Duratio DEI permanens, carens initio & fine.) Finita, æuum, & tempus, vel absolutè permanens duratio est, vel propriè immensurabilis, ἀμέτρητος, vt Æternitatis; vel mensurabilis (vt Temporis) quæ longa vel breuis.

Mensura:
- Id, ex cuius cognitione ducimur in cognitionem alterius, quod mensuratum dicitur 10. Metaph.c.2.& 3.
- Id, quod nos ducit in quantitatis rei cognitionem.

Sæpè pro Mensura dicimus regulam, vt, Intellectus diuinus est regula omnis Veritatis.

In Poetica μέτρον modo est ipse versus, modo Dimensio, vnde versus dicitur Monometer, habens vnam dimensionem, vt Anapæsticus, *Calidum iubar est:* Dimeter, habens duas: *Veni Redemptor Gentium.* Trimeter, *Beatus il | le, qui procul | negotiis.* Tetrameter: *Verberibus ca | sum te in prisli | nū Daue de | dam vsque ad necem.* Pentameter (habens quinque) Hexameter. Metimur autem vel διποδίᾳ, id est, coniunctis duobus pedibus, vt metra Iambica, Trochaica, Anapæstica; vel μονοποδίᾳ, id est, simplici pede, vt reliqua.

Dipodia vel est ταυτοποδία, cum idem pes geminatur, vt Diiambus, Ditrochæus: vel συζυγία, cum duo contrarii coniūguntur, vt Choriambus, Antipæstus, Ionici. Sed discrimen hoc non semper obseruatur. Interdum enim etiam syzygia dipodia dicitur voce dipodias generaliter & propriè accepta sine tropo synecdoches.

MERCVRIVS.

Mercurius est argentum viuum, hydrargyrum. Mercurius est principium materiale vaporosum naturæ aqueæ; viua mobilis & spirituosa species, quæ in habitum potest attenuari, est Mercurius: sicca, terminans, & conseruans, & acuens est sal; vrens calida, & purissima, vim habens formatricem, est sulphur. Mercurius crudus dicitur, qui nōdum est separatus à sua matrice, in qua generatur.

MERITO, *beneficio alicuius, seu per aliquod.*

Philosophi, imprimis Zabarella, Zuingerus, & Schegkius, vtuntur hoc Ablatiuo pro PER. vt, Nihil est diuisibile, nisi vel Quantum, vel Merito Quanti, id est, per Quantum. Quātum per se diuiduum est, cętera per quantum l.2.de Rer.Mater.c.9.Zab. Schegkius etiam vtitur eodem significatu Ablatiuo GRATIA.

Modus quantitatiuus (ignoscite Metaphysico manes Ciceroniani) hoc est, præscriptio finiū quantitatis, est solius quantitatis, & aliorum per illam. Scal. ex.101.s.15. Hic alii dicūt, Meritò illius, vel beneficio illius. Qua voce ipse paulò

In augmento sit promotio praescriptionis quantitatis seu corporeitatis ad vbi alterum.

paulò post etiā Scal. vtitur. Augmentū non est nisi promotio praescriptionis ad vlterius vbi. Hoc autem neq; fit in Forma, neq; aduenit Formae, sed materiae quantae, Beneficio ipsius quanti, passiuè; ipsius autem formae actiuè.

Mendacium *formae Merito* Veritati opponitur. Veritas enim id quod est, vt est, id quod nō est, vt nō est, dicto factoue enunciat. Mendacium verò id quod est, non vt est ; id quod non est, non vt non est, profert Theodor. Zuinger. Theatr. vitae hum. vol. 11. l. 1.

Vt inconsultè & inconsulto: sic meritissimè & meritissimo pro optimo iure latini dicunt.

Merito Scholastici Doctores opponunt Demeritum.

METHODVS.

Methodus accipitur communiter & propriè; modificate etiam. Per Methodum communiter intelligitur omnis docēdi ratio atq; via, qualiscunq; illa sit, siue ordo totius artis, siue instrumentū, quo partes artis explicantur (quae methodus propriè dicitur) siue ὁδὸς atque ꝓgressus. Ac cum quaeuis διδασκαλία, Methodus habeat materiā quā docet, & modum per quem docet, qui formę similis est, nō ineptè ab hac veluti forma rei, quatenus docetur, ars ipsa denominari consueuit, vt Methodus appelletur. Th. Zuing. in 1. Ethic. Aristotelis scholiis.

Methodus accipitur pro
- 1. Processu Illatiuo; seu via Intellectuali à notis ad ignota
  - Demonstratiua seu primaria, à causa ad Effectum.
  - Analytica seu secundaria, At Effecto ad causam.
- 2. Methodicè tradita disciplina
  - Contemplante, id est, scientia, cuius finis est scire. Sic accipit Arist. in Procem. phys. cont. 1. Cum cognitio & scientia in omnibus Methodis, &c.
  - Qualibet, vt Arte etiam.
- 3. Via illa illatiua & ordine Didascalico simul.
- 4. Ordine Didascalico. τῇ συνεχείᾳ, οἰκονομίᾳ, τάξει, continuatione, oeconomia, ordine in praeceptorum antecedentium & consequentium collocatione.
- 5. Ordine εὑρετικῷ, id est via Inuentionis scientiae.

Vid. l. 1. phys. Zabar. p. A. 5.

Explicatio.

1. Processu] Sic Mathematici per Methodum intelligunt viam seu processum syllogisticum, vt cum dicunt esse Methodum quandam (indirectam) quae fiat per Reductionem ad impossibile. Ea non demonstrat id, quod per se erat demonstrandum, sed coarguit eius oppositum, & per accidens verum inuenit. Similis regulae Falsi.

ἀπόδειξις εἰς ἀδύνατον dicitur.

2. Pro via & ordine.] Methodus est instrumentum Logicum ad rerum cognitionem assequēdam comparatum. Estq; Ordo, vel Methodus propriè dicta. Ordo est instrumentum, quo res in disciplinis tractādas ante vel post collocamus ob meliorem & faciliorē cognitionem seu perceptionem Methodus speciatim accepta est instrumentum, quo illa probamus, quae ordine disposita sunt, vt perfectam cognitionem rerum assequamur. Caeterum tam ordo, quam Methodus duplex est, Cōponens & Resoluens. Vide sequens Diagramma, ꝙ plenius est. Nam ordinē non tantū tradendis, sed etiā inueniendis artib. accommodatū ostendit.

3. Pro ordine, &c.] Seu Dispositione Doctrinae apud Arist. 1. cap Poster. Analyt. 1. Top. c. 2. & 3. 1. Eth. c. 4.

Methodus est

- εὑρέσεως inuentionis, inuestigationis, adeptionis scientiæ Inuentio fit
  - Ascendendo à contractioribus ad magis communia, à singularibus, quæ in sensus incurrunt, ad Generalia.
  - Ab effectis exemplis experientia seu ἐμπειρίᾳ. Inductione ad causas & vniuersalia, à Definitione Nominis ad Definitionem Rei, à Toto ad Partes.
    - Hinc γνῶσις seu notitia minus exquisita, confusa & indistincta dicitur. Estque hæc αἰσθητικὴ (sensitiua) & ἐμπειρικὴ etiam dicitur ab experientia, & ἱστορικὴ ab obseruatione.
- Διδάξεως, Doctrinæ cognitorũ, Qua
  - Tota ars disponitur, & partes eius omnes collocantur ordine.
    - Hinc γνῶσις dicitur Distincta, propria, perfecta, τάξεως ἐχομένη seu ἔντακτος. Atque hæc γνῶσις est Διανοητική.
  - Fit autem Dispositio DESCENDENDO à cõmunioribus & iis, quæ latius patẽt, ad minus communia, idque Definiendo, Partiendo, Diuidendo. Estque
    - Synthetica, (componens ordo)
    - Analytica (Resoluens ordo)
      - qua progredimur A
        - Primis rei principiis ad secũda.
        - Fine seu vltimo, id est, notione Finis ad principia seu media.
  - Pars artis explicatur, disputaturq́; : seu disposita quædã probantur
    - Syllogismo
    - Inductione
      - Seu Demõstratione εὐθείᾳ Directa
        - Synthetica, διὰ τί, propter quid. Hinc γνῶσις dicitur μεθοδική. Vid. Zab. de Methodis.
        - Analytica
          - Ab effectu.
          - Epagogica, Inductiua, id est, Inductione.

* Εὐθείᾳ] Addo hæc: Quia in Confutatione falsorum adhibetur etiam Demonstratio obliqua (ἀπόδειξις εἰς πλάγιον.)

Declaratio

Declaratio Methodi seu viæ ex Ethica.

Quatenus Politica seu Ethica.

- Habet γνῶσιν per præcepta διότι, ita docet, & ex causis effecta declarat, & à notioribus natura procedit ad notiora nobis secundum sensum.
- Πρᾶξιν efflagitat vt finem obseruationes, τὸ ὅτι colligit ex effectis, causas ostendit ab iis, quæ nobis nota sunt, nempe à singularibus actionibus initium sumit.

Declaratio Ordinis Analytici.

Imo, inquiat aliquis, omnis ordo exorditur à principiis, teste Aristotele in 7. Metaph. & Eth. 6. & 7. Respon. Principium duplex est, Aliud Cognitionis, aliud Operationis. Ordo Analyticus progreditur à Principio Cognitionis, nempe fine seu definitione finis ad media seu principia operationis vel operis, quæ sunt finis cognitionis.

Dicitur Analyticus, quia finis in sua principia, quibus ad finem peruenitur, & à quibus ars operans incipit, eo resoluitur. De arte ædificandi præcepturo, primo omnium de Domo vt fine cogitandum, eaque prænoscenda est & quod sit, & quod fieri possit. Deinde ad instrumenta & principia, ad parietes, tecta, hinc ad lapides, lateres, ligna, cæmenta, quæ remotissima & prima illius artis Elementa sunt, transeundum: in quibus ars docens desinit, & operans incipit.

Ex Zuingero.

Methodus est Vniuersalis, vel Particularis. Vniuersalis, τάξις διδασκαλική, quæ à causis vel externis vel internis ad effecta, à principiis ad principiata progreditur. Ab Externis, Ordo Resolutiuus. Ab internis, Ordo Compositiuus.

Particularis vel Dispositio, vel Declaratio est probatiove. Declaratio est vel Rudis & in Genere, ὑποτύπωσις, Delineatio seu adumbratio quædam: vel Exacta & in specie, ἀναγραφή.

Particularis Methodus est Resolutiua, Diuisiua, Definitiua, Syllogistica.

Resolutiua aliquid inuestigat, ex causis deducit, Syllogismo declarat vel stabilit.

Diuisiua diuisione aliquid deducit, ostendit, stabilit, illustrat. Diuisione, inquam, vel nominis in significata, vel totius in partes, vel generis in species, vel subiecti in accidentia.

Definitiua vel definitionibus naturam alicuius inuestigat aut declarat, vel definitionem totius rei propositam dissoluit, vt ex partium διαλύσει res cognoscatur.

Syllogistica aliquid Syllogismo deducit, confirmat, declarat.

Omnium horum exempla Zuingerus in Tabulis ostendit ex Ethicis Aristot. p. 40.

Definitiua Exemplum.

Philosophia est habitus intellectus ἐπιστητῶν & πρακτῶν in homine instru-

cto è lumine naturali ortum, vel propter θεωρίαν, vel propter operationem. Definitio Causalis est. Singula eius membra ordine sic euoluuntur.

Habitus Genus est, quod dicit naturam adhuc naturam indeterminatam. Non enim est potentia, non affectio,&c.

Intellectus est Differentia quædam è subiecto petita, habitum contrahens. Differentia enim significat naturam determinatam.

Scibilium & Agibilium indicant Obiectum. Obiectum autem dicitur, quod obiicitur potentiæ & habitui, ideoque vbi sunt diuersi modi obiiciendi, ibi est diuersa ratio obiecti. Primæ vero rationes distinguentes obiecta Philosophiæ sunt Scibile & Agibile.

Homo bene affectus & instructus pædia quadam est subiectum determinatum, in quo est & exercetur Philosophia.

Lumen Naturale est causa efficiens, quo distinguitur Philosophia à Theologia, quæ oritur ex Lumine supernaturali seu Gratiæ, quod non est contra Lumen Naturæ.

Inspectio veri & operatio Boni sunt Fines, vnde Philosophia Theorica est vel practica.

Talis ergo est Natura Philosophiæ, cui coniungitur vt penitissima quædam proprietas, purissima voluptas, quæ mentes nostras incomparabili quadam dulcedine perfundit, quibus verbis nectareis primum librum Comparationis Platonis & Aristotelis Iacobus Mazonius concludit.

MEVM IPSIVS.

Meum ipsius oppositum est alieno, meum vnius oppositum est communi. Sic dicimus mea ipsius culpa hoc euenit, non aliena, & mea vnius culpa hoc euenit, non communi. Sed pro vnius quoque adhibetur proprium, quod ostendit locus Cicer. epist. lib. 4. ad Terent. epist. 3.

Ipsa calamitas communis est, (id est, miseria vtriusque nostrum est,) sed culpa mea propria est, id est, mea vnius culpa est.

MIRARI.

Re aliqua tanquam mira obstupefieri.

Mirationem facit raritas, aut ignoratio.

Admirabile non est, quod aut multis contingit, aut multum.

MIRACVLVM.

Miraculum primo magisque proprie accipitur pro actione miraculosa, seu opere excedente gradum & terminum eorum, quæ possunt fieri per agentia naturalia, vt conuersio Aquæ in vinum est miraculum Christi. *Pic. in Apol.* *Miracula Christi non extiterunt à Magia.*

Deinde minus proprie pro re admiratione digna, vt in hoc Mercurii: Magnum, ô Æsculapi, miraculum est Homo, id est, Homo est dignum omni admiratione animal. Vel μετωνυμικῶς pro Obiecto aut Effecto miraculosæ Dei actionis, vt Hic vir est miraculum Dei misericordiæ, id est, obiectum, in quo Deus miraculose ostendit suam misericordiam. Hoc vinum est Dei miraculum, id est, miraculi diuini res facta Dei actione extraordinaria, seu effectum miraculosum. Impropria illa est prædicatio: Directa enim est pro obliqua: Enuntiatum est in Recto improprie, quod proprie enuntiatur in obliquo.

Ἄλλως.

Miraculum est Effectum Diuinæ omnipoten-

potentiæ excedens Leges Naturæ, siue fiat extraordinarie, siue ex aliqua ordinaria potestate supernaturali hominibus data.

Miraculum accipitur
- Proprie pro immediato & extraordinario, inusitato, raroque Dei opere.
- Improprie pro Abstrusa aliqua, & ineffabili re, nobis admirabili.

Miracula sunt opera Dei extraordinaria, quæ fiunt præter & extra vsitatum agendi modum & ordinem sine viribus secundarum causarum, aut contra earum vires, sed absque naturæ & ordinis destructione: Hæc est definitio proprie dictorum miraculorum à genere, efficiente propria & fine.

Scotus: quod miraculose fit, non fit de Lege communi. Opera diuina perpetua non sunt miraculosa. Scot.

Hæc fiunt in ipso Deo, vel in Creaturis ὑπὲρ φύσιν (τάξιν) vel ordinem ministerii, modo immediate, modo mediate.

In creaturis θεοφανίαι, id est, diuina aparitiones, interprete Fabro Stapulense.

τὰ ὑπὲρ φύσιν sunt, quæ inusitata quidem sunt, sed naturam & ordinem eius non destruunt, suntq; βελτιώσεις, ἢ σωτηρίαι, vel ἐλαττώσεις, quæ aliquid de meliore statu deturbant.

τὰ παρὰ φύσιν sunt, quæ naturam subuertunt, eaque, quæ sunt secundum naturam corrumpunt. Hæc, sicut & ἐλαττώσεις, dicuntur ἐκστατικά.

Ad τὰ ὑπὲρ φύσιν refertur suspensio potentiæ Physicæ à sua actione & effecto. Hinc Scotus. Suspensio Potentiæ Naturalis ab effectu suo naturali est miraculosa.

Miraculosæ mutationes sunt positiuæ, vel priuatiuæ.

Positiuæ sunt vel τῶν κατὰ φύσιν, (τάξιν) seu positiui in aliud vel substantiale, vel accidentale: vel τῶν παρὰ φύσιν, seu priuatiui in positiuum.

Mutatio in Aliud Substantialis aut est Cōuersio, vt aquę in Vinū in nuptiis Can. aut est multiplicatio per adauctam procreationem, at cum Christus pasceret aliquot millia hominum paucis panibus.

Accidentalis est μεταμόρφωσις, vel Meliorans, vel Deteriorans, vt loquuntur Scholast.

Priuatiui in positiuum seu τὸ κατὰ φύσιν, cum restituuntur naturæ destructa corruptione. Estque Substantialis vel Accidentalis. Substantialis, vt viuificatio cadaueris. Accidentalis, vt fœcundatio sterilium.

Priuatiuæ mutationes sunt Positiui seu τῶν κατὰ φύσιν, in Priuatiuum seu τὸ παρὰ φύσιν vt hominis integri in monstrum vel debilem.

Miracula
- Immediata.
- Mediata.

In exuscitandis mortuis non solum modo verbo & imperio Christus vt Deus vtebatur. (Hoc Miraculum Immediatum) sed etiam carnem suam quasi cooperatricem nonnunquā adhibebat, Cyrill. l. 4. in Iohan. c 14. Falsum igitur, quod omnia Miracula per carnem fecerit.

MISE-

MISERATIO.

Vitium animi pusilli, minusque ad speciem alieni mali collabentis. Lips. l. 4. de Constant. Vel est actus Misericordiæ, id est, inclinationis ad alienam inopiam aut luctum subleuandum.

MISERICORDIA.

Alienæ miseriæ in corde nostro συμπάθεια, qua vtique, si possumus, subuenire compellimur.

Est tristitia in alienis malis. Damasc.

Est ægritudo animi ob alienarum miseriarum sensum. Inclinatio animi ad alienam inopiam aut luctum subleuandum. Lips. Est liberans & parcens.

MIXTIO.

Mixtio
- Κατ' ἀκυρολογίαν dicta.
- Proprie dicta κρᾶσις
  - Naturalis.
  - Artificiosa.

Mixtio
- Inexquisita, καθολικωτέρα seu κοινοτέρα, Imperfecta.
- Exquisita, εἰδικωτέρα, perfecta.

Ad inexquisitam & improprie dictam referuntur σύνθεσις & σύγχυσις, id est, compositio & confusio.

Συνθέσει subiicio συμπλοκὴν complicationem, & implicationem, παράθεσιν, καὶ πρόσθεσιν, συναθροισμὸν, coaceruationem seu accumulationem, quæ est vel diuersi generis, vel vnius generis rerum. Diuersi generis, vt cum fabæ cum tritico coaceruantur. Vnius generis, vt cum triticum tritico additur. Confusio etiam est in sensum effugientibus partibus, vt cum fabæ & triticum in farinam commiscentur comminuta. παράθεσις est cum pars ad partem apponitur vtraque superficie integra conseruata. Est & σύνθεσις in iis, quæ in vnam superficiem confluunt, vt cum simile simili, vt oleum oleo, aqua aquæ, vinum vino additur. Quæ cum reuera αὔξησις sit, vulgo tamen mixtio appellari solet & ipsa.

Dicimus etiam verum falso, & accidentia in genere omnia misceri. Hic vulgaris sermonis vsus est.

Improprie etiam mixtio accipitur pro Generatione à nonnullis (vt corpus mixtum pro corpore generato.) Item pro vnione, vt misceri pro vniri.

Ἰδικωτέρα mixtio est μικτῶν ἀλλοιωθέντων ἕνωσις, id est, eorum quæ misceri possunt, & de qualitatibus suis aliquid amiserunt, coniunctio talis, qua vnum fiat.

E Scaligero.

Mistio
- *Liquidorum*, non tamen omnium: Magis propria. Eorum quotum extrema cum aliorum extremis vnum fieri possunt. Eiusmodi sunt liquida.
- *Siccorum*, vt milii & fabarum, quorum ex conuentu atque coactione non fit vnum, nisi laxa significatione.
- *Metaphorica*, vt cum Sclauorum genus ex Italo atque Germano mistum esse dicam.

Διχοτόμως.

Mistio
- Propria
  - Liquidorum, Maximè propria, in qua fit vnum continuatione terminorum. Liquidorum enim ratio cum sit alieno finiri termino, facile eueniet, vt si duo liquida contingere sese incipiant, vnum tandem fiant, propterea quod suis terminis coarctari nequeunt.
  - Siccorum, Propria quadantenus. Vnumquodque enim sibi ipsi totum quoddam est & manet, neque cum alio continuatur ad vnum corpus efficiendum.
- Metaphorica.

Liquidorum maxime propria.] Hæc definitur à Scaligero motus corporum minimorum ad mutuum contactum vt fiat vnio, ideoque continuum corpus atque vnum fiat.

Modi, Gradus, Species, Mistionis Tres. Primus eorum, quæ ibi coiere, rursus dissolui possunt ac esse dissita. Cuiusmodi est crasis aquæ & vini. Sunt enim hæc χυμεισά.

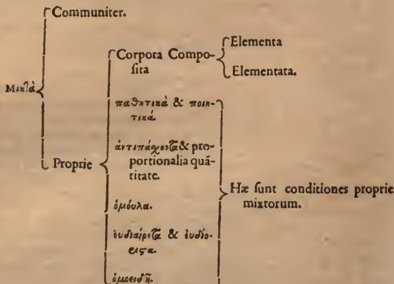
Secundus est in corporibus naturalibus iis, quæ mixta imperfecta nominari solent. Horum sunt duo gradus: Alter debilior, vt Meteororum, Nubis, pluuiæ, venti, grandinis, niuis, roris, pruinæ: Sunt enim exhalationes mistæ ex pluribus Elementis, quæ haud magna cum re, (id est, facile) dissolui possunt: cohærent tamen arctius quam primo illo mistionis modo seu gradu: Alter gradus est validior, id est, firmiori nexu compositus, velut in glebis & lapidibus: Horum enim partes à partibus non temere separantur. Mista tamen vocant potius, quàm alia nobiliore appellatione, quoniam videntur illis entia incoata.

Tertia mistio reliquorum est, quæ nonnulli arbitratu suo composita, priuatim nominarunt: qualia sunt corpora quæ vegetantur & sentiunt. Hæc Scal. ex. 101.

Mistio (μίξις) *in Musicis* est melopœiæ

pars, per quam aut phthongos aut vocis locos sibi inuicem arcte coagmentamus, aut etiam genera melodiæ & troporum constitutiones legitime temperamus.

MISCIBILIA, MISTA, μικτά.

Sic Mixta *Communiter* sunt παράθετα, confusa, accumulata, vel generata etiam, vel concreta: aliquando etiam vnita, vt cum dicitur anima esse mixta corpori, id est, coniuncta seu vnita corpori. Sic Accidentia quoque mixta esse dicuntur. Ita miscibilia dicuntur, quæ possunt confundi, concrescere, quæ sunt vnibilia.

Proprie vero sunt & Physice corpora Physica, ita inter se alterata & temperata, vt ex pluribus vnum fiat. Talia sc. μικτὰ corpora oportet esse. 1. παθητικὰ & ποιητικά, id est, contrarias qualitates habere. Nam inter hæc fit actio & passio tantum. 2. Ἀντιπάσχοντα igitur etiam esse oportet. 3. ὁμόυλα, id est, eiusmodi, quæ commune subiectum habeant, sicut vinum & aqua sunt ὁμόυλα, & in humido conuenientia, ita misceri ambo possunt. Ἀντιπάσχοντα autem esse oportet ideo, quia si vnum tantum agat, alterum tantum patiatur, mixtio fieri non potest, aut iusta saltem mistio, vt de aere & plumbo albo, seu stanno scribit Aristoteles, neque calcis & farinæ mixtio est, sed farina à calce consumitur.

Sic corpus ignis, & alimentum eius ligna, etsi habent qualitates contrarias, neque tamen ὁμόυλα sunt, neque ἀντιπάσχοντα, cum ignis tantum agat, lignum patiatur. In his igitur actio fit & passio, non mixtio, & ignis alitur, ligna intereunt, neque ars medica in

ca in corpus agens ei miscetur, cum neque οὐσία sit, neque ὁμόυλος ei Quare omnia quæ agunt & sunt ἀπαθῆ, non sunt miscibilia.

4. Inter hanc agendi & patiendi vim, mutuam in corporibus λόγον, seu rationem etiam quandam corporum esse oportet, vt habeant ποσὸν σύμμετρον (seu sint quantitate symmetra) & sint virtute etiam seu efficacia non prorsus, sed pene paria. Nam ex virtute τὸ ποσὸν æstimatur: nisi vero rationem habeat, non fit mixtio, sed actio tantum & πάθος, nempe incrementum. Ideo quando ex genere miscibilium multa paucis, & parua magnis adduntur, non fit mixtio, sed αὔξησις, & cum gutta vini in vas aquæ infunditur, non fit mixtio, sed vinum ab aqua corrumpitur, ac fit aqua, & ita aquam auget, quippe cum gutta illa in tantam copiam nihil agere possit, sed afficiatur tantum.

5. Non miscentur nisi εὐδιαίρετα (quæ facile possunt diuidi) seu εὐδιόριστα, qualia sunt humida inprimis, & pene sola. Nam humida maxime inter se vniuntur, quando inter se iuncta sunt, neque superficies suas conseruant, & quæ in siccis fit mixtio, non videtur sine humore fieri: Quæ tamen ex siccis conditiones cæteras habent τῶν μικτῶν, tunc videntur mixtionem admittere, quando humori coniuncta sunt. Sic enim fiunt etiam aliquo modo εὐδιόριστα, & humore tantum accedente inprimis fit mixtio, & absque humore nulla Aphrodisæo, vt ad mixtionem hic sit vel maxime, vel solus etiam idoneus. Nec tamen omnia humida sunt μικτά, vt quæ γλισχρά sunt, seu lenta. Talia enim molem tantum augent sine mixtione, Ideo quod non sunt εὐδιόριστα, neque oleum aquæ miscetur, neque pix & oleum.

6. Ex his hoc etiam concluditur μικτὰ oportere esse ὁμοειδῆ seu mixtionem non fieri inter ὁμοειδῆ, sed inter diuersas species. Neque enim simile in simile agit. Itaque cum aquæ aqua additur, triticum tritico, incrementum fit pristinæ substantiæ, & cumulus augescit, non fit mixtio; sed triticum & fabæ, vinum & aqua mixtionem præstant: Illa quidem communem, quæ παράθεσις est, hæc vero eam, quæ proprie mixtio est in Physicis. Talia igitur μικτὰ quando primum iuncta sunt per Parathesin seu Compositionem, postea agendo & patiendo quasi retaliatione quadam vicissim inter se afficiuntur, tum fit ea, quæ in Physicis Alloeosis vocatur. Introducitur enim qualitas noua, & seruatur δύναμις mixtorum, perit ἐνέργεια, neque amittunt τὸ τέλειον εἶδος, sed tantum τὸ εἰλικρινὲς, id est, purum & sincerum. Manet enim δύναμις, quæ fuit ante mixtionem, sed κεκολασμένη, vt Græci dicunt, id est, læsa nonnihil & afflicta, & quod ex his constituitur, δυνάμει vtrumque est eorum, quæ commista sunt ἐνεργείᾳ neutrum. Cum enim ferme sint exæquatæ virtutes eorum, quæ iusta ratione miscentur, in qua sola etiam fit mixtio, neutrum potest alterum in suam substantiam conuertere, neque vnum transit in naturam alterius, & mixta non sunt alterutra natura mixti.

Hæc enim est generatio vnius, & alterum corrumperetur, seu interiret, neque fieret alteratio: Sed miscentur in crasi seu mixtione vera diuersæ naturæ sic, vt non alterutra ex his fiat natura, sed aliquid μεταξὺ & κοινὸν, id est, medium & commune vtrisque vel pluribus, quæ miscentur, afflictis tantum qua-

litatibus horum nonnihil per alterationem, non sublatis prorsus aut corruptis: Vt vinum aquæ mixtum non est neque vinum, neque aqua, si est vera & iusta ratione facta Mixtio, vt sit verum Crama, sed commune aliquid, cum vtrumque agat in alterum in tali mixtione, & moderate quidem vtrumque (ne dici possit in cratere meo Thetys est coniuncta Lyæo. Est Dea iuncta Deo, sed Dea maior eo) quæ causa est, vt neutrum ab altero prorsus oppressum naturam & qualitates suas, atque ita formam pristinam penitus exsuere cogatur, sed penè æqualiter detrahunt & frangunt inter se eas qualitates, quas extra mixtionem integras plenasque possident, vt non formam pristinam amittant, sed de viribus suis in agendo & patiendo desinant, nonnihil remittant, & in vnam aliquam mediam qualitatem deficiant & conspirent propter naturam communem colliquescentem. Non enim duæ formæ possunt in vna materia esse integræ, sed afflictæ, & sic quidem vt neutra ἐνέργειαν suam retineat, sed δύναμιν tantum, & hanc etiam non integerrimam, sed talem, qualis in agendo & perpetiendo remanere potest. Itaque corpora mixta ea mixtione, quæ proprie in Physicis mixtio appellatur, cum non prorsus amiserint pristinam naturam suam, tamen ad integritatem suam reduci in aliquibus possunt, sicut arte quadam vinum ab aqua separatur. Sed cum & ἐνέργεια amissa, & δύναμις horum afflicta sit, ad hanc reductionem in statum pristinum opus est quadam veluti generatione, quam ἐπιπολαίαν vocant, hoc est, leuem, imperfectam & superficiariam, vt ita dicam, id est, leuiore mutatione factam. Nam si prorsus re ipsa tum statim essent, quod fuerunt, non fuisset facta ἀλλοίωσις, quam mixtio requirit, & sic ne mixtio quidem, sed παράθεσις, sicut ex Doctrina proposita intelligi potest.

Corollarium.

Mixtio igitur vera est inter Generationem & Corruptionem medium quiddam, cum in vera mixtione neque maneat prorsus pristinus status mixtorum, neque prorsus tollatur (non enim fit resolutio ad materiam vsque primam.)

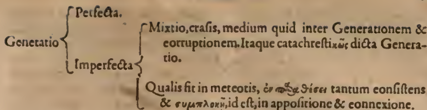
Obiectio.

At Aristoteles vocat Mixta Composita ex Elementis Corpora.

Resp. Hoc facit non quod Mixtionem Generationem haberi velit sentiatve, cum hæc accurate distinguat, sed quod mixtio seu crasis generationem præcedat, & in iis, quæ perfecte mixta dicuntur, omnium quatuor Elementorum δυνάμεις concurrant κατὰ μίξιν, & de tali mixtione postea fiat γένεσις, neque maneat μίξις. Vulgaris autem doctrina, vt Melanchthonis in Physicis, mixtorum nomine, vt dixi, abutitur pro Generatis, & mixtione pro Generatione.

Ex vulgari igitur doctrina (quam multi sequuntur) facere possumus talem distinctionem.

Gene-

MIXTA Perfectè & Imperfectè.

In Scholis vsus obtinuit, vt meteora appellentur Imperfectè mixta. Sed neque veteres Græci sic appellant, quod sciam, ait Erasmus Roterodam. & imperfecta mixtio est ea tantum, quam Aristoteles vocat διαψελλίζουσαν (balbutientem) qualis est æris & plumbi albi seu stanni, quæ quidem imperfectæ mixtiones appellantur, sed propriè non sunt, sed αὐξήσεις & μεταβολαί, & φθίσεις imperfectæ. Hoc igitur sensu meteora imperfectè mixta dicere possumus, quod non sunt ex quatuor Elementis, sed Elementa horum fermè parum mutata, & πάθη horum, vel si abutamur mixtionis voce de Generatione, sic etiam meteora erunt imperfecte mixta, id est, quæ generata sic sunt, vt neque corruptio præcesserit, neque alteratio magna, & ex Elementis duobus immediatè, & nullo fermè de semine fiant propter tenuitatem mixtionis, quæ est in vapore & exhalatione, ideò habent naturam & statum non durabilem, sed facilè in id, quod fuerunt, resoluuntur, atque hoc modo ea Generatio mixtioni fit, quam generationi, similior. Lapides autem & metalla, quæ in terra gignuntur, etiamsi quasi semina prima habent exhalationes & vapores, omnia tamen Elementa in his concurrunt, vt in perfectè mixtis habeantur, atque etiam, cum in sublimi generantur portentosè, perfectè mixta esse non desinant.

Explicatio Propriæ significationis.

In Meteoris neque fit 4. Elementorum, sed duorum tantum mixtio, vt aeriæ & aqueæ materiæ in vapore, & aeriæ, & igneæ in exhalatione, quæ sunt omniũ meteororum communis materia, & neque κρᾶσις quidem seu mixtio Physica, sed παράθεσις tantum, quam sequitur actio & passio, non mixtio, neque vapor & exhalatio miscentur, sed ascendunt connexa, συμπεπλεγμένα, vt Aristoteles scribit: συμπλοκὴ autem non est crasis, sed in vapore & exhalatione, ita tenuis est duarum naturarum mixtio, vt simplicia videri possint. Et sunt μετέωρα, quæ in sublimi ferunt πάθη potius Elementorum, quam ex elementis nouorum corporũ, γενέσεις & (a) παχύνσεις & (b) μανώσεις pleraque efficiunt, quas non volunt esse ἀλλοιώσεις, sed motus secundum locum. Fit autem, verbi causa, in pluuia ex vapore, qui est δυνάμει aqua, per condensationem actu aqua, & per rarefactionem actu aer, qui antea erat δυνάμει. Idem de igne & aere fit in exhalatione, & manet substantia pristina leuiter tantum alterata, vt loquuntur, vel condensata etiam aut rarefacta, quæ non est mixtio, sed actio & passio ἐκ παραθέσεως, & μεταβολὴ potius vel γένεσις etiam, vt sic loquamur, imperfecta.

a *Condensatio.*
b *rarefactio.*

Mixta Minus operosa sunt, quorũ soluto ipso toto, partes exstant pristinæ sine vlla substantiæ mutatione, nihil enim corrumpitur, nisi situs earum. Scalig.

exerc.16.f.1.In his fieri potest circularis Generatio. Idem.

Idem Scal. Haud diu constantia corpora vocat, verba eius sunt: Grando, pruina & similia, haud diu constant, sed mutatis extimis accidentibus fathiscunt, quia habent extra se effectores suos, solem puta & gelu. Exer.307.f.21.

Mixta vox est est composita, verbi gratia, è Latina & Græca, vt Inclytus à Græco κλυτὸς, & Latino In. Idem autem est quod κλυτὸς, nisi quod In hîc augere, seu αὐξητικὴ particula esse videtur. (Sic Incanus pro Canus, Ineuectus apud Virg. pro altè euectus.) Archigubernus pro principe Gubernatore, qui græcis est ἀρχικυβερνήτης, vsus est Iabolenus. l.46. D. ad S.C. Trebell comp. è Græco & Latino: Latini enim non dicunt Archi, nec Græci dicunt γυβερνὸς, sed κυβερνήτης.

Mixta vocabula (quibus opponuntur ἄκρατα pura) per Metaphoram dicuntur etiam Hybrides, qua voce propriè significatur semiferi, vel porci semiferi, id est, ex verre siluestri, & sue domestica. Talia sunt pultiphagus, pro pultivorus, Epilogium, antelogium.

Mixtum τέχνημα est, verbi gratia, Hermathena, statua ex Mercurio & Minerua constituta: Hermeraclę sunt statuæ ex Mercurii & Herculis formis compactæ. Hermerotę, statuę ex Mercurii & Cupidinis seu Amoris formis comparatæ apud Cic.

MODVS.

In vniuerso, vt sit Perfectio, sunt diuersi gradus & modi rerum, ipsis à DEO tributi. Prætereà ab artificibus & scientibus Modi Doctrinæ & actionis gratia varii excogitati sunt. *Διορισμὸς, περιορισμὸς, præscriptio, circumscriptio.*

Modus autem rei quædam determinatio est.

Modus in rebus est limitatio diuinæ potentiæ efficientis.

Nimis angusta descriptio est: Circumstantia quippiam circumscribēs. Sunt enim quidam Modi intimiores rei, quam circumstantia aliqua.

Modus { Ratio formalis, qua quid est quod est. / Præscriptio, insequens rem constitutam. }

Ratio { Formalis, vt ratio, qua quantitas est quantitas. / Præscriptiua, vt præscriptio corporeitatis in categoria quantitatis, modus (a) commensionis: terminabilitas: quæ nulli rei competit, nisi per quantitatem. Itaque Scal. proprium esse ait, proprio modo dictum. }

a) Vocant Barb. Quātitationum, id est, dimēsiua quantitatis.

Canones.

1. Omnis Rei Modus aliquis est, nulla sine modo esse potest.

Pulcra Gradatio. August. quæst. 6. de Malo. Omne quod est, sine aliqua specie non est sensili vel intelligibili. Vbi autem aliqua species, necessario est aliquis Modus, & Modus est aliquid Boni. Summum ergo malum nullum modum habet. Caret autem omni bono. Non est igitur.

Analysis.

Principal. syllogismus. Quicquid est, habet aliquem modum. Summum malum nullum habet modum. Ergo summum malum non est.

1. Propositionis probatio.

Vbi aliqua est species, ibi necessariò est aliquis modus. *Prosyllogismi.*

Omne quod est, habet aliquem speciem.

Ergo omne quod est, habet aliquem modum.

2. Assumptionis probatio.

Modus est aliquid Boni. Summum malum non est bonum. Ergo summum malum non habet modum.

2. Can.

2. *Can.*

Vnius rei ſæpè ſunt plures modi, quorum vnus non euertit alterum. Sicut Eſſentia Reſpectiua abſolutam non tollit, ſed potius ante ſe expoſcit atque requirit: Ita ſacramentalis eſſendi modus non tollit eſſentialem veri corporis modum, ſed potius neceſſariò ante exigit. Errant igitur, qui in Sacramento Cœnæ à corpore Chriſti ſeparant proprietates, vt quantitatis (partium & Totius) & formæ dimenſionem. ***Non eſt ibi abſolutus corporis modus, vbi nulla membrorum diſtinctio, nullus ſitus, nec totum qualibet ſua parte maius.***

Eadem eſt Veritas Platonicæ & Paulinæ ſententiæ, Deus eſt iuſtus. Sed Determinationis, vt Modi & Gradus Veritatis, Identitas non eſt.

Denominatiuè & Eſſentialiter opponūtur. Forma incorporea & immaterialis eſt in ſeſe. Eſt Materialis & Corporea, non *Eſſentialiter, ſed denominatiuè* tantum, qua eſt in corpore & materia. Lipp. in Iſag. 1. phil.

3. *Can.*

Prorſus negato eo, cuius eſt modus. Exiſtere abſolutè loquendo, ſi nulli rei creatæ per ſe cōuenit: Ergo nec exiſtere cū determinatione, id eſt, in aliquo.

4. *Can. aureus.*

Modus rei eſſe nequit, niſi res ipſa maneat: Alioqui modus erit rei exterminandæ, non determinandæ.

Πόρισμα.

Προσθήκη igitur Modi explicabit, non implicabit; (implicatum animum expediet) euoluet, non inuoluet; expediet; non impediet; declarabit, non obſcurabit; lucem, non tenebras offundet. *Modus qualis ſit προσαγωγεὺς, id eſt, conciliator.*

Interdum Diſputatorum Modi inuoluunt abſolutam repugnantiam (id eſt, contradictionem.)

5. *Can.*

Modi interuentu res aliter atque aliter ſe habet. Modus non facit, vt quippiam ſit aliud, ſed vt ſit aliter affectum (vt aliter ſe habeat) ſicut, teſte Scaligero, ſubſtantia accidentis aduentu, aut interuentu, aut inhærentia non ſit aliud; ſed alio modo ſe habens, ac remanet nihilominus eadem: ſic Intellectus, & eum ſimplex eſt, & cum compoſitus eſt, vnus eſt. exer. 307. ſ. 27. Accidens enim non eſt cauſa Entitatis ***ſimpliciter, ſed Talis Entitatis. Ac tale non tollit rem, ſed variat.*** Singula hæc ſunt, velut oracula.

Quæ Modis tantum differunt, non ſunt eſſentiæ diuerſæ, vt calor intenſus, & calor remiſſus.

Quodlibet eſt vel Tale eſt, (verbi gratia potens eſt) aut operatur quippiam

- PER ſe
  - Per ſuam Eſſentiam. Scalig. dicit, SINE MEDIO 7. poeticæ, cap. 2. Sic homo ratione præditus eſt, & ratiocinatur.
  - Per ſuam qualitatem aut MOTVM CVM MEDIO ait Scaliger, ſic ignis eſt calidus, & calefacit.
- PER Accidens
  - *Propriè & naturaliter per aliud* participatione, ſeu communicatione (non natura ſua) ſeu per alienam virtutem quam habet reipſa communicatam, *vt vel inhæreat*, ſic aqua calida eſt vi ignis, *vel adhæreat*, ſic vitrum repletum aqua eſt humidum.
  - *Impropriè & καταχρηστικῶς*, ſeu metalepticè, non formaliter, non in ſe realiter. Idq; propter cōiunctionem cum eo, quod per ſe & propriè tale eſt, vel agit. Sic ſerpēs dicitur aſtutiſſimus propter coniunctionem cum diabolo, qui propriè eſt in ſe aſtutus.

Explicatio.

Explicatio.

Tale est] Sic se habet, οὕτως ἔχει, sic affectum est PER suam essentiam seu naturam.

Sic ὁ λόγος αὐθυπόστατος. Ratio patris est Deus omnipotēs viuificat deitate sua, seu seipso (καθ' ἑαυτὸν) per aliud seu participatione (δι' ἄλλου.)

Sic feruida est aqua, & vrit, ab igni calefacta summè. Ita singularibus donis ornata, & locupletata est Christi humanitas. At ita Manus vel humanitas Christi non est omnipotens. Sic serpens qui decepisse Euam dicitur, non fuit prudentissimus. Sic vitrea laterna, in qua lucerna est, non lucet. Non enim accipit potentiam lucendi laterna à luce. Lumen in lucerna lucet, sed nō transfundit in laternam essentialem qualitatem.

Ferrum summè calidum est caliditate ignis.

Spongia humida est humiditate aquæ, quæ aquæ inhæret. *Inhæret vel adhæret.* Per Modum Inhæsionis vel Adhæsionis: hosque *vel penetrando*, vt in spongia, in qua est aqua: *vel non*: vt in vitro pleno aqua, quæ superficiei eius adiuncta est.

Impropriè, &c. propter coniunctionem cum eo quod non est ita cum alio.

Sic hominis caput dicitur prudens & sciens, quia ei accidit, vt habeat coniunctionem seu copulationem cum mente, cui per se inest prudentia ac scientia, & quæ in capite prudentiæ ac scientiæ opera præstat. Sic serpens dictus est prudentissimus: Ita manus Christi omnipotens dici potest per & propter diuinam naturam, cui hypostaticè vnita est, nempe quia est omnipotentis seu omnipotentiæ manus, & in ea maiestas diuina, & omnipotentia τοῦ λόγου habitat & relucet, & per eam λόγος omnipotentiam exerit. Sic laterna dicitur lucere, cum propriè lux, quæ in laterna est, per eam suum diffundat lumen in aerem circumfusum.

Augustinus cap. 29. lib. 2. de Genesi ad liter. Prudentissimus omnium bestiarum, hoc est astutissimus, ita dictus est serpens, propter astutiam Diaboli, qui in illo & illo agebat dolum quidam: dicitur lingua prudens vel astuta, quam prudens seu acutus mouet ad aliquid prudenter astuteque persuadendum. Non enim est hæc vis seu virtus membri corporalis, quod vocatur lingua, sed vtique mentis, quæ vtitur illa; ita omnipotens potest dici caro Christi, ἐν λόγοις ἐγκυκλίοις, & impropriè non in seipsa propter omnipotentiam τοῦ λόγου, qui in illa est & operatur. Si enim caro Christi propriè absoluteque est omnipotens & viuifica, vna eademque ad numerum omnipotentia & viuificatione, quæ τοῦ λόγου est, erit talis, vel per se, vel per accidens. Non per se, quia non per formam aut qualitatem suam. Non ex accidenti, & per aliud, quia non est ex accidenti, & per aliud propriè diuina essentia seu Deus. Ἀδύνατον scilicet est, propriè alicui conuenire essentialem alicuius proprietatem, non communicata simul essentia, cuius proprietas illa est (calor qui ipsiusmet ignis est, non potest communicari ferro sine igni) cum inseparabiliter connexa sint essentia & essentialis proprietas. Per accidens igitur impropriè & ἐπιπολαιότερον omnipotens & viuifica dicitur caro Christi, vna eademque numero τοῦ λόγου potentia ac operatione.

Sunt & contriti Scholasticis D. Modi his Terminis aduerbialibus insigniri: MATERIALITER, FORMALITER, Causaliter, Eminenter, Radicaliter, Completè, Incompletè, Essentialiter, Participatiuè, Realiter, Absolutè, Insinuatiuè, Connotatiuè.

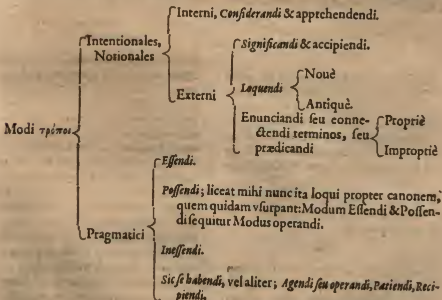
Eminen-

Eminenter est altius & excellentius, quam Formaliter, id est, per Modum formæ, per modum Inexistentiæ vel Inhærentiæ. Prima causa est omnia non formaliter, Deus enim in nullius compositionem, vel essentialem, vel accidentalem veniri potest, vt forma, nec prædieatur de omnibus, sed eminenter. Proprietates Dei essentiales in humanam naturam Christi conferri non possunt, vt formaliter eius fiant, perque illas operetur, per suam enim quisque formam & qualitates operatur.

Virtus felicitas est politica, non formaliter, sed causaliter.

Formaliter, id est, absolutè oppositum τῷ Insinuatiuè. Vis volendi est libera formaliter: Intelligendi, radicaliter.

Physica priuatio formaliter significat quandam negationem, (nimirum remotionem habitus à subiecto huius capaci.) Itaque est non ens, Materialiter autem seu cônotatiuè seu insinuatiuè (Scholasticorum hi termini) propensionem & ἐπιτηδειότητα ad formam seu habitum. Itaque ens quodammodo est. Interdum Formaliter Eminenter & participatiuè simul distinguuntur, vt substantia incorporea, vt talis est, nec continetur *Formaliter* in essentia substantiarum corporearum, cum de illis non prædicetur essentialiter: nec item *Eminenter*: quo pacto effectu continentur in suis causis efficientib. æquiuocis siue superioris ordinis, cum substantiæ corporatæ non sunt superiores & perfectiores incorporeis: nec denique *participatiuè*, participatione adæquata, quo pacto continetur causa in effecto adæquato (id est, effecto, qui totam causæ virtutem quasi exhaurit) quippe cum effecta substantiarum incorporearum non reperiantur adæquatè in rebus corporeis, multa enim agere possunt incorporeæ substantiæ extra res corporeas sensiles. Hinc efficitur substantiam incorporeã, vt incorporea est, à nobis nõ posse cognosci *Quidditatiuè seu essentialiter*. P. Fonsec. in 2. Metaph. Arist. c. 1. quæst. 2,

Exempla.

Homo in Ethicis, & homo in Physicis differunt modo considerandi.

Cum dico, Homo est animal, Homo significat formaliter, id est, pro re, quam significat, siue vera sit, siue ficta.

Cum dico, Homo est nomen, Homo pro se significat, id est, materialiter.

Ex modo diuerso enim acceptionis vocis pro aliquo Scholastici faciunt suppositionem duplicem, Formalem & Materialem, Formalem dicunt acceptionem nominis pro re hoc significata: Materialem, vt nomen pro se significat, vt Cæsar est dissylabum.

Esse, & esse ens, differũt Modo Loquẽdi.

Concretum & Abstractum differunt modo significandi: Hoc simplicem, Illud compositum significandi modum habet.

Canon.

Quæ differunt tantum ratione loquendi, res eadem sunt, vt Esse, & Esse ens: Conseruatio & continuatio ipsius Esse, (τοῦ εἶναι.)

Quidam locutores sunt superficiarii, ἐπιπολαιότεροι, quidam accurati, ἀκριβέστεροι, sapiens ἐν θυρρήμων ἔστω.

ὑπόμνησις.

Sæpè conciliantur sententiæ ex eo, quod magis in modo loquendi, quam reipsa differunt. (Sæpè dico, Quia quæ intestina laborant discordia, conciliari nequeunt.) Itaque potest à nobis indicari minus accurata dicendi ratio, licet res ipsa non damnetur. Vid. Scal. 2. de plant.

Sola, inquit Cic. 4. de Fin. Verborum Nouitate differunt Stoici ab Academicis & Peripateticis.

Vsus.

Petra significabat Christum. Ergo non erat Christus. Resp. 1. Imò si significabat seu adumbrabat, aliquo modo erat. Nam & significare Modus Essendi est. *Est enim significare Esse per significationem.* 2. Resp. Si significabat, non erat substantialiter. Sed *negato vno essendi vel inessendi Modo, non illicò negantur reliqui*, qui Canon diligenter est obseruandus.

Al. Canon.

Quod recipitur, non per modum recepti, sed per modum recipientis recipitur. Quod in aliquo recipitur, est in eo per modum recipientis, non dantis. Limitatione opus est huic Canoni: Nam si agens sit vniuocum, erit in eo & per dantis modum, & per recipientis, quod attinet ad ea, quæ ad esse speciei pertinent: licet possint esse secundum meliores conditiones in vno, quam in altero. Patet hoc in natura humana Patris & Filii; & lumine (similitudine lucis primæ) quod acceptum in aere habet aliquid, qua est huiusmodi, & habet etiam naturam lucis, qua est à corpore primo, per quã mouer colores omnes, & nõ solum in hac materia, in quę recipitur.

Canon. Generales de MODO considerandi.

1. *Eadem res potest subiici diuersis scientiis, sed Modus considerandi singulis scientiis est proprius.* Verbi gratia: Hominem contemplatur Physiologns, vt mouetur, (actu vel potentia) Geometra, quatenus eum debet metiri: Medicus, vt quem à morbis vindicet aut tueatur.

2. *Philosophia inferior scientia non dat Theologiæ sapientiæ omnium suprema modum.*

Itaque modus Generationis Diuinæ, eiusque considerationis non est petendus è physica. Secus si fiat, tsansitur vno ex genere scientię in alterum, quod fieri vetat τρόπος seu *Modus* ἐπιστήμης καὶ παιδείας (scientiæ & Institutionis.)

Mod entu dicuntur, quæcunque in Entibus sunt, & citra ea, vt non sint substantiæ, vel accidentia propriè & strictè

d.cta,

dicta, vt Essentia rei, Existentia rei, Gradus in Qualitatibus, exempli causa, calore aut frigore. Scaligero χηματισμοὶ sunt modi corporis.

Existentia est modus essentiæ. Causalitas materiæ est modus Materiæ, quæ res est. Formæ causalitas est modus Formæ quæ res est.

Modus rei
- Purus, qui simpliciter rei insitus est, vt Existentia. Nam & substantiam & accidens necesse.
- Importans ordinem ad aliud externum, vt ad subiectum, vt Inhærentia. Hæc enim tantum propria est accidenti, vt quod solum subiecto inhæreat.

Modi Rerum
- Puri
  - Essendi.
  - Se habendi
    - Absoluti.
    - Relatiui.
- Entitatiui.

Vel:

Modi Rerum
- Puri
  - Essendi in seipsis.
  - Habendi se ad alias res.
- Entitatiui.

Vel:

Modi se habendi
- Puri
  - Absoluti. Hi dicuntur Modi Essendi. Quibus res hoc vel illo modo se habent in seipsis.
  - Respectiui. Quibus res hoc vel illo modo se habet ad alias, vt actualis dependeutia.
- Entitatiui.

Puri sunt omnis Entitatis expertes, non addunt rebus Entitatem. Sunt idem re cum entibus, dicitur esse eadem natura cum Ente (non est vnum Entis accidens. Oporteret enim, vt à differentia flueret, qua ipsum Ens constitueretur. Ergo ens esset Genus, & haberet se Ente prius Ens.) Sic Bonitas transcendens eadem re est cum entitate.

Absoluti modi sunt, vt Esse actu in rerum natura, esse potentia, esse necessarium, esse contingens, id est, incorruptibile & corruptibile in creatura, esse completum, esse non completum, esse finitum, esse infinitum.

Relatiui, vt esse contrarium, diuersum, differens, vnitum, separatum, propinquum, remotum.

Entitatiui sunt, qui sunt formaliter illa ipsa Entia, quorum modi dicuntur, cuius generis sunt, quibus ens ad prima quatuor prædicamentorum genera contrahi solet, & inter se distingui. Existentia non est formaliter ens, sed purus quidam & sincerus Essendi modus, εἰλικρινὴς τρόπος τῦ εἶναι.

Modus rei
- Internus, Immediatus & Naturalis, qui est in ipsa re, qui ex parte rei inest: Qui conuenit rei non per aliam realitatem seu entitatem, quales sunt modi, quibus distinguuntur inter se summa genera, vt per se subsistere & inhærere, & modus, quo intensio trina distinguitur ab albedine, cuius est intensio.
- Externus, Mediatus seu Aduentitius, qui conuenit rei per aliam entitatem, vt habitus & figura sunt modi substantiæ externi, quia conueniunt substantiæ per aliam entitatem ab entitate substantiæ, nempe per entitatem qualitatis. Externum modum quidam volunt, non esse verum accidens, quod relinquo nunc in medio.
  - Aduenìens per solum intellectum.
  - Extrinsecus tãtum denominans.

Modus
- Substantiæ.
- Accidentis.

Vnio Animæ cum corpore sumpta pro fundamento relationis, coniunctionis inter ipsa: quod est causalitas formæ & materiæ (id est, dare se materiæ ipsam perficiendo, vicissimque subiici materiam formæ, excipiendo & fouendo eam, ita vt ex hoc mutuo complexum totum emergat) est modus substantiæ. Neque igitur est substantia, neque accidens simpliciter.

Modalis Distinctio est, qua non tam Entia distinguuntur inter se, quam modi Entium; vel Entia per suos modos: vel deniq; Modi ab Entibus.

Estque Simplex, vel Comparatiua.

Simplex, qua Entium modi simpliciter distinguuntur; ita differunt Essentia & Existentia.

Comparatiua, qua eadem res secundum magis & minus distinguitur. Ita differunt tepor & calor; Bonum præstans, & Bonum minus præstans; velox cursus, & tardus cursus. Sic Petrus puer à Petro viro distinguitur Modaliter, id est, gradibus Quantitatis.

Canon:

Comparata secundum magis & minus, sunt eiusdem speciei: Magis enim & Minus nunquam variant speciem.

Modi habendi, τοῦ ἔχειν, aliquid sunt
- Habere ab alio.
- Habere à seipso.

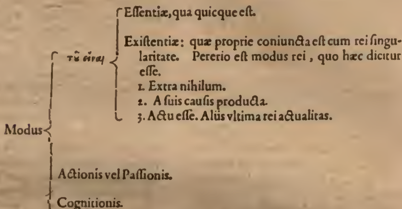
Hic distinguuntur possessores (habentes) habendi modo. Res interim quę habetur, non est duplex seu alia & alia.

Modus
- Positiuus
  - Actualis.
  - Potentialis.
- Negatiuus purè vel non purè.

Vsus.

Distinctionis huius vsus est in explicatione naturæ Aptitudinis vniuersalium tam difficili, quam quæ maximè. Notum est illud: De Vniuersalibus & Modalibus nil gustabit asinus. Aptitudo igitur vniuersalium, qua dicuntur πεφυκότα, id est, apta esse nata

nata pluribus inesse, nec est Pura Negatio Repugnantiæ essendi in pluribus, nec potentia quædam naturalis seu qualitas ipsis rebus, quæ vniuersales appellantur, addita, sed modus quidam positiuus, & quidem Potentialis, per quem natura apta est ac idonea, vt in pluribus sit, in quo nimirum illa repugnantiæ negatio quasi fundatur & innititur.

Canon.

Modus existentiæ & Actionis seu Operarationis sequitur modum Essentiæ, vt si aliquid est Substantia perfecta, eiusdem quoque existentia dicitur perfecta. Accidentium essentia est incompleta. Itaque existentia eorum quoq; talis est, quo fit vt dicantur inexistere & inhærere.

Modus τῦ εἶναι, id est, existendi in loco dicitur situs. Angelus est in loco sui ad certum locum applicatione, non situ & commensu, vt corpus, sed definitiue, vt extra istos fines alibi non sit.

Modus opponitur speciei, vt per accidens causa non est species causæ, sed Modus. (Dicitur etiam, non est Genus causæ. Sed tunc Genus pro specie accipitur.) Itaque Fortuna & Casus sunt efficientia ab aliis efficientibus per se nihil reipsa differentia, sed solum Modo. Vitus Amerbach. 2. Phys. p. 156. Idem. Diuisi causarum in per se & per accidens non continet Genera seu species causarum, sed modos quosdam. Idem Ramus quoque monuit.

Modus opponitur sæpe Generi, vt cum dicitur, *Non differunt toto genere, quæ solo modo, solo gradu, sola quantitate mensuræ differunt*: vt Potentia & Sapientia Humanitatis Christi habitualis non differt toto genere à sapientia & potentia Angelorum & Hominum.

Interdum disparatur ab ordine, vt Malum est corruptio vel modi, vel speciei, vel ordinis naturalis.

Interdum Modus pro more accipitur. Exempla sunt in Cicerone.

In Rhetorica Modus Orationis est Tropus. Vnde oratio Modificata.

Modus etiam Vox Musica est. Boet. l. 1. Music. Tarditate Modorum & grauitate cantus illorum furentem petulantiam resedisse. Sic numerum ad saltationis modum; ad cantilenas

pertinere ait L. de la cerda. & Cic. l. 1. œcon. quod fragmentum est in Columell. l. 12. c. 2. Vbi Chorus canentium non certis modis, neque numeris præeuntis magistri consensit, dissonum quiddam ac tumultuosum audientibus canere videtur. Vbi Modis & Dissonum sibi ex aduerso respondent: sic vt Numeris & Tumultuosum. E Musica petitum videtur, quod Cicero ait: Vox extra modum absona.

Mureto in Modum dicere (quo vtitur Catullus) est ἐμμελῶς, id est, concinne & numerose dicere.

Modus partium in pulcritudine est nihil aliud quàm debita quantitas. Est autem pulcritudo totius speciei excitata ex partium modo, figura, situ, numero, colore.

Modus viuendi est secundum quem sumitur aliquis gradus viuentium. Dominic. de Flandria l. 2. de anim. Tractat. t. Quatuor igitur sunt modi viuentium: vnus per intellectum: alius per sensum: alius per motum localem perfectum: alius denique per motum alimenti, augmenti, decrementi: Quia 4. sunt gradus viuentium. Vbicunque sensus, ibi est appetitus. Appetitiuum igitur non facit aliquam diuersitatem in gradibus viuentium, seu non constituit modum diuersum ab aliis.

Distinctio ex diuersis gradibus viuêtium, non ex diuersis generibus operationum animæ.

Modus agendi, &c.

Modus agendi, agentis & actionis, imò & effecti determinatio est vel proprietas, id est, & agens & actio & effectum dicitur tale vel tale.

Modus agendi & patiendi pro diuersitate causarum varius est. Quædam causæ agunt contingenter, libere & voluntarie: quædam naturaliter, necessario & immutabiliter, aut violenter. Modus igitur agendi alius contingens, alius necessarius, alius liber, alius naturalis, aut violentus.

Voluntas hominis non agit coacte, est libera à coactione, non cogitur violenter, & ante & post lapsum. Itaque non imprimitur. Fides à Deo voluntati, sicut imago Sigilli imprimitur ceræ, vbi cera habet se pure passiue, & non potest excutere imaginem Sigilli. Non in δόσει Fidei Deus creat nouam substantiam voluntatis, aut nouum Modum agendi. Prosper ait, manet liberum arbitrium, sed mutatur qualitas: & qui dicit quod liberum arbitrium in homine nihil sit, non est Catholicus. Assensus igitur in Conuersione non exprimitur vi, non cogitur aut trahitur natura intelligens seu homo sicut truncus. Res & vires naturales agunt naturaliter ac necessario: & tamen non coacte, sed sponte. Terra nesciens quid agat, agit naturaliter sicut est condita, gignet fruges, ignorans quomodo eas producat. Intellectus suo modo agit, habet actum reflexum. Aliter Deus Intellectum illuminat, aliter lucem à Sole aer accipit: aliter spargit Sol radios in dolium, aliter Deus semen verbi in mentem hominis spargit.

Deus ita agit in Gubernatione mundi, vt dissimilem vim & modum agendi causis secundis seruet.

Volūtas imperat Locomotiuæ δεσποτικῶς, id est, herili imperio seu coactione, cordi imperat πολιτικῶς, id est, persuadendo, quia cor non potest cogi vt subito deponat inflammationes irarum, sed potest flecti & paulatim demulceri persuadendo.

Sublata proprietate inseparabili, tollitur substantia & mutatur in aliam speciem.

Sublato modo agendi proprio & inseparabili (vt proprietate) in voluntate & intellectu, tollitur hominis natura.

Itaque

Itaque ſic argumentor: Quicquid eſt proprium alicuius naturæ quarto modo, id non poteſt ei detrahi, niſi tota ſpecie mutata aut deleta: vt ſi quis homini adimeret facultatem numerandi & ratiocinandi, is eadem opera deſtrueret Hominem. Sed libertas à Coactione eſt proprietas naturæ intelligentis. Ergo hac ſublata tollitur ac deletur natura rationalis ſeu ſpecies humana: Itaque etiam voluntas, vt nihil ſit hæc niſi inane nomen: nullumque relinquitur diſcrimen inter hominem & beſtiam vel ſaxum. Hoc argumento vſus eſt in Diſput. Vinarienſ. Victorin. Strig. aduerſus M. Flaccium Illyricum, detrahentem homini poſt lapſum libertatem à coactione, quæ libertas Victorino proprietas eſt diſcernens naturam humanam à bruta.

In Peccando Hominis Modus agendi mixtus eſt, vt hominis peccare poſſit dici medium quiddam inter voluntarium & naturale ac neceſſarium. Bernhard. ſuper Cantica Serm. 81. Neſcio quo prauo & miro modo ipſa ſibi voluntas in deterius mutata neceſſitatem facit, vt nec neceſſitas cum voluntaria ſit, excuſare valeat voluntatem, nec voluntas, cum ſit illecta, excludere poſſit neceſſitatem. Eſt enim neceſſitas hæc quodammodo voluntaria & fauorabilis quædam vis premendo blandiens, & blandiendo premens. Eandem neceſſitatem hic agnoſcit Auguſtinus in lib. de perfecta iuſtitia.

Modus agendi in re qualibet ſequitur modum Exiſtendi.

Si ergo modus, quo exiſtit & viuit anima extra corpus, diuerſus eſt ab eo, quem habet in corpore: diuerſum quoque agendi modum extra corpus habebit, id eſt, non intelliget conuerſione ad Phantaſmata, quæ in corpore mens intuetur, vt oculus colores.

Ex Modo Agendi Agens dicitur Finitum vel Infinitum. Finitum requirit aliquod ſubiectum, in quod agat, ſiue agens hoc ſit certæ ſpeciei terminis arctatum, vt vniuocum: ſiue nō, vt æquiuocum. At Infinitum Agens eſt, cui nihil, in quod agat, præſupponitur, & quod nunquam tam efficaciter agit, quin intenſiue & efficacius agere poſſit. Itaque quidam non verentur dicere Creaturas potuiſſe fieri à Deo meliores, ſcil. bonitate accidentaria (non Eſſentiali.)

Pro Modo cognoſcendi Scholaſtici etiam dicunt viam cognoſcendi.

DE MODIS COGNOſcendi Deum ex de diuinis nominibus Dionyſii & comm. Thom. Aquin.

Nos cognoſcimus Deum non per naturam ipſius, quaſi ipſam eſſentiam eius videntes: Eius enim ſcientia eſt ignota creaturæ, & excedit non ſolum ſenſum, ſed etiam omnem rationem humanam, & etiam omnem mentem angelicam, quantum ad naturalem virtutem rationis & mentis, vnde non poteſt aliter conuenire alicui niſi ex dono gratiæ. Non ergo cognoſcimus Deum eſſentiam eius videntes, ſed cognoſcimus ipſam ex ordine totius vniuerſi.

Ipſa enim vniuerſitas creaturarum eſt nobis propoſita à Deo, vt per eam cognoſcamus Deum in quantum vniuerſum ordinatum habet quaſdam imagines & aſſimilationes imperfectas diui-

diuinorum, quæ comparantur ad ipsa sicut principalia extra ordinem. Ascendimus per intellectum secundum nostram virtutem ad Deum, qui est super omnia: Et hoc tribus modis. Primo quidem & principaliter in omnium ablatione, in quantum secundum nihil horum, quæ in creaturarum ordine conspicimus Deum æstimamus, aut Deo conueniens, secundario vero per excessum. Non enim creaturarum perfectiones, vt vitam, sapientiam, & homini Deo auferimus propter aliquem defectum Dei, sed propter hoc, quod omnem creaturæ perfectionem excedit. Propterea remouemus ab eo sapientiam, quia omnem sapientiam excedit. Tertio secundum causalitatem omnium: dum consideramus, quod quidquid est in creaturis à Deo procedit sicut à causa. Sic ergo nostra cognitio contrario modo sese habet cognitioni Dei. Nam Deus quidem creaturas per suam naturam cognoscit, nos autem Deum per creaturas. Et paulo post: Deus est omnia in omnibus Causaliter, cum tamen nihil sit eorum, quæ sunt in rebus essentialiter, & ideo quidquid in rebus existens cognoscatur vel intellectu, vel sensu, vel quocumque prædictorum modorum, in omnibus istis cognitis quodammodo cognoscitur Deus, sicut causa: cum tamen ex nullo cognoscatur, sicut est.

Creaturæ non sunt esse ipsum Dei sed in illo sunt.

Cognitio prædicatorum Dei per viam
- Negationis. Sic cognoscimus negatiua prædicata, vt Immutabile remouentes omnes imperfectiones creaturarum à creatore.
- Causalitatis. Sic cognoscimus prædicata relatiua vt esse causam primam.
- Eminentiæ. Sic cognoscimus prædicata absoluta & positiua vt sapientiam, bonitatem.

De Modis inessendi vel adessendi Dei.

Deus dicitur esse
- In rebus vniuersis, id est, omnibus & singulis: Dando ipsis
  - ὕπαρξιν, existentiam, esse suum, per essentiam.
  - Δύναμιν potentiam. Hoc est ad esse per potentiam.
  - ἐνέργειαν operationem per præsentiam.
- In Sanctis per Gratiam.
- In Christo per vnionem hypostaticam.

Optic. Diuisio

Visionis ex Modo.

Modi Ratione visio est Directa, vel Non-directa. Dictinctio est è cõtradicentib⁹. Visio Directa fit cum radii, antequam in visibile incidunt, sine flexione secundum perpetuam rectitudinem in superficiem illius extenduntur.

Estq;

Estque accuratissima.

Non-directa visio fit in terminorum concursu, vbi radiatura debilitatur. Itaque aliquid patitur radius. Idque vel resiliēdo, vel pertranseundo. Itaq; radiatura non-directa est Catoptrica vel Mesoptica.

Catoptrica fit cum radij à densi corporis superficie eam partem versus vnde veniunt reflectuntur.

Mesoptica fit cum in medio diuerso radius rectus recta transit seu irrefractus penetrat, obliquus frangitur. Medium diuersum est, quod differt raritate & densitate. Consule Alhazen. Opt. lib. 7.

Music. Modi Melodiæ.

Modus est ratio numerosa melodiæ intra certos fines ad affectum inflectendum. Græce τρόπος & τόνος.

I. Modus spectatur in Monodia, vel Symphonia.

In Monodia, cum aliæ melodiæ non coniunguntur. In Symphonia seu concentu fit, cum plurium vocum acumine & grauitate differentium est congruens consonantia.

II. Modus est Naturalis, Durus, vel Mollis.

Naturalis habet Vt in C. nec attingit B. Durus habet: Vt in G; & Mi in b fa b mi.

Mollis habet: Vt in Fa, & Fa in b fa b mi.

In duro & molli fere est mutatio. Ea fit ascendendo per Re, descendendo per La.

III. Modus seu Tonus est perfectus vel Imperfectus. Imperfectus est quarta vel quinta. Perfectus est species διαπασῶν ex diatessaron & diapente conflata, &c.

Grammatic. Modi verborum.

1. Modi Verborum quasi facies vel flexus improprie definiti sunt ἐγκλίσεις id est, inclinationes animi. Sunt enim notæ inclinationum seu propensionum. Vid. Scal. 3. l. de caus. l. l. c. 73. & 5. c. 114.

2. *Indicatiuus* Modus perfectissimus rectius & γενικώτερον diceretur Definitiuus, hoc est, Constitutiuus seu Positiuus, θετικός, ponens & statuens rem. Græci sane primam vocem huius modi; vt λέγω, dico; vocant Thema, quia prima est posita.

3. Sed Modorum verbalium doctrinam P. Ramus, & qui eum sectantur, non sine rationibus probabilibus è Grammaticis tollunt.

Modus Syllab.

Accentus sunt Modus seu mensuræ Syllabæ. Græcis sunt τόνοι, translata ratione à fidibus, vt placet Scaligero, quarum intentione aut remissione acutior grauiorue redditur vox.

Modus Syntacticus.

Modus Syntaxeως est Regularis, vel Anomalus.

Anomali exempla sunt Sacramentum Cœnæ, pro, Sacramentum Cœna: Signum Circumcisionis, pro Signum Circumcisio: Templum corporis sui, pro Templum corpus suum. Enallage casus.

PRO MODO.

Pro modo cuiusque, pro captu cuiusque, quemadmodum naturæ cuiusq; conuenit, pro naturæ cuiusq; conditione, secundum capacitatem rei, Synonyma sunt, vt prouidentia singula pro modo cuiusq; regit. prouidentia diuina ita regit mouetq; singula, sua cuiq; dispensat, vt naturæ cuiusq; conuenit. Marsilius Ficinus in lib. de diuinis nominibus.

Opponitur ei supra modum vel cōditionem, vt Angeli tanquam intelligentiæ supra mundanam conditionem intelligunt, Dionysius in lib. de diuinis nominibus.

Quidam è scholasticis scripserunt beatos in altera vita essentiā Dei non visuros ὁλικῶς (ὁλικῶς dico, ne cogar dicere to-

taliter.) His obstrepit Rana quædam. Sic imminuuntur nobis æternæ vitæ gaudia. At vero, inquam ego, nihil minus. Volunt enim illi nihil aliud quam Deum à nobis visum & perceptum iri pro modo creaturæ: id est Deum sese nobis iam spiritualibus factis, & glorificatis puræ mentis intelligentia contemplandum inenarrabili cum lætitia præbiturũ esse, quatenus à re creata comprehendi potest. Quid hic desideras obstrepera.

Cautio.

obiectum intellectus est res per speciem. At species modus est intelligendi.

Caue confundas modum cum obiecto. Species non est obiectum intellectus, sed intelligendi Modus. Non enim est sicut repræsentatio in speculo ad sensum, qui non discurrit. At intellectus recepta specie exsinuat seipsum, atque ipsam speciem cognoscit esse rei notionem, non autem rem. Scal. ex. 107.

MODIFICATVM.

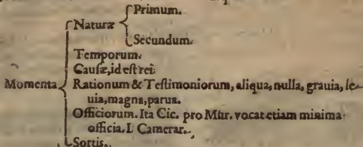
Modificatum est modo affectum seu tẽperatũ. Modus varius est: Rhetoricus vnde oratio modificata: Logicus vnde propositio modificata, seu modalis. Ethic⁹ vnde actio modificata, res modificata, cui moderatio aliqua adiecta est. Musicus, vnde cãtus modificatus.

Modificata propositio opponitur absolutę, quia illa significatur modus, quo aliquid alicui inest vel nõ inest, vt modales sunt: Socrates contingenter est Grammaticus: Socratem esse Grammaticum est contingens, & sic in reliquis: At hæ sunt absolutæ. Enunciatio, Socrates est Grammaticus, est cõtingens: Hoc enunciatum, homo est animal, est necessariũ. Eccur non sunt modales, quæris? Respondeo quia in modali modus afficit copulã enunciationis. At cum dico hæc enunciatio, Socrates est Grammaticus, est contingẽs vel contingenter vera. Cõtingens prædicatur. Vide Fonseca l. 3. Dialect. c. 9. vbi hanc Enunciatio. Socrates est Grammaticus, est contingens, vocat enunciationem in actu signato. Illam vero, Socratẽ esse Grammaticum, est contingens, enunciationem in actu exercito, quod est obscurum.

MOMENTVM.

Momentum dicitur à celeritate motus, ita nimirum vt vix animaduerti possit. Sæpe accipitur pro pondere vel vi.

Aliud est esse simpliciter, aliud est esse bene. Illud Scholastici notant momento primo: hoc momento secundo. Marf. Ficin. in l. de diuin. nominibus. In omni re post primum aliud quidem est essentia, aliud bonitas, aliud esse simpliciter: aliud autem bene esse: alioquin in ipso primo puroque essendi momento penitus conquiescerẽt, nec ad aliud aliquid niterentur intrinsecus vel extrinsecus acquirendum, sed in quolibet reuera est aliquid quasi adhuc informe imperfectumque ad formam absolutam natura contendens. Hoc secundum momentum essendi intelligitur. Dicit post primum; quia in solo Deo vnum reuera momentum est; id est, idem est esse simpliciter, atque bene esse.

Momen-

Momentum oculi, ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ Græcis & D. Paulo Apost.

Axiomata ὀντολογικά.

Ens in duobus ponitur momentis. 1. Per principia. 2. Per affectionem suam. Per principia igitur in primo, per affectionem in secundo momento.

Omne Ens, qua tale, post primum essendi momentum est in secundo.

Existentia est affectio Entis simplex, qua radicante Ens ingreditur secundum essendi momentum. Affectio enim perficit ens κατὰ τὴν ἐπουσίαν, non κατ' οὐσίαν, quoad secundum, non quoad primum essendi momentum.

Composirio est vel primi momenti ex materia & forma; vel secundi ex subiecto & adiuncto.

Differentiæ dicuntur indiuiduantes. Vnius Numero seu indiuidui vna quoque propria est numerica essentia & existentia, qua est quod est vtraque momento, & differt ab alijs. Itaque Petrus à Paulo differt essentialiter non tantum affectionibus. Iohan. Cramer. & Lipp.

Accidens (commune pluribus subiectis) posterius est in secundo momento essendi: proprium prius.

Differentia οὐσιώδης speciem cum primis constituit in primo essendi momento. At forma seu differentia accidentalis (quæ Barbare vocatur existentialis & affectionalis) id est, proprietas & accidens in secundo naturæ momento.

Nulla substantia, qua talis substantia, in secundo naturæ momento caret accidente.

Essentia Ens id esse dicitur, quod est scilicet intrinsecus, & quoad primum essendi momentum.

Compositio Entis est
- Primi momenti; è materia & forma.
- Secundi momenti: è subiecto & accidente.

Momentum in Physica distinguitur in Momentum *præcise*; quod est præsens indiuiduum & vere punctum temporis: & *laxius*, (τὸ ἐν πλάτει,) quod ei propinquum est; vt cum dicimus, nunc vel iam veniet, vel nunc venit (in præterito) si quis aut veniat aut venit hodie, hoc est, paulo post, vel paulo ante. Vitus Amerbach. l. 4. phys. p. 365. Vocatur nonnunquam Tempus insensibile propter exiguitatem, quod etiam notatur vocibus repente & subito. *ἐνεστώς.*

MONAS.

Μονὰς est Transcendens vel Inferior. Trāscendēs Deus rerum principiū Pythagoricis, & vnitas Metaphysica.

Inferior vt Mathematica, Ethica, Logica.

Mathematica vt Arithmetica, radix numeri.

Monas Logica est simplex terminus; Dyas propositio, quæ ex duobus terminis tanquam duabus monadibus coalescit: Trias Syllogismus. Hinc Numerus μοναδικὸς, qui cōstat ex monadibus. S. elementum consonantem vocarunt quidam Grammatici μοναδικὸν, quod neque sit liquidum neque semiuocale, sed singulare & suæ quasi potestatis.

MONOLEMMATA,

μονολήμματα, συλλογισμοί.

Μονολήμματα Antipatri Sectatorum sunt

Enthymemata seu argumentationes deficientes (ἐνδεεῖς.) Sic dicta, quia vno posito seu sumpto aliquid cõcludunt, seu vnam tantum habent præmissam.

Λήμματα sunt apud Aristotelem præmissa seu propositiones Syllogismorum. Ad verb. Sumpta. Μονολήμματος συλλογισμὸς est. ἀναπνεῖ. ζῇ. ὅρα. Respiras. Viuis igitur.

MONSTRVM.

Monstrum proprie est corpus naturale, quod habet erratum naturæ, vt cum deest iustus situs membrorum aut consueta naturæ partium proportio. Velcur. l. 1. Comment. Physic. vel est παρέκβασις seu ἁμάρτημα naturæ in corpore naturali. Est igitur præter naturam seu eius opera.

Per metaphoram ponitur pro opinione admodum mirifica & noua monstri simili, quæ & monstrosa sententia dicitur. Sic Scaliger. Ockam in commentario de Eucharistia scripsit, punctum esse lineam, lineam superficiei, superficiem corporis priuationem, vnũ hoc est ex monstris Nominalium. Exerc. 65. sect. 4. Sic monstrosum dicitur.

Ἀκύρως etiam vsurpatur à Cardano, cum ait, Mare esse monstrorum patrem. Et Homero rariora Meteora sunt τέρατα seu prodigia.

Sed redeamus ad significationem propriam.

Aristoteles Monstri vocem accipit Specialius & angustius, quam alij Philosophi. Varij huius vocis vsus cognitio valde necessaria est, vt ab eo in ipsius rei perceptionem facilius prouehi possimus.

I. Aristoteles 1. negat in corporibus cœlestibus fieri monstra, cum ei ibi omnia fiant κατ' ἀνάγκην simplicem. 2. Meteora etiam illa, quæ minus crebro accidant, & sunt inusitata, dicit fieri κατὰ φύσιν ἀτακτοτέραν τοῦ πρώτου στοιχείου τῶν σωμάτων, id est, secundum naturam minus ordinatam primi elementi corporum.

3. Ea, quæ prorsus nullas causas habent in natura, ne inquirit quidem, cum sint supra humanum captum, & stultum sit Physicum inquirere ea, quorum causa in natura non est.

Relinquit igitur inter monstra tantum ea, quæ fiunt in animatis animantibus & stirpibus, & hæc dicit esse à natura per accidens, esse ex materia per se, cuius magna sit fluxibilitas, in qua materia sit στέρησις ruens subinde ad alias & alias formas, & in qua dominetur Forma & casus: in materia agere naturam vt assequatur suum finem, sed impediri à materiæ fluxibilitate, ideoque agere quantum possit.

Exempli causa: Natura hoc agit Aristoteli, vt ex semine homo nascatur; sed quia materiæ est magna inconstantia & ἀταξία seu confusio; item quia in materia dominatur casus & fortuna, vt cum imaginatio aliqua, cupiditas, formido, vel perterrefactio offertur grauidæ, ideo natura impeditur; ac virtus φυτικὴ & διαπλαστικὴ conturbatur, & tamen agit, quantum potest.

Producit igitur corpus viuũ, sed diuersum ab illa forma, quam intenderat, & habens illam formam, ad quam materia propter fluxibilitatem & casum ac fortunam ruebat.

II. Alij Phil. monstra non tantum vocant, quæ ex animantibus nascuntur noua, aliena ac dissimili specie, sed etiam ostenta, quæ sunt in aere, vt imagines & effigies exercitiuũ, fragores armorũ; non tãtum quæ naturalia sunt, id est, quæ habẽt causas secundas inferiores, sed etiã quæ habent causas cœlestes & spirituales, vt sunt deprauationes

uationes rerum à Deo creatarum, factæ mirifica Diaboli potentia, quam in naturam exercere potest, vt monstrosi aliqui fœtus ostendunt. Itaque faciunt Monstrorum duo genera; Vnum genus, quod est præter communem cursum naturæ, cuius causæ secundæ aliquo modo apparēt tam cœlestes, quam materiales (de quibus proprie quærit Physicus) quia etsi natura hoc non agit, vt ea producat, habent tamen aliquid Physicum. Alterum Genus eorum, quæ fiunt contra naturam vniuersam, & sine vllis causis secundis, quæ humana ratio perspicere non potest.

Ex his Philosophis sunt, qui synonyma pariaq; fere faciant cum Antiquis, vt Cicerone, Monstra, τέρατα, portenta, ostenta, prodigia, quæ omnia nomen habent à causa finali, quod aliquid monstrent, ostentent, porro intendant, vel quę porro sunt quasi intentent, quod prodant vel porro dicant. Aliud ab his est *Omen*. *Signum* est generalius.

Theologi cum Scriptura voce τέρας (quod monstrum significat & ostentum & portentum Philosophis) & de Operibus Deo propriis, singularibus, nouis, inusitatis & extraordinariis quę non sunt παρὰ φύσιν, sed ὑπὲρ φύσιν, nec sunt ab vllo naturę errore, à nullo defectu vel excessu causarum, sed ab omnipotentia diuina singulari, quæ dicuntur Miracula; & de Pręstigiis diabolicis operum diuinorum κακοζηλίᾳ peruersa imitatione æmulis, quousque Deus permittit, seu fascino seu effecto vtuntur.

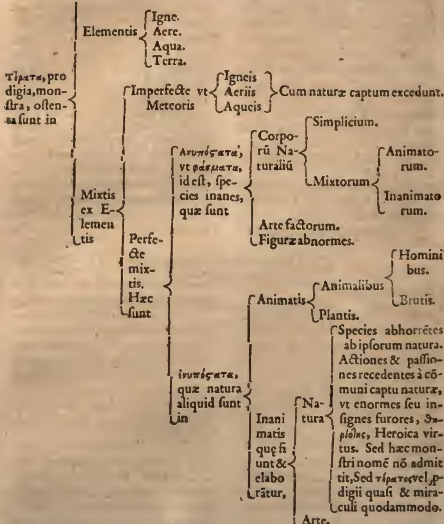
τέρατα sunt duum generum:
- Quæ fiunt & nascuntur prçter communem & vsitatum cursum ordinemq; naturæ.
- Quæ omnino naturaliter fieri aut nasci non possunt, sed sunt contra naturam.

Sed & Philosophi & Theologi Miracula Dei propria à monstris Latinorum discernunt: non enim monstrum aut mõstrosam actionem, sed miraculum vocant mutationem Christi aquæ in vinum.

Monstra παρὰ φύσίν τινα sunt miracula ὑπὲρ φύσιν πᾶσαν. Quædam interim prodigia esse miracula non nego. Vocem enim Monstri facere malo angustiorem, quam prodigii.

Distinctiones.

1. Prodigia sunt vel ὅλως, ἁπλῶς, vel πῇ per accidens.

In cœlestibus corporibus prodigiũ nonnulli habere & portendere aliquid volunt Eclipses Solis & Lunæ, quod & raro fiant, & luminum constitutam diuinitus ordinatamq; actionem impediant. Ac quidam Theologi sunt in ea sententia, Eclipses nõ fuisse futuras, si natura mãsisset integra, quod omnis Eclipsis cũ impediat actionẽ luminũ cœlestium in inferiorib. noceat, & sit pœna addita generi humano. Sed mihi hoc cõmẽtum (sit dicto venia) non placet. Huc igitur ego refero, quæ à Deo sine causis secundis facta sunt in cor-

corporibus cœlestibus: vt cum sol cõstitit in pugna Iosuæ, cũ regreditur in morbo Ezechiæ; Et signa quædã quæ à Christo dicuntur antecessura vltimũ iudicium.

In Elementis prodigia sunt, cum actiones & virtutes suas Elementa nõ præstant, aut assumunt virtutes & actiones alienas, aut cum loca aliena obtinent.

Primo in igne prodigia sunt, cum, Deo ita perficiente ignis non consumit cõiectos in fornacem Babylonicam; cum caput Tarquinii aut Ascanii ignis non consumit; cũ ad certorũ locorũ conflagrationem, ad incendenda sacrificia cœlitus demittitur. Quidam his annumerant Ignes fatuos Irwisch/qui noctu in terra apparent, & viatores sępe seducunt seu faciunt vt à via aberrent. Sed hi naturalia sunt meteora, & quidẽ humiliori loco aeris cõspiciuntur, quam vbi sedes ignis est. Itaq; eos mitto vt huc nõ pertinentes, nisi quid Diabolicæ seu Satanicę operę accedat.

In aere portẽta sunt .r. Alienæ species apparentes, vt gladiorum, animalium, virgarum, quę partim quasi picturæ quædam in aere exprimuntur, partim reuera existunt & decidunt. Talis fuit Lapis, qui de cœlo decidisse olim scribitur in vrbem quandã, Græciæ fuisse puto, cuius nomen nunc nõ memini; quem tamẽ alii à monte auulsum vi vẽtorum, & in illam vrbem delatũ fuisse scribunt.

Huc referes pluuias lapidum, sanguinis, lactis, frumentorum, pisciũ, ranarum, nisi fortasse hasce ad mirifica meteora referre malis. Itẽ armorũ sonitus, qui in aere audiuntur; aut lugubres eiulatus, item tenebras præternaturales, quales fuerunt Ægyptiacæ, palpabiles nimirum.

In aqua sunt murmura sępe mirifica, & portentosa, inundationes, eluuiones nunc magnæ & magis monstrosę, quæ fiunt sine imbribus ex diuinis prodigiis: sunt in hoc genere Scaturigo aquæ è petra sterili, & maxilla asini, aquæ maris & fluminis cedentes trãsitũ Israelitis, & aqua gestãs incedẽtem Petrũ & Christũ: & aquæ versæ in sanguinẽ Ægyptiis. Hęc θαυμάσια sunt.

In Imperfecte mixtis sunt Meteora, inprimis rara, prodigia vel ἁπλῶς vel πῶς seu κατά τι, vt quæ vel specie inusitata & noua, vel loco, motu, qualitate, quãtitate, tẽpore, duratione cõmunia supe rant; pluuiæ scil. & venti, tẽpestates flu minum & tonitruum, irides, quando fiunt contra vsitatum naturę modum & regionũ seu locorũ & temporis captum, vt sic dicam, prodigia esse incipiunt. Nam quæ per se Physica sunt, ea captum naturæ secundum indicatas περιουσίας excedentia monstrosa fiunt, etiamsi nihil aliud accedat: vt pluuię in Ægypto, & apud nos nostræ modũ excedentes: aut si nix in terris caderet in Solstitio: item venti nimii, de quib. vulgus etiã ominari solet, quod portẽdant seu significent aliquid mali, aut si in æstate aut hyeme acri vehementes existunt, cũ in vere & autumno inualescere & tumultuari illi soleant; Item Irides, qui cingunt solem, cum naturaliter hæ ei opponãtur, mirifica sunt. Cometæ autem cum per se sint prodigia vel ostenta potius, magis fiunt (de multorum sententia) si in motu, magnitudine, duratione, specie habẽt aliquid singulare & nouũ, vt ille, qui integro anno apparuisse legitur ante πανωλεθρίαν seu excidium Hierosolymitanũ. Tales sunt & grandines referentes speciem artis operum. Ad φάσματα τῶν μετεώρων, quę non contra vniuersam naturam fiunt, & tamẽ habent nonnihil τέρατος, referuntur parelia & Paraselenæ. Nã etiamsi causæ & significationes horum Physicæ deprehendũtur: plerunq; tamẽ aliquid amplius, quã tẽpestatẽ futurã significãt, & accidunt, cum his neq; halones,

neque iudes communes; parelia autem magis frequentia sunt, quam Paraselenæ, id est, duæ vel tres lunæ (κατ' ἔμφασιν.)

In Perfecte Mixtis ex Elementis corporibus prodigia primo sunt φάσματα, hoc est species inanes, quæ reuera id non sunt, quod repræsentant. Hæc sunt duplicia, Diuina & Diabolica. I. Cum Deus & boni Angeli, qui sunt spiritus corporum expertes, induunt speciem hominis aut animantis alicuius. Talia sunt, cum Spiritus sanctus apparet in forma columbæ, cum tres viri apparent Abrahamo (18. Genes.) inter quos Filium Dei fuisse volunt nonnulli Theologi, cum nato Christo apparent Angeli cum specie visibili, & canunt voce, quæ exaudiri potest: cum Angelus hominis specie luctatur cum Iacobo Isacide: Neque enim ex spiritibus vllus humanam naturam vere & solide induit seu ὄντως assumsit, præter Filium DEI. Sed & DEVS, & Angeli cũ se exhibuerunt hominibus oportuit hoc eos facere cũ ea specie, quæ in sensus incurreret, & à nobis percipi posset, quod semper est mirificum. II. Diabolorum ludibria infinita sunt, quibus & animatorum & inanimatorum, vel etiam abhorrentes quædam species actiones & virtutes multipliciter repræsentantur. Tales sunt homines ignei, qui apparuerunt obuersantes, antequam Cæsar interficeretur: Ignis; qui ante pugnam Pharsalicam super castra Cæsaris apparuit, & postea decidit in vallum Pompeii. Item Mali Genii, qualis apparuit Bruto postridie prælium inituro cum Augusto. Nihil enim in his rei est & veritatis. Itaque spectra hæc nominantur & εἴδωλα. Talia sunt mortuorum aut absentium corpora repræsentata. (εἴδη tantum hæc sunt à præstigiis Diabolicis profecta.) De talibus spectris Epicureorum sententia est, nullas esse tales species φασμάτων, quæ externis sensibus repræsententur, sed errorem offerri animo ab interna causa, quo concepto animus hanc speciẽ & effigiem sibi postea fingat, quę nusquam sit, neq; re ipsa sensibus offeratur, sed in perturbatione quadam & metu ab vnoquoq; informetur; vnde fiat vt alii spectra se cernere putent, alii eadem non cernant, in quibus animus ęger non est, nec errat. Itaq; Plutarchus introducit Cassium disputantem cum Bruto ex doctrina Epicurea, Spectra nihil esse, vt Brutum confirmaret, cui spectrum apparuerat. Sed & Sacræ & Profanę historiæ, & experientia nostrorum temporum conuincit esse talia phasmata, quæ non ab animi errantis & perturbati conformatione sen φαντασίᾳ seu γνώμῃ laborante existant, sed reuera offerantur hominibus, cum diabolus vel aerem condensatum ita informat, vel alias res, vt lapides, ligna, hominibus per aerem informatum obtrudit, vnde tangentes & percutientes spectra vel aerem tantum dissipant, vel resultante & diabolicis præstigiis refracto ictu se ipsos vulnerant. Huc pertinent quoque illa, Cum puella mortua rursus tanquam vita obambulat propter fascinum. Vid. Andr. Hyperii locos comm. Theolog. cum cadauera punitorum obambulare & comedere videntur, Interdum etiam ignes fatui noctu errantes, qui etsi sunt q. meteora, quia ex terra emicant, & vt plurimum in locis, vbi metalla sunt, conspiciuntur: tamen quando homines seducunt, vel cautissimos, phasmata diabolica esse videntur. Et hic quidem primus gradus est prodigiorum in perfecte mixtis, quę præterquam quod dicũtur phasmata (species apparentes quidem, sed non reuera existentes quod repræsentant) dicuntur etiam ἀνυπόστατα, id est, species inanes, veram hypostasin

An phasmata ab antecepta animo conformatione imaginum seu εἰδώλων existant?

φάσματα διαβολικὰ πῶς.

sis seu substantiam nō habentes; itaq; nunquā perfecte solideq; aspectabiles.

In perfecte mixtis seu concretis secundus Gradus est eorum, quæ reuera sic sunt & ὑποστάτα dicūtur (Sunt enim corpora.) Præter vel contra naturæ ordinē communem, vt Primo in animatis (animantibus & plantis) fœtus mōstrosi, Figuræ eorum monstrosę & abhorrentes à genere suo, infans biceps.

Præterea accidunt multa corporibus per se non monstrosis mirifice, quæ & ipsa huc pertinent: vt sunt παθήματα & actiones virtutesq; alienæ à captu, id est, genere & natura cōmuni plantæ vel animantis. Talia sunt corpus & statura nimis magna, parua, distorta (quæ monstrosa corpora appellamus) aut cum asina aut bos loquitur, aut Triton classicum canit, si seruus ille Triton habetur, & non phasma. Item cum puella viuit multis mensibus sine cibo & potu. Huc refero furores mirificos, non vulgares in genere animantium vniuerso, & scelera hominum ea, quæ non sunt imbecillitatis humanæ delicta; sed Diabolorum impellētium in hominibus mancipiorum instar obtemperantibus ipsis actiones, quæ est θηριότης Aristotelica, qualia sunt Thyestea illa facinora, de quibus Tragicus.

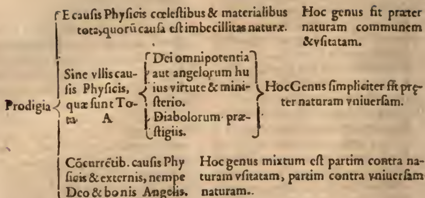
Huc etiam pertinet bestiarum quarundam præstantia eximia, heroica in homine aliquo perfectio, & præstantia in aliqua re vel facultate naturali, communem captum superante, vt formæ Helenæ & Absolonis, robur Samsonis, sapientia Salomonis: vocant Naturæ hæc Miracula. Item pertinet huc deformitas in partibus corporis bestię aut hominis, vt species Thersitica, quæ est hominis quidem, sed mirifice deformis. Huius generis sunt, vt dixi, actiones, opera & virtutes animantium aut stirpium, quæ habent animam φυτικὴν, alienæ à sexu, conditione & statu horum, aut tempore, ætate, loco alieno vsurpatę, vt cum muti, aut infantes loquuntur, cum Zoraster vix dum in lucem editus ridet, aut in Pyrrhi sacrificio boum capita recisa linguas emittunt cum gemitu, & Cæsare sacrificante in boue cor non apparet, aut mortui loquuntur, aut obuersantur, aut galli canunt mox exclusi, cum in cunis Platonis, aut in aggere castrorum Bruti mellificant, vbi mellis factio non est prodigium, sed quod fit in alieno loco, prodigii nomen acquirit.

Vltimo in inanimatis siue à natura productis, siue arte factis corporibus prodigium fit, si animantium passiones (παθήματα) vel actiones referunt. Qualia sunt statuæ loquentes & sudantes, sanguis manans è pane dissecto, aut stirpe euulsa. Item cum alia eis accidunt mirifice *præter naturam vel vniuersam, vel propriam, id est, eam cum qua sunt condita*, & cum sine vlla causa aut vi externa mutantur, corruunt, euertuntur, vt Cæsaris statua in Mesopotamia conuertens se in ortum ab occasu, aut ostia munita cum patefiūt vltro sine hominis opera. Item cum natura artis aut animantium operibus similia efficit vel producit, vt cum ex olea mel fluxit, aut effodiuntur à metallicis quasi cælaturæ naturales; aut cruces nigellę in vestibus hominum exstiterunt; quasi defluētes, vel ex aere ambiente formatæ ante annos plus centum. Sunt & mirifica, cum ars naturę opera repræsentat. Quo pertinēt Artificum opera captum humanum superantia quocunq; in genere. Atq; hæc fuit διαγράμματος explicatio, ex qua apparet ἐκ τῶν θηράτων multa esse θαύματα, id est, miracula.

In hist. Alex. M scribitur sudasse statua Orphei.

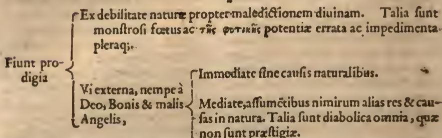
Accidit hoc anno 1501.

Diſtinctiò Prodigiorum è cauſis efficientibus.

Prodigia
- E cauſis Phyſicis cœleſtibus & materialibus tota, quorũ cauſa eſt imbecillitas naturæ. — Hoc genus fit præter naturam communem & vſitatam.
- Sine vllis cauſis Phyſicis, quæ ſunt Tota. A
  - Dei omnipotentia aut angelorum huius virtute & miniſterio.
  - Diabolorum præſtigiis.
  - — HocGenus ſimpliciter fit præter naturam vniuerſam.
- Cõcurrẽtib. cauſis Phyſicis & externis, nempe Deo & bonis Angelis. — Hoc genus mixtum eſt partim contra naturam vſitatam, partim contra vniuerſam naturam.

Διχοτόμως.

Fiunt prodigia
- a Ex debilitate naturæ propter maledictionem diuinam. Talia ſunt monſtroſi fœtus ac τῆς φυτικῆς potentiæ errata ac impedimenta pleraq;.
- Vi externa, nempe à Deo, Bonis & malis Angelis,
  - Immediate ſine cauſis naturalibus.
  - Mediate, aſſumẽtibus nimirum alias res & cauſas in natura. Talia ſunt diabolica omnia, quæ non ſunt præſtigiæ.

a De hac debilitate ſeu defecta natura (vt loquitur Scalig. ex. 295. An mutili ſint improbi) interpretor caſum Ariſtotelis & αὐτόματον illud, ad quod non accedit vis aliqua externa. Nam fortuiti motus & mixtiones pœnæ videntur eſſe peccati in natura afflicta atq; debilitata, cum abſq; hoc fortuna & caſus aut non habuiſſent locum in natura, aut in προαιρετικοῖς tantum & voluntatis actionibus notari potuiſſent, neq; irrepſiſſent in naturæ opera ὁ ἀπροαίρετα: *in quibus temere aliquid fieri dicere non videtur eſſe conſentaneum œconomiæ diuinæ.*

Fertur fœmina nata eſſe ſine brachiis qua pedibus ad nendum & ſuendum loco manuum vſa eſt.

In Hominum Genere Ludouicus Mercatus notauit quinq; Monſtrorũ genera.

Primum comprehendit eos homines, qui defectu aliquo inſigniuntur. Ferũt enim quoſdã vnico in media frõte oculo inſignes eſſe, alios in humeris oculos habere, quippe quibus ceruix non ſit. Reperiuntur & ſciapodes, id eſt, qui ſe vmbra pedibus facta tegũt; Qui geminas in ſingulis oculis pupillas habẽt, ac aſpectu interimunt eos, quos irati intuentur.

Secundum Genus Monſtrorũ ex his eſt, quorũ corpora magnitudine aut paruitate à natiua hominum συμμετρίᾳ ſeu commoderatione deficiunt, vt gigantes vel pumiliones.

Tertium continet ea corpora, quibus aliquod membrum redũdat, quod ſane complectitur hermaphroditos, vel ea corpora, quę plures digitos manuũ vel pedum, vel plura brachia vel genua habent.

Quar-

Quartum ea complectitur monstra, quæ partim humano sint, partim bruti alicuius speciē referente corpore.

Quintum eorū est corporum, quæ bruti alicuius animalis ex toto, vel plurium mixtim speciem ac figuram repræsentant.

Monstrosi versus sunt Errore vel Arte; Arte, vt cum Monstrum describitur. Exemplo sit hic Hexameter:

Monstrum inimicum, auidum, imo alitum,
Orco, Hecate, atque Erebo ortum.

De Monstro Ethico.

Translate etiam Monstrum quoddam in practica Philosophia dicitur. Nam & Cicero dicit, In hominis figura immanitatem gerere bestiæ; & Scalig. in l. de Poet. 3. Monasticum genus monstrosum esse iudicat. Verba eius sunt pag. 207. Ista nostra monstra, quæ Monasticum genus addiderunt Politico & œconomico, non intelligunt hominem esse animal sociale: Solitarium vero, quem Aristoteles μονώτην vocat & μονήρη, aut Deum, aut bestiam. Idem Scalig. Mentem monstrosam vocat Mentem strumam (pro strumosam.) Monstrosum plus est quam Ineptum aut περιττόν. Non quicquid est ineptū & περιττὸν (excedens) illico monstrosum est.

MONOSYLLABOCATALECTICVM & *Climacticum.*

Metra μονοσυλλαβοκατάληκτα sunt, quæ quæ monosyllaba voce vel tantum finiuntur, vel & incipiunt & finiuntur; & interdum sunt *simul climactica* & concatenata.

Exemplum primi. Ausonius:

Monosyllabum in fine.

Indicat in pueris septennia prima nouus dens,
Pubentes annos robustior anticipat vox,
Et durum nerui cum viscere consociant os, &c.

Monosyllab. in principio & fine, nec non Climacticum.

Exemplum Secundi, Auson.

Res hominum fragiles alit & regit & perimit sors,
Sors dubia æternumq́ labans, quã blanda fouet spes,
Spes nulla fine fine euo cui terminus est mors,
Mors tamen hic nulla est, verum est iocus & nihili res.

MORA.

Mora in genere est dilatio vel cessatio alicuius in specie. Mora est exspectati Boni dilatio.

Dicitur autem moram facere, cōmittere, purgare, id est, contractā ex mora culpam ita eluere, vt eius pœna vitetur.

MORBVS.

Morbus proprie est affectus corporis animalis præter naturam sensibiliter impediens lædensue actiones, & quidem immediate.

Seu Morbus est constitutio, seu diathesis: seu qualitas præter naturam corporis viuentis, à qua id redditur impotens ad agendum: vel est corporis aut partis impotentia ab materia proficiscens.

Definitio est perfecta (totam demonstrationem complectens) per formam, per materiam in qua, & causa inhærentiæ. Accidentium forma nihil aliud est, quam notissima accidentis significatio.

Aliis Morbus est priuatio sanitatis à cōstitutione præter naturam dependens.

Per Metaphoram. Animo morbus tribuitur. Stoici enim affectus crebros & inueteratos vocant animi morbos. Aliis etiam vitia virtutibus opposita animi morbi sunt.

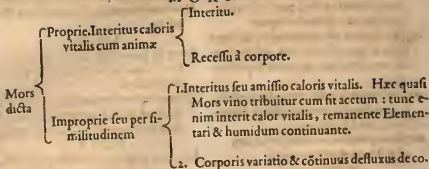
Quidam etiam φιλοσόφως substantias vitiosas morbos vocarunt, vt lapidem in vesica, humorem, vt Paracels. Confusio hæc est accidentis & substantiæ.

Nec morbi nomen recte tribuitur Symptomati, quod est accidens præter naturam, quod vel morbum sequitur tãquã vmbra corpus, vel causam morbi.

MOROSITAS.

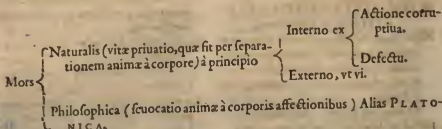
Morositas est quædam animi displicentia, cum iugi & subrustica asperitate commouetur, quando non ita ad vnguem & ex animi sententia actum est, quod postulabatur.

MORS.

Sic Nicol. Leonicenus Thomæus in Cõmen. in lib. Ariſt. de ſpiratione, Latentiori etiã quodam mortis vocabulo omnes ſane corporis mutationes variationesq;, non ſolum eas, quę annorum decurſu per confeſſos ætatis gradus, ſed eas etiam, quæ per quotidiana fiunt temporis momẽta, antiquorum pleriq; appellauere. Quapropter non immerito dicere ſolebat Socrates, ridicule admodum homines timere mortem, cum quotidie moriantur: & ſi recte perpendant, multos ſe functos fuiſſe mortibus meminiſſe poſſint. Ita mors eſt, cum ex infante fit puer, & ex puero adoleſcens, ex adoleſcente iuuenis, ex iuuene vir, ex adulto viro ſenex: hoc eſt, ex infante fieri puerum, antiquis nonnullis fuit mori (ἀνδρῶς.)

Impropria etiam ac Metaphorica Mors eſt *Academica* (id eſt, de qua Schola Academicorum diſſerit) Animorum, cum corporum labe illorumque affectionibus animorum nitida inquinatur & velut interit eſſentia, ſordeſcitq; deinceps, & quaſi mortua, dignationis excellentiæque priſtinæ obliuionis profunda caligine tenetur. Idem Leonicen. De propria morte idem ſic ex ſchola Academica: Corporis mors eſt priuatio vitæ, quę in corpore vt in ſubiecto eſſe cenſetur. Animalis mors eſt corporis & animæ diſiunctio.

Naturalis à Lapſu mortis cauſę ſunt duæ in genere: Vna Interna; Altera Externa. Prima eſt duplex; quia corruptio fit ab interno principio vel per actionem mutuam contrariorum inter ſe: vel propter actionem intenſam vnius in alterum: vel fit propter defectum alterius, qui contingit ex ſubtractione nutrimenti. Primo modo accidit corruptio naturalis in animatis propter actionẽ vnius partis organicæ in aliã partẽ, ipſam corrũpẽdo, vt corpus fiat inhabile ad animæ cõplexũ. Actio hæc eſt caloris in humidum radicale, quod cor-

corrumpitur ac consumitur ab illo. Ad hanc corruptionem & consumptionem sequitur etiã interitus caloris, & per consequens animalis, quod patet in igne & oleo: nam pars secundum speciẽ habet certam periodum, in qua potest conuertere in se partem nutrimenti, & in qua non: illud autem potest, quandiu potest agere sufficienter in nutrimentum. Ac quia omne agens Physicum agendo repatitur, ac agendo debilitatur, ita & repatiendo debilitatur tandem, ita vt non possit amplius resistere corrumpenti, ciusmodi pars secundum speciem incipit esse secundum materiam, & fluere in partem secundum materiam, desinendo esse secundum speciem, vt loquitur Scotus. Deperditio igitur, quæ fit paulatim, partium, quæ instaurari non possunt amplius, est causa corruptionis. Vid. Scot. l.2. dist.19.

Omne agens Physicum in agendo debilitatur.

Externa duplex est, vel propter dispositionem contrariam continentis, vel propter violentiam illatam ab aliquo extraneo. Primus modus duplex est, vnus cnm continens [a] proprie corrumpit contentum, vt ignis corpus quod continet. Secundus, cum continens [b] prohibet illud, quod est necessarium ad vitam, cuiusmodi est aqua, quæ prohibet inspirationem, & respirationem, & hæc cito corrumpit. Est etiam quod continens cõrrumpit, sed non ita subito, vt aer regionis intemperatæ.

Externa causa corruptiua duplex.

[a] Hoc Scoto est directe corrumpere.

[b] Hoc. Scot. est indirecto corrumpere.

Mors { Κατὰ φύσιν, Naturalis, vt senum. / Παρὰ φύσιν, violenta, vt adolescentum, quæ fit aduersante & repugnante natura. }

Cic. de senectute. Vitam adolescentibus vis aufert, senibus maturitas.

Cic. Adolescentes mihi mori videntur, vt cum aquæ multitudine vis flammæ opprimitur: Senes autem sicut sua sponte, nulla adhibita vi, consumptus ignis extinguitur.

Sicut ignis perit dupliciter: vel sua sponte, quæ est μάρανσις seu tabescentia quædam, vt sic dicam; vel à contrariis, quæ σβέσις est seu extinctio: Ita calor etiam ille vitæ in senibus tabescit deficiente pabulo humoris, vt appellant, radicalis, qui est ὑγρὸν σύμφυτον & ἰκμὰς singularum partium, vt mutuo sese consumant, per accidens quidem, sed κατὰ φύσιν, vt Aristoteles iudicat: vel à contrariis internis, vel externis ipsi extinguitur, quæ est violentia. Sæpe etiam μάρανσις & σβέσις concurrunt.

Sed quia Mors in Naturam conditam inuecta est, & pœna est peccati, omnis mors etiam παρὰ φύσιν dici potest.

Theologis Triplex Hominis Mors est.

1. *Animæ per amissionem gratiæ.* 2. *Corporis* per amissionem animæ. Hæc fit quatuor modis: vel enim Homo vi externa opprimitur: vel fame ac siti deficit; vel morbo extinguitur; vel senio contabescit. 3. *Totius hominis* per amissionem gloriæ, quæ erit nouissima (id est, vltima) & æterna. Bellarminus.

MORTICINVS.

Morticinvs (à morte) dicitur syllaba, quę proxime vltimam est, longa. Morticina caro in vlcere dicitur, quæ corrupta est & sanguinis expers. Morticina etiam caro dicitur animalium eorum, quæ non sunt vi mactata, sed per se mortua seu vita priuata. Præterea morbus morticinus dicitur, qui corpus ad mortem ducit: Græc. θανατοφόρος. Dicuntur denique claui pedum morticini die Liechdorner an den füssen, eo quod veluti morticina caro sint.

Athanasius de humanitate verbi, eiusque corporali aduentu (versore Petr. Nannio Alcmariano.)

Agere non est proprium mortui, sed potius sine actu prorsus exanimem iacere, quod peculiariter quadrat in dæmones & idola, vtpote in res morticinas.

Morticinum ante penultima breui (à mors & cano) pro Epitaphio seu carmine de morte alicuius, Nouatorum est, quos nolim te imitari.

Mortis commentatio.

Mortis Commentatio pro duplici morte duplex est: Quædam est commentatio mortis, quæ omnibus hominibus, præcipueque Christianis communis est. De ea *Iacobus* Serenissimus iuxta ac doctissimus Rex Scotiæ, &c. ad Filium: *Singula vitæ dies nihil aliud tibi sint quam mortis quædam commentatio: Vno quoque die viuendum ita, quasi in eodem moriendum.* Ex illo Horat. *Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.*

Quotidie moriare memento. Alia est Commentatio Mortis, de qua loquuntur Philosophi. Mors hic est separatio animæ non à corpore, sed à penso corporis, ait Scal. omnibus voluptatum illecebris tanquam Sirenũ cantibus aures nostræ sunt occludendæ; hoc est mori Philosophice. Vid. Scal. in l. Poet. 3. p. 226. Sic Cic. 1. Tuscul. Tota Philosophorum vita commentatio mortis est. Nam quid aliud agimus cum à voluptate, id est, à corpore, cum à re familiari, quæ est ministra & famulia corporis, cum à Rep. cũ à negotio omni animum seuocamus, quid inquam, tum agimus, nisi animũ ad se ipsum aduocamus, secum esse cogimus, maximeque à corpore abducimus? Secernere autem à corpore animum nihil aliud est quam Emori discere. *Cum se ipso dicunt Barb.*

Scipio Gentilis in Parerg. ad Pandect. c. 4. Cardanus non alia fere ratione dolores podagræ depellere solebat, quam si in studia Philosophiæ penetrans omnem sensum corporis amisisset. Hæc mors est Philosophica.

MORTIFICATIO, νέκρωσις.

Mortificatio, νέκρωσις (vox Theologis vsitatissima) Platonicis Philosophis est prauarum affectionum & appetitionum, παθῶν καὶ ὁρμῶν quasi extinctio, quam βίος θεωρητικὸς ἢ φιλοσοφικὸς expostulat in primis.

In Physica & Medica arte partis alicuius in corpore extinctio est, quam Barbarus vocat Cadauerationem, vt νεκροῦσθαι cadauerari: vt Mortificatio vteri est extinctio fere caloris naturalis vteri, qua fit genitale aruum, vt cum Poeta loquar, ad fœturam inhabile, ac μήτρα effœta dicitur.

Hæc νέκρωσις est imperfecta, vel perfecta.

Imperfecta est, quæ adhuc fit. Gangræna, cum sensus adhuc aliquis inest, neque calor est prorsus extinctus, cuius signa color partis liuidus, & sensus doloris hebes. Hæc veluti via est & διάθεσις ad Sphacelum.

Perfecta seu consummata est, cum pars affecta penitus sensum amisit emortuaque est. Color niger est eius signũ. Scaliger definiuit ablationem, vel extinctionem, vel corruptionem caloris natiui alicuius partis (vt brachij, cruris.) Antegreditur hanc inflammatio partis, quæ dicitur Phlegmone, id est, tumor sanguineus. *Quid Phlegmone?* Cum enim phlegmones materia neque per cutem digeri, neque in pus conuerti potest, iugulatio quasi calore partis degenerat primum in Gangrænam, postea in sphacelum seu σφακελισμὸν, qui nullam aliam curationem admittit, quam emortuæ partis amputationem.

Sphacelismus ab animante transfertur etiam ad plantam. Sed Planta etiam tota hanc affectionem patitur, non tantum pars.

Et in planta, vt arbore, Sphacelismus est arefactio (αὔανσις.) At in crure animantis

mantis est computrefactio. Dicitur Sphacelismus etiam *Sideratio*, Græce ἀστροβολισμὸς, ab astro: Sed proprie conuenit plantis, & transfertur ad animantia. Dicitur autem Sideratio, quia quandoque arbores tanguntur & ita pereunt sub Caniculæ sidere.

Est & Mortificatio Chymica: de qua consule Chymicos.

Platonicæ significationi, quæ Metaphorica est, germanissima est Theologica, qua Mortificatio veteris hominis seu carnis est abnegatio & abolitio prauitatis naturæ, cui opponitur viuificatio noui hominis.

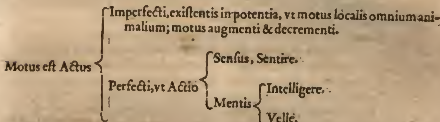
Vtraque in primis fit & exercetur in refrenatione ἐπιθυμίας concupiscentia, & θυμοῦ, motuum, impetuum & incendiorum seu flammarum cordis, quæ sæpe mouent voluntatem ad turpia, cum quidem cor etiam afficiatur iucundis & delectetur suauibus motibus.

MORTVVM.

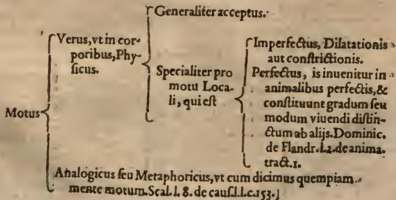
Proprie est vita priuatum: Improprie, simile mortuo; vt mortuum mare, quod sine vento & motu est: Fides sine operibus mortua. Sic viuum improprie est perenne, vt viua aqua, id est, perennis.

Proprie mortuum eius est, quod habet animam. Per similitudinem mortuum dicitur, quod amisit calorem vitalem. Tunc enim viuentia dicuntur mori, cum vitali calore destituuntur. Sic Galenus acetum dicit esse vinum mortuum, improprie.

MOTVS.

Ex vtroque motu, quo se ipsa mouent animalia, tanquam ex effecto, agnoscuntur esse viuentia.

Localem motum intellige, cum Aristoteles motum in animali dicit confieri ἐξ ὤσεως & ἕλξεως, id est, animalia moueri impulsu & tractu, quæ sunt summæ differentiæ motus. Vid. l. 1. Poet. cap. 18.

Generali significatione etiam animæ motus tribuitur aliquando. Hinc non absurde quidam dicunt: Mouetur per se & sponte anima, cum volumus; per accidens, cum localiter mouetur corpus. Sicut enim videmus à cardine moueri aliquid per magnum spatium loci, & tamen ipsum cardinem non moueri loco: ita anima imperio voluntatis corpus suum localiter mouet, at ea tamen ipsa τοπικῶς non mouetur. August. qu. 8. l. de diuersis qu. & Scotus ostendit animam separatam habere potentiam mouendi se ipsam ad aliud & aliud vbi.

Finis dicitur vulgo mouere Metaphoricè.

Distinctionis propositæ vsus est nonnullis, quia quærunt Doctores: An obiectum appetibile moueat voluntatem seu appetitum, sicut Finis, an Effectiue vt causa quædam partialis.

Motus est Interior vel Exterior. Exterior, vt sensilis: Interior, vt insensilis, ad quem referunt Scholastici opus operantis, quod discernunt ab opere operato, vt ipsi loquuntur.

Motus ἐν τῷ γίνεσθαι μόνον τὸ εἶναι ἔχει, id est, Motus esse est in fieri, vt ita dicam. Pronuntiatum notum ijs, qui vel vnam deambulatiunculam cum Aristotele fecerunt; de Physico motu intelligatur.

Is est ex eo rerum genere, quæ tamdiu fiunt, quandiu sunt, & tamdiu sunt, quamdiu fiunt, vt Eclipsis, pulsus. Eclipsis enim est eo tempore tantum quo fit. At calor motu introductus est res facta in suo subiecto persistens.

Motus {
- Actiuus, actus mouentis, qua mouens.
- Passiuus, actus moti, qua motum. Timplerus.

An hæc motus distinctio in Actiuum & Passiuum sit Realis, an Rationis, hic nunc non disputo, id est, vtrum sit diuisio generis in species, an illa membra ratione tantum inter se differentiant, vt vnus sit & idem motus actus agentis & patientis, qui quidem respectu agentis dicatur actio, respectu patientis passio.

Vsus.

Vis calefaciendi est in mouente. Calefactio actiua est à mouente; Calefactio passiua & calor in patiente.

Motus Physicus {
- Simplex {
  - Substantialis {
    - Generatio.
    - Corruptio.
  - Accidentalis {
    - Augmentatio.
    - Diminutio.
    - Alteratio.
    - Motus localis.
- *Compositus*, qui è simplicibus duobus constat, quorum vno desinit res, mutāda ἁπλῶς vel κατά τι. Altero incipit esse res, in quam alia mutatur: eius species princeps mutatio naturalis {
  - Substantialis, μετουσία, conuersio vnius substantiæ in aliam, constans ex vnius corruptione, & alterius generatione.
  - Accidentalis, cum mutatur corpus secundum accidens χωριστὸν, id est, separabile.

Motus

Motus { Ἀπροαίρετος. / προαιρετικὸς ἢ καθ' ὁρμὴν { Manifestior. / Obscurior. } }

Explicatio.

Virtus προαιρετικὴ & κίνησις καθ' ὁρμὴν in somno quiescunt.

Physicus motus cerebri ἀπροαίρετος non potest quiescere, ne vllo quidem tempore: Ergo nec in somno. Sed motus προαιρετικὸς quiescit. ψυχικὴ virtus animalis, quæ suppeditat sensum & motum corpori, quiescit in somno, afficitur primo sensus communis, deinde Satellites huius sensus exteriores. Sed manent tamen aliquę reliquiæ, vt non vniuersa animantis natura quiescat, quia non fit in dormientibus totalis obstructio, vt in Apoplecticis.

Motus in animantibus Naturalis { Vniuersalis, ἐντελεχὴς, continuus. / Particularis, Interuallatus. }

An sit interuallum motuum in animantibus.

Ille nunquam cessabilis est: Vbicunque enim vita est, ibi motus sit necesse est: Hic habet interualla, nonnunquam cessat, vt instauratio. Ex hac distinctione potest solui obiectio: Vita quæ est motus expers non est vita, imo si natura nostra haberet interualla motus, concideret, & corpus fieret cadauer. Ergo non recte dicitur facta esse motuum interualla in animantibus.

De motuum generibus aliter Galenus, aliter Aristoteles loquitur. Galenus enim spirationum, quæ motus sunt, diuersa genera sic explicat, vt faciat quandam violentam, quæ sit tamen κατὰ φύσιν, id est, naturalis, sicut in vocis contentione & aurium affectionibus. Sed Aristoteli βίαιον omne est παρὰ φύσιν, neque is motus ita distinguit vt nominet in his naturalem, qui diuersus sit à voluntario, cum voluntarius motus minime sit παρὰ φύσιν, sed tam Naturalis, quam ille est, qui peculiariter in Scholis Naturalis appellatur. (Naturale enim interdum Philosophis Voluntarium sub se comprehendit, nempe cum generaliter; interdum Voluntario opponitur, nempe cum specialiter sumitur.) Estque Aristoteli Motus alius ἑκούσιος (voluntarius) ἢ προαιρετικὸς: alius ἀκούσιος, (inuoluntarius) alius οὐχ ἑκούσιος (id est, mistus seu compositus ex voluntario & inuoluntario) vt vitet appellationes violenti & Naturalis, ne (ὡς ἐμοὶ δοκεῖ) in natura Violentum aliquid fiat, aut quod voluntarium est, non naturale esse existimetur.

Motus mixti exemplum est 1. Spiratio, quæ diaphragmatis est opus primum & pręcipuum. In ea autem, quam βίαιον, id est, violentam nominat Galenus, etiam aliæ corporis partes allaborant. Iam Respirationis motum habere aliquid voluntarium hoc docet, quod & musculus & diaphragma differri & reprimi potest à volentibus. In dormientibus autē etsi afficitur motus προαιρετικὸς in cerebro, non tamen deficit prorsus; neque sic obstruuntur nerui, vt nihil virtutis huius in corpore tum esse aut vsurpari possit.

Musculus organon motus voluntarii.

Ad hoc accedit naturalis attractio & expulsio cordis, quæ est ἀκούσιος, quæ etsi sola non possint thoracem mouere, ad hoc tamen conferunt aliquid; & quantum conferant eā, attractio demonstrat, quæ fit in apoplecticis morientibus. Ita concurrunt in Respiratione tam vigilantium, quam dormi-

entium motus ἑκούσιος seu voluntarius, & ἀκούσιος seu inuoluntarius, quem motũ mixtum appellant, & qui Aristoteli οὐχ ἑκούσιος esse videtur, qui somnũ, euigilationem & respirationẽ inter οὐχ ἑκούσια recenset. 2. Ita musculi σφιγκτῆρες, in intestino recto & orificio vesicæ voluntarius motus est. Dum enim virtus integra est, cohiberi potest vtraque deiectio. Itaque quod natura ἀκουσίως, id est, motu naturali, & non προαιρετικῶς expellit, hoc motu voluntario illorum musculorum emittitur. Et hoc modo etiam in illis deiectionibus duo motus conueniunt, vt fiat mixtus seu οὐχ ἑκούσιος, nisi obruantur musculi illi copia, aut expulsionis vehementia, aut impediantur morbo, quæ sunt vere violenta & παρὰ φύσιν vtraque, non naturalia, neque οὐχ ἑκούσια seu motus mixti: Nam voluntariæ retentioni vis affertur interna, & effringuntur quasi fores huius.

Dicam clarius, si possum. Excrementorum emissio voluntaria est, quod ad intestini recti & vesicæ sphincteres, musculos attinet.

His enim hæc vasa aperiũtur & clauduntur. Quia tamen hæc moles excrementorum copia & pondere suo renitentibus aperit, motum illum mixtum nominare posse videmur, nempe in quo & voluntaria musculi opera, & naturalis expulsio concurrant, qui secundum Aristotelem esset οὐχ ἑκούσιος. De quo tamen rursus quæri *Obi.* potest: an, quæ frustra renitente musculo fit apertio, non possit violenta dici, cum musculus per se non aliter, quam voluntarie moueatur; in isto autem casu vis ei nonn minus afferatur, quam si externa vi deduceretur.

Sol. Sed cum Voluntarium hoc sit Aristoteli lib. 3. Ethic. quod à se est, & in se motus principium habet, & hic in deiectionibus motus ab expulsione naturali quasi exstimuletur, non potest simpliciter seu absolute liber seu voluntarius dici, qui alijs naturæ in corpore affectionibus & effectionibus ita subiectus est, vt ab ipsis perfici possit contra voluntatem animantis & musculi retentionem.

Sed ad spirationem redeo. Ad hanc per diaphragma opus etiam est motu musculorum in Epigastri, & collo, demissis musculis, vt Galenus dicit, præsertim ad ἐκπνοήν; Et cum in somno sit pectus propter calorem retractum calidius, aliquando etiam copiosiore aere opus est, quam vsitata spiratio suppeditat, vt ex intercostabilibus musculis aliqui etiam tum sese occurpent.

Ita igitur qui tum sit motus horum musculorum, qui spirationi inseruiunt, quæritur? Sed responsio ex ijsdem fundamentis petenda est. Non enim in somno ita obturantur nerui, vt nihil in his sensus aut motus esse possit, quippe qui afficiuntur tantum, non perduntur, & rigantur magis quam obturantur. Itaque sic cessat motus horum, vt tamen agere possint. Nam & versant se dormientes, & loquuntur, & non etiam nihil sentiunt, aliqui etiam obuersantur. Eos autem neruos, qui ad pectus pertinent, præ cæteris tum vigere oportet, etiam propterea, quod vitalis calor, de quo cæteris subducitur, hos circumdat copiosior.

Ita igitur motus προαιρετικῶς, id est, liberi aliquid habet, aliquid tamen musculi illi possunt, & hoc modo cientur aliqua ex parte motu voluntario. Sed concurrit etiam motus naturalis seu ἀκούσιος, quo natura cordis agit ad attrahendum aerem vtilem, & expulsionem inutilis aeris, vt fiat hoc modo motus mixtus seu οὐχ ἑκούσιος. Hic tamen cordis musculos non impelleret, si esset absque illis tanquam reliquijs motus

motus nervorum in dormientibus proæretici, id est, liberi. Et si à solo cordis motu in somno esset aut esse posset Spiratio musculorum thoracis & ipsius etiam diaphragmatis motus, tunc esset neque voluntarius, neque naturalis, neque mixtus, sed violentus, & παρὰ φύσιν simpliciter; & sequeretur hoc etiam, musculos non tantum seruire motui voluntario, cum à natura seu naturaliter etiam in inuitis mouerentur, sed cum exquisite loquendo diaphragma & musculus tantum thoracem moueant, & per se non attrahant aerem, quod cor & pulmones faciunt, inspirationis appellatione vtrumque intelligitur, & thoracis constrictio & dilatatio, & aeris attractio & expulsio, ex quibus hæc est ἀκούσιος & naturalis, illa est ἑκούσιος & voluntaria: E quorum concursu fit τὸ οὐχ ἑκούσιον, seu motus mixtus, etsi ab attractione illa musculi non impelluntur, vt diximus.

Et hoc modo dominatur in diurna & nocturna spiratione τὸ ἑκούσιον, id est, musculorum motus, cum tantisper à volentibus reprimi possit, dum cor suffocetur, vt Cato apud Plutarchum dixit, se animam continendo mori posse.

Neque cordis attractio contra voluntatem nostram hoc perficere posset, quod excrementorum ortus & expulsio. Ita igitur thorax mouetur in dormientibus tactus à diaphragmate & reliquis musculis, quorum ope & opera Spiratio carere potest, in quibus est motus Voluntarius. Tum aliquis & hunc voluntarium adiuuat nonnihil motus naturalis cordis, magis tamen in dormiente. Nam in vigilante cum motus proæreticus integer sit, & non vt in somno propter cerebrum affectum impeditus, thoraci minus est opus illo adminiculo.

Ossa autem thoracis & pectoris crates. vt cæteri musculi in hoc, quibus ad violentam spirationem opus est, hæc, inquam, mouentur omnia motu tali, quo Musculi, intestinum rectum & vesicam claudentes & aperientes, mouentur, cum vel oneri, vel copiæ, vel expulsionis vehementiæ succumbentes aut morbo debilitati in inuitis emittunt excrementa, id est, motu simpliciter violento, non minus quam si externa vi membrum trahitur. Tum enim ab interna causa affertur vis musculis, quod sequuntur motum, quem vicini musculi ἑκουσίως seu voluntarie & cordis attractione, in thorace ἀκουσίως, id est, naturaliter commouent.

3. Ita Aristoteli somnus etiam est οὐχ ἑκούσιος simpliciter, etiamsi aliquantisper repellere possumus: Tandem enim inuitos & renitentes corripit: Neque ἀκούσιος simpliciter, cum in naturali somno oporteat côcedi quietê προαιρετικὴν corpori, qua & nonnunquam prouocatur: & ita concurrunt, προαιρετικὴ & ἀκούσιος seu naturalis quies, de quibus constituitur τὸ οὐχ ἑκούσιον, qui est motus, vt dixi, compositus ex voluntario & inuoluntario.

Superat tamen viribus in somno τὸ ἀκούσιον, id est, naturale, quæ quod tandem nihil potest τὸ ἑκούσιον, & coacta quies externorum, tamen fit non voluntaria: sicut in deiectionibus excrementorum, vesicæ & alui, naturale seu ἀκούσιον plus potest, quam τὸ ἑκούσιον in musculo, in spiratione autem plus potest τὸ ἑκούσιον, vt diximus.

Hic quæritur etiam de motu Ambulantium in somno, si in eo motus localis sistitur, quomodo verum est κοιμένους seu dormientes βαδίζειν & περιπατεῖν?

Galenus dicit illud non esse quiddam προαιρετικὸν, sed instar somnio-

rum, quia virtus προαιρετικὴ & κίνησις καθ' ὁρμὴν in summo quiescant, nec reuera sunt somnia illa; quia isti, quod ante paucos dies Marpurgi factum esse meminimus, conscendunt fastigia tectorum, nihilque meminerunt; sed somniorum est aliqua memoria.

De motu Matricis hæc adijcio, vt omnia melius intelligantur.

Ex membranis, quę vtero vasa adducunt, quæ ad latera fundi huius adhærent, & carneis fibris intertextis, duo musculi formantur, qui Peritonæo vterum ad latus connectunt. Ita latera tantum fundi huius (vteri) alligantur, & laxe quidem supremum fundi huius, & anterior & posterior fundi regio sunt liberæ, nullisque partibus, quas attingunt, annascuntur. Ceruix ad Peritonæum similiter, sed laxius alligatur. Illi igitur musculi motu voluntario nonnihil matricem sursum mouent, sed parum & obscure, cum ilia contrahuntur. Alio motu voluntario moueri non potest matrix. Neque enim musculi ad hanc pertinent vlli, aut in hac insunt, sed fibras tantum habet, quæ causæ sunt motus eius, qui naturalis solet appellari, non autem voluntarij, cuius organa musculi soli sunt. Musculus igitur cum ad matricem vtrinque vnus sit, etiam hanc aliquo modo ἑκουσίως cieri oportet. Reliqui motus, qui matrici accidunt παρὰ φύσιν καὶ κατὰ φύσιν, sunt à neruis & fibris.

MOVERI.

Moueri { Obiectiue tantum. / Prorsus Efficaciter seu sufficienter.

Voluntas nostra mouetur vtroque modo. *Obiectiue voluntatem moueri est allici à bono obiecto.* Hoc non est cogi. Barbari dicunt Necessitari. Sufficienter est ita moueri obiecto, vt voluntas velit.

1. Quicquid mouetur, mouetur vel per se, vel per partem, vel per accidens.
2. Moueri per se est totius vt corporis. Itaque hoc per se mobile dicitur.
3. Quod mouetur per se, mouetur I. vel à se ipso, vel ab alio. II. vel secundum vel preter naturam. Animalia mouentur à se ipsis per se & secundum naturam. Graue descendens & leue ascendens mouetur ab alio secundum naturam. Graue ascendens & leue descendens mouentur ab alio præter naturam, id est, violenter.
4. Moueri ab alio accipitur duobus modis. Vno, vt significet motorem loco & subiecto separatum à moto. Altero, vt significet distinctionem tantum realem inter motorem & rem motam, etiamsi loco disiuncta non sint: Ita ab alio aliquid moueri est in motione distingui reipsa.

Vsus.

5. Quæritur an Animalia moueantur à se ipsis? Resp. Mouentur à se ipsis, & non mouentur à se ipsis, sed ab alio. *Animalia à se naturaliter mouentur.* Mouentur à se ipsis, quia habent internum motorem, non disiunctum loco à moto.

Mouentur ab alio, quia motor in eis realiter distinctus est à moto, nempe animus à corpore. *Animal mouetur ab alio.*

Quicquid mouetur, ab alio mouetur, scilicet secundo modo; quia distinguitur re motor à moto. *Arist.*

6. Moueri per partem aliquid dicitur, cũ motum partis attribuimus toti, vt cum dico hominem moueri manu eius sola mota.

7. Moueri.

Accidentia & formæ nō sunt mobilia per se.

7. Moueri per accidens est rerum incorporearum, accidentium & formarum. Eatenus enim hæc mouentur, quatenus insunt in corpore, quod per se mouetur, è lib. 5. Phys.

8. Itaq; Moueri per partem est, quodam modo medium inter per se & pure per accidens.

Obiectio.

Ergo mutila erit Diuisio: Quicquid mouetur, mouetur per se, vel per accidēs. l. 8. phys. text. 27. Resp. Non est: hic enim per accidens Philosophus largius accipit, vt etiā complectatur id, quod quinto Physicorū dicitur per partem, iudice Zabarella.

MVLIER.

Mulier I. est vox generalis, εἰδικωτέρα tamen quam fœmina. Sic Tertull. in lib. de virginibus velandis: Naturale vocabulum est fœmina. Naturalis vocabuli generale Mulier, Generalis etiā speciale virgo, puella impotens, nupta, vidua, &c. Fœminam naturale vocabulum appellat, quod omnibus animantibus sit commune; Mulierem generalē, quod hominum generi proprium sit.

II. Mulier accipitur pro corrupta seu deflorata, & fere opponitur virgini. Sic accepit Cicero, cum obiurgatus, quod virginem senex duxisset, cras, inquit, mulier erit; & Theocritus cū apud eum dicitur à puella; Huc virgo adueni, mulierque domum ecce redibo, παρθένος ἔνθα βέβηκα, γυνὴ δ' εἰς οἶκον ἀφέρψω: eiq; Satyriscus respondet: At mulier mater, puerum altrix, desita virgo, ἀλλὰ γυνὴ μήτηρ, τεκέων τροφὸς, οὐκέτι κούρα. Virgo signata hęc dicitur, si est plena seu grauida, seu cuius venter est consignatus, obsignatus, zugeschlossen. Eleganter Vlpianus leg. quæritur §. 3. de ædi. ed. vtranque significationem adhibuit seu coniunxit, Mulierem ita artam, vt mulier fieri nō possit, sanam non videri constat.

III. Iurisconsult. interdum per κατάχρησιν vel Græcismum vtitur pro vxore, vt: Semproniæ mulieri meæ reddi iubeo ab hæredibus. Scæuola.

Mas-mulier & Mas-fœmina est ἀνδρόγυνος, in quo mistio sexus. De quo feci hunc versum ταυτόγραμμα, in L. Monachum quendam hermaphroditum.

Mas-mulier Monachus Mundi mirabile monstrum.

Hinc Mulierculàrius pro eo, qui alienas mulieres, id est, vxores affectatur. Cōstant. Imper.

De Muliere signata vide in SIGNO lectu non iniucunda.

MVLTIPLICITAS.

Multiplicitas est opposita vnitati & simplicitati; & tribuitur enti cum est multiplex. Multiplicitas enim est actus seu perfectio multiplicis, qua multiplex est, Estq; Realis, vel Rationis.

Realis, per quam Ens est Multiplex (seu multa) realiter siue essentia siue causa, siue effecto, siue subiecto, siue adiūcto, siue partibus, siue alio quodam modo.

Rationis multiplicitas est, per quam ens ratione multiplex est.

Vnitas autem est mēsura Multiplicitatis, verum non essentialiter, id est, accidit ei hoc, non est eius essentia, sed inter relationes hoc est positum.

Interdum ponitur pro varietate, vt Entiū multiplicitas est via ad perfectionem vniuersi; id est, varietas, vt loquitur Scaliger.

Ens diuerso respectu potest esse vnum & multiplex. Quod vnum est simpliciter, potest esse multiplex secundum quid, & vicissim.

Thom. Aquin.

Quod vno modo seu sub vna ratione:

est indiuisum, id est, vnum; alio modo potest esse diuisum, id est, multiplex seu Multa.

Iac. Schegk.

Vnum οὐσιῶδες est multa κατὰ συμβεβηκός.

MVMIA.

1. Mumia Philosophis est non tantum Caro humana balsamo condita (Barbari dicunt Balsamita) sed & alia quæque non mortua, sed occisa, ὑγιαστική, id est, vim sanandi habens.
2. Serapio aliter accepit, quod patet ex Scaligeri his verbis ex. 104. sectione 9. Pissasphal tamen in multis in locis è montibus deuolutum fluitat in ostiis fluuiorum. Id Mumia est Serapionis.
3. Mumia Sepulcrorum apud Arabas, Syros & Ægyptios est ex Myrrha & Aloe, & illorum materia corporum, quę illis sunt condita: Longe preciosior & vtilior res illa. Nam ruptis & contusis mirifice prodesse compertum est.

Quæ vero ad nos defertur Mumia ex Ægypto, non ex Aloe & Myrrha condimentum est corporum, sed ex Asphalto.

4. Chymici etiam vtuntur voce Mumiæ pro balsamo seu seminali humore, cum dicunt Mumia Elementorum. Petrus Seuerinus in Idea Philosophica: Generatur seminalis animalium materia in balsamo animali, in vitali sulphure, in spiritu vitæ, in Mumia, in radicali & prima materia animalium. pag. 102.

MVNDVS.

1. Mundus est systema vniuersi, id est, cœlum materiale & terra.
2. Mundus accipitur pro mole quatuor elementorum spatium replentibus sublunare. Sic accipit Arist. cum dicit; Mundi omnem virtutem à superiori corpore gubernari. Sententia enim est, omnem virtutem inferiorem cœlitus gubernari. Lib 3. aduersus Astrologos Picus: Corpora perfectiora expertia vitæ, qualia sunt gemmæ & metalla, sicut ex materia inferiori coalescunt, ita radiosi caloris vi digeruntur & formantur.
3. Accipitur pro Cœlo per synechdochen ἐξοχῆς ratione.
4. Pro vniuersitate hominum per Metonymiam continentis.

Tres Mundos figurat antiquitas: Supremum omnium, vltramundanum, quem Theologi Angelicum, Philosophi autem intellectualem (quia à nostris oculis est remotissimus) vocant, quem à nemine satis pro dignitate decantatum Plato inquit in Phæd. Proximum huic Cœlestem: Postremum omnium sublunarē hunc, quem nos incolimus. *Mundi astricti vinculis concordia.*

Hi tres mundi vnus sunt mundus, tum quod ab vno principio & ad vnum eundemq; finem omnes referãtur; tum quia iustis numeris tẽperati & harmonica quadam naturarum cognatione atq; ordinaria graduum serie colligãtur, tum quia quicquid in omnibus simul est mundis, id & in singulis continetur, neq; est aliquis vnus ex iis, in quo non sint omnia, quę sunt in singulis. Verum quę in mundo sunt inferiore, in superioribus sunt meliore nota: quæ itidem sunt in superioribus, in postremis etiam visuntur, sed degenere conditione & adulterata, vt sic dixerim, natura. Est apud nos calor qualitas Elementaris, & in Cœlestib. virtus excalefactoria, est in Angelicis Mentibus idea caloris. Dicã aliquid expressius: Est apud nos ignis, quod est Elementum. Sol ignis in cœlo est: Est in regione vltramundana ignis seraphicus intellectus. Sed vide quid differãt: Elementaris vrit: Cœlestis viuificat: Supercœlestis amat. Ioh. Pic. in Heptapl. ex sententia Platonicorum.

Est præter tres hosce & quartus, in quo & iam omnia inueniuntur, quæ sunt in

in reliquis. Hic ipse Homo est, qui & propterea, vt Catholici dicunt Docto res, in Euangelio omnis creaturæ appellatione censetur, cum prædicandū Euangelium omni creaturæ (non tamen brutis & Angelis) à Christo demandatur. Tritum in scholis verbum est; Hominem esse minorē Mundum, in quo mixtum ex Elementis corpus, & Cœlestis spiritus, & plantarum anima vegetalis, & brutorum sensus & ratio & angelica mens, & Dei similitudo cōspicitur. Atq; hæc strictim ac cursim de 4. Mundis.

Mundus in Theologia interdum accipitur pro impia hominum turba, vt: Mundus me non cognouit. Interdum pro Electis. Ioh. 3. & Dat vitam *mundo*, id est, Electis, vbicunque gentiū agant, & Christus Mundi Saluator prædicatur, hoc est Ecclesię Catholicæ. Barth. Westhemer. in Collectancis Troporum Scripturæ.

Ex Alcinoi Platonici cap. 10.

Mundus { Intelligibilis seu Exemplaris, vt exemplar. — Ipsa Dei sapientia, qua creaturas fecit.
Mundus { Sensibilis, vt imago quædam illius.

Explicatio.

Augustin. cap. 3. l. Retractat. Piget me, inquit, dixisse duos esse Mundos, Sensilem & Intelligibilem: non qnin hoc verum sit, sed quia hoc dixi tanquam ex me, cum tamen à Philosophis dictū sit, & quia iste modus loquendi nō est consuetus in Sacra Scriptura. Idē eodē loco. Plato quidē, inquit, in hoc nō errauit, quod Mundū dixit esse intelligibilem, si non vocabulum, quod Ecclesiasticæ consuetudinis in re illa non est vsitatum, sed ipsam rem attendere velimus. Mundum quippe intelligibilem nūcupauit ipsam rationem sempiternā atq; incommutabilem, qua fecit Deus Mundum. Quam qui esse negat, sequitur vt dicat irrationabiliter Deū fecisse quod fecit, aut antequam faceret, nescisse quid faceret, si apud eū ratio faciendi nō erat. Si vero erat, sicut erat, ipsam videtur Plato vocasse Intelligibilem Mundum.

Eadē est explicatio Philonis Iudęi, quam refert Euseb. cap. 12. l. 11. de Euangelica præparatione. Si quis voluerit significatiorib. vti verbis, inquit, nihil aliud dicet esse Mundū, quā Dei iam creantis Verbū. Et paulo post: *Vniuersus* per se Mundus sensibilis ad exemplar diuinæ imaginis factus est. Primitiuum sigillum, quod intellectualē Mundum appellamus, ipsum Exemplare. Primitiua Idea idearum omnium est Dei Verbum. Vid. Ioh. Carpent. in comm. in Alcin. Plat.

Paulus princeps de La Scala & Hun, Marchio Veronę &c. l. 14. Epistemonis Catholici Mundum facit sextuplicē seu sex generum potius: 1. Archetypum (Deum.) 2. Intellectualē (Intelligentias, substantias intelligibiles à mole crassa corporis liberas.) 3. Cœlestem (Cœlos.) 4. Elementalem (Elemēta & ex his concreta:) 5. Minorem (Hominem.) 6. Infernalem (Diabolos.) Sed Ἀκυρολογία magna est, ne quid dicam acrius, Deum Mundum dicere.

Paulo Scal. Mundus {
- Diuinus, increatus, omnium idea, ἀρχέτυπος κόσμος.
- Angelicus, Cœlestis, Elementaris, Humanus, Infernus } Creatus: Ideatus, vt loquuntur.

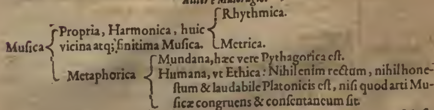
Mundus paruus Chymicis eſt Materia prima, quod in hac ſint omnia Mundi.

MVSICA.

- Muſica
  - Vera
    - Propria, quæ inſtrumentis conficitur, ars ſeu ratio canendi.
      - Naturalibus (quibus vox humana ſuaui quadam harmonia regitur)
        - Pulmonibus.
        - Gutture.
        - Lingua.
        - Palato.
        - Dentibus.
        - Labris.
      - Artificialibus, quæ modulatum & artificioſum concẽtum efficiunt.
        - Tactu
        - Pulſu.
        - Flatu.

      Dicitur à nonnullis *Harmonica*, quę vocem regit, numerum habet, & certam ſoni per tempora dimenſionem.
    - Impropria
      - Metrica, alias Poetica: quæ certa pedum ratione conficitur & metris conſtat.
      - Humana, qua tum animæ partes inter ſe bene conueniunt & ſummæ rationi parent: tum ipſi corpori anima copulatur: tum denique Elementorum diuerſæ qualitates in humano corpore connectuntur & bene ſociantur. *Hæc partim Ethica, partim Naturalis eſt.*
  - Ficta: Mundana illa, quę ex cœli conuerſione Elementorum compage & temporum varietate colligitur. Pythagoræ ſeu potius Pſeudo-Pythagoricis in omnibus Mundi partibus conuenientia & Proportio Muſica eſt, quæ dum cœleſtes globi mouentur, ſuauiſſimos ſonos efficit. Sed hanc opinionem Ariſtoteles habet pro figmento.

Aliter è Maioragio.

- Muſica
  - Propria, Harmonica, huic vicina atq; finitima Muſica.
    - Rhythmica.
    - Metrica.
  - Metaphorica
    - Mundana, hæc vere Pythagorica eſt.
    - Humana, vt Ethica: Nihil enim rectum, nihil honeſtum & laudabile Platonicis eſt, niſi quod arti Muſicæ congruens & conſentaneum ſit.

Muſi-

Musices vocabulum significat.

1. Artem bene canendi, qua nouimus canentes regere in choris, vt loquitur Plato in Theag. Quæ primum habet suam θεωρίαν, deinde πρᾶξιν, tum ποίησιν, vnde Theorica, Practica & Poetica dicitur. Practica, verbi gratia, canit cithara, testudine. Poetica componit συμφωνίας.
2. Eam harmoniam eumque concentum vitæ, qui est bene & honeste viuendi regula.
3. Rationem versuum sonore condendorum. Sic 2. significatione videtur accipere Plato in Phæd. cum ait: Philosophia est maxima & præstantissima Musica.
3. Cyclopædiam, orbem concentumque Doctrinarum.

Plat. Musica est θεωρητικὴ vel πρακτική.

Musica Theoretica habet tres partes. 1. est Harmonica, quæ versatur circa harmonias & cantiones seu modulationes. Hæc ἰδίως Musica est. 2. Rhythmica, quæ circa Rhythmos, numeros & modulos certa ratione & proportione constantes est occupata. 3. Metrica, quæ metra & carmina tractat.

Practica habet duo membra: Vnum est τὸ χρηστικὸν μέρος, quod modo enumeratis partibus vtitur, easque ad vsum Musicum accommodat: Cuius partes sunt; μελοποιΐα, id est, facultas efficiendi harmonias & cantus, ῥυθμοποιΐα, δύναμις ποιητικὴ ῥυθμῶν, facultas efficiendi rhythmos; ποίησις, facultas condendi carmina: Alterum est τὸ ἐξαγγελτικὸν μέρος, quo ea, quæ effecta sunt, enuntiamus aut proclamamus, quod quidem triplex est. Vnum organicum seu instrumentale, si quãdo id fiat per instrumenta Musica: Alterum ᾠδικόν, quando id fit per odas seu cantiones & symphonias: Tertium ὑποκριτικὸν histrionum, si in actionibus Tragicis & Comicis adhibetur, vt inflammandis & mouendis animis spectatorum inseruiat.

Musicæ studiosi { Harmoniaci. / Canonici.

Canonici dicuntur, qui rationis persequuntur examen in cantu. Tales fuerunt fere Pythagorici. Harmoniaci, qui auribus tribuunt plus authoritatis, quam rationi. Tales fuerunt sectatores Aristoxenis.

Quidam sunt Medii, id est, partim Canonici, partim Harmonici, vt Ptolemæus: Hic mediam quandam rationem insecutus est. Tantum enim sensorio attribuit, quantum Aristoxenii, rursumque rationi, quantum Pythagorei. Etenim tum demum enasci iudicium putat sincerum veraxque, vbi sensus & ratio conspiratu nituntur consono. Cœl. l. 5. c. 11.

MVTATIO.

Mutatio est, cum quid incipit vel desinit esse, vel habere se aliquo modo posterius, quo se non habuit prius.

Mutari est rem aliter se habere quam ante, siue id fiat Transeundo in instanti ab vno statu in alterum, siue successiue. (Itaque Mutationes aut sunt momentaneæ vel subitaneæ, aut successiuæ.) At moueri est mutari successiue.

Mutationes aliæ sunt Grammaticæ, & Lexicæ, aliæ Logicæ, aliæ Oratoriæ & Poeticæ, aliæ Physicæ, Musicæ, Ethicæ.

Grammaticæ spectantur in adsignificationibus, metaplasmis & enallagis potissimum. Lexicæ in variatione significationis: Oratoriæ in Tropis & Figuris: Poeticæ in affectionibus metrorum: Musicæ in vocibus (clauium transpositio est) & tonis.

Mutatio in Musica est vocum in eadem claue vnisona variatio.

Mutatio Voluntatis duplex est: primo dicitur alicuius voluntas mutari, cum quod nondum voluerat, *velle incipit*. Secundo. cum quod ante voluerat, *velle desinit*.

De Mutatione in Physicis & Metaphysicis.

Mutatio accipitur tribus modis. 1. Communissime: ita mutatio comprehendit Alietatem & Alteritatem, ἄλλο καὶ ἕτερον, & est genus *motus & conuersionis*; ac mutari est rem incipere vel desinere esse, aut habere aliter posterius quam prius. Idque vel *instantanee vel successiue*. Ita ad motum & conuersionem, vt & ad creationem, annihilationem & alterationem habet se, vt genus ad species. Motus enim dicit successionem: Conuersio desitionem conuersi, quæ non cohibet in se mutatio in specie: Alteratio vero, annihilatio quod important in specie, Mutatio importat in genere.

2. Sumitur stricte vel pro *receptione* formæ substantialis, vel accidentalis: vel pro *dimissione*, seu abiectione talis formæ, quæ ante fuit habita. Ita materia prima si fuisset creata sub forma, seu simul cum forma, in instanti suæ creationis fuisset mutata, quia in instanti recepisset formam, quam antea non habuisset.

3. Strictissime, & ita Mutari est Subiectum προϋπάρχον (præsuppositum) recipere formam, vel quasi formam, (id est, locum) quam prius non habuit, vel talem dependere in momento vel tempore. Sic 8. Phys. Quod his duobus vltimis mutatur, non desinit; quod primo, interdum desinit, quia quod conuertitur, esse desinit.

Mutatio quædam est naturalis, quædam hyperphysica. Physica est, quæ fit à principiis naturæ, & quidem ita vt maneat saltem materia communis. Ea enim est ingenerabilis, & incorruptibilis per creatam potentiam.

Talis est mutatio aquæ in aerem, quæ conuersio est elementi in elementum. In hac conuersione eadem materia, quæ fuit sub forma aquæ, manet sub forma ignis. Ei subiicitur igitur conuersio illa, quam Formalem dicunt Scholastici, quia nullum Agens Naturale seu creatum potest agere, nisi ad immutationem Formæ. Ideoque omnis conuersio, quæ fit ad Naturæ Leges, est Formalis (in qua tamen forma mutatur, non tota Substantia.) Hyperphysica est, quæ fit actione diuina Speciali præter naturæ ordinem seu rerum seriem. Talem quidam statuunt mutationem Substantiæ Panis in Substantiam corporis Domini vt consecrationis, quæ ita fuerit conuersionis Hyperphysicæ etiam species, vt & Transsubstantiationis. Transsubstantiatio enim est conuersio totius Substantiæ in Substantiam non habentem communem materiam cum priore. Scholastici igitur nonnulli, vt Biel & Casalius Episcopus, faciunt Transmutationem aliam Formalem, aliam Substantialem simpliciter. Formalem vocant, quæ fit naturaliter, abiectione solius formæ. Substantialem simpliciter, quæ fit diuine, secundum totam Substantiam: eamque vocant Transsubstantiationem, hoc est, transitionem totalem Substantiæ in Substantiam. Totalis hæc dici potest, quia est totius Naturæ Entis. Formalem, inquit Mag. Sentent. Conuersionem hic non agnosco, quia species rerum, quæ ante fuerunt, remanent, & sapor & pondus.

- Mutatio
  - Physica: Hæc est Formalis, quæ fit tantum secundum Formam
    - Substantialis, quæ fit secundum formam Substantialem.
    - Accidentalis, quæ fit secundum accidens.
  - Hyperphysica, quæ etiam fieri potest secundum totum, secundum formam Substantialem, secundum formam accidentalem, secundum materiam.

Formalis.]

Respicit enim omnis naturalis transmutatio Agens naturale, quod cum sit virtutis finitæ, & agat non se toto, sed secundum formam suam, qua est in actu, & ὂν ἐν τῇ ἐνεργείᾳ, nec instituat proprie destructionem & corruptionem, sed generationem & compositionem, sicut non potest producere nisi formam aliquam, ita non potest corrumpere nisi formam. Limitata igitur hæc est transmutatio. Itaque ea quodlibet in quodlibet transmutari nequit.

1. Mutatio aut est simpliciter, aut secundum quid: Ad illam pertinet Mutatio contradictoria, qualis est Creatio, quę est non entis simpliciter in ens simpliciter: Non enim mutatio omnis est affectio subsistentis, sed tantum mutatio Physica. Huius igitur Distinctionis vsus est magnus in Theologia, cum tractatur de creatione immediata & primaria seu προϋπάρχοντος.

2. Mutatio
   - Acquisitiua: Qua acquiritur, quod ante non est habitum, vt nouum vbi, locus nouus.
   - Deperditiua, Vere vel Quasi, qua habitum deperditur seu amittitur.

Vsus.

Hac etiam distinctione vtuntur vtiliter Theologi, cum dicunt Collationem Gratiæ esse acquisitiuam; Remissionem culpæ & pœnæ sublationem Deperditiuam.

3. Mutatio est vel ex potentia in actum, vt, cum ex ignorante fit sciens; vel ex habitu in actum, vt cum ex Sciente fit vel contemplatiuus (θεωρητικὸς) vel considerans seu contemplans (θεωρῶν.) Contemplatiuum enim & contemplans differre inter se, vt potentia seu habitus & actus differunt, alibi expositum à nobis est. Qui habet Scientiæ habitum, qua habet, Contemplatiuus est: qui ex habitu operatur, hoc est, actu considerat, Contemplans proprie est.

4. Mutatio
   - Realis; cui subiicio Formalem.
   - Modalis.

Interdum vtraque fit simul seu concurrit.

Realis.] Huc pertinet Mutatio, quoad τὸ εἶναι, hoc est, Esse siue totale, siue partiale, vel quoad τὸ ποῦ, id est, Vbi seu alicubi. Quoad esse, vt cum aliquid incipit esse, quod non erat. Quoad Vbi, vt cum aliquid incipit esse, Vbi ante non erat.

Modalis.] Huc pertinet mutatio modi essendi & operandi. Vtuntur hac distinctione Scholastici Theologi in disputationibus & Definitionibus, hoc est determinationibus (memineris me scribere Lexicon) de Sacramento Cœnæ Dominicæ. In Sacramento, inquiunt, Eucharistico Corpus & Sanguis Domini non creantur, non incipiunt esse, quod non erant, sed & incipiunt esse, vbi ante non erant (accipiunt nouum vbi, quod non est de Essentia corporatæ substantiæ) & incipiunt esse modo nouo, seu eo, quo non erant ante, nempe Sacramentali; conseruato interim in Cœlo modo essendi, quem ibi habebant, nempe locali & circumscriptiuo vel definitiuo. Secundum hæc soluunt obiectionem; Nempe, Vnum & idem numero Corpus per potentiam etiam diuinam esse id, quod virtute Spiritus sancti creatum est in vtero Mariæ, & id, quod vi consecrationis in Sacramento iterata creatione producitur. Dant enim totum, & creationem hic negant. (Dicunt tantum confici à Sacerdotibus.) *Noua creatione reproducitur.*

5. Mutatio rei
- Secundum se ipsam.
- Qua est γνωστόν τι.

Hoc est, quod Scaliger ait; Mutatio aut est rei, aut cognitionis, in re, qua nimirum cognoscitur esse id, quod non fuerat. Exercitat. 6. sectio. 13. Mutatio hæc est iudicii vel opinionis.

Mutatio, quæ alicui Scientiæ accidit, est A
- Facultate intelligente. Hoc tribus modis contingit:
  1. Cum rei gnotæ Scientia comparatur, vel notæ obliuio inducitur.
  2. Cum quod habitu tenebatur, actu consideratur.
  3. Cum quod obscure & confuse cognoscebatur, dilucide & distincte intelligitur.
- Re intellecta seu Obiecto, siue sit Vniuersale, siue singulare.

Talis Scientia seu Scientiæ vicissitudo in hominem, non in Deum cadit.

Mutatio Physica.

Μεταβολὴ est, cum quid aliter se habet quam prius, transitione nimirum ab vno statu in alterum.

Intellige, Rem, quæ μεταβολὴν patitur, transire ab vno statu in alterum, quos Philosophi vocant terminos, alterum A Quo, alterum Ad Quem. Existit igitur prius sub termino à Quo, posterius sub termino ad Quem. Μεταβολὴ autẽ *est momentanea, vel temporaria.* Momentanea potest esse. 1. Inter terminos Positiuos. 2. In alterum Positiuum,

tiuum, alterum Negatiuum: quomodo materia in generatione aeris transit à forma aquæ ad formam æris, ad priuationem formæ aquæ: In corruptione autem generationi contraria ad formam aquæ & priuationem formæ aeris. At motus est mutatio successiua seu temporaria, & fit seu exercetur tantum inter terminos Positiuos, vt quorum vno partim mobile est dum mouetur, partim sub altero. Ex nigro in album transitur successiue seu in tempore per fuscum; ex frigido in calidum per tepidum. Sic ex quantitate minore transitur in maiorem per mediam, ex loco vno in alium. Sed transitus à priuatiuo ad positiuum (in generatione) aut à positiuo ad priuatiuum (in corruptione) non potest fieri in tempore, cum forma eius priuatio sit immediata in eodem subiecto, nec possit subiectum successiue seu decursu temporis breui vel longo, vnum deserere & alterum acquirere.

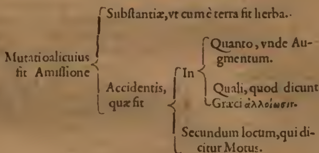
Mutatio quælibet est, aut Simplex aut Complexa. His duobus modis posse accipi μεταβολὴν seu mutationem, docuit Fons. in 5. Metaph. Arist: c. 13.

Simplex dicitur, quæ fit aut sola abiectione termini à quo; aut sola acquisitione termini ad quem.

Complexa, quæ fit vtraque simul. Hæc Fonsecæ videtur significantius dici μεταβολὴ seu transmutatio, quam Motus aut Mutatio, eo quod transmutationis nomen magis declaret atque exprimat vtrunque terminum, & eum ad quem acceditur, & eum, à quo receditur; *ideoque vnum post alterum, seu vnum alteri succedere significet.* *Quid trāſmutatio*

Intellige cum Generatio momentanea mutatio hic dicitur, Generationem accipi pro sola introductione & abiectione formæ substantialis: non autem pro dispositione, qua paulatim subjectum præparatur ad formæ introductionem vel expulsionem. *Dupliciter accipitur Generationis vox*

F. Scalig. de cauſ. l. I.

Sic igitur euenit ei, quod mutatur; *Aut ipsum fit*, quod non erat; cum mutatur substantia: *Aut in ipso fit, quod non erat*, in cremento seu augmento & alteratione: *Aut ipsum fit* in quo non erat, scilicet in loco. Quanquam sunt etiam Mutationes in aliis prædicamentis: nam mutatur etiam aliquid, non propter suam, sed ob alterius etiam ici mutationem, vt mortuo Catoni vnico filio desinit ille pater esse, & Equus, qui ad dextram Principis est constitutus, si ad læuam transmoueatur, ipse princeps, qui sinister equo erat, fit dexter. Ergo quod mutatur, mutatur aut absolute, aut σχετικῶς.

Absolutè, cum aut ipsum sit, aut in ipso, &c. σχετικῶς, cum ob μεταβολὴν alterius vel comparatum alii mutatur.

s primi- a possint i deriua ua, & o modo si ut?

Mutatio speciei in Nomine Grammaticorum relatiua est, non absoluta. Ex primitiuo absoluto, vt Amor, fit primitiuum relatiuum, Amator deriuatiuum ab Amo est: primitiuum autem est ad Amatorium.

Mutatio segetum vel fructuum agri pro Traductione seu translatione magica eorũ. quæ alias dicitur Frugum excantatio. Excantare enim fruges præsertim in legibus non est simpliciter incantare, sed è loco in locum carminibus traducere, Ioseph Scalig. vt excantare sit foras elicere, Ouidij illud spectat huc. Nec seges ex aliis alios trãsibit in agros. Mutatio oratoria sententiarum est earum variatio manente eodem sensu. Dicitur & Commutatio sententiarum.

DE Variatione Sententiarum

ὑπομνήματα.

Latinæ linguæ studiosis præsertim εὐπορίαν amantib. exercitium variandi sententiam simplicem in tropicam & signatam commendatum esse dicitur: eius exẽplũ vnũ atq; alterũ propono.

I. SENTENTIA:

Patria sua cuique egregie cara est.

Variatio huius sententiæ 1. per metaphoram.

Patriæ solum cum omnibus est carum, tum vero dulce & iucundum. 2. Per syncedochicam vel metonymicam extenuationem.

Amplificatio à maiori.

Non parua est Ithaci sapientia: sed tamen optat

Amplificatio proleptica & traductio theseos ad hypothesin id est exemplum.

Fumum de patriis posse videre focis.

3. per Metonymiam efficient. conseruantis pro effectu.

Nil iucundius quam esse cum diis patriis & penatibus.

4. Per Ironiam.

Insitum scilicet est cuique patriæ odium & facilis eius obliuio.

5. Per exclamationem admirationis.

Deum immortalem quam charam habet quisque (seu quanta charitate cõplectitur) suam patriam.

6. Per addubitationem.

Haud scio an sit quid homini charius patria?

Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit & immemores non sinit esse sui.

7. Per Interrogationem & subiectionem.

Quid charius est patria terra? Nihil.

8. Per anaphoram & Polyptoton. *Cicero.*

Chari sunt parentes, chari liberi, propinqui, familiares, sed omnes omnium charitates patria vna complexa est, Liebe deß Vatterlands gehet vor alle Liebe.

Auctarium.

Dulce quidem patria est: Verum mihi dulcius esto
Pro Christo patrios deseruisse Lares. (Deos.)

II. Germani sunt bibuli.

Variatio 1. per metonymiam.

Germania est bibax: est multibiba. Germaniæ nobilitata est bibacitas. Germania perdita Baccho est.

2. Per synecdochen.

Germani sunt vinosi,
Sunt crapula (malum) Germani mobiles. *Iamb.*

Per metonym. effect. pro causa.

Crapula enim est dolor & noxa capitis ex ebrietate.

Per metaphoram.

Germani immergunt se in potum: Vino se ingurgitant.

Per catachresin hyperbol.

Germanus fortis potandi strenuitate vir est.

Per exclamationem optationis.

Germani possunt cunctos tolerare labores
O vtinam possent tam bene ferre sitim.

Per

Per paranomasiam.

Perdidit haud temere priscas Germania laudes, cum nihil est aliud viuere, quam bibere:

III. RARA FIDES.

Per metaphoram.

Fluxa fides hominum: lubrica facta fides.

Per metonymiam adiuncti signi.

Dant dexteram multi sed pauci liberant.

Per Metonymiam hyperbolic. & emphaticam seu ἐνάργη.

Iamb. Raro fides intrat limen mortalium. Heu quam raro intrat limen mortale: fere omni

Exulat orbe fides: nomen inane fides.

Per catachresin.

Periphrasis fidei. Fides vbiq; punica: nullibi cōuentorum dictorumq; constantia, & veritas.

Per Ironiam.

Homines vbiq; tuentur (seruant) fidem: scilicet religione punica.

Per polyptoton.

Nunc vbi prisca fides?

Iura, fides vbi nunc commissique dextera dextræ?

Per paranomasiam.

Cara fides, quia rara fides. Rara fides: Ergo fide videq; cui.

Per exclamationem accusantis.

Heus vbi pacta fides.

Per exclamationem conquerentis.

Me miserum, quid credas iam aut cui credas?

Ellips. Nullane in re esse homini fidem?

Per epizeuxin, & exclam.

Ah ah nostra ætas quam paucum fidei gerit?

Per interrogat. & subiectionem.

Nunc vbi certa fides regnat? in Vtopia.

Per prosopopœiam introducatur querela Fidei profligatæ seu exulis contra perfidiæ regnum.

Emblemata, [illegible].

Constat in hoc neruo sapientia: credere nulli.

Aut si vis vlli credere crede patum.

Nunquam tuta fides: hæc coruo est rarior albo.

IV. Fortuna inconstans & mutabilis.

Per metonymiam.

Fors tantum est constans in leuitate sua.

Per metaph. & hyperb. & allegoriam.

Pressa tene manu Fortunam; lubrica est. *Iamb.*

Fortuna vitrea est quæ cū splendet frangitur,

Fors manet in nullo certa tenaxq; loco.

Varia est vita commutabilisq; ratio vaga volubilisq;. *Cic.*

Fortuna, volucris est. Alea fortunæ est varia.

Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat.

Nunc mihi nunc alii ridet fortuna benigna.

Per antinomasium poeticam

Mortales cernit vario Rhamnusia vultu.

Per catachresin seu ἀκυρολογίαν poeticam & paranomosiam.

Area Fortunæ est Varia.

Per hyperbolen.

Nunc serenitas, nunc fulmina fortunæ apparent.

Fortuna æstuantis more fertur Euripi.

Per symplocen.

Est casuū varietas: est sortis mutabilitas.

Per anaphoram.

Sors cæca est, sors bruta est, sors incerta vagatur.

Fertq; refertque vices, & habent mortalia causim.

Nunc bona mortali nūc venit hora mala.

Per exclamationē, conquestionis & admirationis.

O fallacem hominum spem, fragilemq; fortunam.

O volucrē Fortunam, quam cito omnia ex lætitia & voluptate ad luctum & lachrymas recidunt.

Per paranomasiam.

Omnia sors versat: dubios sors mutat honores.

Perrhythmum.

Lusus Fortunæ variatur imagine Lunæ,
Crescit decrescit, constans persistere nescit.

Προσθήκη.

Ipsa dies quandoq; parens, quandoq; nouerca est.
Nūc pluit, aut claro nūc Iupiter æquore ridet.

Logice variatur & amplificatur hæc sententia E locis simil. pari. Maior. Definitionis & periphraseos, effectis, contrar. Variatio etiam per æquipollentia seu per synonyma hic locum habet.

2. ὑπόμνημα.

Discenda est & exercenda commutatio sententiarum Philosophicarum in clariores & nitidiores.

Sententia Physica.

Quicquid compositum est tādem dissoluitur ipsum.

Ciceron.

Quicquid ex partibus aliquando coüt & concretum est, id easdem in partes aliquando dilabatur ac dissipetur necesse est. Paul. Manutius.

Phys.

Hæc est conditio materiæ naturalis vt appetat perpetuo aliam formam.

Ciceron.

Habet hoc materia illa vnde res oēs constant, vt formæ mutationem quærat: idq;, quod sequitur, assecuta migret in alias naturas, quasi quod appetiit, eo nunquā esse contenta videatur. Idem.

Sententia Politica.

Lege naturæ vim vi repellere fas est, & quisq; sibi proximus est.

Ciceronian.

Hoc æterna naturæ lege, vnde humanæ leges, tanquam ex archetypo, describuntur, sancitum esse videtur, vt vim vi liceat repellere, & sua cuiq; incolumitas prima sit.

Sententia Theologica.

Verbum caro factum est (incarnatum Scholasti.)

Latinius.

Filius Dei in vnam nobiscum carnē coaliút.

Sententia Philosoph.

Verus Philosophis non est mancipium alienæ sententiæ vel libidinis.

Paraphrastice.

Verus Philosophus est libero iudicio, nulla eiusmodi astrictus necessitate, vt ipsi, velit, nolit, sit certa quædam (seu alicuius) tuenda sententia: sicut loquitur Cicero de Natur. deorum.

Sententia Philosophica.

Multa sunt opinabilia, è quibus quædam propter essentiæ eminentiam, quædam propter paruam seu tenuem entitatem obscura sunt & minus ὄντα. Illorum exemplum suppeditant substantiæ immateriales. Horum vero materia prima, quæ vt nulla qualitate affecta est: ita nondum plene cognita.

Terse, luculenter, nitide & copiose Scaliger.

Multa versantur in opinione hominum, quorum partim obscura sunt propter excellentiam nobilitatis, cuius fulgori comparatus intellectus pene tenebrosus est: Alia contra latent nos propter exiguitatem naturæ suæ, quæ nullam pene sui speciem creare possunt in animis nostris: Illorum exemplum capiendum est ab iis substantiis, quæ nullis commixtæ materiis longinquæ sunt à sensibus humanis: Idea vero materiarum primarum nullis æque pictæ accidentibus à mortalium cognitione tam longe sita est, vix vt olim cognita vnius Aristotelis cultu sera ceperit incrementa, quæ haud scio an etiam nūc adepta sint vltimam perfectionem.

Mutationis breuis vulgarisque sententiæ in elegantem & copiosam exemplum aliud.

Typographus notum esse vult omnib. se ab authore accepisse de certi generis scriptis suis priuilegium Regium ad annos quinque, &c.

Peri-

Periphrastice & eleganter hæc sententia elata.

Qui hosce de Philosophia libros hoc tépore cura & studio suo expressit certiores reddi cupit vniuersos sibi ab authore copiam factam beneficii maiestatis regiæ, quo ipsi ad editionem certi generis scriptorum suorum benigne permissum concessumque fuit, vt cuicunq; illa dedisset imprimenda, & annos quinque ab edito hoc libello ei ad distractionem exemplariū adiungere posset: Quibus veritum interdictumq; esset omnibus contra voluntatem autoris denuo euulgare, & quæ ipse emisisset graui mulcta irrogata iis, qui interdicto audientes non fuissent. Ioachimus Camerarius.

MVTABILITAS.

Mutabilitas à Mutatione distinguēda est vt potentia ab ἐνεργείᾳ, vt corruptibilitas à corruptione, variabilitas à variatione, flexibilitas à flexione. Non enim quicquid mutabile est, mutatur. Mutabilis aūt est res omnis creata, vel ab Externo, vel ab Interno principio. Ab Externo principio, vt Deo, quia singulæ pendent ab eius virtute & conseruatione, qua subtracta concideṙent & in nihilū abirēt. Ita Angeli sunt mutabiles. Internum mutationis principium est vel in Subiecti Essentia, i.e. materia & forma, aut vno saltē horum: vel Accidentibus qualitatibus, vel in loci aut voluntatis electionisq; mutatione. Ita Homines etiam sunt mutabiles. *Deus* cōtra neutro horum principio mutabilis est.

MVTILVM, MVTILATVM. πεπηρωμένον.

Aristoteles per mutilata 2. de anim. tex. 34. Zabarellæ intelligere videtur, quæ sunt orbata membro aliquo ad generationem necessario.

Item quæ carēt qualitate vel tēperatura debita siue tot⁹ corporis, siue alicuius partis, sine qua nō pōt fieri generatio, vel etiam debita quantitate membri. Sic igitur multi mutilati esse dici possunt: Pueri, qua nondum generare possunt, quia imperfectæ sunt ætatis & quantitatis, non dicuntur mutilati, sed imperfecti: Homines tam mares, quam fœminæ steriles propter temperaturam steriles.

Horatius Mutilum vocat eum improprie, cui cornu videbatur ob cicatricē à fronte auulsum. Improprie, inquam, quia cornu hoc erat in capite παρὰ φύσιν.

Πεπηρωμένοι πρὸς ἀρετὴν Aristot. 1. Eth. c. 11. sunt inepti ad virtutem quasi manci & debiles seu debilitati.

Per translationem ita nominat eos, quib. ita vel natura vel fortuna inimica est vt virtutem adipisci non possint: debiles proprie sunt quibus aliquod membrum fractum, imminutum vel corruptum est, quos etiā Græci dicunt ἀναπήρους.

MYSTERIVM.

Mysterium tribuitur Disciplinæ Pythagoricorum de numeris, Magię naturali, Chymiæ, omninoque Doctrinæ de absconditis rerum causis. Estq; occultum quid sensui.

In Chymia Mysterium est essentia subtilis latens in intimis materiæ corporeæ recessibus. In eadem prima omnium rerum materia vocatur magnum Mysterium.

MYSTICVM.

Mystica Theologia est Theologia secreta, in qua mens transcendit omnes

creaturas & ſeipſam, acoriatur ab actibus omnium virium apprehenſiuarum cuiuſque creati in deſiderio videndi & tenendi ipſum, qui eſt ſuper omnia, nempe DEUM; dicitur Myſtica quaſi occulta & clauſa, quia cum iuxta eam per ablationem ſeu detractionem eorum, quæ in creaturis reperiuntur, ad DEI cognitionem aſcenditur, tandem quid ſit DEUS, clauſum tamen & occultum relinquitur. Linconienſ. & Ioh. Saracen. in prolog. de Myſtica Theol. Diuinitas enim, incomprehenſibile ſapientiæ pelagus ignota nobis manet, vt Faber ait, in Schol. in cœleſt. Hier. Dionyſii, quem volucrem cœli vocat Chryſoſtomus, referente eodem Fabro.

Huic opponitur Theologia ſymbolica, id eſt, ſignificatiua, vt vertit Faber Stapul. in quo exprimuntur nomina, quę Symbolice & tranſlate de DEO dicuntur, vt ſunt Leo, Lapis, Ignis.

LITERA N.

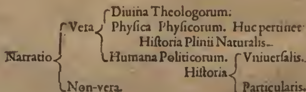
NARRATIO.

NArratio Græcis eſt ἐκδιήγησις vel διήγησις. 1. Eſt ea vel προσωπικὴ perſonarum, vel πραγματικὴ, rerum aut præſentium, τῶν πραττομένων, & dicitur δήλωσις: aut futurarum τῶν πραχθησομένων, quam Ariſtoteles vocat πρόῤῥησιν, id eſt prædictionem; aut præteritarum, τῶν πραχθέντων, quam nominat ἀπαγγελίαν (renuntiationem.)

2. Eſt Rhetorica ſeu oratoria ſeu hiſtorica rerum vere geſtarum, vel Poetica, rerum perinde vt geſtarum, ὡς γεγενότων, cuiuſmodi ſunt mythi, apologi & dramata. Græcis ſunt διηγήματα πεπλασμένα (narrationes fictæ.)

Narratio Oratoria προκατάσκευος dicitur ea, in qua latent argumentorum ſemina, quæ in confirmatione copioſius exponuntur & tractantur. Dicta προκατάσκευος, quia ſedem & fundamētum fidei ponit (quaſi præcedens κατασκευὴν ſeu πίστιν, id eſt Confirmationem.)

ἄλλως.

Narratio
- Vera
  - Diuina Theologorum.
  - Phyſica Phyſicorum. Huc pertinet Hiſtoria Plinii Naturalis.
  - Humana Politicorum. Hiſtoria
    - Vniuerſalis.
    - Particularis.
- Non-vera.

Diuina] Hæc continet Hiſtoriam diuinam, id eſt, Sacroſanctam Theologiā.

Phyſica] Hæc hiſtoriam Naturæ amplectitur.

Huma-

Humana] Hæc actiones factaq; hominũ & populorum explicat.

Vniuersalis] Hæc commemorat res vniuersas tam Ecclesiasticas, quam Politicas.

Particularis] Hæc vnius hominis aut populi dicta factaque ἀξιομνημόνευτα complectitur.

NATVM.

Pro aptum natum; Græce πεφυκός, vt cõtingentia nata, ἐνδεχόμενα πεφυκότα, id est, quæ apta nata sunt sic fieri, quæ plerumque eueniunt, quæ plerumq; eodem modo se habent. Alias Definita. Opponuntur autem & *indefinitis*, hoc est iis, quæ non sunt apta nata magis hoc quam contrario modo fieri, id est, iis, quæ æque possunt sic vel non sic euenire, (suntq; vel ad vtrumlibet indifferenter se habentia; vel rara; Illa æque sæpe fieri & non fieri solent, vt quæ ex voluntatis arbitrio sunt; Hæc vero sæpius non fieri, quam fieri solẽt; vt Fortuita) & *Necessariis*, id est, iis, quę semper eodem modo se habent.

Indefiniti contingentis exemplum est: Contingit animal ambulare. Definiti exempla: Contingit aliquo ambulante fieri terræmotum; Contingit hominem canescere. Necessarii: Cœlum continue mouetur.

NATVRA.

Natura est
- Cuiusque Entis Essentia, siue sit illud substantia, siue accidens, vt Definitio explicat naturam Definiti.
- Substantia; vt Plin. Natura est opifex rerum.
- Tum substantia rei, tum qualitates, affectiones, operationes naturæ.
- Mundus seu πᾶν, id est, vniuersitas rerum, è quibus mundus constat. In Natura nihil est otiosum & ἄτακτον.
- Causæ efficient. natural. Natura nihil facit frustra. Causæ internæ, naturam corporis constituentes, vt corpus naturale habet naturam, id est, materiam & formam.
- Materia vel forma corporis naturalis seorsum, vt cum ab Arist. Forma dicitur magis Natura, quam materia.
- Forma tantum corporis naturalis inanimati, vt cum natura opponitur animæ, & ab ea distinguitur.
- Ordo rerum naturalium à Deo sancitus, vt cum dicitur aliquid fieri secundum Naturam.
- Naturalis corporis qualitas & affectio, vt cum magnetis natura dicitur esse trahere ferrum, aqua recedere à natura, id est, à suis naturalibus qualitatibus: nutricis natura cum lacte sugitur.
- Status hominis non renati oppositus statui gratiæ.

Natura multa significat. 1. Bieli in 3. sentent. d. 1. q. 1. Natura est res aliqua positiua, habens esse reale. Augustino contra Manichæum in lib. de morib. Cathol. Omne quod in suo genere est aliquid. 1. *Vim essentialem* conscientiæ & cognitionis. Hæc suscipit axiomata patuasque notitias rerum maximarum, quæ natura habere dicimur: Vis enim ista in nobis post lapsum remansit. 2. *Naturales qualitates*, 1. Tum *ἱκανότητα*, *id est, habilitatem* naturalem ad aliquid 2. *Tum puritatem ac integritatem* naturalem, qualis fuit in primis illis parentib. antequã peccassent: quæ nobis natura (qua sumus post peccatum illorum) non inest.

Vsus.

Thesis.	Antithesis.
Græcis, quæ Legis sunt natura *a* faciunt. *b* Rom.1.cap.	*Gentes naturale c principium agendi ex virtute d seu iustitia non habent. Arist.*

Conciliatio.

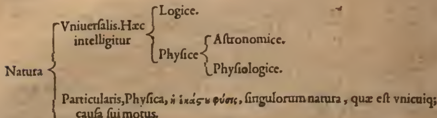
Quod *a* ad principia essentialia conscientiæ attinet.

Quod *b* ad vnam atq; alteram actionem ex particularis alicuius (huius vel illius) virtutis simulacro existentem attinet. Natura inesse possunt virtutes, seu potius virtutum simulacra. Aristot.l.6.de morib.c.13.

Vis ὑποθετικὴ Conscientiæ, quæ testimoniũ reddit Legi Dei, ipsumque hominem conuincit, redditq; ἀναπολόγητον, inest nobis natura.

Quod c ad habilitatem naturalem attinet.

Virtute d, scilicet tota absolutaque, Iustitia scilicet tota & perfecta, seu caritate habitus totius virtutis perfectus & absolutus, non nisi per resurrectionem carnis in toto homine absolui potest, in hac vita obtineri nequit, propter ἀδυναμίαν Physicã è labe originis, (qua patibilis qualitas est à primo ad omnes homines propagata) existentem. Itaq; est θειώδης

Qui Naturam etiam Deo tribuunt, naturam vniuersalem distinguunt in Infinitam & Finitam. Infinita, Devs: Finita Logic. vel Physic.

Vniuersalis natura Logica est natura generis communis omnibus speciebus, & speciei communis omnibus indiuiduis.

Vniuersal. Natura Astronom. est virtus diffusa in substantias cœlorum communiter, & vis cœlitus immissa his inferioribus, quæ mouet, regit & continet omnem naturam particularem, id est, singula corpora naturalia, quæ cœlestis influentia attingit, iuxta proportionem non Arithmeticam æqualiter, sed Geometricam æquabiliter.

Vniuersalis Natura Physica est principium motus & quietis à Deo rebus naturalibus communiter inditum, quas excitet, foueat, & ad motus mutationisque & operationum vicissitudines subigat. Hæc vniuersalis natura est cum secundis substantiis speciei aut generi tribuitur causa & effectus naturalis, vt cum dico, species existit ex sua specie, hordeum ex hordeo, cerasum ex ceraso; homo generat hominem, bos bouem. Effectus scilicet, vniuersalis *Hæc per se nihil est extra indiuidua reale.*

uerſalis naſcitur,& propagatur ordinarie ex cauſa ſua & natura vniuerſali.

Natura Particularis eſt, quæ in rebus ſingularibus,id eſt, indiuiduis (quæ Græcis ſunt τὰ καθ' ἕκαςον) ſubſtantiæ corporeæ ineſt, ſecundum quam ſeu ex qua natura nomen cauſæ vel effectus tribuitur indiuiduo, vt cum dicitur: Ex hoc ouo naſcitur hic pullus. *Hæc natura corrupta, neceſſe eſt compoſitum quoque ex eadem natura corrumpi & interire.* Quia hæc natura eſt corporis & naturalis eſſentia.

Vſus Cognitionis ſignificationum vocis Naturæ.

Quæritur: An propriæ ſeu Eſſentiales Rei, verbi gratia, Hominis, qualitates Naturam conſtituant, ſeu ſint τῆς φύσεως συςατικά?

Reſp. Diſt. vocis, Si Natura hominis accipitur pro οὐσία ipſa tantum, potentiæ ſeu facultates & actus natiui naturam hominis non conſtituunt, ſed conſtitutionem Naturæ inſequuntur. Si vero natura Hominis intelligitur eſſe tum ſubſtantia hominis, tum qualitates eius & affectiones natiuæ, qualitates & affectiones hæ recte dicuntur cum materia & forma hominis naturam conſtituere, vt vt materia & forma hominis συςατικά ſint πρῶτως, qualitates illæ δευτέρως. Eidem ὁμωνυμία eſt in voce NATVRALITAS. Nam Zabarella cum ait, Calor miſti naturalis dum amittit naturalitatem (qua continet humidum cum ſicco) ob defectum alicuius principii conſeruantis miſtum, tum ſuſcipit proprietatem ignei, quæ eſt diſſoluere & edicere humidum illius miſti, cuius antea erat calor naturalis: *hic Naturalitatem accipit pro proprietate caloris naturalis.* l. 2. de Gen. &. Inter. miſt. c. 3.

Cum Diſtinctione Naturæ Vniuerſalis & particularis congruit hæc: Natura eſt abſolute, vel in ſpecie, vt Miſti: vt putrefactio eſt ſecundum Naturam abſolute, id eſt, ſecundum leges naturæ vniuerſalis, quæ ſtatuit omne genitum eſſe aliquando interiturum. Non eſt ſecundum miſti naturam: Non enim miſtum, qua miſtum eſt, dirigitur à propria natura ad putrefactionem, ſeu propenſionem habet ad ſui conſeruationem quoad eius fieri poteſt. Combuſtio eſt violenta: quia eſt præter vniuerſalis naturæ legem & curſum. Vid. Zab ibid. c. 4. Naturam autem vniuerſalem definit Zabarella omnium cauſarum diſpoſitionem certam cum pendentia ab vno principio, vnde ſingulis rebus conſtitutæ ſunt leges propriæ quædam, quæ præteriri non poſſunt.

Natura Vniuerſa nihil aliud eſt, quam totus Mundus.

Natura facta hæc eſt natura aſtricta conditionibus ſingularibus.

Sic Zabarella in poſter. Analyt. 1. contex. 164. Vniuerſitas ſeu Communitas, quam mens noſtra facit, non exiſtit per ſe, cum natura Vniuerſalis iam ſit ligata conditionibus ſingularibus, & facta hæc, ſed ope Intellectus abſtrahentis redditur Vniuerſalis.

- Natura seu Essentia substantię compositæ significata
  - Per Modum Totius, Secundum
    - *Se*, καθ' ἑαυτὴν seu secundum rationem propriam: Seu, Absolute accepta.
    - *Esse*, quod habet in Singularibus.
    - *Esse*, quod habet in intellectu, vt cum dicitur, Homo est Species: Hic τὸ Species nihil reale adiicit ad hominem, sed solam Rationis relationem, qua respicit suum Genus.
  - Per Modum Partis.
  - Vt per se existens à Singularibus separata.

Caiet. in 4. cap. de ent. Thom.

Explicatio.

Natura Absolute seu secundum se, id est, secundum naturam seu rationem propriam est natura considerata secundum eas conditiones siue ea prædicata, quę in ipsam conueniunt ex sua definitione seu in primo modo dicendi per se, quę prędicata dicuntur quidditatiua: Sic Homo est animal rationale; Socrates est homo.

Natura secundum esse in Singularibus est natura considerata secundum eas conditiones, seu secundum ea prædicata, quæ conueniunt ipsi ex eo, quod in singularibus habet, vt, Homo est albus: Hic album addit seu ponit supra hominem, nempe albedinem seu naturam albedinis, quæ est Ens reale.

Natura secundum esse in intellectu est natura spectata secundum eas conditiones seu ea attributa, quæ conueniunt ipsi ex eo, quod habet esse in intellectu, vt Homo à relatione Vniuersalitatis aut Speciei denominatur Vniuersale aut Species. Hæc relatiua denominatio nihil ponit reale vltra naturam ipsam.

Natura absolute sumpta nec est vna numero, nec plures numero. Si enim esset vna numero, non posset inueniri in pluribus numero; (vt in Socrate & Platone Humanitas.) quia non posset habere vnitatem numeralem, ex quo sibi vendicat secundum se distinctionem numeralem (quia hæc illi est opposita.)

Natura secundum esse in singularibus vnitatem & distinctionem numeralem adipiscitur. Ideo enim homo est vnus numero, quia Socrates est vnus numero. Ideo homo est distinctus numero in pluribus, quia Socrates & Plato sunt distincti numero.

Canon.

Ἀδύνατον est alicui conuenire oppositum eius, quod conuenit ei absolute. Ita cũ conueniat circumscriptio creaturæ, non potest ei attribui τὸ ἀπερίγραπτον. *Thom. Quod inest natura absolute, est de rei definitione. Ita que sunt prædicata essentialia.*

Nihil inuenitur extra id, quod est de eius ratione: Vt incircumscriptum non inuenitur extra Deum (in Creatura) est enim de ratione Dei.

Si Naturæ καθ' ἑαυτὴν sumptæ conueniũt tantum prædicata quidditatiua, transcendentia ponentur in illius definitione: Sunt enim prædicata quidditatiua. At non ponuntur in definitione illius.

Ergo.

Respons.

Respons.

Prædicata essentialia (non eodem modo)
- Explicantia alium gradum essentialem definiti. Talia adhibentur in definitione.
- Non significantia alium gradum seu aliam naturam à gradibus seu naturis eorum, quibus opponuntur. Talia non ponuntur in Definitione. Hæc sunt transcendentia.

Nam cum dico, Ens homo, vnus homo, res homo, aliquid homo; nullum alium gradum ab humanitate significo, sed ipsam humanitatem diuersis modis. Τὸ enim Ens significat humanitatem, vt habet esse: τὸ Vnus illam, vt non est diuisa formaliter: τὸ res illam, vt non est fabricata ab intellectu: τὸ Bonum illam, vt est perfectiua appetitus: τὸ Verum illam, vt est perfectiua intellectus; τὸ aliquid illam, vt aliud quid est ab aliis. Caiet.

An negationes naturarum disparatarum conueniant naturæ absolute?

Negationes formaliter acceptę in his, Leo non est homo, planta non est animal, nō conueniunt naturæ absolute. Ità.n. essent essentialia prædicata. Itaq; Negatio esset de definitione substantiæ: quod est absurdum. Nec essent negationes entia rationis. At per opus intellectus naturæ attribuuntur. Sunt igitur Entia rationis. Caietanus ergo dicit esse prædicata Quidditatiua ex accidenti seu fundamenti ratione, quia fundamentum negationum naturarum disparatarum de homine nihil est aliud, quam Natura hominis. Ex eo enim, quod Homo est animal rationale, homo nō est Leo. Itaque Logicus hanc ad necessario veras Enunciationes refert.

Eramus Natura Filii iræ, ait Paulus. Hic Erasmo Roterodamo idem valet, quod Reipsa seu vere: Aliis, quod Ab initio conceptionis.

NATVRALITAS.

Naturalitas vis seu facultas naturalis est. Naturalitas Illationis est vis illatrix. In Logic. distinguitur inter Naturalitatē Materiæ & Formæ (quæ distinctio è Physicis sumpta est:) inter Naturalitatē prædicationis & rei: inter Prædicationem Naturalem & illationem naturalem. Prędicatio naturalis est, cū quod alteri reuera subest, subiicitur: & quod inest, prædicatur: cū, verbi gratia, Genus vel Differētia de specie, vel accidens de Subiecto prædicatur.

Illatio Naturalis est, cum id prædicatur in Conclusione, quod fuit prædicatum in Propositionibus, & in conclusione subiicitur, quod fuit in propositionibus Subiectum. In Naturalitate materiæ seu secundum materiam attenditur conuenientia propositionis cum re: vt homo est animal: non; animal est homo. In Naturalitate Formæ attenditur conuenientia conclusionis cum propositionibus, vt: omne animal est corpus: Omnis homo est animal: Ergo omnis homo est corpus. Conclude huius conuersa: Ergo aliquod corpus est homo, & illatio fuerit non naturalis.

Versor Auerrois: Diminutus naturalitate est, qui non est satis sanæ mentis, der nicht halb weise ist. vt qui negat motum esse.

NATVRALE.

Naturale:
- Quod ſecundum naturam eſt. Oppoſ. quod eſt præter, ſupra, contra naturam.
- Innatum, Congenitum: Opp. aduentitio, vt cum qualitas alia dicitur naturalis, alia aduentitia.
- Spontaneum: Opp. Violento, vt cum mors alia dicitur voluntaria, alia naturalis.
- Neceſſarium, ſeu non-voluntarium: Opp. Voluntario, vt cum motus pulmonis dicitur naturalis non voluntarius.
- Non Morale vel Artificiale, vt cum Bonitas alia dicitur Naturalis, alia Moralis, alia Artificialis.
- Naturaliter cauſans aliquid, vt cum ſemen dicitur materia naturalis Filii: anima forma naturalis hominis.
- Quod fit vi naturalis cauſæ, quod vel ab efficiente naturali producitur, vel ex materia & forma naturali conſtat.

Naturalia alia ſunt naturæ integræ & corruptæ communia; alia vtriuſque propria.

Communia ſunt omnia Eſſentialia, Facultates, affectiones, ἐνέργειαι, quæ in homine primo fuerunt per Creationem: in poſteris ſunt per Generationem.

Propria Naturæ integræ erant dotes, perfectiones animæ, Sapientia mentis, iuſtitia Voluntatis, puritas cordis, Sanctitas appetitus, rectitudo motus, immortalitas corporis, felicitas totius hominis.

Propria naturæ corruptæ adiacentia ſunt defectus, & imperfectiones animæ corporis, ignorantia mentis in diuinis, prauitas Voluntatis, impuritas Cordis, ἀταξία appetitus, rebellio cordis, languores, morbi, mors corporis.

Naturale:
- Quod Naturæ primæ inſtitutionem & ordinem ſequitur.
- Quod naturæ corruptæ modum conſequitur; vt peccatum Originarium, quod neminem naturæ ordine procreatum è ſuo contagio excipit.

De *Naturali* in prima ſignificatione accipienda ſunt Pronunciata.

Thom. de Malo. 1. Malum non eſt in ſubiecto ſicut accidens Naturale: eſt enim aliquid inhærens, vt priuatio, quæ quidem eſt defectus eius quod natum eſſe ineſſe: at non ineſt: Itaque ineſt præter naturam.

Thom. Aq. 2. Si aliquis defectus eſt alicui rei naturalis, non poteſt dici quod ſit malum eius.

Robertus Bellarminus hos fere modos tradit.

I. Naturale eſt, quod ab ortu, id eſt, natiuitate vel creatione, quæ vicem tenet natiuitatis, habetur ſeu trahitur. Ita primo Homini Rectitudo fuit naturalis: Creatio enim ei fuit Natiuitas, &

tas, & Rectitudo originalis fuit Bonum Naturæ.

II. Quod Naturæ est consentaneum, quodque eam non destruit, sed iuuat, ornat, perficit: vt Gentibus naturale est facere, quæ sunt Legis. Rom. 1.

III. Quod est Pars naturæ, quod naturam rei constituit, vt anima corpus.

IV. Quod fluit à principiis naturæ constitutæ, vt sunt facultates & operationes vtriusque propriæ.

Alii addunt his.

V. Quicquid principiis Naturæ ad eius perfectionem per se adiacet, vt Vbietas, dotes concreatæ, vel natiuæ.

Alii.

VI. Vt naturale sit idem, quod ordinatum.

Opponitur Naturali Externum & Supernaturale, quod naturam superat (vt sunt Miracula & dona gratiæ, quæ Græcis sunt χαρίσματα) & Præternaturale, & ἄτακτον. Bellarminus facit aliud per se, aliud per accidens. Per se, quod ex genere suo non est aptum fluere ex principiis naturæ, vt Robur Samsonis. Per accidens quod interdum obtinetur diuino miraculo, licet alioqui ex naturæ principiis fluere soleat, vt visio in cæco. Iohan. 9.

Vsus.

Quæritur: An post lapsum primi parentis aliquid Naturale homini desit? (Ab hac alia quæstio est. An Naturalia in homine sint integra, id est, illæsa: Aliud enim est Integra, aliud Omnia; Aliud Integritas, aliud Vniuersitas.) Respondetur distinctione Naturalis vel Essentialis. 1. Nihil Naturale naturæ hominis nunc deest, si intelligas Naturale de Naturæ essentialibus. Nulla enim vel Pars, vel δύναμις, vel ἐνέργεια naturæ humanæ propria nunc deest. Itaque non etiam Liberum arbitrium, qua id est naturæ intelligentis & volentis facultas vel actus proprius. Homo enim etiam nunc habet facultatem libere volendi, nolendi, eligendi, repudiandi obiectum à ratione monstratum.

2. Aliquid naturale deest nunc hominis Naturæ, si intelligas Naturale, quod Naturæ constitutæ, ex creatione per se adiacebat, vt dotes natiuæ, perfectiones animæ, corporis, potentiarum, motuum, actuum rectitudo. D. Pareus.

Consentiunt hisce, quæ de Naturali tradidit Ludouicus Cœl. Rhodig. lib. 11. Lection. antiquar. cap. 38. his verbis: Non vno tantum modo dicitur Naturale. Nam 1. *Quandoque vt artificiali oppositum*, intelligi necesse est, cuiusmodi est materia & forma, quæ naturæ dicuntur, coaptatum corpus, quod in se habet motus & status principia, sicut legitur in 2. de auscult. Physic. 2. Alia item ratione nuncupatur Naturale, vt Aduentitio (seu Extraneo) obiectum siue post generationem comparato, quod Moralium 2. innuit Aristot. cum ait: Nullum eorum, quæ naturaliter existunt, aliter insuescere.

3. Modo dicitur Naturale, quod rei necessarium est, cui Naturale traditur, ad eamque materialis, formalis, aut finalis causæ habitudinem possidet: qua ratione medicorum peritissimi res naturales septem prodidere.

Quarto modo Naturale aliquid intelligimus, quod cuipiam congruit, vt sit, vel vt conseruetur. Sic enim naturalem equis auenam pronuntiamus & locum locato.

Postremo naturale est, quod necessario rei naturam consequitur, cuius est, ita vt in ea existentiæ suæ principium habeat. Huic vero Naturali violentum ex aduerso constituitur. Secundum hoc postremum significatum Mors,

quæ per maturam senectutem extincto calore innato superuenit, Naturalis & secundum naturam esse dicitur à Platone, Aristot. Galeno, quæ tamen alio respectu Naturæ contraria & contra naturam esse dicitur. Ioh. Pinc. & inimica, ideoque terribilis.

Mors non est amica & benigna natura.

De Naturali secundum significatum secundum intelligatur hoc Axioma: Calor excedens, (qui à medioeritate recedit) dissoluit humidum naturale. Petr. de Aluer. de iuuent. Senect. & Respir. Et calor naturalis fugit cibum, vt ignis oleum in lampade. Alb. M. in 2. de anim. tract. 2. l. 8.

Naturale seu Physicum Fatum est Ordo causarum naturalium, quæ nisi impediantur vi & natura sua, certum eundemque producunt effectum. Lips. Fatum Naturale proprium est ἡ ἑκάστου φύσις, idest, vniuscuiusque natura. Theophrast.

Pro Naturali etiam sæpe dicitur CONNATURALE, συμφυὲς, vt Caliditas igni est connaturalis. Alb. M. & Caliditas & frigiditas quibusdam Elementis est naturalis. Id. de propr. Element. l. 1.

Vsus.

Definitio à genere, subiecto & causa.

Caluitium an sit Naturale, quæritur? Resp. Naturale est, quia accidit capiti sponte sua ex suis causis. Est enim caluitium leuitas (id est, nuditas à pilis) anterioris partis capitis (Hæc enim mollis & laxa hominis masculini sexus, quatenus inops est ab humore calido pingui, ein kale glatze. At rasura est non naturalis, qua accersitur petulanter magna cum læsione capitis propter cranium tenuius, & commissuras in eo molles & subtiles.

Pueri, mulieres, spadones, qui nunquam coierunt, non caluescunt. Arist. de histor. & generation. animal.

Humiditates posterius generatæ in corporibus animalium, sperma & lac, naturales sunt. Ecquomodo? Resp. vt pertinentes non ad salutem indiuidui, sed ad permanentiam speciei. Albert. M. de animal. l. 3. tractat. 2. cap. 7.

Inter Naturale & Aduentitium seu extraneum medium est quod neque penitus extraneum, seu externum, neque penitus naturale. Exempli causa. In misto humidum aqueum, quod Alb. M. quasi nutriens vocat (disparatum ab humido continuante) aliqua ex parte assimilatum est naturali, at non penitus assimilatum; itaque medium quodammodo est inter extraneum seu aduentitium & naturale; iudice Zab. l. 3. de misti generat. & inter. c. 7.

Naturaliter.

Propr. naturaliter est naturali ratione. 2. per naturam. 3. ex naturali causa. 4. Realiter, corporaliter. facto ipso, corporeo contactu. Naturaliter possidere vel apprehendere est corpore & actu. Naturaliter acquiri est acquiri corporali apprehensione. Pecunia numerata creditori dicitur soluta naturaliter in l. 49. ff. de solut.

Naturalissimum.

φυσικώτατον.

Naturalissimum significat vel maxime naturale, quod fluit à principio interno, & à natura ipsa rei: vel principalissime à natura intentum, vt naturalissimum est viuenti omni generare alterum, quale ipsum. Arist. 2. de anim. tex. 34.

Naturare.

Naturare barbarum est pro naturam dare,

re, impartire ac conseruare & tueri.

Natura naturans dicitur Deus, quia naturam dat, naturale esse præbet & conseruat omnibus aliis à se. Barthol. Arnold. Vsingens. in Epitom. Physicor.

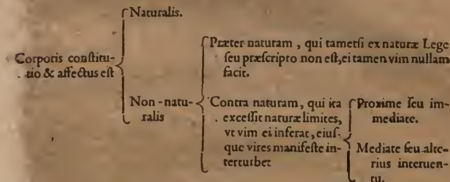
Naturæ monstrifica compositio.

Naturæ monstrifica compositio Baptistæ Neapol. est insitio (qualis est agricolis emplastratio) vnius vegetabilis in alterum, vt diuersorum complexu indissolubili vnum fiat, vt cum ficus inseritur platano vel moro; morum castaneæ, castanea nuci vel quercui. Metaphorice hoc vocant Adulterium & non ordinarium coitum. Huc pertinet cum è Persico & nuce Persica componitur malum, cum mala inseruntur coroneis.

Non-Naturale.

Non-Naturale primum est, quod à natura discrepat, quod naturæ limites excedit; Et opponitur modo Naturali, id est, ei, quod est secundum naturam. Deinde est externum aliquid, quod ad constitutæ rei conseruationem opus est. Et opponitur ei, quod in naturalis rei constitutionem venit, vt sunt humores, partes, spiritus.

In prima significatione accipit Fernelius, cum l. 1. de Morbor. differentiis cap. 2. hac vtitur διαφέρει.

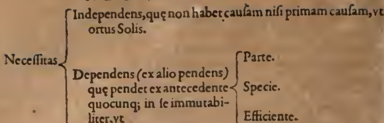

Præter Naturam) vt fœdus color Ictericorum, & qui Solis ardore contrahitur, faciei lentigo, omnis denique leuior affectus.

Theologia τοῖς παρὰ φύσιν (Paraphysicis) & τοῖς ἀντὶ φύσεως (antiphysicis) addit τὰ ὑπὲρ φύσιν (hyperphysica) id est, quę supra naturam sunt.

In secunda significatione Res non-naturales dicuntur eæ, quæ sunt causæ sanitatis conseruatrices, vt aer, cibus, & potus, somnus & vigilia, Retentio & Euacuatio, Motus & quies, Animi affectus. Mercat. lib. 2. de Sanit. Sic dictę, quia corporis nostri nullam constituunt partem, sed solum extrinsecus (necessario tamen) accedunt. Hæ pro modo vel non modo qualitatis & quantitatis sunt salubres vel non salubres. Itaque modo sanitatis, modo morborum sunt materies.

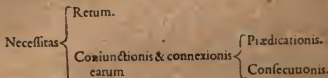
NECESSITAS.

Def. huius Necess. Vt: Cor est; Ergo necesse est esse animal. Homo est, Ergo necesse est, vt sit animal. Calor fit: Ergo necesse est vt sit calefaciens. Estque connexio immutabilis causæ & effectus. Scal. ex. 307. sect. 25.

Necessitas hæc interdum Præcisa dicitur.

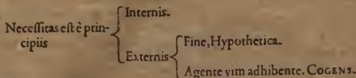
Quædam necessitas est à Deo statim, seu eius prouidentia, seu νόῳ: vt cum absumetur incendio mundus: Alia à fato, vt calere æstate: Aliqua à Natura; vt Hominem esse γελαστικόν, Idem. *Necessar. simpliciter Diuinum. Fatale Necessar. Naturale Necessariũ.*

Necessitas Rerum oritur aut ex natura rerum ipsarũ, (id est, à principiis internis,) aut à causa externa (ordinatione decretove Dei immutabili,) aut ab interna & externa causa simul. Exẽpl. 1. Sol calefacit & efficit diem sua luce. Eempl. 2. Electi necessario seruantur. Exempl. 3. Facinorosus adiudicatus morti à Magistratu & lethali morbo laborans necessario morietur. A tot ergo principiis causæ sunt ὡρισμέναι seu determinatæ.

Quæritur, An Necessitas pugnet cum voluntate, cui essentiale est libere ferri in obiectum suum?

Resp. Hic opus est distinctione. Nõ quælibet necessitas euertit naturam volũtatis, sed tantum ea, quæ vis dicitur.

Secundum Naturalem necessitatem voluntas necessario appetit bonum & sibi conueniens. Hæc igitur non pugnat cum voluntate. Nec necessitas ex fine, quæ causa externa est, quia cum voluntas non nisi vna ratione consequi potest. Nec necessitas, quæ est ex quolibet agente, sed ab eo tantũ quod cogit. Id est, necessitas illa, quæ dicitur Coactio.

De Necessitate prædicationis vide vocem Ἀνάγκη.

Adolphus Scribonius quandam Necessitatem dicit esse Coactam. Sed nemo Eruditorum vnquam hac φράσει neq; vsus est, neq; vtetur. Coacta enim Necessitas tam conuenienter dicitur, quã
Canon. si dicatur *Ratio Rationalis.* Ratio est: Quia *Concretum* ἀλόγως *prædicatur de Abstracto*: Non dicitur albedo alba, sed paries (Subiectum) albus. Ita non dicitur; Coactio seu Necessitas coacta, sed efficiens, quod necessitate egit, coactum recte dicitur; & contra incoactum, quod absque necessitate, id est, libere.

Dist. ex Iohan. de Ianduno:

- Necessitas
  - Continua, qua aliquid in quolibet tempore & seculo est, vt Deus.
  - Intercisa, qua aliquid esse habet in determinata parte temporis. Hæc est Determinata
    - Quoad nos, & quoad naturam. Hæc necessitas conuenit Eclipsi Solis, quæ & naturalis est, & nota intellectui Astronomi.
    - Quoad nos tantum: vel quoad naturam tantum.

In Iurisprud. distinguitur Necessitas *Ordinaria, quæ perpetua certaque est*, ab *Aduentitia, quæ extraordinaria*. Sic Alciatus: Ego Aduentitiam Necessitatem intelligo, cum repente aliquid aduenit peragendum, quod ad publicam vtilitatem spectet. Quapropter & Clerici pro custodia murorum aduersus communes hostes excubabunt, & vrgente necessitate hospites recipient, nec hoc casu ab angariis excusabuntur.

NECESSARIVM.

- Necessaria
  - Gradu superiore proprie immutabilia, quibus mutatis sequitur naturæ distinctio vt principia. Neminem lædas, qui nulli nocuit. Hoc principio mutato sequeretur naturæ corruptio.
  - Gradu inferiore mutabilia, quibus mutatis non statim sequitur naturæ corruptio aut insignis deprauatio, vt manuum agilior & vtibilior est dextera, natura magis vtimur dextra; & tamen fieri potest vt aliquis melius vtatur sinistra.

- Necessarium
  - Sine violentia, seu expers coactionis; Quale est necessarium Necessitate immutabili
    - Ἁπλῶς, quod non potest non esse, vt Necesse est Deum esse: Necesse est Deum esse bonum.
    - Ex hypothesi, vt sine quibus finis & bonum siue perfectum esse nequit, vt sine potu & cibo animal viuere nequit.
  - Violentum, seu ex coactione, μετὰ βίας; vt cum confessio extorquetur tormentis.

Necessitas Coactionis mouet externo tantum principio: Necessitas immutabilitatis mouet secundum naturam agentis interno principio mouente & moto, sicut moueri aptum natum est.

Necessarium ἁπλῶς, id est simpliciter, vocatur etiam Necessarium natura sua, vt, quod Sol lucet, quod homo moritur, vel præditus est διανοίᾳ. Hoc necessariũ excludit δύναμιν ἀντιφάσεως, i.e. potentiã contradictionis. Necessario homo moritur, quia corpus eius è contrariis concretum tandem ἐξ ἀνάγκης dissoluitur. Causa itaq; necessaria est, quæ non potest non facere quod agit, *siue natura sua*. (Natura enim ἀρχὴ constans est:) *siue ex suppositione*. Quicquid enim agit, necessario agit, dum agit, quia non potest aliquid non agere, dum agit: siue ex coactione. Porro causæ necessariæ ex natura sua vel è suppositione dicuntur Definitæ.

Effectum necessarium est, quod non potest non esse siue natura sua, quia est à causa per se necessaria, siue ex suppositione, quia est. Omne enim quod est, dum est, necessarium est, siue ex coactione.

Necessarium ad aliquid, vt
- Causa ad effectum.
- Destinatum ad finem, vt omnia ad terminum, motus ad ἀποτέλεσμα aliquod, Militia Christiana, Pietas, bona opera sunt necessaria ad salutem & regnum cœleste.
- Pars ad Totum: partes enim totum constituunt.
- Genus & Differentia ad speciem.
- Subiectum ad accidens. Hoc enim sine illo esse non potest.
- Antecedens ad consequens, terminus à quo ad terminum ad quem.

Pars ad Totum] Ita Fractio in cœna Eucharistica necessaria est. Atq; hoc est quod dicit Scholasticus: *Fractio est de necessitate signi*, id est, si omittatur, non est perfecta significatio omnium, ad quæ significanda est Sacramentum, id est, institutum signum. Rom. 10. Deprecatio fit ad Deum pro Israele ad salutem, εἰς σωτηρίαν, id est, vt salui fiant. His igitur verbis non notatur effectus deprecationis, sed finis.

Distinctio ex Iurec. Lexic.

Necessitas est Absoluta vel Respectiua. Absoluta est, qua quid non est simpliciter astrictum. Zasius vocat eam primigeniam.

De hac intelligatur l. Sicut. C. de action. qua nemo astringitur ad mutuandum. Respectiua seu consecutiua est, qua, verbi gratia, ad pacta libere inita complendum astringimur.

NECESSITARI,

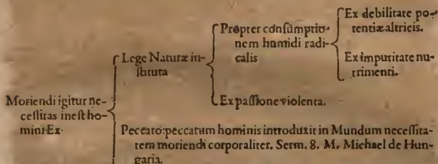
pro VRGERI.

Barbarum est sicut habilitari; accipitur autem dupliciter. 1. est impelli vel quasi cogi, vt intellectus necessitatur ad assensum principiorum (posita clara terminorum cognitione) & conclusionum (demonstratarum) id est, non potest non assentiri. 2. Vim inferri re ipsa. Pro *Necessitatum* Barbarorum dices ἀναγκαστὸν, coactum. Pro Barbarorum persuasio Necessitata, Cic. persuasio cũ necessitate cõiuncta: Græce pulcre dicitur πειθανάγκη, i.e. πειθὼ μετὰ βίας. ad Attic. 9. lib. Scot. l. 3. dist. 15. Volun-

luntas non necessitatur simpliciter ab obiecto, sed inter ipsam & obiectũ est aliqua necessitas consequentiæ. Pro hoc: Istud argumentum seu testimonium non necessitans, dices non habens vim cogẽdi, nihil habens ἀναγκαστικόν.

Vsus.

Quæstio est, An mortalitas & Mors conueniat homini necessario? A Scholasticis hæc thesis abducitur ad hypothesin, cũ quęrunt: An Christus secundũ humanitatem à peccato immunẽ necessario mortu⁹ fuerit? Ad quæstionis discussionem distinctione opus est necessitatis. Necessitas est vel absoluta, cuius oppositũ includit contradictionẽ, vt Deus est verax necessitate absoluta, cuius cõtradictoriũ est falsum simpliciter, Deus non est verax. Vel cõditionata, cuiusmodi est necessitas consequentię & Finis. Ita opera necessaria sunt ad salutẽ vt ad finẽ via (sine qua ad finem perueniri nequit) aut violentiæ, sic necesse est lignum in ignem positũ corrumpi ab igne. Porro necessitas omnis, quæ non est absoluta, est vel naturalis, vel aduentitia.

Quæritur, cum Matthæus dicit oportet Christum ire Hierosolymã, de qua necessitate intelligendum sit? Respondet Dionys. Carthus. oportuit non necessitate coactionis; sed vt impleretur pręordinatio Dei, qua per Christi Passionẽ proposuit mundum redimere: oportuit ergo necessitate Conditionata tũ consequentiæ, tum Finis.

Quæritur ab Anshelmo & aliis Scholast. à recentioribus etiam, vt ab And. Osiandro, an Redemptio Generis humani per missionẽ & mortẽ Filii fuerit necessaria necne? Hanc quæstionẽ Dionys. à Rickel Carthus. præfatione in Passionem distinctione Termini Necessarii ita explicat, motus authoritate August. 13. de Trin.

Necessariũ dupliciter dicitur. 1. Sine quo aliud esse non potest, vt homo non sine anima; & sic Deum incarnari ad redimendum genus humanum, non fuisse necesse, quia & aliis modis potuit Deus hoc facere, cui nõ est impossibile, imo neque difficile omne verbum, prout Gabriel Angelus & Propheta Hieremias testantur. 2. Dicitur necessarium, sine quo non conuenienter, seu tam apte esse nõ valet, sicq; ad redimendum Genus humanum fuit necesse Dei Filium incarnari (vt 13. de Trin. August. loquitur) Sanandæ nostræ miseriæ nullus fuit alius cõuenientior seu magis decens modus.

N E F A S.

Nefas 1. scelus est. 2. quod contingere nequit, vt: Ne illud fas quidem vnquam fuerit, id est, fieri poterit. Calorem solutum esse, id est, segregatum à materia. Forte nefas est, id est, fieri non potest. Nobilius Flaminius.

NEGATIO.

Negatio primum est omnimodo seu absoluta, qualis est contradictoria; vel determinata, qualis est priuatiua.

Negatio aut est incomplexa, aut complexa: Incomplexa Termini: Complexa orationis (id est, propositio Negatiua) Hæc est de aliquo vel quoad existentiam, vel quoad conuenientiam. e. c. Frigus de aqua negari potest quoad existentiam, non quoad conuenientiam: De aqua enim vel calidissima παρὰ φύσιν, verum est quod sit frigida secundum conuenientiam & κατὰ φύσιν.

Interdum etiam non simpliciter, sed comparate intelligenda est. Cic. In Philosophia res spectatur, non verba penduntur: Id est, Potius seu magis res spectantur, quam verba, seu, spectantur maxime res.

In Disputatione de personalitate propria Scotus distinguit inter Negationem *solam, & cum alio*, quæ est *vel cum repugnantia*, vel *cum inclinatione.*

Negatio incommunicabilitatis seu dependentiæ intelligi potest triplex (sicut possumus intelligere Dependentiam κατ' ἐνέργειαν, actualem, κατὰ δύναμιν, potentialem, & aptitudinalem, seu κατ' ἐπιτηδειότητα.) Negatio actus dependendi. 2. neg. possibilitatis. 3. negatio aptitudinis ad dependendum. Prima negatio est nuda, seu sola: secunda est cum repugnantia ad actum: Tertia est cum inclinatione opposita seu aptitudine contraria.

Primo modo superficies si esset sine colore, omnino esset non alba, quia haberet, vt ita dicā, tantum negationem albedinis. Secundo modo Angelus est non albus, quia ei prorsus repugnat albedo, cum sit ἀσώματος. Tertio modo lapis vel stirpes est non sursum, quia in lapide est negatio aptitudinis ad ἄνω, sursum, cum inclinatione ad non sursum vt ad suum oppositum.

NEGOTIARI de *negationibus & priuationibus.*

Rationem Negotiari de negationibus est concipere seu apprehendere eas. Sic Thom. Aq. in l. 4. Metaph. Ratio negotiatur de negationibus & priuationibus quasi de quibusdam entibus, dum de eis affirmat vel negat aliquid. Negationi aliquo modo esse competit. quod inde dilucet, quod dicimus: Non ens est non ens: Non ens non est ens, hoc est non ens.

Cum nos dicimus versari seu occupari in aliqua re; Scholastici dicunt negotiari circa rem.

NEXVS.

Nexus accipitur Logicè vel Politicè.

Logice accipitur 1. pro copula seu vinculo, vt est nexus subiecti & prædicati. 2. Nexus essentialis, vel definitiuus, vel accidentalis inter aliqua est consensio, connexio, coniunctio; συνέχεια. Causa causæ nexa rem ex se gignit, inquit Cic. Verum autem hoc est de connexu essentiali. 3. Nexus accipitur etiam pro transitione, quæ est superioris doctrinæ cum sequente nexus, seu copulatio, vt; diximus de Forma, nunc de fine agendum.

Politica significatio, cum dicitur nexu mancipioque alicuius esse, vide Ictor. Lexica.

In Theologia nexus sæpe accipitur pro vnione duorum vel plurium, absoluta vel σχετική. Ecclesiæ membrorum inter sese & cum capite suo nexus est, cum quo coniuncta est communio.

NIGER.

Niger & ater proprie tribuuntur colori, per metaphoram sunt idem, quod malus, vt candidus pro bono. Sic Scaliger

Scaliger ex. 325. Candidus transfertur ad animi liquiditatem, vbi neq; maligna nubes neq; liuoris macula: ipse æquabilis, inoffensus, illustris, sine vlla vel vmbra vel recessu: deniq; nec aulicus, nec forensis: Ea luce qui carent, nigri & atri dicti sunt ab antiquis, vt est apud Catullum & Horatium.

NIHIL, NIHILVM, Non Ens.

1. Nihilum volentes exprimere antiqui Græci dixere οὐδὲν, id est, ne vnum quidem. Marsil. Ficin. in Platon. Parmen. Latinis Nihilum dicitur quasi ne hilum quidem. Eodem sensu dicitur μὴ ὂν, τὸ μὴ ὂν, opp. Aliquid: Quanquã Plato etiam Accidens τὸ μὴ ὂν dicit, vt cum ait, Sophistam διατρίβειν περὶ τὸ μὴ ὂν (versari seu occupari in non ente.) Accidens autem proprie non est nihil, sed aliquid.

Accidens Platoni Nõ ens κατά τι

Non ens primo est Absolute, vel κατά τι, Absolute, quod prorsus nihil est. De hoc intellige axioma aureum: *Modus sine re, cuius est modus*, à quo pendet essentialiter, *est nihil*, id est, esse non potest.

Κατά τι, quod ratione alterius, hoc est, Comparate vel relate aut ex parte nihil est, vt omnes res, inprimis sensiles, collatæ cum Deo sunt velut non entia. Augustin. 7. Confession. cap. 11. *Inspexi, Deus, cætera infra te, & vidi nec omnino esse, nec omnino non esse: esse quidem, quia abs te sunt: Non esse autem, quoniam id quod tu es, non sum. Id enim vere est, quod incommutabiliter manet.* Basil. in 1. cap. Genes. Si respicias ad id, quod sum, sit Deus, quid est homo? Sin autem cogitatione te conuerteris ad eum, qui finxit, magnum quiddam est homo, ὥστε καὶ τὸ μηδὲν διὰ τὴν ὕλην, καὶ μέγα διὰ τὴν τιμήν. Itaque & nihil est propter materiam, & magnus propter honorem.

2. Est τὸ μὴ ὂν, *Non Ens*, vel καθ' αὑτὸ *(per se)* vel κατὰ συμβεβηκός *(per accidens.) Non ens per se seu simpliciter* dicitur à Scholasticis *Nihil Negatiuum.* De hoc principium Physicum: Ex nihilo nihil fit, id est, ex nihilo seu eo, quod penitus nihil est, non fit aliquid, sed ex aliquo. Sicut & Aristoteli ἐκ τοῦ ὄντος ἐνεργείᾳ (ex ente actu, seu ex eo, quod reuera est) nihil gignitur, sed ἐκ τοῦ ὄντος δυνάμει, id est, ex eo, quod potestate est, seu ex eo, quod est ἐγγύς ἢ πῶς οὐσία. (prope & aliquo modo substantia,) qualem ponit esse materiam primam: quod nunc ἀδιόριστον in medio relinquimus.

Produci igitur vel emergere vel existere rem ex Nihilo intelligitur *Negatiue*, id est, non ex aliquo, nullo præsupposito, nullo præiacente, οὐδενὸς προϋπάρχοντος. Ex enim non denotat hic *σχέσιν causalitatis* (vt cum dicitur ex semine fit animal) sed *Ordinis*, qua intelligitur Non esse rei ante esse rei. Dico signate, Qua seu Quatenus intelligitur: Quia non est imaginandum Realem esse ordinem inter nihil & Rem, inter non ens & Mundum, cum inter hæc tantum sit ordo secundum nostrum modum intelligendi & apprehendendi, quo concipimus ipsum Nihil vt terminum à quo productionis Rei, quæ creatur; vnde recte dicitur hoc: Per operationem intellectus ipsum Nihil apprehendimus perinde ac si esset Ens rationis. Ex his, meo quidem iudicio, recte conciliantur hæc effata Scaligeri.

Creatio est constitutio Substantiæ ex nihilo, vt est Terminus. *a* exerc. 6. s. 13.

In Creatione b terminus à quo nullus est. Ex. 365. sect. 9.

Cccc c

Conciliatio.

a Rationalis, qui Barbaris Mentalis.

b *Realis, id est, praeexistens aliquod. Est enim Creatio mutatio Contradictoria, id est, non entis simpliciter in ens simpliciter.*

Ab hoc NIHILO dicitur ANNIHILATIO, quæ vel Totalis est vel partialis alicuius seu Entis in nihilum redactio: in nihilum occasus seu interitus, dicit Cicero.

Non Ens per accidens dicitur à Scholasticis Nihil priuatiuum; defectus formæ in materia: Priuationes enim non habent veram, vt ita dicam, formalitatem, & quæ aliquid in rebus ponat, sed pro essentia & formalitate ipsam defectus & informitatis rationem. Sic Malum non est negatio pura absolutaque, sed formaliter est priuatio seu Nihil στερητικῶς, priuatiue. De hoc non Ente præcipue intelligo istud: Non ens absque Ente intelligentia percipi nequit, vt malum absque Bono, falsum sine vero.

Priuationes non esse nihil apparet ex eo, quod earum aliqua est effectio. Hæc licet quidam negent, ego ἀδιίςατα affirmo.

Vsus.

Argumentatur ita Anaxagoras: Nullum Nihilum subiicitur Generationi rerum nascentium. Quicquid actu suo caret, id nihil est. Ergo nullum actu suo carens subiicitur generationi.

Respondet Aristoteles.

Maior est falsa: Non enim nullum Nihilum subiicitur Generationi, sed quoddam, nempe quod ratione actus non esse seu nihil esse dicitur. Cæterum quod actu suo caret, species nihili est (non est omne seu Totum Nihil) quę species dicitur actu nihil, cui opponitur quod dicitur non modo actu, sed etiam potentia esse nihil penitus; quæ altera Nihili species est. Aristoteles igitur Anaxagoræ pronuntiato opponit hoc suum: Quicquid generatur ex eo, quod Actu Nihilum est, generatur.

Nihil:
- ἁπλῶς seu penitus non modo actu, sed etiam potentia.
- κατά τι (οὐ πάντως) Nihil actu, vt Ens potentia. Aliquo modo non Ens, sed nihil est inter entia, nempe ens in potentia.

c

Axiomata.

1. *Nihilum est extra omnes fines Entitatis*, quia non est aliquid.

Bonitatis DEI primum obiectum ad extra est Nihilum. In Creatione enim DEI Terminus à quo nullus est, quia subiectum subest nullum, quod reapse se habeat aliter nunc, quàm prius. Videtur igitur siue Omnipotentia siue Bonitas Dei (qui & prouidet cognitionis anticipatione ea quæ non sunt) agere primum in Non ens, quando facit vt sit ens. Vid. Scal. ex. 356. s. 9. & Proclum de prouid.

2. Nihil interdum accipitur pro Κενῷ, id est inani, vel inefficaci: vt nō est hoc de nihilo. *Κενὸν seu inane est, quod cum videatur* aliquid esse, nihil tamē est. Idolū est nihil, id est nō habet vim Numinis: est nihil efficaciter. *Nihil ratione effectionis. Quid inane.*

Ido-

Idolum est ratione { Substantiæ, Aliquid. / Significationis seu rei repræsentatæ, NIHIL, quia dii per idola repræsentati nihil sunt. }

3. Nihil interdum est Syncategorema, seu signum vniuersale inuoluens terminum, vt Nihil omni ex parte Beatum, id est, nulla res.

4. Accipitur & materialiter, vt cum dicitur à Cl. Timplero, cognitio Nihili est fons omnium virtutum; & ab alio.

Nosse nihil debet, qui quærit culmē honorum.

Nescit a nihil Parens omnis Scientiæ (id est, Deus.) Et: Falsum est, Nihil esse intelligibile.

Nescit b *Nihil Magister ignorantia*; *Et*: *Nihil est aliquo modo* νοητόν.

Conciliat.

Formal. *a*, id est, nullam rem.

Material. b *τὸ Nihil.*

5. Homo Nihili est homo nullius pretii, nequam, teste Cicer. in Tusc. Homo nullius numeri, nullo de numero.

6. Nihil Ziphra seu Circulus o in Arithmetica est nota nihil per se significans, sed valens ad alias notas amplificandum ad dexteram posita. Lege festiuam M. Æmilii Porti Francisci Porti Cretensis F. de Nihili antiquitate & multiplici potestate tractatiunculam, quæ Cassell. è typographia Mauritiana prodiit anno 1609. in qua præter cætera lepidissima hæc habes: Quod mirabile est, sed tamen verissimum: Nihil in eodem statu semper manet & quadratam figuram refert, quæ semper est sui similis, in quācunque partē ea voluatur. Addas Nihilo nihil: quid inde resultabit? Nihil. Ex nihilo nihil subducas, Quid remanebit? Nihil. Ad extremum Nihilum interdum est idem, quod nullum fundamentum.

Vid. Disputat. M. Cornelii Gotz siue Iconii Castellani de Nihilo Marpur. auditorum frequentia celebratam sub meo præsidio.

Nihili seu nil album in officinis est pompholix. Vnde Adagium: Nichts ist in die Augen gut. Album dicitur, quia pompholix hæc est candida (summæ leuitatis) quasi bulla seu ampulla; quæ fit aut in aere perficiendo detrita cadmia cumulatius inspersa de industria, aut ex ipsa cadmia follibus proflata. Vid Lexic. Roland.

NIHIL est, sed fit.

Non puto περιττὸν (superfluēs) esse notare concisam latinorum locutionem, Nihil est, sed fit: pro eo quod est: Nihil vere existit, sed omnia sunt variis motus formis varie commutata. Plato in Theæteto videatur.

NISI,

ἐὰν, μὴ.

Nisi particula inseruit Adiunctioni, vt loquitur Cicero, id est, hypothesi, conditioni, limitationi, exceptioni. De Inuent. Cic. Quædam cum adiunctione necessitudines, quædam simplices & & absolutæ sunt, &c. Illic in superiore adiunctio est hæc; NISI noluit fame perire.

Interdum particula est aduersatiua pro Sed apud oratores, Historicos & scriptores rei rusticæ, vt Gellium, Catonem, Sallustium, Cic. De re nihil possum iudicare, nisi illud mihi certe persuadeo re nihil temere fecisse. Cato: Eodem modo anserem alito, nisi prius dato bibere. c. 89.

Nisi dictio exceptiua sententiæ posita interdum refertur ad omnia præcedentia, interdum ad aliquam eorum partem.

Vsus in Theologia.

Sed versum pro Nisi. Ad Gal. 2. Scientes hominem non legis operibus iustum fieri, sed tantum fiducia in Iesu Christo collocanda, vt habet versio Castellionis.

NOLO.

Nolle verbum est Æquiuocum non solum in Philosophia, sed etiam in Theologia. Nam interdum significat simpliciter nolle; interdum κατά τι nolle. Alias significat Improbare & inhibere simul, alias significat improbare tantum, & non inhibere, sed permittere, & determinare. Priore ratione Deo nolente est ἀδύνατον aliquid fieri, alioqui Deus nō esset omnipotēs. Posteriore modo fiunt peccata Deo nolente, id est, improbante quidem, sed non impediente tamen, quin fiant.

Definitio.

Deus nec probat, nec efficit, nec iuuat, nec intendit peccatum.

Nolens volens facio, id est, inuitus seu coacta voluntate, quæ stricta iuris ratione est voluntas, L. si mulier §. penult. quod met. caus. vulgo cogor facere, volés nolés: quod nolim te imitari. Sicut dicitur. Hic sciens volens peccat: caret venia qui sciens volens peccat: Ita dicitur, hoc volens nolens facio. Vtimur autem hac loquendi forma in actionib. mixtis, vbi voluntas non est plenis velis libera. *Venia caret sciens qui peccat & volens.*

NOMEN.

1. Nomen rei nota est, est rei ab animo ficta nota. Scal. ex. 266. Est signum alicuius rei cognitæ. Caietan. Dictum à Nosco, quia est imago rei, per quam ea noscitur. Eodem sensu à Scaligero dicitur appellatio. *Nomine ducimur in rei cognitionem.*

Nomen est nota earum passionum, quæ sunt obiectiue in animo. Caiet. Dicitur & Vox.

Nomen, ὄνομα, Aristoteles 5. Top. loc. 9. appellat subiectum proprii, quia prædicatum proprium quod declarat subiectum, est tanquam Definitio & λόγος subiecti tanquam non definiti: vt Lunam oppositam ex diametro soli declaramus & distinguimus ab omni alia Luna, id est, aliter se habente, quod videlicet sic habens Eclipsi obscuretur.

In lib. Arist. περὶ ἑρμηνείας Nomen est vox simplex rei certæ & absolutæ sine tempore significatrix instituto diuino vel humano.

Vocis forma consistit in significando.

Materialiter significat vox, per accidens, nempe cum pro se ipsa, vt Homo est nomen, das Wörtlein Homo, Barbari dicunt hic vocem Homo pro se ipsa (non pro re quapiam) supponere.

Nomen hic est vel primario & proprie, vt Nomen casus recti; vel secundario, vt casus obliquus. Hic vel est Recti casus determinatio, vt Filius DEI est passus, vel ad rectum in analysi enunciati reuocatur, id est, reducitur seu per rectum exponitur, vt Adolescentum est maiores natu reuereri, id est, Adolescentes debent maiores reuereri.

Nomen

Nomen Grammaticum à Nomine Logico distinguitur. Grammaticus considerat Nomen Materialiter ratione Etymologiæ seu Lexeologiæ & Adsignificationum, cum χέσει ad sermonem congruum seu emendatum. Logicus vero formaliter cum χέσει ad mentis notionem seu cóceptum menti repræsentandum, & compositione facta enunciandum.

Didicisse Logico nomen esse potest: Sed Grammatico non potest. Quilibet Ramo Grammatico nomen est: Logico nomen non est, sed signum Syncategorematicum (quod in enunciato non rem aliquam certam, sed rei tantum modum significat.)

Cæterum quia quædam nomina dicuntur esse ἀόριςα (infinita,) & solet diuidi Nomen in Finitum, vt homo; & Infinitum, vt non Homo, iccirco dici potest generalius: Nomen est vox simplex rem aliquam sine tempore significans.

Distinctio.

Nomen est *vel vnum vnitate significationis*, vt non ambiguum; vel *voces multæ*, id est vox multiplicis significationis, seu Ambigua, vt Cancer.

In Rationibus Nomen dicitur pro eo, quod appellant Articulum, vel quod vulgus dicit Ein Item/ Vnum Item. Cic. pro S Rosc. Hoc nomen, id est, hic articulus. Ioh Saxon.

Nomen interdum vsurpatur pro prænomine, quod singulorum proprium est. P. Cornelius Scipio Africanus. P. hic nomen est viri proprium, id est, prænomen. Cornelius est nomen voce speciatim accepta, id est, est nomen συγγενικόν. (familiæ, gentilitium, totius gentis commune.) Scipio etiam familiæ à Casu, quod patrem suum oculis captum loco baculi regeret. Africanus denique à victa Africa.

NOMINA PROPRIA.

Nomina propria in Grammaticis opponuntur Appellatiuis, quæ vocant, hoc est, communibus. Multorum opinio est iam vsque à superioribus ducta temporibus, Nomina propria destitui plurali numero, sed quid fiet hisce Ciceronis & aliorum politorum virorum: Multa de variis Herculibus: &; plures Hercules tradunt nobis ii, qui interiores scrutantur literas, De Natura Deorum.

NOMINALES.

Nominales sunt Philosophi, qui Scientias non de rebus Vniuersalibus, sed de Rerum Communibus vocabulis haberi existimant. Tollunt hi de medio omnem rerum inter se communionem, & dicunt nullam rem cum alia in natura vlla communi, sed in solis ipsarum communibus vocabulis conuenire: de iudicio Fonsecæ. *Nominales omnes Scientias retulerunt ad cómunia nomina, docuerũt nullam omnino rem vniuersalè esse.*

His opponuntur Reales, qui contendunt Vniuersalia non tantum esse nomina communia, sed præcipue Res Naturasque communes, (vt Animal) quæ primo nominibus communibus significantur, &, verbi gratia, dicunt Animal significat Naturam aliquam, in qua Homo & Bestia conueniunt. Non igitur solum Animalis nomen est Vniuersale, sed & Natura animalis.

Nominales sunt Gulielmus Ockam, Scoti auditor, & eius Sectatores. Reales Albertus Magn. & eius discipulus Thomas Aquinas, & Iosephus Scaliger.

Nominalibus vicini sunt, meliores ta-

men, *Conceptuales*, qui vniuersalia docent esse meros conceptus, id est, extra hominis cogitationem nihil esse in rerum vniuersitate Vniuersale, rebusque inter se commune, quos refutat MONLORIVS, & statuit reuera esse res vniuersales in natura, easque habere per se οὐσίαν, etsi ὕπαρξιν seu subsistentiam per se non habeant, sed in rebus singularibus, & per eas.

Nominales sunt Logici, qui solas voces prædicamentis contineri docent, Voces sunt signa conceptuum.

Conceptuales, qui solas notiones seu νοήματα, seu conceptus animi ad prædicamenta pertinere docent. Conceptus Animi sunt imagines Rerum.

Medii inter hos sunt, qui neque solas seu nudas voces, neque solas notiones tractari hic volunt, sed voces, quibus res per medias notiones significantur, vel res vocibus per medias notiones significatas, & ita quoque prædicabilia non esse nuda nomina, sed easdem illas res prædicamentales aliter consideratas. In Prædicamentis enim res continentur, qua sunt, & qua primo esse intelliguntur: In prædicabilibus vero, qua secundo iam cognoscuntur, & qua aliæ de aliis prædicantur. Ostendunt scilicet Prædicabilia Rerum Gradus, id est, quæ res quibus sint superiores aut inferiores, communiores aut angustiores ad prædicationem. Hac ratione prædicabilia à Scholis vocantur secundæ Intentiones, id est, secundæ Notiones. Ex horum numero sunt Zabarella, F. Crellius, & alii Reales, Monlorius, Keckermannus. Dicti Reales, quia in Prædicamentis disponunt Res ipsas extra animum constitutas cognoscendas interuentu conceptuum & verborum, quæ repræsentatione & significatione ad res referuntur.

Voces sunt rerum significatrices per medios conceptus.

Ex Realibus seu de Realium Schola est Scaliger. Sic enim in Exercit. 307. sect. 22. Non vox Homo de voce Socrates prædicatur, sed species de Indiuiduo, quia Humanitas est in eo. Et: Vniuersalia sunt res extra intellectum, &, in natura sunt res vniuersales pluribus communicabiles: &, quarum natura est, vt possint de multis prædicari: Et: Vniuersalia consideratione sunt in anima: at te ipsa existunt in singularibus. Genus enim non est extra species. Et: Vniuersalia, vt species, definiuntur. Definitio autem nota est rerum extra animam. Et: Si habetur scientia de Cæsare, & Catone, non quatenus hoc, hic, nunc, sunt; Sed quatenus vnum quiddam: erit illud vnum necessario cognitum in RE, non extrinsecus allatum ab intellectu. Et, qui præter opus Intellectus nihil esse Vniuersale aiunt, ab iis abit, ex. 359. sect. 10.

Idem Scaliger. Nominalium, vt Gehan, ingenia cogitur admirari atque etiam laudare, vt acuta, fugere vt nimis acuta. ex. 16. sect. 4.

Politici etiam Nominales vocant eos, qui præ se gerunt Titulum sine re (verba sine penu & pecunia, dicit Comicus.) Bartolus super feud. Sine Comitatu non dicitur proprie Comes, sed abusiue, sicut sunt Comites Palatii sacri, qui creant tabelliones, dant tutores, & alia faciunt, quæ in illorum priuilegiis continentur. L. 1. ff. de tut. & curat. dat. ab his. Iacob. Aluarot. super feud. titul. de his qui feud. dar. poss. Eiusmodi Comites siquidem à nullo loco, à nulla prouincia dicuntur, sed Nominales tantum sunt: vtique inuestiri non possunt de Comitatu. Comitatus namque est aut territorii, aut districtus. Quare Comites illi proprie dicuntur, qui ius alicuius territorii aut districtus habent ex donatione, vel com-

commiſſione. Vid. Paul. Principem de la Scala & Hun. l. 9. Epiſtem. Cathol. p. 492.

NON-CVRANTIA.

Non-curantia pro incuria Ciceronianum eſt. Dici igitur poteſt, Rerum non-curantia Deo tribuenda non eſt, non cadit in Deum. Inanimaduertentia autem Zabarellæ barbarum eſt.

NON ITA, NON VT.

His particulis coniunctis interdum omnimoda negatio: interdum Comparatio diſparium ſignificatur. Prioris exemplum: Non ita generis Maſculini eſt Muſa, vt Poeta. Poſterioris: Non ita corpus viuit, vt anima. Viuit enim & anima & corpus, ſed non eadem ratione.

Μόριον ἀσύνδετον ſχηματικόν.

Vſus.

Auguſtinus: Non eſt conſequens, vt quod in Deo eſt, ſit vbique vt Deus. Hic quidam videntur mihi committere fallaciam pſeudohermeneias, id eſt, falſæ expoſitionis. τὸ Non, ita enim interpretantur τοῦ aliter: vt ſententia ſit: Aliter eſſe vbique diuinam naturam in Chriſto, propria nimirum virtute & potentia; aliter vero humanam naturam, non quidem ſua, ſed communicata realiter Verbi virtute, & ita iſtud ab Auguſtino nō plane per Negationē, ſed vt per comparationem dictum debere intelligi. Sic Hunnius: Non conſequitur, vt quod in Deo eſt, ſit vbique vt Deus, id eſt, eo plane modo ex infinitate eſſentiæ, ſicut Deus, vt VT ſit μόριον συγκριτικόν. Violenta hic eſt hæc interpretatio.

Non poſſe non.

Non poſſe non, φράσις in modificatis ſignificationem Neceſſitatis habet, non autem Neceſſario Coactionis. Non poteſt non iuſtus eſſe & verax Deus, ſed nullus hic violentus raptus, nulla coactio.

In Diſputationibus de Libero & Seruo Captiuoque arbitrio de neceſſitate hoc diligenter eſt animaduertendum contra Flaccium ex τοῦ Non poſſe non, inferente Voluntatis coactionem. Voluntas, inquit, ita factum eſt mancipium peccati, vt coacte peccet: ἀφρολογέρως & ἀθεολόγως ita loquitur. Hæc autem ſententia diſtingui poteſt, quæ ſequitur: Homo à Deo puriſſimo & animo & corpore factus, vt eſſet θεοσεβὴς, ſe ſua culpa corrupit, & cum αὐτεξούσιον & liberam à Deo bene agendi voluntatem accepiſſet, cum tamen meliori relicta in deteriorem partem inclinaſſet volens, in eam abyſſum ſe præcipitauit, vt nunc ſit *peccati mancipium, non quidem coacte peccans, ſed voluntate ita peccato mancipata, vt ex ſeſe non poſſit non peccare, id eſt, neceſſario in præſens malum ruat.* Non coactionis, ſed immutabilitatis noſtri ratione hæc neceſſitas eſt.

Hoc eſt con tracta ino- letaq; labe.

NORMA.

Norma
- Proprie, quam veteres κάνονα dixere, quæ γνώμονα constituit, id est, rectum angulum. Vid. voc. CANON.
- Per Metaphoram significat exquisitionem, accurationem diligentem.

Normam Geometræ & Architectones vocant Instrumentum Lineæ rectæ, hoc est, organon Geometricum & Architectonicum comparatum ad lineam rectam recte erigendam in eodem plano super rectam, atque inde superficiem & corpus super superficiem vel corpus.

Per Metaphoram accipitur cum dicitur à Politicis, Ius est bene viuendi norma; & à Physicis: Homo est norma quædam cæterorum animalium, & compendium quasi quoddam. Metaphoræ notæ sunt Quasi, Quoddam.

Rerum duplex norma est Aristoteli.

Altera est inflexibiliter recta, quæ ne hilum quidem à sua rectitudine dimoueri potest: Altera est Lesbia seu plumbea flexilis, quod Lesbii soli cæmentarii & fabri normam haberent pro arbitratu suo flexibilem & subinde variabilem, ita vt illi ad normam suam structuram ita exigerent, vt interdum si lapidis natura non facile ad structuram æquabilis videretur, normam ad structuram inflecterent, & structuræ normam, non normæ structuram accommodarent, quo scilicet opus ipsorum posset consummari.

Thomas Aquinas duplicem amussim pari ratione adhibuisse videtur in explicatione naturæ Liberi arbitrii: Altera est à bono inflexibilis; Altera flexibilis ad bonum & malum. Prior Liberum arbitrium facit in Deo & Beatis Angelis: Posterior in nobis. Vid. 3. Ethicor. Aristot. cap. 3. vbi dicitur Vir bonus esse mensura & norma boni & mali.

Ad certam rationis normam exigere, reuocare, Translatio est insignis Ciceroniana, Prouerbiale signum, vt loquuntur, complectens, quali & Græci vti solent, vt Plutarchus & Aristophan. significantes maximam curam & exquisitionem.

Normę certitudinis in discipl. Philosoph. dicuntur πεῖρα καὶ λόγος.

Norma coniugis vir est, quæ recte viuit, si legibus ille obtemperet.

NOTA.

Nota accipitur Generaliter, vel Specialiter.

Generaliter, qua cuiuslibet rei est γνώρισμα. Hinc notæ sunt Essentiales, à notato inseparabiles; vel accidentales, quæ separari possunt à notato; Sunt Necessariæ vel contingentes: sicut signa sunt τεκμήρια vel εἰκότα; sunt principales, vel minus principales; sunt claræ vel obscuræ; sunt veræ vel supposititiæ seu adulterinæ. e.g. Ecclesiæ nota Essentialis est Puritas Ministerii Sacri, id est, puri verbi præconium, & legitima Sacramentorum administratio.

Est & nota notæ, signum signi (sicut pars partis interdum est) vt puræ prædicationis verbi diuini, quæ nota est Ecclesiæ princeps & propria, nota est Disciplina Ecclesiastica seu obedientia verbi secundum εὐταξίαν seu ἱερατικὴν Ecclesiasticam, quę Ecclesiæ nota est subordinata, necessaria ad Ecclesiæ εὖ τὸ & conseruationem.

Nota

Notæ Musicæ sunt characteres, secundum quos mora vocis in cantu formanda est, vt maxima valens octo tactibus, Longa quatuor: Breuis duobus: Semibreuis vno: Minima quarum duæ tactum complent: Semiminima quarum quatuor tactum complent: Fusa quarum octo, Semifusa quarum sedecim.

A Nota est Ars Notoria, vana & superstitiosa, impiaque, quæ habet quasdam, ad quamlibet scientiam comparandam, figuras, characteres, & ignota portentosaque nomina, quæ cum discipulus sese, ieiuniis macerans certis cum ritibus & inuocato Spiritu dixerit, summa attentione aspexerit, desideratam sine labore alio scientiam se acquisiturum pro credulitate sua putat. Hanc artem esse illicitam & inefficacem probat Thom. secunda secundæ q. 96. artic. 1. Vid. Margarit. Phil. lib. 7. tract. secund. de Astrolog. c. vlt.

NOTATIO.

Notatio vox est πολύσημος.

I. In Logicis Notatio est nominis ex origine sua interpretatio, qua ostenditur, vnde nomen sit deriuatum, vt è causa, effecto, subiecto, adiuncto, dissentaneo, comparato. Eius Correlatum est Nomen-notatum, nomen alicui certa ratione impositum, ideoque eius ortus ostendi potest.

Loci valde vicini Definitio Nominis & Notatio. Notationem alii vocant Etymologiam; Sunt qui per Notationem etiam intelligant Definitionem vocis. Sed vocis Definitio est generalius quid. Est enim vocis interpretatio seu explicatio, etiamsi non sit ex origine. Sed Erasmus Roterodamus Notationem ab Etymologia distinguit, vt infra dicam.

Notatio autem est vera vel ficta. Veræ autem hæc appellatio conuenit πρώτως, proprie magis vel κατ' ἐξοχὴν. Ficta sæpe ad iocandum vel conuitiandum comparata. Vere, inquit Esau de Iacobo fratre, vocatus est Iacobus, quia iam bis me supplantauit. Hæc notatio nominis Iacob falsa est, ad conuitiandum enim fratri conficta est. Nam Iacobus à planta nomen accepit, non quod supplantator futurus esset, sed quod in partu plantam Esaui egredientis tenuisset. Genes. 25.

Vox Notationis est à Noto, quod est à Nota, qua voce ad argumenti indiciique significatum passim vtimur cum Cicerone.

II. M. Gallio accepit Notationem pro διατυπώσει accurata & luculenta personæ. Διατύπωσις autem in genere est tractatio, qua quid, vt personam, rem, sub oculis ponimus luculente, perspicue & accurate. Alias ἀκρίβεια, id est, exactior & expressior λόγος vel tractatio, quam alii etiam Demonstrationem seu ἀπόδειξιν vocarunt: Sed non est hæc Aristotelea illa ὑποτύπωσις (huic cognata) est minutior, dilutior, simplicior, non ita ἀκριβὴς: sonat autem Subdelineationem. Vide Scaliger. Poet. l. 3. cap. 33. eamque nonnulli effictionem vocant, non quod sit ficta, id est falsa, sed quasi effigiationem. Vtraque autem & διατύπωσις & ὑποτύπωσις ad Locum Descriptionis in Logica reuocatur.

III. Notatio nonnunquam in deteriorem partem, sicut & Nota. (Vnde Notæ Criticorum pro animaduersionibus, & Notæ Censoriæ) vt, Notati

ciues dicuntur, De Aristarcho Auson. Quique notas versus spuriis apposuit.

IV. Notatione Grammatica exquiritur, sitne vox primigenia, an Deriuata; Simplex, an composita; Ramus.

V. In Arithmeticis Notatio est notarum Arithmeticarum explicatio, seu numerorum expressio, quæ fit scribendo & efferendo, (partes enim eius duæ sunt, Scriptio seu signatio, & pronuntiatio.) vt valor cognoscatur. Alii vocarunt Numerationem. Sed doctrinæ causa nunc à notatione Numeratio distinguitur, vt hæc sit ipsa sylloge, seu ipse λογισμὸς, & dicatur è duobus oblatis & iam notatis Numerorum terminis tertium inuenire; idque comparando vel resoluendo.

VI. Hic Notatio etiam sæpe ἐν μέρει accipitur pro ipsa scriptione, & Notare pro scribere: vt Numeri in abaco notandi, id est, scribendi, hæ decem notæ (quæ Indicæ sunt origine) nobis sunt, quarum nouem significantes 1, 2, 3. &c. vltima o per se nihil significat, sed ad dextram positus valet ad alias notas amplificandum (ex quo circulus etiam consignificans ab aliquibus dicitur nota.)

Numeri sic notantur, id est, his notis scribuntur, I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X. XI. &c. L C D. CIↃ.

Græcorum notatio, id est, per notas scriptionis hæc est ratio. Alphabetum distribuunt in tres octonarios (tanquam classes.) Primus est τῶν μοναδικῶν, id est, vnitatum (Digiti seu simplices hi numeri vocantur) vt α β γ δ ε. Hic inserunt characterem, qui litera non est, sed aliquo modo respondet complicatis duabus literis ϛ ac significat sex (σ τ in vnam cocunt sic ϛ) Inde procedunt ad reliquas literas, ζ η θ. Primus igitur ordo est μοναδικῶν.

α β γ δ ε ϛ ζ η θ
1 2 3 4. 5 6 7 8 9.

Secundus octonarium, qui est δεκαδικῶν (denominatorum à decem) incipit ab ι hoc modo progrediendo, ι κ λ μ ν ξ ο π. Hic iterum adiungunt vnum characterem, qui non est litera seu elementum, sed sic pingitur ϟ & 90 significat, quæ sunt, vltimus numerus τῶν δεκαδικῶν. *Decadici è Monadicis decuplatis intelliguntur compositi.*

ι κ λ μ ν ξ ο π ϟ
10. 20. 30. 40. 50. 60. 70. 80. 90.

Postremo sequitur tertius octonarius literarum, qui significat numeros ἑκατονταδικοὺς, id est, denominatos à centum, vt ρ σ τ υ φ χ ψ ω. Hic rursus adiecerunt literis talem characterem ϡ qui significat 900.

ρ σ τ υ φ χ
100. 200. 300. 400. 500. 600.

ψ ω ϡ,
700. 80c. 900.

Sed millenarium seu myriadas millenariorum notant per α cum virgula imposita simili ei, quæ est nota toni acuti ά. Reliquos χιλιαδικοὺς, id est, millenarios similiter notant literis sequentibus, scilicet β γ &c. ά β' γ' vsque ad decem millia, quia, quæ Græcis sunt μυρία, & vel per α cum duplici puncto (ά) vel per iota cum acuto tono scribunt (ί). Viginti millia, quæ sunt duæ myriades (20000) per β cum puncto gemino (β") vel per κ cum acuto (κ') Triginta millia per γ cum duplici puncto (γ") vel per λ cum acuto (λ') Centum millia (quæ sunt δέκα μύριαι) 100000 per ι cum duobus punctis (ί) seu vt aliis placet per ρ cum acuto (ρ') Ducenta mil-

millia, quæ ſunt εἴκοσιν μυρίαι, id eſt, viginti myriades per σ cum duobus punctis (σ″) Millena millia, ſeu decies centena millia (idem enim hæc ſignificant) ſeu centum myriades ſcribuntur per ρ cum duabus virgulis (ρ″) aut cum à duplici puncto notato (α″). Exempli gratia, Numeri anni à nato Christo 1 6 1 2. Græci ſic notant α χ ι β. (Latini vtuntur Indicis & Saracenicis characteribus, 1 6 1 2. Romani ſic, C I Ɔ D C X I I.

Iidem Græci, vt Latini C, M, I, V, X, vtuntur (C pro centum, M pro mille, &c.) ſic vſurpant in deſignandis numeris literis alphabeti Ι Π Δ Η Χ Μ. Iota μονάδα, id eſt, vnitatem ſignificat. Π πέντε, id eſt, quinque. Δ δέκα, id eſt, decem. Η ἑκατὸν, id eſt, centum. Χ χίλια, id eſt, mille. Μ μυρία, id eſt, decies mille. Hæ, excepto Π ad quaternarium incluſiue, ſiue per ſe, ſiue aliis adiunctæ, multiplicantur ſeu continuantur.

Δ	Δ Δ	Δ Δ Δ	Δ Δ Δ Δ.
10	20	30	40
Η	Η Η	Η Η Η	Η Η Η Η
100	200	300	400.
Χ	Χ Χ	Χ Χ Χ	Χ Χ Χ Χ
1000	2000	3000	4000.
Μ	Μ Μ	Μ Μ Μ	Μ Μ Μ Μ
10000	20000	30000	40000.

Decadum vero Centuriarum & Chiliadum & Myriadum quinarios hæc Elementa, Δ Η Χ Μ literæ Π incluſa ſignificant; vt Δ incluſum Π efficit 50. Η incluſum Π 500. Χ incluſum Π 5000. Μ incluſum Π 50000. Horum numerorum additione omnes reliqui gignuntur. In quorum compoſitione ſemper maior numerus minori præponitur.

Porro vt Scriptio conſuetudinem Hebræorum imitatur, & conſideratur à dextra ſiniſtram verſus, vt primus locus ſit extremus, verſus dextram vltimus, qui claudit reliquos ad ſiniſtram: Sic contra prolatio incipit à læua & procedit ad dextram.

Latini autem priſci alia efferendi ratione vſi ſunt, alia Recentiores Logiſtæ, alia item Græci.

Recentiores quarto cuique loco punctum imponunt deſignans millenarium, vt inter bina proxima puncta locatæ figuræ duæ punctis careant. (vel poſt tres notas, quæ periodum abſoluunt vnam, faciunt virgulam ſic, 5 | 4 3 2.) Quartus igitur locus, ſeptimus, decimus, decimustertius, & ſic deinceps punctis inſigniuntur ſeu notantur ſignificantibus millenarium. Ad quem Germanis vſitatum eſt grandiores ſummas enuntiando referre, ita vt incipientes ab vltimo membro ſiniſtram verſus progrediantur dextram verſus ad primum vſque: hoc obſeruato, vt cuiuslibet membri vltima figura ſeorſum efferatur, reliqui ordine coniunctæ: Numeri autem poſt primos ſex conſtituti aduerbialiter, (per aduerbia,) priores vero ſex per nomina cuiuſque poſitum ſeu locum ſignificantia enuntientur; vt hanc numerorum ſeriem

1   1   1
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0. ſic noſtri efferunt, millies millena millia | ducenties millena millia | tricies quater millena millia | quingenta millia | ſexaginta ſeptem millia | octingenta nonaginta. Ein Tauſent mal Tauſent / zweyhundert Tauſent mal Tauſent / vier vnnd dreiſſig Tauſent mal Tauſent / fünffhundert mal Tauſent ſiben vnnd ſechtzig Tauſent / acht hundert vnd neunzig.

Ita vulgares Logiſtæ tantum reſpiciunt ad millenarium.

Vulgares Logiſtæ toties repetũt millenarios, quot pũcta ſunt notata in numeris.

Sed apud veteres Romanos cum maximus numerus fuerit centenorum millium, quicquid hunc excessit seu superauit, id ad hunc velut ad vnitatem illi retulerunt. Vt igitur Latinius efferantur maiores summæ, quarto à dextro loco punctum imponatur: Sexto, nono, duodecimo, decimoquinto id subscribatur. Primo puncto, quod subscribitur, tribuatur appellatio centenorum millium: Secundo millies, adiuncta appellatione puncti præcedentis: Tertio iterum millies, adiunctis iterum appellationibus antegressorum punctorum. Characteres, qui excedunt sextum locum, per aduerbia numerandi proferantur, vt ante. Itaq; hanc summam sic enuntiabis Latinius

Th. Linacer. l. 3.

4000000 quadragies centena millia (vulgo quater millena millia) 6000000, Sexagies cẽtena millia, vulgo Sexies millena millia.

2. 1234567890 duodecies millies centena millia, trecenties centena millia, quadragies quinquies centena millia, sexaginta septem millia, octingenta & nonaginta. Breuius (κατ' ἔλλειψιν centenorum millium) duodecies millies trecenties quadragies quinquies centena millia, &c.

a I
3. 3456 54321. Ter millies (subaudi centena millia) quadringenties (subintellige centena millia) quinquagies sexies centena millia, quinquaginta quatuor millia, trecenta viginti vnum.

a, Nota quod 16 coniunctim efferri debeant.

I
4. 23486023 Bis millies (absolute dicunt Latini, & intelligunt centena millia,) trecenties (intell. centena millia) quadragies octies centena millia, sexaginta millia & viginti tria.

Hæc enuntiandi ratio obseruanda est vel eo, quod in sestertiis numerandis Latini, vitandæ prolixitatis causa, plerunque vsi sunt aduerbiis, vt significarent ellipsin harum vocum, centena millia, quarum repetitio ingrata molestaque futura fuisset. Itaque dicebant, Decies sestertium; pro decies centena millia sestertium; (Tanti æstimatum est caput Ciceronis, Tantum dedisse narratur Antonius Popilio sicario, qui persecutus Ciceronem ei amputauit caput) integre:

I
1000000. Clodius emit domum sestertium centies & quadragies octies (intell. centenum mill.)

I
14800000, id est, coronatis ex veteri valore æstimatis 370000, id est, tribus tonnis auri & 7. coron.

Centies Sestertium, pro centies centena millia sestertium hoc modo

I
10000000. Exempla multa sunt apud Historicos, Plinium, Suetonium, & alios, quæ si reducere vis ad nostræ monetæ valorem, numerum sestertiorum diuide per mille, eo quod mille sestertii efficiunt vnum Sestertium, cuius valor est 25. coronatorum, qua olim coronati æstimabantut. Quotus multiplicetur per 25, & prodibit valor eiusdem numeri in coronatis. Sestertius IIS vel I–IS est duo asses & semissis, fere 9 numuli. Quatuor sestertii faciũt denarium Romanum: 10 denarii vnum coronatum, spectato superioris sæculi valore, id est, decem asses. Denarius est decem asses. Mille sestertii sunt sestertium, id est, 25. coronat. Iam ex Regula Aurea 10 denarii dant vnum coronatum, quot denarii 1000? Quotus, facta operatione est 100. Hic diuidatur per 4. quia 4. sestertii efficiunt vnum denarium: & quotus erit 25. coronat.

Sue-

Suetonius in Cæſare Iulio : Ante alias dilexit Marci Bruti matrem Serviliam, cui ſexagies IIS (ſeſtertium) margaritam eſt mercatus. Sexagies, ſupple, centies millibus ſeſtertiorum, 60000000 ſunt centum quinquaginta millia coronatornm, anderthalb Thonnen Golds. Idem in Tiberio: Parrhaſii (nobilis pictoris) tabula æſtimata eſt decies ſeſtertium, id eſt, 25000. viginti quinque millibus coronatorum. Idem in Caligula : Immenſes opes, totumque illud Tiberii Cæſaris vicies ſepties millies ſeſtertium toto vertente anno abſumpſit. 2700000000. Hæc ſumma facit ſexcenties ſeptuagies quinquies centena millia coronatorum, 67500000. Siebendhalb hundert Tonnen Golds.

Græcorum numeratio à Latina differt, quia apud illos maximus numerus eſt μυρίας, id eſt, decem millium (τὰ μυρία ſunt decem millia, τὰ μύρια ſunt innumera) Ad quem velut Romani ad centena millia, & noſtri Logiſtæ ad millenarium, omnes maiores numeros referunr, ita vt numerus, qui myriadem ſuperat, per myriadas ſimplices vſque ad millies centena millia, & hoc numero maior per duplices aut triplices etiam myriadas proferatur. Signatur igitur facilitatis cauſa apud Græcos quintus locus puncto, quia decem millia quintam ſedem occupanr. Ab hoc coacervant Græci plures myriadas, donec ipſarum etiam myriadum myriadem conſtituant. Quæ ſumma eſt millies centena millia, Græce μύριαι μυριάδες: Latine millies tantum per ellipſin, pro millies centena millia. πέντε μυριάδες 50000. Latinis quinquaginta millia, δέκα μυριάδες 100000 Latinis centum millia μυριάδες ἑκατὸν, centum myriades 1000000. Latinis decies centena millia, vulgo mille millia, ſeu ſemel millena millia, & Gallice Millio. Δια κόσιαι μυριάδες, ducentæ myriades, quæ Latinis ſunt vicies centena millia 2000000 (Myrias eſt 10000, id eſt, decies millenarii: Ergo

10000
200
2000000)

(10000
10000

100000000 myrias myriadum 100000000)

900000000. nouem myria myriadum, nongenties millena millia. 2700000000, ducenta & ſeptuaginta myria myriadum, id eſt, bis millies ſeptingenties millena millia, & vicies ſepties centena millia. Alia exempla. 100000 00000, decem myriades duplices, id eſt, decies millies centena millia, vel millies millena millia, Græc. Xerxes narratur habuiſſe è pedeſtribus copiis myriadas CLXX ſeu 1700000, id eſt, decies ſepties centena millia, Siebenzehen mal hundert tauſent. Ex equeſtribus decem myriadas, id eſt, centum millia, hunderttauſent. Capacitas globi Terreni continet ſtadia 48406364469497. Hic numerus per myriadas ſic effertur: Globus terræ continet nonaginta octo myriades triplices ſtadiorũ: Sex mille quadringẽtas quadraginta ſimplices myriades, nouẽ millia quadringẽta & nonaginta ſeptem. Stadia multiplicentur per 125, & inde procreabuntur paſſus 12300 795558687125, id eſt, Capacitas globi terreni (in paſſibus) eſt vna myrias quadruplex bis mille paſſuum; trecentæ myriades triplices, ſepties millies nongentæ, quinquaginta quinque myriades duplices, quinquies mille octingentæ ſexaginta octo myriades ſimplices, & paſſus ſeptem mille centum viginti quinque. Horum milliaria Germanica inueniuntur Diuiſione per 32,

Sing. locus ſignatur puncto, qui ſignificat numerum decies millium.

2662911065, id est, viginti sex myriades duplices milliarium, sexies mille ducentæ nonaginta vna myrias simplex; & præterea mille sexaginta quinque.

Synonyma sunt millena millia, Millio (millionis) & centum myriades, vt 34 | 567 | 890. Hic, internodiis huius numeri sinistrorum virgis designatis, ad primam Periodum dices, tricies quater millena millia; vel quod idem est, triginta quatuor millionum millia: (ad intermediam quinquaginta sexaginta septem millia; ad tertiam octingenta nonaginta.)

Antequam hinc abeamus, duo hic nota. 1. Etiam apud Ciceronem inueniri vulgarem rationem efferendi, vt 3. Verr. Dedi cohorti prætoriæ mille sexcenta triginta quinque millia quadringentos septendecim numos, 1635417, alias; sedecies centena triginta quinque, &c. vel decies, sexies centena triginta quinque, &c.

2. Nonnunquam Latinos vti μετα-θέσει, id est Traiectione seu Translatione gradus seu ordinis, & paria apud eos esse atque æquipollentia XICCM, Vndecies ducenta millia, XXIICM, vicies bis centena millia, 2200000; Idem esse XLCM, Quadragies centena millia, vicies ducenta millia, quater millena millia, decies quadringenta millia (sic sunt paria centies quadraginta ducenties viginti millies quatuor, & quadringenties decem.)

100	200	1000	400
40	20	4	10
4000	4000	4000	4000

Sed recolligamus nos. In Arithmetica Bernhardo Salignaco, & aliis recentioribus Notatio est scripturæ numerorum explicatio: Eiusque partes duæ sunt; Prima Notarum valorem explicat: Altera numerorum terminos & species. Sed veteriores, vt Gemma Frisius, hanc Notationem vocant Numerationem. Ait enim Frisius: Numerare est cuiusuis propositi numeri valorem exprimere, atque etiam (quod videtur prius dictum esse oportuisse) quemcunque datum numerum suis characteribus assignare. Hoc dicere Notationem, quidam regerunt esse nouum & Rameum. Sed hi aliqua ex parte fallunt & falluntur. Nam ante Ramum Iohannes Nouiomagus libros duos edidit de numeris, in quorum primo cap. 6. cuius inscriptio est, De prima parte Computandi, quam alii Numerationem vocant NON RECTE, sic scribit. Tum Numerationem primam faciunt eamque definiunt vniuscuiuscunque numeri concepti siue propositi per figuras (quas Ziphras vocant) assignationem, quales sunt hæ notulæ. 1 2 3 4: *in quo nomine pariter peccant & ratione.* Nam numeratio non est tantum, dum numerum quempiam, vt mille huiusmodi notulis describo, 1000. Nam ea vox omnes partes superius (cap. 5.) positas complectitur. Estque totius artis nomen, non partis. Quapropter rectius mihi videtur *Notationis* nomen illi competiturum, &c. Hactenus Nouimag. Ad quem tamen notabis, vocabulum *Numerationis accipi & generaliter*, vt cum dicitur, Arithmetica est ars bene numerandi. Hic bene numerare est omnem numeri vim ac vsum explanare & exercere: *& specialiter*: vt cum dicitur, Arithmetica occupta esse partim in Notatione, partim

partim in Numeratione, quæ datis duobus numeris legitime tertium inuenit, & est numerorum seu numerādorum *vel eiusdem generis*: vt integrorum, vel partium, *vel diuersi*, vt mistorum, id est, partium & integrorum simul.

Commonefactio ex Magno illo Desid. Eras. Rot.

Quid Notatio Eras. Rot. Quid Etymologia? Ad Logicam Notationem redeo. Erasmus Roterodamus eam ab Etymologia distinguit l. 1. de Cop. Verb. & Rer. ita vt Notationem ad Descriptionem referat. Nam Etymologia est, inquit, cum nominis rationem explicamus, vt si quis Hæredipetam dicat, qui hæreditates alienas appetat & captet, aut pro Philosopho hominem sapientiæ studiosum, aut pro locuplete, qui plurima possideat loca, aut pro Imperatore, qui summum teneat imperium. Notatio vero est, cum notis quibusdam accidentium rem quampiam describimus, vt si quis Iram intelligens dicat animi aut bilis efferuescentiam, quæ pallorem vultu, ardorem oculis, tumorem membris inducat, aut si dicas, cubito se emungit, indicans salsamentarium; qui conficit Salsamenta. Habet gypsatissimas manus, indicans furacem, quem olim etiam tagacem dicebant à verbo Tago.

N O T I O.

Notio interdum accipitur pro specie apprehensa, non pro actu apprehendendi: Interdum pro apprehensione rei per speciem. Ac definitur ἐνέργεια mentis aliquid cognoscentis. Græce νόημα. Itaque est effectum νοήσεως, vt cogitatum cogitationis, Scriptura scriptionis.

Estque Prima vel Secunda.

Prima est, quæ ἀμέσως seu primo in re, (quæ extra intellectum est) fundatur: siue res sit vniuersalis, vt stella; siue singularis, vt Luna.

Eaque est, simplex, vel complexa. Simplex est rei simplicis, vt conceptus Lunæ. Complexa est rerum compositarum seu sententiæ, siue vnius, siue plurium, vt Luna est stella; item stella lucet; Luna est stella: Ergo Luna lucet. Hæc sententia etsi non est vspiam nisi in sentiente, id est, enuntiante & iudicante, fundatur tamen πρώτως in re.

Secunda est, quæ fundatur seu fulcitur in re ἐμμέσως, id est, interuentu notionis primæ. Talis est Genus respectu Lunæ & Solis. Primo autem & proprie fundatur in mente, & opus est mentis, & nusquam est nisi in mente (vt Logicum instrumentum, id est, actiones mentis dirigens) Est igitur mentis Subiectiue & Effectiue, hoc est, est accidens mentis & effectum mentis.

Estque simplex vel complexa.

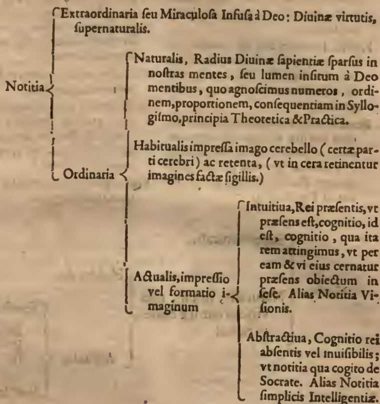
Simplex respondet primæ simplici, vt species, Adiunctum: Complexa Primæ Complexæ, vt Definitio est argumentum, Genus non est species.

Ad Notiones Primas refertur signum. Falsum igitur est, cum res explicatur per τὸ signum rei, tunc τὸ signum esse notionem Logicam. Causa & Effectum, Totum & Partes primo sunt notiones primæ. Sunt enim differentiæ quædam Entis: Secundario sunt argumenta Logica. Idem iudica de *simili*.

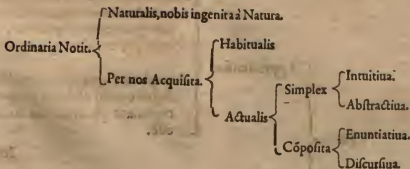
Cum τὸ Vulpes explico per τὸ. Similis vulpi, notio prima est, non τεχνολόγημα; & in hac Enuntiatione,

Iste

naliter respectu Essentiæ seu Diuinitatis: Ea enim non habet ordinem originis ad vllam Personam, Improprie igitur dicitur à Patribus, Personam Patris esse originem, principium, fontem Diuinitatis, pro, omnium Personarum (quibus Diuinitas quasi continetur.)

Διχοτόμως.

Explicatio.

Notitia Intuitiua est clara & certa rei non tantum secundum aliquam eius rationem vniuersalem, sed vt actu existit in particulari, & quoad omnia, quæ ei conueniunt.

Notitia Intuitiua Dei est quidditatiua cognitio, & clara omnium perfectionum Dei, seu ipsius Dei, sicut ille est in se. Hæc Beatum constituit, nec cadit in viatorem.

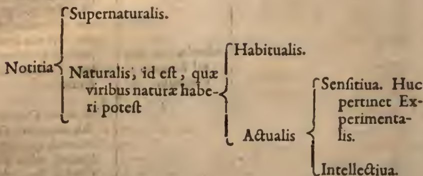
Beatæ mentes Intuitiue cognoscunt res, quas nos sine discursu non cognoscimus, qui procedimus ab vno ad aliud, vt à noto ad ignotum per ratiocinationem. Profess. Dial. in Schol. Venet. in Top. Ar. p. 4.

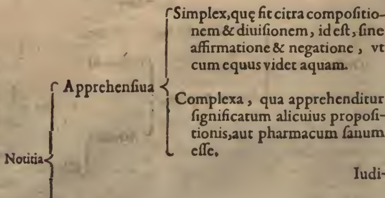
In se] *Cognitionem Intuitiuam oportet esse Immediatam*, Ita nimirum, vt res non percipiatur in alio cognito, vt Cæsar cognoscitur in sua statua. Vetustas dixit: *Notitia Intuitiua est optima definitio*, id est, descriptio absynthii magis perspicua dari nequit, quam cum oculis cernis colorem & figuram, & gustas lingua saporem. *Phil. Melanch. in Dial.*

Notitia Dei post hanc vitam erit intuitiua: In hac vita est abstractiua.

Abstractiua] Hæc formatio imaginum est, quæ fit Spiritibus animalibus (velut sigillum imprimentibus cerebro) & motu cerebri (ceu lingua formante sermonem.) *Victor. Strig. in Dial.*

Qui negant nobiscum nasci notitias aliquas, sic distinguunt:

Iudicatrix, qua intellectus
1. Rem apprehensam esse bonam aut malam iudicat.
Rem, quam præcedente iudicio, bonam vel malam esse decretat, esse amplectendam vel declinandam tum censet tum concludit (discursu practico.)

Notitia
- Actualis, cum actu cognoscimus.
- σύμφυτος vel potentialis, cum potest cognosci, Imperfecta, in suis principiis.

Zab. l. 1. post.

1. cap. 1. Anal. prior. Dum principia actu cognoscimus, potestate conclusionem cognoscimus. Conclusio est in principiis (id est, præmissis) suis potestate & vniuersaliter cognita. Secundum se autem & actuali perfectaque cognitione non cognita, sed ignorata.

Vsus.

Facultas cognoscendi principia tanquam lumen legitima in mente est naturalis (δύναμις σύμφυτος.) Ita potentialis principiorum notitia dici potest in infante. Sed habitus & comprehensa notio à sensibus per inductionem singularium proficiscitur. Hæc est notitia vere actualis.

An Notitiæ principiorũ mentibus nostris sint ingeneratæ?

Sed in mentibus ingeneratæ esse videntur, non à sensibus acceptæ notitiæ nonnullæ Logicæ, Arithmeticæ, & Geometricæ? Resp. Ramus, si consideres acutius, reperies etiam à sensibus saltem occasionem aliquam oblatam esse menti, vnde vniuersales illæ Logicæ, Arithmeticæ, Geometricæ sententiæ constituerentur. 1. post. 14. 2. 18.

2. Quæ sub sensum non cadunt, eorum cognitio à sensibus oriri non potest. Multa sub sensum non cadunt. Ergo multorum cognitio à sensibus oriri nequit, & per consequens in mente communes principiorum & artium notitiæ sunt ingeneratæ.

Probatur propositio. Nam Dei aliqua est cognitio, est & animæ, & Mathematicorum à corpore & sensibus abstractorum & ad intelligentiam translatorum.

Resp. & ad hæc recondita & simplicis essentiæ ὅτι sensibus est aditus patefactus ad mentem. Anima enim quid qualisque sit, ex eius actionibus, quæ sub sensum veniunt, animaduertitur. Mathematica etsi ἀφῃρημένα, abstracta sint à corporibus, tamen in ipsis corporibus sensu animaduertuntur. Itaque veteres Mathematicam scientiam etiam circa Naturam versari dixerunt. Sic virtutes per se & abstracte in sensu non sunt, sed in hominibus quasi cerni possunt iustis, fortibus, temperantibus,

prudentibus. Itaque Mens per sensus viam sibi munit ad naturam rerum cognoscendam. Vid. Beurhus. Procemium Compar. Log. 85.

Ioh. Sturmius.

Sensus primus hominum magister.

NOTVM.

Notum
- Distiucte, διωρισμένως.
- Confuse, συγκεχυμένως.

Notiora
- Nobis, vt sunt simpliciora & minus composita ratione Definitionis & Demonstrationis.
- φύσει.

NOVATVM.

Nouata verba trifariam accipi possunt. 1. Vel quæ finguntur noua. 2. Vel quæ in alium sensum deflectuntur. 3. Vel quæ compositione aut deriuatione nouantur.

Primi generis exemplum est, quod Nero dixit Morari prima longa, pro morum (μωρὸν) hoc est, stultum esse.

Secundi, quod Sallustius ductare exercitum dixit, cum ductare apud Terentium aliosque veteres sensum habeat obscœnum, vt, meam ductes gratis, vmbher fahren/sich schleppen mit meiner. Item patrare bellum, pro gerere, cum patrare prius diceretur, qui daret operam creandis liberis.

Tertii, Bubsequa pro bubulco, Vitilitigator à vitio litigandi, pro plenus rixarum, rixosus, qui nectit rixas: Incuruiceruicum pecus apud Nonium. Amorabunculus pro plenus amore. Sic nupturire, vituperones: qualibus vocibus gaudent præcipue Apuleius, Martianus Capella, Sidonius Apollinaris, & qui ad horum exemplum sese composuerunt. Habent & hæc gratiam, si modo in loco modiceque adspergantur. Nam vt eleganter dictum est à Quintil. In cibis interim acor ipse iucundus est. Eras. l. 1. de verb. cop. Butenbatta pro homine leui & nugatore, homine nullius existimationis antiquatum est. Neuianum est, recens eo vsus Ioh. Reuchlinus in Seruio.

Astronomis Noua Luna est recens seu Nouilunium.

Nouissima causa Philosophis est postrema seu vltima, quæ effectui est proxima. Sic 10. famil. ep. Ciceron. Nouissime est pro ad extremum.

Nouare etiam verbum Politicum est. Nihil habui quod putarem nouandum in Legibus, id est, immutandum. Renouare veteres leges est instaurare.

Ad Nouata.

Si quis diceret suffragium à frango ex analogia & imitatione vocis Naufragii, fingeret is nouum vocabulum. At enim, inquis, vetus hoc nomen est: Nam apud Ouidium de Nuce legitur: *Quid nisi suffragium nimbos vitantibus essem?* Hic respondet Bebelius, se vix probare significatum & carmen, nec credere Ouidium auctorem. Sed ego respondeo, varia exempla omnia habere non suffragium, sed suffugium pro perfugio, atque ita constare vers. sensum.

Sext.

Iocus in mortuum per verbum nouum. Sext. Nero in Claudii stultitiam subinde iocabatur productione syllabæ, cum diceret: posteaquam desiit inter viuos morari, prima syllaba producta: μωρὸς enim Græc. fatuum sonat. Inde finxit morari pro stultum agere. Etas. in Apophthegm. l. 6.

Huc pertinent ista vulg. Episcopalis, Physicalis, Grammaticalis, Logicalis, Musicalis, Ecclesiola, Historiola, vbi voces quidem origine Græcæ sunt, sed terminatio est Latina.

NOXA.

Noxa significat 1. ipsum delictum vel damnum. 2. pœnam delicti, vel obligationem ex noxa contractam. 3. corpus, quod nocuit, noxæque dedĕdum est, per metonymiam. Hetoum filii noxæ: vetustate tritum Prouerb.

Noxa caput sequitur, id est, obligatio ex noxa cōtracta facti autorem sequitur, Iurisconſ.

Vnius ob noxam multi periere minores, inquit Christianus poeta, id est, peccatum. Noxæ, id est, culpæ, pœna par esto apud Ciceronem. Noxæ esse apud Liuium schädlich sein.

NVMERVS.

Numerus (ἀριθμὸς) est & Arithmeticus, & Grammaticus, & Oratorius, & Poeticus, & Physicus, & Musicus, Astronomicus, &c.

In Arithmetica numerus propriè est Multitudo: Impropriè Vnitas. Numerus propriè dictus est multitudo ex vnitatibus composita. Euclid. Etsi autem multitudo sit, est tamen vnum, non quidem τῇ φύσει, sed προσθέσει, id est, appositione, seu aggregatione. Ternarius est tres vnitates, quæ sua natura nō sunt simul & vnum, sed cumulatione. Quo respectu Scaliger definit numerum, *quantitatem, quæ per seipsam diuisa accumulata, vltimo termino, ab aliis distinguitur.* De caus. l. L. lib. 4. c. 78. Cumulata dicit *signatè*. Sed quærat fortasse hic aliquis: cur dicat Cumulata, cum necesse sit quantitatem esse auctam vel minutam vnitate vna vel pluribus; vt videre est in ternario & senario? Respondeo, huius locutionis hanc fuisse causam Scaligero, quod τὸ Minuta binario non conuenit. Binarius enim minutus vnitate amittit nomen veri proprijque numeri, & tedit in principium numeri. Numerus igitur impropriè dictus est Vnitas. Numeri ἀρχὴ & architectatrix, perfectio & finis seu Terminus, in quo (definit, seu sustinetur numerus.) Hinc, id est, à fine existit numerorum differentia οὐσιώδης. Cum enim omnis numeri initium sit vnitas, non differunt numeri, vt 8. & 9. inter se hoc termino & extremo, vnde quasi fluunt, sed eo, in quo sistuntur & finiuntur. Hoc igitur octonarius à nouenario, quaternio à ternario distat, vnitate scilicet vltimo loco apposita. Scal. vide sis 4. de caus. l. L. & exerc. 365. Omnis, inquit, numerus, vt inchoatur, ita & terminatur ab vnitate. Et, vnitas addita Numero variat speciem & affectionem speciei, par impar. Vnitas igitur Numeri est perfectio. At sicut materia potentia corpus est, non corpus, (actu) sic vnitas potentia numeri est, vt loquitur Scaliger, non numerus. Hoc respectu idem Binarium vocat Numerum *Potentialem*, quod Numeri potentiam, hoc est, vnitatem his contineat, vt non habeat etiam medium, (sicut ternarius) alioqui (simplici consideratione) binarius actu numerus est, & quidem primus. Compone enim vnum cum vno, compositus efficitur binarius, qui ambarum vnitatum totus est. Etsi occupatum est consuetudine, vt vnitas etiam Numerus dicatur, quod vel ex eo perspicitur,

Numerus est quantitas discreta.

Numerus quiuis addita vnitate acquirit rationem pluris.

Quomodo Binarius, qui actu & verè numerus est, sit potentialis & Ternarius actualis?

Binarius est compositus, quia duarum vnitatū additarum Totum est.

quod iamdiu Grammatici alium singularem numerum dixerunt, alium pluralem, Philosophi Numero vnum, & Theologi Deum numero vnum. Sed ἀκριϐῶς loquendo vnitas numerus non est, quia non est quantitas discreta. Diuidi enim per se non potest, vt nec punctum magnitudinis: sed κοινὸν μέτρον est, id est, communis mēsura omnium numerorum, vt minimū quid, & est numerus τῇ δυνάμει, id est, potentia, vt dixi.

Ramei tamen laxè voce numeri & numerandi accepta numerum, vel vera integra faciunt vnitatis & multitudinis, adeò vt etiam partes vnitatis veri numeri sint Bernhardo Salignaco Rami discipulo: Itaq; vnitas eis est numerus seipso numerabilis: ac ita argumentantur. Vnitas est quantitas discreta. Ergo est Numerus. Antecedens probant, quia ei æqualitas & inæqualitas tribuitur, id est, vnitas potest diuidi in partes æquales & inæquales, vt

$\frac{1}{2}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{1}{3}$

Sed respondent alii; Vnitatem, quæ sensilis non est, sed sola mente percipitur, esse indiuiduam, seu vnitatem per se suaque natura esse insectilem, licet si ad rem subiectam ceu magnitudinem referatur, sectionem admittat. Ita vnitates numeri ex hac sectione prouenientis non ex vera monade, sed ex magnitudinis sectione oriuntur, hoc est, non ex abstracta, sed concreta (quæ rerum physicarum & artificiosarum est) vnitate. Vide Christian. Vrstis. Arithm. part.7. Breuiter: Vnitas, qua secatur, non consideratur, vt monas, sed vt μέγεθος. Addit tamen Christ. Vrstis. Vnitas in Arithmeticis numerationibus pro numero, & quidem minimo sumi solet. Eidemq; numeri sunt μονόςοιχοι, vel πολύςοιχοι.

Monostœchi sunt, qui sunt vna quasi serie & acie descripti. Numeri vnius termini, vt integra vno termino describuntur.

Polystœchi sunt numeri plurium terminorum vel homogeneorum, vt Partes; vel heterogeneorum, vt Misti numeri, qui sunt integra cum partibus. Partes notantur duobus terminis linea interiecta diuisis, quorum superior partes numerat, inferior nominat. Non igitur sunt vna serie scriptæ. Idem de Notatione mistorum intelligitur. Sed hi in rebus Geometricis pro numeris non habentur. Cum enim mensura rei misto tantum numero exprimi potest, ἄῤῥητος dicitur, id est, quasi inexplicabilis vero Numero. Atque hinc Numeri *Surdi* appellatio.

Itaque alius Numerus est ῥητὸς, integer scilicet 5.8. Alius ἄῤῥητος, vt $2\frac{1}{8}$ $4\frac{3}{4}$.

In Scholis diuiserunt Numerum in Digitum, Articulum & Compositum, ad distinguendam naturalem numerorum consecutionem. Primum enim simplices notę nouem spectantur, quę dicuntur Metaphoricè Digiti. Has deinde excipit Denarius instar internodii, qui dicitur Articulus. Subsequuntur Coniuncti, quos vocant Compositos, quorum primus gradus habet notam aliquam monodicam, à composita scriptura sic dicti. Vide vocem *Digitus*.

Circulus (o) quæ nota est vltima numeri, nihil per se significat, ad dextram tamen positus valet ad alias notas amplificandum. Ex eius amplificatione Numeri *continui* dicuntur, quorum alter vno circulo est auctior, vt 1. & 10. sunt continui, quia 10. vno circulo auctior est, & proximo gradu vincit 1. Sic 10. & 200. sunt continui, quia vno circulo maior 200. quam 10. Sic 1000. 200. 30. 4. sunt quatuor continui, quoniam *Num. Ar. Dist.*

Vulgò dicuntur eß alio concidere.

quoniam proximè maior semper minorem vno gradu excedit. Disiuncti contra sunt, cum alterius nota in alterius notam congruit, vt 10. & 20. vt 100. & 200. vt 3000. & 2000. quòd etiam fit notis collectis numeris, vt 10. & 11. vt 12. & 108. vt 252. & 1584.

Numeri sunt Absoluti vel Modificati, seu Geometrici.

Absoluti seu puri non habent respectum ad Geometricas magnitudines & figuras. Quasi Geometrici has contra respiciunt, seu sunt compositi secundum Dimensiones Geometricas. Hinc numeris figurarum nomina dantur; vnde Figurati dicuntur. Ramus, Schonerus, Vrstisius, Salignacus.

Sed veteribus sunt Lineares vel Figurati.

Linealis Numerus à duobus incipiens, adiecta vno ductu continuatur, vt 11. 111. 1111. v. Paucioribus quam duab. vnitatibus linealis (γραμματικὴ) numerus constare nequit. Simplex igitur.

Figuratus (σχηματογραφικός) figuram aliquam repræsentat. Compositus igitur. Estq; superficialis, vel solidus.

Superficialis seu Planus est numerus duobus lateribus contentus, longitudinis scilicet & latitudinis. Hic à tribus inchoatur, vt enim in Geometricis paucioribus tribus lineis nulla angularis superficies clauditur: ita & in numeris minimus superficialis, non nisi tribus vnitatibus constituitur, vt .·.

Tales sunt Triangulares, Quadrangulares, Pentagoni.

Triangularis numerus est, qui in latitudinem secundum vnitates descriptus tribus angulis continetur lateribus æqualiter dispositis, vt sunt 3. 6. 10. 15. 21. 28.

vt .·.

Numerus Quadrangularis est quadratus, vel altera parte longior. Ille in latitudinem secundum vnitatem descriptus angulis quatuor, lateribus æquali dimensione dispositis continetur, vt sunt 4. 9. 1. 6. Hic verò duo tantum habet latera æqualia.

Quadr. Oblong.

Pentagonus est, qui in latitudinem secundum vnitates descriptus, quinque angulis lateribus æqualiter dispositis continetur. Simili definitione declarantur hexagoni, heptagoni, vt,

12	22	35	51	71	Pentagoni.
15	28	45	66	91	Hexagoni.
18	34	55	81	112	Heptagoni.

Solidus Numerus (alias corporalis) est, qui tribus lateribus continetur, scilicet longitudinis, latitudinis & profunditatis, seu qui corporis figuram repræsentat, quia dispositus est secundum suas vnitates in longum, latum, & profundum.

Solidi sunt Pyramidales, Laterculi, Asseres, Cuneoli, Parallelopedi, Cubici, Sphærici.

Pyramidalis numerus est in suis vnitatibus per modum Pyramidis constitutus, vt scilicet incipiat à basi lata, & in ascendendo decrescat, donec ad vnitatem perueniat. Hæc vnitas Pyramidis conus est. Exemplum trilateræ pyramidis est

Latercu-

Laterculi ſunt, qui ex ductu æqualium æqualiter fiunt in minus, vt tria ter bis 18. conſtituunt, quæ ſi ſecundum dimenſiones tres diſponantur, longitudo latitudini æquabitur, quia vbique tria: Altitudo verò minor, quia duorũ tantum reperitur.

Bis terna ſunt nouẽ, bis nouena ſunt 18,

Aſſeres dicuntur, qui ex ductu æqualium æqualiter fiunt in maius, vt quater quatuor (ſeu quaterna) nouies 144. faciunt, quæ ſi ordinaueris ad figuram ſolidam, latitudo longitudini erit æqualis, quia vbiq; 4. altitudo verò cum 9. habeat, erit diſſimilis.

Cuneoli (numeri) ſunt, qui ex inæqualibus inæqualiter per inæqualia fiunt, vt ter quater nouies 108. efficiunt, quos ſi in corporis formam diſponas, latitudinem tria, longitudinem 4. & altitudinem 9. habentem reperies, & ſic omnes dimenſiones inæquales.

Parallelopedi numeri ſunt, qui ex ductu æqualium inæqualiter per æqualia fiunt, vt bis tria bis, 12. faciunt, quæ ſi ad corporis figuram reuocaueris, latitudinem altitudini æquam (quia vtrobique duorum) longitudinem verò inæqualium inuenies (quia trium.)

Cubi ſunt, qui ex æqualibus per æqualia producti ſunt, vt ter tria ter 27. procreant, quæ ſi in formam redigas corporis, latitudinem, longitudinem & profunditatem æquales reperies: Vnde ſi numeri ab vnitate continuè proportionales fuerint, quartus ab vnitate cubus eſt, ac deinceps duobus ſemper intermiſſis ſemper quadratus cubicus ſequitur.

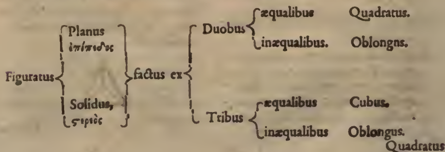
Numeri Cyclici ſeu ſphærici dicuntur, qui ex ductu cuborum ita procreantur, vt à quo numero cubicæ quantitatis latus inceperit, in eundem altitudinis extremitas terminetur: vt quinquies quina faciũt 25. q̃ ſi rurſus quinquies accepero, numerum multiplicatione produco 125. cuius altitudo in eundem numerum terminatur, à quo latus eius primò inchoatur (quia in 5.) Sic cum dico ſena ſexies, facio 36. quę ſi rurſus per 6. multiplicentur, procreantur 216. Quæ in 6. iterum terminantur, à quo & latus eius inchoatur. Ideoque dicuntur numeri Cyclici vel ſphærici, quia ad principium ſuum reuertuntur.

Georg. Reiſch. in Marg.

Sicut ex vna reuerſione de puncto in punctum circulus perficitur; ſic ex vna multiplicatione numeri in ſe, cyclici numeri, qui plani ſunt, procreantur, vt quinquies quina faciunt 25. ſicut ex ſecunda, nempe hemicycli circumductione circa diametrum fixa ſphæra deſcribitur: Ita ex Cyclici numeri per ſuum principium multiplicatione numerus ſphæricus procreatur, vt viginti quina quinquies erunt 125.

Collatio cum Recentioribus.

Recentiores numeros Lineares, trigonos, pentagonos, &c. qui additione conſtituti ſunt, negligunt, & tantum docent eos, qui ſunt facti ex multiplicatione ſic:

Quadratus Numerus fit ex numero in seipsum multiplicato, vt quater quaterna sunt 16. Quadrati latus est integro numero explicabile. Si latus integris exprimi nequit, vt cum integris adhærent partes, seu cum numerus lateris est ἄῤῥητος seu surdus, hoc est, vero numero inexplicabilis, oblongus est.

Cubus fit multiplicatione radicis seu lateris in suum quadratum, vnde cubicè multiplicare est factum à numero in seipsum, eodem denuò multiplicare, vt quater quaterna quater sunt 64. Agnitio cubi est ex inuentione sui lateris seu radicis integro numero explicabilis.

Hi ergo sunt numeri figurati analogicè dicti, rei Geometricæ analogia, quod vnitates per interuallum dispositæ, figuram aliquam referant.

E numero Arithmetico petitum puto, quod Numerus accipitur à Poeta pro otioso, quia per se numerorum nulla est effectio; etsi septenario magnam vim tribuant Pythagorei.

Numerus par vel est Redundans, ὑπερτελὴς; vel est diminutus ἐλλειπὴς; vel est perfectus, τέλειος, inter hos medius. Vt in Ethicis sunt duo extrema, ἔλλειψις & ὑπερβολὴ seu πλέον & ἔλαττον, quæ habent rationem vitii, Vnum, Medium, Virtus.

Redundans est, cuius partes collectæ totum superant, seu qui omnibus suis partibus minor est; vt 12. est redundans, quia eius partes sunt 6. semissis 4. triens 3. quadrans 2. superans ipsum totum quaternario.

Non dicitur mutilus. Diminutus seu Deficiens est (alias imperfectus) cuius vniuersæ collectæ partes sunt minores ipso toto, seu qui maior est omnibus suis partibus, vt 16. est diminutus, quia eius partes 8.4.2.1. non æquant ipsum totum, cum tantum sint 15. Huius generis sunt omnes numeri pariter pares & primi.

Perfectus est, qui suis ipsius partibus est æqualis; vt 6. est perfectus, quia eius partes sunt 3. 2. 1. quæ omnes collectæ æquant ipsum totum. Sunt etiam alii perfecti, sed paucissimi, & in singulis ferè singuli tantum, neque in omnibus numerorum classibus. Nam in prima classe, quæ est τῶν μονάδων, reperitur numerus 6. in 2. classe τῶν δεκάδων, denariorum, est 28. in 3. centenariorum tantum 496. in quarta, τῶν χιλιάδων 8128. quorum omnium natura est, vt vel in senarium vel octonarium desinant. Nam vt in omnibus aliis reb. τὰ καλὰ ἐστι σπανία & εὐαρίθμητα, bona sunt rara & numeratu facilia, contra fit in malis; sic in Numeris quoq; se habet res.

28. Totum. 14. Semissis. 7. Quadrãs 4. Septimæ partes. 2. Decima quarta pars. 1. Vicesima octaua pars. Summa partium 28. æqualis toti.

496.	Totum. Huius partes sunt:
248.	Semissis.
124.	Quadrans.
62.	Octaua pars.
31.	Decima sexta.
16.	Trigesima prima.
8.	Sexagesima octaua.
4.	Centesima vicesima.
2.	Ducentesima quadragesima octaua.
1.	Quadringentesima nonagesima octaua.

Vt inuenire virum Tetragonum, est difficile: sic numeri perfecti inuentio est difficilis.

Alia ratione dicitur perfectus Ternarius & Denarius. Ternarius quidem, quia primus habet initium, medium & finem. Denarius primò propter Religionem: Nam Pythagorei sub Denario fidem tanquam iustitiæ fundamentum complexi sunt. Quam ob causam veteres dextras iungere instituerunt tanquam fidei symbolum; quia nimirum in ambabus dextris denarius esset numerus digitorũ. 2. Quia Denarius omnes numerorum formas & naturas comprehendit, cum constet ex 1. 2. 3. 4. 3. Quia homines ad 10. tantum numerant. *Et ita Denarius est imperfectus*

In Grammatica Numerus facit vocum Differentiam. Eſt enim vox cum numero, (quæ adſignificat numerum) aut ſine numero. Eſtque ſingularis Numerus vel pluralis. Dualis Ionum etiam pluralis eſt, quia inter vnum & plura nullum eſt medium. Singularis numerus dicitur Finitus, id eſt, certus, pluralis infinitus, quia eſt incertus. Si enim dicas homines, neſcias quot, ita additur aliquid præſcribens, id eſt, determinans, vt decem. Ex nominibus autem quædam ſunt vtriuſque Numeri, quædam ſemper ſingularia, vt Sol: quædam ſemper pluralia, vt Gemini. Alia ſingulari Numero plura ſignificant, alia plurali numero ſingula.

Quod ad Verbum attinet, quod à Nomine dependet, Numerus minimè dubius eſt. Nam aut vnus loquitur, aut plures, & aut de vno, aut de pluribus.

Numeri Grammaticè, vel Lexicè conſiderati
- Nominales
  - *Cardinales*, μονὰς, vnitas, δυὰς, binarius, τριὰς, trinitas, πεμπὰς, quinarius. Sic ἑξὰς, ἑπτὰς, ὀγδοὰς, ἐννεὰς, ἑκατοντὰς, centuria; χιλιὰς, millenarius, μυριὰς, decies millenarius, ἑκατὸν, centum, μύριοι, mille.
  - *Ordinales*, primus, ſecundus, decimus, vigeſimus, milleſimus; ſic, multeſimus.
  - *Diſtributiui*, ſinguli, bini, terni.
  - *Multiplicantes*, ſimplex, duplex, triplex, ἁπλοῦς, διπλοῦς, τριπλοῦς. Item, Bipartitus, tripartitus, διμερὴς, τριμερὴς: ſic πενταμερὴς.
  - *Rationales*, proportionales, indicantes pōdus, vt ſimplus, duplus, triplus, διπλάσιος, τριπλάσιος. Sic multiplus.
  - *Notationem habentes temporis*, χρονικοὶ, vt, biennis, triennis, quadrimus, decennis, διετὴς, τριετὴς, τετραετὴς, δεκαετής. Hic ἀδελφὰ ſunt anniculus, bimus, trimus, ἑκάτειος, δίετος, τρίετος. Item bimeſtris, trimeſtris, δίμηνος, τρίμηνος.
- Aduerbiales, ſemel, bis, ter, centies, millies, ἅπαξ, δὶς, τρὶς, ἑκατοντάκις, χιλιάκις. Sic ποσάκις, ſæpè, quoties, toties.

Nomen numerale
- Diuiduum, Alteruter. Vtercunque.
- Indiuiduum
  - Diſtribuens: Singulus.
  - Non diſtribuens, vt vnus.

Vide Scal. lib. 4. de cauſ. l. L. cap. 93.

Num. orat. &c.

Numerus eſt concinnitas orationis apta rei, quę ſignificatur. Nobis, inquit Scalig. liceat canorem appellare; eſt enim numerus in oratione concentus quidam. Vel, eſt conueniens ſententiæ ſonus ex compoſitione & diſpoſitione partium.

Numerus

Numerus Poeticus est Rhythm' aut metrũ. Rhythm' est numer' Poetic' certũ syllabarũ numerũ certa clausula terminatũ continens. Tales Rhythmi naturales sunt in omni natione & gẽte, & quidẽ ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων, id est, è naturali & spõte fusa cõpositione, nulla lõgarum & breuium syllabarum dimensione obseruata. Poeticæ hæc dimensionis infantia fuit. Eaq; in vernaculis linguis vbique apparet. Vide vocem Rhythmus.

Orationis quasi anima Numerus?

Metrum est Numerus Poeticus, certos pedes, certis locis collocatos cõtinens.

Numerus orationis est numerus quidem non incertus, sed tamen liberior solutiorque poetico, & sibi ipsi perpetuò dissimilis. Natus hic est ex Poetico. Ferè ἄρρυθμος est, id est, nihil admodum habet rhythmi, nisi fortè in quadam repetitione. Vid. Taleum in Rhet.

Poeticus est astrictus certis legibus, itaq; seruilis; sed seruitus hæc est liberalis & oblectans. Orationis est solutus, sed nõ est dissolutus: sicut Illustriss. noster *Mauritius* dicebat: Volo Academiam quidem meam esse solutam, id est, liberam, sed non dissolutam.

Sed tamen oratorius etiam numerus generaliter Rhythmus dicitur: Vnde oratio εὔρυθμος, id est, bene numerosa; Sturmius & Erythræus in de Vniuers. Ratione Elocut. Rhet.

Numerosa oratio ea dicitur oratoris, quæ neq; claudicãs est, id est, impedita cursu & interrupta, neq; fluctuans, id est, lubrica vt fluctus, sed quæ cõstanter ac æquabiliter ingreditur: non igitur immoderata esse debet, neq; angusta, neque dissoluta oratio. Eryth. sic: Oratio oratoris non debet esse dissoluta, neq; nimis concinnata: ne aucupium appareat: variis numeris debet esse temperata, sed non tota numerosa, ait Sturmius, ne videatur esse reipsa poema.

Numerosa collocatio rem ipsam sono suo quasi pingit

Numerus hic denominatur à pede frequentato, id est, qui pes apparet crebrior, is dat nomen numero. Si enim Spondæus repetitur, dicitur ῥυθμὸς spondaicus: si Pæon superat, Pęonicus, si Dichoræus magis regnat & delectat Dichoraicus. Sic Sturmius: Numerus ab eo pede maximè nomen habet, qui in ambitu & clausulis principiisq; ambitus repetitur crebrius. Itaque dicitur Dactylicus, Iambicus, &c. Pedes qui conueniunt clausulis (quę maximè expectantur) dicuntur ἀναπαυστικοί. Clausulę enim Gręcis sunt ἀναπαύσεις.

Physicus seu Physicorum, vel etiam Ethicus numerus est numerus numeratus, cõsideratus materialiter, quatenus sc. à materia seu cõcretis reb. non abstrahitur, sed cum iisdem intelligitur, vt septem Planetæ, octo orbes, duæ actiones iustæ vel iniustæ. Hic enim nihil aliud est quam res numerata, opponitur ei Numerus numeratus formaliter, quatenus sc. à materia abstrahitur abstractione mathematica, & ille ex sententia Platonis est aggregatio vnitatũ, de quo iam ante. Sed tamen Arithmeticus etiam cõcretũ numerũ interdũ assumit. Itaq; habet præcepta quædã de numeris nõ abstractis ad inuẽtionis quarti ꝓportionalis vsum, vt: si ꝓportio disiuncta est, vulgò datis trib. terminis quartus quæritur; è trib. autẽ datis duo inter se homogenei sunt. Et, si secundus homogeneus maior terminũ minorẽ, aut minor maiorẽ requirit, ꝓportio reciproca est, & secundus terminus q̃stionem ingreditur. Et: si datis homogeneis æquales numeri similiter adiungantur, neglectis æqualib. ꝓportio fiet. Neq; enim termini homogenei abstracti numeri sunt. Vt autẽ inuentionis quarti ꝓportionalis vsus cõmodè absq; homogeneis explicari nequit: sic etiam doctrina Alligationis sine numeris concretis doceri nequit: Itaq; nõ omnia Arithmeticæ præcepta possunt aut debent esse de numeris abstractis.

Porrò in numero consideraro materialiter vt Physico, si sensum spectes, prius consistit analogia, quam in abstracto, id est, prius consistit in re, quam in numero, vt in quo reperiatur primò & per se. Sed res numerata, seu numerus concretè consideratus propriè dictus numerus non est. Itaq; distinguitur etiam Numerus in Numerum Propriè & Quasi. Atq; ad Numerum Quasi refertur Intellectus Numerator, qui vocatur Numerus numerans, vt anima nostra, quam Plato ex varia numerorum proportione constitutam in Timæo disputat. Vide Tab. Zuinger. in 5. Eth. Ar. p. 132. Sed Numerus numerans etiam aliter accipitur, & quidem propriè, vt numerans sit binarius, ternarius, quo numeramus: duo verò equi sint numerus numeratus.

Numerus Musicus (numerus relatus ad sonos & tonos) analogicè numerus est: significat enim quantitatum mutuum respectum ex proportione; imò omnes φθόγγοι seu soni in numerorum ratione censentur. Arithmetica agit de numero secundum se inquirendo, & accuratè explicando omnes numerorum proprietates & πάθη. Musica verò tractat eundem numerum, sed comparatum cum alio, quatenus nimirum sonorum concentus & harmoniam respicit: vnde harmonica dicitur ars, per quam consideramus rationes consonantiarum, quas numeris explicamus. Vt igitur numerorum alii sunt in ratione multiplici, alii in superparticulari, alii in superpartiente: sic soni seu consonantiæ etiam rationes eiusmodi inter se habebunt. In dupla consistit octaua seu διαπασῶν: tripla Diapason cum diapente: In quadrupla Disdiapason: In sesquialtera Quinta seu Diapente: In sesquitertia quarta seu Diatessaron. Nicomachus.

In Musica rationalia intervallis respondent. [illegible]

Numeris siue Musicis, siue Arithmeticis animum nostrum constare non puto velle Platonem in Timæo, sed tantùm rem obscuram pro more & modo dicendi Pythagoreorum Exemplis & symbolis seu imaginibus Mathematicis docere, & harmonico quasi concentu animi virium consensionem indicare. Vt harmoniæ maius interuallum seu maior proportio ad minorem comparata efficit concentum: Ita quoq; ex animi præstantioribus viribus, vt mentis, intelligentiæ, rationis, ac minoribus, vt sensitiuis, vegetatricis connexio quædam nascitur, quæ vnam constituit animam, sicut variarum vocum sonus harmoniam. Vt ex dissimilib. sonis fit consonantia Musica: est enim consonantia seu symphonia dissimilium inter se vocum in vnum redacta concordia: Ita est quædam animi harmonia, non quod reuera componatur animus, sed quod diuersorum motuum ἐνέργειαι manifesta planè partium consensione coalescant.

Animi συναρμολογία, & ξυμμετρία seu σύγκρασις.

In Numerum brachia tollere. Poetæ est per vices non sine ordine tollere, cum dicit de Cyclopibus 8. Æneid.

Illi inter sese magna vi brachia tollunt,

In numerum, interprete Scaligero.

Ego interpretor, In Numerum, saltantium ritu. Nam Numerus de saltationibus sæpè dicitur à Poetis. Lucr. l. 2.

In numerumq; exsultant. & l. 5.

Atq; extra numerum procedere membra mouentes
Duriter. & l. 4.
Simulacra moueri, brachiaq; in numerum iactare. Et:
In numerum procedere cum simulacra
Cernimus in somnis.

Persius Satyr. 5.

Ad numeros Satyri moueare Bathylli.

Manil. l. 5.

Ad numeros etiã ille ciet cognata p artẽ
Corpora, q̃ valido saliũt excussa petauro.

Virg.

Virg. Ecl. 6. *Tum vero in numerum Faunosq́; ferasq́; videres Ludere*: id est, saltare, interprete etiam I. Ludou. de La cerda Toletan. è Societate Iesu, qui ad eum locum pronuntiare non dubitat Numerum & saltationes proprie pertinere, modum ad cantilenas proprie.

Ait Poeta, inquit Ludouicus, simul incipit ipse, En modus. Tum vero in numerum, &c. En saltationes. Itaque numeri Faunorum sequebantur modos Sileni.

Sed Manilius etiam Numeros ad vocem retulit l. 1. In numerum Phœbo modulante referri: & cum dicit Poeta 9. Eclog. Numeros memini, si verba tenerem: Videtur per numeros intelligere modos.

Horatius sæpè discriminat Numeros & modos, vt hic: Accessit numerisque modisque licentia maior. Et: Numerosque modosque edisc. ete vitæ: Et: Quamuis nil extra numerum fecisse modumque curas.

Numerale metrum.

Numerale metrum Græcis Eteostichon est, in quo continetur alicuius rei annus, mensis, dies, habita ratione quarundam litterarum, quæ numerorum sunt indices: vnde numerales, id est, numerantes dicuntur. Sixtus Senensis in Bibliotheca Sancta scribit Hebræorum literas significare singulas numerum aliquem. Nam Aleph significat vnum, Beth duo, Gimel tria, & sic deinceps singula Elementa Alphabeti Hebraici aliquem numerum indicant, Græcis quoque α vnum repræsentat, β duo, γ tria, δ quatuor, &c. Apud Latinos vero septem sunt literæ numerorum indices I V X L D C M seu CIↃ. quarum I vnitatem significat, quia est omnium literarum in γ *ωίσεσ* principium, cum sit instar apicis: V significat 5. quia est vocalium quinta: X 10. quia est duplex V. vnum rectum, alterum inuersum, si situm spectes: C 100. quia vox centum incipit à C. M seu CIↃ mille à litera principiali: D quingenta seu semissem millenarii, quia D est dimidiatum M. L quinquaginta, quia est dimidiatum C. sic enim scribebatur olim.

Ex I omnes Literæ fieri possunt.

Composito igitur carmine à Latinis fit computatio seu collectio literarum, donec numerus optatus ex eo proueniat.

Componuntur vsitatius monosticha vel disticha, quæ interdum comprehendunt annum, mensem & diem simul, interdum, annum tantum; interdum diem mensis tantum.

Monastichon Numerale, cum Matthias coronaretur continens annum:

MatthIæ Donant VIrtVs & fata Coronas.

Inuenitur apud antiquos talis modus numeralis distichi, qualе hoc est in Chronologia cuiusdam de fundatione cœnobii cuiusdam:

Post M C post bina X. binos simul annos,
Virginis à partu tale resurgit opus.
Et:
C quater & semel M. duo iungito ad octoginta.

Numerare.

Numerare est vel recensere vnum post aliud, seu replicare numerū maiorem supra minorem aut nouam vnitatem minori numero addere, & sic seriem numeralem per incrementa amplificare: Ita numerare solius hominis est: vel duntaxat percipere plura discreta, quæ numerum faciunt, vt tres pullos vel lapides inter se distinctos: Sic Numerare est tam brutorum, quàm hominum. Homines numerant & quatuor equos & quaternionem: Bruta numerant quatuor equos, non qua-

ternionem, numerum materialem & physicum, non abstractum & formalem.

Vides explicationem huius vocis vtilem esse ad solutionem dubii: An brutæ animantes numerent? quod Aristot. negat in problem. f. 30. q. 5.

Numerans est Quod & Quo: Anima est Numerans Quod; Numerus, vt binarius, est numerans quo: De numerante igitur Quo, numero, qui proprie numerus, intellige huius distinctionis primum membrum.

Numerus:
- Actiuus, Numerans, binarius per se simpliciter & abstracte sumptus Numerus quatenus numerus.
- Passiuus, Numeratus, duo homines, res à numeris denominatæ, Numeri denominati.

N V N C.

Nunc accipitur modo aduerbialiter, pro ἐπὶ τῦ παρόντος seu ἐν τῷ παρόντι, in præsentia: modo Nominaliter pro Instans, vt Nunc stans, nunc fluens, quæ quid sint, ex sequentibus Francisci Georgii Veneti Minoritæ familiæ de Harmonia Mundi Cantic. I. Tomi I. c. 15. verbis patet: Sapienti ioco respondet Augustinus vulgaribus, dum interrogant, quid faciebat Deus ante Mundi fabricam: In saltu, inquit, erat, ligna incidens, vt temerarios & curiosos combureret, qui, quod heri fecerunt, non recordantur, & quid Deus fecerit ante mundi genituram inquirere præsumunt. Sed vt cum sapientibus loquar, dicant quæso: Quid intelligunt per illud ANTE, de quo interrogant? Si Fluxum temporis imaginantur, errant, cum tempus simul cum mundo principium sumserit. Si vero per illud Ante aliquid in Æternitate opinantur, cum æternitas sit tota possessio simul, successionem nō habens, in illa non est ANTE vel POST: vnde quæstio nulla conuincitur. Fuit tamen ante eius opus impartibilis atque tota simul æternitas, in qua & coæternum sibi opus semper exercuit, suam videlicet continue producendo Intelligentiam & prolem suumque Amorem: Sicut semper produxisset Sol, vt inquit Augustinus, lucem & splendorem igniuomum, si semper fuisset. Nec terminat suum opus illa infinita virtus, quæ habens obiectū infinitum infinita producit germina mensurata æternitate ab omni successiua duratione seiuncta. Ideo quæ successiua sunt, æterna esse non possunt, vt somniant Philosophi.

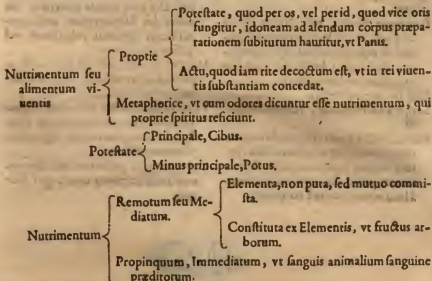
Nunc enim stans æternitatem significat, & Nunc fluens tempus constituit, vt docet Boet. Philosophus & ipse præstantissimus. Non ergo tempus conuenit cum æternitate, nec æternum esse potest: Nec æternum successionem habere. Vnde fatua quæstio est, cur ante tempus temporaneum mundum Deus nō fecerit; quasi sit aliqua successiua duratio, antequā successio cœperit. Nec enim tempus fuit ante mundum. Nec Aliud probat Aristoteles, quando mūdi æternitatem demonstrare nititur, vt decernit vir grauissimi iudicii. Ioh. Scotus, nisi quod nunquam fuit tempus absq; mundo, nec mundus absq; tempore: Quod cum loco pari passu ambulare dicunt sapientes: Ideo sicut extra locum nihil est ad locum pertinēs: sic extra tempus nihil est ad tempus spectans. Hinc ad eos, qui sciscitantur, cur posterius opifex suum mundum non fecerit, loquor: Assignent mihi quæso

quæso suum ANTE & POST, seclusa mundi machina; & ego assignabo causam, cur Deus in illo Ante vel Post mundum non fecerit. Pudeat igitur quærere, cur Ante & Post Deus non fabricauerit, quasi absq; Mundi successu fuerit Ante & Post: nisi forte, vt aliqui dicunt, fuerit Ante imaginatione conceptum. Nec profecto necessarium erat, aut conueniens Deum fabricasse mundum in illo Ante, quod tu nunc imaginaris. Quam optime igitur Trinæus Locrus huiusmodi verba, Fuit, Erit, Ante & Post, quæ sunt temporis conditiones, iudicat imprudenter transferri ad diuinam substantiam.

Barb. imaginatum.

Dicitur etiam ἐν τῷ νῦν, pro in Temporis puncto, vel in præsentia. Nunc Fluens dicitur à Physicis Instans, & Momentum terminus partes præteriti & futuri temporis copularis.

NVTRIMENTVM.

Nutrimentum seu alimentum viuentis
- Proprie
  - Potestate, quod per os, vel per id, quod vice oris fungitur, idoneam ad alendum corpus præparationem subiturum hauritur, vt Panis.
  - Actu, quod iam rite decoctum est, vt in rei viuentis substantiam concedat.
- Metaphorice, vt cum odores dicuntur esse nutrimentum, qui proprie spiritus reficiunt.

Potestate
- Principale, Cibus.
- Minus principale, Potus.

Nutrimentum
- Remotum seu Mediatum.
  - Elementa, non pura, sed mutuo commista.
  - Constituta ex Elementis, vt fructus arborum.
- Propinquum, Immediatum, vt sanguis animalium sanguine præditorum.

Coll. Conimb. l. 1. de Gener. cap. 5. q. An potus nutriat, pronuntiatum est: potus non nutrit, nisi idem sit potus & cibus, vt vinum.

Collat. cum Hippoc.

Hippocrates nutrimentum distinguit in hoc quod nutrit, quod velut nutrimentum est, quod nutrimentum futurum est.

Nutriri proprie dicitur id, quod in se ipso aliquid recipit ad suam ipsius conseruationem corporalem: Thom. Aquin.

Nutriri debitum dicitur per metaphoram cum non soluuntur vsuræ.

Nutriens proprie accipitur & improprie, id est, Nutriens est vel vere, vel quasi. Sic Zab. l. 3. de gener. Misti: In carnibus animalium iam viuentium humidum aqueum (quod distinguitur ab altero, quo fit partium coniunctio inter se) vere dicitur nutriens: Sed carnibus animalium mortuorum non est amplius nutriens: Sic neque in aliis mistis animatis, in quibus præter humidum coniungens sit etiam humidum aqueum extraneum: Ideo hoc ab Alberto vocatum est non absolute nutriens, sed quasi nutriens, hoc est, simile humido alimentali in viuentibus. Cum dicitur ignis combustibili ali

seu nutriri, adhibetur impropria vocis significatio. At cum dicuntur sola animalia nutriri, sicut & a [illegible]ri, propria. Vid. Zab. l. de fac. an. c. 11.

NVTVS.

Nutus accipitur proprie vel improprie.

Proprie cum hominis menti tribuitur: estque signum capitis vel oculi, quo voluntas ostenditur.

Sunt & qui manibus Nutum fieri dicant.

Improprie sumpta voce Nutus est vis corporis, qua in loco suo naturali quiescit, & nolentem ab eo dispellere nititur: Extra vero locum ad eum per breuissimam viam mouetur.

Estq; simplex, vel mistus.

Simplex est Naturalis, vel non naturalis.

Naturalis est is, quo res quælibet natura sua mouetur, aut mouenti resistit, habita ratione loci sui naturalis & situs suarum partiũ. Est vniusmodi tantum à loco non naturali ad naturalem.

Estque voluntarius, vel non voluntarius.

Voluntarii modi multi sunt: Estque animalium.

Non voluntarius est violentus, aut fortuitus, vt ventorum.

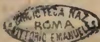
Mistus particeps est vtriusque. Quanto quodque corpus remotius est à loco, in quo naturaliter quiesceret, tanto ad eum magis conatur. Itaque remotioris est maior nutus.

Metaphorica item locutio est cum dicitur: Dei nutu omnia gubernari. Ibi nutus per Metonymiam anthropopathicam significat voluntatem vel iussum ac imperium.

Multum est verbo efficere quod velis, at plus est idem efficere nutu & renutu.

Vt nutus dicitur, cum quis annuit, sic renutus dicitur, cum quis recusat. Plin. Ego simul nutu ac renutu respondere voto tuo possum.

Cui summam potentiam asscribimus, eius nutu ac renutu omnia geri dicimus.

LIT-

RESTAURO DEL LIBRO
di LELLI MARIO